

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Deniz IŞIK

ESKİ TÜRKÇEDEN GÜNÜMÜZE +IA- İSİMDEN FİİL YAPIM EKİ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Deniz IŞIK

ESKİ TÜRKÇEDEN GÜNÜMÜZE +IA- İSİMDEN FİİL YAPIM EKİ

Danışman

Prof. Dr. Ali CİN

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Deniz IŞIK'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Talip YILDIRIM (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Ali CİN (İmza)

Üye : Prof. Dr. Abdullah KÖK (İmza)

Tez Başlığı: Eski Türkçeden Günümüze +IA- İsimden Fiil Yapım Eki

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 06/02/2020

Mezuniyet Tarihi : 06/03/2020

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Eski Türkçeden Günümüze +IA- İsimden Fiil Yapım Eki” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Deniz IŞIK

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Deniz IŞIK
Öğrenci Numarası	20165242027
Enstitü Ana Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Ali CİN
Tez Başlığı	“Eski Türkçeden Günümüze +IA- İsimden Fiil Yapım Eki”
Turnitin Ödev Numarası	1265183046

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 649 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 27/02/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 7

alıntılar dahil % 10'dur.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

27/02/2020

(imzası)
Prof. Dr. Ali CİN

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TRANSKRİPSİYON VE İŞARETLER.....	xiv
ÖZET.....	xv
SUMMARY.....	xvi
ÖNSÖZ.....	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ESKİ TÜRKÇEDEN GÜNÜMÜZE +IA- EKİ

1.1. Eski Türkçeden Günümüze Kadar Tarihî Türk Dili Metinlerinde Kullanılan +IA- ve +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- Ekli Yapıların Alfabetik Taranmış Biçimi	14

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHÎ TÜRK DİLİ METİNLERİNDE YER ALAN +IA-; +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- YAPILARININ GÜNÜMÜZDEKİ ŞEKİLLERİYLE MUKAYESESİ

2.1. Tarihî Türk Lehçelerinde +IA- Alt Tabanında Yer Alan Ancak Günümüzde Kullanımı Bulunmayan Yapılar.....	423
2.2. Tarihî Türk Lehçelerinde +IA- Alt Tabanı İle Yer Almakla Birlikte Günümüz Türkçesinde +IA- Alt Tabanlı Kullanımları Bulunmayan Fakat Onun Genişlemiş Şekilleri +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- Üst Tabanlarında Veya Yardımcı Fiillerle Karşılanan Yapılar	449
2.3. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Beraber Günümüz Türkçesinde de Kullanımını Devam Ettiren +IA- Ekli Yapılar.....	459
2.4. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Birlikte Günümüzde Kullanımı Bulunmayan +IA-n- Ekli Yapılar	507
2.5. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Birlikte Günümüzde Kullanımı Bulunmayan +IA-ş- Ekli Yapılar	527
2.6. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Birlikte Günümüzde Kullanımı Bulunmayan +IA-t- Ekli Yapılar	532

2.7. Tarihî Türk Lehçelerinde +lA-n-; +lA-ş-; +lA-t- Üst Tabanında Kullanılmakla Birlikte Günümüzde Bu Şekilleriyle Kullanılmayıp Farklı Genişlemiş Biçimlerle Karşılanan Yapılar	538
2.8. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Birlikte Günümüzde de Kullanımını Devam Ettiren +lA-n- Ekli Yapılar	557
2.9. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Birlikte Günümüzde de Kullanımını Devam Ettiren +lA-ş- Ekli Yapılar	590
2.10. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Birlikte Günümüzde de Kullanımını Devam Ettiren +lA-t- Ekli Yapılar	600
SONUÇ	611
KAYNAKÇA	616
Ö Z G E Ç M İ Ş	626

KISALTMALAR

TARANAN ESERLERİN KISALTMALARI

- ADD** Özmen, M. (2001). *Ahmed-i Dâ'î Divanı, (Dizin), C. II*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- AH** Arat, R. R. (1992). *Atabetü'l-Hakayık*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- AK** Yıldız, O. (2002). *Ahvâl-i Kıyâmet, Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler*. Şûle Yayınları, İstanbul.
- AL** Atalay, B. (1970). *Abuşka Lûgatı Veya Çağatay Sözlüğü*. Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- AY** Ölmez, M. (1991). *Altun Yaruk III. Kitap (=5. Bölüm)*. Türk Dilleri Araştırma Dizisi, Ankara.
- BD** Yücel, B. (1995). *Bâbü'r Dîvânı (Gramer-Metin- Sözlük- Tıpkıbasım)*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- BH** Türk, V. (2009). *Hatiboğlu Bahrü'l-Hakâyık, Giriş-Metin-Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- BkD** Öztürk, F. (2007). *Bakî Divanı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Küçük, S. (2011). *Bâkî Dîvânı, Tenkitli Basım*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- BV** Türkay, K. (1988). *Ali Şir Nevâyî Bedâyi'u'l-Vasat (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÇEK** Eckmann, J. (1988); *Çağatayca El Kitabı*. (Çev. G. Karaağaç), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- ÇFK** Erbay, F. (2003). *Muhammed Bin Ahmedü'z-Zâhid'e Ait Çağatayca Bir Fıkıh Kitabı, (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- ÇGT** Berbercan, M. T. (2011). *Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gramer-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÇTS** Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Eğitim Yayınevi, Konya.
- DK** Ergin, M. (1991). *Dede Korkut Kitabı II, İndeks-Gramer*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- DLT** Atalay, B. (1986). *Divanü lügati't Türk "Endeks"*. Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- DM** Toparlı, R. (2003). *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- DN** Köktekin, K. (2013). *Yûsuf Emirî, Dehnâme, (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- EATKT** Küçük, M. (2014). *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ETG** GABAİN, A. V. (1988); *Eski Türkçenin Grameri*. (Çev. M. Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ETYSVİ** User, H. Ş. (2016). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- EUTS** Caferoğlu, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- FD** Ertuğrul, E. (2008). *Fuzûlî Divânı Söz Varlığı, Kelime Grupları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- FgD** Çaylı Cankurt, G. (2015). *Figânî Divanı Gramatikal İndeksi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- FK** Kaya, Ö. (1989). *Ali Şir Nevâyî Fevâ'idü'l-Kiber (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- FKD** Osanmaz, B. (2016). *Fehîm-i Kadîm Divanı'nın Kelime Grupları Ve Dizinli Sözlüğü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- GT** Özkan, M. (1993). *Mahmûd b. Kādî-i Manyâs, Gülistan Tercümesi, Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- HBD** Yıldırım, T. (2002). *Hüseyin Baykara Divanı (Metin-İnceleme-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- HD** Köse, D. (2010). *Hayâlî Bey Divanı'nın Sözvarlığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- HŞ** Demirci, Ü. Ö. ve Karşlı, S. (2014). *Kutb'un Husrav u Şirin'i Dizin*. Kesit Yayınları, İstanbul.
- HTKT** Sağol, G. (1993). *Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi Giriş-Metin-Sözlük*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- IrkB** Tekin, T. (2013). *İrk Bitig*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- İBML** Battal, A. (1934). *İbnü-Mühennâ Lûgati (İstanbul nüshasının türkçe bölümünün endeksidir)*. Devlet Matbaası, İstanbul.
- İM** Toparlı, R. (1992). *İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KAT** Yavuzarslan, P. (2010). *Şemseddin Sami Kamus-ı Türkî*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KB** Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III, İndeks*. (hızl. K. Eraslan, O. F. Sertkaya, N. Yüce). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- KBD** Ergin, M. (1980). *Kadı Burhaneddin Divanı*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

- KBSY** Taş, İ. (2015). *Kutadgu Bilig’de Söz Yapımı*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KçzİMD** Şahin, E. S. (2004). *Keçeci-zâde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hazân-ı Âsâr*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KE** Ata, A. (1997). *Kışaşü’l-Enbiyâ II, Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KFT** Açar, M. E. (1989). *Kitâbu Fi’l-Fıkh Bi-Lisâni’t-Türki (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KG** Akkuş, M. (1995). *Kitab-ı Ğunya, İnceleme-Metin-İndeks-Tıpkı Basım*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KH** Özgür, C. (2003). *Kitâbü’l-Hayl (Memlük Kıpçakçası İle Yazılmış İlk Türk At Ve Atçılık Eserinin Paris Yazması)*. Çantay Yayınları, İstanbul.
- KıpçTS** Toparlı, R., Vural, H. ve Karaatlı R. (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kİ** Caferoğlu, A. (1931). *Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*. Evkaf Matbaası, İstanbul.
- Özyetgin, M. (2001). *Ebû Hayyân, Kitâbu’l-İdrâk li Lisâni’l-Etrâk Fiil: Tarihi-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*. Köksav, Ankara.
- KK** Toparlı, R., Çögenli, M. S. ve Yanık, N. H. (1999). *El-Kavânînü’l-Küllîyye Li-Zabti’l-Lügati’t-Türkiyye*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KKMU** Yavuz, K. (1991). *Şeyhoğlu Kenzü’l-Küberâ ve Mehekkü’l-Ulemâ, (İnceleme-Metin-İndeks)*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- KT** Doğan, E. (2011). *Şeyhoğlu Sadrüddin’in Kabus-nâme Tercümesi, Metin-Sözlük-Dizin-Notlar-Tıpkıbasım*. Mavi Yayıncılık, İstanbul.

- KTKT** Kök, A. (2004). *Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73 1v-235v/2) Giriş-İnceleme-Metin-Dizin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünlü, S. (2004). *Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 235v/3-450r7)(Giriş-Metin-İnceleme-Analitik Dizin)*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KY** Karahan, L. (1994). *Erzurumlu Darîr, Kıssa-i Yûsuf, (Yûsuf u Züleyhâ), İnceleme-Metin-Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- LD** Karaağaç, G. (1997). *Lutfî Divanı Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- LM** Çelik, Ü. (1993). *Ali Şîr Nevâyî Leylî Vü Mecnûn (Gramer-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- LO** Toparlı, R. (2000). *Ahmet Vefik Paşa Lehce-i Osmânî*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- MBHKT** Topaloğlu, A. (1978); *Muhammed Bin Hamza- XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış "Satır-arası" Kur'an Tercümesi C. II*. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- ME** Yüce, N. (1993). *Mukaddimetü'l-Edeb (Giriş,Dil Özellikleri, Metin, İndeks)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- MG** Uğurlu, M. (1984). *Munyetü'l-Ğuzât Metin-İndeks*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- MK** Kargı Ölmez, Z. (1993). *Mahbûbü'l-Kulûb (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- MM** Toparlı, R. ve Argunşah, M. (2008). *Mu'înü'l-Mürîd*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- MNZ** Canpolat, M. (1995). *'Ömer Bin Mezîd, Mecmû'atü'n-Nezâ'ir, Metin-Dizin-Tıpkıbasım*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- MN** Türk, V. (1990). *Neva’i Mecalisü’n-Nefa’is Metin-İnceleme Cilt I, Neva’i Mecalisü’n-Nefa’is –Dizin- Cilt II*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- MNHS** Şahin, M. Ü. (1994). *Mü’min bin Mukbil Miftâhü’n-Nûr ve Hazâinü’s-Sürûr, (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- MR** Yavuzarslan, P. (2002). *Mūsā bin Hācī Hüseyn el-İznikī, Münebbihü’r-Rākīdin (Uyurları Uyandırucu), Dizin -II-*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- MT** Korkmaz, Z. (1973). *Şadru’d-dīn Şeyhoğlu, Marzubān-nāme Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- NAD** Karaköse, S. (1994). *Nev’i-zade Atayi Divanı, Kısmi Tahlil-Metin*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- NbDS** Yiğit, A. S. (2018). *Nâbî Divanı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- NC** Türk, V. (2006). *Ali Şir Nevâyî Nazmü’l-Cevâhir (Hz. Ali’nin Hikmetleri)*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- ND** Macit, M. (1997). *Nedîm Divânı*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Hüseyin, S. (2014). *Nedim Divanı’nın Söz Varlığı İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- NDS** Şenödeyici, Ö. (2011). *Naili Divanı Sözlüğü [Bağlamli Dizin Ve İşlevsel Sözlük]*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- NF** Ata, A. (1998). *Nehcü’l-Ferâdis III Dizin Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- NfD** Sevindim, Y. (2007). *Nef'î Divânı'nın Söz Varlığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- OY** Tekin, T. (2010). *Orhon Yazıtları*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- RSL** Abik, A. D. (1993). *'Alî Şîr Nevâyî'nin Risaleleri Târîh-i Enbiyâ Ve Hükemâ, Târîh-i Mülûk-i 'Acem, Münşe'ât Metin-Gramatikal İndeks-Sözlük*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SD** Eraslan, K. (1999). *Mevlâna Sekkâkî Divanı*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- SN** Cin, A. (2012). *Mesud Bin Ahmed, Süheyl ü Nev-bahâr (Kenzü'l-Bedâyî')*, *İnceleme-Metin-Dizin*. Eğitim Yayınevi, Konya.
- SSGT** Karamanlıoğlu, A. F. (1989). *Seyf-i Sarâyî Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türkî)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- SVTM** Mansuroğlu, M. (1958). *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- ŞD** Biltekin, H. (2003). *Şeyhî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ŞGD** Okcu, N. (2011). *Şeyh Gâlib Dîvânı, Hayatı-Edebi Kişiliği-Eserleri-Şiirlerinin Umûmî Tahlîli*. Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.
- ŞHD** Karasoy, Y. (1998). *Şiban Han Dîvânı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ŞNK** Çatıkkaş, M. A. (2015). *Firdevsî-i Rûmî, Şatranç-Nâme-i Kebîr, İnceleme-Metin-Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- SSL** Durgut, H. (1995). *Şeyh Süleymân Efendî-i Buhârî Lügat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî (Cild-i Evvel) Adlı Eserin Transkripsiyonu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

- ŞT** Ölmez, Z. K. (1996). *Ebulgazi Bahadır Han, Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*. Simurg Yayınları, Ankara.
- ŞYD** Kavruk, H. (2001). *Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı*. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- TA** Toparlı, R., Çögenli M. S. ve Yanık, N. H. (2000); *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TİKT** Tekin, A. (1998). *Şirvanlı Mahmûd Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi, (4.Cilt, 1.Kısım), Dil Özellikleri-Metin-Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TM** Argunşah, M. (1999). *Muhammed b. Mahmûd-ı Şirvânî, Tuhfe-i Murâdî, İnceleme-Metin-Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TN** Çağırın, Ö. (1992). *Ahmed-i Dâ'î Tıbb-ı Nebevî, İmlâ-Fonetik-Morfoloji-Karşılaştırmalı Metin-İndeks ve Sözlük*. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- TS** Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TTS** Türk Dil Kurumu. (1996). *Tarama Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Üİ** Özönder, S. B. (1998). *Üç İtigsizler, (Giriş, Metin, Tercüme, Notlar, İndeks)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- YE** Babacan, V. (2017). *Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'si ve Dîvân'ı, Giriş-İnceleme-Metin-Dizin*. Doruk Yayınları.
- YZ** Cin, A. (2012). *İbn-i Abbas'tan Rivayet Edilen Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi*. Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya.
- ZD** Yılbrır, Ş. (2010). *Zâtî Divanı'ndaki Kelime Grupları Ve Söz Varlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

DİĞER KISALTMALAR

Ar.	: Arapça
argo	: Argo söz
B	: Batı Yüzü
BK	: Bilge Kağan Yazıtı
bk.	: Bakınız
BM	: Kitâbu Bulgatü'l-Müştâk Fî Lügati't-Türk Ve'l-Kıfçak
Bömbögör	: Bömbögör Yazıtı
BV	: Baytaratu'l-Vâzıh
C.	: Cilt
CC	: Codex Cumanicus
CD	: Cemîlî Dîvânı
Çev.	: Çeviren
D	: Doğu Yüzü
db.	: Dil bilgisi
E	: Ebyat
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
esk.	: Eskimiş
ET	: Eski Türkçe
Fa.	: Farsça
fiz.	: Fizik
G	: Güney Yüzü
G.	: Gazeller
GN	: Gül-ü Nevruz
GTü.	: Günümüz Türkçesi
HA	: Hazân-ı Âsâr
Harezmi	: Harezmi Türkçesi
hlk.	: Halk ağzında
huk.	: Hukuk
hızl.	: Hazırlayan
İH	: El-İdrâk Haşiyesi
İN	: Kitâb Fî İlmi'n-Nüşşâb
k	: Kıtalar

K	: Kuzey Yüzü
K.	: Kasîdeler
kaba	: Kaba konuşmada
Karah.	: Karahanlı Türkçesi
KÇ	: Kül İç Çor Yazıtı
KF	: Kitâb Fi'l-Fıkh
Kıpçak	: Kıpçak Türkçesi
KM	: Kısa Mesnevi
KökTü.	: Kök Türkçe
krş.	: Karşılaştırınız
KT	: Kül Tigin Yazıtı
L.	: Lügazlar
M	: Musammat
m	: Müseddes
MB	: Müfred Beyitler
md	: Mütezâd
Me	: Mesnevi
mec.	: Mecaz
ML	: Muhakemetü'l-Lugateyn
Moğ.	: Moğolca
MS	: Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkindî
Mtl	: Matla
N	: Nazmlar
NH	: Nevâdirü'n Nihâye
Osm.	: Osmanlı Türkçesi
OY	: Orhon Yazıtları
R	: Ruba'iler
RH	: Kitâb Fî Rıyâzâtî'l-Hayl
S	: Suci Yazıtı
s.	: Sayfa
Sİ	: Sedd-i İskenderî
Ş	: Şarkı
ŞU	: Şine Us Yazıtı
t	: Tarîhler

T	: Tonyukuk Yazıtı
T.	: Türkçe
Ta	: Taryat Yazıtı
TB	: Terkīb-i Bend
Tes	: Tes Bitigi
tıp	: Tıp
TZ	: Et-Tuhfetü’z-Zekıyye Fi’l-Lügati’t-Türkiyye
Uyg.	: Uygur Türkçesi
vb.	: ve benzerleri
Ye	: Yenisey Yazıtları
YED	: Yusuf Emirî Divānı

TRANSKRİPSİYON VE İŞARETLER

ā	: uzun /a/
ä	: açık /e/
ê	: /e/ ile /i/ arası ses
ī	: uzun /ı/
ĩ	: uzun /i/
ŋ	: damak /n/’si
ğ	: art damak /g/’si
ķ	: art damak /k/ sesi
ħ	: sızıcı /h/
ū	: uzun /u/
w	: çift dudak /v/’si
<	: Bu şekilden gelir
>	: Bu şekle gider
+	: İsim kök veya gövde sonu
-	: Fiil kök veya gövde sonu
A	: a/e ünlü değişimlerini gösterir

ÖZET

+lA- eki Türkçede isimden fiil yapım eki görevinde kullanılan en işlek yapım eklerinden birisidir. Türkçede hem isim ve isim soylu sözcükler üzerine gelerek onları fiilleştirmede hem de yabancı dillerden dilimize girmiş sözcüklerden fiil türetmede en sık kullanılan eklerin başında gelmektedir. +lA- eki aynı zamanda üzerine gelen “-n-; -ş-; -t-” fiilden fiil yapım ekleriyle birlikte de kullanılarak +lA-n-; +lA-ş-; +lA-t- biçiminde gramerimizde yer alan ve kullanımını özellikle günümüzde de artırarak devam ettiren bir yapım ekidir. Bu yönüyle dikkatleri üzerine çeken bir ek olarak çalışmamıza konu olan +lA- ekinin ve genişlemiş biçimleri olan +lA-n-; +lA-ş-; +lA-t- biçimlerinin Eski Türkçeden günümüze kadar geçen süre içerisindeki kullanımları tarihî Türk dili metinleri taranarak belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu doğrultuda çalışmamızın amacı, Türkçede isimden fiil yapım eki görevinde bulunan +lA- ekli yapıların Eski Türkçeden itibaren kullanımlarını belirlemek ve +lA-n-; +lA-ş-; +lA-t- şekilleri de dahil olmak üzere üzerine gelen yapıları ele alarak günümüz Türkiye Türkçesindeki biçimleriyle birlikte değerlendirmektir. Bu değerlendirmeye birlikte tarihî Türk dili metinleri kapsamında +lA- alt taban ve +lA-n-; +lA-ş-; lA-t- üst taban kullanımları üzerinden, +lAn-; +lAş-; +lAt- şekillerinin birleşik bir ek olarak Türkçenin isimden fiil yapım ekleri içerisinde yer alıp almaması hususunda bir sonuca varmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: +lA- eki, Eski Türkçe, günümüz Türkçesi.

SUMMARY

FROM OLD TURKISH TO MODERN TURKISH +IA- THE DERIVATIONAL AFFIX ON THE MAKING VERB FROM NOUN

+IA- affix is used as one of the most productive derivational affixes making verb from noun at the Turkish. It is one of the most frequently used affixes in Turkish in from noun words and in deriving verb from words in enter our language from foreign languages. The affix +IA- also is used with together make verb affixes from the verb -n-, -ş-, -t- and It is a derivational affix supplement which is included in our grammar in the form + IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- and continues to increase its usage especially today. As a supplement that attract attention with this aspect, one of the become our subject of the study +1A- affix and +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- of affixes their use from Old Turkish to Modern Turkish has been effort to be revealed by scanning historical Turkish texts.

In this aspect the aim of our study is to determine the use of the +1A- structures in Turkish since the old Turkish and +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- of affixes including the in Modern Turkish to will be evaluate together with forms. With this evaluation, in the context of historical Turkish language texts +IA- and +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- from on the uses, +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- forms as a united affix to the Turkish derivational affixes making verb from noun it is aimed go reach a conclusions about whether to take.

Keywords: +IA- affix, Old Turkish, Modern Turkish.

ÖNSÖZ

Gelişen toplumda ihtiyaçları karşılamak maksadıyla gelişim içerisinde olan, canlılığını sürdüren dilin bazı kavramları karşılamaya yönelik malzemelere ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Toplumların, medeniyetlerin gelişim ve etkileşimleri bu doğrultuda dilde de etkisini göstermektedir. Bir takım olguların anlam karşılığını sağlayabilmek, anlam ilişkileri kurabilmek amacıyla eklerden istifade edilmiştir. Dil bu ekler vasıtasıyla kelimeler türetmekte ve bunların kullanıma girmesinde önem arz etmektedir. Bu bağlamda sondan eklemeli bir yapıya sahip olan Türkçe için kelime yapımında ve bunların kullanıma girmesinde eklerin önemli bir fonksiyonu vardır.

Yapım ekleri eklendikleri sözcüklere yeni anlamlar kazandıran eklerdir. Türkçede sözcük kök ve gövdeleri üzerine gelen yapım ekleriyle birlikte kelime türetimi gerçekleştirilmektedir. Bizim incelemeye tabi tutacağımız ek, yapım ekleri içerisinde isimden fiili yapım eki görevinde kullanılan +IA- ekidir.

Çalışmanın amacı +IA- ekinin Eski Türkçeden itibaren tarihî Türk lehçelerinde olan kullanımlarını ortaya koymak ve +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- biçimleri de dahil olmak üzere üzerine gelen yapıları ele alarak günümüz Türkiye Türkçesindeki biçimleriyle birlikte değerlendirmektir. Bu değerlendirmeye +IA- alt tabanlı ve +IA-n-; +IA-ş-; IA-t- üst tabanlı kullanımlar ölçütünde Türkçenin isimden fiil yapım eki hususunda bir sonuca varmak hedeflenmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde +IA- ekinin dilimize girmiş yabancı sözcükler üzerine gelerek Türkçeleştirmedeki etkinliği, yardımcı fiili karşılayan işleviyle birlikte olan kullanımı ve +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- eklerinin kullanımıyla ilgili değerlendirmeler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda +IA-n-; +IA-ş-; IA-t- şekillerinin birleşik bir ek olarak +IAN-; +IAş-; +IAt- biçiminde mi yoksa +IA- ekinin üst tabanlı kullanımları mı olduğu konusunda gramer kitaplarına yansıyan görüşlerle birlikte değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde +IA- ekinin tarihî Türk lehçelerinden günümüze kadar olan kullanımını ortaya koymak amacıyla tarihî Türk dili metinleri taranarak +IA- ekli kullanımlar Eski Türkçeden günümüze kadar geçen süre içerisindeki biçimleriyle birlikte alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu sayede kelimenin Eski Türkçeden itibaren hangi dönemlerde kullanıldığı veya kullanılmaya başlandığı, aynı zamanda kullanımının son bulduğu da görülmektedir. Sıralandırmada kelime hangi döneme kadar kullanılıyorsa oraya kadar getirilip bırakılmıştır. Kelimenin kullanıldığı eserler kısaltmalarla gösterilmiş ve geçtiği yerler satır veya beyit numaraları ile gösterilmiştir. Numaralandırmada sözlüklerde veya satır, beyit

numaralandırılmasının verilmediği yerlerde sayfa numarası verilmiştir. Ekin tarihî Türk lehçelerindeki kullanımları Köktürk, Uygur, Karahanlı, Harezmi, Kıpçak, Eski Anadolu, Çağatay ve Osmanlı dönemlerinin belli başlı eserleri taranarak belirlenmiştir. Günümüz Türkçesindeki kullanımlarını belirlemek amacıyla da Türkçe Sözlük (Türk Dil Kurumu: 2011) kullanılmıştır. Taranan eserler, eser isimleri göz önünde bulundurularak kısaltma yoluna gidilmiş ve bibliyografik kısaltmalar olarak verilmekle birlikte kaynakçada da gösterilmiştir.

+IA- ekinin +IA-mAK şekliyle fiil biçiminde kullanılışı ele alınmış olup üzerine gelen eklerle birlikte isimleşmiş yapılarına yer verilmemiştir (yaylag, kışlag vb.). +IA-mAK şekliyle birlikte +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- ile +IA-n-dır-; +IA-ş-tır-; +IA-t-dır- biçiminde kullanılan yapılar da çalışmamız içerisinde yer almaktadır.

Bütün bunlarla beraber Eski Türkçeden günümüze kadar +IA- ekli yapılar ve bunların “-n-, -ş-, -t-” ekleriyle genişlemiş biçimleri üzerinden; tarihî Türk lehçelerinde +IA- alt tabanında kullanılan ancak günümüzde kullanılmayan yapılar, tarihî Türk lehçelerinden günümüze kadar kullanımını devam ettiren +IA- ekli yapılar, +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- üst tabanlı yapıların tarihî Türk lehçelerinde kullanılan ancak günümüzde kullanılmayan biçimleri ve kullanımını devam ettiren biçimleri üzerinden bir inceleme yapmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın ikinci bölümünde ayrı başlıklar altında günümüzle mukayese yoluna gidilmiş ve bu tarz yapılar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde bu tür kullanımlara dair kısa bir değerlendirmeye birlikte ortaya çıkan veriler toparlanmıştır.

Tez hazırlama süreci içerisinde gerek konu belirlemede gerek kaynak temininde gerekse çalışma süresi içerisinde karşılaştığım her türlü sıkıntıda yardım ve desteklerini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ali Cin'e ve destekleriyle birlikte her zaman yanımda olan aileme teşekkürlerimi iletiyorum.

GİRİŞ

Türkçede isimden fiil yapım ekleri içerisinde yaygın olarak kullanılan eklerin başında +*IA-* isimden fiil yapım eki gelmektedir. Bir ismi fiil yapma durumu söz konusu olduğunda müracaat edilen eklerin başında bu ek gelmektedir. Bilindiği üzere Türkçenin birtakım ekleri Eski Türkçeden itibaren izine rastlanılan, takip edilebilen eklerdir. +*IA-* eki de Türkçenin ilk yazılı metinlerinden itibaren kullanımda olan bir yapım ekidir. (*abla-* “avlamak”; *ille-* “devlet kurmak”; *kaganla-* “kağan yapmak”; *kılıçla-* “kılıçla yaralamak”; *kışla-* “kışı geçirmek”, *süle-* “ordu sevketmek” vb.) Türkçenin ilk yazılı metinlerinden günümüze kadar görülen kullanım alanının da gösterdiği üzere bu ek isimden fiil yapım ekleri içerisinde en işlek eklerden biri olma özelliği göstermektedir. İsim soylu kök ve gövdeler üzerine gelerek farklı anlam ve yapılar da fiiller türeten bu ekin, üzerine gelen *-n-*; *-ş-*; *-t-* fiilden fiil yapan çatı ekleriyle birleşimiyle birlikte +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* biçimlerindeki kullanımlarının da gerek tarihî Türk lehçeleri gerekse günümüz Türkçesinde sıklıkla yer aldığı görülmektedir.

+*IA-* eki tarihî Türk dili alanında Köktürk Türkçesinde sıklıkla kullanılan bir yapım ekidir. *opla-* “fırlamak, atılmak” (KT K5), *ançola-* “(bir büyüğe) bir şey takdim etmek, sunmak” (KT D 32), *yogla-* “ölü ardından yas tutmak” (KT D4) (Tekin, 2016: 85-86). Eski Uygur Türkçesinde yaygın olarak kullanılmakla beraber daha ziyade yapmak ifade eden isimden fiil yapma ekidir. *adırtla-* “tefrik etmek”, *bekle-* “bağlamak”, *igle-* “hastalanmak”, *nomla-* “vaaz etmek” (Eraslan, 2012: 115). Gabain, ekin “sınırsız kullanılma imkânı” olduğunu ifade eder (Gabain, 1988: 49). Clauson, 11. yüzyıl veya daha öncesinden kalma bir ek olduğunu söyleyerek geçişli fiiller yapmak için kullanıldığını ve ekin hâlâ işlek olduğunu belirtmiştir (Clauson, 2007:194). Erdal, +*IA-* ekinin yaygın olarak kullanılan eklerden biri olduğunu ve yabancı sözcükler üzerine kolaylıkla gelebildiğini ifade eder. +*IA-n-* ve +*IA-ş-* şekillerini kombinasyon ve biçimlendirici diziler olarak görür. Bunların +*IA-* ile birlikte sunulması hususunda herhangi bir fonolojik kısıtlamanın yok gibi görüldüğünü ifade eder. Aynı zamanda +*IA-t-* ve +*IA-l-* biçimlerinin de bulunduğunu belirtir (Erdal, 1991:454). +*IA-n-* biçimi için bu biçimlendiricinin *-(X)n-* ile +*IA-* bileşiğinden oluştuğuna şüphe olmadığını ancak ekin kendine özgü bir yapısı olduğunu ifade eder. +*IA-* biçiminden türetilmiş olsa bile +*IA-n-* biçimlerinin bunlardan bağımsız olarak türetildiğinin gösterilebileceğini belirtir (Erdal, 1991:509). Karahanlı Türkçesinde +*IA-* eki “her türlü isimden etken, hem oluş bildiren; hem de taklidî mahiyette fiiller teşkil eden çok işlek bir ektir”¹ (Hacıeminoğlu, 1996:156). Harezmi Türkçesinde Toparlı, *-la-/le-* eki için *konak-la-* ; *bir-le-* örneklerini vererek ekin genişlemiş

¹ Ekin çeşitli kullanışlarda yaptığı fiiller hakkında detaylı bilgi için bk. Hacıeminoğlu, 1996:156-158

biçimi olan *-lan-/-len-* biçimi için *kurt-lan-*; *yürek-len-* şeklinde örneklemede bulunur (Toparlı, 1995: 20-21). Kıpçak Türkçesinde Güner, Türkçenin en işlek isimden fiil türetme eklerinden biri olduğunu söyleyerek ekin asıl işlevinin “adın taşıdığı özelliği yerine getirmek, gerçekleştirmek” anlamında fiiller türetmek olduğunu belirtir. Aynı zamanda ekin işlekliliğinin türettiği fiillere ayrı ayrı pekçok anlam yüklemesine de sebep olduğunu ifade eder. *algış+la-* “hayır dua etmek”, *aluğla-* “semeri düzeltmek”, *ağ+la-* “anlamak” (Güner, 2013: 161). Eski Anadolu Türkçesinde *+lA-* eki “isimlerden hem geçişli hem geçişsiz fiiller yapabilen en işlek ektir” geçişsizler; *arukla-*, *gicele-*, *başla-*, *işle-* geçişliler; *adımla-*, *avla-*, *gizle-*, *günüle-*... (Gülsevin, 1997: 120-121). Ekin genişlemiş biçimi ile kullanımıyla ilgili olarak Gülsevin, *+lAn-* biçiminin *+lA-* ekinin *-n-* çatı ekiyle genişlemiş şekli olduğunu ve *guşşalan-*; *nûrlan-*; *yapraklan-*; *kuvvetlen-*; *öglen-* örneklerini vererek bu ekle yapılan fiillerin *+lA-* alt tabanlı şekillerinin kullanılmadığını ifade etmiştir (Gülsevin, 1997: 120-121). Gülsevin’in verdiği bu örnekler içerisinde *yapraklan-* fiilinin Eski Anadolu Türkçesinde *+lA-* alt tabanlı şeklinin kullanılmamasına karşın Harezmi Türkçesinde *yapurğakla-* “yapraklanmak, yeşermek” (KE, 60r2) biçiminde ve anlamında yer aldığı görülmektedir.

Çağatay Türkçesinde *+lA-* eki için Eckmann, ismin belirttiği hareketi ifade etmek için her türlü isme getirilebileceğini ifade ederek şu örnekleri vermiştir: *ârzûla-* “arzu etmek, dilemek”, *balala-* “yavrulamak”, *barla-* “varlamak, varlığını doğrulamak” (Eckmann, 1988: 44-45).

Ekin işlekliliği ve kullanım alanı ile ilgili gramer kitaplarına yansıyan bazı görüş ve değerlendirmeler şu şekildedir: Deny, Türkçe ve yabancı kelimelere özellikle adlara *+lA-* ekinin eklenmesi sonucu çok sayıda fiil ortaya çıkarak *+lA-mAk*’lı (*işlemek*, *beklemek*, *otlamak*...) şeklinde fiil adları meydana getirdiğini ifade eder (Deny, 2012:453).

Korkmaz, ek için Eski Türkçeden beri bütün lehçelerde canlı ve çok işlek bir türetme eki olduğunu söyleyerek ekin işlekliliğini türettiği fiillere ayrı ayrı anlamlar yüklemesiyle ilişkilendirir. Her türlü isim kök ve gövdeleriyle, sıfat zarf gibi isim soylu sözcüklere gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller türettiğini belirtir. Ekin Türkiye Türkçesindeki verimliliğine işaret ederek, anlam ayrılığı doğuran görevlerini maddeler halinde ortaya koyar (Korkmaz, 2017: 176).

Ergin, isimden fiil yapım eklerinin en işlek olanı olduğunu belirtip örneklerinin sayılamayacak derecede çok olduğunu, ekin hemen her çeşit ismin sonuna gelerek yapma ve olma ifade eden fiiller yaptığını ifade etmiştir. Ekin özellikle son zamanlarda artarak kullanılması ve isimden fiil yapım alanının başlıca eki durumuna geldiği hususuna değinmiştir. Aynı zamanda ekin Türkçede eskiden beri aynı kaldığını belirterek günümüzde

çekim esnasında vokalinin bazen değiştiğini dile getirir. *baş-lı-yor* (< *baş-la-yor*), *ince-li-y-en* (*ince-le-y-en*) (Ergin, 2011: 180).

Türkçede isimden fiil yapım ekleri içerisinde +*la-* ekinin Türkçenin bütün dönemlerinde diğer isimden fiil yapım eklerine oranla işlekliğini sürdürmüş bir yapım eki olması dolayısıyla Banguoğlu, isimden fiil yapım alanında rakipsiz kaldığını ifade ederek değerlendirmesini *-le-* fiilleri adı altında ortaya koymuştur. Kelime dağarcığımızda, en kalabalık fiil ailesini teşkil eder diyerek, her türlü adlara ve birçok sığata geldiğini ve anlatımının zamanla çeşitlendiğini ifade etmiştir (Banguoğlu, 1974: 214). Banguoğlu aynı zamanda *-le-* fiillerini farklı bakımdan öbeklere ayırmıştır. Bunlar içerisinde mecazlı anlamda fiiller türetmeye elverişli bir ek olduğunu söyleyerek *iplemek*, *sepetlemek*, *çuvallamak*, *kazıklamak*... gibi örneklere yer vermiştir (Banguoğlu, 1974: 215).

Gencan, *-le* eki adı altında ekin işlek olduğunu, anlamın gerektirdiği durumlarda bütün adlara, sıfatlara, ünlemlere ve yansımalara gelerek onları eylemleştirdiğini ifade etmiştir (Gencan, 1971: 254). Anlam itibarıyla adlardan türeyenlerin çoğunun geçişli olduğunu fakat bunların içerisinde geçişsiz olanlarının da bulunduğunu, sıfatlardan türeyenlerin yine aynı şekilde geçişli olduğu, yansımalarından türeyenlerin ise geçişsiz olduğunu belirtir (Gencan, 1971: 254).

Karaağaç, *-la-*, *-le-* ekinin addan eylem yapma eklerinin içerisinde en işlek ek olduğunu, hemen hemen bütün adların sonuna gelerek yapma ve olma bildiren eylemler yaptığını ifade etmiştir (Karaağaç, 2012: 307). Bununla birlikte ekin eski Türk yazı dillerinde ve çağdaş Türk yazı dillerinde hangi biçimlerde bulunduğı doğrultusunda tablo halinde gösterimde bulunmuştur. Buna göre ekin; Eski Türkçe, Eski Anadolu Türkçesi, Kıpçakça ve Çağatayca'da *-la-/le-* biçiminde kullanıldığını göstermiştir (Karaağaç, 2012: 307). Ayrıca ekin kullanımları hakkında geçişli eylemler yaptığını (*ateş > ateşle-*; *av > avla-*; *çaba > çabala-vb.*) ve yansıma sözlerden geçişsiz eylemler yaptığını (*çat > çatla-*; *cız > cızla-*; *gür > gürle-*; *hav > havla- vb.*) belirtmiştir (Karaağaç, 2012: 307-308).

Hacıeminoğlu da ekin Eski Türkçeden beri bütün Türk lehçelerinde en işlek ve yaygın olarak kullanılan bir ek olduğunu dile getirerek bu ek ile yapılmış olan fiillerin “mana, mahiyet ve yön bakımından çok çeşitli” olduğunu, isim tabanının durumuna göre ekin görevinde de değişimler olduğunu belirtir (Hacıeminoğlu, 1991: 216). İsimden türeyen fiillerde mana ağırlığının isim tabanında olduğunu ancak *-la-/le-* ile yapılan fiillerde ekin isme her defasında farklı mahiyetler kazandırdığını ifade ederek âlet isimleriyle ayrı, zaman isimleriyle ayrı, nesne, renk isimleriyle ayrı fiiller türettiğini belirtir (Hacıeminoğlu, 1991: 216).

Hacıeminoğlu aynı zamanda *düğlen-* < *düğ-le-n-* “*düğümlemek*”; *düşlen-* < *düş-le-n-* “*fazlaca meşgul olmak, iyice düşmek*”; *çalkala-* < *çalka-la-* “*iyice çalkamak, sallamak*” vb. örnekleri vererek aslında isimlerden fiil türeten +*la-* ekinin nadir de olsa Kıpçak ve Batı Türkçesinde fiil tabanlarına geldiğini belirtir (Hacıeminoğlu, 1991: 113). Bu durumu -*ala-/ele-* ekiyle birleştirmenin de düşünülebileceğini fakat bir kısım örneklerin -*a-* ile genişlememiş tabanlara da geldiğini ifade eder (Hacıeminoğlu, 1991: 113-114).

Hacıeminoğlu ayrıca bileşik bir ek olarak -*ala-* ekinin -*a-/e-* zarf fiil ekiyle, “*öt-geçmek*” kökünden *öte* < *öt-e* “ileri, karşı” isminden -*le-* ile *ötele-* “ileri geçirmek” yapıldığını fakat daha sonra kelimenin *öt-ele-* şeklinde kurulduğunun zannedildiğini belirtmiştir (Hacıeminoğlu, 1991: 104). Karaağaç -*a,* -*e* eki ile ilgili olarak ekin çok işlek olmadığını zarf-fiil ekinin kalıplaşmasıyla sonradan fiilden isim yapma eki olduğunu dile getirerek şu örnekleri verir: *diz-* > *dize*; *doğ-* > *doğa*; *gör-* > *göre*; *kıs-* > *kısa*; *öt-* > *öte* vb. (Karaağaç, 2012: 295). Hacıeminoğlu yine *ot* “ilaç” isminden *ota-* < *ot-a-* “ilaç yapmak” fiilinin teşkil edildiğini sonra bu fiilden *otag* < *ot-a-g* şeklinde bir ismin düşünüldüğünü ve *otagla-* fiilinin yapıldığını belirtir. Daha sonra *otag* kelimesindeki -*g*’nin düşmesiyle *otala-* biçimini alınca ekin -*ala-* zannedildiğini ifade eder (Hacıeminoğlu, 1991: 104). Hacıeminoğlu bu ihtimali güçlendiren çeşitli fiillerin olduğunu belirterek *itele-* fiiliyle bu durumu örneklendirir (Hacıeminoğlu, 1991: 104) *itele-* < *it-e-le-* “tekrar tekrar itmek” fiilinin yanında *itekle-* < *it-ek-le-* şeklinde görüldüğünü, *it-* kökünden oluşan fiilin *ite-g* ve *ite-k* şekillerinden -*g*’nin düşmesiyle *ite-le-*, diğerinde ise -*k*’nin düşmemesi sebebiyle *itek-le-* fiilinin teşekkül ettiğini belirtir (Hacıeminoğlu, 1991: 104). Banguoğlu, *Türkçede Tekerrür Filleri* adlı makalesinde -*ele-* eki için *durala-*; *ekele-*; *eşele-*; *itele-*; *kakala-*; *koğala-*, *kovala-*; *oğala-*, *ovala-*; *şaşala-*; *çabala-* vb. örnekleri verir (Banguoğlu, 1956: 115-116). Hacıeminoğlu, Banguoğlu’nun -*la-/le-* ile oluştuğu açıkça görülen bazı fiilleri de -*ala-/ele-* yapıları içerisinde gösterdiğini belirterek *durakla-*, *pinekle-*, *tartakla-* örneklerini verir (Hacıeminoğlu, 1991:105). Banguoğlu şekilce -*ele-* fiillerine benzeyen *tepe-le-mek*, *aralamak*, *berelemek* gibi fiillerin bunlarla karıştırılmaması gerektiğini dile getirir (Banguoğlu, 1956: 116). *dur-akla-mak*>*dur-ala-mak* örneği üzerinden -*ekle-* ekinin damak sesini kaybederek -*ele-* şeklini verdiğini belirtir ve -*ele-* tekerrür fiillerini de bu gelişmenin mahsülü olarak görür (Banguoğlu, 1956:118). Banguoğlu aynı zamanda *çalkala-* < *çalka-k-la-*<*çalkamak*; *çisele-*<*çiğse-k-le-*<*çiğsemek*; *ırgala-*<*ırga-k-la-*<*ırgamak* örneklerini vererek sesli ile biten fiil tabanlarına gelmiş -*kle-* şeklinin bazen damak sesini kaybettiğini ve -*le-* ekinin doğrudan doğruya fiil tabanına geldiğini belirtir (Banguoğlu, 1958: 118). Korkmaz da bu konuyla ilgili -*ALA-* ekinin *it-eg-le-*> *itele-*, *şas-ag+la-*> *şasala-* şeklinde fiilden isim yapan -*g* ekinin

düşmesi ve geride kalan bağlantı ünlüsünün +IA- ekiyle birleşip kaynaşmasından oluşmuş olabileceği şeklinde bir değerlendirmede bulunur (Korkmaz, 2017: 182).

Ekin *mAz+IA-n-* yapısıyla ilgi olarak Cin, Eski Anadolu Türkçesinden başlayarak özellikle Osmanlı döneminde yaygın olarak kullanıldığını günümüzde ise birkaç kelimeyle kullanımını sürdürdüğünü ifade etmektedir (Cin, 2011: 304).

+IA- eki yabancı sözcüklerden fiil türetme konusunda da oldukça elverişli bir ektir. Dilimize girmiş yabancı sözcükler üzerine gelerek onları eylem haline getirme özelliği ile de dikkat çekmektedir. Bunlar içerisinde özellikle Arapça ve Farsça köklerden eylem oluşturmada +IA- ekine sıkça müracaat edilmiştir. Korkmaz, +IA- ekinin işlevlerine yer verirken özellikle de Arapça sözlerin Türkçeleştirilmesinde çok işe yaradığını belirtir. “Ar. ad ve sıfatlardan *et-*, *eyle-*, *ol-*, *ver-* gibi yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller, +IA- ekindeki “yapmak, etmek, olmak” bildiren işlev genişliği dolayısıyla kolayca karşılık bulabilmiştir.” şeklinde ifade etmiştir (Korkmaz, 2017: 177). Baydar, özellikle Türkiye Türkçesi ağızlarında sıklıkla rastladığımız en az çabayla birlikte kolayı söylemeye yönelişin bu ek üzerinde de etkisini göstererek bu işlevin ortaya çıkışında etkili olduğu görüşünü belirtmiştir (Baydar, 2009: 309). En az çaba yasasıyla birlikte kolayı söylemeye yönelişin ekin işlekliliği, kullanım alanını artırması bakımından da bir etken olarak gösterilebilir. Bununla birlikte aruz veznine uydurma ve kafiye yapma gibi gayretler sonucunda da bu ekin imkanlarından faydalanılabildiği söylenebilir. Özellikle Arapça ve Farsça kökenli isimleri fiilleştirme hususunda yaygın olarak kullanılan bir ekten aruz veznine uydurma ve kafiye yapma amacıyla yararlanılması da olası bir durumdur. Dil ve gramer açısından bir sakıncası bulunmayan bu durumun anlam açısından çeşitlenmelere gitmesi ve yeni kullanımlar oluşturması da ekin dilimizde her geçen gün kullanım alanını artırarak devam edebilmesine bir etken olarak gösterilebilir.

Banguoğlu, *-le* ekinin “yazı dilimizin millileşmesi hareketinde” önemli bir rol oynadığını söyleyerek *-le-* ekinin anlatımında önce *kılmak bolmak* sonra *etmek, eylemek, olmak* gibi yardımcı fiillerin yabancı kelimelerin dilimize girmesinde köprü oluşturduğunu ifade etmiştir: *namaz kılmak, kabul bolmak, tavaף etmek, nikâh olmak...* gibi örnekleri vererek bunlardan halkılaşmış olanların *-le-* fiillerine döndüğünü belirtir: *ihhtiyar olmak = ihhtiyarlamak, hesap etmek= hesaplamak, tuhaf olmak= tuhaflaşmak gibi...* (Banguoğlu, 1974: 216).

Oysa yabancı dillerden yalnız isim tabanları almak karakterinde olan dilimiz onları fiilleştirirken bir yandan üretim ekleri, bir yandan da aynı anlatımda yardımcı fiiller kullanıyor ki her iki kelime aynı

lügat bilgisi değerinde oluyor (*hesap etmek/ hesaplamak*). Şu farkla ki ekle yapılan daha çok Türkçeleşmiş bulunuyor (Banguoğlu, 1974:216).

Banguoğlu yardımcı fiilin kullanılmasından ziyade ek alarak kullanımının Türkçeleştirmede daha etkili olduğu konusundaki düşüncesini bu şekilde dile getirmiştir. Bununla birlikte Uygur, yaptığı çalışmada 1988'den sonra +*IA-* ekiyle Türkçeleşen kelimelerin dahil olmadığını belirterek 359 yabancı kelimenin +*IA-* ekiyle Türkçeleştirildiğini ifade etmiştir (Uygur, 2005: 348). Cin, Karahanlı Türkçesinden günümüze değin Türkçenin tarihî metinlerini esas alarak yaptığı çalışmayla doğu kökenli kelimeler üzerine yaklaşık üç yüz civarında +*IA-* ekli yapıların geldiğini ifade etmiştir (Cin, 2015: 69). Bu istatistiki sonuçlarda ekin Türkçeleştirmedeki etkinliğini gözler önüne sermektedir.

Ekin yardımcı fiile karşılık kullanılması hususunda Özezen, aynı ismin +*IA-* eki almış biçimi ile birlikte, yardımcı fiil ile kullanılmış biçimi arasında az çok farklılık olduğunu ifade etmiştir ve bu doğrultuda *hastalan-* örneğini vererek *hastalan-* ile *hasta olmak* arasında farklılık olduğunu belirtir. *hastalan-* fiilinin bir süreç içerisinde gerçekleştiğini *hasta olmak* fiilinin ise hastalığa birden maruz kalındığı konusunda anlambilimsel farklılık oluşturduğu görüşünde bulunmuştur (Özezen, 2017: 532). Bu anlam farklılaşmasının sadece bir nüans olduğu bununda cümleye göre değişebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Hatiboğlu, +*IA-* ekinin isim kök ve gövdelerine gelerek eylem oluşturulduğunu: *alkışlamak* (*alkış-la-*), *arkalamak* (*arka-la-*), *aşılacak* (*aşı-la-*) ; ses yansıtan kök ve gövdelere getirildiğini: *cızlamak* (*cız-la-*), *cırlamak* (*cır-la-*), *çatlamak* (*çat-la-*) ; bazı kök ve gövdelerle kalıplaştığını: *anlamak*, *atlamak*, *beklemek*; dönüşlü çatı eki '-n' ile birleşerek '+lan-/ +len-' biçimini alarak kalıplaşmış gövde kurduğunu: *acılanmak*, *ağdalanmak*, *akıllanmak*; bazen dönüşlü çatı görevinde olan '-ş-' ile birleşerek '+laş-/ +leş-' biçimini aldığını: *acılaşmak*, *ağırlaşmak*, *aptallaşmak*; ettirgen çatı eki '-t-' ile birleştiğini: *aşılatmak* (*aşı-la-t-*), *atlatmak* (*at-la-t-*), *aydınlatmak* (*aydın-la-t-*) ifade etmiştir (Hatiboğlu, 1981: 89-93).

Akalın, ekin en ilgi çekici özelliğinin bazı adlara tek başına getirilemeyişi olduğunu dile getirir. Türkçe veya yabancı kaynaklı bazı adlara bu ekin getirilmesinden sonra bir çatı eki getirilmesiyle kullanılış sahasına çıktığını belirtirerek şu örnekleri verir: *dil+le-n-*, *yer+le-ş-*, *hasta+la-n-*, *aydın+la-t-*, *kanat+la-n-*, *ev+le-n-* vb. (Akalın, 1995: 93).

+*IA-* ekinin üst tabanlı kullanımları olan +*IA-n-*; +*IA-ş-*; *IA-t-* biçimlerinin gramerde ayrı birer madde başı olarak ele alınıp alınmaması konusu sorun teşkil etmektedir (Cin, 2016: 2). Kimi araştırmacılar +*IA-n-*; +*IA-t-*; +*IA-ş-* biçiminde ayrı bir isimden fiil yapımı olarak ele

alırken kimi araştırmacılar ise +IA- eki üzerine fiilden fiil yapan çatı eklerinin eklenmesi sonucu olarak +IA-n-; +IA-t-; +IA-ş- şeklinde ele almışlardır.

Ergin, -la-, -le- ile yapılmış bazı fiillerin bu şekilleriyle kullanılmayıp veya kullanımdan düşüp sonlarına fiilden fiil yapma eki alarak kullanıldığını ifade ederek şöyle belirtir: “ Böyle fiillerde –la-, -le- ile fiilden fiil yapma eki birleşerek tek bir ek hâline gelmiş hissini verirler: *can-la-n*, *hoş-la-n*, *küf-le-n*, *et-le-n*, *iç-le-n*, *hasta-la-n*, *dalga-la-n*, *bir-le-ş-*, *yak-la-ş-*, *ağ-la-ş-*, *kır-la-ş-*, *iri-le-ş-*, *kir-le-t-*, *dar-la-t-* misallerinde olduğu gibi” (Ergin, 2011: 180). Ergin, -n- fiilden fiil yapım eki bahsinde de -n- ekinin getirildiği bazı fiillerin asıl şekilleriyle kullanılmadığı veya kullanımdan düştüğünü belirterek *kederle-n-*, *güzelle-n-*, *hastala-n-*, *evle-n-*, *akılla-n-* misallerini verir. Böyle misallerin dönüşlü fiiller olduğunun unutulmaması gerektiği ve -lan-, -len- gibi bir isimden fiil yapım ekinin bulunduğu zannedilmemesi gerektiği konusunda bir değerlendirmede bulunur (Ergin, 2011: 202-203).

Korkmaz, +IA-n- < +IA-n- adı altında +IA- ekiyle kurulmuş fiillerin bazılarının -n- dönüşlülük ekiyle genişletilerek +IA-n- biçiminde birleşik bir ek oluşturduğunu ifade etmiştir ve *adlan-* “ün sahibi olmak”, *ayaklan-*, *canlan-*, *çöreklen-*, *dallan-*, *dertlen-*, *dillen-*, *dişlen-*, *evlen-*, *hastalan-*, *huysuzlan-*, *içlen-*, *kanatlan-*, *kapılan-*, *kurtlan-*, *tüylen-*, *yaşlan-* örneklerini vermiştir. Verilen bu örneklerin *ayakla-*, *dille-*, *evle-*, *kapıla-...vb.* biçimlerde yalın olarak kullanılmadığını belirtmiştir. +IA- ekinin kökten ayrılarak -n- ekiyle kaynaşmasıyla ister istemez +IA-n- şeklinde isimden fiil yapan bir birleşik ekin ortaya çıktığını söyleyerek aynı zamanda şu değerlendirmede bulunmuştur:

Ancak, bir başka yönüyle ele aldığımızda, +IA- ekine eklenen -n- ekinin bu türetmelerde biçim olarak bir “dönüşlülük” eki olduğu bellidir. Ne var ki, işlevi bakımından bir yandan fiilden genişletilmiş bir çatı eki olma özelliği taşıırken, bir yandan da fiilden özel anlamda fiil türeten bir ek niteliği kazanmıştır. İşlevinde kendini gösteren bu özel durum ister istemez ekin bir de +IA-n- biçiminde yeni anlamda fiiller oluşturan fiilden fiil türeten ekler arasında ele alınmasını gerekli kılmıştır (Korkmaz, 2017: 178).

Korkmaz, aynı durumun +IA-ş-/ +IA-ş- şekli için de geçerli olduğunu belirtmiştir. Korkmaz’ın yalın olarak kullanımının olmadığı belirterek verdiği örnekler içerisinde yer alan fiiller içerisinde *dillen-* fiilinin *dille-* “bir kimse hakkında dedi kodu yapmak, bir kimseyi çekiştirmek, zemmetmek” (TTS, 1156) biçiminde tarihî Türk lehçelerinde yer aldığı görülmektedir. Yine *evlen-* fiilinin *eble-* “evlendirmek” (ETYSVİ, 520) şeklinde tarihî Türk dili metinlerinde yer aldığı görülmektedir. Aynı şekilde *ayaklan-* örneği için *adhakla-* “ayağa vurmak” (DLT I, 304-22) ve *ayağla-* “ayak altına almak, çiğnemek” (BkD, G.540/3) kullanımı bulunmaktadır. *yaşlan-* fiilinin de *yaşla-* “yaşlamak, yaş yaşamak, yaş sahibi olmak,

yaş idrak etmek” (DK, 125-3) biçiminde tarihî Türk lehçelerinde kullanımının bulunduğu görülmektedir. Günümüzde +IA- alt tabanlı bu yapıların kullanılmamasına karşın tarihî Türk dili metinlerinde bu tarz yapıların kullanımıyla karşılaşıldığını belirtmek gerekir.

Banguoğlu, “Ancak isimlerden doğrudan doğruya edinen anlamlı fiiller yapmak istendiğinde sonraları, herhalde erkenden birleşik *-len-* fiili bir *-le-* fiilinin edilen, veya dönüşlü görünüşü değildir, ayrı bir fiildir” diyerek *-len-* fiilinin ayrı bir fiil olduğunu ileri sürmüştür. *yağ-la-n-mak* (yağ sürünmek) *yağ-lan-mak* (yağ bağlamak) *para-la-n-mak* (parçalanmak) *para-lan-mak* (para sahibi olmak) *baş-la-n-mak* (girişilmek) *baş-lan-mak* (baş bağlamak) örneklerini vererek aynı kökten *-le-n-* ve *-len-* fiilleri olabileceğini ileri sürmüştür. Aynı zamanda *-len-* fiilleri ile aynı kökte *-le-* fiillerinin çoğu zaman bulunmadığı veya bırakılmış olabileceğini belirtmiştir. *-leş-* fiilinin de *-le-* fiilinin dönüşlü biçimi olmadığını söyleyerek bunları ayrı birer fiil olarak değerlendirmiştir (Banguoğlu, 1974: 218-219).

Gencan, *-len* ekiyle türemiş eylemler adı altında *ev-lenmek*, *kir-lenmiş*, *sinir-leniyor*, *seslendim*, *öfkelenmiş*, *içlenmesin...* örneklerini vererek bunların *-len* ekiyle türetildiğini ve *-le* ekiyle türemiş biçimlerinin olmadığını belirtir. Bununla birlikte *baş-la-nmak*, *ateş-le-ndi*, *ince-le-niyor*, *kara-la-nmış...* örneklerini vererek bu örneklerdeki *-n*’nin *-le* eki üzerine gelerek edilgenlik ve dönüşlülük eki olduğunu ifade etmiştir. *-leş* eki için de *söz-leşmek*, *dert-leşmek*, *sert-leşti*, *katılaştı*, *yerleştiler* örneklerinde *-leş* ekiyle türetildiğini belirtmiştir. *Taş-la-şmak*, *pay-la-ştılar*, *kucak-la-ştık* örneklerinde *-le*’den sonra gelen *ş*’yi işteşlik eki olarak göstermiştir (Gencan, 1971: 255-256).

Gencan’ın *-le* ekiyle türetilmiş biçimlerinin olmadığını söyleyerek *-len* ekiyle türetilmiş fiiller adı altında verdiği kısımdaki örnekler içerisinde *öfkelen-* fiilinin günümüz Türkçesi yazı dilinde *öfkele-* biçiminde +IA- alt tabanlı kullanımının olmamasına karşın *öbkele-* “öfkelenmek, kızmak” (IrkB, 58) şekliyle Uygur Türkçesinde yer alan kullanımıyla karşılaşılmaktadır. Bununla beraber bu örnekler içerisinde yer alan *seslen-* fiili için *sesle-* hlk. “1. Dinlemek, kulak vermek. 2. Çağırarak” (TS, 2078) şeklinde günümüz Türkçesinde yer alan kullanımı da bulunmaktadır.

Hacıeminoğlu, eki (*gerçeklen-< gerçek-le-n-*, *gönüllenen-< gönül-le-n-*, *hizmetlen-< hizmet-le-n-*) örnekleriyle birlikte eki *-la-n-/le-n-* biçimlerinde ele almıştır (Hacıeminoğlu, 1991: 220-221).

Ediskun, *-le-* eki için *vız*’dan *vızla-*, *çın*’dan *çınla-*, *par*’dan *parla-* vb. örnekleri vererek bugün bazı kelimelerde *-le-* eki yerine önemli anlam farklılaşmasıyla *-le-* ekinin genişlemiş biçimleri olan *-le(n)-*, *-le(ş)-*, *-le(t)-* eklerinin kullanıldığını dile getirir ve *ev-le(n)-*, *hoş-la(n)-*, *can-la(n)-* vb. örneklemede bulunur (Ediskun, 1999: 224-225).

Karaağaç, bu konuyla ilgili “Türk dili tarihi içinde birleşik ekler yapıyor gibidir” diyerek *aciz > acizle-n-; aciz > acizle-ş-; ağır > ağırla-n-; ağır > ağırla-ş-; ağır > ağırla-t-; çiçek > çiçekle-n-; çiçek > çiçekle-ş-; dert > dertle-n-; dert > dertle-ş-; dil > dille-n-; dil > dille-ş-; kuşku > kuşkula-n-; tüy > tüyle-n- ; sinir > sinirle-n- ...* örneklerini verip “İşlekliği tam olan bir ek olarak, genellikle ad köklerine getirilen bu ekten sonra *-n-*, *-ş-* ve *-t-* gibi eylemden eylem yapan ekler geldiğinde ortaya çıkan, *-la-n-*, *-la-ş-* ve *-la-t-* yapılarını ayrı ekler olarak görmek, anlamsızdır” demektedir (Karaağaç, 2012: 308).

Kasapoğlu Çengel, *+la-/le-* ekiyle yapılmış bazı fiillerin bu şekilleriyle kullanılmayıp veya kullanımdan düşüp sonlarına fiilden fiil yapma eki *-n-*, *-ş-*, *-t-* alarak bu şekilleriyle kullanıldığını ve böyle fiillerde *+la-/le-* diğer fiilden fiil yapma ekleriyle birleşerek tek bir ek haline gelmiş gibi olduğunu ifade etmektedir. Kırgız Gramerinde de alt tabanı kullanılmayan böyle fiillerin olduğunu belirtmektedir. (Kasapoğlu Çengel, 2005:130)²

Akalın, ekin geçişli fiiller türetme eğiliminin daha fazla olduğunu belirterek başlangıçta ekin geçişli fiiller türetmekte olduğunu, geçişsiz fiillerin daha sonra artmaya başladığını dile getirmiştir. Bu sebeple *+lAn-*, *+lAş-* biçiminde ayrı ayrı isimden fiil yapan bir ek bulunmadığı kanısında olduğunu ifade ederek önce *+lA-* ekiyle isimlerden fiil türetildiği daha sonra çatı eklerinin kullanıldığını belirtmiştir. Çatı eklerinin kullanılış sebebinin ise türetilcek fiilin geçissizliği ile ilgili olduğu konusunda bir değerlendirmede bulunmuştur (Akalın, 1995: 96).

Bu konuda Cin, Türkçenin isimden fiil yapım ekinin *+lA-* olduğunu ve *lA-n-*; *+lA-t-*; *lA-ş-*’lı yapıların *+lA* ekinden genişleyen, fiilden fiil yapan ekler olup Türkçenin isimden fiil yapım eki arasında değerlendirilmemesi gerektiğini ifade etmiştir (Cin, 2016: 16).

Bu konuyla ilgili tarihî Türk dili metinleri kapsamında karşılaşılan örnekler üzerinden *atlan-* fiilinden yola çıkılacak olunursa *atlan-* “ata binmek; at edinmek” (TS, 186) anlamlarında günümüz Türkçesinde kullanılan fiilin Harezmi Türkçesinde *aṭla-* “atlanmak, ata binmek” (HŞ, 4069) biçiminde yer aldığı görülmektedir. Fakat günümüzde böyle bir kullanımla karşılaşmamaktadır. Bununla birlikte *erkeklen-* “kabadayılık gösterisinde bulunmak” (TS, 810) ve *erkekleş-* “1. Çocukluk çağından çıkıp erkeklik çağına girmek. 2. mec. Kız, kadın erkek gibi sert davranışlar kazanmak.” (TS, 811) biçimlerinde günümüz Türkçesi yazı dilinde kullanımda bulunan fiilin *irkäklä-* “erkekleşmek, kişileşmek” (EUTS, 97) şeklindeki *+lA-* alt tabanlı kullanımının tarihî Türk dili metinlerinde yer aldığı

² Çalışmada *+lA-* eki ve bu ekin fiilden fiil yapım ekleriyle birlikte genişlemiş biçimleri olan *+lA-n-*; *+lA-ş-*; *+lA-t-* şekilleri için Hülya Kasapoğlu Çengel’in *Kırgız Türkçesi Gramerinde* kullandığı *+lA-* alt taban ve *+lA-n-*; *+lA-ş-*; *+lA-t-* biçimleri için ise üst taban terimleri kullanılmıştır.

görülmektedir. *köhnele*- “eskimek, yıpranmak” (NbDS, G388/10) kelimesinin günümüzde *köhneleş*- “köhne duruma gelmek” (TS, 1495) biçiminde üst tabanlı şekiyle kullanımda bulunduğu görülmektedir. *çapaklan*- “çapak oluşmak” (TS, 494) şeklinde günümüzde kullanılan fiilin tarihî Türk lehçelerinde *çapağla*- “gözde çapak olmak” (MR, 18b/3) biçimindeki kullanımıyla karşılaşılmaktadır. Yine aynı şekilde *aydınlan*-; *aydınlat*- şekillerinde günümüz Türkçesinde yer alan fiillerin *aydınla*- “ışık oldu, parladı, ışıkladı” (Kİ, 8); *aydınla*- “aydınlatmak” (KıpçTS, 17) şekillerinde Kıpçak Türkçesinde yer aldığı görülmektedir. *yaşlan*- “yaşı ilerlemek, ihtiyarlamak” (TS, 2548) biçiminde ve anlamında günümüz Türkçesi yazı dilinde kullanılan fiilin *yaşla*- “yaşlamak, yaş yaşamak, yaş sahibi olmak, yaş idrak etmek” (DK, 125-3) şeklindeki +*la*- alt tabanlı kullanımıyla tarihî Türk dili metinlerinde karşılaşılmaktadır. Bu tarz yapılar örnek olarak; *avlavla*- “telhīb itmek, ‘alevlemek, şulelenmek” (ŞSL, 54) > *alevlen*- “1. Yanmaya başlamak. 2. Sıcaklığı artmak. 3. Heyecanlanmak. 4. mec. Şiddeti artmak. 5. mec. Öfkelenmek.” (TS, 91); *eble*- “evlendirmek” (ETYSVİ, 520) > *evlen*-, *evlendir*- (TS, 837); *öbkele*- “öfkelenmek, kızmak” (İrkB, 58) > *öfkelen*-, *öfkelen*- (TS, 1838); *atla*- “ad kırmak” (ŞSL, 27) > *adlan*- (TS, 31); *işkil*- “şüpheye düşürmek, şüphe vermek” (TTS, 2119) > *işkillendir*-, *işkillen*- (TS, 1225); *yakınla*- “yaklaşmak” (KıpçTS, 307) > *yakınlaş*-, *yakınlaştır*- (TS, 2507); *yirle*- “yerleştirmek mahalline vaz‘ eylemek, yerine kırmak, yeksân eylemek” (ŞSL, 642) > *yerleş*-, *yerleştir*- (TS, 2580-2581); *buzla*- “donmak, buzlamak” (İM, 109b/6) > *buzlan*-, *buzlaş*- (TS, 421); *yemişlä*- “yemiş, meyva vermek” (KTKT, Kök: 109r/9=006/141) > *yemişlen*- (TS, 2571); *kirle*- “kirli ve murdar etmek, telvis eylemek” (KAT, 656) > *kirlen*-, *kirlet*- (TS, 1447); *çirkinle*- “Çirkin olmak, çirkinleşmek. = ft. Çirkin addetmek, zem ve takbih etmek.” (KAT, 215) > *çirkinleş*-, *çirkinleştir*- (TS, 550-551) vb. verilebilir. +*la*- alt tabanında kullanılan bu tür yapıların günümüz Türkçesinde kullanımda olmadığı, +*la-n*-; +*la-ş*-; +*la-t*- üst tabanlarında kullanımda bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte aynı durumun üst tabanlı kullanımlar için de geçerli olduğu görülmektedir. Tarihî Türk dili metinlerinde üst tabanlı kullanımlarda karşılaşılan birtakım fiillerin günümüz Türkçesi yazı dilinde farklı üst tabanlarla kullanımda olduğu görülmektedir. Tarihî Türk dili metinlerinde *aptallan*- “aptallanmak” (KıpçTS, 10) anlamında yer alan fiilin günümüz Türkçesi yazı dilinde *aptallaş*- “zekâsını işletemez olmak, alıkmak, ahmaklaşmak” (TS, 138) biçiminde ve anlamında yer aldığı görülmektedir. Aynı şekilde *bilgelen*- “akıllanmak, akıllılaşmak” (DLT III, 202-11) anlamında Karahanlı Türkçesinde kullanılan fiilin günümüzde bu şekliyle kullanılmayıp *bilgeleş*- “bilge durumuna gelmek” (TS, 338) biçimiyle kullanımda olduğu görülmektedir. *borçlaş*- “borç etmek” (ME, 124-5) > *borçlan*- “1. Karşılığını sonra vermek şartıyla birinden para veya bir şey almak,

istikraz etmek. 2. mec. Manevi bir yükümlülük altına girmek” (TS, 379); *özlen-* “özleşmek, öz hale gelmek, koyulaşmak” (TTS, 3168) > *özleş-* “1. Öz durumuna veya özlü bir duruma gelmek. 2. Arılaşmak. 3. hlk. Tahıl olgunlaşmak” (TS, 1870) vb. birtakım fiillerin bu şekilleriyle kullanımıyla karşılaşılmaktadır. Yine aynı şekilde *bıçakla-* fiili üzerinden bıçaklama eyleminin karşılıklı yapıldığını gösteren *bıçaklaş-* “birbirine bıçak saplamak” (TTS, 537) kullanımıyla karşılaşılmamasına karşın günümüzde bu kullanımla karşılaşılmamaktadır. *bıçak bıçağa gelmek* “bıçakla birbirine saldıracak kadar zorlu kavga etmek” (TS, 327) kullanımıyla birlikte, *bıçaklan-* “bıçaklama işine konu olmak” (TS, 327), *bıçaklat-* “bıçakla saldırıyı tahrik etmek, bıçakla saldırtmak ve yaralatmak” (TS, 327) anlamlarında *bıçaklan-* ve *bıçaklat-* fiillerinin kullanımları yer almaktadır. Aslında bıçaklama eyleminin karşılıklı yapıldığını gösteren bu ifadenin gerek anlam gerekse şekil açısından günümüzde kullanımında gramer açısından bir sakıncasının bulunmadığı da aşîkârdır. Fakat dil tercihini bu yönde kullanarak bünyesinde barındırmaktadır. Yine tarihî Türk lehçelerinde üst tabanlı kullanımı bulunan bazı yapıların günümüz Türkçesinde alt tabanlı şekliyle kullanımda olduğu durumlar da vardır. Eski Anadolu Türkçesinde *fitnelen-* “fitneye düşürülmek” (TİKT, 14b/18) şeklinde kullanılan fiilin günümüz Türkçesi yazı dilindeki kullanımı alt tabanlıdır; *fitnele-* “çekiştirmek, yermek, gammazlamak, kovlamak” (TS, 882); *eslen-* “kale alınmak, itibar edilmek” (NbDS, G.202/10) fiili günümüzde *esle-* hlk. “önem vermek, aldırış etmek” (TS, 818) şeklinde kullanımdadır. *kovlaş-* “dedikodu yapmak” (YZ, 37v7) fiili *kovla-* “dedikodu etmek” (TS, 1491) alt tabanıyla günümüz Türkçesi yazı dilinde yer almaktadır. Bu tarz kullanımların da gösterdiği üzere +*IA-* alt taban ve +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* üst taban kullanımları dilin ihtiyaçları doğrultusunda bu yapıları kullanımı tercihinden başka bir şey değildir.

Bazı araştırmacıların +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* üst tabanlarını birleşik bir ek olarak +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* şeklinde ele almalarına sebep olan +*IA-* alt taban kullanımının, tarihî Türk dili metinlerinde yer alan bu örnekleri Türkçenin isimden fiil yapma ekinin +*IA-* olduğunun ve +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* şekillerinin de +*IA-* ekinin “-n-; -ş-; -t-” fiilden fiil yapım eklerinin eklenmesi sonucu genişlemiş biçimler olduğunun bir göstergesidir. Cin’inde ifade ettiği üzere Türkiye Türkçesinde +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* biçimlerinde kullanılan yapıların tarihî Türk Lehçelerinde +*IA-*’lı biçimleriyle kullanılıyor olması bu tür yapıların +*IA-* alt tabanında kullanıldığını ancak günümüz Türkçesinde tercih edilmediğini gösterir (Cin, 2016: 16). Aynı durumun sadece +*IA-* alt tabanı için değil +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* üst tabanlı kullanımlar içinde geçerli olması dilin bu yapıların kullanımı tercih etmemesinin bir nevi kanıtıdır. Dolayısıyla Türkçenin isimden fiil yapım eki +*IA-*’dır. Bunun üzerine genişletilerek

kullanılan +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-*’lı yapıları oluşturan “-*n-*; -*ş-*; -*t-*” ekleri Türkçenin fiilden fiil yapım kategorisi içerisinde olup +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-*’lı yapılar ayrı bir şekilde değerlendirilmemeli, isimden fiil yapısı içerisine dahil edilmemelidir.

Cin’in şu yorumu da dikkat çekicidir. Cin ilk bilgi ve ikinci bilgidен hareketle konuya yaklaşmış ve şu değerlendirmede bulunmuştur: “Batı dillerinden dilimize giren *mesaj+la-ş-* ve *meyil+le-ş-* (*mailleş-*) gibi bazı kelimelerin alt tabanlı +*IA-* biçimlerinin öncelikle kullanılmaması ilk bilgi, ikinci bilgi ile açıklanabilir.” diyerek dilin sözcük türetmede ihtiyaç duyduğu ilk bilgidен hareket ettiği görüşünde bulunmuştur (Cin, 2016: 16). Batı dillerinden dilimize giren bu yapıların ilk kullanılan biçiminin *mesaj+la-ş-* ve *mail+le-ş-* olmasından hareketle dilin *mesaj+la-ş-* fiilini tercih ederek kullanmasının *mesaj+la-* fiilinin kullanımını geciktirdiğini aynı durumun *mail+le-ş-* için de geçerli olduğunu *mail+le-ş-* bilgisinin *mail+le-* bilgisinden önce kullanılmaya başlandığını belirtmiştir (Cin 2016: 13).

+*IA-* ekinin Köktürk Türkçesinde isimden fiil yapımında sıklıkla yer alan bir yapım eki olmasına karşın (“*abla-* “avlamak” (KÇ B 9); *kulunla-* “kısarak (yavrulamak)” (IrkB, 5); *opla-* “fırlamak, atılmak” (KT K 5)”) +*IA-n-/ +IA-ş-/ +IA-t-*’lı yapıların Türkçenin ilk yazılı metinleri olan Orhun Yazıtlarında *sözleş-* “sözleşmek, konuşmak” (KT D26) kelimesi dışında yer almadığı görülmektedir. Bununla birlikte Eski Uygur Türkçesinde *urulan-* “erkek çocuk doğurmak” (IrkB, 5); *az-lan-* “hırslanmak” (Üİ, 119b 12); *bügülen-* “tabiat üstü güç göstermek, büyülemek” (Üİ, 103a 4); *işleş-* “çalışmak, çalışıp çabalamak” (Üİ, 112a 6); *katıgılan-* “katlanmak, gayret etmek, cehdetmek” (Üİ, 121a 10); *işlet-* “kullanmak, işletmek” (AY, 136.1.) biçimlerinde genişlemiş biçimlerin kullanımına artarak devam edildiği görülmektedir. Sözvarlığı arttıkça ekin hem +*IA-* alt taban hem de +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* üst taban kullanım alanının artışında paralel olarak bir artış görülmektedir ki Köktürk Türkçesinde de sınırlı sayıda sözvarlığı içerisinde ekin azımsanmayacak ölçüde kullanılır olması dikkat çeken ayrı bir durumdur.

+*IA-* eki Türkçenin her döneminde farklı işlevlerde kullanılan bir türetme ekidir. Günümüze değin yapılan çalışmalarda çeşitli yönleriyle işlevlerin tespiti araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Ekin birtakım işlevleri ve özellikle işlevleriyle birlikte hangi tür sözcük grupları üzerine geldiği araştırmacılar tarafından gramer kitaplarına yansımıştır. Bununla birlikte çağdaş Türk lehçelerinde +*IA-* ekinin işlevlerinin tespiti ve kullanım alanı konusunda çalışmaların arttığı görülmektedir.³ Tarihî Türk dili metinleri üzerinden karşılaşılan kullanımlar üzerinden birkaç örnek verilecek olunursa hayvan isimleri üzerine gelip avlamak

³ +*IA-* ekinin işlevleri konusunda detaylı bilgi için bk. Uygur, 2005: 347-351; Güner Dilek, 2013: 399-405; Beşen Delice, 2009: 949-994; Baran, 2017: 111-131. Aynı zamanda bk. Baydar, 2009: 305-314; Aksoy Sarıkaya, 2019: 1322-1332; Özezen Yüceol, 2017: 529-551.

anlamı katan; “*kuşla*- “kuş avlamak” (ETYSVİ, 519/ Ye 48/7), *keyikle*- “avlamak, av yapmak” (KıpçTS, 142)” bununla birlikte özellikle Karahanlı döneminde kavim, boy isimleri üzerine gelerek o boya nisbet etmek anlamlarında kullanımlarına; “*çigille*- “Çiğil’lerden saymak, Çiğil kılığına girmek”, *karlukla*- “Karluk boyundan saymak” (DLT III, 351-8), *kıfçakla*- “Kıpçak boyundan saymak” (DLT III, 351-13), *kumukla*- “Kumuk boyuna nispet etmek” (DLT III, 339-3), *oğuzla*- “Oğuz saymak, Oguz’lardan saymak” (DLT I, 302-6)” dönüşlü çatı eki “-n-” nin etkisiyle de bir eşyaya, nesneye sahip olma anlamı katan kelimelere de rastlanmaktadır. “*başmaklan*- “başmak (pabuç) sahibi olmak” (DLT II, 274-3); *kagunlan*- “kavun sahibi olmak” (DLT III, 206-7); *kısraklan*- “kısarak sahibi olmak” (DLT II, 275-28); *öküzlen*- “öküz sahibi olmak” (DLT I, 293-10); *kaşuklan*- “kaşık sahibi olmak” (DLT II, 268-29); *kaplan*- “kap sahibi olmak” (DLT III, 199-6); *tayaklan*- “dayak, baston sahibi olmak” (DLT III, 197-20); vb. Sayı isimleri üzerine gelerek yaş alma, o yaşa ulaşma anlamı katan kelimeler de bulunmaktadır. *otuzla*- “otuz yaşına baliğ olmak” (KAT, 940), *altmışla*- “altmış yaşına varmak, altmışlık olmak, hadd-i sittine vâsıl olmak” (KAT, 53). Bunlarla birlikte +*IA*- eki yansıma sözcükler; *çatla*- (KY, 791), *çı:nlat*- (HŞ, 3271), *hışla*- “hışiltılı ses çıkarmak” (TTS, 1918) zaman bildiren isimler; *aşşamla*- “sabahtan akşama kadar kalmak, akşamı etmek” (TİKT, 218b/1), *keçele*- “gecelemek, geceyi geçirmek” (NF, 434-15) yön belirten sözcükler; *iderlet*- “ilerletmek” (ÇTS, 510) renk adları; *sarığla*- “sarılamak, sarı yapmak” (DLT III, 336-11) sayı isimleri; *ikile*- “ikinci kez söylemek” (YZ, 27v14), *bişle*- “beş itmek” (ŞSSL, 193) zamirler; *senle*- “sen demek” (KB, 4311) *sizle*- “aytarken büyükmek” (DLT III, 298-16) vb. üzerine gelerek tarihî Türk dili metinleri doğrultusunda oluşturduğu fiiller üzerinden örneklemede bulunulabilir.⁴ Tabi ekin işlevleri ve hangi türden sözcük grupları üzerine geldiği konusunda bugüne değin birtakım çalışmaların ortaya konulması ve bizim amacımız doğrultusunda olmaması sebebiyle yüzeysel olarak birkaç örnek sunma amacıyla temas edilme gereği duyulduğunu da ifade etmek gerekir. Aynı zamanda fiil veya söz yapımı adı altında +*IA*- ekine de temas edilerek yapılan çalışmalarında bulunduğunu belirtmek gerekir.⁵ Görüldüğü üzere +*IA*- eki eklendiği her sözcüğe farklı işlev ve anlamlar kazandıran bir türetme ekidir. İşlekliği de eklendiği her isim tabanına, isim tabanının türüne, görevine göre farklı işlev ve anlamsal çeşitlilik sağlamasından ileri geldiği söylenebilir. Genel olarak bütün bu yorum ve değerlendirmeler ışığında da +*IA*- ekinin dilimizde yeni kullanımlar oluşturacağını, kullanım alanını artırarak devam ettireceğini söylemek çok güç olmayacaktır.

⁴ Bu konuda ayrıca bk. Bozkaplan, 2007: 109-120

⁵ Detaylı bilgi için bk. Demirci: 2010; Turgut: 2010; Güner: 2008; İlker: 1997; Dilek 2005; Sevim:2018; Bilgen: 1989; Saygı: 2004; Kaya: 1990; Demirci: 2016; Herkmen: 2009; Salar: 2013; Çoruk: 2017; Nazlı: 2012; Yıldız: 2018; Erkinay: 2017; Gür: 2003; Salan: 2010; Salan: 2016.

BİRİNCİ BÖLÜM ESKİ TÜRKÇEDEN GÜNÜMÜZE +IA- EKİ

1.1. Eski Türkçeden Günümüze Kadar Tarihî Türk Dili Metinlerinde Kullanılan +IA- ve +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- Ekli Yapıların Alfabetik Taranmış Biçimi

abla- : < *abla-* (< *ab+la-* “avlamak”) **Köktü.** *abla-* “avlamak”; “(a)b (a)bl(a)s(a)r : r²ml²I : t(ä)g (ä)rti (KÇ 9)” (ETYSVİ, 519); **Uyg.** *avla-* “1. Bir şeyi çevrelemek, çevresini dolaşmak. 2. Avlamak” (EUTS, 26); *awla-* “avlamak” *awla-p al-* “avlayarak ele geçirmek, avlamak”; *al-* “almak” (ETG, 256) **Karah.** *avla-* “avlamak” (KB, 3181); *awla-* “avlamak” (DLT I, 287-3), *awla-* “avlamak” (KTKT, Kök: 79v/3=005/002); *awlal-* “avlanmak” (DLT I, 295-24), *awlan-* “avlanmak” (DLT I, 298-7), *awlan-* “avlanmak, ava çıkmak” (KTKT, Kök: 174r/9=012/017); *awlat-* “avlatmak” (DLT I, 265-17); **Harezmi** *avla-* “avlamak” (ME, 134-2); *aw/vla-* “avlamak” (KE, 86r7); *a:vla-* “avlamak” (HŞ, 616); *awla-* “avlamak” (NF, 155-12); *awla-* “avlamak, avlanmak” (HTKT, 103b/7=5/2); *avla-* “avla meşgul olmak, avlanmak” (İBML, 13); **Kıpçak** *avladı* “bugünkü manasında” (Kİ, 7); *avla-* “avlamak” (TA, 35b/13) *av avla-* “avlamak.” bk. *avla-* (DM, 4b/16), *avla-* “avlamak” (DM, 4b/16); *awla-* “av yapmak, avlamak” (İM, 359a/2), *awlan-* “avlanmak” (İM, 455b/1); *avla-* “avlamak” (SSGT, 209/6); *avla-* “avlamak, avlanmak” (KH, 62/9); *avla-* “avlamak” (KFT, 351a/23), *awlan-* “avlanmak” (KFT, 351a/24); *avla-* “avlamak” (BM, RH, TZ) (KıpçTS, 16); **EAT** *avla-* “avlamak” (SN, 90-7); *avla-* “avlamak” (ADD, 158-5); *avla-* “avlamak” (MNZ, 352-4); *avla-* “avlamak” (KT, 75/13); *avla-* “1. Avlamak (TİKT, 55b/9); 2. Elde etmek, kandırmak” (TİKT, 105a/2); *avla-* “avlamak, saydetmek” (KKMU, 24b/2), *awlan-* “avlanmak” (KKMU, 24b/4); *avla-* “av etme, avlama” (KG, 117a.9); *avla-* “avlamak” (GT, 39b-7); *ağla-* “avlamak, tuzağa düşürmek” (MT, 15b-8); *āvla-* “avlamak, av avlamak” (MT, 2b-4); *avla-* “avlamak” (TM, 110b-9), *awlan-* “avlanmak” (TM, 110a-12); *avla-* “avlamak” (BH, 39B/5); *avla-* “avlamak” (DK, 20-2), *awlan-* “avlanmak” (DK, 240-6); *avla-* “avlamak” (EATKT, 607b/2); *avla-* “avlamak, avlanmak” (MBHKT, 48a-5=5/2) *avla-* “avlamak” (MR, 292b/1), *awlan-* “avlanmak” (MR, 173b/19); *avla-* “Gönli kuşın avlamağa sayyâd olisaram” (KBD, G.397/7), *avlaş-* “Gönül ki avlaşa gâyetde çeşm bâz gerek” (KBD, G551/3); *awlan-* “avlanmak, avlamak” (ŞD, G.LXIV/3); **Çağ.** *avla-* “avlamak” (SD, 254); *avla-* “avlamak” (BV, 626/6); *avla-* “avlamak” (FK, 644/5); HBD *avla-* “avlamak” (HBD, 168/7); *avla-* “avlamak” (ŞHD, 45b-8); *avla-* “avlamak” (ŞT, 105a-4); *avla-* “(krş. bk.

awla-) avlamak” (ÇGT, 146/12), **awla-** “avlamak” (ÇGT, 132/10); **avla-** “avla-” (ÇFK, 43b-2); **avla-** “avlamak, avlanmak krş. *awla-*” NH, Sİ, GN (ÇTS, 73); **Osm. avla-** “bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek” (ZD, 167); **avla-** “bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek” (HD, 3978); **avla-** “bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek” (NfD, 3702); **avla-** “Çeşmi gibi gönül avlayıcı şûh u şâh-bâz / Hâl-i ruhsârı gibi fitnede bir dâne gerek” (NAD, G.128/2); **avla-** “Ol tezerv-i hoş-hırâmı pâk tutmuş avlamış / Var mıdur Yahyâ gibi uşşâk içinde pâk-bâz” (ŞYD, G.145/5); **avla-** “Her ne rûtbe zâd pervâz olsa mûrg-ı dil yine / Elbet avlar anı yüksekten uçar şehbâz-ı aşk” (ŞGD, G.195/2); **avla-** **(I)** “yakalamak” , **avla-** **(II)** “etrafını çevirmek” (TTS, 284-285); **avla-** “kans etmek, şikâr etmek” (LO, 28); **avla-** “Av, sayd, şikâr etmek, ıstıyâd etmek: *Tavşan, keklik, balık avlamak.* mec. Gözetmek, kovalamak, tarassut etmek.” (KAT, 81); **avlan-** “av edilmek, sayd olunmak.” (KAT, 81); **GTü. avla-** “1. Bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek. 2. mec. Tuzağa düşürmek, kurnazlıkla kandırmak” (TS, 191), **avlan-** “1. Avlama işine konu olmak. 2. Ava gitmek, ava çıkmak, av için dolaşmak” (TS, 191), **avlat-** “avlanma işini yaptırmak” (TS, 191)

awala- : < *awala-* **Karah. awala-** “-karışıklık çıktığında- toplaşmak, üşüşmek” bk. *awla-* (DLT I, 310-6), **awla-** “toplanmak, üşüşmek” bk. *awala-* (DLT I, 287-5); **awlaş-** “toplanmak, yığılmak” bk. *ewleş-* (DLT I, 240-16)

Kelimenin Uygur Türkçesinde yer alan “1. Bir şeyi çevrelemek, çevresini dolaşmak. 2. Avlamak” anlamıyla birlikte “yakalamak , etrafını çevirmek” (TTS, 284-285) ve sadece DLT’de geçen “toplanmak, üşüşmek” şeklindeki kullanımları anlam genişlemesi olayını ortaya çıkarmaktadır (Arslan Erol, 2008: 168). Aynı zamanda *avla-* fiilinin EAT’de de yer almakla birlikte günümüzde “tuzağa düşürmek” şeklindeki mecazî anlamla kullanımı olduğu da görülmektedir (Atmaca, 2016: 733).

abanla- : < *abanla-* (< *aban+la-*) **Osm. abanla-** “abanarak büyük adım atmak, adımla bol bol ölçmek” (LO, 3); **abanla-** “1. Büyük adım atmak. 2. Adımları ziyade açarak ölçmek” (KAT, 22)

aceble- : < ‘*aceble-* (< ‘*aceb+le-*) **EAT ‘aceble-** <Ar. +T. “şaşırmak, hayret etmek” (YZ, 25v8); ‘*aceble-* “şaşırmak, hayret etmek” (SN, 310-5); ‘*acabla-* “şaşırmak, garip bulmak” (ADD, 119-4); ‘*acabla-* “şaşırmak” (MNZ, 206-2); **aceble-** “şaşırmak, şaşakalmak” (KT, 166/10); ‘*acabla-* “şaşırmak, tuhaf karşılamak” (TİKT, 54a/9); ‘*aceble-* “hayret etmek, şaşmak” (MT, 14a-10); ‘*aceble-* “şaşırmak, şaşkınlığa

düşmek, tuhaf karşılamak” (EATKT, 559a/1), **‘aceblet-** “şaşırtmak” (EATKT, 207b/7); **acabla-** “şaşmak, hayrete düşmek” (MBHKT, 215a-9=38/4); **‘aceble-** “şaşırmak” (ŞNK, 36a/14); **‘aceble-** “şaşırmak” (MR, 169b/16); **aceble-** “Kaşını gösderdi zülfün şöyle ki kişiyidi / Ne aceblersin anı ger cânımı kurbân ider” (KBD, G.405/3); **‘aceble-** “şaşırmak, hayret etmek” (ŞD, G.XXII/4)

acılan- : < *acılan-* (< *acı+la-n-*) **Osm. acılan-** “bed-hû olmak, şiddet etmek, sertleşmek, kesb-i merâret” (LO, 4); **acılan-** “Acı olmak, merâret kesbetmek. mec. Şiddet ve hiddete gelip bed-hû olmak” (KAT, 24); **GTü. acılan-** “1. Tadı acı olmak, acılaşmak. 2. mec. Acılı durumda olmak, üzüntüye kapılmak, üzülmek.” (TS, 10), **acılaş-** “1. Tadı bozulmak, acı olmak. 2. Yemlerde genellikle yağ asitlerinin oksidasyonu ve hidroliz sonucu uygun olmayan koku ve tat meydana gelmek. 3. mec. Dokunaklı duruma gelmek. 4. mec. Konuşma sert bir durum almak, kırıncılaşmak.” (TS, 10), **acılaştır-** “acı bir duruma getirmek” (TS, 10)

açığla- : < *açığla-* (< *açığ+la-*) **Çağ. açığla-** “açıklamak, izah etmek” YED (ÇTS, 7); **açıkla-** “meydana çıkarmak, açık hale getirmek” (TTS, 10); **Osm. açıkla-** “ketm etmemek, şüyu bulmak, alenen söylemek” (LO, 5); **açıkla-** “1. Meydana çıkarmak, izhar ve ilân etmek. 2. Açıktan ve aşikâre söylemek veya yapmak” (KAT, 26); **GTü. açıkla-** “1. Bir konuyla ilgili gerekli bilgileri vermek, izah etmek. 2. Bir sorunla ilgili aydınlatıcı bilgi vermek, tavzih etmek. 3. Bir sözün, bir yazının ne anlatmak istediğini belirtmek, yorumlamak. 4. Açıkça söylemek, ifşa etmek. 5. Belirmek, göstermek, açığa vurmak, izhar etmek.” (TS, 17), **açıklan-** “Açıklama işi yapılmak, izah edilmek, ifşa edilmek.” (TS, 18), **açıklaş-** “1. Açık duruma gelmek. 2. Rengi açılmak.” (TS, 18), **açıklaştır-** “1. Açık duruma getirmek. 2. Rengini açtırmak.” (TS, 18), **açıklat-** “Açıklamasını sağlamak.” (TS, 18), **açıklattır-** “Açıkladma işini yaptırmak.” (TS, 18)

açığlan-: < *açığlan-* (< *açığ+la-n-*) **Harezmi açığlan-** “üzülmek, acı duymak; sinirlenmek, öfkelenmek” (KE, 109r-10); **a:çığlan-** “öfkelenmek” (HŞ, 4027); **EAT açığlan-** “öfkelenmek, kızmak”; “*açığ*: acı krş. *açığ*” açıklanıp (DN, 290); **Çağ. açığlan-** “*açığ* “acı, üzüntü, sızı” *açığlan-* “üzülmek, gücenmek; öfkelenmek” (BV, 45/8); *açığlan-* “üzülmek, gücenmek, öfkelenmek” (FK, 109/6); *açığlan-* “üzülmek, kızmak, gücenmek” (BD, 266/2); *açığlan-* “öfkelenmek, kızmak” (ŞT, 68b-1); *acığlan-* “gücenmek, münfail ve rencide olmak” (ŞSL, 29), *acığlantur-* “gücendirmek, iğzab etmek.” (ŞSL, 29); *acığla-* “acınmak, gücenmek” GN (ÇTS, 5), *acığlan-* “acınmak, gücenmek, rencide olmak bk. *acığlan-*, *açığlan-*” GN (ÇTS, 5), *acığlan-* “acınmak,

gücenmek bk. *acığlan-*” GN (ÇTS, 6), *açığlan-* “üzülmek, gücenmek, öfkelenmek, rencide olmak NH” (ÇTS, 7); **Osm.** *acıklan-* “matemde bulunmak, yaslı olmak” (KAT, 24)

açmazlan- : < *açmazlan-* (< *aç-maz+la-n-*) *açmazlan-* “açılmak istememek” (TTS, 13)

adamcillan- : < *adamcillan-* (< *adamcıl+la-n-*) *adamcillan-* “adam gibi görünmek, adamlık taslamak” (TTS, 16)

adalan-: < *adalan-* (< *ada+la-n-*) **Uyg.** *adalan-* “tehlikeli duruma düşmek, kötü halde olması, kötü duruma sokmak” (EUTS, 3)

adhakla- : < *adhakla-* (< *adhak+la-*) **Karah.** *adhakla-* “ayağa vurmak” (DLT I, 304-22); *adhaklan-* “ayaklanmak, ayak sahibi olmak” (DLT I, 293-25); **Çağ.** *ayağlan-* “ayaklanmak” (FK, 624/2); *ayağlan-* “ayaklanmak, ayaklı olmak” (LM, 2595); **Osm.** *ayaklandır-* “ayağa kaldırmak” (HD, 4160); *ayağla-* “ayak altına almak, çiğnemek” (BkD, G.540/3), *ayağlandur-* “ayağa kaldırmak, yardım etmek” (BkD, G.173/5); *ayaklandur-* / *ayakla-* “Dest-gîr ol dil-i üftâdeye ayaklandur / Yiter ayakladılar cür‘a-veş erzâl-i diyâr” (NAD, K.14/36); *ayaklan-* “Edrene Yahyâ ayaklanmış ayaklansun diyü / Makdem-i şâhı umar bâ-y u gedâ-yı Edrene” (ŞYD, G381/5); *ayağlan-* “Fütâdegân-ı keder de ayaklanur bir dem / Dürüst başsa eger bezm-i gâmda pây-ı kadeh” (KçzİMD, 761); *ayakla-* “çiğnemek, ayak altına almak” (TTS, 305) *ayaklandır-* “ayağa kaldırmak” (TTS, 306) *ayaklan-* “1. Ayak ile çiğnenmek. 2. Ayağa kalkmak” (TTS, 306); *ayakla-* “adımlamak, çiğnemek, pâmâl” (LO, 30), *ayaklandır-* “tahrik, ikame etmek” (LO, 30), *ayaklan-* “davranıp ayağa kalkmak, iddia, dava, hareket, azimet, halecan, galeyân, tuğyan” (LO, 30); *ayakla-* “fl. Adım atmak, yürümek.= ft. Ayakla basmak, çiğnemek.” (KAT, 83), *ayaklandır-* “tahrik etmek.” (KAT, 83), *ayaklan-* “1. Davranıp ayağa kalkmak, yürümek. 2. Kıyam, dava, iddia etmek, kalkışmak.” (KAT, 83); **GTü.** *ayakla-* “ayakla ölçmek” (TS, 198), *ayaklandır-* “ayaklanmasına yol açmak” (TS, 198), *ayaklan-* “1. Çocuk yürümeye başlamak. 2. Hasta iyileşip yürüyebilir duruma gelmek. 3. Ayağa kalkıp gitmeye davranmak. 4. mec. Toplu bir biçimde zor ve şiddet kullanarak devlet güçlerine karşı gelmek, başkaldırmak, isyan etmek. 5. mec. Uyanmak, uyanıp kalkmak.” (TS,198)

TS’de “ayakla ölçmek” anlamında kullanılan *ayakla-* fiilinin TTS’de “çiğnemek, ayak altına almak” şeklinde kullanılan anlamından uzak bir anlama geçtiği görülmektedir.

(Atmaca, 2016: 933). *ayaklan-* fiili ise “günümüzde somut anlamların yanına *toplu bir biçimde zor ve şiddet kullanarak devlet güçlerine karşı gelmek, başkaldırmak, isyan etmek* ve *uyanmak, uyanıp kalkmak* mecazî anlamlarını da ekleyerek anlam dairesini soyut yolla genişletmiştir” (Atmaca, 2016: 733).

ayaqlandır- : < *ayaqlandır-* (< *ayaq+la-n-dur-*) **EAT** *ayaqlandır-* “eline kadeh vermek” (MNZ, 200-1); **Osm.** *ayaqlandır-* “Dest-i ihsânı ile Pîr’üm ayaqlandursun / Düşeyüm mey-kede-i ‘aşkına mest ü bî-hüş” (KçzİMD, 426)

adhgırlan- : < *adhgırlan-* (< *adhgır+la-n-*) **Karah.** *adhgırlan-* “aygırlaşmak; aygır bulmak” (DLT I, 313-5); *aygırlan-* (*aykırılan-*) “aygır tavrı takınmak” (TTS, 316)

adhıkla- : < *adhıkla-* (< *adhık+la-*) **Karah.** *adhıkla-* “şaşalamak” (DLT III, 339-19); *adhukla-* “tanınmamak, garip görmek, yadırgamak” (DLT I, 304-22)

adhutla- : *adhutla-* (< *adhut+la-*) **Karah.** *adhutla-* “avuçlamak” (DLT I, 298-15); **Harezm** *avuçla-* “avuçlamak” (ME, 137-6); *awuçla-* “avuçlamak” (HTKT, 38b/1=2/249); **Kıpçak** *awuçla-* “avuçlamak, avuçla almak” (İM, 111b/2); *avuçla-* “avuçlamak, avuçla almak” (İN) (KıpçTS, 17); **EAT** *avuçla-* “avuçlamak” (EATKT, 40a/3); *avuçla-* “avucuyla almak, avuçlamak” (MBHKT, 19a-8=2/249); **Çağ.** *avuçla-* “avuçlamak” (BV, 199/7); *avuçla-* “avuçlamak” (FK, 202/8); *avuçla-* “avuçlamak” (NH (ÇTS, 73); **Osm.** *avuçla-* “avuç ile tutmak, avuca almak” (TTS, 286); *avuçla-* “kavramak, yol bol almak, feyz.” (LO, 29); *avuçla-* “1. Avucun içine almak, avuçla kavramak. 2. Bol bol almak. 3. İhata etmek, içine almak.” (KAT, 82); **GTü.** *avuçla-* “avuçla kavramak, avuçla almak, apazlamak, hapazlamak” (TS, 193), *avuçlan-* “avuçlama işine konu olmak” (TS, 193), *avuçlat-* “avuçlama işini yaptırmak” (TS, 193)

ağıgla- : *ağıgla-* (< *ağıg+la-*) **Karah.** *ağıgla-* “ayılaşmak, ayı gibi olmak” (KB, 2311); **GTü.** *ayılaşma* “ayılaşmak durumu” (TS, 204), *ayılaş-* “kaba saba, görgüsüz biri durumuna gelmek” (TS, 204)

adımla- : < *adımla-* (< *adım+la-*) **Harezm** *adımla-* “adım atmak” (NF, 149-9); **EAT** *adımla-* “adımlamak” (MR, 256b/14); **Osm.** *adımla-* “yürümek” (TTS, 19); *adımla-* “adım ile ölçmek” (LO, 7); *adımla-* “adımla ölçmek, adım saymak” (KAT, 29); **GTü.** *adımla-* “1. Adımla ölçmek. 2. Bir yerde ileri geri gezinmek” (TS, 29), *adımlan-* “adımlama işi yapılmak” (TS, 29)

Bu fiilin günümüz Türkçesindeki kullanımıyla ilgili Atmaca, “(merak duygusuyla veya üzüntünün etkisinden olsa gerek bir insanın) ‘bir yerde ileri geri gezinmesi’ anlamını da ekleyerek anlam dairesini biraz daha genişletmiştir” şeklinde değerlendirmede bulunarak kelimenin anlam genişlemesine uğradığını belirtmiştir (Atmaca, 2016: 397).

adırtla- : < *adırtla-* (< *adırt+la-*) *adırtla-* “ayırarak, ayıklamak” (ETG, 91) **Uyg. adırtla-** “ayırt etmek, bölmek, tefrik etmek” (Üİ, 100b5); *adırtla-* “ayıklamak, ayırtlamak, tefrik etmek” (EUTS, 4); **Karah. adırt** “ayırtmak, ayırt etmek” < *adırt+la-*; *adırtla-* “ayırt etmek, ayırmak” (KB, 1839); *adırtla-* “ayırarak, ayırt etmek” (KTKT, Kök: 76r/6=004/152); **Harezmi ayırtla-** “seçmek, ayırt etmek” (ME, 86-1); *ayırtla-* “açıklamak” (HTKT, 130a/3=6/55), *ayırtlan-* “1. ayırt edilmek, tefrik edilmek, açıklanmak. (HTKT, 473a/4=44/4) 2. açıklanmak” (HTKT, 213a/1=11/1); **EAT ayırtlan-** “birbirinden ayrılmak” (TİKT, 195b/5), *ayırtlaş-* “birbirinden ayrılmak” (TİKT, 195b/6); *ayırtla-* “ayırarak, ayırt etmek” (KG, 105b.8); *ayırtla-* “ayırarak, ayıklamak” (MT, 51a-6); *ayırtlaş-* “ayrılmak” (BH, 32B/9); *ayırtlan-* “temizlenmek, (mec.) bembeyaz olmak” (EATKT, 483b/4); *ayırtlan-* “ayıklanmak, temizlenmek” (MNHS, 132b.8); *ayırtla-* “1. Fark gözetmek, ayırım yapmak. (MBHKT, 28a-2=3/84) 2. Açıklamak, beyan etmek. (MBHKT, 71b-8=7/32) 3. Ayırt etmek, seçip ayırmak.” (MBHKT, 85a-2=8/37), *ayırtlan-* “ayrılmak, seçilmek, tefrik edilmek” (MBHKT, 85a-8); *ayırtlan-* “ayrılmak, farkına varmak” (MR, 215b/16); *ayırtlaş-* “temizlemek, uzak tutmak” (MR, 91b/20); **Osm. ayırdılan-** “ayırtlanmak, ayıklanmak” (TTS 1, 319), *arıtla-* “ayıklamak, temizlemek” (TTS 1, 211), *arıtlan-* “ayıklanmak, temizlenmek” (TTS 1, 211), *ayırtla-* (*ayıtla-*, *ayırtla-*) “1. Seçmek, ayırıp çıkarmak. 2. Fasletmek, halletmek, ayırt etmek. 3. Ayıklamak, temizlemek” (TTS, 319-320), *ayırtlan-* (*ayıtlan-*) “1. Ayrılmak, tefrik edilmek. 2. Ayıklanmak” (TTS, 321), *ayırtlaş-* “ayrılmak” (TTS, 322); *ayırtla-* “Ayırt etmek, ayırmak, önürtlemek, öründelemek, aktarmak, tefrik, fasıl, tenfih, intihap, kaşır. Temizlemek, güzide etmek. Galat-ı ayırtlamak” (LO, 31), *ayırtlat-* “ayırtlanmak, müntehap, münakkah, güzide olmak” (LO, 31); *ayırtla-* “1. Tefrik ve temyiz etmek, ayırmak. 2. Bir şeyin iyi kısmını seçmek, intihap etmek, güzidesini ayırmak.” (KAT, 85), *ayırtlan-* “1. Tefrik ve temyiz olunmak, ayrılmak. 2. Seçilip intihap olunmak, güzide kısmı alınmak.” (KAT, 85), *ayırtlat-* “tefrik ve temyiz ve intihap ettirmek” (KAT, 85); **GTü. ayırt etmek** “birkaç şeyi birbirinden ayıran niteliği anlamak, tefrik etmek, temyiz etmek” (TS, 205)

“Zaman içerisinde mecaz anlamlar kazanarak anlam genişlemesine uğrayan kelimelerden biridir.” (Arslan Erol, 2008: 645)

ayırila- : < *adşıla-* (< **hadr-ı+la-* “ayrı yapmak”), **ayırila-** “parçalamak, ayırmak” (Özyetgin : 370); **Kıpçak ayırladı** “ayrıldı” (Kİ, 8); **ayırila-** “ayrılmak” (BM, TZ) (KıpçTS, 18); **Osm. ayırılan-** “ayrılmak” (TTS, 338); **ayırılan-** “mübâyin, münferit olmak, teferrüt etmek” (LO, 31); **ayırılaş-** (g.z. ayrılaşır) (LO, 31); **ayırılan-** “1. Ayrılmak, münferit olmak. 2. Kimseye uymamak, mübâyin olmak.” (KAT, 87), **ayırılaş-** “ayrılmak, münferit olmak” (KAT, 87); **GTü. ayırılan-** “ayrı duruma gelmek” (TS, 210), **ayırılaş-** “benzerleri arasında ayrı bir yeri ve önemi olmak, teferrüt etmek” (TS, 210)

ayruqla- : < *adruqla-* (< **hadr-uğ+la-*) “değiştirmek, ayrı yapmak”; **ayruqla-** “başkalaştırmak” (Özyetgin, 371); **Kıpçak ayruqladı** “başkalaştırdı” (Kİ, 8)

afatla- : < *afatla-* (< *afat+la-*) **Osm. afatla-** “afet etmek, kıyameti koparmak, ifşâ-i mühim, lâkırdı kaçırmak, ağız bozmak” (LO, 7), **afatlat-** “bî-karâr etmek” (LO, 7); **afatla-** “1. Gürültü patırtı etmek, kıyameti koparmak. 2. İstemeyerek mühim bir sır ifşâ etmek, ağızdan kaçırmak. 3. Ağızını bozmak, sövüp saymak.” (KAT, 30), **afatlat-** [Ar. «âfet»ten] “sabrını tüketmek, bîkarar etmek” (KAT, 30)

aforozla- : < *aforozla-* (< *aforoz+la-*) **aforozla-** “aforoz etmek, kiliseye kabul etmemek” (KAT, 31); **GTü. aforozla-** “aforoz etmek, kovmak” (TS, 34), **aforozlan-** “aforozlama işi yapılmak” (TS, 34)

agalan- : < *agalan-* (< *aga+la-n-*) **Osm. agalan-** “ağa tavrı takınarak çalım yapmak” (ZD, 2345); **ağalan-** “avurt satmak, tebertum” (LO, 8); **ağalan-** “ağalık tavrını takınıp avurt satmak” (KAT, 32); **GTü. ağalan-** “ağa tavrı takınarak çalım yapmak” (TS, 38)

ağarla- : < *ağarla-* (< *ağar+la-*) **Karah. ağarla-** “çıkmaq, yükselmek” (KTKT, Ünlü: 360v/1=043/033)

ağazlan- : < *ağazlan-* (< *ağaz+la-n-*) **Uyg. ağazlan-** “bk. ağızlan-” (ETG, 219) **ağızlan-**, **ağazlan-** “telâffuz etmek, konuşmak, söylemek” (ETG, 259); **ağazlan-** = **agızlan-** (EUTS, 6); **Karah. agızla-** “ağza vurmak; ağız açmak” (DLT I, 302-1, 302-3) **Harezmi ağızlan-** “dile düşmek, hakkında konuşulmak” (KE, 90v16); **EAT ağızlan-** “ağza almak, ağızda dolaştırmak” (DN, 777); **Çağ. ağızlan-** “ağıza almak, ağızda dolaştırmak” (LD, 1855); **ağızlan-** “ağıza almak, ağızda dolaştırmak” (BD, 14/2)

ağızla- fiili için Hülya Arslan Erol, Clauson'un bu kelimeyi madde başı olarak alıp anlam genişlemesiyle ilgili bilgi vermediğini fakat Kaşgarlı'da kayıtlı olan anlamların genişlemeyi düşündürdüğünü ifade etmiştir. (Arslan Erol, 2008: 138)

ağdalaş- : < *ağdalaş-* (< *ağda+la-ş-*) *ağdalaş-* “koyulaşıp lüzucet peyda etmek, ağda hâline geçmek” (KAT, 32); **GTü. ağdalan-** “1. Ağda durumuna gelmek, ağdalaşmaya başlamak. 2. Ağda bulaşmak” (TS, 39), *ağdalaş-* “1. Ağda durumuna gelmek, ağdalanmak. 2. mec. Sohbet tam tadına varılır durum almak, koyulaşmak.” (TS, 39), *ağdalaştır-* “ağda durumuna getirmek” (TS, 39)

ağıllan- : < *ağıllan-* (< *ağıl+la-n-*) **Kıpçak ağıllan-** “hâlelenmek”; **ay ağıllandı** “ayın etrafında hafif ve tonuk bir geniş çenber hasıl oldu, ay halelendi” (Kİ, 8); **EAT ağıllan-** “etrafı çevrilmek, hâlelenmek” (ŞD, G.CX/7); **Çağ. ağılan-** “kırş-ı kamer. hâlelenmek. cevâle” (ŞSL, 49); **Osm. ağıllan- (ağıllan-)** “ayın etrafı çevrilmek, ay harmanlanmak, hâlelenmek” (TTS, 34); *ağıllan-* “ay hale peyda etmek, ahurlanmak, sürü toplanıp durmak, hargele toplanıp müdafaa etmek” (LO, 8); *ağıllan-* “1. (Sürü) ağıla girmek. 2. Sürü toplanıp top durmak, veya (hergele) o hâlde müdafaa etmek. 3. (Ay) hale peyda etmek” (KAT, 32); **GTü. ağıllan-** “1. Toplanıp bir arada durmak. 2. Çevresinde ağıl denen hale oluşmak, halelenmek” (TS, 40)

ağıllan- fiilinin “toplanıp bir arada durmak” anlamıyla birlikte anlam dairesini genişlettiği görülmektedir.

ağırla- : < *ağırla-* (< *ağır+la-*) **Uyg. ağırla-** “saymak, saygı göstermek, hürmet etmek, ağırlamak” (AY, 192.18-19); *ağırla-* “ağırlamak, saygı göstermek, saymak, ihtiram ve itibar etmek” (EUTS, 7); *ağırlat-* “ağırlatmak, hürmet ettirmek, saydırmak” (EUTS, 7); *ağırla-* “ağırlamak”(EUTS, 9); **Karah. “ağır: ağır, değerli, kıymetli” ağırla-** “ağırlamak, değer vermek, ikrâm ve ihsanda bulunmak” (KB, 5001); *ağırla-* “ağırlamak, ikram ve ihsan etmek” (DLT I, 53-2, 300-6), *ağırla-* “ağırlamak, üstün kılmak, ikram ve ihsan etmek” (KTKT, Ünlü: 442v/9=089/015); *ağırlal-* “ikram olunmak” bk. *ağırlan-* (DLT III, 344-16), *ağırlan-* “ağırlanmak, ikram edilmek; pahalı bulunmak” bk. *ağırlal-* (DLT I, 291-21, 291-24); *ağırlan-* “değerlenmek” (KTKT, Ünlü: 435v/9=080/013); **Harezmi ağırla-** “saygı göstermek” (ME, 32-7), *ağırla-* “saygı, hürmet” (ME, 32-7); *ağırla-* “ağırlamak, saygı ve hürmet göstermek, değer vermek” (KE, 104v19); *ağırla-* “ağırlamak, hürmet göstermek” (HŞ, 2410); *ağırla-* “ağırlamak, hürmet etmek, misafir etmek; ululamak, yüceltmek” (NF, 60-11); *ağırla-*

“iyi muamele etmek, ihsan ve lutfu bulunmak” (HTKT, 573a/6=89/15), **ağırlan-** “hürmet ve itibar görmek” (HTKT, 312b/1=21/26); **ağırla-** “hürmet etmek” (İBML, 8); **Kıpçak ağırladı** “ikram ve ihtiram etti” (Kİ, 2); **ağırla-** “saygı göstermek” (TA, 39b/4); **ağırla-** “yakınlık göstermek” (KK, 23a/8); **ağırla-** “ikram etmek saygı göstermek” (İM, 195b/8); **ağırla-** “hürmet etmek” (SSGT, 288/10); **ağırla-** “ağırlamak, hürmet etmek, ikram etmek” krş. **avurla-** (I). (KıpçTS, 4); **avurla-** (I) “ağırlamak, hürmet etmek, ikram etmek” (CC, TZ) krş. **ağırla-** (KıpçTS, 17); **EAT ağırla-** “ağırlamak” (YZ, 16v4); **ağırla-** “ikram etmek, izaz etmek” (SN, 308-3); **ağırla-** “konuğa saygı göstererek onun her türlü rahatını, gereksinimini sağlamak” (KT, 163/14); **ağırla-** “misafir etmek, ikramda bulunmak” (TİKT, 172b/14); **ağırla-** “ulu tutmak, yüce kılmak, kuvvetlendirmek, azîz tutmak” (KKMU, a.14b/10); **ağırla-** “ululamak, saygı göstermek, izzet ve ikramda bulunmak, şerefli tutmak” (KG, 169a.12); **ağırla-** “ağırlamak, izzet ve ikramda bulunmak; ağır tutmak, değer vermek” (MT, 20a-14); **ağırla-** “ağırlamak, îzaz ikram etmek” (DK, 7-9); **ağırla-** “kıymetlendirmek, ağırlamak” (TN, 68b.15); **ağırla-** “1. İyilik etmek, ikramda bulunmak. (MBHKT, 285a-1=89/17); 2. Şerefli tutmak, itibar göstermek (MBHKT, 111b-6=12/21); 3. Büyük tanımak, tâzim etmek. (MBHKT, 13b-8=2/186), **ağırlan-** “ağırlanmak, hürmet görmek” (MBHKT, 272b-5=70/35); **ağırla-** “ağırlamak, hürmet etmek” (DN, 113); **Çağ. ağırla-** “ağırlamak, izzet ve ikramda bulunmak” (LD, 706); **ağırla-** “tevkîr ve ta’zîm etmek. birini i’zâz ve ikrâm etmek cîz virmek” (ŞSL, 49); **ıgırla-** “ağırlamak, mihmân-nüvâzlık icrâ etmek. bir âdeme rafet ve ‘âtîfetde bulunmak” (ŞSL, 122); **ağırla-** “ağırlamak; değer vermek” (ÇGT, 144/6); **ağırla-** “ağırlamak, izzet ve ikramda bulunmak GN” (ÇTS, 16); **Osm. ağırla-** “konuğa saygı göstererek onun her türlü rahatını sağlamak” (FD, 2726); **ağırla-** “tazim, tevkir etmek, hürmet ve itibar göstermek” (HD, 1164); **ağırla-** “ misafire saygı göstererek ikramda bulunmak” (BkD, Mtl 8), **ağırlan-** “kendisine ikramda bulunulmak, saygı ve itibar gösterilmek” (BkD, G.39/5); **ağırla-** “Yeter ağırladun rıtl-ı girânla gayrı yârânı” (ŞYD, G.430/1); **ağırla-** “tazim, tevkir etmek, hürmet ve itibar göstermek” (TTS, 38), **ağırlan-** “1. Tazim, tevkir olunmak, hürmet ve itibar görmek. 2. Ağırlaşmak, üzerine ağırlık çökmek” (TTS, 39); **ağırla-** “Ağır, müte’ennî olmak, aheste gitmek, te’ennî, betâ’et, tekâsül etmek. Ta’affün edip koku ağır olmak, kokmak. İzaz ve ikram, tevkîr, zaaf, tezayüt bulmak.” (LO, 9); **ağırlat-** “yükü ziyade etmek, izaz, ikram ettirmek, misafiri hüsn-i kabûl ile telâkki etmek” (LO, 9); **ağırla-** “İkram ve izaz etmek, hürmet etmek. = fl. 1. Batâ’et ve teenni peyda etmek. 2. Taaffün edip ağır koku almak.”

(KAT, 33), **ağırlan-** “Sakil veya temkinli olmak. = *fc.* İkrâm olunmak: *Ağırlanacak misafir yüzünden bellidir.*” (KAT, 33); **ağırlat-** “1. Sıkletini arttırmak, daha girân etmek: *Yükümü ağırlatmayın.* 2. İkrâm ve izaz ettirmek, hüsnükabul ettirmek.” (KAT, 33); **GTü. ağırla-** “konuğa saygı göstererek onun her türlü rahatını, gereksinimini sağlamak, ikram etmek, izaz etmek” (TS, 42), **ağırlan-** “ağırlama işine konu olmak” (TS, 42), **ağırlat-** “ağırlama işini yaptırmak” (TS, 42)

ağırlan- : < **ağırlan-** (<*ağır+la-n-*) **EAT ağırlan-** “durumu ağırlaşmak, çakılıp kalmak” (EATKT, 179b/7); **ağırla-** “çökertmek” (EATKT, 644a/6); **ağırlan-** “şişmek, ağrımak, faaliyeti azol-, gücü azal” (MNHS, 143b.3); **Osm. ağırlan-** “1. Tazim, tevkir olunmak, hürmet ve itibar görmek. 2. Ağırlaşmak, üzerine ağırlık çökmek” (TTS, 39); **ağırla-** “Ağır, müte’ennî olmak, aheste gitmek, te’ennî, betâ’et, tekâsül etmek. Ta’affün edip koku ağır olmak, kokmak. İzaz ve ikram, tevkîr, zaaf, tezayüt bulmak” (LO, 9), **ağırlan-** “temkin, ağır oturmak” (LO, 9), **ağırlaş-** “hasta ziyade ağırlanmak, yaşla ve temkin ile mekanet kesbetmek, kamil olmak” (LO, 9), **ağırlat-** “yükü ziyade etmek, izaz, ikram ettirmek, misafiri hüsn-i kabûl ile telâkki etmek” (LO, 9); **ağırlaş-** “1. Daha sakil ve girân olmak, sıkleti artmak. 2. Kesb-i vahâmet etmek, vahim olmak: *Hasta, hastalık ağırlaştı.* 3. Vakar ve temkin peyda etmek, daha kâmil olmak. 4. Fena kokmaya başlamak, bozulmak: *Yemek ağırlaştı.*” (KAT, 33), **ağırlaştır-** “1. Daha ağır etmek, sıkletini arttırmak. 2. Ehemmiyet ve vahametini arttırmak. 3. Güçleştirmek, daha zor etmek.” (KAT, 33), **ağırlat-** “1. Sıkletini arttırmak, daha girân etmek: *Yükümü ağırlatmayın.* 2. İkrâm ve izaz ettirmek, hüsnükabul ettirmek.” (KAT, 33); **GTü. ağırlaş-** “1. Ağır duruma gelmek. 2. Sıkıcı ve bunaltıcı bir durum almak. 3. Gökyüzü bulutlu ve karanlık, iç karartıcı bir hâl almak. 4. Yavaşlamak. 5. Gebe kadın doğurması yaklaşmak. 6. Yiyecek bozulmaya yüz tutmak. 7. Organ görevini yapamaz duruma gelmek. 8. *mec.* Ağırbaşlı olmak. 9. *mec.* Güçleşmek, zorlaşmak. 10. *mec.* Hasta tehlikeli duruma gelmek, fenalaşmak.” (TS, 42)

ağla- : < **ağla-** (< *ağ+la-*) **Uyg.** “*bk. yığla-*” (ETG, 259), **akıla-** “*bk. yığla-*” (ETG, 259); **ağıla-** “ağlamak” (EUTS, 6); **ağla-** “ağlamak” (EUTS, 7); **Harezmi ağla-** “gözyaşı dökmek” (İBML, 8); **ağlat-** “ağlatmak, başkasını ağlamaya mecbur etmek” (İBML, 8); **Kıpçak** < **ağla-** ; *ağladı* = *ığladı* (Kİ, 2); **ağla-** “ağlamak. *krş. yığla-*” (KK, 46/13); **ağla-** (I) “ağlamak” *krş. ığla-, ıla-, yağla-* (II), *yığla-, yıyla-, yokla-* (KıpçTS, 4) **EAT ağla-** “ağlamak” (SVTM, 153); **ağla-** “ağlamak, zor durumda kalmak, sıkıntıda olmak” (YE, 118v1), **ağlat-** “ağlatmak” (YE, 204r6); **ağla-** “ağlamak” (YZ, 12v4),

ağlaş- “ağlaşmak” (YZ, 11v10); *ağla-* “ağlamak” (KY, 2004), *ağlaş-* “ağlaşmak” (KY, 1869); *ağla-* “ağlamak, sızlamak” (SN, 320-6), *ağlaş-* “birlikte ağlamak, ağlaşmak” (SN, 332-3), *ağlat-* “ağlatmak” (SN, 322-5); *ağla-* “ağlamak” (ADD, 305-7), *ağlat-* “ağlatmak” (ADD, 186-1); *ağla-* “ağlamak” (MNZ, 2-29); *ağla-* “ağlamak” (KT, 131/5), *ağlaş-* “beraberce ağlamak” (KT, 113/7); *ağla-* “ağlamak” (TİKT, 190a/10), *ağlaş-* “karşılıklı ağlaşmak” (TİKT, 117a/21), *ağlat-* “ağlatmak, üzmek” (TİKT, 185b/21); *ağla-* “ağlamak, yaş dökmek” (KKMU, 45b/5); *ağla-* “ağlama” (KG, 166b.7), *ağlat-* “ağlatmak” (KG, 64b.4); *ağla-* “göz yaşı dökmek, ağlamak” (GT, 12b-1); *ağla-* “ağlamak” (MT, 4a-2), *ağlaş-* “karşılıklı ağlaşmak” (MT, 62a-2); *ağla-* “ağlamak” (BH, 15B/3), *ağla-* “ağlamak” (BH, 37B/10); *ağla-* “ağlamak” (AK, 52a. 1150), *ağlaş-* “ağlaşmak” (AK, 21a. 450); *ağla-* “ağlamak” (DK, 68-3), *ağla-* “ağlamak” (DK, 118-11), *ağlaş-* “ağlaşmak” (DK, 92-1), *ağlat-* “ağlatmak” (DK, 134-5); *ağla-* “ağlamak” (EATKT, 535b/3), *ağlat-* “ağlatmak” (EATKT, 570a/1); *ağla-* “üzüntü veya sıkıntıyı ve sesle dışarı vurmak, belli etmek” (MNHS, 21a.1), *ağla-* “göz yaşı dökmek, ağlama hali” (MNHS, 89a.11); *ağla-* “ağlamak” (MBHKT, 93b-3=9/82), *ağlat-* “ağlatmak” (MBHKT, 251b-11=53/43); *ağla-* “üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık, aldanma vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek” (ŞNK, 80a/15); *ağla-* “ağlamak” (MR, 9a/17), *ağlaş-* “karşılıklı ağlamak” (MR, 8a/17), *ağlat-* “ağlatmak” (MR, 282b/10); *ağla-* “Şem' gibi sararuban ağlaram” (KBD, G79/2), *ağlad-* “Bir güldürür ise ağladur bin” (KBD, G556/4); *ağla-* “ağlamak” (ŞD, G. XIII/4); *Osm. ağla-* “üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık etkisiyle gözyaşı dökmek” (FD, 2353), *ağlat-* “ağlamasına yol açmak” (FD, 3953); *ağla-* “üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık etkisiyle gözyaşı dökmek” (ZD, 1337), *ağlaş-* “ağlama eylemini karşılıklı yapmak durumu” (ZD, 340), *ağlat-* “ağlamasına yol açmak” (ZD, 2733); *ağla-* “gözyaşı dökmek” (HD, 287), *ağlat-* “ağlamasına yol açmak” (HD, 2353); *ağla-* “gözyaşı dökmek” (BkD, G.525/4); *ağla-* “ağlamak” (FgD, G.47/2), *ağla-* “ağlamak” (FgD, G.58/2), *ağlat-* “ağlatmak” (FgD, G.79/2); *ağla-* “gözyaşı dökmek” (NfD, 4172); *ağlat-* “Zamân-ı ‘ismetinde kimseyi ağlatmadı kimse / Meger zâhidleri pîr-i tarîküñ vaz‘ u tezkârî” (NAD, K.5/32), *ağla-* “Nola ağlarsa gözüm kâfile-i sabr u sükûn / Turmayup ‘âzim-i sahrâya ‘ademdür şimdi” (NAD, K.17/3); *ağla-* “Gören dir rûy-ı zerdüm dîde-i gam-dîde ağlarken / Bitürmiş cûybâr-ı vâdî-i hicrânda nîlüfer” (ŞYD, G.45/3); *ağlat-* “Koyup üftâdesin agyâr ile niçün gider bilsek / Bizi ağlatmasa ol gonçe-i handânımız gelse” (ŞYD, G.348/2); *ağla-* “1. üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık, aldanma gibi duyguların ve durumların etkisiyle gözyaşı dökmek. (NDS, K.12/30); 2. aksamak,

aksaklık göstermek” (NDS, M4/II/2), **ağlat-** “ağlamasına yol açmak” (NDS, G.89/7); **ağlad-** “gözyaşı döktürmek, ağlatmak” (NbDS, G.528/5); **ağla-** “ağlamak”; “Husrevâne lutf edüp şâhâne in‘âm eyledin / Dest-i lutfun sildi ağlarken bu çeşmân-ı teri” (ND, K.5/43), **ağlat-** “ağlatmak”, “Beni mesrûr u handân eyle bir dem iltifâtınla / Ki çok ağlatdı mihnet ey hidîv-i âsman-pâye” (ND, k2/13); **ağla-** “Ağlama ey bülbül-i dîvâne Allâh aşkına / Merhamet kıl haste-i hicrâne Allâh aşkına” (ŞGD, G.318/1), **ağlat-** “Kan yudup etmeyesin giriyeni fâş ağyâra / Seni ağlatmaya yâr ise talebkâr ola hayf” (ŞGD, G.189/4); **ağla-** “Ben kanlar ağladum o gülün bûyın almağa / İnbiķ-i çerhde yoğ iken şöhret-i gül-âb” (KçzİMD, 19) **ağlat-** “Kanlar ağlatdı cihâna matemi / Cûşa geldi Nîl-i eşk-i kâ’inât” (KçzİMD, 269), **ağlaş-** “Didi etfâl-i cihân ağlaşarak târîhin / Mehd-i lahd içre ide Fâtıma Sultân râhat” (KçzİMD, 222); **ağlan-** “için için ağlamak” (TTS, 48), **ağlaşdır-** “birçok kimseyi birden ağlatmak” (TTS, 48); **ağla-** “Gülmek zıddı, bükâ, girye, enîn, nâliş, nale. Göz yaşı ağıp yuvarlanmak, akmak. Eşk, sirişk dökmek, iştikâ, tazarru, tezallüm kılmak. Keder, matem, yas, azâ etmek, acımak.” (LO, 9-10); **ağlaş-** “tezallüm etmek” (LO, 10), **ağlat-** “hüzün vermek, rikkate getirmek, ibkâ eza etmek” (LO, 10); **ağla-** “1. Gülmenin zıddı olan fi’l-i ma’lûmı icra etmek, gözyaşı dökerek sesle veya sessiz bükâ ve girye etmek. 2. Yas ve matem etmek: *Ölüye ağlamak*. 3. Tazallüm ve şikâyet etmek. 4. Yalvararak istemek, tazarru ve niyaz etmek.” (KAT, 34); **ağlaş-** “Birlikte ağlamak, birbirini ağlatmak: *Birkaç kadın ağlaşmaya başladılar.* = fl. Teşekki ve tazallüm etmek, birinin siteminden veya kendi hâinden şikâyet etmek.” (KAT, 34), **ağlat-** “Birini canını acıtarak ağlamaya mecbur etmek, ağlamasına sebep olmak: *Çocuğu ağlatmayın.* mec. Çok tesir etmek.” (KAT, 34); **GTü. ağla-** “1. Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek. 2. Ağaç budandığında kesilen yerlerden besi suyu veya öz su akmak. 3. mec. Sızlanmak, yakınmak. 4. mec. Bir duruma üzülmek.” (TS, 49), **ağlan-** “ağlama işi yapılmak” (TS, 50), **ağlaş-** “1. Birlikte ağlamak. 2. Sızlanmak.” (TS, 50), **ağlat-** “ağlamasına yol açmak” (TS, 50)

ağrıgılan-: < *ağrıgılan-* (<*ağrıg+la-n-*) **Uyg. ağrıgılan-** “fenalaşmak, ağrıları artmak” (EUTS, 7)

agruklan- : < *agruklan-* (<*agruk+la-n-*) **Karah. agruklan-** “bir iş veya yükü- ağırsınmak, ağır saymak” (DLT I, 313-23), **ağruklan-** “bir işi veya yükü ağırsınmak, ağır saymak, yere çakılıp kalmak” (KTKT, Kök: 142v/8=009/038)

ağula- : < *ağula-* (< *ağu+la-*) **Karah.** *agula-* “ağılamak” (DLT I, 310-2); **Harezmi** *ağula-* “zehirlemek” (KE, 72r11); **EAT** *ağula-* “ağılamak, zehirlemek” (MR, 173b/4); *ağula-* “Didi ki ışk semmi nireni ağuladı / Yüregümi anışdurımadum nesem didüm” (KBD, G.443/6); **Çağ.** *ağula-* “tesmîm itmek, zehirlemek” (ŞSL, 49); **Osm.** *ağula-* “ağı vermek, zehir içirmek, tasmîm etmek” (LO, 8); **GTü.** *ağula-* “1. Zehirlemek. 2. Bir şeye zehir katmak” (TS, 40), *ağılandır-* “ağılı duruma getirmek” (TS, 40), *ağılan-* “zehirlenmek” (TS, 40), *ağılaş-* “ağılı duruma gelmek” (TS, 40)

ağırşaklan- : < *ağırşaklan-* (< *ağırşak+la-n-*) **Harezmi** *ağırşaklan-* “yumrulaşmak” (ME, 85-4); **Osm.** *ağırşaklan-* “yumrulanıp kabarmak” (TTS, 42); *ağırşaklan-* “toplanıp tümselemek” (LO, 9); *ağırşaklan-* “1. Ağırşak gibi mantarimsı bir tümsek hasıl etmek: *Çıban ağırşaklandı.* 2. Şişip yuvarlanmak: *Meme ağırşaklandı.*” (KAT, 33); **GTü.** *ağırşaklan-* “ergenlik döneminde çıbanda veya memede ağırşak biçiminde bir tümsek oluşmak.” (TS, 43)

ağaçla- : < *ağaçla-* (< *ağaç+la-*) *ağaçla-* “sopa ile dövmek” (TTS, 28), *ağaçlan-* “sopa ile dövülmek, dayak yemek” (TTS, 28)

aharla- : < *aharla-* (< *ahar+la-*) **Osm.** *aharla-* “Cilâ sürmek. Farîsiye nakl ile ahar ve ondan müştak aherlemek derler” (LO, 10); *aharla-* “perdah kolası sürmek, cilâlamak” (KAT, 35); **GTü.** *aharla-* “ahar sürmek” (TS, 52)

ahırla- : < *ahırla-* (< *ahır+la-*) **Osm.** *ahırla-* “Ahırda çok yatıp hamlamak. Kurs-ı kamer ağıllanmak” (LO, 10); *ahırla-* “(Hayvan) ahırda çok yatıp hamlamak” (KAT, 36); **GTü.** *ahırla-* hlk. “hayvan ahırda uzun süre kalıp hamlaşmak” (TS, 54-55)

ahitleş- (*ahdlaş-*): < *ahitleş-* (*ahdlaş-*) (< *ahd+la-ş-*) “Muahede etmek, sözleşmek, ahd ü peymân etmek, birbirine karşı taahhüt altına girmek: *Kendisiyle bu iş hakkında ahitleştik.*” (KAT, 36); **GTü.** *ahitleş-* “antlaşmak” (TS, 54)

ahla- : < *ahla-* (< *ah+la-*) **Karah.** *ahla-* “göğüs geçirmek, ahlamak” (DLT III, 118-21); **GTü.** *ahla-* “iç çekmek, ah etmek, ah çeker gibi ses çıkarmak.” (TS, 55)

ahmaklan- : < *ahmaklan-* (< *ahmak+la-n-*) **Osm.** *ahmaklan-* “tehâmuk, avanak olmak” (LO, 543); **GTü.** *ahmaklaş-* “1. Aptallaşmak. 2. mec. Bir an için şaşalayıp bocalamak” (TS, 56), *ahmaklaştır-* “aptallaştırmak” (TS, 56)

ahsumla- : < *ahsumla-* (< *ahsum+la-*) **Karah.** *ahsumla-* “sarhoş olarak kavga etmek” (KB, 6140); **Çağ.** *ahsumla-* “hamle ve şavlet itmek. serhōş olmak, bed-mestlik itmek.” (ŞSL, 31)

ahşamla- : < *ahşamla-* (< *ahşam+la-*) **EAT** *ahşamla-* “sabahtan akşama kadar kalmak, akşamı etmek” (TİKT, 218b/1) krş. *ağşamla-*; *ağşamla-* “akşam kalmak, gecelemek” (TİKT, 39a/19); *ahşamlat-* “gece bırakmamak, geceyi geçirtmek” (TİKT, 39b/1); **Osm.** *ahşamla-* “akşamlamak” (ZD, 248); *ahşamla-* “Osmâniyâne olmuş idi onbeşinci şâh/Ahşamladı bu şeb meh-i pür-nûr-ı fer gibi” (NAD, MIII/7); *ahşâmla-* “Dimezsın kanda ahşâmlar o meh dahı uyursun sen / Uyutmazsın egerçi halkı Yahyâ âh u zârunla” (ŞYD, G.310/5); *ahşâmla-* “Müsterîh oldukça mihr-i ‘âlem-ârâ h v âbda / Mâh-ı burc-ı saltanat ahşâmlar bu bâbda” (KçzİMD, 673); *ahşamla-* “geceyi geçirmek” (TTS, 67); *akşamla-* “akşam etmek, gün geçince beklemek, bir mahalde akşam vakti kalmak” (LO, 12), *akşamlat-* “akşama erdirmek” (LO, 12); *akşamla-* “1. Bütün günü bir işte veya bir mahalde geçirip akşama ermek. 2. Akşam vakti bir yerde kalmak, akşamı orada geçirmek.” (KAT, 43), *akşamlat-* “akşama erdirmek, akşama kadar oyalamak.” (KAT, 43); **GTü.** *akşamla-* “1. Bütün günü bir yerde veya bir işte geçirerek akşama erişmek, akşamı bulmak. 2. Akşamı bir yerde geçirmek. 3. Ay dolunay durumundan sonra geç doğmak.” (TS, 76), *akşamlat-* “akşamı yaptırmak, akşamı buldurmak veya ettirmek” (TS, 76)

akıla- : < *akıla-* (< *akı+la-*) **Karah.** *akıla-* “selek –cömert- saymak; selekliğe –cömertliğe-nispet etmek, seçmek” (DLT I, 310-13)

akla- : < *akla-* (< *ak+la-*) **Uyg.** *ākālā-* “reddetmek, nefret etmek” (ETG, 259), *akla-* “kötülemek, fenalamak: gücü yetmemek, muktedir olmamak” (EUTS, 9)

aklan- : < *aklan-* (< *ak+la-n-*) **Kıpçak** *aklan-* “temizlenmek” (KF) (KıpçTS, 5); **Osm.** *akla-* “Beyazlatmak, ak ile nişan etmek. Temize çıkarmak, yüzünü ağartmak, pâklamak” (LO, 12); *akla-* “1. Ağartmak, beyazlatmak, tebyiz etmek. 2. Bir beyaz nişan koymak, beyazla nişanlamak. 3. Pak etmek, temize çıkarmak, yüzünü ağartmak.” (KAT, 41); **GTü.** *akla-* “suçsuz veya borçsuz olduğu yargısına vararak birini temize çıkarmak, tebriye etmek, ibra etmek” (TS, 69), *aklan-* “1. Ak olmak temizlenmek. 2. huk. Hakkında dava açılan sanık, yargılama sonunda suçsuz bulunmak, temize çıkmak, beraat etmek. 3. huk. Kooperatif, şirket, dernek vb. kuruluşların faaliyetleri ve harcamaları genel kurulca uygun bulunmak.” (TS, 70), *aklaş-* “ak duruma gelmek,

ağarmak, beyazlaşmak” (TS, 70), **aklaştır-** “aklaşmasını sağlamak, beyazlaştırmak” (TS, 70), **aklat-** “aklama işini yaptırmak” (TS, 70)

alacalan- : < *alacalan-* (< *alaca+la-n-*) **EAT** *alacalan-* “(meyve için) yetmeye başlamak” (TN, 28b.13); **Osm.** *alacalan-* “eşya pul pul çillenip lekelenmek, göz hirelenmek” (LO, 13); *alacalan-* “muhtelif renklerde leke ve pul peyda etmek, renk renk olmak.” (KAT, 44); **GTü.** *alacalan-* “Alaca bir duruma gelmek. 2. mec. Herhangi bir heyecan dolayısıyla benzi kızarıp bozarmak, renkten renge girmek. 3. hlk. Eriyen karlar arasından yer yer toprak görünmek.” (TS, 81)

alaçulan- : < *alaçulan-* (< *alaçu+la-n-*) **Karah.** *alaçulan-* “alaçuk edinmek” (DLT III, 205-16)

alatla- : < *alatla-* (< *alat+la-*) *alatla-* “ivmek, telâş” (LO, 13)

alavlan-: < *alavlan-* (< *alav+la-n-*) **Çağ.** *alavlan-* “harâretlenüb iltihâb etmek. hiddet ve gâzab ile nehîb etmek” (ŞSL, 54); **avlavla-** “telhîb etmek, ‘alevlemek, şulelenmek” (ŞSL, 54); **Osm.** *alevlendir-* “arttırmak” (NfD, 1828); *alevlen-* “Ateşin meyle surâhî toldı sâkî kandadır / Şevk odı dilde alevlendi niçün itmez şitâb” (ŞYD, G.19/4); *alevlen-* “İşti’ âl, tutuşup yalınlamak, hararetlenmek, iltihab, gazap ile telehhüb” (LO, 14); *alavlan-* “yalın peyda etmek, iltihâb etmek, şulelenmek.” (KAT, 46); *alevlendir-* “alev çıkarır hâle getirmek, tutuşturmak, iştiâl ettirmek.” (KAT, 48), *alevlen-* “alev çıkarmak, yalınlamak, iştiâl etmek, tutuşmak. **mc.** 1. Kesb-i iştidâd etmek. 2. Gazaba gelmek, hiddet etmek.” (KAT, 48); **GTü.** *alevlendir-* “1. Alevlenmesini sağlamak, tutuşturmak. 2. Etkisini, şiddetini artırmak, çoğaltmak.” (TS, 90), *alevlen-* “1. Yanmaya başlamak. 2. Sıcaklığı artmak. 3. Heyecanlanmak. 4. mec. Şiddeti artmak. 5. mec. Öfkelenmek.” (TS, 91)

alazla-: < *alazla-* (< *alaz+la-*) **Osm.** *alazla-* “Alevde al etmek, demirle yakma ki örükleme, yara kızarma, kızartıp yanmış gibi örükleme. Ütülemek, kızartma.” (LO, 14), *alazlan-* “ateşten, kan hararetinden vücutta kızillık peyda olmak” (LO, 14); *alazla-* “1. Alevde kızartmak veya ütülemek. 2. Kızgın demirle yakmak, keyyetmek.” (KAT, 46); *alazlan-* “1. Alevde kızarmak. 2. Kan hararetinden kızillık peyda etmek.” (KAT, 46); **GTü.** *alazla-* “ hlk. 1. Bir şeyin yüzünü alevden geçirmek, aleve tutmak. 2. Sızlatmak, yakmak, acı vermek.” (TS, 85), *alazlan-* “ hlk. 1. Alazlama işine konu olmak. 2. İnsan derisinin üstünde kızillık veya kızıl lekeler belirmek.” (TS, 85)

alçakla- : < *alçakla-* (< *alçak+la-*) **Osm. alçakla-** “küçümsemek, hor görmek, aşağılamak”
 “Hamdü’lillah bizi alçaklayamaz çarh-ı denî / Sadr-ı sâhib-keremüñ himmet-i vâlâsı
 ile” (NAD, G.II/6); **alçakla-** “tahkir etmek” (TTS, 91); **alçakla-** “Tahkir etmek.
 Tenezzül, tedenni, tabasbus etmek.” (LO, 14), **alçaklat-** “azaltmak, alçak etmek” (LO,
 14); **alçakla-** “ft. Tahkir etmek, hor ve zelil nazar ile bakmak. = fl. Tedenni ve tenezzül
 etmek, alçakça tabasbus ve temelluk etmek.” (KAT, 46), **alçaklat-** “indirmek,
 azaltmak, tedenni ettirmek.” (KAT, 46); **GTü. alçaklaş-** “alçak duruma gelmek” (TS,
 86), **alçaklaştır-** “alçaklaşmasına sebep olmak” (TS, 86)

alçıla- : < *alçıla-* (< *alçı+la-*) **Osm. alçıla-** “alçı yapıştırmak” (LO, 14); **alçıla-** “alçı ile
 yapıştırmak veya sıvamak, alçı sürmek.” (KAT, 47); **GTü. alçıla-** “alçı ile sıvamak”
 (TS, 87), **alçılan-** “alçılama işine konu olmak” (TS, 87), **alçılat-** “alçı ile kapattırmak,
 sıvatmak” (TS, 87)

algışla- : < *algışla-* (< *algış+la-*) **Kıpçak algışla-** “hayır dua etmek” (DM, 24a/14) “*men
 algışladum (algışladım)* Hayır dua ettim”; **Çağ. alkışla-** “alkış itmek, teşvîk itmek.
 du‘â ve şenâ itmek” (ŞSL, 56); **Osm. alkışla-** “hayır duası yapmak, övmek” (BkD,
 G350/3)

alkışla- : < *alkışla-* (< *alkış+la-*) **Çağ. alkışla-** “alkış itmek, teşvîk itmek. du‘â ve şenâ itmek”
 (ŞSL, 56); **Osm. alkışla-** “çok yaşa diye alkış etmek, teşvik ve igrâ etmek” (LO, 15);
alkışla- “el çırparak bülend avaz ile takdir ve tahsîn etmek.” (KAT, 50), **alkışlan-** “el
 çırpımlarla takdir ve tahsîn olunmak, böyle bir nümayişe nail ve mazhar olmak.”
 (KAT, 50); **GTü. alkışla-** “1. Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el
 çırpma. 2. mec. Beğenmek, takdir etmek.” (TS, 97), **alkışlan-** “alkışlama işine konu
 olmak” (TS, 97), **alkışlat-** “alkışlama işini yaptırmak” (TS, 98)

almazlan- : < *almazlan-* (< *almaz+la-n-*) **almazlan-** “almaktan çekinmek” (TTS, 110); **GTü.
 almazlan-** “almak istememek” (TS, 104)

altmışla- : < *altmışla-* (< *altmış+la-*) **Osm. altmışla-** “had sittine ermek” (LO, 16); **altmışla-**
 “altmış yaşına varmak, altmışlık olmak, hadd-i sittine vâsıl olmak.” (KAT, 53)

altunlaş- : < *altunlaş-* (< *altun+la-ş-*) **Karah. altunlaş-** “altın öndül koyarak bahse girmek”
 (DLT II, 114-23) **Harezmi altunla-** “altınla süslemek” (ME, 65-8); **Kıpçak altunla-**
 “bir şeye altın sürmek, yaldızlamak” (İM, 291a/6); **Osm. altunla-** “altınla işlemek,
 yaldızlamak” (TTS, 114); **altınla-** “yaldızlamak, altın kakmak, kaplamak, tezhip,

mutallâ tersi, mezz-keş, zer-efşân etmek” (LO, 16); **altınla-** “altınla kaplamak yahut yaldızlamak, tezhip etmek.” (KAT, 53); **GTü. altınlaş-** “altın durumu veya görünümü almak” (TS, 107)

aluqla- < *aluqla-* (< *aluq+la-*) **Kıpçak aluqla-** “palanı düzeltmek, hazırlamak”, *aluqla* : “Palanı düzelt, hazırla” (Kİ, 3); **alukla-** “hayvanın sırtına çul, palan, semer gibi şeyleri koymak” (TTS, 117)

amaçla- [*] : < *amaçla-* (< *amaç+la-*) **Karah. amaçla-** “nişanlamak, nişan almak” bk. *emeçle-* (DLT I, 299-19)

anaçla- : < *anaçla-* (< *anaç+la-*) **Osm. anaçla-** “kocamak, irileşmek, kurnaz olmak” (LO, 18); **anaçla-** “işlerde kocalayıp tecrübe hasıl etmek, kurnaz ve usta olmak.” (KAT, 57); **GTü. anaçlaş-** “anaç duruma gelmek” (TS, 118)

anala- : < *anala-* (< *ana+la-*) **Karah. anala-** “ana edinmek, ana demek” (DLT I, 311-1); **GTü. analaştır-** “annedeki özellikleri kazandırmak” (TS, 120)

anbârla- : < *anbârla-* (< *anbâr+la-*) **Harezm. anbârla-** <Fa.+T. “anbarlamak, depolamak” (KE, 90r16)

ançula- : < *ançula-* (< *ançu+la-*) **KökTü. ançula-** “takdim etmek, teslim etmek” (OY, KT D32): “oñ totok: yurçin: y(a)r(a)kl(i)g: (e)l(i)g(i)n tutdı: y(a)r(a)kl(i)gdı: k(a)g(a)nka: (a)nçul(a)dı” (OY, 32); **ançula-** “tapmak, saymak, övmek” (ETG, 260); **ançula-** “teslim etmek, sunmak, arz etmek” (ETYSVİ, 503) “ışb(a)r(a)s : t(a)rk(a)t: (a)nta: (a)nçul(a)d(i)[m] (ŞU G 2)” **Uyg. ançula-** “tapmak, saymak, hürmet etmek, saygı göstermek, itibar göstermek, değerlendirmek” (EUTS, 15)

angla- : < *angla-* (< *ang+la-*) **Uyg. angla-** “anlamak” (EUTS, 16); **Karah. āngla-** “anlamak” (KB, 4025); **añla-** “anlamak (Oğuzca)” (DLT I, 290-8); **Harezm āngla-** “anlamak” (ME, 207-8); **ānglat-** “anlatmak” (ME, 72-7); **añla-** “anlamak; öğrenmek; sanmak” (KE, 101r9); **añla-** “anlamak” (MM, 278/2); **añla-** “anlamak” (HŞ, 622), **añlat-** “anlatmak” (HŞ, 1897); **āngla-** “anlamak” (NF, 227-16); **anla-** “akıl erdirmek, anlamak” (İBML, 10); **Kıpçak aylağı** “bugünkü manasında” (Kİ, 4); **añla-** “anlamak” (KK, 38a/6); **āngla-** “anlamak” (İM, 68a/8); **āngla-** “anlamak” (SSGT, 97/13), **ānglat-** “anlatmak” (SSGT, 71/6); **MG āngla-** “anlamak” (MG, 41b-4.); **añla-** “anlamak” (KH, 7/4); **añla-** “anlamak” (KFT, 384b/17); **ağla (II)** “anlamak” (KK) krş. *ağna-*

(II), *añla-* (KıpçTS, 4); *añla-* “anlamak” krş. *ağla-* (II) (BM, CC) (KıpçTS, 9); **EAT** *añla-* “anlamak” (SVTM, 154); *ağla-* “anlamak, telâkki etmek; dinlemek” (YE, 100v2); *ağla-* “anlamak” (YZ, 4r10); *añla-* “anlamak” (KY, 1509), *anlat-* “anlatmak” (KY, 1028); *ağla-* “anlamak” (SN, 311-9), *ağlan-* “anlaşılmak” (SN, 291-4), *ağlat-* “anlatmak” (SN, 306-6); *añla-* “anlamak” (ADD, 24-28); *ağla-* “anlamak” (MNZ, 4-24); *ağla-* “anlamak” (KT, 193/11); *añlan-* “anlaşılmak” (TİKT, 100b/11); *añla-* “anlamak, akıl ermek” (KKMU, 39b/7); *añla-* “anlama, öğrenme” (KG, 1b.5), *añlat-* “anlatmak” (KG, 119b.10); *añla-* “kabul etmek, telakki etmek” (GT, 16b-1), *añlat-* “izah etmek, anlatmak”(GT, 16b-3); *añla-* “anlamak” (MT, 9a-13), *añlat-* “anlatmak” (MT, 476-8); *añla-* “anlamak” (BH, 33A/3); *añla-* “anlamak” (DK, 47-6); *ağla-* “anlamak, kavramak” (EATKT, 303b/5); *ağlan-* “anlanmak, anlaşılmak” (TN, 36a.19); *ağla-* “anlamak, kavramak, akıl erdirmek” (MNHS, 6a.6); *añla-* “1. Anlamak (MBHKT, 16b-7=2/221) 2. İyice düşünüp ibret almak, aklını kullanmak. (MBHKT, 6a-10=2/73) 3. İdrâk etmek, akli almak, anlamak. (MBHKT, 109a-2=11/91)”, *añlat-* “öğretmek, anlatmak” (MBHKT, 156a-1=21/79); *añla-* “kavramak, anlamak, fehmetmek” (ŞNK, 88a/13); *añla-* “anlamak” (MR, 2b/19), *añlan-* “anlamak, anlaşılmak” (MR, 52a/10), *añlat-* “anlatmak” (MR, 69b/14); *anğla-* “anlamak” (DN, 342); *anla-* “Anlayımaz bu aklumuz ince bili hayâlini / Dil dahi la'l ağızımın noktası sırrın diyimez” (KBD, G.402/2), *anlat-* “Ağzunu gösderme ki gönlüm gümâna gelmesün / Bilüni anlatma ki cânım mecâle düşmesün” (KBD, G.168/7); *añla-* “1. anlamak (ŞD, G.CLX/2); 2. idrâk etmek, farkına varmak (ŞD, G.CXVI/7); 3.bilmek” (ŞD, G.II/4); **Çağ.** *anğla-* “anlamak, idrâk etmek; sanmak” (SD, 381); *anğla-* “anlamak” (LD, 1076); *anğla-* “anlamak” (BV, 245/6), *anğlat-* “anlatmak” (BV, 54/7); *ağla-* “anlamak” (FK, 360/7), *ağlat-* “anlatmak” (FK, 376/4); *anğla-* “anlamak” (LM, 2345), *anğlat-* “anlatmak” (LM, 878); *anğla-* “anlamak” (MN, 106B/13); *angla-* “anlamak” (NC, 18A/3); *anğla-* “anlamak” (MK, 2a-8); RSL *anğla-* “anlamak; bilmek, idrak etmek; benzetmek, sanmak, saymak” (RSL, A721a27); *anğla-* “anlamak” (HBD, 88/6); *anğla-* “anlamak” (ŞHD, 23a-9); BD *anğla-* “anlamak” (BD, 15/3, 442); *anğla-* “anlamak” < ET *anğla-* < *anğ* “zihin, anlayış, akıl” (ŞT, 82a-2); *anğla-* “idrâk, teferrüs, fehm itmek-hâtırâ getürmek, yâdlamak”, *anğlat-* “tefhîm, talîm şerh ve beyân itmek” (ŞSL, 62); *ağla-* “anlamak, bilmek” (ÇGT, 132/11); *añla-* “anlamak, idrak etmek, kavramak, hatıra getirmek, anmak” NH, YED (ÇTS, 44), *añlat-* “anlatmak, şerh ve beyan etmek, açıklamak” AL, NH (ÇTS, 45); **Osm.** *anla-* “bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini

kavramak” (FD, 2147); **anla-** “ bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak” (ZD, 2638); **anla-** “kavramak, idrak etmek” (HD, 1822), **anlat-** “bilgi vermek, izah etmek” (HD, 4195); **anla-** “1. kavramak, idrak etmek (BkD, G.366/4); 2. farketmek, farkına varmak (BkD, G.325/4); 3. hissetmek, sezinlemek” (BkD, G.474/7), **añlan-** “anlaşılmak, bilinmek” (BkD, G.234/3), **añlat-** “nakletmek, söylemek” (BkD, G.434/5); **añla-** “anlamak” (FgD, G.74/5), **añlat-** “anlatmak” (FgD, G.91/4); **anla-** “kavramak” (NfD, 151); **añla-** “Añlasa âdem okurlar ‘aleyke ‘aynullah / Cevâd-ı tab‘uma dirler Tebârekallah ücâd” (NAD, K.21/112); **anla-** “Yıkdı gönlüm âşiyânın yâr itdi târ u mâr /Anlamam kim şâh-bâz-ı aşk ide anda karâr” (ŞYD, G.47/1); **anla-**“1. bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak, yeni bilgileri eskileriyle bir araya getirerek sonuç niteliğinde başka bir bilgi edinmek, telakki etmek (NDS, K.22/10) 2. zannetmek, yanlış bir kanaate varmak” (NDS, M5/VI/10), **añlan-** “anlaşılmak, takdir olunmak” (NDS, K.37/3); **añla-** “sezip kavramak, akıl erdirmek, hissetmek, tahkik etmek, bilmek” (NbDS, K.13/187), **añlan-** “anlaşılmak” (NbDS, G.234/9); **añla-** “bir şeyin ne demek olduğunu neye işaret ettiğini kavramak” (FKD, 1695); **añla-** “anlamak” (ND, K.23/11), **añlan-** “anlaşılmak”; “Ey şehriyâr-ı bâ-vekâr bu nükte hod pek âşikâr / Cüz’î çekilse intizâr hûb anlanır kadr-i ni‘am” (ND, K.12/10); **anla-** “Cezbe-i nûr-ı mahabbetdir medâr-ı kâinât /Anlamaz bu sırrı bir şeb olmayan mihmân-ı aşk” (ŞGD, t11/8), **anlan-** “Hat-ı Fireng gibi zülf ü ebrûvân kec ü mec / Ne anlanır rakam-ı mekri ne hisâba gelir” (ŞGD, G.71/5); **añla-** “Hayretünden yem-i efkâra düşüp anlarsın / Ne imiş şaltanat-ı Hazret-i Hâk subhâne” (KçzİMD, 190) **añlad-** “Ne güne söyleyem ol mefsedet tağarcığını / Ne güne añladayum mekr-i çerh-i gammâzı” (KçzİMD, 48); **añlan-** “anlaşılmak, fehmolunmak, takdir olunmak” (TTS, 161), **añlarlan-** “anlar hale gelmek, anlar gibi görünmek” (TTS, 164); **anla-** “Sezip derk, idrak, iz’an, teferrüs, tefattun, teyakkun, hiss, tahkik, istifham etmek. Zihin almak, vukûf-ı isti’dât, his, tabi’at-şinâslık, marifet, itina, takdir.” (LO, 19); **anlaş-** “uzlaşmak” (LO, 19), **anlat-** “Tefhîm, telkin, talim, itina ile ikna, ifade, remz ile ima, işrâb etmek” (LO, 19), **anlattur-** “Bi’l-vâsita ifham, ifade etmek” (LO, 19); **anla-** ft. [«an»dan] 1. Akıl erdirmek, derk etmek, zihin almak. 2. Tahkik etmek, öğrenmek. 3. Duymak, sezmek, hissetmek, farkına varmak. 4. Bilmek, vâkıf ve agâh olmak.” (KAT, 59), **anlan-** “Anlaşılmak, münfehim ve malûm olmak. Bugün metruk hükmünde olup «anlaşılmak» fiili yerini tutmuştur.” (KAT, 59), **anlaş-** “1. Birbirinin maksadını anlamak. 2. Muvafakat hasıl etmek, uzlaşmak.” (KAT, 59), **anlat-** “1. İfhâm, tefhim

etmek, anlayacak surette ifade etmek. 2. Öğretmek, talim, tedris etmek. 3. Sarahaten söylemeyerek remz ü îmâ ile işrâb etmek.” (KAT, 59), **anlattır-** “bilvasıta ifham etmek, birine bir başkasının tavassutuyla bir şeyi malûm ettirmek.” (KAT, 59); **GTü. anla-** “1. Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak. 2. Yeni bilgileri eskileriyle bir araya getirerek sonuç niteliğinde başka bir bilgi edinmek. 3. Sorup öğrenmek. 4. Doğru ve yerinde bulmak. 5. Birinin duygularını, istek ve düşüncelerini sezebilmek. 6. Bir şey hakkında bilgisi bulunmak. 7. Yarar sağlamak.” (TS, 128), **anlaş-** “1. Düşünce, duygu, amaç bakımından birleşmek, antant kalmak. 2. Sözleşmek, sözleşme imzalamak.” (TS, 129-130), **anlaştır-** “anlaşmayı, uzlaşmayı, uyuşmayı sağlamak” (TS, 130), **anlat-** “1. Bilgi vermek, izah etmek. 2. Bir konu üzerinde açıklama yapmak, açıklamada bulunmak. 3. Nakletmek.” (TS, 130), **anlattır-** “bir konu üzerinde bilgisini ölçmek, açıklama yaptırmak” (TS, 130)

Bu kelime hakkında Arslan Erol, 15. yy.’dan sonra çok anlamlı hale geldiğini, bundan önce sadece ‘anlamak’ anlamında kayıtlı olduğunu belirtmiştir. Kelimenin Eski Anadolu Türkçesi döneminde anlam genişlemesine uğradığını dile getirmiştir (Arslan Erol, 2008: 152). Atmaca, kelimenin günümüzde de anlam dairesini genişlettiğini ifade etmektedir (Atmaca, 2016: 409).

añıla- : < *añıla-* (< *añı+la-*) **Karah. añıla-** “anırmak” (DLT I, 311-13)

anlan- : < *anlan-* (< *anlan-*) **Osm. anlan-** “güzelleşmek” (FD, 2257)

ansala-: < *ansala-* (< *ansa+la-*) **Osm. ansala-** “Ansılamak. Bir adamın andırmacasına taklidini yapmak, mukallit evzâi kullanmak, soytarılık etmek.” (LO, 19); **ansala-** “Taklit etmek, birinin taklidini yaparak kendisiyle eğlenmek.= *fl.* Soytarılık ve maskaralık etmek.” (KAT, 59)

antlaş- : < *antlaş-* (< *ant+la-ş-*) **Çağ. antlaş-** “ahdleşmek, muâhede etmek” (ŞSL, 60); **Osm. andla-** “and içirmek, yemin ettirmek” (TTS, 147), **andlaş-** “karşılıklı yemin etmek, ahitleşmek” (TTS, 148); **antlaş-** “ahitleşmek, halîf” (LO, 19); **antlaş-** “birbirine yemin verip almak, ahitleşmek.” (KAT, 60); **GTü. antlaş-** “antlaşma yapmak, ahitleşmek” (TS, 135);

anukla- : < *anukla-* (< *anuk+la-*) **Karah. anukla-** “hazır bulunmak” (DLT I, 305-21); **KB anukla-** “hazırlamak, hazır bulunmak” (KB, 1476); **anuklan-** “hazırlanmak” (KTKT, Ünlü: 447v/9=100/003); **Harezm anuklan-** “hazırlanmak” (ME, 188-7); **anukla-**

“hazırlamak” (KE, 85r15); **Kıpçak anuqlağıl** “hazırla” (Kİ, 4); **anuqlan-** “hazırlık yapmak” (TA, 41a/6); **anuqlan-** “hazırlanmak” (İM, 88b/7); **anuqla-** “hazırlamak” (CC) (KıpçTS, 9) “*anuq* : Hazır, hazırlanmış” krş. *anıq*”; **anuqlan-** “hazırlanmak” (CC) (KıpçTS, 9); **anukla-** “hazırlamak” (TTS, 171)

apazla- : < *apazla-* (< *apaz+la-*) **Osm. apazla-** “yelkenler hazinesi rüzgârı avuçlayıp şişmek, hafif rüzgârla yavaş yavaş gitmek” (LO, 19); **apazla-** “(Gemi) yelkenin ziyade şişmesiyle rüzgârı avuçlamışçasına yavaş gitmek.” (KAT, 60); **GTü. apazla-** “1. Avuçlamak. 2. Gemi apazlama rüzgârla gitmek. 3. Yelken rüzgârla dolup şişmek.” (TS, 137)

apıla- : < *apıla-* (< *apı+la-*) **EAT apıla-** “okşamak, gönlümü hoş etmek” (SN, 286-15); **apıla-** (**apula-**) “okşamak, gönlünü hoş etmek” (TTS, 178)

aptallan- : < *aptallan-* (< *aptal+la-n-*) **Kıpçak aptallan-** <Ar. +T. “aptallanmak” (TZ) (KıpçTS, 10); **GTü. aptallaş-** “zekâsını işletemez olmak, alıklaşmak, ahmaklaşmak” (TS, 138), **aptallaştır-** “aptallaşmasına sebep olmak, aptal duruma getirmek, ahmaklaştırmak” (TS, 138)

arala- : < *arala-* (< *ara+la-*) **Karah. arala-** “aralamak, arasını bulmak, barıştırmak” bk. *arıla-* (DLT I, 308-18), *arıla-* “aralamak” (DLT I, 308-22); **arala-** “bulmak için dolaşıp aramak”; (*ara:la-* “arada olmak, aralamak, arabuluculuk etmek”) (KTKT, Kök: 206r/7=017/005); **Harezmi aralat-** “(arasını) açmak” (ME, 93-7); **arala-** “arasına girmek, aralamak” (MM,75/2); **Kıpçak arala-** “arasını açmak, parmakların arasını hilallemek” (İM, 460b/8), **aralaş-** “birbirine tutturmak” (İM, 188b/4); **arala-** “aralamak” (KFT, 152a/25); **EAT aralat-** “ayırarak, arasına girmek, arasını açmak” (MBHKT, 106a-8=11/43); **arala-** “Zih diledi cânı kaşı yaya didüm ahsent / Araladı gamzen anı a yay ne sebebeden” (KBD, G.714/3); **Çağ. arala-** “ara idüb ayırarak, aralık itmek, tefrîk ve cüda itmek.” (ŞSL, 33), **aralaş-** “karışmak, girişmek, kendisini ortaya atmak, sirkeleşmek” (ŞSL, 33); **Osm. arala-** “iki şey arasında açıklık oluşturmak, az açmak” (ZD, 1258); **arala-** “Bir âfet-i devrân yine araladı şehri / Hercâyiligi mihr gibi meh gibi şehri” (ŞYD, G.415/1); **arala-** “1. Ayırdetmek, ayırmak. 2. Terketmek, bırakmak, atlamak. 3. Arasında görünmek, bulunmak, dolaşmak” (TTS, 183), **aralan-** “1. (Zaman) Arası kesilmek, arası açılmak, araya fasıla girmek. 2. Ayrılmak, uzaklaşmak” (TTS, 184), **aralaş-** “ayrılmak, uzaklaşmak” (TTS, 184); **arala-** “ara edip ayırmak, açmak, aralık etmek” (LO, 20), **aralan-** “tenha olmak,

dağılmak, perakende, müteferrik olmak” (LO, 20), **aralaştır-** “seyreltmek, dağıtmak” (LO, 20), **aralat-** “açtırmak, yaydırmak, aralaşmak, seyrekleşmek, seyrelmek” (LO, 20); **aralan-** “1. Tek ve تنها olmak. 2. Seyrekleşmek.” (KAT, 62), **aralaş-** “seyrekleşmek, dağılmak.” (KAT, 62), **aralat-** “arasını açmak, aralık etmek, seyrekleştirmek, dağıtmak.” (KAT, 62); **GTü. arala-** “1. İki şey arasında açıklık oluşturmak, az açmak. 2. Aralıklı duruma getirmek, seyrekleştirmek. 3. hlk. Bitkilerin fazla dal ve çubuklarını kesmek, seyrekleştirmek.” (TS, 143), **aralan-** “1. Biraz açılmak, aralık olmak. 2. Araya zaman girmek. 3. Gitmek, uzaklaşmak, yanından ayrılmak.” (TS, 143), **aralat-** “aralık duruma getirtmek, biraz açtırmak” (TS, 143)

“ ‘aralamak’ temel anlamından ‘terk etmek, dolaşmak’ gibi yan anlamlara geçen kelime anlam genişlemesi hadisesine uğramıştır” (Arslan Erol, 2008: 156). Atmaca, günümüzde kelimenin TS’de geçen “bitkilerin fazla dal ve çubuklarını kesmek, seyrekleştirmek” anlamından da hareketle anlam dairesini somut yolla geliştirdiğini ifade etmektedir (Atmaca, 2016: 411).

ârâyîşle- : < *ârâyîşle-* (< *ârâyîş+le-*) **Osm. ârâyîşle-** “süslemek, süsleyiş” , “Virüp mîkrâz ile perdâht hattını o meh-peyker / Turâz-ı câme-i hüsnini ârâyîşledi yir yir” (NAD, E/8)

arbala-: < *arbala-* (< *arba+la-*) **Uyg. arbala-** “büyülemek, sihirlemek” (EUTS, 18)

arçıla-: < *arçıla-* (< *arçı+la-*) **Kıpçak arçıla-** Moğ. “tartışmayı kesmek” (CC) (KıpçTS, 10)

argaçla- : < *argaçla-* (< *argaç+la-*) **Osm. argaçla-** “Argamak. Türkîde sarmak” (LO, 21); **argaçla-** “1. Argaç atmak, atkılamak. 2. Sarmak.” (KAT, 64); **GTü. argaçla-** “atkılamak” (TS, 148)

argula- : < *argula-* (< *argu+la-*) **Karah. argula-** “arasını yarmak, geçmek” (DLT I, 317-7)

arığla- : < *arığla-* (< *arığ+la-*) **Karah. arığla-** “iğdiş etmek; bir şey içinden iyisini seçmek ve toplamak” (DLT I, 303-16, 303-18)

arığla-: < *arığla-* (< *arığ+la-*) **Karah. arığla-** “temizlenmek (Allah’ın katında)” (KTKT, Ünlü: 418r/6=068/028); **arığlan-** “temizlenmek (Allah’ın katında)” (KTKT, Kök: 131v/9=007/206); **Harezmi arığla-** “temiz tutmak, tenzih etmek, takdis etmek” (ME, 77-5); **arığla-** “temize çıkarmak, gerçeği söylemek” (KE, 83v16); **arığla-** “Allah’ı noksan sıfatlardan tenzih etmek” (HTKT, 257a/3=15/98); **Kıpçak arıla-** “1. Ululamak, yüceltmek (MS) 2. Berat etmek (CC) 3. Temizlemek” (KF) krş. *arula-* (KıpçTS, 11);

arula- “temizlemek, temize çıkarmak” (MG) krş. **arıla-** 3 (KıpçTS, 12), **arla-** “temizlemek” (KF) (KıpçTS, 12); **EAT arula-** “tenzih etmek, yüceltmek”, “*aru:* bk. *arı(1)*) (*arı(1)*: Temiz, arı, güzel, helal, günahsız, saf” (EATKT, 495b/4); **arıla-** “arılamak, tenzih etmek” (MR, 96b/6); **Çağ. arıklan-** “temize çıkarılmak” (ÇFK, 84a-1); **arıklan-** “temize çıkarılmak” Sİ (ÇTS, 50); **arıla-** “temize çıkarmak” (TTS, 203); **GTü. arıla-** “bir şeyde herhangi bir ayıp veya kusur bulunmadığını bildirmek, tenzih etmek” (TS, 149), **arılan-** “arılaşmak” (TS, 149), **arılaş-** “arı duruma gelmek, arılanmak, saflaşmak, özleşmek” (TS, 149), **arılaştır-** “arı duruma getirmek, özleştirmek” (TS, 149)

arıklan- : < *arıklan* (< *arık+la-n-*) **Karah. arıklan-** “-su- akarak ark yapmak, su yerde kendine ırmaklar gibi yol ve hendek açmak” (DLT I, 294-5)

arışlan- : < *arışlan* (< *arış+la-n-*) **arışlan-** “bez dokunmak üzere iplik tezgâha çekilmek” (TTS, 211)

arkalan- : < *arkalan* (< *arka+la-n-*) **Karah. arkalan-** “*arka* –yani yardımcı- sahibi olmak; bir şeye sırtını vermek, dayamak” (DLT I, 297-4, 297-6); **arķalaş-** “yardım etmek, muavenet etmek” (KTKT, Ünlü: 284r/4=028/048); **Kıpçak arķalaş-** “yardım etmek” (TA, 44a/5) “**arķalaş-kıl** Yardım et” **arķalan-** “dayanmak, güvenmek” (MG, 83a-3.); **EAT arķalaş-** “birbirine yardımcı olmak” (SN, 293-2); **arkalan-** “arkalanmak, destek ve kuvvet bulmak” (KKMU, 80b/5); **Çağ. arķalan-** “zahr, hami bulmak, tekye itmek, himaye bulmak” (ŞSL, 37); **Osm. arkalan-** “dayanmak, güvenmek” (HD, 2338); **arkalan-** “1. Kuvvetlenmek, kuvvet bulmak. 2. İstinat etmek, dayanmak” (TTS, 216), **arķalaş-** “birbirine arka olmak, yardımlaşmak” (TTS, 217); **GTü. arkala-** “1. Arkasına almak, yüklenmek. 2. mec. Bir kimseye güven vererek yardım etmek, destek olmak, korumak, müzaheret etmek.” (TS, 153), **arkalan-** “kendisine yardım edilmek, destek olunmak” (TS, 153)

Arslan Erol kelimenin “bir şeye sırtını vermek, dayamak” anlamı yanında mecazi ‘yardımcı sahibi olmak’ anlamını da kazandığını ve kelimenin sadece Kaşgarlı’da bu anlamlarla kayıtlı olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda “Kaşgarlı’daki bu kayıt kelimenin daha önceki bir dönemde anlam genişlemesine uğradığını göstermektedir” demektedir (Arslan Erol, 2008: 652).

arkuklan- : < *arkuklan-* (< *arkuk+la-n-*) **Karah.** *arkuklan-* “haylazlık etmek, dikbaşlılık etmek” (DLT I, 315-5)

arlan- : < *arlan-* (< *ar+la-n-*) **Harezmi** *arlan-* “utanmak” (ME, 184-1); *ārlan-* <Ar. +T. “utanmak” (NF, 372-14); *ārlan-* “çekinmek, utanmak” (HTKT, 102b/2=4/173); **Kıpçak** *ārlan-* “utanmak” (Gİ) (KıpçTS, 12), *arlan-* “kasılmak” (TZ) (KıpçTS, 12); **EAT** *ārlan-* “sakınmak, çekinmek” (KT, 81/12); *arlan-* “utanmak” *arlanur ol-* “utanmak, haya etmek” (KG, 159a.5); *arlan-* “utanmak, çekinmek” (GT, 75a-14); *ārlan-* “utanmak” (AK, 61a. 1375); *ārlan-* “utanmak, çekinmek” (EATKT, 104b/1,2); *arlan-* “utanmak, çekinmek, istinkâf etmek” (MBHKT, 48a-1=4/172); *ārlan-* “utanmak” (MR, 248b/10); **Çağ.** *arlan-* “utanmak” (MK, 93a-7); *arlan-* “utanmak, mahcup ve şermende olmak.” (KAT, 65); **GTü.** *arlan-* “utanmak” (TS, 154)

armutlan- : < *armutlan-* (< *armut+la-n-*) **Karah.** *armutlan-* “armutlanmak” (DLT I, 312-12)

arnuqlat- : < *arnuqlat-* (< *arnuq+la-t-*) **Harezmi** *arnuqlat-* “yorgun düşürmek” (ME, 39-5)

arpala- : < *arpala-* (< *arpa+la-*) **Karah.** *arpala-* “arpa vermek” (DLT I, 316-3), *arpalan-* “arpanmak, arpa sahibi olmak” (DLT I, 296-18)

arpala- : < *arpala-* (< *arpa+la-*) **Osm.** *arpala-* “Hayvan yemeden hasta olmak” (LO, 23), *arpala-* “(Hayvan) yemden hastalanmak.” (KAT, 66); **GTü.** *arpalama* “1. Atların ayaklarında görülen ve rahat yürümelerini önleyen bir hastalık. 2. Çok arpa yemekten ileri gelen bir hayvan hastalığı.” (TS, 156)

arsızlan- : < *arsızlan-* (< *arsız+la-n-*) *arsızlan-* “arsızlık etmek, arsızca hareket etmek, reddolunarak kovulduğu hâlde yine utanmaksızın müracaat etmek.” (KAT, 66); **GTü.** *arsızlan-* “arsızlık etmek” (TS, 157), *arsızlaş-* “arsız duruma gelmek” (TS, 157), *arsızlaştur-* “arsız bir duruma getirmek, arsızlaşmasına yol açmak.” (TS, 157)

arlanla- : < *arlanla-* (< *arlan+la-*) **Karah.** *arlanla-* “arlanlaşmak, arlan gibi olmak” (KB, 2314); **Osm.** *arlanlan-* “sonradan hamiyete gelmek, büyüüp yiğit olmak, salâbetleşmek” (LO, 23); *aslanlan-* “1. Sonradan gayrete gelip birdenbire atılmak. 2. Büyüyüp yiğit olmak.” (KAT, 72); **GTü.** *aslanlaş-* “yiğitleşmek, korkusuz duruma gelmek” (TS, 168)

arşınla- : < *arşınla-* (< *arşın+la-*) **Harezmi** *arşınla-* “arşınla ölçmek” (İBML, 11); **Çağ.** *arşınla-* “mesâha, endâze etmek” (ŞSL, 35); **Osm.** *arşınla-* “Ölçmek, endaze etmek, mesâha etmek. Adımla boylamak, çabuk yürümek” (LO, 23); *arşınla-* “1. Arşınla ölçmek. 2. Mesaha etmek. 3. Açık adımlar atarak çabuk geçmek.” (KAT, 67); **GTü.** *arşınla-* “1. Arşınla ölçmek. 2. mec. Amaçsız, geniş adımlarla dolaşmak.” (TS, 157)

artla- : < *artla-* (< *art+la-*) **Karah.** *artla-* “(başına) vurmak” (KB, 3048); *artla-* “enseyi tokatlamak; sille vurmak” (DLT III, 443-4); **Çağ.** *ardlaş-* “ard arda ata binmek, yol gitmek” (ŞSL, 35); *artlaş-* “ata binenin ardına binmek” (TTS, 230)

“Kelimenin anlam alanı ilk ortaya çıktığı Kaş.daki anlamından uzaklaşmıştır” (Arslan Erol, 2008: 752).

artuçlan- : < *artuçlan-* (< *artuç+la-n*) **Karah.** *artuçlan-* “ardıçlamak, ardıcı çok olmak.” (DLT I, 312-15)

artuklan- : < *artuklan-* (< *artuk+la-n*) **Karah.** *artuklan-* “aşırı gitmek” (DLT I, 313-13); **Kıpçak** *artuqla-* “fazlalaştırmak” (KFT, 118b/4); **EAT** *artuqla-* “üstün, efdal kılmak” (KKMU, 27a/10); **GTü.** *artukla-* hlk. “yemekte artık bırakmak” (TS, 159); *artukla-* “üstün kılmak, üstün tutmak, tafdil etmek” (TTS, 239)

aruqla- : < *aruqla-* (*aruqla-*) **Karah.** *aruqla-* “dinlenmek” (Hakanlılarca: uyumak). (DLT I, 304-26); **Harezmi** *aruqla-* “zayıflamak” (ME, 199-6); *aruqlat-* “zayıflatmak” (ME, 61-5); **Kıpçak** *aruqladı* “zaifledi” (Kİ, 6); *aruqla-* “zayıflamak” (KH, 53/7); *aruqla-* “zayıflamak” (KFT, 171b/19); *arıkla-* “zayıflamak” (TZ) krş. *aruqla-* (KıpçTS, 11), *aruqla-* “zayıflamak” (RH) krş. *arıkla-* (KıpçTS, 12); **EAT** *arıkla-* “zayıflamak” (TİKT, 40a/17); *aruqla-* “zayıflamak, cılızlaşmak” (KG, 107a.3); *arıklaT-* “zayıflatma” (TN, 18b.18), *aruqla-* “zayıflamak” (TN, 100b.18); *arıklat-* “zayıflatmak” (MR, 283a/17); **Çağ.** *arığla-* “zaîf ve lâğar olmak, zebûnlaşmak” (ŞSL, 39); *aruqla-* “zayıflamak” (ÇGT, 80/13); *arıkla-* (*arukla-*) “zayıflamak” (TTS, 201), *arıklat-* (*arıklat-*, *aruklat-*) “zayıflatmak” (TTS, 202), *aruklandur-* “zayıflatmak” (TTS, 241); *arıkla-* “Arıklatmak ve arıklanmak. Zayıf olup zebunlaşmak, hezâl ile hafiflenmek” (LO, 22); *arıkla-* fl. ve: *arıklan-*. (KAT, 64), *arıklan-* “etsiz ve lâğar olmak, zayıflamak.” (KAT, 64), *arıklat-* “etsiz ve lâğar etmek, zayıflatmak.” (KAT, 64); **GTü.** *arıkla-* “arık(II) duruma gelmek” (TS, 149), *arıklaş-* “arık(II) olmak” (TS, 149), *arıklat-* “arık(II) duruma getirmek” (TS, 149)

arzula- : <arzula- (< arzu+la-) **Karah. arzula-** “arzulamak, istemek, dilemek” (KB, 1887); **ārzūla-** “arzulamak, istemek” (KTKT, Ünlü, 409v/7=062/007); **Harezmi ārzūla-** “özlemek, istemek” (ME, 148-5); **ārzūla-** “arzulamak, istemek” (KE, 227r7); **ārzūla-** < Fars. *ārzū* + Türkçe +la- “arzulamak, istemek” (HŞ, 2890); **ārzūla-** “arzulamak, istemek” (NF, 153-6); **ārzūla-** “arzu etmek, istemek” (HTKT, 458a/5=41/31); **Kıpçak ārzūla-** “arzulamak, sahip olmayı istemek” (CC) (KıpçTS, 13); **EAT ārzūla-** “arzulamak, istemek” (YE, 85v4); **arzula-** “istemek, arzu etmek” (KT, 48/5); **arzula-** “cânı gönülden istemek, temennî etmek” (KG, 161b.13); **arzula-** “1. Temenni etmek, istemek. (MBHKT, 210b-11=36/57) 2. Şiddetle arzu etmek, candan istemek.” (MBHKT, 75a-3=7/81), **arzulandur-** “hırslandırmak, arzulandırmak.” (MBHKT, 44b-1=4/120); **ārzūla-** “istemek, arzulamak” (MR, 201a/15); **Çağ. ārzūla-** “arzu etmek, istemek” (SD, 764); **ārzūla-** “arzulamak, istemek” (LD, 395); **arzula-** “istemek” (ŞHD, 42b-8); **ārzūla-** (ÇGT, 87/10); **Osm. arzula-** “özlemek, görecek gelmek” (LO, 24); **arzula-** “1.Cân u yürekten istemek, temenni etmek. 2. Göreceği gelmek, özlemek, müştâkı olmak.” (KAT, 68); **GTü. arzula-** “istek duymak, özlemek, istemek” (TS, 161), **arzulan-** “istenmek, kendisine istek duyulmak” (TS, 161), **arzulat-** “arzu duyulmasını sağlamak” (TS, 161)

asğançula- : <asğançula- (<asğançu+la-) **Uyg. asğançula-** “alay etmek, gülünç duruma düşürmek, hafife almak, küçümsemek” (AY, 136.14.); **asğançula-** “yaltaklanmak” (ETG, 262), **asğançula-** “eğlenmek, alay etmek, istihza etmek, yaltaklanmak, iki yüzlülük yapmak” **asğançula-** ~ **asğunçula-** (EUTS, 22), **asğançula-** = **asğançula-**; **asğançula-** “yaltaklanmak, alay etmek” (EUTS, 23), **asğunçula-** = **asğançula-** (EUTS, 23)

aşnulan- < **asnulan-** (< asnu+la-n-) **Kıpçak asnulan-** “nazlanmak”, asnulandı : “Nazlandı” (Kİ, 6)

aşşıla- : < **aşşıla-** (< aşşı+la-) “aşşı fayda, yarar, kazanç” **Kıpçak aşşıla-** “kâr etmek, kazanç sağlamak” (TZ) (KıpçTS, 14); **EAT aşşılandur-** “faydalandırmak” (MR, 256a/14); **Çağ. asıgılan-** “kâr, intifâ‘, ticâret itmek” (ŞSL, 44); **Osm. assılandır- (asılandır-)** “faydalandırmak” (TTS, 253), **assılan- (asılan-)** “faydalanmak, istifade etmek, kâr etmek” (TTS, 253); **assılan-** “Assı etmek, kâr etmek, intifha, tecr. Kâr bırakmak.” (LO, 24); **asılan-** “kâr ve temettü etmek, faydalanmak, müstefit olmak.” [Ç: **asıgılanmak.**] (KAT, 70); **GTü. asılan-** “bir şeyden yarar sağlamak, intifa etmek.” (TS, 164)

astarla- : < *astarla-* (< *astar+la-*) **Osm.** *astarla-* “libasa bez kaplamak, sair şeyin altına meselâ boya altına foya için astar çekmek, duvara kaba sıva vurmak” (LO, 25); *astarla-* “astar geçirmek.” (KAT, 72); **GTü.** *astarla-* “1. Astar geçirmek. 2. Boyacılıkta astar vurmak, astar sürmek.” (TS, 170), *astarlan-* “astar geçirilmek” (TS, 170), *astarlat-* “astar yaptırmak veya geçirtmek” (TS, 170)

asurla- : < *asurla-* (< *asur+la-*) **Karah.** *asurla-* “bk. *azurla-*” (AH, 278); “kerip halkқа kögzü ñg tap uslan tilin (62) B₈ kirip halk-ta koksüng asur-lap t.”; “halka karşı göğüs kabarttın ise, dilini derhal düzelt”, *azurla-* “*azurla-*; a. -p (*tap uslan yerine*)” (AH, B 278)

aş(ı)la- : < *aş(i)la-* (< *aşı+la-*) **EAT** *aş(i)la-* “aşılama” (YZ, 64r1); *aşla-* “aşılama” (SN, 25-3); *aşla-* “aşılama” (MNZ, 247-8); *aşıla-* “aşılama”(KKMU, 50b/3); *aşla-* “aşılama” (BH, 9A/9); **Çağ.** *aşlat-* “it‘âm etmek, aş ve ta‘âm yidirmek. ağaç aşlamak, peyvend” (ŞSL, 45); **Osm.** *aşla-* “Müjdeler sâde nihâl-i kalemüñ zeyn oldı / ‘İzzetâ aşladı bir ehl-i kemâl üstine gül” (KçzİMD, 478); *aşıla-* “Adi ağaca âlâ ağacın aşısını dercetmek, inek aşısını çocuğa peyvend etmek, telkih. Suyu kar ve buz aşılama. Erkek ağaç tohumunu dişiye likah etmek, tohumunu isal.” (LO, 25); *aşıla-* [«aşı»dan] “1. Çiçek illetine karşı aşı vurmak. 2. Yabanî ağaca aşı vurmak. 3. (Su vesair meşrubatı kuyu veya karda) Soğutmak.” (KAT, 74), *aşılan-* “1. Çiçek illetine karşı vurulmak, telkîh-i cederî icra olunmak. 2. Ağaca aşı vurulmak. 3. Aşı ile telkih olunmuş gibi temasla ve diğer suretle geçip sirayet etmek.” (KAT, 74), *aşilat-* “1. Çiçek illetine karşı telkîh-i cederî vurdurmak, bilvasıta aşılama. 2. Ağaca aşı vurdurmak.” (KAT, 74); **GTü.** *aşıla-* “1. *tıp* Vücutta bağışıklık yaratmak veya yerleşmiş bir hastalığa karşı koyabilmek için hazırlanmış bir aşıyı vücuda vermek, aşı yapmak. 2. *tıp* Başkasına hastalık geçirmek. 3. Elde edilmesi istenilen herhangi bir ağacın bir parçasını anaç üzerine kaynaştırarak üretmek. 4. Soğuğa sıcak, sıcakta soğuk su katmak. 5. mec. Birtakım düşünce veya duyguları başkasına benimsetmek, telkin etmek, etkilemek” (TS, 174), *aşılan-* “aşılama işine konu olmak” (TS, 175), *aşilat-* “aşılama işini yaptırmak” (TS, 175)

aşakla- : < *aşakla-* (< *aşak+la-*) **Karah.** *aşakla-* “aşağılamak, küçük saymak” (DLT I, 305-7); **Osm.** *aşağla-* “Deşt-i cünûnda şöhretüm eylerdi anı pest / Kalsaydı bu zamâna aşağılardı Kûh-ken” (KçzİMD, 532); *aşağıla-* “Düşmek, inmek, kesr-i i’tibâr ve kıymet, inhitat. Zeval, fûrunihâde, vazî olmak. *f.m.* Tahkir etmek, indirmek, tavzî etmek.” (LO, 25); *aşağıla-* “1. İnme, düşme, tenezzül etmek. 2. Kıymet ve itibardan

düşmek, bayağılaşmak: *Bu gazete pek aşağıladı.* = *ft.* Kadir ve itibardan düşürmek.” (KAT, 73); **GTü. aşağıla-** “1. Değerinden düşük göstermek. 2. Küçültücü davranışlarda bulunmak, hor görmek.” (TS, 172), **aşağılan-** “aşağılık duruma düşürülmek” (TS, 172), **aşağılaş-** “aşağılık duruma düşmek” (TS, 172), **aşağılat-** “aşağılama işine uğratmak, tenzil etmek” (TS, 172)

aşıkla- : < *aşıkla-* (< *aşık+la-*) **EAT** *aşıkla-* “âşık olmak, sevmek, gönlünü kaptırmak (Ar. ‘âşık)” (DK, 98-6); **GTü. âşık olmak** “sevmek, tutulmak” (TS, 174)

aşla- : < *aşla-* (< *aş+la-*) **Uyg. aşla-** “yemek yemek” (EUTS,23), **asla-** “yemek [hayvanlar hakkında]” (EUTS,22), **aşlan-** “bir şeye göz dikmek, ağzı sulanmak” (EUTS, 23), **aşlaşturu** “iyice, sağlam bağlamak” (EUTS, 23); **Karah. aşla-** “kap kenetlemek” (DLT I, 286-17), **aşlal-** “kap kenetlenmek” (DLT I, 295-18), **aşlat-** “kap kenetletmek” (DLT I, 265-6); **Harezmi aşla-** “sarmak, bağlamak” (ME, 72-4), **aşlan-** “kaynaşmak, eklenmek” (ME, 156-1); **aşla-** “aşlamak” (HŞ, 690), **aşlan-** “aşlanmak” (HŞ, 2744); **Kıpçak aşla** “aşlamaq fiilinden emri hazır olup –ok kırıldığı zaman onu ekledememiş” (Kİ, 7); **aşlan-** “eklenmek, ulanmak” (MG, 89a-1/1); **aşla- (I)** “1. Çanağı düzeltmek, yemek koymak (İH) 2. Yemek yedirmek” (TZ) (KıpçTS, 14); **Çağ. aşlat-** “it’âm etmek, aş ve ta’âm yedirmek. ağaç aşlamak, peyvend” (ŞSL, 45), **aşla-** “it’âm etmek, yemek vermek” (ŞSL, 45); **Osm. aşla-** [«aş»tan] “yemek yedirmek, it’âm etmek.” (KAT, 75), **aşlat-** *ft.* ve: *aşla-*. (KAT, 75)

aşukla- : < *aşukla-* (< *aşuk+la-*) **Karah. aşukla-** “aşık kemiğine vurmak.” (DLT I, 305-3)

atağla- : < *atağla-* (< *atağ+la-*) **Çağ. atağla-** “peymân u nezr ve vad etmek, nişânlamak” (ŞSL, 25), **atağlan-** “ittisâm olmak, nişânlanmak, menzûr olmak” (ŞSL, 25)

atanlan- : < *atanlan-* (< *atan+la-n-*) **Karah. atanlan-** “iğdiş deve sahibi olmak” (DLT I, 295-1)

âteşlendir- : < *âteşlendir-* (< *âteş+le-n-dir-*) **Osm.** “Niçün ma’nâ-yı rengîn lafzı âteşlendirir bilmem / Surâhîyi mey-i gül-renk serkeşlendirir bilmem” (ŞGD, G.255/1); **ateşle-** “ateş vermek, ateşlemek, hiddet etmek, kızmak” (LO, 26), **ateşlendir-** “kızdırmak, ıgzâb, çerağ koymak” (LO, 26); **ateşlendir-** “Ateş vermek, tutuşturmak. mec. 1. Ziyade kızdırmak. 2. (Fesat ve şikâkı) Teşdit etmek.” (KAT, 77), **ateşlen-** “Ateş almak, tutuşmak. mec. 1. Ziyade kızmak, pürhiddet olmak. 2. Kesb-i şiddet etmek, azmak.” (KAT, 77); **GTü. ateşle-** “1. Tutuşturmak, yakmak. 2. Top, tüfek vb. patlayıcı

maddeleri patlatmak. 3. mec. Kışkırtmak, kızıştırmak. 4. mec. Coşturmak.” (TS, 183), **ateşlendir-** “coşturmak, kışkırtmak, şiddetlendirmek” (TS, 183), **ateşlen-** “1. Ateşleme işine konu olmak. 2. Vücut ısısı artmak. 3. mec. Coşmak, kızışmak, şiddetlenmek.” (TS, 183), **ateşlet-** “ateşleme işini yaptırmak” (TS, 183)

atgula- : < *atgula-* (< *atgu+la-*) **Çağ. atgula-** “t̄ir-endāzlık itmek, irmā itmek.” (ŞSL, 27), **atgulan-** “müdāhale ve taarruz itmek, atılmak” (ŞSL, 27)

atızla- : < *atızla-* (< *atız+la-*) **Karah. atızla-** “ark açmak, set yapmak, toprağı parçalara ayırmak, evlek yapmak.” (DLT I, 301-13), **atızlan-** “-tarla hakkında- maşalaya ayırmak, sulanmak ve ekilmek için parçalara ayırmak.” (DLT I, 292-14)

atkıla- : < *atkıla-* (< *atkı+la-*) **Osm. atkıla-** “bezi çözüp tezgâha komak” (LO, 27); **atkıla-** “mekikle atkıyı atarak nescetmek.” (KAT, 78); **GTü. atkıla-** “dokuma tezgâhlarında mekikle atkı atmak, argaçlamak” (TS, 185)

atla- : < *atla-* **Uyg. atla-** “atlamak” (EUTS, 25); **Harezmi atla-** “atlamak” (ME, 192-1); **atla-** “(Adım) atmak.” (NF, 434-1); **atla-** “adım atmak” (İBML, 13); **Kıpçak atla-** “1. Adım atmak (İM, 189b/1) 2. Üzerinden geçmek (İM, 231a/2); **atla-** “atlamak, aşmak (CC, İN) (KıpçTS, 15); **EAT atla-** “atlamak, geçmek” (TİKT, 135a/21); **atla-** “atlamak, bir yerden bir yere geçmek” (ŞNK, 35a/6); **atla-** “atlamak, erkek dişi hayvanla çiftleşmek” (MR, 299a/18); **Çağ. atla-** “sıçramak, ‘ubūr itmek, yirinden birden bire kalkmak, tesmiye itmek. ad kırmak.” (ŞSL, 27); **Osm. atla-** “bir engeli sıçrayarak veya fırlayarak aşmak” (HD, 2380); **atla-** “Hasma karşı dâ'imâ atlamaga durur hemân / Zabt için zencîre çekmiş hüsrev-i mâlik-rikâb” (NAD, K.2/19); **atlan-** “Meçhul sigasında. At gibi olup şaha kalkmak, şahlanmak, at temellük etmek, ata binmek, ata binenlerden olup kibar olmak, bir şeyi sehven geçmek; geçirip aşmak, savmak.” (LO, 27), **atlat-** “At gibi kalkıp fırlamak, pertav, nakıllamak, aşmak, vüsûb. Uzağa sıçramak, geçmek, tafra, su gibi fışkırmak, feveran, nebe'ân, feyezân, severân, ateş gibi sevret. Düşman üzerine savlet. Nehri, hendeğikarşı ubūr etmek. Çukura uçmak, tayeran. Okurken biraz yeri geçmek, fevt.” (LO, 27); **atla-** [«at»tan] “1. At gibi kalkıp fırlamak, sıçramak. 2. Fışkırmak = *ft*. 1. Geçmek, üstünden geçip bırakmak. 2. Aşmak, öteye geçmek.” (KAT, 78); **atlan-** “1. At gibi kalkma, şahlanmak. 2. At edinmek, atlı olmak, ata binmek. 3. Geçirilmek, unutulmak: *Bu yazıdan bir satır atlanmıştır.*” (KAT, 79), **atlat-** “1. Birini atlamaya ve sıçramaya sevk ve icbar etmek 2. Geçirmek, aşmak, savmak.” (KAT, 79); **GTü. atla-** “1. Bir engeli sıçrayarak veya

fırlayarak aşmak. 2. Yüksek bir yerden alçak bir yere, ayaküstü gelecek bir biçimde kendini bırakmak. 3. Binmek. 4. Basında haberi zamanında verememek veya diğer gazetelerden öğrenmek. 5. Okuma, yazı yazma, sayı sayma vb. işlerde bazı bölümleri üstünkörü geçmek. 6. Sınıfı okumadan geçmek. 7. İnmek. 8. mec. Yanılmak, aldanmak. 9. mec. Bir işe sonucunu düşünmeden hemen girişmek” (TS, 186), **atlan-** **(II)** “atlama işi yapılmak” (TS, 186), **atlat-** “1. Atlama işini yaptırmak. 2. Basında başka ilgililerden önce bir haberin yayımlanmasını sağlamak. 3. mec. Kötü bir durumu geçiştirmek, savmak. 4. mec. Görüşmek, konuşmaktan kaçmak. 5. mec. Savsaklamak. 6. mec. Aldatmak” (TS, 186-187) **atlattır-** “atlatma işini yaptırmak” (TS, 187)

atlan- : *atlan-* (< *at+la-n-*) **Harezmi a:atlan-** “ad verilmek” (HŞ, 3297); **Çağ. atla-** “sıçramak, ‘ubür itmek, yirinden birden bire kalkmak, tesmiye itmek. ad kırmak.” (ŞSL, 27); **Osm. adla-** “ad vermek, adlandırmak” (TTS, 20); **adla-** “vaz-ı ism, tesmiye etmek, okumak ve takmak” (LO, 7); **adla-** “1. Ad koymak, tesmiye etmek. 2. Ad takmak, telkîb etmek.” (KAT, 29); **GTü. adlandır-** “çağırarak veya anmak için bir canlıya, bir yere, bir şeye ad vermek, isimlendirmek, isim koymak, isim takmak, isim vermek, tesmiye etmek” (TS, 30), **adlan-** “1. Kendisine ad verilmek, isimlenmek. 2. Kötü ün kazanmak, isimlenmek.” (TS, 31), **adlaştır-** “ad durumuna getirmek, isimleştirmek” (TS, 31)

Kelimenin TS’de yer alan “kötü ün kazanmak, isimlenmek” anlamıyla birlikte anlam kötüleşmesi hadisesi söz konusudur. Anlam kötüleşmesinin yanında “kendisine ad verilmek” anlamının kullanımda olarak yer aldığı görülmektedir (Atmaca, 2016: 959).

atlan- : <*atlan-* (< *at+la-n-*) **KökTü. atlan-** “ata binmek” (ETYSVİ, 539) “k(a)rluk: (a)tl(a)ntı” (KÇ 20); **atlat-** “ata bindirmek” (ETYSVİ, 540) “(a)tl(a)t [t(e)d](i)m” (T 25); **atlan-** “atla gitmek” (ETG, 262) “*atlan-* : 89 +*la-*, +*lä* : Sınırsız kullanılma imkânı vardır. *atlan-* “ata binmek” (*at* “at”; dönüşlülük eki ile)” (ETG, 49); **Uyg. atlan-** “atlanmak, ata binmek” (EUTS, 25); **atlantur-** “ata bindirmek, atlandırmak” (EUTS, 25); **Karah. atlan-** “ata binmek, atlanmak; bir şeyin üzerine çıkmak (Oğuzca); atlaşmak, at haline gelmek.” (DLT I, 255-25); **atlaş-** “at ortaya koyarak bahse girmek, atı öndül koyarak yarış etmek.” (DLT II, 114-23); **atlan-** “atlanmak, ata binmek” (KB, 4958); **Harezmi atlan-** “ata binmek, atlanmak” (ME, 178-4); **aflan-** “süvari olmak, ata binmek” (KE, 47v2); **aflantur-** “ata bindirmek, atla göndermek” (KE, 150r2); **atlan-** **(II)** “ata binmek” (bk. *aflan-*) (HŞ, 770); **afla-** “atlanmak, ata binmek” (HŞ, 4069),

aflan- “ata binmek, süvari olmak” (bk. *atlan-* II) (HŞ, 1029), **aflandur-** “ata bindirmek” (HŞ, 1108); **aflan-** “ata binmek, süvari olmak” (NF, 440-7); **atlan-** “ata binmek” (İBML, 13); **Kıpçak atlandı** “ata bindi” (Kİ, 7); **atlan-** “ata binmek, at sürmek” (CC) (KıpçTS, 15); **EAT aflan-** “ata binmek” (YZ, 65r1); **atlan-** “atlanmak” (SN, 33-14) **atlan-** “ata binmek” (GT, 51a-4); **atlan-** “ata binmek” (DK, 39-9); **atlan-** “ata binmek” (DN, 130); **atlan-** “Her seher atlanıban gülşene seyrân severem” (KBD, G849/2); **Çağ. atlan-** “ata binmek” (SD, 395); **atlan-** “ata binmek” (BV, 141/5); **atlan-** “ata binmek; ün kazanmak” (FK, 144/2); **atlan-** “ata binmek; (hükümdar) ata binerek halkın arasına çıkmak.” (RSL, M789b13); **atlan-** “1. nam salmak, şöhret olmak, 2. atlanmak, ata binmek” (ŞHD, 156a-1); **atlan-** “ata binmek” (ŞT, 76a-2); **atlan-** “ata binmek, sefere çıkmak, düşmân üzerine ‘asker sevk etmek. ad ve nâm kazanmak, şöhret peydâ etmek, mevsüm olmak.” (ŞSL, 27); **aflan-** “bir yere gitmek üzere ata binmek” (ÇGT, 118/8); **aflan-** “ata binmek, süvari olmak” (FK, 95b-5); **atlan- (2)** “ata binmek, sefere çıkmak, düşman üzerine asker sevk etmek krş. atlan-” NH, Sİ, GN (ÇTS, 70), **atlandı-** “ata bindirmek” GN (ÇTS, 71); **Osm. atlandur-** “ata bindirmek” (TTS, 276), **atlan- (ata atlan-)** “ata binmek” (TTS, 276); **atlandı-** “Ata bindirmek. Yola vurmak, diğerinin atlanmasına sebep olmak.” (LO, 27); **atlan-** “Meçhul sigasında. At gibi olup şaha kalkmak, şahlanmak, at temellük etmek, ata binmek, ata binenlerden olup kibar olmak, bir şeyi sehven geçmek; geçirip aşırarak, savmak.” (LO, 27), **atlat-** “At gibi kalkıp fırlamak, pertav, nakıllamak, aşmak, vüsûb. Uzağa sıçramak, geçmek, tafra, su gibi fişkırmak, feveran, nebe’ân, feyezân, severân, ateş gibi sevret. Düşman üzerine savlet. Nehri, hendeğikarşı ubûr etmek. Çukura uçmak, tayeran. Okurken biraz yeri geçmek, fevt.” (LO, 27); **atlandı-** [«at»tan] “birine at kazandırmak, atlı etmek, ata bindirmek.” (KAT, 79); **atlan-** “1. At gibi kalkma, şahlanmak. 2. At edinmek, atlı olmak, ata binmek. 3. Geçirilmek, unutulmak.” (KAT, 79); **GTü. atlan- (I)** “Ata binmek. 2. At edinmek.” (TS, 186)

Genellikle *atlan-* “ata binmek” anlamlamında kullanılan bu fiilin Kaşgarlıda farklı anlamlarda kullanımları görülmektedir (Arslan Erol, 2008: 166).

atlan- < *atlan-* (< *at+la-n-*) **Çağ. atlan-** “ata binmek; ün kazanmak” (FK, 144/2); **ŞHD atlan-** “1. nam salmak, şöhret olmak (ŞHD, 66a-2) 2. atlanmak, ata binmek (ŞHD, 156a-1); **atlan-** “ata binmek, sefere çıkmak, düşmân üzerine ‘asker sevk etmek. ad ve nâm kazanmak, şöhret peydâ etmek, mevsüm olmak” (ŞSL, 27); **atlan- (I)** “adlanmak, ünlenmek, ad ve şöhret kazanmak” NH, CD (ÇTS, 70); **Osm. adlan-** “şöhret

kazanmak, nam almak” (TTS, 20); **adlan-** “Kesb-i şöhret etmek. Şöhre, mezmûm, maruf olmak” (LO, 7); **adlan-** “1. Nam ve şöhret kazanmak. 2. Fenalıkta şöhret bulmak, bednam olmak.” (KAT, 29); **GTü. adlan-** “1. Kendisine ad verilme, isimlenmek. 2. Kötü ün kazanmak, isimlenmek.” (TS, 31)

avârelen- : < *avârelen-* (<*avâre+le-n-*) **Osm.** “avareleşmek”, “Şehbâz-ı nigâh- çeşm-i süzme / Avârelenir rem-i tebessüm” (ŞGD, G.231/10); **GTü. avareleş-** “aylaklık etmek” (TS, 190), **avareleştir-** “avare duruma getirmek” (TS, 190)

āvâzelen- : < *āvâzelen-* (<*āvâze+le-n-*) **Osm.** *āvâzelen-* “duyulmak, işitilmek” (NbDS, G.587/8)

avlat- : < *avlat-* (< *av+la-t-*) **EAT avlat-** “havlatmak” (DK, 127-3); **Osm. havla-** “nübah” (LO, 176); **havla-** “(Köpek) bağırarak, havhav etmek” (KAT, 440); **GTü. havla-** “köpek bağırarak, ürümek” (TS, 1065), **havlan-** “üzerinde hav oluşmak” (TS, 1065), **havlat-** “havlamasına sebep olmak” (TS, 1065)

avratlan- : < *avratlan-* (< *avrat+la-n-*) **EAT avratlan-** <Ar. +T. “evlenmek” (KG, 71b.9)

avrıla- : < *avrıla-* (< *avrı+la-*) **Osm. avrıla-** “yay kurmak, çarpmak” (LO, 29); **avrıla-** “(Yayı) kurmak, çarpmak.” (KAT, 81)

avurla- : < *avurla-* (< *avur+la-*) **Kıpçak avurla- (II)** “çalmak” (TZ) (KıpçTS, 17)

awağla- : < *awağla-* (< *awağ+la-*) **Karah. awağa-** “nazlanmak (403) < *awağ* naz, kapris, yapmacık arzu (2680)” (KBSY,102)

awlaş- [*] : < *awlaş-* (< *aw+la-ş-*) **Karah. awlaş-** “evini ortaya koyup kumar oynamak evini öndül koymak” bk. *ewleş-* (DLT I, 240-19)

awurtla- : < *awurtla-* (< *awurt+la-*) **Karah. awurtla-** “avurt dolusu içmek, ağzına almak” (KTKT, Kök, 31v/2=002/249); **awurtlaş-** “sohbet etmek, çene çalmak, konuşmak” (TTS, 288); **GTü. awurtla-** “1. Büyükleme, çalım satmak. 2. Yüksekten atmak.” (TS, 194)

ayala- : < *ayala-* (< *aya+la-*) **Karah. ayala-** “el ayalarını birbirine vurmak” (DLT III, 328-20)

ayazla-: < *ayazla-* (< *ayaz+la-*) **Osm.** *ayazla-* “ayazda üşüyüp beklemek, soğuk olmak, nafil muntazır olmak, gevremek” (LO, 30), *ayazlan-* “gece açıkta kalmak, ayaz geçmek, işlemek” (LO, 30); *ayazla-* “1. Gece ayazda üşümek, gevremek. 2. Ayazda beklemek. 3. Üşümek, soğuk almak. 4. Nafil beklemek.” (KAT, 84), *ayazlan-* “gece ayazdan müteessir olup soğuk almak, ayaz işlemek.” (KAT, 84), *ayazlat-* “gecenin ayazına bırakıp üşütmek, ayazda bekletmek.” (KAT, 84); **GTü.** *ayazla-* “1. Hava ayaza çevirmek. 2. Ayazda kalıp üşümek. 3. argo Boş yere beklemek, eline bir şey geçmemek.” (TS, 201), *ayazlandır-* “ayazlanmasını sağlamak” (TS, 201), *ayazlan-* “ayazda bırakılıp soğumak” (TS, 201), *ayazlat-* “1. Soğukta bekletmek. 2. Ayazda soğutmak.” (TS, 201)

aybla- : < *aybla-* (< *ayb+la-*) **Harezmi** *aybla-* “ayıplamak” (ME, 172-8); *ayibla-* < Ar *ayib* +Türkçe *+la-* “ayıplamak” (HŞ, 2064); *aybla-* “ayıplamak, yermek” (NF, 422-7); **Kıpçak** *aybla-* “ayıplamak, kınamak” (İM, 7a/3); **EAT** *ayibla-* “ayıplamak, kusurlu bularak kınamak” (YE, 66v5); *aybla-* “ayıplamak, kusurlu bulmak” (YZ, 43v6); *ay(i)bla-* “ayıplamak, utanmak” (SN, 38-12) *aybla-* “kınamak” (KT, 62/1); *ayibla-* “ayıplamak, yermek” (EATKT, 557b/2); *aybla-* “kınamak, ayıplamak” (TN, 103b.1); *ayibla-* “alaya almak, ta’n etmek, ayıplamak” (MBHKT, 154a-10=21/36), *ayiblan-* “kınanmak” (MBHKT, 70b-9=7/18); *aybla-* “ayıplamak” (MR, 10a/20), *ayibla-* “bk. *aybla-*” (MR, 71a/6); *ayiblan-* “Gice karanu vü zülfün karanu /Ayıblanmaz ana düşen bu gice” (KBD, G.276/8); *ayibla-* “Dil ü cân zülfüne düşiben olur ser-geşte / Zulümât içre ayıblaman eger âzâr isem” (KBD, G.975/2); *ayıpla-* “bir adamın bir hâl ve hareketini ayıp saymak, tayip etmek” (KAT, 85), *ayıplan-* “takbih ve tayip olunmak, ayıp sayılmak” (KAT, 85); **GTü.** *ayıpla-* “kınamak” (TS, 204), *ayıplan-* “ayıplama işine konu olmak” (TS, 204)

aydıñla- < *aydıñla-* (< *aydıñ+la-*) **Kıpçak** *aydıñladı* “ışık oldu, parladı, ışıkladı” (Kİ, 8); *aydıñla-* “aydıñlatmak” (TZ) (KıpçTS, 17); **Osm.** *aydıñla-* “ruşen olmak, tenvir, müstenîr, müstebân, izah olmak, tâbân” (LO, 31); *aydıñla-* “aydıñlık olmak, ruşen ve ziyadar olmak” (KAT, 84); **GTü.** *aydıñlan-* “1. Aydıñlık olmak, 2. mec. Bir sorun üzerine gereği kadar bilgi edinmek, tenevvür etmek.” (TS, 202), *aydıñlaş-* “aydıñ niteliği kazanmak” (TS, 202), *aydıñlat-* “1. Karanlığı giderip görünür duruma getirmek, ışıklandırmak” (TS, 202)

ayğakla-: < *ayğakla-* (< *ayğak+la-*) **Kıpçak** *ayğakla-* “1. Bir kimse hakkında bilgi vermek (CC) 2. Birini şikâyet etmek (CC)” (KıpçTS, 18)

ayığla- : < *ayığla-* (<*ayığ+la-*) **Uyg. ayığla-** “kötülemek” (AY, 134.11-12); *ayığla-* “kötülemek” (EUTS, 27); **Karah. ayığla-** “kötülemek”, “*ayığ*: fena, kötü” (KB, 685), *ayıñgla-* “kötülemek, küçük düşürmek, mahcup etmek” (KB, 4463)

ayığlan- : < *ayığlan-* (< *ayığ+la-n-*) **Kıpçak ayığlan-** “sarhoşluktan ayılmak” (BM) krş. *ayıklan-* (KıpçTS, 18), *ayıklan-* “sarhoşluktan ayılmak” (TZ) krş. *ayığlan-* (KıpçTS, 18)

ayıla- : < *ayıla-* (<*ayı+la-*) **EAT ayıla-** “değer vermek, el üstünde tutmak” (KKMU, 36b/9)

ayıñla- : < *ayıñla-* (< *ayıñ+la-*) **Karah. ayıñla-** “iftira etmek (4463) < **ayıñ* iftira” (KBSY, 102)

ayla- : < *ayla-* (< *ay+la-*) **Osm. ayla-** “beklemek” (ZD, 1300), *aylandur-* “bekletmek işi” (ZD, 1601); **GTü. ayla-** “1. Beklemek. 2. Sürmek, devam etmek. 3. Ayı dolduran bir süre geçirmek, aylarca kalmak.” (TS, 206)

aylan- : < *aylan-* (<*ayla-n-*) **Harezmi aylan-** “dönmek, daireler çizmek” (ME, 169-7); **Kıpçak aylandur-** “döndürmek, çevirmek” krş. *aylandır-* (MG, 69a-9.), *aylandır-* “döndürmek, çevirmek” krş. *aylandur-* (MG, 110a-8.); *aylandur-* “döndürmek” (KH, 69/9); *aylan-* “1. Çerçevelemek (TZ) 2. Dönmek, çevrilmek (TZ)” (KıpçTS, 18); **EAT ayla-** “gezinmek, dolaşmak, gezdirmek” (KY, 1567); *aylat-* “döndürmek” (EATKT, 452a/7); **Çağ. ayla-** “dönmek, dolaşmak” (SD, 91); *aylan-* “dönmek, dolanmak” (BV, 54/2), *aylandur-* “döndürmek, dolaştırmak” (BV, 176/7); *aylan-* “dönmek, dolamak, çevirmek” (FK, 436/3), *aylandur-* “döndürmek, dolaştırmak” (FK, 189/2); *aylan-* “dönmek, dolaşmak, gezmek, çevrelemek” (MK, 51b-1), *aylandur-* “dolandırmak, dolaştırmak” (MK, 51b-2); *aylan-* “çevrilmek, dönmek.” krş. *eylen-* (RSL, M802a8); *aylan-* “dönmek, dolamak, çevirmek” (HBD, 16/1); *ayla-* “dönmek” (ŞHD, 73b-8), *aylan-* “dolanmak, dönmek, devr etmek” (ŞHD, 65a-9-12); *aylandur-* “döndürmek, dolaştırmak” (BD, 50/5); *aylandı* “dolandı demektir ve döndü devr etdi manasıdır ve döndü müşabih oldu benzedi manasına dahi kelür.” (AL, 33); *aylan-* “fır tolayı dönmek, devr etmek, inalmak, çevrilmek, ihāta etmek” (ŞSL, 130); *aylan-* “dönmek, çevrilmek, dolanmak, kuşatmak, dolamak” ML, NH, YED, CD (ÇTS, 78), *aylandur-* “döndürmek, dolaştırmak” NH (ÇTS, 78); **Osm. aylandur-** “dolaştırmak, gezdirmek” (BkD, G448/2); *aylandır-* “dolaştırmak, çevrede gezdirmek” (TTS, 329), *aylan-* “dönmek, devretmek” (TTS, 330); *ayla-* “dolanmak,

devrile dolaşmak, yukarıdan kaymak” (LO, 31), **aylan-** “fırdolayı dönmek, dönüp benzemek, ay kubbe-i âsumânı dolanmak, devir, tavaf etmek” (LO, 31); **ayla-** “1. Dolaşmak, devretmek. 2. Yukarıdan aşağıya kaymak, düşmek.” (KAT, 86), **aylan-** “dönmek, devretmek” (KAT, 86); **GTü. aylan-** hlk. “bir yerin çevresinde dolanmak” (TS, 206)

azādla- : < *azādla-* (<*azād+la-*) **Kıpçak azādla-** “serbest bırakma” (KFT, 144b/35); **EAT āzādla-** <Fa.+T. “serbes bırakmak, özgür bırakmak”, “*āzād*: (Fa.) Hür, serbest” (SN, 18-5); **azatl-** “1. Esir veya köle ve cariyeyi azat, i’tâk etmek. 2. (Etfâli) mektepten salıvermek.” (KAT, 88); **GTü. azat etmek** “1. serbest bırakmak, salıvermek; 2. esk. köle ve cariyelerin özgürlüğünü geri vermek.” (TS, 214-215)

āzārla- < *āzārla-* (<*āzār+la-*) **Karah. āzārla-** <Fa.+T. “azarlamak, eziyet etmek, zarar vermek” (KTKT, Ünlü, 407r/4=061/005); **āzārlat-** “eziyet ettirmek, zarar vermek” (KTKT, Ünlü, 310r/7=033/069); **Harezmi azarla-** “incitmek” (ME, 68-6); **azarlan-** “gücenmek, incinmek” (ME, 191-5); **azarlat-** “incitmek” (ME, 56-4); **āzārla-** “azarlamak, eziyet ve işkence etmek” (KE, 244r9), **āzārlan-** “azarlanmak, zarar görmek, incinmek” (KE, 151v15), **āzārlat-** “azarlamak, incitmek” (KE, 244r15); HŞ **āzārla-** < Fars *āzār* + Türkçe +*la-* “azarlamak, incitmek” (HŞ, 4433) **āzārlan-** “azarlanmak” (HŞ, 3084); **āzārla-** “azarlamak, incitmek, eziyet etmek, zarar vermek” (NF, 14-15); **āzārlat-** “azarlamak, incitmek, kırmak” (NF, 289-4); **āzārlan-** “eziyet edilmek, incitilmek” (HTKT, 379a/2=29/10), **āzārlat-** “eziyet etmek, incitmek” (HTKT, 78a/4=4/16); **Kıpçak azarla-** “azarlamak, paylamak (BM, TZ)” (KıpçTS, 19); **EAT āzārla-** “incitmek” (YZ, 116r6); **āzārla-** “azarlamak, incitmek” (MNZ, 271-1); **azarla-** “azarlamak, paylamak” (KG, 170b.9); **azarla-** “āzār incitmek” (MT, 30b-5); **Çağ. āzārla-** “azarlamak, paylamak; gönül kırmak” (ÇGT, 65/5), **āzārlat-** “azarlatmak” (ÇGT, 5/7); **Osm. azarla-** “incitme, kırılma, takdir etme” (ZD, 1184); **āzārla-** “çıkışmak, paylamak (sert sözlerle)” (BkD, G.422/3); **azarla-** “itâb” (LO, 556); **azarla-** “çıkışmak, itap ve serzeniş etmek” (KAT, 88), **azarlan-** “Tekdir ve serzenişe duçar olmak” (KAT, 88), **azarlat-** “tekdir ve itap ettirmek” (KAT, 88); **GTü. azarla-** “kırıcı ve sert söz söylemek, paylamak, takdir etmek” (TS, 214), **azarlan-** “paylanmak, kötü sözle karşılaşmak” (TS, 214), **azarlat-** “azarlama işini yaptırmak veya azarlamasına yol açmak” (TS, 214)

azğunlaş- : < *azğunlaş-* (<*azğun+la-ş-*) **Çağ.** *azğunlaş-* “azgınlık, itmek” (ŞSL, 40); **GTü.** *azgınlaş-* “1. Azgın duruma gelmek. 2. Cinsel istekleri aşırılaşmak.” (TS, 215), *azgınlaştır-* “azgın duruma getirmek” (TS, 215)

azıgla- : < *azıgla-* (<*azıg+la-*) **Karah.** *azıgla-* “azı dişiyle ısırarak; azı dişine vurmak.” (DLT I, 304-3)

azizle- < ‘*azizle-* (<*aziz+le-*) **Harezmi** *azizle-* Ar. ‘*aziz* + Türkçe +*le-* “değerli kılmak” (HŞ, 2801); **EAT** ‘*azizle-* “ağırlamak, azizlemek” (DK, 7-9)

azlan- : < *azlan-* (<*az+la-n-*) **Uyg.** *azlan-* “hasislik etmek, cimrilik etmek, pintilik etmek” (AY, 136.15.); *az-lan-* “hırslanmak” (Üİ, 119b 12); *azlan-* “1. Hasedetmek, kıskanmak, çekememek 2. Yanılmak, hata etmek 3. Arzulamak” (EUTS, 29); **Karah.** *azla-* “az görmek, azımsamak; bk. *azlan-*” (KB, 3234); *azlan-* “az bulmak, azımsamak; bk. *azla-*” (KB, 305); *azla-* “azımsamak, az görmek” (AH, 360); *azla-* “değer vermemek, ehemmiyet vermemek (KTKT, Ünlü, 266r/5=025/077); *azlan-* “azımsamak, az görmek” (DLT I, 297-18); **Harezmi** *azla-* “azlamak, az görmek” (HŞ, 2415); *azla-* “aşağılamak, horlamak” (NF, 402-13); **Kıpçak** *azladı* “azaldı” (Kİ, 9)

azlan- fiilinin Uygur Türkçesi döneminde anlam çeşitliliği olduğu görülmekle birlikte 11. yüzyılda anlamı daralmaya başlamıştır (Arslan Erol, 2008: 95). Arslan Erol kelimenin Karahanlı ve Harezmi Türkçesi dönemindeki kullanımları üzerinden *azla-* fiilinin dönüşlü şekli olarak ele almıştır.

azuklan- : < *azuklan-* (< *azuk+la-n-*) **Karah.** *azuklan-* “azık sahibi olmak” (DLT I, 294-10); **Harezmi** *azuqlan-* “azık hazırlamak” (KE, 129r19); *azıqlandur-* “azık vermek” (NF, 163-16); **Kıpçak** *azuqlandur-* “azık, rızık vermek” (İM, 295b/2) *azuqlan-* “hazırlık yapmak (TA)” (KıpçTS, 20); **EAT** *azıqlan-* “yol yiyeceği hazırlamak” (SN, 318-11) “azıqlandılar u yola girdiler” *azıqlan-* “hazırlık yapmak, azık hazırlamak” (EATKT, 30a/6); *azıqlan-* “nevâlesini hazırlamak, hazırlık yapmak” (MBHKT, 14b-11=2/197); *azıqlan-* “hazırlıklı olmak, azıklı olmak” (MR, 79a/15); **Çağ.** *azuqla-* “ta‘ām yidirmek, gızā virmek” (ŞSL, 41), *azuqlan-* “azuğa almak, geçinmek, tağazzī, ta‘ayyüş etmek” (ŞSL, 41); **Osm.** *azıqlandır-* “azık vermek” (TTS, 346), *azıqlan-* “erzak edinmek” (TTS, 346); *azıqlan-* “1. Yemek, tagaddi etmek. 2. Zahire tedarik etmek, kût edinmek.” (KAT, 89)

babalan- : < *babalan-* (< *baba+la-n-*) **babalan-** “babalık taslamak, baba tavrı takınmak” (TTS, 357); **GTü. babalan-** “1. Babaları tutmak, öfkelenmek. 2. *argo* Diklenmek, kabadayıcı davranmak” (TS, 220)

badanala- : < *badanala-* (< *badana+la-*) **Osm. badanala-** “sathı tamir, ört bas etmek, ifrat, düzgün sürmek” (LO, 34); **badanala-** “duvarlara kireç veya aşı boya şerbeti çekmek, badana vurmak” (KAT, 92), **badanalat-** “badana ettirmek” (KAT, 92); **GTü. badanala-** “duvarları boyamak için sulandırılmış kireç veya plastik boya sürmek” (TS, 223), **badanalan-** “badana yapılmak” (TS, 223), **badanalat-** “badanalama işini yaptırmak” (TS, 223)

bagırla- : < *bagırla-* (< *bagır+la-*) **Karah. bagırla-** “bağrına vurmak; yayın tutamağını düzeltmek” (DLT III, 331-14); **EAT bagırla-** “bağrına vurmak” (SN, 121-9)

bagırlan- : < *bagırlan-* (< *bagır+la-n-*) **Karah. bagırlan-** “pıhtılaşmak, akar şey koyulaşmak” (DLT II, 264-17)

bağışla- : < *bağışla-* (< *bağış+la-*) **Karah. bağışla-** “bağışlamak” (KB, 6239); **bağışla-** “bağışlamak” (DLT III, 335-9), **bağışlal-** “bağışlanmak” (DLT III, 344-16), **bağışlan-** “bağışlanmak” (DLT III, 344-19); **bağışla-** “bağışlamak, vermek, affetmek, ihsan etmek, lütfetmek” (KTKT, Kök: 191v/1=014/039); **Harezmi bağışla-** “bağışlamak” (ME, 218-2); **bağışla-** “bağışlamak, affetmek; ihsan etmek, lutf etmek” (KE, 169r4); **bağışla-** “bağışlamak” (MM, 257/1); **bağışla-** < Fa. *bağış* + Türkçe *+la-* “bağışlamak” (HŞ, 4213); **bağışla-** “bağışlamak, affetmek; bağışta, ihsanda bulunmak” (NF, 101-7); **bağışla-** “vermek, bağışlamak” (HTKT, 381a/2=29/27); **bağışla-** “bir nesneyi karşılıksız vermek” (İBML, 15); **Kıpçak bağışla-** “bağışlamak” (TA, 46a/13); **bağışla-** “bağışlamak” (KK, 84b/4); **bağışla-** “bağışlamak, hibe etmek” (İM, 380b/5), **bağışlan-** “bağışlanmak, karşılıksız verilmek” (İM, 421a/8), **bağışla-** “bağışlamak” (İM, 395b/3); **bağışla-** “bağışlamak” (SSGT, 96/2); **bağışla-** “affetmek, bağışlamak” (KFT, 405a/12); KıpçTS **bağışla-** “hediye etmek” (CC, Gİ, KF, MS) krş. *bağışla-* , **bağışlan-** “bağışlanmak, karşılıksız verilmek” (Gİ, KF) (KıpçTS, 21), **bağışla-** “hediye etmek” (BM) krş. *bağışla-* (KıpçTS, 22); **EAT bağışla-** “bağışlamak” (SVTM, 155); **bağışla-** “vermek, ihsan etmek, bahşetmek; affetmek” (YE, 41v5); **bağışla-** “bağışlamak, affetmek” (YZ, 80r1); **bağışla-** “bağışlamak” (KY, 1543); **bağışla-** “esirgemek, korumak” (SN, 153-5); **bağışla-** “bağışlamak, armağan etmek; affetmek” (ADD, 15-5); **bağışla-** “bağışlamak, armağan etmek” (MNZ, 48-6); **bağışla-**

“1. Hediye etmek, ihsan etmek (KT, 122/5) 2. Affetmek” (KT, 188/15); **bağışla-** “vermek, bağışlamak” (TİKT, 62a/16); **bağışla-** “bağışlamak, Allah için vermek” (KKMU, 53b/1); **bağışla-** “hediye ve ihsanda bulunmak, bağışlamak” (KG, 121a.14); **bağışla-** “1. İhsân etmek, bahşetmek. (GT, 59a-11) 2. Alacağından vaz geçmek” (GT, 43b-8); **bağışla-** “bağışlamak, bağışta bulunmak; affetmek” (MT, 60b-2); **bağışla-** “bağışlamak, hediye etmek” (TM, 42b-6); **bağışla-** “bağışlamak” (BH, 15B/6); **bağışla-** “bağışlamak, affetmek” (AK, 60a. 1345); **bağışla-** “bağışlamak, affetmek, hediye etmek” (DK, 303-3); **bağışla-** “bağışlamak, vermek, armağan etmek, temize çıkarmak” (EATKT, 28a/5), **bağışlan-** “bağışlanmak” (EATKT, 232b/6); **bağışla-** “bağışlamak, ihsan etmek” (TN, 1b.5); **bağışla-** “ihsan etmek, ikram etmek” (MNHS, 129b.8); **bağışla-** “vermek, bağışlamak”(MBHKT, 23b-3=3/8); **bağışla-** “affetmek, bağışlamak” (ŞNK, 3b/5); **bağışla-** “bağışlamak” (MR, 14b/2); **bağışla-** “Dâne-i hâlüne düşdi bu delü gönül / Âdemîlihdur nola bağışla günâhın”(KBD, G.91/3); **bağışla-** “bağışlamak, ihsan etmek” (ŞD, G.CIV/6); **Çağ. bağışla-** “bağışlamak”(SD, 44); **bağışla-** “bağışlamak” (LD, 864); **bağışla-** “bağışlamak, affetmek” (BV, 651/6); **bağışla-** “bağışlamak; hibe etmek” (LM, 2758); **bağışla-** “bahş etmek” (MN, 104B/13); **bağışla-** “affetmek, bağışlamak, mazur görmek; armağan etmek, bahşetmek” (RSL, T699a2); **bağışla-** “bağışlamak” (HBD, 36/3); **bağışla-** “bahş etmek, in‘âm, atıyye, ihsân etmek. ‘afv, lütf etmek, mazûr tutmak” (ŞSL, 153); **bağışla-** “bağışlamak” (ÇGT, 22/10); **bağışla-** “bağışlamak, affetmek” (ÇFK, 83a-1); **bağışla-** “bağışlamak, ihsan etmek, bahşetmek, affetmek” Sİ, GN (ÇTS, 92); **Osm. bağışla-** “1. Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek,teberru etmek. 2. Herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek,affetmek.” (FD, 2463); **bağışla-** “1. Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek. 2. Herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek, affetmek.” (ZD, 478); **bağışla-** “herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek, affetmek” (HD, 3820); **bağışla-** “1. karşılıksız vermek, hibe etmek (BkD, G.311/8); 2. sevdiklerine bırakmak, hayatta kalmasına izin vermek (Allah tarafından); ‘Allah bağışlasın’ günümüzde kullanılan bir deyiştir.” (BkD, k17/2); **bağışla-** “herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek, affetmek” (NfD, 4148); **bağışla-** “Mülâyim itmez ise yâri gelmesün hattı / Safâ bağışlamayan sebzezârdan ne biter” (ŞYD, G.51/2), **bağışla-** “Şîrîn dehânun dil-berâ ser-çeşme-i cân kendidür / Cânlar bağışlar sözlerün kim âb-ı hayvân kendidür “ (ŞYD, G.64/1); **bağışla-** “kendi elinde bulunan malını bir başkasına karşılıksız olarak vermek, teberru etmek, hibe etmek” (NDS, M8/VI/1); **bağışla-** “bir

mal veya hakkı birine karşılıksız vermek, ihsan etmek” (NbDS, t26/4); **bağışla-** “1. Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek (FKD, 459); 2. Herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek, affetmek” (FKD, 1386); **bağışla-** “bağışlamak”; “Hak hatâsız eyleyüp bağışlasın ikbâl ile / Ol vezîr-i a‘zamı hâkân-ı âlî-şânına” (ND, K.21/68); **bağışla-** “Ey hazret-i kerâmet-i sultân-ı âşîkân / Bir tâze cân bağışla ki Gâlib adîmdir” (ŞGD, k/10); **bağışla-** “Cihânlar bahş iden bir şehryâr-ı şâhib-ihsânsın / Güneh bağışlamak bir şey mi ey şâh-ı ‘atâ-fermâ” (KçzİMD, 18); **bağışla-** “bahş etmek, beleş vermek, hibe, atıye, inam, ihsan etmek, af, safh, lütfetmek, yarlıgamak, mazur tutmak, mağfiret” (LO, 35); **bağışla-** “1. Karşılıksız vermek, atıyye ve ihsan eylemek, bahşetmek. 2. Alacağından vazgeçmek, sarfinazar ve terk etmek. 3. Mücazat ve intikam istemekten geçip af ve safh etmek. 4. (Cenabıhak) almamak, yaşatmak.” (KAT, 94), **bağışlat-** “1. Bahşış ve atıyye verdirmek. 2. Af ve safh ettirmek.” (KAT, 94); **GTü. bağışla-** “1. Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek. 2. Herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek, affetmek. 3. Görevden çekmek, almak. 4. mec. Hoşgörmek.” (TS, 229), **bağışlan-** “bağışlama işine konu olmak, affa uğramak, affedilmek, affolunmak” (TS, 229), **bağışlat-** “bağışlama işini yaptırmak” (TS, 229)

Kelimenin “bağışlamak, affetmek”; “esirgemek, korumak”; “bağışlamak, armağan etmek” vb. şekillerdeki kullanımları anlam genişlemesine uğradığını göstermektedir. Aynı zamanda kelimenin günümüzde yer alan “görevden çekmek, almak” kullanımıyla da birlikte anlam alanını genişlettiği görülmektedir.

bagla-: <bagla- (<bag+la-) **Köktü. bagla-** “1. Bağlamak. 2. Evlendirmek, başını bağlamak” (ETYSVİ, 722) **bagla-** “evlendirmek, başını bağlamak.” (ETYSVİ, 520) “in(i)m: yiti: ur(ı)m: üç: kız(ı)m: üç : (ä)rti: (ä)bl(ä)d(i)m: [b(a)]gl(a)[d(i)m]” (S 6); **Uyg. bağla-** “bağlamak, raptetmek” (EUTS, 31); **Karah. bağlan-** “bağlanmak” (KB, 5928); **bagla-** “bağlamak” bk. *bogla-*. (DLT III, 292-10), **baglan-** “bağlanmak” bk. *boglan-*. (DLT II, 238-28), **baglat-** “bağlatmak, bohçalatmak” (DLT II, 341-18); **bagla-** “bağlamak” (AH, BC 183, 220), **baglan-** “bağlanmak” (AH, Bu 150); **bagla-** “bağlamak” (KTKT, Kök: 122v/6=007/116), **baglan-** “bağlanmak” (KTKT, Kök: 88r/8=005/064); **Harezmi bagla-** “bağlamak” (ME, 130-6), **baglan-** “bağlanmak” (ME, 7-5), **baglaş-** “bağlaşmak” (ME, 110-3); **bagla-** “bağlamak, kapatmak, kilitlemek; ilgi kurmak” (KE, 188r10), **baglan-** “bağlanmak” (KE, 77r5), **baglat-** “bağlatmak, kapatmak” (KE, 204v12); **bagla-** “bağlamak” (MM, 270/3); **ba:ğla-**

“bağlamak” (HŞ, 1364), **ba:ğlan-** “bağlanmak” (HŞ, 3367), **ba:ğlat-** “bağlatmak” (HŞ, 751); **bağla-** “bağlamak, kapatmak” (NF, 28-8), **bağlan-** “bağlanmak, kapanmak” (NF, 345-17); **bağla-** “1. bağlamak, sağlamlaştırmak (HTKT, 172a/7=8/11) 2. kilitlemek” (HTKT, 228b/6=12/23), **bağlan-** “bağlanmak” (HTKT, 114b/2=5/64); **bağla-** “bağla sıkıştırmak; bağlamak” (İBML, 15); **Kıpçak bağladı** “raptetti” (Kİ, 14); **bağla-** “bağlamak” (TA, 38a/2); **bağla-** “bağlamak” (TA, 38a/2); **bağla-** “bağlamak” (KK, 79b/1); **bağla-** “1. Düşümlemek (İM, 238b/4) 2. Bağlamak, bir şeyi sağlamca bağlamak (İM, 129a/8) 3. Sarık sarmak (İM, 346b/4) 4. Kapıyı kapamak” (İM, 187b/4), **bağlan-** “1. Kuşanmak, takınmak (İM, 5b/1) 2. Bağlanmak (İM, 238b/5) 3. Düşümlenmek, sıkıca bağlanmak” (İM, 474b/3); **bağla-** “bağlamak” (SSGT, 200/10), **bağlan-** “bağlanmak” (SSGT, 173/1); **bağla-** “bağlamak” (MG, 78b-6), **bağlan-** “bağlanmak” (MG, 28b-8); **bağla-** “bağlamak, sarmak, bantlamak” (KH, 51/8), **bağlan-** “bağlanmak” (KH, 28/8); **bağla-** “bağlamak” (KFT, 407b/44), **bağlan-** “bağlanmak” (KFT, 164a/11); **bağla- (I)** “1. Bağlamak, demet yapak (CC) 2. Bağ ile, ip ile bağlamak (BM, Gİ, İN, KF, TZ) krş. *bağağıla-*, *balğa-*, *bavla-*, *bayla-*; **bağlan-** “1. Bağlanmak (Gİ, KF) 2. Kuşanmak, takınmak (İM)” (KıpçTS, 21), **bağağıla-** “bağlamak, ip ile bağlamak (BM)” krş. *bağla- (II)*, *balğa-*, *bavla-*, *bayla-* (KıpçTS, 22); **bavla-** “bağlamak, ip ile bağlamak (CC)” “*bav:* bağ, ip” krş. *bağla- (II)*, *bağağıla-*, *balğa-*, *bayla-* (KıpçTS, 25), **bayla-** “bağlamak, ip ile bağlamak (TZ)” krş. *bağla- (I)*, *bağağıla-*, *balğa-*, *bavla-* (KıpçTS, 26); **EAT bağla-** “bağlamak; hasıl etmek, oluşturmak; sağlamak; kapamak, engel olmak; ehemmiyet vermek, hazırlanmak, güvenmek” (YE, 189v5), **bağlan-** “bağlanmak, önüne engel konmak, kapatılmak” (YE, 33r3); **bağla-** “bağlamak” (YZ, 65v15); **bağla-** “bağlamak” (KY, 1527); **bağla-** “kurmak, yapmak” (SN, 189-9); **bağla-** “bağlamak; yapmak, meydana getirmek” (ADD, 17-12), **bağlan-** “bağlanmak” (ADD, 242-3); **bağla-** “bağlamak, kapamak” (MNZ, 258-6), **bağlan-** “bağlanmak, kapılmak” (MNZ, 316-3); **bağla-** “bağlamak (KT, 37/2), **bağlan-** “bağlama işine konu olmak” (KT, 191/7); **bağla-** “1. Bağlamak, kuvvetlendirmek (TİKT, 37a/7); 2. İlgilendirmek, meyletmek (TİKT, 96a/18); 3. Kavuşturmak (TİKT, 157b/8); 4. Kilitlemek” (TİKT, 36b/19), **bağlat-** “kavuşturmak, bağlatmak” (TİKT, 166b/5); **bağla-** “bağlamak, ulamak, ara vermemek, eklemek” (KKMU, 54b/7), **bağlan-** “bağlanmak” (KKMU, 30a/6); **bağla-** “1. sarmak, bağlamak (KG, 83a.10); 2. alıkoymak, tutmak, bağlamak (KG, 111a.4); 3. kapamak, önüne set çekmek (pınar vb. suyu) (KG, 98b.2) 4. kaplamak, raptetmek, tutturmak” (KG, 160a.9), **bağlan-** “1. takınmak, bağlanmak, (KG, 115a.3); 2. sonuçlandırılmak”

(KG, 26b.3); **bağla-** “1. Raptetmek, bağlamak (GT, 48b-5) 2. Bir araya getirmek, derleyip toplamak. (GT, 54b-13) 3. Kapamak, önüne set çekmek. (GT, 68a-4) 4. Hâsıl etmek. (GT, 5a-2) 5. Çalışamaz hale getirmek.” (GT, 18b-15), **bağlan-** “takmak, kuşanmak” (GT, 63a-7); **bağla-** “bağlamak” (MT, 37a-11), **bağlan-** “bağlanmak; uymak, tâbi olmak, güvenmek” (MT, 18b-6); **bağla-** “bağlamak; engellemek” (TM, 124b-4), **bağlan-** “bağlanmak, bir şekle dönmek, üstüste ve yanyana birleşmek, katılaşmak, engellenmek” (TM, 80b-6); **bağla-** “bağlamak”, b.-r (BH, 43A/3), **bağla-** “bağlamak” (BH, 20B/9); **bağla-** “kapamak, örtmek” (AK, 25b. 547), **bağlan-** “kapanmak” (AK, 8b. 167); **bağla-** “bağlamak” (DK, 50-4), **bağlan-** “bağlanmak, bağlanılmak” (DK, 261-2), **bağlat-** “bağlatmak” (DK, 136-10); **bağla-** “bağlamak” (EATKT, 201b/1), **bağlan-** “bağlanmak” (EATKT, 641a/6); **bağla-** “bağlamak” (TN, 49b.16); **bağla-** “bağlamak, tutmak, sarmalamak” (MNHS, 187a.8), **bağla-** “bağlamak, zaptetmek” (MNHS, 61a.1), **bağlan-** “bağlı bulundurmak, bir yere zaptedilmiş olmak” (MNHS, 21a.12); **bağla-** “1. Bağlamak, kuvvetlendirmek. (MBHKT, 231a-3=42/24) 2. Sımsıkı kapamak, kilitlemek. (MBHKT, 111b-9=12/23) 3. Pekiştirmek, sağlamlaştırmak.” (MBHKT, 56a-8=5/89), **bağla-** “1. Bağlama, bağlayış. (MBHKT, 86b-2=8/60) 2. Bağlama, bağ, ip.” (MBHKT, 241b-5=47/4), **bağlan-** “1. Bağlanmış 2. Sıkı, bağlı (MBHKT, 54a-11=5/64) 3. Vâcib olmuş, borç olmuş.” (MBHKT, 48b-2); **bağla-** “1. Kapamak, örtmek (ŞNK, 18b/3) 2. Dizmek, sıraya koymak” (ŞNK, 20a/3), **bağlan-** “bağlamak işine konu olmak” (ŞNK, 22a/15); **bağla-** “kapatmak, bağlamak”(MR, 3b/10), **bağlan-** “bağlanmak, kapanmak” (MR, 220a/4); **bağla-** “bağlamak” (DN, 413); **bağla-** “Küfrini gîsûsınun cânumuz î mân bilür / Bağlayalı bilüme bir kara zünnâr ışk” (KBD, G.2/4), **bağlan-** “Dil sînene bağlandı cân asıldı lebünden / Her mevlevî gerek düze bend ü şeker-âvîz” (KBD, G.6/2); **bağla-** “1. bağlamak, kuşanmak (ŞD, K.XV/34); 2. adamak, hasretmek, ayırmak (ŞD, G.XXV/6); 3. bağlanmak, örtünmek (ŞD, K.X/24) 4. kapamak, susmak (ŞD, G.LXVII/4); 5. kapamak, örtmek (ŞD, G.CXXXVII/3); 6. hazırlamak” (ŞD, G.CXIV/7), **bağlan-** “1. bağlanmak, kuşanmak (ŞD, K.I/17); 2. intisap etmek” (ŞD, G.XXXI/4); **Çağ. bağla-** “bağlamak” (SD, 507), **bağlan-** “bağlanmak” (SD, 624); **bağla-** “bağlamak” (LD, 496); **bağla-** “bağlamak” (BV, 457/10), **bağlan-** “bağlanmak, bağlı olmak; sevmek” (BV, 375/2), **bağlandur-** “bağlandırmak, bağlı olmasına yol açmak; sevdirmek” (BV, 354/4); **bağla-** “bağlamak” (FK, 36/3), **bağlan-** “bağlanmak; kapanmak” (FK, 156/1), **bağlat-** “bağlatmak” (FK, 69/7); **bağla-** “bağlamak” (LM, 1501), **bağlan-** “bağlanmak; sevmek” (LM, 1953); **bağla-** “bağlamak, rabt etmek” (MN, 103B/2),

bağlan- “bağlanmak” (MN, 32B/13), **bağlat-** “sona erdirmek” (MN, 33B/4); **bağla-** “bağlamak” (MK, 65a-13), **bağlan-** “bağlanmak” (MK, 78b-1), **bağlaştur-** “bir araya getirmek, (şiir) yazmak” (MK, 18b-1); **bağla-** “bağ veya başka bir araçla tutturmak, bağlamak, raptetmek; tutmak, kapamak, engellemek; kurmak, inşa etmek; anlaşma yapmak; ortaya çıkmak, meydana gelmek; takmak, giymek” (RSL, T717a23), **bağlan-** “kapanmak; meydana gelmek, oluşmak, ortaya çıkmak; giyinmek, takınmak; çaresiz kalmak” (RSL, M800b9), **bağlat-** “düzenletmek, yaptırtmak, tesis etmek” (RSL, T703b21); **bağla-** “bağlamak” (HBD, 46/6), **bağlan-** “bağlanmak” (HBD, 121/6); **bağla-** “bağlamak” (ŞHD, 142a-5), **bağlan-** “bağlanmak” (ŞHD, 46b-7-8); **bağla-** “bağlamak” (BD, 96/4) **bağlan-** “bağlanmak, bağlı olmak, sevmek” (BD, 528); **bağla-** “bağlamak” (ŞT, 92b-5), **bağlat-** “bağlatmak” (ŞT, 100b-3); **bağla-** “bend, rabt, ‘akd, zabt itmek” (ŞSL, 153); **bağla-** “bağlamak; bestelemek (müzik)” (ÇEK, 249); **bağla-** “bağlamak” (ÇGT, 184/3), **bağlan-** “bağlanmak” (ÇGT, 114/7); **bağla-** “bağlamak” (ÇFK, 43b-2), **bağlan-** “bağlanmak” (ÇFK, 26b-13); **bağla-** “bağlamak, tutmak, raptetmek, zaptetmek” NH, YED, Sİ, GN (ÇTS, 92), **bağlan-** “bağlanmak, kapanmak, oluşmak, ortaya çıkmak; giyinmek, takınmak” NH, YED, Sİ (ÇTS, 92); **Osm. bağla-** “bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak” (FD, 2540), **bağlan-** “1. Bağlama işine konu olmak. 2. Sevmek, içten bağlı olmak” (FD, 2198); **bagla-** “bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak” (ZD, 1511), **baglan-** “1. Bağlama işine konu olmak. 2. sevmek, içten bağlı olmak.” (ZD, 2679); **bağla-** “bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak” (HD, 4019), **bağlan-** “sevmek, içten bağlı olmak” (HD 3469); **bağla-** “1. şiir söylemek (BkD, G.254/4); 2. şakımak (BkD, G.8/2); 3. sarmak (BkD, G.48/5); 4. meydana çıkarmak, hâsıl olmak (BkD, G.381/3); 5. zincirlerle bağlamak (BkD, G.521/1); 6. nakşetmek, oyalamak (BkD, G.456/2); 7. (şeklini) almak (BkD, G.285/1); 8. durdurmak, engellemek, alıkoymak (BkD, G.80/2); 9. tutmamak, layık görmemek (BkD, G.422/4), **bağlan-** “1. ulaşmak (BkD, M3/III/5); 2. takmak (BkD, K.23/5); 3. söylenmek (BkD, M3/III/7); 4. sarılmak (BkD, G.447/3); **bağla-** “bağlamak” (FgD, G.96/3); **bağla-** “bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak” (NfD, 9483); **bagla-** “‘Akd ü hal ser-riştesi dest-i ‘atâ-bahşındadır/ Karşusunda nola el baglarsa eşrâf-ı cihân” (NAD, K.7/23); **baglan-** “Bu ana dek nice baş ağrısı gören düşmen / Çıkardı migferini zen gibi baglanup çenber” (NAD, K.15/61); **baglan-** “Baglandı dilüm kalmadı şekvâyâ mecâlüm / Gör neyledi Yahyâ beni efsûn-ı mahabbet” (ŞYD, G.32/5); **bagla-** “Mest-i şarâb-ı aşkdur zülfüne bagla gönlünü / Şâhne-i gamzesine Yahyâ anı dest-beste vir” (ŞYD, G.109/5); **bağla-** “1. ip veya benzeri bir şeyi etrafında dolayıp düğüm yaparak

tutturmak (NDS, K.28/35); 2. üzerine takmak, kuşanmak, (kemer bağlamak terkihi oluşturduğunda) işe hazırlanmak.” (NDS, K.20/24); 3. bestelemek, “güfte” denilen manzumeyi musiki makamlarından birine uydurmak (NDS, G.77/5); 4. durdurmak, engel olmak, geçişi engellemek, (yolunu bağlamak terkihi oluşturduğunda) yolunu kesmek (NDS, G.306/6); 5. (bel bağlamak şeklinde) hazır olmak.” (NDS, K.10/35), **bağlan-** “1. birbirine iştirilmek, düğümlenmek (NDS, G.181/1); 2. dolanmak, tel ve iplerden yapılan tuzağa takılmak (NDS, G.181/4); 3. sevmek, içten bağlı olmak (NDS, G.259/1); 4. (resim) çizilmek” (NDS, G.181/5); **bağla-** “bağlamak” (NbDS, K.8/72); **bağlan-** “bağlanmak” (NbDS, G.437/6); **bel bağla-** “birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek” (FKD, 748); **bağla-** “bağlamak”; “Dîde-i ibretin aç bağla zebân-ı gîleyi / Kabz u bast-ı dü-cihân çünkü bilirsın kimden” (ND, K.2/71), “Sîm çep-râstlar ol sîne-i pür-nûr üzre / Bir lûgaz bağlamış âyîne-i billûr üzre” (ND, G.116/1); **bağla-** “Bağlamışlardır “Enel-hak” küfrünün zünnârını / Berhemenler kim mukîm-i mâ’bed-i gîsûsudur” (ŞGD, G.73/2); **bağlan-** “Nûş-ı arakla açmış ağız şîr-i mâdere / Bağlandık ol şeker-lebe bozduk akidemiz” (ŞGD, G.131/8); **bağla-** “Beni dîvâne şanup bağlayacaktı cühela / Kim iderdi ‘acabâ ‘uğde-i düşvârumı hâl” (KçzİMD, 122); **bağlan-** “Dil-i sevdâ-zededen itmeme ümîd-i şîhhat / Zülfüne bir gün olup bağlanacakdur elbet” (KçzİMD, 316); **bağlal-** “bağlanmak, ara bulunmak” (TTS, 372), **bağla-** “1. Kapamak. 2. →kapu bağlamak. 3. Durdurmak, alıkoymak, menetmek. 4. Sarmak. 5. Hasretmek, tahsis etmek, mütevakkıf bulmak. 6. Hasıl etmek” (TTS, 372-373), **bağlan-** “1. Kapanmak. 2. Kuşanmak” (TTS, 374); **bağla-** “Türkîde bağmak. (g.z.bağlar) Rapt, kayıt, bendetmek, bağ sarmak, zapt, men. Kapıyı iglâk, ahıra hayvan çekmek, at yerine eşek bağlamak. Suyu bir yere salıvermek. El pençe divan turmak, kuşak kemer şeddetmek. Set edip bir şeyin önünü bağlamak, ellerini ayaklarını bağlayıp inen, avk. Bir şeyin yüzü örtülüp kemikler et, yağ bağlamak. Süt, kaymak ve madeniyat pas ve eşya, evsâh, sular buz ile in’ikad etmek Yara cerahat bağlamak, yosun bağlamak Müselsel işi tatlı yerinde bağlamak, asker sıfatı dizip tasnif etmek, muhâdenet akdetmek. Atı çayıra bent, ağaçlar tekemmüm edip güfteye beste takmak” (LO, 35), **bağlan-** “Memdut, memnu olmak, tutulmak, gayr-i münfekk olmak. *Basiret, kısmet bağlanmak*. Kalb kuvvet etmek, dübeste, mehcür, merbut, müteahhit, müteallik, mensup olmak. Uhdeye almak.” (LO, 35), **bağlat-** “Rapt, bendettirmek. Bağlattırmak.” (LO, 35); **bağla-** “1. İp ve ona müşabih şeyleri dolaştırıp raptetmek, düğüm yapmak. 2. İp ve ona müşabih bir şeyle bir şeyi diğerine veya birkaç şeyi birlikte rabt ve bent etmek. 3. Sarmak, sargı geçirmek. 4. Takmak, asmak,

kuşanmak, kuşatmak. 5. Kapamak, sedd ü bend etmek. 6. Hâsıl ve peyda etmek, edinmek. 7. Kavuşturmak. 8. Tahsis ve tayin etmek. 9. Yapmak, teşkil etmek. 10. Toplayıp bohça ve denk etmek. 11. Pranga ve zincire vurmak.” (KAT, 94-95), **bağlan-** “Rapt ve bent ve kaydolunmak. bk. *bağla-* = *fl.* “1. Tutulmak, ayrılamamak. 2. Mecbur ve merbut olmak, taahhüt altına girmek.” (KAT, 95), **bağlat-** “rapt ve bent ettirmek” (KAT, 95); **GTü. bağla-** “1. Bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak. 2. Düğümllemek. 3. Yaraya ilaç koyup bezle sarmak. 4. Denk yapmak, paket yapmak. 5. Anlaşma yapmak. 6. Uyulması zorunlu olmak. 7. Ekleme, bir araya getirmek, birleştirmek. 8. Başka bir işle uğraşamaz durumda olmak. 9. Sona erdirmek, bitirmek, tamamlamak. 10. Geçisi engellemek. 11. Birini söz veya yazı ile bağlamak, taahhüt etmek, angaje etmek. 12. Büyü, muska vb.nin aracılığıyla birinin birtakım isteklerini veya yetkinliğini engellemek, yok etmek. 13. mec. Gönlünü kazanmak. 14. mec. Birinde bir şeye karşı ilgi, istek uyandırarak o şeye ilgi, yakınlık duymasını sağlamak. 15 mec. Bütün ilgisini bir yerde yoğunlaştırmak.” (TS, 230), **bağlan-** “1. Bağlama işin konu olmak. 2. Sevmek, içten bağlı olmak. 3. Yalnızca belli bir işle uğraşmak. 4. Bir şey bir kimseye ayrılmak, tahsis edilmek. 5. Sözle veya yazılı olarak bir şeye bağlanmak, angaje olmak. 6. mec. Beklenen şey elde edilmez olmak. (TS, 230-231), **bağlaş-** “bir şey yapmak için birbirine antlaşma veya sözleşme ile bağlanmak, ittifak etmek” (TS, 231), **bağlat-** “bağlama işini yaptırmak” (TS, 231), **bağlattır-** “bağlatma işini yaptırmak” (TS, 231)

Kelimenin anlam genişlemesine uğrayarak bağlanmak temel anlamı dışında birçok yan anlam kazandığı görülmektedir (Arslan Erol, 2008: 174).

bağdala- : < *bağdala-* (< *bağda+la-*) **Osm. bağdala-** “güreşte çelme takmak” (TTS, 365); **bağdala-** “pehlivan hasmının bacağını kendi bacağıyla pek sarıp yıkmak, mansûbe-i dâbire, şuğrabiye” (LO, 34); **bağdala-** “güreşte hasmın bacağını kendi bacağıyla sarıp yıkmak” (KAT, 93); **GTü. bağdala-** hlk. “1. Düşürmek için ayağını birinin ayaklarına takmak, çelme atmak. 2. Güreşte rakibe ayak sarması takmak” (TS, 225)

bäklä- : < *bäklä-* (< *bäk+lä-*) **Uyg.** “*b(ä)k* “sıkı, sağlam” *bäklä-* “tahkim etmek” (ETG 267); **bäklä-** “kilitlemek, kapatmak, bağlamak”, **bäklän-** “bağlanmak, kapatılmak, kilitlenmek”, **bäklät-** “bağlatmak, kapatmak” (EUTS, 38); **Karah. bekle-** “kilitlemek, bağlamak, muhafaza etmek; bk. *berkle-*” (KB, 3741), **beklen-** “kilitlemek, kapatmak” (KB, 2050), **beklet-** “kilitlemek, kapatmak”(KB, 2535); **bekle-** “beklemek, gözetmek; saklamak, hapsetmek; pekitmek; kapatmak” bk. *berkle-*. (DLT III, 292-26), **beklen-**

“bekişmek, sağlamlaşmak; kapanmak, kapatılmaz; (Oğuzca) saklanmak” (DLT II, 239-16), **bekleş-** “muahede yapmak, ahitleşmek; kapatmakta yardım etmek; (Oğuzca) beklemekte, gözetlemekte yardım etmek” (DLT II, 204-1), **beklet-** “bağlatmak; hapsettirmek; (Oğuzca) bekletmek, gözettirmek” (DLT II, 341-24); **bekle-** “muhafaza etmek” (AH, 144), **bikle-** bk. **bekle-** (AH, 144); **bäklä-** “beklemek” (KTKT, Kök: 139r/3=009/005); **Harezmi bekle-** “a) Korumak. (ME, 52-2) b) Öğrenmek, hıfzetmek” (ME, 176-2), **beqlen-** “korunmak” (ME, 173-6); **bekle-** “korumak, muhafaza etmek” (MM, 286/4); **bekle-** “1. korumak, 2. hıfz etmek, bellemek” (HTKT, 545a/4=69/12) **bekle-** “korumak, saklamak” (İBML, 18); **Kıpçak bäklädi** “intizar etti, bugünkü manasında” (Kİ, 16); **bekle-** “kilitlemek” (KK, 79a/12); **bekle-** “beklemek” (KFT, 173b/33); **bekle- (I)** “beklemek (Gİ, KF)” (KıpçTS, 27); **EAT bekle-** “beklemek, korumak” (SVTM, 155); **bekle-** “beklemek, gözcülük etmek, korumak, esirgemek; durmak, kalmak; ummak, ümit etmek; yerine getirmek” (YE, 113r3); **bekle-** “beklemek” (YZ, 22r7); **bekle-** “beklemek” (KY, 419); **bekle-** “beklemek” (SN, 109-6); **bekle-** “beklemek” (ADD, 135-6); **bekle-** “beklemek; saklamak, korumak” (MNZ, 59-1); **bekle-** “1.Ummak (KT, 152/15) 2. Sağlamlaştırmak” (KT, 129/5); **bekle-** “korumak, muhafaza etmek” (TİKT, 72a/15), **beklet-** “bekletmek” (TİKT, 75a/10); **bekle-** “beklemek, gözetmek, önmek” (KKMU, 38b/3), **beklemek** “beklemek” (KKMU, 29b/8); **bekle-** “1. beklemek (KG, 58b.12); 2. sakınmak, çekinmek” (KG, 2a.1), **beklemek** “bekleme, bekleyiş” (KG, 43b.6); **bekle-** “korumak, muhafaza etmek” (GT, 44b-15); **bekle-** “beklemek” (BH, 32B/4); **bekle-** “beklemek, durmak” (DK, 283-11); **bekle-** “ummak” (EATKT, 549b/2); **bekle-** “beklemek” (TN, 10b.8); **bekle-** “muhafaza etmek, korumak, saklamak” (MBHKT, 82b-2); **bekle-** “beklemek, durmak” (şNK, 67a/10); **bekle-** “beklemek” (MR, 206a/14); **bekle-** “Al çengüni çengüne vü kânûnunu bekle / Ger diler isen üd gibi oda yana nây” (KBD, G.810/4); **beklen-** “beklenmek” (şD, MIII/5-6); **Çağ. bekle-** “intizâr çekmek, hıfz, hırâset itmek. yoluna bakmak, tevaķķuf itmek. düdük zimâre” (şSL, 162); **Osm. bekle-** “bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak” (FD, 2476); **bekle-** “bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak” (ZD, 2261), **bekle-** “bir işi oluncaya, bir kişi gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak” (HD, 4257); **bekle-** “gözlemek, yolunu gözlemek” (BkD, G.517/2); **bekle-** “beklemek” (FgD, K.2/41); **bekle-** “Çok bekledüñ olmadı mı insâf ‘Atâyi / Virmez mi icâzet dahi pîrân-ı harâbât” (NAD, G.16/5); **beklen-** “La‘indeki hâlin görüp ümmîde düşer dil / Beklense kirâsuñ irişür zevki zamânı” (NAD, G.243/3); **bekle-** “Subha dek kûyun tolanduk gün yüzün göstermedün

/ Çıkmadun ey mâh-ı tâbân bekledük ahşâma dek” (ŞYD, G.190/2); **bekle-** “bir şeyi, bir kimseyi gözetmek, korumak, muhafaza etmek” (NDS, G.194/3); **bekle-** “*beklesün tursun* “bekleyip durmak” (NbDS, t26/27); **bekle-** “bir iş oluncaya, biri gelinceye kadar bir yerde kalmak, durmak” (FKD, 279); **bekle-** “Yolların bekler gül-i nesrîn ü ar’ar yâsemen / Vaktidir ey nev-bahâr-ı işve bu gülzâra gel” (ŞGD, Ş4/1), **bekled-** “Çıkısa esbânı çerâ-gâha ne devletdür kim / Bekledür Hüsrev’e ıstablını yâ Dârâ’ya” (KçzİMD, 139); **bekle-** “Dimiş şadr-ı şadâret çok zamândur beklerem zatuñ / Şafâ geldüñ eyâ hem-nâm-ı maḥbûb-i Hudâ paşa” (KçzİMD, 240); **bekle-** “1. Saklamak, gizlemek, kapalı tutmak. 2. Muhafaza etmek, korumak, esirgemek” (TTS, 484), **beklen-** “pekleşmek, sertleşmek” (TTS, 484); **bekle-** “Kavilemek, bir yerde pek turmak, hırsat, metanet, hıfz, temin, muhafaza, sıyanet etmek. Müterakkib, muntazır olmak, birinden beklemek, me’mul etmek, ummak. Zerî’aya mutarassıt olmak. Gözlemek.” (LO, 47), **bekleş-** “halk muntazır olmak, arzu ile intizar çekmek” (LO, 47), **beklet-** “tevkif, tavik etmek, bekçi komak, tarassut ettirmek” (LO, 47), **beklettir-** “teahhur etmek, intizarda komak, gecikmek, kurutmak” (LO, 47); **bekle-** [Aslı «bek» olan «pek» yani kavi ve sağlam lügatinden] “1. Korumak, muhafaza ve sıyanet etmek, yanında durup nezaret eylemek. 2. İntizar etmek, muntazır ve müterassıd olmak. 3. Ummak, memul etmek.” (KAT, 116), **beklen-** “intizar olunmak” (KAT, 116), **bekleş-** “müştereken ve birlikte beklemek” (KAT, 117), **beklet-** “1. Beklemeye sevk ve icbar etmek, intizar ettirmek. 2. Bekçi koymak, tarassut ettirmek.” (KAT, 117), **beklettir-** “gecikmekle başkalarını beklemeye mecbur etmek, intizarda koymak” (KAT, 117); **GTü. bekle-** “1. Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak. 2. Süre tanımak, acele etmemek. 3. Bir şeyi, bir kimseyi gözetmek, korumak, muhafaza etmek. 4. Ummak. 5. Karşılaşma ihtimali bulunmak. 6. Aramak, istemek. 7. Oyalanmak” (TS, 296), **beklen-** “bekleme işine konu olmak” (TS, 296), **bekleş-** “birlikte veya karşılıklı beklemek” (TS, 296), **beklet-** “1. Bekleme işini birine yaptırmak. 2. Oyalamak.” (TS, 296)

bekle- fiilinin çeşitli anlamlarda gelişen bu kullanımları anlam genişlemesine uğradığını göstermektedir. “Bu fiil temelde ‘pekiştirmek, sağlamlaştırmak’ anlamlarına sahiptir. Zamanla anlamında genişleme olmuş ve ‘gözetmek, beklemek’ gibi anlamlar kazanmıştır” (Arslan Erol, 2008: 191). Arslan Erol, **beklen-** fiilinin kullanımı **bekle-** fiili kadar sık olmadığı için anlam genişlemesinin de o oranda az olduğunu ve zamanla **beklen-** “pekleşmek, sertleşmek” (TTS, 484) anlamını kazandığını ifade etmiştir. **bekleş-** fiili için ise sacede Kaşgarlı’da karşımıza çıktığını

ve çok anlamlı olduğunu belirtmiştir. “Yani kelime daha eski bir tarihe dayanmaktadır ve anlam genişlemesi hadisesini yaşamıştır” demektir. Bununla birlikte *beklet-* fiilinin de anlam genişlemesine uğradığını ifade etmektedir (Arslan Erol, 2008: 192). Atmaca, *bekle-* fiilinin TS’de geçen “bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak” anlamının yanında diğer anlamları da kazanarak anlam dairesini genişlettiğini belirtir (Atmaca, 2016: 437).

balabanlan-: < *balabanlan-* (< *balaban+la-n-*) **Osm. *balabanlan-*** “İrileşmek, tık bas doyup şişmek. Lâkırdıyı ağızda yiyirip karışık söylemek, sarhoş gibi ağır söylemek.” (LO, 37); ***balabanla-*** “1. İrileşmek, şişmek, iri ve şişman olmak. 2. Lâkırdıyı ağızda çiğneyip sarhoş gibi söylemek.” (KAT, 99), ***balabanlaş-*** fl. ve: *balabanlan-*; **GTü. *balabanlaş-*** “balaban duruma gelmek, irileşmek” (TS, 242)

balçaqla- : < *balçaqla-* (< *balçaq+la-*) **Kıpçak *balçaqladı*** “balçıkladı, bir şeyi çamurladı” (Kİ, 14); ***balçıkla-*** “çamur sürmek” (TA, 44a/2); ***balçıkla-*** “çamur sürmek (BM)” krş. *balçaqla-* (KıpçTS, 23); ***balçıkla-*** “sıvamak” (TTS, 389); **GTü. *balçıkla-*** “balçık durumuna gelmek” (TS, 242)

balıklan- : < *balıklan-* (< *balık+la-n-*) **Karah. *balıklan-*** “balıklanmak; (Arguca) çamurlanmak; (Uygurca) bir yerde kale yapılmak” (DLT II, 265-9); **Kıpçak *baluqla-*** “balık avlamak (CC)” (KıpçTS, 23); **Osm. *balıkla-*** “Balık gibi kertip yan sıçramak, küzaz. Tatanoz gibi mühlik illetlerde debelenmek.” (LO, 39); ***balıkla-*** “(Sinir) balık gibi gerinip sıçramak” (KAT, 100); **GTü. *balıklandır-*** “balık ile doldurmak, süslemek” (TS, 245)

ballan- : < *ballan-* (< *bal+la-n-*) **Osm. *ballan-*** “koyulaşmak ve meyvenin usaresi çıkıp donmak, lüzûcet, ta'akkud, cıvıklaşmak, bal gibi azûbeti ziyade olmak, revaklanmak” (LO, 39), ***ballandır-*** “ziyade meth, vasf ile beğendirmek” (LO, 39); ***ballan-*** “1. Bal gibi tatlı olmak, tatlılaşmak. 2. (Meyvenin) usaresi çıkıp donmak, lüzucet peyda etmek, cıvıklaşmak.” (KAT, 100), ***ballandır-*** “1. Bal gibi tatlı etmek. 2. Koyulaştırıp lüzucet peyda ettirmek. 3. mec. Çok medih ve güzel tavsif edip imrendirmek.” (KAT, 100); **GTü. *balla-*** “bal sürmek” (TS, 246), ***ballandır-*** “imrendirecek bir biçimde övmek” (TS, 246), ***ballan-*** “1. Bal bulaşmak, bal sürülmek. 2. mec. Tatlılaşmak, tatlanmak, olgunlaşmak” (TS, 246)

baltala- : < *baltala-* (< *balta+la-*) **Osm. baltala-** “Orman kesmek, bina yıkmak, harap etmek, hacamat vurmak. Dağ devirmek gibi iş bitirmek. İşe balta ile girişmek.” (LO, 40); **baltala-** “1. Balta ile (orman vesaire) kesmek. 2. Yıkmak, devirmek, harap etmek. 3. Kırıp geçirmek, berbat etmek. 4. Hacamat etmek.” (KAT, 101); **GTü. baltala-** “1. Balta ile kesmek. 2. mec. Bir işi veya durumu bilinçli ve kasıtlı olarak bozup zarara yol açan davranışta bulunmak, sabote etmek.” (TS, 248), **baltalan-** “baltalama işine konu olmak” (TS, 248)

baṅḡla- : < *baṅḡla-* (< *baṅḡ+la-*) **Harezmi baṅḡla-** “çağırmaq” (ME, 89-5); **maṅḡla-** “bağırmaq” (KE, 19v21); **maṅḡla-** “bağırmaq” (HŞ, 3794); **banla-** “seslenmek, sesle çağırmaq”, “Acemce “bang” sözünden yapılan fiildir” (İBML, 16); **Kıpçak banladi** “ezan okudu” (Kİ, 14); **maḡla-** “ezan okumak” (KK, 80b/12); **maṅḡla-** “bağırmaq” (SSGT, 222/6); **maṅḡla-** “ezan okumak (TZ)” krş. *maḡla-* (KıpçTS, 177); **mañla-** “bağırmaq(GT, TZ)”(KıpçTS, 177); **banla-** “ezan okumak (BM)” krş. *benkle-* (KıpçTS, 23); **benkle-** “ezan okumak (MS)” krş. *banla-* (KıpçTS, 27); **EAT baṅḡla-** “ezan okumak, yüksek sesle bağırmaq” (YE, 195r5); **bañla-** “ötmek” (MT, 39b-9); **bañla-** “ezan okumak, bağırmaq” (DK, 6-11), **bañlat-** “ezan okutmak, bağirtmek” (DK, 279-7); **mañla-** “bağırmaq, feryad etmek” (DK, 149-3); **bañlanıl-** “ezan okunmak” (MBHKT, 264b-6); **bañla-** “bağırmaq, ezan okumak” (MR, 252a/12); **bañ banlat-** “ezan okutmak” (TTS, 397), **bañla-** “1. Yüksek sesle bağırmaq. 2. Ezan okumak. 3. Gürlemek” (TTS, 398-399); **GTü. banla-** hlk. “1. Horoz ötmek. 2. Bağırmaq.” (TS, 251), **banlat-** “banlama işini yaptırmak” (TS, 251), **banlattır-** “banlatma işini yaptırmak” (TS, 251)

baṅḡla- fiilinin temel anlamı ‘bağırmaq, çağırmaq, seslenmek’ tir. Temel anlamının yanında ‘ezan okumak’ yan anlamında da kullanılmıştır. Kelime ‘ezan okumak’ anlamını ve TTS’de yer alan ‘gürlemek’ anlamını kaybederek günümüzde ‘1. Horoz ötmek. 2. Bağırmaq’ anlamlarında kullanılmaktadır (Atmaca, 2016: 353).

barklan- : < *barklan-* (< *bark+la-n-*) **Osm. barklan-** “ev bark olmak” (LO, 41); **barklan-** “ev bark sahibi olmak, evlenip ehl ü ayâl edinmek” (KAT, 104)

barla- : < *barla-* (< *bar+la-*) **Harezmi barla-** “Allah’ın varlığını kabul etmek” (KE, 41v19)

barla- : < *barla-* (< *bar+la-*) **Çağ. barla-** “cüst-cü itmek, tefahḡhus ve tefahḡkud itmek. terdūd ve faj ve hāş ve tekāpū” (ŞSL, 148)

barlaş-: < *barlaş-* (*bar+la-ş-*) **Harezmi** *barlaş-* “barışmak” (İBML, 16); **Kıpçak** *banlaş-* “barış yapmak” (TA, 43b/3)

barmaqla-: < *barmaqla-* (<*barmaq+la-*) **Kıpçak** *barmaqla-* “parmaklamak” (TA, 40b/6); **GTü.** *parmakla-* “1. Parmakla yemek. 2. Parmakla dokunmak. 3. Dürtmek.” (TS, 1892)

başhuncıla- : < *başhuncıla-* (<*başhuncı+la-*) **Harezmi** *başhuncıla-* “baskın, akın” (ME, 102-2)

basutla- : < *basutla-* (< *basut+la-*) **Uyg.** *basutla-* “desteklemek, yardım etmek” (Üİ, 115a 2)

başakla- : <*başakla-* (< *başak+la-*) **Karah.** *başakla-* “başak, demir uç takmak” (DLT III, 337-10), *başaklan-* “ok temrenlemek, oka temren takılmak” (DLT II, 265-3)

başaklan- : < *başaklan-* (< *başak+la-n-*) *başaklan-* “(Ekin) başak hasıl etmek, başak tutmak, bağlamak” (KAT, 107); **GTü.** *başakla-* “hlk. Tarlalarda, bağlarda kalmış döküntüleri toplamak” (TS, 270), *başaklan-* “başak bağlamak, tutmak” (TS, 270)

başkalan- : < *başkalan-* (< *başka+la-n-*) **Osm.** *başkalan-* “başka hale gelmek”, “Ferhād u Kays tıfl-i nev-āmūz-ı nāzdur / Gıtdükce başkalanmada bahş-i niyāz-ı ‘aşk” (KçzİMD, 452); *başkalaş-* “değişmek, bozulmak, tegayyür, tebeddül etmek, özge hâle girmek” (LO, 44); *başkalaş-* “başka türlü olmak, değişmek, tagayyür etmek, dîger-gûn olmak” (KAT, 108); **GTü.** *başkalaş-* “1. Başka bir varlığa, niteliğe dönüşmek, değişmek, farklılık kazanmak. 2. Biçim değiştirmek, istihale etmek. 3. mec. Kötüleşmek, bozulmak.” (TS, 274), *başkalaştır-* “başka bir duruma getirmek” (TS, 274)

başla- : < *başla-* (< *baş+la-*) **KökTü.** *başla-* “liderlik etmek, başta olmak” (OY, KT K8) “kül t(i)g(i)n (e)b(i)g b(a)şl(a)yu (a)kıt(tı)m(i)z”; *başla-* “1. başlamak. 2. başa geçmek, lider olmak, yönetmek”, “el : tutt(u)m : bod(u)n : b(a)şl(a)d(i)m : taş : y(a)gıg : y(a)gıl(a)d(i)m (Ye 45/4)” (ETYSVİ, 477); **Uyg.** *başla-*, *paşla-* “başlamak” (ETG, 256); *başla-* “başlamak” (AY, 197.27); *başla-* “başlamak”, *başlan-* “başlanmak” (EUTS, 35); **Karah.** *başla-* “başlamak” (KB, 5461), *başla-* “başlamak; yönetmek, komuta etmek” (KBSY, 102); *başla-* “başlamak, kılavuzluk etmek, komutanlık etmek” (DLT III, 292-6), *başlan-* “başlanmak; yönelmek; hayvan dağa doğru sürülmek; başaklanmak” (DLT II, 238-22), *başlat-* “başlatmak” (DLT II, 341-10); *başla-* “başlamak, yönetmek” (KTKT, Kök: 2v/1=002); **Harezmi** *başla-* “a) başlamak. (ME,

1-7) b) –yöneltmek” (ME, 122-3); **başla-** “başlamak, komuta etmek, yol göstermek, kılavuzluk etmek” (KE, 2v21); **başla-** “başlamak” (MM, 297/3); **başla-** “başlamak” (HŞ, 1033) **başlan-** “başlanmak” (HŞ, 2401); **başla-** “başlamak; başa geçmek, önderlik etmek, yol göstermek, kılavuzluk etmek” (NF, 395-9); **başla-** “başlamak” (HTKT, 380a/6=29/20); **başla-** “1) Bir işe girişmek, başlamak, 2) Yaralamak” (İBML, 17); **Kıpçak başladı** “bugünkü manasında” (Kİ, 15); **başla-** “bir işe başlamak” (TA, 37b/3); **başla-** “başlamak” (KK, 39a/13); **başla-** “başlamak” (İM, 90a/6); **başla-** “başlamak” (SSGT, 11/6); **başla-** “başlamak” (MG, 17b-7.); **başla-** “başlamak” (KH, 23/5); **başla-** “başlamak” (KFT, 81b/28); **başla- (I)** “başlamak (CC, Gİ, İN, KF, MS, TZ)”, **başlat-** “başlatmak (TZ)” (KıpçTS, 25); **EAT başla-** “başlamak” (YE, 187v6); **başla-** “başlamak” (YZ, 30v13); **başla-** “başlamak” (KY, 2100); **başla-** “başlamak” (SN, 148-3); **başla-** “başlamak” (MNZ, 153-15); **başla-** “bir işe girişmek, harekete geçmek” (KT, 151/11); **başla-** “ilkin yapmak, bir işe başlamak” (TİKT, 74a/8); **başla-** “başlamak” (KKMU, 4b/3); **başla-** “başlamak, bir işe girişmek” (KG, 41b.4); **başla-** “bir işe girişmek, başlamak” (GT, 39a-6); **başla-** “başlamak” (MT, 52b-13); **başla-** “başlamak” (TM, 128b-9); **başla-** “başlamak” (BH, 9A/9); **başla-** “başlamak” (AK, 9a.185); **başla-** “başlamak” (DK, 11-1); **başla-** “başlamak, bir işe koyulmak” (EATKT, 5b/1), **başlan-** “başlanmak” (EATKT, 407a/5); **başla-** “başlamak” (TN, 65b.9); **başla-** “bir olay veya kavramın önü, evveli; bir şeye etkisini göstermek” (MNHS, 184a.7); **başla-** “ilkin yapmak, ilk olarak yapmak, ilkin başlamak” (MBHKT, 115a-2=12/76); **başla-** “bir işe girişmek, harekete geçmek” (ŞNK, 20a/9); **başla-** “başlamak, bir işe koyulmak” (MR, 27b/4), **başlan-** “başlanmak” (MR, 289a/1); **başla-** “başlamak” (DN, 444); **başla-** “Kılalı kaşları mihrâbına dil penc nemâz / Başladı gîsûları kâfile-i râh-ı derâz” (KBD, G.68/1), **başlan-** “Aceb tarâveti vardır tutağının şîrîn / Ki la’l ola şeker çünkü başlana kanda” (KBD, G.282/2); **başla-** “başlamak” (ŞD, K.IX/13), **başlan-** “başlanmak” (ŞD, K.XI/22); **Çağ. başla-** “başlamak” (SD, 183); **başla-** “başlamak” (LD, 2023); **başla-** “başlamak, göndermek” (FK, 825); **başla-** “başlamak” (LM, 2680); **başla-** “başlamak, bir işe girişmek” (MN, 57A/12); **başla-** “bir işe girişmek, harekete geçmek; olmak, oluşmak, ortaya çıkmak; bir işi ilk olarak yapmak; etkisini göstermek, yapmak; sevk ve idare için ordunun başına geçmek” (RSL, T695a19), **başlan-** “başlanmak, başlanmak işine konu olmak” (RSL, T712b10), **başlat-** “bir orduyu sevk ve idare için birini komutan olarak görevlendirmek; birini bir işin başına geçirmek, birini bir yeri idare etmek üzere işin başına geçirmek; yola çıkarmak, göndermek” (RSL, T695b25); **başla-** “başlamak” (ŞHD, 100b-5); **başla-**

“başlamak” (ŞT, 77a-18), **başlat-** “başlatmak” (ŞT, 100a-15); **başlab** “ibtidâ eyleyüb demektir ve kulavuz olub yol kösterüb demektir” (AL, 125); **başla-** “mübaşeret, bed’an, mübâderet, sürü, âgâz”; **başlat-** “iftitâh itdirmek, ibtidâ kıldırmak, beda’ ve mübâşeret itdirmek” (ŞSL, 152); **başla-** “başlamak”, **başlat-** “başlatmak; yol başlat-yola çıkarmak, göndermek” (ÇEK, 249); **başla-** “başlamak; ilerlemek” (ÇGT, 13/6); **başla-** “başlamak” (ÇFK, 34b-17); **başla- (2)** “başlamak” NH, GN (ÇTS, 106); **Osm. başla-** “bir işe girişmek, hareket etmek.” (FD, 1077); **başla-** “bir işe girişmek, harekete geçmek.” (ZD, 1709); **başla-** “bir işe girişmek, harekete geçmek” (HD, 3744); **başla-** “1. girişmek (BkD, G.34/2); 2. okumaya başlamak (BkD, G.110/2); 3. koyulmak, harekete geçmek (BkD, G.340/2); **başla-** “başlamak” (FgD, G.85/4); **başla-** “bir işe girişmek, harekete geçmek” (NfD, 3852); **başla-** “Simât-ı safhada hân-ı suhan çeküp andan / Du’âya başla budur ‘âdet-i suhandânî” (NAD, K.4/63); **başla-** “Şemşir elinde fitne vü âşûba başladı / Çeşmi de gamzesi gibi meşhûr mest olur” (ŞYD, G.77/2); **başla-** “bir işe girişmek, harekete geçmek” (NDS, G.17/3); **başla-** “bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şürû etmek” (NbDS, KM7/321); **başla-** “bir işe girişmek, harekete geçmek” (FKD, 2937); **başla-** “başlamak”, “Nâzeninim görse işven bezm-i meyde cûş edüp / Hâletinden raksa başlar sâgar-ı sahbâ bile” (ND, K.18/49); **başla-** “Deryâ-yı feyz-i âlem-i envâr olur ayân / Sahn-ı çemende başlayıcak cûşa mâhtâb” (ŞGD, K.12/2); **başla-** “Du’âya başla yiter ‘İzzetâ bu lâf u güzâf / Huzûr-ı şâhda maqbûldür sözüñ azı” (KçzİMD, 48); **başlan-** “Tabya başlanmış iken itdi bu hışn-ı a’zamı / Himmet-i şâhâne reşk-i kal’â-i Mâzenderân” (KçzİMD, 157); **başla-** “başla geçmek, öne düşmek” (TTS, 446); **başla-** “bed, iptida, mübaşeret, tekaddüm, âgâz, tesaddî, şürû etmek, ucundan tutmak, birinci, ön ayak olmak” (LO, 44), **başlan-** “başlı, büyük, dolgun olmak, tekevvür etmek, müdevver olmak” (LO, 44), **başlat-** “tıflı mektebe vermek, bede resmi icra ettirmek” (LO, 44); **başla-** [«baş»tan] “Bed’ ve mübaşeret etmek, şürû’ ve mübaşeret ve âgâz etmek” (KAT, 108), **başlan-** “Bed’ edilmek, mübaşeret olunmak. = fl. Baş peyda etmek, baş bağlamak, yuvarlanmak, müdevver olmak.” (KAT, 108), **başlat-** “1. Bed’ ettirmek. 2. (Çocuğu) mektebe vermek, tahsile bed’ ettirmek.” (KAT, 108); **GTü. başla-** “1. Bir işe girişmek, harekete geçmek. 2. Çalışır, işler, yürür duruma girmek. 3. Olmak, oluşmak, ortaya çıkmak, doğmak. 4. Görünmek. 5. Etkisini göstermek.” (TS, 276), **başlan-** “1. Başlama işine konu olmak. 2. Baş oluşmak: *Soğan başlandı.*” (TS, 276), **başlat-** “1. Başlamasına yol açmak. 2. Birinin kötü konuşmasına yol açmak.” (TS, 276), **başlattır-** “başlatma işini yaptırmak” (TS, 276)

Tarihî Türk dili metinlerinde yer alan *başla-* fiilinin kullanıldığı bu anlam alanları “kelimenin ‘başlamak’ temel anlamından ‘kılavuzluk etmek, komutanlık etmek, ilk olarak yapmak, kalkışmak, öne düşmek’ gibi anlamlara genişlediğini göstermektedir” (Arslan Erol, 2008: 185). TS’de kelime “çalışır, işler, yürür duruma girmek”, “olmak, oluşmak, ortaya çıkmak, doğmak”, “görünmek”, “etkisini göstermek” anlamlarıyla birlikte anlam dairesini genişletmiştir (Atmaca, 2016: 433).

başla- : < *başla-* (< baş+la-) **Karah. başla-** “yaralamak” (KB, 2517); **Harezmi başla-** “1) Bir işe girişmek, başlamak 2) Yaralamak” (İBML, 17), **başlamış** “yaralanmış” (İBML, 17); **Kıpçak başli äylädi** “yaraladı” (Kİ, 16); **başla-** “yaralamak” (TA, 37b/3)

başlan- : < *başlan-* (< baş+la-n-) **başlan-** “başaklanmak” (TTS, 447)

başmaklan- : < *başmaklan-* (< başmak+la-n-) **Karah. başmaklan-** “başmak (pabuç) sahibi olmak (Oğuzca)” (DLT II, 274-3)

baṭalla- : < *baṭalla-* (< baṭal+la-) **Kıpçak baṭal** “hasmın hamlesini savuşturma, boşa çıkarma”; **baṭalla-** “hasmın hamlesini savuşturmak, boşa çıkarmak” (MG, 65b-9), **baṭallan-** “hamlenin neticeye ulaşamaması” (MG, 67b-3)

bavla- : < *bavla-* (< bav+la-) **bavla-** “zorlamak, zorla açmak (?)” (TTS, 458)

bayatla- : < *bayatla-* (< bayat+la-) **Osm. bayatla-** “eskiyip gevremek, pek geçkin olmak, havadis bayatlayıp tazeliği kalmamak, köhnemek, ehemmiyeti savmak” (LO, 45); **bayatla-** “bayat olmak, eskiyip tazeliği ve taravet ve letafeti geçmek, bayağılaşmak” (KAT, 111), **bayatlat-** “bırakıp eskitmek” (KAT, 111); **GTü. bayatla-** “1. Bayat duruma gelmek, tazeliğini yitirmek. 2. mec. Güncelliğini, önemini, özelliğini yitirmek.” (TS, 285), **bayatlat-** “bayat duruma getirmek, bayatlamasına sebep olmak” (TS, 285)

bayla- : < *bayla-* (< bay+la-) **EAT bayla-** “değerlendirmek, yüceltmek” (SN, 70-8); **GTü. baylan-** hlk. “nazlanmak, şımarmak” (TS, 287)

baynılaş- : < *baynılaş-* (< baynı+la-ş-) **Harezmi baynılaş-** “iyi geçinmek” (ME, 116-5)

bayramla- : < *bayramla-* (< bayram+la-) **Harezmi bayramla-** “bayram etmek” (ME, 102-4); **Kıpçak bayramla-** “bayram etmek (TZ)” (KıpçTS, 26); **Osm. bayramlaş-** “tebrik, mu’âyede” (LO, 46); **bayramlaş-** “1. Birbirine bayram tebriki etmek, muayede

eylemek. 2. Tebrîk-i îd makamında öpüşmek.” (KAT, 112); **GTü. bayram etmek** (veya **yapmak**) “çok sevinmek” (TS, 288), **bayramlaş-** “birbirinin bayramını kutlamak” (TS, 289),

bâzârlä- : < *bâzârlä-* (< *bâzâr+lä-*) **Karah. bâzârlä-** “kabul etmek” (KTKT, Kök: 5v/5=002/037), **bâzârlän-** “kabul edilmek” (KTKT, Kök: 83v/4=005/027), **bâzârläş-** “kabul edilmek” (KTKT, Kök: 144r/9=009/053)

bazarlan- : < *bazarlan-* (< *bazar+la-n-*) **Osm. bazarlan-** “alış veriş etmek” (TTS, 470); **pazarlaş-** “Pazarlık etmek. Paha söyleşmek, çekişmek, fiyat katetmek, mukavele etmek. Münakaşa, şart-ı ahd ü karar” (LO, 311); **pazarlaş-** “fiyat kesmede çekişerek uyuşmak, pazarlık etmek” (KAT, 963); **GTü. pazarla-** “bir ürünü, bir malı, bir hizmeti satacak uygun piyasa bulmak” (TS, 1904), **pazarlan-** “satışa sunulmak” (TS, 1904), **pazarlaş-** “bir fiyat üzerinde anlaşmak, pazarlık etmek” (TS, 1904)

bazarlan- fiili TTS’de “alış veriş etmek” anlamıyla yer almakla birlikte günümüzde “satışa sunulmak” biçiminde yakın bir anlama geçmiştir (Atmaca, 2016: 874).

bazlan-: < *bazlan-* (< *baz+la-n-*) **KökTü. bazlan-** “(bulunma durumuyla) tâbi olmak, bağımlı olmak, katılmak, iltihak etmek, sığınmak, iltica etmek”; “[...öñ]rä : t(a)bg(a)çka : b(a)zl(a)nm(i)ş (Tes K 5)” (ETYSVİ, 485); **Kıpçak bazlaştı** “barıştı, sülh etti” (Kİ, 16)

bädüklä- : < *bädüklä-* (< *bädük+lä-*) **Uyg. bädüklä-** “büyüme, yükselmek”, **bädükläntür-** “büyüttürmek” (EUTS, 37); **Karah. bedükle-** “büyük saymak” (DLT III, 340-9); **EAT büyüklen-** “büyüklenmek, böbürlenmek” (EATKT, 6a/3); **Osm. büyüklen-** “kendini büyük ve üstün görmek” (ZD, 677); **büyüklen-** “Seyr-i gülşende iken yâr büyüklenme inen / Hele her cânibi bir boylaya ey serv-i çemen” (ŞYD, G.265/1); **büyükle-** “ikram etmek, saygı göstermek” (TTS, 746), **büyüklen-** “büyüklük taslamak” (TTS, 746); **büyüklen-** “kendini büyük göstermek, azamet satmak” (KAT, 160), **büyüklet-** “büyük etmek, büyütme [Fasih lügat olmayıp, yerine büyütme kullanmalı.]” (KAT, 160); **GTü. büyüklen-** “kendini büyük göstermek, büyüklük taslamak, kibirlenmek, heyheylenecek” (TS, 428)

becidle- : < *becidle-* (*becitle-*)(< *becid+le-*) **becidle-** “1. Sıkı, ciddî tutmak, sıkıştırmak. 2. Tâcil etmek” (TTS, 475-476), **becidlet-** “hazırlatmak” (TTS, 476)

beçkemlen- : < *beçkemlen-* (< *beçkem+le-n-*) **Karah. beçkemlen-** “savaş gününde ve başka günlerde belge takınmak” (DLT II, 277-29)

bedelleş- : < *bedelleş-* (< *bedel+le-ş-*) **bedelleş-** “eşit olmak, müsavi olmak” (TTS, 477)

bederle- : < *bederle-* (< *beder+le-*) **Harezmi bederle-** “mükâfatlandırmak” (KE, 12v16)

bedirle- : < *bedirle-* (< *bedir+le-*) **Karah. “bk. pezirle-**” (AH, Bu 65)

bedizle- : < *bedizle-* (< *bediz+le-*) **Uyg. bedizle-** “süslemek” (IrkB, 28) “Kan oluruhan ordu yapmış. İli turmuş. Tört bulungtakı edgüsi uyurı tirilipen mengileyür, bedizleyür tir.” ; **Karah. bädizlû-** “süslemek” (KTKT, Ünlü: 281v/6=028/012); **Harezmi bedizle-** “süslemek” (KE, 68r19)

beglen- : < *beglen-* (< *beg+le-n-*) **Karah. beglen-** “bey edinmek, birini kendine bey olarak seçmek” (KB, 3535); **begle-** “bey saymak, bey diye ad vermek” (DLT III, 293-1), **beglen-** “kadın evlenmek, koca sahibi olmak, koca edinmek” (DLT II, 239-19); **EAT beglen-** “beylik göstermek, beylik taslamak” (SN, 113-4); **Osm. beglen-** “diklenmek, kafa tutmak” (ZD, 2771); **beğle-** “emirliğe, beyliğe kabul etmek” (TTS, 482), **beğlen-** “1. Bey olmak. 2. Beylik elde etmek. 3. Beylik taslamak” (TTS, 482)

beğenmezlen- : < *beğenmezlen-* (< *beğen-mez+le-n-*) **beğenmezlen-** “beğenmezlik tavrı takınmak” (TTS, 481)

bekle- : < *bekle-* (< *bek+le-*) **Harezmi bekle-** “hıfz etmek, ezberlemek” (NF, 207-9); **HTKT bekle-** “1. korumak, 2. hıfz etmek, bellemek” (HTKT, 545a/4=69/12)

bele- : < *bele-* (< *be+le-*) **Karah. bele-** “koyun melemek” (DLT III, 270-11); **Osm. mele-** “me etmek, kuzu ve koyun ve emsali bağırarak, tüneğe gelip teslimiyette olmak” (LO, 276); **mele-** “[Koyun ve kuzu ve keçi] me etmek, bağırarak” (KAT, 770); **GTü. mele-** “koyun, kuzu veya keçi bağırarak” (TS, 1648), **meleş-** “birlikte melemek” (TS, 1648), **melet-** “meleme işini yaptırmak” (TS, 1648)

belekle- : < *belekle-* (< *belek+le-*) **Karah. belekle-** “armağan kılmak, vermek; hediye etmek” bk. *belikle-* (DLT III, 340-12), **belikle-** “armağan kılmak” (DLT I, 307-17)

belgüle- : < *belgüle-* (< *belgü+le-*) **Uyg. belgüle-** “belgilemek, işaret etmek” (Üİ, 105b 5); **Karah. belgüle-** “belirlemek” (KB, 792); **Harezmi belgüle-** “işaretlemek” (ME, 13-8); **GTü. belgüle-** “belgi ile göstermek” (TS, 300)

belingle- : < *belingle-* (< *beling+le-*) **Uyg. bāliṅlā-** “korkmak” (ETG, 267); **belingle-** “korkmak” (AY, 141.7.); **balingla-** = **bāliṅlā-** “birden korkup sıçramak, uykuda korkup sıçramak; korkmak” (EUTS, 32); **Karah. belingle-** “korkmak, ürkmek” (KB, 4950); **beliñle-** “belinlemek, korku ile uykusundan sıçramak, hayvan habersizce bir şeyden korkup sıçrayarak ürkmek” (DLT III, 409-19); **belingle-** “korkmak” (HŞ, 4500); **EAT belingle-** “korku ile sıçramak, irkilmek” (SN, 365-9); **belingle-** “korku ile sıçramak, irkilmek” (KT, 98/7); **beliñle-** “gözlerini açıp baka kalmak, şaşkınlaşmak” (TİKT, 77b/6); **beliñlet-** “ürkütme, korkutmak” (KKMU, 39a/10); **beliñle-** “korkmak, ürkmek” (MT, 46b-2,3); **beliñle-** “irkilmek, korku ile sıçramak” (ŞNK, 28a/9); **beliñle-** “irkilmek” (MR, 123a/17); **belinle-** “Yahşı at belinlemez ilkölerden” (KBD, t1395/1); **Osm. beliñle-** “Beliñlerse n’ola a’dā ki hengām-ı cülüsında / Çalındı gūşına bāṅ-i mehib-i kūs-ı Hān Maḥmūd” (KçzİMD, 175); **beliñle- (belüñle-)** “korku ile birden sıçramak, irkilmek” (TTS, 492), **beliñlet-** “korkutmak, ürkütme” (TTS, 495); **belinle-** “hayretle bakmak, nazra-i hamka ile etrafa bel bel bakmak, şaşırmak, bozulmak, medhûş olmak, uykudan korku ile uyanmak” (LO, 48); **belinle-** “1. Gözleri açıp şaşkın şaşkın bakmak, şaşakalmak. 2. Uykudan sıçrayarak kalkıp etrafa şaşkın şaşkın bakmak.” (KAT, 118); **GTü. belinle-** hlk. “birden uyanarak çevresine korku ile şaşkın şaşkın bakmak, irkilmek” (TS, 301)

belle- : < *belle-* (< *bel+le-*) **Osm. belle-** “Semt-i belâda bellemişim dâr-ı vahdeti / Seng-i nişân minâre-i Mansûrdur bana” (ŞGD, G.1/3); **belle-** “öğrenmek, akılda tutmak”, “Cihānuñ âline aldanma gülse açılma / Bu dersi belle dem-i şubḥ-gāh-ı bülbülden” (KçzİMD, 511); **belle-** zincir *bellemek* “kârına sâlik amele” (LO, 48), **belle-** “belli öğrenmek, hıfz, zapt, ezber etmek, zihne komak, yer ettirmek” (LO, 48), **bellen-** “Maruf, mazbut olmak. Bellenme, dillenme, ellenme.” (LO, 48), **bellet-** “Hâtır-nişân ettirmek, zihne ilka etmek, belli etmek, ızhar.” (LO, 48); **belle-** [Maruf bahçıvan aletinin ismi olan «bel»den] “bel ile işlemek, kazmak”; [Zahir demek olan «bel»den] “1.Öğrenmek, zihne koymak, zapt ve hıfz etmek. 2. Zannetmek, bir zehapta bulunmak.” (KAT, 118), **bellen-** “bel ile işlenmek, kazılmak; Öğrenilmek, zapt ve hıfz olunmak.” (KAT, 118), **bellet-** “1. Bildirmek, öğretmek, zihnine koymak. 2. Aşıkâr ve belli etmek, meydana çıkarmak.” ; “bel ile kazdırmak” (KAT, 118); **GTü. belle- (I)** “1. Öğrenip akılda tutmak. 2. Öğrenmek. 3. Sanmak.”, **belle- (II)** “bel denilen araçla toprağı işlemek, aktarmak” (TS, 304), **bellen-(I)** “belleme (I) işine konu olmak, öğrenilmek”, **bellen- (II)** “belleme (II) işine konu olmak” (TS, 305), **bellet-**

“bellemesini sağlamak, öğretmek” (TS, 305), **bellettir-** “belletme işini yaptırmak” (TS, 305)

bellüle- : < *bellüle-* (< *bellü+le-*) **bellüle-** “belli etmek, tayin etmek” (TTS, 498); **GTü. belli etmek** “1. Açıklamak, iyice görünür ve anlaşılır bir duruma getirmek. 2. mec. Sezdirmek, hissettirmek” (TS, 305)

bendlet- : < *bendlet-* (< *bend+le-t-*) **Çağ. bendlet-** < Fa. *bend* ve T. +*let-* bağlatmak (ŞT, 95a-2)

beneklen- : < *beneklen-* (< *benek+le-n-*) **Osm. beneklen-** “Pul pul leke peyda etmek. Kumaşlar rutubetten, meyve kurakdan lekelenmek, yüz çillenmek. Abraş getirmek.” (LO, 49); **beneklen-** “benekler peyda etmek, lekelenmek, pul pul olmak” (KAT, 120); **GTü. beneklen-** “benek oluşmak” (TS, 307), **benekleş-** “benek benek durum almak” (TS, 307)

beñle- : < *beñle-* (< *beñ+le-*) **beñle-** “nişan koymak” (TTS, 509)

benlen- : < *benlen-* (< *ben+le-n-*) **benlen- (I)** “benlik taslamak, böbürlenmek” (TTS, 509), **beñlen- (II)** “koruk yumuşayıp üzüm haline gelmeğe başlamak” (TTS, 509)

beñzetle- : < *beñzetle-* (< *beñzet+le-*) **Kıpçak beñzetle-** “benzetmek (MS)” (KıpçTS, 27)

beñile- : < *beñile-* (< *beñi+le-*) **KökTü. beñile-** “sevinmek, mutlu olmak, iyi vakit geçirmek” (ETYSVİ, 723); **Uyg. mäne, mäni** “sevinç, saadet, mübarek”, **mäneile-** “sevinmek” (ETG, 286); **mengile-** “sevinmek, mutlu olmak” (IrkB, 1,4,28); **mängilä-** “sevinmek, neşelenmek, eğlenmek” (EUTS, 129), **mängilät-** “eğlendirmek” (EUTS, 129)

beräberle- : < *beräberle-* (< *beräber+ le-*) **Kıpçak beräberle-** “birliktelik sağlamak” (KFT, 137b/23); **Osm. barabarlaş-** “beraberleşmek” (TTS, 400); **beraberle-** “düzlemek, tesviye, hem-vâr etmek” (LO, 49), **beraberleş-** “hizaya gelmek, müsavi olmak, muadil, mukabil bulunmak” (LO, 49); **beraberle-** “tesviye edip bir hizaya getirmek veya müsavi etmek” (KAT, 121), **beraberleş-** “beraber gelmek, bir hizada veya müsavi olmak” (KAT, 121)

bereketlen- : < *bereketlen-* (< *bereket+le-n-*) **EAT bereketlen-** “bereketlenmek” (EATKT, 405a/2); **GTü. bereketlendir-** “bereketlenme işini yaptırmak”, **bereketlen-** “çoğalmak, artmak” (TS, 312), **bereketsizleş-** “bereketsiz duruma gelmek” (TS, 312)

berele-: < *berele-* (< *bere+le-*) **Kıpçak** *berele-* “yaralamak, berelemek (KF)” (KıpçTS, 28); **EAT** *berelen-* “yorulmak, yorgunluk duymak” (MT, 2b-13); *berele-* “1. Vurup çürütmek, bere hâsıl olacak surette vurmak. 2. (Meyve vesaireyi) vurmak, zedelemek, çürütmek.” (KAT, 122), *berelen-* “1. Vurulmaktan çürümek, çürük ve bere peyda etmek. 2. (Meyve) bir şeye dokunmaktan vurulup bir tarafı zedelenmek.” (KAT, 122); **GTü.** *berele-* “bereli duruma getirmek” (TS, 312), *berelen-* “bereli duruma gelmek” (TS, 312)

bergele-: < *bergele-* (< *berge+le-*) **Harezmi** *bergele-* “enselemek” (İBML, 18)

berkelen- : < *berkelen-* (< *berke+le-n-*) **Karah.** *berkelen-* “kanla dolmak; kamçı sahibi olmak” (DLT III, 202-3)

berkle- : < *berkle-* (< *berk+le-*) **Karah.** *berkle-* “kilitlemek, bağlamak, muhafaza altına almak; bk. *bekle-*” (KB, 701); *berkle-* “saklamak, hapsedmek” bk. *bekle-* (DLT III, 445-15), *berklet-* “korutmak, muhafaza ettirmek, korumakla emretmek” (DLT III, 424-4); *bärklü-* “saklamak, hapsedmek” (KTKT, Ünlü: 268v/5=026/036); **Harezmi** *berkle-* “sağlam yapmak” (ME, 218-7)

bertlen- : < *bertlen-* (< *bert+le-n-*) **Karah.** *bertlen-* “hırkalanmak, hırka giymek” bk. *bertülen-*. (DLT III, 200-15), *bertülen-* “hırkalanmak, hırka giymek” (DLT III, 200-15)

bésle- : < *bésle-* (< *bésü+le-*) **Harezmi** *bésle-* “beslemek” (HŞ, 3896), *béslen-* “beslenmek” (HŞ, 4335); **Kıpçak** *bislüdi* “terbiye etti”, *bislüdi* “terbiye edildi” (Kİ, 19); *besle-* “beslemek, terbiye etmek” (TA, 42b/3); *besle-* “beslemek”(KK, 83b/8); *besle-* “terbiye etmek, beslemek” (İM, 494a/8); *besle-* (*bisle-?*) “beslemek” (SSGT, 317/10), *beslen-* “beslenmek” (SSGT, 296/10), *bislen-* bk. *beslen-* (SSGT, 68/3); *bisle-* “beslemek” (KFT, 32b/7); KıpçTS *besle-* “beslemek, terbiye etmek (CC, Gİ,KF, TZ)” krş. *bestle-*, *bisle-*; *bestle-* “beslemek, yemlemek (CC)” krş. *besle-*, *bisle-* (KıpçTS, 28); *bisle-* “beslemek, terbiye etmek (MS)” krş. *besle-*, *bestle-* (KıpçTS, 32); **EAT** *besle-* “beslemek; taşımak; eklemek, katmak; bir duyguyu gönülde yaşatmak” (YE, 75r4); *besle-* “beslemek” (YZ, 109v15); *besle-* “beslemek” (KY, 54); *bésle-* “beslemek, büyütme” (SN, 28-15), *béslen-* “beslenmek, büyütme” (SN, 50-5); *besle-* “beslemek” (ADD, 305-3), *beslen-* “beslenmek” (ADD, 67-2); *bésle-* “beslemek” (MNZ, 3-10); *besle-* “1. Terbiye etmek, yetiştirmek (KT, 20/13) 2.

Gıdalandırmak, yedirmek” (KT, 78/8); **besle-** “yetiştirmek, bakmak” (TİKT, 217a/18); **bisle-** “beslemek, doyurmak” (KKMU, 13a/4); **bisle-** “beslemek, yetiştirmek, büyütmek” (KG, 78b.8), **bisle-** “besleme, yetiştirme, büyüme” (KG, 130.3); **bisle-** “1. Bakmak, büyütmek, beslemek. (GT, 33b-5) 2. Korumak, yüceltmek” (GT, 67a-3), **bislen-** “beslenmek” (GT, 72a-13); **bisle-** “beslemek” (MT, 38b-5); **beslen-** “beslenmek” (TM, 5a-9); **besle-** “beslemek” (DK, 217-6); **bèsle-** “beslemek, büyütmek, yetiştirmek, rızık vermek” (EATKT, 53a/5), **bèslen-** “beslenmek” (EATKT, 578b/1); **beslen-** “beslenmek”(TN, 24a.2); **bisle-** “büyütmek, yetiştirmek, terbiye etmek” (MBHKT, 134a-11= 17/24), **bislen-** “büyütülmek, yetiştirilmek” (MBHKT, 149a-3=20/39); **bèsle-** “beslemek, büyütmek”(MR, 302b/11), **bèslen-** “beslenmek, büyümek” (MR, 69b/12); **besle-** “beslemek, yetiştirmek” (ŞD, G.CXLVI/3), **bisle-** “beslemek” (ŞD, MVI/2-4); **Çağ. bisle-** “beslemek” (ŞHD, 179b-10); **Osm. besle-** “yiyecek ve içeceğini sağlamak” (FD, 3015), **beslen-** “1. Kendini beslemek. 2. Beslemek işine konu olmak.” (FD, 2991); **besle-** “yedirmek, yiyecek ve içeceğini sağlamak” (HD, 90); **besle-** “1. bakmak, üzerine titremek (BkD, G.165/3); 2. yetiştirmek (BkD, K.1/30); 3. karnını doyurmak (BkD, G.534/2); **besle-** “Beslemişken nice biñ hûn-ı ciger ile anı / Gör neler itdi ‘Atâyî dil-i meyyâl baña” (NAD, G.5/5); **besle-** “Gazelde ol mehi Yahyâ lebiyle vâsf itsün / Şekerle beslesün ol tûtî-i suhandânı” (ŞYD, G.431/5); **besle-** “birinin karnını doyurmak, yedirmek; yetiştirmek, büyütmek” (NDS, K.28/71); **beslen-** “yiyip içmek II Desteklenmek, yoğrulmak, güçlendirilmek” (NbDS, G.202/14); **besle-** “yetiştirmek” (FKD, 2613); **besle-** “beslemek”, “Fezâ-yı sînede bir yavru besledim âhır / Konuşdu eller ile gelmez âşiyânesine” (ND, G.123/5); **besle-** “Erişdirsem revâdır kuvvet-i pervâzı lâhûta / Hümâ-yı himmeti hem besledi hem âşiyân verdi” (ŞGD, K.17/9), **beslen-** “Hâl-i hümâ nümâsına zülfü kafeslenir / Kim mûrg-ı ma’nâ hâne-i mısra’da beslenir” (ŞGD, G.121/1); **beslen-** “Beslenüp sükker-i la’l ile niçe mûr-ı za’îf / O şeh-i hüsni Süleymân-ı zamân eyledi haţ” (KçzİMD, 430), **besle-** “Hûlyâ ile de erbâb-ı ma’ârif geçinür / Tûtî-i tab‘umı besler şeker-i endîşe” (KçzİMD, 551); **bisle-** “beslemek” (TTS, 610); **besle-** “İnfak, iaşe, perverde etmek, tavlandırma, tesmîn-i hayvânât, tezyîl-i arâzî. Yetiştirmek, terbiye, tehiyye etmek, mürebba yapmak, bir şeyi kalınlaştırmak, libas altını doldurup şişirmek, pamuk ile kabartmak. Hayvan saklamak.” (LO, 50), **beslen-** “beslenmek, kesb-i şahm etmek, semen gelmek, perverde olmak, kuvvet bulmak, kalınlaşmak, bir şeyin altı dolup kalınlığı arttırılmak” (LO, 50), **beslet-** “kendini infak, bir adama yük olmak, kefil-i ihtiyâcât ittihaz etmek” (LO, 50); **besle-** “1. Yiyip

içeceğini tedarik etmek, iâşe ve infak etmek. 2. Semirtmek, tavlandırmak, tesmîn etmek. 3. Yetiştirmek, idare etmek. 4. Kalınlaştırmak, kabartmak, altını doldurmak.” (KAT, 124), **beslen-** “1. Yiyip içmek, taayyüş ve tagaddi etmek. 2. Semirmek, tavlanmak. 3. Kabarmak, şişmek, kalınlaşmak.” (KAT, 124), **beslet-** “iâşe ve infak ettirmek” (KAT, 124); **GTü. besle-** “1. Yiyecek ve içeceğini sağlamak. 2. Yedirmek. 3. Semirtmek. 4. Ekleme, katmak, çoğaltmak. 5. Bir şeyi korumak veya sağlamca durmasını sağlamak için çevresini veya altını desteklemek, doldurmak, pekiştirmek. 6. Yetiştirmek. 7. mec. Bir duyguyu gönülde yaşatmak. 8. mec. Maddi yardım yapmak, desteklemek.” (TS, 314-315), **beslen-** “1. Kendini beslemek. 2. Besleme işine konu olmak.” (TS, 315), **beslet-** “besleme işini başkasına yaptırmak” (TS, 315)

Atmaca, **besle-** fiilinin günümüzde ‘yedirmek’ temel anlamının yanında ‘yiyecek ve içeceğini sağlamak; semirtmek; eklemek, katmak, çoğaltmak; bir şeyi korumak veya sağlamca durmasını sağlamak için çevresini veya altını desteklemek, doldurmak, pekiştirmek; yetiştirmek’ olarak somut anlamlarda ve ‘bir duyguyu gönülde yaşatmak; maddi yardım yapmak, desteklemek’ olarak da soyut anlamlarda anlam dairesini genişlettiğini ifade etmektedir (Atmaca, 2016: 443).

bestele- : < *bestele-* (< *beste+le-*) **Osm. bestele-** “Bu âteş güfte rengîn besteler hûnîn terennümler” (ŞGD, k/39); **GTü. bestele-** “beste yapmak” (TS, 316), **bestelen-** “besteleme işine konu olmak, bestesi yapılmak” (TS, 316), **bestelet-** “besteleme işini yaptırmak” (TS, 316)

beyazlan- : < *beyazlan-* (< *beyaz+la-n-*) **beyazlan-** “ağarmak, beyaz olmak” (KAT, 126), **beyazlat-** “ağartmak, beyaz yapmak” (KAT, 126); **GTü. beyazlan-** “beyaz duruma gelmek, ağarmak” (TS, 321), **beyazlaş-** “beyaz duruma gelmek” (TS, 321), **beyazlaştır-** “beyazlaşmasına yol açmak” (TS, 321), **beyazlat-** “beyaz duruma getirmek, ağartmak” (TS, 321)

bezeklen- : < *bezeklen-* (< *bezek+le-n-*) **bezeklen-** “süslenmek” (TTS, 532); **GTü. bezekle-** “süslemek” (TS, 325)

bıyıklan- : < *bıyıklan-* (< *bıyık+la-n-*) **Osm. bıyıklan-** “sinn erip çarebrû olmak” (LO, 53); **bıyıklan-** “bıyığı gelmek, bıyıklı olmak” (KAT, 130); **GTü. bıyıklan-** “bıyığı çıkmak, bıyıklı duruma gelmek” (TS, 330)

biberle- : < *biberle-* (< *biber+le-*) **Osm. biberle-** “zehirlemek gibi ekdâr îzâ etmek, biber saçmak, biber gibi yakmak” (LO, 53); **biberle-** “Biber saçmak. mec. Yakmak.” (KAT, 130); **GTü. biberle-** “biber serpmek, biber katmak” (TS, 330)

bişle- : < *bişle-* (< *biş+le-*) **Çağ. bişle-** “beş itmek” (ŞSL, 193); **GTü. beşle-** “1. Bir işi beş kez yapmak. 2. Bir şeyin sayısını beşe çıkarmak.” (TS, 317)

biçekle- : < *biçekle-* (< *biçek+le-*) **Karah. biçekle-** “bıçaklamak, bıçakla vurmak” (DLT III, 340-5), **biçeklen-** “bıçak sahibi olmak” (DLT II, 265-12); **biçaklaş-** “birbirine bıçak saplamak” (TTS, 537); **GTü. bıçakla-** “1. Bıçakla kesmek. 2. Bıçakla yaralamak.” (TS, 327), **biçaklan-** “bıçaklama işine konu olmak” (TS, 327), **biçaklat-** “bıçakla saldırıyı tahrik etmek, bıçakla saldırtmak ve yaralatmak” (TS, 327)

bilezüklen- : < *bilezüklen-* (< *bilezük+le-n-*) **Karah. bilezüklen-** “bilezik takınmak” (DLT III, 205-8)

bilgelen- : < *bilgelen-* (< *bilge+le-n-*) **Karah. bilgelen-** “akıllanmak, akıllılaşmak” (DLT III, 202-11); **GTü. bilgeleş-** “bilge durumuna gelmek” (TS, 338), **bilgeleştir-** “bilge durumuna gelmesini sağlamak” (TS, 338)

bilä- : < *bilä-* (< *bi+lä-*) **Uyg. bilä-** “bilemek” (EUTS, 42); **Karah. bile-** “bilemek” (DLT III, 270-19), **bilet-** “biletlemek” (DLT II, 310-14); **Harezmi bile-** “bilemek” (MM, 95/4), **bilen-** “bilenmek” (MM, 330/4); **bi:le-** < *bi:+le-* < *bi:* “bıçak’dan “keskinleştirmek” (HŞ, 1826); **bile-** “bileği taşına tutarak keskinleştirmek: bilemek” (İBML, 19); **Kıpçak bilädi** “bugünkü manasında” (Kİ, 18); **bilevüle-** “bileğilemek” (TA, 42b/11); **bile-** “bilemek”; “mecazen kızmak, kin beslemek” (SSGT, 9/4); **bile-** “bileyilemek, eğelemek, keskinleştirmek (TZ)” krş. *bilevüle-* (KıpçTS, 31); **EAT bile-** “bilemek” (KY, 124); **bile-** “keskinleştirmek” (SN, 326-9); **bile-** “(mec.) tesirini artırmak”; **diş bile-** “hırslanmak, kötülük için fırsat kullanmak” (TİKT, 196b/5); **bile-** “keskinleştirmek, keskin etmek (kesici aletleri bileği taşına veya çarka tutup)” (KG, 106a.4); **bile-** “kesici aletleri keskin bir duruma getirmek, keskinleştirmek” (ŞNK, 24a/5); **bile-** “Sen bil er isen ne çekerem her gice sensüz / Râzîyüz eger kasdumuza dişi bilersen” (KBD, G.435/4); **bile-** “bilemek, keskinleştirmek” (ŞD, G.CXII/2); **Çağ. bile-** “bilemek” (MK, 82a-9); **bile-** “bilemek” (ŞHD, 73a-4); **bile-** “keskin itmek, iti itmek, tesnîn, teşhîz itmek” (ŞSL, 196); **bile-** “bilemek” (ÇGT, 129/8); **Osm. bile-** “kesici aletlerin ağzını çark, zımpara, ege, bileği taşı vb.nde keskinleştirmek” (ZD,

419); **bile-** “bilemek” (FgD, K.7/2); **bile-** “Kaşdı ni‘am-i āhirete diş bilemekdür / Bu fıkır ile mesnûn mıdır zāhıde misvāk” (KçzİMD, 465), **bilen-** “Delindi bağrumuz amma bilendi cevher-i dil / Nigāh-ı yār gibi ince tārđan geçdüğ” (KçzİMD, 466); **bile-** “Yiti etmek, kulavu verip keskin etmek, zâ vermek, işhaz, tesnîn, teşhîz. Sivri etmek, hâdd, ihdâd. **diş bilemek** iştiĥâ, tehâlûk.” (LO, 54), **bilen-** “keskin olmak” (LO, 54); **bile-** “alât-ı kâtı'ayı bileği taşına veya çarka tutup keskin etmek, teşhîz eylemek” (KAT, 133), **bilen-** “bileği taşına veya çarkına geçirilip keskin olmak, teşhîz edilmek” (KAT, 133), **bilet-** “bir âlet-i kâtı'ayı bileği taşına sürdürüp keskin ettirmek, teşhîz ettirmek” (KAT, 133); **GTü. bile-** “1. Kesici aletlerin ağzını çark, zımpara, eğe, bileği taşı vb.nde keskinleştirmek, keskin duruma getirmek, kılağılamak, zağlamak. 2. mec. Güçlendirmek, etkisini artırmak.” (TS, 336), **bilen-** “1. Bileme işine konu olmak, keskin duruma getirilmek. 2. mec. Bir işe yoğun bir biçimde hazırlanmak, konsantre olmak. 3. mec. Hırslanmak, aşırı derecede istemek” (TS, 336)

biliklen- : < *biliklen-* (*beliklen-*) (< *bilik+le-n-*) **biliklen-** “sadağını takınmak, silâhlanmak” (TTS, 561)

bilmezlen- : < *bilmezlen-* (< *bil-mez+le-n-*) **Osm. bilmezlen-** “1. bilmezlikten gelmek, bilmez görünmek (BkD, G.73/1); 2. yapmacıktan görmezden gelmek (BkD, G.73/2); **bilmezlen-** “bilmezlikten gelmek” (FgD, G.26/2); **bilmezlen-** “bilüp bilmezlenen “bildiği halde bilmezlikten gelen” (NbDS, G.242/11); **bilmezlen-** “Bir bölük üftâdeyi bilmezlenip etme helâk / Böyle şeylerden beğim kan olduğun bilmez misin” (ŞGD, G.279/2); **bilmezlen-** “bilmez gibi görünmek, tecahül etmek” (TTS, 568); **GTü. bilmezle-** “bir kimseyi, bir şey bilmez göstermek, teçhil etmek” (TS, 344), **bilmezlen-** “bilmiyor gibi görünmek, bilmezlikten gelmek, tecahül etmek” (TS, 344)

bilürlen- : < *bilürlen-* (*bilirlen-*) (< *bilür+le-n-*) **bilürlen-** “bilirim davasında bulunmak” (TTS, 574)

bīmārla- : < *bīmārla-* (< *bīmār+la-*) **Osm. bīmārla-** “hastalanmak” (NbDS, G.359/6)

bî-nevâlan- : < *bî-nevâlan-* (< *bî-nevâ+la-n-*) **Osm. bî-nevâlan-** “çaresiz kalmak” (ZD, 2349)

birkälä- : < *birkälä-* (< *birkä+lä-*) **Uyg. birkälä-** “verme kabiliyetinde ve gücünde olmak” (EUTS, 44)

birleş- : < *birleş-* (< *bir+leş-*) **Karah. birleş-** “birlemek (Tanrı’yı) Tevhid etmek” (KTKT, Kök: 1v/3=001/005); **Harezmi birleş-** “(Tanrıyı) bir saymak” (ME, 94-8); **birleş-** “Allah’ın birliğini kabul etmek, tevhid etmek”(KE, 58v3); **birleş-** “Allah’ın birliğini kabul etmek, tevhid” (NF, 443-14); **Kıpçak birleş-** “bir olduğunu kabul etmek” (İM, 3a/5); **birleş-** “birlemek, tevhit etmek (KF)” (KıpçTS, 32); **EAT birleş-** “birliğini kabul etmek, şirk koşturmak, tevhit” (YE, 169v4); **birleş-** “bir araya getirmek” (SN, 8-12); **birleş-** “Allah’ın birliğini kabul etme, şirk koşturmak, tevhit” (KT, 14/6); **birleş-** “bir kabul etmek” (BH, 3A/9); **birleş-** “birliğine inanmak”, **birleş-** “bir olduğunu söyleme, tevhid sıfatına inanma” (MBHKT, 63b-7); **birleş-** “birlemek, tek kabul etmek” (MR, 125b/6); **Çağ. birleş-** “birlemek” (ÇGT, 178/3); **Osm. birleş-** “birliğini kabul etmek, şirk koşturmak, tevhid” (TTS, 602); **birleş-** “tevhit, birdir diye iddia etmek” (LO, 56); **birleş-** “1. Bir yapmak, tevhit etmek. 2. Birdir diye iddia etmek.” (KAT, 137); **GTü. birleş-** “1. Bir etmek, tek duruma getirmek. 2. Tanrı’nın birliğini dile getirmek” (TS, 358), **birleş-** “Tek duruma getirilmek” (TS, 358)

birleş- : < *birleş-* (< *bir+leş-*) **Osm. birleş-** “Ol şüh ile güyâ ikisi eylemiş ülfet / birleşmede şöhet” (KçzİMD, 624); **birleş-** “1. Bir olmak, iştirak ve ittihat etmek. 2. Bir yere gelmek, toplanmak. 3. Uyuşmak, ittihat etmek.” (KAT, 137), **birleş-** “1. Bir yere getirip bir etmek, tevhit eylemek. 2. Uyuşturmak, muvafakat ettirmek.” (KAT, 137); **GTü. birleş-** “1. Ayrıyken tek bir bütün durumuna gelmek. 2. Buluşmak, bir araya gelmek. 3. Uyuşmak, aynı görüşte olmak. 4. Aynı amaç çevresinde toplanmak. 5. Cinsel ilişkide bulunmak. 6. kim. Kaynaşmak” (TS, 359), **birleş-** “bir araya getirmek” (TS, 359) bk. *birleş-*.

birlet- : < *birlet-* (< *bir+let-*) **Osm. birlet-** “yerle bir etmek” “Ser-i kûyına barmak ihtiyârım birletür sanman / Gönülün iltürüp kuvvet bile zülf-i düta tartıp” (ND, G.10/4)

bitigleş- : < *bitigleş-* (< *bitig+leş-*) **Harezmi bitigleş-** “mektuplaşmak” (ME, 109-1); **bitigleş-** “yazışmak, fermanlaşmak” (KE, 226r18); **bitigleş-** “anlaşma yapmak, anlaşmak” (HTKT, 339b/4=24/33); **bitikle-** “yazmak” (İBML, 20); **Çağ. bitiley** “biz yazalım demektir” (AL, 130); **bitile-** “bir kimsenin yanına mektup vermek” (TTS, 619)

bitile- : < *bitile-* (< *bit+le-*) **Karah. bitile-** “bit aramak” (DLT III, 291-18); **Harezmi bitile-** “birisinin başından bitlerini ayıklamak: bitlemek” (İBML, 20); **Kıpçak bitilâdi** “bitini temizledi” (Kİ, 19); **bitile-** “bitlenmek” (TA, 44b/10), **bitlen-** “bitlenmek” (TA, 41a/2); **bitile-** “1. Bit olup olmadığını araştırmak, bitini temizlemek (BM, TZ) 2. Bitlenmek

(TA)” (KıpçTS, 33); **Osm. bitle-** “başkasının bitini ayıklamak” (TTS, 621); **bitle-** “hayvanat biri birinin böceğini kırmak, takliye” (LO, 57), **bitlen-** “bit hasıl etmek, buğday bozulmak, hayvan kendi kehlesini tutmak, pirenlemek gibi” (LO, 57); **bitle-** “bir adam veya hayvanın bitlerini ayıklayıp kırmak” (KAT, 139), **bitlen-** “kendi bitini ayıklayıp kırmak” (KAT, 139); **GTü. bitlen-** “üzerinde bit üremek” (TS, 364)

biyerle- : < *biyerle-* (< *biyer+le-*) **EAT biyerle-** “1. Kabul etmek, almak. (MBHT, 25a-7=3/37) 2. Duasını kabul etmek, icabet etmek” (MBHT, 156a-6=21/84), **biyerlemek** “kabul etme, kabul” (MBHKT, 25a-7=3/37), **biyerlen-** “kabul edilmek, kabul olunmak” (MBHKT, 9b-6=2/123)

bocala- : < *bocala-* (< *boca+la-*) **Osm. bocala-** “Gemiye sağa döndürmek, rüzgârı kıça yakın almak, boca etmek sendelemek, sarhoşlar gibi bir duvardan bir duvara baş vurmak, orsa.” (LO, 57); **bocala-** “Gemiye sağa döndürüp rüzgârı kıça yakın almak. mec. Sarhoş gibi sendelemek, orsa boca gitmek.” (KAT, 140); **GTü. bocala-** “1. Gemi rüzgâra karşı gidemeyerek sürüklenmek. 2. mec. Bir işte tutulması gereken yolu kestirememek, ne yapacağını bilememek, kararsız olmak” (TS, 369), **bocalat-** “bocalamasına yol açmak” (TS, 369)

bogmakla- : < *bogmakla-* (< *bogmak+la-*) **Karah. bogmakla-** “düğmelenmek” bk. *bogmaklal-* , *bogmaklan-*. (DLT III, 351-1), **bogmaklal-** “düğmelenmek” (DLT III, 350-18), **bogmaklan-** “düğmelenmek, gömleğini iliklemek” (DLT II, 274-9)

bognaklan- : < *bognaklan-* (< *bognak+la-n-*) **Karah. bognaklan-** “bulut parça parça olmak” (DLT II, 274-6)

bogralan- : < *bogralan-* (< *bogra+la-n-*) **Karah. bogralan-** “pohurlanmak, pohurlaşmak” (DLT III, 201-2)

boguzlan- : < *boguzlan-* (< *boguz+la-n-*) **KökTü. boguzlan-** “boğazlanmak, boğazı kesilmek suretiyle yara almak veya ölmek”; “y(e)rçi : y(e)r y(a)ñ(ı)l(ı)p : *bog(u)zl(a)ntı* (T 26)” (ETYSVİ, 465); **Karah. boğuzla-** “boğazlamak, boğazını kesmek” (KTKT, Kök: 2004: 9r/1=002/071), **boğuzlan-** “boğazı kesilmek, öldürülmek” (KTKT, Kök: 110r/3=006/145; **Harezmi boğazla-** “boğazlamak” (ME, 66-6), **boğuzlaş-** “boğazlaşmak” (ME, 195-4); **boğuzla-** “boğazını kesmek, kesmek, öldürmek” (KE, 14v18), **boğuzlan-** “boğazı kesilmek” (KE, 99v3), **boğuzlat-** “boğazını kestirmek” (KE, 168v2); **boğazla-** “(hayvan)kesmek, boğazlamak” krş. *boguzla-* (MM, 241/1),

boğuzla- krş. **boğazla-** (MM, 238/1), **boğuzlan-** “(hayvan) kesilmek, boğazlanmak” (MM, 208); **boğuzla-** “boğazlamak” (HŞ, 3924); **boğuzla-** “boğazını kesmek, (hayvan) kesmek, kurban etmek” (NF, 185-8), **boğuzlan-** “boğazı kesilmek, kesilmek” (NF, 211-2); **boğazla-** “boğazlamak, kesmek” (HTKT, 10b/5=2/71), **boğazlan-** “boğazlanmak, kesilmek” (HTKT, 104a/5=5/3); **Kıpçak boğazladı** “boğazından kesti” (Kİ, 20); **boğuzla-** “boğazlamak, boğazını kesmek” (TA, 35b/13); **boğazla-** “boğazlamak, kesmek” (KK, 80b/4); **boğuzla-** “boğazlamak, hayvan kesmek” (İM, 362b/4) bk. **boğuz-** ; **boğuzlan-** “boğazlanmak, kesilmek” (İM, 362a/1); **boğazla-** “boğazlamak” (KFT, 387a/13), **boğazlan-** “boğazlanmak” (KFT, 266a/49-50); **boğazla-** “boğazlamak, boğazından kesmek (KF)” krş. **boğuz-**, **boğuzla-**, **bovazla-** (KıpçTS, 34); **boğuzla-** “boğazlamak, boğazını kesmek (TZ)” krş. **boğazla-**, **boğuz-**, **bovuzla-** (KıpçTS, 34), **bovuzla-** “boğazlamak, boğazını kesmek (TZ)” krş. **boğazla-**, **boğuz-**, **boğuzla-** (KıpçTS, 35); **EAT boğazla-** “boğazlamak” (YZ, 1v12); **boğazla-** “boğazlamak, kesmek” (KY, 336); **boğazlan-** “hayvan kesilmek” (SN, 139-15); **boğazla-** “boğazından kesmek” (KT, 155/11), **boğazlan-** “boğazından kesilmek” (KT, 155/12); **boğazla-** “kesmek, boğazlamak” (TİKT, 46a/4), **boğazlan-** “boğazlanmak, kesilmek” (TİKT, 43b/18); **boğuzla-** “boğazlamak, kesmek” (KG, 105b.1), **boğuzlamak** “boğazlama, kesme” (KG, 106b.10), **boğuzlan-** “boğazlanmak, kesilmek” (KG, 104a.14); **boğazla-** “boğazını keserek öldürmek” (GT, 27a-8); **boğazla-** “boğazlamak, kesmek” (MT, 16a-7), **boğazlat-** “boğazlatmak; öldürtmek” (MT, 27b-12); **boğazla-** “boğazlamak, kesmek” (TM, 116b-13), **boğazlan-** “boğazlanmak, kesilmek” (TM, 110a-13); **boğazla-** “boğazlamak, boğazını kesmek” (DK, 182-13); **boğazla-** “boğazlamak, boğazını keserek öldürmek” (EATKT, 10b/5), **boğazlan-** “öldürülmek” (EATKT, 106a/6); **boğazla-** “boğazlamak, kesmek” (TN, 22b.2); **boğazla-** “boğazını keserek öldürmek” (MNHS, 12a.4); **boğazla-** “1. Boğazını keserek öldürmek, boğazlamak. (MBHKT, 183b-4=28/4) 2. Yenmek, mağlûp etmek; kurtulmak” (MBHKT, 213a-1), **boğazlan-** “1. Kesilmek, boğazlanmak. (MBHKT, 48b-9=5/3) 2. Mağlûp edilmek, bertaraf edilmek” (MBHKT, 157a-1); **boğazla-** “boğazlamak, kesmek; öldürmek” (MR, 169a/3), **boğazlan-** “boğazlanmak, kesilmek” (MR, 292a/16); **boğuzla-** “Ger boğuzlarsa hezârân kez gönüli şol nigâr / İtirâz itmek çü olmaz ihtirâz ola gerek” (KBD, G.1169/6); **Çağ. boğuzla-** “zēbh, qatl. idām ve helāk itmek. boynundan kesmek, öldürmek” (ŞSL, 176); **boğazla-** “boğazını kesmek, öldürmek” bk. **boğuzla-** (ÇFK, 84b-5), **boğazlan-** “boğazı kesilmek” (ÇFK, 80b-6-7), **boğuzla-** “boğazını kesmek, kesmek” (ÇFK, 80a-8-9); **boğazla-** “boğazını kesmek,

öldürmek krş. *boğuzla-*” Sİ; **boğazlan-** “boğazını kesmek” Sİ (ÇTS, 160) **boğuzla-** “boğazlamak, öldürmek, katletmek, boynundan kesmek krş. *boğazla-*” NH, Sİ (ÇTS, 161); **Osm. boğuzla-** “boğazlamak” (TTS, 634); **boğazla-** “Cezr, zebh, nahr, katl, idam, ihlâk etmek. Koyun, tavuk kesmek, sığır basmak. Kurban etmek.” (LO, 58); **boğazla-** “(Hayvan) kesmek, zebh etmek.” (KAT, 140); **GTü. boğazla-** “1. Hayvan veya insanı boğazından keserek öldürmek. 2. mec. Gaddarca, kan dökerek öldürmek.” (TS, 371), **boğazlan-** “boğazlama işine konu olmak veya boğazlama işi yapılmak” (TS, 371), **boğazlaş-** “1. Birbirini boğazlamak. 2. Kıyasıya dövüşmek.” (TS, 371), **boğazlat-** “boğazlama işini yaptırmak” (TS, 371)

boğazla- fiilinin temel anlamı “boğazlamak, hayvanı boğazlamak, boğazını keserek öldürmek” vb.’dir. TS’de kelimin “hayvan veya insanı boğazından keserek öldürmek” anlamıyla birlikte “gaddarca, kan dökerek öldürmek” anlamında mecazlaşmış olarak kullanıldığı görülmektedir (Atmaca, 2016: 741).

boğala- : < *boğala-* (< *boğa+la-*) **boğala-** “inek yavrusunu doğurmak, bızlamak” (LO, 58) bk. *buzagula-*

boğla- : *boğla-* (< *boğ+la-*) **Karah. boğla-** “boğlamak, bohçalamak” bk. *bagla-* .(DLT III, 292-13), **boğlan-** “bohçalanmak” bk. *baglan-* (DLT II, 239-5)

boğmaklan- : < *boğmaklan-* (< *boğmak+la-n-*) **boğmaklan-** “boğmak denilen gerdanlık takınmak” (TTS, 632)

bohçala- : < *bohçala-* (< *bohça+la-*) **Osm. bohçala-** “istif ve bendetmek, bohça içine bağlamak, kat kat buruşturmak” (LO, 59); **bohçala-** “bohçaya sarmak, bohça içinde istif etmek, paket yapmak” (KAT, 141); **GTü. bohçala-** “1. Bir şeyi bohça içine koyup sarmak. 2. Ayakları havada bağdaş kurar gibi toplayarak denize veya havuza atlamak. 3. Güreşte rakibin kol ve ayaklarını üst üste getirerek kımıldayamaz durumda alttan kavrayıp kucaklamak.” (TS, 373), **bohçalan-** “bohçaya konulmak” (TS, 373), **bohçalat-** “bohçaya koydurmak” (TS, 373)

bokla- : < *bokla-* (< *bok+la-*) **Karah. bokla-** “boklamak, pislemek (Oğuzca)” (DLT III, 292-20); **Osm. bokla-** “telvîs, cünha bulaştırmak, kirliletmek” (LO, 59), **boklaş-** “bozuşmak” (LO, 59); **GTü. bokla-** *kaba* “bir yeri veya bir işi kötü bir duruma getirmek” (TS, 374), **boklan-** *kaba* “kötü bir duruma gelmek, pislensek” (TS, 374), **boklaş-** *kaba* “kötü bir duruma girmek” (TS, 374)

bolcarla- : < *bolcarla-* (< *bolcar+la-*) **Çağ. bolcarla-** “bir araya gelmek ve tecemmu itmek üzere vad vermek; em’iyyet ve yığın için bir yere toplanmak” (ŞSL, 180)

bollan- : < *bollan-* (< *bol+la-n-*) **Osm. bollan-** “bolalmak, tevessü, tevafür etmek, infisâh bulmak” (LO, 59), **bollaş-** “Tevessü, tekessür etmek. Bereket, vefret, kesret bulmak.” (LO, 59), **bollat-** “Tevsi, geniş etmek, enlileştirmek, mebzul etmek, vüs'atlandırmak” (LO, 59); **bollan-** “1. Genişlenmek, enlenmek, tevessü etmek. 2. Mebzul ve feyz ü bereketli olmak.” (KAT, 142), **bollaş-** “1. Genişlenmek, enlenmek, tevessü, ittisâ etmek. 2. Bol ve mebzul olmak, çoğalmak, tevâfûr etmek.” (KAT, 142), **bollat-** “1. Genişletmek, enletmek, tevsi etmek. 2. Mebzul etmek, çoğaltmak, tevfir etmek.” (KAT, 142); **GTü. bollan-** “bol duruma gelmek, genişlemek” (TS, 375), **bollaş-** “bol duruma gelmek” (TS, 375), **bollaştır-** “bol duruma getirmek” (TS, 375), **bollat-** “bol duruma getirmek, genişletmek” (TS, 375)

bollaş- : < *bollaş-* (< *bol+la-ş-*) **Kıpçak bollaş-** “gebe olmak (CC)” (KıpçTS, 34)

borçlaş- : < *borçlaş-* (< *borç+la-ş-*) **Harezmi borçlaş-** “borç etmek” (ME, 124-5); **borçlan-** “borca girmek, borca batmak, borçlu olmak” (KAT, 142); **GTü. borçlandır-** “borçlanmasına yol açmak, borçlu duruma getirmek” (TS, 379), **borçlan-** “1. Karşılığını sonra vermek şartıyla birinden para veya bir şey almak, istikraz etmek. 2. mec. Manevi bir yükümlülük altına girmek” (TS, 379)

boslan- : < *boslan-* (< *bos+la-n-*) **Osm. boslan-** “boyplanmak gibi kad, kamet uzamak” (LO, 61); **boslan-** “Boylanmak: *Boylanıp boslandı.*” (KAT, 143)

boşlaglan- : < *boşlaglan-* (< *boşlag+la-n-*) **Karah. boşlaglan-** “kızmak, öğüt tutmamak” (DLT II, 272-13)

boşla- : < *boşla-* (< *boş+la-*) **Osm. boşla-** “Sākī sebūyı boşlama bitmez şarābumuz / Vardur cenāb-ı pīr-i meye intisābumuz” (KçzİMD, 404); **boşla-** “1. Serbes bırakmak, kendi haline terk etmek. 2. Boşaltmak” (TTS, 641), **boşlan-** “terkedilmek” (TTS, 641); **boşla-** “bırakmak, ferağat, ala hâlihi terk, sarf-ı nazar, tahliye, müsamaha etmek, yol vermek, fariğ olmak, vaz gemek” (LO, 61); **boşla-** “bırakmak, el çekmek, vazgeçmek, feragat etmek, terk ve ihmal eylemek” (KAT, 144); **GTü. boşla-** “1. Bırakmak. 2. İlgi göstermemek, ihmal etmek.” (TS, 385), **boşlaş-** “boş bir duruma gelmek” (TS, 384), **boşlat-** “boşlama işini yaptırmak” (TS, 385)

Atmaca TS’de ‘1. Bırakmak. 2. İlgi göstermemek, ihmal etmek’ anlamlarında yer alan kelimenin TTS’deki anlamından uzak bir anlama geçtiğini belirtmiştir (Atmaca, 2016: 934).

botula- : < *botula-* (<*botu+la-*) **Uyg. botula-** “(deve) doğurmak” (IrkB, 5); **Harezmi botala-** “(Deve için) yavrulamak” (KE, 34v21); **EAT botla-** “(Deve) yavrulamak” (MBHKT, 57a-10); **Osm. botla-** (**potla-**, **bortla-**) “deve yavrulamak” (TTS, 642); **potla-** “Sahihi botlamak. Maya, deve yavrusu. Türkîde buta budag yavrucuk demektir.” (LO, 319); **putla-** “[Ashî: **butlamak**, zira eski Türkçede buta ve budag yavru demektir.] (Dişi deve) doğurmak, yavrulamak.” (KAT, 979)

boxsuklan- : < *boxsuklan-* (< *boxsuk+la-n-*) **Karah. boxsuklan-** “eli boynuna bağlanmak” (DLT II, 272-14); **bohsuklan-** “tasmalanmak” (KTKT, Kök: 55v/5=003/180)

boyala- : < *boyala-* (< *boya+la-*) **Osm. boyala-** “şeyin yüzünü boya ile örtmek, lekelemek, tedbir edip suret vermek” (LO, 62); **boyala-** “boya ile örtmek, lekelemek” (KAT, 144); **GTü. boyala-** “gelişigüzel boya sürmek” (TS, 387), **boyalan-** “boya sürülmek” (TS, 387)

boyla- : < *boyla-* (< *boy+la-*) **EAT boyla-** “destan söylemek, hikâye anlatmak” (DK, 34-11); **boy boyla-** “bir kimsenin soyunu sopunu sayarak öğmek” (TTS, 647)

boyla- : < *boyla-* (< *boy+la-*) **EAT boyla-** “boy ölçüşmek, eşit görmek” (SN, 56-13); **Çağ. boyla-** “boy ile ölçmek, bir boy gitmek; başdan ahire gitmek” (ŞSL, 184); **boyla-** “boy ile ölçmek; bir boy gitmek; baştan sona kadar gitmek” NH, CD (ÇTS, 165); **Osm. boyla-** “Seyr-i gülşende iken yâr büyüklenme inen / Hele her cânibi bir boylaya ey serv-i çemen” (ŞYD, G.265/1), **boyla-** “Çîn-i hat u çâh-ı zekanun hûb bilür dil / Bir boylamaduk lücce vü gird-âb mı kaldı” (ŞYD, G.423/4); **boyla-** “1. Boy ölçmek, boy ölçüşmek. 2. Boylu boyunca dalmak. 3. Sürekli olarak izlemek” (TTS, 648), **boylaş-** “boy ölçüşmek” (TTS, 648); **boyla-** “boyuna ölçmek, uzak mahalli boyuna gitmek, varmak, bir boy gitmek, boylamak, boylatmak, uzun etmek” (LO, 62), **boylaş-** “boylanmak, boy uzamak, büyüme” (LO, 62), **boylaştır-** “cins cins boy boy tefrik, tertip” (LO, 62); **boyla-** “1. Boy kazandırmak, uzatmak. 2. Boyuna ölçmek, tûlen mesaha etmek. = *fl.* Boyuna gitmek, uzanmak.” (KAT, 145), **boylan-** “boy peyda etmek, uzanmak” (KAT, 145), **boylaş-** “boy peyda etmek, boylanmak, uzamak” (KAT, 145), **boylaştır-** “1. Uzatmak, boylandırmak. 2. Boy boy tefrik ve tertip etmek.” (KAT,

145), **boylat-** “uzatmak, boy kazandırmak” (KAT, 145); **GTü. boyla-** “1. İstemeyerek bir yere gitme durumunda kalmak. 2. Düşmek. 3. Yükselmek, çıkmak. 4. Boy ve hacmine göre ayırmak.” (TS, 388), **boylan-** “boyu uzamak” (TS, 389); **boylat-** “boylama işini yaptırmak” (TS, 389)

Atmaca, *boyla-* fiilinin günümüzde TS’de anlam dairesini daha da genişlettiğini ifade etmiştir (Atmaca, 2016: 447).

boyunla- : < *boyunla-* (< *boyun+la-*) **Karah. boyunla-** “boyuna vurmak” (DLT III, 145-23); **Kıpçak boyunladı** “boyuna vurdu” (Kİ, 21); **boyunla-** “sille vurmak” (TA, 36a/12); **boyunla- (I)** “Boynuna tokat vurmak (BM) **boyunla- (II)** Kucaklamak (TZ)” (KıpçTS, 35); **boyunla-** “boynunu kırıp öldürmek” (TTS, 654)

bozla- : < *bozla-* (< *boz+la-*) **Karah. bozla-** “ses vermek, bağırarak; bozlamak” (DLT III, 291-22), **bozlat-** “böğürtmek” (DLT II, 341-7); **Harezmi buzla-** “deve böğürmek” (İBML, 22); **Kıpçak buzladı** “devenin bağirtisi” (Kİ, 24); **bozla-** “kükremek, azmak (TZ)” (KıpçTS, 35); **EAT buzla-** “bağıra bağıra ağlamak, feryad etmek, deve bağırarak” (DK, 54-9), **buzlaş-** “bağırıp ağlaşmak, deve gibi bağırışıp feryad etmek” (DK, 22-2), **buzlaşdur-** “deveyi bağirtmek, develeri bağırıştırmak” (DK, 45-13), **buzlat-** “ağlatmak, feryad ettirmek, bağirtmek, deveyi bağirtmek” (DK, 136-13); **Çağ. bozla-** “ağlayıp inlemek, haykırmak” (LM, 2953); **bozla-** “ötmek, şakımak” (ŞHD, 12b-11); **bozladı** “matem-zedelerde sagu sagıb hazîn avazla ingledi demektir” (AL, 146); **buzla-** “deve yavrusunu çağırarak. soğukdan buzlamak” (ŞSL, 172); **Osm. buzlan-** “Nûşîn-lebân figân edicek sûz u tâbdan / Buzlanma belki lâzime-i la’l-i nâb olur” (ŞGD, K.26/9); **bozla-** “bağırarak, böğürmek” (TTS, 661); **GTü. bozla-** hlk. “1. Deve bağırarak. 2. mec. Çılgılık koparmak.” (TS, 393)

Kelimenin genişleme hadisesine uğraması konusunda Arslan Erol, “Başlangıçta deve için kullanılan bu kelime zamanla insan için de kullanılmaya başlandığı Kaşgarlı’daki ‘ses vermek, bağırarak’ gibi anlamlardan anlaşılmaktadır” demektedir (Arslan Erol, 2008:218).

bozlan-: < *bozlan-* (< *boz+la-n-*) **Kıpçak bozlan-** “bozulmak, harap olmak (TZ)” (KıpçTS, 35)

böbürlen- : < *böbürlen-* (< *böbür+le-n-*) **Osm. böbürlen-** “kurulup kabarmak, tebartum” (LO, 64); **böbürlen-** “bebr gibi kurulup kabarmak” [«böbürlenmek» diye telâffuz

olunur.] (KAT, 147); **GTü. böbürlen-** “övünerek kabarmak, üstünlük taslamak, kurulmak” (TS, 395)

böceklen- : < *böceklen-* (< *böcek+le-n-*) **Osm. böceklen-** *ekin böceklenmek* “bitlenmek, sûs peyda etmek” (LO, 65); **böceklen-** “(Ekin, zahire vesaire) böcek peyda etmek, böceklerden istilâ olunarak bozulmak, bitlenmek” (KAT, 147); **GTü. böceklen-** “içinde veya üstünde böcek üremek” (TS, 396)

bögürle- : < *bögürle-* (< *bögür+le-*) **Karah. bögürle-** “bögüre vurmak; harp safını karşılaşmadan sağ veya soldan vurup yenmek” (DLT III, 332-7)

Kelimenin sadece DLT’de kullanılmasına karşın çok anlamlı olarak kullanılması hususunda Arslan Erol daha önce gerçekleştirmiş bir anlam genişlemesi durumu olabileceğini düşündürdüğünü ifade etmiştir (Arslan Erol, 2008: 220).

bölekle- : < *bölekle-* (< *bölek+le-*) **Çağ. bölekle-** “bölüklemek. taksım ve takti itmek. pare pare eylemek; cüda cüda, lahte lahte, ayrı ayrı, denk denk, pay pay” (ŞSL, 182)

börülen- : < *börülen-* (*bör+le-n-*) **Kıpçak börülen-** “tomurcuklanmak, açılmak (CC)” krş. *bürülen-* (KıpçTS, 36); **bürülen-** “tomurcuklanmak, açılmak (DM)” krş. *börülen-* (KıpçTS, 40) bk. *pürülen-*.

buçgaklan- : < *buçgaklan-* (< *buçgak+la-n-*) **Karah. buçgaklan-** “köşelenmek” (DLT II, 273-25)

buğla- : < *buğla-* (< *buğ+la-*) **Kıpçak buğla-** “bulamak, karıştırmak (Kİ)” (KıpçTS, 36) bk. krş. *bulula-*

buğlat- : < *buğlat-* (< *buğ+la-t-*) **Kıpçak buğlat-** “tütsülemek (TZ)” (KıpçTS, 36)

buğulan- : < *buğulan-* (< *buğu+la-n-*) **Osm. buğulan-** “duman çökmek” (LO, 67); **buğulan-** “buharla örtülmek, buhardan bir perde tutmak” (KAT, 150); **GTü. buğula-** “1. Buğudan geçirmek, buğuya tutmak. 2. Bazı yemekleri buğu ile pişirmek” (TS, 405), **buğulandır-** “buğulanmasına yol açmak” (TS, 405), **buğulan-** “üzerinde buğu oluşmak, buğu ile kaplanmak” (TS, 405), **buğulaş-** “buğu durumuna gelmek, buharlaşmak” (TS, 405), **buğulaştır-** “bir sıvının buğulaşmasını sağlamak” (TS, 405)

buhūrla- : < *buhūrla-* (< *buhūr+la-*) **Kıpçak buhūrla-** “tütsülemek” (KK, 82b/10), **buhūrlan-** “tütsülenmek” (KK, 83a/1); **buhūrla-** “tütsülemek” (İM, 237b/4);

buḥūrla- <Ar. +T. “tütsülemek (BV)” (KıpçTS, 37); **EAT buḥūrla-** “tütsülemek” (TİKT, 46b/21); **buḥūrlandur-** “tütsülemek, buhur vermek” (TM, 139a-5); **buhūrla-** “tütsülemek” (KAT, 150)

bukağula- : < *bukağula-* (<*bukağu+la-*) **Harezmi bukağula-** “bukağılamak, zincire vurmak” (ME, 102-4), **bukağulan-** “zincire vurulmak” (ME, 87-2); **bukağula-** “zincire vurmak, bukağılamak” (KE, 231v8) **Kıpçak bukağula-** “bağlamak, zincirlemek (BV)” (KıpçTS, 37); **Çağ. bukağula-** “bukağılamak; bağlamak” (ÇGT, 195/1); **Osm. bukağula-** “bukağı vurmak, zincirlemek” (LO, 67); **bukağula-** “bukağı vurmak, pâyvândla bağlamak” (KAT, 150); **GTü. bukağula-** hlk. “hayvanın ayağına bukağı takmak” (TS, 406), **bukağulan-** “hayvanın ayağına bukağı takılmak” (TS, 406)

buḫuklan- : < *buḫuklan-* (< *buḫuk+la-n-*) **Uyg. buḫuklan-** “yuvarlaklaşmak” (EUTS, 52) **Karah. buḫuklan-** “tomurcuklanmak, kabarmak” (DLT II, 285-9)

bula- : < *bula-* (< *bu+la-*) **Karah. bula-** “pişirmek” (DLT III, 270-12), **buladh-** “tencere buğusunda pişirtmek” bk. *bulat-* (DLT II, 310-8), **bulat-** “tencere buğusunda pişirtmek” bk. *buladh-* (DLT II, 310-4) bk. *buğula-* krş. *bulula-*, *buğla-*

bulula- : < *bulula-* (< *bulu+la-*) **Uyg. bulula-** “karıştırmak” (ETG, 270); **bulula-** “karışmak, karmakarışık olmak” (EUTS, 53); **Kıpçak buğla-** “bulamak, karıştırmak (Kİ)” (KıpçTS, 36)

bulunla- : < *bulunla-* (< *bulun+la-*) **Kıpçak bulunladı** “Ganimet aldı” (Kİ, 23); **EAT bulunlan-** “ganimet olarak almak, ganimet elde etmek” (MBHKT, 87a-3=8/69)

bulutlan- : < *bulutlan-* (< *bulut+la-n-*) **Osm. bulutlan-** “hava kapanmak, kumaş lekelenmek, ayna dumanlanmak, küdüret gelmek, göz illet peyda etmek.” (LO, 69); **bulutlan-** “1. Bulut peyda etmek, bulutla kaplanmak, bulanmak. 2. Lekelenmek. 3. Üzerine duman ve buğu durmakla şeffaflığı kaybetmek. 4. (Göz) iyi görememek, dumanlı görmek.” (KAT, 153); **GTü. bulutlan-** “1. Bulutlarla kaplanmak. 2. mec. Kederlenmek, hüznlenmek.” (TS, 412)

bunıla- : < *bunıla-* (< *bunı+la-*) **Kıpçak bunıladı** “ayıpladı” (Kİ, 23)

burcala- : < *burcala-* (< *burca+la-*) **EAT burcala-** “yakmak” (SN, 188-6); **burcala-** “buram buram tüterek her tarafa koku yaymak” (TTS, 706)

burçaklan- : < *burçaklan-* (< *burçak+la-n-*) **Karah.** *burçaklan-* “burçaklanmak; -akar hakkında- tane tane akmak, burçak burçak olmak” (DLT II, 273-29)

burgaçlan- : < *burgaçlan-* (< *burgaç+la-n-*) **Osm.** *burgaçlan-* “iltivâ, sarmaş dolaş olmak” (LO, 69); *burgaçlan-* “buruşup karmakarışık olmak” (KAT, 154)

burgula- : < *burgula-* (< *burgu+la-*) **Osm.** *burgula-* “matkap ile delmek” (LO, 69); *burgula-* “burgu ile delmek” (KAT, 154); **GTü.** *burgula-* “burgu ile delmek, delik açmak” (TS, 415), *burgulan-* “burgulama işine konu olmak, burgu ile delinmek” (TS, 415)

burtala- : < *burtala-* (< *burta+la-*) **Karah.** *burtala-* “altın varaklar veya kırıntılar yapıştırmak” bk. *türtele-* (DLT III, 352-4), *burtalan-* “altın kırıkları ile süslenmek” (DLT III, 200-19)

burunduğla- : < *burunduğla-* (< *burunduğ+la-*) **Harezmi** *burunduğla-* “burunduk takmak” (KE, 190r12), *burunduğlat-* “burunduk taktırmak” (KE, 198r2); **Kıpçak** *burunduğla-* “dizginlemek, gem takmak (TZ)” (KıpçTS, 38)

burunla- : < *burunla-* (< *burun+la-*) **Karah.** *burunla-* “buruna vurmak” (DLT III, 342-2); **Çağ.** *burunla-* “ilerlemek, öne geçmek” GN (ÇTS, 176); **GTü.** *burunla-* “1. Dışlamak. 2. Aşağılamak. 3. Sivriltilmek.” (TS, 418), *burunlat-* “sivri duruma getirmek” (TS, 418)

buşgutlan- : < *buşgutlan-* (< *buşgut+la-n-*) **Karah.** *buşgutlan-* “çırak, çömez sahibi olmak” bk. *tuşgutlan-* (DLT II, 270-14)

buştula- : < *buştula-* (< *buştu+la-*) **Harezmi** *buştula-* “müjdelemek” (ME, 72-2), *buştulaş-* “müjdeleşmek” (ME, 196-4); *muştulan-* “müjdelenmek, sevinmek” (ME, 209-8); **Kıpçak** *muştuladı* “iyi haber getirdi” (Kİ, 59); *muştla-* “müjdelemek (TZ)” krş. *muştula-* (KıpçTS, 189); **EAT** *muştula-* <Fa.+T. “müjdelemek” krş. bk. *muştula-* (YE, 82v1), *muştula-* “müjdelemek” krş. bk. *muştula-* (YE, 143r4); *muştula-* “müjdelemek” (YZ, 113r9); *muştula-* “müjdelemek” (SN, 28-10); *muştula-* “müjdelemek” (TİKT, 16a/7); krş. *muştula-*; *muştula-* “müjdelemek” (TİKT, 145b/13) krş. *muştula-*; *muştula-* “sevindirici haber vermek, müjdelemek” (KG, 114b.12); *muştula-* “müjdelemek” (GT, 23a-2); *muştula-* “müjdelemek” (DK, 223-13); *muştula-* bk. *muştula-* (EATKT, 563a/5), *muştulan-* “müjdelenmek” (EATKT, 288b/4), *muştula-* “müjdelemek” (EATKT, 14b/6); *muştula-* “müjdelemek” (MBHKT, 231a-1=42/23), *muştulan-*

“müjde verilmek, müjdelenmek” (MBHKT, 233a-6=43/17); **muşdula-** bk. *muştula-* (MR, 210b/19), **muştula-** bk. *muştula-* (MR, 146a/1), **muştula-** “müjdelemek” (MR, 146a/7); **Osm. müjdele-** “sevinç haberi, beşaret” (NbDS, G.728/3) “Müjdeler ey dil-i dīvāne giriftar olıcak/Kayd yokdur saña zencîr-i cünûndan şöña”; **müjdele-** “Müjdeler küllâbî-i dâr-ı şifâ-yı ‘aşka kim/Gönlümüñ Mecnûnlığa haylîce isti’dādı var (KçzİMD, 369); **muştula-** “müjdelemek, tebşir etmek” (TTS, 2813); **GTü. müjdele-** “muştulamak” (TS, 1724), **müjdelen-** “muştulanmak” (TS, 1724)

butarla- : < *butarla-* (<*butar+la-*) **Uyg. butarla-** “yırtmak” (ETG, 271); **butarla-** “parçalamak, yırtmak, parça parça etmek” (EUTS, 55)

butıklan- : < *butıklan-* (<*butık+la-n-*) **Karah. butıklan-** “budaklanmak, dallanmak” (KB, 3839); **butakla-** “budamak” bk. *butıkla-* (DLT III, 337-1), **butaklan-** “budaklanmak, tomurcuklanmak, kollara ayrılmak” (DLT II, 264-24), **butıkla-** “budamak” bk. *butakla-* (DLT III, 337-1); **Harezmi budaklan-** “çatallanmak, yayılmak” (ME, 154-8); **butaklan-** “(Ağaç) dallanmak” (NF, 352-14); **Çağ. butaklan-** “budaklanmak, tomurcuklanmak” (ŞT, 95b-10); **Osm. budaklan-** “dallanmak, dal vermek” (TTS, 679); **budaklan-** “Dallanmak gibi bir şey eşkâl-i avâ’ik peyda etmek. Pürüzlenmek, teferru, teşa’ub etmek” (LO, 66); **budaklan-** “1. Budaklar sürmek, fûru ve ağsan peyda etmek, dallanmak. 2. Çatallaşıp müşkül olmak, pürüzlenmek” (KAT, 149); **GTü. budaklandır-** “budaklanmasını sağlamak” (TS, 402), **budaklan-** “budak sürmek, dallanmak” (TS, 402)

butla- : < *butla-* (< *but+la-*) **Karah. butla-** “buduna vurmak; budunu ısırarak” (DLT III, 291-15)

buyanla- : < *buyanla-* (< *buyan+la-*) **Uyg. buyanla-** “iyilik etmek, hizmet etmek” (EUTS, 55)

buyurla- : < *buyurla-* (< *buyur+la-*) **Kıpçak buyurla-** “hediye vb. kabul etmek” (TA, 37a/6)

buzagula- : < *buzagula-* (<*buzagu+la-*) **Uyg. buzagula-** “(inek) doğurmak” (İrkB, 41); **Karah. buzagula-** “buzağılamak, buzağı doğurmak” (DLT III, 91-22); **EAT buzala-** “buzağılamak” (MR, 85b/13); **Çağ. buzağıla-** “inek ve emsali yavrulamak” (ŞSL, 172); **Osm. buzala-** “buzağılamak, hayvan doğurmak” (TTS, 734), **buzalat-** “hayvan doğurtmak” (TTS, 734); **buzağıla-** “Türkîde bızlamak, inek emsali yavrulamak, intâc.” (LO, 71); **bızla-** [Aslı: *buzağılamak*] “(İnek ve emsâli) doğurmak, yavrulamak” (KAT,

130); **buzlağıla-** [Zebanzedi: *bızlamak*] “(İnek ve emsali hayvanat) yavrulamak, doğurmak” (KAT, 157); **GTü. buzağıla-** “sığır yavrulamak” (TS, 420), **buzlağılaş-** “buzlağı durumuna gelmek” (TS, 420)

buzla-: < *buzla-* (< *buz+la-*) **Kıpçak buzla-** “donmak, buzlamak” (İM, 109b/6); **buzlan-** “buzlanmak, buz tutmak” (SSGT, 219/7); **buzla-** “1. Donmak, buzlanmak (İM) 2. Kırağı yağmak (TZ)” (KıpçTS, 39); **Çağ. buzla-** “deve yavrusunu çağırma. soğuktan buzlamak” (ŞSL, 172); **Osm. buzlan-** “buzlanmak” “Bürûdet öyle ki buzlanmasın deyü lâyık / Konulsa penbeye yâkut-pâreveş ahker ” (ND, K.13/9); **buzlan-** “Bu şeb engüşter-i elmâs takup ol meh-rû / Serdî-i reşk ile buzlandı çerâğ-ı yâkût” (KçzİMD, 312); **buzlan-** “Buz tutmak, şişe ve aynanın yüzü saf iken dumanlanmak, şeffaflık zail olmak, rutubet konmak, suların yüzü donmak” (LO, 71); **buzlan-** “1. Yüzünde buz tutmak, üstü donmak. 2. (Ayna ve şişe) dumanlanmak, rutubet hasebiyle şeffaflığı kaybedip buzlu gibi görünmek.” (KAT, 157); **GTü. buzlan-** “buzla kaplanmak, buz tutmak” (TS, 421), **buzlaş-** “buz durumuna gelmek” (TS, 421)

bügdele- : < *bügdele-* (*bügde+le-*) **Karah. bügdele-** “hançerlemek” (DLT III, 352-24)

büğüret- : < *büğüret-* (< *büğü+le-t-*) **büğüret-** “eğriletmek, eğri büğrü yapmak” (KAT, 157)

bügülen- : < *bügülen-* (<*bügü+le-n-*) **Uyg. bügülen-** “dindarlık, zahitlik, inanç, itikat, gizemli bilgelik, gizemli güç” (AY, 186.1.); **bügülen-** “tabiat üstü güç göstermek, büyülemek” (Üİ, 103a 4); **bögülän-** “güvenmek, itimat etmek” (EUTS, 49); **Karah. bügüle-** “bilgi ile techiz olmak” (KB, 3142); **bügülän-** “büyülenmiş” (KTKT, Ünlü: 262r/1=025/008); **EAT bügüle-** “büyülemek, gözünü boyamak” (MBHKT, 77b-4=7/132), **bügülen-** “büyülenmek, gerçeği görememek, aldanmak” (MBHKT, 164b-11=23/89); **GTü. büyüle-** “1. Büyü ile etki altına almak, efsunlamak, afsunlamak. 2. mec. Çekiciliği ile etkisi altına almak, birini kendine bağlamak, teshir etmek.” (TS, 429), **büyülen-** “büyüleme işine konu olmak, efsunlanmak, afsunlanmak, sihirlenmek, avurtlanmak.” (TS, 429)

Bu fiilin “güvenmek, itimat etmek”; “bilgi ile teşhiz olmak”; “büyülenmek, gerçeği görememek, aldanmak” şeklinde üç kaynaktan birbiriyle yakın olmakla birlikte farklı anlamlarda kullanımları bulunmaktadır (Arslan Erol, 2008: 219). Kelimenin TS’de yer

alan “çekiciliği ile etkisi altına almak, birini kendine bağlamak, teshir etmek” anlamıyla da mecazlaştığı görülmektedir (Atmaca, 2016: 744).

büğünle- : < *büğünle-* (< *büğün+le-*) **Osm. büğünle-** “Su önüne set çekip iriktirmek, tutmak. Türkîde *büğün* bütet, set ve birikinti demektir.” (LO, 72); **büğünle-** “suyun önüne set çekip suyu iriktirmek, durdurmak” (KAT, 157) bk. *büketle-*

büketle- : < *büketle-* (< *büket+le-*) **Çağ. büketle-** “sedd çekmek, tesdîd itmek şu önüne hadd çeküb irkirdirmek, yüksek yere şu çıkarmak” (ŞSL, 177), **bögütle-** “bükütlemek. akar suyun yolını bend ve sedd itmek; bağlamak. kır dökmek” (ŞSL, 178) bk. *büğünle-*

bükle- : < *bükle-* : → *büklü-*; **büklü-** (*büğli-, bükle-, bükli-*) “bükülmek, kıvrılmak” (TTS, 739)

büksüklen- : < *büksüklen-* (< *büksük+le-n-*) **Karah. büksüklen-** “kızda meme tomurmak” (DLT II, 277-14)

bürgelen- : < *bürgelen-* (< *bürge+le-n-*) **Karah. bürgelen-** “öfkeden pire gibi sıçramak, pirenlemek” (DLT III, 202-8)

bürkle- : < *bürkle-* (< *bürk+le-*) **Kıpçak bürkle-** “ayıplamak (TZ)” (KıpçTS, 40)

bütünle- : < *bütünle-* (< *bütün+le-*) **Karah. bütünle-** “gerçekliğini aramak” (DLT III, 341-27); **Kıpçak bütünle-** “bütünlemek, bütün hâle getirmek (BV)” (KıpçTS, 40); **Osm. bütünle-** “noksanı ikmâl etmek, tamamlamak, eklemek, kırık kemiği bütme” (LO, 73); **bütünle-** “eksik ve noksanını yerine getirip tamamlamak, teknil etmek” (KAT, 159); **GTü. bütünle-** “1. Eksiksiz duruma getirmek, tamamlamak. 2. Ufak, bozuk paraları büyük para durumuna getirmek.” (TS, 425-426), **bütünlen-** “bütünleme işine konu olmak, ikmal edilmek, tamamlanmak” (TS, 426), **bütünleş-** “bütün duruma gelmek” (TS, 426), **bütünleştir-** “bütün duruma getirmek” (TS, 426), **bütünlet-** “bütün duruma getirmek, tamamlatmak” (TS, 426)

büzdenle- : < *büzdenle-* (< *büzden+le-*) **büzdenle-** “büzölüp oturmak” (KAT, 160)

büzdüzle- : < *büzdüzle-* (< *büzdüz+le-*) **büzdüzle-** “ezile büzüle hareket etmek, miskin oturmak, kışını büzme, boş, baştan savma” (LO, 73)

cabala- : < *cabala-* (< *caba+la-*) **cabala-** “caba olarak vermek, ihda etmek” (TTS, 747)

câdûla- : < *câdûla-* (< *câdû+la-*) **EAT** *câdûla-* “büyülemek”, “Gözleri câdûlayıp kıldı bu akıımı esîr / Zülfi silsilesine bağladı inanmadı” (KBD, G 489/3); *cazılan-* “cadı haline gelmek” (TTS, 756)

cānlan- : < *cānlan-* (< *cān+la-n-*) **EAT** *canlan-* “canlanmak” (MT, 9b-13); *canlan-* “canlanmak” (MBHKT, 157b-7); **Osm.** *canlan-* “gücü artmak, diri duruma gelmek” (NFD, 4069); *cānlan-* “Cânlandı her nihâl salındı sabâyile / Her nahl-i tâze nâz ile reftâra başladı” (ŞYD, G.442/3); *canlan-* “ölü iken canlı hâle gelmek, hayat belirtisi göstermek” (NDS, G.44/1); *canlandır-* “1. Can vermek, diriltmek. 2. Ayıltmak, kendine getirmek. 3. Taze hayat vermek, şenlendirmek, revaç ve muamelâtını arttırmak.” (KAT, 165), *canlan-* “1. Dirilmek, i’âde-i hayât etmek. 2. Ayılmak, kendine gelmek. 3. Taze hayat bulmak, şenlenmek, revaç bulmak.” (KAT, 165); **GTü.** *canlandır-* “1. Canlanmasını sağlamak, canlanmasına yol açmak. 2. Yaşatmak, birinin kılığına girmek. 3. Canlılık, tazelik, dirilik getirmek. 4. mec. Yoğunluk, etkinlik kazandırmak. 5. *tıp* Yaşama döndürmek. 6. Bir karakteri oynamak, ona kişilik vermek.” (TS, 443), *canlan-* “1. Gücü artmak, diri duruma gelmek. 2. Depreşmek. 3. Geçmişte yaşanan bir olay veya durum yeniden hatırlanmak. 4. mec. Etkinliği artmak, hareketlilik kazanmak.” (TS, 443)

cānlan- : < *cānlan-* (< *cān+la-n-*) **EAT** *cānlan-* <Fa.+T. “dost edinmek” (YE, 131v5)

canlan- : < *canlan-* (< *can+la-n-*) **Çağ.** *canlan-* “istikrâh ile söylemek, zür ile tekellüm etmek, mızımız” (ŞSL, 283)

carislen- : < *carislen-* (< *caris+le-n-*) *carislen-* “yaygara ve gevezelik etmek, edepsizlik ve şamata etmek” (KAT, 166)

cāsusla- : < *cāsusla-* (< *cāsus+la-*) **EAT** *cāsusla-* “cāsuslamak, cāsusluk etmek” (DK, 90-2); **GTü.** *casusluk etmek* “casus olarak çalışmak” (TS, 446)

cavalat- : < *cavalat-* (< *cava+la-t-*) **Çağ.** *cavalat-* “maşlahat, meşveret virmek, beyân-ı rêy etmek, yoluna kırmak. ibraz” (ŞSL, 283)

celvelen- : *celvelen-* (< *celve+le-n-*) **EAT** *celvelen-* “nâz ve işvede bulunmak, kurulmak” (KKMU, 51a/10); **GTü.** *cilvelen-* “cilve yapmak” (TS, 466), *cilveleş-* “1. Karşılıklı cilve yapmak. 2. Birbirine çok yakın arkadaşmış gibi takılmak.” (TS, 466)

cemilen- : < *cemilen-* (< *ce mi+le-n-*) **cemilen-** “(Kelime) cemi olmak, cemi sıygasına nakledilmek: *Türkçede isimler «-ler» ilâvesiyle cemilenir.*” (KAT, 171), **cemilendir-** “(Bir kelimeyi) cemi yapmak, cemi sıygasını teşkil etmek: *Türkçede isimleri cemilendirmek için ahirlerine «-ler» ilâve etmek iktiza eder.*” (KAT, 171)

cenkleş- : < *cenkleş-* (< *cen k+le-ş-*) **cenkleş-** “cenk etmeye, muharebeye girişmek” (KAT, 172); **GTü. cenkleş-** “1. Savaşmak. 2. mec. Atışmak, çekişmek, münakaşa etmek” (TS, 452)

cerahatlan- : < *cerahatlan-* (< *cerahat+la-n-*) **cerahatlan-** “(Yara) cerahat bağlamak, irin tutmak, işlemeye başlamak” (KAT, 173); **GTü. cerahatlen-** “yara irin toplamak” (TS, 455)

cergele- : < *cergele-* (< *cerge+le-*) **EAT cergele-** “sıralamak”, “Hindû benlerini şol la'l-i lebün yanında / Görürem cergelemiş ola mı büt hâle durur” (KBD, G.510/2); **cergelen-** (**çergelen-**) “insan ve hayvanlar çepeçevre bir halka meydana getirmek” (TTS, 762)

cesaretlen- : < *cesaretlen-* (< *cesaret+le-n-*) **cesaretlen-** “cesaret almak, cür’et peyda etmek, korku ve ihtiraz zail olup serbestlik gelmek” (KAT, 174); **GTü. cesaretlendir-** “yürekletmek, yiğitlendirmek, cesaret vermek” (TS, 456), **cesaretlen-** “yılğınlığı gitmek, yüreklenmek, yiğitlenmek” (TS, 456)

cevablaş- : < *cevablaş-* (< *cevab+la-ş-*) **EAT cevablaş-** “muhâvere etmek, konuşmak” (MBHKT, 258b-8=58/1); **GTü. cevapla-** “bir soruya, bir isteğe, bir söz veya yazıya karşılık vermek, yanıtlamak” (TS, 456), **cevaplandır-** “bir şeyin cevabını, karşılığını vermek, yanıtlandırmak” (TS, 457), **cevaplan-** “cevaplama işi yapılmak, yanıtlanmak” (TS, 457)

cezalan- : < *cezalan-* (< *ceza+la-n-*) **cezalan-** “ceza görmek, cezaya uğramak” (KAT, 176), **cezalandır-** “ceza vermek, mücazata uğratmak, mahkemece cezasını tayin etmek” (KAT, 176); **GTü. cezalandır-** “bir kimseye veya varlığa ceza vermek” (TS, 459), **cezalan-** “cezaya çarpılmak” (TS, 459)

cığalan- : < *cığalan-* (< *cığa+la-n-*) **cığalan-** “süsünü göstermek, süslü olarak görünmek” (TTS, 765)

cilâlandur- : < *cilâlandur-* (< *cilâ+la-n-dur-*) **EAT cilâlandur-** “parlatmak, her türlü kötülükten uzaklaştırmak” (KKMU, 100a/3); **cilâlan-** (<Ar. cilâ+lan-) “cila sürülmek,

parlamak” (TM, 75b-6); **Osm. *cilâlan-*** “cila sürülmek, parlamak” (ZD, 2351); **GTü. *cilala-*** “1. Cila sürerek parlatmak, cila vurmak. 2. *argo* Övmek. 3. *argo* Tat katmak.” (TS, 465), ***cilalan-*** “cılalama işine konu olmak” (TS, 465), ***cilalat-*** “cılalama işini yaptırmak” (TS, 465)

cıla- : < *cıla-* (< *cıla-*) **Çağ. *cıla-*** “ârzü, taleb, hâhiş itmek; temenni ve tercî eylemek” (ŞSL, 289)

cırtla- : < *cırtla-* (< *cırt+la-*) ***cırtla-*** ya *cırlamak*. “1. Böcek gibi cır cır etmek, zırlamak, ötmek. 2. mec. Gevezelik etmek.” (KAT, 178), ***cırtlat-*** yahut *cırlatmak*. “Bir böcek vesaireyi cırt ettirip öttürmek.” (KAT, 178); **GTü. *cırtla-*** “cırt” diye ses çıkarmak (TS, 461)

cıvıkla- : < *cıvıkla-* (< *cıvık+la-*) **Osm. *cıvıkla-*** “avuçlayıp sıkarak özleştirmek, yumuşatmak” (LO, 79), ***cıvıklan-*** “Çamur ziyade olup özleşmek. Mizaç titiz, bulaşık olmak, sokaklar cıvık çamur olmak.” (LO, 79); ***cıvıkla-*** “lüzucetli bir şeyi avuç içinde sıkarak karıştırmak” (KAT, 178), ***cıvıklan-*** “(Lüzucetli şey) avuçlanarak veya basılarak karışmak.” (KAT, 178); **GTü. *cıvıklaş-*** “cıvık duruma gelmek” (TS, 461), ***cıvıklaştır-*** “cıvık duruma getirmek” (TS, 462)

cızla- : < *cızla-* (< *cız+la-*) **Osm. *cızla-*** “irticâc, tende yürek sızlamak gibi deprenip kalkmak, mübalâğa acımak” (LO, 79), ***cızlan-*** “böcekler cır cır etme, acı ötmek, uçarken öten böceklerde vızlamak müstameldir” (LO, 79), ***cızlat-*** “sert şeyi camı çizip kesmek, çizerken ses ihdas etmek” (LO, 79); ***cızla-*** “cız ederek yanmak” (KAT, 178), ***cızlat-*** “cız ettirerek yakmak” (KAT, 178); **GTü. *cızla-*** “1. “Cız” diye ses çıkarmak. 2. mec. Cız etmek.” (TS, 463)

cibele- : < *cibele-* (< *cibe+le-*) **Çağ. *cibele-*** “kalkın örtmek, silâhlanmak, zırh” (ŞSL, 287); ***cebele-*** “zırh geydirmek, techiz etmek” (TTS, 758)

ciltle- : < *ciltle-* (< *cilt+le-*) ***ciltle-*** “(Kitaba) kap geçirmek, teclîd etmek” (KAT, 181), ***ciltlen-*** “(Kitaba) kap geçirilmek, teclîd olunmak” (KAT, 181), ***ciltlet-*** “(Kitaba) kap geçirmek, teclîd ettirmek” (KAT, 181); **GTü. *ciltle-*** “kitaba cilt yapmak” (TS, 466), ***ciltlen-*** “ciltleme işi yapılmak” (TS, 466), ***ciltlet-*** “ciltleme işini yaptırmak” (TS, 466)

cirklendür- : < *cirklendür-* (< *cirk+le-n-dür-*) **EAT *cirklendür-*** “kirlendirmek, pis etmek” “*cirk* (Fa.): Kir, pas, pis” (TİKT, 194b/2)

cumbalaş- : < *cumbalaş-* (< *cumba+la-ş-*) **cumbalaş-** “sarkmak” (LO, 80); **GTü. cumbala-** “bir parçanın dar kenarındaki testere izi vb. girinti ve çıkıntıları düzeltmek” (TS, 472), **cumbalat-** “cumbalama işini yaptırmak” (TS, 472)

cüftlen- : < *cüftlen-* (< *cüft+le-n-*) **Harezmi cüftlen-** “evlenmek” (ME, 186-6), **cüftlendür-** “evlendirmek” (ME, 97-7), **cüftleş-** “birleşmek” (ME, 203-2), **cüftlen-** <Fa.+T. “evlenmek” (NF, 398-14), **cüftlendür-** “evlendirmek” (NF, 280-5), **cüftlendür-** “evlendirmek” (HTKT, 475a/7=44/54); **EAT çiftlen-** “nikâhlanmak” (TİKT, 17b/7), **çiftlet-** “evlendirmek” (TİKT, 40b/5); **çiftlen-** “birleştirilmek” (EATKT, 633a/1); **çiftlen-** “nikâhlanmak, nikâhla almak” (MBHKT, 35a-9=4/3); **çiftlendür-** “1. Eş yapmak, eş olarak vermek, nikâhlamak. (MBHKT, 250a-4=52/20) 2. Çift çift vermek” (MBHKT, 232a-10=42/50); **çiftlen-** “eş edinmek, evlenmek” (MR, 55a/16), **çiftlendür-** “evlendirmek” (MR, 39a/14); **Osm. cüftlen-** “eş edinmek, tezevvüç etmek” (TTS, 780), **çiftlendir-** (**çiftlendür-**) “birbirlerine eş etmek, evlendirmek” (TTS, 911), **çiftlen-** “evlenmek, eş olarak almak” (TTS, 911); **çiftleş-** “Bir tek eşini bulup zevç olmak, izdivâc-ı hayvanât” (LO, 99); **çiftleş-** “1. (Bir tek) eşini bulup çift olmak. 2. (Hayvanat) izdivaç etmek, sifâda girmek.” (KAT, 212), **çiftleştir-** “Çift etmek, bir tekin eşini bulup çift yapmak. 2. Hayvanatı izdivaç ettirmek, sifâd ettirmek.” (KAT, 212); **GTü. çiftle-** “1. Çift duruma getirmek, ikilemek. 2. Dişi ile erkeği bir araya getirmek.” (TS, 544), **çiftlen-** “ikili duruma getirilmek” (TS, 544), **çiftleş-** “1. Bir şey tekken bir tanesinin daha katılmasıyla iki olmak. 2. Erkek ve dişi hayvan veya bitki hücreleri döllenmek için bir araya gelmek.” (TS, 544), **çiftleştir-** “1. Çift yapmak. 2. Hayvanları çiftleşmek üzere bir araya getirmek.” (TS, 544)

cürmle- : < *cürmle-* (< *cürm+le-*) **EAT cürmle-** “suçlamak, cürmlemek, suçlu bulmak, suç isnâd etmek” (KKMU, 42a/3)

cüstele- : < *cüstele-* (*custala-*) (< *cüste+le-*) **cüstele-** “aramak, araştırmak, teftiş etmek” (TTS, 780), **cüstelet-** “aratmak, teftiş ettirmek” (TTS, 780)

çabakla- : < *çabakla-* (< *çabak+la-*) **Kıpçak çabakla-** “çabalamak” (KFT, 132a/2); **çabala-** “çabalamak, didinmek, kıvranmak (İH)” krş. *çabaqla-* (KıpçTS, 45); **EAT çabala-** “gayret göstermek, didinmek” (SN, 291-13); **çabala-** “çaba sarfetmek, çalışmak” (KT, 200/8); **Çağ. çapla-** “çapalamak, ıztırâb-ı temel itmek, depelenmek. çalışmak, say, kûşış. ezilmek” (ŞSL, 291); **Osm. çabala-** “Gördükce kadûñ eyler iki cânibe niyaz / Pâ-mâlûñ olmağa çabalar serv-i ser-firâz” (KçzİMD, 403); **çabalaklan-** “çabalamak”

(TTS, 781); **çabala-** “El salıp depretmek, debelenmek, ıstırap, temellül. Sa'y etmek, uğraşmak.” (LO, 83), **çabalan-** “el ayak salarak debelenmek” (LO, 83); **çabala-** “1. El ayak oynatıp deprenmek. 2. Çok çalışmak, uğraşmak, sa'y ve cehdetmek.” (KAT, 187), **çabalan-** “el ayak oynatarak deprenmek” (KAT, 187); **GTü. çabala-** “1. Güç bir durumdan kurtulmaya uğraşmak. 2. Bir işi başarmak için uğraşmak, gayret etmek.” (TS, 477), **çabalan-** “çabalama işi yapılmak” (TS, 477), **çabalat-** “çaba göstermesini sağlamak” (TS, 477)

çadırlan- : < **çadırlan-** (< **çadır+la-n-**) **çadırlan-** “çar örtünmek, çarşafa bürünmek” (TTS, 783)

çağalan-: < **çağalan-** (< **çağa+la-n-**) **Kıpçak çağalan-** “gevşemek, sölpümek (İH)” (KıpçTS, 45)

çağla- : < **çağla-** (< **çağ+la-**) **Karah. çağıla-** “çağlamak” bk. **jagıla-** , **şagıla-** . (DLT III, 324-22), **Harezmi çağla-** “akmak” , “Bunun doğru manası “suyun çağlıyarak akması”dır” (İBML, 24); **EAT çağla-** “çağlamak, köpürerek akmak, coşmak” (YE, 128v7); **çağla-** “çağlamak, akmak” (YZ, 87v13); **çağla-** “çağlamak, akmak” (KY, 286); **çağla-** “ses çıkararak coşkun bir biçimde akmak” (SN, 54-14); **çağla-** “şarıl şarıl akmak” (TİKT, 96a/19); **çağla-** “çağlamak” (BH, 14B/9); **çağla-** “çağlamak” (DK, 258-5); **Çağ. çağlama** “āvāz šadā, nidā, ses, çağırma” (ŞSL, 297); **Osm. çağla-** “su, köpürerek ve ses çıkararak coşkun bir biçimde akmak” (ZD, 2599); **çağla-** “su, köpürerek ve ses çıkararak coşkun bir biçimde akmak” (HD, 4234); **çağla-** “çağıldamak, taşıp dökülmek, coşmak (su için)” (BkD, G.315/1); **çağla-** “Gözden çıkup habâb-ı yem-i ‘aşkı çağlasun / Döksün yaşını taşlara cûlar hem aglasun” (NAD, MVI/5); **çağla-** “Yahyâ sularum şâm u seher gülşen-ı derdi / Çağlar gice gündüz akar ırmaglarum var” (ŞYD, G.116/5); **çağla-** “çağlamak”; “Hemân alkış sadâsın andırırmış çağlayan sular” (ND, M29/III-3); **çağla-** “Önünden çağlayan cûbâra benzetmek resâ düşmez / Elinde şâirin îcrâ-yı Tesnîm eylese hâme ” (ŞGD, t24/12); **çağla-** ““Āşıkân-ı hâzretüñ gözyaşidur deryâ-yı heft / Çağlayup itmekde her sū cüst-cüy-ı Pîr mevc” (KçzİMD, 321), **çağlat-** “çağlatmak, coşkun bir biçimde akmak” “Çağlatma eşk-i girye-i şâdiyi ‘İzzetâ / Deryâ-yı luṭf-ı Pîr’îni ḥussâd işitmesün” (KçzİMD, 526); **çağla-** “çağıldamak, feveran, cûş etmek, taşıp akmak, çay taşmak, sular kaynayıp köpürüp şelâle yapmak” (LO, 84); **çağla-** “(Su) kaynayarak ve köpürerek ve taşlara kayalara çarparak düşmek veya köpürerek taşmak.” (KAT, 188);

GTü. çağla- “1. Su, köpürerek ve ses çıkararak coşkun bir biçimde akmak. 2. mec. Coşmak.” (TS, 480)

çağla- : < çağla- (< çağ+la) **EAT çağla-** “tahmin etmek, hesaplamak” (DN, 203); **Çağ. çağlab** “sezinib, nişānenib” (ŞSL, 296); **çağla-** “vakti intihāb etmek. kavileşdirmek. mülāhaza eylemek, taşavvur ve gümān etmek. nişān ve hedefe eyü dikkat etmek” (ŞSL, 296); **çağlaban** “anglayuyen ve zann eyleyub ve kiyas idüben demektir” (AL, 227); **çağla- (çağla-)** “1. Tahmin, takdir etmek, hesaplamak, tasarlamak. 2. Zamanını beklemek, bulmak” (TTS, 791)

çagla- : < çagla- (< çag+la-) **Çağ. çagla-** “rüyā görmek, uyğuda hezeyān söylemek, düş ve tüş görmek, ḥāb-dīden” (ŞSL, 302)

çaglan- : < çaglan- (< çag+la-n-) **Karah. çaglan-** “börtmek, yarı pişmek –et–” (DLT II, 245-17), **çuwla-** “börtmek, iyi pişmemek” (DLT III, 296-8)

çağırla- : < çağırla- (< çağır+la-) **Karah. çağırla-** “şıra yapmak; şıra içmek” (DLT III, 331-17), **çağırlan-** “şıra veya şarap sahibi olmak” (DLT II, 267-18)

çaḡla- : < çahla- (< çah+la-) **Kıpçak çahla-** “öyle yapmak, tam öyle yapmak (CC)” (KıpçTS, 45)

çäkälän- : < çäkälän- (< çäkä+lä-n) **Kıpçak çäkäländi** “yaranın iyileşmesi güçleşti ve gecikti” (Kİ, 27)

çaḡla- : < çakla- (< çak+la-) **Harezmi çakla- (I)** “aşırıya gitmemek, haddini bilmek” (HŞ, 2046) **çaḡla- (II)** “(söz için) kısıtlamak” (HŞ, 1300)

çaḡla- : < çakla- (< çak+la-) **Çağ. çakla-** “kuşların uçarlarken kanatlarını birbirine değdirmeleri” (ŞHD, 75b-4)

çaḡla- : < çakla- (< çak+la-) **EAT çakla-** “tamamlamak, gelmek” (KKMU, 64a/7)

çaḡla- : < çakla- (< çak+la-) **Harezmi çakla-** “takdîr etmek, üleştirme, tevzi etmek” (ME, 52-3)

çaklan- : < çaklan- (< çak+la-n-) **Karah. çaklan-** “çalkanmak” (DLT I, 513-7); **Osm. çalkalan-** “çalkalama işine konu olmak, dalgalanmak” (HD, 1985); **çalkalan-** < çalkalan-: → çalkan- (çalkalan-, çalkalanarak yürümek, çalkanı çalkanı yürümek)

“yerinde duramamak, sarsılmak (sarsıla sarsıla yürümek)” (TTS, 812); **GTü. çalkala-** “1. Sulu bir şeyi sarsarak veya çırparak karıştırmak. 2. İçinde bir şey bulunan bir nesneyi sarsarak sallamak. 3. Bir şeyi içinden su çarparak geçirmek yolu ile temizlemek. 4. Tahılı sarsarak kalburdan geçirmek, elemek. 5. Vücudun göbek, kalça vb. yerini sürekli oynatmak. 6. Kuluçka yumurtalarını çevirmek. 7. Sağlığının bozulmasına yol açmak.” (TS, 488), **çalkalan-** “1. Çalkalama işine konu olmak. 2. Dalgalanmak.” (TS, 488), **çalkalat-** “çalkatmak” (TS, 488)

çalıklan- : < **çalıklan-** (< **çalık+la-n-**) **çalıklan-** “(Hayvan) haşarılık etmek” (TTS, 809)

çalpuşlan-: < **çalpuşlan-** (< **çalpuş+la-n-**) **Karah. çalpuşlan-** “yapışkan olmak, çelpeklenmek” (DLT II, 271-29)

çamla-: < **çamla-** (< **çam+la-**) **Uyg. çamla-** “dava etmek, çekişmek, itiraz etmek (mahkeme)” (EUTS, 59)

çamurla- : < **çamurla-** (< **çamur+la-**) **çamurla-** “çamur sürmek, kirletmek, sular balçık getirip limanı ve menfezleri doldurmak, itham etmek” (LO, 87); **çamurla-** “1. Çamur sürmek, çamurla sıvamak. 2. (Sular) çamur getirip liman ve menfez vesaireyi doldurmak. 3. mec. İtham etmek, lekelemek.” (KAT, 193); **GTü. çamurla-** “1. Çamur sürmek, çamurla sıvamak. 2. mec. Kötülemek.” (TS, 491), **çamurlan-** “1. Üzerine çamur sıçramak, bulaşmak. 2. mec. Kötülenmek, sataşılma” (TS, 491), **çamurlaş-** “1. Çamur durumuna gelmek. 2. mec. Sataşmaya, kavga çıkarmaya başlamak, terbiyesizleşmek” (TS, 491), **çamurlat-** “çamur sürdürmek, çamurla sıvatmak” (TS, 491-492)

çamuşlan-: < **çamuşlan-** (< **çamuş+la-n-**) **EAT “çamuş:** Sert başlı, huysuz” **çamuşlan-** “huysuzlanmak” (MR, 108b/18); **çamışlan- (camışlan-)** “haşarılanmak” (TTS, 820)

çanaçla- : < **çanaçla-** (< **çanaç+la-**) **Karah. çanaçla-** “birini arık –zayıf- saymak veya bulmak; arıklığa, gevşekliğe, kekezliğe nisbet etmek” (DLT III, 330-20)

çañıla- : < **çañıla-** (< **çañı+la-**) **Karah. çañıla-** “döğülerek, çenilemek; kötü söyleyip bağırma” (DLT III, 404-14); **Kıpçak çenle-** “köpeğin dayak yeyip ağlar gibi ürmesi (İH)” (KıpçTS, 48); **çeñile- (çeñle-)** “köpek acı acı bağırma” (TTS, 856)

“Kelime için Kaşgarlı’da verilen anlam doğadan insana deyim aktarmasını göstermektedir. Dolayısıyla kelimedeki anlam genişlemesi de olmuştur” (Arslan Erol, 2008: 238)

çaparızlan- : < *çaparızlan-* (< *çaparız+la-n-*) *çaparızlan-* “güç, karışık bir hale gelmek” (TTS, 822)

çapala- : < *çapala-* (< *çapala-*) **Kıpçak** *çapala-* “kaygılanmak (TZ)” (KıpçTS, 46)

çapala- : < *çapala-* (< *çapa+la-*) **Osm.** *çapala-* “bellenmiş toprağı kabartıp otlarını kurutmak, sahy” (LO, 87); *çapala-* “Çapa ile kazmak: *Bağı vaktiyle çapalayamadık.* [Sebk eden «çabalamak»tan tefriki iktiza eder.]” (KAT, 194), *çapalan-* “çapa ile kazılmak” (KAT, 194), *çapalat-* “çapa vurdurmak, çapa ile kazdırmak” (KAT, 194); **GTü.** *çapala-* “çapa ile toprağı kabartmak” (TS, 494), *çapalan-* “bir yer çapa ile kabartılmak” (TS, 494), *çapalat-* “çapalatmak işi” (TS, 494)

çapğula- : < *çapğula-* (< *çapğu+la-*) **Çağ.** *çapğula-* “muzārebe ve muḥārebe itmek, döğüşmek, uruşmak, cenk ve cidāl itmek” (§SL, 292), *çapğulaş-* “döğüşüb uruşmak, pey-der-pey muḥārebe itmek, bir birini urmak ve biçmek” (§SL, 292); **Osm.** *çapkıla-* “atı eşirmek, târâc, yağma, akın etmek” (LO, 88); *çapkıla-* “akıncılık etmek, yağma niyetiyle her tarafa at oynatmak” (KAT, 194)

çapla- : < *çapla-* (< *çap+la-*) **Kıpçak** *çapla-* “elin ayası ile vurmak” (TA, 45b/4), *çapla-* “boyna bir şey takmak (TA)” (KıpçTS, 46), *çaplat-* “şaplak indirme, tokat vurma (CC)” (KıpçTS, 46); **GTü.** *şapla-* (I) “Şap diye ses çıkarmak” (TS, 2204), *şaplat-* “1. “Şap” diye ses çıkartmak. 2. Sesli şamar vurmak.” (TS, 2204)

çapulla- : < *çapulla-* (< *çapul+la-*) **Osm.** *çapulla-* “hervele, tekütâz, talan” (LO, 88), *çapullan-* “iğtinam, kabullenmek, kapıvermek, tu'me almak” (LO, 88); *çapulla-* “ılgar ve akın etmek, düşman toprağında yağma-gerlik eylemek” (KAT, 194), *çapullan-* “yağma mal kazanmak, ganimet edinmek” (KAT, 194); **GTü.** *çapulla-* “bir yeri soymak, yağmalamak” (TS, 496), *çapullan-* “bir yer soyulmak, yağmalanmak” (TS, 496)

çarkalaş- (çarhalaş-): < *çarkalaş-* (< *çarka+la-ş-*) *çarkalaş-* “1. İki ordunun ileri karavulları harbe tutuşmak.” (KAT, 195)

çarla- : < *çarla-* (< *çar+la-*) **Karah.** *çarla-* “cırlamak, ağlamak, bağırarak” bk. *çogla-* . (DLT III, 295-17), *çarlaş-* “ağlaşmak, bağrısmak, kükremek” (DLT II, 210-7), *çarlat-* “cırlatmak, ağlatmak” (DLT II, 344-26), *çarlaş-* “feryad etmek” (KTKT, Ünlü: 319v/6=035/037); *çığlaş-* “kavga etmek, tüksek sesle bağrısmak” (KTKT, Ünlü: 400v/2=058/001) **Harezmi** *çarla-* “bağırarak, cırlamak” (KE, 141v5), *çırila-* “cırlamak, bağırarak” (KE, 32v19); **EAT** *carla-* “Ben bigüme vü bin bige hem carlamışam ki / Bende olalar cümle sinün yüzüne direm” (KBD, G.94/2); **Çağ.** *çarla-* “çağırarak, bağırarak” (LD, 1612); *çarla-* “bağırarak” (ÇFK, 29a-1); **Osm.** *cayla-* “ses yükselmek; bağırarak” (TTS, 756); *carla-* “Car çağırır gibi dırdır bağırarak lâkırdı etmek, çok söylemek. Car çekmek, ilân.” (LO, 76); *cırila-* “Cırlamak, cır cır etmek, böcek öter gibi zırlamak, zırlamak, gevezelik etmek” (LO, 79), *cırlan-* “zırlanmak, böcek öter gibi tatsız dırlanmak, cırıldamak, gevezelik etmek” (LO, 79), *cırlat-* “cırlanmak, bir şeyin sesini çıkarıp cırt ettirmek” (LO, 79); *carla-* “1. Car car etmek, çok söylemek, gevezelik ve lafazanlık etmek. 2. Tellâllık etmek. 3. Tellâl vasıtasıyla ilân etmek, tellâl çağirtmek” (KAT, 166); *cırila-* *cırlamak cırlatmak* bk. *cırtla-*, *cırtlat-*. (KAT, 178); *cırlan-* “zırlanmak, batar ve acı bir sesle gevezelik etmek, tatsız dırlanmak” (KAT, 178); **GTü.** *carla-* hlk. “1. Bağırarak konuşmak. 2. Çok söylemek. 3. Nara atmak, haykırmak. 4. İlân etmek, duyurmak.” (TS, 445); *cırila-* hlk. “ince ve usandırıcı ses çıkarmak” (TS, 461), *cırlat-* “cırlamasına yol açmak” (TS, 461)

çarla-: < *çarla-* (< *çar+la-*) **Uyg.** *çarla-* “çağırarak” (EUTS, 60); **EAT** *çarla-* “çağırarak, bağırarak” (DN, 158); **Çağ.** *çarla-* “çağırarak, bağırarak” (LD, 1612); *çarla-* “seslenmek, çağırarak” (FK, 642/8); *çarlat* “çağirtmek, davet ettirmek” (LM, 1884); *çarla-* “çağırarak, seslenmek” (RSL, T717b10); *çarla-* “çağırarak, davet etmek” (ŞT, 78a-5); *çarladı* “avazla çağırdı demektir” (AL, 226), *carla-* “ilân etmek, dellâl çağirtmek, bülend avâz ile bağırarak, münâdî etmek, çerçi ve muhbir çıkarmak” (ŞSL, 282); *carla-* “carlamak, keskin ve berrâk etmek. çağırarak” (ŞSL, 295), *çarlat-* “kığirtmak, çağırarak, davet ve teklif etmek” (ŞSL, 295); *çarla-* “çağırarak, davet etmek” (ÇEK, 253) bk. *çarla-*.

çarukla- : < *çarukla-* (< *çaruk+la-*) **Karah.** *çarukla-* “çarıklemek, Türk çarığı giymek; Çaruk boyuna nisbet etmek” (DLT III, 337-19), *çaruklan-* “çarıklanmak” (DLT II, 266-14)

çaşla- : < *çaşla-* (< *çaş+la-*) **Çağ.** *çaşla-* “yığmak. idhâr etmek. biriktirmek, üst üstüne kırmak, bâlâ-yı hem hâr-vâr etmek” (ŞSL, 295)

çaşutla-: < *çaşutla-* (*çaşut+la-*) **Kıpçak** *çaşutladı* “casusluk etti” (Kİ, 27); **EAT** *çaşutla-* “gözetlemek, casusluk yapmak” (SN, 315-14); **Osm.** *çaşutla-* “gözetlemek, gözetletirmek, araya casus koyup halinden ve sözlerinden haber almak” (TTS, 834); *çaşutla-* “tecessüs etmek, ihbar eylemek” (LO, 89), *çaşutlat-* “taharrî, telvîc ettirmek” (LO, 89); *çaşutla-* “casusluk, tecessüs etmek” (KAT, 197); **GTü.** *çaşutla-* “casusluk yapmak” (TS, 501)

çatallaş-: < *çatallaş-* (<*çatal+la-ş-*) **Çağ.** *çatallaş-* “iki başlu olmak. bâis-i tereddüd ve müşkil. şakķîn, terdîd. dü-reh ve dü-ser” (ŞSL, 293); **Osm.** *çatallaş-* “çatallanmak, dal budak olmak, iki başlı olmak” (LO, 89); *çatallandır-* “1. İkiye ayırıp çatal etmek. 2. mec. Meşķûk ve müşevveş etmek.” (KAT, 197), *çatallan-* “1. İkiye ayrılıp çatal olmak, teşa’üüb etmek. 2. mec. Meşķûk ve müşevveş olmak.” (KAT, 197), *çatallaş-* bk. *çatallan-* (KAT, 197), *çatallaştır-* bk. *çatallandır-* (KAT, 197); **GTü.** *çatallan-* “çatal gibi ikiye ayrılmak” (TS, 502), *çatallaş-* “iki veya daha çok ihtimal ortaya çıkarak anlaşılması güç bir duruma gelmek” (TS, 502), *çatallaştır-* “çatallaşmasına yol açmak” (TS, 502)

çatıla- : < *çatıla-* (<*çatı+la-*) **Karah.** *çatıla-* “şaklamak” (DLT III, 323-10), **Kıpçak** *çatladı* “el şaklatmak, el şaklatarak ses çıkardı” (Kİ, 27); **EAT** *çatlat-* “çatlatmak, şaklatmak” (DK, 57-5)

çatla- : < *çatla-* (<*çat+la-*) **EAT** *çatla-* “çatlamak, yarılmak” (KY, 791); *çatla-* “çatlamak, yarılmak” (MT, 22b-6); *çatla-* “derinin yarılması, açılması” (MNHS, 113a.1); *çatla-* “çatlamak, patlamak” (MR, 4a/16,20); *çatlat-* “çatlatmak, (parmak) çıtlatmak” (MR, 303a/10); **Çağ.** *çatla-* “münşakķ olmak, yarılmak, ayrılmak, çatlamak, derz ü muyek, rahne ve be-şikeste, pârelenmek” (ŞSL, 294); **Osm.** *çatla-* “Reşk ile nola çatlasa erbâb-ı hased kim / Âb-ı suhanum âfet-i efsurde-dilândur” (NAD, K.11/62), *çatlat-* “Sâgar-ı bâde şikest olacağı bellü idi / Bezm-i meyde anı çatlatmış idi bâd-ı şitâ” (NAD, G.8/3); *çatla-* “parçaları ayrılıp dağılmayacak biçimde yarılmak” (NbDS, G.574/4); *çatlad-* “Âl ile afyôn-ı hâlin neş’e-rîz et sâgara / Kim habâbı çatladıp keyfin diğer-gûn eylesin” (ŞGD, G.295/2); *çatla-* “Kân tamlar kalemünde dinilen işte budur / Çatlasa ķâdir olur mı aña kil-k-i tahrîr” (KçzİMD, 120); *çatlat-* “Çatlatmış idi şöhetini bulbül-i hâmem / Bilmem yiregi gönçenüñ el-ân kıatılır mı” (KçzİMD, 586); *çatla-* “Pek ses ederek yarılmak, ayrılmak, dilmek, şak, münşak olmak, teşakkuk, inşikak etmek. İnsidâ, infilâk, tesalsul. Paralanmak, dikiş sökölüp çatlamak, mirfakı çıtlamak.” (LO, 90), *çatlat-* “Şak, münşak etmek, ayırmak, patlatmak, hasetten mustarip etmek, tasdî,

kırmak.” (LO, 90); **çatla-** “1. Çat ederek büyük sesle yarılmak, ayrılmak. 2. Parçaları ayrılmayacak surette kırılmak, yarılmak. 3. (Dalga vesaire) kırılmak, paralanmak. 4. (Hayvan) çok yürümekten telef olmak. 5. mec. Hasetten hiddetten, sıcaktan vesair ıstıraptan telef olmak derecesine gelmek. 6. Çok ağlamaktan telef olmak derecesine gelmek. 7. Çok ağrımak ve ıstırapta bulunmak.” (KAT, 198), **çatlat-** “1. Bir şeyi parçaları büsbütün ayrılmayacak derecede şakketmek, çatlak hâline getirmek. 2. Sıkıntıdan veya çok yemekten patlayacak dereceye getirmek. 3. Çok hasedini mucip olmak, hasetten pek muzdarip etmek. 4. (Atı) çok koşturup telef etmek.” (KAT, 198); **GTü. çatla-** “1. Parçaları ayrılıp dağılmayacak bir biçimde yarılmak. 2. Bir yüzeyde kırışıklar, çizgiler oluşmak. 3. mec. Aşırı yemekten, içmekten, yorgunluktan, ağlamaktan ölecek duruma gelmek veya ölmek. 4. mec. Sıkıntı, sevinç, yalnızlık, heyecan, sabırsızlık, kıskançlık vb. ruhsal durumları aşırı derecede duymak. 5. Ses pürüzlü, bozuk çıkmak.” (TS, 505), **çatlat-** “1. Çatlak duruma getirmek. 2. Çatlamasına yol açmak. 3. mec. Sabrını taşımak. 4. mec. Aklını kaçırmak.” (TS, 505)

çatlat- : < **çatlat-** (< **çat+la-t-**) **çatlat-** “çıtlatmak, sezdirecek kadar anlatmak” (TTS, 836); **GTü. çitlat-** “1. Bir şeyden “çıt” sesi çıkarmak. 2. Antep fıstığının kabuğunu aralamak. 3. İş parçalarının bazı yerlerini oyup çıkarmadan makasla kesmek. 4. mec. Bir kimseye, bilmediği bir şeyden ancak sezdirecek kadar söz etmek.” (TS, 540)

çavalat- : < **çavalat-** (< **çava+la-t-**) **Çağ. çavalat-** “maşlaḥat virmek, beyān-ı rey itmek, tercîh, meşveret, kingeş” (ŞSL, 301)

çavlan- : < **çavlan-** (< **çav+la-n-**) **Karah. çavlan-** “şanlanmak, şöhretlenmek, ün sahibi olmak” (KB, 740); **çawlan- [*]** “sanlanmak, şöhretlenmek, ün sahibi olmak” (DLT II, 245-20), **Harezmi çavlan-** “şan şöhret bulmak, ünlü olmak” (KE, 131v1); **EAT çavlan-** “ün salmak, şöhret kazanmak”. “çav: Şöhret, nam” (SN, 346-5); **çavlan-** “ün salmak, şöhretlenmek, meşhur olmak” (DK, 155-8); **çavlan- (cavlan-, çağlan)** “ün almak, şöhret kazanmak, yayılmak” (TTS, 842); **GTü. çavlan-** “1. Gürültüsü çevreye yayılmak. 2. mec. Dillere düşmek, şüyu bulmak” (TS, 506)

çayır-la- : < **çayır-la-** (< **çayır+la-**) **Osm. çayır-la-** “çayıra çıkarmak” (LO, 91); **çayır-la-** “(Hayvanı)çayıra çıkarmak, çayır yedirmek” (KAT, 199); **GTü. çayır-la-** “1. Çayırılanmak. 2. Hayvan yediği çayırdan hastalanmak” (TS, 508), **çayır-la-** “hayvan, çayırdan otlamak” (TS, 508), **çayır-laş-** “çayır durumuna gelmek” (TS, 508), **çayır-lat-** “çayır-lama işini yaptırmak” (TS, 508)

çayla- : < *çayla-* (< *çay+la-*) **EAT çayla-** “düşünmek” (SN, 172-13)

çäçäklän- : < *çäçäklän-* (< *çäçäk+lä-n-*) **Uyg. çäçäklän-** “çiçeklemek” (EUTS, 60); **Karah. çeçeklen-** “çiçeklenmek” (DLT II, 266-19), **Harezmi çeçekle-** “çiçek açmak” (ME, 98-8); **çeçeklen-** “çiçeklenmek” (KE, 67r15); **Kıpçak çeçeklen-** “çiçeklenmek” (KK, 66b/10); **çiçeklen-** “çiçeklenmek, çiçek açmak (CC)” krş. *şışeklen-* (KıpçTS, 51); **Osm. çiçeklendir-** “Kālbūñi reng-i mezāhirle çiçeklendirme / Hāne-i āyīneye rahne virür tarh-ı nukūş” (KçzİMD, 425); **çiçeklen-** “iktihāl, tezehhür, ağaçlar nazc otlar tesnīm etmek” (LO, 98); **çiçeklen-** “çiçek peyda etmek, çiçek açmak, tezehhür etmek” (KAT, 211); **GTü. çiçekle-** “1. Çiçek dikmek. 2. Çiçekle donatmak.” (TS, 541), **çiçeklendir-** “1. Çiçekli duruma getirmek. 2. Çiçekli bir durumdaymış gibi görünmek.” (TS, 541), **çiçeklen-** “1. Çiçek açmak, çiçek vermek, çiçekli duruma gelmek. 2. mec. Gelişmeye başlamak. 3. mec. Tazelenmek, gençleşmek.” (TS, 542); **çiçekleş-** “çiçek durumuna girmek, çiçek gibi olmak” (TS, 542)

çekirdeklen- : < *çekirdeklen-* (< *çekirdek+le-n-*) **Osm. çekirdeklen-** “sebze kartlaşmak” (LO, 91); **çekirdeklen-** “çekirdek peyda etmek, kartlaşmak” (KAT, 200); **GTü. çekirdeklen-** “çekirdek bağlamak” (TS, 512)

çekleş- : < *çekleş-* (< *çek+le-ş-*) **Karah. çekleş-** “kur’a çekişmek” (DLT II, 210-14); **Harezmi çekle-** “çizmek, işaretlemek” (ME, 144-7)

çelile- : < *çelile-* (< *çeli+le-*) **Karah. çelile-** “karartmak” (KB, 6534)

çelinlen- : < *çelinlen-* (< *çelin+le-n-*) **Kıpçak çelinlen-** “kaygılanmak (TZ)” (KıpçTS, 48)

çelpeklen- : < *çelpeklen-* (< *çelpek+le-n-*) **Karah. çelpeklen-** “çapaklanmak” (DLT II, 277-11); **EAT çapaqla-** “gözde çapak olmak” (MR, 18b/3); **Osm. çapaklan-** “gafş, çapaklı göz gibi pislenmek” (LO, 87); **çapaklan-** “(Göz) çapak tutmak, gözden akan su akıp kenarlarında ve kirpiklerde kurumak.” (KAT, 194); **GTü. çapaklan-** “çapak oluşmak” (TS, 494)

çemberle- : < *çemberle-* (< *çember+le-*) **Osm. çemberle-** “çember geçirmek” (LO, 93); **çemberle-** “çember geçirmek, daire ve halka ile ihata ve takviye etmek” (KAT, 202); **GTü. çemberle-** “çemberle kuşatmak” (TS, 518), **çemberlen-** “1. Çemberle kuşatılmak. 2. Çember durumuna gelmek” (TS, 518), **çemberlet-** “çemberlenmesini sağlamak” (TS, 518)

çemenlen- : < *çemenlen-* (< *çemen+le-n-*) **Osm.** *çemenlen-* “yeşermek, bitmek, çiçeklenmek” (NbDS, G.339/4)

çendele- : < *çendele-* (< *çende+le-*) **EAT** *çendele-* “zedelemek, delik delik etmek” (TM, 138a-10); *çendele-* “ufak ufak doğramak” (TTS, 855)

çengelle- : < *çengelle-* (< *çengel+le-*) *çengelle-* “1. Çengeli takmak, çengele asmak. 2. Çengel cezâ-yı kadîmiyle idam etmek.” (KAT, 203); **GTü.** *çengelle-* “1. Çengelini takmak. 2. Çengel atış yapmak” (TS, 521), *çengellen-* “çengel takılmak, çengelle tutturulmak” (TS, 521)

çentikle- : < *çentikle-* (< *çentik+le-*) **Osm.** *çentikle-* “çeteleye döndürmek” (LO, 93); *çentikle-* “kertmek, diş diş yapmak, çintmek” (KAT, 203); **GTü.** *çentikle-* “1. Bir şeyde çentik açmak. 2. Bir şeyi ince doğramak.” (TS, 521), *çentiklen-* “çentikli duruma gelmek” (TS, 521)

çepekleş- : < *çepekleş-* (< *çepek+le-ş-*) *çepekleş-* “çapraşık, karışık bir hal almak” (TTS, 856)

çepirdeklen- : < *çepirdeklen-* (*çepürdeklen-*) (< *çepirdek+le-n-*) *çepirdeklen-* “1. Nazlanmak, şivekârlık etmek. 2. Sevinmek” (TTS, 858)

çepişlen- : < *çepişlen-* (< *çepiş+le-n-*) **Karah.** *çepişlen-* “çepiç olmak, çepiç haline gelmek” (DLT II, 266-13)

çereslen- : < *çereslen-* (< *çeres+le-n-*) **Osm.** *çerezlen-* “çerez yemek” (TTS, 861); *çerezlen-* “Seddiramak, vakitsiz doycak kadar şey yemek” (LO, 94); *çerezlen-* “vakitsiz az şey yiyip iştahı kestirmek” (KAT, 204); **GTü.** *çerezlen-* “1. Çerez türünden bir şeyler yemek. 2. mec. Bir şeyden biraz yararlanmak, çimlenmek.” (TS, 523)

çergüle- : < *çergüle-* (< *çergü+le-*)⁶ **Karah.** *çergüle-* “kurtarmak” (KB, 373)

çerikle- : < *çerikle-* (< *çerik+le-*) *çerikle-* “gübrelemek” (TTS, 867)

çerlen- : < *çerlen-* (< *çer+le-n-*) **Karah.** *çerlen-* “vücut ağırlaşmak; ağrımak, hastalanmak (Hakanlılar dilince)” (DLT II, 244-18), *çerlet-* “bozmak; ağrıtmak; ağırlık vermek” (DLT II, 345-6); **Kıpçak** *çerlen-* “ağrımak, (göz) çipillenmek (İH)” (KıpçTS, 48)

⁶ *çergüle-* fiili hakkında bk. Abik, 2005: 1-12.

“Gerek *çerlen-*, gerekse *çerlet-*’in Kaşgarlı’da çok anlamlı olması kelimenin anlam genişlemesine uğradığını göstermektedir” (Arslan Erol, 2008: 245).

çeşnilen- : < *çeşnilen-* (< *çeşni+le-n-*) **Osm. çeşnilen-** “şeyin lezzet-i mahsûsası, kıvam bulup gelmek” (LO, 94); **çeşnilen-** “yemek vesairenin lezzeti yerine gelmek, tadı tuzu kıvamında olup lezzetli olmak” (KAT, 204); **GTü. çeşnile-** “çeşni vermek” (TS, 524), **çeşnilendir-** “çeşni vermek” (TS, 524), **çeşnilen-** “tadı yerine gelmek” (TS, 524)

çetinlen- : < *çetinlen-* (< *çetin+le-n-*) **Osm. çetinlen-** “hiddet ve şiddet izhar eylemek” (TTS, 871); **çetinleş-** “sertleşmek, mutezir olmak, kesb-i usret etmek” (LO, 94); **çetinleş-** “zor olmak, müşkülleşmek” (KAT, 205); **GTü. çetinleş-** “çetin duruma gelmek” (TS, 525), **çetinleştir-** “çetin duruma getirmek” (TS, 525)

çevüklen- : < *çevüklen-* (< *çevük+le-n-*) **EAT çevüklen-** “titiz davranmak; hızlanmak” (SN, 281-3); **çevüklen-** “acele etmek, titiz davranmak” (TTS, 882); **GTü. çevikleş-** “çevik duruma gelmek” (TS, 525), **çevikleştir-** “çevik duruma getirmek” (TS, 525)

çeyizle- : < *çeyizle-* (< *çeyiz+le-*) **çeyizle-** [Zebanzedi: *cehizlemek*] “1. Geline çeyiz vermek, gelinin çeyizini tedarik ve izhar etmek. 2. (Bir fakire) muhtaç olduğu mühimmat ve levazımı vermek.” (KAT, 205); **GTü. çeyiz düzmek** “çeyiz hazırlamak” (TS, 528)

çeyrekle- : < *çeyrekle-* (< *çeyrek+le-*) **çeyrekle-** “yeni doğan çocukların kollarını, bacaklarını karşılıklı çekmek” (KAT, 205); **GTü. çeyrekle-** “süt çocuklarının kollarını ve bacaklarını çaprazlayarak vücutlarına idman yaptırmak” (TS, 528)

çınlat- : < *çınlat-* (< *çın+la-t-*) **Harezmi çınlat-** “(ses için) inletmek” (HŞ, 3271); **EAT çınla-** “çınlamak” (DK, 137-3); **Osm. çınla-** “kulak ötmek, ihtifâf, tantana etmek, tezkâr” (LO, 97); **çınla-** çınlamak ve: çınlemek. (KAT, 209), **çınle-** “çın çın etmek, ötmek” (KAT, 215); **GTü. çınla-** “1. “Çın” diye ses çıkarmak. 2. Yankı vermek.” (TS, 536), **çınlat-** “çınlamasını sağlamak” (TS, 537)

çıbıkla- : < *çıbıkla-* (< *çıbık+la-*) **Karah. çıbıkla-** “taze çubukla vurmak” (DLT III, 337-17); **Osm. çubukla-** “kürekçiler sepilir gibi çubukla vuruşturmak” (LO, 104); **çubukla-** “değnek vuruşturarak düzeltmek veya tozunu silmek” (KAT, 220); **GTü. çubukla-** “halı, kilim vb. örtülerin tozunu temizlemek veya şilte, pamuk gibi şeyleri kabartıp düzeltmek için üzerlerine değnek vurmak” (TS, 569)

çifıla- : < *çifıla-* (< *çifi+la-*) **Karah.** *çifıla-* “çığıl çığıl ses vermek; sıra kaynarken ses vermek” (DLT III, 325-25)

çığır-la- : < *çığır-la-* (< *çığır+la-*) **Karah.** *çığır-la-* “çığır açmak; çığır açmağa yönelmek; karda ayağıyla yol açmak” (DLT III, 331-24), *çığır-lan-* “çığır-lar peyda olmak” (DLT II, 267-21); **GTü.** *çığır* “1. Çığın kar üzerinde açtığı iz. 2. Patika, 3. İz. 4. mec. Yeni bir biçim, yöntem veya yol” *çığır açmak* “bir alanda yeni bir yol, yöntem başlatmak” (TS, 529)

çığıtlan- : < *çığıtlan-* (< *çığıt+la-n-*) *çığıtlan-* “çillenmek” (TTS, 889)

çığmalan- : < *çığmalan-* (< *çığma+la-n-*) **Harezmi** *çığmalanmış* “Belirsiz, mücmel” (ME, 86-8)

çığla- : < *çığla-* (< *çığ+la-*) **Karah.** *çığla-* “Türk arşını ile ölçmek” (DLT III, 296-5), *çığlan-* “ölçülmek” (DLT III, 198-20), *çığlat-* “uzunluk ölçtürmek” (DLT II, 345-18)

çıklat- : < *çıklat-* (< *çık+la-t-*) **Harezmi** *çıklat-* “(Parmakları) çıtlatmak” (ME, 227-2), **Kıpçak** *çatlat-* “parmaklarını çıtlatmak, parmaklarıyla çıt çıt ses çıkarmak” (İM, 186b/1); **EAT** *çatlat-* “çıtlatmak (parmakları)” (KG, 16b.11); *çatlat-* “çıtlatmak, (parmak) çıtlatmak” (MR, 303a/10); **Çağ.** *çıtıkla-* “parmakların ucu ile degen gibi nesne çıkartmak, cıvıltlamak” (ŞSL, 323); *çıtla-* “kıvılcım gibi şiddetle ses etme” (LO, 98), *çıtlat-* “parmakları tefkî, sakızı ateş üzere sepinti tozu patlatmak” (LO, 98); *çıtla-* “çekilen parmak yahut ateşe atılan tuz ve sepend veya sıçrayan kıvılcım gibi şey patlayıp ses çıkarmak” (KAT, 211), *çıtlat-* “parmakları veya ateşte tuz ve sepend gibi bir şeyi çıtırdatmak, patlatmak” (KAT, 211); **GTü.** *çıtla-* “çıt sesi çıkarmak” (TS, 540); *çıtlat-* “1. Bir şeyden “çıt” sesi çıkarmak. 2. Antep fıstığının kabuğunu aralamak. 3. İş parçalarının bazı yerlerini oyup çıkarmadan makasla kesmek. 4. mec. Bir kimseye, bilmediği bir şeyden ancak sezdirek kadar söz etmek.” (TS, 540)

çılan- : < *çılan-* (< *çi+la-n-*) **Karah.** *çılan-* “yaşıktan ıslanmak; at terlemek” (DLT II, 150-10), *çılaş-* “ıslatmakta yardım etmek” (DLT II, 108-30), *çılat-* “ıslattırmak, atı terletmek” bk. *çıylat-* . (DLT II, 310-26), *çıylat-* “ıslattırmak, at terletmek” bk. *çılat-* . (DLT II, 310-27), *çile-* “yaşartmak, ıslatmak” (DLT III, 271-17); **Kıpçak** *çilüdi* “hafifce yağmur yağdı” (Kİ, 29); *çilandı* “ıslandı” (Kİ, 29); *çıla-* “ıslanmak, yaş olmak” (İM, 106a/2); *çıla-* (I) “at terlemek (BV)” , *çıla-* (II) “ıslanmak (İM)”

(KıpçTS, 50); **çile-** “yağmur serpiştirmek” (TTS, 920); **GTü. çile-** hlk. “1. Yağmur çiselemek. 2. Nemlenmek, ıslanmak. 3. Bülbül şakımak.” (TS, 547)

“Kaşgarlı’da karşımıza çok anlamlı olarak çıkan kelimenin bu özelliği anlam genişlemesine uğradığını göstermektedir” (Arslan Erol, 2008: 249). **çile-** fiilin günümüzde TS’de de anlam dairesini genişlettiği görülmektedir (Atmaca, 2016: 467).

çiğle- : < **çiğle-** “çiğnemek” (TTS, 913), **çiğlet-** “çiğnetmek” (TTS, 913)

çillen- : < **çillen-** (< **çil+le-n-**) **Osm. çillen-** “lekelenmek, bakır, canfes beneklenmek” (LO, 99); **çillen-** “ak lekeler peyda etmek, çil olmak” (KAT, 213); **GTü. çillen-** “bitki köklerinde kılı andıran uzantılar çıkmak” (TS, 548)

çimdile- : < **çimdile-** (< **çimdi+le-**) **Kıpçak çimdile-** “çimdiklemek (TZ)” (KıpçTS, 51); **Çağ. çimdila-** “çimdiklemek ML” (ÇTS, 245); **Osm. çimdile-** (**cimdile-**) “çimdiklemek” (TTS, 920); **çimdikle-** “çimdik basmak, gamz” (LO, 100); **çimdikle-** “parmak uçlarıyla birinin etini sıkamak” (KAT, 214); **GTü. çimdikle-** “1. Bir kimsenin etini başparmakla işaret parmağı arasında kıştırarak sıkıp acıtmak. 2. Bir bütünden küçük küçük parçalar koparmak.” (TS, 548), **çimdiklen-** “çimdik atılmak” (TS, 548)

çimlen- : < **çimlen-** (< **çim+le-n-**) **Osm. çimlendir-** “suya koyup tohumu yeşillendirmek, netş, intâş, ifrâh ettirmek, kök verdirmek” (LO, 100); **çimlen-** “(Tohum, çekirdek, bağ çubuğu vesaire) ekilip dikilmezden evvel muvakkaten toprak ya kum veya suyun içinde durdurulup filizlenmek” (KAT, 214), **çimlendir-** “ekilecek tohum ve çekirdekleri veya dikilecek bağ çubuklarını filiz koyuverinceye kadar muvakkaten toprak veya kum yahut suyun içinde bulundurmak” (KAT, 214); **GTü. çimle-** “çim ekmek” (TS, 548), **çimlendir-** “çimlenmesini sağlamak” (TS, 548), **çimlen-** “1. Çimle kaplanmak. 2. Üzerinde çim bitmek. 3. mec. Yiyeceklerden azar azar alıp yemek. 4. Kendinin olmayan şeylerden biraz yarar sağlamak.” (TS, 548-549)

çimguklan- [*]: < **çimguklan-** (< **çimguk+la-n-**) **Karah. çimguklan-** “Koğucu –dedi koducu– olmak” (DLT II, 275-12)

çinakla- : < **çinakla-** (**çaynakla-**, **çırnakla-**) (< **çinak+la-**) **çinakla-** “tırmalamak” (TTS, 899); **GTü. çirnakla-** hlk. “tırmalamak” (TS, 461)

çinamla- : < **çinamla-** (< **çinam+la-**) **Çağ. çinamlay** “kıyas ideyin ve zann ideyin demektir” (AL, 239), **çinamla-** “zannetmek AL” (ÇTS, 245)

çınla- : < *çınla-* (< *çın+la-*) **Karah. çınla-** “tahkik etmek, gerçekliğini araştırmak” (DLT III, 296-11), **çınlat-** “gerçekletirmek, tasdik ettirmek” (DLT II, 345-19)

çırالا- : < *çırالا-* (< *çıra+la-*) **Osm. çırالا-** “Çıra komak, tutuşturmak, fitillemek gibi iğva, iğrâ, şenlendirilmiş, uyandırılmış. Işık ocak manasına hane ev bark edilmiş, maişet verilmiş nanpare ile kayrılmış, müstağrak-ı in'âm kılınmış.” (LO, 97); **çırالا-** “1. Çıra koymak, tutuşturmak, yakmak, alevlendirmek. 2. mec. İfsat ve iğvâ etmek.” (KAT, 210)

çırğالا- : < *çırğالا-* (< *çırğa+la-*) **Çağ. çırğالا-** “eğlenmek AL” (ÇTS, 246)

çırالا- : < *çırالا-* (< *çır+la-*) **Kıpçak çırالا-** “gürültü ile aktı” (Kİ, 30)

çırالا- : < *çırالا-* (< *çır+la-*) **Çağ. çırالا-** “hırâş, tahdîş, itmek, tırnakla didiklemek, hudûş itmek” (ŞSL, 325)

çıtırlان- : < *çıtırlان-* (< *çıtır-la-n-*) **Kıpçak çıtırlان-** “karmakarışık, alt üst olmak (İH)” (KıpçTS, 51)

çıvla- : < *çıvla-* (< *çıv+la-*) **Kıpçak çıvla-** “yavaşça ses vermek (TZ)” (KıpçTS, 51)

çızلا- : < *çızلا-* (< *çız-la-ş-*) **Kıpçak çızلا-** “yazışdı” (Kİ, 30); **çızلا-** “yazışmak (BM, Kİ)” (KıpçTS, 51)

çigille- : < *çigille-* (< *çigil+le-*) **Karah. çigille-** “Çiğil’lerden saymak, Çiğil’lere nisbet etmek” (DLT III, 345-13), **çigillen-** “Çiğil kılığına girmek” (DLT II, 269-13)

çirigle- : < *çirigle-* (< *çirig+le-*) **Çağ. çirigle-** “‘asker ve leşker sevķ itmek, koşun ve almanı yola salmak” (ŞSL, 326); **çerilen-** “asker edinmek” (TTS, 867)

çirişle- : < *çirişle-* (< *çiriş+le-*) **çirişle-** “çiriş sürmek, çirişle yapıştırmak” (KAT, 215), **çirişlen-** “çirişle yapıştırılmak” (KAT, 215); **GTü. çirişle-** “çiriş sürmek” (TS, 550), **çirişlen-** “çiriş sürülmek” (TS, 550)

çirkinle- : < *çirkinle-* (< *çirkin+le-*) **Osm. çirkinle-** “Zem, takbih. Bed olmak, çirkinsimek, beğenmemek” (LO, 100); **çirkinle-** “Çirkin olmak, çirkinleşmek. = *ft.* Çirkin addetmek, zem ve takbih etmek.” (KAT, 215), **çirkinlen-** “çirkin olmak, çirkinlik peyda etmek” (KAT, 215), **çirkinleş-** “çirkin olmak, çirkinlik peyda etmek” (KAT, 215), **çirkinleştir-** “çirkin etmek, çirkin göstermek, çirkinlik vermek” (KAT, 215), **çirkinlet-**

“çirkin etmek, çirkin göstermek, çirkinlik vermek” (KAT, 215); **GTü. çirkinleş-** “çirkin bir duruma gelmek” (TS, 550), **çirkinleştir-** “çirkin bir duruma getirmek” (TS, 551)

çitile- : < *çitile-* (< *çitile-*) bk. *çitmek*. ; **çitmek** yahut **çitile-** “elde sıkıştırıp ovalayarak yıkamak” (KAT, 216); **GTü. çitile-** “kirini çıkarmak için çamaşırın iki yanını birbirine sürtmek” (TS, 551), **çitilen-** “çitileme işine konu olmak” (TS, 551)

çiwgünlen- [*]: < *çiwgünlen-* (< *çiwgün+le-n-*) **Karah. çiwgünlen-** “vücuda yarar, besler bulmak” (DLT II, 278-18)

çivile- : < *çivile-* (< *çivi+le-*) **Osm. çivile-** “bir şeyi mih ile kakmak, muhkem mihlamak” (LO, 101), **çivilen-** “bent ettirmek, mih vurdurmak, bir yerde dernek edip çok gecikmek” (LO, 101); **çivile-** “çivi ile mihlamak” (KAT, 216), **çivilen-** “Çivi ile mihlanmak. = fl. mec. Bir yerde ilişip kalmak, gecikmek.” (KAT, 216), **çivilet-** “çivi kaktırmak, mihlatmak” (KAT, 216); **GTü. çivile-** “1. Bir şeyi bir yere çivi ile tutturmak, mihlamak. 2. Aynı noktaya sürekli olarak bakmak. 3. mec. Vurmak, öldürmek. 4. mec. Olduğu yerde hareketsiz bırakmak. 5. mec. Sabitleştirmek, kesin olarak yerleştirmek.” (TS, 552), **çivilen-** “1. Çivi ile tutturulmak, mihlanmak. 2. mec. Bir yerde hareketsiz kalmak.” (TS, 552), **çivilet-** “çivi çaktırmak” (TS, 552)

çoğaçlan- : < *çoğaçlan-* (< *çoğaç+la-n-*) **çoğaçlan-** “güneşlenmek, güneşte ısınmak” (TTS, 931)

çoğla- : < *çoğla-* (< *çoğ+la-*) **Karah. çoğla-** “bağırmaq, çağırmaq” (KB, 3847); **çagıla-** “bağırmaq, çağırmaq” bk. *çogıla-*. (DLT III, 324-20), **çogıla-** “Bağırmaq, çağırmaq. bk. *çagıla-* . (DLT III, 324-19), **çoğla-** “fil bağırmaq” bk. *çarla-* . (DLT III, 295-24); **Harezmi çoğla-** “kötü söylemek” (ME, 80-7), **çoğlaş-** “sövüşmek, ağız kavgası yapmak” (ME, 108-4); **çoğla-** “kötü söz söylemek, küfretmek” (NF, 362-8);

çoğlan- : < *çoğlan-* (< *çoğ+la-n-*) **Uyg. çoğlan-** “parlamak”, “çoğ, *cuh* parlaklık” (ETG, 272); **çoğlan-** “parlamak” (EUTS, 64) bk. *çoğlan-*

çoğullan- : < *çoğullan-* (< *çoğul+la-n-*) **Çağ. çoğullan-** “nemāmlık itmek, fesāde virmek, bed-hū, vākīa-cūy, ğıybetçi, şekve-ger” (ŞSL, 316)

çoğla- : < *çoğla-* (< *çoğ+la-*) **Karah.** *çoğla-* “boğlamak, bohçalamak” (DLT III, 296-2), *çoğlan-* “boğlanmak, heybelenmek” (DLT III, 198-19), *çoğlat-* “bohçalatmak, sardırmak” (DLT II, 345-13)

çoğlan- : < *çoğlan-* (< *çoğ+la-n-*) **Karah.** *çoğlan-* “ateş yalınlanmak; güneş yalını yere düşmek” (DLT II, 245-9); *çoğlan-* “toplanmak, akışarak toplanmak” (DLT II, 245-14) bk. *çoğlan-*

çokmaklan- : < *çokmaklan-* (< *çokmak+la-n-*) **Karah.** *çokmaklan-* “yılan çöreklenmek” (DLT II, 275-11)

čovlan-: < *čovlan-* (< *čov+la-n-*) **Kıpçak** *čovlan-* “gürültü etmek (CC)” (KıpçTS, 53); *çuvla-* “gürültü, patırtı etmek (CC)” (KıpçTS, 54)

çöklä- : < *çöklä-* (< *çök+lä-*) **Uyg.** *çöklä-* “çökmek” (EUTS, 65)

çölle- : < *çölle-* (< *çöl+le-*) **Çağ.** *çölle-* “çölde kalub şuya t̃alib olmaḳ, şuşamaḳ, teşne ve ‘atşān olmaḳ. şiddet-i ḫarāret-den dest ü hāmūnda yolda ḫalmaḳ. çölī merg” (ŞSL, 320); **GTü.** *çölleş-* “bir arazi, verimli toprağı akıp çöl durumuna gelmek” (TS, 565), *çölleştir-* “çöl durumuna getirmek” (TS, 565)

çöngele- : < *çöngele-* (< *çönge+le-*)→*çöngelt-* (*çöngele-*) **çöngele-** “zayıflatmak, gücünü kırmak, körletmek” (TTS, 953)

çöple- : < *çöple-* (< *çöp+le-*) **Kıpçak** *çöple-* “toplamak, derlemek” (SSGT, 325/4); *çöple-* “derlemek, bir araya getirmek (CC, GT)” **söz** *çöple-* “iki kişi arasında söz götürüp getirmek (GT)” (KıpçTS, 53); *çopla-* “toplamak, biriktirmek (CC)” (KıpçTS, 53)

çöplen-: < *çöplen-* (< *çöp+le-n-*) **Kıpçak** *çöplen-* “çöple kirlenmek (İH)” (KıpçTS, 53); **Osm.** *çöplen-* “kuş gibi cüz’i kırıntı yemek, kanaatla geçinmek” (LO, 104); *çöplen-* “kuş gibi cüz’î kırıntı yemek, cüz’î bir şeyle kanaat etmek” (KAT, 219); **GTü.** *çöplen-* “1. Çeşitli yiyeceklerden azar azar yemek. 2. mec. Kendine açıktan ufak tefek çıkarlar sağlamak.” (TS, 566)

çörekle- : < *çörekle-* (< *çörek+le-*) **Karah.** *çörekle-* “çörek yapmak” (DLT III, 340-27)

çöreklen- : < *çöreklen-* (< *çörek+le-n-*) **Osm.** *çöreklen-* “kıvrılıp kangal olmak, yılan kat kat bükülmek, terahhî” (LO, 104); *çöreklen-* “çörek gibi kıvrılıp kangal olmak” (KAT, 220); **GTü.** *çöreklen-* “1. Yılan halka durumunda kıvrılıp toplanmak. 2. Çökmek,

çömelmek. 3. Rahat bir biçimde yayılıp oturmak. 4. mec. Bir yerde, orada yaşayanları rahatsız etme pahasına sürekli kalmak, yerleşmek. 5. mec. Bir duyguyu güçlü ve sürekli olarak duymak.” (TS, 567)

çözelendür- : < *çözelendür-* (< *çöze+le-n-dür-*) **çözelendür-** “akıtmak” (TTS, 956)

çuḡ çula- : < *çuḡ çula-* **Kıpçak çuḡ çula-** “kükremek (CC)” (KıpçTS, 53)

çukurlan- : < *çukurlan-* (< *çukur+la-n-*) **Osm. çukurlan-** “çukur durumuna girmek veya çukurlu olmak” (ZD, 2524); **çukurlaş-** “çukurlanmak, çökmek, gözler tekevvür, yanak tahazzür etmek, menkûr olmak” (LO, 105), **çukurlat-** “hufreyi derin derin etmek, çukur kazmak” (LO, 105); **çukurlan-** “çukura batmak, derinleşmek, çökmek” (KAT, 221), **çukurlaş-** ve: *çukurlan-* (KAT, 221), **çukurlat-** “derinleştirmek, daha derin kazmak” (KAT, 221); **GTü. çukurlan-** “çukur durumuna girmek veya çukurlu olmak” (TS, 570), **çukurlaş-** “çukur duruma gelmek” (TS, 570), **çukurlaştır-** “çukur duruma getirmek” (TS, 570), **çukurlat-** “çukur duruma getirmek veya çukurlu yapmak” (TS, 570)

çulla-: < *çulla-* (< *çul+la-*) **Kıpçak çulladı** “çullamaq fiilinden mazi” (Kİ, 32); **çula-** “sarmak, dolamak” (KH, 57/2); **çulla-** “gayet büyük dalgalar geminin üzerinde çatlamak” (KAT, 221), **çullan-** “1. Çul örtünmek, çul ile örtülmek. 2. Bir şeyin üstüne çul gibi kapanmak, abanmak. 3. Cebretmek, musallat olmak.” (KAT, 221); **GTü. çulla-** “1. Hayvana çul örtmek. 2. Fırtınalı denizde dalgalar güverteye su atmak.” (TS, 571), **çullandır-** “çullanmasına sebep olmak” (TS, 571), **çullan-** “1. Alta almak için birinin üzerine abanmak. 2. Birine beklemediği bir anda saldırmak. 3. mec. Birini bezdirecek, bıktıracak kadar üzerine gitmek.” (TS, 571)

çuwla- : < *çuwla-* (< *çuw+la-*) **Karah. çuwla-** “börtmek, iyi pişmemek” (DLT III, 296-8)

çuwlaş- : < *çuwlaş-* (< *çuw+la-ş-*) **Karah. çuwlaş-** “fısıldaşmak, sır vermek” (KTKT, Kök: 147r/6=009/078)

çübürlen- : < *çübürlen-* (< *çübür+le-n-*) **Karah. çübürlen-** “keçi kıllanmak, keçinin kılı bitmek” (DLT II, 266-7)

çükreklen- : < *çükreklen-* (< *çükrek+le-n-*) **Karah. çükreklen-** “yün elbise sahibi olmak ve giymek” (DLT II, 277-7)

çülen- : < *çülen-* **Kıpçak çülen-** “işemek, bevletmek (BM)” (KıpçTS, 54)

çürle- : < *çürle-* (< *çür+le-*) **Karah. çürle-** “menfaat elde etmek” (DLT I, 323-12), **çürlen-** “faydalanmak” (DLT II, 245-5), **çürlet-** “aşkırtmak” (DLT II, 345-10)

daldala- : < *daldala-* (< *dalda+la-*) **Çağ. daldala-** “bir şeyin arkasına girip saklanmak” (FK, 523/3); **daldala-** “bir şey’in arkasına girüb saklanmak” (ŞSL, 342); **GTü. daldalan-** hlk. “gölgeli yere saklanmak” (TS, 583)

dalgalan- : < *dalgalan-* (< *dalga+la-n-*) **Osm. dalgalan-** “Talazlanmak, deryayı mütemevviç ve mükfehir, zahr, telâtum etmek, mevc vurmak, deniz cuş u huruşa gelmek. Dalga dalga lekelenmek, temevvüç” (LO, 108); **dalgalan-** “1. Dalga peyda etmek, dalgalı olmak, temevvüç, telâtum etmek.. 2. Dalgalı görünmek, temevvüç etmek. 3. Dalgalar peyda ederek yürümek veya koşmak.” (KAT, 228), **dalgalandır-** “1. Dalgalı etmek, dalga peyda ettirmek, talazlandırmak, temevvüç etmek. 2. Dalgalı göstermek, temevvüç ettirmek.” (KAT, 228); **GTü. dalgalandır-** “dalgalı duruma getirmek, dalgalanmasını sağlamak” (TS, 585), **dalgalan-** “1. Üzerinde dalga oluşmak. 2. Renk, ton değiştirmek. 3. mec. Hareketli olmak, kıpırdamak. 4. mec. Tutarlı olamamak, tutarlı davranışlarda bulunamamak.” (TS, 585)

dalla- (talla-) : < *dalla-* (< *dal+la-*) **dalla-** “el ile yukarı kaldırmak” (TTS, 983)

dallan- : < *dallan-* (< *dal+la-n-*) **Osm. dallan-** “bir iş pürüzlenmek, eşkâl arız olmak, teşa'ub” (LO, 109), **dallandır-** “Tas'îb etmek, i'zâm” (LO, 109); **dallan-** “1. Dal budak peyda etmek, dallı budaklı olmak. 2. Şu'ûb ve fûrua inkısam etmek. 3. Müşkül olmak, tasa"ub etmek.” (KAT, 228), **dallandır-** “1. Dal budak peyda ettirmek, dallı budaklı etmek. 2. Şu'ûb ve fûrua taksim etmek, teşa"ub ve teferru' ettirmek. 3. mec. Büyütüp müşküllandirmek, i'zâm ve tas'îb etmek.” (KAT, 228); **GTü. dalla-** “hlk. budamak” (TS, 587), **dallandır-** “1. Dallanmasına yol açmak. 2. mec. Bir işi, bir sorunu büyütüp karışık duruma getirmek.” (TS, 587), **dallan-** “1. Dal vermek. 2. mec. Yayılmak, genişlemek. 3. mec. Bir iş, bir sorun karışık, güç bir duruma girmek.” (TS, 587)

dânele- : < *dânele-* (< *dâne+le-*) **Osm. dânele-** “bitirmek; mısırı koçanından ayırmak” (BkD, G.362/3); **dânele-** “Ziyâfet-hâne-i mihnetde mihmân eyleyüp dâ'im / Şerâr-ı kahrı hasm-ı bed-me'âşa dâneler nârı” (NAD, K.8/35); **dânelen-** “Teb-hâle zâhir olsa lebinde 'aceb degül / Şehd-i latîf dânelenür her kaçan biter” (NAD, K.30/3); **danelenmiş** “can güzeli, sevgilisi” (NbDS, G.823/7)

dardağanla-: < *dardağanla-* (< *dardağan+la-*) **Kıpçak** *dardağanla-* “ufalanmak, darmadağın olmak (TZ)” (KıpçTS, 56)

darlan- : < *darlan-* (< *dar+la-n-*) **Osm.** *darlan-* “Kasavet, eşya çekip büzülmek. İgzâb, dil-teng etmek, gücendirmek, i'zâb etmek” (LO, 110), *darlaş-* “göz darlaşmak” (LO, 110); **darlan-** “1. Dar olmak, daralmak, çekilip büzülmek, tazyik etmek. 2. Sıkılmak, mustarip olmak.” (KAT, 233), *darlaş-* bk.: *darlan-* (KAT, 233), *darlaştır-* “1. Daha dar etmek. 2. Müzayaka ve zarureti arttırmak.” (KAT, 233), *darlat-* “genişliğini azaltmak, dar yapmak, tazyik etmek” (KAT, 233); **GTü.** *darlaş-* “daralmak” (TS, 597), *darlaştır-* “dar duruma getirmek” (TS, 597)

da‘vile-: < *da‘vile-* (< *da‘vi+le-*) **EAT** *da‘vile-* “dâvâ etmek, hesap sormak” (DK, 128-12); *da‘vîle-* (<Ar. da‘vâ+T.) “dava etmek” (EATKT, 76b/6); **GTü.** *dava etmek* “hukuksal korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurmak” (TS, 598), *davalaş-* “birbiri aleyhinde mahkemeye başvurmak” (TS, 598)

debelen-: < *debelen-* (< *debelen-*) **Kıpçak** *debelen-* “iki tarafa yuvarlanmak (İH)” (KıpçTS, 57); **EAT** *debele-* “çırpınmak” (YZ, 93r11); *debelen-* “debelenmek, çırpınmak” (KG, 105b.14); **Osm.** *debelen-* “arka üstüne yatıp iki yana çabalamak” (LO, 112); *debelen-* “arka üstü yatıp iki yana çabalamak” (KAT, 237); **GTü.** *debelen-* “1. Bir acının etkisiyle veya bir baskıdan kurtulmak için çırpınmak. 2. Çırpınmak, tepinmek, kımıldanmak. 3. mec. Boşuna uğraşıp durmak.” (TS, 604)

değirmilen- : < *değirmilen-* (< *değirmi+le-n-*) **Osm.** *degirmilen-* “top olmak, semirmek” (LO, 112); *değirmilen-* “yuvarlak veya eni boyu bir olmak” (KAT, 239); **GTü.** *değirmile-* “yuvarlak biçime sokmak” (TS, 609), *değirmileş-* “değirmi duruma gelmek” (TS, 609)

dehle- : < *dehle-* (< *deh+le-*) *dehle-* “dikkatle üzerinde durmak” (TTS, 1057); *denle-* [[den]den. Galatı: *dehlemek*] “1. İtina ve dikkat etmek. 2. Saymak, itibar etmek.” (KAT, 244)

dekmelen- : < *dekmelen-* (< *dekme+le-n-*) **Harezmi** *dekmelen-* “yuvarlanmak” (ME, 191-2)

demetle- : < *demetle-* (< *demet+le-*) **Osm.** *demetle-* “bir yere getirip deste etmek” (LO, 113); *demetle-* “demetlere taksim etmek, demet demet bağlamak” (KAT, 241); **GTü.**

demetle- “demet yapmak, demet durumunda ayırıp bağlamak” (TS, 619), **demetlen-** “demet yapılmak” (TS, 619), **demetlet-** “demet yaptırmak” (TS, 619)

demürle-: < *demürle-* (< *demür+le-*) **EAT** *demürle-* “kelepçelemek” (TİKT, 57b/7); *demürle-* “demire vurmak” (MR, 166a/19); *demürle-* “demire urmak” (TTS, 1077), *demürlen-* “1. Perçinlenmek, kenetlenmek. 2. Bukağılanmak” (TTS, 1077-1078); **GTü.** *demirle-* “1. Kapı ve pencerenin kol demirini takmak, kapatmak. 2. Gemi demir atmak. 3. Demire vurmak.” (TS, 621), *demirlen-* “demirleme işine konu olmak” (TS, 621), *demirleş-* “1. Demir durumuna gelmek. 2. mec. Demir gibi sağlam duruma gelmek.” (TS, 621), *demirlet-* “demirleme işini yaptırmak” (TS, 621)

densizlen- : < *densizlen-* (< *densiz+le-n-*) **Osm.** *densizlen-* “tatsızlık, yolsuzluk etmek” (LO, 114); *densizlen-* “münasebetsizlik etmek, nâ-sezâ veya yakışıksız harekette bulunmak” (KAT, 244); **GTü.** *densizlen-* “densizlik etmek” (TS, 631), *densizleş-* “yakışıksız ve saygısızca davranır duruma gelmek” (TS, 631)

depele- (I) : < *depele-* (< *depe+le-*) **Kıpçak** *depele- (I)* “oh olsun diye nisbet vermek (İH)” (KıpçTS, 59)

depele- (II): < *depele-* (< *depe+le-*) **Kıpçak** *tüpälüdi* “öldürdü, helâk etti” (Kİ, 101); *depele- (II)* “ öldürmek, helâk etmek (BM)” (KıpçTS, 59); **EAT** *depele-* “çiğnemek, ezmek, öldürmek” (YE, 166r1); *depele-* “tepelemek, öldürmek” (MNZ, 160-6); *depele-* “öldürmek” (KT, 78/14); *depele-* “öldürmek, katletmek” (TİKT, 27b/3); *depelen-* “öldürülmek” (TİKT, 86a/15), *depeleş-* “karşılıklı öldürmek” (TİKT, 215b/7), *depelet-* “öldürtmek” (TİKT, 18a/6); *depele-* “tepelemek, çiğnemek” (KKMU, 39a/9); *depele-* “1. çiğnemek, ezmek (KG, 112a.2) 2. öldürmek (KG, 137b.4); *depele-* “öldürmek” (GT, 71b-7), *depelen-* “öldürülmek, katledilmek” (GT, 3a-6), *depelet-* “öldürtmek” (GT, 11a-12); *depele-* “tepelemek mec. helâk etmek öldürmek” (MT, 29a-4); *depele-* “tepelemek, yok etmek” (BH, 5A/9); *depele-* “tepelemek, tekmelemek” (DK, 216-9); *depele-* “öldürmek, tepelemek” (EATKT, 321b/4); *depelen-* “öldürülmek, tepelenmek” (EATKT, 633a/2); *depele-* “öldürmek, mahvetmek, tepelemek” (TN, 9a.17); *depelemeK+* “öldürme, mahvetme, tepeleme” (TN, 18a.11); *depele-* “1. Öldürmek, katletmek. (MBHKT, 236a-10=44/20) 2. Boğazlamak, kesmek. (MBHKT, 253a-1=54/29), *depelen-* “öldürülmek, katledilmek” (MBHKT, 11b-6=2/154); *depele-* “öldürmek, dövmek, tepelemek” (MR, 146b/13), *depelen-* “dövülmek, öldürülmek” (MR, 295b/4); *depele-* “Hüsünde gönül sayd ise nola

depeleme / Ölem diyü salmamışam özüm hareme ben” (KBD, G.320/2); **depele-** “öldürmek” (ŞD, G.CXLVII/2); **Çağ. debele-** “kahr u helâk itmek, urmak, çignemek. zîr-i pâ itmek, tepgilemek” (ŞSL, 343), **debelet-** “i‘dām itdirmek, baş aşağı idüb öldürtmek, çignetmek, yencdirmek, ayak altına almak” (ŞSL, 343); **tebele-** “baş aşağı idüb zarb itmek, ayak altı idüb çignemek. toplamak, edhâr, icmā‘ itmek. hamîr itmek, ayağıle kil ve çamur ve lāy çignemek, tıyn-ı hikmet ve fağfūrî ve külâl” (ŞSL, 223); **Osm. depele-** “1. Ayakları altında ezmek. 2. Bozguna uğratmak, hırpalamak” (ZD, 1744); **depele-** “çignemek, ezmek, öldürmek” (TTS, 1088), **depelen-** “öldürülmek” (TTS, 1089), **depeleş-** “mukatele etmek, birbirini öldürmek savaşı yapmak” (TTS, 1090); **tepele-** “baş aşağı edip öldürmek, kahr, helâk etmek” (LO, 376), **tepelet-** “idam ettirmek” (LO, 376); **tepele-** ya **depele-** “1. İhlâk eylemek. [Aslı tepesine vurarak öldürmektir.] 2. İyice dövmek.” (KAT, 1208), **tepelen-** ya **depelen-** “1. Öldürülmek. 2. Dövmek. = *fl.* Arka üstü yatıp iki yana çabalamak, çırpınıp durmak.” (KAT, 1208), **tepelet-, depelet-** “1. İhlâk ettirmek. 2. Dövdürmek.” (KAT, 1208); **GTü. tepele-** “1. Ayakları altında ezmek. 2. mec. Bozguna uğratmak, hırpalamak. 3. mec. Kıyasıya dövmek. 4. argo Öldürmek.” (TS, 2325), **tepelen-** “tepeleme işi yapılmak” (TS, 2325), **tepelet-** “tepeleme işini yaptırmak” (TS, 2325)

Arslan Erol, kelimenin genellikle ‘vurmak, itmek’ anlamına geldiğini ‘öldürmek’ vb. şekliyle mecazî anlama geçip anlam genişlemesine uğradığını belirtmiştir (Arslan Erol, 2008: 699). Atmaca, EAT metinlerinde ‘tepesine vurarak öldürmek’ temel anlamının yanında ‘helâk etmek, alaşağı etmek, yok etmek’ gibi macezî anlamları kazanarak anlam dairesini genişlettiğini ve günümüzde TS’de temel anlamları yanında ‘bozguna uğratmak, hırpalamak; kıyasıya dövmek’ gibi mecazlaşmış anlamlarda da kullanıldığını dile getirmiştir (Atmaca, 2016: 753).

derilen- : < *derilen-* (< *deri+le-n-*) **Osm. derilen-** “deri bağlamak, yara müneddeb, mülte’im olmak, dericik peyda olmak” (LO, 115); **derilen-** “deri bağlamak, deri ile örtünmek” (KAT, 245)

dertlen- : < *dertlen-* (< *dert+le-n-*) **EAT dertlen-** <Fa. +T. “üzülmek, acı çekmek” (ŞD, G.CXXVII/4); **Osm. dertleş-** “dertleşmek, dertlerini anlatmak”; “Varup Mecnûn’ı bulsam dertleşsem deşt ü sahrâda / Disem bir bir ana çekdüklerüm bî-gâne kaydından” (ŞYD, G.291/4); **dertlen-** “illet sahibi olmak” (LO, 115), **dertleş-** “tazallüm-i hâl, mahremane musahabet, tesliyet” (LO, 115); **dertleş-** “birbirine dert ve kederleri söyleyip hasbihâl etmek” (KAT, 247); **GTü. dertlen-** “üzüntüye kapılmak,

dertli duruma gelmek, kaygılanmak” (TS, 640), **dertleş-** “rahatlamak ve çözüm bulmak amacıyla dertlerini karşılıklı anlatmak” (TS, 640)

deryābla- : < *deryābla-* (< *deryāb+la-*) **Çağ. deryābla-** “anlamak” (LD, 1557)

desturlan- : < *desturlan-* (< *destur+la-n-*) **desturlan-** “kendisine izin verilmek” (TTS, 1122);

GTü. destur almak “izin almak” (TS, 643), **destur vermek** “izin vermek” (TS, 643)

devletlen- : < *devletlen-* (< *devlet+le-n-*) **EAT devletlen-** “faydalanmak” (GT, 29a-11)

dıldığla- : < *dıldığla-* (< *dıldığ+la-*) **Kıpçak dıldığla-** “hac için bedel göndermek” (TA, 39b/1)

dıldığla- : < *dıldığla-* (< *dıldığ+la-*) **Kıpçak dıldığ** “delil” **dıldığla-** “delil getirmek” (TA, 39b/1)

dırlan- : < *dırlan-* (< *dır+la-n-*) **Osm. dırlan-** bk. *demek* (LO, 116); **dırlan-** “münasebetsiz ve lüzumsuz çok sözler söyleyip muaccizlik etmek” (KAT, 251); **GTü. dırlan-** “herkesi tedirgin edecek, bezdirecek biçimde söylenmek” (TS, 652), **dırlaş-** “kavga etmek, ağız kavgası etmek, dilleşmek” (TS, 652)

dışla- (tışla-) : < *dışla-* (< *dış+la-*) **dışla-** “kuşanılmış şeyi çıkarmak” (TTS, 1138)

dızlat- : < *dızlat-* (< *dız+la-t-*) **Osm. dızlat-** “bir şeyin içi sesi çıkarmak, fırlatmak, kaçırmak, dız etmek, ürkütmek” (LO, 116); **dızlat-** “1. Acı ve usandırıcı bir ses çıkartmak, vızıldanmak. 2. Fırlatmak, kaçırmak. 3. Ürkütmek.” (KAT, 251); **GTü. dızla-** “dolandırmak, çarpmak, soymak” (TS, 655)

dikleş- : < *dikleş-* (< *dik+le-ş-*) **Çağ. dikleş-** “dik dik bakmak. ayakda turmak. beraber olmak, müsāvāt, bir yerde aram ve tevaḳḳuf eylemek” (ŞSL, 351); **Osm. dikleş-** “dik hale gelmek” (NfD, 1045); **diklen-** “batmak, ürpermek” (LO, 117); **diklen-** “kalkıp dik durmak, ürpermek” (KAT, 253); **GTü. diklen-** “birine karşı ters bir davranışta bulunmak, karşı gelmek, kafa tutmak” (TS, 661), **dikleş-** “1. Dik duruma gelmek. 2. mec. Birine karşı ters tutum içine girmek, karşı durmak.” (TS, 661), **dikleştir-** “1. Dik duruma getirmek. 2. mec Sert duruma getirmek.” (TS, 661)

diklen- fiili günümüzde TS’de “birine karşı ters bir davranışta bulunmak, karşı gelmek, kafa tutmak” şeklinde mecazî bir anlama geçmiştir (Atmaca, 2016: 754).

dil-güşālan- : < *dil-güşālan-* (< *dil-güşā+la-n-*) **Osm.** *dil-güşālan-* “gönlü ferahlamak” (NbDS, G.164/8)

dil-keşlendir- : < *dil-keşlendir-* (< *dil-keş+le-n-dir-*) **Osm.** *dil-keşlendir-* “cazip hale getirmek”, “Hücûm-ı manî-i bîgânedan teng oldu eş’ârı / Aceb Gâlib kelâmın neyle dilkeşlendirir bilmem” (ŞGD, G.255/5)

dilimle- : < *dilimle-* (< *dilim+le-*) **Çağ.** *dilimle-* “şerha şerha pârelemek, dilim dilim itmek” (ŞSL, 352); **GTü.** *dilimle-* “dilimlere ayırmak, dilim dilim etmek” (TS, 667), *dilimlen-* “dilimlere bölünmek veya ayrılmak” (TS, 667), *dilimlet-* “dilimleme işini yaptırmak” (TS, 667)

dilleş- : < *dilleş-* (< *dil+le-ş-*) **Osm.** *dilleş-* “karşılıklı tatlı tatlı söyleşmek” (HD, 2596); *dilleş-* “Kılıç çıkdı salındı şark u garba zülfekâr-âsâ / ‘Adû-yı kâfir ile dilleşür bir tercemân buldı” (NAD, K.20/12); *dille-* “bir kimse hakkında dedi kodu yapmak, bir kimseyi çekiştirmek, zemmetmek” (TTS, 1156), *dillen-* “dili açılmak, söylemeğe başlamak” (TTS, 1156), *dilleş-* “konuşmak, söyleşmek” (TTS, 1157); *dillen-* “dile gelmek, dil açılıp çok söyler, şakrak olmak. Edepsizlenmek. Dillerde gezmek, medhul olmak” (LO, 117), *dilleş-* “söyleşmek, musahabet, ecnebi diliyle konuşmak” (LO, 117); *dillen-* “1. Dile gelmek, dil peyda edip söylemek. 2. Dili açılıp çok söylemek. 3. Edepsizlik etmek. 4. Dillere düşmek, mezmûm ve medhûl olmak.” (KAT, 254-255), *dilleş-* “1. Söyleşmek, mükâleme, musâhabet etmek. 2. Ecnebî diliyle konuşmak.” (KAT, 255); **GTü.** *dillendir-* “1. Biri hakkında dedikodu yapılmasına sebep olmak. 2. Bir şeyi söz ile ifade etmek, söylemek.” (TS, 667), *dillen-* “1. Çocuk konuşmaya başlamak. 2. Konuşma yeteneği olmayan varlık konuşmak, dile gelmek. 3. Onaylanmayan bazı davranışlar yüzünden hakkında dedikodu yapılmak, dile düşmek.” (TS, 667), *dilleş-* “1. Karşılıklı tatlı tatlı söyleşmek. 2. hlk. Dırlaşmak.” (TS, 667)

dinlen- : < *dinlen-* (< *din+le-n-*) **Harezmi** *dinlen-* “dîne girmek” (ME, 171-5); **EAT** *diğlen-* <Ar. + T. “bir dini kabul etmek” (YE, 37v4) *dinlen-* (**I**) “bir dini kabul etmek” (TTS, 1163)

diplen- : < *diplen-* (< *dip+le-n-*) **Kıpçak** *diplen-* “kökleşmek, etrafına yayılmak (İH)” (KıpçTS, 62); **GTü.** *diple-* hlk. “1. Bitkiyi kökünden sökmek. 2. İçilecek bir şeyi dibine kadar içmek.” (TS, 673-674)

dirile- : < *dirile-* (< *diri+le-*) **EAT** *dirile-* “diri duruma getirmek” “Çürümüş sünüğümüz dirilesin söyleyicek / Meryem-i îsî demiyle dem-i ahyâyı görün” (KBD, G.1236/6); **dirilet-** bk. *dirilmek* (KAT, 258); **GTü. dirileş-** “bitkin, pörsümüş veya solmuşken yeniden diri duruma gelmek” (TS, 676)

dizeleş- : < *dizeleş-* (< *dize+le-ş-*) **EAT** *dizeleş-* “sıralanmak” (MBHKT, 284b-2=88/15)

doğrula- : < *doğrula-* (< *doğru+la-*) **Osm. doğrula-** “Yanlış, yalan sözü sahihe döndürmek, hakiki itiraf” (LO, 120); **doğrula-** “doğruyu söylemek, hakikati teslim ve itiraf etmek” (KAT, 261); **GTü. doğrula-** “1. Bir şeyin doğru olduğunu ortaya koymak, desteklemek, gerçeklemek, teyit etmek, tasdik etmek. 2. Bir önermenin doğruluğunu veya yanlışlığını belirlemek amacıyla olayları inceleyip araştırmak.” (TS, 691), **doğrulan-** “doğrulama işine konu olmak veya doğrulama işi yapılmak” (TS, 691), **doğrulat-** “herhangi bir bilginin doğru olduğunu teyit etmek” (TS, 691)

doğalan- : < *doğalan-* (< *doğa+la-n-*) **Harezmi doğalan-** “(Kapı) kilitlenmek” (ME, 143-4)

donuklan- : < *donuklan-* (< *donuk+la-n-*) **Osm. donuklan-** “berraklık gitmek” (LO, 123); **donuklan-** “donuk olmak, fer ve cilâsı ve parlaklığı gitmek” (KAT, 268); **GTü. donuklaş-** “donuk duruma gelmek” (TS, 706), **donuklaştır-** “donuk duruma getirmek” (TS, 706)

dostlaş- : < *dostlaş-* (< *dost+la-ş-*) **Harezmi dostlaş-** “arkadaşlık etmek” (ME, 116-8); **dostlaş-** “karşılıklı dostluk etmek” (HTKT, 250a/6=14/31); **Kıpçak dōstlaş-** <Fa.+T. “dost olmak” (TA, 43b/4); **GTü. dostlaş-** “dost durumuna gelmek, dost olmak” (TS, 707)

dörelen- : < *dörelen-* (< *döre+le-n-*) **Harezmi dörelen-** “töreye uymak” (ME, 141-6); **Kıpçak törele-** “yönetmek, hüküm vermek, düzenlemek, tanzim etmek (CC)” (KıpçTS, 282); **EAT törele-** “tanzim etmek, düzenlemek; hüküm vermek” (DN, 81)

duala- : < *duala-* (< *dua+la-*) **duala-** “dua etmek” (TTS, 1247); **GTü. dua etmek** “Tanrı’ya yalvarmak” (TS, 720)

duldalan- : < *duldalan-* (< *dulda+la-n-*) **Osm. duldalan-** “iltica etmek, sığınmak, siper almak” (TTS, 1248); **duldalan-** “gizlenmek” (LO, 125); **GTü. duldala-** “korumak, siper altına almak” (TS, 722), **duldalan-** “korumak, siper altına girmek” (TS, 722)

dumanla- : < *dumanla-* (< *duman+la-*) **Osm. dumanla-** *kafa dumanlamak* “sarhoş” (LO, 125), **dumanlan-** *göz dumanlanmak* “hiddetten ya illetten kararmak” (LO, 125); **dumanla-** “1. Duman vermek, dumana tutmak ya asmak. 2. Bulandırmak, karartmak.” (KAT, 274), **dumanlan-** “1. Dumanda durmak, dumandan kararmak. 2. Bulanmak, kararmak.” (KAT, 274); **GTü. dumanla-** “1. Dumanlı duruma getirmek. 2. Dumana tutmak. 3. mec. Sarhoş etmek.” (TS, 723), **dumanlan-** “1. Dumanlı duruma gelmek. 2. mec. Sarhoş olmak. 3. mec. Bulanmak, karışmak.” (TS, 723)

durakla- : < *durakla-* (< *durak+la-*) **Osm. durakla-** “lâkırdı söylerken irkilip tereddüt etmek, tutuk, tutukluk gelmek” (LO, 125); **durakla-** “lâkırdı söylerken tereddütle tutukluk göstermek, kesik kesik söylemek” (KAT, 274); **GTü. durakla-** “1. Hareket durumundayken kısa bir süre için durmak veya arada bir durmak. 2. mec. Bir süre ses çıkarmamak, bir şey söylememek, duraksamak, tereddüt etmek” (TS, 724), **duraklat-** “bir şeyin duraklamasını sağlamak” (TS, 724)

durşaklan- : < *durşaklan-* (< *durşak+la-n-*) **Kıpçak durşaklan-** “yeşillenmek, ilk sürgün yerden çıkmak (İH)” (KıpçTS, 65)

durukla- : < *durukla-* (< *duruk+la-*) **Osm. durukla-** “tepeleme yığmak, taşkın taşkın ölçmek” (LO, 126); **durukla-** “tepeleme ve kümeleme suretinde doldurmak, tepe ve küme teşkil edecek kadar doldurmak” (KAT, 275); **GTü. durukla-** “hlk. Bir kabı tepeleme doldurmak” (TS, 706)

durulan- : < *durulan-* (< *duru+la-n-*) **durulan-** bk. *durulmak* ; *durul-* “1. Süzülme, çökmek, durup tortusu dibe çökmek. 2. Meks ve karar olunmak, tavakkuf edilmek.” (KAT, 275), **durulat-** “tortuyu dibe durdurup berrak etmek, tasfiye eylemek” (KAT, 275); **GTü. durula-** “yıkılmış şeyleri duru sudan geçirmek” (TS, 726), **durulan-** “1. Yıkılmış şeyler duru sudan geçirilmek. 2. İnsan, yıkandıktan sonra bir daha temiz su dökünmek.” (TS, 726), **durulaş-** “duru bir duruma gelmek” (TS, 726), **durulaştır-** “durulaşma işini yaptırmak” (TS, 726)

duşakla- : < *duşakla-* (< *duşak+la-*) **duşakla-** “kösteklemek” (TTS, 1276); **duşakla-** hlk. “Hayvanın iki ayağını duşakla bağlamak, kösteklemek” (TS, 727)

düggle- : < *düggle-* (< *düg+le-*) **EAT düggle-** “dügümlemek”, “Müşkilüm oldur ki çü üryân olan / Saç dügledügüme inana mı” (KBD, G.966/5); **düglen-** “dügümlenmek” (TTS, 1303)

düğnele- : < *düğnele-* (< *düğne+le-*) **düğnele-** “toplamak, bir araya getirmek” (TTS, 1305)

düğümle- : < *düğümle-* (< *düğüm+le-*) **Osm. düğümle-** “Ta'kid etmek, ta'vîk, bir yere bendetmek” (LO, 127); **düğümle-** “düğüm yaparak bağlamak” (KAT, 277); **GTü. düğümle-** “1. Düğüm yapmak. 2. Düğüm yaparak bağlamak.” (TS, 733), **düğümle-** “1. Düğümle bağlanmak. 2. mec. Sıkışmak. 3. mec. Bütün sorunlar bir yerde toplanıp birleşmek.” (TS, 733)

dükenle- : < *dükenle-* (< *düken+le-*) **EAT dükenle-** “aramak, araştırmak, yoklamak” (SN, 167-12); **dükenle-** (**düğenele-**) “aramak, araştırmak, teftiş etmek, yoklamak” (TTS, 1309)

dürlendür- : < *dürlendür-* (< *dür+le-n-dür-*) **Harezmi dürlendür-** “türlü türlü etmek” (ME, 94-3); **türle-** “çeşitlenmek” (HTKT, 417b/5=35/27); **Kıpçak türlendi** “türlü, çeşitli (CC)” (KıpçTS, 288); **EAT dürlülen-** “türlü türlü olmak, çeşitli olmak” (MBHKT, 193a-4=30/22)

düşlen- : < *düşlen-* (< *düş+le-n-*) **Kıpçak düşlen-** “bir mahalle yönelmek, teveccüh etmek (İH)” (KıpçTS, 67), **düşlen-** “üzerine düşmek, fazlaca meşgul olmak” (TTS, 1347)

düşmānlaş- : < *düşmānlaş-* (< *düşmān+la-ş-*) **Karah. düşmānlaş-** “düşmanlık etmek, düşman olmak” (KTKT, Ünlü: 406v/6=060/007); **GTü. düşmanlaş-** “düşman durumuna girmek” (TS, 741), **düşmanlaştır-** “düşmanlaşmasına yol açmak” (TS, 741)

düşvārlaş- : < *düşvārlaş-* (< *düşvār+la-ş-*) **Karah. düşvārlaş-** <Fa.+T. “zorlaştırmak” (KTKT, Ünlü: 413r/4=065/006)

ägälä- : < *ägälä-* (< *ägä+lä-*) **Kıpçak ägälädi** “iyälädi” (Kİ, 9); **igele-** “eğelemek” (KFT, 211a/21); **igele-** “eğelemek (TZ)” krş. *egele-* (KıpçTS, 106); **EAT egele-** “eğe ile yontmak, madeni parlatmak için eğelemek” (TM, 54b-9), **egelen-** “eğe ile yontulmak, işlenmek” (TM, 34a-10); **egele-** “Gamzen ohını egele vü cânumuza ur / İllâ sahin ciger tovşanı rîş olmasun” (KBD, G.884/5); **Çağ. igekle-** “düzlemek, cila virmek, eğelemek, şaykal itmek, perdâz eylemek” (ŞSL, 124); **Osm. eğele-** “hark, berd, düzlemek” (LO, 130); **eğele-** “eğe ile işlemek, eğe ile yontmak veya cilâ vermek” (KAT, 289), **eğelet-** “eğe ile yontturmak veya cilâ verdirmek” (KAT, 289); **GTü. eğele-** “eğe ile düzleştirmek, aşındırmak” (TS, 760), **egelen-** “eğeleme işi yapılmak” (TS, 760)

ärklän- : < *ärklän-* (<*ärk+lä-n-*) **Karah. ärklän-** “1. “hâkim olmak, hükmetmek” (KTKT, Kök: 156v/1=010/031) 2. “yetkili olmak, kuvvetlenmek” (KTKT, Kök: 228r/1=019/087); **irklän-** “hâkim olmak, hükmetmek” (KTKT, Ünlü: 306v/8=033/027); **Harezmi erklen-** “sahip ve hakim olmak” (ME, 153-6), **erklendür-** “sahip yapmak” (ME, 107-4); **erklen-** “güçlenmek, yetki sahibi olmak” (NF, 418-12); **erklen-** “1.sahip olmak (HTKT, 75a/9=4/3) 2. hâkim olmak, hükmetmek (HTKT, 521b/2=58/19) 3. gücü yetmek” (HTKT, 552a/2=72/21), **erklenmek** “yetki, kuvvet, iktidar” (HTKT, 267b/3=16/100); **Kıpçak erklen-** “bir işi sürdürmeye azimli olmak” (İM, 89a/8); **irklen-** “bir şeyin sahibi olmak, başı olmak (İH)” (KıpçTS, 114)

äşlä- : < *äşlä-* (<*äş+lä-*) **Karah. äşlä-** “nikâhlamak” (KTKT, Ünlü: 256r/4=024/026); **eşlendir-** “evlendirmek” (TTS, 1557) bk. *eşleş-*.

ägdilät- : < *ägdilät-* (<*ägdi+lä-t-*) **Uyg. ägdilät-** “terbiye etmek, büyütme” (EUTS, 69); **Karah. ägtülä-** “beslemek, doyurmak, terbiye etmek” (KTKT, Kök: 1v/2=001/001), **egtülä-** “beslemek, doyurmak, terbiye etmek”(KTKT, Ünlü: 283v/3=028/030) (bk. *igdülä-, iktülä-*)

ämlä- : < *ämlä-* (<*äm+lä-*) **Uyg. ämlä-** “tedavi etmek” (EUTS, 72); **Karah. emle-** “ilâçlamak, tedâvi etmek, iyileştirmek” (KB, 3873), **emlet-** “ilâçlatmak, tedavi ettirmek” (KB, 3149); **emle-** “ilaçlamak, sağaltmak” (Yalnız kullanılmaz. “*samla-*” ile beraber gelir) (DLT I, 287-19), **emlel-** “ilaçlanmak” (DLT I, 296-10), **emlen-** “kendine ilaç etmek” (DLT I, 259-17), **emleş-** “ilaçlanmak” (DLT I, 242-3), **emlet-** “ilaçlatmak, ilaç ettirmek” (DLT I, 266-6); **ämlä-** “gönlü ferahlatmak, tedavi etmek” (KTKT, Kök: 140r/3=009/014); **Harezmi emle-** “tedâvi, ilaçlama” (ME, 215-4), **emçile-** “tedâvî etmek” (ME, 126-8), **emçilemek** “tedâvî” (ME, 218-7); **emle-** “tedavi etmek, iyileştirmek” (KE, 87v1); **Kıpçak emle-** “tedavi etmek, iyileştirmek (CC)” (KıpçTS, 73), **emle- semle-** “ilâç yapmak (İH)” (KıpçTS, 73); **GTü. emle-** hlk. “ilaç sürmek, ilaç vermek” (TS, 795)

änüklä- : < *änüklä-* (<*änük+lä-*) **Uyg. änüklä-** “yavrulamak [hayvan için]” (EUTS, 73); **Karah. enükle-** “eniklemek, yavrulamak” (DLT I, 308-10), **enüklen-** “eniklenmek, enik sahibi olmak” (DLT I, 294-28); **EAT enikle-** “yavrulamak” (ŞNK, 86b/5); **enikle-** “et yiyen hayvanlar yavrulamak” (TTS, 1474); **enikle-** “siba bızlamak, inek kolunlamak, at ve eşek vaz-ı hamıl etmek” (LO, 135); **enikle-** “(Yırtıcı dişi hayvan)

doğurmak, yavrulamak.” (KAT, 306); **GTü. enikle-** hlk. “kedi, köpek vb. doğurmak” (TS, 801)

äriglä-: < *äriglä-* (<*ärig+lä-*) **Uyg. äriqlä-** “öğüt ve nasihat vermek, öğütlemek” (EUTS, 74)

ätlä-: < *ätlä-* (<*ät+lä-*) **Uyg. ätlä-** “yapmak, etmek, eylemek” (EUTS, 78); **Karah. edle-** “eylemek, ekmek” (AH, 376), **eyle-** “bk. *edle-*” (AH, AB 376); **Harezmi eyle-** “eylemek, etmek” (KE, 235r17); **eyle-** “eylemek, yapmak” (HŞ, 4498); **Kıpçak äylädi** “etti, yaptı” (Kİ, 13); **eyle-** “yapmak, etmek (yardımcı fiil)” (TA, 35b/2); **eyle-** “eylemek” (KK, 24a/4); **eyle-** “eylemek, yapmak” (DM, 24a/10); **eyle-** “1. Yardımcı fiil (İM, 10a/1) 2. Deriyi terbiye etmek” (İM, 137a/1) ; **eyle-** “eylemek” (SSGT, 73/2); **eyle-** “eylemek, etmek” (KH, 48/4); **eyle-** “yapılmak, meydana getirilmek” (KFT, 321b/3); **eyle- (II)** “eylemek, yapmak, etmek (BM, BV, Gİ, KF, TZ)” krş. *ayla-* (KıpçTS, 78), **eyle- (III)** “yardımcı fiil (MS)” (KıpçTS, 78); **EAT eyle-** “yapmak” (SVTM, 161) **eyle-** “etmek, eylemek (yardımcı fiil)” (SVTM, 161); **eyle-** “eylemek, etmek, yapmak; yaratmak; söylemek, demek, buyurmak; naspetmek, tayin etmek” (YE, 185v4), **eyle-** “eylemek, yapılmak, hazırlanmak, edinmek; yaratılmak” (YE, 118v5); **eyle-** “kılmak, yapmak, etmek” (YZ, 82v11); **eyle-** “eylemek, etmek” (KY, 312), **eyle-** “eylemek, yapılmak, edilmek” (KY, 877), **eyle-** “eyletmek, ettirmek, yaptırmak” (KY, 673); **eyle-** “yapmak, etmek, kılmak” (SN, 228-14), **eyle-** “yaptırmak” (SN, 248-11), **eyle-** “eylemek, etmek” (ADD, 317-2); **eyle-** “eylemek, etmek” (MNZ, 10-2), **eyle-** “yapmak, etmek” (KT, 113/7); **eyle-** “1. Yapmak, kılmak (TİKT, 130a/12) 2. Meydana getirmek (TİKT, 83b/12); 3. İşlemek (TİKT, 90a/13); 4. İnşa etmek, yapmak (TİKT, 3a/21); 5. Toplamak, meydana getirmek” (TİKT, 75a/4); **eyle-** “eylemek, etmek, yapmak, kılmak” (KKMU, 107b/3); **eyle-** “1. yapmak, eylemek, etmek (KG, 36a.7) 2. işlemek, kullanılır hale getirmek” (KG, 105a.1), **eylemek** “yapma, etme, eyleme” (KG, 102b.3), **eyle-** “yapılmak, kullanılmak, işlenmek” (KG, 105a.4); **eyle-** “1. Yapmak, işlemek (GT, 21a-12) 2. Yardımcı fiil; etmek.”; **eyle-** “eylemek, etmek, yapmak” (MT, 26a-13), **eyle-** “eyletmek, yaptırmak” (MT, 38a-13); **eyle-** “yapmak, eylemek (yardımcı fiil)” (TM, 8b-4); **eyle-** “eylemek, yapmak” (BH, 3B/10); **eylemek** “eylemek, yapmak” (BH, 10A/13); **eyle-** “eylemek, etmek, yapmak, kılmak” (AK, 12a. 248); **eyle-** “eylemek, etmek, yapmak” (DK, 167-9), **eylemek** “eylemek, etmek, yapmak” (DK, 265-7); **eyle-** “yapmak, yerine getirmek” (EATKT, 266b/4); **eyle-** “etmek, yapmak” (TN, 83b.12), **eylemek+** “etme, yapma” (TN, 79a.3); **eyle-** “yapmak, kılmak” (MNHS, 17a.11), **eylemek** “icra etmek;

yapmak, kılmak” (MNHS, 146b.2); **eyle-** “1. Yapmak, işlemek (MBHKT, 199b-1=33/14) 2. Yapmak, kılmak (MBHKT, 144b-10=19/6) 3. Meydana getirmek, yaratmak (MBHKT, 218a-8=39/6) 4. Yapmak, inşâ etmek (MBHKT, 162b-10=23/27) 5. Meydana getirmek, yapmak, uydurmak” (MBHKT, 150a-4=20/69), **eylemek** “yapma, işleme” (MBHKT, 155b-6=21/73), **eylen-** “edilmek”, **eylenmış** “yapılmış, işlenmiş olmuş bitmiş” (MBHKT, 201a-6=33/37), **eyleş-** “karşılıklı yapmak, etmek” (MBHKT, 209), **eylet-** “ettirmek” (MBHKT, 209); **eyle-** “eylemek (yard. fiil)” (ŞNK, 11b/14); **eylet-** “eyletmek, yapmak” (ŞNK, 2b/17); **eyle-** “eylemek, yapmak, kılmak, etmek” (MR, 222b/7); **eyle-** “Şunun ki kışını yaz eyledi çalab nola ger / Çoha sayar ise lutfiyile anun azın” (KBD, G.32/3); **eylen-** “Kanı aklum kanı cânım kanı dil / Sanasın âdet eylendi kanı dil” (KBD, G.331/1); **eylet-** “Çeşmi çü bâzdur anun tu'mesidür cigerümüz/ Tu'mesini eyledelüm nâz ile bâza gidelüm” (KBD, G.363/2); **eylen-** “Saçından bürka' eylendi ki degmeye yavuz gözler / Göz insânı harîs oldu ana ol imtinâ'ından” (KBD, G.713/3); **eyle-** “1. eylemek (ŞD, K.III/25) 2. yapmak, etmek (ŞD, K.V/17) 3. çevirmek, dönüştürmek (ŞD, G.CXCIX/2), 4. söylemek, demek (ŞD, G.CVIII/2) 5. geçirmek, sürmek (ŞD, K.XIII/27), 6. hazırlamak, düzenlemek (ŞD, G.CXCIX/5); **Çağ. eyle-** “eylemek, yapmak” (SD, 439); **eyle-** “eylemek” (LD, 1220); **iyle-** “eylemek” (BV, 245/5), **iyle-** “eyleme, etme” (BV, 494/1); **iyle-** “eylemek” (FK, 549/6); **ëyle-** “etmek, eylemek” (LM, 982), **ëyleme-** “etmemek, eylememek” (LM, 3235), **ëylemek** “etmek, eylemek” (LM, 3125); **eyle-** “eylemek, yapmak” (MN, 106B/11); **eyle-** “eylemek, yapmak” (NC, 19B/6), **eylemek** “eylemek, yapmak”(NC, 32B/15); **eyle-** “etmek, eylemek” (MK, 92a-10); **iyle-** “eylemek, yapmak, etmek” (RSL, M796a19); **iyle-** “eylemek” (HBD, 106/3); **eyle-** “eylemek, yapmak” (ŞHD, 174a-13); **iyle-** “eylemek” (BD, 244/1), **iyle-** “eylemek, eyleyiş, ediş, etme” (BD, 51/1, 446); **eyle-** “eylemek, kılmak, itmek” (ŞSL, 129); **eyle-** “eylemek, yapmak” (ÇEK; 256); **eyle-** “eylemek, yapmak, kılmak” (ÇGT, 89/13); **eyle- (1)** “eylemek, yapmak etmek bk. *ëyle-*, *iyle-*” NH, YED, GN, **eylemek** “eyleme, yapma” YED (ÇTS, 353); **Osm. eyle-** “etmek,yapmak” (FD, 625); **egle-** “eylemek, etmek, yapmak” (ZD, 2682), **eyle-** “etmek, yapmak” (ZD, 227); **eyle-** “etmek, yapmak anlamlarında yardımcı fiil” (HD, 106); **eyle-** “yapmak” (FgD, G.47/5); **eyle-** “etmek, yapmak” (NfD, 1061); **eyle-** “Musahhar eyledi şâh-ı kevâkib mülket-i şâmı / Sipâhından pür oldu yine gök meydânı ser-tâ-pâ” (NAD, K.1/14); **egle-** “Safha-ı ruhsâre bakmakda hatâ egler gibi / Men' ider 'âşıkları zâhid kitâbın gösterür” (NAD, G.73/4); **eyle-** “etmek, yapmak” (NDS, G.35/6); **eyle-** “eylemek, yapmak” (NbDS, K.1/135); **eyle-** “etmek, yapmak”

(FKD, 1007); **eyle-** “eylemek”; “Hüsn-i matla‘da edüp çeşme-i mihri rîzân / Eyledi hükmünü icrâ yine tab‘-ı rûşen” (ND, K.2/2), **eylemek** “etmek, yapmak”; “Tebrîk eylemek sana ıydı mecâzdır / Sen ıyda ol mübârek eyâ Ca‘fer-i zamân” (ND, K.24/3); **eyle-** “Eyledi himmet ile devr-i sipihri tanzim / Şâh-ı pervâne-haşem Hazret-i Sultân Veled ” (ŞGD, K.8/7); **eyle-** “Terk-i câh-ı saltanat eylerdi olsa âşafuñ / Faḥr idüp zâtuñ gibi faḥruñla şâh-ı etkıyâ” (KçzİMD, 9); **eyle-** “1. Yapmak, inşa etmek, imâl etmek. 2. Yaratmak. 3. Demek, buyurmak, söylemek. 4. Nasbetmek, tâyin etmek” (TTS, 1586-1587), **eyle-** “1. Eylemek. 2. Yapılmak, hazırlanmak. 3. Edinmek” (TTS, 1587), **eyleş-** “karşılıklı yapmak” (TTS, 1590), **eylet-** “1. Hazırlatmak. 2. Yaptırmak, inşa ettirmek, imal ettirmek. 3. Ettirmek” (TTS, 1590); **eyle-** “Kılmak, yapmak, işlemek” (LO, 141); **eyle-** “Etmek, kılmak, yapmak, işlemek. - Tekellümde az kullanılıp, eski kitabette, etmek yerine fi‘l-i i‘âne olarak çok istimal olunur, ve masâdir-i Arabiyye ile ef‘âl-i mürekkebe teşkil eder: *emreylemek, beyan eylemek, imdat eylemek*” (KAT, 322); **GTü. eyle-** “1. Bir kişiden veya bir şeyden yoksun bırakmak. 2. Etmek, yapmak.” (TS, 840)

üzüklä- : < *üzüklä-* (<üzük+lä-) **Uyg. üzüklä-** “yalan söylemek, aldatmak, hata etmek” (EUTS, 79); **ezükle-** “kandırmak, dolandırmak” (AY, 135.10)

eble- : < *eble-* (< eb+le-) **KökTü. eble-** “evlendirmek” (ETYSVİ, 520) “in(i)m : yiti : ur(i)m : üç : kız(i)m : üç : (ä)rti : (ä)bl(ä)d(i)m (S 6)”; **Karah. edhlen-** “evlenmek” bk. *Düzelt:* *ewlen-* . (DLT III, 87-26); **ewlen-** “evlenmek” bk. *edhlen-* . (DLT III, 87-26); **Harezmi evlen-** “evlenmek” (ME, 177-8); **Kıpçak ävländi** “tezevvüç etti” (Kİ, 13); **evlendir-** “evlendirmek” (KK, 83a/11); **ewlen-** “evlenmek” (İM, 100a/5); **evlen-** “bk. ivlen-” (SSGT, 274/12); **evlen-** “evlenmek, nikah yapmak” (KFT, 290b/2), **evlendür-** “evlendirmek” (KFT, 388b/4), **evlenmek** “evlenme” (KFT, 94a/10); **evlen-** “evlenmek (BM, Gİ, KF, MS, TZ)” krş. *ivlen-*, *öylen-* (KıpçTS, 77), **evlendir-** “evlendirmek (TZ)” krş. *ivlendür-*, *evlendür-*, *öylendir-* (KıpçTS, 77); **EAT evlen-** “izdivaç, teehhül” (KT, 101/2), **evlendür-** “evlenmesini sağlamak” (KT, 108/8); **evlen-** “evlenmek” (TİKT, 213a/12), **evlendür-** “evlendirmek” (TİKT, 40a/4); **evlen-** “izdivaç yapmak, evlenmek” (KG, 159a.12), **evlenmek** “izdivaç yapma, evlenme” (KG, 69b.14); **evlen-** “evlenmek” (GT, 59b-15); **evlen-** “evlenmek” (MT, 38b-14); **evlen-** “evlenmek” (EATKT, 379b/1), **evlendür-** “evlendirmek, nikâhlamak” (EATKT, 455b/5); **evlen-** “evlenmek” (MBHKT, 134b-8); **evlen-** “evlenmek, nikâhlanmak” (MR, 191a/17), **evlendür-** “evlendirmek” (MR, 192a/2); **Osm. evlen-** “eş olarak almak, zevce ittihaz

etmek” (TTS, 1573); **evlen-** “ev bark olmak, tezevvüç, izdivaç, tehhül etmek” (LO, 140); **evlendir-** “ev bark sahibi etmek, tehhül ettirmek, tezvîc etmek” (KAT, 320), **evlen-** [«ev»den] “ev bark sahibi olmak, tehhül, tezevvüç, izdivaç etmek” (KAT, 320); **GTü. evlendir-** “evlenmesine sağlamak” (TS, 837), **evlen-** “erkek ve kadın, aile kurmak için yasya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek” (TS, 837)

ebrula- : < *ebrula-* (< *ebru+la-*) **Osm. ebrula-** “renk ile ebrî etmek” (LO, 129); **ebrula-** “mermer gibi hareli veya damarlı olarak boyamak” (KAT, 284); **GTü. ebrula-** “ebru yaparak boyamak” (TS, 752)

edeb- : < *edeb-* (< *edeb+le-*) **Kıpçak edeb-** “tedip etmek” (KFT, 417b/6); **EAT edeb-** “kızmak, cezalandırmak (KT, 61/15) 2. Yola getirmek, uslandırmak” (KT, 107/4); **edeb-** “terbiye etmek” (GT, 62a-5); **edeb-** “terbiye vermek, hizaya getirmek” (MT, 38b-10); **edeb-** “utanmak, hayâ etmek, sıkılmak” (DK, 76-7); **edeb-** <Ar.+T. “Terbiye etmek” (MR, 208a/14); **edep-** “edep ve terbiye kazanmak, terbiye olunmak” (KAT, 286); **GTü. edep-** “edep ve terbiye kazandırmak” (TS, 755); **edep-** “uslanmak, ince ve terbiyeli olmak” (TS, 755), **edepsizleş-** “terbiyesizleşmek” (TS, 755)

eder- : < *eder-* (< *eder+le-*) **Karah. eder-** “eyerlemek” (KB, 3289); **edher-** “eğerlemek” (DLT I, 300-4); **Harezmi eder-** “eğerlemek” (ME, 7-6); **e:der-** “(at için) eyerlemek” (HŞ, 2670), **e:der-** “(at için) eyerlenmek” (HŞ, 2671), **e:derlet-** “(at için) eyerletmek” (HŞ, 3738); **iyer-** “eğerlemek, eğer vurmak” (İBML, 35); **Kıpçak äyârladı** “eyerledi” (Kİ, 13); **eyer-** “eyerlemek” (TA, 38b/4); **eyer-** “eyerlemek” (KK, 82b/2); **iyer-** “eyerlemek, eyer vurmak” (İM, 192a/6); **iyerlet-** “eyerletmek” (MG, 9a-7), **eyer-** “eyerlemek” (KH, 64/3); **eyer-** “at vb. eyerlemek (Gİ, KF, TZ)” krş. **iyer-** (KıpçTS, 78), **eyerlen-** “eyerlenmek (TZ)” (KıpçTS, 78); **iyer-** “at vb. eyerlemek (BV)” krş. **eyer-** (KıpçTS, 117); **EAT eyerlen-** “eyer vurulmak, eyer kapanmak” (YE, 161v3); **eyer-** “eyer vurmak” (YZ, 127r3); **eyirle-** “eyerlemek, hayvana eyer takmak” (TİKT, 4b/8); **eyerle-** “eyerlemek, ata eyer vurmak” (DK, 261-1); **eyerle-** “Eyerlemişem atımı bağlanmışam temâm” (KBD, G 831/3); **Çağ. igerle-** “at üzerine eyeri koyup bağlamak, eyer vurmak” (RSL, A727b24); **igerlet-** “egerletmek, ata takım urdurmak ibzâl-ı encâm ile müheyyâ itmek” (ŞSL, 124), **igerle-** “egerlemek, ata eger urmak, hayvânı hâzırlamak” (ŞSL, 124); **Osm. eğerlen-** “(At) egeri kabul etmek, râm olmak” (TTS, 1389); **eyerle-** “ata takım vurmak, atı donatmak” (LO, 141); **eyerle-** “(Ata) eyer ve takım vurmak” (KAT, 322),

eyerlen- “(Atın) eyeri ve takımı vurulmak” (KAT, 322); **GTü. eyerle-** “at üzerine eyeri koyup bağlamak, eyer vurmak” (TS, 840), **eyerlen-** “eyer vurulmak” (TS, 840), **eyerlet-** “eyerleme işi yaptırılmak” (TS, 840)

ederlen- (iderlen-) : < *ederlen-* (< *ed-er+le-n-*) **ederlen-** “eder gibi, yapar gibi görünmek” (TTS, 1385)

edgüleş- : < *edgüleş-* (< *edgü+le-ş-*) **Karah. edgüleş-** “iyileşmek, iyi geçinmek” (KB, 4354); **edgülän-** “yarar sağlamak” (KTKT, Kök: 30r/6=002/240)

edhizlen- : < *edhizlen-* (< *edhiz+le-n-*) **Karah. edhizlen-** “engel ve sarp saymak” (DLT I, 293-1)

edhle- [*]: < *edhle-* (< *edh+le-*) **Karah. edhle-** “ülkü yapmak, değer vermek, ehemmiyet vermek, aklına getirmek; tesir etmek” (DLT I, 286-8); **edle-** “hürmet etmek, değer vermek, ehemmiyet vermek, aklına getirmek, tesir etmek” (KB, 1646); **edhlel-** “ıslah olunmak; araştırılmak” (DLT I, 295-16); **edhlet-** “iyileştirmek, ıslah ettirmek” (DLT I, 264-24); **edhlen-** “bir şey bir dilek için kullanılmak, bir şey dilek edinilmek” (DLT I, 257-12); **edhleş-** “saygı dolayısıyla birbirini aramak” (DLT I, 239-15) bk. *ätlä-*.

Arslan Erol, kelimenin zamanla ilk anlamından hareketle, uzak/farklı bir anlama geçiş yaptığını ifade ederek Clauson’un açıklamasına yer verir. Buna göre kelimenin eski dönemde ‘yararlı bir şeye çevirmek’, ‘(birine) saygı göstermek’ vb. anlamlarında, daha sonra sadece ‘yapmak, yaratmak’ anlamına gelmeye başlamış ve son olarak genellikle yabancı isimlerle fiilleri birleştirmede kullanılan hemen hemen bir yardımcı fiil haline gelmiştir” şeklindeki açıklamaya temas eder (Arslan Erol, 2008: 754).

edle- : < *edle-* (< *ed+le-*) **Harezmi edle-** “takip etmek, izlemek” (KE, 180v13)

efkârlan- : < *efkârlan-* (< *efkâr+la-n-*) **efkârlan-** “mağmum ve mükedder olmak, meraka dokunmak” (KAT, 287); **GTü. efkârlan-** “tasalanmak, kaygılanmak, üzülme” (TS, 758)

efkele- : < *efkele-* (< *efke+le-*) **Harezmi efkele-** “öfkelenmek” (bk. *öfkele-*) (HŞ, 3646), **evkelen-** “öfkelenmek” (bk. *öfkelen-*) (HŞ, 1732)

efsünla- : < *efsünla-* (< *efsün+la-*) **EAT efsünla-** “şifâ elde etmek gâyesiyle âyet, du’â gibi sözler okumak” (TN, 92b.17-18); **efsunla-** “rukye okuyarak veya diğer suretle büyü

etmek, okumak” (KAT, 288), **efsunlan-** “bir rukye-hân veya büyücüye kendini okutup büyülenmek, okunmak” (KAT, 288); **GTü. efsunla-** “büyülemek” (TS, 759)

egettle- : < *egettle-* (< *eget+le-*) **Karah. egettle-** “cariye göndermek, birisi ile birlikte güveyin evine hizmetçi göndermek” (DLT I, 299-14), **egetlen-** “gelin kendisi ile birlikte gönderilen cariye sahibi olmak” (DLT I, 291-14)

égitle- : < *égitle-* (< *égit+le-*) **Çağ. égitle-** “kandırmak, yanıltmak” (ÇGT, 15/2)

egle- : < *egle-* (< *egle-*) **Harezmi egle-** “eğlemek, oyalamak” (ME, 67-8), **eglen-** “oyalanmak, kalmak” (ME, 194-5), **eglendür-** “oyalamak” (ME, 6-8); **eglen-** “oyalanmak, konaklamak, dinlenmek” (KE, 58r14); **egle-** “eğlemek, oyalamak, bekletmek” (NF, 110-11), **eglen-** “eğlenmek, oyalanmak, durmak, kalmak, bulunmak” (NF, 176-9); **Kıpçak üglüdi** “meşgul etti” (Kİ, 10); **eglen-** “gecikmek” (KFT, 62b/37); **eglen-** “gecikmek, oyalanmak (BM)” (KıpçTS,70), **eglendür-** “geciktirmek, oyalamak (BM)” (KıpçTS, 70); **eygenle-** “oyalanmak (Kİ)” (KıpçTS,78); **eylendür-** “eylendirmek, durdurmak (RH)” (KıpçTS,79); **EAT egle-** “avutmak, oyalamak” (YE, 205v1), **eglen-** “vakit geçirmek, beklemek, kalmak, oyalanmak, durup dinlenmek” (YE, 153r2); **egle-** “vakit geçirmek” (YZ, 64v16), **eglen-** “kalmak, vakit geçirmek” (YZ, 27v8), **eylen-** “vakit geçirmek, zaman harcamak” (YZ, 116v16); **egle-** “vakit geçirtmek, oyalamak” (KY, 87), **eglen-** “eğlenmek, oyalanmak, vakit geçirmek” (KY, 83); **egle-** “eğlenmek, avutmak” (SN, 194-2), **eglen-** “oyalanmak, vakit geçirmek” (SN, 223-12); **egle-** “eğlemek, geciktirmek” (ADD,166-1); **egle-** “eğlemek, meşgul etmek” (MNZ, 364-6); **egle-** “oyalamak, meşgul etmek” (KT, 159/5), **eglen-** “kalmak, vakit geçirmek”(KT, 128/5); **egle-** “oyalamak, avutmak” (TİKT, 34a/2), **eglen-** “durmak, kalmak” (TİKT, 64a/3); **eglen-** “eğlenmek, oyalanmak, zamanında yapmamak” (KKMU, 28b/2); **eglen-** “durmak, beklemek; oyalanmak” (KG, 31b.4); **eglen-** “oyalanmak, vakit geçirmek, gecikmek” (MT, 3b-5); **eglen-** “eğlenmek, oyalanmak” (BH, 25A/13); **eglen-** “durmak, beklemek” (DK, 149-7); **eglen-** “oyalanmak, zaman geçirmek” (EATKT, 458a/5); **eglen-** “beklemek” (MNHS, 158b.1); **egle-** “alıkoymak, oyalamak” (MBHKT, 265b-2=63/9), **eglen-** “1. Beklemek. durmak (MBHKT, 148a-11=20/10) 2. Sâbit olmak, yerinde durmak. (MBHKT, 131a-9=16/94); **egle-** “oyalamak, geciktirmek” (ŞNK, 36b/7); **egle-** “bekletmek, oyalamak” (MR, 250b/19), **eglen-** “beklemek, oyalanmak, vakit geçirmek” (MR, 253b/14); **eglen-** “İnsân olan gözine niçesi kapılmaya / Çün her gözinde eglenür insân bi'aynihi” (KBD, G.120/7); **egle-**

“Güneş yüzi hamelledür ü bedri kavse irişdi / Kanı behrâm-ı çûbîn ki yürekde egleye tîrin” (KBD, G.932/4); **eglen-** “Cânımı oynayam nesîme gerek/ Ne zere eglenem ne sîme gerek” (KBD, G 1110/1); **Çağ. eğleş-** “oturup ârâm etmek” (§SL, 51), **egle-** “tevkîf ve ik’âd etmek” (§SL, 51); **igelen-** “mekş, ârâm, tevaffuk etmek, eğlenmek. dem almak,istirâhet etmek, konak” (§SL, 125); **iglen-** “duraklamak; oturmak, yerleşmek; vakit geçirmek, oyalanmak; eğlenmek bk. *eylan-, igelen-(1)*” ML (ÇTS, 512); **Osm. eğle-** “oyalamak” (HD, 2034); **egle-** “avutmak, oyalamak” (BkD, G.148/5), **eglen-** “oyalanmak, vakit geçirmek” (BkD, G.510/2); **eglet-** “Egletme hemân kâfile-i ‘aklı ‘Atâyî / Câmı pür idüp meş’al-i rahşân ile gönder” (NAD, G.30/5); **eglen-** “Ahd eylemişdi gelmege eglendi gelmedi / Ol şâh-ı hüsn gelmede ihmâl ider yürür” (§YD, G.68/3); **egle-** “avutmak” (FKD,2314); **eğle-** “eğlemek”; “Yoluna cânım fedâ’derin ne eğlersin beni / Öldürürsen gel sen öldür bende-i fermânınam” (ND, G.91/3); **eğle-** “1. Geciktirmek, vakit geçirtmek. 2. Avutmak, oyalamak” (TTS, 1399), **eğlen-** “vakit geçirmek, beklemek, kalmak, oyalanmak, durup dinlenmek” (TTS, 1399); **eğle-** “tevfik, ik’âd” (LO, 130); **eğlendir-** “tevkif, ta’vîk, avk, işgal, tefrîh, tehvîn etmek, avutmak, safâ-bahş, dil-küşâ olmak” (LO, 130), **eğlen-** “Durmak, meks, lebs, direng, yürürken tevakkuf etmek. Te’ennî, ârâm, zevk u safa, tenezzüh, cümbüş, iştigal, ruhu işgal, istihza, mizah” (LO, 130), **eğleş-** “oturup ârâm etmek” (LO, 130); **eğle-** “durdurmak, alıkoymak, tevkif ve tavik etmek” (KAT, 290); **eğlendir-** “1. Alıkoymak, geri bırakmak, tevkif ve tavik etmek. 2. Avutmak, eğlence bulmak, can sıkıntısını defedip safa ve ferahlık vermek.” (KAT, 290), **eğlen-** “1. Durmak, meks ü ârâm, tevakkuf etmek. 2. Zevk, safa, cümbüş, tenezzüh etmek, can sıkıntısını defedip iyi vakit geçirmek. 3. İstihza etmek, Maytaba almak, lâîfe etmek.” (KAT, 290), **eğleş-** “oturmak, meks ü ârâm etmek” (KAT, 290); **GTü. eğle-** “1. Durdurmak. 2. Oyalamak. 3. Avutmak.” (TS, 762), **eğleş-** “1. Oyalanmak, eğlenmek, tevakkuf etmek. 2. Bir yerde oturmak, ikamet etmek” (TS, 763); **eğlen-** “1 Neşeli, hoşça vakit geçirmek. 2. Bir kimsenin herhangi bir kusuru veya zayıf noktası ile alay etmek. 3. Bir yerde durmak, beklemek, tevakkuf etmek.” (TS, 763)

Arslan Erol anlamı en fazla genişleyen kelimelerden biri olduğunu ifade etmiştir (Arslan Erol, 2008: 258).

egrimlen- : < *egrimlen-* (< *egrim+le-n-*) **Karah. egrimlen-** “–Su göllerde– eğreklenmek, kaynarak ve akarak dönmek, düdenlenmek” (DLT I, 314-26)

ekekle- : < *ekekle-* (< *ekek+le-*) **Karah.** *ekekle-* “söğmek, “ortaya düşmüş karı” demek, kötülüğe nisbet etmek” (DLT I, 307-2)

ekele- : < *ekele-* (< *eke+le-*) **Karah.** *ekele-* “Abla” diye aytamak, “büyük kız kardeş = abla” demek (DLT I, 310-18)

ekle-: < *ekle-* (< *ek+le-*) **Harezmi** *ekle-* “eklemek” (MM, 302/4); **EAT** *ekle-* “bitiştirmek, eklemek, ilave etmek” (SN, 109-6); **eklen-** “eklenmek, bulaşmak, sürülmek” (DK, 146-1); **Osm.** *ekle-* “Olmaz mı ser-bülend ki tãc-ı şehen-şehi/ ‘İzzet külâh-ı Hâzret-i Hünkâr’a eklemiş” (KçzİMD, 768); **ekle-** “bitiştirmek, yapıştırmak” (TTS, 1411); **ekle-** “Bir şeyi diğerine rapt, zam, ilhak, ilsak, vasıl, telfik etmek, artırıp ilâve, itâle, temdit, tatbik, izafe etmek. Ek vurup yamalamak, terki.” (LO, 131), **eklen-** “iltika, içti-ma etmek, mülhak olmak” (LO, 131); **ekle-** “parça ilâve etmek, parça ilâvesiyle uzatmak, ek vurmak” (KAT, 293), **eklen-** “parça ilâvesiyle temdit edilmek” (KAT, 293), **eklet-** [«ek»ten] “ek vurdurmak, parça ilhak ettirmek” (KAT, 293); **GTü.** *ekle-* “1. Bir şeyi ekle tamamlamak, ulamak, ilave etmek. 2. Bir şeyi ek olarak kullanmak” (TS, 766-767); **eklen-** “1. Ekleme işi yapılmak. 2. Ekle tamamlanmak” (TS, 767), **ekleş-** db. “ek durumuna gelmek” (TS 767), **eklet-** “ekleme işini yaptırmak” (TS, 767)

Atmaca *ekle-* fiilinin günümüzde “bir şeyi ekle tamamlamak, ulamak, ilave etmek; bir şeyi ek olarak kullanmak” yakın anlamlarıyla da kullanılarak anlam dairesini genişlettiğini belirtir (Atmaca, 2016: 503).

ekserle- : < *ekserle-* (< *ekser+le-*) **Osm.** *ekserle-* “ekser kakıp mıhlamak” (LO, 132); **ekserle-** “demir çiviye kakmak, ekserle mıhlamak” (KAT, 294), **ekserlet-** “demir çiviye kaktırmak, ekserle mıhlatmak” (KAT, 294)

eksükle- : < *eksükle-* (< *eksük+le-*) **Kıpçak** *eksükle-* “azaltmak” (KFT, 417b/27-28), **eksüklemek** “eksiltme” (KFT, 170a/13); **Osm.** *eksikle-* “bir şeyin bir yerinde gedik bırakmak” (LO, 132); **eksikle-** “noksan bırakmak” (KAT, 294); **GTü.** *eksiklen-* “eksiklik duymak” (TS, 771)

eksüle- : < *eksüle-* (< *eksü+le-*) **eksüle-** ya *öksülemek* “Bir tarafı yanmış odun koyarak (ateşi) tutuşturmak, parlatmak. mec. Kızdırmak, azıtmak.” (KAT, 294)

ekşile- : < *ekşile-* (< *ekşi+le-*) **ekşile-** “ekşilemek, ekşi katmak, ekşi yapmak” (KAT, 295)

eletle- : < *eletle-* (< *elet+le-*) **Kıpçak** *eletle-* “atlamak (İH)” (KıpçTS, 72)

eligleş- : < *eligleş-* (<*elig*+*le-ş-*)**Karah. eligleş-** “elleşmek, el sıkışmak, tokalaşmak, vedalaşmak” (KB, 5037); **ellüş-** “tokalaşmak” (KTKT, Ünlü: 375v/4=047/035); **ellüş-** “1. “barışmak (KTKT, Kök: 137r/2=008/061) 2. selâmlaşmak (KTKT, Kök: 69v/6=004/094) 3. kötülük yapmak, musallat olmak” (KTKT, Kök: 197v/5=016/028); **EAT eleşdür-** “tutmak, kavramak” (KT, 162/15); **Çağ. iligle-** “el ile almak, el ile çıkarmak, dokunmak; el ile tutmak, yakalamak, ele geçirmek” (RSL, A719b13); **iligle-** “ele almak; yakalamak, tutmak” (BD, 156/2); **ilikleb** “bu dahi ele kötürüb demektir” (AL, 68); **iligle-** “el ele kaldırmak, muâvenet itmek. yardım, kömek itmek, îânet, meded itmek. kollanmak” (ŞSL, 135); **iligle-** “ellemek, el ile almak, çıkarmak, el ele kaldırmak, yardım etmek, desteklenmek, kollanmak” GN (ÇTS, 522), **ëlikle-** “ele geçirmek” AL (ÇTS, 332); **Osm. elleş-** “güreşe tutuşmak; oynaşmak” (BkD, G.205/2) **elle-** “Rakîbi ellemege dil tenezzül eyler mi hîç / Meger ki ol hâr-ı bî-dest ü pâya el mi deger ” (NAD, G.49/7); **elle-** “Gönül gezerdi beyâbân u vâdî ser-tâ-pâ / Çok elledin anı şimdi karâr el virdi” (ŞYD, G.450/3); **eldeleş-** “birbirinin elini sıkmak, dost geçinmek” (TTS, 1422), **elles-** “1. Tutuşmak, savaşa girişmek. 2. Hayırlaşmak için birbirinin elini tutup sallamak” (TTS, 1442-1443); **elle-** “Elde karıştırmak, el vurup yoklamak, örselemek, müdahale ile itip def, tart etmek. Yüzdürmek.” (LO, 134), **ellen-** “el ile kurcalanmak, kovulmak, matrûd, merdûd olmak” (LO, 134), **elles-** “döğüşmek, el şakası etmek, müşâcere, horyatlık etmek, gücünü denemek” (LO, 134); **elle-** “1. El dokundurmak, el ile tutmak, elde karıştırmak. 2. El ile yoklamak. 3. Örselemek. 4. El karıştırmak, müdahale etmek. 5. İtmek tart ve defetmek.” (KAT, 298), **ellen-** “1. El ile dokunulmak, kurcalanmak. 2. Örselenmek. 3. İtilip tart ve defolunmak, kovulmak.” (KAT, 298), **elles-** “1. El ile itişerek şakalaşmak, el şakası etmek. 2. Dövüşmek, müşâcere etmek. 3. Gücünü denemek.” (KAT, 298); **GTü. elle-** “elle dokunmak” (TS, 789), **ellen-** “bir şeye elle dokunulmak” (TS, 789), **elles-** hlk. “1. Elle dokunmak. 2. Elle itişerek şakalaşmak. 3. Alışverişte, alanla satan birbirlerinin ellerini tutup sıkarak uzlaşmak. 4. Birbirinin elini sıkarak güç denemesi yapmak. 5. El sıkarak selamlaşmak. 6. Ağır bir yükü kaldırmak için birkaç kişi birden tutmak. 7. mec. Birine dokunacak söz söylemek. 8. mec. Yardımlaşmak.” (TS, 789), **ellet-** “elleme işini yaptırmak” (TS, 789), **ellettir-** “elletme işini yaptırmak” (TS, 789)

elles- fiili günümüzde anlam dairesini hem somut anlamlarda hem de mecazlaşmış “birine dokunacak söz söylemek; yardımlaşmak” gibi soyut anlamlarda genişletmiştir (Atmaca, 2016: 505).

elikle- : < *elikle-* (< *elik+le-*) **Karah.** *elikle-* “alay etmek” (DLT I, 307-11); *eliglä-* “alay etmek” (KTKT, Kök: 166r/9=011/038), *eligläñ-/äligläñ-* “alay edilmek” (KTKT, Kök: 186v/1=013/032), *eliglä-* “alay etmek” bk. *äliglä-*. (KTKT, Ünlü: 237r/2=021/041), *äliglä-* “alay etmek” (KTKT, Ünlü: 267v/3=026/006); **Harezm** *elige-* “alay etmek, ayıplamak” (ME, 208-1); **Kıpçak** *elikle-* “alay etmek (CC)” (KıpçTS, 72)

elläş- : < *elläş-* (< *el+lä-ş-*) **Karah.** *elläş-* “1. “barışmak” (KTKT, Kök: 137r/2=008/061) 2. “selâmlaşmak” (KTKT, Kök: 69v/6=004/094) 3. “kötülük yapmak, musallat olmak” (KTKT, Kök: 197v/5=016/028); **Harezm** *elleş-* “barış yapmak” (ME, 200-4); **Kıpçak** *eleş-* “barışmak, sulh yapmak (BM)” (KıpçTS, 72); *eleştür-* “barıştırmak, sulh yaptırmak (BM)” krş. *elleştür-* (KıpçTS, 72); *elleştür-* “barıştırmak, sulh yaptırmak (BM)” krş. *eleştür-* (KıpçTS, 72) bk. *illeş-*.

emeçle- : < *emeçle-* (< *emeç+le-*) **Karah.** *emeçle-* “nişan almak” bk. *Düzelt: amaçla-*. (DLT I, 299-21)

emgekle- : < *emgekle-* (< *emgek+le-*) **Harezm** *emgekle-* “emeklemek” (KE, 172r16); **Kıpçak** *emekle-* “emeklemek (TZ)” krş. *imekle-* (KıpçTS, 72), *imekle-* “emeklemek (TZ)” krş. *emekle-* (KıpçTS, 110); **EAT** *emekle-* “emeklemek” (TİKT, 73b/15), *imekleme-* “emeklemek” (TİKT, 3a/18); *imekle-* “emeklemek, elleri ve ayakları üzerine yürümek” (MR, 251b/12); **Çağ.** *imgekle-* “emeklemek” (FK, 426/3); *imgeklegen* “emekleyen tıfil manasınadır” (AL, 76); *emgekle-* “emeklemek” (ŞSL, 59), *imgekle-* “çocuklar el ile yürümek, emeklemek” (ŞSL, 136), *imele-* “müdāvāt, muālece itmek. çocukların el ile yürümesi. kavek. kızı kızı. mā” (ŞSL, 137); *imekle-* “emeklemek, insan dört ayaklılar gibi yürümek” (TTS, 2071), *imeklet-* “emekletmek” (TTS, 2072); *emekle-* “Sabiler yere yatarken kalkıp yürümek için çabalamak, debelenmek.” (LO, 134); *emekle-* “1. Çalışmak, çabalamak. 2. (Ufak çocuk) yürümeye çabalamak, debelenmek (depelenmek).” (KAT, 301); **GTü.** *emekle-* “1. Dizler ve eller üzerinde yürümek. 2. *mec.* Bir işe yeni başlarken deneyimsizlikten ötürü acemilik geçirmek” (TS, 793)

“Günümüzde TS’de *emeklemek*, ‘dizler ve eller üzerinde yürümek’ temel anlamının yanında *mecazlaşmış* ‘bir işe yeni başlarken deneyimsizlikten ötürü acemilik geçirmek’ anlamında da kullanılmıştır” (Atmaca, 2016: 773-774).

emgeklen- : < *emgeklen-* (< *emgek+le-n-*) **Karah.** *emgeklen-* “zahmetli saymak” (DLT I, 315-12); *ümgüklän-* “zahmet çekmek, yorulmak” (KTKT, Ünlü: 441v/8=088/003); **EAT** *emeklen-* “zahmet çekmek”, *emeklen-/ar-* “zahmete düşmek, yorulmak, sıkıntı çekmek” (MBHKT, 152a-5=20/117); **Osm.** *emekle-* “Geçmiş mi kimsenin emegi Kûh-ken kadar / Çokdur firâz-ı gâmda egerçi emeklemiş” (KçzİMD, 768); *emeklendir-* “yormak, zahmete sokmak” (TTS, 1462); *emekle-* “1. Çalışmak, çabalamak. 2. (Ufak çocuk) yürümeye çabalamak, debelenmek (depelenmek).” (KAT, 301); **GTü.** *emek çekmek* “bir işte çok çalışarak yorulmak” (TS, 793), *emek harcamak* “çaba göstermek” (TS, 793), *emek vermek* “bir şeyin meydana gelmesi için özenli bir biçimde ve çok çalışmak” (TS, 793)

emikle- : < *emikle-* (< *emik+le-*) **Karah.** *emikle-* “memesine vurmak” (DLT I, 308-5)

endâzele- : < *endâzele-* (< *endaze+le-*) **EAT** *endâzele-* <Fa.+T. “ölçüyle yapmak” (EATKT, 462b/1); *endâzele-* “1. Tâyin etmek, takdir etmek (MBHKT, 18a-9=2/237) 2. Yapmak, vücuda getirmek (MBHKT, 25b-11=3/49) 3. Ölçü ile vermek, azaltmak” (MBHKT, 119a-3=13/26), *endâzelen-* “takdir ve tâyin edilmek” (MBHKT, 124a-4); **Osm.** *endâzele-* “Ölçmek (Kavuşma kumaşı bağlamında)” (NbDS, G.840/6), *endâzelen-* “Ölçmek (Şiir kumaşı bağlamında)” (NbDS, G.587/10); *endazele-* “endaze ile ölçmek, ölçüp biçmek, tahmin, mülâhaza etmek” (LO, 135), *endazele-* “tasımlamak” (LO, 603); *endazele-* “1. Endaze ile ölçmek. 2. Tahmin ve hesap etmek, tasarlamak.” (KAT, 304); **GTü.** *endazele-* “endaze ile ölçmek” (TS, 798)

enginle- : < *enginle-* (< *engin+le-*) **Osm.** *enginle-* “engine vurmak, engine salmak, açılmak, açmak” (LO, 135); *enginle-* “engine açılmak, açık denize çıkmak” (KAT, 306); **GTü.** *enginleş-* “engin bir durum almak” (TS, 801)

engle- : < *engle-* (< *eng+le-*) **Uyg.** *engle-* “(Vahşi hayvan) ava çıkmak” (IrkB, 49)

enlen- : < *enlen-* (< *en+le-n-*) **Osm.** *enleş-* “Enlileşmek, tevessü, infisâh. *Enlenmek, enlilenmek.*” (LO, 135), *enlet-* “enliletmek, işbâh, tevsî, tefsîh, teftih etmek” (LO, 135); *enlen-* “enli ve geniş olmak, tevsi etmek” (KAT, 306), *enleş-* “enli olmak, arz kazanmak, tevsi etmek” (KAT, 306), *enlet-* [«en»den] “enini artırmak, genişletmek, tevsi etmek” (KAT, 306), *enlilen-* “enli ve geniş olmak” (KAT, 307), *enlileş-* fl. ve: *enlilik.* (KAT, 307)

eñsele- : < *eñsele-* (<*eñse+le-*) **Harezmi** *eñsele-* “enselemek, ensesine yapışmak” (KE, 44v16); **Kıpçak** *änsälädi* “ensesine vurdu” (Kİ, 11); *eñsele-* “ensesine vurmak (CC, TZ)” krş. *ensele-* (KıpçTS, 74); **GTü.** *ensele-* *argo* “kaçan veya saklanan birini yakalamak” (TS, 802), *enselen-* *argo* “yakalanmak, ele geçirilmek” (TS, 802), *enselet-* *argo* “enseleme işini yaptırmak” (TS, 802)

enüçle- : < *enüçle-* (< *enüç+le-*) **Karah.** *enüçle-* “göze inen perdeye ilâç koymak” (DLT I, 300-1), *enüçlen-* “göze perde inmek” (DLT I, 291-20)

erejlen- : < *erejlen-* (< *erej+le-n-*) **Karah.** *erejlen-* “huzura kavuşmak, rahata kavuşmak” (KB, 5942), *erijlän-* “huzura kavuşmak, rahata kavuşmak” (KTKT, Kök: 235r/4=020/131), *erijlä-* “huzura kavuşmak, rahata kavuşmak” (KTKT, Ünlü: 296v/8=030/034), *erijlän-* “huzura kavuşmak, rahata kavuşmak” (KTKT, Ünlü: 335v/8=039/008), *ärijlän-* “huzura kavuşmak, rahata kavuşmak” (KTKT, Ünlü: 273r/=026/207), *erijländür-* “huzura kavuşmak, rahata ermek” (KTKT, Ünlü: 306r/1=033/028), *ärijländür-* “huzura kavuşmak, rahata ermek” (KTKT, Ünlü: 263v/3=025/018), *erijlänmäk* “huzura kavuşma, rahata erme” (KTKT, Ünlü: 360v/3=043/035)

ergavānlan- : < *ergavānlan-* (<*ergavān+la-n-*) **Osm.** *ergavānlan-* “erguvanlanmak, erguvan renkli pazusunu göstermek ve bu suretle övünmek”; “Eskiden dağlamak suretiyle yapıplan dövmelerin renkli olması için çeşitli maddeler katılmış. Aşağıdaki tanıkta ergavānın böyle bir amaçla kullanıldığı anlaşılmaktadır (bk. *dāğ-dār*)” (NDS, G.44/4) “Meyden kızarsa ruḥları gāhī o naḥl-ı nāz / Bāzū-yı dāğ-dārın açup ergavānlanur”

ergillen- : < *ergillen-* (< *ergil+le-n-*) **Kıpçak** *ergillen-* “geri bırakılmak (İH)” (KıpçTS, 74)

erikle- : < *erikle-* (< *erik+le-*) **Kıpçak** *erikle-* “tabaklamak (CC)” (KıpçTS, 74)

erilen- : < *erilen-* (< *eri+le-n-*) **EAT** *erilen-* “kaygılanmak, yerinmek, üzülme” (DK, 55-7)

erinçlä- : < *erinçlä-* (<*erinç+lä-*) **Karah.** *erinçlä-* “huzur içinde yaşamak, yararlanmak” (KTKT, Kök: 190v/4=014/030), *erinçlän-* “huzur içinde yaşamak, yararlanmak” (KTKT, Kök: 146r/3=009/069), *erinçländür-* “yararlandırmak” (KTKT, Kök: 136r/8=008/053), *erinçlänmäk* “huzura kavuşma, rahata erme” (KTKT, Ünlü: 356v/5=042/036)

erindäklä- : < *erindäklä-* (< *erindäk+lä-*) **Karah. erindäklä-** “yular takmak, kumandasını eline almak, kendine bağlamak” (KTKT, Kök: 210v/7=017/062)

erkelen- : < *erkelen-* (< *erke+le-n-*) **Kıpçak erkelen-** “yumuşamak, gevşemek, incelmek (CC)” (KıpçTS, 75)

erkenle- : < *erkenle-* (< *erken+le-*) **erkenle-** “1. Erkenden işe başlamak. 2. Sabahlamak, sabah vaktına erişmek, girmek” (TTS, 1502)

erlen- : < *erlen-* (< *er+le-n-*) **Karah. erlen-** “kadın evlenmek, er sahibi olmak” (DLT I, 257-18); **erleş-** “erkeklikte yarış etmek” (DLT I, 239-21); **EAT erlen-** “er edinmek, evlenmek” (KG, 69b.13), **erlenmek** “er edinme, evlenme” (KG, 72a.3); **erle-** “erkek olmak, büyümek” (TİKT, 177b/1); **erlen-** “1. Er edinmek, koca olarak kabul etmek. 2. Erlik davasında bulunmak” (TTS, 1503-1504)

erseklen- : < *erseklen-* (< *ersek+le-n-*) **Karah. erseklen-** “kadın azgınlığından erkek istemek” (DLT I, 314-19)

értele- : < *értele-* (< *érte+le-*) **Karah. értele-** “erken başlamak” (DLT I, 316-11); **ertülä-** “gitmek, erkenden gitmek” (KTKT, Ünlü: 418r/3=068/022); **ertelet-** “sabahlatmak” (ME, 69-3); **ertele-** “sabahlamak, geceyi geçirmek”(NF, 147-4); **Harezmi irtele-** “sabaha ulaşmak, sabahlamak” (HTKT, 155b/7=7/78); **Kıpçak irtele-** “sabahlamak” (İM, 274b/6); **EAT értele-** “sabaha ulaşmak, sabahlamak” (EATKT, 264a/5); **irtele-** “sabahlamak” (MBHKT, 270a-8=68/25); **Osm. ertele- (irtele-)** “sabahlamak, geceyi arkada bırakmak” (TTS, 1518); **ertele-** “bir gün geç kalmak” (LO, 138); **ertele-** “erteğe kalmak, bir gün geri kalmak” (KAT, 310); **GTü. ertele-** “sonraya bırakmak, tehir etmek, tecil etmek, talik etmek” (TS, 813), **ertelen-** “daha sonraki bir zamana bırakılmak” (TS, 813), **ertelet-** “erteleme işini yaptırmak” (TS, 813); **ertelettir-** “erteletme işini yaptırmak” (TS, 813)

ertele- fiilinin “erken başlamak” anlamıyla DLT’de ve “sabahlamak, geceyi arkada bırakmak” anlamıyla TTS’de farklı biçimlerle anlamlandırıldığı görülmektedir (Arslan Erol, 2008: 275). *ertele-* fiili günümüzde “sonraya bırakmak, tehir etmek, tecil etmek, talik etmek” şeklinde uzak bir anlama geçmiştir (Atmaca, 2016: 938).

erükle- : < *erükle-* (< *erük+le-*) **Karah. erükle-** “sepilemek” (DLT I, 306-3)

erüklen- : < *erüklen-* (< *erük+le-n-*) **Karah.** *erüklen-* “eriklenmek, erik meyvası vermek” (DLT I, 294-21)

ervele- : < *ervele-* (< *erve+le-*) **Osm.** *ervele-* “Hamur yapışmak için altına un serpmek. İrvelemek dahi olur” (LO, 138); *ervele-* “hamur yapışmamak için tepsiye un serpmek” (KAT, 310)

esāsla- : < *esāsla-* (< *esās+la-*) **EAT** *esāsla-* <Ar.+T. “temellendirmek, kurmak” (EATKT, 212a/3); *esaslandır-* “1. Temelini atmak, bir temel üzerine bina etmek. 2. Sağlatmak, sağlam ve muhkem bağlamak. 3. Tashih ve tahkik etmek. 4. Teferruatına badehu girişmek üzere asıl esaslı cihetini kararlaştırmak.” (KAT, 311), *esaslan-* “1. Temelleşmek, teessüs etmek. 2. Sağlamlaşmak. 3. Tahakkuk etmek.” (KAT, 311); **GTü.** *esaslandır-* “esaslı duruma getirmek, sağlamlaştırmak” (TS, 814), *esaslan-* “1. Temeli sağlamlaşmak, temelleşmek. 2. Kökleşmek.” (TS, 814)

esenleş- : < *esenleş-* (< *esen+le-ş-*) **Uyg.** *üsängülä-* “sıhhat dilemek, durumdan haberdar olmak, hatır sormak” (EUTS,76); **Karah.** *esenleş-* “esenlik dilemek, vedalaşmak” (KB, 364); *esenle-* “selâmlamak” (DLT I, 308-13); *üsänläş-* “selâmlaşmak” (KTKT, Kök: 226v/5=019/062); **Harezmi** *esenle-* “selâm vermek” (İBML, 30); **Kıpçak** *üsänlädi* “veda etti” (Kİ, 12); *esenleş-* “veda etmek” (TA, 46a/2); **EAT** *esenle-* “veda etmek” (YZ, 121r11), *esenleş-* “vedalaşmak” (YZ, 25r13); *esenle-* “esenlik sağlık dilemek” (SN, 137-11); *esenle-* “1. Huzur içinde, barış ortamında yönetmek (KT, 76/11) 2. Sağlığa eriştirmek” (KT, 146/5); *esenleş-* “hasbihal etme, konuşma, dertleşme” (KG, 160b.2); *esenle-* “selamlama” (EATKT, 456b/1), *esenleş-* “selamlama” (EATKT, 272b/4); *esenle-* “sağlık dileğinde bulunmak”, *esenle-* “sağlık dileğinde bulunma, selâmlama” (MBHKT, 201b-1=33/44), *esenleş-* “selâmlaşmak, hatır sormak” (MBHKT, 122a-3=14/23) **Osm.** *esenleş-* “vedalaşmak, afiyette kalın diyerek ayrılmak”; “Esenleşüp dil ile güft ü gûya başladılar / Kulak tutunca işitdim k'eder fakîri su'âl” (ND, K.8/17); *esenleş-* “Semt-i kâkülde şabâ ile esenleşmişdür / Şorayum hâl-i dili âh-ı seher-gâh bilür” (KçzİMD, 372); *esenle-* “veda etmek, vedalaşmak, esenlik dilemek” (TTS, 1531), *esenleş-* “1. Vedalaşmak, helâllaşmak. 2. Selamlaşmak, hal ve hatır soruşmak” (TTS, 1532-1533); *esenle-* “Veda etmek, Tanrıya emanet, sağ ol deyip ayrılmak” (LO, 138), *esenleş-* “vedalaşmak” (LO, 138); *esenle-* [«es»ten müştak olan «esen»den] “Veda etmek, afiyette kalın deyip bırakmak” (KAT, 312), *esenleş-* “vedalaşmak, afiyette kalın diyerek ayrılmak” (KAT, 312); **GTü.** *esenle-* “1. Selamlamak. 2. Birine esenlik dileyerek

ayrılmak, veda etmek” (TS, 815), **esenleş-** “1. Selamlaşmak, 2. Vedalaşmak.” (TS, 815)

esenle- fiilinin anlam genişlemesine uğrayarak “selamlamak”; “veda etmek”; “sağlık dileğinde bulunmak” gibi farklı biçimlerle anlamlandırıldığı görülmektedir.

eşerlen- : < *eşerlen-* (< *eşer+le-n-*) **Kıpçak eşerlen-** “etkili olmak” (İM, 189b/5)

esirkele- : < *esirkele-* (< *esirke+le-*) **Kıpçak esirkele-** “esirgemek, merhamet etmek (TZ)”
krş. *esirge-* (KıpçTS, 76)

eskilet- : < *eskilet-* (< *eski+le-t-*) **eskilet-** “eskilenmek, eskitmek ve eskimek yerine kullanılırsa da bu ikinci suret daha fasihtir” (KAT, 313); **GTü. eskileş-** “eskimek” (TS, 817)

esle- : < *esle-* (< *es+le-*) **Harezmi esle-** “dikkate almak, korkmak” (ME, 129-2); **Kıpçak esle-** “dikkate almak, dikkat etmek (CC)” (KıpçTS, 76); **EAT esle-** “dinlemek, kabul etmek, baş eğmek; aldırış etmek, önem vermek” (YE, 5v5); **esle-** “dikkate almak, dinlemek” (YZ, 7r6); **esle-** “dinlemek, kulak vermek” (SN, 282-12); **esle-** “dinlemek, gereğini yapmak, isteği yerine getirmek” (KT, 181/11); **esle-** “aldırış etmek, önemsemek, önem vermek” (KG, 151b.10); **esle-** “dinlemek, kabul etmek” (BH, 12A/13); **esle-** “söz dinlemek, itaat etmek, saymak, aldırış etmek” (DK, 225-4); **Çağ. isle-** “hesaba katmak, dinlemek, kulak asmak” (RSL, T696b21); **isle-** “dinlemek, söz tutmak” (ŞHD, 94a-8); **isledi** “bir dahi söz isledi söz tutdı demektir” (AL, 54); **isle-** “kulak virmek, istimā‘ etmek, ıṣḡā eylemek” (ŞSL, 116); **isle- (2)** “hesaba katmak, dinlemek, kulak asmak” GN (ÇTS, 540); **Osm. esleme-** “aldırış etmemek, dinlememek” (BkD, G.235/2); **esle-** “dinlemek” (FgD, G.64/5); **eslen-** “kale alınmak, itibar edilmek” (NbDS, G.202/10); **esle-** “dinlemek, ısga etmek, kabul etmek, itaat etmek” (TTS, 1544), **eslenme-** “kulak asılmamak” (TTS, 1547); **GTü. esle-** hlk. “önem vermek, aldırış etmek” (TS, 818)

“Bu kelimenin anlam gelişimini dikkate aldığımızda ‘dinlemek’ anlamı üzerine birtakım yeni soyut anlamlar kazandığını görüyoruz, ‘önemsemek, itaat etmek, baş eğmek’ gibi” (Arslan Erol, 2008: 277). Kelime günümüzde “önem vermek, aldırış etmek” anlamıyla TTS’deki anlamına yakın bir anlama geçmiştir (Atmaca, 2016: 888).

esrele- : < *esrele-* (< *esre+le-*) **esrele-** “esre harekesini koymak, esre ile okumak, kesre ile tahrik, teksir etmek” (KAT, 315), **esrelen-** “esre harekesiyle harekelenmek, esre ile okunmak, kesre ile tahrik, teksir olunmak” (KAT, 315)

esrile- : < *esrile-* (< *esri+le-*) **Karah. esrile-** “nakışlamak, süslemek” (DLT I, 316-15)

eşgeklen- : < *eşgeklen-* (< *eşgek+le-n-*) **Karah. eşgeklen-** “eşek sahibi olmak” (DLT I, 315-16); **Osm. eşgelen-** “eşeğe binmek, eşek gibi izansızlık” (LO, 139); **eşeklen-** “Merkep tedarik edip binmek, merkepli olmak. 2. Eşekçe fiil ve harekette bulunmak, eşeklik etmek.” (KAT, 316); **GTü. eşekleş-** “çok anlayışsız ve kaba davranışlarda bulunmak” (TS, 823)

eşele- : < *eşele-* (< *eşele-*) **Osm. eşele-** “Eşeleme, toprağı, ateşi, diğer şeyi hafifçe esip karıştırmak, at hâfir ile hufr etmek, taharri, tetkik etmek, önünü eşelemek. Kışkırtmak, tahrik, iğrâ etmek, ağız aramak” (LO, 139); **eşele-** “1. (Toprak, kül, ateş vesaireyi) karıştırmak, hafifçe eşmek. 2. Aramak, araştırmak, taharri etmek. 3. Kışkırtmak, tahrik etmek.” (KAT, 316); **GTü. eşele-** “1. Toprak, kül gibi toz durumunda bulunan şeyleri hafifçe kazıp karıştırmak. 2. Dağıtıp karıştırmak. 3. mec. Bir işin, sorunun aslını anlamaya çalışmak, kurcalamak.” (TS, 824), **eşelen-** “1. Eşeleme işi yapılmak. 2. Bulunduğu yeri kendi kendine eşelemek.” (TS, 824) bk. *üşele-*

eşiçlen- : < *eşiçlen-* (< *eşiç+le-n-*) **Karah. eşiçlen-** “tencere sahib olmak” (DLT I, 291-17)

eşlâş- : < *eşlâş-* (< *eş+lâ-ş-*) **Karah. eşlâş-** “eş olmak, arkadaş olmak” (KTKT, Kök: 220v/1=018/076); **eşlân-** “sahip çıkılmak, yardım edilmek” (KTKT, Ünlü: 237r/5=021/043); **Harezmi eşleş-** “arkadaş olmak” (ME, 108-4); **Çağ. eşle-** “birbirine koşmak” AL (ÇTS, 349); **Osm. eşleş-** “Kuşlar çift olmak. Müşabih ve muadil olmak” (LO, 139); **eşleş-** “1. Eş ve arkadaş peyda etmek. 2. (Kuşlar vesaire) çift olmak. 3. Muadil ve müşabih olmak.” (KAT, 317); **GTü. eşle-** “1. Benzer iki şeyi bir araya getirmek. 2. Ses ile görüntü arasında gerekli bağı sağlamak” (TS, 826), **eşlen-** “eşleme işine konu olmak” (TS, 826), **eşleş-** “1. Birbiriyle eş olmak, eş tutmak. 2. Çiftleşmek” (TS, 826), **eşleştir-** “eşleşmesini sağlamak” (TS, 826)

eteklen- : < *eteklen-* (< *etek+le-n-*) **Karah. eteklen-** “eteklenmek” (DLT I, 294-15); **Çağ. êtekle-** “eteklemek; toplamak; kucaklamak” (ÇGT, 63/12); **iteklep** “kâf kâf-i Arabîdir. Etekim toldurup demektir” (AL, 44); **itekle-** “itege bir şeyi toldurmak, etek sallayub yellemek, etmeklemek” (ŞSL, 107); **Osm. etekle-** “Belkim elinden ola girîbânumuz

ḥalāṣ/ Dāmān-ı çerḥi bu gice āhum eteklemiş” (KçzİMD, 768); **etekle-** “Eteğe varmak, etek öpmek, takbîl, tel’îm, dâmen-bûs, selâmlamak” (LO, 140); **etekle-** “1. Birinin eteğine varmak, eteğini öperek resm-i hoş-âmedî veya tebrik etmek resm-i dâmen-bûs ifa etmek. 2. Etekle yellemek, eteği yelpaze gibi kullanarak havalandırmak. 3. Bol bol eteğe doldurmak, etek etek alıp götürmek.” (KAT, 318); **GTü. etekle-** “1. Birinin eteğini saygı göstermek amacıyla öpmek veya öper gibi yapmak. 2. mec. Yaranmaya çalışmak, dalkavukluk etmek.” (TS, 829)

etekle- fiilinin günümüzde anlam dairesini genişleterek ‘birinin eteğini saygı göstermek amacıyla öpmek veya öper gibi yapmak’ anlamının yanında ‘yaranmaya çalışmak, dalkavukluk etmek’ anlamıyla da mecazî bir anlam kazandığı görülmektedir (Atmaca, 2016: 765).

etizle- : < *etizle-* (< *etiz+le-*) **Karah. etizle-** “ark açmak, set yapmak, toprağı parçalara ayırmak, evlek yapmak” bk. *atızla-* (DLT I, 301-16), **etizlen-** “parçalara ayrılmak, -tarla hakkında- maşalaya ayırmak” bk. *atızlan-* . (DLT I, 292-16)

etle- : < *etle-* (< *et+le-*) **Karah. etle-** “etlik yapmak, et yapmak” (DLT I, 285-1), **etlel-** “et yapılmak” (DLT I, 295-13), **etlet-** “kestirip et haline getirtmek” (DLT I, 264-16)

etlen- : < *etlen-* (< *et+le-n-*) **Karah. etlen-** “etlenmek, şişmanlamak” (DLT I, 256-9); **GTü. etlen-** “şişmanlamak, semirmek” (TS, 831)

etmeklen- : < *etmeklen-* (< *etmek+le-n-*) **Karah. etmeklen-** “ekmek sahibi olmak” (DLT I, 314-4)

etüklen- : < *etüklen-* (< *etük+le-n-*) **Karah. etüklen-** “ayakkabı, edik sahibi olmak” (DLT I, 294-18)

evetle- : < *evetle-* (< *evet+le-*) **Osm. evetle-** “bol evet deyip emre imtisal etmemek, istihza, karşı gelmek, nispet vermek” (LO, 140); **evetle-** “söylenilen şeye kulak asmaksızın muttasıl evet deyip tasdik etmek” (KAT, 320); **GTü. evetle-** “evet demek, onaylamak” (TS, 836)

êvle- : < *êvle-* (< *êv+le-*) **EAT êvle-** “acele etmek” (YZ, 78v6); **ivetle-** (*evetle-*) “acele etmek” (TTS, 2134)

ewlen- : < *ewlen-* (< *ew+le-n-*) **Karah.** *ewlen-* “hâlelenmek; kendine ev edinmek” (DLT I, 259-3); *evleş-* “evini ortaya koyup kumar oynamak” (DLT I, 241-3)

ewleş- : < *ewleş-* (< *ew+le-ş-*) **Karah.** *ewleş-* “toplanmak, yığılmak” bk. *avlaş-* . (DLT I, 240-18)

ewüşle- : < *ewüşle-* (< *ewüş+le-*) **Kıpçak** *ewüşle-* “ıslatmak, bevletmek” (İM, 88a/2)

eyiple- : < *eyiple-* (< *eyip+le-*) **eyiple-** “Tahattur, tezekkür etmek, sayıp mülâhaza ve sıyanet etmek, arayıp sormak, itibar etmek, galatı eyiplemek, eyip takmak, itina.” (LO, 141)

eylen- : < *eylen-* (< *eylen-*) **EAT** *egle-* “mutlu etmek, eğlendirmek” (YZ, 76r4); *eylen-* “kendisi için yapmak” (MNZ, 230-3); *egle-* “neşelenmek, eylenmek” (MT, 20b-2); *eglen-* “Gözüm kuşu âlemde hemîn sana ilişdi/ Eglenmegi dünyâda işigünde hemândur” (KBD, G 527/4); **Çağ.** *eylan-* “eglenmek, mülâtafa, mülâ‘abe itmek, eldemek” (ŞSL, 134) ; *eylentür-* “eylendirmek, gezdirmek” (ÇFK, 24a-21); *eylentür-* “eğlendirmek, gezdirmek” Sİ (ÇTS, 353); **Osm.** *eğlen-* “eğlenmek, neşeli, hoşça vakit geçirmek. 2. Bir kimsenin herhangi bir kusuru veya zayıf noktası ile alay etmek” (FD, 2128); *eglen-* “eğlenmek, neşeli, hoşça vakit geçirmek. 2. Bir kimsenin herhangi bir kusuru veya zayıf noktası ile alay etmek” (ZD, 2288); *eğlen-* “neşeli, hoşça vakit geçirmek” (HD, 3109); *eglen-* “eğlenmek” (FgD, K7/6); *eğlen-* “neşeli, hoşçe vakit geçirmek” (NfD, 3671); *eglen-* “Sâgar-ı ‘ayş u safâ elde bu deñlü eglenür / Baña geldükce nedür devr-i zamânun sür‘atı” (NAD, G.246/5); *eglendür-* “Eglendürüp bu gice füsûn-ı niyâz ile / Âşık o tıfla eyledi gehvâre sînesin” (NAD, G.182/4); *eglen-* “Hayâlünde eger eglenmeyeydi hâl müşkildi / Belâ küncinde kim eglenemüz cânâ hayâlündür” (ŞYD, G.82/3), *egle-* “Meclis-ârâlıklar eyler eglenür egler güli / Sohbet-i gül hurrem eyler bir iki gün bülbülü” (ŞYD, G.422/1); *eglen-* “vakit geçirmek, beklemek, oyalanmak; neşeli, hoşça vakit geçirmek” (NDS, G.234/6) “Maḥbûb u meyle eglene gör Nâ’ilî gibi”; *eglen-* “Zevk ü safa etmek, hoşça vakit geçirmek, eğlenmek” (NbDS, G.322/5); *eğlen-* “eğlenmek”; “Nev müjde-i feth ü zafer bir kaç gün eğlendiyse ger / Hiç vermesin ey şîr-i ner tab‘-ı hümayûna elem” (ND, K.12/9); *eğlen-* “Perhâş-ı aşkı eğlenecek dâsitân sanır / Ben söyledikçe şevk ile Şehnâme-hân gibi” (ŞGD, K.13/36); *eglen-* “Gönçe-i dâğ-ı dil-i zârum ile eglenürem/ Kendi üşkûfe-i gül-zârum ile eglenürem” (KçzİMD, 497); *eğlendir-* “Tevkif, ta’vîk, avk, işgal, tefrîh, tehvîn etmek, avutmak, safâ-bahş, dil-küşâ olmak” (LO, 130), *eğlen-* “Durmak, meks, lebs, direng, yürürken tevakkuf etmek. Te’ennî, ârâm, zevk u safa, tenezzüh, cümbüş,

iştigal, ruhu işgal, istihza, mizah” (LO, 130); **eğlendir-** “1. Alıkoymak, geri bırakmak, tevkif ve tavik etmek. 2. Avutmak, eğlence bulmak, can sıkıntısını defedip safa ve ferahlık vermek.” (KAT, 290), **eğlen-** “1. Durmak, meks ü ârâm, tevakkuf etmek. 2. Zevk, safa, cümbüş, tenezzüh etmek, can sıkıntısını defedip iyi vakit geçirmek. 3. İstihza etmek, Maytaba almak, lâtife etmek.” (KAT, 290); **GTü. eğlendir-** “eğlenmesini sağlamak, eğlenmesine yol açmak” (TS, 762), **eğlen-** “1 Neşeli, hoşça vakit geçirmek. 2. Bir kimsenin herhangi bir kusuru veya zayıf noktası ile alay etmek. 3. Bir yerde durmak, beklemek, tevakkuf etmek.” (TS, 763)

eyle- : <eyle- (< ey+le-) **Harezmi eylen-** “(Deri) eylenecek” (ME, 157-7); **eyle-** “onarmak, bakmak” (ME, 64-1); **eylen-** “ham derinin işlenmesi” (KE, 154v6); **Kıpçak eyle-** “2. Deriyi terbiye etmek” (İM, 137a/1) ; **eylen-** “deri terbiye edilmek” (İM, 108b/4); **eyle- (I)** “deriyi terbiye etmek (TZ) krş. iyle- (KıpçTS, 78); **Çağ. eyle-** “ham deriyi işlemek” (ÇFK, 129b-7), **eylen-** “ham derinin işlenmesi” (ÇFK, 129b-8); **eyle- (2)** “ham deriyi işlemek” Sİ (ÇTS, 353)

eylen- : < eylen- (< ey+le-n-) **Kıpçak eylen- (I)** “dönmek, döndürmek (MS)” (KıpçTS, 79); **EAT eylen-** “kalkmak, hareket etmek” (DK, 50-4)(?); **Çağ. eylen-** “dönmek, değişmek, çevrilmek; durmak, oturmak (kan oturmak)” krş. aylan- . (RSL, M800b9); **eğlen-** “çarh evirmek, tedevvür etmek. çevrilmek. fır tolayı dönmek” (ŞSL, 51) bk. aylan-.

eylen-: < eylen- (< eylen-) **Kıpçak eylenmiş** “sepilenmiş, tabaklanmış (TZ)” (KıpçTS, 79)

eylet- : < eylet- (< eylet-) **Kıpçak eylet-** “hedef aldirmek (GT)” (KıpçTS, 79)

eylüklen- : < eylüklen- (< eylük+le-n-) **eylüklen-** “menfaat görmek, faydalanmak” (TTS, 1592)

eyürle- : < eyürle- (< eyür+le-) **Kıpçak eyürle-** “eğilmek, meyletmek (BM)” krş. **eyürlen-** (KıpçTS, 79), **eyürlen-** “eğilmek, meyletmek (BM)” krş. **eyürle-** (KıpçTS, 79)

ezberle- : < ezberle- (< ezber+le-) **EAT ezberle-** “bir şeyi olduğu gibi akılda tutmak, hıfzetmek” (KT, 153/3); **ezberle-** “ezberlemek” (TİKT, 124a/3); **ezberle-** (<Fa. ezber+le-) “ezberlemek” (TM, 113a-6); **ezberle-** “ezberlemek, akılda tutmak” (TN, 12b.15); **ezberle-** “ezberlemek” (MBHKT, 252b-5=54/17); **Osm. ezberle-** “Gâlib medîha-gûy-ı Ferîdûn-ı ârif ol / Ezberleme kasâid-i Huşeng-i hod-be-hod” (ŞGD,

G.52/10); **ezberle-**“Bütün ezberlemiş etfâl-i şehri âşârını ‘İzzet / Hem-ân zahmet-keş-i tertîb-i dîvân olduğum kaldı” (KçzİMD, 579); **ezberle-** “ezber etmek, hıfz” (LO, 141), **ezberlet-** “hıfz ettirmek” (LO, 141), **ezberle-** “hıfzetmek, bellemek” (LO, 609); **ezberle-** “ezber öğrenmek, hıfzetmek” (KAT, 323), **ezberlen-** “ezber öğrenilmek, hıfzolunmak” (KAT, 323), **ezberlet-** “ezber öğretmek, hıfzettirmek” (KAT, 323); **GTü. ezberle-** “bir şeyi olduğu gibi akılda tutmak, ezber etmek, hıfzetmek” (TS, 842), **ezberlen-** “ezberleme işi yapılmak” (TS, 842), **ezberlet-** “ezberlemesini sağlamak” (TS, 842), **ezberlettir-** “ezberleme işi yaptırmak” (TS, 842)

ezgilendir- (ezgülendir-) : < *ezgilendir-* (< *ezgi+le-n-dir-*) **ezgilendir-** “sesi ezgili yapmak” (TTS, 1600); **GTü. ezgilen-** “ezgi özelliğini kazanmak” (TS, 843), **ezgileş-** “ezgi durumuna gelmek” (TS, 843), **ezgileştir-** “ezgileşme işini yaptırmak” (TS, 843)

fafla- : < *fafla-* (< *faf+la-*) **Kıpçak fafla-** “sıkıntıdan pof pof etmek (İH)” (KıpçTS, 81)

fahrlan- : < *fahrlan-* (< *fahr+la-n-*) **EAT fahrlan-** (<Ar. *fahr+lan-*) “övünmek, gururlanmak” (TM, 122a-8); **fahrlen-** <Ar.+T. “övünmek” (EATKT, 583a/6); **fahurlan-** “övünmek” (MR, 63b/2)

fârmânla- : < *fârmânla-* (<*fârmân+la-*) **Karah. fârmânla-**“emretmek, buyurmak” (KTKT, Kök: 202v/6=016/090), **fârmânlan-** “emrolunmak, buyrulmak” (KTKT, Kök: 199v/1=016/050), **fârmânlat-** “fermanlatmak, buyurtmak” (KTKT, Kök: 146r/9=009/071); **Harezmi fermânla-** “buyurmak, emretmek” (KE, 51r13); **fârmânla-** < **Fars. farmân** + **Türkçe +la-** “ferman vermek, emretmek” (HŞ, 597); **fermânla-** “buyurmak, emretmek” (NF, 273-5); **Çağ. fermânla-** “fermanlamak; buyurmak” (ÇGT, 69/9), **ferûmânla-** “fermanlamak; buyurmak” (ÇGT, 208/13)

fâйдelen- : < *fâйдelen-* (< *fâyide+le-n-*) **EAT fâйдelen-** “yararlanmak, istifâde etmek, kazanç sağlamak” (GT, 27a-14); **faйdalan-** “menfaat görmek, kâr etmek, müstefit olmak, assılanmak” (KAT, 333); **GTü. faйdalandır-** “yararlandırmak” (TS, 855), **faйdalan-** “yararlanmak” (TS, 855)

fenalaş- : < *fenalaş-* (< *fena+la-ş-*) **fenalaş-** “1. Kötüleşmek, kötü olmak, beter olmak, bozulmak. 2. (Hasta) ağırlaşmak, marazı istidâd etmek. 3. Ansızın bir maraz ve illete duçar olmak.” (KAT, 336), **fenalaştır-** “kötüleştirmek, bozmak, beter olmak” (KAT, 336); **GTü. fenalaş-** “1. Kötü bir duruma girmek. 2. Hastanın durumu ağırlaşmak. 3.

Ansızın bayılacak gibi olmak” (TS, 859), **fenalaştır-** “fenalaşmasına sebep olmak, fena duruma getirmek” (TS, 859)

ferahlan- : < *ferahlan-* (< *ferah+la-n-*) **EAT ferahlan-** <Ar.+T. “ferahlanmak” (YZ, 111v4); **ferahlandur-** “sevindirmek, yüreği açmak” (TM, 37b-11); **ferahlan-** “sevinmek, gönlü rahatlamak” (EATKT, 10b/2); **ferahlandur-** “iç rahatlığı sağlamak” (TN, 111a.15), **ferahlandur-** “1. Açmak, tevsî ederek dil-küşâ etmek. 2. Mesrur ve şâdân etmek.” (KAT, 338), **ferahlandur-** “sevindirmek, gönül açmak, eğlendirmek” (KAT, 338), **ferahlan-** “1. Açılmak, tevessü ederek dil-küşâ olmak. 2. Mesrur ve şâdân olmak.” (KAT, 338), **ferahlan-** “sevinmek, gönül açılmak, inşirâh-ı derûn gelmek” (KAT, 338); **GTü. ferahla-** “1. Genişlemek, açılmak. 2. Serinlemek. 3. İç açıcı duruma gelmek. 4. Sıkıntısı, tasası dağılmak.” (TS, 861), **ferahlan-** “rahatlamak, üzüntü veya sıkıntısı kalmamak, açılmak, genişlemek” (TS, 861), **ferahlat-** “ferah duruma getirmek, rahatlatmak” (TS, 861)

feriştelen- : < *feriştelen-* (< *ferište+le-n-*) **EAT feriştelen-** “iyi ve yumuşak huylu olmak” “Yolunda şükr ile sabra çü cân kuşandı kuşah/ Gem ferîştelenürem ü geh hacerlenürem” (KBD, G.1166/5)

ferlen- : < *ferlen-* (< *fer+le-n-*) **EAT ferlen-** “canlanmak, kuvvetlenmek” “Bilüme müşğ saçını şehâ kemerlenürem /Niçe ki gamzen oh ura cigerde ferlenürem” (KBD, G.1166/1)

ferzînle- : < *ferzînle-* (*ferzîn+le-*) **EAT ferzînle-** “ferzîn/ ferz Fa. satranç oyununda şahın müşâviri, vezîri suretinde kullanılan bir taş”, “Fîli piyâde kıldı atın aldı ruhları /Ferzînlenüz ol işi ki bu şeh-suvâr ider” (KBD, G.190/9)

feslen- : < *feslen-* (< *fes+le-n-*) **Osm. feslen-** “feslenmek”, “Püsküllü bir belâsını gördüm Cezâyirin/ Zîr-i yedinde milk-i Arab-şâh feslenir (ŞGD, G.121/2)

fırçala- : < *fırçala-* (< *fırça+la-*) **Osm. fırçala-** “cîlâ vermek, süpürmek, çamur temizlemek” (LO, 145); **fırçala-** “fırça ile temizlemek” (KAT, 344), **fırçalan-** “fırça ile temizlenmek” = *ft.* Kendi esvabını fırça ile temizlemek” (KAT, 344), **fırçalat-** “fırça ile temizlemek” (KAT, 344); **GTü. fırçala-** “1. Temizlemek veya parlatmak için fırça ile sürtmek. 2. Sık ve bataklık ormandan geçmek. 3. mec. Bir kimseyi çok azarlamak, fırça çekmek” (TS, 868), **fırçalan-** “1. Fırça ile ovulmak, düzgünleştirilip parlatmak

veya temizlenmek. 2. mec. Çok azarlanmak.” (TS, 868), **fırçalat-** “fırçalama işini yaptırmak” (TS, 868)

fırınlat- : < *fırınlat-* (< *fırın+la-t-*) **Osm. fırınlat-** “fırında kurutmak, gevretmek” (LO, 146); **GTü. fırınla-** “1. Fırında pişirmek. 2. Fırında kurutmak.” (TS, 869), **fırınlat-** “fırınlama işini yaptırmak” (TS, 869)

fırla- : < *fırla-* (< *fır+la-*) **EAT fırla-** “fırlamak” (DK, 186-2); **Osm. fırla-** “Atılıp şiddetle savlet vesb etmek. Darbeden bir şeyin bir parçası kırılıp sıçramak. Fiyat sıçramak, gali olmak. Fırıldamak, fırlada.” (LO, 146), **fırlan-** “Şiddetle, sesle atmak, fern. Uçurmak, bir şeyin kenarını sıçratmak.” (LO, 146), **fırlat-** “şiddetle atmak, kırıp sıçratmak” (LO, 146); **fırla-** “1. Yerden yere uçan kuş gibi fır diye ses çıkararak atılmak, sıçramak. 2. Bir şeyin bir kenarı kırılıp sıçramak. 3. Fiyatı artmak, çıkmak, terakki etmek” (KAT, 345), **fırlat-** “1. Şiddetle ve ses çıkaracak surette atmak, uçurmak. 2. Bir kenarını kırmak, sıçratmak. 3. Fiyatını arttırmak, çıkarmak.” (KAT, 345); **GTü. fırla-** “1. Hızla, birdenbire bulunduğu yerden çıkmak, ayrılmak. 2. Yerinden ynayıp ileriye doğru çıkıntı yapmak. 3. Fiyatı birdenbire yükselmek.” (TS, 869), **fırlat-** “hızla atmak, bulunduğu yerden dışarı atmak” (TS, 869)

fısla- : < *fısla-* (< *fıs+la-*) **Osm. fısla-** “kulağa yavaş söz söyleyip cüzî sesi duyulmak, fıs fıs etmek, ismâ etmek” (LO, 146), **fıslaş-** “mahremane kulak kulağa söyleşmek” (LO, 146); **fısla-** ve **fışlemek.** (KAT, 345), **fıslaş-** “mahremane ve yavaş söyleşmek, kulak kulağa lâkırdı etmek” (KAT, 345); **GTü. fısla-** “1. Fısıldamak. 2. mec. Gizlice haber vermek.” (TS, 871), **fıslan-** “fıslama işi yapılmak” (TS, 871), **fıslat-** “fıslama işini yaptırmak” (TS, 871)

fidele- : < *fidele-* (< *fide+le-*) **Osm. fidele-** “Fide etmek, körpe fidanları teferrüçten ve yastıktan tarlaya dağıtıp dikmek, fidye” (LO, 147); **fidele-** “sebze fidanı dikmek” (KAT, 347); **GTü. fidele-** “fidan dikmek” (TS, 873)

filizle- : < *filizle-* (< *filiz+le-*) **Osm. filizle-** “asmanın zait sürgünlerini almak” (LO, 147), **filizlen-** “Yeşermek, sürmek, çimlenmek, intâş, ifrâh. *Çıban filizlenmek.*” (LO, 147); **filizle-** “bağın filizlerini almak, kesmek” (KAT, 349), **filizlen-** “filiz sürmek, yeşermek” (KAT, 349); **GTü. filizle-** “bitkilerin gereğinden çok olan filizlerini kırmak” (TS, 876), **filizlendir-** “filizlenme işini yaptırmak” (TS, 877), **filizlen-** “1. Bitki filiz vermek. 2. mec. Gelişmeye, büyümeye başlamak.” (TS, 877)

fillen- : < *fillen-* (< *fillen-*) **fillen-** “Aramak. Her tarafı aktarıp süratle ve dikkatle taharri etmek, ihtimam ile devir ve teftiş, bezl-i mechûd etmek.” (LO, 147)

fitle- : < *fitle-* (< *fit+le-*) **Osm. fitle-** “Fit vermek, kışkırtmak, ayartmak, baştan çıkarmak, fitil vermek, fettanlık etmek, iftan, fesat ilka etmek.” (LO, 148); **fitle-** “fit vermek, ifsat etmek” (KAT, 351); **GTü. fitle-** “birini, başkasına karşı kışkırtmak, fitnelemek” (TS, 881), **fitlen-** “biri başkasına karşı kışkırtılmak” (TS, 881)

fitnelen- : < *fitnelen-* (< *fitne+le-n-*) **EAT fitnelen-** “fitneye düşürülmek” (TİKT, 14b/18); **GTü. fitnele-** “çekiştirmek, yermek, gammazlamak, kovlamak” (TS, 882)

gamzla- : < *gamzla-* (< *gamz+la-*) **gamzla-** “gamz etmek, si’âyet ve münafıklık eylemek” (KAT, 360)

garrâlan- : < *garrâlan-* (< *garrâ+la-n-*) **Osm. garrâlan-** “parlamak”, “Mâh-ı nev böyle neden âleme garrâlanmak / Hiç bir kimse ısırmış mı anun nânı ucın” (NAD, G.255/2)

ğavğâlan- : < *ğavğâlan-* (< *ğavğâ+la-n-*) **Çağ. ğavğâlan-** <Ar.+T. “dövüşmek, kavga etmek” YED (ÇTS, 385); **GTü. kavga etmek** “birbiriyle atışmak, dövüşmek” (TS, 1356); **kavgalaş-** “iki veya daha çok kimse birbiriyle kavga etmek” (TS, 1357)

ğayretlen- : < *ğayretlen-* (< *ğayret+le-n-*) **Harezmi ğayretlen-** <Ar. +T. “gayretlenmek, çalışıp çabalamak” (KE, 140v14); **Kıpçak ğayretlen-** “gayretlenmek, gayrete gelmek” (SSGT, 22/6); **gayretlen-** “1. Gayrete gelmek, sa’y ve himmet etmek. 2. Kiskanmak. 3. Hamiyet göstermek.” (KAT, 364); **GTü. gayretlendir-** “gayretlenme işini yaptırmak” (TS, 907), **gayretlen-** “çalışma isteği duymak veya çalışma isteği artmak” (TS, 907)

ğayrla- : < *ğayrla-* (< *ğayr+la-*) **Kıpçak ğayrla-** <Ar. +T. “değiştirmek” (İM, 106a/5), **ğayrlan** “değiştirilmek” (İM, 106a/5)

ğazablan- : < *ğazablan-* (< *ğazab+la-n-*) **Harezmi ğazablan-** <Ar.+T. “öfkelenmek, sinirlenmek” (NF, 343-3); **Kıpçak ğazablan-** “hiddetlenmek, öfkelenmek” (SSGT, 86/11); **gazaplandır-** “öfkelenmek (öğkelenmek), kızdırmak, hiddetlendirmek” (KAT, 365), **gazaplan-** “öfkelenmek (öğkelenmek), kızmak, gazaba gelmek, hiddet etmek” (KAT, 365); **GTü. gazaplandır-** “öfkelenmek, kızdırmak” (TS, 908), **gazaplan-** “öfkelenmek, kızmak” (TS, 908)

ğāzelen- : < *ğāzelen-* (< *ğāze+le-n-*) **Osm. ğāzelen-** “allık sürmek, allanmak” (NbDS, G587/1)

gazellen- : < *gazellen-* (< *gazel+le-n-*) **Osm. gazellen-** “yapraklar kuruyup dökülmek” (LO, 152); **gazellen-** “(Ağacın yaprakları) kuruyup düşmek, sararıp dökülmek” (KAT, 365); **kazellen-** ya **gazellen-** “ağacın yaprakları üzerinde kurumak” (KAT, 614); **GTü. gazellen-** “hlk. 1. Ağaç yapraklarını dökme. 2. Yaprak sararıp kurumak” (TS, 909)

gediklen- : < *gediklen-* (< *gedik+le-n-*) **gedil- (gediklen-)** “gedik açılmak, eksilmek” (TTS, 1622)

gençleş- : < *gençleş-* (< *genç+le-ş-*) **gençleş-** “genç olmak, gençlik kuvvet ve taravetini almak” (KAT, 373); **GTü. gençleş-** “1. Bir kuruluş genç üyelerle yenileşmek. 2. Genç görünmek. 3. Yeniden gençlik ve canlılık kazanmak.” (TS, 936), **gençleştir-** “1. Yeniden gençliğine ve dinçliğine kavuşturmak. 2. Bir kuruluşu genç üyelerle canlandırmak. 3. Genç göstermek.” (TS, 926)

genişle- : < *genişle-* (< *geniş+le-*) **Osm. genişle-** “Tevassu, inşirah etmek, si'a, gına gelmek, bayırmak” (LO, 156); **genişle-** “1. Bollanmak, enli olmak, tevessü eylemek, kesbi vüs'at etmek. 2. Vüsat hâl peyda etmek, geçinmesi kolaylaşmak.” (KAT, 373), **genişlen-** “bollanmak, tevessü etmek, enli olmak” (KAT, 373), **genişlet-** “geniş etmek, bollatmak, tevsi etmek, açmak” (KAT, 373); **GTü. genişle-** “1. Geniş duruma gelmek, büyümek. 2. Bollaşmak. 3. Rahat bir duruma gelmek, açılmak, ferahlamak. 4. mec. Yaygın duruma gelmek.” (TS, 928), **genişlet-** “geniş duruma getirmek” (TS, 929), **genişlettir-** “genişletme işini yaptırmak” (TS, 929)

geñlet- : < *geñlet-* (< *geñ+le-t-*) **geñlet-** → **geñitmek** “genişletmek” (TTS, 1644)

geñsilet-, keñsilet-, keñsület- : < *geñsilet-* (< *geñsi+le-t-*) **EAT geñsilet-** “zorlamak, icbar etmek” (MBHKT, 103a-1=10/99)

gerciklen- : < *gerciklen-* (< *gercik+le-n-*) **gerciklen-** “gösteriş yapmak” (TTS, 1651)

gerçekle- : < *gerçekle-* (< *gerçek+le-*) **EAT gerçekle-** “tasdiklemek, onaylamak” (KT, 14/11); **girçekle-** “doğrulamak” (TİKT, 34a/6); **girçekle** “doğrulamak, onaylamak” (EATKT, 464a/1); **gerçekle-** “doğrulamak, onaylamak” (MR, 176b/20); **Osm. gerçekle-** “tasdik etmek” (TTS, 1654), **gerçeklen-** “doğru bilmek, doğruluğuna inanmak” (TTS, 1655); **gerçeklen-** “tahakkuk” (LO, 156); **gerçeklen-** “doğru çıkmak,

doğruluğu, sıhhati tebeyyün etmek, sahihleşmek, tahakkuk etmek” (KAT, 374); **GTü. gerçekle-** “bir şeyin doğruluğunu herhangi bir şeyle ortaya koymak, doğrulamak, teyit etmek” (TS, 931), **gerçekleş-** “gerçek olmak, gerçek duruma gelmek, meydana gelmek, tahakkuk etmek” (TS, 931), **gerçekleştir-** “gerçek duruma getirmek, yapmak, ortaya koymak” (TS, 931)

gerimle- : < *gerimle-* (< *gerim+le-*) **gerimle-** “(Hayvan) bacaklarını gerip açarak yürümek” (KAT, 375)

gerühleş- : < *gerühleş-* (< *gerüh+le-ş-*) **Çağ. gerühleş-** “toplanmak, yığılmak, bir yere tecemmü‘ olmak, gürüh, enbüh” (ŞSL, 548)

gevele- : < *gevele-* (< *geve+le-*) **Osm. gevele-** “gever gibi ısırarak ve sert şey gevelemek, ısırarak gibi etmek” (LO, 158); **gegele-** “horoz kakalamak ve gagalamak” (LO, 154); **gevele- (gegele-)** “1. (Böcek veya hayvan) vurmak, sokmak, ısırarak. 2. Gagalamak.” (KAT, 376)

gezle- : < *gezle-* (< *gez+le-*) **Karah. gezle-** “bk. *kezle-*” (AH, C 228); **kezle-** “gezlemek, gezini düzeltmek, temizlemek” (DLT III, 300-5), **kezlen-** “gezlenmek; dibi tutmak” (DLT II, 252-27), **kezleş-** “gezlemekte yardım ve yarış etmek” (DLT II, 224-12), **kezlet-** “gezletmek” (DLT II, 348-21); **kezle-** “nişan almak” (AH, 228); **Harezmi kezele-** “gezlemek, nişan almak” (NF, 335-15); **Kıpçak kezele-** “gezlemek, nişan almak (İN)” (KıpçTS, 142); **EAT gezle-** “okun gezini kirişe takarak çekmek” (SN, 298-4); **gezle-** “okun gezini kirişe yerleştirmek” (ADD, 183-4); **gezle-** <Fa. +T. “nişan almak” (MNZ, 275-6); **gezle-** “gezlemek, okun gezini kirişe takmak” (DK, 199-1); **gezle-** “Kurdı kaşı yayını vü gezledi gözi oh” (KBD, G.33/3); **Çağ. kizle-** “gezlemek” (SD, 536); **gezle-** “yayın kirişine takub kurmak, germek. bir şey’i ölçmek ve arşunlamak, endāze ve zirālemek” (ŞSL, 548); **Osm. gezle-** “okun gezini kirişe yerleştirmek” (TTS, 1690); **gizle-** “Okun ucunu kirişe takmak, ihfâ, setr, ketm etmek, tevrîh, saklamak, hıfz, himaye” (LO, 161); **gezle-** “1. Ölçmek, mesaha etmek. 2. Şakule almak, tesviye etmek. 3. (Oku) yayın kirişine takıp kurmak.” (KAT, 378); **GTü. gezle-** “1. Bir yeri ölçmek. 2. Bir hedefi vurmak için silaha gerekli doğrultuyu vermek, nişan almak” (TS, 941)

gıcıklan- : < *gıcıklan-* (< *gıcık+la-n-*) **Osm. gıcıklan-** “tahriş ve tahdiş gibi tahrik etmek, tagammüs, hırâş” (LO, 159); **gıcıkla-** yahut *gıcikleme* “Kaşınmakla beraber yanmak,

taharrüş etmek.= *ft.* 1. Gıdıklamak. 2. *mec.* Şüphe ve tereddüde düşürmek.” (KAT, 379); **GTü. gıcıkla-** “1. Gıcık oluşturmak, kaşındırmak. 2. *mec.* Kuşkulandırmak. 3. *mec.* Cinsel istek uyandırmak.” (TS, 941), **gıcıklan-** “1. Gıcık oluşmak. 2. *mec.* Kuşkulananmak, huylanmak. 3. *mec.* Cinsel istek uyanmak.” (TS, 941)

gıcıla- : < *gıcıla-* (< *gıcı+la-*) **gıcıla-** “1. Gıcıklaamak, gıcikleemek, kaşınmakla beraber yanmak. 2. Dişlerini gıcırdatarak çıkışmak, tehevür etmek, birinin üstüne yürümek istemek.” (KAT, 379)

gıcıla- : < *gıcıla-* (< *gıcı+la-*) **Çağ. gıcıla-** “avuçlamak, il ile bir şeyi izmek, kavramak, sıkma, yincmek” (ŞSL, 425)

ğidālan- : < *ğidālan-* (< *ğidā+la-n-*) **EAT ğidālan-** “beslenmek, gıda almak” (MNHS, 19b.10); **ğidālan-** <Ar.+T. “beslenmek, doyurulmak” (MR, 49a/11), **ğidālandur-** “beslemek, doyurmak” (MR, 100b/20); **gıdalan-** [Doğrusu: *gızālanmak*] “yemek, beslenmek, tegazzî etmek” (KAT, 379)

gıdıkla- : < *gıdıkla-* (< *gıdık+la-*) **Osm. gıdıkla-** “tavuklar follukta bağırma, gıcikleemek manasına sahih olmaz” (LO, 159); **gıdıkla-** “(Tavuk) yumurtlayacağı vakit bağırma, gıdgıdak etmek. = *ft.* 1. Birinin bazı yerlerine parmakla dokunup gayriihtiyarî gülmesini ve bir nevi sinir rahatsızlığını mucip olmak. [Bunun sahihi: gıcıklaamaktır.] 2. *mec.* Teşvik ve tergîb etmek.” (KAT, 380), **gıdıklan-** [Sahihi: *gıcıkklanmak*] “Bazı yerlerine dokunulduktaki bir sinir rahatsızlığı duyup gayriihtiyarî gülmek” (KAT, 380), **kıdıkla-, kıdıklan-** bk. gıdıklanmak vesaire. (KAT, 635); **GTü. gıdıkla-** “1. Vücudun bazı yerlerine dokunarak ürperme veya gülererek kaçınma ile beliren bir sinir tepkisi uyandırmak. 2. *mec.* Eğlendirici, hoş giden sözler söylemek.” (TS, 942), **gıdıklan-** “gıdıklama işi yapılmak” (TS, 942)

ğijla- : < *ğijla-* (< *ğij+la-*) **Harezmi ğijla-** “hırlamak, hışılamak” (ME, 226-1); **ğijla-** “keskin, sert sesler çıkararak saldırmak” (TTS, 1692)

ğırğıla- : < *ğırğıla-* (< *ğırğı+la-*) **Uyg. ğırğıla-** “kırlaşmak, alacalanmak” (EUTS,80)

gırila- : < *gırila-* (< *gır+la-*) **Osm. gırila-** “garıldamak, gurlamak yahut guruldamak” (LO,159); **gırila-** “gırıldamak, gırılı.” bk. *gurla-* vesaire. (KAT, 380)

ğırralan- : < *ğırralan-* (< *ğırıra+la-n-*) **Çağ. ğırralan-** <Ar.+T. “gururlanmak, kibirlenmek” CD (ÇTS, 396)

girüle- : < *girüle-* (< *girü+le-*) **Osm. *gerile-*** “teahhur, tedenni etmek, idbar, zeval bulmak” (LO, 157), ***gerilet-*** “püskürmek” (LO, 157); ***girület-*** bk. *gerilemek* vesaire. (KAT, 384); **GTü. *gerile-*** “1. Geri çekilmek, geriye çekilmek. 2. Daha aşağı bir dereceye düşmek. 3. Hastalık, gelişmeksizin yok olmaya yüz tutmak. 4. mec. Bir tepki karşısında katı sayılan bir tutumdan vazgeçmek.” (TS, 935), ***gerilet-*** “gerilemesine yol açmak” (TS, 935)

giyeceklen- : < *giyeceklen-* (< *giyecek+le-n-*) ***giyeceklen-*** “giyinmek, üzerine giyecek almak” (TTS, 1708)

göbeklen- : < *göbeklen-* (< *göbek+le-n-*) ***göbeklen-*** “lâhana ve salata gibi şeyler göbek bağlamak” (KAT, 386); **GTü. *göbeklen-*** “1. Karnı yağlanıp şişmanlamak. 2. Marul, lahana yaprakları büyüyüp sıklaşmak.” (TS, 954)

göğüsle- : < *göğüsle-* (< *göğüs+le-*) **Osm. *göğüsle-*** “karşı gelmek, göğüs göğüse vurmak, ret, def, mukabele etmek” (LO,162); ***göğüsle-*** “1. Göğsü dayamak göğsü siper ederek karşılamak. 2. Ret ve defetmek, mukabele eylemek.” (KAT, 387); **GTü. *göğüsle-*** “1. Göğsünü dayayarak zorlamak. 2. mec. Karşı durmak, engel olmak, direnmek.” (TS, 957), ***göğüslen-*** “göğüsleme işi yapılmak” (TS, 957), ***göğüşleş-*** “kavgada göğüs göğüse gelmek” (TS, 957)

gökceklen- : < *gökceklen-* (< *gökcek+le-n-*) **EAT *gökceklen-*** “güzellik taslamak” (KKMU, 34b/2); ***göçeklen-***, ***gögçeklen-*** “çalım satmak, kasılmak, böbürlenmek” (MBHKT, 277a-5=75/33); ***gökçeklen-*** “böbürlenmek” (MR, 244a/6); ***göceklendir-*** “güzel, cazip, şirin göstermek” (TTS, 1714), ***göceklen-*** (***gökçeklen-***, ***gökceklen-***, ***gücüklen-***) “1. İftihar etmek, öğünmek. 2. Böbürlenmek, kasılmak, tefahur etmek. 3. Süslenmek. 4. Güzelliği ile meydana çıkmak” (TTS, 1715-1716)

göllen- : < *göllen-* (< *göl+le-n-*) **Osm. *göllen-*** “su birikip havuz olmak, bir yerde su tekevvür etmek” (LO, 163); ***göllen-*** “(Sular) birikip göl olmak” (KAT, 388); **GTü. *gölle-*** “göl durumuna getirmek” (TS, 960), ***göllen-*** “hlk. Su, çukurlarda birikmek, gölcük olmak” (TS, 960), ***gölleş-*** “göl durumuna gelmek” (TS, 961)

görmezlen- : < *görmezlen-* (< *gör-mez+le-n-*) **Osm. *görmezlen-*** “görmezden gelmek” (ZD, 1681); ***görmezlen-*** “görmez gibi davranmak, görmezden gelmek” (TTS, 1781); **GTü. *görmezlikten gelmek*** “görmemiş gibi davranmak” (TS, 970)

görünğleş- : < *görünğleş-* (< *görünğ*+*le-ş-*) **Çağ. görünğleş-** “şoğbet ve mükāleme itmek, kıl ü kāl ve muğabbet eylemek, gebleşmek” (ŞSL, 552)

gövele- : < *gövele-* (< *göve*+*le-*) **Kıpçak gövele-** “kalbur ile çalkalamak (İH)” (KıpçTS, 87)

gözerle- : < *gözerle-* (< *gözer*+*le-*) **gözerle-** “iri gözlü kalburdan geçirmek” (TTS, 1817), **gözerlen-** “iri gözlü kalburdan geçirilmek” (TTS, 1817)

gözlen- : < *gözlen-* (< *göz*+*le-n-*) **gözlen- (II)** “göz gibi kabarcıklar peyda etmek, köpürmek” (TTS, 1828)

gurkla- : < *gurkla-* (< *gurk*+*la-*) **Osm. gurkla-** “kabarmak, kudurmak” (LO, 167); **gurkla-** “[Tavuk ve hindi] Kabarıp kızmak, kudurmak” (KAT, 396); **GTü. gurkla-** “1. Kuluçka olmak. 2. Erkek hindi kubarmak.” (TS, 992)

gurla- : < *gurla-* (< *gur*+*la-*) **Osm. gurla-** “Telâkkum, zırıldama. Şedidine gürlemek.” (LO, 167); **gurla-** “(Karın) gurgur etmek, telakkum eylemek” (KAT, 396); **GTü. gurla-** “guruldamak” (TS, 992)

ğuşşalan- : < *ğuşşalan-* (< *ğuşşa*+*la-n-*) **EAT ğuşşalan-** “kederlenmek, gama kapılmak” (KT, 185/1); **ğuşşalan-** “kaygılanmak, üzölmek” (GT, 6b-7); **ğuşşalan-** “üzölmek” (MT, 27b-10); **ğuşşalan-** “kederlenmek, üzölmek” (TN, 100b.13), **ğuşşalanmak** “üzölme, kederlenme” (TN, 100b.5); **ğuşşalan-** <Ar.+T. “kederlenmek” (MR, 244a/17), **ğuşşalandur-** “kederlendirmek” (MR, 307a/2)

güşla- : < *güşla-* (< *güş*+*la-*) **Çağ. güşla-** < Fa.+T. “dinlemek” (ÇGT, 11/10)

güyālan- : < *güyālan-* (< *güyā*+*la-n-*) **Çağ. güyālan** < Fa.+T. “söylemek, söyleyici olmak” YED (ÇTS, 408)

gübrele- : < *gübrele-* (< *gübre*+*le-*) **gübrele-** “gübre atmak, gübre ile beslemek” (KAT, 397), **gübrelen-** “gübre ile beslenmek, gübre verilmek” (KAT, 397); **GTü. gübrele-** “verimini artırmak için toprağa gübre dökmek” (TS, 993), **gübrelen-** “1. Gübre dökölmüş olmak. 2. mec. Gelişmesi, yetişmesi için her türlü imkân sağlanmış olmak.” (TS, 993), **gübrelet-** “gübreleme işini yaptırmak” (TS, 993)

gücürlen- : < *gücürlen-* (< *gücür*+*le-n-*) **gücürlen-** “güç görmek” (TTS, 1843)

gülerlen- : < *gülerlen-* (< *gül-er*+*le-n-*) **gülerlen-** “gülümsemek” (TTS, 1855)

güllen- : < *güllen-* (< *gül+le-n-*) **Çağ. güllen-** < Fa. +T. “güllenmek” (HBD, 123/1); **Osm.** “Öykünür gülzâra şeb-nem tâze dâgum güllenür / Gül ruhun şevkine dil feryâd ider bülbüllenür ” (ŞYD, N13/1); **GTü. güllen-** “güllü duruma gelmek” (TS, 998)

gümârla- : < *gümârla-* (< *gümâr+la-*) **Çağ. gümârla-** <Fa.+T. “tevdî etmek, bırakmak” (ÇGT, 172/11)

gümenlen- : < *gümenlen-* (< *gümen+le-n-*) **EAT gümenlen-** “şüphe etmek, şüpheyeye düşmek” (MBHKT, 246b-9=49/15), **gümenlendür-** “şüphelendirmek, şüpheyeye düşürmek” (MBHKT, 70b-7)

gümle- : < *gümle-* (< *güm+le-*) **Osm. gümle-** “Güm” diye ses çıkarmak (ZD, 1568), **gümlet-** “güm diye ses çıkmasına neden olmak” (ZD, 1727); **gümle-** “Felek gümler figânûm sadmesinden kühsâr iñler / O mest-i fitne-engîzüñ degül mi hep bu gavgâlar” (NAD, G.34/4); **gümle-** “gümürdemek” (LO, 168); **GTü. gümle-** “1. “Güm” diye ses çıkarmak. 2. *argo* Sınıfta kalmak.” (TS, 1000), **gümlet-** “güm diye ses çıkmasına neden olmak” (TS, 1000)

gümüşle- : < *gümüşle-* (< *gümüş+le-*) **gümüşle-** “gümüşle kaplamak ya yaldızlamak veyahut tezyin etmek” (KAT, 401), **gümüşlet-** “gümüş sürdürmek, gümüşle kaplatmak, yaldızlatmak veya donatmak” (KAT, 401); **GTü. gümüşle-** “1. Gümüşle kaplamak veya süslemek. 2. Gümüşün rengini andıran bir renk vermek” (TS, 1002), **gümüşlen-** “1. Gümüşle kaplanmak. 2. mec. Gümüş gibi parıldamak.” (TS, 1002), **gümüşlet-** “gümüşle kaplatmak veya süsletmek” (TS, 1002)

güneşlet- : < *güneşlet-* (< *güneş+le-t-*) **Osm. güneşlet-** “güne gösterip kurutmak” (LO, 169); **güneşle-** “1. Güneşe serilip kurumak. 2. Güneşin karşısında oturup ısınmak.” (KAT, 403), **güneşlet-** “güneşe göstererek ve güneşe karşı sererek kurutmak” (KAT, 403); **GTü. güneşle-** “güneşlenmek” (TS, 1007), **güneşlendir-** “güneşlenmesini sağlamak” (TS, 1007), **güneşlen-** “güneş ışınlarından vücudun yararlanmasını sağlamak, güneşlemek” (TS, 1007), **güneşlet-** “bir şeyi güneş ışığının etkisinde bırakmak” (TS, 1007)

güngülen- : < *güngülen-* (< *güngü+le-n-*) **güngülen-** “kamaşmak” (TTS, 1871)

günle- : < *günle-* (< *gün+le-*) **günle-** “günü geçirmek, bir gün kalmak, bir gün durmak” (KAT, 403); **GTü. günle-** “günü belirlemek, tarihlendirmek” (TS, 1008)

gürle- : < *gürle-* (< *gür+le-*) **Karah. kürlen-** “gürlemek” (DLT II, 252-21); **Kıpçak kürlädi** “gürledi” (Kİ, 56); **EAT gürle-** “gürlemek” (AK, 37b. 795); **gürle-** “gürlemek” (DK, 147-7); **gürlet-** “gürletmek” (EATKT, 3b/5); **gürile-** , **gürle-** “gürlemek” (MBHKT, 277); **Osm. gürle-** “Tesettür kılsa topun sînesinde gülle aldanma/ Eğer gürlerse gürlür ra'd u berk-ı kahr-ı sübhânî” (ŞGD, t2/26); **gürle-** “Ra'd, top, gök gümbürdemek. Meseldir yağmazsan da gürle ihafe makamında. Nalları atmak, top gibi ahirete gitmek” (LO, 170); **gürle-** “1. Gürültü etmek, şamata etmek. 2. (Gök) yıldırım çakıp dehşetli ses çıkarmak, ra'd olmak. 3. Ölmek, vefat etmek, nalları atmak.” (KAT, 404), **gürlet-** “gürültü ettirmek, gür diye büyük bir ses çıkarmak” (KAT, 404); **GTü. gürle-** “1. Kalın ve gür ses çıkarmak. 2. mec. Kuvvetli ve etkili bir biçimde varlığını göstermek.” (TS, 1010), **gürleş-** “gür bir duruma gelmek” (TS, 1010), **gürleştir-** “gürleşme işi yaptırılmak” (TS, 1010), **gürlet-** “gürlemesine sebep olmak” (TS, 1010)

güvle- : < *güvle-* (< *güv+le-*) **Kıpçak güvle-** “(Kulağı) uğultu yapmak (İH)” (KıpçTS, 88); **güvle-** “gürlemek” (TTS, 1885); **küvle-** “feryad etmek, haykırmak, nâra atmak, gürlemek” (DK, 119-1)

güzârla- : < *güzârla-* (< *güzâr+la-*) **Harezmi güzârla-** <Fa.+T. “eda etmek, yerine getirmek” (NF, 140-15); **EAT güzârla-** “geçirmek” (KG, 19b.11); **Çağ. güzârla-** “yapmak, ödemek” (LD, 1667); **güzerle-** “etrafı seyrederek geçmek, temâşâ etmek” (ŞHD, 175a-6)

güzellen- : < *güzellen-* (< *güzel+le-n-*) **Osm. güzellen-** “güzel hale gelmek” (HD, 2832); **güzellen-** “güzelleşmek” (BkD, K20/4); **güzellen-** “güzel hale gelmek” (NfD, 2166); **güzellen-** “Hayât-ı tâze buldı yine `âlem nev-bahâr oldu/ Güzellendi çemen bir lâle-hadd ü gül-izâr oldu (NAD, G.391/1); **güzellen-** “güzelleşmek” (TTS, 1890); **güzelleş-** “hava iyileşmek” (LO, 171); **güzellen-** “güzel olmak, güzellik peyda etmek, güzelleşmek” (KAT, 406), **güzelleş-** “güzel olmak, hüsn ü cemâli artmak, iyileşmek” (KAT, 406), **güzelleştir-** “güzel etmek, güzellik kazandırmak” (KAT, 406); **GTü. güzelleş-** “güzel bir durum almak” (TS, 1015), **güzelleştir-** “güzellik vermek, güzellik kazandırmak” (TS, 1015)

güzeştelen- : < *güzeştelen-* (< *güzeşte+le-n-*) **Osm. güzeştelen-** “geçmek”, “Almış âşık cemâli hatt-ı siyâh/Geç geçenden güzeştelenmiş o mâh (ŞGD, MB/72)

xumarulan- : < *xumarulan-* (<*xumaru+la-n-*) **Karah.** *xumarulan-* “mirasa konmak; dostunun veya başkasının malından kendine azık edinmek” (DLT III, 205-17)

haberleş- : < *haberleş-* (< *haber+le-ş-*) **EAT** *haberleş-* “haberleşmek, haber sormak, konuşmak” (DK, 46-9); **Çağ.** *haberleş-* <Ar. +T. “haberleşmek, karşılıklı olarak haber alıp vermek” (RSL, A725a15); *haberleş-* “birbirine haber göndermek, birbirine malûmat vermek” (KAT, 408); **GTü.** *haberleş-* “bir durumu karşılıklı olarak iletmek, karşılıklı olarak haber alıp vermek, iletişmek, muhabere etmek” (TS, 1020), *haberleştir-* “haberleşme işini yaptırmak” (TS, 1020)

habslan- : < *habslan-* (< *habs+la-n-*) **Kıpçak** *habslan-* “hapsedilme, alıkonma” (İM, 122b/7); *habsle-* “tutmak, bırakmamak” (MG, 103a-9); *habisle-* “hapsetmek” bk. *habusla-* , *habüsle-*. (KFT, 166b/26), *habusla-* “hapsetmek” (KFT, 393b/38), *habüsle-* “hapsetme” (KFT, 299b/53); **GTü.** *hapsetmek* “1. Bir suçluyu hapisaneye koymak. 2. Bir yere kapatıp salıvermemek. 3. Engellemek, sınırlamak. 4. mec. Bir kimseyi veya bir şeyi boşu boşuna tutmak, alıkoymak” (TS, 1044)

hacerlen- : < *hacerlen-* (< *hacer+le-n-*) **EAT** *hacerlen-* *hacer* “taş”, “Yolunda şükr ile sabra çü cân kuşandı kuşah/ Gem feriştelenürem ü geh *hacerlenürem*” (KBD, G.1166/5)

haçla- : < *haçla-* (< *haç+la-*) *haçla-* “çarmiha germek, haç şeklinde bir tahtaya mihlayarak salb etmek” (KAT, 410); **GTü.** *haçla-* “çarmiha germek” (TS, 1022)

hakla- : < *hakla-* (<*hak+la-*) **EAT** *hakla-* “haklamak, hakkından gelmek” (DK, 301-2); **Osm.** *haklaş-* “Bir bûse için cânuma kasd itdi ‘Atâyî/ Haklaşmak imiş ‘âşık-ı zâr ile murâdı” (NAD, G.262/5); *hakla-* “hakkından gelmek, hınç çıkarmak, intikam almak, haksız para ve cereme almak” (TTS, 1894); *hakla-* “hakkından gelmek, galebe çalmak” (KAT, 416); **GTü.** *hakla-* “1. Bozmak, perişan etmek, yenmek. 2. Kırmak, bozmak.” (TS, 1029)

hakla- : < *hakla-* (<*hak+la-*) **Harezmi** *hakla-* <Ar.+T. “gerçek, doğru olduğunu kabul etmek” (NF, 335-1); **EAT** *hakla-* “doğrulamak” (BH, 27B/9); **GTü.** *hak vermek* “birinin düşüncesini, davasını, iddiasını doğru bulmak” (TS, 1026)

hakla- : < *hakla-* (< *hak+la-*) **Harezmi** *hakla-* “paylaştırmak” (ME, 52-3); **EAT** *haklaş-* < Ar.+T. “birbirine olan hakkını ödemek” (MR, 83b/19); **Çağ.** *hakla-* “ödemek, ifâ etmek, borcu edâ ve va‘deye vefâ eylemek” (ŞSL, 333), *haklat-* “ödetmek, ifâ

itdirmek” (ŞSL, 333), **haklaştur**-“ödeştirmek, müsāvāt üzre kısmet virdirmek, rāzileştirmek, ihkāk-ı hakk itdirmek” (ŞSL, 333), **haklaş**- “ödeşmek, takşimleşmek, edā-yı karz idileşmek” (ŞSL,334); **haklaş**- “hesaplaşmak, birbirinde alacak verecek bırakmamak” (TTS, 1895), **haklaştur**- “birinin hakkını ötekinin üstünde bırakmamak” (TTS, 1895); **haklaş**- “birbirine hakkını vererek alacak verecek kalmamak” (KAT, 416); **GTü. haklaş**- hlk. “İki taraf birbirine hakkını verip alacak verecekleri kalmamak, ödeşmek” (TS, 1029)

halāllaş- : < *halāllaş*- (<*halāl+la-ş*-) **Kıpçak halāllaş**- “hellallaşmak, haklarını karşılıklı olarak helal etmek” (İM, 456b/1); **EAT helālleş**- <Ar.+T. “helâlleşmek” (YZ, 14r5); **helalles**- “helallaşmak” (MT, 63a-12); **halallaş**- “helallaşmak” (DK, 225-7); **helāllaş**- “helâlleşmek” (MR, 122a/9); **Osm. helālleş**- “Dil-ber vedâ‘ iderken nola helâlleşirse / Zîrâ bilür komaz sag ben zârı derd ü hasret” (NAD, G.15/4); **helālleş**- (**helāllaş**-) “birbirine hakkını helâl etmek, ebediyen müfârakat etmek üzere birbirine geçmiş hak var ise helâl eylemek” (KAT, 448); **GTü. helalles**- “alışverişte veya ayrılma sırasında hakkını birbirine bağışlamak” (TS, 1080)

halkalan- : < *halkalan*- (< *halka+la-n*-) **Osm. halkalan**- “Kanlar döküp bu mâteme Câm-ı Cem aglasun/ Derd ile çeşmi halkalanup Hâtem aglasun (NAD, MVI/1); **GTü. halkala**- “1. Bir şeyi kıvrarak halka biçimine getirmek. 2. Bir yer veya şeyin çevresini çember biçiminde kuşatmak” (TS, 1034), **halkalan**- “halka biçiminde oluşmak” (TS, 1034)

hallaçla- : < *hallaçla*- (< *hallaç+la-*) **hallaçla**- “(Pamuğu) atmak, ayırıp kabartmak” (KAT, 419), **hallaçlat**- “(Pamuğu) hallaca attırmak” (KAT, 419)

hâllen- : < *hâllen*- (< *hâl+le-n*-) **EAT hâllen**- <Ar.+T. “bir hâlden başka hâle girmek, yeni bir hâl peyda etmek” (YE, 168r4); **hâllen**- (**hallan**-) yahut **hâllen**- “1. Bir yeni hâl peyda etmek, değişmek, başka bir hâle geçmek. 2. Si’a-i hâl peyda etmek, hâl iyileşmek. 3. Esnâ-yı zikirde kendinden geçmek.” (KAT, 419), **halles**- (**hallaş**-) “birbirine hâlini ve dert ve kederlerini söyleyip şikâyet etmek, dertleşmek, hasbihâl etmek” (KAT, 419); **GTü. hâllen**- “1. Yeni bir duruma girmek, değişmek. 2. Kendinden geçmek, bayılır gibi olmak. 3. *argo* Bir şeye karşı istek duymak” (TS, 1035), **hâlles**- “1. Karşılıklı dertlerini anlatmak, dertleşmek. 2. *mec.* Bir şeyle yakından ilgilenmek.” (TS, 1035)

hamīrlen- : < *hamīrlen-* (< *hamīr+le-n-*) **EAT** *hamīrlen-* (< Ar. *hamīr+len-*) “hamur olmak” (TM, 135b-11); **Osm. hamurla-** “macunlamak, kapların menfezini acn ve alçı ile tutmak, tencereyi hamurlayıp fırına vermek, ta’cîn” (LO, 174); **hamurla-** “hamurla kaplamak, macunlamak” (KAT, 423); **GTü. hamurla-** “1. Hamur sürmek. 2. Tencereden buğu çıkmasını önlemek için kenarını hamurla sıvamak.” (TS, 1040), **hamurlan-** “hamura bulanmak” (TS, 1040), **hamurlaş-** “hamur kıvamı almak, gevşemek” (TS, 1040)

hamla- : < *hamla-* (< *ham+la-*) **Harezmi hamla-** “hamlamak” (ME, 146-8); **EAT hāmla-** <Ar.+T. “gücünü, çevikliğini kaybetmek” (SN, 220-5); **hamla-** “hayvan uzun müddet boş durmak yüzünden idmanını kaybetmek” (TTS, 1897); **hamla-** “tûl-i müddet rahata alışmaktan zahmete dayanmaz olmak” (KAT, 422); **GTü. hamla-** “uzun süre idman yapmama, hareket etmeme yüzünden gücünü veya çevikliğini yitirmek” (TS, 1039); **hamlaş-** “ham duruma gelmek” (TS, 1039)

hamyāzele- : < *hamyāzele-* (< *hamyāze+le-*) **Osm. hamyāzele-** “bitmek, sona ermek II Kötüleşmek” (NbDS, G.359/2)

handakla- : < *handakla-* (< *handak+la-*) **Çağ. handakla-** <Ar. +T. “hendek açmak, çukur kazmak, ark açmak” (RSL, M786a5)

hanla- : < *hanla-* (< *han+la-*) **Çağ. hanla-** “bir ulus veya bir kavmi kendisine intihab etmek. büyük kaldırmak” (ŞSL, 335)

hapazla- : < *hapazla-* (< *hapaz+la-*) **Kıpçak hapazla-** “avucunu doldurarak almak (İH)” (KıpçTS, 91); **GTü. hapazla-** “avuçlamak” (TS, 1043)

harābla- : < *harābla-* (< *harāb+la-*) **EAT** “*harāb*: (Ar.) yıkık, yıkılmış”; **harābla-** <Ar.+T. “harap etmek” (EATKT, 352b/3); **GTü. harap etmek** “harap duruma getirmek” (TS, 1046), **haraplaş-** “harap duruma gelmek, viran olmak, perişan olmak” (TS, 1046)

harāmla- : < *harāmla-* (< *harām+la-*) **Harezmi harāmla-** < **Ar. harām + Türkçe +la-** “yasaklamak” (HŞ, 2672); **GTü. harām etmek** “bir kimseye bir şeyden umduğu yarar ve rahatı tattırmamak” (TS, 1045)

harāmla- : < *harāmla-* (< *harām+la-*) **Karah. harāmla-** <Ar.+T “kendinden emin yürümek” (KTKT, Ünlü: 429r/1=075/033) bk. *hıramla-*.

harçlan- : < *harçlan-* (< *harç+la-n-*) **harçlan-** : → **harcan-** “1. Harcamak, sarf etmek. 2. Sarf edilmek, harcanmak” (TTS, 1899-1900)

harekelen- : < *harekelen-* (< *hareke+le-n-*) **harekelen-** “hareke almak, hareke ile okunmak, tahrik olunmak” (KAT, 427-428), **harekelendir-** “bir harfe hareke yazmak veya hareke ile okumak, tahrik etmek” (KAT, 427); **GTü. harekele-** “Arap alfabesiyle yazılmış metinlerde ünlü ile okunabilmesi için ünsüzlerin altına veya işaret koymak” (TS, 1048)

harelen- : < *harelen-* (< *hare+le-n-*) **harelen-** “hare gibi dalgalı ve mütemevvic olmak” (KAT, 428); **GTü. harelen-** “Kımıldadıkça üzerinde parlak çizgiler görünmek, dalgalanmak” (TS, 1049)

harhaşala- : < *harhaşala-* (< *harhaşa+la-*) **Çağ. harhaşala-** “dögüşmek, münāza‘a itmek, sögüşmek” (ŞSL, 335)

harınla- : < *harınla-* (< *harın+la-*) **harınla-** “1. Yorulup zebun olmak. 2. (At) huysuzlanıp doğru gitmemek ve gemden anlamamak.” (KAT, 429)

harla- : < *harla-* (< *har+la-*) **Kıpçak harla-** “har har yanmak (İH)” (KıpçTS, 92); **GTü. harla-** “1. Ateş için kuvvetlenmek, harlı bir biçimde yanmak. 2. mec. Birden öfkelenerek bağırarak, birine çıkışmak” (TS, 1050); **harlat-** “1. Ateşi kuvvetlendirmek, alevlendirmek. 2. mec. Coşkunluk vermek, canlandırmak.” (TS, 1050)

harmanla- : < *harmanla-* (< *harman+la-*) **Osm. harmanla-** “iş tehiyye etmek, harç yapmak, hayvan daire üzre dönüp koşmak, dört etrafı harmanlamak” (LO, 176); **harmanla-** “Her birinden birer tane alıp takım yapmak üzere bir şeyin eczasını takım takım eylemek, harman etmek = *fl.* (Hayvan) bir daire üzerinde dönüp koşmak.” (KAT, 430); **GTü. harmanla-** “1. Harman etmek. 2. Bir çember oluşturacak biçimde dolaşmak. 3. Gemi az bir dümen açısıyla büyük bir eğri çizerek yürümek” (TS, 1051), **harmanlan-** “1. Tütün, çay, içki vb.nin birkaç çeşidi birbirine katılıp karıştırılmak. 2. Ay çevresinde ağıl oluşmak.” (TS, 1051), **harmanlat-** “harman yaptırmak” (TS, 1051)

hār u haslan- : < *hār u haslan-* (< *hār u has+la-n-*) **Osm. hār u haslan-** “bulanmak, çer çöp içinde kalmak” (NbDS, G.202/12)

hâşilla- : < *hâşilla-* (<*hâşıl+la-*) **Çağ. hâşilla-** <Ar.+T. “ortaya çıkarmak, elde etmek” (ÇGT, 168/11); **GTü. hasil etmek** “ortaya çıkarmak” (TS, 1053)

hâsıllan- : < *hâsıllan-* (<*hâsıl+la-n-*) **hâsıllan-** “(Ekin veya çocuk) boy atıp uzanmak” (KAT, 433)

hasırla- : < *hasırla-* (< *hasır+la-*) **hasırla-** “hasır döşetmek” (KAT, 433); **GTü. hasırla-** “hasırla döşemek, üstünü hasırla örtmek” (TS, 1053)

hastalan- : < *hastalan-* (< *hasta+la-n-*) **Kıpçak hastalan-** <Fa.+T. “hastalanmak (TZ)” (KıpçTS, 93); **hastalandır-** “hasta etmek, hastalığı mucip olmak” (KAT, 434), **hastalan-** “hasta olmak, hasta düşmek” (KAT, 434); **GTü. hastalandır-** “hasta etmek, hastalanmasına sebep olmak” (TS, 1055), **hastalan-** “sağlığı bozulmak, esenliği yerinde olmamak, rahatsızlanmak, hasta olmak” (TS, 1055)

haşla- : < *haşla-* (< *haş+la-*) **Osm. haşla-** “kaynar su ile yakmak, pişirmek, tevbih ve taziz ile böcekler ısırmakla yakmak” (LO, 176), **haşlan-** “pişip yatmak, kazaen kaynar su ile kendini yakmak” (LO, 176), **haşlat-** “çamaşıra kaynar su döktürmek” (LO, 176); **haşla-** “1. Kaynar suya daldırmak veya üstüne kaynar su dökmek 2. İstemeyerek kaynar su döküp yakmak. 3. Karınca ve böcek gibi haşarat ısırp yakmak. 4. Ziyade tekdir ve ta'zîr etmek, şedîden paylamak. 5. Küllî zarar ve ziyana uğratmak, batırmak” (KAT, 435), **haşlan-** “1. Kaynar suya daldırılmak veya üstüne kaynar su dökülerek pişmek. 2. Üstüne kaynar su dökülerek yanmak. 3. Büyük zarar ve ziyana uğramak” (KAT, 435), **haşlat-** “kaynar suya daldırtmak veya üstüne kaynar su döktürmek” (KAT, 435); **GTü. haşla-** “1. Bir şeyi kaynar suya daldırmak. 2. Bir şeyin üstüne kaynar su dökmek. 3. Suda kaynatarak pişirmek. 4. Kaynar sıvı bir şeyi yakmak. 5. Don, kırağı bitkilere zarar vermek. 6. Dalamak. 7. Sızı vermek, acı vermek. 8. mec. Sertçe paylamak, azarlamak” (TS, 1057), **haşlan-** “1. Haşlama işi yapılmak. 2. Kaynar su vb. ile yanmak.” (TS, 1057), **haşlat-** “haşlamasını sağlamak” (TS, 1057)

hatağlan- : < *hatağlan-* (<*hatağ+la-n-*) **Uyg. hatağlan-** “gayret ve cehd etmek, dürüşmek, çalışmak” = **katağlan-** ~**katığlan-** (EUTS, 82)

hatala- : < *hatala-* (<*hata+la-*) **Uyg. hatala-** “birleşmek, karışmak” (EUTS, 82); **hatla-** : = **hatal-** (EUTS, 82)

h atımla- : < *h atımla-* (< *h atım+la-*) **K ı    ** *h atımlama* “m  h  rleme, kapatma” (KFT, 126b/17)

hatırla- : < *hatırla-* (< *hatır+la-*) *hatırla-* “hatırda tutmak, unutmamak” (KAT, 436), *hatırlat-* “birinin hatırına getirmek, derhatır ettirmek” (KAT, 437); **GT  .** *hatırla-* “anımsamak” (TS, 1059), *hatırlan-* “anımsanmak” (TS, 1059), *hatırlat-* “anımsatmak” (TS, 1059)

 avabla- : < * avabla-* (< * avab+la-*) **    .** * avabla-* “istemek,   r  ,   aleb, h  hi  ” (  SL, 337)

hav alan- : < *hav alan-* (< *hav +la-n-*) **    .** *hav alan-* <Fa.+T “havalanmak” (LM, 2563); *hav alan-* “havalanmak, y  kselmek” (RSL, T698b22); **Osm.** *hav alan-* “havaya y  kselmek” (ZD, 2348); *hav alan-* “Serde ‘a  k olsa hav alanmakdadur zahm-ı der  n/‘    k-ı z  ru   ba  ndan bir hev  eks  k deg  l (NAD/ G.136/2); *hev alan-* “havalanmak, a  kta, g  r  n  r olmak, havadan etkilenmek” (NbDS, G.164/2); *hav alan-* “Hav alanma sakın   v  re gezme     iy  n-g  r ol / Keb  ter-h  ne-i s  dk u saf  d  r matbah-ı Monl  ” (  GD, K.7/9); *hav alan-* “ ‘An  k gibi a  up per    b  lin hav alanur/   h  -y       m  n eylemek ister   ik  r z  lf” (K  Z  MD, 443), *hev alan-* “Hev alanur yine dil hem-     m  rg-ı   v  re / K  narsa b  m-ı   ay  le keb  ter-i nige  h  n” (K  Z  MD, 459); *havalandır-* “1. Hava ald  rmak, havasını tecdit etmek. 2. Cevv-i hav aya kald  rmak, u  urmak.” (KAT, 438-439), *havalan-* “1. Hava almak, havası tecedd  t etmek. 2. Havaya kalkmak, u  mak, havada temevv  c etmek.” (KAT, 439); **GT  .** *havalandır-* “1. Kapalı bir yerin pencere ve kapılarını a  arak havalanmasını sa  lamak. 2. Havaya kald  rmak” (TS, 1063); *havalan-* “1. Temiz hava almasını sa  lamak, havası de  i  tirilmek. 2. Yerden ayrılıp g    e y  kselmek. 3. Bir   ey hava akımıyla yer de  i  tirmek. 4. mec. Kibirli, gururlu,   alımlı davranı  larda bulunmak. 5. mec. Yerinde oturamaz duruma gelmek. 6. mec. Be  enilmeyen davranı  larda bulunmak” (TS, 1064)

havuzlan- : < *havuzlan-* (< *havuz+la-n-*) *havuzlan-* “(Su) birikip havuz te  kil etmek” (KAT, 441); **GT  .** *havuzla-* “gemiye onarmak i  in havuza   ekmek” (TS, 1066), *havuzlan-* “gemi, onarılmak i  in havuza   ekilmek” (TS, 1066)

haydala- : < *haydala-* (< *hayda+la-*) *haydala-* “hay huy ile (hayvanları) y  r  tmek, y  r  tmeye   abalamak” (KAT, 442); **GT  .** *haydala-* “  lk. Hayvanı hızlandırmak i  in ‘hayda” diye seslenmek” (TS, 1070), *haydalan-* “defedilmek, dehlenmek” (TS, 1070)

hayıkla- : < *hayıkla-* (< *hayık+la-*) **Çağ. hayıkla-** “temyîz, tefrîk etmek, ayırtlamak, intihâb etmek, âlas ve cüda” (ŞSL, 589)

hayırlaş- : < *hayırlaş-* (< *hayır+la-ş-*) **hayırlaş-** “birbirine hayrını gör diyerek bir sayıya karar vermek, bitirmek” (KAT, 442); **GTü. hayırlaş-** “pazarlıkta anlaştıktan sonra birbirlerine hayır dilemek” (TS, 1071)

hayla- : < *hayla-* (< *hay+la-*) **Osm. hayla-** “ehemmiyet vermek” (TTS, 1907); **haylama-** “kaydetmemek, mühimsememek, itina etmemek, adem-i mübâlât” (LO, 177); **hayla-** “ehemmiyet vermemek, mühimsememek” (KAT, 443)

hayla- : < *hayla-* (< *hay+la-*) **Osm. hayla-** “araba atlarını, çift öküzlerini sürmek, haydalamak, yürütmeye takayyüt etmek” (LO, 177); **hayla-** “Hay huy diyerek gürültü ile sürmek: *Hayvanları hayladılar.*” (KAT, 443); **GTü. hayla-** “at gibi hayvanları sürmek için seslenmek” (TS, 1072)

hazanla- : < *hazanla-* (< *hazan+la-*) **Harezmi hazanla-** “devşirmek” (ME, 136-8)

hazırla- : < *hazırla-* (< *hazır+la-*) **Karah. hazırila-** <Ar.+T “hazırlamak” (KTKT, Ünlü: 439r/2=085/007); **EAT hazırila-** “hazırlamak” (SN, 362-14); **hazırila-** “hazırlamak” (MR, 249b/19); **Osm. hazırılanma-** “heveslenmemek” (BkD, G.307/5); **hazırila-** “Ana küçük büyük bir câme-i zîbâyı hazırılar/Aceb makbûl-i `âlemdür `aceb mergûbdur bayrâm (ŞYD, G.245/2); **hazırılan-** “hazırlanmak”; “Baş kaldırmadılar öğleye dek uyhudan/ Yevm-i şek zevkına hazırılanan ahbâb-ı kirâm (ND, K.10/2); **hazırila-** “Maṭbah-ı Monlâ’nuñ olsun cân u dil ḥākisteri / Āşyân hazırılayam mürğ-ı dil-i avareye” (KçzİMD, 576); **hazırila-** “hazır etmek, tehyi’e etmek” (KAT, 445), **hazırılan-** “Levazımı tedarik edip müheyya olmak” = *fc.* Tehyi’e edilmek, hazır bulundurulmak” (KAT, 445-446), **hazırlat-** “hazır ettirmek, tehyi’e ettirmek” (KAT, 446); **GTü. hazırila-** “1. Bir şeyi kullanılacak, yararlanılacak duruma getirmek. 2. Bir şeyi ortaya koymak, gerçekleştirmek. 3. Önceden düzenlemek. 4. Önlem almak, sağlamak. 5. Sebep olmak, yol açmak. 6. Birnini herhangi bir şeyi yapabilecek veya bir şeyi yüklenebilecek duruma getirmek. 7. Alıştırmak. 8. Bir maddeyi elde etmek” (TS, 1076); **hazırılan-** “1. Hazır duruma getirilmek. 2. Kendini hazırlamak.” (TS, 1076), **hazırlat-** “hazır duruma getirmek” (TS, 1076), **hazırlattır-** “hazırlatmasını sağlamak” (TS, 1076)

hecele- : < *hecele-* (< *hece+le-*) **Osm. hecele-** “çocuklar teheccî etmek, zahmetle okumak, heceleyerek bulmak, ibareyi zorla ve güçle istihraç etmek” (LO, 177); **hecele-** “heceleri yani hurûf ve harekatı birer birer söyleyerek okumak” (KAT, 447); **GTü. hecele-** “1. Bir kelimenin hecelerini teker teker söylemek. 2. Bir kelimeyi ilk bakışta okuyamayıp heceleri teker teker okumak” (TS, 1078), **hecelet-** “hecelemesini sağlamak” (TS, 1078), **hecelettir-** “heceletme işini yaptırmak” (TS, 1078)

helekle- : < *helekle-* (< *helek+le-*) **helekle-** “helâk etmek” (TTS, 1909); **GTü. helak etmek** “1. Öldürmek, ortadan kaldırmak. 2. mec. aşırı derecede yormak, bitkin duruma getirmek” (TS, 1079)

helmelen- : < *helmelen-* (< *helme+le-n-*) **helmelen-** “kaynarken helme peyda etmek, koyulaşmak” (KAT, 448); **GTü. helmelen-** “1. Helme durumuna gelmek. 2. mec. Karışmak, birbirinin içinde erimek.” (TS, 1081), **helmeleş-** “helme durumuna gelmek” (TS, 1081)

heperle- : < *heperle-* (< *heper+le-*) **EAT heperle-** “azarlamak” (BH, 8B/9)

heveslen- : < *heveslen-* (< *heves+le-n-*) **Osm. heveslen-** “isteklenmek, heves etmek, çok istemek, eğilim duymak” (NbDS, G.202/1); **heveslen-** “Tab’ımla meşk-ı vahşet edermiş Cenâb-ı Kays / Bîçâre güft ü gûy-ı cünûna heveslenir” (ŞGD, G.121/4); **GTü. heveslendir-** “isteklendirmek” (TS, 1089), **heveslen-** “isteklenmek, heves etmek, çok istemek, eğilim duymak” (TS, 1089)

hımhımla- : < *hımhımla-* (< *hımhum+la-*) **Osm. hımhımla-** “hımhım etmek” (LO, 179); **hımhımla-** “hımhım ederek söylemek, burundan söylemek” (KAT, 454)

hınnâla- : < *hınnâla-* (< *hınnâ+la-*) **Osm. hınnâla-** “kınalamak” (BkD, K2/23); **hınnâla-** “Surh oldu sebz iken kefi evrâk-ı zer meger/ Hınnâlamış ıdı el yudı ebr-i bahârdan (NAD/G.184/2); **GTü. kınala-** “kına koymak, kına ile boyamak” (TS, 1410), **kınalan-** “1. Kına konulmak, kına yakılmak. 2. Kına ile boyanmak.” (TS, 1411) bk. *kınala-*.

hıramla- : < *hıramla-* (< *hıram+la-*) **Harezmi hıramla-** < **Fars. hıram + Türkçe +la-** “salına salına yürüme” (HŞ, 652); **Çağ. hıramla-** “salınarak yürümek” (SD, 719); **hıramla-** “salınarak yürümek” (LD, 207); **hıramla-** “salınarak edalı yürümek” (ÇGT, 153/4)

hırcılan- : < *hırcılan-* (< *hırcı+la-n-*) **hırcılan-** “aksilenmek, hırçınlaşmak” (TTS, 1917); **GTü. hırçınlaş-** “hırçınlık etmek, hırçın davranmak” (TS, 1093)

hîrelen- : < *hîrelen-* (< *hîre+le-n-*) **Osm. hîrelen-** “fersizleşmek, donuklaşmak”; “Bu dârâtı temâşâ kıldı çün kim bende-i nâ-çîz/ Celâlet pertevinden hîrelendi çeşm-i hayrânı (ND, K.11/16)

hırlaş- : < *hırlaş-* (< *hır+la-ş-*) **Harezmi hırlaş-** “hırlaşmak” (KE, 178r7); **Kıpçak hırlaş-** “hırıltılı ses çıkarmak, hırıltı çıkarmak (İH)” (KıpçTS, 96); **EAT hırlaş-** “hırlamak, hırıltı çıkarmak” (DK, 160-3), **hırlat-** “hırlatmak, hırıltı çıkartmak” (DK, 157-2); **Osm. harla-** “Köpekler hücum ile ettikleri ses. bk. *hırlamak*.” (LO, 175); **hırlaş-** bk. *harlamak*. (LO, 179); **harla-** *harlaşmak, harıltı*. bk. *hırlamak* vesaire. (KAT, 430); **hırlaş-** “1. «Hır» etmek, göğüsten sesle nefes almak veya uykuda horuldamak. 2. Sebepsiz yere kavga etmek, rahat vermeyip münazaa çıkarmak istemek.” (KAT, 455), **hırlaş-** “birbirine «hır» eden köpekler gibi kavga etmek, çekememezlikten birbiriyle uğraşmak” (KAT, 455); **GTü. hırlaş-** “1. Hırıltıyla ses çıkarmak. 2. Köpek, saldırmadan önce hırıltıyla ses çıkarmak. 3. mec. Kızgınlıkla ters konuşmak” (TS, 1093); **hırlaş-** “1. Karşılıklı hırlamak. 2. Ağız kavgasına girişmek” (TS, 1093), **hırlat-** “hırlamasına sebep olmak” (TS, 1093)

hırsılan- : < *hırsılan-* (< *hırs+la-n-*) **hırsılan-** “1. Çok arzu etmek, inhimakle tamah etmek. 2. Kızmak.” (KAT, 455), **hırslandı-** “birinin hırs ve tamahını uyandırmak, inhimakle arzu ettirmek. 2. Kızdırmak.” (KAT, 455); **GTü. hırslandı-** “öfkelenmek, kızdırmak” (TS, 1094), **hırsılan-** “1. Aşırı istek duymak, tutkuyla davranmak. 2. Çok kızmak, öfkelenmek” (KAT, 1094)

hışla- : < *hışla-* (< *hış+la-*) **Osm. hışla-** “hışlıltılı ses çıkarmak” (TTS, 1918); **hışla-** “haşıldamak, göğüs illetten öksürükten hışlıltı etmek, ifhâr” (LO, 179); **hışla-** fl. ve: *hışıldamak*. (KAT, 456); **GTü. hışla-** “hışıldamak, hışlıltı çıkarmak” (TS, 1095)

hicâblan- : < *hicâblan-* (< *hicâb+la-n-*) **EAT hicâblan-** “utanmak” (KKMU, 78a/7); **GTü. hicap duymak (veya etmek)** “utanmak” (TS, 1097)

hiddetlen- : < *hiddetlen-* (< *hiddet+le-n-*) **hiddetlen-** “öfkelenmek, gazaba gelmek” (KAT, 458), **hiddetlendir-** “öfkelenmek, gazaba getirmek” (KAT, 458); **GTü. hiddetlendir-** “kızdırmak, öfkelenmek” (TS, 1098), **hiddetlen-** “kızmak, öfkelenmek” (TS, 1098)

h idmetlen- ( izmetlen-) : < *h idmetlen-* (< *h idmet+le-n-*) **h idmetlen-** “istihdam etmek, i e kullanmak” (TTS, 1919)

h ik yetle- : < *h ik yetle-* (< *h ik yet+le-*) **EAT h ik yetle-** <Ar.+T. “h ikaye etmek, anlatmak” (SN, 330-2); **h ik yetle-** “h ik ye etmek, h ik ye halinde anlatmak” (TTS, 1919); **GT . h ik yele-** “anlatmak” (TS, 1100), **h ik yele tir-** “h ik ye durumuna getirmek” (TS, 1100)

h il lla- : < *h il lla-* (<*h il l+la-*) **K p ak h il lla- (I)** <Ar. +T. “di , kulak kar  t rmak (KF)” (K p TS, 97); **EAT “h il l: (Ar.) di ” h il lla-** “di  kar  t rmak” (MR, 111b/8)

h il‘atla- : < *h il‘atla-* (<*h il‘at+la-*) **EAT (Ar. h il‘at) h il‘atla-** “h il‘at vermek, h il‘at giydirmek, kaftan hediye etmek, kaftan vermek, bul z vermek, g mlek vermek” (DK, 295-6); **h il‘atle-** “h il‘at geydirmek” (TTS, 1919)

h illele- : < *h illele-* (<*h ilel+le-*) **K p ak h illele-** “parmaklarının arasını aralamak” ( M, 492b/5)

h irelen- : < *h irelen-* (< *h ire+le-n-*) **h irelen-** “bulanmak, kararmak” (KAT, 461)

h iseblen- : < *h iseblen-* (<*h iseb+le-n-*) **K p ak h iseblen-** “hesaplanmak, sayılmak” ( M, 330b/6); **h isabla-** “hesaplamak” (KFT, 166a/7); **EAT h is blan-** “hesaplanmak” (KT, 186/14); **h is bla-** “hesaplamak, hesap etmek, saymak” (KG, 58b.15); **h is bla -** “hesapla mak, bir konuda biriyle g r   mek” (MR, 230a/21); **Osm. hes bla -** “birbirindeki alacakla verece in hesabını yapmak” (NbDS, G82/3); **hesapla-** “takdir ve tahmin etmek; m l haza etmek” (KAT, 452), **hesapla -** “alacak verecek hesabını g r p ili   i kesmek” (KAT, 452); **GT . hesapla-** “1. Hesap i lemini yapmak, hesap etmek. 2. mec. Bir  eyi, bir durumu ayrıntılı bir bi imde d   nmek, hesap etmek” (TS, 1088), **hesaplan-** “hesap edilmek” (TS, 1088), **hesapla -** “1. Birbirindeki alacakla verece in hesabını yapmak. 2. mec. Kar  lıklı olarak kozlarını payla mak. 3. mec. Bir  eyin olumlu veya olumsuz y nlerini d   nerek, tart  arak bir yargıya varmak” (TS, 1088), **hesaplat-** “hesap ettirmek” (TS, 1088), **hesaplatt r-** “hesaplamasını sa lamak” (TS, 1088)

h issele - : < *h issele -* (< *h isse+le- -*) **h issele -** “payla mak, bir m l-ı m   tereki b l p herkes hissesini almak” (KAT, 461)

hopla- : < *hopla-* (< *hop+la-*) **Osm.** *hopla-* “Hıffetle sıçramak, defaten ihtilâç. Yürek hoplamak, halecan” (LO, 180); *hopla-* “1. Hıffetle ve birden bire sıçramak, atılmak. 2. Birden bire oynamak, helecana gelmek.” (KAT, 463), *hoplat-* “sıçratmak, oynatmak” (KAT, 463); **GTü.** *hopla-* “sevinçten, korkudan veya oyun için, bulunduğu yerde havaya doğru fırlamak” (KAT, 1109), *hoplat-* “1. Hoplamasını sağlamak. 2. Çocuğu koltuklarından tutup hafifçe havaya fırlatarak eğlendirmek.” (TS, 1109)

horatalaş- : < *horatalaş-* (< *horata+la-ş-*) *horatalaş-* “şakalaşmak, birbiriyle lâife yapmak” (TTS, 1921)

horla- : < *horla-* (< *hor+la-*) **Karah.** *horla-* <Fa.+T. “alçaltmak” (KTKT, Kök: 228r/1=019/086), *horlan-* “alçaltılmak” (KTKT, Kök: 113v/5=007/018), *hōrla-* “hakir görmek, aşağılamak, kötülemek, alçaltmak” (KTKT, Ünlü: 276v/9=027/037), *hōrlan-* “hakir görünmek” (KTKT, Ünlü: 276v/9=027/037); **Harezmi** *horla-* “hor görmek” (ME, 216-4); *horla-* “horlamak, aşağılamak” (KE, 126v13); *horla-* < **Fars.** *hor* ‘değersiz’ + **Türkçe** +*la-* “horlamak” (HŞ, 2201); *horla-* “horlamak, aşağılamak, küçük görmek” (NF, 192-14); *horla-* “hakir ve zelil hale getirmek, alçaltmak” (HTKT, 573a/7=89/16), *horlan-* “hor görülmek, horlanmak”, *horlanmış* “alçaltılmış” (HTKT, 350b/1=25/69); *hōrla-* “aşağılamak, küçük görmek” (İM, 56a/4); *horla-* (III) “güçsüzleştirmek, zayıflastırmak (CC)” (KıpçTS, 98); **EAT** *horla-* “aşağılamak” (TİKT, 112a/13); *horla-* “hor görmek, aşağılamak, önemsememek”(KG, 163a.6); *horla-* “hor görmek, küçük görmek” (MT, 34a-1); *horla-* “hor görmek, hor bakmak” (DK, 288-3); *horla-* “aşağılamak”, “*hor*: (Far.) hor, aşağılık, zelil” (EATKT, 640b/7); *horla-* “küçük düşürmek, rezil etmek” (MBHKT, 125a-11=15/69); *horla-* “horlamak, aşağılamak”(MR, 87b/16); **Çağ.** *h'ārla-* “horlamak, aşağı görmek” (LD, 616); *horla-* “tevbih, tezlil ve ta'zir etmek” (ŞSL, 337); *h'ārla-* “horlamak, küçük görmek” (ÇGT, 144/6); *hōrla-* “aşağılamak, horlamak”(ÇFK, 57b-4); *hōrla-* “aşağılamak, horlamak *krş.* *h'ārla-*, *horla-*” Sİ (ÇTS, 478); **Osm.** *horla-* “hor görmek” (TTS, 1922); *horla-* “azarlamak, tevbih ile tezlil, hor bakmak, hızı, tehâvün, izlâl ta'zir, izdirâ” (LO, 181); *horla-* “hor ve hakir tutmak veya kullanmak” (KAT, 463); **GTü.** *horla-* (II) “birinin gönlünü incitircesine davranmak, hor görmek” (TS, 1109), *horlan-* “hor görülmek” (TS, 1110)

horla- : < *horla-* (< *hor+la-*) **Kıpçak** *horla-* (I) “horlamak, uykuda burnundan ses çıkarmak (İH, TZ)” *krş.* *hortla-* (KıpçTS, 98); *hortla-* “horlamak, uykuda burnundan ses çıkarmak (İH)” *krş.* *horla-* (I) (KıpçTS, 98); **Osm.** *horlaş-* “horuldaşmak, hep beraber

horuldamak” (TTS, 1922), **hortla-** “burnundan hırıltılı ses çıkarmak” (TTS, 1923); **horla-** “uyurken boğazdan kalın ses etmek ki mışıl mışıl bunun aksi ince nefeslenerek uyumaktır” (LO, 181); **horla-** “uyurken boğazdan kalın sesle hor hor etmek” (KAT, 463); **GTü. horla- (I)** “uyku sırasında soluk alırken boğaz ve burundan gürültülü sesler çıkarmak, horuldamak” (TS, 1109)

hormatla- : < *hormatla-* (<*hormat+la-*) **Kıpçak hormatla-** “hürmet etmek (CC)” (KıpçTS, 98); **GTü. hürmet etmek** “saymak, sağı göstermek” (TS, 1121) bk. *hürmetle-*

horozlan- : < *horozlan-* (< *horoz+la-n-*) **Osm. horozlan-** “kabarıp kurulmak, tebertum etmek” (LO, 181); **horozlan-** “horoz gibi kabarıp kurulmak” (KAT, 463), **GTü. horozlan-** “kabadayı tavrı takınmak, çalım satmak” (TS, 1110), **horozlaş-** “kabadayılaşmak, kabadayı gibi davranmak” (TS, 1110)

hortla- : < *hortla-* (< *hort+la-*) **Osm. hortla-** “yaban hayvanları hort hort edip seslenmek, mezarda saadetsizlerin azabını çekmek” (LO, 181); **hortla-** “1. (Yaban hayvanı) Hort hort edip seslenmek. 2. Avam zu'munca günahkâr adam mezarda cadı olup hort hort etmek, mezar azabı çekmek.” (KAT, 463); **GTü. hortla-** “1. Yanlış bir inanışa göre ölü mezardan çıkmak. 2. mec. Herhangi bir sorun yeniden ortaya çıkmak” (TS, 1111), **hortlat-** “hortlama işi yapılmak” (TS, 1111)

hoşlan- : < *hoşlan-* (<*hoş+la-n-*) **Karah. hoşlan-** <Fa.+T. “hoş gözükmek, hoşla gitmek, hoşlanmak” (KTKT, Ünlü: 362v/3=043/071); **Harezmi hoşlan-** “neşelenmek, sevinmek” (ME, 166-3); **hoşlan-** “hoşlanmak” (KE, 120v16); **hoşlan-** < **Fars. hoş + Türkçe + la-n-** “hoşlanmak” (HŞ, 2092); **hoşlan-** “hoşlanmak, hoşuna gitmek” (NF, 212-9); “beğenmek, hoşlahmak, zevk almak”, **hoşlangan** “zevk alan, hoşlanan” (HTKT, 474a/7=44/27); **Çağ. hoşla-** “hoş tutmak” (BV, 647/6); **hoşla-** “hoş tutmak” (BD, 338/1); **hoşla-** “hoşlanmak, beğenmek” (ŞT, 69a-11); **hoşlaş-** “vedâ itmek, kendi kendine hoş-hâl olmak nikû ve ‘alâ güyek” (ŞSL,338); **hoşla-** “hazz itmek, hoşuna gelmek” (ŞSL, 338); **hoşla-** “beğenmek” (ÇGT, 11/9); **Osm. hoşlan-** “Revişinden aldanırdım bilemez de hoşlanırdım/ Kerem ü vefâ sanırdım sitem ü cefâ imişsin (ŞGD, G.273/6); **hoşlan-** “Hoşlandı yâr gönçe-i dâğ-ı deründan / Eksik ider miyem anı bâğ-ı deründan (KçzİMD, 532); **hoşlandır-** “1. Memnun ve hoşnut etmek. 2. Hazzettirmek.” (KAT, 464), **hoşlan-** “1. Memnun ve hoşnut olmak. 2. Hazzetmek.” (KAT, 464), **hoşlaş-** “iyilik hissetmek, haz ve telezzüz etmek” (KAT, 464); **GTü. hoşlandır-** “hoşlanmasına yol açmak” (TS, 1112), **hoşlan-** “hoşuna gitmek, hoş

bulmak, hazzetmek, sevmek” (TS, 1112), **hoşlaş-** “1. Hoş duruma gelmek. 2. İyilik hissetmek. 3. hlk. Birbirinden hoşlanmak” (TS, 1112), **hoşlaştır-** “hoşlaşmasını sağlamak” (TS, 1112)

hoşnudlaş- : < *hoşnudlaş-* (< *hoşnud+la-ş-*) **EAT hoşnudlaş-** “birbirini memnun etmek, uyuşmak, uzlaşmak” (MBHKT, 37a-10=4/24); **GTü. hoşnut etmek** “memnun etmek (TS, 1112)

hovanlan- : < *hovanlan-* (< *hovan+la-n-*) **Kıpçak hovanlan-** “böbürlenmek, övünmek (CC)” (KıpçTS, 98)

hovatlan- : < *hovatlan-* (< *hovat+la-n-*) **Kıpçak hovatlan-** <Ar. +T. (< kuvvet) “kuvvetlenmek, güçlenmek (CC)” krş. *kuvvetlen-* (KıpçTS, 98); **GTü. kuvvetlendir-** “güçlenmesini sağlamak, gücünü artırmak” (TS, 1548), **kuvvetlen-** “güç kazanmak, direnci veya gücü artırmak” (TS, 1548)

hovla- : < *hovla-* (< *hov+la-*) **Osm. hovla-:** → **hoy kılmak** “bağırarak şiddetle hücum etmek” (TTS, 1927); **huvla-** “fırlayıp atılmak, pertav etmek” (LO, 182), **ovla-** “Galat-ı meşhûru hovlamak. Fırlamak, kuş fırlayıp hücum etmek” (LO, 295); **hovla-** “fırlayıp atılmak, pertâv etmek” (KAT, 464), **ovla-** “*fl. [gl. hovlamak]* Fırlamak, (av kuşu) fırlayıp hücum etmek.” (KAT, 940)

hulan- : < *hulan-* (< *hu+la-n-*) **EAT hulan-** “huy edinmek, terbiye edilmek” (KKMU, 110a/6); **hū hūlan-** “huy edinmek” “*hū* : a. huy” (MT, 53a-8); **hulan-** (*huylanmah*) “huy edinmek, âdet edinmek” (TTS, 1930); **huylan-** “1. Kötü huy peyda etmek, hırçın olmak. 2. Darılmak, gücenmek, münfail olup hiddet etmek.” (KAT, 469); **GTü. huy edinmek** “bir davranışı alışkanlık durumuna getirmek” (TS, 1117)

hulklan- : < *hulklan-* (< *hulḳ+la-n-*) **EAT hulklan-** “ahlaklanmak” (KKMU, 19b/3); **hulḳlan-** <Ar.+T. “iyi huy kazanmak”(MR, 183b/19)

humdānla- : < *humdānla-* (< *humdān+la-*) **Harezmi humdānla-** <Ar.+T. “tuğla yapanların kullandıkları ocakta kerpici pişirmek” (KE, 113v17)

hupla- : < *hupla-* (< *hup+la-*) **Çağ. hupla-** “lüp lüp yutmak, cem‘ itmek, hârmen dögmek, birden yutmak” (ŞSL, 590)

hurdelen- : < *hurdelen-* (< *hurde+le-n-*) **hurdelen-** “ufalmak, parça parça olmak” (KAT, 468)

huvala- : < *huvala-* (< *huva+la-*) **Kıpçak huvala-** “avlanmak, kovalamak, takip etmek (CC)” (KıpçTS, 99)

hüccätläş- : < *hüccätläş-* (< *hüccät+lä-ş-*) **Karah. hüccätläş-** <Ar.+T. “çekişmek, tartışmak” (KTKT, Kök: 44v/2=003/065); **Harezmi hüccetleş-** “biribirine belgelerle karşı koymak” (ME, 120-2); **hüccetleş-** “delil bulmak, gerçeği ortaya koymak” (KE, 40v3); **hüccetleş-** “çekişmek, tartışmak” (HTKT, 451a/6=40/47), **hüccetleşmek** “karşılıklı delil gösterme” (HTKT, 11a/8=2/76); **Kıpçak hüccetleş-** “delil getirmek” (SSGT, 214/10); **huccatlaş-** “çekişmek, mücadele etmek” (MBHKT, 20a-6=2/258)

hünerlen- : < *hünerlen-* (< *hüner+le-n-*) **EAT hünerlen-** “hüner göstermek” , “Hüner lebüne müselleme ki ölü diri kılur/ Ben ana virmeğ ile cânımı hünerlenürem” (KBD, G.1166/9)

hünile- : < *hünile-* (< *hüni+le-*) **Çağ. hünile-** “yayıñ kirişine ok naşb itmek, tiri cele-i kemâne važ‘ itmek, atmaya hâzır olmak” (ŞSL, 592)

hürmetle- : < *hürmetle-* (< *hürmet+le-*) **Kıpçak hürmetle-** “saygı göstermek, ikram etmek” (İM, 46b/7); **Çağ. hürmetle-** “hürmet göstermek, saygı göstermek” (ÇFK, 36a-17); **hürmetle-** “hürmet göstermek, saygı göstermek” Sİ (ÇTS, 494); **GTü. hürmet etmek** “saymak, saygı göstermek” (TS, 1121) bk. *hormatla-*

ıdala- : < *ıdala-* (< *ıda+la-*) **Uyg. ıdala-** “bırakmak” (ETG, 243); **ıdala-** “son vermek, vaz geçmek, el çekmek, bırakmak, terketmek” (EUTS, 85), **Harezmi ıdala-** “göndermek” (KE, 5v17)

ıgla- : < *ıgla-* (< *ıg+la-*) “bk. *yıgla-*” (ETG, 392), **ıgla-** “bk. *yıgla-*” (ETG, 273); **Uyg. ıgla-** “ağlamak” (EUTS, 85), **ıglaş-** “ağlaşmak” (EUTS, 85); **Karah. ıgla-** “ağlamak” bk. *yıgla-*. (DLT I, 287-2), **ıglaş-** “ağlaşmak” bk. *yıglaş-* (DLT I, 240-15); **Harezmi ıglat-** “ağlatmak” (ME, 59-6); **ıgla-** “ağlamak” krş. *yıgla-*. (MM, 119/3); **ıgla-** “ağlamak” (HŞ, 1824), **ıglat-** “ağlatmak” (HŞ, 2858); **ıgla-** “ağlamak” krş. *yıgla-* (HTKT, 281a/7=17/109); **Kıpçak ıgladu** “[Türkm.] Ağladı, bugünkü manasında” (Kİ, 41), **ıglatı** “ağlattı” (Kİ, 42); **ıgla-** “ağlamak” (TA, 38a/11); **ıgla-** “ağlamak (CC)” krş. *ağla-(l)*, *yağla-(II)*, *ıla-*, *yıgla-*, *yıyla-*, *yokla-* (KıpçTS, 101), **ıglamak** “ağlama (CC)”

(KıpçTS, 101), **ıla-** “ağlamak (CC)” krş. *ağla-* (I), *ığla-*, *yağla-* (II), *yığla-*, *yıyla-*, *yokla-* (KıpçTS, 101)

ihla- : < *ihla-* (< *ih+la-*) **Osm. ihla-** “Deveye ih diye bağırıp çökertmek. Ihlatmak dahi müstameldir. Keskin nefes almak” (LO, 183); **ihla-** “Ih diyerek deveyi çökertmek. = fl. [Yalnız ihlamak] Ih diyerek hızlı nefes vermek.” (KAT, 475), **ihlat-** ft. ve: *ihlamak*. (KAT, 475); **GTü. ihla-** “hastalıktan veya yorgunluktan inler gibi “ih” sesi çıkarmak” (TS, 1123)

ıjmaklan- : < *ıjmaklan-* (< *ıjmak+la-n-*) **Karah. ıjmaklan-** “bir yerde veya bir şeyde çok şap bulunmak; kelliği artmak, azmak” (DLT I, 313-20)

ıkla- : < *ıkla-* (< *ık+la-*) **Osm. ıkla-** “Sıkınarak ya sıkıntı sebebiyle nefes almak, ık vık etmek. Nefes bunalır gibi bükâ edip iç çekmek, taab ve meşakket” (LO, 183), **ıklad-** “Zorlayıp ihâfe ve tazyik ile iç çektirmek. Vıklatmak, sıkmak, icbar, ibkâ” (LO, 183); **ıkla-** “1. Sıkıntı altında zahmetle nefes almak. 2. Nefes bunalır gibi ağlamak. 3. Çok zahmet ve meşakkat altında bulunmak, yük altında ezilmek.” (KAT, 475), **ıklad-** “zorlayıp sıkarak ık demeye mecbur etmek, ihâfe ve takbîz etmek” (KAT, 475); **GTü. ıkla-** “hlk. 1. Yük altında güçlkle solumak. 2. Ağlarken bunalır ve soluğu kesilir gibi iç çekmek” (TS, 1124)

ılgarla- : < *ılgarla-* (< *ılgar+la-*) **ılgarla-** “çapul için düşman toprağına akın etmek, akıncılık etmek” (KAT, 475); **GTü. ılgarla-** “bir ülkeye ılgarla saldırmak” (TS, 1124)

ılıklat- : < *ılıklat-* (< *ılık+la-t-*) **ılıklat-, ılıklan-**. bk. ılıtmak, ılınmak. (KAT, 476); **GTü. ılıklaş-** “ılık duruma gelmek” (TS, 1124), **ılıklaştır-** “ılık duruma getirmek, ılıtmak” (TS, 1124)

ınçıkla- : < *ınçıkla-* (< *ınçık+la-*) **Uyg. ınçıkla-** “hıçkırarak ağlamak, inlemek, hıçkırmak, feryat etmek” (EUTS, 86); **Karah. ınçıkla-** “inlemek, inildemek; sızlanmak, şikâyet etmek” (KB, 6407); **ınçıklan-** “sızlanmak, şikâyet etmek; acele etmek” (KTKT, Kök: 151r/4=009/114), **ınçıkla-** “ah vah etmek, inlemek, inildemek, sızlanmak, şikâyet etmek” (KTKT, Ünlü: 400v/2=058/001); **Harezmi ınçıkla-** “hıçkırarak ağlamak, inlemek” (KE, 131v5), **ınçıklan-** “hıçkırmak, inlemek” (KE, 2v7), **ınçıkla-** “ağlamak, inlemek” (HŞ, 3613)

Kelimenin “ağlamak, inlemek, feryat etmek” anlamları dışında “şikayet etmek” anlamı ve dönüşlü biçimi olan *ınçıklan-* fiilinin “acele etmek” anlamını da taşıması anlam genişlemesine uğradığını göstermektedir.

ındala- : < *ındala-* (< *ında+la-*) **Kıpçak ındala-** “azarlamak, paylamak (İH)” (KıpçTS, 101)

ırğakla- : < *ırğakla-* (< *ırğak+la-*) **Kıpçak ırğakla-** “(Yırtıcı hayvan) ısırarak (TZ)” (KıpçTS, 102)

ırğala- : < *ırğala-* (< *ırğa+la-*) **EAT ırğala-** “sallamak” (MNHS, 169a.8); **Osm. ırğala-** (*ırğa-, ırkala-, ırğa-, ırğala-*) “1. İki yana hafif hafif sallamak. 2. Yerinden oynatmak, tedirgin etmek” (TTS, 1959-1960), **ırğalan-** “sallanmak, kımıldanmak, hiramân olmak” (TTS, 1961); **ırğala-** “ırgatmak, yerinde oynamak” (LO, 184), **ırğalat-** “ırganmak, yerinde oynamak” (LO, 184); **ırğala-** ve: *ırğalan-*. (KAT, 476), **ırğalan-** “yerinde oynamak, kımıldamak, sallanmak” (KAT, 476); **GTü. ırğala-** “1. Yerinden oynatıp sallamak, sarsmak. 2. İlgilendirmek.” (TS, 1125), **ırğalan-** “ırgalama işi yapılmak, sarsılmak, sallanmak.” (TS, 1125)

“Günümüzde TS’de *ırgalamak* kelimesi, ‘yerinden oynatıp sallamak, sarsmak’ anlamı yanında *teklifsiz konuşmada* ‘ilgilendirmek’ anlamı da vardır” (Atmaca, 2016: 858).

ırkla- : < *ırkla-* (< *ırk+la-*) **Uyg. ırkla-** “1. Falcıdan sormak. 2. Çeke çeke dışarı çıkarmak” (EUTS, 87); **Karah. ırkla-** “kâhinlik etmek, ırk (fal)a bakmak” (DLT III, 443-9); **Kıpçak ırkla-** “fal bakmak, gelecek ile ilgili söz söylemek, tahminle sonuç çıkarmak (İH)” (KıpçTS, 102)

ırla- : < *ırla-* (< *ır+la-*) **Uyg. ırla-** “şarkı, türkü söylemek” (EUTS, 87), **ırlä-** = *ırla-* “türkü, şarkı söylemek” (EUTS, 97); **Harezmi ırla-** “şarkı söylemek” (ME, 178-5); **ırlat-** “şarkı söyletmek” (KE, 198r3); **ırla-** “ır (şarkı) söylemek” (İBML, 36); **Kıpçak ırladı** “taganni etti” (Kİ, 42); **ırla-** “şarkı söylemek” (TA, 44b/4); **ırla-** “şarkı söylemek” (İM, 451a/5); **ırla-** “şarkı söylemek” (KFT, 256a/37); **ırla-** “şarkı söylemek (CC, Gİ, KF)” krş. *yırla-* (KıpçTS, 102); **EAT ırla-** “şarkı söylemek” (SVTM, I 37, III 6); **ırla-** “şarkı söylemek” (SN, 108-12); **ırla-** “şarkı söylemek, nağme düzmek” (KT, 153/2); **ırla-** “şarkı söylemek” (TİKT, 177a/20); **ırla-** “şarkı söyleme, teganni etme” (KG, 132b.9); **ırla-** “şarkı söylemek, teganni etmek” (MR, 73a/17); **Çağ. ırla-** “şarkı söylemek” (SD, 579); **ırla-** “şarkı söylemek” (ÇFK, 26b-16); **ırla-** “şarkı söylemek krş. *yırla-* Sİ” (ÇTS, 501); **Osm. ırlad-** “terennüm ettirmek, şarkı söyletmek” (ZD,

1306); **ırla-** (**yırla-**) “şarkı söylemek, tağanni etmek” (TTS, 1965), **ırlaş-** “beraberce şarkı söylemek” (TTS, 1968), **ırlat-** “terennüm ettirmek, şarkı söyletmek” (TTS, 1968); **ırla-** “Tağanni etmek, nağme ile okumak, şarkı söylemek, sürûd, ahenk neva etmek. Yüksek ırlamak. Türkîde ırmak, perakende ayırmak, akıtıp dağılmak, mün'aşib etmek” (LO, 184); **ırla-** “şarkı ve türkü söylemek, teganni etmek, nağmeyle okumak” (KAT, 477); **GTü. ırla-** “türkü, şarkı söylemek, yırlamak” (TS, 1126)

ıslan- : < *ıslan-* (< *ıs+la-n-*)⁷ **Harezmi ıslan-** “ıslanmak” (KE, 160v20); **Kıpçak ıslan-** “ıslanmak” (İM, 105b/8); **ısla-** “ıslamak” (KH, 55/8), **ıslat-** “ıslatmak” (KH, 51/3); **ısla-** “ıslamak (BV, TZ)” (KıpçTS, 102), **ıslan-** “ıslanmak (BV, Gİ, KF)” (KıpçTS, 102), **ıslat-** “ıslatmak (Gİ, KF)” krş. *ıslad-* (KıpçTS, 102); **EAT ıslat-** “ıslatmak, su vermek” (YE, 116v1); **ıslan-** “ıslanmak, dayak atılmak, dövülmek” (SN, 211-3), **ıslat-** “ıslatmak” (SN, 218-1); **ıslan-** “ıslanmak” (TİKT, 83b/1); **ıslan-** “ıslanmak” (KG, 7a.7); **ıslan-** “ıslanmak” (GT, 61a-12); **ıslan-** “ıslanmak” (TM, 118a-12), **ıslat-** “ıslatmak” (TM, 139a-11); **ısla-** “ıslamak, suya batırmak” (TN, 38a.8), **ıslaT-** “ıslatmak” (TN, 38a.10), **ıslatmaK+** “ıslatma” (TN, 38a.15); **ıslad-** “ıslatmak, kuru bir şeyi su ile nemlendirmek” (MNHS, 86b.4), **ıslan-** “ıslatılmış, suya batırılmış” (MNHS, 131b.7), **ısla-** “ıslanmak, yaş olmak” (MNHS, 159a.4); **ısla-** “ıslamak” (MR, 294a/18), **ıslan-** “ıslanmak” (MR, 60b/14), **ıslat-** “ıslatmak” (MR, 8a/20); **Çağ. ıslan-** “ıslanmak” (BV, 647/4); **ıslan-** “ıslanmağ ıssa getirülmek, nem-nâk olmak, mertûb ve âbdâr olmak” (ŞSL, 118); **Osm. ıslat-** “Hemîşe böyle ağlatsun cihânı fevz-i nuşretle/ Sırışk-i şükr ile ıslatsun Allâh şahñ-ı gâbrâyı” (KçzİMD, 719); **ısla-** “Islatmak. Su dokundurmak, teblîl, nem-nâk etmek, su serpmek, püskürmek, suya basmak, tertîb, suhrayı tedvîm, edviyeyi ta'tîm etmek. Kötek basmak.” (LO, 185), **ıslan-** “ibtilâl, ihdilâl etmek, nem-nâk olmak, yağmura tutulmak, suda durmak” (LO, 185); **ısla-** “ıslatmak” (KAT, 478), **ıslan-** “suya bulaşmak, nemli olmak, tebellül, terattub etmek” (KAT, 478), **ıslat-** “Suya batırmak veya üzerine su serpmek, nem-nâk etmek, teblîl ve tartîb eylemek: *Bezi, elleri ıslatmak.* mec. Dövmek, dayak atmak.” (KAT, 478); **GTü. ısla-** “ıslatmak” (TS, 1129), **ıslan-** “ıslak duruma gelmek” (TS, 1129), **ıslat-** “1. Islak duruma getirmek. 2. *argo* Dayak atmak veya ağır hakarete bulunmak. 3. *argo* Mutlu bir olayı yeme içme ile kutlamak” (TS, 1129)

ıslat- fiilinin günümüzde ‘ıslak duruma getirmek’ anlamının yanında ‘dayak atmak veya ağır hakarete bulunmak; mutlu bir olayı yeme içme ile kutlamak’ anlamlarında

⁷ *ısla-* fiilinin kökeni konusunda detaylı bilgi için bk. Uygur, 2008: 737-742.

argolaştığı görülmektedir (Atmaca, 2016: 859).

ısparla- : < *ısparla-* (< *ıspar+la-*)⁸ **Karah.** *ısparla-* “teslim etmek, emanet etmek” (KTKT, Kök: 69v/2=004/092), *ısparlan-* “teslim edilmek” (KTKT, Kök: 69r/9=004/092), *ısparla-* “yöneltmek, vermek” (KTKT, Ünlü: 300v/9=031/022); *ısparla-* “emanet etmek, bırakmak, havale etmek” (ME, 218-6); **Harezmi** *ısmarla-* “bırakmak, terketmek” (ME, 31-3); *ısparla-* “ısmarlamak” (KE, 58r10); *ısparla-* “emanet etmek, ısmarlamak” (NF, 341-7); *ısparla-* (< Fa. sipār’dan) “teslim etmek, emanet etmek” (HTKT, 35b/2=2/233), *ısparlan-* “teslim edilmek” (HTKT, 90b/3=4/92); *ısmarla-* “emanet etmek, emanet bırakmak” (İBML, 36); **Kıpçak** *ısmarla-* “bugünkü manasında” (Kİ, 42); *ısmarla-* “sipariş vermek, ısmarlamak (BM)” (KıpçTS, 102); **EAT** *ışmarla-* “tevdi etmek, emanet etmek; tenbih etmek, tavsiye etmek” (YE, 193v5); *ışmarla-* “ısmarlamak” (YZ, 123r15); *ışmarla-* “ısmarlamak, havâle etmek” (KY, 1324); *ışmarla-* “emanet etmek” (SN, 83-5); *ısmarla-* “ısmarlamak, emanet etmek”(ADD, 13-28); *ısmarla-* “emanet etmek, tevdi etmek” (krş. *sımarla-*) (KT, 169/12); *ışmarla-* “1. Emanet etmek (TİKT, 169b/11); 2. Tanbih etmek (TİKT, 12b/4); 3. Buyurmak (TİKT, 179b/17); 4. Tevdi etmek, teslim etmek” (TİKT, 198b/12); *ısmarla-* “ısmarlamak, emânet etmek, havâle etmek” (KKMU, 23a/3); *ısmarla-* “ısmarlamak, tembih etmek” (KG, 108b.7); *ısmarlamak* “1. götüme, iletme (KG, 123b.4); 2. verme, iade etme” (KG, 123a.7); *ışmarla-* “1. Teslim etmek, tevdi etmek. (GT, 8b-14) 2. Buyurmak. (GT, 65b-9); *ısmarla-* “ısmarlamak, tevdi etmek, havale etmek” (MT, 12a-12); *ışmarla-* “ısmarlamak” (TM, 101a-10); *ışmarla-* “ısmarlamak, emanet etmek” (DK, 82-11); *ışmarla-* “ısmarlamak, çevirmek, öğütlemek, tavsiye etmek, emanet etmek” (EATKT, 97a/7), *ışmarlaş-* “birbirine tavsiye etmek” (EATKT, 648b/3); *ışmarla-* “göndermek” (MNHS, 30a.1); *ısmarla-* “1. Tevdi ve teslim etmek, emanet etmek. (MBHKT, 196a-8=31/22) 2. Buyurmak, tenbih etmek. (MBHKT, 33b-10=3/183), 3. Tavsiye etmek, öğütlemek (MBHKT, 285b-3=90/17), *ısmarlamak* “vasiyet etme, vasiyet” (MBHKT, 18b-3=2/240), *ısmarlan-* “tevdi edilmek, verilmek” , *ısmarlanmış* “tevdi ve teslim edilmiş” (MBHKT, 42a-8=4/92), *ısmarlaş-* “birbirine tavsiye ve tenbih etmek” (MBHKT, 249b-3=51/53); *ısmarla-* “sipariş etmek, bir işin yapılmasını veya getirilmesini birine söyleme” (ŞNK, 19a/16); *ışmarla-* “ısmarlamak, emanet etmek, tavsiyede bulunmak, görevlendirmek” (MR, 132a/2); *ısmarla-* “Akl u dil ü cân u teni ısmarladum ana/Ben tâcir-i hâsam niderem sûd u ziyânı” (KBD, G. 1097/7); **Osm.** *ışmarla-* “emanet etmek, bırakmak” (BkD, G.544/4); *ısmarla-* “Bahrüñ

⁸ *ısmarla-* fiili ile ilgili bk. Köktekin, 2007: 121-127.

ısmarladı ahvâlini bir bendesine/Tâ ki teskîn olına şûriş-i rûy-ı deryâ (NAD, K.22/9); **ısmarla-** “Halk-ı ‘âlem def‘-i gam itmekde buldı hem-demin / Baña mı ısmarladılar cümle dünyânın gamın” (NAD, m5-III/2); **ısmarlan-** “Kâr-ı dîn ısmarlanur dünyâyı bilmez gâfile/ Söze âgâz itse ammâ dîn ü dünyâdur gider (ŞYD, G.79/4); **ışmarla-** “emanet etmek” (NbDS, G.885/12); **ısmarla-** “Tevdi etmek, emanet etmek. 2. Tembih etmek, tavsiye etmek” (TTS, 1976-1977); **ısmarla-** “Seslenip tembih etmek, tavsiye, tevkil, sipariş. Tevdi, veda, vasiyet etmek, gümâşteğân memur etmek.” (LO, 186); **ısmarla-** ısmarlama vesaire (KAT, 478); **GTü. ısmarla-** “1. Bir şeyin yapılmasını veya getirilmesini, bu işlerle uğraşan birine söylemek, sipariş etmek. 2. Parasını kendi ödeyerek başkaları için yiyecek veya içecek getirilmesini söylemek. 3. Kendi için bir şey alınmasını başkasına söylemek. 4. Bir şeyin, bir kimsenin bakılmasını, korunmasını birine veya birinin gözetilmesine bırakmak, emanet etmek. 5. Bir işin yapılmasını, bırakılmasını veya o işten vazgeçilmesini söylemek.” (TS, 1130), **ısmarlan-** “bir şeyin yapılması veya getirilmesi birine söylenmek” (TS, 1130), **ısmarlat-** “ısmarlama işini yaptırmak” (TS, 1130)

ısmarla- fiilinin günümüzde “anlam dairesini aynı kavram alanı içerisinde” genişlettiği görülmektedir (Atmaca, 2016: 529). “Günümüzde TS’de **ısmarlanmak**, ‘bir şeyin yapılması veya getirilmesi birine söylenmek’ biçiminde uzak bir anlama geçmiştir” (Atmaca, 2016: 941).

ışıklan- : < **ışıklan-** (<ışık+la-n-) **EAT ışıklan-** “aydınlanmak” (MR, 188b/5); **GTü. ışıklandır-** “aydınlatmak” (TS, 1132), **ışıklan-** “ışıklı duruma gelmek, aydınlanmak, ışımak” (TS, 1132)

ışıla- : < **ışıla-** (< ışı+la-) **EAT ışıla-** “ışılama, parlamak” (KY, 864); **ışla-** “ışılama, ışıldamak”(SN, 172-3); **Osm. ışlat-** “Mebhas-ı ‘aşka gelince dili yandı şem‘ün/ Gerçi ışlatdı biraz âteş-i pinhânı ucın (NAD, K.29/3); **ışıla-** (**ışala-**, **ışılaş-**, **ışla-**) “ışıldamak, parıldamak, lemean etmek” (TTS, 1989); **ışıla-** “Zulmet içinden nur zahir olmak. Ara ara parlamak, yalabımak.” (LO, 186), **ışilat-** “iş‘âl etmek, hiddetle gözlerini parılatmak” (LO, 186); **ışıla-** “karanlık içinden ziya zahir olmak, aralık aralık parlamak, yalabımak” (KAT, 479), **ışilat-** “parlatmak, parılatmak” (KAT, 479); **GTü. ışıla-** hlk. “ışıldamak, parlamak” (TS, 1133), **ışilat-** “parılatmak” (TS, 1133)

itala- : < **itala-** (< ita+la-) **Uyg. itala-** “dağıtmak” (EUTS, 87)

itla- : < *itla-* (< *it+la-*) **Karah.** *itla-* “köpekletmek; söğmek” (DLT I, 286-2); **GTü.** *itlen-* “terbiyesizce davranmak” (TS, 1234), *itleş- kaba* “itlenmek” (TS, 1234)

ıvala- : < *ıvala-* (< *ıva+la-*) **Harezmi** *ıvala-* “yuva yapmak” (ME, 92-6) bk. *uyala-*, *yuvala-*.

ıyla- : < *ıyla-* (< *ıy+la-*) **Kıpçak** *ıyla-* “koklamak (CC)” krş. *yidle-*, *yile-*, *yiyle-* (KıpçTS, 103), *ıylamak* “koku (CC)” (KıpçTS, 103); **Çağ.** *ıdlan-* “kokmak” (LD, 804); *idle-* “koçumak, istişmām itmek, bū-kerden” (ŞSL, 110)

īzāla- : < *īzāla-* (< *īzā+la-*) **EAT** *īzāla-* “incitmek, eziyet vermek” (KT, 155/4)

içerlen- : < *içerlen-* (< *iç-er+le-n-*) *içerlen-* “içer gibi görünmek” (TTS, 1999); *içmezlen-* “içmez görünmek” (TTS, 2008)

içle- : < *içle-* (< *iç+le-*) **Karah.** *içle-* “iç geçirmek, astarlamak” (DLT I, 286-5)

içlen- : < *içlen-* (< *iç+le-n-*) **Karah.** *içlen-* “içlenmek, tanelenmek, içi olmak” (DLT I, 257-4); **GTü.** *içlendir-* “içlenmesine yol açmak” (TS, 1147), *içlen-* “1. İçli bitkiler tanelenmek, iç tutmak. 2. mec. Kimseye belli etmeden bir şeyi kendine dert etmek, duygulanmak” (TS, 1147-1148)

içmeklen- : < *içmeklen-* (< *içmek+le-n-*) **Karah.** *içmeklen-* “kuzu kürkü giymek ve buna sahip olmak” (DLT I, 314-15)

içtonlan- : < *içtonlan-* (< *içton+la-n-*) **Karah.** *içtonlan-* “iç donu giymek” bk. *iştonlan-* . (DLT I, 314-28); *iştonlan-* “iç donu giymek” (DLT I, 315-3)

içükle- : < *içükle-* (< *içük+le-*) **Karah.** *içükle-* “samur, teğın gibi hayvanların kürkünden urbasına iç geçirmek, iç kaplatmak” (DLT I, 305-28)

iderlet- : < *iderlet-* (< *ider+le-t-*) **Çağ.** *iderlet-* “ilerletmek” GN (ÇTS, 510); **Osm.** *ilerle-* “tasaddur, tefavvuk, terakki, tesâbuk etmek, saat ziyade yürümek” (LO, 189); *ilerle-* “1. İleri geçmek, öne geçmek, tefevvuk, tasaddur etmek. 2. Öne doğru yürümek, öne çıkmak. 3. Çok ileri gitmek, ileride bulunmak. 4. Terakki ve tefeyyüz etmek. 5. Saat ileri olmak, vakti sahihten ziyade göstermek, çok yürümek.” (KAT, 503), *ilerlet-* “1. İleri götürmek, ileri sürmek, takdim etmek. 2. Terakki ve tefeyyüz ettirmek” (KAT, 503); **GTü.** *ilerle-* “1. Bulunduğu yerden daha ileriye gitmek, yol almak. 2. Vakit geçirmek. 3. Daha güçlü, daha etkili duruma gelmek. 4. Daha iyi, daha yüksek bir

düzeye, aşamaya erişmek, gelişmek, terfi etmek, terakki etmek” (TS, 1173), **ilerlet-** “ilerlemesini sağlamak, ilerlemesine yol açmak” (TS, 1173)

igdülä-, iktülä- : < *igdülä-, iktülä-* (< *igdü+lä-, iktü+lä-*) **Uyg. igdülä-, iktülä-** “bakmak (meselâ: hastaya, çocuğa)” (ETG, 39); **igdilän-** “iyice beslenilmek, özen görmek” (EUTS, 90), **igdülä-** “beslemek, özen vermek, özenmek, itina ve dikkat etmek, ilgilenmek, uzatmak” = iktülä- (EUTS, 90), **igtülä-** = **igdülä-** (EUTS, 90); **Karah. igdile-** “beslemek” (KB, 6559); **iktüle-** “ot vermek; beslemek” (DLT I, 317-6); **igtülä-** “beslemek, büyütmek, terbiye etmek, eğitmek, yetiştirmek” (KTKT, Kök: 207v/8=017/024), **igdülä-** “yetiştirilmek, beslenmek” (KTKT, Ünlü: 395v/3=056/045); **Harezmi iktile-** “besleyip büyütmek” (ME, 135-8), **iktüle-** “besleyip büyütmek” (ME, 68-8), **iktülen-** “beslenip büyütülmek” (ME, 65-2); **ektile-** “bk. iktile- ~ iktüle-” (ME, s. 118); **iktüle-** “beslemek, büyütmek” (KE, 111v4); **ektilen-** “tufeylî, asalak olmak” (TTS, 1418)

“*iktü:le-*’in dönüşlü şekli olan bu kelimenin temel anlamı ‘birini beslemek’ tir. Ancak kökü olan *iktü-*’ye benzer anlam genişliğine sahiptir” şeklindeki açıklamasıyla Arslan Erol, *iktü* kelimesi için “tufeyli, asalak, dalkavuk” anlamında TTS’de yer alan kaydı ile kelimenin mecazî bir anlam kazandığını ifade etmektedir (Arslan Erol, 2008: 664).

igele- : < *igele-* (< *ige+le-*) **Çağ. igele-** “sahip olmak” (MN, 28B/13); **igele-** “sahiplenmek, mülkü saymak”, “ige: sahip” (RSL, A724b1); **iyele-** “sahiplenmek, mülkü yapmak”, “iye: sahip. mülkü olan. bir şeyi olan” (RSL, A733a12); **igeledi** “kâf kâf-i Acemîdir, iye manasınadır ki sahib demektir, yani sahip olup zabt eyledi ve tasarruf etdi demektir” (AL, 64); **iyele- ve iyegle-** “tesâhib etmek, temellük etmek, şâhib ve mâlik olmak” (ŞSL, 105), **iygelen-** “sâhiblenmek, mürebbilenmek” (ŞSL, 105); **igele-** “tesehhüb, temellük etmek. şâhib, mâlik olmak” (ŞSL, 123), **igele-** “taşahhüb, temellük etmek, istimlak etmek. şâhib-ı mutasarrıf olmak” (ŞSL, 124); **iyele-** “sahiplenmek, sahibi olmak bk. *iyegle-*” GN (ÇTS, 551); **Osm. iğele-** “istimlâk etmek” (LO, 188); **iyele-** “1. Taht-ı tasarrufuna almak, malik ve mutasarrıfı olmak. 2. Temellük (istimlak) etmek.” (KAT, 548)

igeşle- : < *igeşle-* (< *igeş+le-*) **Kıpçak igeşle- (I)** “soymak, çıkarmak, yontmak (İH)” , **igeşle- (II)** “Para bozmak (İH)” (KıpçTS, 106)

igle-: < *igle-* (< *ig+le-*) **Uyg. igle-** “hastalanmak, hasta olmak” (AY, 156.3); **iglü-** “hastalanmak, hasta olmak sayrulanmak” *iklāmāk* (EUTS, 90); **Karah. igle-** “hasta olmak, hastalanmak” (KB, 2109); **igle-** “hasta olmak” (DLT I, 287-16), **iglel-** “hastalanmak” (DLT I, 296-9), **iglen-** “bir parça hastalanmak; ağrısı tutmak” (DLT I, 259-14), **igleş-** “hastalaşmak” (DLT I, 241-25), **iglet-** “hastalandırmak” (DLT I, 266-3); **iglü-** “hastalanmak” (KTKT, Ünlü: 269r/5=026/080); **Harezmi iglemek** “rahatsızlık, sızı” (ME, 68-6), **iglen-** “hastalanmak” (ME, 185-2), **iglet-** “hastalandırmak” (ME, 80-7); **i:gle-** “hastalanmak” (HŞ, 4435); **iglen-** “acı çekmek” (HTKT, 93a/5=4/104); **Kıpçak iglen-** “hastalanmak (TZ)” krş. *yiglen-* (KıpçTS, 107); **igle- (iyle-)** “hastalanmak, hastalık getirmek” (TTS, 2020)

iğnele- : < *iğnele-* (< *iğne+le-*) **Osm. iğnele-** “Bir şeyi iğne ile delmek, azez, iğne sokmak, takıp bir şeyi iğne ile diğer şeye raptetmek, neknetlemek. Silkmek için resm ve yazı kâğıdını delik delik etmek.” (LO, 188); **iğnele-** “1. İğne ile delmek. 2. Kalıbını almak üzere kenarlarını iğneyle delerek işaret etmek. 3. Toplu iğneyle iliştiirmek.” (KAT, 490); **GTü. iğnele-** “1. İğne ile tutturmak. 2. mec. Üstü kapalı olarak onur kırıcı, üzüntü verici söz söylemek” (TS, 1156), **iğnelen-** “1. İğneleme işi yapılmak veya iğneleme işine konu olmak. 2. İğne batar gibi acı duyulmak” (TS, 1156), **iğnelet-** “iğne vurdurmak” (TS, 1156)

ihtiyarla- : < *ihtiyarla-* (< *ihtiyar+la-*) **ihtiyarla-** “kocamak, ihtiyar ve pîr-i nâ-tüvân olmak” (KAT, 496), **ihtiyarlat-** “kocamak, za’f-ı pîrîye duçar etmek” (KAT, 496); **GTü. ihtiyarla-** “1. Yaşı ilerlemek, yaşlanmak, kocamak. 2. İhtiyar görünüşü almak, ihtiyar görünmek.” (TS, 1161), **ihtiyarlat-** “ihtiyarlamasına sebep olmak” (TS, 1161)

ikile-: < *ikile-* (< *iki+le-*) **Harezmi ikile-** “iki misli olmak (bunun doğrusu belki “ikilenmek” olacaktır)” (İBML, 33); **Kıpçak ikilüdi** “iki yaptı” (Kİ, 38); **EAT ikile-** “ikinci kez söylemek” (YZ, 27v14); **ikile-** “tekrar yapmak, tekrarlamak” (MBHKT, 83b-8=8/16), **ikilen-** “tekrarlanmak; iki kat olmak” (MBHKT, 173b-6=25/69); **ikile-** “Tekrarlamak, yinelemek” (ŞNK, 82b/12); **Osm. ikile-** “ikinci defa olarak söylemek” (TTS, 2024); **ikile-** “bir mevcut olan şeyden bir daha tedarik etmek” (LO, 188); **ikile-** “iki yapmak, işini tedarik etmek” (KAT, 498); **GTü. ikile-** “1. Bir şeyin sayısını ikiye çıkarmak. 2. Tekrarlamak, yinelemek. 3. hlk. Tarlayı iki kez sürmek.” (TS, 1165), **ikilen-** “ikileme işi yapılmak” (TS, 1165), **ikileş-** “sayısı ikiye çıkmak” (TS, 1165), **ikilet-** “ikilemesine yol açmak” (TS, 1161)

iklet- : < *iklet-* (< *iklet-*) **Çağ. iklet-** “tevaḳḳuf itdirmek, meşgûl ve ser-gerdân itmek, ḥiyel itdirmek” (ŞSL, 127)

ilçileş- : < *ilçileş-* (< *ilçi+le-ş-*) **Çağ. ilçileş-** “yek dîğerine ilçi gönderüb muḥâbereye girişmek” (ŞSL, 131)

ilikle- : < *ilikle-* (< *ilik+le-*) **Kıpçak ilikle-** “iliklemek (TZ)” (KıpçTS, 109); **Osm. ilikle-** “rabt etmek, libasın iliklerine düğmelerine şeddetmek, ilikli şeyi düğmelemek” (LO, 189); **ilikle-** “düğmeyi iliğe geçirerek esvabı tutturmak, kavuşturmak” (KAT, 504), **iliklen-** “Esvabı kavuşturup düğmelerini iliklerine geçirmek = (Esvap) düğmeleri iliklere geçirmekle kavuşturulmak.” (KAT, 504); **GTü. ilikle-** “bir şeyin düğmesini iliğine geçirmek” (TS, 1175), **iliklen-** “ilikleme işi yapılmak” (TS, 1175)

ilinçülä- : < *ilinçülä-* (< *ilinçü+lä-*) **Uyg. ilinçülä-** “eğlenmek, oynamak” (EUTS, 92)

ille- : < *ille-* (< *il+le-*) **KökTü. ille-** “devlet kurmak” (OY, BK D7) “türük: bod(u)n: il(le)dük: ilin: ıçg(ı)nu: [ı]dm(ı)ş”; **ille- / elle-** “devlet haline getirmek, devlet kurmak” (ETYSVİ, 480) “taş : y(a)gıg : y(a)gıl(a)d(ı)m : *el(lä)d(i)m* (Ye 45/4)”; **EAT ille-** “yurt edinmek” (SN, 326-9); **ille-** “il edinmek, yurt edinmek” (TTS, 2062)

illeş- : < *illeş-* (< *il+le-ş-*) **Karah. illeş-** “sulh yapmak, barışmak, uzlaşmak” (KB, 2362); **Harezmi illeş-** “barışmak”, **illeşmek** barışma, sulh (HTKT, 178b/2=8/61); **Kıpçak ileş-** “barışmak” (TA, 43b/3); **illeş-** “barışmak, musalâha etmek” (TTS, 2062) bk. *elläş-*.

ilmikle- : < *ilmikle-* (< *ilmik+le-*) **Osm. ilmikle-** “ilmek bağlamak, eğreti bendetmek” (LO, 189); **ilmikle-** “eğretiden bağlamak, kolay çözülür bir düğüm yapmak” (KAT, 505); **GTü. ilmikle-** “ilmek durumuna getirmek” (TS, 1179)

imle- : < *imle-* (< *im+le-*) **Karah. imle-** “işâret etmek; göstermek” (KB, 621); **imle-** “işmar etmek; işaret etmek, göstertmek” (DLT I, 288-3), **imlel-** “göz kırpma ve buna benzer şeyle işmar olunmak” (DLT I, 296-16), **imleş-** “işaretleşmek” (DLT I, 242-8), **imlet-** “işaret ettirmek” (DLT I, 266-10); **imlâ-** 1. “işaret etmek, göstermek” (KTKT, Kök: 223v/4=019/011) 2. “telkin etmek, vesvese vermek” (KTKT, Kök: 106r/4=006/112); **Harezmi imle-** “işaret etmek, göstermek” (ME, 63-1); **imla-** “Göz kırpma (işmar etmek)” (İBML, 35); **Kıpçak imle-** “göz kırpma, gözle işaret çakmak (İH)” (KıpçTS, 111); **EAT imle-** “işaret etmek, imâ etmek” (KG, 28b.8); **GTü. imle-** “1. İm koymak, imle göstermek. 2. Dolayısıyla anlatmak, ima etmek” (TS, 1183)

imzala- : < *imzala-* (< *imza+la-*) **imzala-** “(Bir yazılı kâğıdın) altına kendi ismini yazmak, ismini yazarak kabul ve tasdik etmek” (KAT, 512), **imzalan-** “altına isim yazılarak kabul ve tasdik olunmak” (KAT, 512), **imzalaş-** “imza verip almak, bir mukavelenamenin bir suretini imza edip vermekle beraber diğer suretini imza ettirip almak” (KAT, 512), **imzalat-** “imza ettirmek, altına ismini yazdırmak” (KAT, 512); **GTü. imzala-** “1. Bir yazı veya belgeye imzasını yazmak, imza atmak. 2. Eserin yazarı, yapımcısı olduğunu imza veya işaretle belirtmek. 3. Bir kimseye, hatıra olarak sunulan esere imza atmak.” (TS, 1185), **imzalan-** “imzalama işi yapılmak” (TS, 1185), **imzalat-** “imza attırmak” (TS, 1185)

inakla- : < *inakla-* (< *inak+la-*) **inakla-** “itimat göstermek” (TTS, 2075)

inanmazlan- : < *inanmazlan-* (< *inan-maz+la-n-*) **inanmazlan-** “inanmaz görünmek, inanmaz vaziyeti almak” (TTS, 2078)

incelen- : < *incelen-* (< *ince+le-n-*) **incelen-** bk. **incelmek** “1. İnce ve daha ince olmak, incelenmek. 2. Yalandan zarafet göstermek, zarafete özenmek.” (KAT, 513), **incelet-** bk. **inceltmek** “ince yapmak, daha ince bir surete koymak, terkîk etmek” (KAT, 513)

incirlen- : < *incirlen-* (< *incir+le-n-*) **Osm. incirlen-** “yumuşayıp balı ve zamkı akmak” (LO, 191)

inçlen- : < *inçlen-* (< *inç+le-n-*) **Karah. inçlen-** “rahatlamak, sakinleşmek, huzur içinde olmak” (KB, 5801)

ineşle- : < *ineşle-* (< *ineş+le-*) **Çağ. ineşle-** “inişlemek, inişe temâyül itmek” (ŞSL, 138)

ingle- : < *ingle-* (< *ing+le-*) **Harezmi ingle-** “inlemek” (NF, 317-8); **Kıpçak iñlädi** “inledi” (Kİ, 39); **iñle-** “inlemek (TZ)” krş. **iñilde-** (KıpçTS, 112); **EAT iñla-** “inlemek” (SVTM, VIII 5); **iñile-** “inlemek, sızlanmak” (YE, 118r4); **iñ(i)le-** “inlemek” (YZ, 113v2); **inle-** “inlemek” (KY, 1991); **iñ(i)le-** “inlemek” (SN, 150-13); **iñle-** “inlemek” (ADD, 214-3); **iñle-** “inlemek” (MNZ, 231-2); **iñle-** “inlemek” (TİKT, 113a/10); **iñle-** “eziyet çekmek, bîzâr olmak” (GT, 32b-8); **iñle-** “inlemek” (DK, 242-9); **iñile-** “inlemek”, **iñilemek** “inilti” (MBHKT, 156b-11=21/100); **inle-** “Ağlasam gözlerümi ayn-ı müdemmmâ anlasan/ İnlesem bu tenümi şem'-i müdemmma' görseler” (KBD, G.7/2), **inile-** “Ağlasam inilesem yansam tapunda iy nigâr / Mutrib ü mey şem' ile mecma' görseler” (KBD, G.7/4); **inlet-** “Çeng-i nevâyı koma ki yumşana gönli /

Tağları inletmedi mi nağme-i dâvûd” (KBD, G.54/2); **inile-** “inlemek” (ŞD, G.LXXV/1), **inle-** “inlemek” (ŞD, G.LVIII/5); **Çağ. inğleş-** “inleşmek” (ŞHD, 142b-3); **inğle-** “te’ellüm, tegammüm itmek. te’evvüh, teferrüd itmek. in çekmek” (ŞSL, 142); **Osm. inle-** “inlemek, acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak” (ZD, 1568); **inleş-** “acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarma işini beraber yapma” (ZD, 83); **inlet-** “inlemesine yol açmak” (ZD, 2390); **inle-** “acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek” (HD, 2173), **inlet-** “inlemesine yol açmak” (HD, 4196); **inile-** “inlemek” (BkD, G.105/6), **inle-** “1. inildemek; yakınmak (BkD, G.210/2); 2. inildemek; ah etmek (BkD, M1/ IV/7); 3. dönmek; gıcırdamak (BkD, G.464/5); 4. ötmek, uğuldamak” (BkD, G.64/4); **inlet-** inildetmek; incitmek, üzme (BkD, G.262/6); **inle-** “inlemek” (FgD, K.6/11), **inlet-** “inletmek” (FgD, G.92/1); **inle-** “Kalem geçirmez iken sözde hiç kâfiyeyi/ İnlemesün mi ya Sultân Murâd ile Bagdâd” (NAD, K.21/67), **inled-** “Kayd-ı dünyâdur dil-i pür-ıztırâbı inleden/Târ-ı beyt-i ‘ankebûtdur zebâbı inleden (NAD, G.168/1); **inle-** “Gelür mihmân-ı gam câna şeb-i mihnet hücûm eyler / Gönül zünburveş inler ne bâl eyler ne mûm eyler (ŞYD, G.89/1); **inled-** “Hüsnine haylice magrûr göründi Yahyâ/ Inledür bülbülü kalursa bu hâl üstine gül (ŞYD, G.219/5); **inile-** “Dil yanar `ûd-sıfat gâh iniler nây-misâl/Bezmün âmâde ider sözini de sâzını da” (ŞYD, G.365/3); **inle-** “acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek” (NbDS, G.127/4); **inle-** “acı, üzüntü belirten sesler çıkarmak, inildemek” (FKD, 3091); **inlet-** “inletmek”; “Gâvı inletdi belin bükdü basît-ı arzın/ Zîr-i rânındaki pûlâd bilekli tevsen (ND, K.2/52); **inle-** “Hezârın inlediği goncenin küşayışidir/ Bu gülşen içre beğim hârharı benden sor (ŞGD, G.103/2); **inile-** “inlemek, sızlanmak” (TTS, 2084); **inla-** “inlemek, zahmetle nefes almak, yorgunluktan muztarip olmak” (LO, 184); **inle-** “İn etmek, ah u enîn, hanîn ile ırlamak, hayvanlarda olursa sinlemek, ağlar gibi giriv, naliş ve nevha etmek. Bu kelimenin aslı nale ve hüzn manasına inil, iniz gayri müstameldir.” (LO, 191), **inlet-** “Zar u nalân etmek, ses aksettirmek, hüzn iras etmek, kederde bırakmak, yalkılamak” (LO, 191); **inlet-** “1. İnlemesini mucip olmak, zâr ve nâlân etmek. 2. Mahzun ve mükedder etmek. 3. Aksisedayla çınlatmak.” (KAT, 518); **GTü. inle-** “1. Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek. 2. Gür, uğultulu, yankılı ses çıkarmak” (TS, 1194), **inlet-** “1. İnlemesine yol açmak. 2. mec. Çok eziyet vermek, eziyet çektirmek” (TS, 1194)

Günümüzde **inle-** fiilinin “acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek” anlamıyla birlikte “gür, uğultulu, yankılı ses çıkarmak” anlamında da kullanılıyor olması yakın bir anlama geçtiğini göstermektedir (Atmaca, 2016: 896).

inglä-: < *inglä-* (< *ing+lä-*) **Uyg. inglä-** “eğilmek” (EUTS, 95)

ipitle- : < *ipitle-* (< *ipit+le-*) **Çağ. ipitle-** “ışlanmak ve mertüb olmak” (ŞSL, 106)

iple- : < *iple-* (< *ip+le-*) **Çağ. iple-** “inşād-ı ihdāş etmek ve münāsib iş görmek” (ŞSL, 106)

iple- : < *iple-* (< *ip+le-*) **Osm. iple-** “ip sarmak, bağlamak, yük bahaneye şeritlemek gibi” (LO, 192); **iple-** “ip sarmak, iple bağlamak” (KAT, 522)

iple- (eple-): < *iple-* (< *ip+le-*) **iple-** “[Yâ-yı mechûle olup hemze meftûh okunmak iktiza ederken, resen demek olan «ip»ten müştak zannıyla hemze-i meksûre ile zebanzettir.]

1. Tahattür ve tezekkür etmek, yada getirmek, hatırlamak. 2. Saymak, itibar etmek, ehemmiyet vermek.” (KAT, 522); **GTü. iple-** “argo. Saygı göstermek, değer vermek” (TS, 1202)

ipliklen- : < *ipliklen-* (< *iplik+le-n-*) **Osm. ipliklen-** “tel tel dağılmak, didilip fitil fitil olmak” (LO, 192); **ipliklen-** “(Kumaş) tel tel dağılmak, iplikleri meydana çıkmak, bozulmak, didilmek” (KAT, 522); **GTü. ipliklen-** “tel tel olmak, lif lif olmak” (TS, 1202)

irigle- : < *irigle-* (< *irig+le-*) **Harezmi irigle-** “irinlenmek” (ME, 36-4), **irînglen-** “irinlenmek” (ME, 188-8); **EAT irinlen-** “iltihaplanmak, cerahat olmak” (MNHS, 154a.7); **Çağ. irîngle-** “münfesiḥ olmak, irin tolub birikmek; çirk ve kır terāküm etmek” (ŞSL, 115); **Osm. irinle-** “irin dolup birikmek, müntefih olmak” (LO, 193); **irinlen-** “(Yara) cerahat bağlamak, cerahat tutmak, takayyuh etmek” (KAT, 524); **GTü. irinlen-** “yarada irin oluşmak, iltihaplanmak, cerahatlenmek” (TS, 1204)

iriglen- : < *iriglen-* (< *irig+le-n-*) **Harezmi iriglen-** “kabarmak” (ME, 100-3); **iriglen-** “kabarmak” (KE, 67v13); **Kıpçak iriklen-** “dolmak, toplamak (BV)” (KıpçTS, 113)

iriglen- : < *iriglen-* (< *irig+le-n-*) **Karah. iriglen-** “yüz çevirmek, gadretmek, sertlik göstermek” (KB, 1586); **eriñlä-** “yüz çevirmek, gadretmek, sertlik göstermek” (KTKT, Ünlü: 415r/1=066/009)

irinçlä-: < *irinçlä-* (< *irinç+lä-*) **Uyg. irinçlä-** “bedbaht olmak” (EUTS, 96)

irkäklä-: < *irkäklä-* (< *irkäk+lä-*) **Uyg. irkäklä-** “Erkekleşmek, kişileşmek” (EUTS, 97); **Karah. irkeklen-** “dalgalanmak; erkek olmak; ürpermek” bk. *erkeklen-* . (DLT I, 315-18); **erkeklen-** “dalgalanmak; erkek olmak; ürpermek” bk. *irkeklen-* . (DLT I, 315-18); **GTü. erkeklen-** “kabadayılık gösterisinde bulunmak” (TS, 810), **erkekleş-** “1.

Çocukluk çağından çıkıp erkeklik çağına girmek. 2. mec. Kız , kadın erkek gibi sert davranışlar kazanmak.” (TS, 811), **erkekleştir-** “erkekleşme işini yaptırmak” (TS, 811)

irklä-: < *irklä-* (< *irk+lä-*) **Uyg. irklä-** “bir şeyin üzerine çıkmak” (EUTS, 97); **Karah. ikle-** “çiğnemek, basmak” bk. *yikle-* , *egleş-* . (DLT, I, 287-13), **ikleş-** “birbirine uyup durmak, bir şeyi ayakla çiğnemekte birbirine yardım etmek” bk. *egleş-* . (DLT I, 241-22), **iklet-** “çiğnetmek, bastırmak” (DLT I, 265-24); **iklä-** “ayak basmak, çiğnemek, düşman arazisine girmek” (KTKT, Kök: 151v/8=009/120) bk. *ekle-*; **ekle-** “çiğnemek, basmak” bk. *erkele-*. (DLT III, 443-14); **erkele-** “çiğnemek, basmak” bk. *ekle-* . (DLT III, 443-10); **egleş-** “birbirine uyup durmak; bir şeyi ayakla çiğnemekte birbirine yardım etmek” bk. *ikle-* , *ikleş-* . (DLT I, 241-22)

irklät-: < *irklät-* (< *irk+lä-t-*) **Uyg. irklät-** “zorlamak, elde etmek” (EUTS, 97) bk. *ärklän-*.

irpäklä-: < *irpäklä-* (< *irpäk+lä-*) **Uyg. irpäklä-** “biçmek, doğramak” (EUTS, 97), **irpäkläş-** “biçişmek, kesişmek” (EUTS, 97)

irüleş- : < *irüleş-* (< *irü+le-ş-*) **Harezmi irüleş-** “kabalaşmak” (ME, 119-6); **Osm. irileş-** “sert davranmak, sert konuşmak” (TTS, 2090); **irileş-** “kocaman olmak, kabarmak” (LO, 192); **irileş-** “büyümek, cüsseli ve kocaman olmak” (KAT, 524); **GTü. irileş-** “iri bir duruma gelmek” (TS, 1204), **irileştir-** “irileşmesine yol açmak” (TS, 1204)

Atmaca, kelimenin günümüzde yakın bir anlama geçtiğini ifade etmiştir (Atmaca, 2016: 896).

isigle- : < *isigle-* (< *isig+le-*) **Karah. isigle-** “çok sıcakta gitmek” (DLT I, 306-8), **isiglen-** “bir şeyi sıcak bulmak” (DLT I, 294-25)

isizlen- : < *isizlen-* (< *isiz+le-n-*) **Karah. isizlen-** “sevimsizleşmek, yaramazlaşmak” (DLT I, 293-4)

islen- : < *islen-* (< *is+le-n-*) **Çağ. islen-** “vedā itmek, istizān, tahsīl-i ruhsat itmek” (ŞSL, 43)

islä-: < *islä-* (< *is+lä-*) **Uyg. islä-** “1. Aramak. 2. Koklamak” (EUTS, 99); **Karah. islan-** “islenmek” bk. *islen-* . (DLT I, 298-2); **Çağ. isle-** “koklamak” (BV, 607/2), **islen-** “kokulanmak, kokmak” (BV, 94/9); **isle-** “koklamak” (FK, 610/8); **isle-** “koklamak” (LM, 2855); **isle-** “koklamak” (MN, 82B/6); **islen-** “kokuşmak, çürümek” (RSL, T708a9); **isle-** “kokmak, koklamak” (ŞHD, 182b-13); **isle-** “koklamak” (BD, 57/2);

islenür “kokar demektir. Nemnâk olur manasına dahi kelür. Amma akıl manasına kelen ki Ferhad u Şirin’de Şirin’ing Ferhad mateminde halinde kelür” (AL, 53); **isledi**, **isti** “kokdı demektir” (AL, 54); **işlet-** “ıssa getürmek mertüb itmek, nem-nak kılmak, havlletmek, koçulatmak” (ŞSL, 118); **ısla-** “koçulamak, istimâ‘ itmek, kulak şalmak” (ŞSL, 118); **Osm. isle-** “İse tutup karartmak, kokutmak, hissetmek, koklamak, duymak. Muhallebiyi gece kazıntısıyla kokutmak.” (LO, 193); **islen-** “Ocak ve mum isinden kararmak, karalanmak, dūd-âlūd olmak, tütünden tire olmak, küduret” (LO, 193); **isle-** “1. İse tutup karartmak. 2. (Muhallebi vesaireyi) İs kokutmak” (KAT, 528), **islen-** “1. İsle kararmak. 2. İs kokmuş, is kokusunu almak” (KAT, 528); **GTü. isle-** “ise tutup karartmak” (TS, 1209), **islen-** “isli duruma gelmek” (TS, 1209)

istifle- : < *istifle-* (< *istif+le-*) **Osm. istifle-** “eşya yerleştirip tanzim etmek, yük yığmak” (LO, 195); **istifle-** “sıralamak, dizmek, istif etmek” (KAT, 533); **GTü. istifle-** “1. Düzgün bir biçimde üst üste yığmak. 2. Stok etmek.” (TS, 1215), **istiflen-** “istifleme işi yapılmak” (TS, 1215)

işitmezlen- : < *işitmezlen-* (< *işit-mez+le-n-*) **EAT işitmezlen-** “duymazdan gelmek” (ŞD, G.CLXXXIII/2); **Osm. işitmezlen-** “işitmemezliğe gelmek” (TTS, 2118); **işitmezlen-** “sağırılığa vurmak, sağırılıktan gelmek, tesallüm” (LO, 196); **işitmezlen-** “işitmez gibi olmak, işitmezliğe gelmek, sağırılığa vurmak” (KAT, 541); **GTü. işitmezliğe getirmek (veya işitmezlikten gelmek)** “işitmemiş, duymamış gibi davranmak, aldırmmamak” (TS, 1224)

işkille- : < *işkille-* (< *işkil+le-*) **Osm. işkille-** “Kol dolaşmakda ulaşmakda işi şâm u seher/ Gamze işkilledi dilbeste-i kâküldür zülf (ŞGD, G.187/4); **işkille-** “şüpheye düşürmek, şüphe vermek” (TTS, 2119); **işkillen-** “şüpheye varmak, vahimeye uğramak, bed-güman olmak, şüphelenmek” (LO, 196); **işkillen-** “şüphe ve vehme düşmek, şüphelenmek, vesvese etmek” (KAT, 542); **GTü. işkillendir-** “işkillenmesine yol açmak” (TS, 1225), **işkillen-** “işkilli duruma gelmek, pırelenmek” (TS, 1225)

işlä- : < *işlä-* (< *iş+lä-*) **Uyg. işlä-** “işlemek” (ETG, 201), **işlät-** “kullanmak” (ETG, 274); **işle-** “işlemek, çalışmak, yapmak, yerine getirmek” (AY, 196.8), **işlet-** “kullanmak, işletmek” (AY, 136.1); **iş-le-** “işlemek, çalışmak, ifa etmek, yapmak” (Üİ, 105a 11), **işleş-** “çalışmak, çalışıp çabalamak” (Üİ, 112a 6); **işläd-** = **işlät-** (EUTS, 100), **işlä-** “işlemek, çalışmak; kullanmak” (EUTS, 100); **işlät-** “işletmek” (EUTS, 100); **Karah. işle-** “işlemek, görmek, meşgul olmak, çalışmak, yapmak” (KB, 1952), **işlet-** “işletmek,

kullanmak, sarfetmek” (KB, 3544); **ısla-** “işlemek” bk. **işle-** . (DLT III, 138-11); **işle-** “işlemek” bk. **ısla-** . (DLT I, 286-22), **işlet-** “işlenmek” (DLT I, 295-22), **işlen-** “işlenmek, dumanla örtülmek, tütsülenmek” bk *Düzelt:* **ıslan-** ; “kendini iş yapar göstermek.” bk. **ısla-** (DLT I, 297-26)(?); **işleş-** “iş yapmakta yarış ve yardım etmek” (DLT I, 240-11), **işlet-** “işletmek” (DLT I, 265-5); **işlü-** “yapmak, etmek, çalışmak” (KTKT, Kök: 173r/4=011/121), **işlü-** “yapmak, etmek, çalışmak” (KTKT, Ünlü: 312v/9=034/012), **işlâş-** “iş yapmakta yarış ve yardım etmek” (KTKT, Ünlü: 299r/5=031/015); **Harezmi işle-** “işlemek, çalışmak” (ME, 178-8), **işleş-** “birlikte çalışmak” (ME, 118-3), **işlet-** “çalıştırmak” (ME, 142-8); **işle-** “işlemek, çalışmak, yapmak” (KE, 136v14), **işlet-** “işletmek, çalıştırmak, yerine getirmek, yapmak” (KE, 136v17); **işle-** “yapmak, çalışmak, işlemek” (MM, 244/2), **işlet-** “kullanmak, çalıştırmak” (MM, 245/3); **i:şle-** “iş yapmak” (HŞ, 3176), **i:şleş-** “(birlikte) iş yapmak” (HŞ, 2452); **işle-** “çalışmak, iş yapmak” (NF, 340-16, 17), **işlet-** “çalıştırmak” (NF, 391-13); **işle-** “yapmak, etmek, işlemek, çalışmak” (HTKT, 455a/6=41/5); **işlemek** “yapma, etme, işleme” (HTKT, 292b/1=18/104); **işle-** “işlemek, çalışmak” (İBML, 34); **Kıpçak işle-** “uğraşmak, yapmak, işlemek” (TA, 37a/12), **işlet-** “uğraştırmak” (TA, 37a/13); **işle-** “işlemek, yapmak” (DM, 22a/12); **işle-** “işlemek, yapmak” (İM, 20a/1), **işlen-** “işlenmek, nakşedilmek” (İM, 124b/1), **işlet-** “işletmek, nakşettirmek” (İM, 483a/6); **işle-** “yapmak, işlemek” (SSGT, 258/13), **işlet-** “yaptırmak” (SSGT, 134/13); **işle-** “işlemek” (MG, 89a-3), **işlen-** “işlenmek” (MG, 86b-3); **işle-** “işlemek, uygulamak” (KH, 39/3); **işle-** “işlemek” (KFT, 391b/37), **işled-** “işletmek, birisini çalıştırmak” (KFT, 150b/26), **işlemek** “çalışmak” (KFT, 120b/17); **işle- (I)** “işlemek, yapmak, uğraşmak (BV, Gİ, KF, MS)” **işle- (II)** “imal etmek (İN, RH)” (KıpçTS, 116), **işle-** “işleme, faaliyet (CC)” (KıpçTS, 116); **işlen- (I)** “işlenmek, nakşedilmek (Gİ)” (KıpçTS, 116), **işlen- (II)** “işlenmek, yapılmak (KF)” (KıpçTS, 116) ; **EAT işle-** “işlemek, yapmak; etkilemek” (YE, 201v6), **işlen-** “işlenmek, yapılmak, edilmek” (YE, 44r4), **işlet-** “yaptırmak” (YE, 188v1); **işle-** “işlemek, yapmak, çalışmak” (YZ, 89v13), **işlen-** “yapılmak, işlenmek” (YZ, 124r4); **işle-** “işlemek, yapmak” (KY, 660); **işle-** “yapmak, işlemek” (SN, 306-5); **işle-** “işlemek, etmek, yapmak” (ADD, 241-6); **işle-** “çalışmak, gayret göstermek, iş yapmak” (KT, 143/13), **işlen-** “yapılmak, yerine getirilmek, çalışılmak” (KT, 174/3); **işle-** “1. Yapmak, etmek, işlemek (TİKT, 107a/18; 2. Yerine getirmek” (TİKT, 191a/21); **işle-** “işlemek, yapmak, etmek” (KKMU, 53b/1), **işlet-** “işletmek, hakaret ettirmek, kullanmak” (KKMU, 54b/1); **işle-** “1. çalışmak, iş yapmak (KG, 132b.14);

2. yapmak, icra etmek, uygulamak (KG, 137b.13); 3. kullanmak, işletmek (KG, 137b.12) 4. kazanmak, elde etmek (KG, 138b.3), **işlemek** “yapma, icra etme, uygulama” (KG, 130b.3); 2. çalışma, iş yapma (KG, 146b.10), **işlen-** “yapılmak, işlenmek, uygulanmak” (KG, 23b.11), **işlet-** “çalıştırmak, kullanmak” (KG, 15b.10), **işletmek** “çalıştırma, iş yaptırma” *iş işletmek* “çalıştırma, iş yaptırma” (KG, 93a.6); **işle-** “1. Çalışmak. (GT, 22b-5) 2. Hareket etmek, davranmak. (GT, 59b-11) 3. Yapmak, icrâ etmek” (GT, 69a-9); **işle-** “yapmak, işlemek” (MT, 44b-5); **işle-** “çalışmak” (BH, 49A/10); **işle-** “yapmak, etmek, icrâ etmek” (AK, 44b. 969); **işle-** “yapmak, etmek, çalışmak, işlemek” (DK, 90-11); **işle-** “işlemek, yapmak, çalışmak, yerine getirmek, imal etmek” (EATKT, 649a/5), **işlen-** “işlenmek, yapılmak” (EATKT, 542b/2), **işlet-** “işletmek, yaptırmak” (EATKT, 339a/2); **işle-** “işlemek, yapmak” (TN, 90a.11); **işlen-** “yapılmak, yapılmış olmak” (MNHS, 148b.6); **işle-** “cerahatlanmak, yara büyümek” (MNHS, 121b.9), **işlemek** “1. cerahat olmak, yaranın büyümesi” (MNHS, 166b.13) 2. yapmak, tatbik etmek” (MNHS, 180a.2); **işle-** “1. Yapmak, etmek, işlemek (MBHKT, 34a-7=3/188) 2. Yerine getirmek, yapmak (MBHKT, 268a-5=66/6), **işlen-** “yapılmak, işlenmek”, *işlenmiş* “icra edilmiş, olmuş bitmiş” (MBHKT, 39a-7=4/47); **işle-** “bir şeye emek vererek onu daha işlek duruma getirmek, iş yapmak” (ŞNK, 87b/14); **işleme** “iş yapma işi, işleme işi” (ŞNK, 23b/13); **işle-** “çalışmak, yapmak, yerine getirmek” (MR, 81b/8), **işlen-** “işlenmek, icra edilmek” (MR, 299a/19), **işlet/d-** “yaptırmak, çalıştırmak, iş gördürmek” (MR, 173b/14); **işled-** “Niçe bu kahr-i hâzır işledürsin/ Elüne al âhır lutf-ı amîmi”(KBD, G.27/6); **işle-** “Bir dem irürdi yine yüregüme peyk-i seher/ İşledüğünü anun niçesi işleye seher”(KBD, G.63/1); **işled-** “Niçe bir kahr-ı hâsı işledürsin/ Elüne al âhır lutf-ı amîmi”(KBD, G.228/6); **işle-** “Cihânda ışk ile meşhûram u visâle ne gam/ Cihânda işini çün kişi işleye ad ile” (KBD, G.1024/3); **işle-** “yapmak, iş görmek” (ŞD, Me.I/38); **Çağ. işle-** “yapmak, işlemek” (ŞHD, 185b-11); **işle-** “çalışmak, yapmak” (ŞT, 82b-17); **işle-** “a‘mâl itmek, meşğûl olmak, bir şeyi bir şeye bend, rabt itmek” (ŞSL, 121); **işle-** “işlemek” (ÇFK, 60a-4); **Osm. işle-** “bir şeyi emek vererek onu daha elverişli bir duruma getirmek” (FD, 3700); **işle-** “bir şeyi emek vererek onu daha elverişli bir duruma getirmek” (ZD, 1709); **işle-** “herhangi bir konuyu ele alarak incelemek, öğretmek” (HD, 4045); **işle-** “(yara için) kanamak, kapanmamak” (BkD, G266/2); **işle-** “herhangi bir konuyu ele alarak incelemek, öğretmek” (NfD, 1534); **işle-** “Gâh yaprak geh kelem işler fezâ-yı cengde/ Nahl-ı cism-i gülşene ol tîg-i tîz-i cânsitân (NAD, K.3/25); **işle-** “İşler diyü zahm-ı dili ko nâle vü zârı/Zinhâr sakın iş

degül ey gam-zede bu iş” (ŞYD, G.164/3); **işle-** “etmek, eylemek, yapmak” (NbDS, G.206/6); **işlen-** “işlenmek”; “Bûy-ı gül taktir olunmuş nâzın işlenmiş ucu/ Biri olmuş hoy birisi dest-mâl olmuş sana” (ND, G.2/2); **işle-** “Dil ki sengîn ola işler mi gam-ı mûy-ı sefid/Ne kadar bî-hûdedir penbe-i dimâğ-ı yâkût (ŞGD, G.30/9); **işle-** “Derûna işledi tîğ-ı nigâh-ı zehr-âlûd/ Görindi al yeşil dūd-ı âh-ı zehr-âlûd” (KçzİMD, 334), **işle-** “Oñılmaz yara açdı tîğ-ı fûrkat cism-i zârumdan/ Fetîl-i dâğ-ı hasret işlesin çâk-i mezârumdan (KçzİMD, 525); **işle-** “1. Yapmak. 2. İmâl etmek, yapmak. 3. Çalışmak. 4. Tesir etmek” (TTS, 2119, 2122), **işlen-** “kendisi için iş olarak vazife edinmek” (TTS, 2122), **işlet-** “1. Yaptırmak. 2. Çalıştırmak. 3. Saplama, derinliğine geçirmek. 4. Yaptırmak, imal ettirmek” (TTS, 2122-2123); **işle-** “meşgul olmak, imal etmek” (LO, 196) **işlet-** “imal, nakış tarsî ettirmek, verziş etmek, meleke kesp, delip geçirmek, tenfiz, yarayı tekayyüh ettirmek, amele çalıştırmak” (LO, 196); **işle-** “1. İş görmek, işle uğraşmak, meşgul olmak. 2. Girmek, nüfuz etmek. 3. Tesir etmek. 4. (Makine vesaire) müteharrik olmak, bozuk muattal olmamak. 5. Çok gidilip gelinmek, battal olmamak. 6. Cerahat bağlamak, cerahatlenmek, takayyuh etmek = *ft.* 1. Yapmak, imal etmek. 2. Oymak, hakketmek, oyarak tezyin etmek. 3. İğne ile nakşetmek.” (KAT, 542); **işlen-** “1. İmal olunmak, yapılmak. 2. Hafr veya hak yahut nakşedilmek. 3. Çasılmak, iş görülmek.” (KAT, 542), **işlet-** “1. İş gördürmek, işle meşgul etmek, çalıştırmak. 2. Geçirmek, nüfuz ettirmek. 3. Cerahatlendirmek, cerahatli bir hâlde tutmak. 4. Bir şeyi ıslâh için üzerine düşmek.” (KAT, 542); **GTü. işle-** “1. Bir şeye emek vererek onu daha elverişli bir duruma getirmek. 2. İnce ve süslü şeyler yapmak, nakışlamak. 3. İçine girmek, etkilemek, nüfuz etmek. 4. Nakşetmek. 5. İyi çalışmak, müşterisi bol olmak. 6. Durağan durumdan hareketli duruma geçmek, çalışmak. 7. Herhangi bir konuyu ele alarak incelemek, öğretmek. 8. Düşüncelerini herhangi birine etki yaparak benimsetmek. 9. İşlek, etkin durumda olmak. 10. Çıban, olgunlaşma yolunda olmak. 11. Yara, kapanmamak. 12. Gidip gelmek. 13. Hesapları, kayıtları düzenli olarak tutmak veya gereken yere aktarmak. 14. Herhangi bir ürünü satışa sunulmadan önce birtakım işlemlerden geçirmek.” (TS, 1226), **işlen-** “işleme işi yapılmak” (TS, 1226); **işlet-** “1. İşlemesini sağlamak, çalıştırmak. 2. Bir şeyi, bir kimseyi, bir yeri kullanarak veya çalıştırarak yarar sağlamak. 3. Üzerine işleme yaptırmak. 4. Şaka ve bir takım yalanlarla sezdirmeden birini kandırmak veya onunla eğlenmek.” (TS, 1227), **işlettir-** “işletmesini sağlamak” (TS, 1227)

Arslan Erol *işle-* fiilinin anlamının özellikle Eski Anadolu Türkçesinden sonra oldukça genişlediğini ifade etmektedir. Aynı zamanda *işle-* fiilinin ettirgen şekli olan *işlet-*

fiilini de anlam genişlemeleri içerisinde ele almıştır (Arslan Erol, 2008: 301-302). Günümüzde de *işle-* ve *işlet-* fiillerinin anlam dairesini genişlettiği görülmektedir (Atmaca, 2016: 542-543).

itele- : < *itele-* (< *itele-*) **Osm. itele-** “itmek” (LO, 196); **GTü. itele-** “sürekli itmek, arka arkaya iymek, iteklemek” (TS, 1231)

itikle- : < *itikle-* (< *itik+le-*) **Çağ. itikle-** “dürtmek, kaçmak, tesrî, tâcîl itmek” (ŞSL,109); **GTü. itekle-** “1. Sürekli olarak itmek, kakmak. 2. İtelemek.” (TS, 1231)

itile- : < *itile-* (< *iti+le-*) **itile-** “keskinleşmek, sertleşmek” (KAT, 546)

itlen- : < *itlen-* (< *it+le-n-*) **Harezmi itlen-** “kaybolmak” (HŞ, 2208); **Kıpçak itlet-** “kaybetmek” (SSGT, 149/10); **itlen-** “kaybolmak (CC)” (KıpçTS, 117)

itmele- : < *itmele-* (< *itme+le-*) **Kıpçak itmele-** “egzersiz yapmak (CC)” (KıpçTS, 117)

ivgele- : < *ivgele-* (< *ivge+le-*) **Harezmi ivgele-** “sallamak” (KE, 28v7)

ivlen- : < *ivlen-* (< *iv+le-n-*) **Harezmi ivlen-** “evlenmek” (İBML, 35); **Kıpçak iwlen-** “evlenmek” (İM, 408a/3) bk. *ewlen-* ; **iwlendür-** “evlendirmek” (İM, 179b/3), **iwleş** “eş, koca” (İM, 406b/8); **ivlen-** “evlenmek” krş. *evlen-* (SSGT, 265/8); **EAT ivlen-** “evlenmek” (DK, 89-5); **Çağ. ivlen-** “evlenmek” (krş. *öylen-*) (FK, 91/5)

iyikle- : < *iyikle-* (< *iyik+le-*) **Kıpçak iyikle-** “kınamak, ayıplamak (TZ)” (KıpçTS, 117)

iyilen- : < *iyilen-* (< *iyi+le-n-*) **iyilen-** “iyi olmak, kemâl bulmak, bür', sıhhat, ıslâh” (LO, 197), **iyileş-** “Ehven olmak, şifa bulmak. İflâh, ıslâh, refte refte gelişmek, terakki etmek, birisiyle hüsn-i mu'âşeret peyda etmek.” (LO, 197); **iyilen-** “1. İyileşmek, iyi olmak. 2. İ'âde-i sıhhat etmek, hastalıktan kurtulmak. 3. Olmak, kemal bulmak.” (KAT, 549), **iyileş-** “1. İyi olmak, daha iyi olmak. 2. İ'âde-i sıhhat etmek, hastalıktan kalmak. 3. Biriyle arası iyi olmak, ıslâh-ı beyn etme.” (KAT, 549), **iyileştir-** “1. İyi yapmak, iyiye çevirmek. 2. Sıhhat ve afiyet vermek, i'âde-i sıhhatı mucip olmak.” (KAT, 549), **iyilet-** “iyi yapmak, iyileştirmek” (KAT, 549); **GTü. iyi olmak** “1. Hastalıktan kurtulmak, iyileşmek. 2. Yerinde olmak. 3. Uygun gelmek.” (TS, 1236), **iyileş-** “1. İyi duruma gelmek. 2. Hastalıktan kurtulmak, sağlığı yerine gelmek, salah bulmak.” (TS, 1236), **iyileştir-** “1. İyileşmesini sağlamak, sağlığına kavuşturmak, tedavi etmek. 2. Eksikliğini, bozukluğunu gidermek, ıslah etmek.” (TS, 1236-1237)

iyile- : < *iyile-* (< *iy+le-*) **Kıpçak iyile-** “deriyi terbiye etmek” (İM, 135b/6), **iyilen-** “deri terbiye edilmek” (İM, 135b/4) bk. *eyle-*. **iyilen-** (II) “kokmak, bozulmak (İH)” (KıpçTS, 118)

izārlan- : < *izārlan-* (< *izār+la-n-*) **Kıpçak izārlan-** “peştamal takınmak” (İM, 346a/5)

izle- : < *izle-* (< *iz+le-*) **Karah. izle-** “takip etmek” (KB, 6211); **izle-** “tâkip etmek” (AH, 225); **Harezmi izle-** “izlemek, takip etmek” (KE, 3r3), **izle-** “takip etmek, izlemek” (MM, 234/1), **i:zle-** “izlemek, takip etmek” (HŞ, 2062); **izle-** “iz sürmek” (NF, 21-11); **Kıpçak izle-** “istemek, dilemek” (İM, 437b/6); **izle-** “irdelemek, istemek, araştırmak (İM, TZ)” (KıpçTS, 118); **EAT izle-** “izi sıra gitmek, takip etmek, izinde yürümek, yürüyüp geçmek” (YE, 166v3); **izle-** “izlemek” (YZ, 99r4); **izle-** “izlemek” (SN, 267-6); **izle-** “izlemek, takibetmek” (MT, 52a-2); **izle-** “izlemek” (BH, 7B/1); **izle-** “izlemek, iz üzerinden gitmek, izi takip etmek” (DK, 148-9); **izle-** “takip etmek, peşi sıra gitmek” (ŞNK, 23a/9); **izle-** “izlemek” (MR, 89a/10); **izle-** “Nola ben ger tozunı izler isem/ Çün görürem kulluğuna yıl yıla”(KBD, G.513/5); **Çağ. izle-** “aramak” (ŞT, 88a-17); **izle-** “peye düşmek, tecessüs itmek, tekāpū itmek, cüst-cū eylemek” (ŞSL, 116); **Osm. izle-** (**izini izle-** , **iz izle-** , **izin izle-**) “izi sıra gitmek, takip etmek, izinde yürümek” (TTS, 2140); **izle-** “iz aramak, peye düşmek, teke düşmek, kollamak, tecessüs etmek, sezme, iz bulmak, keşif” (LO, 197); **izle-** “1. İzini aramak, peyine düşmek, takip etmek. 2. Taharri ve cüst ü cū etmek. 3. Sezmek, keşfetmek.” (KAT, 551); **GTü. izle-** “1. Birinin veya bir şeyin arkasından gitmek, takip etmek. 2. Zaman, süre, sıra vb. bakımından gelmek, arkasından gelmek, arkasında olmak. 3. Bir olayın gelişimini gözden geçirmek. 4. Eğlenmek, görmek, öğrenmek için bakmak, seyretmek. 5. Belirli bir yönde gitmek. 6. Gözlemek, incelemek. 7. Belirli bir tutum, davranış veya düşünceyi benimsemek. 8. Bir şeye uymak, bağlı olmak.” (TS, 1240), **izlen-** “izleme işi yapılmak, takip edilmek” (TS, 1241), **izlet-** “izlemesini sağlamak” (TS, 1241), **izlettir-** “izletmesini sağlamak” (TS, 1241)

izle- fiili günümüzde aynı kavram alanı içerisinde anlam dairesini genişletmiştir (Atmaca, 2016: 544) .

izzetle- : < ‘*izzetle-* (< ‘*izzet+le-*) **Harezmi ‘izzetle-** <Ar.+T. “izzet etmek, yüceltmek” (KE, 127r4); **EAT ‘izzetle-** “kıymet vermek, yüceltmek” (YZ, 117v8); **‘izzetle-** “yüceleştirmek, meşhur etmek” (SN, 68-11); **izzetle-** “hürmet ve ikram ve izzet etmek” (KAT, 551), **izzetlen-** “hürmet ve ikram ve izzet görmek” (KAT, 551)

jagıla- : < *jagıla-* (< *jagı+la-*) **Karah.** *jagıla-* “çağlamak” bk. *çagıla-*, *şagıla-* . (DLT III, 324-23)

k’eyle- : < *k’eyle-* (*ki eyle-*) (< *k’eyle-* (*ki ey+le-*)) **Çağ.** *k’eyle-* (*ki eyle-*) “eylemek” (ŞHD, 162a-4); **Osm.** *k’eyle-* “ki eylemek” (NbDS, G.871/3)

kabalaş- : < *kabalaş-* (< *kaba+la-ş-*) **kabalaş-** “kaba olmak, zarafeti kaybetmek” (KAT, 556), **kabalaştır-** “kabalık vermek, zarafetsiz ve galiz etmek” (KAT, 556); **GTü.** *kabalaş-* “1. Kaba bir duruma gelmek, irileşmek. 2. Kabalık etmek, görgü ve incelikten yoksun söz söylemek.” (TS, 1249), **kabalaştır-** “kaba bir duruma getirmek, kabalaşmasına sebep olmak” (TS, 1249)

kaballa- : < *kaballa-* (< *kabal+la-*) **Osm.** *kaballa-* “bir işi götürü pazarı kabala ile maktu toptan vermek, ilzam etmek” (LO, 199); **kaballa-** “[Ar. «kabâle»den] Toptan satmak, bir şeyi teferruat ve mülhakâtıyla beraber götürü fûrûht etmek” (KAT, 556)

kabarcuğla- : < *kabarcuğla-* (< *kabarcuğ+la-*) **Çağ.** *kabarcuğla-* “intigac itmek, kabarmak, âbilenmek, kable çıkarmak, uçuk, tebhlâl” (ŞSL, 430)

kabuklan- : < *kabuklan-* (< *kabuk+la-n-*) **Osm.** *kabuklan-* “meyveler kemâle ermeye yakın olmak, yara kabuk peyda edip muşşekir olmak” (LO, 200); **kabuklan-** “(Meyve vesaire) kabuk bağlamak, kabuk peyda etmek” (KAT, 558); **GTü.** *kabuklan-* “kabuk oluşmak, kabuk bağlamak” (TS, 1252), **kabuklaş-** “kabuk durumunu almak, kabuk gibi sertleşmek” (TS, 1252)

kabullan- : < *kabullan-* (< *kabul+la-n-*) **EAT** *kabullan-* “kabul edilmek” (MBHKT, 4b-8=2/48); **Osm.** *kaballan-* “Hâlen kabullenmek. Gasb etmek, tu’me almak.” (LO, 200), **kabullan-** “Aslı kaballanmak. Kapanmak, zapt, gasp etmek.” (LO, 200); **kabullen-** “*fc.* Kabul olunmak. = *ft.* Zapt, gasbetmek.” [Aslı: kapallanmak.] (KAT, 558), **kapallan-** [zebanzedi: kabullanmak] “kendine hasretmek, gasbetmek” (KAT, 584); **GTü.** *kabullendir-* “kabullenmesini sağlamak” (TS, 1253), **kabullen-** “1. Kabul etmek, benimsemek. 2. İstemeyerek kendine mal etmek.” (TS, 1253)

kaçala- : < *kaçala-* (< *kaç+la-*) **Karah.** *kaçala-* “kaba koymak” (DLT III, 323-22)

kaçarlan- : < *kaçarlan-* (< *kaç-ar+la-n-*) **kaçarlan-** “kaçar gibi davranmak” (TTS, 2156)

kadarkan- : < *kadarkan-* (< *kadar+la-n-*) **Kıpçak** *kadarkan-* “belirlenmek” (İM, 13b/1)

kaderle- : < *kaderle-* (< *kader+le-*) **kaderle-** “takdir etmek, mukadder kılmak” (TTS, 2158)

kadhgulan- : < *kadhgulan-* (< *kadhgu+la-n-*) **Karah. kadhgulan-** “kaygılanmak” (DLT III, 201-10); **Kıpçak kayğalan-** “kaygılanmak, endişelenmek (TZ)” (KıpçTS, 134); **EAT kayğulan-** “kaygılanmak, endişelenmek” (AK, 9b.203); **kayğulandur-** “kaygılandırmak” (EATKT, 480b/3); **kaygulandur-** “kederlendirmek, üzme” (MBHKT, 60b-8=6/33); **kayulan-** “kaygılanmak, tasalanmak” (TTS, 2391); **GTü. kaygılandır-** “kaygılanmasına sebep olmak” (TS, 1363), **kaygılan-** “kaygı duymak, üzülmek” (TS, 1363)

kadhırlan- : < *kadhırlan-* (< *kadhırlan-*) **Karah. kadhırlan-** “huyunu çetinleşir göstermek” bk. *kadrın-* . (DLT II, 267-22)

kadhışla- : < *kadhışla-* (< *kadhış+la-*) **Karah. kadhışla-** “kayış yapmak” (DLT III, 335-22)

kadhızlan- : < *kadhızlan-* (< *kadhız+la-n-*) **Karah. kadhızlan-** “kabuklanmak” (DLT II, 267-29)

kadılaş- : < *kadılaş-* (< *kadı+la-ş-*) **kadılaş-** “iki taraf hâkim huzuruna çıkmak, mahkemelik olmak” (TTS, 2159)

kadruklan- : < *kadruklan-* (< *kadruk+la-n-*) **Karah. kadruklan-** “dağın girintisi, çıkıntısı, sert yeri çok olmak” (DLT II, 275-22)

kafeslen- : < *kafeslen-* (< *kafes+le-n-*) **Osm. kafeslen-** “cam ve kapılara kafes şeklinde korkuluk yapmak” (NbDS, G.202/6); **kafeslen-** “Hâl-ı hü mâ-nümâsına zülfü kafeslenir/ Kim mürğ-ı ma’nâ hâne-i mısra’da beslenir (ŞGD, G.121/1)

kaganla- : < *kaganla-* (< *kagan+la-*) **Köktü. kaganla-** “kağan yapmak” (OY, BK D7) “k(a)g(a)nl(a)duk: k(a)g(a)nın: yit(ü)rü: ıdm(ı)ş:”, **kaganla-** “kağan yapmak, tahta çıkarmak” (ETYSVİ, 481); **kanlan-** “(bodun) kağan önderliğinde siyasal örgütlenme kurmak, bir başı, lideri olmak” (ETYSVİ, 478) “türk bod(u)n : k(a)nın bulm(a)y(ı)n : t(a)bg(a)çda : (a)dr(ı)ltı : k(a)nl(a)ntı : (T 2)”

kagunlan- : < *kagunlan-* (< *kagun+la-n-*) **Karah. kagunlan-** “kavun sahibi olmak” (DLT III, 206-7)

kahırlan- : < *kahırlan-* (< *kahır+la-n-*) **kahırlan-** “kahretmek, çok keder ve teessüf etmek” (KAT, 565); **GTü. kahırlan-** “çok ve için için üzülmek, kederlenmek” (TS, 1267)

kaķala- : < *kaķala-* (< *kaķ-a+la-*) **EAT kaķila-** “gazap etmek” (EATKT, 69a/7); **kaķala-** “etrafını sarmak, kuşatmak” (SN, 298-14); **Osm. kakala-** “Burnunla Beyânî bizi niçün kakalarsın/ Bir medrese-i hârici lâ-büd yakalarsın (ŞYD, N/16); **kaķala-** “gagalamak” (TTS, 2163); **gagala-** “Kuşun gaga ile bir şeyi kakması, dürtmesi gibi sokmak, sırasını düşürüp eza, tekdir etmek” (LO, 151), **gegele-** “horoz kakalamak ve gagalamak” (LO, 154); **gagala-** “(Kuş) gagasıyla vurmak, kakmak. mec. Horozlar gagalamak: Keyifsiz ve neşesiz olup sersem durmak: *Seni horozlar mı gagaladı?*” (KAT, 358), **gagalaş-** “(Kuşlar) gagalarıyla birbirini kakıp kavga etmek veya oynaşmak” (KAT, 358); **GTü. gagala-** “1. Kuş, gagasıyla yemi toplamak. 2. Kuş, gaga ile vurup ısırarak. 3. mec. Azarlamak, hırpalamak” (TS, 898), **gagalan-** “1. Gagalama işi yapılmak. 2. mec. Azarlanmak, hırpalanmak.” (TS, 899), **gagalaş-** “1. Kuşlar birbirini gagalamak. 2. Birbirini gagalayarak oynaşmak.” (TS, 899); **kakala- (I)** “1. Kakmak. 2. Sürekli çekiştirmek, itmek, kakıp durmak. 3. mec. Alışverişte aldatmak, kötü mal satmak, kazıklamak.” (TS, 1270), **kakalan- (I)** “kakalama işine konu olmak” (TS, 1270)

kakalaş- : < *kakalaş-* (< *kaka+la-ş-*) **Osm. kakalaş-** “bozuşmak” (LO, 203); **kakalaş-** “kötüleşmek, fenalaşmak” (KAT, 567)

kaķıla- : < *kaķıla-* (< *kaķı+la-*) **Karah. kaķıla-** “kazların «gak gak» diye bağırışması” (KB, 72); **Harezmi kakıla-** “karga kağılamak” (İBML, 36); **Çağ. kaķala-** “tavuk yumurtlarken ses itmek, kıkırdamak” (ŞSL, 449)

kakırlan- : < *kakırlan-* (< *kakır+la-n-*) **kakırlan-** “hiddetlenmek, öfkelenmek, kızmak” (TTS, 2173)

kaķışla- : < *kaķışla-* (< *kaķış+la-*) **Çağ. kaķışla-** “harbe ile şançmak, dürtmek ile zarb ü def etmek, nîze sinân ile şançmak” (ŞSL, 450)

kaklan- : < *kaklan-* (< *kak+la-n-*) **Karah. kaklan-** “kurutulmak, kakaç yapılmak; su toplanmak” (DLT II, 252-12); **kaklat-** “kurutturmak” (DLT II, 348-16) **Harezmi kaķla-** “(Eti dilip) kurutmak” (ME, 92-2); **Kıpçak Kıpçak kaķla-** “eti parçalamak” (TA, 43a/8); **kaķla- (I)** “kurutmak (İH, TZ)” (KıpçTS, 124); **EAT kaķla-** “kurutmak” (SN, 135-9); **kakla-** “1. Pastırma yapmak. 2. Kurutmak” (TTS, 2174), **kaķla-** “kurutmak, kadit haline getirmek” (TTS, 2163)

kaķşala- : < *kaķşala-* (< *kaķşa+la-*) **Çağ. kaķşala-** “kurumak, kaķ ve kadîd olmak, huş-şüden, bir nev‘ otun, sazak” (ŞSL, 449)

kala- : < *kala-* (< *ka+la-*) **Karah.** *kala-* “tutmak, saklamak” (KB, 3127); *kala-* “yığmak, sandığa koymak” (DLT III, 249-13), *kalat-* “kaplatmak, kılıf geçirtmek, bir şeyi sargıya veya sandığa koydurmak” (DLT III, 311-4); **Harezmi** *kala-* “koymak, bırakmak, iteklemek, atmak”(KE, 240v15); **Çağ.** *kala-* “beğenmek, seçmek” (FK, 738/2) *kaladı* “biri biri üzerine yığı demektir” (AL, 313); *kala-* ve *hala-* “beğenmek, intihâb ve ihtiyâr etmek, mizâcına muvâfık bulmak. âteş yakmak ve telehhüb etmek. toplamak, yığmak” (ŞSL, 450); *kalan-* (1) “yığılmak” YED , *kalan-* (2) “yanmak, yakılmak” YED (ÇTS, 568); *hala-* “beğenmek, seçmek, mizacına uygun bulmak” ŞSL, FK (ÇTS, 427) *hala-* (2) “ateş yakmak, alevledirmek, tutuşturmak” ŞSL (ÇTS, 427), *hala-* (2) “toplamak, yığmak, bir araya getirmek bk. *kala-*” ŞSL (ÇTS, 427)

kalafatla- : < *kalafatla-* (< *kalafat+la-*) **Osm.** *kalafatla-* “Kalaylamak gibi üstünkörü tamir etmek, çeki düzen vermek, sathî iş yapmak. *Bıyıkları kalafatlamak.*” (LO, 203); *kalafatla-* “(Gemi ve kayığı) kalafat etmek, tahtalarının aralarını tıkayıp üstüne zift sürmek. mec. Sahtelendirmek, düzgün sürmek, boya vesaire ile kusurları örtmek” (KAT, 569), *kalafatlan-* “Kalafat edilmek, (gemi ve kayığın) kaplama tahtalarının araları tikanıp üstüne zift sürülmek. mec. Sahte bir suretle süslenmek, düzgün veya boya sürmek.” (KAT, 569), *kalafatlat-* “(Gemi ve kayığı) kalafat ettirmek, kaplama tahtalarının aralarını tıkayıp ve üstüne zift sürdürmek.” (KAT, 569); **GTü.** *kalafatla-* “1. Geminin kaplamasını kalafatla onarmak. 2. mec. Onarmak, çekidüzen vermek.” (TS, 1272), *kalafatlan-* “1. Kalafatlama işi yapılmak. 2. mec. Onarılmak, çekidüzen verilmek.” (TS, 1272)

kal'ala- : < *kal'ala-* (< *kal'a+la-*) **EAT** *kal'ala-* “muhasara altına almak, güvende tutmak” (MR, 195a/15), *kal'alan-* <Ar.+T. “koruma altına alınmak” (MR, 195a/11)

kalakla- : < *kalakla-* (< *kalak+la-*) *kalakla-* “dalgalanmak” (TTS, 2179)

kalaklan- : < *kalaklan-* (< *kalak+la-n-*) *kalaklan-* “havalanmak, kendini yüksek görmek” (TTS, 2179)

kalayla- : < *kalayla-* (< *kalay+la-*) **Osm.** *kalayla-* “Evânî tarsîs etmek, alacalamak gibi üstün körü tezyin, ıslah, tehiye etmek. Ayıp örtmek, şetm, tekdir, itap etmek.” (LO, 204); *kalayla-* “1. (Bakır evânî vesaireye) kalay sürmek, satırlarını kalayla örtüp beyazlatmak. 2. Sathî ve esassız surette tezyin etmek. 3. Tekdîr ve ta'zîr etmek.”

(KAT, 569), **kalaylan-** “üstüne kalay sürülmek, kalay kabul etmek” (KAT, 569), **kalaylat-** “(Bakır envânî vesaireye) kalay sürdürmek” (KAT, 569); **GTü. kalayla-** “1. Oksitlenmeden korumak için bir metal parçasını veya kabı kalay tabakası ile kaplamak. 2. mec. Eksiklikleri, kusurları görünüşte gizlemeye çalışmak. 3. argo. Sövmek.” (TS, 1273-1274), **kalaylan-** “kalaylanma işi yapılmak veya kalaylama işine konu olmak” (TS, 1274), **kalaylat-** “kalaylama işini yaptırmak” (TS, 1274)

kalburla- : < *kalburla-* (< *kalbur+la-*) **Kıpçak kalburla-** “kalburla elemek (TZ)” (KıpçTS, 124); **Osm. kalburla-** “kalbur ile savurmak, elemek” (LO, 204); **kalburla-** “kalburdan geçirip tasfiye etmek, kalbur kullanmak” (KAT, 570), **kalburlan-** “kalburdan geçirilmek, kalburla tasfiye olunmak” (KAT, 570); **GTü. kalburla-** “kalburdan geçirmek” (TS, 1274), **kalburlan-** “kalburdan geçirilmek” (TS, 1274), **kalburlat-** “kalburdan geçirtmek” (TS, 1274)

kalbuzla- : < *kalbuzla-* (< *kalbuz+la-*) **Karah. kalbuzla-** “yutmak; tıkım veya lokma yapmak” (DLT I, 458-5)

kalıñula- : < *kalıñula-* (< *kalıñu+la-*) **Karah. kalıñula-** “suyun yüzüne çıkmak, sudan başını yüksek tutmak” bk. *kalıñula-* (DLT III, 410-17), **kalıñula-** “suyun yüzüne çıkmak, sudan başını yüksek tutmak” (DLT III, 379-15)

kalınlaş- : < *kalınlaş-* (< *kalın+la-ş-*) **Osm. kalınlaş-** “kuvvet-i iktidâr peyda etmek, zengin olmak” (LO, 204); **kalınlaş-** “1. Daha kalın olmak. 2. mec. Servet ve kuvvet kazanmak.” (KAT, 573), **kalınlaştır-** “kutur veya umkunu arttırmak, daha kalın etmek” (KAT, 573), **kalınlat-** ft. ve: *kalınlaştırmak*. (KAT, 573); **GTü. kalınlaş-** “kalın duruma gelmek” (TS, 1279), **kalınlaştır-** “kalın duruma getirmek” (TS, 1279), **kalınlat-** “kalınlaştırmak” (TS, 1279)

kalıpla- : < *kalıpla-* (< *kalıp+la-*) **kalıpla-** “kalıba geçirmek, kalıba koyarak şeklini düzeltmek veya genişletmek” (KAT, 573), **kalıplan-** “kalıba geçirilmek, kalıba konularak şekli düzeltilmek” (KAT, 573), **kalıplat-** “kalıba geçirtmek, kalıba geçirterek şeklini düzelttirmek” (KAT, 573); **GTü. kalıpla-** “biçimi bozulmuş bir şeyi düzeltmek için kalıba geçirmek, kalıba vurmak” (TS, 1280), **kalıplan-** “belli bir kalıp verilme, kalıba vurulmak” (TS, 1280), **kalıplaş-** “1. Belli bir biçim almak, klişeleşmek. 2. Görevini yitirmek. 3. Durumunu sürdürmek, belli bir durumun dışına çıkmamak.” (TS,

1280), **kalıplaştır-** “kalıplaşma işini yaptırmak” (TS, 1280), **kalıplat-** “kalıba vurdurmak” (TS, 1280)

kamala- : < *kamala-* (< *kama-la-*) **Çağ. kamala-** “ihāṭa, iştimāl, muḥāsara itmek, etrāfi çevirmek, kamamak” (ŞSL, 453); **kamalaklan-** “muhasara olunmak” (TTS, 2192)

kamburlaş- : < *kamburlaş-* (< *kambur+la-ş-*) **kamburlaş-** “beli bükülmek, arkası çıkmak, kambur olmak, tehâdüb etmek” (KAT, 577), **kamburlaştır-** “arkasını bükmek, kambur etmek” (KAT, 577); **GTü. kamburlaş-** “kambur duruma gelmek” (TS, 1288), **kamburlaştır-** “kambur duruma getirmek” (TS, 1288)

kamçıla- : < *kamçıla-* (< *kamçı+la-*) **Karah. kamçıla-** “kamçılamak, kamçı ile vurmak” (DLT III, 352-21); **Harezmi kamçılaş-** “kamçı ile vurmak” (ME, 110-1); **kamçıla-** “kamçıyla vurmak, kamçılamak” (HTKT, 335b/2=24/2); **Kıpçak kamçıla-** “kamçılamak” (MG, 62a-9); **kamçıla-** “kamçılamak, kamçıyla dövmek, sürmek (İN)” (KıpçTS, 125); **EAT kamçıla-** “kamçılamak” (DK, 73-8); **Çağ. kamçılata-** “kamçılata” (ŞT, 95a-1); **kamçıla-** “kamçılamak, kamçıyla vurmak” GN (ÇTS, 572); **Osm. kamçıla-** “bir işi kovmak, ardında olmak, tesri” (LO, 206); **kamçıla-** “1. Kamçı çalmak, kamçı ile vurmak. 2. Rüzgâr veya yağmur yüze çarpmak. 3. mec. Bir işi yürütmek, kovalamak, takip ve tesri etmek.” (KAT, 577); **GTü. kamçıla-** “1. Kamçı ile vurmak. 2. Yağmur, kar, rüzgâr hızla çarpmak. 3. mec. Etkinliğini artırmak, hızlandırmak. 4. mec. İsteklendirmek, özendirmek, teşvik etmek.” (TS, 1288-1289), **kamçılan-** “kamçı ile dövülmek” (TS, 1289), **kamçılaş-** “kamçı durumuna gelmek” (TS, 1289), **kamçılata-** “kamçılama işini yaptırmak” (TS, 1289)

kamçıla- fiilinin günümüzde “kamçı ile vurmak” temel anlamının ve “yağmur, kar, rüzgâr hızla çarpmak” anlamının yanında mecazlaşarak “etkinliğini artırmak, hızlandırmak; isteklendirmek, özendirmek, teşvik etmek” anlamlarında kullanıldığı görülmektedir (Atmaca, 2016: 777).

kamerlen- : < *kamerlen-* (< *kamer+le-n-*) **EAT “kamer ay” kamerlen-** “Gönüli âyine kılıp güneş yüzüne senün/ Kaçan ki karşı dutam elbete kamerlenürem” (KBD, G.1166/4)

kamıçla- : < *kamıçla-* (< *kamıç+la-*) **Karah. kamıçla-** “kepçelemek, kepçeyi daldırmak” (DLT III, 331-8)

kamışlan- : < *kamışlan-* (< *kamış+la-n-*) **Karah. kamışlan-** “kamışlık olmak” (DLT II, 268-10)

kamla- : (< *kam+la-*) (< *kam+la-*) **Kıpçak qamladı** “hekimlik etti” (Kİ, 68); **Çağ. kamla-** “tabâbet, hekîmlik şânâtı icrâ eylemek, feylesof olmak haâkât ve maharet” (ŞSL, 453)

kamla- : < *kamla-* (< *kamla-*) **Kıpçak kamla- (II)** “koku sürünmek (BM)” (KıpçTS, 125)

kām-rānlan- : < *kām-rānlan-* (< *kām-rān+la-n-*) **Osm. kām-rānlan-** “isteğine erişmek, muradına ermek” (NDS, G.44/5)

kanatlan- : < *kanatlan-* (< *kanat+la-n-*) **Karah. kanatlan-** “binek sahibi olmak; uçmak; kanatlanmak; kanadı çıkmak, bitmek” (DLT II, 267-12); **EAT kanadlan-** “kanat açmak” krş. bk. *kanatlan-* (YE, 145v2), **kanatlan-** “kanat açmak” (YE, 161v1); **kanatlan-** “kanat verilmek, uçmak” (GT, 36a-13); **Osm. kanatlan-** “uçmaya başlamak” (ZD, 1631); **kanadlan-** “Kanadlanır heves-i sayda bâz-ı mûsîkâr/ Tezerv-i nağmeye cây olsa lâne-i tanbûr (ŞGD, G.78/8); **kanatlan-** “uçmaya başlamak, tayeran” (LO, 207); **kanatlan-** “kanat peyda etmek (küçük kuşların) kanadı çıkmak, uçacak hale gelmek” (KAT, 580); **GTü. kanatlandır-** “çok sevinmesine sebep olmak” (TS, 1295), **kanatlan-** “1. Uçmaya başlamak. 2. mec. Çok sevinmek.” (TS, 1295)

Arslan Erol *kanatlan-* fiilinin Kaşgarlı’da yer alan ifadelerinden kelimenin çok anlamlı olduğunu belirtmektedir (Arslan Erol, 2008: 669). Kelimenin günümüzdeki kullanımı konusunda “uçmaya başlamak” temel anlamı dışında mecazlaşarak “çok sevinmek” anlamında olan kullanımıyla karşılaşılmaktadır (Atmaca, 2016: 778).

kancala- : < *kancala-* (< *kanca+la-*) **Osm. kancala-** “kanca takmak, kancayı atmak, ilıştirmek, musallat olmak” (LO, 207); **kancala-** “1. Kancayı atıp tutmak, takmak. 2. mc. Musallat olmak.” (KAT, 580); **GTü. kancala-** “1. Kancayı bir şeye takmak. 2. Kancayı atıp çekmek. 3. mec. Bir kimse veya şeyin üzerine bıktırarak kadar düşmek.” (TS, 1296), **kancalan-** “kanca ile tutulmak, kancaya takılmak” (TS, 1296)

kandilleş- : < *kandilleş-* (< *kandil+le-ş-*) **kandilleş-** “Leyâlî-imübârekeden bir kandil gecesini birbirine tebrik etmek, bu münasebetle tebrik edişmek” (KAT, 581); **GTü. kandilleş-** “birbirinin kandil gününü kutlamak” (TS, 1297)

kangalla- : < *kangalla-* (< *kangal+la-*) **Osm. kangalla-** “halatı toplamak, ipi tura etmek” (LO, 208); **kangalla-** “halka halka ve çöreklemeye toplamak” (KAT, 581), **kangallan-**

“halka halka ve çöreklemeye olarak toplanmak” (KAT, 581); **GTü. kangalla-** “kangal durumuna getirmek” (TS, 1297), **kangallan-** “kangal durumuna getirilmek” (TS, 1297)

kanlan- : < *kanlan-* (< *kan+la-n-*) **Osm. kanlan-** “kan sahibi olmak; yüze kan gelmek” (NDS, G.44/3); **kanlan-** “Katil, canı olmak. Hûn-âlûd, mülevves olmak. Çehreye renk kan gelmek.” (LO, 208); **kanla-** “kanlı etmek, kanla mülemma etmek, kana boyamak” (KAT, 582), **kanlan-** “1. Kan sürülmek, kanla mülemma ve mülevves olmak. 2. Yüze kan gelmek, benze renk gelmek. 3. Kanlı kâtil olmak, canı olmak” (KAT, 582); **GTü. kanla-** “kana bulamak” (TS, 1299), **kanlandır-** “kanlanmasını sağlamak” (TS, 1299), **kanlan-** “1. Kan bulaşmak. 2. Kanı çoğalmak. 3. Bir organda kan birikmek.” (TS, 1299)

kapakla- : < *kapakla-* (< *kapak+la-*) **Karah. kapakla-** “kız bozmak” (DLT III, 338-6)

kapazla- : < *kapazla-* (< *kapaz+la-*) **EAT kapazla-** “tokatlamak” (SN, 302-2); **kapazla-** “pençesine almak, tokatlamak, pataklamak patazlamak” (KKMU, 39b/9)

kapgaklan- : < *kapgaklan-* (< *kapgak+la-n-*) **Karah. kapgaklan-** “kapaklanmak” (DLT II, 275-21) **Çağ. kapakla-** “kab ve kapak ile bir şeyi örtmek, ihâta ve muhâşara itmek, müstahkem eylemek” (ŞSL, 432); **kapaklan-** “kapağı kapatılmak” (TTS, 2244)

kapılan- : < *kapılan-* (< *kapı+la-n-*) **kapılan-** “kapı bulup hizmete girmek, yerleşmek, kullanılmak, kayırılmak” (KAT, 586), **kapılandır-** “açıkta bulunan hizmete vesaireye kapı bulup yerleştirmek” (KAT, 586); **GTü. kapılandır-** “kapılanmasını sağlamak” (TS, 1308), **kapılan-** “1. Bir işe girmek ve o işte devam etmek. 2. Bir işe girmek.” (TS, 1308)

kapla- : < *kapla-* (< *kap+la-*) **Harezmi kapla-** “kaplamak” (KE, 161r14); **kapla-** “kaplamak” (HŞ, 4533), **kaplaştur-** “bağlamak” (HŞ, 3819); **kapla-** “kaplamak, sarmak, kuşatmak, etrafını çevirmek” (HŞ, 61-7); **kapla-** “kılıfa koymak” (İBML, 37); **Kıpçak qapladi** “deriden veya başka bir şeyden ona kap yaptı” (Kİ, 69); **kabla-** “kaplamak, içine almak (MS)” krş. *kapla-* (I) (KıpçTS, 121); **kapla-** (I) “içine almak, kaplamak (BV)” krş. *kabla-* (KıpçTS, 126); **EAT kapla-** “kaplamak” (YZ, 29v1); **kapla-** “kaplamak” (TM, 88a-3), **kaplan-** “kaplanmak” (TM, 88a-3); **kapla-** “kaplamak, kuşatmak, sarmak” (AK, 33a. 713); **kapla-** “kaplamak, kuşatmak, örtmek, sarmak” (EATKT, 341b/4), **kaplan-** “kaplanmak” (EATKT, 13a/7); **kaplan-** “çevrilmek, kaplanmak” (TN,

43b.7); **kapla-** “1. Kuşatmak, kaplamak, ihata etmek. (MBHKT, 6b-10=2/81) 2. Sarmak, etrafını kuşatmak. (MBHKT, 141a-1=18/32) 3. İçine almak, ihtiva etmek” (MBHKT, 68a-7=6/143), **kaplan-** “kaplanmak”, **kaplanmış** “örtülmüş, kaplanmış, perdeli” (MBHKT, 46b-9); **kapla-** “kaplamak, kuşatmak, örtmek” (MR, 42b/3), **kaplan-** “kaplanmak, bürünmek” (MR, 245b/5); **kapla-** “doldurmak” (ŞD, K.X/34); **Çağ. kapla-** “kaplamak” (LD, 438); **kapla-** “kaplamak, örtmek” (BV, 44/7); **kapla-** “kaplamak” (ŞT, 78a-16); **kapla-** “isti‘âb, ihâta ve iştimâl etmek, etrafı kapatmak, muhâşara” (ŞSL, 433); **Osm. kapla-** “her yanını örtmek, istila etmek” (HD, 135); **kapla-** “1. sarmak, çevirmek (BkD, G.482/3); 2. yayılmak, etrafı sarmak” (BkD, K.19/27); **kapla-** “her yanını örtmek, istila etmek” (NfD, 2722); **kapla-** “Lâle şem`in vaktidür yaksa benefşe kaplayup/ Gülşenün etrâf u eknâfin şebistân eyledi (ŞYD, 22); **kapla-** “kaplamak, sarmak” (NbDS, G.338/7); **kaplat-** “kaplatmak”; “Kaplادup gülpenbe şâlı ferve-i semmûruna” (ND, m25/IV-1); **kapla-** “Ruhsâr-ı yâri gör hat-ı pürşür kaplamış/ Hayf ol sabâha kim şeb-i deycûr kaplamış (ŞGD, G.158/1); **kaplan-** “Şafakdan germsûd-i al kaplanmış serâser hem/ Siyeh semmûr edip reng-i şeb-i Kadr-i siyâh-fâmı (ŞGD, K.18/2); **kapla-** “Sikke-i Pîr`i bu zîbâ çevre/ Kpladı nûr gibi çep çevre (KçzİMD, 680); **kapla-** “muhasara etmek, sarmak” (TTS, 2247), **kaplan-** “çevrilmek, kapanmak” (TTS, 2247); **kapla-** “Kap gibi örtüp ihata, ihtiva, iştimâl, istiğrak, istiap, leff, teclit, bent etmek, haneye haricen tahta örtüp setr etmek, kürke yüz, yorgana astar, kitaba cilt bent etmek, geçirmek, ağrı sızı vücuda müstevli olmak, bulut duman ortalığı tutmak, istiap, şehri kaleyi askerle hasretmek, vilâyeti istilâ etmek, şamil havi olmak, bir şeyin yüzüne bez, hasır, keçe, muşamba germek, odaya halı ferş etmek, bakır üzere gümüş, ağaç üzerine magon pilâke yapmak, bakıra gümüş gemiye bakır ve saç itbak, tasfih, tağtiye, ilmâ etmek” (LO, 211), **kaplan-** “meşmûl, müştemil, muhtevi, mestur, mefruş olmak” (LO, 211), **kaplat-** “Kürke kap geçirtmek, yüke sandığa çul çekirtmek” (LO, 211); **kapla-** “1. Her tarafını ihata etmek, ortaya almak. 2. Örtmek, üstüne zar çekmek. 3. Kap geçirmek, sarmak, leffetmek. 4. Bir şeyin sath-ı haricîsini koymak, haricen örtmek. 5. Yüze astar veya kürk yahut kürke yüz ve yorgana çarşaf geçirmek, bir şeyin üzerine diğer bir şey dikmek. 6. Madeni bir şeyin üzerine daha kıymettar bir madenden ince bir zar geçirmek ki el-yevm galvanizme vasıtasıyla olur. 7. Her tarafa intişar ve taammüm etmek. 8. Havi ve şamil etmek.” (KAT, 587); **kaplan-** “1. Muhat ve mestur ve melfûf olmak. 2. Bir şeyin sath-ı hâricîsine yapıştırılmak, geçirilmek. 3. Kürke yüz veya yüze kürk veya astar yahut yorgana yüz veya çarşaf geçirilmek. 4. Daha kıymetli bir madenden bir satih ve tabaka

geçirilmek.” (KAT, 587), **kaplat-** “1. İhata ettirmek, etrafını kuşatıp ortaya aldirmek. 2. Örttürmek, üstüne bir zar vesaire çektirmek. 3. Yüze astar veya kürk yahut kürke yüz ve buna mümasil şey geçirmek.” (KAT, 587); **GTü. kapla-** “1. Her yanını örtmek, istila etmek. 2. Çepeçevre sarmak, kuşatmak. 3. Bir kabın, bir kılıfın, bir örtünün içine almak. 4. Yayılıp doldurmak, etkisinde bırakmak. 5. Bir yüzeyi döşemek, başka bir nesne ile örtmek. 6. Kaplama adı verilen ince ağaç levhaları, değişik yöntemlerle hazırlanmış yüzeylere yapıştırmak. 7. Bir madeni bir başka madenle kimyasal bir yöntemle örtmek. 8. mec. Bir kimsenin veya bir şeyin nitelikleri herkesçe bilinir olmak. 9. mec. Doldurmak. 10. mec. Doldurmak.” (TS, 1309), **kaplan-** “kaplama işi yapılmak” (TS, 1310), **kaplat-** “kaplama işini yaptırmak” (TS, 1310), **kaplattır-** “kaplatma işini yaptırmak” (TS, 1310)

Günümüzde **kapla-** fiilinin kazandığı mecazî anlamların yanısıra anlam alanını genişlettiği görülmektedir (Atmaca, 2016: 779).

kaplan- : < **kaplan-** (< **kap+la-n-**) **Karah. kaplan-** “kap sahibi olmak” (DLT III, 199-6) bk. **kapla-**.

karakla- : < **karakla-** (< **karak+la-**) **Karah. karakla-** “yol kesip mal almak (Yağma dilince)” (DLT III, 338-13); **karakla-** “yağma etmek” (TTS, 2264); **EAT karakla-** “Nola merdümlik eylese gözi/ Bizi karaklamasa kara kıla” (KBD, G.142/5); **karahla-** “Karam gözleri vardır ki karahladı biri birin/ Gör imdi ki nolisardur gönülde gözi te'sîrin” (KBD, G.932/3)

karala- : < **karala-** (< **kara+la-**) **Karah. karala-** “karalamak; pislemek” (DLT III, 324-3); **Çağ. karala-** “hatt boyamak, kir ve siyâhletmek, telvîs, tesvîd, yazmak ve meşk itmek, siyâh meşk” (ŞSL, 441); **karala-** (2) “bakmak, dikkati bir şeye çevirmek, ikide bir bakmak” ML (ÇTS, 582); **karala-** (3) “karalamak, itham etmek, kötölemek” ML (ÇTS, 582); **Osm. karalan-** “karalama işi yapılmak” (HD, 3551); **karala-** “yazmak; meşk etmek (BkD, G.59/2); **karala-** “Evrâk-ı sipihri karala her gice Yahyâ/ Ah-ı dil-i sevdâ-zedeyi kıl ü devât it (ŞYD, G.24/5); **karala-** “kara duruma getirmek; karalayarak yazmak” (NbDS, G.275/3); **karala-** “Kırî âmed şud ile bâb-ı siyeh-kârana/Gözini aç yüzini karalama mîl gibi (KçzİMD, 582); **karala-** “boyamak, bozmak, kirletmek, telvîs, yazı temeşşuk, tesvit etmek, müsvedde yapmak, cüzi çare görmek, ilbâs, ittiham” (LO, 213); **karala-** “1. Siyahlatmak, siyah etmek, tesvit. 2. Yazı öğrenmek için meşk yazmak.” (KAT, 590); **GTü. karala-** “1. Boya veya kalemle

birtakım şekiller çizerek bir yeri kirletmek. 2. Bir yazının üzerini çizerek onu geçersiz kılmak. 3. Taslak olarak yazmak veya çizmek. 4. Hızlı ve acele olarak yazmak. 5. mec. Leke sürmek, kötülük yüklemek, iftira etmek.” (TS, 1319), **karalan-** “1. Karalama işi yapılmak. 2. Kara duruma gelmek. 3. mec. Leke sürülmek, kötülük yüklenmek.” (TS, 1319), **karalat-** “karalama işini yaptırmak” (TS, 1319)

karārlaş- : < *karārlaş-* (< *karār+la-ş-*) **EAT** *karārlaş-* <Ar.+T. “kararlaştırmak, bir konuda aynı düşüncede olmak” (MR, 302a/20); **kararla-** “karar vermek, düşünüp rey vermek” (KAT, 591), **kararlaş-** “karar bulmak, mukarrer ve musammem olmak” (KAT, 591), **kararlaştır-** “kararını vermek, mukarrer etmek, tasdim eylemek” (KAT, 591); **GTü.** **kararla-** “ölçü ve tartıya dayanmaksızın, gözle oranlayarak hesaplamak, tahmin etmek” (TS, 1321); **kararlaş-** “bir şey için karar verilmek” (TS, 1321), **kararlaştır-** “bir konunun, bir işin herhangi bir yolda yapılmasıyla ilgili kesin düşünce belirlemek, tayin etmek” (TS, 1321)

karçılın- : < *karçılın-* (< *karçıl+la-n-*) **karçılın-** “karla hafifçe örtülmek, ağarmak” (TTS, 2290)

kardaşlaş- : < *kardaşlaş-* (< *kardaş+la-ş-*) **Osm.** *kardaşlaş-* “birbirini kardeş saymak” (TTS, 2290); **karındaşlaş-** “birbirini kardeş edinmek” (TTS, 2307); **kardeşle-** “fidan, kökten, filizler sürüp çoğalmak” (LO, 214); **kardeşle-** (**karındaşla-**) “fidan kökünden filiz sürüp azmak” (KAT, 592); **GTü.** **kardeşlen-** hlk. “1. Ekin bir kökten birkaç sap birden üremek. 2. Kardeş sahibi olmak” (TS, 1325)

karğışla- : < *karğışla-* (< *karğış+la-*) **Kıpçak** *karğışla-* “beddua etmek” (DM, 24a/12); **GTü.** *karğışla-* “kargımak” (TS, 1328)

karıla- : < *karıla-* (< *karı+la-*) **Karah.** *karıla-* “yaşlı saymak; ihtiyarlığa nispet etmek” (DLT III, 324-7); **EAT** *karıla-* “Bir gün dilerem ki katam cânımı yârüm cânına/ Hoş karılavuz yatavuz ışk odına kata kara” (KBD, G.861/2); **Çağ.** *karıla-* “ihtiyârlık, pîrlık, müsinn, sâl-hürde” (ŞSL, 445)

karılat- : < *karılat-* (< *karı+la-t-*) **Karah.** *karılat-* “boylatmak, karışlamak, ölçmek” (KB, 2595); **karıla-** “boylamak, karışlamak, arşınlamak, ölçmek” (DLT I, 309-14)

karıncalan- : < *karıncalan-* (< *karınca+la-n-*) **Osm.** *karıncalan-* “uyuşup batar gibi olmak, tenemmül” (LO, 215); **karıncalan-** “1. Karınca peyda etmek, karınca dolmak. 2.

Uyuşup üstünde karıncalar geziyor veya iğneler batıyor gibi görünmek. 3. Pastan delik deşik olmak.” (KAT, 594); **GTü. karıncalan-** “1. Bir yere, bir şey üzerine karınca üşüşmek. 2. Vücudun bir yerindeki uyuşukluktan sonra, kan dolaşımının başlamasıyla o yerde karıncalar dolaşır gibi bir izlenim uyanmak. 3. Metal yüzeylerde pas yüzünden yer yer ufak delikler oluşmak. 4. Verici veya alıcıdaki bozukluk sebebiyle televizyonda görüntü bozulmak. 5. mec. Aşırı zihin yorgunluğundan dolayı bir şeyi, bir durumu kavramada zorluk çekmek.” (TS, 1330)

karınla- : < *karınla-* (< *karın+la-*) **Karah. karınla-** “karna vurmak” (DLT III, 345-27); **Osm. karınla-** “karınlanmak, karnı büyümek” (TTS, 2307); **karınla-** “karın karına çatmak, yanaşmak” (LO, 215); **karınla-** “[Gemiler] karın karına gelmek, yan yana gelip temas etmek” (KAT, 594); **GTü. karınla-** “gemi yanını dayamak” (TS, 1330)

Kelimenin DLT’de “karna vurmak” anlamıyla kayıtlı olduğu görülmekle birlikte “karnı büyümek” anlamında yer alan kullanımıyla Arslan Erol kelimeyi anlam genişlemeleri içerisinde ele almıştır (Arslan Erol, 2008: 318).

karışla- : < *karışla-* (< *karış+la-*) **Karah. karışla-** “karışlamak” (DLT III, 335-26); **Harezmi karışla-** “karışla ölçmek” (İBML, 38); **Kıpçak karışla-** “karışlamak (BM)” (KıpçTS, 128); **Çağ. karışla-** “karış ile ölçmek, saymak ve çep itmek” (ŞSL, 444); **Osm. karışla-** “karışla ölçmek” (LO, 216); **karışla-** “karışla ölçmek” (KAT, 595); **GTü. karışla-** “karışla ölçmek” (TS, 1331)

karla- : < *karla-* (< *kar+la-*) **Karah. karla-** “karlamak” (DLT III, 298-20), **karlan-** “karlanmak, kar yağmak” (DLT III, 197-8), **karlat-** “kar yağdırmak” (DLT II, 347-26); **karıla-** “karlamak, ses çıkararak kar getirmek” (DLT III, 324-13); **GTü. karla-** “kar yağmak” (TS, 1333), **karlan-** “1. Kar ile örtülmek, kar ile kaplanmak. 2. Ekranda görüntü siyah beyaz noktalarla kaplanmak.” (TS, 1333)

karlukla- : < *karlukla-* (< *karluk+la-*) **Karah. karlukla-** “karluk boyundan saymak, Karluk boyuna nispet etmek” (DLT III, 351-8), **karluklan-** “karluk kılığına girmek” (DLT II, 276-3)

karmala- : < *karmala-* (< *karma+la-*) **Karah. karmala-** “yağma etmek, kapmak, yağmalamak” (DLT III, 354-4), **karmalaş-** “yağmalamakta yarış ve yardım etmek” (DLT II, 221-25); **Kıpçak qarmaladı** “dokundu” (Kİ, 71); **karımala- (II)** “kaybolan bir şeyi bulmak için aramak (TZ)”, **karımala- (III)** “eşyayı karıştırmak, karmakarışık

etmek (İH)” (KıpçTS, 129); **EAT *ķarmala-*** “parçalamak, hücum etmek” (MT, 6b-7); ***ķarmala-*** “yakalamak, tutmak, kavramak, avuçta sıkmak, kapmak” (DK, 209-8); ***karmala-*** “şurasından burasından kavramak, avuç içine alıp tutmak” (TTS, 2318)

Kelimenin “yağmalamak” anlamından “yakalamak, tutmak, kavramak, avuçta sıkmak” anlamları anlam genişlemesine uğradığını göstermektedir.

ķarsala- : < *ķarsala-* (<*ķarsa+la-*) **Kıpçak *ķarsala-*** “hoplamak, zıplamak (İH)” (KıpçTS, 129)

karsala- : < *karsala-* (< *karsa+la-*) **karsala-** “yakmak, kavurmak” (TTS, 2320)

ķarşulaş- : < *ķarşulaş-* (< *ķarşu+la-ş-*) **Kıpçak *ķarşulaş-*** “karşılaşmak” (KFT, 143b/6); ***ķarşıla-*** “karşılaşmak (TZ)” krş. *ķarşıla-* (KıpçTS, 129), ***ķarşıla-*** “karşılamak (Gİ, KF)” krş. *ķarşıla-* (KıpçTS, 129); **EAT *ķarşıla-*** “karşılamak” krş. bk. *ķarşıla-* (YZ, 14v11), ***ķarşıla-*** “karşılamak” krş. bk. *ķarşıla-* (YZ, 79r9); ***ķarşıla-*** “karşılamak” (SN, 350-1); ***ķarşıla-*** “karşılamak, karşısına çıkmak” (TİKT, 209a/18); ***ķarşıla-*** “karşılamak, karşısına çıkmak” (DK, 70-9), ***ķarşıulaş-*** “karşılaşmak” (DK, 301-13); ***ķarşıla-*** “karşılamak” (EATKT, 355a/1); **Osm. *karşıla-*** “karşılamak” (ZD, 1029); ***karşıulaş-*** “Yok çâre karşılaşmaga çün rûzgâr ile/ Düşse ‘aceb mi dâmene-i kûhsâre mevc (NAD, K.23/6); ***karşıulaş-*** “Birbiri ile karşılaşıır ebrüvân gibi/ Tîğ-i tegâfûlünle nigâh-ı terahhümün (ŞGD, G.202/6); ***ķarşıla-*** “ ‘Avdet itdükde gelüp Beyt-i Hüdâ’dan züvvâr/ Ķarşular hürmet idüp şâh-ı kerübî-kirdâr (KçzİMD, 54); ***karşıla-*** “istikbal, telâkki, muaraza, müdafaa, bî-edebâne cevap” (LO, 217), ***karşıulaş-*** “tekabül, müvazene, mahbuplu düşmek” (LO, 217), ***karşıulaştır-*** “muvazene, mukabele etmek” (LO, 217); ***karşıla-*** “1. Karşısına çıkmak, istikbal etmek. 2. Karşı ve sert cevap vermek, karşı durmak, dik gelmek. 3. Vuku bulacak bir suali bir cevap ile defetmek.” (KAT, 597), ***karşıulaş-*** “1. Karşı karşıya gelmek, yüz yüze gelmek, rû-be-rû olmak, muvacehe olunmak. 2. Boy ölçüşmek, mübareze etmek. 3. Hesabı muvazene ve teka-bül ettirip ödeşmek.” (KAT, 597), ***karşıulaştır-*** “1. Mukabele etmek. 2. Muvazene etmek.” (KAT, 598); **GTü. *karşıla-*** “1. Dışarıdan gelen bir kimseye karşılayıcı olarak çıkmak, istikbal etmek. 2. Karşılık olmak, denk gelmek, tekabül etmek. 3. Söylenen, yapılan, bildirilen bir şeyi olumlu veya olumsuz bulmak. 4. Önlemek, durdurmak. 5. Masrafi ödemek. 6. Boksta karşı oyuncunun yumruklarını savmak.” (TS, 1337), ***karşıulan-*** “karşılama işi yapılmak” (TS, 1337), ***karşıulaş-*** “1. Karşı karşıya gelmek, rastlaşmak. 2. İki sporcu veya iki takım yarışmak.” (TS, 1337), ***karşıulaştır-*** “1.

Karşılaştırma işini yaptırmak. 2. Kişi ve nesnelerin benzer veya ayrı yanlarını incelemek için kıyaslamak, mukayese etmek. 3. Dikişte giysinin bir yanına yapılan işlemi, eşitlik sağlamak amacıyla öbür yanında uygulamak.” (TS, 1337)

kartlan- : < *kartlan-* (< *kart+la-n-*) **kartlan-** “1. Tazeliği geçip kart ve sert olmak. [Kartalmak sureti eskimiştir.] 2. Gençlik taraveti geçmek, büyümek, geçkin olmak.” (KAT, 598), **kartlaş-** fl. ve: *kartlanmak*. (KAT, 598); **GTü. kartlaş-** “kart duruma gelmek” (TS, 1340)

kasavetlen- : < *kasavetlen-* (< *kasavet+le-n-*) **kasavetlen-** “tasalanmak, keder etmek, gaailesini çekmek” (KAT, 599); **GTü. kasavetlen-** “kasavet sahibi olmak” (TS, 1342)

kasıgla- : < *kasıgla-* (< *kasıg+la-*) **Karah. kasıgla-** “itekleme, itmek; avurda vurmak” bk. *kısıgla-*. (DLT III, 336-23), **kısıgla-** “İtelemek, itmek, avurduna vurmaki bk. *kasıgla-* (DLT III, 336-23)

käskilä- : < *käskilä-* (< *käski+lä-*) **Uyg. käskilä-** “keskilemek, ufaltmak” (ETG, 279); **käskilä-** “ufaklamak, küçük parçalara bölmek” (EUTS, 107); **Çağ. kisküledi** “kâflar kâf-i Arabîdir, kesmelü eyledi demektir” (AL, 349); **kisküle-** “koyun ve kurban zebh etmek, ser-burîden, kismek, be-şadağa-küşten” (ŞSL, 541)

kastarla- : < *kastarla-* (< *kastar+la-*) **Osm. kastarla-** “ağartma, kasare” (LO, 218); **kastarla-** “(Pamuk ipliğini vesaireyi) ağartmak” (KAT, 601); **GTü. kastarla-** “hlk. Kastar işi yapmak” (TS, 1344), **kastarlan-** “hlk. Kastar işi yapılmak” (TS, 1344)

kaşağıla- : < *kaşağıla-* (< *kaşağı+la-*) **kaşağıla-** ft. ve: **kaşamak** “hayvana kaşağı sürmek, kaşağı ile temizlemek, tımar etmek” (KAT, 601); **GTü. kaşağıla-** “tımar etmek için hayvana kaşağı sürmek” (TS, 1345), **kaşağılan-** “kaşağılama işi yapılmak” (TS, 1345), **kaşağılat-** “kaşağılama işini yaptırmak” (TS, 1345)

kaşıkla- : < *kaşıkla-* (< *kaşık+la-*) **Karah. kaşıkla-** “kaşıklamak” bk. *kaşukla-*. (DLT III, 338-17), **kaşukla-** “kaşıklamak” bk. *kaşıkla-*. (DLT III, 338-17), **kaşuklan-** “kaşık sahibi olmak” (DLT II, 268-29); **GTü. kaşıkla-** “kaşıkla yemek” (TS, 1347), **kaşıklan-** “kaşıkla yenmek” (TS, 1346), **kaşıklat-** “kaşıklama işini yaptırmak” (TS, 1347)

kaşla- : < *kaşla-* (< *kaş+la-*) **Kıpçak qaşladı** “haşladı” (KıpçTS, 72)

kaşla- : < *kaşla-* (< *kaş+la-*) **Karah.** *kaşla-* “kaş, germeç yapmak; kaşa vurmak” (DLT III, 299-9)

Arslan Erol *kaşla-* fiilinin ilk defa Kaşgarlı'da kayıtlı olduğunu ifade ederek kelimeyi anlam genişlemeleri içerisinde ele almıştır (Arslan Erol, 2008: 322).

kaşla- : < *kaşla-* (< *kaş+la-*) **Osm.** *kaşla-* “yüzüğe taş oturtmak” (LO, 219); *kaşla-* “yüzük taşını halkaya takmak, yüzüğe taş takmak” (KAT, 602); **GTü.** *kaşla-* “yüzüğün taşını kaşa oturtmak” (TS, 1347)

kaṭārla- : < *kaṭārla-* (< *kaṭār+la-*) **Kıpçak** *kaṭārla-* <Ar. +T. “katar katar dizmek (İH)” (KıpçTS, 131); **EAT** *kaṭarla-* “birbirine ilave ederek götürmek” (SN, 294-6); *katarla-* “hayvanları bir sırada dizip katar yapmak” (KAT, 603); **GTü.** *katarla-* hlk. “katar durumuna getirmek, arka arkaya dizmek” (TS, 1349), *katarlan-* hlk. “katar durumuna gelmek, arka arkaya gelmek” (TS, 1349)

katıġlan- : < *katıġlan-* (< *katıġ+la-n-*) **KökTü.** *katıġlan-* “1. Katılaşmak, sertleşmek 2. Çalışmak, çabalamak, didinmek, emek sarf etmek” (ETYSVİ, 448, 522) “k(a)ra : bod(u)n(u)m : *k(a)t(i)ġl(a)n(i)ġ* : el tör(ü)sü : ıdm(a)ġ (Ye 10/7)”, *kaṭaġlan-* “bk. *kaṭıġlan-*” (ETG, 278), *kaṭıġla-* “yormak, germek, zorlamak” (ETG, 278), *kaṭıġlan-*, *kaṭaġlan-*, *kaṭtiġla-* “zahmet etmek, cehtetmek, uğraşmak” (ETG, 132, 249, 250); **Uyg.** *kaṭıġlan-* “gayret etmek, çabalamak” (AY, 168.1-2); *kaṭıġlan-* “katlanmak, gayret etmek, cehtetmek” (Üİ, 121a 8); *kaṭaġlan-* = *kaṭıġlan-* “cehtetmek katlanmak” (EUTS,170), *kaṭıġlan-* “Ceht etmek, gayret göstermek, dürişmek, uğraşmak” = *kaṭaġlan-* “zahmet etmek” (EUTS, 171), *kaṭuġlantur-* “teşvik ve takviye etmek, yeltenmek, düşündürmek, cehtdettirmek” (EUTS, 171); **Karah.** *kaṭıġlan-* “katlanmak, çabalamak” (KB, 1570); *kaṭıġlan-* “çabalamak, uğraşmak” (DLT II, 268-18); *kaṭıġlan-* “çabalamak, uğraşmak, Allah yolunda cehtetmek” (KTKT, Kök: 87r/8=005/054), *kaṭıġla-* “sert davranmak, uğraşmak”(KTKT, Kök: 146v/6=009/073), *kaṭıġlan-* “çablamak, uğraşmak, savaşmak” (KTKT, Ünlü: 248v/5=022/078); **Harezmi** *kaṭıġlan-* “katlanmak” (ME, 175-8), *kaṭıġla-* “sertleşmek” (ME, 120-4); *kaṭıġlan-* “katlanmak, dayanmak, zahmet çekmek, yorulmak” (KE, 248r8); *kaṭıġlan-* “uğraşmak, zorlanmak, direnmek” (MM, 279/4); *kaṭıġla-* “gayret etmek” (HŞ, 1928), *kaṭıġlan-* “gayret etmek” (HŞ, 2101); *kaṭıġlan-* “gayret etmek, çaba göstermek, uğraşmak, zorlanmak; hasta olmak” krş. *kaṭılan-* (NF, 71-16), *kaṭılan-* “çaba göstermek, uğraşmak krş. *kaṭıġlan-* (NF, 396-5); *kaṭıġlan-*

“katlanmak, tahammül etmek, sabretmek” (HTKT, 343b/2=24/60); **Kıpçak *qatılandı*** (Kİ, 72); ***katulan-*** “çabalamak, gayret etmek (CC)” KıpçTS, 132); **Çağ. *katıglaş-*** “katılaşmak, sertleşmek”(ÇFK, 47a-1); ***katıqlaş-*** “bekişmek, serpilîşmek, birbirine karışmak, araraşmak, hem-vâre olmak, mahlût” (ŞSL, 435); ***katıglaş-*** “katılaşmak, sertleşmek krş. *katıqlaş-*” Sİ (ÇTS, 592); bk. *katlan-*.

Asıl anlamı “sertleşmek” olan fiilin “çabalamak, uğraşmak, gayret etmek” ve ‘katlanmak, dayanmak” vb. anlamlarıyla birlikte anlam genişlemesine uğradığı görülmektedir (Arslan Erol, 2008: 325).

katılan- : < *katılan-* (< *katı+la-n-*) ***katılan-*** “sertleşmek, dürüş ve haşin olmak” (KAT, 604), ***katılaş-*** “sertleşmek, dürüş ve haşin olmak” (KAT, 604), ***katılaştır-*** “sertleştirmek, dürüş ve haşin etmek” (KAT, 604); **GTü. *katılaş-*** “1. Katı duruma gelmek. 2. mec. İz bırakmak, belirgin duruma gelmek.” (TS, 1350), ***katılaştır-*** “katı duruma getirmek” (TS, 1350) bk. *katıgılan-*.

katla- : < *katla-* (< *kat+la-*) **Kıpçak *katla-*** “yanında, yakınında olmak ?” (MG, 111b-5), ***katla-*** “yuvarlanmak (MG)” (KıpçTS, 132), **Çağ. *katlama*** “devşirmek, kumâşı kat kat kırub bükme. bir nev‘ yağlı etmek, börek, pāçe, katlama” (ŞSL, 434), ***katlan-*** “eglenmek, işbâr ve tahammül itmek, hamîde ve ihmâl olmak, bükülme, pîç ü tâb” (ŞSL, 434); **Osm. *katla-*** “ince şeyi kat kat bükme, devşirmek, kumaşı kat kat kırmak, libası kırımına devşirip düzlemek” (LO, 220), ***katlandır-*** “imhâl, irzâ, icbar etmek, insinâ, kıvrım kıvrım büküm büküm yılan çıyan gibi burulmak” (LO, 220), ***katlan-*** “eğilmek, tahammül, ıstıbâr, irtikâp, iki kat hamide olmak, hamur gibi kat kat olmak, katlaşmak, imhâl olmak” (LO, 220); ***katla-*** “1. Kumaş vesaireyi kat kat bükme, bükerek sarmak, devşirmek. 2. İki, kat etmek, tekrarlamak.” (KAT, 605), ***katlandır-*** “1. Kıvrım kıvrım ve büküm büküm bükme. 2. Naçar rıza verip kabul etmeye mecbur eylemek, bi’z-zarûre irzâ etmek.” (KAT, 605), ***katlan-*** “1. Kat kat olmak, bükülmek, eğilmek. 2. Naçar kabul etmek, hâh-nâ-hâh rıza vermek = *fc*. Bükülmek, eğilmek.” (KAT, 605), ***katlat-*** “kumaş ve esvap vesaireyi birine kat kat ettirip devşirtmek” (KAT, 605); **GTü. *katla-*** “1. Kâğıt, kumaş vb. nesneleri üst üste kat oluşturacak biçimde bükme. 2. Artırarak çoğaltmak.” (TS, 1352), ***katlan-*** “1. Katlama işi yapılmak. 2. mec. Hoş olmayan bir duruma, güç şartlara dayanmak, tahammül etmek.” (TS, 1352-1353); ***katlat-*** “katlatma işini yaptırmak” (TS, 1353)

katlan- : < *katlan-* (< *kat+la-n-*) **Karah.** *katlan-* “katlanmak” (AH, 192)(?); **Harezmi** *katlan-* “katlanmak” (ME, 212-5); *katlan-* “katlanmak, dayanmak, tahammül etmek” (KE, 81r21), *katlat-* “tahammül ettirmek, zora dayandırmak” (KE, 177v7); *katlan-* “katlanmak, dayanmak” (HŞ, 3233); **Kıpçak** *qatlandı* “sabr ve tahammül etti” (Kİ, 73); **EAT** *katlan-* “dayanmak, tahammül etmek, sabretmek” (YE, 159v1); *katlan-* “katlanmak” (YZ, 107r6); *katlan-* “katlanmak, tahammül etmek” (SN, 315-7); *katlan-* “katlanmak, tahammül etmek, dayanmak” (ADD, 128-6); *katlan-* “dayanmak, sabretmek” (KT, 175/7); *katlan-* “dayanmak, tahammül etmek, sabretmek” (TİKT, 218a/2); *katlan-* “tahammül etmek” (MT, 18a-1); *katlan-* “katlanmak, dayanmak” (BH, 49B/5); *katlan-* “katlanmak, dayanmak, tahammül etmek” (DK, 102-6); *katlan-* “sabretmek, dayanmak, katlanmak” (EATKT, 265b/2); *katlan-* “katlanmak, dayanmak” (TN, 65b.12); *katlan-* “sabr etmek, sebat etmek” (MBHKT, 35a-2=3/200), *katlan-* “sabretmek, katlanmak” (MR, 168b/18); *katlan-* “Tardur gönül be-gâyet ü işkun denizi od/ Cân niçe katlanı bile pes der-hevâ-yı ışk” (KBD, G.1/10); *katlan-* “La'l-i lebinden em uman gerek ki derde katlana/ Zülfine bû apara mı katlanmayan şeb-gîrine” (KBD, G.458/3); *katlan-* “dayanmak, tahammül etmek” (ŞD, G.XVII/7); **Çağ.** *katlan-* “katlanmak, dayanmak, tahammül etmek” (LD, 125); *katlan-* “katlanmak, dayanmak” (ŞHD, 65b-13); *katlan-* “eglenmek, işbâr ve tahammül etmek, hamîde ve ihmâl olmak, bükülme, pîç ü tâb.” (ŞSL, 434); *katlan-* “katlanmak” (ÇGT, 81/5); *katlan-* “katlanmak, dayanmak” NH (ÇTS, 594); **Osm.** *katlan-* “1. tahammül etmek, dayanmak, sabr etmek (BkD, G.520/5); 2. beklemek (BkD, G.200/2); *katlan-* “İtmişsin erba'îne girüp bâdeden ferâğ/Katlan 'Atâyî gelmeye mi bir dahi bahâr (NAD, G.31/7); *katlan-* “Anlayan hüsnini ey dil girih-i ebrûnun/ Hışmgîn olduğına katlanur ol meh-rûnun (ŞYD, G.206/1); *katlan-* “1. Dayanmak, tahammül etmek. 2. Sabretmek, beklemek” (TTS, 2351, 2353); *katlandır-* “imhâl, irzâ, icbar etmek, insinâ, kıvrım kıvrım büküm büküm yılan çıyan gibi burulmak” (LO, 220), *katlan-* “eğilmek, tahammül, ıstıbâr, irtikâp, iki kat hamide olmak, hamur gibi kat kat olmak, katlaşmak, imhâl olmak” (LO, 220); *katlandır-* “1. Kıvrım kıvrım ve büküm büküm bükme. 2. Naçar rıza verip kabul etmeye mecbur eylemek, bi'z-zarûre irzâ etmek.” (KAT, 605), *katlan-* “1. Kat kat olmak, bükülmek, eğilmek. 2. Naçar kabul etmek, hâh-nâ-hâh rıza vermek = *fc*. Bükülmek, eğilmek.” (KAT, 605), *katlaş-* “naçar kabul edip razı olmak” (KAT, 605); **GTü.** *katlan-* “1. Katlama işi yapılmak. 2. mec. Hoş olmayan bir duruma, güç şartlara dayanmak, tahammül etmek.” (TS, 1352-1353) bk. *katıgılan-*.

“Günümüzde TS’de kelime, *mecazlaşmış* ‘hoş olmayan bir duruma, güç şartlara dayanmak, tahammül etmek’ anlamı yanında ‘katlama işi yapılmak’ anlamında kullanılmasıyla da yakın bir anlama geçmiştir” (Atmaca, 2016: 898).

katlan- : < *katlan-* (< *kat+la-n-*) **Karah.** *katlan-* “meyvalanmak (Kıpçak, Yemek ve Oğuz dillerince); dikenli ağaçlar meyvalanmak (Ö. Türklerce).” (DLT III, 197-1)

katranla- : < *katranla-* (< *katran+la-*) **katranla-** “katran sürmek” (KAT, 606), **katranlat-** “katran sürdürmek” (KAT, 606); **GTü.** *katranla-* “bir yere, bir şeye katran sürerek katranla kaplamak” (TS, 1354), **katranlan-** “katranlama işi yapılmak” (TS, 1354), **katranlat-** “katranlama işini yaptırmak” (TS, 1354)

katunlan- : < *katunlan-* (< *katun+la-n-*) **Karah.** *katunlan-* “hanımlanmak, han karısı şekline girmek” (DLT III, 206-1)

ķavīlen- : < *ķavīlen-* (< *ķavī+le-n-*) **Harezmi** *ķavīlen-* “güçlenmek, sağlamlaşmak” (KE, 84v18); *ķavīlendūr-* < **Ar.** *ķavī* + **Türkçe** + *lendūr-* “kuvvetlendirmek” (HŞ, 3980); **GTü.** *kavileş-* “sağlamlaşmak, pekişmek” (TS, 1357), *kavileştir-* “sağlamlaştırmak, pekitmek, pekiştirmek” (TS, 1357)

ķavla- : < *ķavla-* (< *ķav+la-*) **Kıpçak** *ķavladı* “yılan kabuğundan çıktı” (Kİ, 73); **Osm.** *ķavla-* (II) “tüyü dökülmek, derisi ve kabuğu soyulmak” (TTS, 2358), *ķavlan-* “tüy, deri, kabuk değiştirmek, kavlamak” (TTS, 2359); *ķavla-* “şişerek etinden ayrılan deri gibi kabarmak ve kavzamak, kurumak yılanın derisi kabarıp soyulmak, pare pare dökülmek” (LO, 221); *ķavla-* “kabarıp parça parça dökülmek, şişip etinden ayrılarak düşmek” (KAT, 608); **GTü.** *ķavla-* “kabarıp dökülmek, soyulmak” (TS, 1357), *ķavlan-* “kavlama işine uğramak” (TS, 1357), *ķavlaş-* “kav durumuna gelmek” (TS, 1357), *ķavlat-* “kavlamasına yol açmak” (TS, 1357)

ķāvla- : < *ķāvla-* (< *ķāv+la-*) **Çağ.** *ķāvla-* “karışdırmak, gömmek ve derin kazmak, taħarrī etmek, ķāvīden” (ŞSL, 513)

kavşıklan- : < *kavşıklan-* (< *kavşık+la-n-*) **kavşıklan-** “iki şey birbirine kavuşmak, birbiri üstüne gelmek” (TTS, 2360)

kavullaş- : < *kavullaş-* (< *kavul+la-ş-*) **EAT** *kavullaş-* “sözleşmek, ahit yapmak” (MBHKT, 49b-2); *kavilleş-* “sözleşmek, sözbirliği yapmak” (TTS, 2357); *kavilleş-* “sözleşmek,

söz bağlamak, mukavele etmek” (KAT, 607); **GTü. kavilleş-** “sözleşmek, söz birliği etmek, anlaşmak” (TS, 1357)

kayıdla- : < *kayıdla-* (< *kayid+la-*) **Kıpçak kayıdla-** “bağlamak” (KFT, 413a/3); **EAT kayıdla-** “kayıt altına girmek, bağlanmak” (MT, 54a-4); **GTü. kayıtla-** “birtakım şartlarla bağlamak, sınırlandırmak, takyit etmek” (TS, 1365)

kayıdla- : < *kayıdla-* (< *kayid+la-n-*) **EAT kayıdla-** <Ar.+T. “endişelenmek, telâşlanmak”(MR, 40b/5)

kayırla- : < *kayırla-* (< *kayır+la-*) **Kıpçak kayırla-** “kayırmak, iltifat etmek (TZ)” (KıpçTS, 133)

kaymaklan- : < *kaymaklan-* (< *kaymak+la-n-*) **Osm. kaymaklan-** “mayiler koyulaşıp yüzü deri tutmak, helime bağlamak” (LO, 223); **kaymaklan-** “üstünde kaymak bağlamak” (KAT, 612); **GTü. kaymaklan-** “kaymak bağlamak, kaymak tutmak” (TS, 1367) bk. *kayuklan-*.

kayırıla- : < *kayırıla-* (< *kayrı+la-*) **Çağ. kayırıla-** “kayub taban ve dizleri üzerine düşmek, kaymak, taymak, tayrılmak” (ŞSL, 460)

kayuklan- : < *kayuklan-* (< *kayuk+la-n-*) **Karah. kayuklan-** “kaymaklanmak” (DLT III, 198-1)

kazıkla- : < *kazıkla-* (< *kazık+la-*) **kazıkla-** “kazığa vurmak, kazık cezasıyla idam etmek” (KAT, 615); **GTü. kazıkla-** “1. Bir tarla veya arsanın sınırını belirtmek için kazık çakmak. 2. Bir malı bir kimseye değerinden çok pahalıya satmak, alışverişte aldatmak. 3. esk. Kazık cezasına çarptırmak.” (TS, 1373), **kazıklan-** “1. Bir malı değerinden çok pahalıya almak, alışverişte aldatılmak. 2. esk. Kazığa oturtulmak.” (TS, 1373)

kebînle- : < *kebînle-* (< *kebîn+le-*) **Kıpçak kebînle-** <Fa. +T. “nikâhlamak, nikâh kıymak, mehir vermek (TZ)” (KıpçTS, 135)

keble- : < *keble-* (< *keb+le-*) **EAT keble-** “gevelemek” (MT, 35b-20)

keçälä- : < *keçälä-* (< *keçä+lä-*) **Karah. keçälä-** “gecelemek” (KTKT, Ünlü: 294r/9=030/017); **Harezmi kēcelet-** “geceletmek” (ME, 105-2); **keçele-** “gecelemek, geceyi geçirmek” (NF, 434-15); **EAT gēcele-** “gecelemek” (MR, 162b/4); **Osm.**

gicele-“Ruhların evsâfını yazar diyü ey mâh-rû/ Giceler oldu benümle subha dek bî-dâr şem‘ (NAD, G.118/3); **gecele-** “geceyi geçirmek” (TTS, 1613); **gecele-** “bir yerde gece kalmak, beytütet etmek” (LO, 152); **gecele-** “1. Bir yerde gece kalmak, geceyi geçirmek. 2. Vakit gece olmak, karanlık basmak.” (KAT, 366); **GTü. gecele-** “1. Geceyi bir yerde geçirmek. 2. Gecenin geç saatlerine kadar bir şeyle uğraşmak” (TS, 912)

gecele- fiili günümüzde “1. Geceyi bir yerde geçirmek. 2. Gecenin geç saatlerine kadar bir şeyle uğraşmak” anlamlarıyla TTS’deki anlamına yakın bir anlama geçmiştir (Atmaca, 2016: 889).

keçeleş- : < *keçeleş-* (< *keçe+le-ş-*) **keçeleş-** “1. Uyuşmak, hışır hışır olmak. 2. Karışıp teller belli olmayacak surette keçe gibi olmak.” (KAT, 617), **keçeleştir-** “1. Uyuşturmak, hışır hışır etmek. 2. Saçı birbirine geçirip telleri belli olmayacak surette keçe gibi yapmak.” (KAT, 617); **GTü. kecele-** “1. Bir nesneye keçe geçirmek. 2. Metal bir yüzeyi keçeyle parlatmak.” (TS, 1375), **keçelen-** “keçeleşmek” (TS, 1375), **keçeleş-** “1. Telleri birbirinin içine girip karışarak ayrılmaz olmak. 2. Deri pürüzlü duruma gelmek, keçe gibi olmak. 3. mec. Vücudun bir yeri uyuşup duyarlığı azalmak.” (TS, 1375), **keçeleştir-** “keçeleşmesine yol açmak” (TS, 1375)

kederlen- : < *kederlen-* (< *keder+le-n-*) **kederlen-** “tasalanmak, mükedder ve mağmum olmak” (KAT, 617); **GTü. kederlendir-** “keder, üzüntü duymasına yol açmak, acı vermek.” (TS, 1376), **kederlen-** “kederli olmak, üzölmek, tasalanmak, mükedder olmak” (TS, 1376)

kedhle- : < *kedhle-* (< *kedh+le-*) **Karah. kedhle-** “çabalamak” (DLT III, 300-1)

keğigle- : < *keğigle-* (< *keğig+le-*) **Harezmi keğigle-** “örtönmek, gizlenmek” (KE, 31r20)

kefele- : < *kefele-* (< *kefe+le-*) **Osm. kefele-** “atın tüylerini parlatmak” (LO, 226); **kefele-** “1. (Atı) kese ile silmek, tımar etmek. 2. (Atın tüylerini) parlatmak” (KAT, 618); **GTü. kefele-** “atı kefe (II) ile silip tüylerini parlatmak” (TS, 1378)

kefenle- : < *kefenle-* (< *kefen+le-*) **Harezmi kefenle-** <Ar.+T. “kefene sarmak” (NF, 131-11); **Kıpçak kefenlemek** “kefenleme” (KFT, 171a/43); **EAT kefenle-** “kefenlemek” (TİKT, 46b/21); **Osm. kefenlen-** “kefene sarılmak, tekfin edilmek” (NbDS, G.339/6); **kefenle-** “Zebanzedi kefinlemek. Kefene sarmak, teşhiz ve tekfin, mutlaka sarmak”

(LO, 226); **kefenle-** “[zebanzedi: kefinlemek] 1. Ölüyü kefene sarmak, tekfin etmek. 2. Tavuk ve hindi vesaireyi bütün olarak yufkaya sarıp pişirmek.” (KAT, 618); **GTü. kefenle-** “ölüyü kefen sarmak, tekfin etmek” (TS, 1378)

kehlelen- : < *kehlelen-* (< *kehle+le-n-*) **kehlelen-** “bitlenmek, bit tutmak” (KAT, 619)

kehländür- : < *kehländür-* (< *kehl+lä-n-dür-*) **Karah. kehländür-** <Ar.+T. “tembellik ettirmek, üşendirmek” (KTKT, Kök: 143v/7=009/046)

kekele- : < *kekele-* (< *keke+le-*) **kekele-** “harfleri tekrar ederek söyleyememek, keke gibi söylemek” (KAT, 619); **GTü. kekele-** “1. Damak sesleriyle başlayan kelimeleri ve heceleri tekrarlayarak ve keserek konuşmak. 2. mec. Ne söyleyeceğini şaşırıp kelimeleri birbirine karıştırmak” (TS, 1379)

kekleş- : < *kekleş-* (< *kek+le-ş-*) **kekleş-** “alay etmek” (TTS, 2398); **GTü. kekle-** “ argo. Kandırmak” (TS, 1379)

keleplen- : < *keleplen-* (< *kelep+le-n-*) **Karah. keleplen-** “bir yer “kelep” otuna sahip olmak” (DLT II, 269-1)

kemerlen- : < *kemerlen-* (< *kemer+le-n-*) **EAT kemerlen-** “kemerlenmek”, “Bilüme müşğ saçını şehâ kemerlenürem/ Niçe ki gamzen oh ura cigerde ferlenürem” (KBD, G.1166/1)

kemle- : < *kemle-* (< *kem+le-*) **Harezmi kemle-** “(Zaman) belirlemek, tayin ve tesbit etmek” (ME, 94-7), **kemleş-** “kararlaştırmak” (ME, 121-5)

kemle- : < *kemle-* (< *kem+le-*) **Karah. kemle-** “kötülemek, hasta olmak” bk. *kemlen-* . (DLT III, 301-7), **kemlen-** “hastalanmak” bk. *kemle-* . (DLT II, 253-25), **kemlet-** “sıkıntı veya zarar vermek, kötületmek; hasta etmek” (DLT II, 349-2)

kemrelendir- : < *kemrelendir-* (< *kemre+le-n-dir-*) **kemrelendir-** “kabuk bağlatmak” (TTS, 2410); **GTü. kemre bağlamak** “deride kir tabakası oluşmak” (TS, 1386)

kençeklen- : < *kençeklen-* (< *kençek+le-n-*) **Karah. kençeklen-** “kençek kılığına girmek, kençekleşmek” (DLT II, 277-22)

kenetle- : < *kenetle-* (< *kenet+le-*) **Osm. kenetle-** “büyük taşları demirle birbirine raptetmek, som duvar yapmak, kırık kâse bendetmek” (LO, 228), **kenetlen-** “çeneler, dişler

kürâz” (LO, 228); **kenetle-** “kenet etmek, kenet denilen demir veya tel rabıta ile bağlayıp yapıştırmak” (KAT, 624), **kenetlen-** “1. Kenet denilen demir veya tel rabıta ile bağlanıp yapıştırılmak. 2. mec. Kenet olmuş gibi sıkı kapanmak.” (KAT, 624), **kenetlet-** “kenet ettirmek, kenet ile raptettirmek” (KAT, 624); **GTü. kenetle-** “1. Kenetle tutturmak veya kenetle birbirine bağlamak. 2. mec. Birbirine geçirerek bağlamak. 3. mec. Sıkıca birbirinin üzerine kapamak.” (TS, 1390), **kenetlen-** “1. Kenetleme işine konu olmak. 2. İki uzay aracı birbirine monte edilmek. 3. mec. Bir konuda aynı tutum ve davranışı göstermek. 4. mec. Birbiriyle dayanışma içine girmek. 5. mec. Sıkıca birbirinin üzerine kapanmak, birbirine geçerek bağlanmak.” (TS, 1390)

kepazele- : < *kepazele-* (< *kepaze+le-*) **kepazele-** ft. bk. *kepazelet-*. (KAT, 624), **kepazelen-** “itibar ve haysiyeti kaybetmek, rezil ve rüsvây veya müptezel olmak” (KAT, 624), **kepazelet-** “1. Kıymetsiz ve itibarsız etmek, rezil ve rüsvây etmek, haysiyeti gidermek. 2. Pek ucuzlatarak veya bozarak kıymet ve itibardan düşürmek.” (KAT, 624); **GTü. kepaze etmek** “utanılacak bir duruma düşürmek” (TS, 1391), **kepaze olmak** “gülünç veya utanılacak duruma düşmek” (TS, 1391)

keregülen- : < *keregülen-* (< *keregü+le-n-*) **Karah. keregülen-** “çadırılanmak, çadır edinmek, çadıra girmek” (DLT III, 205-20)

kergekle- : < *kergekle-* (< *kergek+le-*) **Uyg. kergekle-** “gerek görmek” (Üİ, 116b 16); **kärgäklü-** “lâzım olmak, ihtiyaç hissetmek, gereksemek” (EUTS, 106); **Karah. kerekle-** “yokluğu dolayısıyla aramak” (KB, 961); **kerekle-** “yokluğu dolayısıyla aramak, araştırmak” (DLT III, 341-3)

kesele- : < *kesele-* (< *kese+le-*) **kesele-** “hamamda kese sürmek, kese sürerek vücudun kirini çıkarmak” (KAT, 628), **keselen-** “hamamda kese sürünüp temizlenmek” (KAT, 628); **GTü. kesele-** “kir çıkarmak için vücudu kese ile ovmak” (TS, 1396), **keselen-** “1. Keseleme işi yapılmak. 2. Kendini keselemek.” (TS, 1396), **keselet-** “keseleme işini yaptırmak” (TS, 1396)

keskinlen- : < *keskinlen-* (< *keskin+le-n-*) **Osm. keskinlen-** “Keskinleşmek, darplı, hadîd, şedit olmak, teşhîz, imha olunmak, tünd olmak, künd zıddı. Tagallüb etmek” (LO, 230); **keskinlen-** (**kesginlen-**) fl. Keskin olmak, bk. *keskinleş-*. (KAT, 629), **keskinleş-** “1. Çok keser veya deler olmak, katı veya hâd olmak, bilenmek. 2. Sertleşmek, kuvvet peyda etmek. 3. Faal ve cüst ü çâlâk olmak.” (KAT, 629-630); **GTü. keskinleş-**

“keskin duruma gelmek” (TS, 1399), **keskinleştir-** “keskin duruma getirmek” (TS, 1399), **keskinlet-** “keskin duruma getirmek” (TS, 1399)

kesle- : < *kesle-* (< *kes+le-*) **Karah. kesle-** “kesekle koğmak” (DLT III, 300-15)

kesmelen- : < *kesmelen-* (< *kesme+le-n-*) **Karah. kesmelen-** “zülüflenmek, kâküllemek” (DLT III, 203-6)

kethudâlan- : < *kethudâlan-* (< *kethudâ+la-n-*) **Osm. kethudâlan-** “efelik taslamak, yüklenmek” (ZD, 2345)

kevlen- : < *kevlen-* (< *kev+le-n-*) **Harezmi kevlen-** “ihtiyarlamak, güçsüzleşmek, zayıflamak” (KE, 167r16)

keyiflen- : < *keyiflen-* (< *keyif+le-n-*) **keyiflen-** “1. Sevinmek, inşirâh ve inbisât kesbetmek, haz eylemek. 2. Hafif surette sarhoş olmak, neşelenmek.” (KAT, 634), **keyifsizlen-** “hafif surette hastalanmak, münharifü’l-mizâc olmak” (KAT, 634); **GTü. keyiflendir-** “keyiflenme işini yaptırmak” (TS, 1404), **keyiflen-** “keyifli duruma gelmek, neşelenmek” (TS, 1404)

keyikle- : < *keyikle-* (< *keyik+le-*) **Kıpçak keyikle-** “avlamak, av yapmak (BM)” (KıpçTS, 142)

kezegleş- : < *kezegleş-* (< *kezeg+le-ş-*) **Harezmi kezegleş-** “nöbetleşmek” (ME, 108-7), **kezigleş-** “nöbetleşmek” (ME, 108-7)

kıçıkla- : < *kıçıkla-* (< *kıçık+la-*) **Kıpçak kıçıkla-** (II) “Alay etmek (TZ)” (KıpçTS, 143)

kıçıla- : < *kıçıla-* (< *kıçı+la-*) **Karah. kıçıla-** “gıdıklamak” (DLT III, 323-28); **Harezmi kıcıkla-** “gıdıklamak” (İBML, 42); **Kıpçak kıçıkla-** (I) “gıdıklamak (İH)” (KıpçTS, 143); **Çağ. kıçıkla-** “gıdıklamak” (LM, 3264); **kıçığla-** “tahdıs ve tahrik etmek, kicişlenmek, hārīden, kıtığlamak” (ŞSL, 497); **kıçığla-** “gıdıklamak, tahrik etmek kış. kıçıkla-” ML (ÇTS, 619); **kıcıkla-** “gıdıklamak” (TTS, 2468)

kıçınla- : < *kıçınla-* (< *kıçın+la-*) **kıçınla-** “geri geri gitmek, gerilemek” (TTS, 2469), **kıçınlan-** “geri geri gitmek” (TTS, 2469), **kıçınlat-** “geriletmek” (TTS, 2469)

kıdhıġla- : < *kıdhıġla-* (< *kıdhıġ+la-*) **Karah.** *kıdhıġla-* “kıyı dikmek; kıyılamak” (DLT, III, 336-12), *kıdhıġlan-* “kıyılanmak, kenarlanmak” (DLT II, 268-15); **GTü.** *kıyula-* “kıyı boyunca gitmek” (TS, 1432)

kıfçakla- : < *kıfçakla-* (< *kıfçak+la-*) **Karah.** *kıfçakla-* “Kıpçak boyundan saymak, Kıpçak boyuna nispet etmek” (DLT III, 351-13), *kıfçaklan-* “Kıpçak kılıġına girmek” bk. *kıwçaklan-* . (DLT II, 279-2), *kıwçaklan-* “kıpçak kılıġına girmek” bk. *kıfçaklan-* . (DLT II, 276-7)

kıflan- : < *kıflan-* (< *kıf+la-n-*) **kıflan-** “işçinin kıfı tutmak” (LO, 232)

kıftula- : < *kıftula-* (< *kıftu+la-*) **Karah.** *kıftula-* “sındı ile kırmak, kırmak” (DLT III, 352-9)

kıġlat- : < *kıġlat-* (< *kıġ+la-t-*) **Karah.** *kıġlat-* “fışkı ile gübreletmek; -at- sıçırtmak, tersletmek” (DLT II, 348-13); **Osm.** *kıġla-* “koyun, keçi ve deve gibi hayvanlar terslemek” (TTS, 2478); *kıġla-* “Hayvan terslemek. Kığırdanmak, sinlemek.” (LO, 232); *kıġıla-* (*kıġla-*) “(Koyun) terslemek” (KAT, 635); **GTü.** *kıġıla-* hlk. “koyun, keçi, deve pislemek” (TS, 1405)

kılavla- : < *kılavla-* (< *kılav+la-*) **Çaġ.** *kılavla-* “cılve ve perdâz virmek, kılıcın ağzını ziyâde keskin itmek, perdâhtlemek, iti ve bürrân itmek” (ŞSL, 506); **GTü.** *kılaġıla-* “bilemek” (TS, 1406)

kılıçla- : < *kılıçla-* (< *kılıç+la-*) **KökTü.** *kılıçla-* “kılıçla yaralamak veya öldürmek” (OY, KT K5) “sü[t](e)gişinte: yit(i)nç (e)r(i)g: kıl(ı)çl(a)dı:”, *kılıçla-* “kılıçla yaralamak veya öldürmek” (ETYSVİ, 505); **Karah.** *kılıçla-* “kılıçlamak, kılıç ile çalmak ve vurmak” (DLT III, 331-3), *kılıçlan-* “kılıç sahibi olmak” (DLT II, 267-15); **Harezmi** *kılıçlaş-* “kılıçla vuruşmak” (ME, 124-4); **EAT** *kılıçla-* “kılıçlamak, kılıçla vurup kesmek” (DK, 120-8), *kılıçlaş-* “kılıçlaşmak, karşılıklı olarak kılıçla vuruşmak” (DK, 250-12); *kılıçla-* “kılıçla vurmak, kesmek, kılıçtan geçirmek” (TTS, 2482), *kılıçlaş-* “birbirini kılıçlamak, kılıç kılıca gelmek” (TTS, 2482); **GTü.** *kılıçla-* “kılıçla çok sayıda insanı topluca öldürmek, kılıçtan geçirmek” (TS, 1408), *kılıçlaş-* “kılıçla dövüşmek” (TS, 1408)

kılıkılan- : < *kılıkılan-* (< *kılık+la-n-*) **Harezmi** *kılıkılan-* “huy edinmek” (ME, 176-6); *kılıkılan-* “başkasının hareket tarzını takınmak” (TTS, 2483)

kılınçlan- : < *kılınçlan-* (< *kılınç+la-n-*) **Karah.** *kılınçlan-* “nazlanmak, -kadın- kırışmak” (DLT III, 374-22)

kıllan- : < *kıllan-* (< *kıl+la-n-*) **EAT** *kıllan-* “kıl çıkmak” (MNHS, 118b.8); **Osm.** *kıllan-* “yaşlanmak, kart olmak” (LO, 233); *kıllan-* “1. Kıl peyda etmek, kılları gelmek. 2. Bıyığı sakalı gelmek, kartlaşmak.” (KAT, 637); **GTü.** *kıllan-* “1. Kılları çıkmak. 2. Bıyığı, sakalı çıkmak. 3. argo Şüphe etmek.” (TS, 1409)

kımırılan- : < *kımırılan-* (< *kımır+la-n-*) **Çağ.** *kımırılan-* “kımıldanmak, şallanmak, âheste hareketlenmek, cunbiden” (ŞSL, 508)

kımızlan- : < *kımızlan-* (< *kımız+la-n-*) **Karah.** *kımızlan-* “kımız sahibi olmak” (DLT II, 268-6)

kımlan- : < *kımlan-* (< *kım+la-n-*) **Osm.** *kımlan-* “ayağa kalkar gibi hazırlanmak, kuşlar uçmaya hazırlanıp kalkınmak” (LO, 233); *kımlan-* “1. Ayağa kalkmak üzere davranmak, kalkar gibi bir hareket etmek. 2. (Kuş) uçmak üzere hareket etmek.” (KAT, 638); **GTü.** *kımlan-* “esk. 1. Kuş uçmaya hazırlanmak. 2. Kalkacakmış gibi kıpırdamak” (TS, 1410)

kınala- : < *kınala-* (< *kına+la-*) **Kıpçak** *kınala-* “kına sürmek” (TA, 41b/7); *kınalan-* <Ar. +T. “kınalanmak (TZ)” (KıpçTS, 144); **EAT** *kınālan-* “kına sürmek” (TİKT, 67b/10); **GTü.** *kınala-* “kına koymak, kına ile boyamak” (TS, 1410), *kınalan-* “1. Kına konulmak, kına yakılmak. 2. Kına ile boyanmak” (TS, 1411) bk. *hınnāla-*.

kınla- : < *kınla-* (< *kın+la-*) **Karah.** *kınla-* “kın yapmak” (DLT III, 299-19); **Çağ.** *kınla-* “kılıca kın yapmak, gılıfa şokmak, bir mühim ve lazım şey’i kab ve zarf yapmak. kışaş ve zecr itmek” (ŞSL, 509); **Osm.** *kınla-* “kılıca kın yapmak” (LO, 234); *kınla-* “kılıca kın yapmak” (KAT, 638); **GTü.** *kınla-* “1. Bir şeye kın yapmak. 2. Bir şeyi kına geçirmek.” (TS, 1411)

kırbaçla- : < *kırbaçla-* (< *kırbaç+la-*) *kırbaçla-* “1. Kırbaçla vurmak, kırbaçla dövmek. 2. Kırbaacı sallayarak ve çatırdatarak hayvanları yürütmek.” (KAT, 639), *kırbaçlan-* “1. Kırbaçla vurulmak, kırbaçla dövülmek. 2. Kırbaç çalınmak.” (KAT, 639-640); **GTü.** *kırbaçla-* “1. Kırbaçla vurmak. 2. mec. Canlandırmak, destek vermek, harekete geçirmek.” (TS, 1414), *kırbaçlan-* “kırbaçla dövülmek” (TS, 1414), *kırbaçlat-* “kırbaçlama işini yaptırmak” (TS, 1414)

kırıġla- : < *kırıġla-* (<*kırıġ+la-*) **Çağ. kırıġla-** “kenāra çekilmek, çitde tırmak, ırak” (ŞSL, 500)

kırkla- : < *kırkla-* (< *kırk+la-*) **Osm. kırkla-** “kırk kere yıkamak, tıflı kırkınıcı gün hamama koymak” (LO, 235); **kırkla-** “kırk günü doldurmak” (KAT, 641); **GTü. kırkla-** “1. Lohusa veya yeni doğmuş bebek için kırk günü doldurmak. 2. Bir şeyi kırk defa yapmak ve özellikle birçok defa sudan geçirmek, çok yıkamak. 3. hlk. Doğumdan kırk gün sonra bebeği törenle yıkamak” (TS, 1418), **kırklan-** “kırklama işi yapılmak” (TS, 1418)

kırila- : < *kırila-* (< *kır+la-*) **Karah. kırila-** “kazmak, yerde çukurlar açmak” (DLT III, 299-4), **kırlan-** “kırışmak, kıraçlaşmak, yerde çatlaklar ve hendekler meydana gelmek” (DLT II, 251-6), **kırlat-** “kıyı, kenar yaptırmak” (DLT II, 347-29); **Çağ. kırila-** “kırdı kalmak, şahrāda ve yabanda gizmek, çöl ve beyābānda yürümek” (ŞSL, 500); **GTü. kırılaş- (II)** “kırsal duruma gelmek” (TS, 1419)

kırmalaş- : < *kırmalaş-* (<*kırma+la-ş-*) **Uyg. kırmalaş-** “parçalamak, kırmak” (EUTS, 176); **Osm. kırmala-** “ufak kırık etmek” (LO, 236); **kırmala-** “1. Ufaltmak, doğramak. 2. Esvap vesaireye kırmalar yapmak” (KAT, 642)

kırtışla- : < *kırtışla-* (< *kırtış+la-*) **Karah. kırtışla-** “kazımak” (DLT III, 350-17)

kırtışlan- : < *kırtışlan-* (< *kırtış+la-n-*) **Karah. kırtışlan-** “güzelleşmek, güzelliği artmak” (DLT II, 272-3)

kırtla- : < *kırtla-* (< *kirt+la-*) **Karah. kırtla-** “kötü huylu saymak” (DLT III, 445-4)

kısaçla- : < *kısaçla-* (< *kısaç+la-*) **Osm. kısaçla-** “kerpetenle etler yırtıp eziyet etmek” (LO, 236); **kısaçla-** “1. Büyük demirci kerpeteniyle tutup sıkamak. 2. Zamân-ı kadîmde bu muameleden ibaret olan işkenceyi icra etmek. 3. Istakoz ve ona müşabih hayvan kısacıyla tutup sıkamak.” (KAT, 643)

kışalan- : < *kışalan-* (<*kışa+la-n-*) **EAT kışa-lan-** “kısalmak, süresi azalmak” (AK, 4b. 74)

kısarla- : < *kısarla-* (< *kısar+la-*) **Harezmi kısarla-** “sıkıştırmak” (ME, 144-1); **kısarlan-** “zaruret, çaresizlik” (ME, 144-1); **kısarla-** “zorlamak, mecbur etmek” (HTKT, 295a/4=19/23), **kısarlan-** “çaresiz bırakılmak, çaresiz kalmak” (HTKT, 28b/5=2/196);

Kıpçak kısarla- “kıstırmak, daracık yere sıkıştırmak (İH)” (KıpçTS, 145); **kısarla-** “1. Muztar bırakmak, muftakır bırakmak, muhtaç etmek. 2. Kıstırmak” (TTS, 2517)

kısımla- : < *kısımla-* (< *kısım+la-*) **Çağ. kışımla-** “avuçlamak, tutamlamak, kabzalamak, karışlamak, avuçlamak, ellemek” (ŞSL, 504); **kısımla-** “avuçlamak” (TTS, 2518); **GTü. kışımla-** hlk. “tek elle avuçlamak” (TS, 1423)

kısraklan- : < *kısraklan-* (< *kısrak+la-n-*) **Karah. kısraklan-** “kısrak sahibi olmak” (DLT II, 275-28)

kıstalaş- : < *kıstalaş-* (< *kısta+la-ş-*) **Kıpçak kıstalaş-** “kalabalık olmak” (İM, 297a/8)

kışla- : < *kışla-* (< *kış+la-*) **KökTü. kışla-** “kışlamak, kışı geçirmek” (OY, BK D31) “ot(u)z (a)rtukı (e)ki y(a)ş(ı)ma: (a)mgı korg(a)n: kışl(a)dukda: yut: boltı”, **kışla-** “(Bir yerde) kışlamak, kış mevsimini geçirmek” (ETYSVİ, 512) “ötük(ä)n irin : [kışl(a)d(ı)m : (ŞU D 7)”, **kışla-** “kışlamak” (ETG, 325, 385); **Uyg. kışla-** “kışlamak” (EUTS, 177); **Karah. kışla-** “kışlamak” (DLT III, 299-15), **kışlağlan-** “kışlak edinmek, kışlamak” (DLT II, 273-16), **Harezmi kışla-** “kışlamak” (ME, 190-7); **kışla-** “kış geçirmek” (İBML, 43); **Kıpçak kışla-** “kışı geçirmek (BM, CC)” (KıpçTS, 146); **EAT kışla-** “kışlamak, kışı geçirmek” (SVTM, I 38); **kışla-** “barınmak, kışı geçirmek” (YE, 161v4); **kışla-** “kışlamak, kışın oturmak” (TİKT, 17a/15); **kışla-** “kışı geçirmek” (MT, 53b-7); **Çağ. kışla-** “kışlamak, kışı geçirmek” (ŞHD, 12a-2); **kışla-** “kışlamak, kışı geçirmek” (ŞT, 70a-9), **kışla-** “şifa zühür etmek. meştâyâ girmek, kışlamak” (ŞSL, 505); **Osm. kışla-** “kışlamak”; “Anda kışlardı mevsîm-i nev-rûz/ İzz ü devlet verildi ona be-câ (ND, K.40/40); **kışla-** “Güller açup şolınca olur hurrem-i bahâr/ Kışlar başında bülbülün âhîr gam-ı bahâr (KçZİMD, 357-358); **kışla-** “kışı geçirmek” (TTS, 2522); **kışla-** “şitâ zuhur etmek, meştâyâ girmek” (LO, 237); **kışla-** “1. Kış olmak, kış hükmünü icra etmek, soğuk olmak. 2. Kış geçirmek.” (KAT, 645), **kışlat-** “kışı geçirtmek” (KAT, 645); **GTü. kışla-(I)** “1. Kış olmak. 2. Kışı bir yerde geçirmek.” (TS, 1427), **kışlat-** “1. Kışı bir yerde geçirtmek. 2. argo Musallat etmek.” (TS, 1427)

kışlat- : < *kışlat-* (< *kış+la-t-*) **Karah. kışlat-** “kışlatmak, bir şeyi üzerine alıp saklamak” (DLT II, 348-7)

kıtlaş- : < *kıtlaş-* (< *kıt+la-ş-*) **kıtlaş-** “[«kahtlaşmak»tan galat] Az ve nadir bulunur hâle gelmek, nedret peyda edip bulunmaz olmak” (KAT, 646); **GTü. kıtlaş-** “ihtiyacı karşılayamamak, kıt duruma gelmek” (TS, 1428)

kıvamlan- : < *kıvamlan-* (< *kıvam+la-n-*) **kıvamlan-** “kıvama gelmek, koyulaşmak, koyulukta ve diğer bir hâlde derece-i münâsebeyi bulmak” (KAT, 646); **GTü. kıvamlan-** “1. Sıvılar kıvamına gelmek, koyulaşmak. 2. mec. Olgunlaşmak, uygun duruma gelmek” (TS, 1428), **kıvamlaştır-** “bir maddeyi sıvıdan ayırarak kıvamlı duruma getirmek” (TS, 1428)

kıwırkaqlan- : < *kıwırkaqlan-* (< *kıwırkaq+la-n-*) **Uyg. kıwırkaqlan-** “hasislik etmek” (ETG, 96), **kıvirğaqlan-** “cimrilik etmek, pintilik etmek” (AY, 136.16); **kıwırkaqlan-** “hasislik etmek, cimrilik etmek” (EUTS, 177), **kıyırkalan-** = **kıwırkaqlan-** (EUTS, 178)

kıyuqlan- : < *kıyuqlan-* (< *kıyuk+la-n-*) **Harezmi kıyuqlan-** “kıymıklanmak” (ME, 192-2)

kızgutlan- : < *kızgutlan-* (< *kızgut+la-n-*) **Karah. kızgutlan-** “suçunun cezasını görerek rüsva olduğundan bir işten çekinmek” (DLT II, 271-5)

kızıqla- : < *kızıqla-* (< *kızıq+la-*) **Harezmi kıızıqla-** “kızdırmak, sinirlendirmek” (KE, 174r1)

kızla- : < *kızla-* (< *kız+la-*) **Harezmi kızla-** “kızlığını bozmak” (ME, 144-6)

kızlan- : < *kızlan-* (< *kız+la-n-*) **Karah. kızlan-** “kız edinmek, kız çocuk sahibi olmak” (DLT II, 251-12), **kızlaş-** “bahse bir kız –cariye- koymak” (DLT II, 221-15); **kızlan-** “kız görünmek” (TTS, 2545)

Hülya Arslan Erol *kızlan-* “pahalı bulmak” fiilini de bu fiil içerisinde ele alarak “kız edinmek, kız çocuk sahibi olmak” anlamıyla fiilin ilk defa Kaşgarlı’da geçtiğini ve kelimenin TTS’deki anlamının zamanla anlam genişlemesine uğradığını ifade etmiştir (Arslan Erol, 2008: 358).

kızlan- : < *kızlan-* (< *kız+la-n-*) **Karah. kızlan-** “pahalı bulmak” (DLT II, 251-10); **Kıpçak qızlattı** “pahalılandırdı” (Kİ, 77)

kibarlaş- : < *kibarlaş-* (< *kibar+la-ş-*) **kibarlaş-** “1. Büyükler sırasına geçmek, büyük adam olmak. 2. mec. Mütekebbir ve müte’azzım olmak, kibirlenmek.” (KAT, 652); **GTü. kibarlaş-** “kibar duruma gelmek, kibarlık kazanmak” (TS, 1438), **kibarlaştır-** “kibarlaşma işini yaptırmak” (TS, 1438)

kiçikle- : < *kiçikle-* (< *kiçik+le-*) **Karah.** *kiçikle-* “küçük saymak” (DLT III, 341-13); **Harezmi** *kiçigle-* “küçük görmek, küçümsemek” (HŞ, 4462); **GTü.** *küçükleş-* “değerini yitirmek” (TS, 1553)

kīmyālan- : < *kīmyālan-* (< *kīmyā+la-n-*) **Osm.** *kīmyālan-* “değerlenmek, kıymete binmek” (NbDS, G.164/1)

kīneleş- : < *kīneleş-* (< *kīne+le-ş-*) **Harezmi** *kīneleş-* “kin tutmak, hasetleşmek” (ME, 195-7)

kinlä- : < *kinlä-* (< *kin+lä-*) **Uyg.** *kinlä-* “eritmek, aşındırmak, ufaltmak” (EUTS, 111)

kipleş- : < *kipleş-* (< *kip+le-ş-*) **Çağ.** *kipleş-* “pek mütelâhik olmak, peyveste ve merbût olmak, yakın olub söz söylemek, kipürmek, tekellüm” (ŞSL, 537)

kirala- : < *kirala-* (< *kira+la-*) **kirala-** “1. Kiraya vermek, icar etmek. 2. Kira ile tutmak, isticar etmek.” (KAT, 655); **GTü.** *kirala-* “1. Kiraya vermek. 2. Kira ile tutmak. 3. Birini belli bir ücretle belirli bir süre çalıştırmak.” (TS, 1445), **kiralān-** “1. Kiraya verilmek. 2. Kira ile tutulmak.” (TS, 1445), **kiralat-** “kiralama işini yaptırmak” (TS, 1445)

kireçlen- : < *kireçlen-* (< *kireç+le-n-*) **EAT** *kireçlen-* “kireçle yapılmak” (MBHKT, 160a-5=22/45); **GTü.** *kireçle-* “1. Kireç katmak veya kireç sürmek. 2. Kireç kullanarak badana yapmak.” (TS, 1446), *kireçlen-* “1. Kireç dökülmek veya saçılmak. 2. Kireç sürülmek. 3. Kireç bulaşmak. 4. Organik dokularda, dokunun görevine engel olacak derecede kalsiyum tuzları birikmek. 5. Bitkilerin hücre zarlarında kalsiyum karbonat, kalsiyum oksalat vb. kalsiyum tuzları toplanmak.” (TS, 1446), *kireçleş-* “kireç durumuna gelmek, kireçlenmek, kalkerleşmek” (TS, 1446)

kirişle- : < *kirişle-* (< *kiriş+le-*) **Kıpçak** *kirişle-* “kirişlemek, kurmak (TZ)” (KıpçTS, 150); **Çağ.** *kirişle-* “kirişlemek” (ÇGT, 197/13); *kirişle-* “(Yayın) kirişini çekmek, germek, zih etmek” (KAT, 656); **GTü.** *kirişle-* “1. Kirişi çekip germek. 2. Kiriş olarak kullanılan keresteyi döşemek” (TS, 1447)

kiritle- : < *kiritle-* (< *kirit+le-*) **Karah.** *kiritle-* “kilitlemek” (DLT III, 330-16); **Harezmi** *kilitle-* <Fa.+T. “kilitlemek” (KE, 46v8); **Kıpçak** *kilitlādi* “bugünkü manasında” (Kİ, 48); *kilitle-* “kilitlemek (BM)” (KıpçTS, 148); **EAT** *kilitle-* “kilitlemek, kapamak” (TİKT, 108b/17); *kilidle-* “kilitlemek, kilit altına almak” (KG, 130b.7); *kilitle-* “zebanzedi kitlemek” (LO, 240), *kilitlen-* “kitlenmek, dişler, azâ teşbîk olunmak,

parmakları kilitlemek esâbi'i teşbîk. *Kapıyı üzerine kilitlemek.*" (LO, 240), **kitle-** bk. *kilit.* (LO, 241); **kilitte-** "[zebanzedi: kitlemek] 1. Kilit ve anahtarla kapamak. 2. Birbirine geçirmek, bağlamak." (KAT, 653), **kilitlen-** [zebanzedi: kitlenmek] 1. Kilit ve anahtarla kapamak. 2. Birbirine geçirilmek veya geçmek." (KAT, 653), **kilitlet-** "[zebanzedi: kitletmek.] Kilit ve anahtarla kapattırmak." (KAT, 653); **kitle-** ve kitli. bk. *kilitte-*(KAT, 658); **GTü. kilitte-** "1. Anahtarla kilidi kapamak. 2. Bir nesne veya bir kimseyi kilitli bir yere kapamak. 3. Karşılıklı çıkıntı ve girintileri olan şeyleri birbirine geçirmek, kenetlemek. 4. mec. Sıkıca tutmak. 5. mec. Kapatmak." (TS, 1440), **kilitlen-** "1. Kilitleme işi yapılmak. 2. Çalışmaz hâle gelmek. 3. Fiziksel, ruhsal vb. nedenlerle hareket edemez, kıpırdıyamaz duruma gelmek. 4. mec. Odaklanmak." (TS, 1440), **kilitlet-** "kilitlenmesini sağlamak" (TS, 1440)

kirlän-: < *kirlän-* (< *kir+lä-n-*) **Uyg. kirlän-** "kirlenmek" (EUTS, 111), **kirlüş-** "kirlenmek, pislenmek" (EUTS, 111); **Karah. kirlen-** "kirlenmek; yumulmak"(DLT II, 252-25); **Harezmi kirlen-** "kirlenmek" (ME, 184-6); **kirle-** "ittihâm, bulaştırmak" (LO, 240); **kirlet-** "telvis etmek, kirlenmek, nâ-pâk, lekedar, şâ'ibe-i kabâhat ile medhûl, müttehim olmak" (LO, 240); **kirle-** "kirli ve murdar etmek, telvis eylemek" (KAT, 656), **kirlen-** "kirli ve mülevves olmak, kir tutmak, kendi üst ve başını kirlemek" (KAT, 656), **kirlet-** "kirli etmek, telvis eylemek" (KAT, 656), **kirlettir-** "kirli ve paslı ettirmek, telvis ettirmek" (KAT, 656); **GTü. kirlen-** "1. Kirli duruma gelmek, pislenmek. 2. Kadının ırzına geçilmek, iffeti bozulmak, lekelenmek. 3. Kadın aybaşı olmak. 4. mec. Onuru lekelenmek." (TS, 1447), **kirlet-** "1. Kirli duruma getirmek, pisletmek. 2. Küçük veya büyük abdestini yapmak, pislemek. 3. Kadının ırzına geçmek, namusuna zarar vermek. 4. mec. Namusuna, onuruna zarar verecek bir suç yüklemek, lekelemek." (TS, 1447)

kirpilen- : < *kirpilen-* (< *kirpi+le-n-*) **Karah. kirpilen-** "sertleşerek kirpi gibi büzülmek, yüzü asılmak" (DLT III, 200-12)

kirpüklen- : < *kirpüklen-* (< *kirpük+le-n-*) **Karah. kirpüklen-** "gözde kötü kıl bitmek" (DLT II, 277-17)

kirşenlen- : < *kirşenlen-* (< *kirşen+le-n-*) **Karah. kirşenlen-** "yüze düzgün sürünmek" (DLT II, 278-7)

kirtüle- : < *kirtüle-* (< *kirtü+le-*) **Karah.** *kirtüle-* “tasdiklemek” (DLT III, 352-12); **Harezmi** *kirtüle-* “doğrulamak, tasdik etmek” (MM, 264/3); **Kıpçak** *kirtülädi* “her hangi bir işte ciddiyetle davrandı” (Kİ, 50)

kişänlä- : < *kişänlä-* (< *kişän+lä-*) **Kıpçak** *kişänlädi* “atın ayağına bağ vurdu” (Kİ, 50); *kişenle-* “atın ayağına bağ vurmak (BM)” (KıpçTS, 150)

kişilän- : < *kişilän-* (< *kişi+lä-n-*) **Uyg.** *kişilän-* “evlenmek” (EUTS, 112); *kişile-* “ağırlamak, ikram ve izaz etmek” (TTS, 2584), *kişilen-* “öğünmek, böbürlenmek” (TTS, 2584)

Kelimenin Uygur Türkçesinde yer alan kullanımı ile TTS’de yer alan kullanımı üzerinden Arslan Erol, “birbirlerinden farklı olan bu anlamların aynı kelimenin yan anlamları olduğu açıktır” diyerek şu şekilde devam eder: “Yani, farklı anlamlara sahip bir kökten türeyen, yine farklı anlamlara sahip başka bir gövdenin yüzyıllar içerisinde başka bir anlama geçişini ortaya koymaktadır” (Arslan Erol, 2008: 756).

kizlä- : < *kizlä-* (< *kiz+lä-*) **Uyg.** *kizlä-* “gizlemek” (ETG, 281); *kizle-* “gizlemek, saklamak” (AY, 141.1); *kizlä-* “gizlemek, saklamak” (EUTS, 113); **Karah.** *kizle-* “gizlemek” (KB, 665); *kizle-* “gizlemek” (DLT III, 300-12), *kizlen-* “saklar görünmek, kendi kendine saklamak” (DLT II, 253-7), *kizleş-* “birbirinden gizlemek” (DLT II, 224-8), *kizlet-* “gizletmek” (DLT II, 348-27); *kizle-* “gizlemek” (AH, 118); *kizlä-* “gizlemek” (KTKT, Kök: 43r/3=003/049), *kizlän-* “saklanmak, gizlenmek” (KTKT, Kök: 199v/9=016/059); **Harezmi** *kizle-* “gizlemek” (ME, 226-7), *kizlen-* “gizlenmek” (ME, 223-5); *kizle-* “gizlemek” (KE, 190v12), *kizlen-* “gizlenmek” (KE, 244v11), *kizlet-* “gizletmek, saklatmak” (KE, 96v1); *kizle-* “gizlemek” (HŞ, 3111), *kizlen-* “gizlenmek” (HŞ, 2007); *kizle-* “gizlemek, saklamak” (NF, 281-8), *kizlen-* “gizlenmek, saklanmak” (NF, 184-5); *kizle-* “1. gizlemek, saklamak (HTKT, 213a/9=11/5) 2. muhafaza etmek, saklamak (HTKT, 53b/7=3/49), *kizlen-* “gizlenmek”, *kizlenmiş* “gizlenmiş, gizli”(HTKT, 362b/4=27/25); **Kıpçak** *kizlädi* “gizledi” (Kİ, 50); *kizle-* “gizlemek, aldatmak” (TA, 41b/13), *kizlen-* “gizlenmek, saklanmak” (TA, 36b/4); *kizle-* “gizlemek” (KK, 83a/9), *kizlen-* “gizlenmek, saklanmak” (KK, 83a/11); *kizle-* “gizlemek, saklamak” (İM, 456a/8), *kizlen-* “gizlenmek, saklanmak” (İM, 456a/8); *kizle-* “gizlemek, saklamak” (SSGT, 78/6), *kizlen-* “gizlenmek, saklanmak” (SSGT, 24/5); *kizle-* “gizlemek, saklamak” (MG, 105a-1); *kizle-* “gizlemek” (KFT, 310a/31), *kizlen-* “gizlenmek, saklanmak” (KFT,

225b/37); **kizle-** “gizlemek, saklamak (BV,İN, MS, TZ)” (KıpçTS, 151), **kizlen-** “gizlenmek, saklanmak (CC)” (KıpçTS, 151); **EAT gizle-** “gizlemek” (SVTM, XXV 7); **gizle-** “gizlemek, saklamak” (YE, 164v3); **gizlen-** “gizlenmek, gizli tutulmak” (YE, 24v5); **gizle-** “gizlemek”(YZ, 74v15); **gizlen-** “gizlenmek” (YZ, 2v11); **gizle-** “gizlemek” (KY, 1336); **gizle-** “saklamak, gizlemek” (SN, 219-9); **gizle-** “gizlemek” (ADD, 149-4); **gizlen-** “gizlenmek, saklanmak” (MNZ, 85-3); **gizle-** “saklamak” (KT, 69/1), **gizlen-** “saklanmak” (KT, 166/3); **gizle-** “gizlemek, saklamak, ortaya çıkarmamak” (TİKT, 5a/17), **gizlen-** “gizlenmek” (TİKT, 199a/17); **gizle-** “saklamak, gizlemek, alıkoymak” (KG, 12b.3); **gizle-** “saklamak, ortaya çıkarmamak” (GT, 45a-1); **gizle** “saklamak” (MT, 49b-6); **gizlen-** “gizlenmek” (MT, 53b-10); **gizle-** “gizlemek” (BH, 32A/6); **gizlen-** “gizlenmek” (BH, 25A/7); **gizle-** “gizlemek, saklamak” (AK, 53b. 1184), **gizlen-** “gizlenmek, saklanmak” (AK, 40b. 866); **gizle-** “gizlemek, saklamak” (DK, 154-2); **gizle-** “gizlemek, saklamak” (EATKT, 600a/3), **gizlen-** “gizlenmek, saklanmak” (EATKT, 149b/1); **gizlen-** “saklanmak, gizlenmek” (TN, 89b.6); **gizle-** “1. Saklamak, gizlemek, ortaya çıkarmamak. (MBHKT, 60b-1=6/28) 2. Kaplamak, örtmek. (MBHKT, 28b5-8=91/10), **gizlemek** “gizleme, gizlice söyleme” (MBHKT, 273a-8=71/9), **gizlen-** “1. Saklanmak, gizlenmek (MBHKT, 43b-6=4/108) 2. Saklı olmak, görünmemek. (MBHKT, 69a-1=6/151); **gizle-** “gizlemek, saklamak” (MR, 129b/8), **gizlen-** “saklanmak” (MR, 57b/20); **gizle-** “Gizlemişem özümü ben gîsûlarında çoh durur / Şimdi özün diler isen yitür özünü bul bini” (KBD, G.45/4); **gizlen-** “Âşık nola gizlenür ise perde içinde / Gör ki niçe mest perdeyi bâdâma geyürmiş” (KBD, G.321/2); **gizle-** “gizlemek, saklamak” (ŞD, G.LXXI/5); **Çağ. kizle-** “gizlemek” (SD, 302); **kizle-** “gizlemek” (LD, 1580), **kizle-** “gizlemek, saklamak” (ŞHD, 100a-2), **kizlen-** “gizlenmek, saklanmak” (ŞHD, 13a-12), **kizlet-** “gizletmek, saklatmak” (ŞHD, 21a-2); **kizle-** “gizlemek, ihfâ ve setr etmek, ket ü pinhân eylemek, şaklamak, püşâyenden, çākā-kerden” (ŞSL, 541), **kizlet-** “ihfâ ve pinhan itdirmek, ketm-günānīden, yaşınturmek, gizlentürmek” (ŞSL, 541), **kizlen-** “gizmek, seyr ü temāšā, teferrüç ve seyāhat ve sefer etmek, fešt ü güzār” (ŞSL, 541); **kizle-** “gizlemek, saklamak” (ÇGT, 184/4), **kizlen-** “gizlenmek, saklanmak” (ÇGT, 144/2); **kizle-** “gizlemek” (ÇFK, 26a-5), **kizle-** “gizlemek, saklamak” (ÇFK, 58a-14), **kizlen-** “gizlenmek” (ÇFK, 124a-4), **kizleş-** “karşılıklı gizlenmek” (ÇFK, 58a-16); **gizle-** “ihfâ, setr, ketm etmek, pinhân eylemek” (ŞSL, 557); **Osm. gizle-** “saklamak, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir duruma koymak” (FD, 3819); **gizle-** “saklamak, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir duruma koymak” (ZD,

2595), **gizlen-** “kendi kendini gizlemek, saklanmak” (ZD, 2777); **gizle-** “saklamak” (HD, 3796); **gizle-** “saklamak” (BkD, G.214/1), **gizlen-** “saklanmak” (BkD, G.242/6); **gizle-** “Ömr-i ‘ayyâr gibi goncayı açsun da görüñ / Bu kadar bergi nice gizledi enbân-ı nesîm” (NAD, K.26/2); **gizle-** “Gizleyüp dâne-i hâl-i ruhunun sevdâsın / Mûr-ı bî-çâre-i dil künc-i süveydâya çeker” (ŞYD, G.74/3); **gizlen-** “Her kaçan kûyına varırsam görünmez gizlenür / Vara vara ol perî âdem olaydı kâşki” (ŞYD/ G.421/3); **gizle-** “Gizlesem de âşikâr etsem de cânımsın benim” (ŞGD, Ş1/1), **gizlen-** “Meseldir bu suhan âlemde hakkâ / Ki ârifler gözünden gizlenilmez” (ŞGD, G.134/5); **gizlen-** “Göz ucuyla ğamzenüñ itdiklerin bir bir baña/ Gizlenüp âğuş-ı çeşme merdümân söyler yatur” (KçzİMD, 358); **gizle-** “Okun ucunu kirişe takmak, ihfâ, setr, ketm etmek, tevrih, saklamak, hıfz, himaye.” (LO, 161), **gizlen-** “İhfâ etmek, pinhan, nihan olmak, içtinap, iktitân” (LO, 161); **gizle-** “saklamak, setr ve ihfâ, ketm etmek” (KAT, 385), **gizlen-** “saklanmak, ihtifâ etmek” (KAT, 385), **gizlet-** ft. ve: **gizlemek.** (KAT, 385); **GTü. gizle-** “1. Saklamak, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir duruma koymak. 2. Beneklerle, çizgilerle veya renklerle bezeyerek bir şeyi bulunduğu çevreye uydurmak, alalamak, peçelemek, kamufle etmek. 3. Bilerek ve isteyerek bir olguyu haber vermemek.” (TS, 950), **gizlen-** “1. Kendi kendini gizlemek, saklanmak. 2. Gizlenilmek, gizli tutulmak.” (TS, 950), **gizlet-** “gizleme işini yaptırmak” (TS, 950)

kâlinlä- : < *kâlinlä-* (< *kâlin+lä-*) **Uyg. kâlinlä-** “evlenmek” (EUTS, 104); **GTü. gelin olmak** “kız, evlenmek” (TS, 921)

kocala- : < *kocala-* (< *koca+la-*) **kocala-** “İhtiyarlamak, ihtiyar olmak. [Kocamak daha fasihtir.]” (KAT, 659), **kocalaş-** bk. *kocala-* (KAT, 659)

koçlan- : < *koçlan-* (< *koç+la-n-*) **Osm. koçlan-** “böbürlenmek, azmak, yiğitlenmek, yüreklenmek” (LO, 242); **koçlan-** “koç gibi kalkıp davranmak, yiğitlenmek, yüreklenmek, azmak” (KAT, 659); **GTü. koçlan-** “1. Gelişerek koç durumuna gelmek. 2. mec. Koç gibi sert ve atak duruma gelmek, yiğitlenmek” (TS, 1456)

koğla- : < *koğla-* (< *koğ+la-*) “bk. *kowla-*” (ETG, 282), **Uyg. kowla-, koğla-** “kovalamak” (ETG, 282); **koğla-** = **kovla-** (EUTS, 180), **kovla-** “kovalamak” = **koğala-** (EUTS, 183), **kuvla-** “kovalamak, takip etmek” (EUTS, 190); **EAT kovalala-** “kovmak, takip etmek” (SN, 301-7); **kovala-** “kovalamak, takip etmek” (DK, 47-3); **Çağ. kavla-** “kovmak” (SD, 253), **kavlat-** “kovdurmak” (SD, 728); **kavla-** “kovmak, uzaklaştırmak” (LD, 1491), **kovla-** “kovmak, uzaklaştırmak” (LD, 376); **kavla-**

“kovmak” (BV, 457/4), **ķavlamak** “kovma, kovuş” (BV, 316/1); **ķavla-** “kovmak” (FK, 332/2); **ķavla-** “kovmak, kovalamak” (LM, 3502); **ķavla-** “kovalamak, kaķanın arkasından koşmak, yakalamaya ķalışmak” (RSL, T714a1); **ķavla-** “kovmak, kovalamak” (şHD, 30a-8); **ķavla-** “kovmak” (BD, 48/4); **ķavlar** “kovarlar demektir” (AL, 315); **ķavla-** “ķavmak, def ve ķard, te‘ākub ve teb‘id itmek, sũrmek, nefy” (şSL, 456); **ķovala-** “arkasından ķovmak, ķavmak, def ve ķard itmek, takīb” (şSL, 469); **ķoķalama** “āteřde ķurudulmuř şey, arkasından ķovalamak, pīř-kerden, def, redd itmek. ruķřat vermek” (şSL, 484); **ķavla-** “kovmak” (ķGT, 188/8); **ķavla-** “kovalamak” (ķFK, 47b-9); **ķavla- (1)** “kovmak, kovalamak” NH, YED, GN (ķTS, 596); **ķovala-** “Takip, si‘āyet, nemmamlık, nemīme, ihbar, ittiham etmek. İstidrat, bir şeyin peşini bırakmayıp devam etmek” (LO, 247); **ķovala-** “1. Arkasına dũřmek, arkasına gidip tutmaya ķabalamak, takip etmek. 2. Bir şeyin arkasına dũřmek, istihsaline ķalışmak, aramak. 3. Beklemek, tarassut etmek. 4. Birinin saklamak istediķi gizli bir şeyi haber vermek, gamz ve nemmāmlik etmek, si‘āyet eylemek.” (KAT, 670); **GTũ. ķovala-** “1. Kovmak. 2. Kaķanın arkasındna koşmak, yakalamaya ķalışmak. 3. mec. Bir şeyin arkasına dũřũp elde etmeye veya bir sonuca baķlamaya ķalışmak, izlemek, takip etmek. 4. Yarışta, kaķmakta olan koşucu veya koşucuları yakalmaya ķalışmak” (TS, 1490), **ķovalan-** “kovalama işine konu olmak” (TS, 1490), **ķovalat-** “kovalama işini yaptırmak” (TS, 1490)

koguşlan- : < *koguşlan-* (< *koguş+la-n-*) **Karah. ķoguřlan-** “su fışkırmak” (DLT II, 268-7)

ķoķulan- : < *ķoķulan-* (< *ķoķu+la-n-*) **EAT ķoķulan-** “koku hissetmek, koku almak” (YZ, 111v4); **ķoķula-** “koklamak” (KY, 808); **ķoķula-** “koklamak” (ADD, 180-5); **ķoķula-** “koklamak” (KT, 73/10); **ķoķula-** “bk. koklamak” (BH, 38B/3), **ķoķula-** “koklamak” (BH, 27A/11); **ķoķula-** “koklamak” (TN, 32a.14), **ķoķulamak** “koklama” (TN, 101a.13); **ķoķula-** “koklamak” (MNHS, 96b.1); **ķoķula-** “koklamak” (MR, 60a/4); **ķohula-** “Gũlřende eger bir gũli sen kohular isen/ Elũne nola batar ise hār işiginde” (KBD, G.488/5); **ķoķula-** “kokulamak” (şD, G.LXXXIII/4); **Osm. ķokula-** “koklamak, kokusunu duymak iķin bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bir yerin havasını iķine ķekmek” (HD, 981); **ķoķlat-** “koklatmak” (FgD, K.8/13); **ķoķla-** “koklamak”; “Ne berk-i gũldũr o leb ķiķnesem şeker sanırım/Ne goncadır o dehen koklasam řarāb kokar” (ND, G.16/2); **ķokla-** “Ey ũd kokla perķemini benden ol şehin/ Nukl eyle dũd-ı āteř-i hicrānı mũ-be-mũ (şGD, MB/50); **ķoķla-** “Var imiş şanki femi ģayrdur in-řā‘allāh/ Őpmũřem ķoķlamıřam ģonķemi rũ‘yāda bu şeb (KķZİMD, 300);

koğlan- “Bir gönçe vardı koğlanacak hâri olmasa” (KçzİMD, 693); **koğula-** (**kokula-**) “1. Koklamak. 2. Koku sürmek” (TTS, 2605-2606); **kokulan-** “koku sürünmek” (TTS, 2608), **kokulat-** “koklatmak” (TTS, 2608); **kokla-** “İstişmâm, nefesi çekerek, istinşâk etmek. *Koklayanın burnu düşmek.*” (LO, 242), **koklaş-** “Sevişmek, bilişmek. *İnsan söyleşe söyleşe, hayvan koklaşa koklaşa.*” (LO, 242), **koklat-** “az vermek” (LO, 242), **koklatma-** “diriğ etmek” (LO, 242); **kokla-** “[Aslı: kokulamak] Burunla nefes çekerek bir şeyin kokusunu almak, kokusunu duymaya çalışmak, buruna götürüp kokusunu çekmek, istişmâm etmek” (KAT, 660), **koklaş-** “1. Birbirini koklamak, birbirinin kokusunu almak. 2. mec. Bilişmek, birbirini tanımak, muarefe peyda etmek. 3. Sevişmek, sarılıp öpüşmek.” (KAT, 660), **koklat-** “1. Birine bir şeyin kokusunu duyurmak, koklamak üzere ibraz ve takdim etmek. 2. mec. Az miktarda vermek, [cümle-i menfiyyede] kokusunu bile duyurmamak, asla vermemek.” (KAT, 660); **GTü. kokla-** “1. Kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bir yerin havasını içine çekmek. 2. mec. Çok az kullanma, çok azıyla yetinmek.” (TS, 1458), **koklaş-** “1. Birbirini koklamak. 2. mec. Anlaşmak, birbirini sevmek.” (TS, 1458), **koklaştır-** “koklaşma işini yaptırmak” (TS, 1458), **koklat-** “1. Koklama işini yaptırmak. 2. mec. Yararlandırmak, biraz vermek.” (TS, 1458)

koklat- fiilinin günümüzde ‘koklama işini yaptırmak’ temel anlamı yanında mecazlaşarak ‘yararlandırmak, biraz vermek’ anlamında da kullanıldığı görülmektedir (Atmaca, 2016: 786).

kokorozlan- : < **kokorozlan-** (< **kokoroz+la-n-**) **Osm. kokorozlan-** “dikilmek, dik gelmek” (LO, 242); **kokorozlan-** “kokoroz gibi dikilmek, dik gelmek” (KAT, 660); **GTü. kokorozlan-** “göz korkutmak, meydan okumak” (TS, 1458)

kokozla- : < **kokozla-** (< **kokoz+la-**) **Osm. kokozla-** “sefil, muztaribü'l-hâl olmak, perîşân-hâl olmak, züğürtlemek” (LO, 242); **kokozla-** “züğürt olmak, parasız kalmak” (KAT, 660); **GTü. kokozlan-** “argo Parasını tüketmek, parasız kalmak” (TS, 1458)

kola- : < **kola-** (< **kola-**) **Çağ. kola-** “bir şey’i önüne sürüb gitmek. istimâl ve şarf itmek. bir şey’e müâvenet ve muhâfazat eylemek” (ŞSL, 485)

kolala- : < **kolala-** (< **kola+la-**) **kolala-** “1. Gömlek vesaireyi kolaya yatırıp ütölemek. 2. Kola veya tutkal ile yapıştırmak.” (KAT, 662), **kolalan-** “1. Kola ile yapıştırılmak. 2. Kolaya batırılıp ütülenmek, kola edilmek.” (KAT, 662), **kolalat-** “1. Gömlek vesaireyi

kola ettirmek. 2. Kola ile yapıştırtmak.” (KAT, 662); **GTü. kolala-** “gömlek, örtü vb. şeyleri, sert ve parlak olması için kolalı suya batırıp ütölemek” (TS, 1461), **kolalan-** “kolalama işi yapılmak veya kolalama işine konu olmak” (TS, 1461), **kolalat-** “kolalama işini yaptırmak” (TS, 1461)

kolaylaş- : < *kolaylaş-* (< *kolay+la-ş-*) **EAT kolaylaş-** “uygunlaşmak, müsait bir duruma getirmek” (SN, 191-2); **Osm. kolaylan-** “Kolaylanmış kabûl-i hüsn-i ta'mîr etmeğe zîrâ / Delikler var ki muhtâc eylemez gırbâle neccârı (ŞGD, K.15/14); **kolayla-** “1. Önemsiz görmek, küçük görmek. 2. Kolaylık göstermek. 3. Kolayını bulmak, fırsat düşürmek. 4. Hazırlamak, alıştırmak” (TTS, 2615), **kolaylan-** “kolay görmek, ehemmiyetsiz görmek, ehemmiyet vermemek” (TTS, 2615); **kolayla-** “bitirmek, karîb-i hitâm olmak” (LO, 243), **kolaylan-** “pezîrâ-yı hitâm, karîn-i ihtitâm olmak” (LO, 243), **kolaylaş-** “kesb-i suhulet etmek” (LO, 243), **kolaylaştır-** “kolaylandırma, teshil etmek, kolayımsı” (LO, 243), **kolaylat-** “teshîl, tesyîr etmek, tehvîn, tesâhül, ihmal” (LO, 243); **kolayla-** “1. Teshil etmek. 2. Hitama takarrüb ettirmek. = *fl.* 1. Kesb-i suhûlet etmek. 2. Karîb-i hitâm olmak.” (KAT, 662), **kolaylandır-** “kolaylatmak, teshil etmek” (KAT, 662), **kolaylan-** “1. Kesb-i suhûlet etmek, asan olmak. 2. Hitama takarrüb etmek, bitmeye yaklaşmak” (KAT, 662), **kolaylaş-** “1. Sehl ve asan olmak. 2. Hitama yaklaşmak, ikmaline az bir şey kalmak.” (KAT, 662), **kolaylaştır-** “1. Sehl ve asan etmek, teshil eylemek, müşkülâtını ref ve izale etmek. 2. İkmaline takarrüb etmek, hitama yaklaştırmak.” (KAT, 662), **kolaylat-** ve: *kolaylaştır-* (KAT, 662); **GTü. kolayla-** “bir işi bitirmek üzere olmak, bir işin sonuna yaklaşmak” (TS, 1461), **kolaylan-** “bir iş sonuna yaklaşmak, bitmek üzere olmak” (TS, 1461), **kolaylaş-** “1. Kolay duruma gelmek. 2. Engel ve güçlükler ortadan kalkmak.” (TS, 1461), **kolaylaştır-** “1. Kolay bir duruma getirmek, güçlükleri ortadan kaldırmak. 2. Bir işi sonuna yaklaştırmak” (TS, 1461)

kolayla- fiili günümüzde EAT döneminde yer alan “önemsiz görmek, küçük görmek” anlamını kaybederek “bir işi bitirmek üzere olmak, bir işin sonuna yaklaşmak” kullanımıyla anlam daralmasına uğramıştır (Atmaca, 2016: 367).

koldaşlan- : < *koldaşlan-* (< *koldaş+la-n-*) **Karah. koldaşlan-** “arkadaş olmak, arkadaş saymak” (DLT II, 272-5)

kollan- : < *kollan-* (< *kol+la-n-*) **Harezmi kollan-** “yardımlaşmak” (ME, 130-5); **Kıpçak kolla-** “yardım etmek, kollamak (BM, TZ)” (KıpçTS, 152); **EAT kollat-** “kollamak”

(MBHKT, 64b-10); **Osm. kolla-** “Nice o pençe-i hûrşîdi kollaya Yahyâ / Ana kaçan felek-i hîle-kâr el virdi (ŞYD, G.450/5); **kolla-** “Ol serv-kaddi kollamağa rû-be-râh olup /Dökdü ayâğına dûr-ı şâdâbı selsebîl (ŞGD, K.21/3); **ķolla-** “Olmaz ġarîķ bātın ile zāhiri ķollayan/ Me’mündür olursa kedûy-ı şināh iki (KçzİMD, 593); **kollaş-** “iki kişi, kaldıracakları bir yük dengesini kucaklayarak birbirlerinin kollarını tutmak” (TTS, 2618); **kolla-** “uğrayıp araştırmak, yoklamak, persiş, hatır ihсан etmek, himaye” (LO, 243); **kolla-** “1. Araştırmak, yoklamak, sual ve tefahhus etmek. 2. Tesahup ve himaye etmek, kayırmak. 3. Beklemek, intizar ve tarassut etmek. [Bizce el-yevm en ziyade bu üçüncü mana ile müstemeldir.]” (KAT, 662); **GTü. kolla-** “1. Olmasını, ortaya çıkmasını beklemek, gözetmek. 2. Göz ününde tutmak, gözlemek. 3. Korumak, gözetmek.” (TS, 1463), **kollan-** “kollama işine konu olmak veya kollama işi yapılmak” (TS, 1463)

koltukla- : < *koltukla-* (< *koltuk+la-*) **Karah. koltukla-** “koltuklamak, koltuğuna almak; koltuğa vurmak” (DLT III, 351-17); **Osm. koltukla-** “koltuk vermek, kibir ve ta’azzumu artırmak, yaranmak için müdahane, şatf etmek, koltuğa girmek bağlgir olmak” (LO, 244); **koltukla-** “1. Koltuğuna girmek, kolundan tutmak. 2. Yüze karşı methetmek, müdâhane eylemek.” (KAT, 663); **GTü. koltukla-** “1. Koltuğu altına almak. 2. Koltuğa girmek. 3. mec. Kıvanç verecek biçimde övmek, koltuklarını kabartacak sözler söylemek, pohpohlamak” (TS, 1465-1466), **koltuklan-** “öväcü sözlerle koltukları kabartılmak, pohpohlanmak” (TS, 1466)

ķolula- : < *ķolula-* (< *ķolu+la-*) **Uyg. ķolula-** “düşünmek, açıklamak, bakmak, tahmin etmek” (ETG, 282); **ķolula-** “ayrıntısıyla-enine boyuna düşünmek, derinlemesine düşünmek, inceden inceye araştırmak, gözlemlemek, düşünüp taşınmak” (AY, 197.11); **ķolula-** “düşünceye dalmak, derin derin düşünmek, mülâhaza etmek, yemin etmek” (EUTS, 181)

komukla- : < *komukla-* (< *komuk+la-*) **Karah. komukla-** “Pislemek, terslemek; Komuk boyuna nispet etmek” bk. *kumukla-* . (DLT III, 339-7)

konakla- [*] : < *konakla-* (< *konak+la-*) **Karah. konakla-** “darı yemek” (DLT III, 347-17)

konukla- : < *konukla-* (< *konuk+la-*) **Karah. konukla-** “konuk etmek (Oğuzca); ev sahibinin rızası olmadan evde geceleme (Oğuzlardan başkalarının).” (DLT III, 339-8), **konuklaş-** “birbirine konuk olmak” (DLT II, 258-8); **Harezmi ķonuķla-**

“konuklamak, ağırlamak” (ME, 53-4), **konağla-** “misafir etmek” krş. **konuğla-** (KE, 189r6), **konaklat-** “konuk etmek, misafir ettirmek” (KE, 102r6), **konuğla-** “misafir etmek” krş. **konakla-** (KE, 230v6); **konaklal-** “konaklamak” (bk. **konuğla-**) (HŞ, 3258), **konuğla-** “konaklamak, misafir olmak” (bk. **konakla-**) (HŞ, 1751); **konuğla-** “misafir etmek, ağırlamak” (NF, 22-2); **konakla-** “misafir etmek, ağırlamak” (HTKT, 290a/4=18/77); **konukla-** “misafir eylemek” (İBML, 44); **Kıpçak qonuqladı** “misafir etti” (Kİ, 78); **konakla-** “ağırlamak, misafir etmek” (TA, 43b/12); **konakla-** “misafir olmak” (KK, 30a/7); **konakla-** “misafir etmek” (DM, 20b/10-12); **konakla-** “misafir olmak” (İM, 418b/7); **konuğla-** “misafir etmek, ağırlamak” (SSGT, 175/3); **konuğla-** “misafir etmek” (KFT, 137b/14); **konakla-** “misafir etmek, ağırlamak (CC, TZ)” krş. **konuğla-** (KıpçTS, 153); **EAT konakla-** “misafir etmek” krş. bk. **konuğla-** (YZ, 84v9), **konuğla-** “Misafir etmek” krş. bk. **konakla-** (YZ, 93v14); **konuğla-** “konuklamak, misafir etmek” (KY, 1455); **konuğla-** “misafir etmek” (SN, 58-14), **konuğla-** “misafir etmek” (SN, 85-3); **konuğla-** “misafir edip ağırlamak” (ADD, 82-4); **konakla-** “yolculuk sırasında bir yerde durup geçici bir süre kalmak” (KT, 56/2); **konuğla-** “misafir olmak” (TİKT, 105a/3); **konuğla-** “ağırlamak” (MT, 22b-7); **konuğla-** “misafir etmek” (DK, 237-3); **konuğla-** “misafir etmek” (EATKT, 322a/2); **konuğla-** “ağırlamak, misâfir etmek” (TN, 47b.11); **konukla-** “misafir etmek” (MBHKT, 143a-5=18/77); **konuğla-** “konuklamak, misafir etmek” (MR, 199b/15); **Osm. konukla-** “misafir edip ağırlamak” (ZD, 2609); **konuğla-** “misafir etmek” (FgD, K.2/19); **konakla-** “misafir etmek, ağırlamak” (TTS, 2629); **konukla-** “misafir edip ağırlamak” (TTS, 2644), **konuklan-** “izaz ve ikram edilmek” (TTS, 2645); **konukla-** “ikram, ziyafet etmek, konu komşuyu çağırmak” (LO, 245); **konukla-** “misafirliğe kabul etmek, mîzbânlık ve mihmandarlık etmek, ziyafet çekmek” (KAT, 665); **GTü. konukla-** hlk. “1. Konuk olmak. 2. Yemeğe çağırmak.” (TS, 1476), **konakla-** “yolculuk sırasında bir yerde durup geçici bir süre kalmak” (TS, 1470), **konaklat-** “konaklama işini yaptırmak” (TS, 1470)

koñaklan- : < *koñaklan-* (< *koñak+la-n-*) **koñaklan-** “saç kepeklenmek” (TTS, 2629)

kopçala- : < *kopçala-* (< *kopça+la-*) **kopçala-** “kopça ile iliklemek” (KAT, 666), **kopçalan-** “kopça ile iliklenmek” (KAT, 666), **kopçalat-** “kopça ile ilikletmek” (KAT, 666); **GTü. kopçala-** “kopça ile iliklemek” (TS, 1480), **kopçalan-** “kopça ile iliklenmek” (TS, 1480)

korla- : < *korla-* (< *kor+la-*) **Kıpçak korla-** “(At için) yem torbasını görünce boğazından ses çıkarmak (İH)” (KıpçTS, 154)

korula- : < *korula-* (< *koru+la-*) **Kıpçak korula-** “korumak, himaye etmek” (TA, 37a/5)

kosıkla- [*] : < *kosıkla-* (< *kosık+la-*) **Karah. kosıkla-** “findıklanmak” (DLT III, 347-13)

koskoslan- : < *koskoslan-* (< *koskos+la-n-*) **Osm. koskolan-** “Tazim, tekebbür, tebertum, kurulup kabarmak Hint tavuğu gibi” (LO, 246); **koskoslan-** “şişmek, kabarmak, tefahhür etmek” (KAT, 669)

koşlan- : < *koşlan-* (< *koş+la-n-*) **Karah. koşlan-** “kendine hayvan yedek koşmak” (DLT II, 252-4); **Çağ. koşla-** “beraberine almak, yanına almak, beraberinde sürmek” (RSL, A725a11)

koşlaş- : < *koşlaş-* (< *koş+la-ş-*) **Karah. koşlaş-** “komşu olmak” (KTKT, Kök: 183v/1=013/004); **koşşılaş-** “yaklaşmak” (KTKT, Ünlü: 310v/8=033/060); **Harezmi koṅṣılaş-** “komşuluk etmek” (ME, 203-2); **konşulaş-** “birbiriyle komşu olmak” (TTS, 2638)

kotanla- : < *kotanla-* (< *kotan+la-*) **Çağ. kotanlab** “ağıllanıp ve hale bağlayub demektir” (AL, 327); **kutanla-** “hâlelenmek, kuruş-i kamer, hale tutmak” (ŞSL, 472)

kovla- : < *kovla-* (< *kov+la-*) **Kıpçak qovladı** “arkasından hoşuna gitmeyecek söz söyledi, iftira etti” (Kİ, 79); **EAT kovla-** “arkasından konuşmak, iftira atmak” (YZ, 89v4), **kovlaş-** “dedikodu yapmak” (YZ, 37v7); **kovla-** “dedikodu yapmak, gıybet etmek” (TİKT, 174b/19); **kovla-** “gıybet etmek, arkadan çekiştirmek, dedikodu etmek” (DK, 8-8); **kovlaş-** “çekiştirmek, dedikodusunu yapmak” (MBHKT, 92a-1); **kovlaş-** “Erenler düşmenleri avlaşırlar/Gamzeler birbirini kovlaşırlar/Ben kulıyam dünyâda ol nerlerün/ Ki bu dem meydânumda kükreşürler” (KBD, t1383/1); **kovla- (koğla-, koğula-)** “gammazlık etmek, gıybet etmek” (TTS, 2678), **kavla- (I)** “kovlamak; zemmetmek, gıybet etmek” (TTS, 2358), **kavlaş-** “çekiştirmek, zemmetmek” (TTS, 2359); **GTü. kovla-** “dedikodu etmek” (TS, 1491)

kovşala- : < *kovşala-* (< *kovşa+la-*) **Kıpçak kovşala-** “karıştırmak, çalkamak, sallamak (İH)” (KıpçTS, 155)

koykala- : < *koykala-* (< *koyka+la-*) **Karah. koykala-** “derinin kıllarını temizlemek, yolmak” (DLT III, 173-12)

koyla- : < *koyla-* (< *koy+la-*) **Çağ. koyla-** “derin, am̃ik, çukur kazmak, koy ve kārīz ve çāh ve pīngar gibi” (§SL, 494)

koyulaş- : < *koyulaş-* (< *koyu+la-ş-*) **Osm. koyulaş-** “kıvam getirme, in'ikad, renk kararmak, koyulaşmak” (LO, 248); **koyulaş-** “Mayi daha kalın ve kesif olmak. 2. Renk kararmak, daha koyu olmak.” (KAT, 671), **koyulaştır-** “1. Bir mayii daha koyu ve kesif yapmak. 2. Bir rengi daha koyu etmek, açıklığını gidermek.” (KAT, 671); **GTü. koyulaş-** “1. Koyu duruma gelmek. 2. mec. Derinleşmek, hararetlenmek, aşırı duruma gelmek.” (TS, 1492), **koyulaştır-** “koyu duruma getirmek” (TS, 1492)

köceñle- : < *köceñle-* (< *köceñ+le-*) **EAT köceñle-** “güzel görünmek, kendisini güzel göstermek (Doğu T.)” (MNZ, 47-1)

köçükle- : < *köçükle-* (< *köçük+le-*) **Karah. köçükle-** “sağırya vurmak” (DLT III, 341-7)

kögle- : < *kögle-* (< *kög+le-*) **Karah. kögle-** “-Hayvan- yeşil ot yemek” (DLT III, 300-19)

kögle- : < *kögle-* (< *kög+le-*) **Karah. kögle-** “ırlamak, taganni etmek” bk. *köglen-* (DLT II, 255-10), **köglen-** “yüzde çiller çıkmak; şarkı söylemek, ırlamak, taganni etmek, sesi yükselte alçalta şarkı çağırmak” bk. *kögle-* (DLT II, 253-16)

kögle- : < *kögle-* (< *kög+le-*) **Çağ. kögle-** “yamak ve parçe dikmek, bir şey'i bir şey'e dikiş ile bend ü rabt itmek. sâz köki düzüb âheng itmek” (§SL, 529); **kükle-** “saz çalmak” AL (ÇTS, 679)

köhnele- : < *köhnele-* (< *köhne+le-*) **Osm. köhnele-** “eskimek, yıpranmak” (NbDS, G388/10), **köhenlen-** “eskimek, yıpranmak” (NbDS, G339/14), **köhnelen-** “eskimek, yıpranmak” (NbDS, K14/50); **GTü. köhneleş-** “köhne duruma gelmek” (TS, 1495)

kökke- : < *kökke-* (< *kök+le-*) **Karah. kökke-** “bir işin esasına vâkıf olmak” (KB, 1492)

kökke- : < *kökke-* (< *kök+le-*) **Karah. kökke-** “eğer bağını sıkı bağlamak” (DLT III, 300-18), **kökken-** “sıkı bağlanmak; asaletli veya zengin olmak” (DLT II, 253-15), **kökkeş-** “ilişip sokulmak; eğer bağlamakta yardım etmek; hısımlıkla bağlanmak (Bulgarca)” (DLT II, 224-22), **köklet-** “eğer tahtalarını diktirmek, bağlatmak” (DLT II, 327-22); **Kıpçak köklüdi** “Oldu, kökleşti” (Kİ, 51)

Arslan Erol *köklen-* “sıkı bağlanmak; asaletli veya zengin olmak” dönüşlü fiilinden hareketle kelimenin somuttan soyuta doğru genişlediğini belirtmektedir (Arslan Erol, 2008: 378).

kökle- : < *kökle-* (< *kök+le-*) **Karah.** *kökle-* “saçı ağarmak (1492) < *kök* gök, gökyüzü; mavi, yeşil, boz” (KBSY, 105)

kökle- : < *kökle-* (< *kök+le-*) **Osm.** *kökle-* “dikişle minder mıhlamak, boz yerin ağaçlarını kökten söküp tarla açmak, ince saç örgülerini uçlarını bir yerde sarıp kökleme etmek” (LO, 249), *köklen-* “nebatat kök peyda etmek, temelleşmek, paydar, müstedâm olmak, bir yerde müstekır olmak” (LO, 249), *kökleş-* “temelleşmek, yerleşmek” (LO, 249); *kökle-* “1. (Minder ve şilteyi) dikişle mıhlamak, içindeki ot veya yün oynamamak için her bir karış mesafede sicim vesaire ile bir sağlam dikiş vurmak. 2. (Telli sazı) kurmak, kök etmek. 3. Kirizma edilen kıraç yerin ağaç ve çalı köklerini çıkarmak. 4. İnce saç örgülerinin her üç dördünü bir yere sarmak, kökleme etmek.” (KAT, 673), *köklen-* “1. (Ağaç) kök tutmak, kök salmak, kökleşmek. 2. Yerleşmek, temelleşmek, payidar olmak.” (KAT, 673), *kökleş-* “1. Kök tutmak, kök salmak. 2. Yerleşmek, teessüs etmek, daim olmak.” (KAT, 673), *kökleştir-* “1. Kök tutturmak, kök saldırmak. 2. Yerleştirmek, tesis etmek.” (KAT, 673); **GTü.** *kökle- (I)* “1. Ağaç veya bitkiyi kökü ile birlikte topraktan çıkarmak, kökertmek. 2. Toprakta kalan bitki köklerini ayıklamak. 3. Bağ çubuklarını veya fidanları köklendirip dikmek. 4. Minder, şilte vb.nin iki yüzünü yer yer dikişlerle tutturmak. 5. İnce saç örgülerinden birkaçını yeniden bir arada örmek. 6. mec. Motorlu araçlarda gaz pedalına sonuna kadar basmak.” (TS, 1496), *köklendir-* “1. Bir ağacın aşısı yerini, aşısı filizinin kök salması için toprağa gömmek. 2. Kök vermesini sağlamak.” (TS, 1496), *köklen-* “1. Bitkide kök oluşmak, bitki kök salmak, kök tutmak. 2. mec. Köklü, temelli bir biçimde yerleşmek.” (TS, 1496), *kökleş-* “güçlü bir biçimde yerleşmek, yer etmek, kök salmak” (TS, 1496), *kökleştir-* “kökleşmesini sağlamak” (TS, 1497)

kökürçgünleş- : < *kökürçgünleş-* (< *kökürçgün+le-ş-*) *kökürçgünleş-* “güvercini öndül koyarak yarışa girmek” (DLT II, 226-13)

kölät- : < *kölät-* (< *kö+lä-t-*) **Karah.** *kölät-* “gölgelemek, örtmek” (KTKT, Ünlü: 272r/9=026/189); **Harezmi** *köligen-* “gölgede oturmak” (ME, 216-8); **Kıpçak** *köligen-* “gölgelenmek” (İM, 305a/8); *köledgelen-* “gölgelenmek” (KFT, 9a/25); **EAT** *gölgelen-* “gölgede serinlemek” (SN, 235-9); *gölgelen-* “gölgelenmek” (TM,

125b-8); **gölgelen-** “gölgelenmek” (MR, 270a/6); **Osm. gölgelen-** “Tazallül, ihtimâ etmek, müstezil olmak, yazı ve resim lekelenmek. *Gölgelenemediğim ağaç kurusun.*” (LO, 163); **gölgelendir-** “1. Gölge etmek, gölge altında bulundurmak. 2. Resim veya yazıya gölge makamında leke yapmak.” (KAT, 387), **gölgelen-** “1. Gölge altına girmek, gölgelikte oturmak, tazallül etmek. 2. (Resim ve yazı) gölge makamında leke peyda etmek.” (KAT, 388); **GTü. gölgele-** “1. Gölgeli duruma getirmek. 2. mec. Resimde gölge oluşturmak. 3. mec. Bir kimsenin veya bir şeyin değerini azaltmak, sönüklük getirmek” (TS, 960), **gölgelendir-** “1. Gölge etmek, gölgeli yapmak. 2. mec. Bulandırmak, bozmak. 3. hlk. Dinlendirmek.” (TS, 960), **gölgelen-** “1. Gölgeli duruma girmek. 2. mec. Buğulanmak. 3. mec. Değerinin bilinmesi engellenmek” (TS, 960)

kömärlä- : < *kömärlä-* (< *kömär+lä-*) **Karah. kömärlä-** “musallat etmek” (KTKT, Ünlü: 420v/2=069/007), **qoldaş kömärlä-** “arkadaş musallat etmek” (KTKT, Ünlü: 350v/4=041/025), **kömärlän-** “yardım edilmek” (KTKT, Ünlü: 383v/7=050/045)

köñleklen- : < *köñleklen-* (< *köñlek+le-n-*) **Karah. köñleklen-** “gömleklenmek, gömlek giymek” (DLT III, 411-18)

köñüllen- : < *köñüllen-* (< *köñül+le-n-*) **Karah. köñüllen-** “gönüllenenmek; -çocuk- düşünmek ve anlamak; arzu etmek” (DLT III, 408-12); **Harezmi köñgülleş-** “heveslenmek” (ME, 197-4), **köñgüllet-** “heveslendirmek” (ME, 66-2); **köñüllen-** “sevmek, hoşlanmak” (KE, 243v13); **Çağ. köñüllen-** “gönüllenenmek”(ÇGT, 23/9); **Osm. gönüllen-** “gücenmek, darılmak, alınmak” (HD, 3413); **gönüllen-** “gücenmek” (TTS, 1770); **GTü. gönüllendir-** “gönüllenenmesine sebep olmak” (TS, 966), **gönüllen-** “gücenmek, darılmak, alınmak” (TS, 966)

könlä- : < *könlä-* (< *kön+lä-*) **Uyg. könlä-** “düşünmek” (ETG, 283); **könglä-** “hatırlamak, düşünmek, dalmak” (EUTS,115)

köpekle- : < *köpekle-* (< *köpek+le-*) **Osm. köpekle-** “Yāruñ raḳīb bāb-ı viṣālinde beklemiş/Tā ṣubḥ olunca gezmeden ammā köpeklemiş” (KçZİMD, 768); **köpekle-** “yorgunluktan korku ve pişmanlıktan zebunlamak, köpek gibi solumak, nadim olmak” (LO, 249); **köpekle-** “yorgunluk veya korku ve pişmanlıktan köpek gibi solumak veya zebûnlamak” (KAT, 674); **GTü. köpekle-** hlk. “1. Çok yorulmak. 2. Varlık, güç ve sağlık yönünden düşkünleşmek” (TS, 1499), **köpeklen-** “yalvarıp yaltaklanarak

aşağılık bir duruma düşmek” (TS, 1499), **köpekleş-** “onurunu yitirip yaltaklanmak” (TS, 1499)

köpleş- : < *köpleş-* (< *köp+le-ş-*) **Harezmi köpleş-** “çoğalmak”, **köpleşmek** “çoğalma” (HTKT, 516b/8=57/20); **Çağ. köple-** “çoklaşmak, tekeşşür, vâfir, çok olmak, ziyâdeletmek, bisyâr-kerden” (ŞSL, 522); **köple-** “çoğaltmak, artmak” (ÇGT, 37/1)

köpükle- : < *köpükle-* (< *köpük+le-*) **Harezmi köpükle-** “köpüklenmek” (ME, 182-1), **köpüklen-** “köpüklenmek” (ME, 9-6); **köpüklen-** “köpüklenmek” (KE, 3r11, 12); **Kıpçak köpüklen-** “köpüklenmek” (SSGT, 154/7); **EAT köpüklen-** “köpük bağlamak, köpüklenmek” (KG, 101b.8); **köpüklen-** “köpüklenmek” (TM, 27b-1); **köpüklen-** “köpüklenmek” (DK, 182-7), **köpüklendür-** “köpüklendirmek” (DK, 83-3); **köpüklen-** “sıvılaşarak hava kabarcıkları oluşmak” (MNHS, 199a.5); **köpüklen-** “köpüklenmek” (MR, 294b/5); **GTü. köpüklen-** “üstü köpük bağlamak” (TS, 1501)

körklä- : < *körklä-* (< *körk+lä-*) **Uyg. körklä-** “süslenmek” (ETG, 283); **körklämäk** “güzelleşmek; süslenmek” (EUTS, 116); **Harezmi körklen-** “güzelleşmek” (KE, 201v5), **körklüglen-** “güzelleşmek” (KE, 50v7)

körle- : < *körle-* (< *kör+le-*) **Kıpçak körle-** “horlamak, horuldamak, uykuda hırıltılı ses çıkarmak (CC)” (KıpçTS, 159)

körle- : < *körle-* (< *kör+le-*) **Osm. körle-** “iptal etmek, kapanmak, çıban yol, iltiyâm, tatil” (LO, 249), **körlen-** “Mesdüt, münkarız olmak, zeval bulmak, ışık kararmak, yara kapanmak, bıçak çöngülmek, kesmemek, ticaret kesat olmak. Körebe oyunu.” (LO, 250); **körle-** bk. *körlet-* (KAT, 675), **körlet-** “1. Kör etmek, kuvve-i bâsırasına hâlel getirmek, gözünü sakatlamak. 2. Keskinliğini gidermek, kesmez hâle getirmek. 3. Revacına hâlel getirmek, sürümünü bozmak, itibarsız etmek.” (KAT, 675); **GTü. körlen-** “körleşmek” (TS, 1503), **körleş-** “1. Kesmez, işlemez veya yararlanılmaz duruma gelmek. 2. mec. Değer, önem veya yeteneğini yitirmiş duruma gelmek.” (TS, 1503), **körleştir-** “körleşmesine yol açmak” (TS, 1503), **körlet-** “1. Keskinliğin azalmasına veya yitirilmesine sebep olmak. 2. mec. Değer ve yeteneklerinin yitirilmesine sebep olmak.” (TS, 1503)

körpekleş- : < *körpekleş-* (< *körpek+le-ş-*) **Çağ. körpekleş-** “körpekleşmek, hafifleşmek” (ML (ÇTS, 659)

körpele- : < *körpele-* (< *körpe+le-*) **Karah. körpele-** “körpe ot yemek” (DLT III, 351-19), **körpelen-** “yeniden çıkmak, yeniden bitmek” (DLT III, 200-6)

körükle- : < *körükle-* (< *körük+le-*) **Karah. körükle-** “körüklemek” (DLT III, 341-4); **Çağ. körüklen-** “üfirilerek yanmak, şu‘le tehellüb itmek” (ŞSL, 526); **Osm. körükle-** “iş’âl etmek” (LO, 250); **körükle- (kürükle-)** “1. Körükle üflemek, tutuşturmak. 2. Kızıştırmak, teşdit etmek.” (KAT, 676); **GTü. körükle-** “1. Körükle hava vermek. 2. mec. Kızıştırmak, şiddetlendirmek. 3. mec. Çıkar sağlamak için kendini acındırmak, ajite etmek. 4. mec. Harekete geçirmek, ajite etmek” (TS, 1504), **körüklen-** “körükleme işine konu olmak veya körükleme işi yapılmak” (TS, 1504)

körünçlä- : < *körünçlä-* (< *körünç+lä-*) **Uyg. körünçlä-** “teşhir etmek” (ETG, 283); **körünçlä-** “teşhir etmek, sergilemek” (EUTS, 117)

kösrelen- : < *kösrelen-* (< *kösre+le-n-*) **kösrelen-** “bilenmek” (TTS, 2702)

köstekle- : < *köstekle-* (< *köstek+le-*) **Kıpçak köstekle-** “kösteklemek, atın ayağına bağ vurmak (TZ)” (KıpçTS, 160); **Osm. köstekle-** “bıçaktan bağlamak” (LO, 250); **köstekle-** “(Hayvanı) köstekle bağlamak, köstek vurmak” (KAT, 676); **GTü. köstekle-** “1. Hayvanın ayağına köstek vurmak. 2. mec. Bir işi yürümez duruma getirmek, engellemek” (TS, 1505), **kösteklen-** “1. Ayağına köstek vurulmak. 2. Ayağına bir engel takılarak düşer gibi olmak veya düşmek. 3. mec. Bir iş yürümez duruma getirilmek, engellenmek” (TS, 1505)

kösürükle- : < *kösürükle-* (< *kösürük+le-*) **Kıpçak kösürükle-** “atın ayağına zincir takmak (CC)” (KıpçTS, 160)

köşekle- : < *köşekle-* (< *köşek+le-*) **Osm. köşekle-** “deve yavrulamak” (TTS, 2705), **köşeklet-** “deveyi yavrolatmak” (TTS, 2706); **köçekle-** “köşeklemek, deve doğurmak” (LO, 248); **köçekle-** ya **köşekle-** “(Deve) yavrulamak” (KAT, 673); **köşekle-** “(Deve) doğurmak, yavrulamak. [«köçeklemek» dahi denilir.]” (KAT, 677); **GTü. köşekle-** “hlk. Deve yavrulamak” (TS, 1506)

köşeklen- : < *köşeklen-* (< *köşek+le-n-*) **EAT köşeklen-** “böbürlenmek, kasılarak yürümek” (MR, 292a/1); **köşeklen-** “böbürlenmek, kasılmak” (TTS, 2706)

köşklen- : < *köşklen-* (< *köşk+le-n-*) **köşklen-** “köşüklenmek, koskoslanmak gibi tekebür, kurulma” (LO, 250)

kötle- : < *kötle-* (< *köt+le-*) **Karah.** *kötle-* “fenalık yapmak” (DLT III, 299-21); **Kıpçak kötlädi** “Arapça tercümesi kâfi derecede anlaşılmıyor. Nüshaya bakılırsa-götünü kullandı- diye tercüme etmek lâzım gelir” (Kİ, 53); *kötle-* “götünü kullanmak (Kİ, TZ)” krş. *tökler-* (KıpçTS, 160), *kötlen-* “götlenmek (TZ)” krş. *töklen-* (KıpçTS, 160)

kötlet- : < *kötlet-* (< *köt+le-t-*) **Karah.** *kötlet-* “düzdürmek” (DLT II, 348-17)

kötüle- : < *kötüle-* (< *kötü+le-*) **Osm.** *kötüle-* “zem, kadh, itham etmek” (LO, 250), *kötülen-* “bed-nâm, pejmürde olmak” (LO, 250), *kötüleş-* “münakaşa, münâfese, tedenni, ta'âffün etmek” (LO, 250); *kötüle-* “zem ve kadh ve ittihâm etmek, birinin fenalığını söylemek, nam ve şöhretini bozmak, ızzar etmek” (KAT, 677), *kötülen-* “ittihâm olunmak, bednam olmak, ızzar edilmek, bozulmak” (KAT, 677), *kötüleş-* “kötü olmak, fenalaşmak, bozulmak” (KAT, 677), *kötüleştir-* “fenalaştırmak, fena hâle getirmek, bozmak” (KAT, 677); **GTü.** *kötüle-* “1. Biri veya bir şey için olumsuz, aşağılayıcı, hoş olmayan sözler söylemek. 2. İnsanın sağlığı bozulmak. 3. Nesnelerin niteliği bozulmak, kalitesi bozulmak.” (TS, 1508), *kötülen-* “kötüleme işi yapılmak veya kötüleme işine konu olmak” (TS, 1508), *kötüleş-* “1. Kötü duruma gelmek. 2. Kadın, toplumun ahlak kurallarına aykırı davranmaya başlamak.” (TS, 1508), *kötüleştir-* “kötü duruma gelmesine yol açmak” (TS, 1508)

köylen- : < *köylen-* (< *köy+le-n-*) **Çağ.** *köylen-* “hâmmâde olmak, harâretlenmek” (ŞSL, 536)

köyüklen- : < *köyüklen-* (< *köyük+le-n-*) **Harezmi** *köyüklen-* “yanmak” (ME, 176-4)

közlä- : < *közlä-* (< *köz+lä-*) **Uyg.** *közlä-* “gözlemek” (ETG, 283), *közle-* “gözlemek, gözetlemek” (İrkB, 64); **Karah.** *közle-* “göze vurmak” (DLT III, 300-9); *közleş-* “görme işinde –gözlemekte- yarış etmek” (DLT II, 224-13); **Harezmi** *közle-* “gözlemek” (HŞ, 3111), *közlet-* “gözetlemek” (HŞ, 636); **Kıpçak közlädi** “murakabe etti” (Kİ, 53); *közle-* “gözlemek, bakmak” (TA, 38b/8); *közle-* “gözlemek” krş. *közet-* (SSGT, 355/13); *közle-* “gözlemek” (MG, 102a-6); *közle-* “gözlemek, bakmak (BV, İN, TZ)” (KıpçTS, 161); **EAT** *gözle-* “gözlemek” (SVTM, VIII 6); *gözle-* “gözetlemek, bakmak, tecessüs etmek, aramak” (YE, 166v3); *gözle-* “gözlemek, takip etmek” (YZ, 109v7); *gözle-* “gözlemek” (KY, 1502); *gözle-* “gözetmek” (SN, 267-6); *gözle-* “gözlemek” (ADD, 183-4); *gözle-* “gözlemek, seyretmek” (MNZ, 97-8); *gözle-* “izlemek, gözlemek, aramak” (KT, 128/9); *gözle-* “beklemek, gözlemek, ibretle bakmak” (KKMU, 52b/1); *gözle-* “beklemek, gözetmek” (GT, 14b-1); *gözle-*

“gözlemek, takip etmek” (BH, 34B/5), **gözlemek** “gözlemek” (BH, 57A/7); **gözle-** “gözlemek, gözetlemek, beklemek” (DK, 191-12); **gözle-** “bir şeyin olmasını veya bir kimsenin gelmesini beklemek” (ŞNK, 61a/13); **gözle-** “Gözi kirpükleri ohıyile gözler gözümi / Urımaz zîrâ yaşum denizine tala durur” (KBD, G. 510/7); **gözle-** “1. beklemek, ümit etmek (ŞD, K.VII/22) 2. bakmak, izlemek (ŞD, G.LXX/1); **Çağ. közle-** “gözlemek” (SD, 536); **közle-** “gözlemek” (LD, 2006); **közle-** “gözlemek” (BV, 502/6); **közle-** “gözlemek” (HBD, 93/2); **közle-** “(yol) gözlemek” (ŞHD, 41a-2); **közle-** “gözlemek, kollamak, gözetlemek; gözetmek, riayet etmek; benimsemek; bakmak” (BD, 67/7); **gözle-** “gözetmek, ârzü ve intizâr itmek, bakmak, terbiye” (ŞSL, 553); **Osm. gözle-** “bir şeyin olmasını veya bir kimsenin gelmesini beklemek, intizâr etmek” (FD, 1743); **gözle-** “bir şeyin olmasını veya bir kimsenin gelmesini beklemek, intizar etmek” (ZD, 151); **gözle-** “bir şeyin olmasını veya bir kimsenin gelmesini beklemek, intizar etmek” (HD, 4185); **gözle-** “1. beklemek, görüp gözetmek (BkD, G.17/1) 2. aramak, istemek” (BkD, G.513/2); **gözle-** “Karâr it burc-ı devletde yiter geşt ü güzâr itdün / Bizi yol gözlemekden hîre-çeşm-i intizâr itdün” (NAD, m4-V/2); **gözle-** “Hâl-i ruhını gözler zülf-i siyâhın özler / Yahyâ sevâd-i çeşm ü kalbümdeki süveydâ” (ŞYD, G.3/5); **gözle-** “Çok sürünüp gözlemişim özleyip/Ayağının izini toprağını (ŞGD, G.345/7); **gözle-** “Nihâl kıddiñe eşküm gibi fütâde imiş / İki gözüm seni gözler çemende cüy-ı bahar” (KçzİMD, 343); **gözle-** “1. Gözetmek, riayet etmek. 2. Gözetlemek, bakmak, tarassut, tecessüs etmek. 3. Beklemek, intizar etmek” (TTS, 1826, 1828), **gözlen- (I)** “görüp gözetilmek, himaye edilmek” (TTS, 1828); **gözle-** “arzu, intizar etmek” (LO, 166); **gözle-** “arzu ile beklemek, intizar etmek, terakkub ve tarassut eylemek” (KAT, 395); **GTü. gözle-** “1. Bir şeyin olmasını veya bir kimsenin gelmesini beklemek, intizar etmek. 2. Dikkatle bakmak, gözlemlemek, tarassut etmek.” (TS, 986), **gözlen-** “gözleme işi yapılmak veya gözleme işine konu olmak”, **gözlet-** “gözleme işini yaptırmak” (TS, 986)

Arslan Erol filin anlam alanının Eski Anadolu Türkçesi döneminde genişlediğini ifade etmektedir (Arslan Erol, 2008: 390).

közlen- : < *közlen-* (< *köz+le-n-*) **Kıpçak közlen-** “(ateş) közlenmek” (SSGT, 257/13); **GTü. közle-** “et, sebze, meyve, hamur vb.ni köz üzerinde pişirmek” (TS, 1510); **közleş-** “köz durumuna gelmek” (TS, 1510)

kuçakla- : < *kuçakla-* (< *kuçak+la-*) **Karah. kuçakla-** “kucaklamak” (DLT III, 338-9); **Harezmi kuçakla-** “kucaklamak” (KE, 197r6); **ku:çaqla-** “kucaklamak” (HŞ, 4561);

kucaklamak “kucaklamak” (İBML, 47); **Kıpçak quçaqladı** “kucakladı” (Kİ, 80); **kuçaqla-** “kucaklamak” (İM, 446a/8), **kuçaqlaş-** “kucaklaşmak” (İM, 446b/1); **kuçaqla-** “kucaklamak, sarılmak (TZ)” *krş.* **kuçala-** (KıpçTS, 161), **kuçala-** “kucaklamak, sarılmak (Gİ)” *krş.* **kuçaqla-** (KıpçTS, 161); **EAT kuçaqla-** “kucaklamak” (YZ, 87v13), **kuçaqlaş-** “kucaklaşmak” (YZ, 1v10); **kuçaqla-** “kucaklamak” (DK, 287-9); **kuçaqla-** “kucaklamak” (bkz. **kuçaqla-**) (TN, 66b.18), **kuçaqla-** “kucaklamak” (bk. **kuçaqla-**) (TN, 84a.18); **Çağ. kuçaqla-** “kucaklamak” (ŞT, 93b-14); **kuçaşla-** “muşāfaha, muşānağa, āgüleşmek, der-kenār itmek, telākī, açakleşmek” (ŞSL, 473); **kuçaqla-** “kucaklamak” (ÇFK, 39a-5), **kuçaqlaş-** “kucaklaşmak” (ÇFK, 40b-10); **Osm. kucakla-** “1. Kollarla sarıp göğüs üzerine bastırmak. 2. Kucağına almak, kucakta taşımak.” (ZD, 2778); **kucakla-** “sarılmak, der-âgûş etmek, ihata, şumul, iştimâl, ihtiva, hasretmek” (LO, 251); **kucakla-** “1. Kollarla göğsün üzerine sarmak, der-âgûş etmek. 2. İhata etmek, şamil cami olmak.” (KAT, 679), **kucaklaş-** “kucak kucağa sarılmak, birbirini der-âgûş etmek” (KAT, 679); **GTü. kucakla-** “1. Kollarla sarıp göğüs üzerine bastırmak. 2. Kucağına almak, kucakta taşımak. 3. İçine almak veya çepeçevre sarmak, kuşatmak” (TS, 1515), **kucaklan-** “kucaklama işi yapılmak” (TS, 1515), **kucaklaş-** “birbirini kucaklamak” (TS, 1515), **kucaklaştır-** “kucaklaşma işini yaptırmak” (TS, 1515)

kudhgulan- : < *kudhgulan-* (< *kudhgu+la-n-*) **Karah. kudhgulan-** “sineklenmek, kendinden sinek koğmak” (DLT III, 201-11)

kudhuzlan- : < *kudhuzlan-* (< *kudhuz+la-n-*) **Karah. kudhuzlan-** “dul karı ile evlenmek (Arguca).” (DLT II, 267-30)

kulaçla- : < *kulaçla-* (< *kulaç+la-*) **Karah. kulaçla-** “kulaçlamak” (KB, 1734), **kulaçla-** “kulaçlamak” (DLT III, 330-21); **EAT kulaçla-** “kulaçlamak” (MBHKT, 108a-5=11/77); **Osm. kulaçla-** “Mesâha etmek, tahtîf. Türkide kulaç açmak iki kolu ya iki kanat açmak, boylamak ölçmek gibi bir mahalle süratle gitmek, kulaç kulaç için fersah fersah. Bol bol.” (LO, 251); **kulaçla-** “kulaçla ölçmek, misâha etmek” [Ekseriya amk hakkında müstameldir:] *Bu kuyuyu kulaçladınız mı?* = *fl.* Süratle yürümek. [Bu mana ile istimali metruktür.] (KAT, 680); **GTü. kulaçla-** “1. Kaç kulaç olduğunu ölçmek. 2. Kulaç atarak yüzmek” (TS, 1518)

kulağuzla- : < *kulağuzla-* (< *kulağuz+la-*) **Kıpçak qulawuzladı** “kulavuzluk etti” (Kİ, 81); **kulağuzla-** “kılavuzluk yapmak” (TA, 42a/9); **EAT kulağuzla-** “kılavuzluk etmek,

rehberlik etmek” (YZ, 79r9); **kulavuzla-** “rehberlik etmek, yönlendirmek” (KT, 24/11); **kulavuzla-** “göstermek, yol göstermek, rehberlik etmek” (GT, 69a-8); **kulavuzla-** “emanet etmek” (MT, 16b-10); **kulavuzla-** “yol göstermek” (EATKT, 596a/4); **kulağuzla-** , **kulavuzla-** “yol göstermek, delâl etmek” (MBHKT, 152a-6=20/120); **kulağuzla-** “yol göstermek” (MR, 242a/4); **Osm. kulağuzla- (kulavuzla-)** “1. Yol göstermek, önüne düşüp götürmek, rehberlik etmek, delâlet etmek” (TTS, 2713); **kulavuzla-** “birini tezviç için tevassut, delâlet etmek, hadi olmak” (LO, 233); **kulavuzla-** “birinin tehhülüne tavassut etmek, tarafeyn arasında vâsita-i i'tilâf olmak” (KAT, 636); **GTü. kulavuzla-** “kılavuzluk etmek” (TS, 1407)

kulakla- : < **kulakla-** (< **kulak+la-**) **Karah. kulakla-** “kulağa vurmak” (DLT III, 338-18)

kulaklaş- / **kulağlaş-** : < **kulağlaş-** (< **kulağ+la-ş-**) **Çağ. kulağlaş-** “birbirine kulak vermek” (FK, 569/2); **kulağlan-** “devre ve müstedîre olmak, hüş-yâr olub kulak şalmağ” (ŞSL, 486), **kulağlaş-** “tarılmak, azarlamak, takrî” ve serzeniş. öyüdini diñlemek, kulak koymak” (ŞSL, 486); **kulaklaş-** “birbirinin kulağına fısıldamak” (TTS, 2717)

kullan- : < **kullan-** (< **kul+la-n-**) **Karah. kullan-** “kul, köle edinmek” (KTKT, Ünlü: 267r/6=026/022); **Harezmi kullan-** “kul, köle yapmak” (ME, 216-6); **kullan-** “kul, köle edinmek” (KE, 67v21); **Kıpçak kullan-** “köle olarak kullanmak” (İM, 426b/7); **kullan-** “köleleştirme” (KFT, 5a/24); **EAT kullan-** “kul edinmek” (YE, 168r4); **kullan-** “kullanmak” (YZ, 93v1); **kullan-** “satın almak, hizmetinde bulundurmak” (KG, 91b.14); **GTü. kullaş-** “kul durumuna gelmek” (TS, 1522); **kullaştır-** “kullaşma işini yaptırmak” (TS, 1522)

kullan- : < **kullan-** (< **kul+la-n-**) **EAT kullan-** “yararlanmak, fayda sağlamak” (KT, 182/7); **Osm. kullan-** “bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak” (ZD, 2125); **kullan-** “bir şeyden belli bir maksatla faydalanmak” (HD, 4085); **kullan-** “1. takınmak, davranmak (BkD, G.73/2); 2. çekmek; kürek çekmek/ şarap çekmek” (BkD, G200/4); **kullan-** “bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak” (NfD, 3162); **kullan-** “Gelse meydâna sürâhî meyini kullansak/ Gerdenin itse o gül-gûn-ı sebük-pâyı kemer (NAD, G.84/2); **kullan-** “bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak” (NbDS, k74/1); **kullan-** “kullanmak”; “Ekser şu‘ârâ-yı asr kullanmazlar” (ND, R6/3); **kullan-** “Minnet itsün çerhe kim Behrâm’ımuñ kullandığı/ ‘Arşa ta‘lîk itdiği seyf-i ‘adû-tedmîridür (KçzİMD, 95); **kullan-** “Kullansam eger re’yüñ ile keştî-i cāhı/ Esmezdi baña bād-ı muhālîf beg efendi (KçzİMD, 143); **kullan-** “istihdam, istimal etmek, idare, tasarruf, müdara” (LO,

252); **kullandır-** “1. İstimal ettirmek. 2. Bir iş veya memuriyette istihdam ettirmek, hizmette bulundurmak.” (KAT, 682), **kullan-** “1. İşte bulundurmak, işletmek, istimal etmek. 2. Hizmet ve memuriyete tayin etmek, hizmette bulundurmak, kayırmak, istihdam etmek. 3. Giymek, döşetmek, ekşitmek. 4. Bir şey yiyip içmeyi veya almayı âdet edinmek. 5. İdare ve tasarruf etmek yoluyla sarf ve istihlâk eylemek. 6. İşletmek, çevirmek. 7. İttihaz, idare etmek, tutmak.” (KAT, 682); **GTü. kullandır-** “kullanma işini yaptırmak” (TS, 1521), **kullan-** “1. Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak. 2. Bir kimseyi bir hizmette bulundurmak, çalıştırmak. 3. İşletmek, değerlendirmek. 4. Giymek, takmak. 5. Sigara, içki vb. şeylere alışmış olmak, içmek. 6. Kelimeyi yazmak, söylemek. 7. Harcamak, sarf etmek. 8. Amacına ulaşmak için birinden veya bir şeyden yararlanmak, onu amacına alet etmek, sömürmek, istismar etmek. 9. Araç veya aleti işletmek, yönetmek. 10. mec. Bir şeyin gereklerini yerine getirmek” (TS, 1521-1522)

kulunla- : < *kulunla-* (< *kulun+la-*) **Kıpçak kulunla-** “bereket saçmak (CC)” (KıpçTS, 162)

kulunla- : < *kulunla-* (< *kulun+la-*) **Uyg. kulunla-** “(At) tay doğurmak” (IrkB, 5); **kulunla-** “at doğurmak, at tay vermek, gunnmak” (EUTS, 186); **Karah. kulunla-** “kısarak yavru doğurmak” (DLT III, 92-6); **Harezmi kulunla-** “(At) için yavrulamak” (KE, 176v12); **Osm. kulunla-** “kısarak yavrulamak” (TTS, 2729); **kunla-** “doğurmak” (TTS, 2732); **kulunla-** “Hayvanat tevlit etmek. Bazan kısarakta müstamel” (LO, 253); **kulunla- (kolonla-)** “[Dişi eşek.] yavrulamak. [Kısarak hakkında da bazen kullanılır.]” (KAT, 683); **GTü. kulunla-** “kısarak veya eşek yavrulamak” (TS, 1523)

kumalan- : < *kumalan-* (< *kuma+la-n-*) **Harezmi kumalan-** “câriye almak” (ME, 191-6)

kumsulan- : < *kumsulan-* (< *kumsu+la-n-*) **kumsulan-** “yaltaklanmak, tezellül etmek” (TTS, 2731)

kumukla- : < *kumukla-* (< *kumuk+la-*) **Karah. kumukla-** “pislemek, terslemek; Kumuk boyuna nisbet etmek” bk. *komukla*. (DLT III, 339-3)

kundağla- : < *kundağla-* (< *kundağ+la-*) **Harezmi kundağla-** “kundağa sarmak, kundaklamak” (KE, 169v10); **Osm. kundakla-** “Çocuğu bezleri ile sarmak. Zenân saçlarını başlarına kaldırıp sade yemeni ile sarmak” (LO, 254); **kundakla-** “1. (Çocuğu) kundağa sarmak. 2. (Kadın başını) sade yemeni ile ve saçlarını yemeninin içine toplayarak bağlamak.” (KAT, 685); **GTü. kundakla-** “1. Bebeği kundağa

sarmak. 2. Bir yeri kundakla yakmak. 3. Saçları yemeninin içine toplayarak bağlamak. 4. Tüfek namlusunu kundağa bağlamak. 5. mec. Ara bozmak, aldatmak” (TS, 1526), **kundaklan-** “kundaklama işi yapılmak veya kundaklama işine konu olmak” (TS, 1526), **kundaklat-** “kundaklama işini yaptırmak” (TS, 1526)

kurcala- : < *kurcala-* (< *kurcala-*) **Osm. kurcala-** “kurar gibi kaşıyıp karıştırmak, bozmak, azdırmak, işi çok kurcalatmak, tahriş, tahdiş etmek, yarayı kurcalamak, azdırmak” (LO, 254); **kurcala-** “1. Kaşımak, tahriş etmek. 2. Ellemek, karıştırmak, ötesine berisine dokunmak. 3. Arttırmak, tahrik etmek.” (KAT, 686); **GTü. kurcala-** “1. Ellemek, karıştırarak bakmak. 2. Sivri bir şey sokup karıştırarak zorlamak. 3. Karıştırıp azdırmak, tahriş etmek. 4. mec. Meşgul ve rahatsız etmek. 5 mec. Bir konuyu araştırmak, üstünde durmak, eşelemek.” (TS, 1530), **kurcalan-** “kurcalama işi yapılmak” (TS, 1530), **kurcalat-** “kurcalama işini yaptırmak” (TS, 1530)

kurdala- : < *kurdala-* (< *kurdala-*) **EAT kurdala-** “kurdalamak” (TM, 79a-7)

kurduğla- : < *kurduğla-* (< *kurduğ+la-*) **Çağ. kurduğla-** “koyunı kurtla kapdırmak” (ŞSL, 477)

kurğaşunla- : < *kurğaşun+la-* (< *kurğaşun+la-*) **Kıpçak kurğaşunla-** “kurşunlamak, kurşun sürmek” (İM, 122a/1); **kurşunla-** “1. Kurşunla kaplamak, kurşunla örtmek. 2. Kurşunla damgalamak.” (KAT, 688), **kurşunlan-** “1. Kurşunla kaplanmak, örtülmek. 2. Kurşunla damgalanmak.” (KAT, 688); **GTü. kurşunla-** “1. Kurşunla kaplamak. 2. Kurşunla mühürlemek. 3. İçinde kurşun bulunan silahla ateş etmek, vurmak” (TS, 1533), **kurşunlan-** “kurşunlama işine konu olmak” (TS, 1533), **kurşunlaş-** “kurşun gibi ağırlaşmak” (TS, 1533), **kurşunlat-** “kurşunlama işini yaptırmak” (TS, 1533)

kurgulan- : < *kurgulan-* (< *kurgu+la-n-*) **Karah. kurgulan-** “taşkınlık ve yeğnilik etmek” (DLT III, 201-15)

kurla- : < *kurla-* (< *kur+la-*) **Karah. kurla-** “kuşak yapmak ve bağlamak” (DLT III, 298-23)

kurlan- : < *kurlan-* (< *kur+la-n-*) **Karah. kurlan-** “acınmak; tasa, acı duymak, ziyan görmek; katılaşmak, koyulaşmak, mayalanmak, ekşimek” bk. *Düzelt:* *korlan-* (DLT II, 250-27)

kurnazlan- : < *kurnazlan-* (< *kurnaz+la-n-*) **kurnazlan-** “kendini kurnaz göstermek” (TTS, 2739); **GTü. kurnazlaş-** “kurnazca davranmak, kurnazlık etmek” (TS, 1532)

ķurşovla- : < *ķurşovla-* (< *ķurşov+la-*) **Kıpcak** *ķurşovla-* “kemerle bağlamak, sarmak (CC)” (KıpcTS, 164)

kurtla- : < *kurtla-* (< *kurt+la-*) **Karah.** *kurtla-* “kurt çıkarmak” (DLT III, 447-3); **Harezmi** *ķurtla-* “kurtlanmak” (ME, 98-3); **EAT** *ķurtlan-* “kurtlanmak” (MR, 296b/16); **Osm.** *kurtlan-* “teaffün ile kurt peyda, sabırsızlık, kıpırdamak” (LO, 256); *kurtlan-* “1. Ufunetlenip kurt tutmak, kurt peyda etmek. 2. mec. Kurtlar yiyip rahatsız edermiş gibi sabır ve teenni etmemek, telâş göstermek, sabırsızlık ve telâş etmek.” (KAT, 689), *kurtlandır-* “ufunetlendirip kurt tutturmak, kurt peyda ettirmek” (KAT, 689); **GTü.** *kurtlandır-* “kurtlanmasına sebep olmak” (TS, 1535), *kurtlan-* “1. İçinde veya üzerinde kurt üremek. 2. mec. Rahat oturmayıp telaş ve sabırsızlık göstermek. 3. mec. Sürekli kımıldanmak. 4. mec. Bir yerde çok oturmaktan bıkarak gezme gereği duymak” (TS, 1535), *kurtlaş-* “kurt durumuna gelmek, kurt gibi olmak” (TS, 1535)

kuruğla- : < *kuruğla-* (< *kuruğ+la-*) **Karah.** *kuruğla-* “kuru olarak kullanmak” (DLT III, 336-16), *kuruğlan-* “kuru bulmak” (DLT II, 268-23); **Harezmi** *ķurula-* “kuru olarak” (ME, 144-8); **Osm.** *kurulan-* “kurulamak, mesh, ictifâf, ter kurutmak, teri soğutmak, alıştırmak” (LO, 256); *kurula-* “yaş ve ıslak bir şeyi silip kuru etmek, silmek” (KAT, 689), *kurulan-* “kendi bedeninin ıslaklığını gidermek, silinmek” (KAT, 689); **GTü.** *kurula-* “bir şeyin üzerindeki ıslaklığı gidermek” (TS, 1537), *kurulan-* “1. Kurulama işi yapılmak veya kurulama işine konu olmak. 2. Kendini kurulamak” (TS, 1537), *kurulaş-* “1. Kuru duruma gelmek. 2. mec. Yoksullaşmak, yozlaşmak, muhtevassızlaşmak” (TS, 1537)

ķuşakla- : < *ķuşakla-* (< *ķuşak+la-*) *ķuşakla-* “ķuşakla ķuşanır gibi bağlamak, sağlamlaştırmak” (KAT, 692); **GTü.** *ķuşakla-* “ķuşaklarla sağlamlaştırmak” (TS, 1543), *ķuşaklan-* “1. Kuşaklama işine konu olmak. 2. mec. Çepeçevre sarılmak.” (TS, 1543)

ķuşķulan- : < *ķuşķulan-* (< *ķuşķu+la-n-*) **EAT** *ķuşķulan-* “ķuşķulanmak, şüphe duymak” (MR, 309a/6); *ķuşķulan-* “ķuş gibi korkup ürkmek, irti’âş ve tavahhuş etmek” (KAT, 692); **GTü.** *ķuşķulandır-* “ķuşķuya düşürmek, ķuşķulanmasına yol açmak, şüphelendirmek” (TS, 1545), *ķuşķulan-* “ķuşķu içinde bulunmak, ķuşķu duymak, şüphelenmek” (TS, 1545)

kuşla- : < *kuşla-* (< *kuş+la-*) **Köktü.** *kuşla-* “kuş avlamak” (ETYSVİ, 519) “*kuşl(a)d(a)çı* : b(i)lgä tutuk : yok (Ye 48/7)”; **Uyg.** *kuşla-* “kuş avına çıkmak, kuş avlamak” (İrkB, 43); **Karah.** *kuşla-* “kuş avlamak” (DLT III, 299-10), *kuşlağlan-* “kuş avlağı yapmak” (DLT II, 273-17), *kuşlat-* “kuş tutturmak, kuş avlatmak” (DLT II, 348-1); **Harezmi** *ku:şla-* “kuş avlamak, kuş avına çıkmak” (HŞ, 3197), *ku:şlal-* “kuş avlamak” (HŞ, 3191); **EAT** *kuşla-* “kuş avlamak” (DK, 126-11); **Çağ.** *kuşla-* “tayr avlamak, şayd, şikâr itmek, av avlamak” (ŞSL, 483); *kuşla-* (*kuş kuşla-*) “kuş avlamak, kuş yakalamak” (TTS, 2753)

ķutanla- : < *ķutanla-* (< *ķutan+la-*) **Çağ.** *ķutanla-* “hâlelenmek, ayın hâle tutması” (LD, 1943)

ķutlan- : < *ķutlan-* (< *ķut+la-n-*) **Harezmi** *ķutlan-* “kut verilmek” (HŞ, 1811) bk. *kutla-*.

kutla- : < *kutla-* (< *kut+la-*) **Harezmi** *kutla-* “kutlulamak” (İBML, 48); **Kıpçak** *ķutlula-* “kutlamak” (TA, 40b/4); *ķutla-* “kutlamak (TZ)” krş. *ķutlula-* (KıpçTS, 165); **EAT** *ķutla-* “kutlamak, saadet dilemek, tebrik etmek” (YZ, 59r5); **Osm.** *kutlula-* “kutlamak, tebrik etmek” (TTS, 2758); *kutlan-* “istis'âd” (LO, 258); *kutlan-* “uğurlu ve meymenetli olmak” (KAT, 693); **GTü.** *kutla-* “1. Mutlu bir olaya sevinildiğini söz, yazı veya armağanla anlatmak, tebrik etmek. 2. Önemli bir olayın gerçekleşmesinin yıl dönümü dolayısıyla tören yapmak, tesit etmek” (TS, 1545-1546), *kutlan-* “kutlama işi yapılmak, tebrik edilmek” (TS, 1546), *kutlat-* “kutlama işini yaptırmak” (TS, 1546), *kutlula-* “kutlamak” (TS, 1546), *kutlulan-* “kutlu duruma gelmek” (TS, 1546)

ķuvasla- : < *ķuvasla-* (< *ķuvas+la-*) **Kıpçak** *ķuvasla-* “cimrileşmek (TZ)” (KıpçTS, 166)

ķuvvâtländür- : < *ķuvvâtländür-* (< *ķuvvât+lä-n-dür-*) **Karah.** *ķuvvâtländür-* <Ar.+T. “takviye etmek, desteklemek” (KTKT, Kök: 39r/4=003/013); **Harezmi** *ķuvvetlendür-* “saygı göstermek” (ME, 92-5); *ķuvvetlen-* < **Ar.** *ķuvvet+* **Türkçe** *+le-n-* “kuvvetlenmek” (HŞ, 1758); *ķuvvatlandur-* “kuvvetlendirmek, takviye etmek, desteklemek” (HTKT, 12b/8=2/87); **Kıpçak** *ķuvvatlan-* “güçlenmek” (KFT, 386b/10); **EAT** *ķuvvatlan-* “güçlenmek” (TİKT, 71a/18); *ķuvvetlen-* “kuvvetlenmek” (TM, 121a-7), *ķuvvetlendür-* “kuvvetlendirmek” (TM, 117a-10); *ķuvvetlendür-* “kuvvetlendirmek, güçlendirmek, üstün kılmak” (EATKT, 588b/3); *ķuvvetlen-* “güçlenmek, sağlamlaşmak” (TN, 50b.17); *ķuvvetlen-* “güçlenmek, kuvvetlenmek” (MNHS, 188a.4), *ķuvvetlendür-* “güçlendirmek, kuvvetlendirmek, güçlü hale

getirmek” (MNHS, 153b.3), **kuvvetlendirmaK** “güçlendirmek, güçlü kılmak” (MNHS, 146b.7); **kuvvatlan-** “kuvvetlenmek” (MBHKT, 16b-1), **kuvvatlandur-** “desteklemek, yardımcı olmak” (MBHKT, 264a-6= 61/14); **kuvvetlendir-** “güçlendirmek” (MR, 68a/10); **Çağ. kuvvetlen-** “güçlenmek” (ÇGT, 95/1); **kuvvetlen-** “kuvvetlenmek, güçlenmek” (ÇFK, 49a-6); **Osm. kuvvetlendir-** “1. Kuvvet vermek, kavi etmek, kuvvetini artırmak, takviye etmek. 2. Daha müessir hale koymak, tekit tahkim eylemek.” (KAT, 694), **kuvvetlen-** “1. Kavi ve metin olmak, kuvvet peyda etmek. 2. Sağlamlaşmak, sahilleşmek.” (KAT, 694); **GTü. kuvvetlendir-** “güçlenmesini sağlamak, gücünü artırmak” (TS, 1548), **kuvvetlen-** “güç kazanmak, direnci veya gücü artmak”

kuytulan- : < **kuytulan-** (< **kuytu+la-n-**) **Harezmi kuytulan-** “gizlenmek” (ME, 217-7); **kuytulan-** “bir yere girip sığınmak” (TTS, 2763)

kuyula- : < **kuyula-** (< **kuyu+la-**) **kuyula-** “kuyu açarak içine bir şey koymak” (TTS, 2763)

kuzla- : < **kuzla-** (< **kuz+la-**) **Kıpçak kuzla-** “kuzulamak, yavrulamak” (KFT, 354b/36); **EAT kuzla-** “korunların doğum yapması, kuzulamak” (MT, 31a-9); **Osm. kuzla-** “doğurmak” (TTS, 2764); **kuzula-** “yemiş yanında bir yavru peyda etmek” (LO, 259); **kuzula-** “1. Koyun yavrulamak. 2. Meyve yanında kendi cinsinden bir küçük tane peyda etmek. 3. Cetvel çizisinin yanında bir ince çizik veya gölge peyda olmak.” (KAT, 696); **GTü. kuzula-** “1. Koyun yavrulamak. 2. Çocuk ellerini yere dayayarak dizleri üstünde emeklemek” (TS, 1552); **kuzulaş-** “kuzu gibi uysal ve zararsız duruma gelmek” (TS, 1552)

“Günümüzde TS’de *kuzulamak*, ‘koyun yavrulamak’ anlamı yanında ‘çocuk ellerini yere dayayarak dizleri üstünde emeklemek’ anlamını da ekleyerek anlam dairesini genişletmiştir” (Atmaca, 2016: 600).

küçemle- : < **küçemle-** (< **küçem+le-**) **Harezmi küçemle-** “zulmetmek, zorlamak” (ME, 191-3), **küçemlemek** “zulüm, baskı” (ME, 34-8); **kü:çemle-** “zor kullanmak” (HŞ, 341); **küçemle-** “zorlamak” (HTKT, 339b/7=24/33), **küçemlen-** “zorlanmak, mecbur tutulmak” (HTKT, 268a/4=16/106); **Kıpçak güçemle-** “ısrar etmek, zorla yapmaya mecbur etmek (İH)” (KıpçTS, 88); **EAT gücemle-** “zorlamak, icbar etmek” (MBHKT, 289a-10=107/2); **güce- , (gücemle-)** “1. Zorlamak, icbar etmek. 2. Güç duruma düşürmek, güçlük içinde bırakmak” (TTS, 1838-1839)

küçlândür- : < *küçlândür-* (< *küç+lâ-n-dür-*) **Uyg. küçlândür-** “kuvvetlendirmek, güçlendirmek” (ETG, 285); **küçlândür- = küçlântür-** “kuvvetlendirmek” (EUTS, 120), **küçlântür-** “güçlendirmek, galebe çalmak” (EUTS,120); **Karah. küçlen-** “kuvvetlenmek” (DLT II, 252-17), **küçlândir-** “kuvvetlendirmek” bk. *küçlândür-* (KTKT, Kök: 32r/5=002/253), **küçlândür-** “kuvvetlendirmek” bk. *küçlândir-* (KTKT, Kök: 133v/5=008/026), **küçsüzlü-** “zayıflatmak, kuvvetten düşürmek” (KTKT, Kök: 125v/6=007/150); **Harezmi küçlen-** “güçlenmek” (ME, 194-3), **küçlândür-** “güçlendirmek” (ME, 107-7); **küçlen-** “güçlenmek” (KE, 203r17); **küçlen-** “güçlenmek” (HŞ, 2702); **küçle-** “zorlamak, zorbalık etmek”(İBML, 49); **Kıpçak küçle-** “güçlenmek, kuvvetlenmek (TZ)” krş. *küçlen-* (KıpçTS, 167), **küçlen-** “güçlenmek, kuvvetlenmek (TZ)” krş. *küçle-* (KıpçTS, 167); **Çağ. küçlet-** “güçlendirmek” (ŞHD, 58a-12); **güçlen-** “güç ve kuvvete gelmek, zür olmak, kavilenmek” (ŞSL, 550); **küçlen-** “güçlenmek, kuvvetlenmek” GN (ÇTS, 678); **Osm. güçle-** “zorlamak” (TTS, 1849), **güçlen-** “kuvvet bulmak” (TTS, 1849); **güçlândir-** “Tas’ip, işkâl etmek” (LO, 167); **güçlândir-** “zor hâle koymak, tas’ib etmek” (KAT, 398), **güçlen-** “güçleşmek, zor ve müşkül olmak, kesb-i su’ûbet etmek” (KAT, 398), **güçleş-** “zor ve zahmetli olmak, güce sarmak” (KAT, 398), **güçleştir-** “zor ve zahmetli etmek, müşkülât çıkarmak” (KAT, 398); **GTü. güçlândir-** “güçlü duruma getirmek, güç kazanmasını sağlamak” (TS, 995), **güçlen-** “güçlü duruma gelmek, kuvvetlenmek” (TS, 995), **güçleş-** “güç duruma gelmek, zorlaşmak” (TS, 995), **güçleştir-** “güç duruma getirmek” (TS, 995)

küçükke- : < *küçükke-* (< *küçük+le-*) **Çağ. küçükke-** “köpek yavrulamak, beçelemek, küçük, beçe, zâyden, seg” (ŞSL, 524)

küçükke- : < *küçükke-* (< *küçük+le-*) **Osm. küçükke-** “tahkir” (LO, 259), **küçüklet-** “küçültmek, tasgîr” (LO, 259); **küçükke-** “tahkir ve tezlîl etmek, küçük nazarıyla bakıp ehemmiyet vermemek” (KAT, 696), **küçüklet-** “küçültmek, küçük yapmak, tasgîr etmek” (KAT, 696); **GTü. küçükke-** “değerini yitirmek” (TS, 1553)

küflen- : < *küflen-* (< *küf+le-n-*) **Kıpçak küflen-** “küflenmek (TZ)” (KıpçTS, 167); **EAT küflen-** “(havâ) nem ve ısıнын te’siriyle bozulma” (TN, 58b.16); **küflen-** “1. Küf tutmak, küf bağlamak, bozulmak. 2. Metruk kalıp eskimek.” (KAT, 697), **küflet-** “küf tutturmak, rutubetli bir yerde bırakıp küf tutmasına sebep olmak” (KAT, 697); **GTü. küflendir-** “küf bağlamasına yol açmak” (TS, 1555), **küflen-** “1. Küf oluşmak. 2. mec.

Zamanı geçmek, köhneleşmek. 3. mec. Çalışma fırsatı bulamayarak özelliklerini veya yeteneğini yitirmek” (TS, 1555)

külâ- : < *külâ-* (<*kü+lä-*) **Uyg. külâ-** “sena etmek” (ETG, 285); **külâ-** “methetmek, övmek, takdir etmek” (EUTS, 121)

kümbürle- : < *kümbürle-* (<*kümbür+le-*) **Çağ. kümbürle-** “güm güm ötmek, arslan ve dive meşellü hayvânât gümbürdisi, zemzeme, hemheme, tañtana” (ŞSL, 532)

künçüklen- : < *künçüklen-* (< *künçük+le-n-*) **Karah. künçüklen-** “yaka yapılmak” (DLT II, 277-23)

kündelet- : < *kündelet-* (< *künde+le-t-*) **Çağ. kündelet-** “tedvîr itmek, yuvarlatmak. künde- hâne ve habs-hâneye koydurmak” (ŞSL, 534); **kündelet-** “yuvarlatmak, döndürmek; kündeğe vurdurmak; habse attırmak” ML (ÇTS, 683)

küngülen- : < *küngülen-* (< *küngü+le-n-*) **küngülen-** “kamaşmak” (TTS, 2771)

künile- : < *künile-* (< *küni+le-*) **Uyg. künile-** “kıskanmak, imrenmek, haset etmek, gönülemek” (AY, 136.13); **künilâ-** “kıskanmak” (EUTS, 123); **Karah. künilâ-** “kıskanmak” (KTKT, Kök: 13r/7=002/109); **Harezmi künile-** “gönülemek, kıskanmak” (KE, 48r2); **künile-** “kıskanmak” (HŞ, 2118); **künile-** “gönülemek, kıskanmak” (NF, 65-6); **Kıpçak künilâdi** “kıskandı” (Kİ, 55); **künle-** “imrenmek, gıpta etmek” (TA, 44b/5); **künlen-** “şaşmak, hayret etmek” (TA, 39b/5); **konıla-** “kıskanmak, imrenmek, gıpta etmek (TZ)” krş. *könile-*, *künile-*, *künle-* (KıpçTS, 153); **könile-** “kıskanmak, imrenmek, gıpta etmek (TZ)” krş. *konıla-*, *künile-*, *künle-* (KıpçTS, 158); **künile-** “kıskanmak, imrenmek, gıpta etmek (CC)” krş. *konıla-*, *könile-*, *künle-* (KıpçTS, 168); **EAT günile-** “kıskanmak, çekememek, haset etmek” (ADD, 116-5); **günüle-** “kıskanmak” (MNZ, 62-4); **günile-** “kıskançlık etmek, haset etmek” (KT, 102/9); **günile-** “kıskanmak, çekememek” (GT, 51b-13); **günile-** “kıskanmak” (MT, 26a-10); **könile-** “Bedri dahı köniledi ola mı ay yüzün/ Na'l olmağa atuna hilâl itdün eyle mi” (KBD, G.509/6), **günile-** “Günilerem ayağın hem etegi tozından / Baş koşdı sabâya bah şol zülf-i siyeh-kâra” (KBD, G.343/4); **Çağ. künile-** “kıskanmak” (SD, 409); **günüle-** “kıskanmak, çekememek, haset etmek” (TTS, 1875), **günülen-** “haset olunmak” (TTS, 1878), **günüleş-** “birbiriyle rekabet etmek” (TTS, 1878); **gönüle-** “kıskanmak, haset ve gıpta etmek” (KAT, 389); **GTü. günüle-** hlk.

“kıskanmak, çekememek, haset etmek” (TS, 1009), **günülen-** “günüleme işi yapılmak” (TS, 1009)

künkürle- : < *künkürle-* (< *künkür+le-*) **Osm. künkürle-** “Aslı konur olmak. Humar, uyku basmak, gevşemek, uykudan yığılmak, sersemlemek” (LO, 260); **künkürle-** “uyku basmak, gevşemek, uykudan sersem olmak, sızmak” (KAT, 699)

kürile- : < *kürile-* (< *küri+le-*) **Karah. kürile-** “kebap kızartmak” bk. *kürple-* . (DLT III, 444-6), **kürple-** “kebap kızartmak” bk. *kürile-* (DLT III, 444-6)

kürlä- : < *kürlä-* (< *kür+lä-*) **Uyg. kürlä-** “aldatmak, tavlama” (EUTS, 123)

kütlä- : < *kütlä-* (< *küt+lä-*) **Kıpçak kütlädi** “küt etti, yani “*küt*” diye bir ses çıkardı” (Kİ, 56); **küttele-** “küt küt ses çıkarmak, küt küt vurulmak” (KAT, 702); **GTü. kütle-** “Küt diye ses çıkarmak” (TS, 1565)

küttele- : < *küttele-* **Kıpçak kütle- (I)** “gütmek, otlatmak (TZ)” (KıpçTS, 170)

küvezlen- : < *küvezlen-* (< *küvez+le-n-*) **Karah. küvezlen-** “gururlanmak, kibirlenmek” (KB, 1330); **küwüzlän-** “gururlanmak, böbürlenmek, çalım satmak” (KTKT, Kök: 78v/3=004/172)

küyele- : < *küyele-* (< *küye+le-*) **Karah. küyele-** “güve silmek, güveden kurtarmak ve korumak” (DLT III, 329-5); **Harezmi küyele-** “güyelenmek” (ME, 99-1); **Osm. güvelen-** “elbise, hububat güve peyda edip harap olmak, çil kap karıncalanmış ma’âdin gibi çürümek” (LO, 170); **GTü. güvelen-** “her yer güveyle dolmak” (TS, 1012)

küyevle- : < *küyevle-* (< *küyev+le-*) **Çağ. küyevle-** “birisini dāmād idinmek” (ŞSL, 536)

lağlaş- : < *lağlaş-* (< *lağ+la-ş-*) **Harezmi lağlaş-** “şakalaşmak” (ME, 123-8); **lağlaş-** “şakalaşmak” (TTS, 2786)

lağablan- : < *lağablan-* (< *lağab+la-n-*) **Harezmi lağablan-** “takma ad ile adlanmak” (ME, 167-2); **EAT lağabla-** <Ar.+T. “lâkap takmak” (MR, 211b/9); **GTü. lakap takmak** “bir kimseye onun bir özelliğini belirtecek bir ad vermek” (TS, 1572)

lala- : < *lala-* (< *la+la-*) **Uyg. lala-** “ufalamak, ezmek, toz haline getirmek” (EUTS, 125)

lânetle- : < *lânetle-* (< *lânet+le-*) **lânetle-** “lânet okumak, telin etmek, asıl Türkçe: *İlenmek, kargımak.*” (KAT, 709); **GTü. lanetle-** “1. Kargımak, beddua etmek, lanet etmek. 2. Tanrı, merhametinden yoksun bırakmak. 3. Dinden kovmak.” (TS, 1575), **lanetlen-** “lanet edilmek, lanete uğramak” (TS, 1575)

lâpalan- : < *lâpalan-* (< *lâpa+la-n-*) **lâpalan-** “kaynayıp koyulaşma” (LO, 264)

lâyla- : < *lâyla-* (< *lây+la-*) **Çağ. lâyla-** “çamurlamak, şıvamak, endâve itmek, kil sürmek” (ŞSL, 559)

lehimle- : < *lehimle-* (< *lehim+le-*) **lehimle-** “madenî şeyleri kalay vesaire ile yapıştırmak” (KAT, 714), **lehimlen-** “[Madenî bir şey] kalay vesaire ile yapıştırılmak” (KAT, 714), **lehimlet-** “(Madenî bir şeyi) kalay vesaire ile yapıştırtmak” (KAT, 714); **GTü. lehimle-** “1. Lehimle yapıştırmak, lehimle tutturmak. 2. mec. Bağlamak.” (TS, 1581), **lehimlen-** “lehimle yapıştırılmak” (TS, 1581), **lehimlet-** “lehim yaptırmak” (TS, 1581)

lekele- : < *lekele-* (< *leke+le-*) **Osm. lekele-** “ittihâm” (LO, 265); **lekele-** “1. Lekeli etmek, leke peyda ettirmek. 2. Şöhret ve namusuna hâlel getirmek.” (KAT, 715), **lekelen-** “Leke peyda etmek, pisenmek. 2. Şöhret ve namusuna hâlel gelmek, iffet ve istikametini şüpheye düşürmek.” (KAT, 715), **lekelet- ft. ve:** lekelemek. (KAT, 715); **GTü. lekele-** “1. Bir şeyi kirletmek, bir şey üzerinde leke oluşturmak. 2. mec. Birine, namusa dokunur bir suç yüklemek.” (TS, 1581), **lekelen-** “1. Leke oluşmak. 2. mec. Kötü tanınmak” (TS, 1581), **lekelet-** “lekeli duruma getirmek” (TS, 1581)

lezzetlen- : < *lezzetlen-* (< *lezzet+le-n-*) **lezzetlen-** “1. Tatlanmak, lezzetli olmak, lezzet kesbetmek. 2. Lezzet duymak, hoşlanmak, hazzetmek, dadanmak” (KAT, 717), **lezzetlendir-** “tatlandırmak, lezzet vermek” (KAT, 717); **GTü. lezzetlendir-** “tat vermek, lezzetlenmesini sağlamak” (TS, 1585), **lezzetlen-** “iyi bir tat kazanmak, tat verilme, lezzetli bir duruma gelmek” (TS, 1585)

licâmla- : < *licâmla-* (< *licâm+la-*) **Kıpçak licâmla-** <Ar. +T. “gemlemek, dizginlemek (RH)” (KıpçTS, 172)

limanla- : < *limanla-* (< *liman+la-*) **Osm. limanla-** “gemi bir limana girip orada kalmak II yatışmak, sakinleşmek” (NbDS, G.53/4); **limanla-** “1. Limana girmek, limanda durmak. 2. Kesb-i sükûnet etmek, yatışmak.” (KAT, 719); **GTü. limanla-** “1. Gemi bir limana girip orada kalmak. 2. mec. Yatışmak, sakinleşmek” (TS, 1586)

lodosla- : < *lodosla-* (< *lodos+la-*) **lodosla-** “lodos yani cenup rüzgârı esmek, lodosa dönmek” (KAT, 721); **GTü. lodosla-** “1. Lodos esmeye başlamak. 2. Rüzgâr lodosa çevirmek.” (TS, 1591)

loğla- : < *loğla-* (< *loğ+la-*) **Kıpçak loğladı** “damın üzerini taşla düzeltti” (Kİ, 57); **loğla-** “loğ taşı, pekiştirilecek toprak üzerinde yuvarlayarak gezdirmek” (TTS, 2790); **GTü. loğla-** hlk. “üzerinde loğ gezdirip toprağı bastırmak, sıkıştırmak” (TS, 1591)

macunla- : < *macunla-* (< *macun+la-*) **macunla-** “macun sürmek, macunla tıkmak” (KAT, 727); **GTü. macunla-** “macun çekmek” (TS, 1598), **macunlan-** “macunlama işine konu olmak veya macunlama işi yapılmak” (TS, 1598), **macunlaş-** “macun koyuluğuna gelmek” (TS, 1598), **macunlat-** “macunlama işini yaptırmak” (TS, 1598)

mağrurlan- : < *mağrurlan-* (< *mağrur+la-n-*) **mağrurlan-** “bir şeye güvenerek kibir ve gurur etmek, tefahhür etmek” (KAT, 731); **GTü. mağrurlan-** “kurumlanmak, gururlanmak, kibirlenmek, kendini beğenmek” (TS, 1603)

mälä- : < *mälä-* (< *mä-lä-*) **Kıpçak mälüdi** “kuzunun bağırması” (Kİ, 58); **GTü. mele-** “koyun, kuzu veya keçi bağırma” (TS, 1648)

malala- : < *malala-* (< *mala+la-*) **Osm. malala-** “sıvayı mala ile döğüp cilâ etmek, derc etmek” (LO, 270); **malala-** “mala sürmek, mala ile cilâ etmek” (KAT, 742); **GTü. malala-** “çimento veya alçı sürülmüş bir yüzeyi mala ile düzeltmek” (TS, 1615)

mällan- : < *mällan-* (< *mäl+la-n-*) **Kıpçak mällan-** “mal almak, servet edinmek” (İM, 428a/1); **GTü. mallan-** “mal edinmek, zenginleşmek” (TS, 1616)

mançuklan- : < *mançuklan-* (< *mançuk+la-n-*) **Karah. mançuklan-** “elbiseyi eğer heybesine koymak” bk. *munçuklan-* (DLT II, 276-16), **munçuklan-** “elbiseyi eğer heybesine koymak ve heybeyi eğerin arkasına asmak” bk. *Düzeltilmiş: mançuklan-* (DLT II, 276-16)

mandalla- : < *mandalla-* (< *mandal+la-*) **Kıpçak mandalla-** “kilitlemek, sürgüyü sürgülemek (İH)” (KıpçTS, 177); **mandalla-** “mandalı çevirmek, mandalla kapamak” (KAT, 745); **GTü. mandalla-** “1. Kapı, pencere kanadını mandalla tutturmak. 2. Çamaşırı mandalla tutturmak. 3. Telsizlerde konuşmaları anlaşılabilir duruma getirmek için sürekli olarak düğmelere basmak” (TS, 1619), **mandallan-** “mandallama işi yapılmak, mandalla tutturulmak” (TS, 1619)

mandarlan- : < *mandarlan-* (< *mandar+la-n-*) **Karah.** *mandarlan-* “sarmaşıklanmak” (DLT II, 271-24)

mānfa‘atlan- : < *mānfa‘atlan-* (< *mānfa‘at+la-n-*) **Karah.** *mānfa‘atlan-* <Ar.+T. “faydalanmak” (KTKT, Kök: 23v/2=002/196); **EAT** *menfa‘atlan-* “fayda sağlamak, menfaatlenmek, kâr elde etmek” (KKMU, 62a/8); *menfa‘atlen-* “yararlanmak” (EATKT, 264b/6); *manfa‘atlan-* “faydalanmak, istifade etmek” , *manfa‘atlanası nesene*: “İstifade edilecek şey” (MBHKT, 118b-1=13/17); *menfa‘atlan-* “faydalanmak” (MR, 265a/20), *menfa‘atlandur-* “faydalandırmak” (MR, 261b/6)

mañla- : < *mañla-* (< *mañ+la-*) **Uyg.** *mañla-* “yürümek” (ETG, 286); *mangala-* “adım atmak, adımlamak” (EUTS, 127)

marasla- : < *marasla-* (< *maras+la-*) *marasla-* “düzlemek, parlatmak” (TTS, 2796)

markala- : < *markala-* (< *marka+la-*) *markala-* “marka vazetmek, nişan koymak” (KAT, 748); **GTü.** *markala-* “bir nesneyi tanıtmak veya benzerlerinden ayırmak için işaret koymak” (TS, 1627), *markalan-* “markalama işi yapılmak” (TS, 1627), *markalaş-* “1. Ürün marka durumuna gelmek. 2. mec. Kişi, kurum vb. marka durumuna gelmek.” (TS, 1627)

martla- : < *martla-* (< *mart+la-*) *martla-* “köylü hanelerini, her yeri arı kovanlarını mart taşra etmek, temizlemek” (LO, 273)

maskaralan- : < *maskaralan-* (< *maskara+la-n-*) *maskaralan-* “1. Maskaralık etmek, rezîlâne dalkavukluk etmek. 2. Gülünç olmak. 3. Tuhaflıklar yapmak.” (KAT, 750); **GTü.** *maskaralan-* “1. Maskaralık etmek. 2. Şerefsiz, haysiyetsiz ve gülünç davranışlarda bulunup herkesin eğlencesi olmak.” (TS, 1631), *maskaralaş-* “1. Eğlendirici, hoş bir durum almak. 2. Herkesin eğlencesi durumuna gelmek.” (TS, 1631)

mätā‘lan- : < *mätā‘lan-* (< *mätā‘+la-n-*) **Karah.** *mätā‘lan-* <Ar.+T. “nimetlendirmek” (KTKT, Ünlü: 328r.9=037/148)

mavla- : < *mavla-* (< *mav+la-*) **Kıpçak** *mavla-* “(Kedi) miyavlamak (İH)” (KıpçTS, 178); **EAT** *mavla-* “miyavlamak” (DK, 180-4), *mavlat-* “miyavlatmak” (DK, 127-3); **Çağ.** *mavla-* “kediye mav itmek, hâra ve peşki hâv timek, seslenmek, mavletmek” (ŞSL, 564); **Osm.** *mavla-* “kedi miyavlamak” (TTS, 2798), *mavlat-* “kedi miyavlatmak,

miyav miyav dedirtmek” (TTS, 2798); **mavla-** “kediler mav etmek, kukumav miyav etmek” (LO, 275); **mavla-** “(Kedi) mav etmek, bağırarak” (KAT, 755); **miyav** ve **miyavla-** bk. mav, mavla- (KAT, 806); **GTü. miyavla-** “kedi “miyav” diye ses çıkarmak” (TS, 1691), **miyavlat-** “1. Kediye bağdırtmak. 2. mec. Birini çok yalvartmak” (TS, 1691)

maydala- : < *maydala-* (< *mayda+la-*) **Çağ. maydala-** “teczi itmek, hürde hürde, rîze rîze itmek, ufaltmak, meyde meyde eylemek, kıymak” (ŞSL, 565)

mayalan- : < *mayalan-* (< *maya+la-n-*) **Osm. mayalan-** “İhtimâr, tezayüd, terâküm etmek, çoğalmak, esaslandırmak. *Mayalanmış mal.*” (LO, 275), **mayalat-** “bekletip, eskitip arttırmak, mayalandırmak” (LO, 275); **mayalan-** “1. Maya ve hamurla ekşimek, tahammür etmek. 2. mec. Birikip çoğalmak, teraküm etmek.” (KAT, 755), **mayalandır-** “1. Maya ve hamur koymak, tahmîr etmek. 2. mec. Arttırmak, biriktirmek.” (KAT, 755), **mayalat-** “1. Maya ve hamur koymak, maya ile ekşitmek veya kıvama getirmek. 2. mec. Eskitmek, biriktirip bekletmek, arttırmak.” (KAT, 755); **GTü. mayala-** “maya koymak, içine maya karıştırmak” (TS, 1637), **mayalandır-** “mayalanmasını sağlamak” (TS, 1637), **mayalan-** “mayanın etkisiyle ekşiyip kabarmak” (TS, 1637) bk. *mâyelen-*

mâyelen- : < *mâyelen-* (< *mâye+le-n-*) *mâye* “1. Öz, iç değer. 2. Sermaye, varlık, güç” **Osm. mâyelen-** “Hum-ı dil mâyelenmiş dilde bir cüz’ice aşk olsa/ Virür bir neşve kim şehri tutar feryâd u efgânım” (ŞYD, G.248/3); **mâyelendir-** “Mâyelendirmekdedir hep pertev-i ikbâlini/ Çok mu teshîr-i cihân eylerse bu şâh-ı kerîm (ŞGD, t22/3) bk. *mayalan-*

mayla- : < *mayla-* (< *may+la-*) **mayla-** “Türkide yağlamak ve yağlanmak, semirmek” (LO, 275)

mağalan- : < *mağalan-* (< *mağ+la-n-*) **Harezmi mağalan-** “faydalanmak” (ME, 182-6)

mekânlan- : < *mekânlan-* (< *mekân+la-n-*) **EAT mekânlan-** (Ar.+T.) “mekân tutmak” (MR, 277b/9); **GTü. mekân tutmak** “bir yere yerleşmek” (TS, 1645)

mekeslen- : < *mekeslen-* (< *mekes+le-n-*) **Osm. mekeslen-** “sinek gibi davranmak, sinek olmak” (NbDS, G.202/4)

mekkārla- : < *mekkārla-* (< *mekkār+la-*) **Çağ.** *mekkārla-* <Ar.+T. “kandırmak, hile yapmak” (ÇGT, 19/10)

mektuplaş- : < *mektuplaş-* (< *metup+la-ş-*) *mektuplaş-* “birbirine mektup yazmak, mükâtebe, mürâsele, muhabere etmek” (KAT, 769); **GTü.** *mektuplaş-* “karşılıklı mektup yazmak ve göndermek” (TS, 1647)

menevişlen- : < *menevişlen-* (< *meneviş+le-n-*) *menevişlen-* “dalgalanmak, dalgalı olmak” (KAT, 774); *mevişlen-* “dalgalanmak, beneviş” (LO, 279); **GTü.** *menevişle-* “bir yüzeyde renk dalgalanmaları oluşturmak” (TS, 1652), *menevişlen-* “bir yüzeyde renk dalgalanmaları oluşmak, harelenmek” (TS, 1652)

mengle- : < *mengle-* (< *meng+le-*) **Uyg.** *mengle-* “yiyecek aramak” (IrkB, 49); **Karah.** *meñlen-* “kendine tane toplamak” (DLT II, 290-8), *meñlet-* “yemletmek” (DLT II, 359-13)

meñile- : < *meñile-* (< *meñi+le-*) *meñile-* “beyin yemek; beyni için koyun kesilmek; yanında güzel gıdalar bulunmak” bk. *müñile-* (DLT III, 405-15), *müñile-* “nimet bulmak” bk. *meñile-* (DLT III, 406-5)

meñizlen- : < *meñizlen-* (< *meñiz+le-n-*) **Karah.** *meñizlen-* “benizlenmek, güzelleşmek; benzine renk gelmek” (DLT III, 407-21)

meraklan- : < *meraklan-* (< *merak+la-n-*) *meraklan-* “1. Vesvese ve telâş etmek, şüphe edip korkmak. 2. Merakı kalkmak, merakına dokunmak, müteessir olmak.” (KAT, 777); **GTü.** *meraklandır-* “meraklanmasına yol açmak, kaygılandırmak, tasalandırmak” (TS, 1654), *meraklan-* “1. Kaygılanmak, üzülmek, tasalanmak. 2. Bir şeyin sebebini anlamak için çaba harcamak.” (TS, 1654)

meremmetle- : < *meremmetle-* (< *meremmet+le-*) **Osm.** *meremmetle-* “onarmak” (BkD, G.502/4); *merametle-* “üstün köy tamir, kalaylamak” (LO, 277); *merâmetle-* “sathîce ve muvakkaten tamir etmek” (KAT, 777), *merâmetlen-* “sathîce ve muvakkaten tamir olunmak” (KAT, 777), *merâmetlet-* “sathîce ve muvakkaten tamir ettirmek” (KAT, 777)

merhabalaş- : < *merhabalaş-* (< *merhaba+la-ş-*) *merhabalaş-* “birbirine merhaba deyip iltifat etmek” (KAT, 779); **GTü.** *merhabalaş-* “karşılıklı selam verip hâl hatır sormak” (TS, 1657)

merkezlen- : < *merkezlen-* (< *merkez+le-n-*) **merkezlen-** “merkeze toplanmak, mülhakat ve şu’ubâtın dâ’ire-i me’zûniyyeti pek mahdud olmak” (KAT, 780), **merkezlendir-** “merkeze toplamak, mülhakat ve şu’ubâtın merkez idareye olan irtibatını arttırıp mezuniyetleri dairesini tahdit etmek” (KAT, 780); **GTü. merkezle-** “merkez durumuna getirmek” (TS, 1659), **merkezlen-** “1. Aynı merkezde toplanmak, temerküz etmek. 2. Merkezî bir yönetime bağlanmak.” (TS, 1659), **merkezleş-** “merkez durumuna gelmek” (TS, 1659), **merkezleştir-** “merkez durumuna getirmek” (TS, 1659)

meyille- : < *meyille-* (< *meyil+le-*) **EAT meyille-** <Ar.+T. “meyletmek, istemek” (YZ, 23v13); **GTü. meyletmek** “1. Eğilmek. 2. mec. Gönül vermek” (TS, 1672), **meylettirmek** “meyletme işini yaptırmak” (TS, 1672)

meývelen- : < *meývelen-* (< *meýve+le-n-*) **Harezmi meývelen-** “meyvelenmek” (ME, 12-6); **meývelendür-** “meyvelendirmek” (HTKT, 793); **GTü. meývelendir-** “meyvelenme işini yaptırmak” (TS, 1673), **meývelen-** “meyveli duruma gelmek, meyve vermek” (TS, 1673)

mezelen- : < *mezelen-* (< *meze+le-n-*) **Osm. mezelen-** “meze yapmak (meze sayarak yemeyi istemek)” (BkD, G.512/5); **mezelen-** “eğlenmek, istihza etmek” (KAT, 795); **GTü. mezelen-** “argo Alay konusu olmak” (TS, 1674)

mırla- : < *mırla-* (< *mır+la-*) **EAT mırla-** “mırlamak, mırıldanmak” (DK, 160-3); **mırlan-** “mırıldanmak” (TTS, 2807); **GTü. mırla-** “kedi “mır mır” diye ses çıkarmak” (TS, 1677), **mırlan-** “mırıldanmak” (TS, 1677)

mısmılla- : < *mısmılla-* (< *mısmıl+la-*) **mısmılla-** “temizlemek” (TTS, 2808)

mıxla- : < *mıxla-* (< *mıx+la-*) **Kıpçak mıxladı** = *mıqladı* (Kİ, 59), **mıqladı** “çiviledi, farisînin *mıx* ından muharreftir” (Kİ, 59); **mıhla-** <Fa. +T. “çivilemek, çivi çakmak (TZ)” krş. **mıhla-** (KıpçTS, 183); **EAT mıhla-** “çivilemek” (TİKT, 20b/6); **mıhlan-** (<Fa. mıh+lan-) “mıhlanmak, çivilenmek” (TM, 76a-11); **mıhlan-** “çivilenmek” (MBHKT, 289a-1); **mıhla-** “çivilemek” (MR, 231a/2); **mıhla-** “Gönülde şehâ safha-i ıskunı dürelden/ Şol koşa kaşun mıhladı yayını kuraldan” (KBD, G.1251/1); **Osm. mıhla-** “ekser ve çivi ve kökleme dikiş ile kakmak, çakmak, bir şey saplamak, terkîz, tesmîr etmek” (LO, 279), **mıhlan-** “bir yerde saplanıp kala kalmak, def olmamak, nala mıha vurmak, sadalamak, mıhla bir şey çakılmak” (LO, 279); **mıhla-** “[zebanzedi: muhlamak] 1. Çivi ve enser kakmak, çivi veya enserle yapıştırmak, çivilemek. 2.

Kökleme dikişle dikmek, kökleme yapmak.” (KAT, 796), **mihlan-** “[zebanzedi: muhlanmak] 1. (Çivi ve enser vesaire) kakılmak. 2. Çivi ve enserle rapt olunmak. 3. mec. Bir yere dikilip kalmak, çok oturmak.” (KAT, 796); **GTü. mihla-** “1. Mihla tutturmak, çakmak, çivilemek. 2. Altın, gümüş vb. taşları metal yuvalara işlemek. 3. mec. Birini silahla yaralamak veya öldürmek. 4. mec. Birini veya bir şeyi bir yerden ayırlamaz, kıpırdıyamaz duruma getirmek” (TS, 1675-1676), **mihlan-** “1. Mihlama işine konu olmak veya mihlama işi yapılmak, çivilenmek. 2. mec. Olduğu yerde kalıp bir yere kıpırdıyamaz olmak” (TS, 1676)

mıknatıslan- : < *mıknatıslan-* (< *mıknatıs+la-n-*) **mıknatıslan-** “mıknatısın tesiri altında bulunmak mıknatıstan müteessir olmak” (KAT, 796), **mıknatıslandır-** “mıknatısın tesirini geçirmek, mıknatısıyla müteessir ettirmek” (KAT, 796); **GTü. mıknatısla-** “bir demir çubuğa mıknatıs özelliği vermek” (TS, 1676), **mıknatıslan-** “mıknatıs özelliği kazanmak, mıknatıslı bir duruma gelmek” (TS, 1676)

mıncıkla- : < *mıncıkla-* (< *mıncık+la-*) **mıncıkla-** “lüzucetli bir şeyi karıştırıp yoğurmak, ziyade elleyip ezmek” (KAT, 797); **GTü. mıncıkla-** “örseleyecek veya biçimini bozacak gibi ellemek, sıkıştırmak” (TS, 1676), **mıncıklan-** “mıncıklama işi yapılmak veya mıncıklama işine konu olmak” (TS, 1676)

mihekke- : < *mihekke-* (< *mihek+le-*) **Osm. mihekke-** “mihekleme, mihekke ölçmek”, “Ruhsâr-ı ehl-i derd imiş ancak tılâ-yı nâb/Şarrâf-ı ‘aşk nakd-i cihânı miheklemiştir” (KczİMD, 768)

mihmâzle- : < *mihmâzle-* (< *mihmâz+le-*) **Kıpçak mihmâzle-** “mahmuzla ata vurmak, dokunmak” (MG, 68a-5); **mihmâzla-** <Ar. +T. “mahmuzlamak, mahmuzla ata vurmak (BV)” (KıpçTS, 184); **EAT mahmuzla-** “mahmuzlamak” (DK, 44-2); **Osm. mahmuzla-** “atı sürmek için karnına vurmak” (LO, 270); **mahmuzla-** “(Ata) mahmuzla vurmak” (KAT, 735); **GTü. mahmuzla-** “hızlanması için hayvanı mahmuzla dürtmek, topuklamak” (TS, 1607), **mahmuzlan-** “mahmuzlama işine konu olmak veya mahmuzlama işi yapılmak” (TS, 1607)

mîl-dânlan- : < *mîl-dânlan-* (< *mîl-dân+la-n-*) **Osm. “mîl-dân sürme kabında, sürme milinin konulduğu bölüm”; mîl-dânlan-** “sürme çekmeye yarayan mil hâline gelmek, mildân olmak. Orijinal bir kullanımdır.” (NDS, G.44/7) “Kilk-i siyah-ı mâşıta-kâr elde Nâ’ilî / Kuhl-ı cevâhir-i suhene mîl-dânlanur”

miliklen- : < *miliklen-* (< *milik+le-n-*) **Kıpçak *miliklen-*** “temellük etmek” (KFT, 286b/..), ***miliklendür-*** “temellük ettirmek” (KFT, 286b/21)

mille- : < *mille-* (< *mil+le-*) ***mille-*** “çaylar taşıp kum getirmek” (LO, 280); **GTü. *millen-*** “akarsuyun getirdiği kumlu, çamurlu toprak, bir yere yığılmak” (TS, 1683)

mimle- : < *mimle-* (< *mim+le-*) ***mimle-*** “birinin hüsn-i sülük sahibi olmadığını işaret etmek” (KAT, 801), ***mimlen-*** “hüsn-i sülük sahibi olmadığı işaret olunmak” (KAT, 801); **GTü. *mimle-*** “birini, hoşla gitmeyen veya iyi olmayan bir davranışı dolayısıyla hakkında iyi düşünülmemenler arasına koymak” (TS, 1685), ***mimlen-*** “mimleme işine konu olmak” (TS, 1685)

minele- : < *minele-* (< *mine+le-*) ***minele-*** “mine yapmak, minekârî nakşetmek” (KAT, 802), ***minelen-*** “minekârî nakşolunmak” (KAT, 802), ***minelet-*** “mine yaptırmak, minekârî nakşettirmek” (KAT, 802); **GTü. *minele-*** “mine ile süslemek” (TS, 1686)

miskinen- : < *miskinen-* (< *miskin+le-n-*) ***miskinen-*** “fakir ve biçare veya âciz ve dermânde olmak, acze duçar olmak” (KAT, 805); **GTü. *miskinleş-*** “uyuşuk, tembel duruma gelmek” (TS, 1690)

mişleş- : < *mişleş-* (< *miş+le-ş-*) **Kıpçak *mişleş-*** “benzeşmek, eş olmak” (İM, 459b/8)

mänglä- : < *mänglä-* (< *mäng+lä-*) **Uyg. *mänglä-*** “ebedileşmek, ölmezleşmek, bengüleşmek” (EUTS, 129)

mohorla- : < *mohorla-* (< *mohor+la-*) **Kıpçak *mohorla-*** <Fa. +T. “mühürlemek (CC)” (KıpçTS, 185), ***muhrula-*** “mühürlemek, mühür basmak (BM)” krş. *mohorla-* (KıpçTS, 187); **EAT *mühürle-*** “mühür basmak” (KT, 165/10); ***mühürle-*** “kapatmak”(BH, 23A/9); ***möhürle-*** “mühürlemek” (DK, 229-4); ***mühürlen-*** “mühürlenmek” (MBHKT, 282a-11=83/25); ***mühürle-*** “mühür basmak, vaz’-ı mühr etmek, tahtîm eylemek” (KAT, 851), ***mühürlen-*** “zirine ve üstüne mühür basılmak, tahattüm olunmak” (KAT, 851), ***mühürlet-*** “mühür bastırmak, vaz’-ı mühr ettirmek, tahtîm ettirmek” (KAT, 851); **GTü. *mühürle-*** “1. Bir yazı, belge vb.nin doğruluğunu veya kabul ve onayını belirtmek amacı ile altına mühür koymak, mühür basmak. 2. Bir şeyin üzerine açıldığında belli olması için yetkili makamlarca yapıştırılan kırmızı muma mühür basmak. 3. Yasalara, ahlak ve sağlık kurallarına aykırı görülen iş veya eğlence yerlerinin çalışmasını durdurmak amacıyla, kapısının açılmasını engellemek

için uygun yere mumu yapıştırıp üzerine mühür basmak, kapatmak” (TS, 1724), **mühürle-** “mühürleme işi yapılmak, mühür basılmak” (TS, 1724), **mühürlet-** “mühürleme işini yaptırmak” (TS, 1724)

monçuklan- : < *monçuklan-* (< *monçuk+la-n-*) **Karah. monçuklan-** “boncuklanmak” (DLT II, 276-11); **GTü. boncuklan-** “boncuk biçiminde taneler oluşmak” (TS, 377), **boncuklaş-** “boncuk biçimini almak” (TS, 377)

muḥkemle- : < *muḥkemle-* (< *muḥkem+le-*) **Harezmi muḥkemle-** <Ar. +T. “sağlamlaştırmak” (NF, 356-8); **Osm. muḥkemle-** “Muhkemledin mahâbbet-i şepir ü şepperi” (ŞGD, TB7/1)

muḥîmle- : < *muḥîmle-* (< *muḥîm+le-*) **EAT muḥîm-** “ikamet eden, oturan; devamlı olan”, **muḥîmle-** “ikamet etmek, oturmak” (KG, 19b.5)

mula- : < *mula-* (< *mu+la-*) **Kıpçak mula-** “inek bağırdı” (Kİ, 59); **EAT möle-** “böğürmek” (MBHKT, 151a-3=20/88); **mola- (möle-)** “öküz ve inek böğürmek” (TTS, 2810)

mūmiyālan- : < *mūmiyālan-* (< *mūmiyā+la-n-*) **Osm. mūmiyālan-** “her derde iyi geldiği söylenen masalımsı ilaçla ilaçlanmak” (NbDS, G.164/4) “Hep sözledür şikest-i dilmerhem-i derün/ Geh seng olur maḳāl gehī mūmiyālanur”; **GTü. mūmyala-** “bir cesedi, bozulmaması için özel ilaçlarla mumya durumuna getirmek” (TS, 1711), **mūmyalan-** “mumya durumuna gelmek” (TS, 1711), **mūmyalat-** “mumya durumuna getirmek” (TS, 1711)

mūmla- : < *mūmla-* (< *mūmla-*) **EAT mūmla-** (<Fa. mūm+la-) “muamlamak, etrafını mumla kaplamak” (TM, 62b-5); **Çağ. mūmla-** “balmumu ile bir kabın içini sırlamak, cilalamak” (RSL, M800a-15); **Osm. mūmla-** “mühürlemek (eritilmiş mum üstüne mühür basmak)” (BkD, K.19/25); **mumla-** “mum yapıştırmak, nişan komak, mimlemek, bellemek, mumla kalafat etmek” (LO, 282); **mumla-** “1. Bal mumu sürmek, bal mumuna batırmak. 2. Bir parça bal mumu yapıştırarak işaret etmek” (KAT, 827); **GTü. mumla-** “1. Bal mumu sürmek, bal mumuna batırmak. 2. Mühürlemek, mühür mumu sürmek. 3. Mum cilası yapmak” (TS, 1710), **mumlan-** “muamlama işi yapılmak veya muamlama işine konu olmak” (TS, 1710), **mumlaş-** “bal mumu durumuna gelmek” (TS, 1710)

mundağla-: < *mundağla-* (<*mundağ+la-*) **Harezmi** *mundağla-* “böyle yapmak” (KE, 191r12)

munduzlandur- : < *munduzlandur-* (< *munduz+la-n-dur-*) **Harezmi** *munduzlandur-* “nimetlendirmek” (ME, 12-5)

munğlaş-: < *munğlaş-* (< *munğ+la-ş-*) **Çağ.** *munğlaştı* “iki mihnet-zede birbirile körüşdi demektir” (AL, 377); *munğlaş-* “munğraşmak, söz güdâzî söysemek, hem-râz olmak” (ŞSL, 574)

muñla-: < *muñla-* (< *muñ+la-*) **Karah.** *muñsuzlan-* “muhtaç olmamak, ihtiyaç hissetmemek, istiğnâ göstermek” (KTKT, Ünlü: 444v/5=092/008); **Harezmi** *muñla-* “üzülmek, sıkılmak” (KE, 218v17), *muñlan-* “üzülmek, kederlenmek” (KE, 100v15); *munğlan-* “dert yanmak” (ME, 120-2); **Çağ.** *munğla-* “bunalmak, sıkılmak” (BV, 64/2); *muñlaş-* “bunalmak, sıkılmak” (FK, 62/4); *munğlay-* “mağmûm, mükedder, me’yûs durmak, düşünmek, tefekküre dalmak” (ŞSL, 574); *buñlan-* “bunalmak” (TTS, 703); **GTü.** *bungunlaş-* “sıkıntılı duruma gelmek” (TS, 413), *bungunlaştır-* “sıkıntılı duruma getirmek” (TS, 413)

murdarla- : < *murdarla-* (< *murdar+la-*) **murdarla- “Pisletmek, telvis etmek. = fl. Namünasip mahalde pislemek, defihacet etmek.” (KAT, 829); **GTü.** *murdar etmek* “1. Kirletmek, kullanılamaz hâle getirmek. 2. Zıyan etmek, boş yere harcamak” (TS, 1712)**

muşula- : < *muşula-* (< *muşu+la-*) *muşula-* “uyuyan kimse işitilecek şekilde nefes alıp vermek” (TTS, 2819)

mutlan- : < *mutlan-* (< *mut+la-n-*) **EAT** “mut: eski zamanda kullanılar bir ölçek”, *mutlan-* “ölçülmek, tartılmak” (KG, 122a.3)

mührele- : < *mührele-* (< *mühre+le-*) **EAT** *mührelen-* (<Fa. *mühre+le-n-*) “mührelenmek, mühre ile kağıda vs. cila verilmek, düzeltilmek” (TM, 130b-9); **Osm.** *mührelet-* “kapatmak, örtmek” (NbDS, G.342/5) “Setir eyle ‘izârın mühreletmiş ol büt-i nev-ḥaṭ/ Kumaşuñ rûy-ı kârın gösterüp bâzâra yüz tûtmış”; *mührele-* “cila vermek için şişe ve taş vesair maskala ile sürmek” (LO, 283); *mührele-* “(Kâğıdı) mühre ile cilâ etmek, cilâlamak” (KAT, 851), *mührelen-* “(Kâğıt) mühre ile cilâlanmak” (KAT, 851); **GTü.** *mührele-* “esk. Kâğıdı mühre ile cilalamak, parlatmak, düzeltmek” (TS, 1724)

mülkle- : < *mülkle-* (< *mülk+le-*) **Kıpçak mülkle-** <Ar. +T. “miras edinmek (CC)” (KıpçTS, 192)

münakkaşlandır- : < *münakkaşlandır-* (<*münakkaş+la-n-dir-*) **Osm. münakkaşlandır-** “nakşedilmek”, “Harâb-ender-harâb-ı aşk olurken hâne-i hâtır/ Nice ehl-i suhan beytin münakkaşlandırır bilmem” (ŞGD, G.255/4)

müñüzlen- : < *müñüzlen-* (< *müñüz+le-n-*) **Karah. müñüzlen-** “boynuzu çıkmak, boynuzlanmak” (DLT III, 408-7)

münle- : < *münle-* (< *mün+le-*) **Karah. münle-** “çorba içmek” (DLT III, 301-11)

münütlen- : < *münütlen-* (< *münüt+le-n-*) **Harezmi münütlen-** “binmek, atlanmak” (ME, 150-8)

mürekkeple- : < *mürekkeple-* (< *mürekkep+le-*) **mürekkeple-** “mürekkep sürmek, mürekkeple karartmak” (KAT, 865); **GTü. mürekkeple-** “mürekkep sürmek, mürekkep dökerek veya damlatarak bir yüzeyi lekelemek” (TS, 1730), **mürekkeplen-** “mürekkep sürülmek, dökülmek veya damlatılmak” (TS, 1730)

müşküllen- : < *müşküllen-* (< *müşkül+le-n-*) **müşküllen-** “güç ve müşkül olmak” (KAT, 879), **müşkülleş-** fl. ve: müşküllenmek. (KAT, 879); **GTü. müşkülleş-** “müşkül duruma girmek, güçleşmek, zorlaşmak” (TS, 1735)

müşterilen- : < *müşterilen-* (< *müşteri+le-n-*) **müşterilen-** “müşteri olmak istemek” (TTS, 2823)

müzerkeşlendir- : < *müzekeşlendir-* (< *müzerkeş+le-n-dir-*) **Osm. müzerkeşlendir-** “altın sırma ile işlenmek”, “Nigâh-ı kîmyâ-te’sîre mâlik görmedim ammâ/Bu rûyun tâk-ı mihri kim müzerkeşlendirir bilmem” (ŞGD, G.255/3)

nafağalandur- : < *nafağalandur-* (<*nafağa+la-n-dur-*) **EAT nafağalandur-** <Ar.+T. “geçindirmek” (MR, 159a/16); **GTü. nafağalandur-** “nafakalanma işini yaptırmak” (TS, 1744), **nafakalan-** “geçimi sağlanmak” (TS, 1744)

nakışla- : < *nakışla-* (<*nakış+la-*) **Kıpçak nakışla-** “nakışlamak” (KFT, 352b/32); **nakışla-** <Ar. +T. “nakşetmek, nakış işlemek, resmetmek (CC)” (KıpçTS, 197); **EAT nakışla-** “resim yapmak, süslemek” (SN, 43-7); **nakışla-** “nakışla bezemek, işlemek” (KT, 8/15); **GTü. nakışla-** “bakışla bezemek, işlemek” (TS, 1746)

naql-la- : < *naql-la-* (<*naql+la-*) **Kıpçak naql-la-** “bir şeyin, süngünün tutuluş usulünü değiştirmek; atı yürütmek, harekete geçirmek” (MG, 61a-2); **nakilla-** (**nahille-**) “at rahvan yürüme” (TTS, 2825)

na'lla- : < *na'lla-* (<*na'l+la-*) **Kıpçak na'lla-** <Ar. +T. “nallamak, binek hayvanlarının ayaklarına nal takmak (BV)” (KıpçTS, 198); **EAT na'lla-** “nallamak, hayvanın ayaklarına nal çakmak” (GT, 47a-11); **nalla-** “nal takmak, nal geçirmek” (KAT, 902), **nallan-** “nal takılmak” (KAT, 902), **nallat-** “nal taktırmak” (KAT, 902); **GTü. nalla-** “1. Hayvanın ayağına nal çakmak. 2. argo Öldürmek” (TS, 1748), **nallan-** “nallanma işine konu olmak” (TS, 1748)

nāmuslan- : < *nāmuslan-* (< *nāmus+la-n-*) **Çağ. nāmuslan-** “utanmak, ar kabul etmek” (RSL, A722b15-16)

nasırlan- : < *nasırlan-* (< *nasır+la-n-*) **Osm. nasırlan-** “katı deri peyda etmek” (LO, 286); **nasırlan-** “nasır peyda etmek, nasırlı olmak” (KAT, 906); **GTü. nasırlan-** “nasırlaşmak” (TS, 1753), **nasırlaş-** “1. Nasır oluşmak. 2. mec. Duyarlılığını yitirmek.” (TS, 1753)

nā-tüvānlan- : < *nā-tüvānlan-* (<*nā-tüvān+la-n-*) **Osm. nā-tüvān** zayıf, kuvvetsiz”, **nā-tüvānlan-** “âcizlik bildirmek, birinin üstünlüğünü kabul etmek” (NDS, G.44/2) “Çıkmaz benefşe sümbül ile başa n'eylesün / Turmuş çemende boynın eger nā-tüvānlanur”

navbatlaş- : < *navbatlaş-* (< *navbat+la-ş-*) **Harezmi navbatlaş-** “nöbetleşmek” (HTKT, 241a/5=13/11); **GTü. nöbetleş-** “sıra ile nöbet tutmak” (TS, 1780)

nazarlan- : < *nazarlan-* (< *nazar+la-n-*) **EAT nazarlan-** “canlanmak, tazelenmek”, “Nazarda gerçi ki yohdur vücûdumun kadri / Bu yoh varı dahı öldür ki ben nazarlanuram” (KBD, G.1166/7)

nazlan- : < *nazlan-* (< *naz+la-n-*) **Kıpçak nazlandı** “nazlanmaq fiilinden mazi, bugünkü manasında” (Kİ, 60); **nāzla-** <Fa. +T. “nazlanmak (TZ)” krş. *nāzlan-* (KıpçTS, 199), **nāzlan-** “nazlanmak (Kİ, TZ)” krş. *nāzla-* (KıpçTS, 199); **EAT nazlan-** “nazlanmak, naz etmek” (TİKT, 34b/4); **nāzlan-** “Hâkîyi arşı düzersin dahı nâzlanur mısın/Böyle bâzâr iy delü erzân degül midür sana” (KBD, G.1203/4); **nazlan-** “1. Naz ve işve etmek, cilve eylemek. 2. Arzu olunan şeyi sûret-i mahsûsada kabul etmemek, istemez

gibi olup yalvarmaya ihtiyaç bırakmak. 3. Seven adamlara karşı müşkülpesentlik edip şıarmak.” (KAT, 909); **GTü. nazla-** “birinin hep istediği şeyleri yapmak, emrinde oynamak” (TS, 1756), **nazlandır-** “nazlanma işini yaptırmak” (TS, 1756), **nazlan-** “1. Kolayca gönlü olmamak, ısrar beklemek. 2. İsteksiz görünmek” (TS, 1756); **nazlaş-** “karşılıklı olarak naz yapmak” (TS, 1756)

nefelen- : < *nefelen-* (< *nefe+le-n-*) **nefelen-** “canlanmak, kuvvet bulmak” (TTS, 2833)

nefeslen- : < *nefeslen-* (< *nefes+le-n-*) **Osm. nefeslen-** “soluklanmak, (neyin ses çıkarması bağlamında)” (NbDS, G.202/8) “İtme cihānda rāḥat-i bī-mihnet ārzū/ Dil-mürde nāy zahmet içinde nefeslenür”; **nefeslen-** “1. Solumak, soluk almak. 2. mec. Bir tehlikeden kurtulup rahatlanmak.” (KAT, 911); **GTü. nefesle-** “1. Nefesini bir şeye yöneltmek, üflemek. 2. Okuyup üflemek, nefes etmek” (TS, 1760), **nefeslen-** “nefes alacak kadar duraklamak, biraz dinlenmek” (TS, 1760)

nefīslen- : < *nefīslen-* (< *nefīs+le-n-*) **EAT nefīslen-** <Ar.+T. “yücelenmek” (MR, 243a/16)

nekeslen- : < *nekeslen-* (< *nekes+le-n-*) **Osm. nekeslen-** “cimrilenmek” (NbDS, G.202/2) “Dil gerçi zevk-i vaşlına yārūñ heveslenür/ Ammā fedā-yı cāna gelince nekeslenür”

nemle- : < *nemle-* (< *nem+le-*) **EAT nemle-** “hedefe isabet ettirmek, vurmak?” (DK, 200-4)

nemlen- : < *nemlen-* (< *nem+le-n-*) **nemlen-** “nemli olmak, nem kapmak, hafif surette ıslanmak.” (KAT, 914), **nemlet-** “nemli etmek, hafif surette ıslatmak, tertīb etmek” (KAT, 914); **GTü. nemlendir-** “nemli duruma getirmek, rutubetlendirmek” (TS, 1763), **nemlen-** “nemli duruma gelmek, rutubetlenmek” (TS, 1763), **nemlet-** “nemli duruma getirmek” (TS, 1763)

nesterenlen- : < *nesterenlen-* (< *nesteren+le-n-*) **Osm. nesterenlen-** “(Yaban gülü için) çiçeklenmek” (NbDS, G.339/2) “Açılmış gül gül olmuş şafha-i rüyı semenlenmiş/ Leṭāfet kat kat olmuş ‘ārızında nesterenlenmiş”

neş’elen- : < *neş’elen-* (< *neş’e+le-n-*) **Osm. neş’elen-** “La’lūñ ḥayālī keyf virür fikr-i ḥālūñe/ Gül şerbetiyle neş’elenür ḥabbı-ı ‘anberīn” (KçzİMD, 510); **neşelendir-** “1. Şenlendirmek, neşât vermek. 2. Hafif surette sarhoşluk getirmek, keyif vermek.” (KAT, 915), **neşelen-** “1. Şenlenmek, neşât gelmek. 2. Hafif surette sarhoş olmak, keyif olmak.” (KAT, 915); **GTü. neşelendir-** “neşeli durum getirmek, şenlendirmek,

keyiflendirmek” (TS, 1766), **neşelen-** “neşeli durum gelmek, şenlenmek, keyiflenmek” (TS, 1766)

neticelen- : < *neticelen-* (< *netice+le-n-*) **neticelen-** “netice bulmak, sona ve maksada varmak, netîce-peziîr olmak” (KAT, 916); **GTü. neticelendir-** “sonuçlandırmak” (TS, 1767), **neticelen-** “sonuçlanmak” (TS, 1767), **neticeleş-** “sonuca erişmek” (TS, 1767)

neyle- : < *neyle-* (< *ne ey+le-*) **Kıpçak neyle-** “ne yapmak?” (DM, 24a/4); **EAT neyle-** “ne eylemek, ne yapmak, ne etmek” (YE, 195v4); **neyle-** “ne eylemek, ne etmek” (YZ, 55r10); **neyle-** “ne yapmak, ne etmek” (KY, 1804); **neyle-** “ne yapmak, ne etmek, ne eylemek” (SN, 306-7); **n’eyle-** “ne eylemek, ne yapmak” (ADD, 24-21); **n’eyle-** “ne eylemek, ne yapmak” (MNZ, 95-20); **n’eyle-** “ne yapmak” (TİKT, 140b/6); **n’eyle-** “ne eylemek, ne yapmak” (GT, 33b-7); **neyle-** “ne yapmak, nasıl yapmak” (MT, 38a-4); **n’eyle-** “ne yapmak” (TN, 87b.16); **n’eyle-** “ne yapmak, ne aramak” (MR, 52a/9); **neyle-** “Semâ’ı çerhi neyledi cânuma/Gözümi eyledi dölâb her dem” (KBD, G 13/3); **Çağ. neyle-** “ne eylemek” (LD, 2312); **n’iyle-** “ne eylemek, ne yapmak, neylemek” (BV, 116/7); **n’iyle-** (ni iyle-) “ne eylemek, ne yapmak” (FK, 217/3); **nèyle-** “neylemek, ne yapmak” (LM, 3082); **n’iyle-** (ni iyle-) “ne eylemek, ne yapmak” (HBD, 174/4); **neyle-** (<*ne eyle-*) “ne yapmak, neylemek” (ŞHD, 119a-3-9); **niyle-** “ne eylemek, ne yapmak, neylemek” (BD, 82/4); **n’eyle-** “ne eylemek, ne yapmak krş. *niyle-*, *n’iyle-*, *neyle-*, *n’èyle-*” NH” (ÇTS, 842), **neyle-** “ne eylemek, ne yapmak krş. *n’eyle-*, *niyle-*, *n’iyle-*, *n’èyle-*” YED (ÇTS, 842); **Osm. neyle-** “ne eylemek, ne etmek” (FD, 3064); **neyle-** “ne eylemek, ne etmek” (ZD, 1977); **neyle-** “ne eylemek, ne etmek” (HD, 606); **neyle-** (ne eyle-) “ne yapmak” (FgD, G.20/2); **neyle-** “ne eylemek, ne etmek” (NfD, 1210); **neyle-** “Suhan-şinâs-ı kerîmâne çâre neyleyeyin/ Zemâne eyledi kahr ile ‘âciz ü muztar (NAD, K.15/79); **neyle-** “Kim kaçır yalvarmadan dil-dâra ammâ neylesün/ Aşık-ı şeydâ niyâz itdükçe dil-ber nâz ider” (ŞYD, G.66/2); **neyle-** “ne yapmak” (NbDS, G.448/9); **neyleyim** “ne yapabilirim, elden ne gelir”; “Şûhsun neyleyim ammâ ki yalan söylersin” (ND, M35/III-1); **n’eyle-** “Söz olmaz pâdişâh-ı kadr-dânsın neylesin şâ’ir/ Yazıp evsâfin etsin kanga bir ihsânını ta’dâd (ŞGD, t9/16); **neyle-** “Neyleyem ben şimdiden kesdüm hayâtumdan ümîd/ Düşmenüm de gerçi kahrından nihâyet kahr olur” (KçzİMD, 359); **neyle-** “ne yapmak” (TTS, 2850)

niçükleş- : < *niçükleş-* (< *niçük+le-ş-*) **Çağ. niçükleş-** “istişare itmek ve istihsâl-i rey eylemek ve meşveret kılmak” (ŞSL, 583)

nigendele- : < *nigendele-* (< *nigende+le-*) **nigendele-** “oyulgama kabasıyla dikmek” (KAT, 919)

nikâhlan- : < *nikâhlan-* (<*nikâh+la-n-*) **EAT nikâhlan-** “nikâhlanmak” (TİKT, 194a/8), **nikâhlandur-** “evlendirmek” (TİKT, 113b/1); **nikâhlan-** <Ar.+T. “nikâhlanmak” (MR, 191a/15), **nikâhlandur-** “nikâhlandırmak” (MR, 202b/2); **GTü. nikâhla-** “1. Evlendirmek. 2. Nikâh kıymak” (TS, 1771), **nikâhlan-** “1. Bir kimseye nikâhla bağlanmak. 2. Bir erkekle bir kadının yasal olarak nikâh işlemleri yapılmak” (TS, 1771)

nişānlan- : < *nişānlan-* (<*nişān+la-n-*) **Karah. nişānlan-** <Fa.+T. “işaretlenmek” (KTKT, Kök: 169r/3=011/083); **Harezmi nişānlan-** “işaretlenmek” (ME, 147-1); **Kıpçak nişānladı** “elamet, nişan, damğa vurdu” (Kİ, 60); **nişānla-** “nişan koymak” (TA, 44a/9); **nişānla-** “nişanlamak, bellik koymak, belgelemek (CC, TZ)” (KıpçTS, 202); **EAT nişānla-** “işaretlemek” (TM, 10a-4); **nişānlan-** “işaretlenmek, işaretli olmak” (MBHKT, 30a-11=3/125); **nişānla-** “izlemek, peşi sıra gitmek” (ŞNK, 20a/10); **nişānla-** “Gamzeleri ki gözlerün atar nişānladum/ Ben cigeri boyamışam ol ohları ki cāndadır” (KBD, G.572/2); **Osm. nişānla-** “Gözüm ısırdı görünce o la'l-ı handânı/Nişānladum lebinün yaresiyle cānânı” (ŞYD, G.431/1); **nişānla-** “Hedefi vurmak üzere silahı doğrultmak, silahı hedefe veya bir yere yöneltmek, nişan almak” (NbDS, k96/2) “Teveccühi bizedür her kaçan bulursa güşād / ‘Aceb nişānladı tîründe üstülvānumuzı”; **nişānla-** “nişanlamak”, “Bu rûz odur k'anı takvîm-i âsmân içre/ Nişānladı yine bircis alup eline kalem” (ND, K.25/6); **nişānla-** “1. Nişan koymak, işaret etmek, bir alâmetifarika vazetmek. 2. Nişana atmak, hedefe vurmak. 3. Teehhülünü kararlaştırıp namzet etmek.” (KAT, 922), **nişānlan-** “1. Bir nişan ve alâmetifarika ile işaret olunmak. 2. Teehhül için namzet olmak.” (KAT, 922); **GTü. nişānla-** “1. Bir çiftin evlenme işinin kararlaştığına belirti olarak parmaklarına yüzük takmak, yavuklamak. 2. Bir hedefi vurmak için silah, taş vb.ne belli bir doğrultu vermek. 3. Bir şeyin yerini belirtmek, işaretlemek, nişan koymak” (TS, 1774), **nişānlan-** “1. Nişanlı duruma gelmek, adaklanmak. 2. Evlenmeye söz vermek belirtisi olarak nişan yüzüğü takmak.” (TS, 1774)

n'işle- : < *n'işle-* (< *n'ış+le-*) **Osm. n'işle-** “ne işlesin, ne yapsın” (NbDS, G.847/3) “N'işlesin yā gönül olduğu için zülfünde/ Haddi yok piç ü hamuñ çîn ü şikenden gayrı”; **n'işle-** “Saña ne eyleyeyüm n'işleyem amān a gönül/Benüm de halümi sen eyledüñ yaman a gönül (KçzİMD, 477); **nişle-** “ne yapmak” (TTS, 2882)

noktala- : < *noktala-* (< *nokta+la-*) **noktala-** “1. Nokta koymak, noktalı etmek. 2. İşaret etmek.” (KAT, 924); **GTü. noktala-** “1. Nokta koymak. 2. Yazıda noktalama işaretlerini yerli yerine koymak. 3. mec. Sona erdirmek, bitirmek.” (TS, 1778), **noktalandır-** “noktalanma işini yaptırmak” (TS, 1778), **noktalan-** “noktalama işi yapılmak” (TS, 1778)

nomla- : < *nomla-* (< *nom+la-*) **Uyg. nomla-** “öğüt vermek, anlatmak (dinî konuları) açıklamak, vaaz vermek” (AY, 177.12), **nomlamak** “öğüt verme, (dinî konuları) açıklama, vaaz verme” (AY, 167.6), **nomlat-** “anlattırmak, açıklamak, vaaz verdirmek” (AY, 167.10); **nomlal-** “kutlanmak; va’zedilmiş olmak, öğüt verilmiş olmak, takdis edilmek” (EUTS, 137), **nomla-** “va’zetmek, öğüt vermek, ders vermek, öğretmek”(EUTS, 137)

nûrlandır- : < *nûrlandır-* (< *nûr+la-n-dur-*) **Kıpçak nûrlandır-** “aydınlatmak” (İM, 490b/7); **nûrlandır-** <Ar. +T. “aydınlatmak (Gİ, KF)” (KıpçTS, 202); **EAT nûrlan-** “nurlanmak” (YZ, 109r11); **nûrlan-** “aydınlanmak” (TİKT, 25b/9); **nûrlan-** “nurlanmak, aydınlanmak” (AK, 50a. 1110); **nûrlan-** “aydınlanmak” (EATKT, 3b/3); **nûrlan-** “aydınlanmak” (MR, 247b/17); **Osm. nûrlandır-** “İdüp himmet cihândan zulmet-i ilhâdı mahv eyle/ Ele al nûrlandır pertev-i şemşîr-i bürrânı” (ŞYD, 24); **GTü. nurlandır-** “nur gibi yapmak, parlak ve tertemiz bir duruma getirmek” (TS, 1782), **nurlan-** “1. Işık içinde kalmak. 2. mec. Temiz, parlak bir duruma gelmek” (TS, 1782)

obrula- : < *obrula-* (< *obru+la-*) **Osm. obrula-** “Tarla çukur çukur olmak, inci-yâb, nâ-hemvâr olmak, obrulmak dahi derler. Türkîde obrumak kuyu çökmek.” (LO, 289); **obrula-** “çukurlanmak, oyulmak, çukur çukur olmak” (KAT, 929)

oçaklan- : < *oçaklan-* (< *oçak+la-n-*) **Karah. oçaklan-** “ocaklanmak” (DLT I, 293-22)

odalan- : < *odalan-* (< *oda+la-n-*) **odalan-** “kendisine oda ittihaz etmek” (TTS, 2918)

ofla- : < *ofla-* (< *of+la-*) **EAT ofla-** “nefes vermek, üfleme” (MNHS, 184a.1); **ofla-** “keder ve teessüf makamında ah ve of demek” (KAT, 930); **GTü. ofla-** “Of diyerek sıkıntı, bezginlik, usanç, acı veya yorgunluk duyduğunu belli etmek” (TS, 1789)

ograklan- : < *ograklan-* (< *ograk+la-n-*) **Karah. ograklan-** “ograk kılığına girmek” bk. *ugraklan-* (DLT I, 313-26)

oğullan- : < *oğullan-* (< *oğul+la-n-*) **Harezmi** *oğullan-* “evlat edinmek” (NF, 112-17)

ogurla- : < *ogurla-* (< *ogur+la-*) **Karah.** *ogurla-* “vaktinde yapmak; çalmak, hırsızlık etmek” (DLT I, 300-10), *ogurlan-* “vakti yaklaşmak; uğurlanmak, uğurlu olmak; başıslananın karşılığı verilmek (Oğuzca)” (DLT I, 292-8)

oğurla- : < *oğurla-* (< *oğur+la-*) **Uyg.** *oğurla-* “çalmak (hırsız)” (ETG, 288); *oğurla-* “çalmak” (AY, 135.22); *oğurla-* “hırsızlık etmek, çalmak” (EUTS, 140); **Karah.** *ogrıla-* “çalmak, hırsızlık etmek” (DLT I, 316-16); *ogurla-* “vaktinde yapmak; çalmak, hırsızlık etmek” (DLT I, 300-10); *oğurla-* “çalmak, hırsızlık etmek” (KTKT, Kök: 193r/3=015/018); **Harezmi** *oğurla-* “çalmak, hırsızlık etmek, gizlemek” (KE, 96v18); *oğurla-* “çalmak” (HŞ, 1292), *oğurlan-* “çalınmak” (HŞ, 3104); *oğurla-* “Çalmak, hırsızlık etmek” (NF, 301-12); *oğurla-* “hırsızlık yapmak, çalmak” (HTKT, 235b/8=12/81); *oğrula-* “çalmak” (İBML, 52); **Kıpçak** *oğurladı* “çaldı, sirkat etti, hırsızlık etti” (Kİ, 61); *oğurla-* “çalmak, hırsızlık yapmak” (TA, 37a/4); *oğurla-* “çalmak” (KK, 80a/9); *oğurla-* “çalmak, hırsızlık etmek” (İM, 408a/8), *oğurlan-* “çalınmak” (İM, 365a/5), *oğurlat-* “çaldırmak” (İM, 420b/1) ; *oğurla-* “çalmak, hırsızlık etmek” (SSGT, 112/10); *oğurla-* “birisiyle aradaki mesafeyi azaltmak (asıl m.: çalmak)” (MG, 51b-6); *oğrula-* “çalmak, hırsız etmek (CC)” krş. *oğur-*, *oğurla-* (I) (KıpçTS, 203), *oğurla-* (I) “hırsızlık etmek, çalmak (BM, CC, MS)” krş. *oğrula-*, *oğur-* (KıpçTS, 203); **EAT** *oğrıla-* “hırsızlık yapmak” krş. bk. *oğrula-* (YZ, 92v5), *oğrula* “hırsızlık yapmak” krş. bk. *oğrıla-* (YZ, 102v16), *oğurla-* “hırsızlık yapmak” krş. bk. *oğrula-* (YZ, 98v7); *oğurla-* “çalmak” (KY, 1552), *oğurlan-* “çalınmak” (KY, 1462); *oğurla-* “çalmak” (SN, 33-7), *oğurla-* “gizlemek, saklamak” (SN, 114-5); *oğrıla-* “çalmak” (MR, 269a/7), *oğrula-* bk. *oğrıla-* (MR, 214b/8), *oğurla-* “çalmak” krş. *oğrıla-* (MR, 124b/5); **Çağ.** *oğurla-* “çalmak” (SD, 766); *oğrıla-* “hırsızlamak, çalmak” (LD, 2176), *oğurla-* “çalmak” (LD, 1661); *oğurla-* “çalmak” (FK, 53/2); *oğurla-* “gizlici çalmak” (MN, 43A/4); *ogurla-* “çalmak” (MK, 69b-10); *oğurla-* “çalmak” (ŞT, 91b-9); *oğurla-* “çalmak, sirkat itmek, düzdî-kerden” (ŞSL, 87); *oğurla-* “çalmak, hırsızlık yapmak” (ÇGT, 81/11)

oguşlan- : < *oguşlan-* (< *oguş+la-n-*) **Karah.** *oguşlan-* “aile, hısımlar sahibi olmak” (DLT I, 293-15)

oguzla- : < *oguzla-* (< *oguz+la-*) **Karah.** *oguzla-* “Oğuz saymak, Oguz’lardan saymak, Oguz’lara nispet etmek” (DLT I, 302-6), *oguzlan-* “Oğuzlaşmak, Oğuz kılığını olmak, Oğuz kılığına girmek, kendini Oğuz’lardan saymak” (DLT I, 293-8)

oğalan- : < *oğalan-* (< *oğa+la-n-*) **Harezmi** *oğalan-* “kefil ve zâmin olmak”; “oka –kefalet demektir; şu halde bu fiilin doğrusu “okalanmak” olacaktır” (İBML, 52)

oğulduruklan- : < *oğulduruklan-* (< *oğulduruk+la-n-*) *oğulduruklan-* “bitkinin dibinden filiz sürmek, bitki filizlenmek” (TTS, 2935)

okla- : < *okla-* (< *ok+la-*) **Karah.** *okla-* “bk. *okla-*” (AH, A 213), *okla-* “oklamak” (AH, 213); **Harezmi** *oklaş-* “ok atışmak” (ME, 206-6); *okla-* “ok atmak” (KE, 163r14); **EAT** *ohla-* “oklamak, ok ile vurmak” (DK, 133-9), *ohlan-* “oklanmak, ok ile vurulmak” (DK, 141-7); *ohla-* “Gözi ohladı bizi kara kıla/ Miskîn itdi gîsûsı kara kıla” (KBD, G.142/1), *ohla-* “Kâfir degülem hey di ki ohladı yüregüm/ Ol oha el urınca yüregüm kanar oldu” (KBD, G.261/8); **Çağ.** *okla-* “okla vurmak, ok yağmuruna tutmak, ok atmak” (RSL, T698b23); *okla-* “oklamak, ok ile vurmak” (ŞHD, 50a-13); *okla-* “ok yağdırmak, çok atmak, bir tarafa fırlamak” (ŞSL, 88); **Osm.** *okla-* “ok ile vurmak” (TTS, 2944), *oklan-* “ok ile vurulmak” (TTS, 2944); *okla-* “okarmak, ok yağdırmak, bir yana fırlamak, uğramak” (LO, 290); *okla-* “Ok atmak, ok yağdırmak.= fl. Ok gibi fırlamak.” (KAT, 931); **GTü.** *okla-* “1. Ok gibi fırlamak. 2. Okla vurmak” (TS, 1791), *oklan-* “okla vurulmak” (TS, 1791)

oklat- : < *oklat-* (< *ok+la-t-*) **Uyg.** *oklat-* “paylaşmak” (EUTS, 140)

okşala- : < *okşala-* (*okşa+la-*) *okşala-* “okşamak” (TTS, 2946)

olcala- : < *olcala-* (< *olca+la-*) **Harzem** *olcala-* “ganimet almak, yağma etmek” (ME, 180-4), *olcalat-* “yağma ettirmek” (ME, 5-8); **Çağ.** *olcala-* “yağmalamak, esir olarak almak” < Moğ. *olca* ve Tü. *+la-* (ŞT, 92b-17); *olcala-* “tārâc ve gâret itmek. nehb ve yağma eylemek” (ŞSL, 94); *olcala-* “harpte ganimet almak” (TTS, 2970)

oltanğla- : < *oltanğla-* (< *oltanğ+la-*) **Harezmi** *oltanğla-* “(Ayakkabına) taban geçirmek, yamamak” (bk. *ultanğla-*) (ME, 30-3)

olmazlan- : < *olmazlan-* (< *ol-maz+la-n-*) *olmazlan-* “görünüşte imtina göstermek, sureta mümanaat etmek, çekinir gibi davranmak” (TTS, 2976)

omuzla- : < *omuzla-* (< *omuz+la-*) **Osm. omuzla-** “omuza, sırta vurmak salla sırt etmek, kakmak, omuzla dayanmak, yardım etmek, azud” (LO, 292); **omuzla-** “1. Omuzla vurmak, kaldırıp omuzda taşımak. 2. Omuz verip dayanmak, yardım etmek.” (KAT, 934); **GTü. omuzla-** “1. Omzuna almak. 2. Omzuyla dayayıp itmek. 3. mec. Destek vermek. 4. mec. Bir iş veya görevi yüklenmek, sorumluluk almak. 5. argo Alıp götürmek, sırtlayıp kaçırmak, aşırmaq.” (TS, 1802), **omuzlan-** “omuzlama işine konu olmak” (TS, 1802-1803)

oñatla- : < *oñatla-* (< *oñat+la-*) **oñatla-** “yarar hale getirmek” (TTS, 2992), **oñatlaş-** “uyuşmak, mutabık kalmak” (TTS, 2992)

oñıklan- : < *oñıklan-* (< *oñık+la-n-*) **Karah. oñıklan-** “zülüflü olmak, takma saçlanmak” bk. *öñiklen-* (DLT I, 311-17), **öñiklen-** “zülüflü olmak, takma saç –zülüf- takmak” bk. *oñıklan-* (DLT I, 311-17)

onla- : < *onla-* (< *on+la-*) **Çağ. onla-** “aşere adedini ikmāl etmek. on on olmak feryād ü fiğān etmek” (ŞSL, 100)

oñlan- : < *oñlan-* (< *oñ+la-n-*) **EAT oñlan-** “feyiz ve bereket bulmak” (YE, 170v5)

opla- : < *opla-* (< *op+la-*) **KökTü. oppla-** “atılmak, kendini tutamamak” (OY, KT K2) “(a)lp ş(a)lçı: (a)kin: bin(i)p: opl(a)yu: te(g)di:”, **opla-** “1. Atılmak, ileri fırlamak. 2. Atılmak, hücum etmek, boğa gibi saldırmak” (ETYSVİ, 450, 496) “kül i(ç) çor : *opl(a)yu t(ä)g(i)p* : süsin : [...] ıt(t)ı (KÇ 10-11)”, **opla-** “telâşlı olmak (?), bağırmaq (?)” (ETG, 288)

orakla- : < *orakla-* (< *orak+la-*) **Osm. orakla-** “mahsulü orakla biçmek, hasat etmek” (LO, 292); **orakla-** “orakla ekin biçmek, mahsul orakla kesip toplamak, hasat etmek” (KAT, 936), **GTü. oraklaş-** “orak biçimini almak” (TS, 1808)

orala- : < *orala-* (< *ora+la-*) **Çağ. orala-** “tırmanmak, yükselmek” GN (ÇTS, 865)

oranla- : < *oranla-* (< *oran+la-*) **EAT oranla-** “oranlamak, ölçüp biçmek” (SN, 289-7); **Osm. oranla-** (**oranna-**) “tahmin, takdir etmek, ölçüp biçmek” (TTS, 3007); **oranla-** “ölçmek, keşf, tahmin etmek, paha biçmek, takdir, bir işi tasavvur, tasmîm, tasvir-i mes'ele etmek, endamlamak” (LO, 292); **oranla-** “1. Ölçmek. 2. Keşif ve tahmin etmek, paha biçmek, takdir etmek. 3. Tasavvur ve tasmim etmek.” (KAT, 936); **GTü. oranla-** “1. Ölçmek, hesaplamak, hesap etmek. 2. Akıl yoluyla gerçeğe yakın

olduğuna inanılarak hüküm vermek, tahmin etmek. 3. Karşılaştırmak, kıyaslamak. 4. Eşit tutmak.” (TS, 1809)

oratlaş- : < *oratlaş-* (< *orat+la-ş-*) **Çağ.** *oratlaş-* “askerlerin kondukları mahalde yekdiğerlerini tanımak üzere bağrışmaları hîn-i nüzûlde ‘askerler yekdiğerlerini çağrışmak” (ŞSL, 74), *oratla-* “lâ-yani söz söylemek, tahmîn. keşf-i taşvîr-i mes’ele etmek. hasv ve lağv dimek” (ŞSL, 74)

ordulan- : < *ordulan-* (< *ordu+la-n-*) **Karah.** *ordulan-* “baş şehir edinmek” bk. *ordhulan-* (DLT I, 296-21), *ordhulan-* “yurt tutmak, yerleşmek” bk. *ordulan-* (DLT II, 294-24)

orılaş- : < *orılaş-* (< *orı+la-ş-*) **Karah.** *orılaş-* “bağrışmak, çağrışmak” bk. *orlaş-*, *urıla-*, *urla-*, *Düzelt:* *urılaş-* (DLT I, 239-28), *orlaş-* “bağrışmak, çağrışmak” bk. *orılaş-*, *urıla-*, *urla-*, *Düzelt:* *urlaş-* (DLT I, 239-25); *orla-* “bağırmaq, çağırmaq” (KTKT, Kök: 179r/8=012/070), *orla-* “feryad etmek” (KTKT, Ünlü: 330v/2=038/003)

orlan- : < *orlan-* (< *or+la-n-*) **Çağ.** *orlan-* “bir şeyin üzerinde bir şey oluşmak, kaplanmak” (RSL, T713a18); *örlendi* “uruldi örtüldi demektir” (AL, 98)

orsala- : < *orsala-* (< *orsa+la-*) **orsala-** “(Gemi) sol tarafa, iskeleye dönmek” (KAT, 937); **GTü.** *orsala-* “gemi rüzgâr alan tarafa dönmek” (TS, 1813)

ortaklaş- : < *ortaklaş-* (< *ortak+la-ş-*) **Karah.** *ortaklaş-* “ortak olmak” (KTKT, Kök: 211r/1=017/064); **Harezmi** *ortaklaş-* “ortaklaşmak” (ME, 117-5); **Kıpçak** *ortaklaş-* “ortak olmak, ortaklık etmek (TZ)” (KıpçTS, 205), *ortaklaş-* “ortak olmak, ortaklık etmek (TZ)” (KıpçTS, 205); **EAT** *ortaklaş-* “ortaklaşmak, birlikte yapmak, aynı şartlarla bir işe girmek” (KKMU, 111b/3); **Osm.** *ortaklaş-* “ortaklık etmek, akd-i şirket, teşarük etmek” (LO, 293); *ortaklaş-* “ortak olmak, akd-i şirket ve müşâreket etmek” (KAT, 937); **GTü.** *ortaklaş-* “ortak olarak davranmak, ortak olmak, kolektifleşmek” (TS, 1816), *ortaklaştır-* “ortak duruma getirmek, kolektifleştirmek” (TS, 1816)

ortula- : < *ortula-* (< *ortu+la-*) **Karah.** *ortula-* “ortalamak, ortasına varmak” (DLT I, 316-6); **Harezmi** *ortala-* “orta olmak, yarı olmak” (ME, 137-8); **EAT** *ortalanan-* “yarıya gelmek, yarılanmak” (YE, 63r3); *ortala-* “ortalamak; yarılamak; ortasını bulmak” (TN, 49b.10), **Osm.** *ortala-* “ikisinin ortasında bulunmak” (TTS, 3016); *ortala-* “tasnif, nısf, insaf, adl, itidal, mutedil etmek” (LO, 293), *ortalanan-* “yarıya gelmek, iki parça olmak”

(LO, 293); **ortala-** “1. Ortaya, meydana koymak. 2. Bir şeyin ortasına, vasatına varmak, nısfını bulmak. 3. Nısfından, yarı yarıya bölmek, ortasından ayırmak.” (KAT, 937), **ortalana-** “ortasına varılmak, nısfı bitmek” (KAT, 937); **GTü. ortala-** “1. Ortasını bulmak, ortasına varmak. 2. Futbolda topu kale ağzındaki arkadaşlarına havadan göndermek” (TS, 1817), **ortalat-** “ortalama işini yaptırmak” (TS, 1817)

orunçakla-: < *orunçakla-* (<*orunçak+la-*) **Harezmi orunçakla-** “orunçak vermek” (İBML, 53)

orunçla-: < *orunçla-* (< *orunç+la-*) **Harezmi orunçla-** “rüşvet vermek” (İBML, 54)

osugla- : < *osugla-* (< *osug+la-*) **Karah. osugla-** “hile ile kilit açmak” (Kençekçe). bk. *üstügile-* (DLT I, 306-13)

oşgançula-: < *oşgançula-* (<*oşgançu+la-*) **Uyg. oşgançula-** “aldatmak” (EUTS, 144) bk. *asgançula-*.

oşla- : < *oşla-* (< *oş+la-*) **Kıpçak oşla-** “sineği kovmak, uzaklaştırmak” (TA, 46a/5) bk. *üşle-*

otğuraqla- : < *otğuraqla-* (< *otğuraql+la-*) **Uyg. otğuraqla-** “kesinleştirmek” (Üİ, 98a 17/18)

otla- : < *otla-* (< *ot+la-*) **Karah. otlar-** “otlamak” (DLT I, 285-2); **otlat-** “otlatmak” (KTKT, Kök: 196v/2=016/010), **otla-** “otlamak” (KTKT, Ünlü: 239r/1=021/078); **Harezmi otlar-** “otlamak” (ME, 151-3), **otlat-** “otlatmak” (ME, 51-2); **otla-** “otlamak” (KE, 190r19); **otla-** “otlamak” (HŞ, 348), **otlat-** “otlatmak” (HŞ, 2453); **otla-** “otlamak” (NF, 298-11), **otlat-** “otlatmak” (NF, 295-17); **otlat-** “otlatmak” (HTKT, 303b/4=20/54); **Kıpçak otladı** “hayvan otladı” (Kİ, 63); **otla-** “hayvan otlamak” (İM, 245b/3), **otlat-** “hayvan otlatmak” (İM, 360a/3); **otala-** “otlak, mera (CC)” (KıpçTS, 206); **EAT otlar-** “otlamak, gezerek dolaşarak ot yemek” krş. bk. *otla-* (SN, 254-9), **otla-** “otlamak, gezerek dolaşarak ot yemek” krş. bk. *otla-* (SN, 23-2); **otla-** “otlamak, (hayvan) gezerek, dolaşarak yerden yiyecek maddeleri yemek” (ADD, 23-9); **otla-** “otlamak, yayılmak” (TİKT, 26a/5); **otla-** “otlamak” (MT, 38a-2); **otla-** “otlamak, yayılmak (hayvan)” (TM, 113b-13); **otla-** “otlamak, yayılmak” (AK, 51a. 1120); **otlan-** “otlamak” (DK, 99-3); **otla-** “(hayvan) otlamak” (TN, 77b.10), **otlamaK+** “(hayvan) otlama” (TN, 72a.11); **otla-** “bol bol yemek” (MBHKT, 111a-7=12/12); **otla-** “otlamak” (MR, 142b/16); **Çağ. otlar-** “otlamak” (SD, 235); **otla-** “otlamak, hayvan için dolaşarak yerdeki ot, çimen, yaprak yemek” (RSL, T705a27); **otla-**

“otlamak, otlatmak” (ŞHD, 153b-11); **otla-** “otlamak” (ÇFK, 83b-5); **otlan-** “ot yemek, yayılmak” (TTS, 3030), **ot otla-** “ot yemek” (TTS, 3030); **otla-** “[Nebat demek olan «ot»tan] (Hayvan) gezip yerden taze ot ve yaprak vesaire yemek, irti’â etmek. mec. Hayvan gibi yaşamak, bir şeyden haberi olmamak.” (KAT, 939); **otlan-** “[Nebat demek olan «ot» tan] (Hayvan) gezerek yerden ot yemek, irti’â etmek, otlamak = *fc.* (Mera) hayvanlar tarafından yenip istihlâk olunmak, otu yenmek.” (KAT, 939), **otlat-** “(Hayvanatı) gezdirip ot yedirmek, ra’y etmek” (KAT, 939), **otlattır-** “(Hayvanatı) ra’y ettirip ot yedirmek” (KAT, 939); **GTü. otla-** “1. Hayvan, dolaşarak yerdeki ot, çimen, yaprak vb.ni yemek, yayılmak. 2. mec. meşgul olmak. 3. *argo* Para ve emek harcamadan başkalarının sırtından geçinmek” (TS, 1822), **otlan-** “1. Hayvan otlamak. 2. *argo* Para ve emek harcamadan başkalarının sırtından geçinmek” (TS, 1822), **otlat-** “hayvanı veya sürüyü otlayabileceği bir yere götürmek, otlamaya bırakmak, otlamasını sağlamak” (TS, 1822)

otlan- fiili günümüzde ‘hayvan otlamak’ temel anlamının yanında ‘para ve emek harcamadan başkalarının sırtından geçinmek’ anlamında olan kullanımıyla argolaşmıştır (Atmaca, 2016: 861).

otla-: < **otla-** (<*ot+la-*) **Uyg. otla-** “tedavi etmek, bakmak” (EUTS, 144); **Karah. otala-** “tedâvi etmek” (AH, 253); **Harezmi otala-** “tedâvî etmek” (ME, 109-4), **otala-** “tedâvî” (ME, 218-6); **otla-** “tedavi etmek” (İBML, 54); **Kıpçak otla-** “ilâçlanmak, tedavi olmak” (TA, 42a/4); **otala-** “şifa vermek (CC)” (KıpçTS, 206); **EAT otla-** “tedavi etmek, ilaçlamak” (KG, 165a.3); **otalan-** “ilâçlanmak, tedavi olunmak” (TTS, 3025), **otla- (otala-)** “1. İlâçlamak, ilâç yapmak, tedavi etmek. 2. Zehirlemek” (TTS, 3029-3030); **GTü. otala-** “hlk. 1. Zehirlemek, ağılamak. 2. Otamak” (TS, 1821)

otlan- : < **otlan-** (< *ot+la-n-*) **Karah. otlan-** “ateşlenmek, ateş kesilmek, ateş gibi olmak; öfkelenmek” (DLT I, 297-13); **Çağ. otla-** “âteş yakmak, âteş urmak, ‘alavlamak, tutuşturmak, ateşlemek” (ŞSL, 67); **otla- ve otğar-** “irâ ve râî itmek, çerâ itdirmek” (ŞSL, 67); **Osm. otla-** “ateş vurmak, alazlamak, tutuşturmak” (LO, 294); **otla-** “*ft.* [Ateş demek olan «ot» tan] Ateş vurmak, yakmak= ihrâk etmek.” (KAT, 939), **otlan-** “[Ateş demek olan «ot» tan] Yakılmak, ateş verilmek, ihrâk olunmak.” (KAT, 939)

“İlk defa Kaşgarlı’da karşımıza çıkan fiilin burada hem asıl hem de mecaz anlamla kullanılıyor olması kelimenin çok anlamlı olduğunu ve anlam genişlemesine uğradığını göstermektedir” (Arslan Erol, 2008: 686).

otrulan- : < *otrulan-* (< *otru+la-n-*) **Karah.** *otrulan-* “yüz yüze gelmek” bk. *utrulan-* (DLT I, 296-25)

otuzla- : < *otuzla-* (< *otuz+la-*) **otuzla-** “otuz yaşına baliğ olmak” (KAT, 940)

ovala- : < *ovala-* (< *ovala-*) **Harezmi** *ovala-* “ovalamak, sürtmek” (KE, 160v20); **Çağ.** *ovalan-* “devr itmek, çarh urmak, dönmek, yumalamak” (ŞSL, 63); **Osm.** *ovala-* “ovup ufatmak, ufak etmek” (LO, 295); *oğala-*, *ovala-* “el ile ovup ufaltmak” (KAT, 930), *ovala-* ft. bk. *oğala-* (KAT, 940); **GTü.** *ovala-* “1. Ellerini bir şeye veya birbirine sürtmek. 2. Sertçe ovmak. 3. Ezmek veya ufak parçalara ayırmak” (TS, 1826), *ovalan-* “1. Ovalama işine konu olmak. 2. Kendi kendini ovmak” (TS, 1826), *ovalat-* “ovalama işini yaptırmak” (TS, 1826)

ovsunla- : < *ovsunla-* (< *ovsun+la-*) **Kıpçak** *ovsunla-* <Fa. +T. “efsunlamak (TZ)” (KıpçTS, 207) bk. *efsünla-*.

oyala- : < *oyala-* (< *oyala-*) **Osm.** *oyala-* “meşgul etmek” (HD, 1589); *oyala-* “Bezme geldükce tutup toliya cânânumuzı/ Ol bahâneyle biraz oyalaruz cânumuzı (NAD, G. 234/1); *oyalan-* “Eglenmese gelse o melek rûhumı virsem/ Cânum çıkıyor dahı aceb oyalanur mı” (ŞYD, G.402/3); *oyalandur-* “Lâyık mıdur ağıyâra olup gergef-i maîlûb/ ‘Âşıklarunuñ sūzen-i gamla oyalandur” (KçzİMD, 380), *oyalan-* “Aldanup kızbine yâruñ oyalandum bu gice/Va‘d-i ferdâ gibi mevhūma inandum bı gice” (KçzİMD, 543); *oyala-* “oya takmak, işgal etmek, oynamak, iğfal” (LO, 295), *oyalandır-* “oynatmak, tehir, tavik, mümâtala, alacaklı aldanmak” (LO, 295), *oyalan-* “işgal olmak, tazyî-i evkat, teseyyüb, abese iştigal etmek, iğfal olmak, bir yerde ilişip kalmak” (LO, 295); *oyala-* “ft. 1. Oya ve dantelâyyla tezyin etmek, oya takımı. 2. mec. 1. Meşgul edip bir şeyi unutturmak. 2. Aldatmak.” (KAT, 940), *oyalandır-* “Mevâ'id-i kâzibe ile aldatıp vakit geçirmek, bugün yarın diyerek aldatmak” (KAT, 940), *oyalan-* “İşgal ve iğfal olunmak, aldanmak. = fl. Abesle iştigal edip vaktini kaybetmek.” (KAT, 940); **GTü.** *oyala-* (I) “1. Belirli bir süre birinin dikkat ve ilgisini başka bir şey üzerine çekmek, meşgul etmek. 2. Vakit kazanmak için aldatmak. 3. Eğlendirmek, hoşça vakit geçirtmek” (TS, 1827), *oyalandır-* “oyalanmasına yol açmak, oyalanmasını sağlamak” (TS, 1827), *oyalan-* “1. Oyalama işine konu olmak. 2. Boşuna zaman harcamak. 3. Vakit geçirmek” (TS, 1827)

oyalan- : < *oyalan-* **Kıpçak** *oyalan-* “şımarmak (İH)” (KıpçTS, 207)

oyanla-: < *oyanla-* (< *oyan+la-*) **Kıpçak** *oyanladı* “gemledi” (Kİ, 64); **oyanla-** “gem vurmak” (TA, 38b/5); **Osm.** *oyanla-* : → *uyanla-* (TTS, 3035); **oyanla-** “başlık vurmak, gem takmak” (LO, 295); **oyanla-** “(Ata) gem ve dizgin, baş rahtı takmak.” (KAT, 940)

oygala- : < *oygala-* (< *oyga+la-*) **Osm.** *oygala-* “Tahriftir. Oyulgamak dahi vardır” (LO, 295), **oyulgala-** “nekendelemeğe zıddı, muvakkat dikişle yapıştırmak, yılan gibi dalgalanarak hareket etmek” (LO, 296); **oygala-** oyulgamak. bk. *oyulgala-* (KAT, 941), **oyulgala-** “Muvakkat ve seyrek dikişle parçaları tutturmak. = *fl.* Yılan gibi dalgalanarak hareket etmek” (KAT, 942); **GTü.** *oyulgala-* “hlk. 1. Gelişigüzel dikmek. 2. Saplamak, sokmak.” (TS, 1830), **oyulgalan-** “hlk. 1. Kumaş gelişigüzel dikilmek. 2. Birikmek, sıralanmak.” (TS, 1830)

oynakla- : < *oynakla-* (< *oynak+la-*) **Osm.** *oynakla-* “kıvıldamak, hareket, canlılık vermek” “Yeni baş gösterip oynakladı sümbüldür zülf/Al dülbendde bir deste karanfildir zülf (ŞGD, G.187/1)

oyovla- : < *oyovla-* (< *oyov+la-*) **Kıpçak** *oyovla-* “hakketmek, oymak (CC)” (KıpçTS, 207)

oyuklan- : < *oyuklan-* (< *oyuk+la-n-*) **Osm.** *oyuklan-* “obruk kovuk olmak” (LO, 296); **oyuklan-** “içi oyulmak, oyuk ve kof olmak” (KAT, 942), **oyuklat-** “içini oyup kof etmek, oyuk hâline getirmek” (KAT, 942)

oyumla- : < *oyumla-* (< *oyum+la-*) **Osm.** *oyumla-* “yerleşmek, ağaç tutmak, kök salmak” (LO, 296); **oyumla-** “(Ağaç) yerleşmek, kök salmak, tutmak” (KAT, 942); **GTü.** *oyumla-* “bitki kök salmak, tutmak” (TS, 1830)

ozala- : < *ozala-* (< *ozala-*) **Uyg.** *ozala-* “kaçmak, öne geçmek” (EUTS, 145)

ozanla- : < *ozanla-* (< *ozan+la-*) **ozanla-** “gevezelik etmek, çok söylemek” (TTS, 3045); **GTü.** *ozanlaş-* “şairleşmek” (TS, 1832)

öbkälä-: < *öbkälä-* (< *öbkä+lä-*) **Uyg.** *öbkälä-* bk. *öwkälä-* (ETG,289), *öwkälä-*, *öwkilä-*, *öbkälä-* “hiddetlenmek, öfkelenmek” (ETG, 291); *öbkele-* “öfkelenmek, kızmak” (İrkB, 58); *öbkälän-* = *övkälän-* (EUTS, 145), *övkälä-* “öfkelenmek, kızmak” (EUTS, 155), *övkälän-* “kızmak, öfkelenmek” (EUTS, 155), *övkilä-* “öfkelenmek, hiddetlenmek” (EUTS, 155); **Karah.** *övkele-* “öfkelenmek” (KB, 6310); *öpkele-* “ciğerine vurmak; öfkelenmek” bk. *öpkile-* (DLT I, 317-11), *öpkile-*

“öfkelenmek; kızdığı için yüz çevirmek” bk. *öpkele-* (DLT I, 317-14); *öfkälän-* “öfkelenmek” (KTKT, Kök: 144v/8=009/058); **Harezmi** *öfkeleş-* “biribirine öfkelenmek” (ME, 108-8); *övkelen-* “öfkelenmek” (ME, 189-6), *övkələndür-* “öfkələndirmek” (ME, 5-4); *öwkele-* “sinirlenmek, öfkelenmek” (KE, 154v9), *öwkelen-* “öfkelenmek, sinirlenmek” (KE, 248v6); *öfkele-* < ET *öpkele-* > *övkelen-* > *öfkele-* < *öfke+le-* “öfkelenmek” (bk. *efkele*) (HŞ, 2821), *öfkelen-* “öfkelenmek” (bk. *evkelen-*) (HŞ, 4646); *öwkele* “öfkelenmek, sinirlenmek” (NF, 292-4); *öfkele-* “öfkelenmek” (HTKT, 464b/9=42/37), *öfkelen-* “öfkelenmek” (HTKT, 346a/1=25/12); *öpkele-* “öfkelenmek” (İBML, 55); *öpkele-* “öfkələndirmek (CC)” (KıpçTS, 211); **EAT** *öykele-* “öfkelenmek” (ADD, 142-6); **Çağ.** *öpkelen-* “tarılmak, hiddet ve gâzab etmek” (ŞSL, 64); *öykele-* “tarılmak, ögkelenmek, öpkelenmek, hışm-gîn olmak” (ŞSL, 102); **Osm.** *öykelendir-* “öfkələndirmek, hiddetlendirmek” (TTS, 3141), *öykelen-* “öfkelenmek” (TTS, 3141); *öfkelendir-* “iğzap etmek” (LO, 299), *öfkelen-* “tehevvür, gayz, hışm” (LO, 299); *öfkelendir-* “hiddet ve gazaba getirmek, hiddetini mucip olmak, hiddetlendirmek” (KAT, 943), *öfkelen-* “hiddet ve gazaba gelmek, hiddetlenmek, gazab-nâk olmak” (KAT, 943); **GTü.** *öfkelendir-* “öfkelenmesine yol açmak, kızdırmak” (TS, 1838), *öfkelen-* “öfkelenmek işi” (TS, 1838)

öçe- : < *öçe-* (< *öçe-*) **Harezmi** *öçe-* “kin beslemek” (İBML, 54)

ödle- : < *ödle-* (< *ödl+le-*) **Karah.** *ödle-* “vakti gelmek, günü gelmek” (KB, 1504)

ögele- : < *ögele-* (< *öge+le-*) **Karah.** *ögele-* “Öge” demek, “öge” adı vermek (DLT I, 310-19)

ögle- : < *ögle-* (< *ög+le-*) **EAT** *ögle-* “özlemek, hatırlamak” (SN, 153-2); *ögle-* “hatırlamak, özlemek” (TTS, 3057)

ögleş- : < *ögleş-* (< *ög+le-ş-*) **KökTü.** *ögleş-* “fikir alışverişinde bulunmak” (ETYSVİ, 514) “ol üç k(a)g(a)n : *ögl(e)ş(i)p* : (a)ltun yış üzä : k(a)b(ı)ş(a)l(ı)m t(e)m(i)ş : (T 20)”, *öglän-* “kendine gelmek” (ETG, 427); **Uyg.** *ögländür-* = *ögläntür-* (EUTS, 147), *öglän-* “akıllanmak, kendine gelmek, aklını başına toplamak” (EUTS, 147), *ögläntür-* “aklını başına toplamak; kendine getirmek” (EUTS, 147); **Karah.** *öglen-* “aklı başına gelmek” (KB, 1819); **EAT** *öglen-* “kendine gelmek, aklını başına toplamak” (SN, 300-7); *öglendir-* “ders, ibret vermek, akıl öğretmek” (TTS, 3058), *öglen-* “kendine gelmek, akli başına gelmek, aklını başına toplamak, akıllanmak” (TTS, 3058)

öğrünçülä- : < *ögrünçülä-* (< *ögrünçü+lä-*) **Uyg. öğrünçülä-** “tenezzühe çıkmak, eğlence tertiplemek, sevinmek, gezmeğe çıkmak” (EUTS, 148), **ögrüüçülän-** “sevinmek” (EUTS, 148)

öğüceklen- : < *öğüceklen-* (< *öğücek+le-n-*) **öğüceklen-** “öğünme tavrı takınmak, böbürlenmek” (TTS, 3061)

ögürlen- : < *ögürlen-* (< *ögür+le-n-*) **Karah. ögürlen-** “at sürüsü aygıra sahip olmak; başka hayvanlar sürü ve bölük haline gelmek” (DLT I, 292-9)

ögürtle- : < *ögürtle-* (< *ögürt+le-*) **Osm. ögürtle-** “intihap etmek, nasp ve tayin, güzide etmek, öründelemek, seçmek” (LO, 299); **ögürtle-** “1. Seçmek, intihap etmek, en güzidesini ayırmak veya almak. 2. İntihapla nasıp ve tayin etmek. [öründelemek gibi.]” (KAT, 944); **GTü. ögürtle-** “hlk. Ayırmak, ayıklamak, seçmek, temizlemek” (TS, 1841) bk. *üğürtle-*

ötle- : < *ötle-* (< *öt+le-*) **KökTü. ötle-** “öğütlemek” (ETYSVİ, 517) “t(ä)g(i)p : in(i)mä : ogl(ı)ma : (a)nça *ötl(ä)d(i)m* : (O 11)”, **Uyg. ötle-** “öğüt vermek, öğütlemek, görüşmek, (danışmak)” (AY, 179.17), **ötleme** “öğütleme, öğüt verme” (AY, 180.1); **ödlä- ötlä-** (EUTS,146), **ötlä-** “Nasihat etmek, öğüt vermek, iyiliğe teşviketmek” = **ödlä-** (EUTS, 154); **Karah. ötle-** “öğüt vermek, nasihat etmek” (KB, 5742); **ögütle-** “öğüt vermek, öğütlemek” (DLT I, 299-9); **Harezmi ögütles-** “öğütleşmek” (ME, 109-8); **ögütle-** “öğüt vermek” (HŞ, 4429); **ögütle-** “öğüt vermek” (NF, 325-14); **ögütle-** “öğütlemek” (HTKT, 500a/1=51/55), **ögütlen-** “öğüt verilmek” (HTKT, 535b/4=65/2); **Kıpçak ögütle-** “öğüt vermek” (TA, 39a/12); **ögütle-** “öğütlemek, öğüt vermek (TZ)” krş. *öyütle-* (KıpçTS, 209); **öyütle-** “öğütlemek, öğüt vermek (TZ)” (KıpçTS, 213); **EAT ögütle-** “öğüt vermek, öğütlemek, akıl vermek. Metinde eylem, dönüşlülük hâlinde, kişiyle gönü arasında olduğu için “öğüt almak” anlamında kullanılmıştır” (YE, 97r1); **ögütle-** “öğüt vermek, nasihat vermek” (YZ, 121v1); **ögitle-** “öğütlemek” (KY, 394); **ögütle-** “nasihat etmek” (SN, 125-8), **ögütlen-** “ders almak, ibret almak” (SN, 336-11); **ögütlen-** “kendisine verilen öğütleri dinlemek, öğüde kulak vermek” (KT, 4/4); **ögütle-** “öğütlemek, nasihat etmek, tenbih etmek” (KKMU, 31b/6); **ögütle-** “öğütlemek, öğüt vermek” (MT, 60a-13); **ögütle-** “öğütlemek, öğüt vermek, nasihat etmek, uyarmak” (EATKT, 544b/1), **ögütlen-** “anlamak, düşünüp ibret almak” (EATKT, 571b/7), **ögütlet-** “öğüt vermek” (EATKT, 492a/1); **ögütle-** “nasihat etmek, öğüt vermek” (MBHKT, 249b-4=51/55), **ögütlen-** “1. Öğüt verilmek, nasihat edilmek

(MBHKT, 212a-3=37/13) 2. Öğüt kabul etmek; iyice düşünmek. (MBHKT, 21a-10=2/269); **öğüdülen-** bk. **öğütlen-** (MR, 77b/1), **öğütüle-** “nasihat etmek, öğüt vermek”(MR, 147a/5), **öğütlen-** “öğüt almak, ibret almak” (MR, 60a/18); **Çağ. öğütüle-** “vaz ve naşihat virmek” (§SL, 90); **Osm. öğütüle-** “öğüt vermek, nasihat etmek” (TTS, 3072), **öğütlen-** “ibret almak” (TTS, 3073); **öğütüle-** “öğüt vermek, vaaz etmek” (LO, 299); **öğütüle-** “nasihat vermek, pend etmek” (KAT, 944); **GTü. öğütüle-** “birine bir şeyi yapmasını veya yapmamasını söylemek, nasihat etmek” (TS, 1841)

ökçe- : < **ökçe-** (< **ökçe+le-**) **EAT ökçe-** “ökçelemek” (DK, 135-3); **Çağ. ökçe-** “tepelemek” (§SL, 89) **ökçelet-** “tepelenmek” (§SL, 89); **ökçe-** “ökçe ile tepmek, vurmak” (TTS, 3074)

öklen- : < **öklen-** (< **ök+le-n-**) **Karah. öklen-** “dinlenmek; önceden anlamayıp sonradan anlamak; -çocuk- büyümek” (DLT I, 259-8)

öklüş- : < **öklüş-** (< **ök+lä-ş-**) **Uyg. öklüş-** “vuruşmak” (EUTS, 149)

ökmeklen- : < **ökmeklen-** (< **ökmek+le-n-**) **Karah. ökmeklen-** “küpelenmek, küpe sahibi olmak” (DLT I, 314-20)

öksüle- : < **öksüle-** (< **öksü+le-**) **öksüle-** “Eğsi (öksü) yani yanmış odun koyup (ateşi) tutuşturmak. mec. Kızıştırmak, tahrik etmek.” (KAT, 945) bk. **eksüle-**.

öktemlen- : < **öktemlen-** (< **öktem+le-n-**) **Kıpçak “öktem** gururlu, kibirli, azametli” **öktemlen-** “gururlanmak, çalım satmak (CC)” (KıpçTS, 210)

öküşle- : < **öküşle-** (< **öküş+le-**) **Karah. öküşle-** “çok saymak; çok sanmak” (DLT I, 303-12); **Harezmi öküşle-** “çoğaltmak” (İBML, 55); **öğüşleş-** “çoğalmakta yarışmak” (TTS, 3072) bk. **üküşle-**.

öküzlen- : < **öküzlen-** (< **öküz+le-n-**) **Karah. öküzlen-** “öküz sahibi olmak” (DLT I, 293-10)

ölçälä- : < **ölçälä-** (< **ölçä+lä-**) **Karah. ölçälä-** “ölçmek” (KTKT, Ünlü: 437r/2=083/003); **Harezmi ölçüle-** “kolla ve ölçekle ölçmek” (İBML, 55)

ölçülen- : < **ölçülen-** (< **ölçü+le-n-**) **ölçülen-** “niyetlenmek, hazırlanmak” (TTS, 3078), **ölçümlen-** “heveslenmek, niyet etmek, hazırlanmak, kalkışmak” (TTS, 3079)

ölçümle- : < *ölçümle-* (< *ölçüm+le-*) **Osm. ölçümle-** “hesap, mukayese, mülâhaza, ölçüp biçmek, kemiyet ve keyfiyeti mülâhaza ile tasmîm ve tedbir, mukayese, müvazene” (LO, 301); **ölçümle-** “takdir ve tahmin ve mukayese etmek, ince ölçüp biçerek mülâhaza etmek” (KAT, 946); **GTü. ölçümle-** “1. Muhakeme etmek. 2. mec. Akıl süzgecinden geçirmek, sonuç almak, takdir etmek.” (TS, 1845)

öлле- : < *öлле-* (< *öлле-*) **öлле-** “tavlamak, ıslatmak” (TTS, 3080), **öllen-** “nemlenmek, ıslanmak” (TTS, 3080)

ölütle- : < *ölütle-* (< *ölüt+le-*) **Karah. ölütle-** “çarpmak, aralarında ölüm olayazmak” (DLT I, 299-16)

ömgäklä- : < *ömgäklä-* (< *ömgäk+lä-*) **Uyg. ömgäklä-** “sürtünerek yürümek, emeklemek” (ETG, 290), **ömälä-** “sürtünerek yürümek, emeklemek” (ETG, 290); **ömgäklä-** “sürünmek, imeklemek” (EUTS, 150) bk. *emgekle-*.

ömüläş- : < *ömüläş-* (< *ömü+lä-ş-*) **Karah. ömüläş-** “halef olmak, yerine geçmek, arkasından gelmek” (KTKT, Ünlü: 265r/8=25.62)

öncele- : < *öncele-* (< *önce+le-*) **Osm. öncele-** “müsabakat” (LO, 301); **öncele-** “Müsâbakat etmek. [Sakim bir suretle teşekkül etmiş bir lügat-i müvellededir.]” (KAT, 947); **GTü. öncele-** “1. Bir şeyi önceden yapmak, geri bırakmamak, öne almak, takdim etmek. 2. Tanıtmak, yönlendirmek amacıyla överek öne çıkarmak, lanse etmek.” (TS, 1852)

öneğülen- : < *öneğülen-* (*öneğilen-*) (< *öneğü+le-n-*) **öneğülen-** “muannidane hareket etmek, inat etmek, aksilik etmek” (TTS, 3099), **öneğüleş-** “inatlaşmak, önüne durmak, zıddına gitmek” (TTS, 3100)

öñlen- : < *öñlen-* (< *öñ+le-n-*) **Karah. öñlen-** “renklenmek, kızarmak; hastalıktan sonra rengi yerine gelmek” (DLT I, 289-22)

önle- : < *önle-* (< *ön+le-*) **EAT önle-** “Gönül derdi hemîşe derdin önler/ Bu derde düşenün dermânı yoh mı” (KBD, G.313/8); **öñle-** “karşısına çıkmak, engel olmak” (TTS, 3103); **GTü. önle-** “1. Bir şeyin olmasına veya yapılmasına engel olmak. 2. Ortaya çıkan veya çıkacağı düşünülen bir tehlikeyi durdurmak, önüne geçmek” (TS, 1854), **önlen-** “önleme işi yapılmak” (TS, 1854)

öñürtleş- : < *öñürtleş-* (< *öñürt+le-ş-*)→ **öñürdüş-** “yarışmak, yarış etmek” (TTS, 3111)

öränlä- : < *öränlä-* (< *örän+lä-*) **Kıpçak öränlädi** “zannetti” (Kİ, 66); **örenle-** “zannetmek, sanmak” (TA, 44a/4); **orunla-** “sanmak (TZ)” (KıpçTS, 206)

örçele- : < *örçele-* (< *örçe+le-*) **Kıpçak örçele-** “inat etmek, ısrar etmek (İH)” (KıpçTS, 211), **örçeleş-** “bir mesele üzerinde inatlaşmak, münakaşa etmek (İH)” (KıpçTS, 211)

örele- : < *örele-* (< *öre+le-*) **Osm. örele-** “kaba, muvakkat örmek” (LO, 302), **örelen-** “yapınmak, tezyin olmak, meydana gelmek, kalkınmak” (LO, 302), **örele- örenle-** “tanzim, tezyin” (LO, 302); **örele-** “[Aslı: ürkülmek] 1. Düzeltmek, tanzim ve tezyin etmek. 2. Kaba ve muvakkat tamir etmek.” (KAT, 948), **örelen-** “düzelmek, tertip ve tanzim olunarak meydana gelmek” (KAT, 948)

örenle- : < *örenle-* (< *ören+le-*) **Kıpçak örenle- (I)** “hecelemek (İH)” (KıpçTS, 211)

örfle- : < *örfle-* (< *örf+le-*) **Çağ. örfle-** “intihâb, güzîde naşb itmek. seçmek” (ŞSL, 104)

örfle- : < *örfle-* (< *örf+le-*) **Osm. örfle-** “korkutmak” (LO, 302); **örfle-** “korkutmak, tehdit etmek” (KAT, 949)

örgeçlen- : < *örgeçlen-* (< *örgeç+le-n-*) **Kıpçak örgeçlen-** “hörgüçlenmek” (İM, 242a/3); **Osm. hörgüçlen-** “inhidâb, tümseklenmek” (LO, 182); **örgüçlen-** “örgüç gibi bir tümsek peyda etmek, kamburlaşmak, tümsekleşmek, tahaddüb etmek” (KAT, 949)

örgüçlen- : < *örgüçlen-* (< *örgüç+le-n-*) **Karah. örgüçlen-** “örgülü saç sahibi olmak” (DLT I, 312-21)

örgüle- : < *örgüle-* (< *örgü+le-*) **Osm. örgüle-** “örmek, saçları örgü etmek, mişta” (LO, 302); **örgüle-** “örgü yapmak, örmek” (KAT, 949); **GTü. örgüle-** “1. Örgü durumuna getirmek. 2. mec. Düzenlemek” (TS, 1857)

örilän- : < *örilän-* (< *öri+lä-n-*) **Karah. örilän-** “yerleşmek, ikamet etmek” (KTKT, Ünlü: 254v/4=023/112), **örüklän-** “yerleşmek, ikamet etmek” (KTKT, Ünlü: 254v/4=023/113)

örkle- : < *örkle-* (< *örk+le-*) **Karah. örkle-** “bağlamak” (KB, 2016); **örkle-** “örkleme, sıkı sıkıya bağlamak” (DLT III, 443-18); **örkle- (örükle-)** “hayvanın ayağını iple bağlamak” (TTS, 3117); **GTü. örkle-** hlk. “hayvanları otlamaları için uzun bir iple çayıra bağlamak” (TS, 1858)

örküçlen- : < *örküçlen-* (< *örküç+le-n-*) **Karah. örküçlen-** “dalgalanmak” (DLT I, 95-15)

örküçlen- : < *örküçlen-* (< *örküç+le-n-*) **Karah. örküçlen-** “sacayaklanmak” (DLT I, 313-4)

örlä- : < *örlä-* (< *örlä-*) **Uyg. örlä-** “yükselmek, binmek” (ETG, 290); **örlä-** “1. Hiddetlenmek, öfkelenmek, gürlemek; 2. Yükselmek” (EUTS, 152); **Karah. örle-** “yükselmek, belirlemek, çıkmak” (KB, 4893); **örlen-** “belirmek; çıkmak; yükselmek” (DLT I, 257-21); **Harezmi örle-** “yükselmek, yukarı gitmek” (ME, 10-3); **örle-** “yükselmek, çıkmak, belirlemek” (KE, 132r9); **örle-** “yükselmek” (HŞ, 810); **Çağ. örleb** “yokuşlayub demektir, yani yokuşa çıkub demektir” (AL, 98)

“Uygur Türkçesinde ‘yükselmek’ anlamıyla karşımıza çıkan kelime anlam alanını daha sonra genişletmiştir” (Arslan Erol, 2008: 433).

örlät- : < *örlät-* (< *ör+lä-t-*) **Uyg. örlät-** “kızdırmak, rahatsız etmek” (ETG, 290); **örlet-** “kızdırmak, rahatsız etmek, üzme” (AY, 135.17); **örlet-** “bozmak, taciz etmek, ıstırap çektirmek” (Üİ, 122a 14); **örläd-** = **örlät-** (EUTS, 152), **örlä-** “1. hiddetlenmek, öfkelenmek, gürlemek; 2. Yükselmek” (EUTS, 152), **örlät-** “kızdırmak, hiddetlendirmek, incitmek” (EUTS, 152), **örlätiş-** “kızılsmış olmak” (EUTS, 152)

örlät- : < *örlät-* (< *ör+lä-t-*) **Karah. örlät-** “meydana getirmek” (KTKT, Kök: 184r/7=013/012)

örsele- : < *örsele-* (< *örse+le-*) **Kıpçak örsele-** “hırpalamak, yıpratmak (İH)” (KıpçTS, 212); **Osm. örsele-** “tartaklamak, incitmek, pejmürde etmek, zedelemek, vücudu hastalık itap etmek” (LO, 302); **örsele-** “1. Eskitmek, bozmak, pejmürde etmek. 2. Zedelemek, vurmak, bereleyip bozmak. 3. Takat bırakmamak, kırıklık vermek, zaaf ve dermansızlığa uğratmak.” (KAT, 949), **örselen-** “1. Eskimek, bozulmak, pejmürde olmak. 2. Zedelenmek, vurulmak, berelenip bozulmak.. 3. Takati tükenmek, kırıklığa ve zaaf ve dermansızlığa duçar olmak.” (KAT, 949); **GTü. örsele-** “1. Yıpratmak, eskitmek, hırpalamak, zedelemek. 2. mec. Gücünü azaltmak, canlılığını gidermek, sarsmak” (TS, 1859), **örselen-** “örseleme işine konu olmak” (TS, 1859)

örsüle- : < *örsüle-* (< *örsü+le-*) **EAT örsüle-** “üzme” (YZ, 8r4)

örüle- : < *örüle-* (< *örü+le-*) **Karah. örüle-** “ayakta kesmek, boğazlamak” (DLT I, 310-1)

örümceklen- : < *örümceklen-* (< *örümcek+le-n-*) **Osm.** *örümceklen-* “örümcek olmak, anâkib mensucatla toz toprak tutmak” (LO, 303); *örümceklen-* “örümcek ağlarıyla ve toz toprakla dolmak, süpürülmemiş olmak” (KAT, 950); **GTü.** *örümceklen-* “1. Bir yer örümcek ağlarıyla dolmak. 2. mec. Bakımsız ve terk edilmiş bulunmak. 3. tıp Ateşli hastalıklarda göz, ağız, vb. yerler kurumuş salgılarla perdelenir gibi olmak.” (TS, 1861)

öründle- : < *öründle-* (< *öründ+le-*) **Çağ.** *öründle-* “intihâb ve tayîn itmek, ayırmak, seçmek” (ŞSL, 79); **Osm.** *öründele-* “örülemek, nasp, tayin, tahsis, tahdit, intihap, ihtiyar, intika, güzide etmek” (LO, 303); *öründele-* “1. Nasıp ve tayin etmek. 2. Tahsis ve tahdit etmek. 3. Seçmek, intihap ve ihtiyar etmek.” (KAT, 950)

ötele- : < *ötele-* (< *öte+le-*) **EAT** *ötele-* “ileriye atmak, ileriye geçirmek” (SN, 172-10); **Osm.** *ötele-* “Görince hattıuñı ‘uşşâk kendini öteler/ Bitürdi gül-şen-i hüsnün giyâh-ı zehr-âlûd (KçzİMD, 335); *ötele-* “ileri geçirmek” (TTS, 3132); **GTü.** *ötele-* “1. Öteye götürmek. 2. Belli olmayan bir süre ertelemek” (TS, 1862), *ötelen-* “öteleme işi yapılmak” (TS, 1862), *ötelet-* “öteleme işini yaptırmak” (TS, 1862)

ötäglä- : < *ötäglä-* (< *ötäg+lä-*) **Uyg.** *ötäglä-* “bir iş yapmak, iha etmek” (EUTS, 154)

ötleş- : < *ötleş-* (< *ötleş-*) **Karah.** *ötleş-* “savaşmak, uğraşmak” (DLT I, 239-3); *ötleş-* “yağma zamanında eşya delik deşik olmak” (DLT I, 238-25)

ötrükle- : < *ötrükle-* (< *ötrük+le-*) **Harezmi** *ötrükle-* “yalan söylemek” (İBML, 56); **Kıpçak** *ötrüklüdi* “yalan söyledi” (Kİ, 66); *ötükle-* “yalan söylemek” (TA, 38a/3); *örükle-* “yalan söylemek (BM)” krş. *ötrükle-* (KıpçTS, 212)

övüşle- : < *övüşle-* (< *övüş+le-*) **Kıpçak** *övüşle-* “ovuşturmak (BV)” (KıpçTS, 213)

öylen- : < *öylen-* (< *öy+le-n-*) **Kıpçak** *öylen-* “evlenmek (TZ)” krş. *evlen-*, *ivlen-* (KıpçTS, 213), *öylendir-* “evlendirmek (TZ)” krş. *evlendir-*, *ivlendür-* (KıpçTS, 213); **Çağ.** *öylen-* “evlenmek” (FK, 91/5); *öylendür-* “evlendirmek” (RSL, T704a8); *öylen-* “evlenmek, tezevvüç, teehhül, hâne-dâr olmak” (ŞSL, 103); *öylen-* “evlenmek, zevcelenmek; ev sahibi olmak krş. *üylen-*, *ivlen-*” NH (ÇTS, 882)

öylele- : < *öylele-* (< *öyle+le-*) *öylele-* “öyleye, öyle vaktına erişmek” (TTS, 3151)

öyleş- : < *öyleş-* (< *öy+le-ş-*) **Çağ. öyleş-** “düşünüşüb taşınışmak” (ŞSL, 103); **oylan-** “tefekür, teemmül, mülâhâza etmek, düşünmek, taşınmak” (ŞSL, 103)

öyünlendir- : < *öyünlendir-* (< *öyün+le-n-dir-*) **öyünlendir-** “bir kimseye az az yemek yedirmek” (TTS, 3153)

özdeklen- : < *özdeklen-* (< *özdek+le-n-*) **Osm. özdeklen-** “gövdelenmek” (TTS, 3163); **özdekle-** “büzdelemek, tarlada tükenti özdek, kesmik cemi özdekleyip yüz diklemek, tezellül, acizane davranmak, ihtikar, hûşe-çînî” (LO, 304); **özdekle-** “1. Tarlada dökülmüş kalmış başakları toplamak. *mec.* özdekleyip büzdekle- = İktidarının haricinde olan bir şeyi yapmaya çalışmak. 2. Tereddütle davranmak.” (KAT, 952)

özekle- : < *özekle-* (< *özek+le-*) **Karah. özekle-** “şah damarını kesmek; şah damarına vurmak” (DLT I, 306-4)

özgele- : < *özgele-* (< *özge+le-*) **Kıpçak özgele-** “benimsememek, yadırgamak” (İM, 331b/3); **özgele-** “benimsemek (İH)” (KıpçTS, 214); **Karah. özle-** “benimsemek” (KB, 4261)

özle- : < *özle-* (< *öz+le-*) **Kıpçak özüle-** “arzulamak, bir şeyi içinden şiddetle istemek (İH)” (KıpçTS, 214); **Çağ. özle-** “kendisine taleb ve hâhiş etmek. *ârzü ve temennî* eylemek” (ŞSL, 81); **Osm. özle-** “1. aramak, hasret duymak (BkD, K.6/15); 2. arzulamak” (BkD, G.216/3); **özle-** “Göz yumdı bahtı gibi dahi nev-civân iken/ Dîdârı özledi nazarı berdevâm ola” (NAD, MVII/4); **özle-** “Hâl-i ruhını gözler zülfi siyâhın özler/ Yahyâ sevâd-i çeşm ü kalbümdeki süveydâ (ŞYD, G.3/5); **özle-** “Çok sürünüp gözlemişim özleyip/Ayağının izini toprağını (ŞGD, G.345/7); **özle-** “kendine istemek, görmeye iştîyak, özleme, arzu, özen bezen tekellüf, temenni” (LO, 304); **özle-** “[«öz»den] Arzu etmek, şevk ile istemek, müştâk olmak, göreceği gelmek” (KAT, 952); **GTü. özle-** “bir kimseyi veya bir şeyi görmeyi, kavuşmayı istemek, göreceği gelmek.” (TS, 1870), **özlen-** “özleme işine konu olmak” (TS, 1870), **özlet-** “özlemesine yol açmak” (TS, 1870)

özle- : < *özle-* (< *öz+le-*) **EAT özle-** “öz hâle getirmek, koyulaştırmak; pişirme, olgunlaştırma” (YE, 33r1); **Osm. özlen-** “özleşmek, öz hale gelmek, koyulaşmak” (TTS, 3168); **özleş-** “özlenmek, ağdalanmak, ta’akkud, kıvama gelmek” (LO, 304); **özlen-** “1. Öz ve lüb peyda etmek. 2. Çıban ağırşak ve katı cerahat hasıl etmek. 3. Ağdalanmak, pıhtılanmak.” (KAT, 952); **GTü. özleş-** “1. Öz durumuna veya özlü bir duruma gelmek. 2. Arılaşmak. 3. hlk. Tahıl olgunlaşmak” (TS, 1870), **özleştir-** “1. Öz

durumuna getirmek, özlü durum kazandırmak, arılaştırmak. 2. Özleştirmecilik yapmak” (TS, 1870)

özle- : < *özle-* (< *öz+le-*) **Karah. özle-** “külde pişirmek, közleme yapmak” (DLT I, 286-9)

pahalan- : < *pahalan-* (< *paha+la-n-*) **pahalan-** “kıymet ve fiyatı çıkmak, terakki etmek” (KAT, 954), **pahalaş-** fl. ve: *pahalan-* (KAT, 954); **GTü. pahalandır-** “pahalanma işini yaptırmak” (TS, 1875), **pahalan-** “pahalı duruma gelmek, fiyatı artmak, pahalılaşmak” (TS, 1875)

pakla- : < *pakla-* (< *pak+la-*) **Osm. pakla-** “temizlemek, silip sürmek, yiyip bitirmek, birinin zimmetini tebri'e etmek, temize çıkarmak, işini bitirmek, idam edip bitirmek” (LO, 305), **paklan-** “tathîr olunmak, illetten kurtulup arınmak” (LO, 305); **pakla-** “[«pâklemek» İstanbul şivesidir. Anadolu'da asıl zebanzedi: «paklamak»tır.] 1. Temizlemek, tathîr etmek. 2. Temize çıkarmak, tebri'e etmek. 3. Boşaltmak, silip süpürmek, teknilini alıp götürmek veya yemek. 4. İşini bitirmek, becermek, idam etmek.” (KAT, 954); **paklan-** “1. Temizlenmek, tathîr olunmak. 2. Tebri'e-i zimmet etmek, beriyü'z- zimme çıkmak. 3. Hastalıktan kurtulmak, iyileşmek.” (KAT, 954), **paklat-** “tathîr ettirmek, temizletmek” (KAT, 954); **GTü. pakla-** “arıtmak” (TS, 1876), **paklan-** “temizlenmek” (TS, 1876)

palazla- : < *palazla-* (< *palaz+la-*) **palazla-** “(Tuyûr yavrusu) semirmek, semen peyda etmek” (KAT, 955); **GTü. palazla-** “1. Kuş yavrusu irileşip semirmek. 2. mec. Küçük çocuk gelişmek. 3. mec. Varlığı artmak, zenginlemek.” (TS, 1877), **palazlandır-** “palazlanma işini yaptırmak” (TS, 1877), **palazlan-** “1. Gelişmek, iri duruma gelmek, büyümek. 2. mec. Varlığı artmak, zenginleşmek.” (TS, 1877), **palazlaş-** “irileşmek, gelişmek, büyümek” (TS, 1877)

parala- : < *parala-* (< *para+la-*) **EAT parala-** “parçalamak” (SN, 193-12); **paralan-** “parçalanmak, parça parça olmak” (KT, 55/1); **parala-** “parçalamak” (GT, 33b-5); **parala-** “parçalamak” (MT, 48b-3); **parala-** “parçalamak” (DK, 109-8), **paralan-** “parçalanmak” (DK, 90-10); **parala-** “parçalamak” (EATKT, 548b/4), **paralan-** “parçalanmak, paramparça olmak, çatlamak” (EATKT, 630a/4); **Osm. parala-** “eskirmek, parçalamak” (ZD, 1259); **parala-** “parçalamak” (HD, 1610); **paralan-** “parçalanmak” (TTS, 3179); **parala-** “pare pare etmek, kesr, sadr, kat, yırtmak, iktirâs” (LO, 307), **paralan-** “Kesbetmek, si'a gelmek. Yırtınmak, parça parça olmak,

dağılmak, takattüt, telâş etmek, debelenmek. Pare pare olmak bir şeyin üzerine can tüketmek, fedâ-yı nefis, can ifnâ etmek, yırtılmak, mezk hert bert, hurrem” (LO, 307), **paralat-** “hayvana köpeğe öldürtmek, arslana paralatmak” (LO, 307); **parala-** “1. Parça parça etmek, yarmak, iftirâs etmek. 2. Yırtmak.” (KAT, 957), **paralan-** “1. Parça parça olmak, yırtılmak veya kırılmak, dağılmak. 2. Akçe ve nakit peyda etmek, servet kazanmak. *mec.* Çok çalışıp çabalamak, fedâ-yı nefis etmek.” (KAT, 957), **paralat-** “parça parça ettirmek” (KAT, 957); **GTü. parala-** “1. Parçalamak. 2. Yıpratıp eskitmek. 3. *mec.* Dövmek, hırpalamak” (TS, 1885), **paralan- (II)** “1. Parça parça olmak. 2. *mec.* Sıkıntı ve üzüntü içinde, olmayacak bir işle uğraşmak, didinmek. 3. *mec.* Bir işte çok çaba ve özen göstermek” (TS, 1885), **paralat-** “paralama işini yaptırmak veya paralanmasına sebep olmak” (TS, 1885) bk. *pārele-*.

parala- fiili günümüzde “parçalamak; yıpratıp eskitmek” anlamlarının yanında mecazlaşmış “dövmek, hırpalamak” anlamında da kullanılmıştır. *paralan-* fiili de aynı şekilde “parça parça olmak” anlamının yanında mecazlaşmış “sıkıntı ve üzüntü içinde, olmayacak bir işle uğraşmak, didinmek; bir işte çok çaba ve özen göstermek” anlamlarında da kullanılmıştır (Atmaca, 2016: 800).

parçala- : < *parçala-* (< *parça+la-*) **Osm. parçala-** “pare pare etmek, kesr, kat, canavar yırtmak, ufak ufak kesmek” (LO, 308), **parçalan-** “pare pare olmak, taharri, tefettüt, parenlenmek” (LO, 308); **parçala-** “kırıp paralamak, doğramak, parça parça etmek, ufak ufak kesmek” (KAT, 958), **parçalan-** “parça parça olmak, doğranmak, ufak ufak kırılmak veya kesilmek. *mec.* Çok çalışıp çabalamak, öteye beriye koşup çok uğraşmak.” (KAT, 958), **parçalat-** “kırdırıp pare pare ettirmek” (KAT, 958); **GTü. parçala-** “1. Parçalara ayırmak, bütünlüğünü bozmak, parça parça etmek. 2. *mec.* Birliği bozmak amacıyla bölmek.” (TS, 1888), **parçalan-** “1. Parçalama işine konu olmak, parçalara ayrılmak, paralanmak. 2. *mec.* Başkasını mutlu etmek için elden gelen her şeyi yapmak, didinmek. 3. *mec.* Bir işi yapabilmek için kendini sıkıntıya sokacak kadar uğraşıp didinmek.” (TS, 1888), **parçalat-** “parçalama işini yaptırmak” (TS, 1888), **parçalattır-** “parçalama işini yaptırmak” (TS, 1888)

pārele- : < *pārele-* (< *pāre+le-*) **EAT pārele-** <Fa. +T. “parçalamak” (MNZ, 316-2); **pārelen-** (<Fa. *pāre+len-*) “parçalanmak” (TM, 61a-7); **pārele-** “parçalamak”(MR, 70a/2); **pārele-** “Bağrumı pāreleye gamzelerün dil dile/ Bu kamusu neyiçün gerek ise dil dile” (KBD, G 193/2); **Osm. pārele-** “parçalamak” (ZD, 1017); **parelen-** “parçalanmak” (HD, 1050), **parele-** “parçalamak” (HD, 1607); **pārele-** “parça parça

etmek, parçalamak, paralamak” (BkD, M1/V/8); **pârele-** “parçalamak” (FgD, K.7/21); **parele-** “parçalamak” (NfD, 4057); **pârele-** “Defini pâreledi dest-i redd-i nâhidüñ/Şikeste pâresi kaldı elinde sanma hilâl (NAD K.13/17); **pârele-** “Yahyâ ko dili pârelesün lâle-sıfat yâr/ Gülzâr-ı gamun revnakıdur cism-i figârun” (ŞYD, G.197/5); **pârele-** “Ciğirim pâreleyip katle te'emmül mü eder” (ŞGD, TB10/2); **pârelen-** “Şükûfe şanma görüp hûn-ı âl-i sermâdur/Ĥadeng-i lâle ile pârelendi mağz-ı ĥazân (KçzİMD, 57); **pârelen-** “ ‘Aqlını taĥsîn iderdi kâ'inât/ Pârelendi ĥây defter-dâr ĥây” (KçzİMD, 277); **pârele-** “Dest-i sitemle pâreleyüp üstüh 'ânların/Güyâ ki zülf-i dil-berine şâne oldu Kays” (KçzİMD, 418) bk. *parala-*.

parla- : < *parla-* (<*par+la-*) **EAT** *parla-* “parlamak, parıldamak, fırlamak, fırlayıp uçmak, süzülüp inmek” (DK, 128-2); **Çağ.** *parla-* “münevver, mütecellî, şa‘şa‘a kesb etmek, ışıklanmak” (ŞSL, 199); **Osm.** *parla-* “Bî-ma’na vü bî-hassedir parlayan ekser/Kim gördüğü var hâtem-i nâm-âver-i elmâs (ŞGD, G.153/5), *parla-* “Parlayan berk-i tecellisine müjgân-ı sürûş/Beyza-i buhnev ederler dil-i hûnîninden (ŞGD, G.266/8); **parlad-** “Üzengi parladur şâhân-ı ‘aşra şâhn-ı devletde/ Şıtabl-ı ĥâşınuñ sâysileri Sâsâniyân-âsâ (KçzİMD, 50); **parla-** “ ‘İzzet’üñ parladı gevher-çile-veş târîĥi/Virdi a‘dâya bu nev tabya-i Top-ĥâne fetîl” (KçzİMD, 190); **parla-** “Parpar tutuşup münîr, muzî, müşte’il, müncelî, mütecelli olmak. Tahayyüz, tecemmül, üzengi parlatmak, meydana çıkmak, şaşaa kesbetmek, feyiz almak, mücellâ olmak, kuş fırlayıp uçmak, gazap mültehib olmak.” (LO, 308), **parlat-** “tenvîr, cilâ, musaykal etmek, üzengi parlatmak, ata dizgin etmek, kadeh yuvarlayıp keyfe cilâ vermek” (LO, 308); **parla-** “1. Mücellâ olup ziyayı çok aksettirmek, leme‘ân etmek. 2. Ziya vermek, ışıldamak, nur saçmak. 3. Ziyadar ve münevver olmak. 4. Tutuşmak, yanmak, müştâ’il olmak. 5. Nüfuz ve haysiyet ve itibar kazanmak, temeyyüz ve tahayyüz etmek. 6. Birdenbire hiddet etmek, gazap mültehib olmak. 7. (Kuş) fırlayıp uçmak. = *ft.* Av üzerine (doğan) atmak.” (KAT, 958-959), **parlat-** “1. Parlak etmek, parlaklık vermek, leme‘ân ettirmek, parlayacak derecede ovup silmek veya yıkamak, cilâ vermek. 2. Ziya vermek, ışıldatmak, tenvir etmek. 3. Bir şeyin parlaklık veya beyazlığını göstermek, parlak veya beyaz bir şey ibraz ve irâ’e etmek. 4. Tutuşturmak, alevlendirmek.” (KAT, 959); **GTü.** *parla-* “1. Güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak. 2. Bir ışık kaynağından gelen ışınları yansıtma. 3. Tutuşup alev çıkarmak. 4. mec. Mevkisi yükselmek. 5. mec. Ün, san kazanmak, herkesçe tanınmak. 6. mec. Birdenbire öfkelenmek. 7. mec. Ortaya çıkarmak” (TS, 1890), **parlat-** “1. Bir yüzeyi düzgün ve parlak duruma

getirmek, parlamasını sağlamak. 2. *argo* İçki içmek. 3. *argo* Güzel, etkili, alışılmamış söz söylemek. 4. Birini gereğinden fazla övmek.” (TS, 1891)

parla- : < *parla-* (< *par+la-*) **EAT** *parla-* “parlamak, parıldamak, fırlamak, fırlayıp uçmak, süzülüp inmek” (DK, 128-2); *pırla-* “fırlamak, fırlayıp çıkmak, deldikten sonra öbür taraftan çıkmak” (DK, 248-10); **Osm.** *pırla-* “pırlamak”; “Her kaçan ol mâh-rûy-ı nûr-feşan pırlar geçer/ Ebre girmiş gûyiyâ hurşîd nihân yerler geçer” (ND, 375); *parla-* “Çi sûd şem-i seher gibi parladı geçdi/Şerâr-ı neş’e-i pâ-der-rikâb-ı âlem-i âb” (ŞGD, G.22/11); *pırlaş-* “pırlayıp uçuşmak” (TTS, 3196); *parla-* “parpar tutuşup münîr, muzî, müşte’il, münclî, mütecelli olmak. Tahayyüz, tecemmül, üzengi parlatmak, meydana çıkmak, şaşaa kesbetmek, feyiz almak, mücellâ olmak, kuş fırlayıp uçmak, gazap mültehib olmak” (LO, 308), *pırla-* “ufak kuş ürküp uçmak” (LO, 315), *pırlan-* “kuş yavrusu emeklemek” (LO, 315); *pırla-* “(Küçük kuş) ürküp uçmak” (KAT, 972), *pırlan-* “(Kuş yavrusu) uçmaya çabalamak, emeklemek” (KAT, 972); **GTü.** *pırla-* “1. Kuş, herhangi bir şeyden ürküp uçmak. 2. İnsan, bulunduğu yerden koşarak hemen uzaklaşmak” (TS, 1921)

parmakla- : < *parmakla-* (< *parmak+la-*) **Osm.** *parmakla-* “tahrik, iğva etmek, dürtmek” (LO, 308); *parmakla-* “1. Parmak dokundurmak, parmak sürmek. 2. Dürtmek, tahrik ve iğvâ etmek.” (KAT, 959); **GTü.** *parmakla-* “1. Parmakla yemek. 2. Parmakla dokunmak. 3. Dürtmek.” (TS, 1892)

parpulla- : < *parpulla-* (< *parpul+la-*) **Osm.** *parpulla-* “okunmuş su ile kuduza ilâç etmek” (LO, 309); *parpulla-* “okunmuş su ile kuduza efsun yapmak” (KAT, 960)

paslan- : < *paslan-* (< *pas+la-n-*) **Kıpçak** *paslandı*= Pas tuttu (Kİ, 67), *paslan-* <Fa. +T. “pas tutmak, paslanmak (TZ)” (KıpçTS, 215); **Osm.** *paslan-* “Paslanduğın bu gice bildürdi gamzesinden/Ol tîg-i hûn-feşânı zengâr-ı hâb tutmuş (NAD, G.109/2); *paslan-* “pas bağlamak, tutmak, ataletten metrukiyet gelmek” (LO, 309); **GTü.** *paslandır-* “paslanmasına yol açmak” (TS, 1895), *paslan-* “1. Üzerinde pas oluşmak. 2. mec. İşsizlikten, tembellikten, hareketsizlikten canlılığını yitirmek, uyuşup kalmak” (TS, 1895), *paslat-* “paslanmasına seep olmak, paslandırmak” (TS, 1895)

patakla- : < *patakla-* (< *patak+la-*) **Osm.** *patakla-* “pata küt darp etmek, darbe sesini çıkarmak” (LO, 309); *patakla-* “1. Pat küt diye dövmek, darbetmek. 2. Acele ile ve

üstünden süpürmek.” (KAT, 961); **GTü. patakla-** “rastgele vurarak dövmek” (TS, 1898), **pataklan-** “dövülmek” (TS, 1898)

patla- : < *patla-* (< *pat+la-*) **EAT patla-** “patlamak” (TM, 47b-4); **Osm. paṭla-** “Ra‘d u berḳuñ ödi paṭlar dökilür āb gibi/Şu‘le-i tîḡı ile na‘resini itse be-hem (KçzİMD, 76); **patla-** “Fetîl-efrûz olunca ḥāme-i ‘İzzet didüm târîḥ/ Yapıldı sūy-yı deryada bu ṭabya patladı düşmen” (KçzİMD, 189); **patla-** “Pat diye ses ile çatlamak, yarılmak, insidām, ihtizām etmek, barut gibi atıp atılıp gürlemek, tefettüt, şiddet-i gazab ve infî‘âl, silâh sesi gelmek, esliha-i nâriye istimal olunmak, iç taşra çıkmak, teşakkuk, insidâh, inşikak etmek, çatlayacak gibi hiddetle ya çok yiyip şişmekle muazzep olmak, etler yarıp münşak olmak, takbih güne doğramak,deşilmek” (LO, 310), **patlat-** “Ses ile çatlatmak, muhtebis şeyi havaya atmak, tüfek, fişek gibi şeylere ateş vermek, gürültü çıkarmak, mültehib olmak, sıkıpdeşmek, çıban şak etmek, iğzâb, ta’zîb, telhîb etme, ayakkabıyı kesret-i isti’mâl ile teflîk etmek, baş yaralamak, göz fırlatmak. Yıldırım telhîb etmek” (LO, 310); **patla-** “1. Sesle çatlamak, tazyikle yarılmak. 2. Ateş alıp sesle tutuşmak, tazyikle havaya atılmak. 3. Yarılmak, çatlamak, şakkolmak. 4. Büyük bir sıkıntıdan helâk olmak. 5. Çıkmak, fırlamak, dışarı uğramak. 6. mec. Çok sıkılmak, çok hiddet etmek. 7. Çok yiyip içmek. 8. Birdenbire ve ansızın zuhur etmek, kopmak.” (KAT, 961); **patlat-** “1. Sesle çatlatmak, tazyikle yardırmak. 2. Ateş aldırıp sesle tutuşturmak, tazyikle havaya atmak. 3. Yarmak, çatlatmak. 4. Çıkarmak, fırlatmak. 5. mec. Çok muazzep etmek, pek ziyade iç sıkmak.” (KAT, 961-962); **GTü. patla-** “1. Nesneler, iç asıncın etkisiyle ve çoğunlukla büyük ses çıkararak dağılmak, infilak etmek. 2. Yırtılıp açılmak. 3. Yarılmak. 4. Görünür duruma gelmek, ortaya çıkmak, yeşermek. 5. Top, taşı lastiği vb. şeyler değişik nedenlerle havası inmek. 6. mec. Ansızın tehlikeli bir şey meydana gelmek. 7. mec. Çok sıkılmak, sıkıntı ve sabırsızlığını belli etmek. 8. mec. Aşırı tepki göstermek. 9. mec. Ansızın bir gürültü duyulmak. 10. Herhangi bir durum veya bir değerın yitirilmesine yol açmak, mal olmak.” (TS, 1899-1900), **patlat-** “1. Patlama işine yol açmak. 2. Bir silahıveya patlayıcı bir maddeyi ateşlemek. 3. me. ir insanın sabrını tüketmek. 4. Tokat atmak” (TS, 1900)

patla- : < *patla-* (< *pat+la-*) **Karah. patla-** “kolalamak, mayalı bir tortu ile tortulamak” (DLT III, 291-10)

pāyindānlan- : < *pāyindānlan-* (<*pāyindān*+*la-n-*) **EAT** *pāyindānlan-* “ebedîleşmek” (KKMU, 84b/2); **GTü.** *payidar kalmak* (veya **olmak**) “kalmak, yok olmamak, yaşamak” (TS, 1903)

paylaş- : < *paylaş-* (<*pay*+*la-ş-*) **Osm.** *paylaşma-* “paylaşmamak” (ZD, 861); *paylaş-* “Biri biri ile tā mahşere dek paylaşalar/ *La’netu’llāhi ‘aleyhim ve ‘alā-İbni Ziyād* (KçzİMD, 655); *paylan-* “kendine hisse çıkarmak” (TTS, 3182); *payla-* “pay vermek, mukabele, şetm ve tekdir etmek” (LO, 311), *paylaş-* “üleşmek, mukaseme, iğtirâm” (LO, 311), *paylaştur-* “taksim, tevzi etmek, gurmâ” (LO, 311); *payla-* “1. Pay ve hisse vermek. 2. Payını ve müstahak olduğu cevabı vermek. 3. Tekdir ve ta’zîr etmek, azarlamak.” (KAT, 963), *paylaş-* “bölüşmek, mukâseme etmek” (KAT, 693), *paylaştur-* “böldürmek, mukâseme ettirmek” (KAT, 963), *paylat-* “tekdir ve ta’zîr ettirmek” (KAT, 963); **GTü.** *payla-* “birine kusurundan ötürü sert sözler söylemek, azarlamak” (TS, 1903), *paylan-* “paylama işi yapılmak” (TS, 1903), *paylaş-* “1. Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek. 2. mec. Benimsemek, onaylamak” (TS, 1903), *paylaştur-* “herkese kendi payına düşeni aldırarak veya vermek” (TS, 1903)

paylan- fiilinin TTS’deki “kendine hisse çıkarmak” kullanımından hareketle kelimenin günümüzde “paylama işi yapılmak, azarlanmak” şeklinde uzak bir anlama geçtiği görülmüştür (Atmaca, 2016: 946).

pazıla- : < *pazıla-* (< *pazı*+*la-*) **Kıpçak** *pazıla-* “yıpranmak, çürümek, eskimek (İH)” (KıpçTS, 215)

pejmürdele- : < *pejmürdele-* (< *pejmürde*+*le-*) **Osm.** *pejmürdele-* “perişan olmak, solmak” (NbDS, KM2/5) “Pejmürdelemişdi bāğ-ı ümmîd/İtmişdi berât-ı ye’s-i tecdîd”; *pejmürdelen-* “perişan olmak, solmak” (NbDS, G.820/9)

peltekle- : < *peltekle-* (< *peltek*+*le-*) **peltekle-** fl. ve: pelteklenmek (KAT,965), **pelteklen-** “Peltek söylemek, peltek gibi telâffuz etmek. mec. Ziyade telâştan dil dolaşmak, doğru söyleyememek.” (KAT, 965); **GTü.** *peltekles-* “peltek duruma gelmek” (TS, 1908)

pençeleş- : < *pençeleş-* (< *pençe*+*le-ş-*) **Osm.** *pençeleş-* “pençe pençeye gelip tutuşmak; kavga eymek, dövüşmek” (NDS, G.179/6); *pençeleş-* “çok uğraşmak, mücadele etmek” (NbDS, G.738/2) “Yanmış derûnı maḳdemüne intizâr ile/ Şâh-ı çenâr pençeleşür rüzgâr ile”; *pençele-* “vurmak, kavramak, sah ve imza etmek” (LO, 312), *pençeleş-* “mübareze etmek, ayırt etmek” (LO, 312); *pençele-* “1. El uzatıp almak,

yakalamak, gasbetmek, kapmak. 2. Sah çekmek.” (KAT, 965), **pençeles-** “pençe pençeye gelip tutuşmak, mübareze etmek” (KAT, 965); **GTü. pençele-** “1. Yırtıcı hayvan pençesiyle kapmak, yakalamak, pençe vurmak. 2. Ayakkabıya pençe yapmak” (TS, 1910), **pençeles-** “1. Pençe pençeye gelmek, kavga etmek, dövüşmek. 2. mec. Çok uğraşmak, mücadele etmek” (TS, 1910), **pençelet-** “pençeleme işini yaptırmak” (TS, 1910)

penehle- : < *peneh+le-* (< *peneh+le-*) **Çağ. penehle-** “gizlenmek, pinâhlanmak, tesettür etmek” (ŞSL, 202)

pepeğile- : < *pepeğile-* (< *pepeği+le-*) **pepeğile-** “kekelemek, telâşla lâkırdıyı kekeleyip söyleyememek” (KAT, 966) bk. *pepele-*

pepele- : < *pepele-* (< *pepe+le-*) **Osm. pepele-** “pepeği söylemek, lüknetle tekellüm etmek, pepeğilemek, lâkırdıyı telâş ile kekelemek, lecelece” (LO, 313); **pepele-** “pepelikle söylemek, lüknet-i lisânla tekellüm etmek” (KAT, 966); **GTü. pepele-** “pepe gibi konuşmak” (TS, 1911)

perçinle- : < *perçinle-* (< *perçin+le-*) **Osm. perçinle-** “perçin etmek, berkitmek” (LO, 313); **perçinle-** “1. (Çivi) ucunu küt edip yassılandırmakla sağlamlaştırmak, perçin etmek. 2. (Alelîtlak) sağlamlaştırmak, takviye ve tahkim etmek.” (KAT, 966); **GTü. perçinle-** “1. Bir bağlantıyı perçinle tutturmak. 2. İki veya daha çok parçayı, karşılıklı bölümlerini birbiri üzerinde ezerek birleştirmek. 3. mec. Sağlamlaştırmak, güçlendirmek.” (TS, 1911), **perçinlen-** “perçinleme işine konu olmak” (TS, 1911), **perçinleş-** “arkadaşlık, dostluk ilişkileri çok güçlenmek, pekişmek, sağlamlaşmak” (TS, 1911), **perçinleştir-** “perçinli duruma getirmek, perçinleşmeyi sağlamak, sağlamlaştırmak” (TS, 1911), **perçinlet-** “perçinleme işini yaptırmak” (TS, 1912)

perdahla- : < *perdahla-* (< *perdah+la-*) **Osm. perdahla-** “Perdaht etmek, düzlemek, cilâ vermek, tetimmâtıyla ikmal etmek, perdazlamak. Mermeri perdah etmek.” (LO, 313); **perdahla-** “cilâ vermek, perdah etmek, parlatmak” (KAT, 966); **GTü. perdahla-** “1. Aprelemek. 2. argo Birini asılsız sözlerle kandırmaya çalışmak. 3. argo Sövmek, küfretmek.” (TS, 1912), **perdahlan-** “parlatılmak” (TS, 1912)

perdelen- : < *perdelen-* (< *perde+le-n-*) **Osm. perdelen-** “gözün iyi göremeyecek duruma gelmesi” (NbDS, G.850/1) “Nūr-ı çeşmüm perdeleni Ka’be-i ‘ulyâ gibi/ Güşe-gîr-i halvet oldu dîde-i bînâ gibi”; **perdelen-** “tahcîb, tahaccür” (LO, 313); **perdelen-**

“üstüne perde çekilmek, perdeli olmak” (KAT, 966); **GTü. perdele-** “1. Bir şeyin önüne perde çekmek, perde ile örtmek. 2. mec. Bir durumun, bir olayın anlaşılmasına engel olmak, gizlemek. 3. Basketbolda rakibin önüne geçerek top almasını engellemek” (TS, 1912-1913), **perdelen-** “perdeleme işine konu olmak” (TS, 1913)

perkârla- : < *perkârla-* (< *perkâr+la-*) **perkârla-** “Pergelle ölçmek veya çizmek. mec. Tasarlamak, tertip ve tahmin etmek.” (KAT, 968); **pergelle-** “tasımim ve tasavvur etmek, takdir, tahmin etmek” (LO, 313)

pertevlen- : < *pertevlen-* (< *pertev+le-n-*) **Osm. pertevlen-** “parlamak, aydınlanmak”, “Gevher-i yâkût veş hem şu’le hem fânûs olur/Nûr-ı dil pertevlenince ihtifâ lâzım değil (ŞGD, G.219/4)

peydala- : < *peydala-* (< *peyda+la-*) **peydala-** “tedarik” (LO, 784); **GTü. peyda etmek** “çıkarmak, oluşturmak, ortaya çıkarmak, edinmek” (TS, 1919), **peyda olmak** “çıkmaq, ortaya çıkmak, oluşmak” (TS, 1919)

peyle- : < *peyle-* (< *pey+le-*) **Osm. peyle-** “temin etmek, sağlamak” (FKD, 394); **peyle-** “sipariş ve peşin bir miktar akça ile tevkif tutmak, hazırlamak” (LO, 315); **peyle-** “bir şeyi pazarlık edip bayii temin için kıymetinin bir miktarını peşin vermek” (KAT, 971), **peylen-** “pazarlığı kesilip peyi verilmek” (KAT, 971), **peyleş-** “pazarlıkta uyuşup bayi ile müşteri beyninde emniyet hasıl olmak için tarafeynden pey verilip alınmak” (KAT, 971); **GTü. peyle-** “1. Bir şeyi önceden kendine ayırtmak. 2. Temin etmek, sağlamak. 3. Ismarlamak” (TS, 1920), **peylen-** “peyleme işi yapılmak” (TS, 1920)

peykanla- : < *peykanla-* (< *peykan+la-*) **Osm. peykanla-** “okun ucundaki demir ile saldırmak” (FD, 2933)

pezirle- : < *pezirle-* (< *pezir+le-*) **Karah. pezirle-** “kabûl etmek” (AH, 65)

pıhtılaş- : < *pıhtılaş-* (< *pıhtı+la-ş-*) **Osm. pıhtılaş-** “pıhtılanmak, mün'akid, kan fasit olmak, uyuşmak, tehattür” (LO, 315), **pıhtılan-** “mu’akked olmak” (LO, 784); **pıhtılan-** “(Mayi) koyulaşmak, donmak, pıhtı hâline geçmek” (KAT, 971), **pıhtılaş-** ft. ve: pıhtılanmak (KAT, 971), **pıhtılaştır-** “(Kan ve süt gibi bir mayii) kayulaştırmak, pıhtı hâline koymak” (KAT, 971), **pıhtılat-** ft. ve: pıhtılaştırmak (KAT, 971); **GTü. pıhtılan-** “içinde pıhtılar olmak” (TS, 1920), **pıhtılaş-** “pıhtı durumuna gelmek” (TS, 1920), **pıhtılaştır-** “pıhtı durumuna getirmek” (TS, 1921)

pışıgla- : < *pışıgla-* (< *pışıg+la-*) **Karah. pışıgla-** “pişirmek” (DLT III, 335-27)

pinekle- : < *pinekle-* (< *pinek+le-*) **Osm. pinekle-** “uyuklamak, rahatsız yerde kalıp uyumamak” (LO, 316); **pinekle-** “uyuklamak, ıızganmak, yatmaksızın oturulduğu yerde rahatsız olarak miskin miskin uyuklamak” (KAT, 973); **GTü. pinekle-** “1. Uyuklamak, uyuklar gibi hareketsiz kalmak. 2. mec. Boşa zaman harcamak. 3. mec. Bir yerde hiçbir iş yapmadan oturmak.” (TS, 1925)

pintile- : < *pintile-* (< *pinti+le-*) **Osm. pintile-** “Bozulup pis hâle girmek. Zaafla diğer-gûn olmak” (LO, 316); **pintile-** “hasislikten pejmürde ve miskin olmak” (KAT, 973); **GTü. pintileş-** “pinti duruma gelmek” (TS, 1925)

pirala- : < *pira+la-* (< *pira+la-*) **Çağ. pirala-** “kendisini göstermek, ibrâz ve irâ’e itmek. beñzetmek, nümâyiş, meydâne çıkarmak, şibh” (§SL, 203)

pirehenlen- : < *pirehenlen-* (< *pirehen+le-n-*) **Osm. pirehenlen-** “giyinmek” (NbDS, G.339/8) “İşitdüm girdüğün hâmmâma cân atdum temaşaya/Yetişdüm ol zaman kim hem çıkup hem pirehenlenmiş”

pirelen- : < *pirelen-* (< *pire+le-n-*) **Osm. pirelen-** “Pislenmek. Pire dolmak, temizlenmek. Pire toplamak. Kıpırdamak, huylanmak, vesveseye giriftar olmak” (LO, 316); **pirelen-** “1. Pire dolmak. 2. Pirelerini ayıklamak. 3. mec. Vesveseye düşmek, huylanmak.” (KAT, 973); **GTü. pirelendir-** “kuşkulandırmak, işkillendirmek, şüphelendirmek, huylandırmak” (TS, 1926), **pirelen-** “1. Üzerinde pire olmak. 2. Pirelerini ayıklamak. 3. mec. İşkillenmek, huylanmak, kuşkulananmak.” (TS, 1926)

pire-zenlen- : < *pire-zenlen-* (< *pire-zen+le-n-*) **Osm. “pîre-zen kocakarı”, pire-zenlenmiş kalmış** “kocakarı olup kalmak” (NbDS, G.339/12) “Saña benzer dahı bir âftâbı idemez peyda/Vilâdetden ‘arûs-ı çerh kalmış pire-zenlenmiş”

pisle- : < *pisle-* (< *pis+le-*) **Kıpçak pisle-** “yellenmek, osurmak” (TA, 38a/13); **Osm. pisle-** “murdar, berbat etmek, kirlletmek, bozmak” (LO, 317); **pisle-** “Kirlletmek, pis ve berbat etmek. = *fl.* Defihacet etmek” (KAT, 974), **pislen-** “1. Pis olmak, kirlenmek, üstünü başını pis etmek. 2. Üstüne etmek.” (KAT, 974), **pislet-** “pis etmek, telvis etmek” (KAT, 974); **GTü. pisle-** “1. Büyük veya küçük abdestini etmek, kirlletmek. 2. Pisletmek” (TS, 1927), **pislen-** “pis olmak, pisliğe bulaşmak” (TS, 1928), **pisleş-** “pis

duruma gelmek” (TS, 1928), **pislet-** “1. Pis duruma getirmek, kirletmek. 2. mec. Kötü bir duruma sokmak” (TS, 1928)

piyādele- : < *piyādele-* (< *piyade+le-*) **Çağ. piyādele-** “yayan gitmek, meşy itmek, süvārīsiz yürümek” (§SL, 203)

pofla- : < *pofla-* (< *pof+la-*) **Osm. pofla-** “ses ile şak olmak, patlamak, kof ses çıkmak” (LO, 318); **pofla-** “kof veya yumuşak bir şeyin çıkardığı sesle düşmek veya patlamak” (KAT, 976)

posalan- : < *posalan-* (< *posa+la-n-*) **Osm. posalan-** “teressüb etmek” (LO, 318); **posalan-** “durup tortu hâsıl etmek, durulmak, teressüb etmek” (KAT, 976); **GTü. posalan-** “tortu durumuna gelmek, tortulanmak” (TS, 1940)

potuklan- : < *potuklan-* (< *potuk+la-n-*) **Osm. potuklan-** “buruşmak, pot olmak” (LO, 319); **potuklan-** “buruşmak, pot olmak” (KAT, 977)

poyrazla- : < *poyrazla-* (< *poyraz+la-*) **poyrazla-** “(Rüzgâr, hava) poyraz olmak, poyraza dönmek, şimalden esmeye başlamak” (KAT, 977); **GTü. poyrazla-** “poyraz esmeye başlamak” (TS, 1943)

pufla- : < *pufla-* (< *puf+la-*) **pufla-** “avurtla nefes almak” (LO, 320); **GTü. pufla-** “puf diye ses çıkararak sıkıntı veya üzüntüsünü belli etmek” (TS, 1951)

pula- : < *pula-* (< *pu+la-*) **pula-** “Hafif tükürmek. Püf etmek” (LO, 320)

pullan- : < *pullan-* (< *pul+la-n-*) **pullan-** “pul pul lekelenmek, kabuklanmak” (LO, 320); **GTü. pulla-** “1. Üzerine pul yapıştırmak. 2. Süslemek.” (TS, 1952), **pullan-** “1. Zarf, mektup, evrak vb.nin üzerine pul yapıştırılmak. 2. Pul pul olmak.” (TS, 1952)

pursla- : < *pursla-* (< *purs+la-*) **Kıpçak pursla-** “hayvana yem vermek (TZ)” (KıpçTS, 216)

puslan- : < *puslan-* (< *pus+la-n-*) **puslan-** “pus yağmak” (LO, 321); **GTü. puslandır-** “puslu duruma getirmek” (TS, 1953), **puslan-** “1. Hava hafif sisli bir durum almak. 2. Buğulanmak.” (TS, 1953)

pusulan- : < *pusulan-* (< *pusu+la-n-*) **pusulan-** “sinip saklanmak” (TTS, 3205); **GTü. pusula-** “pusu konumuna veya durumuna getirmek” (TS, 1953)

puşrafla- : < *puşrafla-* (< *puşraf+la-*) **puşrafla-** “peşref, fişek gibi öte beri çarpınma” (LO, 321)

püle-: < *püle-* (*pü+le-*) **Çağ. püle-** “üfürme” (LM, XII), **püle-** “üflemek” (MN, 23B/4), **püledi** “üfürdi demektir” (AL, 153); **püle- ve püfle-** “nefes itmek ve püflemek, şiddetli nefes ile körüklemek” (ŞSL, 203); **püfle-** “nefesle üfleyerek söndürmek veya soğutmak” (KAT, 980); **GTü. püfle-** “söndürmek veya soğutmak için üflemek” (TS, 1954)

pürçeklen- : < *pürçeklen-* (< *pürçek+le-n-*) **Karah. pürçeklen-** “pürçeklenmek, yelesi çıkmak, kâkül –perçem- çıkmak” (DLT II, 276-17); **GTü. pürçeklen-** “pürçekli duruma gelmek, püsküllenmek” (TS, 1954)

pürülen- : < *pürülen-* (< *pür+le-n-*) **Karah. pürülen-** “tomurcuklanmak, filizlenmek” (DLT II, 237-27); **pürülen-** “dalların uçları yapraklanmak” (TTS, 3208) bk. *börülen-*.

pürüzlen- : < *pürüzlen-* (< *pürüz+le-n-*) **Osm. pürüzlen-** “müşkilât kesp etmek” (LO, 321); **pürüzlen-** “1. Pürüz peyda etmek, tiftiklenmek. 2. mec. Müşkülât peyda etmek, müşküllemek.” (KAT, 980); **GTü. pürüzle-** “yapılarda sıva, alçı veya boyanın daha iyi tutmasını sağlamak amacıyla yüzeyi pürüzlü duruma getirmek” (TS, 1955), **pürüzlendir-** “pürüzlenme işini yaptırmak” (TS, 1955), **pürüzlen-** “1. Pürüz oluşmak, pürüzlü duruma gelmek. 2. Ses boğuk ve bozuk çıkmak. 3. mec. Bir iş, durum vb. karışık ve güç bir duruma gelmek.” (TS, 1955)

püsküllendir- : < *püsküllendir-* (< *püskül+le-n-dir-*) **Osm. püsküllendir-** “kuyruk takmak, tas’ib etmek, şubelendirmek” (LO, 321); **püsküllendir-** “1. Püskül takmak. 2. mec. Müşkülendirmek, şubelendirip güçlendirmek.” (KAT, 980)

rağbatlaş- : < *rağbatlaş-* (< *rağbat+la-ş-*) **Harezmi rağbatlaş-** “rağbet edişmek” (ME, 197-4); **rağbetlen-** <Ar.+T. “istemek” (NF, 354-1); **GTü. rağbet etmek** (veya **göstermek**) “istemek, beğenmek, istekle karşılamak” (TS, 1960)

râhatlan- : < *râhatlan-* (< *râhat+la-n-*) **Harezmi râhatlan-** “rahat etmek” (ME, 192-4); **Kıpçak rehetlen-** “istirahat etmek” (İM, 200b/4), **rehetlendir-** “rahatlatmak” (İM, 296b/3); **râhatlen-** “rahatlamak (BV)” (KıpçTS, 217); **EAT râhatlan-** “rahatlamak” (TM, 116a-11); **râhatlandur-** “rahatlatmak, huzura kavuşturmak” (MR, 197a/19); **rahatlan-** “1. Rahat etmek, müsterih olmak, âsûde-hâl ve gâilesiz olmak. 2. Dinlemek,

yorgunluk almak, istirahat etmek. 3. Kesb-i sükûnet etmek.” (KAT, 983); **GTü. rahatla-** “1. Üzüntü, sıkıntı, tedirginlik veren bir durum ortadan kalkmak veya azalmak, rahata kavuşmak” (TS, 1960), **rahatlat-** “rahatlamasını sağlamak, ferahlatmak” (TS, 1961), **rahatsızlan-** “sağlığı bozulmak, hastalanmak, rahatsız olmak” (TS, 1961)

rahtla- : < *rahtla-* (< *raht+la-*) **rahtla-** “(Ata) raht ve takım takmak” (KAT, 984)

ra’nālan- : < *ra’nālan-* (< *ra’nā+la-n-*) **Çağ. ra’nālan-** <Ar.+T. “güzelleşmek, hoş olmak” YED (ÇTS, 910)

rāstla- : < *rāstla-* (< *rāst+la-*) **Karah. rāstla-** <Fa. +T. “doğrulamak, tasdik etmek”(KTKT, Kök: 38r/3=003/003); **Harezmi rāstla-** “doğrulamak, tasdik etmek” (HTKT, 557b/1=75/31); **Osm. rāstla-** “rasgelmek; saplanmak, isabet etmek” (BkD, G.376/2); **rastla-** “tesadüf” (LO, 789); **rastla-** “tesadüf etmek, tesadüfen mülâki olmak, rast gelmek” (KAT, 987); **GTü. rastla-** “1. Bir kimse ile karşı karşıya gelmek, karşılaşmak, rast gelmek, tesadüf etmek. 2. Herhangi bir şeyle karşı karşıya gelmek. 3. Atılan şey hedefi bulmak, rast gelmek” (TS, 1966), **rastlan-** “karşılaşmak, rast gelmek, tesadüf edilmek” (TS, 1966), **rastlaş-** “1. Birbiriyle karşılaşmak, birbirine rastlamak, tesadüf etmek. 2. Aynı zamanda olmak, üst üste gelmek” (TS, 1966), **rastlat-** “rastlama işini yaptırmak” (TS, 1966)

rāzlaş- : < *rāzlaş-* (< *rāz+la-ş-*) **Karah. rāzlaş-** <Fa. +T. “gizli konuşmak, fısıldaşmak, sırlaşmak” (KTKT, Ünlü: 400r/9=058/008); **Harezmi rāzlaş-** “sır söyleşmek” (ME, 149-6); **rāzlaş-** “sırdaş olmak, sırları karşılıklı söylemek” (KE, 181r19); **rāzlaş-** “fısıldaşmak, gizlice söyleşmek” (HTKT, 520a/6=58/9); **Kıpçak rāzlaş-** “gizli konuşmak (İH)” (KıpçTS, 218)

recela- : < *recela-* (< *rece+la-*) **Çağ. recela-** “bir mahallin planını almak ve haritasını teressüm etmek, mesāha kılmak” (ŞSL, 353)

rendele- : < *rendele-* (< *rende+le-*) **rendele-** “Rendeden geçirmek. Rende ile düzeltmek veya doğramak” (KAT, 991), **rendelen-** “Rende denilen aletle düzeltilmek veya doğranmak” (KAT, 991); **GTü. rendele-** “1. Rende ile pürüzlerini gidermek, istenilen biçimi vermek. 2. Rende ile ufak parçalara ayırmak.” (TS, 1973), **rendelen-** “rendeleme işi yapılmak” (TS, 1973)

renklen- : < *renklen-* (< *renk+le-n-*) **Harezmi** *renklen-* “renklenmek” (ME, 188-5); **renkle-** “renk vermek” (KAT, 991), **renklen-** “renk almak, bir renge girmek” (KAT, 992); **GTü. renkle-** “boyamak, renk vermek” (TS, 1974), **renklendir-** “1. Bir şeyin renkli olmasını sağlamak. 2. mec. Neşelendirmek, canlılık ve hareket kazandırmak” (TS, 1974), **renklen-** “1. Renkli duruma gelmek. 2. mec. Canlılık, hareket kazanmak” (TS, 1974)

revānlan- : < *revānlan-* (< *revan+la-n-*) **Osm. revānlan-** “Sözcüğün “rûh-ı revānlanmak” terkihi biçiminde düşünülmesi gerekir ki bu da canlanmak ve akmak anlamlarının kastedildiği bir bağlam içinde kullanılmıştır” (NDS, G.44/1), **rûh-ı revānlan-** “ruh-ı revan gibi berrak ve saydam hâle gelmek”

rezele- : < *rezele-* (< *reze+le-*) **rezele-** “(Kapıyı) reze ile kapamak” (KAT, 995); **GTü. rezele-** “reze ile kapamak” (TS, 1978)

rızıklandur- : < *rızıklandur-* (< *rızık+la-n-dur-*) **EAT rızıklandur-** <Ar.+T. “rızıklandırmak” (MR, 235a/4), **rızıklan-** “rızıklanmak” (MR, 142b/11), **rızıklandur-** bk. *rızıklandur-* (MR, 306a/17)

ribāmla- : < *ribāmla-* (< *ribām+la-*) **Karah. ribāmla-** <Ar.+T. “harcamak, masraf etmek” (KTKT, Kök: 88r/9=005/064); **ribāmla-** “harcamak, masraf etmek” (KTKT, Ünlü: 397v/7=057/010)

ruganla- : < *ruganla-* (< *rugan+la-*) **ruganla-** “(Sahtiyanı) parlatmak, cilâ verip parlak hâline koymak” (KAT, 1000)

ruhlan- : < *ruhlan-* (< *ruh+la-n-*) **ruhlan-** “canlanmak, kuvvet ve tesiri artmak” (KAT, 1000), **ruhlandır-** “canlandırmak, kuvvet ve tesirini arttırmak” (KAT, 1000)

rumlaş- : < *rumlaş-* (< *rum+la-ş-*) “Rum cinsiyetine girmek, Rum olmak” (KAT, 1001), **rumlaştır-** “Rum cinsiyetine ithal etmek” (KAT, 1000); **GTü. rumlaş-** “Rum dilini ve kültürünü benimsemek” (TS, 1988), **rumlaştır-** “Rum dilini ve kültürünü benimsetmek” (TS, 1988)

ruslaş- : < *ruslaş-* (< *rus+la-ş-*) “Rus cinsiyetine girmek, Rus olmak” (KAT, 1001), **ruslaştır-** “Rus cinsiyetine sokmak, Rus etmek” (KAT, 1001); **GTü. ruslaş-** “Rus dilini ve kültürünü benimsemek” (TS, 1988), **ruslaştır-** “Rus dilini ve kültürünü benimsetmek” (TS, 1988)

rüstemle- : < *rüstemle-* (<*rüstem+le-*) **Karah.** *rüstemle-* “Rüstem’e benzemek, Rüstem gibi olmak” (KB, 6549)

rüsvālan- : < *rüsvālan-* (<*rüsva+la-n-*) **Çağ.** *rüsvālan-* <Fa. +T. “itibarsızlaşmak, rezil olmak” YED (ÇTS, 930)

saarla- : < *saarla-* (< *saar+la-*) **Kıpçak** *saar* “utanma”, **saarla-** “Utanmak, mahcup olmak (CC)” (KıpçTS, 221)

şabāhla- : < *şabāhla-* (< *şabāh+la-*) **EAT** *şabāhla-* “sabaha kadar kalmak, sabahlamak” (TİKT, 194b/18); *şabāhla-* “sabahlamak” (MR, 308b/7); *sabahla-* “sabaha kadar uyumamak, bütün gece uykusuz kalıp sabahı bulmak” (KAT, 1006), *sabahlat-* “1. Sabaha yetiştirmek, sabaha kadar yaşatmak. 2. Sabaha kadar uyanık bulundurmak, sabahı buldurmak.” (KAT, 1006); **GTü.** *sabahla-* “1. Bir yerde sabaha kadar kalmak. 2. Herhangi bir sebeple bütün geceyi uyumadan geçirmek” (TS, 1995), *sabahlat-* “sabahlama işini yaptırmak” (TS, 1995)

sabalan- : < *sabalan-* (< *saba+la-n-*) **Kıpçak** *sabalan-* “debelenmek, çabalanmak (İH)” (KıpçTS, 221)

sabâlan- : < *sabâlan-* (<*sabâ+la-n-*) **Osm.** *sabâlan-* (ZD, 2347)

sabunla- : < *sabunla-* (< *sabun+la-*) **Osm.** *sabunla-* “sabunla köpürtmek, gusül, tathîr etmek” (LO, 325); *sabunla-* “sabun sürmek, sabunla yıkamak” (KAT, 1008), *sabunlat-* “sabunla yıkamak, sabun sürdürmek” (KAT, 1008); **GTü.** *sabunla-* “1. Herhangi bir şeyi sabun sürerek yıkamak. 2. Bir nesneyi sabun sürerek kaygan duruma getirmek.” (TS, 1997), *sabunlan-* “sabunlama işi yapılmak” (TS, 1997), *sabunlaş-* “sabun durumuna gelmek” (TS, 1997), *sabunlaştır-* “bir maddeyi sabun durumuna dönüştürmek” (TS, 1997)

saçığla- : < *saçığla-* (< *saçığ+la-*) **Harezmi** *saçığla-* “saçmak, nisar etmek” (KE, 249v4); **EAT** *şaçalān-* “sağa sola saçılmak” (SN, 263-3); *saçula-* “bir nesne üzerine saçmak, öteberi serpmek” (TTS, 3217); **GTü.** *saçala-* “saçmak, serpmek” (TS, 1999), *saçalan-* “saçılmak, dökülmek” (TS, 1999)

saçlan- : < *saçlan-* (< *saç+la-n-*) **Karah.** *saçlan-* “saçlanmak” (DLT II, 246-14), *saçlaş-* “birbirinin saçlarını yakalamak” (DLT II, 215-2); **Harezmi** *saçlan-* “saçlı olmak” (İBML, 57)

saçmala- : < *saçmala-* (< *saçma+la-*) **Osm.** *saçmala-* “hezeyan etmek” (LO, 326); *saçmala-* “saçma sapan söylemek, boş lâkırdılar etmek, nâ-ma'kûl ve münasebetsiz sözler söylemek, hezeyan etmek.” (KAT, 1009); **GTü.** *saçmala-* “anlamsız, gereksiz, tutarsız, saçma sapan sözler söylemek veya bu tür davranışlarda bulunmak, abuklamak” (TS, 2000), *saçmalaş-* “saçma davranışlarda bulunmak, abuklaşmak” (TS, 2000), *saçmalaştır-* “saçmalaşmasını sağlamak, saçma duruma getirmek, abuklaştırmak” (TS, 2000)

saçula- : < *saçula-* (< *saçu+la-*) **Karah.** *saçula-* “saçaklamak, saçak yapmak” (DLT III, 323-19)

sadu sadlamak : < *sadu sadla-* (< *sadu sad+la-*) **Çağ.** < *sadu sadlamak* “nevha ve girye ile hâne sâhibini ye'slik iderek ceza'ü feza'ını efvün itdürmek, âh u figan ve mâtem eylemek, müzd ile yalan ağlamak” (ŞSL, 360)

sadla- : < *sadla-* (< *sad+la-*) *sadla-* “araştırmak, tevil etmek” (TTS, 3220)

şadula- : < *şadula-* (< *şadu+la-*) **EAT** *şadula-* “sözü uzatmak, uzun uzun anlatmak” (SN, 252-6)

şafâlaş- : < *şafâlaş-* (< *şafâ+la-ş-*) **EAT** *şafâlaş-* <Ar.+T. “eşler ve dostlarla gönül temizliğiyle muamelede bulunmak, gönülleri karşılıklı hoş tutmak” (YE, 108r4)

safdıçlan- : < *safdıçlan-* (< *safdıç+la-n-*) **Karah.** *safdıçlan-* “sepet sahibi olmak” (DLT II, 271-19)

safsatala- : < *safsatala-* (< *safsata+la-*) *safsatala-* “hasmı ilzam maksadıyla yalandan birtakım kıyâsât ve berâhîn-i mantıkıyyeye tevessül etmek” (KAT, 1013)

sağışla- : < *sağışla-* (< *sağış+la-*) **Kıpçak** *sağışla-* (II) “düşünmek (CC)” (KıpçTS, 222)

sağıtlan- : < *sağıtlan-* (< *sağıt+la-n-*) **Kıpçak** *sağıtlan-* “silâhlanmak (CC)” (KıpçTS, 222)

sağlan-: < *sağlan-* (< *sağ+la-n-*) **Uyg.** *sağlan-* “uyanık olmak, dikkatli olmak, sağlamlaşmak” (EUTS, 193); **EAT** *sağla-* “sağlamak, sağlamaştırmak” (KY, 295); *sağla-* “sağlamaştırmak, sağlama bağlamak” (TİKT, 96a/20); *sağla-* “yapmak, tamamlamak” (SN, 222-13); *sağla-* “temin etmek, yapmak” (KKMU, 54b/7); **Osm.** *sağla-* “sağlamak” (ZD, 2603); *sağla-* “İzzet benüm gibi der-i Monlâ Celâl'de/Irgâd olaydı işini sağlardı Kûh-ken” (KçzİMD, 532); *sağla-* “sağlamaştırmak, sağlama

bağlamak” (TTS, 3240); **sağla-** “kavilemek, takviyet vermek, temin etmek, istihkâm, resânet, teyit” (LO, 326); **sağla-** “1. Kavilemek, takviye etmek, kuvvet vermek: *İşinizi sağlamalısınız.* 2. Temin etmek, ilerisi için korku ve tehlike bırakmamak: *Evlâdının maişetini kendisi sağ iken sağlamak istiyor.* 3. Tahkim etmek, daha ziyade metanet ve rasânet vermek: *İstihkâmâtı bir kat daha sağlamak icap ediyor.*” (KAT, 1014); **sağlan-** “1. Kavilenmek, takviye olunmak, kuvvetlendirilmek: *İşiniz sağlandı.* 2. Temin olunmak, ilerisi için korku ve muhatara bırakılmamak: *Evlâdının maişeti sağlandı.* 3. Tahkim olunmak, daha ziyade metanet ve resânet verilme: *O istihkâmlar sağlandı.*” (KAT, 1014); **GTü. sağla-(I)** “1. Bir işin olması için gerekli durumu, şartları hazırlamak, temin etmek. 2. Elde etmek, sahip olmak. 3. Bir işlemin doğruluğunu ortaya koymak” (TS, 2006); **sağlan-** “sağlama işine konu olmak” (TS, 2006), **sağlat-** “sağlama işini yaptırmak” (TS, 2006), **sağlattır-** “sağlatma işini yaptırmak” (TS, 2006)

sağla- fiilinin günümüzde “bir işin olması için gerekli durumu, şartları hazırlamak, temin etmek”, “elde etmek, sahip olmak” anlamlarının yanında *matemetikte* “bir işlemin doğruluğunu ortaya koymak” anlamında terim yönünden de genişleme olduğu görülmektedir (Atmaca, 2016: 627).

sağlamla- : < *sağlamla-* (< *sağlam+la-*) **sağlamla-** “Daha fasihi: sağlamak. bk. *sağla-*” (KAT, 1014), **sağlamlan-** “Daha fasihi: sağlanmak. bk. *sağlan-*” (KAT, 1014), **sağlamlaş-** “1. Sağlam ve kavi olmak, metanet kesbetmek. 2. Doğruluğu meydana çıkmak, tahakkuk etmek. 3. Temin olunmak, şüphe ve tereddüt ve muhataradan kurtarılmak.” (KAT, 1014), **sağlamlaştır-** “1. Sağlam etmek, metanet vermek, takviye ve tahkim etmek. [«sağlamak» daha fasihtir.] 2. Tahkik ve tetkik etmek, sıhhatini anlamak. 3. Temin etmek, sağlama bağlamak.” (KAT, 1014); **GTü. sağlamla-** “1. Sağlam bir duruma getirmek. 2. mec. Bir durumun, bir sözün doğru, gerçek olduğunu kanıtlamak.” (TS, 2006), **sağlamlaş-** “sağlam duruma gelmek” (TS, 2006), **sağlamlaştır-** “sağlam bir duruma getirmek, pekiştirmek” (TS, 2006)

saglıkkan- : < *saglıkkan-* (< *saglık+la-n-*) **Karah. saglıkkan-** “sağmal sahibi olmak” (DLT II, 275-18)

sagrıla- : < *sagrıla-* (< *sagri+la-*) **Karah. sagrıla-** “kaba deriyi sertleştirmek” (DLT III, 353-3)

sagula- : < *sagula-* (< *sagu+la-*) **Karah.** *sagula-* “ölçeklemek, ölçekle ölçmek” (DLT III, 325-18); **Harezmi** *sagula-* “ölçmek” (ME, 149-1), *sagulaş-* “ölçüşmek” (ME, 124-4), *savula-* “ölçmek” (ME, 149-1); *sagula-* “ölçmek” (HTKT, 567b/2=83/3), *sagulan-* “ölçülmek”, *sagulanmış* “ölçülmüş” (HTKT, 233b/7=12/65)

sahihleş- : < *sahihleş-* (< *sahih+le-ş-*) *sahihleş-* “1. Gerçek çıkmak, sahihten icra olunmak, fiil ve icraya gelmek. 2. Tasdik olunmak, sıhhati tebeyyün etmek.” (KAT, 1016), *sahihleştir-* “1. Sahihe çevirmek, gerçekten yapmak. 2. Tahkik etmek, sıhhatini tetkik ve temin etmek.” (KAT, 1016); **GTü.** *sahileş-* “gerçek bir durum almak, gerçekleşmek” (TS, 2009), *sahileştir-* “gerçek bir durum almasını sağlamak, gerçekleştirmek” (TS, 2009)

sakalduruklan- : < *sakalduruklan-* (< *sakalduruk+la-n-*) **Karah.** *sakalduruklan-* “sakalduruğu bağlamak” (DLT III, 205-14); **Kıpçak** *sakanduruqla-* “(Atı) yularlamak (İH)” (KıpçTS, 223)

sakalla- : < *sakalla-* (< *sakal+la-*) **Harezmi** *sakalla-* “sakallı olmak” (Bunun doğrusu “sakallanmak” olacaktır) (İBML, 58); *sakallan-* “sakalı gelmek, sakallı olmak” (KAT, 1019); **GTü.** *sakallan-* “1. Sakallı duruma gelmek. 2. Sakalı çıkmak” (TS, 2012)

sakatla- : < *sakatla-* (< *sakat+la-*) *sakatla-* “1. Birinin bir uzvunu veya uzvun kendisini alil ve işlemez etmek. 2. Bozmak, yanlış etmek, dürüstlüğüne hanel getirmek.” (KAT, 1020), *sakatlan-* “1. Birinin bir uzvu veya uzvun kendisi alil ve işlemez olmak. 2. Kusurlu ve yanlış olmak.” (KAT, 1020); **GTü.** *sakatla-* “1. Sakat bir duruma getirmek, sakat etmek. 2. mec. Bozmak.” (TS, 2012), *sakatlan-* “sakat duruma gelmek” (TS, 2012)

sakışla- : < *sakışla-* (< *sakış+la-*) **Karah.** *sakışla-* “Hesaplamak, dikkat etmek, tanzim etmek, tedbir almak, korumak” (KB, 1723); **Harezmi** *sakışla-* “hesaplamak, saymak” (HŞ, 4520); *sakışla-* “hesap etmek” (İBML, 58); **Kıpçak** *sakışla-* “saymak, hesap etmek” (TA, 41b/8); *sakışla-* “hesaplamak” (KK, 80a/12); *sakışla-* “saymak” (DM, 17b/9); *sakışla-* “hesaplamak” (SSGT, 338/7); **EAT** *sakışla-* “hesaplamak, saymak” (YZ, 114v15); *sakışla-* “hesap etmek, düşünmek” (SN, 85-1); *sakışla-* “saymak” (KKMU, 90a/6); *sakışlan-* “hesap edilmek, sayılmak: tartılmak” (KG, 125b.3); *sakışla-* “saymak” (EATKT, 475b/4); *sakışlan-* “sayılmak, hesap edilmek”, *sakışlanmış* “1. Sayılmış, hesap edilmiş (MBHKT, 13b-7=2/185) 2. Sayılı, sayısı belli (MBHKT, 6b-

8=2/80); **sağışla-** “1. Hesap etmek, düşünmek, addetmek. 2. Tadad etmek, saymak” (TTS, 3238-3239)

sākinlan- : < *sākinlan-* (< *sākin+la-n-*) **EAT** *sākinlan-* <Ar.+T. “bk. *sākinlen-*” (MR, 129a/19), *sākinlen-* “yerleşmek, yaşamak, oturmak, (bir yerde) bulunmak” krş. *sākinlan-* (MR, 267a/20)

saqlan- : < *saqlan-* (< *saq+la-n-*) **Uyg. sağlan-** bk. *saqlan-* (ETG, 292), **saqlan-, sağlan-** “dikkat etmek, saklanmak” (ETG, 225); **sağlantur-** “saklamak, muhafaza etmek” (EUTS, 193), **saqla-** “saklamak” (EUTS, 194), **saqlan-** “sakinmak, saklanmak, çekingen olmak” (EUTS, 194); **Karah. saqla-** “hesaplamak, dikkat etmek, tanzim etmek, tedbir almak, korumak” (KB, 1723); **saqlan-** “uyanık olmak, dikkatli olmak, tedbirli bulunmak, ihtiyatlı olmak” (KB, 2503); **saklan-** “saklanmak, çekinmek” (DLT II, 247-24), **saklaş-** “saklaşmak, gizlenmek” (DLT II, 216-5); **saqla-** “saklamak, gözetmek” (AH, C 157), **saqlan-** “saklan, saklanmak” (AH, C 158); **saqla-** “saklamak, korumak” (KTKT, Kök: 29v/5=002/235), **saqlan-** “korunmak” (KTKT, Kök: 3v/6=002/019); **saqlan-** “sakinmak, çekinmek, kötü bir şeyden uzak durmak, korunmak, dikkat etmek, saklanmak, gizlenmek” (KTKT, Ünlü: 337v/3=039/028); **Harezmi saqla-** “saklamak, gizlemek, muhafaza etmek” (ME, 131-6), **saqlan-** “korunmak” (ME, 148-3); **saqla-** “saklamak, korumak, bakmak, gizlemek; dikkate almak, düşünmek” (KE, 80r19), **saqlan-** “düşünmek” (KE, 97r15), **saqlat-** “gözetletmek, korutmak, saklatmak” (KE, 110r19); **saqla-** “dikkate almak, korumak” (MM, 302/1); **sa:qla-** “saklamak” (HŞ, 1916), **sa:klan-** “saklanmak” (HŞ, 3554), **sa:qlaş-** “birlikte saklanmak” (HŞ, 4041); **saqla-** “saklamak, korumak, beklemek, gözetlemek, hakim olmak, kötülükten korumak; takip etmek” (NF, 199-7), **saqlan-** “sakinmak, çekinmek, kötü bir şeyden uzak durmak, korunmak, dikkat etmek; saklanmak, gizlenmek” (NF, 382-9); **saqla-** “1. korumak (HTKT, 250b/4=14/35) 2. korumak, gözetmek, riayet etmek” (HTKT, 36b/4=2/238), **saqlan-** “1. kaçınmak, sakınmak (HTKT, 493b/8=49/12) 2. korunmak (HTKT, 523b/6=59/9) 3. uzaklaştırılmak, uzak tutulmak” (HTKT, 575b/3=92/17); **sakla-** “gönülde saklamak” (İBML, 58), **sakla-** “korumak” (İBML, 58); **Kıpçak saqladı** “*Saqlamaq* fiilinden mazi, muhafaza etti, bekledi, gizletti; Aynı manada keza *asradı* kullanılmaktadır” (Kİ, 87); **saqla-** “saklamak, korumak” (TA, 36b/13); **saqla-** “saklamak, korumak, sakınmak” (KK, 79b/12); **saqla-** “1. Korumak, gözetmek (İM, 28a/6); 2. Muhafaza etmek (İM, 44a/7); 3. Haramdan çekinmek (İM, 91b/7); 4. İhtikar yapmak, saklamak

(İM, 447a/6); 5. Himaye etmek” (İM, 1b/2), **sağlan-** “1. Çekinmek (İM, 14b/7) 2. Korunmak, muhafaza edilmek (İM, 52a/2) 3. Uzak durmak, korunmak” (İM, 304b/7), **sağlat-** “haramdan kaçındırmak” (İM, 447a/3); **sağla-** “saklamak, gözetmek, kollamak” (SSGT, 329/5), **sağlan-** “saklanmak, gizlenmek, korunmak” (SSGT, 302/12); **sağla-** “saklamak, korumak” (MG, 115a-4), **sağlan-** “saklanmak, korunmak” (MG, 77a-6); **sağla-** “saklamak, korumak” (KH, 38/5), **sağlan-** “korunmak, dikkatli olmak” (KH, 66/4); **sağla-** “saklamak” (KFT, 409a/23), **sağlan-** “saklanmak” (KFT, 272a/18), **sağlanmak** “saklanmak”(KFT, 360b/13); **sağla-** “saklamak, korumak (BV, CC, Gİ, KF, MS, İN,TZ)” krş. **şakla-** 1 (KıpçTS, 224), **sağlan-** “1. Saklanmak, korunmak, gizlenmek (BV, Gİ, İN, KF, TZ) 2. Çekinmek (İM)” (KıpçTS, 224), **sağlaş-** “1. Ayırmak, saklamak (Gİ) 2. Korumak (KF)” (KıpçTS, 224); **EAT sağla-/şakla-** “muhafaza etmek, sakınmak, korumak, esirgemek” (YE, 132r5); **şakla-** “saklamak” (YZ, 69v10); **şakla-** “saklamak, gizlemek” (KY, 1700); **şakla-** “saklamak, muhafaza etmek” (SN, 135-9), **sağla-** : “saklamak” (SN, 114-11); **sağla-** “saklamak, korumak, muhafaza etmek, kollamak” (ADD, 19-5), **sağlan-** “saklanmak” (ADD, 186-6); **sağla-** “korumak, saklamak” (MNZ, 56-5); **sağla-** : “1. Muhafaza etmek, korumak, esirgemek (KT, 44/13) 2. Gizlemek (KT, 68/12) 3. Biriktirmek, harcamamak, mal tutmak (KT, 80/11) 4. Göz önünde bulundurmak, aklına getirmek (KT, 129/5) 5. Sakındırmak(KT, 179/5), **şaklan-** “korkmak, çekinmek” (KT, 98/7); **sağla-, şakla-** “1. Saklamak, korumak (TİKT, 33b/18); 2. Muhafaza etmek, gereklerini yerine getirmek (TİKT, 92b/3); 3. Riayet etmek, tutmak” (TİKT, 113a/12), **şaklat-** “muhafaza etmek” (TİKT, 87b/8); **sağla-** “saklamak, muhâfaza etmek, korumak” (KKMU, 76a/3), **sağlan-** “saklanmak, korunmak, hıfzedilmek” (KKMU, 85b/9); **sağla-, şakla-** “1. korumak, gözetmek, sahip olmak (KG, 170a.9) 2. beklemek, bekletmek; bakmak, beslemek, büyütme” (KG, 135a.3), **sağlamak** “bekleme, bekletme; muhafaza etme” (KG, 135a.2); **şakla-** “1. Muhafaza etmek, tutmak (GT, 18b-6); 2. Gizlemek, gizli tutmak; öğretmemek (GT, 21a-2); 3. Korumak, gözetmek” (GT, 21b-4); **sağla-** “saklamak” (MT, 42b-12), **sağlan-** “saklanmak, gizlenmek” (MT, 22a-11); **şakla-** “saklamak, korumak” (TM, 110b-5); **şakla-** “gizlemek” (BH, 53A/11), **sağlamak** “gizlemek” (BH, 13B/5); **şakla-** (**sağla-**) “saklamak, besleyip bakmak, gizletmek, gizli tutmak” (DK, 29-6), **sağlamak** “saklamak, besleyip bakmak” (DK, 3-5), **şaklat-** “saklatmak, besletip baktırmak” (DK, 15-6); **sağla-** “saklamak, korumak, gizlemek, biriktirmek, (yemin) bozmamak, gözetmek” (EATKT, 249b/2), **sağlan-** “sakınmak, korunmak, uzaklaşmak,

saklanmak” (EATKT, 52a/4), **şaklaş-** “beklemek, gözetlemek” (EATKT, 230a/7); **şakla-** “1. esirgemek (TN, 65b.18); 2. mevcut bir hâli korumak (TN, 69a.13); 3. el altında bulundurmak, muhafaza etmek” (TN, 98a.12); **şakla-** “saklamak, muhafaza etmek” (MNHS, 15b.2), **şaklamak** “muhafaza etmek, koruma” (MNHS, 88a.10); **sakla-** “1. Korumak, muhafaza etmek (MBHKT, 156a-3=21/80); 2. Gözetmek, riayet etmek (MBHKT, 258b-2=57/27); 3. Kurtarmak, (birine karşı) korumak (MBHKT, 54b-8=5/67); 4. Muhafaza etmek, devam ettirmek, devamlı ifa etmek (MBHKT, 18a-11=2/238) 5. Alıkoymak, saklamak (MBHKT, 113b-3=12/48) 6. Tutmak, yakalamak. (MBHKT, 49a-3=5/4) 7. Bellemek, belleyip almak; anlamak (MBHKT, 271a-8=69/12) 8. Muhafaza etmek; yazmak, hesaba katmak.” (MBHKT, 259a-5=58/6); **saklan-** “1. Korunmak. (MBHKT, 266b-3=64/16); 2. Sakınmak, çekinmek, (günahtan) korunmak” (MBHKT, 60b-7=6/32); **şakla-** “tutmak, elinde bulundurmak, korumaya almak” (ŞNK, 59b/5); **sakla-** bk. **şakla-** (MR, 69a/21), **şakla-** “saklamak, aklında tutmak, yerine getirmek, korumak, gözetmek” (MR, 191b/9), **şaklan-** “korunmak, muhafaza edilmek” (MR, 309a/19); **sahla-** “Güneşdür yüzi dildârün ilâhî müstakîm olsun/Gönüli sahlasun allah anun yüzi zevâlinden” (KBD, G.5/5), **sahla-** “Gözüne degmesün gözler nigârâ/ Ki atar ohı vü sahlâr kemânı” (KBD, G.178/7); **s/şakla-** “saklamak, gizlemek” (ŞD, G.XC/4), **şaklan-** “saklanmak, gizlenmek” (ŞD, G.CXLVI/4); **Çağ. sakla-** “korumak, esirgemek; bekçilik etmek” (SD, 370); **sakla-** “saklamak” (LD, 567); **sakla-/ sahla-** “saklamak” (FK, 596/7); **sahla-** “saklamak, beklemek, kollamak, dikkat etmek” (MK, 108a-11), **sakla-** “saklamak; beklemek, kollamak, dikkat etmek” (MK, 48a-13); **sahla-** “saklamak” (HBD, 116/3); **sakla-** “saklamak, gözetmek, kollamak” (ŞHD, 31b-10); **sahla-** “saklamak, korumak; gözetmek, bakmak; beslemek, yetiştirmek, eğitmek” (BD, 58/5); **sakla-** “saklamak” (ŞT, 73b-16); **sahla-** “hıfz ve vikâye ve ihfâ itmek, himâye itmek, inkâra gitmek, gizlemek, pinhân eylemek, sıyanet” (ŞSL, 360); **sakla-** “saklamak, korumak” (ÇEK, 276); **sakla-** “saklamak” (ÇGT, 19/10), **saklan-** “saklanmak; çekinmek” (ÇGT, 58/13); **sakla-** “saklamak” (ÇFK, 4a-9); **Osm. sakla-** “elinde bulundurmak, tutmak” (FD, 1742), **saklan-** “kendini saklamak, gizlemek” (FD, 1337); **sakla-** “elinde bulundurmak, tutmak” (ZD, 2193); **sakla-** “gizli tutmak” (HD, 3581); **şakla-** “1. gizlemek (BkD, G.466/7); 2. korumak, esirgemek” (BkD, G.394/5); **şakla-** “gizlemek, korumak” (FgD, G.102/3); **sakla-** “gizli tutmak” (NfD, 3579); **sakla-** “Hasta-diller sînede cân gibi saklar dâğını/Anı bir derdine dermân sanur ol dîvâneler (NAD, G.67/3); **sakla-** “Lâle dâğ-ı siyehin saklayamaz bir hafta/Âşık elbette ider sûz-ı

derûnın izhâr” (ŞYD, G.52/4), **sakla-** “Hak saklasun gönüldeki âteş belürmesün/Döymez cihân u halk-ı cihân bir şerâyeye” (ŞYD, G.329/2); **şakla-** “muhafaza etmek, sakınmak, korumak” (NDS, K.25/57); **sakla-** “muhafaza etmek, korumak, sakınmak, esirgemek” (NbDS, G.554/3), **şaklan-** “gizlenmek, saklı olmak” (NbDS, t82/43); **şakla-** “1. mec. Korumak, esirgemek (FKD, 2671) 2. Elinde bulundurmak, tutmak” (FKD, 1015); **şakla-** “saklamak”, “Dil-berle mâcerânı yeter sakladın Nedîm / Nakleyleyüp biraz da ögünmez misin dahı (ND, G.156/5), “Mu‘ammer eylesin yavuz nazardan saklasın Mevlâ/Ki onlardır binâ-yı izz ü şânın çâr erkânı (ND, K.11/7); **sakla-** “Meger bu himmeti Sultân Selîm’e saklarmış/Kader dedikleri bî-havfe hakîm-i mestur” (ŞGD, K.20/16); **şaklan-** “Bu şevketi ne işitdi ne gördi İskender/Bu rütbenün saña şaklanmış ancak ihrâzı (KçzİMD, 46); **sakla-** “Olmasun vâşıl du‘adan gayrı şey der-gâhına/Şaklasun Mevlâ nazardan ‘âlem-i bâlâ gibi (KçzİMD, 62); **şakla-** “Devlet ü dîne sefer itdi otuz yıl hâ’in/Şaklamış kendisini ‘ahd-i hümayûna meğer” (KçzİMD, 68); **şaklat-** “saklatmak, muhafaza ettirmek” (TTS, 3250), **sakla- (şakla-)** “muhafaza etmek, sakınmak, himaye etmek, korumak, esirgemek” (TTS, 3256), **saklan-** “1. Korunmak, muhafaza olunmak. 2. Riayet edilmek, gözetilmek” (TTS, 3259); **sakla-** “Setr, ihbâ, ihfâ, inkâr, ketm, iddihâr, nihan, sır etmek, hiraset, savn, vikaye, hıfz, sıyanet etmek, gizlemek. *Allah saklasın* Allah beklesin, hafazanallah. Türkîde kale müstahfızı askere saklı denir. Aslı sağ, emin, mahfuz yahut Türkîde sakmak iştiyak meveddet, savn manasınadır.” (LO, 328), **saklan-** “İhtifâ etmek, ihfâ, ketm, tahaffuz, i’tisâm, mükâleme izmâr olunmak, istitâr, sipere matmûre girme. Sırta kadem basmak, masûn, mahrûs, masum olmak. Çocuklar saklambaç oynamak. Korunmak, masun manasına mahfuz, mahzur, mestur, müstetir, muhafaza olmak.” (LO, 328); **sakla-** “[«sağ»dan] 1. Gizlemek, setr, ihfâ, ketm etmek. 2. Beklemek, gözetmek, korumak, hıfız, vikaye, sıyanet etmek. 3. Kaldırıp bulundurmak, biri için yahut başka bir vakit için bırakmak.” (KAT, 1021); **saklan-** “1. Gizlenmek, ihtifâ etmek. 2. Hıfz olunup dayanmak.” (KAT, 1022), **saklat-** “1. Gizletmek, sert ve ihfâ ve ketm ettirmek. 2. Korutmak, bekletmek, hıfzettirmek. 3. Mahfuz bulundurmak, Biri için kaldırıp muhafaza ettirmek.” (KAT, 1022); **GTü. sakla-** “1. Elinde bulundurmak, tutmak. 2. Kaybolmaması, görünmemesi için gizli bir yere koymak. 3. Görünmesine engel olmak, ortalıkta bulundurmamak. 4. Bozulmadan doğal durumları ile durmasını sağlamak, korumak, muhafaza etmek. 5. Gizli tutmak, duyurmamak. 6. Birine vermek için ayırmak. 7. Korumak, esirgemek.” (TS, 2014-2015), **saklan-** “1. Kendini

saklamak, gizlenmek. 2. Saklama işi yapılmak. 3. Niteliğini yitirmemesi için korumak” (TS, 2015), **saklat-** “saklama işini yaptırmak” (TS, 2015)

Kelimenin anlam alanıyla ilgili olarak Arslan Erol, 11.yy’dan sonra Eski Anadolu Türkçesi döneminde oldukça genişlediğini ifade etmektedir (Arslan Erol, 2008: 448). Atmaca, kelimenin günümüzde anlam dairesini somut ve soyut yollarla genişlettiğini belirtmiştir (Atmaca, 2016: 628).

salımlaş- : < *salımlaş-* (< *salım+la-ş-*) **Karah. salımlaş-** “çarpmak ve saldırışmak” (DLT II, 258-4)

salıñula- : < *salıñula-* (< *salıñu+la-*) **Karah. salıñula-** “yukarıdan aşağı sarmak; taşlamak” (DLT III, 410-5)

salkılan- : < *salkılan-* (< *salkı+la-n-*) **salkılan-** “sölpüyüp sarmak” (TTS, 3274)

sallan- : < *sallan-* (< *sal+la-n-*) **EAT şalla-** “sallamak” (SN, 97-3); **şalla-** “hareket ettirmek, oynatmak” (KT, 186/7); **şallan-** “sallanmak, iki yana meyletmek” (MR, 14a/10); **Çağ. sallan-** “sallanmak” (FK, 114/7); **Osm. salla-** “Tahrik, tehzîz, cünbân etmek” (LO, 329), **sallama-** “itina etmemek, iplememek” (LO, 329), **sallandır-** “asakoymak” (LO, 329); **salla-** “1. Muntazam bir surette ve daima bir yolda oynatmak, tahrik etmek. 2. mec. Bir işi görmeyip tehir etmek” (KAT, 1026); **sallandır-** “1. Oynatmak, tahrik etmek. 2. Asmak, salb etmek. 3. mec. Yalan vaatlerle tavik ve tehir etmek.” (KAT, 1026), **sallan-** “1. Muntazam surette gidip gelerek oynamak, hırâm etmek. 2. mec. Düşmek üzere bulunmak, düşmesi, azli, sukutu yakın olmak.” (KAT, 1026); **GTü. salla-** “1. Düzenli bir biçimde ve hep aynı dorultuda hareket ettirmek. 2. Uydurmak, kafadan atmak. 3. Sarsmak. 4. mec. Beklenmedik bir başarı kazanmak. 5. mec. Zor durumda bırakmak. 6. *argo* Bir işi sürekli olarak başka bir zamana ertelemek, savsaklamak. 7. *argo* Vurmak, atmak”, **sallama-** *argo* “1. önem vermemek; 2. dikkate almamak, aldırmamak, ciddiye almamak” (TS, 2020), **sallan-** “1. Bağlı bulunduğu yerde gevşek duruma gelip yerinden oynamak, kımıldamak. 2. Bir şey belli noktasından bir yere bağlı kalmak şartıyla, o noktanın iki tarafına aynı doğrultuda ve sürekli olarak gidip gelmek. 3. Salıncak, hamak vb.nde kendini sallamak. 4. Güçlü bir biçimde sarsılabilmek, titremek. 5. mec. Vaktini boş ve yararsız işlerle uğraşarak geçirmek, oyalanmak, savsaklanmak. 6. mec. Makamından veya bulunduğu durumdan uzaklaşmak, yerini bir başkasına bırakmak tehlikesiyle karşılaşmak” (TS, 2020)

salsalatü'l-cereslen- : < *salsalatü'l-cereslen-* (<*salsalatü'l-ceres+le-n-*) **Osm. salsalatü'l-cereslen-** “çan sesi çıkarmak”, “Dûr şenîd-i râz olan dahî dil-âşînâlara/Salsalatü'l-cereslenür velvele-i derây-ı ney (ŞGD, G.338/5)

sālūslan- : < *sālūslan-* (< *sālūs+la-n-*) **Kıpçak sālūslan-** <Fa. +T. “kendini zahit, salih, büyük adam göstermek (İH)” (KıpçTS, 225)

samla- : <*samla-* (< *sam+la-*) **Karah. samla-** “ilâç etmek; sağaltmak (Yalnız kullanılmayıp “**emle-**” ile beraber gelir)” (DLT III, 298-5)

sancılan- : < *sancılan-* (< *sancı+la-n-*) **Osm. sancılan-** “sancıya uğramak, veda, incitmek” (LO, 331); **sancılan-** “sancıya uğramak, karın ağrısına tutulmak” (KAT, 1030); **GTü. sancılan-** “sancıya tutulmak” (TS, 2026)

sandıraqla- : < *sandıraqla-* (< *sandırağ+la-*) **Çağ. sandıraqla-** “sayaglamak, şaşkınlık ve hezeyan ile kelam söylemek, sersâm ve medhûş olmak, beyhûde-guy” (ŞSL, 369)

sañla- : < *sañla-* (< *sañ+la-*) **Karah. sañla-** “kuş pislemek” (DLT III, 403-18); **sañlat-** “kuş pisletmek” (DLT II, 359-6); **Harezmi sañgla-** “pislemek, sıçmak”(ME, 187-7); **siñgle-II** “pislemek, sıçmak” (bk. *sañgla-*) (ME, 187-7); **Kıpçak sanla-** “(Kuş, hayvan) pislemek (İH)” (KıpçTS, 226)

sanqula- : < *sanqula-* (<*sanqu+la-*) **Kıpçak sanquladı** “aptallaştı” (Kİ, 86); **Osm. sangıla-** “başsa sangılık gelmek, sersem olmak, tahayyür” (LO, 331); **sangıla-** “sersem olmak, şaşkınlık gelmek” (KAT, 1031); **GTü. sangıla-** “hlk. Sangı olmak, sersemleşmek, şaşkınlaşmak” (TS, 2028)

sanklat- : < *sanklat-* (< *sank+la-t-*) **Osm. sanklat-** “ava gidecek kuşu pinekte acıktırmak” (LO, 331); **sanklat-** “ava götürülecek atmaca gibi kuşu pinekte acıktırmak” (KAT, 1031)

sapala- : < *sapala-* (< *sapa+la-*) **Uyg. sapala-** “sabanla sürmek” (EUTS, 197); **Karah. sabanla-** “sapanla sürmek” (DLT III, 342-8); **Kıpçak sapanla-** “tarlayı sürmek, tarlaya ekin ekmek (TZ)” krş. *sapan-* (KıpçTS, 226)

sapla- : < *sapla-* (< *sap+la-*) **Uyg. sapla-** “saplamak, ok germek” (EUTS, 197); **Karah. sapla-** “sap yapmak”(DLT III, 296-15); **saplat-** “saplatmak, sap taktırmak” (DLT II, 344-21); **Çağ. sapla-** “saplamak, sap takmak” (ŞHD, 126a-13)

Uygur Türkçesinde “saplamak, ok germek” anlamında olan fiilin DLT’de “sap yapmak” anlamıyla karşılaşılmaktadır. Bu durumda kelimenin anlam gelişmesine uğradığı görülmektedir (Arslan Erol, 2008: 456).

şapla- : < *şapla-* (< *şap+la-*) **Osm. şapla-** “Şaplayup her birinüñ düşına rümh-i kahrın/ Yanyalı Arnabud’uñ ‘ırkına şatdurdı ciğer” (KçzİMD, 68); **şapla-** “Kuşluk nevâlesi ider âmâde güllere/Her gice şaplayup cigerin hâra ‘andelîb” (KçzİMD, 302); **sapla-** “sapına kadar alet sokmak, hançer, iğne, süngü, şiş tenşîb etmek” (LO, 332), **saplan-** “sokulmak, işlemek, teneşşüb, dalmak, zihin hülyaya, araba çamura batmak, kalmak, gemi kuma saplanmak, yüreğe hançer saplanmak” (LO, 332); **sapla-** “ 1. (Bir aleti) sapına kadar sokmak, batırmak. 2. Alelîtlak sokmak, batırmak, dikmek.” (KAT, 1032), **saplan-** “1. Sapa kadar girmek. 2. Alelîtlak sokulmak, batmak, girmek. 3. Batıp kalmak, sokulup çıkamamak. 4. mec. Bir fikirde ısrar edip durmak, zihin bir şeye dalıp ayrılmamak.” (KAT, 1032), **saplat-** “sokturmak, batırmak” (KAT, 1032); **GTü. şapla-** “hızla batırmak” (TS, 2031), **saplan-** “1. Hızla batmak. 2. Batma sonucu hareket edemez olmak, batıp kalmak” (TS, 2031), **saplat-** “saplama işini yaptırmak” (TS, 2032)

saraguçlan- : < *saraguçlan-* (< *saraguç+la-n-*) **Karah. saraguçlan-** “baş örtüsü örtmek” (DLT III, 205-2)

şarâla- : < *şarâla-* (< *şarâla-*) **Harezmi şarâla-** “saralamak” (ME, 90-3)

saranla- : < *saranla-* (< *saran+la-*) **Karah. saranla-** “pinti saymak, pintilere nispet etmek” (DLT III, 345-20)

sarığla- : < *sarığla-* (< *sarığ+la-*) **Karah. sarığla-** “sarılamak, sarı yapmak”(DLT III, 336-11); **GTü. sarılaş-** “sarı bir renk almak, sararmak” (TS, 2036), **sarılaştır-** “sarı duruma getirmek” (TS, 2036)

sarıñula- : < *sarıñula-* (< *sarıñu+la-*) **Karah. sarıñula-** “buz ve benzeri şeyler üstünden kaymak” bk. *seriñüle-* (DLT III, 409-26), *seriñüle-* “buz ve benzeri şeyler üstünden kaymak” bk. *sarıñula-* (DLT III, 409-26)

sarkaçlan- : < *sarkaçlan-* (< *sarkaç+la-n-*) **Karah. sarkaçlan-** “yerde yaban hindibasına benzer bir ot bitmek, karamuk otu bitmek” bk. *surkuçlan-* (DLT II, 271-15);

surkuçlan- [*] “yerde yaban hindibasına benzer bir ot bitmek; karamuk otu bitmek” (DLT II, 271-15)

sarla- : < *sarla-* (< *sar+la-*) **Karah. sarla-** “sarmak” (DLT III, 296-16), **sarlan-** “sarınmak, sarılmak” (DLT II, 246-28), **sarlaş-** “sarmakta yardım ve yarış etmek” (DLT II, 215-17), **sarlat-** “sardırmak” (DLT II, 346-4); **Harezmi sarla-** “sarmak, dolamak” (KE, 57v16); **sarlan-** “sarılmak, bürünmek” (TTS, 3317)

sarmalan- : < *sarmalan-* (< *sarma+la-n-*) **sarmalan-** “iyice sarılmak, bürünmek” (TTS, 3318)

sarplandır- : < *sarplandır-* (< *sarp+la-n-dır-*) **sarplandır-** “güçleştirmek” (TTS, 3322), **sarplan-** “doğumda güçlük çekmek” (TTS, 3322); **sarplaş-** “1. Sarp ve geçilmez olmak. 2. Müşkül ve zor olmak, güçleşmek.” (KAT, 1036); **GTü. sarplaş-** “sarp bir duruma girmek” (TS, 2040)

sarsala- : < *sarsala-* (< *sarsala-*) **sarsala-** “beri öte sarsmak” (TTS, 3323), **sarsılan-** “sarsılmak” (TTS, 3324)

sartla- : < *sartla-* (< *sart+la-*) **Karah. sartla-** “sart-tecimen, tacir-saymak” (DLT III, 444-10)

satıgla- : < *satıgla-* (< *satıg+la-*) **Karah. satıgla-** “satışmak” bk. *satıglaş-* (DLT III, 336-5), **satıglaş-** “satışmak” bk. *satıgla-* (DLT III, 336-6); **satıglaş-** “karşılıklı alış veriş yapmak” (KTKT, Kök: 150v/6=009/111); **EAT satılaş-** “birbirine satmak, alışveriş etmek” (MBHKT, 506)

satlan- [*]: < *satlan-* (< *sat+la-n-*) **Karah. satlan-** “cesaret göstermek, cüret etmek, atılmak (Çiğilce)” (DLT II, 248-10)

satula- : < *satula-* (< *satula-*) **Karah. satula-** “faydasız söz söylemek, gevezelik etmek” (DLT III, 323-14)

savatla- : < *savatla-* (< *savat+la-*) **savatla-** ft. ve: **savatmak** “(Hayvanatı) çayırda beslemek” (KAT, 1039)

savıkla-: < *savıkla-* (< *savık+la-*) **Uyg. savıkla-** “söylemek” (EUTS, 199)

savla- : < *savla-* (< *sav+la-*) **Kıpçak savla-** “dava etmek (TZ)” (KıpçTS, 229); **GTü. savla-** hlk. “iddia etmek” (TS, 2044)

savlaş- : < *savlaş-* (< *sav+la-ş-*) **Uyg. savlaş-** “sözleşmek, haberleşmek” (EUTS, 199); **Karah. savlan-** “söylenmek” (KB, 909); **sawla-** “söylemek, atalar sözü söylemek” (DLT III, 297-19), **sawlan- [*]** “atalar sözü söylemek” (DLT III, 199-28), **sawlaş-** “birbirine sav söylemek; salık vermek; herhangi bir şey üzerinde konuşmak” (DLT II, 216-2); **sawla-** “anlatmak” (KTKT, Kök: 233r/9=020/099), **savlaş-** “herhangi bir şey üzerine konuşmak, tartışmaya girmek” (KTKT, Kök: 33r/3=002/258); **savla-** “hikâye etmek, mesel iradetmek” (TTS, 3342); **GTü. savla-** hlk. “iddia etmek” (TS, 2044)

savla- fiili “günümüzde TS’de *halk dilinde* ‘iddia etmek’ olarak uzak bir anlama geçmiştir” (Atmaca, 2016: 947).

savsala- : < *savsala-* (< *savsa+la-*) **savsala-** “Avutmak, tehir etmek, Bir işi leyte le’alle ile geçirip yapmamak” (KAT, 1040)

şavûkla- : < *şavûkla-* (< *şavûk+la-*) **Harezmi şavûkla-** “pislemek, işemek” (ME, 234-3)

säwinçlän- : < *säwinçlän-* (< *säwinç+lä-n-*) **Uyg. säwinçlän-** “sevinmek” (ETG, 293); **sävinçlän-** “sevinmek, neşelenmek” (EUTS, 201); **Harezmi sev/wü/inçile-** “müjdelemek, sevinçli haber vermek” (KE, 105v20); **sevünçle-** < ET *sevinçle-* > *sevünçle-* < *sevünç+le-* “müjdelemek” (HŞ, 4099); **Kıpçak sövünçle-** “sevinç vermek, müjdelemek (CC, TZ)” (KıpçTS, 241); **Çağ. sévinçile-** “sevinmek” (ÇGT, 66/8)

sayıkla- : < *sayıkla-* (< *sayık+la-*) **Kıpçak sayıkla-** “(Uyuyan adam veya hasta) abuk subuk konuşmak (İH)” (KıpçTS, 229); **EAT sayuğla-** “sayıklamak” (SN, 76-8); **sayuğla-** “uykuda veya bir hastalığın verdiği dalgınlık sırasında anlamsız, tutarsız sözler söylemek, sayıklamak” (KT, 146/2); **Çağ. sayağla-** “sayıklamak” (ŞHD, 119a-10); **sayığla-** “hastalık buhrânında ve uyku hâlinde hezeyân kelâm söylemek” (ŞSL, 373), **sayağla-** “sayıqlamak, uykuda saçma sapan söylemek, hab ü ru yada perîşân-ğuyluk” (ŞSL, 393); **Osm. sayıkla-** “Bakıp merdâniyânın her biri bir güne sayıklar” (ŞGD, Tercî-i Bend3/3); **sayıklaş-** “birlikte sayıklamak” (TTS, 3350); **sayıkla-** “uykuda yahut hastalık içinde hezeyan etmek, haddinden ziyade gidip hezeyan etmek, bulup da bunamak” (LO, 336); **sayıkla-** “Uykuda veya sıtma dalgınlığında abuk sabuk söylemek, hezeyan etmek = *ft.* Bir şeyi çok arzu edip daima düşünmek, sayıklarcasına daima onu düşünüp hatırdan çıkarmamak.” (KAT, 1041); **GTü. sayıkla-** “1. Uykuda veya bir hastalığın verdiği dalgınlık sırasında anlamsız, tutarsız sözler söylemek. 2. mec. İsteddiği, özlediği bir şeyden sürekli söz etmek” (TS, 2049)

sayıkla- fiili günümüzde “uykuda veya bir hastalığın verdiği dalgınlık sırasında anlamsız, tutarsız sözler söylemek” anlamının yanında mecazlaşarak “istediği, özlediği bir şeyden sürekli söz etmek” anlamında da kullanılmıştır (Atmaca, 2016:803).

şaykalla- : < *şaykalla-* (< *şaykal+la-*) **Kıpçak şaykalla-** <Ar. +T. “cilâlamak (İH)” (KıpçTS, 230); **EAT şaykallan-** “cilalanmak” (TM, 46a-11); **şaykallan-** “cilalanmak” (BH, 56B/1); **şaykalla-** “cilâlamak, parlaklaştırmak” (MNHS, 73b.11); **şaykalla-** “cilâlamak, yüzü boyamak” (MR, 201a/17); **GTü. saykalla-** “saykal kullanarak parlatmak, cilalamak” (TS, 2050)

sayla- : < *sayla-* (< *say+la-*) **Çağ. sayla-** “saymak, hesaba almak” (ŞHD, 21b-8); **saylanıb** “bu dahi sayılıb hesab olub demektir” (AL, 275); **sayla-** “sebçek. intihab etmek, hisab tutmak” (ŞSL, 372), **saylan-** “hesâblanmak. muhterem, mesmû‘ olmak” (ŞSL, 372)

sayla- : < *sayla-* (< *say+la-*) **Kıpçak sayla-** “temizlemek, sağalmak (TZ)” (KıpçTS, 230)

sayla-: < *sayla-* (< *say+la-*) **Harezmi sayla-** “seçmek, tercih etmek” (KE, 132v8); **EAT sayla-** “seçmek” (SN, 146-12); **Çağ. saylaş** “seçilmiş, değer verilmiş” (ŞHD, 104a-4); **GTü. sayla-** hlk. “seçmek” (TS, 2050)

saylan- : < *saylan-* (< *say+la-n-*) **Çağ. saylan-** “sayılmak; itibar görmek” (FK, 156/7); **saylan-** “sayılmak, itibar görmek” (HBD, 16/2); **saylan-** “hesâblanmak. muhterem, mesmû‘ olmak” (ŞSL, 372); **sayla-** “hürmet etmek, saygı göstermek” (ÇGT, 24/4); **saylan-** (1) “sayılmak, itibar görmek” NH (ÇTS, 958)

sayramlan- : < *sayramlan-* (< *sayram+la-n-*) **Karah. sayramlan-** “su azalmak, sığ bir hal almak, su bir az çekilmek” (DLT III, 205-26)

sayrılan- : < *sayrılan-* (< *sayrı+la-n-*) **Kıpçak sayrılan-** “hastalanmak (TZ)” (KıpçTS, 230); **EAT sayrulan-** “hastalanmak” (TİKT, 6b/18)

saytalcıla- : < *saytalcıla-* (< *saytalcı+la-*) **Çağ. saytalcıla-** “turak üzer olan” (ŞSL, 371)

sebeplen- : < *sebeplen-* (< *sebepl+le-n-*) **sebeplen-** “geçinmek, taayyüş etmek, kifâf edinmek” (KAT, 1043); **GTü. sebeplendir-** “sebeplenme işini yaptırmak” (TS, 2052), **sebeplen-** “kendisine dolaylı olarak yarar sağlamak, yararlanmak” (TS, 2052)

seçlen- : < *seçlen-* (< *seç+le-n-*) **KökTü. seçlen-** “(teñri tarafından) seçilmek, ölmek (?)” (ETYSVİ, 466) “(a)dr(ı)lt(ı)m : s(ä)çl(änt(i)m : yita buñ-a (Ye 43/2)”

seferle- : < *seferle-* (< *sefer+le-*) **EAT** *seferle-* “seferden dönmek” (KG, 19b.4); *sefer seferle-* “sefere çıkmak, sefer halinde bulunmak” (TTS, 3361); *seferle-* “muharebeye gitmek, sefer etmek” (KAT, 1047); **GTü.** *sefer etmek* “gezmek, gezinti yapmak, yolculuk etmek” (TS, 2056)

segerle- : < *segerle-* (< *seger+le-*) **Kıpçak** *segerle-* “teşvik etmek” (TA, 45b/3)

segerle- : < *segerle-* (< *seger+le-*) **Kıpçak** *segerle-* “yermek” (TA, 45b/3)

sekelet- : < *sekelet-* (< *sekelet-*) **sekelet-** “sendeletmek, sektirmek” (TTS, 3372)

sektelet- : < *sektelet-* (< *sekte+le-t-*) **EAT** *sektelet-* <Ar.+T. “durdurmak” (BH, 8B/9); **GTü.** *sekteye uğratmak* “kesmek, kesintiye uğratmak” (TS, 2059)

selâmla- : < *selâmla-* (< *selam+la-*) **EAT** *selâmla-* “selam vermek” (KT, 186/4); *selamlamla-* “selamlamak” (DK, 294-13); *selâmla-* “selâm vermek” (MBHKT, 41b-6=4/86), *selâmlan-* “(Kendisine) selâm verilmek” (MBHKT, 41b-6=4/86); **Çağ.** *selamlaş-* “selamlaşmak” (ÇFK, 40b-7); *selâmlaş-* “selamlaşmak” Sİ (ÇTS, 965); *selâmla-* “selâm vermek, ve usûl-i askeriyyece silâhla veya top endâhtıyla resm-i selâmı ifa etmek” (KAT, 1050), *selâmlaş-* “birbirine selâm vermek, selâm alıp vermek” (KAT, 1051); **GTü.** *selamlamla-* “Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine sözle veya işaretle bir nezaket gösterisi yapmak, selam vermek, esenlemek” (TS, 2061), *selamlan-* “selamlama işi yapılmak” (TS, 2061), *selamlaş-* “1. Birbirine selam vermek, esenleşmek. 2. Çok az tanışmak” (TS, 2061)

selekke- : < *selekke-* (< *selek+le-*) **Kıpçak** *selekke-* “gerinmek (İH)” (KıpçTS, 231)

semenlen- : < *semenlen-* (< *semen+le-n-*) **Osm.** *semenlen-* “(Yasemin çiçeği için) çiçeklenmek” (NbDS, G.339/1) “Açılmış gül gül olmuş şafha-i rüyı semenlenmiş/Leţâfet kat kat olmuş ‘arızında nesterenlenmiş”

sendele- : < *sendele-* (< *sendele-*) **Çağ.** *sendele-* “sersâm olmak, sarsılmak, iki yana divrülür gibi yürümek” (ŞSL, 376); **Osm.** *sendele-* “Sahihi senderemek. Ayak üzere iken sürçer gibi sarsılmak, sallanmak, iki yana devrilir gibi yürümek, sekindiri, tezelzül.” (LO, 338); *sendele-* “ayakta duramayıp sarsılmak” (KAT, 1054); **GTü.** *sendele-* “1. Dengesi bozularak düşecek gibi olmak, adımlarını şaşırmaq. 2. mec. Herhangi bir olay

karşısında ne yapacağını şaşırarak kadar sarsılmak” (TS, 2065), **sendelet-** “sendeleme işini yaptırmak” (TS, 2065)

senetleş- : < *senetleş-* (< *senet+le-ş-*) **senetleş-** “senet alıp vermek, alıp vereceğe vesair muamelât ve hukuka müteallik senet mübadele etmek” (KAT, 1054); **GTü. senetleş-** “birbirine senet vermek” (TS, 2066)

sengerle- : < *sengerle-* (< *senger+le-*) **Çağ. sengerle-** “bir mahalli müstahkem itmek, tâbya kılmak” (ŞSL, 377)

senle- : < *senle-* (< *sen+le-*) **Karah. senle-** “sen demek” (KB, 4311); **senle-** “Sen” diye aytamak; küçük sayılmak (DLT III, 298-13), **senlet-** “Sen” ile aytatmak. (DLT II, 347-9)

sepile- : < *sepile-* (< *sepi+le-*) **Osm. sepile- (sepi-)** “deriyi tabaklamak” (TTS, 3387), **sepilen-** “deri tabaklanmak” (TTS, 3387), **sepilet-** “deriyi tabaklatmak” (TTS, 3387); **sepile-** “Kürk terbiye, dibağat etmek. Kürkün sepisini yapmak, sepi çubuğu soruşunda postu dövdükleri deynek.” (LO, 338); **sepile-** *sepili* bk: *sepilmek, sepili*. (KAT, 1055); **GTü. sepile-** “deri, post vb.ni kullanabilecek bir duruma getirmek için çeşitli işlemlerden geçirmek, uygulamak, tabaklamak” (TS, 2068), **sepilen-** “sepileme işi yapılmak, tabaklanmak” (TS, 2068)

sergekle- : < *sergekle-* (< *sergek+le-*) **Karah. sergekle-** “yalpalanmak, iki yana sallanmak” (DLT II, 289-11)

serinle- : < *serinle-* (< *serin+le-*) **Osm. serinle-** “az soğuk mülattaf olmak” (LO, 339); **serinle-** *fl. ve: serinlen-* (KAT, 1058), **serinlen-** “az ve lâtif surette soğuk olmak, hafif surette soğuk” (KAT, 1058), **serinleş-** *fl. bk. serinle-* (KAT, 1058), **serinlet-** “az ve lâtif surette soğutmak, tazeletmek, taravet vermek” (KAT, 1058); **GTü. serinle-** “1. Hava serin bir duruma gelmek, hafifçe soğumak, serinleşmek. 2. Hafif soğukluk duymak. 3. mec. Biraz avunarak ferahlamak.” (TS, 2072), **serinlendir-** “serinlenme işini yaptırmak” (TS, 2072), **serinlen-** “serinlik duymak” (TS, 2072), **serinleş-** “serin duruma gelmek, serinlemek, serinlik vermek” (TS, 2072), **serinlet-** “serin duruma getirmek, serinlik vermek” (TS, 2072)

ser-keşlendir- : < *ser-keşlendir-* (< *ser-keş+le-n-dir-*) **Osm. serkeşlendir-** *ser-keş* “dikbaşı, başkaldıran; inatçı; itâatsiz”, “Niçün ma’nâ-yı rengin lafzı âteşlendirir bilmem/Surâhîyi mey-i gül-renk serkeşlendirir bilmem” (ŞGD, G.255/1)

serlen- : < *serlen-* (< *ser+le-n-*) **EAT serlen-** “aklı başından gitmek, başıboş dolaşmak”, “Kılur beni ser-i zülfi esîr bir kıl ile/Egerçi ben dahı bu ortalıhda serlenürem” (KBD, G.1166/8)

sersemle- : < *sersemle-* (< *sersem+le-*) **Osm. sersemle-** “şaşırmak, hayret ve dehşet istilâ etmek, ahmak, unutkan olmak, darbeden medhuş olmak” (LO, 340); **sersemle-** “1. Sersem olmak, baş dönüp, beyin bulanmak. 2. Alıklaşmak, budala olmak. 3. Medhûş ve hayran ve unutkan olmak.” (KAT, 1060); **GTü. sersemle-** “sersem duruma gelmek” (TS, 2074), **sersemleş-** “sersem duruma gelmek” (TS, 2074), **sersemleştir-** “sersemleşme işini yaptırmak” (TS, 2074), **sersemlet-** “sersemlemesine sebep olmak” (TS, 2074)

sertleş- : < *sertleş-* (< *sert+le-ş-*) **Osm. sertleş-** “Sertlenmek, sonradan tünd, dürüş olmak, istidâd, tehaşşün. Sertlendirmek” (LO, 340); **sertlen-** “sertleşmek” bk. *sertleş-* (KAT, 1061), **sertlendir-** “sertleştirmek” bk. *sertleştir-* (KAT, 1061), **sertleş-** “1. Sert olmak, katılaşmak. 2. Zor ve kuvveti artmak. 3. Daha keskin ve sert olmak.” (KAT, 1061), **sertleştir-** “1. Sert hâline koymak, sert etmek, katılaştırmak. 2. Kuvvetli ve zorlu etmek. 3. Daha keskin ve sert yapmak.” (KAT, 1061); **GTü. sertlen-** “sert bir tavır almak, sertleşmek” (TS, 2075), **sertleş-** “1. Sert bir durum almak, katılaşmak. 2. Gücü artmak, zorlu bir durum almak. 3. tıp Erkeklik organı, içindeki damarlara kan dolması ile birlikte sert ve dik duruma gelmek. 4. mec. Bir kimsenin davranış veya sözleri sert, kırıcı olmak.” (TS, 2075), **sertleştir-** “sert bir duruma getirmek, sertleşmesine sebep olmak” (TS, 2075)

seslen- : < *seslen-* (< *ses+le-n-*) **Osm. seslen-** “Gümgeşte kıldı nağmeler ol denlü bezmi kim/Birbirlerine neyzen ü hânende seslenir” (ŞGD, G.121/3); **sesle-** “dinlemek, kulak vermek, iplemek” (LO, 340), **seslen-** “çağırarak, çığırarak, tınlamak, ötmek” (LO, 340); **sesle-** “dinlemek, kulak vermek” (KAT, 1061), **seslen-** “1. Çağırarak. 2. Çağırana cevap vermek, efendim, buradayım, gibi bir sözle işittiğini anlatmak.” (KAT, 1061); **GTü. sesle-** hlk. “1. Dinlemek, kulak vermek. 2. Çağırarak” (TS, 2078), **seslendir-** “1. Sesli duruma getirmek, sesli olmasını sağlamak. 2. Hissedilen bir duyguyu, düşünülen bir fikri dile getirmek, duyurmak. 3. *sin.* ve *TV Sesi*, çekimden

sonra film üzerine geçirmek, kaydetmek. 4. Bir müzik eserini okumak” (TS, 2078), **seslen-** “ 1. Uzaktan bağırarak çağırmak, ünlemek. 2. Bir şey söylemek için sesini çıkarmak veya cevap vermek. 3. mec. Sözü birine veya birilerine yöneltmek, birine karşı söylemek, hitap etmek” (TS, 2078), **seslet-** “sesleme işini yaptırmak” (TS, 2078)

sevāblan- : < *sevāblan-* (<*sevāb+la-n-*) **EAT** *sevāblan-* <Ar.+T. “sevaplanmak, faydalanmak” (MR, 199a/2)

sevdā-zedelen- : < *sevdā-zedelen-* (<*sevdā-zede+le-n-*) **Osm.** *sevdā-zedelen-* “aşka tutulmuş” (NbDS, G.685/8) “Çokdur bu kadar sebze-i nev-hīz-i ma‘ānī/Sevdā-zedelenmiş çemen-i yābisümüzde”

severlen- : < *severlen-* (< *sev-er+le-n-*) **severlen-** “kendisini sever göstermek, âşık geçinmek” (TTS, 3396)

seyekle- : < *seyekle-* (< *seyek+le-*) **seyekle-** (*seyikle-*) “kırığı, çıkığı ince tahtalarla sarmak” (TTS, 3400), **seyeklen-** (*seyiklen-*) “kırık ve çıkık, ince tahtalarla sarılmak” (TTS, 3400)

seyrekleş- : < *seyrekleş-* (< *seyrek+le-ş-*) **seyrekleş-** “Arası açılmak. Açık veya nadir olmak, mekân ve zamanca aralıklı olmak” (KAT, 1065), **seyrekleştir-** “arasını açmak, mekân veya zamanca aralık etmek, açmak” (KAT, 1065); **GTü.** *seyrekleş-* “seyrek duruma gelmek, seyrelmek” (TS, 2084), **seyrekleştir-** “seyrek duruma getirmek, aralamak, seyreltmek” (TS, 2084)

sezerlen- : < *sezerlen-* (< *sez-er+le-n-*) **sezerlen-** “sezer gibi olmak” (TTS, 3400), **sezikle-** (*seziklen-*) “sezer, anlar gibi olmak” (TTS, 3401)

şifatla- : < *şifatla-* (< *şifat+la-*) **Kıpçak şifatla-** <Ar. +T. “özellik kazandırmak, nitelemek (Gİ, KF)” (KıpçTS, 234); **EAT** *şifatlan-* “şifatlanmak, hâiz olmak” (KKMU, 23b/1); **şifatlan-** “nitelik kazanmak” (EATKT, 146b/7); **şifatla-** “nitelemek” (MR, 184b/1), **şifatlan-** “nitelik kazanmak, sıfat kazanmak” (MR, 220b/18); **GTü.** *şifatlandır-* “herhangi bir kimseye bir sıfat veya unvan vermek” (TS, 2088)

sıgırla- : < *sıgırla-* (< *sıgır+la-*) **Karah.** *sıgırla-* “sığırdan saymak, sığıra nispet etmek” (DLT III, 331-28)

sıġla- : < *sıġla-* (< *sıġ+la-*) **Kıpçak** *sıġla-* “aġlamak” (MN, 21B/8); **EAT** *sıġla-* “aġlamak, sızlamak” (DK, 42-7); **Osm.** *sıkla-* “aġlamak, göz yaşı dökmek, sızlamak” (TTS, 3412); *sıkla-* “sıkınarak aġlamak” (LO, 342); *sıkla-* “1. Sıkılarak zorla aġlamak. 2. Islık çalmak.” (KAT, 1069)

sıġlan- : < *sıġlan-* (< *sıġ+la-n-*) **Karah.** *sıġlan-* “etkilemek” (KTKT, Ünlü: 393v/3=055/044)

sıkıla- : < *sıkıla-* (< *sıkı+la-*) *sıkıla-* “Tüfek doldurmak, İştidâd, muzîk” (LO, 342); **GTü.** *sıkıla-* “1. Sıkı duruma getirmek. 2. Sıkıştırmak. 3. Dolma tüfek, tabanca vb. ateşli silahları ağızdan doldurup sıkıştırmak. 4. İyice tembih etmek. 5. mec. Bunaltmak. 6. mec. Zorlamak.” (TS, 2092), *sıkılan-* “sıkılama işi yapılmak” (TS, 2092), *sıkılaştır-* “sıkı duruma getirmek” (TS, 2092)

sıklan- : < *sıklan-* (< *sık+la-n-*) **Osm.** *sıklan-* “müte’âkib olmak, te’âkub etmek” (LO, 342), *sıklaş-* “seyrek vukua gelmekte olan şey sık sık zuhur etmeye başlamak, tekerrür, tevâlî, tekessür, tetâbu, kesb-i sür’at” (LO, 342); *sıklan-* “sık vuku bulmak, sıklaşmak, teakup etmek” (KAT, 1069), *sıklaş-* “1. Birbirine yakın gelmek, araları azalmak. 2. Birbiri arkasında ve aralıksız vuku bulmak.” (KAT, 1069), *sıklaştı-* “1. Yaklaştırmak, birbirine yakın getirmek, daha bitişik yapmak. 2. Daha sık vuku buldurmak.” (KAT, 1069); **GTü.** *sıklaş-* “sık duruma gelmek veya sıkça ortaya çıkmak, sık görülmek” (TS, 2094), *sıklaştı-* “sık duruma getirmek veya sıkça yapmak, sayısını artırmak” (TS, 2094)

sıla- : < *sıla-* (< *sıla-*) **Harezmi** *sıla-* “el sürmek, sıvazlamak” (KE, 63r12); *sıla-* “elini sürmek” (İBML, 62); **Kıpçak** *sıla-* “meshetmek, sıġamak” (İM, 238a/2); *sıla-* “sıvamak” (KFT, 172a/16), *sıla-* “sıvamak” (KFT, 352b/34); *sıla-* (**I**) “sıvazlamak, okşamak (CC, İM, KFT)” (KıpçTS, 234); *sile-* “elini bir şeyin üstünde gezdirmek (İH)” (KıpçTS, 236); **Çağ.** *sıla-* “okşamak” (LM, 1704); *sile-* “dokunmak, hafifçe değmek” (RSL, T717a9); *sıla-* “sıvazlamak, okşamak” (ŞHD, 58a-11); *sile-* “sevmek, okşamak, sıvazlamak” (ŞT, 72b-9); *sıladı* “sıgadı demektir” (AL, 281); *sılan-* “kendi kendini savunmak, kendi kendini sıvazlamak” ML (ÇTS, 983); *sıġazla-* “sıvazlamak” (TTS, 3405); **GTü.** *sıvazla-* “1. Bir şeyin üstünde yavaş yavaş, hafifçe el gezdirmek. 2. Okşamak.” (TS, 2104), *sıvazlan-* “sıvazlama işi yapılmak” (TS, 2104), *sıvazlat-* “sıvazlama işini yaptırmak” (TS, 2104)

sılan- : < *sılan-* (< *sılan-*) **Kıpçak** *sılan-* “kaplanmak, örtülmek” (İM, 124a/8)

şımarla- : < *şımarla-* (< *şımar+la-*) **EAT** *şımarla-* “ısmarlamak” (YZ, 78v4); *şımarla-* “tenbih etmek; emanet etmek” (SN, 111-6); *şımarla-* “emanet etmek, tevdi etmek” (KT, 169/12) (krş. *ısmarla-*); *şımarla-* “ısmarlamak, tembih etmek” (KKMU, 67a/6); *şımarla-* “Çün geldi ışk milkini ana sımarladum/ Tedbîr-i memleket hele kaldı be-rây-ı ışk” (KBD, G.1/6); *şımarla-* “1. Ismarlamak, tevdi etmek, emanet etmek. 2. Tenbih etmek” (TTS, 3427-3428)

sınarla- : < *sınarla-* (< *sınar+la-*) **Kıpçak** *sınarla-* “teşvik etmek, kandırmak (İH)” (KıpçTS, 235)

sınçıla- : < *sınçıla-* (< *sınçı+la-*) **Kıpçak** *sınçıla-* “kullanmak, tecrübe etmek (BV)” (KıpçTS, 235)

sınçla- : < *sınçla-* (< *sınç+la-*) **Kıpçak** *sınçla-* “gözlemek, göz önüne almak, düşünüp taşınmak (CC)” (KıpçTS, 235)

sînarla- : < *sînarla-* (< *sînar+la-*) **Karah.** *sînarla-* “yalnız ve yardımcısız bulduğu için zayıf görüp öç almak” (DLT III, 409-1); **Harezmi** *sîngarla-* “muhtaç etmek” (ME, 144-1), *sîngarlan-* “zaruret, çaresizlik” (ME, 144-1); **EAT** *sînarla-* “sıkıştırmak, horlamak, hor görmek” (KG, 138b.4); *sînarla-* “horlamak” (TTS, 3434)

şınuqlulan- : < *şınuqlulan-* (< *şınuq+lu+la-n-*) **EAT** *şınuqlulan-* “kırılmak, kırılmış olmak” (ŞD, K.IX/18); *şınuqlulan-* “kırılıp bükülmek” (TTS, 3447)

sıpala- : < *sıpala-* (< *sıpa+la-*) **Çağ.** *sıpala-* “mihribānlık, tarahhüm ve teleffüt itmek, ohşamak, sığamak, arka ve baş sıplamak. hariden ve māliden mesās” (ŞSL, 393)

şıralan- : < *şıralan-* (< *şıra+la-n-*) **EAT** *şıralan-* “sıralanmak” (EATKT, 639b/7), *şıralaş-* “sıralanmak” (EATKT, 565b/7); *şırala-* “1. Sıraya koymak, dizmek. 2. Birbiri arkasında söylemek, arasını kesmeksizin irat etmek = *fl.* (Çocuk) yastık ve duvarlara tutunarak yürümeye başlamak: *Daha yürümüyor ama sıralıyor.*” (KAT, 1071), *şıralan-* “sıraya konmak, dizilmek, bir dizi teşkil edecek surette tertip olunmak” (KAT, 1071), *şıralat-* “sıraya koydurmak, bir diziye dizdirmek” (KAT, 1071); **GTü.** *şırala-* “1. Birbiri ardı sıra veya yan yana koyarak sıra durumuna getirmek. 2. Art arda söylemek, sayıp dökmek. 3. Belirli bir düzene göre yerleştirmek veya düzenlemek, sıraya koymak. 4. Söylenecek, yazılacak, yapılacak şeylere zihinde gerekli düzeni vermek. 5. Aynı davranışı birbiri ardınca birçok kez yapmak. 6. Aynı davranışı birçok

şey üstünde tekrarlamak. 7. Küçük çocuk tutunarak yürümeye başlamak, tutunarak yürümek” (TS, 2099), **sıralandır-** “sıralanma işini yaptırmak” (TS, 2099), **sıralan-** “1. Sıra oluşturacak biçimde yer almak. 2. Sıraya, düzene konulmak” (TS, 2099), **sıralat-** “sıralama işini yaptırmak” (TS, 2099)

sırla- : < *sırla-* (< *sır+la-*) **Karah.** **sırla-** “sırlamak, sır vurmak” (DLT III, 296-27); **sırlan-** “-İşe- hazırlanmak; sırlanmak” (DLT II, 247-3), **sırlat-** “sırlatmak” (DLT II, 346-8); **GTü.** **sırla-** “bazı nesnelere, toprak kaplara sır(I) sürmek” (TS, 2101), **sırlan-** “sırlama işi yapılmak” (TS, 2101)

sırla- : < *sırla-* (< *sır+la-*) **Kıpçak** **sırla-** “(Ağaç) oymak, işlemek (CC)” (KıpçTS, 235)

sırtla- : < *sırtla-* (< *sirt+la-*) **Karah.** **sırtla-** “kuyruğu ipe bükme; (Oğuzca) küçük bir dereden yukarı çıkmak” (DLT III, 444-16)

sırtlan- : < *sırtlan-* (< *sirt+la-n-*) **Çağ.** **sırtlan-** “arkaya almak, arkasına koymak” ŞSL (ÇTS, 986); **Osm.** **sırtla-** “Arkaya almak. Sırtı dayamak, müzaheret” (LO, 344); **sırtla-** “Arkasına almak, sırtına yüklenmek = *fl.* Sırtını dayamak, arka vermek, dayanmak.” (KAT, 1073); **GTü.** **sırtla-** “1. Sırtına alıp yüklenmek. 2. mec. Birinin, bir şeyin sorumluluğunu, yükünü veya geçimini üzerine almak” (TS, 2103); **sırtlan-** “1. Sırtlama işi yapılmak. 2. mec. Sorumluluk almak, üstüne almak” (TS, 2103)

sıtmalan- : < *sıtmalan-* (< *sıtma+la-n-*) **Osm.** **sıtmalan-** “sıtmaya müptelâ olmak” (LO, 344); **sıtmalan-** “sıtmaya tutulmak, sıtması olmak” (KAT, 1073); **GTü.** **sıtmalan-** “sıtmaya tutulmak” (TS, 2103)

sıvıklaş- : < *sıvıklaş-* (< *sıvık+la-ş-*) **sıvıklaş-** “mayi haline gelmek” (TTS, 3464); **GTü.** **sıvıklaştır-** “sıvık duruma getirmek” (TS, 2104)

sızanğla- : < *sızanğla-* (< *sızanğ+la-*) **Harezmi** **sızanğla-** “sızmak” (ME, 171-7)

sızgunla- : < *sızgunla-* (< *sızgun+la-*) **Harezmi** **sızgunla-** “sızıntı olmak” (ME, 19-3)

sızla- : < *sızla-* **Kıpçak** **sızla-** (I) “sızmak (TZ)” (KıpçTS, 236)

sızla- : < *sızla-* **Kıpçak** **sızla-** (II) “sıkılmak (TZ)” (KıpçTS, 236)

sızla- : < *sızla-* (< *sızı+la-*) **Uyg.** **sızlat-** “sızlatmak” (EUTS, 204); **sızla-** “sızlamak” (EUTS, 205), **sızlat-** “sızlatmak” (EUTS, 205); **Karah.** **sızla-** “sızlamak, ağrımak” (DLT III,

297-10), **sızlat-** “sızlatmak, soğuktan ağrı veya sızı duyurmak” (DLT II, 346-12); **EAT sızla-** “sızlamak, acımak” (DK, 24-8), **sızlat-** “sızlatmak, ağlatmak” (DK, 223-6); **Çağ. sızle-** “ağrıtmak, müteellem olmak, iştikâ ve bükâ ve tazallüm” (ŞSL, 396); **Osm. sızla-** “sızısı ortaya çıkmak, sızısı olmak” (FD, 3936); **sızla-** “Dönüp dönüp baña bakdukça sîh-i ğamda gönül/Yanup yürek cigerüm sızladı kebâb gibi” (KçzİMD, 582); **sızla-** “ağrıtmak, müte'ellim olmak, bükâ, iştikâ etmek, hayvanat sinleyip kıkırdamak” (LO, 345), **sızlan-** “teşekkî, tezallüm-i hâl etmek, yavrular civildemek, hayvan elemle sinlemek” (LO, 345), **sızlat-** “incitip ekdâr etmek” (LO, 345); **sızla-** “acı acı ağrıtmak, derinden veca vermek, sançmak” (KAT, 1074), **sızlan-** “ağlaşmak, teşekkî, tazallüm etmek” (KAT, 1074), **sızlat-** “ağrıtmak, incitmek” (KAT, 1074); **GTü. sızla-** “1. Hafifçe ağrıtmak. 2. Yakınmak” (TS, 2106), **sızlan-** “kendine yapılan bir haksızlığı, kendisini tedirgin eden bir durumu, çare bulması veya sadece sıkıntısına ortak olması için karşısındakine anlatmak, yakınmak, şikâyet etmek, şekva etmek, tazallüm etmek” (TS, 2106), **sızlat-** “sızlamasına sebep olmak” (TS, 2106)

siftahla- : < *siftahla-* (< *siftah+la-*) **Osm. siftahla-** “işin ilk icrasına mübaşeret etmek, işin icrasında ön ayak olmak” (LO, 345); **siftahla-** “alışverişte veya bir işte bed' etmek, siftah etmek, mübaşeret etmek” (KAT, 1075); **GTü. siftahla-** “1. Bir şeyi ilk kez satmak, siftah etmek. 2. Turfanda bir şeyi ilk kez yemek.” (TS, 2108)

sihirle- : < *sihirle-* (< *sihir+le-*) **sihirle-** “büyü etmek” (KAT, 1076); **GTü. sihirle-** “büyülenmek” (TS, 2109)

silâhlan- : < *silâhlan-* (< *silâh+la-n-*) **EAT silâhlan-** “silâhlı olmak, silahlanmak” (MBHKT, 40b-3); **silâhlandır-** “silâh vermek, teslîh etmek” (KAT, 1077), **silâhlan-** “silâh edinmek, yaraklanmak, silâh takmak, silâha sarılmak” (KAT, 1077); **GTü. silahla-** “silahlandırmak” (TS, 2110), **silahlandır-** “silahlı duruma getirmek” (TS, 2110), **silahlan-** “silahlı duruma gelmek” (TS, 2110)

sile- : < *sile-* (< *sile-*) **Çağ. sile-** “‘izzet ve hürmet ve ri‘âyet itmek, telatıf ve ta‘atıf eylemek, mihribânlık göstermek” (ŞSL, 399)

simlâ- : < *simlâ-* (< *sim+lâ-*) **Uyg. simlâ-** “eritmek, ezmek” (EUTS, 205)

siñillen- : < *siñillen-* (< *siñil+le-n-*) **Karah. siñillen-** “kız kardeş edinmek” (DLT III, 408-17)

siñirle- : < *siñirle-* (< *siñir+le-*) **Karah.** *siñirle-* “sinir sarmak” (DLT III, 409-9), *siñirle-* “sinirlenmek; siniri çoğalmak; sinir sarılmak” (DLT III, 407-15); **EAT** *siñirle-* hayvanın arka ayaklarının sinirini kesmek, arka ayaklarından vurmak, hareketsiz bırakmak, vurup yıkmak (DK, 76-9); *siñirle-* “ayaklarını keserek öldürmek” (EATKT, 401a/1); **Çağ.** *siñirle-* “cengde atların bacağına ‘arkûbı kesüb telef-i ‘ırk itmek, atın ribâtını çıkarmak, izince gitmek, arkasına düşmek” (ŞSL, 402); **Osm.** *siñirle-* “hareket edemez hale koymak için vurup ayak sinirlerini kesmek” (TTS, 3478); *sinirle-* “Cenkte atların bacağına, arkûbunu kesip telef etmek. Etek, ribat ve evtârını çıkarak, temizlemek” (LO, 346); *sinirle-* “1. Etin sinirlerini çıkarıp temizlemek. 2. Muharebede mecruh ve hasta atın bacağı sinirlerini kesip itlâf etmek.” (KAT, 1080); **GTü.** *sinirlendir-* “sinirlenmesine sebep olmak” (TS, 2118-2119), *sinirlen-* “duygu ve davranışlarını denetleyemeyecek duruma gelmek, öfkelenmek, köpürmek, feveran etmek” (TS, 2119)

“Kelime, birbirine yakın yeni anlamlarla genişlemiştir” (Arslan Erol, 2008: 470).

sinle- : < *sinle-* (< *sin+le-*) **Kıpçak** *sinle-* “gizlenmek, saklanmak (İH)” (KıpçTS, 237)

siñilä- : < *siñilä-* (< *siñi+lä-*) **Uyg.** *siñilä-* “feryat etmek” (ETG, 294); *siñila-* “ağlamak” (EUTS, 204); *siñilä-* “feryat etmek” (EUTS, 206); **Karah.** *siñila-* “soğuktan zırcırmak; donacak halde soğumak; çınlamak” bk. *siñile-* (DLT III, 405-10), *siñile-* “soğuktan zırcırmak, donacak halde soğumak, çınlamak” (DLT III, 405-10); **Harezmi** *siñile-* I “sızlanmak” (ME, 187-4); **EAT** *siñile-* “inilti ses çıkarmak” (TİKT, 3a/18); *siñile-* “zingildemek, köpek inlemek, köpek ince sesle sızlanmak” (DK, 47-1); **Osm.** *siñile-* (*siñile-*, *sinle-*, *siñilde-*) “inilti ses çıkarmak” (TTS, 3477); *sinle-* “Hayvanat gizli ve sinsi sinsi inlemek, yavrular bükâ, teşekkî etmek, sızlanmak, hayvanat ufkurmak” (LO, 346); *sinle-* “(Vahşi hayvan) derinden inlemek” (KAT, 1080)

Kelimenin Uygur Türkçesinde ‘feryat etmek’ anlamında kayıtlı olduğu, DLT’de buna ek olarak “soğuktan zırcırmak; donacak halde soğumak; çınlamak” anlamı kazandığı ve TTS’de “inilti ses çıkarmak” şeklinde yer aldığı görülmektedir. Bu da kelimenin anlam genişlemesine uğradığını göstermektedir (Arslan Erol, 2008: 470).

sirkele- : < *sirkele-* (< *sirke+le-*) **Karah.** *sirkele-* “-Bir şeye- sirke katmak; -baştan- sirke toplamak” (DLT III, 353-22); *sirkelen-* “sirkelenmek; -baş- bir yavrusu –sirke- ile dolmak” (DLT III, 202-27); *sirkelen-* “1. Suratını ekşitmek, canı sıkılmak. 2. Yayık

çalkalanırken, yoğurt köpürüp domur domur olmak” (TTS, 3489); **GTü. sirkelen-** “1. Birçok sirke türemek. 2. İçine sirke konmak” (TS, 2121)

sitâyişle- : < *sitâyişle-* (< *sitayiş+le-*) **EAT sitâyişle-** <Fa.+T. “övmek” (SN, 42-11)

sivrileş- : < *sivrileş-* (< *sivri+le-ş-*) **sivrileş-** “1. Ucu ince ve keskin olmak. 2. Boy atmak, incelip uzamak.” (KAT, 1083); **GTü. sivrileş-** “1. Sivri duruma gelmek. 2. mec. Genel tutum veya geleneklerin dışında davranmak. 3. mec. Dikkat çekici sözler söylemek. 4. mec. Kırıcı sözler söylemek.” (TS, 2124), **sivrileştir-** “sivri duruma getirmek” (TS, 2124)

siyehlen- : < *siyehlen-* (< *siyeh+le-n-*) **Osm. siyehlen-** “Giyinmiş gül ocağından palâsı/ Şererlerden siyehlenmiş libâsı” (ŞGD, Me3/6); **siyahlan-** “kararmak, siyah olmak” (KAT, 1083), **siyahlat-** “karartmak, tesvit etmek” (KAT, 1083); **GTü. siyahlan-** “siyahlaşmak” (TS, 2125), **siyahlaş-** “rengi karaya dönmek, kararmak” (TS, 2125), **siyahlaştır-** “siyahlaşma işini yaptırmak” (TS, 2125), **siyahlat-** “rengini karaya çevirmek, karartmak” (TS, 2125)

sizle- : < *sizle-* (< *siz+le-*) **Karah. sizle-** “aytarken büyülemek” (DLT III, 298-16), **sizlet-** “‘Siz’ diye aytatmak, hitap ettirmek” (DLT II, 347-10)

sämäglä- : < *sämäglä-* (< *sämäg+lä-*) **Uyg. sämäglä-** “cenaze töreni tertipleme” (EUTS, 200)

soğala- : < *soğala-* (< *soğa+la-*) **Çağ. soğala-** “harbe ucu ile birisini sançmak, dürtmek” (ŞSL, 384)

soguklan- : < *soguklan-* (< *soguk+la-n-*) **Karah. soguklan-** “soğuk bulmak veya soğuk saymak” (DLT II, 267-2); **sovuklan-** “serinlemek” (TTS, 3523); **soğukla-** “soğuk almak” (LO, 348); **soğukla-** “soğuk almak, soğuktan üşüyüp hastalanmak” (KAT, 1086); **GTü. soğukla-** hlk. “üşüterek hastalanmak, soğuk almak” (TS, 2130), **soğuklaş-** “1. Soğumak. 2. mec. İlgisiz, isteksiz, soğuk davranmak. 3. mec. Bir şey sevimsiz bir durum almak” (TS, 2130), **soğuklaştır-** “soğuk duruma getirmek” (TS, 2130)

sokla- : < *sokla-* (< *sok+la-*) **sokla-** “sokuşturmak, sokmak” (TTS, 3500)

soqlan- : < *soqlan-* (< *soq+la-n-*) **Uyg. soqlan-** “arzu ve iştihak duymak, özlemek” (EUTS, 208); **Harezmi soklan-** “açgözlülük etmek” (İBML, 62); **Kıpçak soqlan-** “isteği artmak (TZ)” (KıpçTS, 239), **soqlandır-** “teşvik etmek (TZ)” (KıpçTS, 239)

sola- : < *sola-* (< *so+la-*) **Uyg. sola-** “zincirlemek (?)” (ETG, 294), **sola-** “1. Bir yerde olmak, bulunmak; 2. Zincire vurmak, bağlamak (EUTS, 208), **solat-** “getirtmek, kapatmak” (EUTS, 208)

soluklan- : < *soluklan-* (< *soluk+la-n-*) **Osm. soluklan-** “soluk almak, istirahat etmek” (LO, 349); **soluklan-** “geniş ve rahat nefes almak, rahatlamak” (KAT, 1087); **GTü. soluklan-** “1. Rahat bir biçimde soluk almak. 2. Dinlenmek.” (TS, 2135), **soluklandır-** “soluklanma işini yaptırmak” (TS, 2135)

songla- : < *songla-* (< *song+la-*) **Harezmi songla-** “araştırmak” (ME, 173-7)

songlan- : < *songlan-* (< *song+la-n-*) **Harezmi songlan-** “...ile neticelenmek” (ME, 5-3); **soqla-** tamamlamak, bitirmek” (MM, 351/4); **soñla-** “sona erişmek, nihayet bulmak” (TTS, 3508); **GTü. sonla-** “bitirmek, sonuçlandırmak, sona erdirmek, noktalamak” (TS, 2138), **sonlandır-** “sona erdirmek” (TS, 2138), **sonlan-** “sona ermek” (TS, 2138)

songlaş- : < *songlaş-* (< *song+la-ş-*) **Harezmi songlaş-** “birbiri ardınca elmek” (ME, 194-8); **songlaş-** “birbirini takip etmek”, **songlaşmak** “birbirini takip etme” (HTKT, 476a/1=45/5); **Kıpçak soyalaşı gel-** “birbiri ardınca gelmek (İH)” (KıpçTS, 240)

sorağla- : < *sorağla-* (< *sorağ+la-*) **Çağ. sorağla-** “haber vermek, bildirmek” YED (ÇTS, 1001)

soral- : < *soral-* (< *soral-*) **Harezmi sorala-** “soruşturmak” (ME, 182-8)

sovuşla- : < *sovuşla-* (< *sovuş+la-*) **Kıpçak sovuşla-** “yavaşça ses vermek (TZ)” (KıpçTS, 240)

soykala- : < *soykala-* (< *soyka+la-*) **soykala-** “ganimet olarak almak” (TTS, 3526)

şoyla- : < *şoyla-* (< *şoy+la-*) **EAT şoyla-** “ululamak, tazim etmek, soylu göstermek; deyiş demek, manzum söz söylemek” (YE, 178r1); **soyla-** “yüceltmek; aslını araştırmak” (SN, 148-11); **şoyla-** “nakletmek, anlatmak, hikâyet etmek, tahkik etmek, aslını araştırmak” (KKMU, 103a/6); **şoyla-** “anlatmak” (BH, 58B/1); **şoyla-** “destan manzumesi söylemek, manzum söylemek, deyiş demek, makamla manzum söylemek”

(krş. *şoy, şoylama*) (DK, 167-6); **soyla-** “1. Tahkik etmek, araştırmak, aslını aramak. 2. Soylu göstermek; ululamak, tazim etmek” (TTS, 3528), **soylan-** “aslı ortaya konmak” (TTS, 3529), **soylaş-** “birlikte arayıp sormak, soruşturmak” (TTS, 3529)

“Eski Anadolu Türkçesi döneminde ortaya çıkan kelimenin ilk ortaya çıktığı metinde çok anlamlı bir özellik taşıması ve anlam alanını zaman içinde genişletmesi anlam genişlemesine uğradığını göstermektedir” (Arslan Erol, 2008: 473).

sögütlen- : < *sögütlen-* (< *sögüt+le-n-*) **Karah. sögütlen-** “sögütlük olmak” (DLT II, 266-23)

sökle- : < *sökle-* (< *sök+le-*) **Çağ. sökle-** “eti suya kaynatmak, şorba pişirmek” (ŞSL, 387) **sögle-** “eti suda kaynatarak haşlamak bk. *sökle-*” CD (ÇTS, 1003)

sökmenlen- : < *sökmenlen-* (< *sökmen+le-n-*) **Karah. sökmeklen-** “kahramanlaşmak, kendini kahraman saymak” (DLT II, 278-19)

söykeğilen- : < *söykeğilen-* (< *söykeği+le-n-*) **söykeğilen-** :→ **söyken-** (*söykün-, söykelen-, söykeğilen-*) “dayanmak, yaslanmak” (TTS, 3539)

sözleş- : < *sözleş-* (< *sö-z+le-ş-*) **KökTü. sözleş-** “sözleşmek, konuşmak” (OY, BK D21), “tig(i)n: (e)ki ş(a)d : in(i)m: küü[l tig(i)n:] [bir]le: sözl(e)şd(i)m(i)z”, **sözleş-** “sözleşmek, söz birliği yapmak” (ETYSVİ, 514); **sözlü-** “söylemek” (ETG, 115); **Uyg. sözleş-** “konuşmak, söylemek” (AY, 148.13), **sözle-** “söylemek, anlatma” (AY, 149. 7-8); **söz-le-** “söylemek” (Üİ, 101a 15); **sözlü-** “söylemek, konuşmak, nutuk, konuşma” (EUTS, 210), **sözlüş-** “konuşmak, sözleşmek” (EUTS, 210); **Karah. sözleş-** “söylemek, konuşmak” (KB, 4335), **sözlen-** “söylenmek (275, 4021)” (KBSY, 109); **söwle-** “söylemek” bk. *söwlen-ür.* (DLT III, 278-11), **söwlen-** “fısıldamak” bk. *söwle-yür.* (DLT III, 278-11); **sözle-** “söylemek, konuşmak” (DLT I, 402-5), **sözlen-** “söylemek, sözü açıklamak” (DLT II, 247-7), **sözleş-** “söyleşmek, konuşmak” (DLT II, 215-20), **sözlet-** “söyletmek” (DLT II, 346-11); **sözle-** “söylemek” (AH, 117); **sözlü-** “söylemek, demek” (KTKT, Kök: 42v/5=003/046), **sözlüş-** “konuşmak; tartışmak” (KTKT, Kök: 217v/1=018/034); **söz sözlü-** “konuşmak, söz söylemek” (KTKT, Ünlü: 382v/3=050/018), **sözlü-** “söylemek, konuşmak” (KTKT, Ünlü: 357r/1=042/051), **sözlän-** “birbirlerine sormak, soruşturmak, birbirlerinin hal ve hatırlarını sormak, birbirlerinden Allah adını vererek dilemek” (KTKT, Ünlü: 386r/1=052/025), **sözlüş-** “konuşmak çekişmek” (KTKT, Ünlü: 345v/5=040/047),

sözlüşmāk “konuşmak, söyleşmek” (KTKT, Ünlü: 255r/8=024/016), **sözlüt-** “söyletmek” (KTKT, Ünlü: 349r/7=041/021); **Harezmi sözle-** “söylemek” (ME, 180-8), **sözlen-** “söylenmek” (ME, 87-8), **sözleş-** “konuşmak” (ME, 119-5), **sözleşmek** “konuşma, söz” (ME, 125-1), **sözlet-** “konuşturmak” (ME, 213-4); **sözle-** “konuşmak, söylemek” (KE, 84r15), **sözlen-** “söylenmek” (KE, 2v8), **sözleş-** “konuşmak; anlaşmak, sözleşmek” (KE, 120r11), **sözlet-** “konuşturmak” (KE, 236v21); **sözle** “söylemek, konuşmak” (MM, 33/3), **sözleş-** “söyleşmek, konuşmak” (MM, 55/2); **sözle-** “söylemek” (HŞ, 3478), **sözleş-** “konuşmak, söyleşmek” (HŞ, 3260), **sözlet-** “söyletmek” (HŞ, 2096); **sözle-** “söylemek, konuşmak; birinin ardından konuşmak” (NF, 361-4), **sözleş-** “konuşmak” (NF, 343-8); **sözle-** “1. söylemek, demek (HTKT, 217a/7=11/37) 2. konuşmak, hitap etmek (HTKT, 101a/6=4/164) 3. anlatmak” (HTKT, 578b/4=99/4), **sözlen-** “konuşturulmak” (HTKT, 244a/3=13/31), **sözleş-** “konuşmak” (HTKT, 350a/3=25/63), **sözlet-** “konuşturmak, söyletmek” (HTKT, 457a/2=41/21); **sözle-** “söylemek” (İBML, 63), **sözleş-** “konuşmak” (İBML, 63); **Kıpçak sözlüdi** “söyledi” (Kİ, 93); **söyle-** “konuşmak” (TA, 38a/3,4,5), **sözle-** “konuşmak” (TA, 40b/10); **sövle-** “söylemek” krş. *söyle-*, *sözle-* (KK, 46b/7), **söylen-** “söylenmek” (KK, 35a/2), **sövleş-** “konuşmak” (KK, 77b/4), **söyle-** “söylemek” krş. *sövle-*, *sözle-* (KK, 9a/5), **sözle-** “söylemek” krş. *sövle-*, *söyle-* (KK, 46b/2); **sevle-** “söylemek, demek” (DM, 22a/8), **sevleş-** “söyleşmek” (DM, 22b/10); **sözle-** “söylemek, konuşmak” (İM, 20a/2), **sözleş-** “1. Birine söz söylemek (İM, 390b/1); 2. Konuşmak (İM, 407a/8); 3. Hitap etmek (İM, 39a/5); 4. Görüşmek, müzakere etmek (İM, 35a/8), **sözlet-** “birini sorguya çekmek, söyletmek” (İM, 491a/6); **sözle-** “söylemek” (SSGT, 267/4), **sözlen-** “söylenmek” (SSGT, 173/7), **sözleş-** “söyleşmek, konuşmak, bahs etmek” (SSGT, 141/7); **söyle-** “söylemek” (KH, 21/7); **sözlemek** “söylemek, konuşmak” (KFT, 137a/28), **sözlen-** “söylenmek, kendisine konuşulmak” (KFT, 312a/12), **sözleş-** “karşılıklı konuşmak” (KFT, 137b/31); **söyle-** “söylemek, demek (Gİ, MS, TZ)” krş. *sevle-*, *söle-*, *sözle-*; **söyleş-** “söyleşmek, konuşmak (Gİ, TZ)” krş. *sevleş-*, *söleş-*, *sözleş-* (I) (KıpçTS, 241), **sözle-** “söylemek, demek (BM, CC, İN, KF, TZ)” krş. *sevle-*, *söle-*, *söyle-* (KıpçTS, 242); **EAT söyle-** “söylemek, konuşmak” (SVTM, I 37); **söyle-** “söylemek; konuşmak; haber vermek, bildirmek, anlatmak” (YE, 143v2), **söylen-** “söylenmek; konuşulmak; anlatılmak” (YE, 166v4), **söyleş-** “konuşmak” (YE, 141v4), **söylet-** “söyletmek, dile getirmek” (YE, 204r7); **söyle-** “söylemek” (YZ, 106r2), **söylen-** “söylenmek” (YZ, 56r1), **söyleş-** “karşılıklı söyleşmek” (YZ, 73r14), **söylet-** “söyletmek” (YZ, 47v4), **sözle-** “söylemek” (YZ,

32r3); **söyle-** “söylemek” (KY, 1370), **söylen-** “söylenmek” (KY, 2103), **söyleş-** “söyleşmek” (KY, 1288), **söylet-** “söyletmek” (KY, 677); **söyle-** “söylemek, konuşmak” (SN, 180-3), **söylet-** “konuşturmak” (SN, 148-11), **söylen-** “söylenmek, konuşulmak” (SN, 323-15), **söyleş-** “söyleşmek, konuşmak” (SN, 312-13); **söyle-** “söylemek, konuşmak” (ADD, 221-4), **söylen-** “söylenmek, konuşulmak” (ADD, 236-7), **söylet-** “söyletmek” (ADD, 175-6); **söyle-** “söylemek, şarkı söylemek” (MNZ, 4-18), **söylen-** “söylenmek, dilden dile dolaşmak” (MN, 377-1); **söyle-** “demek, ifade etmek, dile getirmek” (KT, 127/11), **söylen-** “denmek, dile getirilmek” (KT, 159/7); **söylet-** “konuşturmak” (KT, 66/3); **söyle-** “1. Demek, söylemek (TİKT, 80a/3); 2. Anlatmak, bildirmek (TİKT, 31b/11); 3. Teklif etmek (TİKT, 121a/14); 4. Konuşmak, hitap etmek (TİKT, 160b/18), **söylen-** “konuşmak” (TİKT, 18a/13), **söyleş-** “1. Karşılıklı konuşmak (TİKT, 80b/4); 2. Sohbet etmek (TİKT, 26b/16); 3. Tartışmak” (TİKT, 83a/7); **söyle-** “söylemek, demek” (KKMU, 103a/6); **söyle-** “söylemek, demek; konuşmak” (KG, 64a.15), **söylemek** “konuşma, söyleme”, *dünya sözün söylemek* “konuşma, dünya kelamı söyleme, etme” (KG, 43a.14), **söyleş-** “konuşmak, anlaşmak; münakaşa etmek” (KG, 136b.8); **söyle-** “1. Demek, söylemek (GT, 7a-13); 2. Konuşmak (GT, 23a-9); 3. Bahsetmek, anlatmak” (GT, 57a-1), **söylen-** “1. Denmek, söylenmek; anlatılmak (GT, 63a-7); 2. Kendi kendine konuşmak” (GT, 45b-1), **söyleş-** “konuşmak, karşılıklı konuşarak dertleşmek” (GT, 3b-15); **söyle-** “söylemek” (MT, 48a-5), **söylen-** “söylenmek, konuşulmak” (MT, 44b-8); **söyle-** “söylemek” (TM, 118b-3); **söyle-** “söylemek” (BH, 24B/3), **söylemek** “söylemek” (BH, 21A/3), **söyleş-** “söyleşmek” (BH, 35B/6); **söyle-** “söylemek” (AK, 34a. 745), **söyleş-** “söyleşmek, sohbet etmek, konuşmak” (AK, 9a. 185); **söyle-** “söylemek, konuşmak” (DK, 245-6), **söylemek** “söylemek” (DK, 108-7) **söyleş-** “söyleşmek, konuşmak, haberleşmek (deyişle, makamlı ve manzum)” (DK, 143-5); **söyle-** “söylemek, dile getirmek, anlatmak” (EATKT, 103a/7), **söylen-** “konuşturulmak, söylenmek” (EATKT, 266b/7), **söyleş-** “söyleşmek” (EATKT, 338a/1), **söylet-** “konuşturmak” (EATKT, 516a/2); **söyle-** “söylemek, konuşmak” (TN, 51b.9), **söylemek** “söyleme, konuşma” (TN, 42a.19), **söyleş-** “söyleşme, karşılıklı konuşma” (TN, 56a.11); **söyle-** “konuşmak, söz söylemek” (MNHS, 180a.2), **söyleme** “konuşma, lakırdı etmek” (MNHS, 146b.12), **söylemek** “söz söylemek, konuşmak” (MNHS, 129b.3); **söyle-** “1. Demek, söylemek (MBHKT, 105b-10=11/37); 2. Konuşmak, hitab etmek. (MBHKT, 12b-10=2/174) 3. Anlatmak, bildirmek”(MBHKT, 286b-1=93/11), **söylen-** “konuşturulmak” (MBHKT, 119a-10=13/31), **söyleş-** “1. Konuşmak. (MBHKT, 163a-1=23/27) 2. Gizli konuşmak”

(MBHKT, 259b-6=58/12), **söylet-** “söyletmek” (MBHKT, 227b-5=41/21); **söyle-** “düşündüğü veya bildiği bir şeyi aktarmak” (ŞNK, 90b/11); **söyle-** “söylemek, dile getirmek, saymak” (MR, 72b/14), **söylen-** “söylenmek, denilmek” (MR, 137b/12), **söyleş-** “söyleşmek” (MR, 208b/11), **söylet-** “söyletmek” (MR, 273a/10); **sözle-** “söylemek” (DN, 153); **söyle-** “Söyleyimedi dilüm la'l-i lebün vasfını/ Didüm ana kendüden dil dile depretmegil” (KBD, G.53/6); **söylen-** “Kopdı yine gönülümde zemzeme-i ışk/Söylenür oldu içümde demdeme-i ışk” (KBD, G.95/1); **söylen-** “anlatılmak, söylenmek” (ŞD, G.LV/6), **söyle-** “söylemek, demek, anlatmak” (ŞD, G.CLXXII/7); **Çağ. sözle-** “söylemek” (SD, 802); **söyle-** “söylemek” krş. **sözle-** (LD, 1270), **sözle-** “söylemek” krş. **söyle-** (LD, 2706), **sözleş-** “sözleşmek, anlaşmak” (LD, 724); **sözleş-** “söyleşmek, konuşmak” (BV, 476/2); **söyle-** “söylemek” (FK, 643/1,2), **sözle-** “söylemek” (FK, 432/4), **sözleş-** “söyleşmek” (FK, 62/3); **sözle-** “söylemek” (MN, 22B/2), **sözleş-** “söyleşmek” (MN, 23A/8); **sözle-** “söylemek” (NC, 32A/13); **söle-** “söylemek” (MK, 96a-6), **sözle-** “söylemek” (MK, 30b-6); **sözle-** “konuşmak, kızarak konuşmak, söylemek” (RSL, T707a18), **sözleş-** “konuşmak, karşılıklı görüşerek konuşmak; bir konu hakkında görüşmek” (RSL, T716a27); **sözleş-** “söyleşmek” (HBD, 68/5); **söyle-** “söylemek” (ŞHD, 95b-2), **sözle-** “söylemek” (ŞHD, 97a-10), **sözleş-** “söyleşmek, konuşmak” (ŞHD, 151a-8); **sözle-** “söylemek, konuşmak” (BD, 111/5), **sözleş-** “sözleşmek, söyleşmek, konuşmak” (BD, 289/2); **sözle-** “söylemek” (ŞT, 70b-15), **sözleş-** “söyleşmek, konuşmak” (ŞT, 71b-12); **sözleşti** “söyleşdi demektir” (AL, 288); **sözle-** “söylemek; maķāle, nuṭṭ, suḥan, gūft-gū itmek, tekellüm ve beyān ve ifāde eylemek” (ŞSL, 383), **söyle-** “söylemek, tekellüm ve telaffuz, beyān ve ifāde, ihbār ve ihtār itmek” (ŞSL, 391), **söyleş-** “söyleşmek, müzākere ve muhavebe itmek, ittifak-pezir, müttelik-i aleyh olmak, bir birine tekellüm itmek, gūft ü gu” (ŞSL, 392); **sözle-** “söylemek, konuşmak” (ÇGT, 133/4), **sözleş-** “karşılıklı konuşmak” (ÇGT, 138/4); **sözle-** “konuşmak, söylemek” (ÇFK, 7b-5), **sözleş-** “konuşmak, sözleşmek” (ÇFK, 118a-16); **söyle-** “söylemek, demek, beyan etmek, ifade etmek krş. **söle-**, **sözle-**” YED (ÇTS, 1004), **sözle-** “söylemek, demek, ifade etmek, beyan etmek bk. **söyle-**, **söle-**” NH, YED, Sİ, GN, **sözlemaķ** “söyleme, söylemek krş. **sözlemek**” YED, **sözlemek** “söyleme krş. **sözlemaķ**” YED (ÇTS, 1004), **sözleş-** “söyleşmek, sözleşmek, anlaşmak” YED, Sİ, GN (ÇTS, 1004); **Osm. söyle-** “düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak” (FD, 3762), **söyleş-** “karşılıklı konuşmak, sohbet etmek” (FD, 3020); **söyle-** “düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak” (ZD, 1026), **söylen-** “kendi kendine söylemek” (ZD, 1496), **söyleş-**

“karşılıklı konuşmak, sohbet etmek” (ZD, 1559), **söylet-** “söylemesini sağlamak” (ZD, 1009); **söyle-** “düşündüğünü ve bildiğini sözle anlatmak” (HD, 3744), **söylen-** “söyleme işine konu olmak” (HD, 916), **söyleş-** “karşılıklı konuşmak, hasbihal etmek” (HD, 2079), **söylet-** “söylemesine yol açmak” (HD, 2895); **söyle-** “1. söylemek (BkD, G.311/5); 2. şiir söylemek (BkD, G.354/5); 3. konuşturmak; çalmak” (BkD, G.264/4), **söyleş-** “karşılıklı konuşmak; dertleşmek” (BkD, M2/IV/2), **söylet-** (BkD, G.426/9), **söz söyle-** “şiir söylemek” (BkD, k11/1); **söyle-** “söylemek” (FgD, G.82/4); **söyle-** “düşündüğünü ve bildiğini sözle anlatmak” (NfD, 2670), **söylen-** “söyleme işine konu olmak” (NfD, 2027), **söyleş-** “karşılıklı konuşmak, hasbihal etmek” (NfD, 2385); **söyle-** “Cihân-sûz olacağın ‘ilm-i kef erbâbı söylerdi/ Hutûtıyla görelden pençe-i mihr-i pür-envârı” (NAD, K.5/11), **söyleş-** “Bu cevri söyleşirdük tâlib olayduk aña/ Gerdûn-ı dün ‘Atâyî Sâlih degül hitâbe (NAD, K.25/7), **söylen-** “Yârûñ işigi taşını levh-i mezâr idüñ/Tâ kim ‘Atâyî söylene nâm u nişânumuz (NAD, G.99/5), **söylet-** “Sırr-ı meyden şişe-i sahbâyı söyletdüm biraz/ Ben dahi gönlümce bir hem-râz buldum kendüme (NAD, G.210/2); **söyle-** “Uşşâk-ı perîşân-dile hiç söylemez oldun/ Düşmen sana bir söz mi didi söyleye cânâ” (ŞYD, G.13/2), **söyleş-** “ ‘Aşık-ı bî-dil nice söyleşmege kâdir olur/ Biribiriyle ağız bir idicek ol iki leb (ŞYD, G.16/2), **söylet-** “Her gûşede nazmun okınur var ise Yahyâ/ Söyletdi o kâkûl sana eş’âr-ı perîşân (ŞYD, G.273/5); **söyle-** “düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak, konuşmak, demek” (NDS, G.10/3), **söylen-** “söylemek işi yapılmak” (NDS, G.18/2), **söyleş-** “karşılıklı konuşmak, görüşmek, hasbihal etmek, sohbet etmek” (NDS, K.14/84), **söylet-** “1. söylemesine yol açmak; dile getirmek (NDS, G.100/1); 2. söylemek zorunda bırakmak, itiraf ettirmek, dedirtmek” (NDS, G.100/2); **söyle-** “dile getirmek, söylemek” (NbDS, G.184/7), **söyled-** “konuşturmak, söyletmek” (NbDS, G.424/12), **söylen-** “söylenmek, konuşulmak, bahsedilmek” (NbDS, G.851/5), **söyleş-** “konuşmak, karşılıklı sohbet etmek” (NbDS, G.621/5); **söyle-** “düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak” (FKD, 2037), **söyleş-** “karşılıklı konuşmak, hasbihâl etmek, sohbet etmek” (FKD, 1008); **söyle-** “söylemek”, “Şitânın etdiği bîdâdı mülk-i gülşende/Efendi binde birin söylesem dolar defter (ND, K.13/3), **söylen-** “söylenmek”, “Henüz evsâfının binde biri söylenmeden kaldı/Efendim gerçi kim medhinle leb-rîz oldu dîvânlar” (ND, k3/6), **söyleş-** “söyleşmek”, “Hep anun ile söyleşiriz râz-ı derûnu/Meclisde bizim duhter-i rez mahremimizdir (ND, G.38/3), **söylet-** “söyletmek”, “Âsafâ bu kilki çok söyletmeyim zîrâ anun/Gâlibâ maksûdı çarh-ı dün ile gavgâ gibi (ND, K.18/47); **söyle-** “Hep geldi çıkdı söylediğim şimdi zâhire/

Seyr et ne hoş netîce-i râhat-fezâ verir (ŞGD, K.27/11), **söylen-** “Hep kanlı yaş ile yazılıp ser-nüviştimiz/Söylenmedi ne fâide bu mâcerâ sana (ŞGD, G.13/4), **söyleş-** “Bir kâfirin kemendine düşmek kolay mıdır/ Zâhid seninle söyleşeyim Müslümân gibi” (ŞGD, K.13/33); **söylen-** “Şâ‘irân hoşlanmasun Yûnus ilâhîsi gibi/ Nutk-ı pîrân ile ‘İzzet söylenür eş‘arumuz” (KçzİMD, 395), **söyleş-** “Söyleşürsek ‘İzzetâ Gâlib’le bu nazmın n’ola/ Şâ‘irüz biz şöhet-i eş‘ardur eglencemüz (KçzİMD, 405); **söyle-** “Çokdan istişkal iderdi mihr ü mâh-ı âsmân/Söylese zulmin o kâfir kaḥbenüñ ger rûz u şeb” (KçzİMD, 28), **söyle-** “ ‘İzzet ol beyt-i Hudâ’nuñ söyledüm târîhini/Yapdı ‘âlî câmi‘i Maḥmûd Hân’a kıl du‘â” (KçzİMD, 163), **söyled-** “Söyledüp kıl-i şeker-güftârı zevk it ‘İzzetâ/Var mı bir şey’ şöhet-i erbâb-ı ‘irfândan lezîz” (KçzİMD, 341); **söyle-** “konuşmak” (TTS, 3542), **söyleş-** “konuşmak” (TTS, 3543), **söylet-** “dile getirmek” (TTS, 3543), **sözle-** “söylemek” (TTS, 3555); **söyle-** “Söz etmek, telâffuz, tekellüm, beyan, ifade, ihbar, ihtar, dil bilmek. Aslı malum olmadı. Türkîde söylemek kaymak, söylemek, avaze etmek avaze manasınadır. *f.l.* Haber vermek, şekva, gamz. Türkü, mani söylemek terennüm, inşad, ırlamak, çağırarak.” (LO, 352), **söylen-** “mırıldanmak, itap etmek, çekişmek” (LO, 352), **söyleş-** “müzakere, pazarlık, mücâvebe etmek, ittîfak-pezîr, müttefekun-aleyh olmak” (LO, 352), **söylet-** “İntak etmek, ikrar ettirmek, istintak. Muhavere, muhataba, mükâleme müşâfehe” (LO, 352); **söyle-** “1. Söz, lâkırdı etmek, dil bilmek. 2. Demek. 3. Anlatmak, haber vermek, ifade ve beyan etmek. 4. İhtar ve tembih etmek = *fl.* Haber vermek, gammazlık etmek.” (KAT, 1091), **söylen-** “1. Kendi kendine söylemek. 2. Mırıldanmak, homurdanmak, kendi kendine söylenerek şikâyet etmek = *fc.* 1. Denilmek, irat ve ifade olunmak. 2. Nakil ve rivayet olunmak.” (KAT, 1091), **söyleş-** “müzakere etmek, bir iş hakkında konuşmak, mükâleme ve muhavere etmek” (KAT, 1091), **söylet-** “1. Söylemeye sevk ve icbar veya müsaade etmek, intak etmek. 2. İkrar ve itiraf ettirmek. [Söylettirmek demeye hacet yoktur.]” (KAT, 1091); **sözleş-** “1. Söz etmek, ittîfak edip karar vermek. 2. Söz etmek, muaraza eylemek, birbirine sert ve nâ-sezâ söz söylemek.” (KAT, 1092); **GTü. söyle-** “1. Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak. 2. Bir düşüncüyü ileri sürmek, ortaya atmak. 3. Yapılmasını istemek. 4. Türkü, şarkı vb. okumak. 5. Yazmak, düzmek. 6. Haber vermek. 7. Önceden bildirmek, tahmin etmek. 8. mec. Sipariş etmek. 9. Herhangi bir şeyi bildirmek, anlatmak, demek istemek, hatırlatmak” (TS, 2152), **söylen-** “1. Söyleme işi yapılmak. 2. Kendi kendine konuşmak, kendi kendine bir şeyler söylemek. 3. mec. Çıkışmak, azarlamak, eleştirmek. 4. mec. Sızlanmak, yakınmak” (TS, 2152), **söyleş-** “1. Karşılıklı konuşmak, hasbihâl etmek,

sohbet etmek. 2. Bir işin nasıl yapılması gerektiği konusunda konuşmak, müzakere etmek” (TS, 2152), **söylet-** “1. Söylemesine yol açmak. 2. Söylemek zorunda bırakmak, itiraf ettirmek” (TS, 2152), **söylettir-** “söyletme işini yaptırmak” (TS, 2152)

sözle- fiili ve bu fiilin genişlenmiş biçimleri *sözlen-* ve *sözleş-* fiillerinin de anlam alanını genişleterek kullanımda olduğu görülmektedir (Arslan Erol, 2008: 475-476). Günümüzde TS’de de kelime anlam dairesini genişletmiştir (Atmaca, 2016: 653).

subıla- : < *subıla-* (< *subı+la-*) **Karah.** *subıla-* “enli şeyi söbü yapmak, ucunu sivriltmek, yanlarını daraltmak” (DLT III, 323-5)

suçla- : < *suçla-* (< *suç+la-*) **EAT** *suçla-* “kabahati birine yüklemek, sebebi ondan bilmek” (KT, 12/8); *suçla-* “Başladı hak bâtılları başın suçlar” (KBD, t1454/1); *suçla-* “suçlandırmak, suç isnad etmek” (TTS, 3569); **GTü.** *suçla-* “bir kimsenin herhangi bir suç işlediğini öne sürmek, itham etmek” (TS, 2166), *suçlandır-* “suçlu olduğuna karar vermek, suçlu olduğunu ileri sürmek” (TS, 2166), *suçlan-* “suçlama işine konu olmak, itham edilmek” (TS, 2166)

suğlan- : < *suğlan-* (< *suğ+la-n-*) **Uyg.** *suğlan-* “teessüs etmek, ihtiraslanmak” (EUTS, 212); **Karah.** *suğlan-* “tamah etmek” (KB, 3619); *suğlan-* “çok istemek, kıskançlık derecesinde istemek, tamah etmek” (KTKT, Kök: 182r/5=012/103); **Kıpçak** “*suh:* Haris, aşırı istekli”, *suhlan-* “göz dikmek, harislenmek (CC)” (KıpçTS,242); **Çağ.** *suğlat-* “hırslanmak, aç gözlü olmak, tamah etmek” ML (ÇTS, 1008)

şüretlen- : < *şüretlen-* (< *şüret+le-n-*) **Kıpçak** *şüretlen-* “şekillenmek, biçimlenmek” (İM, 372a/4); **EAT** *şüratlandur-* “şekil vermek, biçimlendirmek” (EATKT, 600a/2); *sûratlan-* “şekline girmek, gibi görünmek” (MBHKT, 145a-8=19/17), *sûratlandur-* “şekillendirmek, şekil vermek” (MBHKT, 70b-2=7/11)

surkuçla- : < *surkuçla-* (< *surkuç+la-*) **Karah.** *surkuçla-* “lök macunu ile sap pekiştirmek” (DLT III, 350-6), *surkuçlan-* “lök macunu ile sıkıştırılmak, berkitilmek” (DLT II, 271-12)

surpla- []:** < *surpla-* (< *surp+la-*) **Karah.** *surpla-* “kur’a çekmek” bk. *sürile-* (DLT III, 444-2)

suruşla- : < *suruşla-* (< *suruş+la-*) **Karah.** *suruşla-* “başak ütmek, başak kavurmak” (DLT III, 335-17)

suvçağla-: < *suvçağla-* (< *suvçağ+la-*) **Harezmi** *suvçağla-* “su kaynayarak, seslenerek akmak” (İBML, 64)

suṽla- : < *suṽla-* (< *suṽ+la-*) **Karah.** *suṽla-* “su içmek” (KB, 449), *suṽlan-* “sulanmak” (KB, 275); *suwla-* “sulanmak, su içmek; sulandırmak, su koymak” (DLT III, 297-20), *suwlan-* “sulanmak, sulu olmak” (DLT II, 247-15), *suwlat-* “sulatmak” (DLT II, 346-28); **Harezmi** *suṽlan-* “(Ağzı) sulanmak” (ME, 165-7); *sula-* “sulamak, su vermek” (KE, 221v7); **EAT** *şulan-* “sulanmak” (ADD, 117-6); *şula-* “sulamak, akıtmak” (MNZ, 250-5), *şulan-* “sulanmak, su verilmek” (MNZ, 69-5); *sulan-* “sulanmak, içmek” (KKMU, 110a/6); *sula-* “sulamak, suvarmak” (bkz. şuvar-) (KG, 6a.8), *sulan-* “sulanmak; yaradan iltihap akmak” (KG, 10a.10); *şulan-* “sulu hale gelmek, sulu olmak, yarada akıntı olmak” (MNHS, 199a.5); *sula-* “Merdümlük idüp suladı meydânı bu gözüm/Meydâna nola ger gire merdâna irenler” (KBD, G.182/4); *sulan-* “Ağızun anar olur isem ağızum sulanur/Lebünle dişlerin için dahı gözüm sulanur” (KBD, G.1312/1); **Çağ.** *sula-* “su vermek, suvarmak, hayvana su içirmek” (RSL, T704a5); *sula-* “sulamak” (ŞHD, 139a-6); *sulab* “sulayub sîr-âb idüb demektir” (AL, 293); *sula-* “iskâ itmek, sulamak, ab-daden, şad-ab” (ŞSL, 388); **Osm.** *sula-* “su vermek” (ZD, 1352); *sula-* “toprak, bitki, hayvan vb. şeylere su vermek” (HD, 1095); *şula-* (BkD, G.497/4); *sula-* “ ‘Aks-i gülbinle sular perde-keş-i zıll-ı hayâl/Düm-i tâvûsı ‘ayân eyledi cevân-ı nesîm (NAD, K.26/3); *sulandur-* “Zahmumuñ azgın sulandursa nola peykânlaruñ/ Katrete olur sadef ey dürr-i yektâ teşne-leb (NAD, G.14/2); *sulan-* “Câna sulanur zevrak-ı çeşmüm şu kadar kim/ Deryâlar olur dökdüğümüz âb-ı firâvân” (NAD, G.180/4); *sula-* “Yahyâ sularum şâm u seher gülşen-ı derdi/ Çağlar gice gündüz akar ırmaglarum var” (ŞYD, G.116/5); *sula-* “sulamak, su vermek” (NbDS, t9/11), *sulandır-şulandırıncaya dek* “sulandırıncaya kadar” (NbDS, G.406/32); *sulan-* “Leb-i la’li bana nukl olduğunu nakl etsem/Mey-i gül-reng ile câm-ı Cemin ağzı sulanır” (ŞGD, G.94/2); *şula-* “Şulasın reh-güzer-i rahşını hûn-ı düşmen/ Dâ’imâ ola rikâbında devân peyk-i zafer (KçzİMD, 69); *şulan-* “Ağzı şulanup mes’ele-i mut’ada şeyhûñ/ Ferrâceyi telvîş ider şehvet-i ebhâş” (KçzİMD, 320); *şulandur-* “Yansun dili demâğı ko nâr-ı ta’aşşuba/ Añma şarâb zâhidüñ ağzın şulandurur” (KçzİMD, 368); *sulan-* “su tedarik etmek, su almak, su ihtiyacını gidermek” (TTS, 3573); *sula-* “iska, istiska, derhâl eda etmek, akçeyi saymak” (LO, 353), *sulandır-* “ağızı sulanmak, imrendirmek” (LO, 353), *sulan-* “yaşlık kesbetmek, nem almak, erimek” (LO, 353), *sulat-* “akçeyi ödettirmek, tozları reşş ile bastırmak, su serpmek, nazh, ıslatmak, seyyal etmek” (LO, 353); *sula-* 1. Su vermek, iskâ, irvâ

etmek. 2. mec. Nakden ve peşin vermek, eda etmek.” (KAT, 1095), **sulandır-** “su peyda ettirmek, yaş ve nemli yahut çok sulu etmek”(KAT, 1095), **sulan-** “su peyda etmek, çok sulu veya yaş ve nemli olmak” (KAT, 1095), **sulat-** “1. Su döktürmek, su serptirmek, ıslattırmak. 2. İskâ ve irvâ ettirmek. 3. mec. Nakden ve peşin verdirmek.” (KAT, 1095); **GTü. sula-** “1. Toprak, bitki, hayvan vb.ne su vermek. 2. Hayvana su vermek, suvarmak. 3. *argo* Para ödemek, vermek, harcamak” (TS, 219), **sulandır-** “1. Sulu duruma gelmesini sağlamak. 2. Su veya başka bir sıvı katıp karıştırarak yoğunluğunu azaltmak. 3. mec. Ciddiyetini, ağırlığını kaybettirmek” (TS, 2169), **sulan-** “1. Sulama işi yapılmak. 2. Sulu duruma gelmek. 3. Suyu çoğalıp yoğunluğu azalma. 4. Göz yaşarmak. 5. mec. Ciddiyetini, ağırlığını kaybetmek. 6. *argo* İmrendiğini açığa vurmak. 7. *argo* Birine karşı duyulan cinsel isteği kendisine sezdirmek, yeşillenmek” (TS, 2169), **sulat-** “sulama işi yaptırmak” (TS, 2169)

“Günümüzde TS’de *sulamak*, ‘1. Toprak, bitki, hayvan vs. ne su vermek 2. Hayvana su vermek, suvarmak. 3. *argo* Para ödemek, vermek, harcamak’ anlamlarını da ekleyerek anlam dairesini somut ve *argo* yoluyla genişletmiştir” (Atmaca, 2016:655). *sulan-* fiilinin de “imrendiğini açığa vurmak; birine karşı duyulan cinsel isteği kendisine sezdirmek, yeşillenmek” anlamlarında argolaştığı görülmektedir (Atmaca, 2016: 863).

suwıgılan- : < *suwıgılan-* (< *suwıg+la-n-*) **Karah. suwıgılan-** “sulu bulmak” (DLT II, 267-3); **GTü. sıvıklaştır-** “sıvık duruma getirmek” (TS, 2104)

suyla- : < *suyla-* (< *suyla-*) **suyla-** “izinden gitmek, takip etmek” (TTS, 3602), **suylat-** “takip ettirmek” (TTS, 3602)

suzla- : < *suzla-* (< *suz+la-*) **Kıpçak suzla-** “sıkılmak, daralmak (TZ)” (KıpçTS, 244)

sübüle- : < *sübüle-* (< *sübü+le-*) **Çağ. sübüle-** “iz ve nişane bırakmak. ayakın tamarını kesmek. nakş-i pâ” (ŞSL, 378)

süksükle- : < *süksükle-* (< *süksük+le-*) **Kıpçak süksükle-** “atı yürütmek” (MG, 13b-3)

süle- : < *süle-* (< *sü+le-*) **KökTü. süle-** “ordu sevk etmek, ordu ile sefere çıkmak” (OY, BK D40) “bir(i)ye: k(a)rluk: bod(u)n t(a)pa: süle: tip: tud(u)n: y(a)mt(a)r(ı)g: it(tı)m”, **süle-** “ordu sevk etmek, asker çıkarmak” (ETYSVİ, 507) “[y(e)t]i y(e)g(i)rmi : y(a)ş(ı)mda : *sül(ä)d(i)m* (Ye 96/2)” , **sület-** “ordu sevk ettirmek, asker çıkartmak”

(ETYSVİ, 508) “on ok süsin : *sül(ä)td(i)m* (T 43)”, **sülä-** “harp etmek, savaşmak” (ETG, 295); **Uyg. sülä-** “asker çekmek, ordu sevketmek, sefere çıkmak” (EUTS, 214) **süülä-** = **sülä-** (EUTS, 215); **Karah. süle-** “düşmana karşı asker göndermek, savaş yapmak” (DLT III, 271-21)

sümsükle- : < *sümsükle-* (< *sümsük+le-*) **sümsükle-** “yumruklamak” (TTS, 3619)

süñüklen- : < *süñüklen-* (< *süñük+le-n-*) **Karah. süñüklen-** “kemiklenmek, büyümek” (DLT III, 408-11); **EAT süñüklen-** “kemik gibi sert hâle gelmek?” (MR, 49b/19); **süñüklen-** “kemik gibi sertleşmek” (TTS, 3627)

süñüle- : < *süñüle-* (< *süñü+le-*) **Karah. süñüle-** “süngülemek, süngü ile dürtmek” (DLT III, 405-1); **sügüle-** “kargılamak, süngülemek” (TTS, 3616); **süngüle-** “süngü ile vurmak, süngü istimal ederek üstüne hücum etmek” (KAT, 1102); **GTü. süngüle-** “1. Süngü batırmak. 2. Süngü ile ateşi karıştırıp külün ızgaradan aşağı dökülmesini sağlamak” (TS, 2181) **süngülen-** “süngüleme işi yapılmak” (TS, 2181), **süngüleş-** “birbirine süngü ile saldırmak” (TS, 2181)

“Günümüzde TS’de *süngülemek*, ‘süngü batırmak’ anlamı yanında ‘süngü ile ateşi karıştırıp külün ızgaradan aşağı dökülmesini sağlamak’ anlamında kullanılmasıyla da yakın bir anlama geçmiştir” (Atmaca, 2016: 915).

sünnetlen- : < *sünnetlen-* (< *sünnet+le-n-*) **Kıpçak sünnetlen-** “sünnet edilmek” (İM, 89a/4); **sennetlen-** “sünnet olma (imla hatası?)” (KFT, 257a/2); **EAT sünnetlen-** “sünneti yerine getirmek, aynı yolu izlemek” (MR, 191b/1); **GTü. sünnet olmak** “sünnet edilmek” (TS, 2181); **sünnetle-** “hlk. Tabaktaki yemeği sıyrıp bitirmek” (TS, 2181)

sürgüle- : < *sürgüle-* (< *sürgü+le-*) **Osm. sürgüle-** “sürgü sürmek” (LO, 355); **sürgüle-** “1. (Kapının arkasına) sürgü ve tırkızı sürmek, sürgü ile sağlam kapamak. 2. (Tarlaya) sürgü denilen üstüvaneyi sürmek. 3. (Şoseyi veya çimento vesaireyi) üstüvane ile bastırıp düzeltmek. 4. (Sıvayı) büyük mala ile tesviye edip düzeltmek.” (KAT, 1104); **GTü. sürgüle-** “1. Sürgü sürerek kapamak. 2. Sürgü ile bastırarak düzeltmek.” (TS, 2185), **sürgülen-** “sürgülemek işi yapılmak” (TS, 2185)

sürile- : < *sürile-* (< *süri+le-*) **Karah. sürile-** “kur’a çekmek” bk. *surpla-* (DLT III, 443-23)

sürkile- : < *sürkile-* (< *sürki+le-*) **sürkile-** “koğalamak, sürmek; koğalayıp sürerek üzerine saldırmak” bk. *sürküle-* (DLT III, 353-9), **sürküle-** “koğalamak, sürmek; koğalayıp sürerek üzerine saldırmak” bk. *sürkile-* (DLT III, 353-15)

sürmele- : < *sürmele-* (< *sürme+le-*) **Kıpçak sürmele-** “sürme çekmek” (TA, 39a/4); **EAT sürmelen-** “sürmelenmek, sürme çekilmek” (MNZ, 2-15); **sürmelen-** “sürmelenmek” (KKMU, 109b/5); **Osm. sürmelen-** “sürme sürünmek” (ZD, 1703); **sürmele-** “kavice bent etmek” (LO, 356); **sürmele-** “1. Sürme yani kühl sürmek. 2. Kapının sürmesini koymak, kilidin içeriden sürülen dilini sürmek.” (KAT, 1105); **GTü. sürmele-** “1. Sürmeyi sürüp kapamak. 2. Göze sürme çekmek” (TS, 2186), **sürmelen-** “sürmeleme işi yapılmak” (TS, 2186)

sürükle- : < *sürükle-* (< *sürük+le-*) **sürükle-** “1. Kaldırmaksızın yerde çekerek götürmek, cer etmek. 2. Zorla ve ruhsuz bir kalıp çerçevesine çekip götürmek, taşımak.” (KAT, 1105), **sürüklen-** “kalkmaksızın yere sürünerek hareket etmek” (KAT, 1105), **sürüklet-** “kaldırmaksızın yerde çekerek götürmek, cer ettirmek” (KAT, 1106); **GTü. sürükle-** “1. Bir şeyi yerden kaldırmadan iterek veya çekerek götürmek. 2. Akarsu alıp götürmek. 3. mec. İstekli olmayan birini bir yere götürmek, getirmek. 4. mec. Bir kimseyi, bir işi yapmaya zorlamak. 5. mec. Kötü bir duruma, sona doğru götürmek. 6. mec. İlgi uyandırarak bırakamayacak duruma getirmek, çok ilgilendirmek.” (TS, 2187), **sürüklendir-** “sürüklenmesine yol açmak” (TS, 2187), **sürüklen-** “1. Sürükleme işi yapılmak veya sürükleme işine konu olmak. 2. Kendi kendini sürüklemek. 3. Bir iş, sonuçlanıncaya kadar boş yere gecikmelere uğramak. 4. Tekne, akıntı ve rüzgârın etkisiyle gelişigüzel hareket etmek, ilerlemek veya yol almak.” (TS, 2187-2188), **sürüklet-** “sürükleme işini yaptırmak” (TS, 2188)

sürülen- : < *sürülen-* (< *sürü+le-n-*) **EAT sürülen-** “sürü haline gelmek”, “Ay yüzün ağılında gönüller sürülenmiş / Oğlansın anı anlayınamışsın o sensin” (KBD, G.788/5)

süslen- : < *süslen-* (< *süs+le-n-*) **Osm. süslen-** “süs etmek, yapma tavır ve eda kullanmak” (LO, 356), **süslendir-** “yosma tavrı şeylerle bezetmek” (LO, 356); **süslen-** “kendine süs etmek, kendine süs vermek, bezenmek, tezyin etmek” (KAT, 1106), **süslendir-** “süs vermek, bezemek, tezyin etmek” (KAT, 1106); **GTü. süsle-** “1. Birtakım katkılarla bir şeyin daha güzel, daha göz alıcı olmasını, daha hoş görünmesini sağlamak, bezemek, bezeklemek, donatmak, tezyin etmek. 2. mec. Söz oyunları ile güzelleştirmek. 3. mec. Birinin kusurlarını uzun uzun yüzüne vurmak.” (TS, 2189),

süslendir- “süslenmesini sağlamak” (TS, 2189), **süslen-** “1. Süsleme işine konu olmak. 2. Kendini süslemek.” (TS, 2189), **süslet-** “süsleme işini yaptırmak” (TS, 2190)

şağala- : < *şağala-* (< *şağa+la-*) **Çağ.** *şağala-* “ağız ile ıslık çalmak bk. *şığala-*” AL (ÇTS, 1022), *şığala-* “ağız ile ıslık çalmak bkz. *şağala-*” AL (ÇTS, 1042)

şagıla- : < *şagıla-* (< *şagı+la-*) **Karah.** *şagıla-* “çağlamak” bk. *çagıla-*, *jagıla-* (DLT III, 324-25)

şahlan- : < *şahlan-* (< *şah+la-n-*) **şahlan-** “kalkımak, dal budak olmak” (LO, 359)

şahlan- : < *şahlan-* (< *şah+la-n-*) **şahlan-** “1. (At) art ayakları üzerine kalkmak. 2. mec. Birdenbire hiddet edip meydana atılmak.” (KAT, 1111); **GTü.** *şahlandır-* “şahlanmasına sebep olmak” (TS, 2196), **şahlan-** “1. At, ön ayaklarını yerden keserek arka ayakları üstünde durmak, şaha kalkmak. 2. mec. Taşkınlık göstermek, coşmak, kükremek. 3. mec. Parlamak, ışıldamak.” (TS, 2196-2197)

şakala- : < *şakala-* (< *şaka+la-*) **şakala-** “kakalamak” (LO, 359)

şakalaş- : < *şakalaş-* (< *şaka+la-ş-*) **şakalaş-** “birbiriyle şaka etmek, mülâtafe” (KAT, 1113); **GTü.** *şakalaş-* “karşılıklı olarak şaka etmek, şaka yapmak” (TS, 2198-2199)

şakla- : < *şakla-* (< *şak+la-*) **Kıpçak şakla-** (I) “şak sesi çıkarmak (İH)” (KıpçTS, 249); **Osm.** *şaklat-* “şakırdatmak. İncesi şıkırdamak, şıkırdatmak” (LO, 359); **şakla-** “şak etmek, ses çıkarmak, şakırdamak” (KAT, 1113), **şaklat-** “şak ettirmek, kırbacın sesi gibi bir ses çıkartmak, şakırdatmak” (KAT, 1113); **GTü.** *şakla-* “şak diye ses çıkarmak” (TS, 2199), **şaklat-** “şak diye ses çıkartmak” (TS, 2199)

şakla- : < *şakla-* (< *şak+la-*) **Kıpçak şakla-** (II) “ikiye ayırmak (İH)” (KıpçTS, 249)

şakulla- : < *şakulla-* (< *şakul+la-*) **Osm.** *şakulla-* “şakul ile ölçer gibi tasarlamak, hesaplamak, cihet aramak, doğru, eğri, amudî ve münhanî şeyler ölçüp tasımlamak” (LO, 359); **şakulla-** ya **şavulla-** “1. Şakul kullanmak, şakul tutup doğruluğuna bakmak. 2. Tasarlamak, ölçmek.” (KAT, 1113); **GTü.** *şakulle-* “esk. 1. Çekülle düşey doğrultusuna bakmak. 2. mec. Yoklamak.” (TS, 2200)

şânelen- : < *şânelen-* (< *şâne+le-n-*) **Osm.** *şânelen-* “şâne tarak” **şânelen-** “taranmak” “Perîşân olmanı edip tahayyül/ Seninçün şânelenmiştir bu kâkül (ŞGD, Ş5/12)

şanşmala- : < *şanşmala-* (< *şanşma+la-*) **Kıpçak şanşmala-** “süslenmek (TZ)” (KıpçTS, 250)

şapla- : < *şapla-* (< *şap+la-*) **Kıpçak şapla-** “taş yontmak (TZ)” (KıpçTS, 250)

şapla- : < *şapla-* (< *şap+la-*) **Kıpçak şapla-** “tokat atmak” (TA, 43b/1); **Osm. şapla-** “dudağın sesi çıkmak, sair o makule ses” (LO, 360); **şapla-** “şap etmek, öperken dudak veya sille vururken avuç ses çıkarmak” (KAT, 1115), **şaplat-** “öperken dudağın veya sille vururken avucun sesini işittirmek” (KAT, 1115); **GTü. şapla- (I)** “şap diye ses çıkarmak” (TS, 2204), **şaplat-** “1. “Şap” diye ses çıkartmak. 2. Sesli şamar vurmak” (TS, 2204)

şarla- : < *şarla-* (< *şar+la-*) **şarla-** fl. ve: *şarıldamak* (KAT, 1117), **şarıldamak** “fl. (Su) sesle ve bol bol akmak” (KAT, 1116-117); **GTü. şarla-** “1. Şarıldamak. 2. Bağırıp çağırarak, hakaret etmek” (TS, 2206)

şarlan- : < *şarlan-* (< *şar+la-n-*) **Kıpçak şarlan-** “malik olmak, sahip olmak (TZ)” krş. *şırlan-* (KıpçTS, 250); **şırlan-** “malik olmak, sahip olmak (TZ)” krş. *şarlan-* (KıpçTS, 253)

şartla- : < *şartla-* (< *şart+la-*) **Çağ. şartla-** “su ve âb akarken çağlamak, fışkırmak, şu çok seslenmek, şādurvān ve fevvāreden akan şu sesi” (ŞSL, 405)

şartla- : < *şartla-* (< *şart+la-*) **şartla-** “gayr-i tâhir bir kabı iki üç kere yıkamak” (KAT, 1117); **GTü. şartla-** “kirlenmiş sayılan bir şeyi en az üç, en çok kırk kez sudan geçirip kirli sayılmaktan kurtarmak” (TS, 2206)

şartlaş- : < *şartlaş-* (< *şart+la-ş-*) **şartlaş-** “tarafeynden şartları dermeyeran ederek mukavele etmek” (KAT, 1117); **GTü. şartlandır-** “şartlanmasını sağlamak, koşullandırmak” (TS, 2206), **şartlan-** “önceden belirlenmiş şartlara göre uyarlanmak, koşullanmak” (TS, 2206), **şartlaş-** “bir veya birçok şartı karşılıklı kabul etmek” (TS, 2206)

şaşaalandır- : < *şaşaalandır-* (< *şaşaa+la-n-dır-*) **şaşaalandır-** “parlaklık ve zahirî ziynet kazandırmak, mutantan ve müdebdeb yapmak” (KAT, 1117)

şaşala- : < *şaşala-* (< *şaşa+la-*) **şaşala-** “şaşırmak, hayrette kalıp ne yapacağını kestirememek” (KAT, 1117); **şaşıla-** “şaşalamış gibi tahayyür, tereddüt etmek” (LO,

361); **GTü. şaşala-** “şaşkın bir duruma düşmek, şaşkınca davranmak, şaşırmak” (TS, 2207), **şaşalat-** “şaşalamasına sebep olmak” (TS, 2207)

şaşıla- : < *şaşıla-* (< *şaşı+la-*) **şaşıla-** “şaşı bakmak” (KAT, 1117); **GTü. şaşılaş-** “şaşı duruma gelmek, şaşı olmak” (TS, 2207)

şaşkınla- : < *şaşkınla-* (< *şaşkın+la-*) **Osm. şaşkınla-** “Şaşalamak, işi şaşırmak. Türkîde zingıldamak, ucunu altına kaçırmak. Ağzını açıp şaşkın şaşkın etrafa bakmak” (LO, 361); **şaşkınla-** “şaşkın olmak, şaşakalmak” (KAT, 1118); **GTü. şaşkınlaş-** “şaşkın bir duruma gelmek” (TS, 2208)

şatla- : < *şatla-* (< *şat+la-*) **Kıpçak şatla-** “parmak çıtlamak (TZ)” (KıpçTS, 250), **şatlan-** “parmak çatlatmak, şık şık ses çıkarmak (TZ)” (KıpçTS, 250)

şekerlen- : < *şekerlen-* (< *şeker+le-n-*) **EAT şekerlen-** “Sözüm lebünden i dilber olur ise şîrîn/Nola çün ağzını anıcaş şekerlenürem” (KBD, G.1166/3); **şekerle-** “şeker koymak, şeker şerbetiyle terbiye etmek” (KAT, 1122), **şekerlen-** “şeker şerbeti içinde terbiye olunmak” (KAT, 1122); **GTü. şekerle-** “1. İçine şeker koymak, şekerle tatlandırmak. 2. mec. Kısa bir süre uyumak” (TS, 2213), **şekerlendir-** “şekerlenme işini yaptırmak” (TS, 2213), **şekerlen-** “şekerli eriyiklerin içindeki şeker, billur durumuna gelip ayrılmak” (TS, 2213), **şekerleş-** “1. Nişastalı ve selülozlu maddeler, enzimlerin veya inorganik asitlerin etkisiyle mayalanabilir şekerler durumuna dönüşmek. 2. mec. Bir kimse sevimli, hoş a gidecek bir duruma gelmek” (TS, 2213), **şekerleştir-** “şekerli duruma getirmek” (TS, 2213)

şeklen- : < *şeklen-* (< *şek+le-n-*) **Kıpçak şeklen-** “şüphelenmek” (İM, 98a/5)

şenbele- : < *şenbele-* (< *şenbe+le-*) **Harezmi şenbele-** “cumartesi gününün yasaklarına uymak” krş. *şenbetle-* (HTKT, 166a/2=7/163), **şenbetle-** “cumartesi gününün yasaklarına uymak” krş. *şenbele-* ; **şenbetlemek** “cumartesi gününün yasaklarına uyma” (HTKT, 269b/9=16/124)

şenlen- : < *şenlen-* (< *şen+le-n-*) **Osm. şenlen-** “Pertev-i ‘adli ile kaşr-ı cihân şenlendi/ Mihr-i re’yiyle idüp bağ-ı sipihri i‘mâr (KçzİMD, 55), **şenlen-** “Revnağ-ı tâze bulup mülk-i cihân şenlendi / Böyle bir himmete muhtâc idi çokdan dünyâ (KçzİMD, 180); **Osm. şenlen-** “1. Sevinmek, keyiflenmek, neşelenmek. 2. Meskûn ve mamur hale gelmek” (TTS, 3654-3655); **şenlendir-** “imar, abat etmek, şaşaa, hüsün vermek, tefrîh” (LO,

362), **şenlen-** “mamur olmak, meş’ûf, ferahlık olmak” (LO, 362); **şenlendir-** “1. Şen ve mesrur etmek, yüzünü güldürmek. 2. Mamur ve âbâdân etmek, imar eylemek.” (KAT, 1124), **şenlen-** “1. Sevinmek, mesrur ve mahzûz olmak. 2. Meskûn ve mamur olmak, kesb-i umrân etmek.” (KAT, 1124); **GTü. şenlendir-** “şenlenmesini sağlamak, neşelendirmek” (TS, 2215), **şenlen-** “1. Şen duruma gelmek, neşelenmek, gönlü açılmak. 2. Bayındır duruma gelmek. 3. mec. Canlılık, hareket kazanmak” (TS, 2215)

şerbetle- : < *şerbetle-* (< *şerbet+le-*) **Osm. şerbetle-** “Bir tatlı rengi var ki leb-i âl-ı dilberin / Şerbetlesem kumâş-ı hayâli mesâğı var” (ŞGD, G.81/7)

şereflen- : < *şereflen-* (< *şeref+le-n-*) **şereflen-** “şeref ve itibar kazanmak, kıymet ve itibarı artmak” (KAT, 1126), **şereflendir-** “şeref ve itibar kazandırmak” (KAT, 1126); **GTü. şereflendir-** “kendisine saygı duyulan bir kimse, bir yere gelerek oradakileri mutlu etmek, onurlandırmak” (TS, 2217), **şereflen-** “onurlanmak, teşerrûf etmek” (TS, 2217)

şeritle- : < *şeritle-* (< *şerit+le-*) **şeritle-** “şeritle tezyin etmek, şerit çevirmek” (KAT, 1127); **GTü. şeritle-** “şerit geçirmek, şeritle süslemek” (TS, 2218)

şevilen- : < *şevilen-* (< *şevi+le-n-*) **şevilen-** “hafiflik etmek” (TTS, 3662)

şıla- : < *şıla-* (< *şıla-*) **Çağ. şıla-** “sevķ itmek, göndermek, tasalluť eylemek, yıbarmak, firîştâden, irsâl, uzat” (ŞSL, 413)

şıla- : < *şıla-* (< *şı+la-*) **şıla-** **EAT şıla-** “ışıldamak, parıldamak, parlamak; ışıl ışıl yanmak, parıldamak” (DK, 127-9); **şıla-** “ışıldamak” (TTS, 3664) bk. *ışıla-*.

şingla- : < *şingla-* (< *şing+la-*) **Kıpçak şingla-** “çınlamak (TZ)” (KıpçTS, 252)

şıraķlan- : < *şıraķlan-* (< *şıraķ+la-n-*) **Kıpçak (şıraķ Fa. (< çerâğ) Kandil ışığı) şıraķlan-** <Fa. +T. “aydınlanmak (TZ)” (KıpçTS, 253)

şırla- : < *şırla-* (< *şır+la-*) **şırla-** “şır şır akmak, çirkin yağmak, *hava şırlamak* yağmur bol gelip şırıldamak, akmak” (LO, 363); **şırla-** “şarıl şarıl akmak” (KAT, 1130); **GTü. şırla-** “şırıl şırıl ses çıkararak akmak” (TS, 2222)

şiddetlen- : < *şiddetlen-* (< *şiddet+le-n-*) **şiddetlen-** “şiddet kesbetmek, daha sert ve ziyade olmak” (KAT, 1130), **şiddetlendir-** “şiddetini arttırmak, sıkılaştırmak, daha sert ve güç etmek” (KAT, 1130); **GTü. şiddetlendir-** “şiddetini giderek arttırmak” (TS, 2223), **şiddetlen-** “şiddeti giderek artmak, hızlanmak, azışmak” (TS, 2223)

şikâllen- : < *şikâllen-* (< *şikâl+le-n-*) **Kıpçak şikâllen-** <Fa. +T. “kösteklenmek (BV)” (KıpçTS, 253)

şikenlen- : < *şikenlen-* (< *şiken+le-n-*) **Osm. şikenlen-** “kıvrım, büküm” (NbDS, G.339/10)
 “Kimün âğüş-ı güstâhında pîç ü tâba düşmiş kim / Yine destân der-hem dâm-ı gîsûsı şikenlenmiş”

şîrâzlan- : < *şîrâzlan-* (< *şîrâz+la-n-*) **Kıpçak şîrâzlan-** “kitap ciltlerinin iki ucunda bulunan ve yaprakları muntazam tutan ibrişimden örülmüş ince şeritin takılması” (İM, 103b/8); **Osm. şîrâzelen-** “Bir arada tutmak (Ümit kitabının yapraklarını bir arada tutmak bağlamında)” (NbDS, G.587/4) “Evrâkın en soñ eyleyecek çerh târ ü mâr / Mecmû’a-i ümîd kı şîrâzelenmesün”

şışeklen- : < *şışeklen-* (< *şışek+le-n-*) **Kıpçak şışeklen-** “çiçeklenmek, çiçek açmak (KK)”
krş. çiçeklen- (KıpçTS, 254)

şışlen- : < *şışlen-* (< *şış+le-n-*) **Harezmi şışlen-** “şışlenmek” (HŞ, 522); **Kıpçak şışlâdi** “kebab etti” (Kİ, 96); **şışle-** “kebab yapmak” (KK, 79b/8); **şışlen-** “(Et) ateşte kebab yapılmak” (İM, 388b/1); **şışle-** “şışlemek, şişe geçirmek” (SSGT, 61/1); **şışle-** “1. Kızartmak, kebab yapmak (BM) 2. Şişe dizmek (TZ)” (KıpçTS, 254), **şışlen-** Et ateşte kebab olmak (TZ) (KıpçTS, 254); **EAT şışle-** “Gönülümü kirpüğün şışledi ışk odına/Zîrâ kebâb idilür içilicek mey begüm” (KBD, G.791/5), **şışle-** “Mahmûr gözi bağrumı şışler ne revâdur/Işk odına yürek bârî şişte degül mi” (KBD, G.1062/3); **Çağ. şışlen-** “şışlenmek, şişe geçirilmek” (LD, 872); **şışla-** “şışe saplamak, şişe saplayub dizmek, urmak, sançmak” (ŞSL, 413); **şışle-** “şışlemek, sançmak bkz. şışla-” NH (ÇTS, 1049); **Osm. şışle-** “Şiş saplamak, vurmak. Şişe saplayıp dizmek.” (LO, 364); **şışle-** “1. Şiş ile delmek, şiş saplamak. 2. Şişe geçirmek, şişe geçirip dizmek.” (KAT, 1135), **şışlen-** “1. Şişle delinmek, şiş saplanmak. 2. Şişe geçirilmek.” (KAT, 1135); **GTü. şışle-** “1. Birine veya bir şeye şiş saplamak, şiş batırmak. 2. *argo* Kama, çakı vb. bir araçla yaralamak” (TS, 2228), **şışlen-** “şışleme işine konu olmak” (TS, 2228), **şışlet-** “şışleme işini yaptırmak” (TS, 2228)

şivlen- : < *şivlen-* (< *şiv+le-n-*) **Osm. şivlen-** “aşağısı enli olup yukarı toplanan duvar gibi inhinâ etmek” (LO, 364); **şivlen-** “sath-ı mâ'il hey'eti almak, aşağısı genişleyip yukarısı darlanmakla şev suretine girmek” (KAT, 1135)

şorla- : < *şorla-* (< *şor+la-*) **EAT** *şorla-* “şırıldamak, şırıl şırıl akmak, şarıl şarıl akmak, fişkırmak, şorul şorul akmak” (DK, 289-9), *şorlat-* “şırıldatmak; fişkirtmek; şarıl şarıl, şorul şorul aktırmak” (DK, 53-9-10); *şorla- (şorulda-)* “şorul şorul, şarıl şarıl akmak, çok ve dol akmak” (TTS, 3680); **GTü.** *şorla-* “su vb. “şor” diye ses çıkararak akmak” (TS, 2230)

şulalla- : < *şulalla-* (*şuvalla-*) (< *şulal+la-*) *şulalla-* “dikişi iri dikmek, iri dikiş dikmek” (TTS, 3683)

şu‘lelen- : < *şu‘lelen-* (< *şu‘le+le-n-*) **Osm.** *şu‘lelen-* “parlamak, ışıık saçmak” (BkD, K23/1) “Hurşîd öñinde şu‘lelenür mâh-ı nev müdâm / Gûyâ ki şem‘a karşı görünür kenâr-ı câm”; *şu‘lelendir-* “alevlendirmek”, “Şarâb-ı âteşinin keyfî rûyun şu‘lelendirmiş / Bu hâletle çerâğ-ı meclis-i mestân mısın kâfir” (ND, G.41/6); *şu‘lelen-* “Yakdı derûnu şu‘lelenip hatt-ı sebz âh” (ŞGD, k45); *şulelendir-* “alevlendirmek, tutuşturmak” (KAT, 1136), *şulelen-* “alevlenmek, tutuşmak” (KAT, 1136)

şūrlan- : < *şūrlan-* (< *şūr+la-n-*) **Harezm** *şūrlan-* < **Fars.** *şūr+* **Türkçe** *+la-n-* “(tatlı şeyler için) tuzlanmak” (HŞ, 3567)

şükrlen- : < *şükrlen-* (< *şükr+le-n-*) **Kıpçak** *şükrlen-* “şükredilmek” (İM, 91b/1); **GTü.** *şükretmek* “1. Tanrı’ya minnet duygusunu sunmak, şükreylemek. 2. Bir kimseye minnet duymak, gönülden borçlu olmak” (TS, 2233)

şümullendir- : < *şümullendir-* (< *şümul+le-n-dir-*) *şümullendir-* “şümulü olacak hâle getirmek, umumî etmek” (KAT, 1138); **GTü.** *şümullendir-* “etkisini, çevresini, kapsamını genişletmek, yaymak” (TS, 2233)

şūphelen- : < *şūphelen-* (< *şūphe+le-n-*) *şūphelen-* “şek ve gümâna düşmek, tereddüt ve vesvese etmek” (KAT, 1138), *şūphelendir-* “şek ve gümâna düşürmek, tereddüt ettirmek” (KAT, 1138); **GTü.** *şūphelendir-* “kuşkulandırmak” (TS, 2234), *şūphelen-* “kuşkulanmak” (TS, 1138)

ta‘āmlan- : < *ta‘āmlan-* (< *ta‘ām+la-n-*) **EAT** *ta‘āmlan-* < **Ar.+T.** “yemek yemek, rızıklanmak” (MR, 81a/5), *ta‘āmlandır-* “yedirmek, rızıklandırmak” (MR, 297b/5); **GTü.** *taam etmek* “yemek yemek” (TS, 2235)

tabala- : < *tabala-* (< *taba+la-*) **Karah.** *tabala-* “kınamak, ayıplamak” (DLT III, 322-25); **Harezm** *tabala-* “şematet etmek” (İBML, 67)

tabaklan- : < *tabaklan-* (< *tabak+la-n-*) **tabaklan-** “sepilenmek” (TTS, 3690); **tabakla-** “dibâğat, tathîr etmek, sipî” (LO, 365)

tabancala- : < *tabancala-* (< *tabanca+la-*) **tabancala-** “tokatlamak” (TTS, 3692), **tabancalaş-** “birbirine tokat atmak” (TTS, 3692)

tabanla- : < *tabanla-* (< *taban+la-*) **Karah. tabanla-** “-deve- tepmek” (DLT III, 342-5); **tabanla-** “ayakla çiğnemek” (TTS, 3695), **tabanlan-** “çiğnenmek, tepelenmek” (TTS, 3696)

taḡbalat- : < *taḡbalat-* (< *taḡba+la-t-*) **Harezmi taḡbalat-** “eğlendirmek, sevindirmek” (ME, 6-3)

tâblan- : < *tâblan-* (< *tâb+la-n-*) **Osm. tâblan-** “parlamak, parlatılmak, işlenmek”, “Tâblanmış zer gören elbette eyler iltifât” (NAD, 7/IV/2 s. 415); **tâbla-** Tâb-ı ‘aşkuñ sînem üzre eski dagum tâzeler / Genc-i şâh-ı ‘aşk içün gûyâ ki altun tâblar” (NAD, G.43/3)

taçla- : < *taçla-* (< *taç+la-*) **taçla-** “taç giydirmek, tetevvüc etmek” (KAT, 1145), **taçlan-** “taç giymek, tetevvüc etmek” (KAT, 1145); **GTü. taçlandır-** “mec. 1. Taçlanma işini yaptırmak. 2. Bir inşaatın üstten ilk iki katını yıkmak.” (TS, 2240), **taçlan-** “1. Taç giymek. 2. mec. Değerli bir duruma gelmek.” (TS, 2240)

tağala- : < *tağala-* (< *tağa+la-*) **Kıpçak tağala-** “nallamak (TZ)” (KıpçTS, 258)

tağla- : < *tağla-* (< *tağ+la-*) **Çağ. tağla-** “dağa kaldırmak” (ÇGT, 18/12)

tägriklä- : < *tägriklä-* (< *tägrik+lä-*) **Uyg. tägriklä-** “kuşatmak” (ETG, 298)

tağunla- : < *tağunla-* (< *tağun+la-*) **Uyg. tağunla-** “yataklık etmek” (EUTS, 220), **tağunla-** = **tağunla-** (EUTS, 221)

tağla- : < *tağla-* (< *tağ+la-*) **Karah. tağla-** “dağlamak” (DLT III, 294-18), **tağlat-** “dağlatmak” (DLT II, 344-6); **dāğlan-** <Fa.+T. “dağlanmak” (KTKT, Kök: 142r/8=009/035); **Harezmi tağla-** “dağlamak” (ME, 61-2); **dāğla-** “kızgın demirle gövdeye yara açmak” (MM, 197/1); **dağla-** < **Fars. dāğ + Türkçe +la-** “kızgın demir ile damga vurmak” (HŞ, 3285); **tağlan-** “yakılmak, dağlanmak” (HTKT, 186a/2=9/35); **Kıpçak tağladı** “dağladı” (Kİ, 96); **dāğla-** “dağlamak, yaralamak (KFT)” (KıpçTS, 55), **tağla-** “yara açmak” (Gİ, KF) (KıpçTS, 258); **EAT tağla-** “dağlamak, yakmak, ızdırap vermek”

(YE, 145r2); **tağla-** “dağlamak, yakmak” (YZ, 50r2); **tağla-** “dağlamak, yakmak” (KY, 316); **tağla-** “dağlamak, yakmak, yaralamak” (SN, 332-2); **tağla-** “dağlamak, acıtmak, cânını yakmak, yaralamak” (KKMU, 45b/5); **tağla-** “dağlamak” (KG, 57b.12); **tağla-** “dağlamak” (MT, 42a-10); **tağla-** “dağlamak” (TM, 101b-11); **tağlamak** “dağlamak” (BH, 20B/9); **tağla-** “dağlamak” (DK, 245-6); **dağlandur-** “dağlamak” (EATKT, 199a/3); **dağla-** “dağlama fiili, yaranın kızan bir demirle açılması” (MNHS, 23b.5); **tağla-** “ateşle yarayı açmak, pişirmek; yakarak tedavi etmek” (MNHS, 93b.11), **tağla-** “dağlamak yakmak suretiyle yara vb.yi tedavi etmek” (MNHS, 121a.12), **tağlan-** “yakılmak suretiyle tedavi olmak” (MNHS, 102b.7); **tağla-** “damga basmak” (MBHKT, 270a-4=68/16); **dāğla-** “yarayı dağlamak” (MR, 147a/18); **dāğla-** “dağlamak” (DN, 166); **Çağ. dāğla-** “yaralamak” (ŞHD, 143b-1); **dağla-** “ateş ile nişân yapmak, dağ urub yakmak, sâbıkâlı günâhkârı dağ ile bilmek. ilki ve tavarı dağ ve neşter iderek mer‘âya gitdirmek” (ŞSL, 340); **dāğla-** “dağlamak, yaralamak” (ÇGT, 108/12); **Osm. dağla-** “akan kanı dindirmek veya hasta bölümleri ortadan kaldırmak için vücudun bir yerini kızdırılmış bir metal araçla yakmak” (ZD, 953), **tagla-** “dağlamak” (ZD, 1063); **dağla-** “kızgın bir demirle hayvan derisine damga vurmak” (HD, 4237); **dağla-** “kızgın bir demirle hayvan derisine damga vurmak” (NfD, 3900); **dağla-** “Nâr-ı gamınla sîne-i sûzânı dağladım” (ŞGD, m7/6); **dāğla-** “Küh-sâr-ı ‘aşka tîşesi tākāt getürmeyüp / Ber-‘aks olunca bağrını dāğlardı Küh-ken” (KçzİMD, 532); **dağla-** “Dağ vurup yakmak, nişan yapmak. Türlü uzvu te’bîr etmek, muhaffefî **dalamak** ısırgan otu ve hayvan sokup yakmak.” (LO, 107), **dağlan-** “dağlanılmak, key, iktivâ” (LO, 107); **dağla-** “1. Kızgın demirle damga vurmak. 2. Kızgın demirle yakmak, key(y) ettirmek.” (KAT, 225), **dağlat-** “1. Kızgın demirle damga vurdurmak, damgalatmak. 2. Kızgın demirle müdâvât yerine yaktırmak, key(y) ettirmek.” (KAT, 225); **GTü. dağla-** “1. Kızgın bir demirle hayvan derisine damga vurmak. 2. Akan kanı dindirmek veya hasta bölümleri ortadan kaldırmak için vücudun bir yerini kızdırılmış bir metal araçla yakmak. 3. mec. Çok sıcak, soğuk veya acı bir şey yakmak. 4. mec. Acısı yüreğine işlemek.” (TS, 579), **dağlan-** “dağlama işine konu olmak” (TS, 579), **dağlat-** “dağlama işini yaptırmak” (TS, 579)

taḥsinle- : < *taḥsinle-* (<*taḥsin+le-*) **EAT taḥsinle-** “beğenmek, takdir etmek, övmek, âferin demek” (DK, 60-8-9)

takdırılan- : < *takdırılan-* (< *takdır+la-n-*) **EAT** *takdırılan-* “takdir edilmek” , *takdırılanmış* vakt “yazılmış, takdir edilmiş vakit, zaman” (MBHKT, 149a-6=20/40); **GTü.** *takdir etmek* (veya *eylemek*) “1. beğenmek. 2. önemini, gerekliliğini, değerini anlamak” (TS, 2247)

tağlat- : < *tağlat-* (< *tağ+la-t-*) **Harezmi** *tağlat-* “taklatmak” (ME, 177-4)

talablan- : < *talablan-* (< *talab+la-n-*) **EAT** *talablan-* (< Ar. *talab* + T. *+len-*) “istekte bulunmak” (AK, 59b. 1328-1329); **GTü.** *talep etmek* “ istemek, istekte bulunmak” (TS, 2254)

talalan- : < *talalan-* (*talalan-*) (< *talalan+la-n-*) *talalan-* “yağmalanmak, yağma edilmek” (TTS, 3705); **GTü.** *talalan-* “dağıtmak” (TS, 2254)

talazlan- : < *talazlan-* (*talaz+la-n-*) **Osm.** *talazlan-* “dalgalanmak” (TTS, 3706); *talazlan-* “derya temevvüç etmek, koyun dalgası” (LO, 367); *talazlan-* ya *talaslan-* “1. (Deniz vesaire) dalgalanmak, temevvüç etmek. 2. (Koyunlar) sürü ile yürürken mütemevvic bir suret göstermek. 3. (İpek vesaire) kabarmak.” (KAT, 1159); **GTü.** *talazlan-* “1. Dalgalanmak. 2. İpekli kumaşların örselenmesiyle yüzündeki tellerde kabarıklık oluşmak.” (TS, 2254)

talğala- : < *talğala-* (< *talğala+la-*) **Kıpçak** *talğala-* “bir işi önemsemeyip geri bırakmak (İH)” (KıpçTS, 260)

talkalan- : < *talkalan-* (< *talka+la-n-*) **Karah.** *talkalan-* “koruklanmak, salkım koruk olmak” (DLT III, 201-22)

talula- : < *talula-* (< *talula+la-*) **Uyg.** *talula-* “seçmek” (ETG, 296); *talula-* “seçmek” (IrKB, 19); *talula-* “seçmek, intihap etmek” (EUTS, 222); **Karah.** *talula-* “seçmek” (KB, 2932); *talula-* “seçmek” (DLT III, 326-22); *talula-* “seçmek” (AH, 478), *tolula-* “bk. *talula-*” (AH, BC 478); *talula-* “seçmek” (KTKT, Ünlü: 307v/9=033/036)

tama‘landur- : < *tama‘landur-* (< *tama‘+la-n-dur-*) **EAT** *tama‘landur-* “arzulandırmak, gaflete düşürmek, yoldan çıkarmak” (MBHKT, 71a-3=7/22)

tamāmla- : < *tamāmla-* (< *tamam+la-*) **EAT** *tamāmla-* <Ar.+T. “tamamlamak, bütünleştirmek, bitirmek” (SN, 210-9); *tamamlā-* “1. Tamam etmek, noksanını ikmal etmek, eksiğini doldurmak. 2. Bitirmek, ikmal ve itmam etmek.” (KAT, 1161),

tamamlan- “1. Tam ve noksansız olmak, ikmal edilmek, eksigi doldurulmak. 2. Bitirilmek, itmam ve ikmal edilmek.” (KAT, 1161), **tamamlat-** “1. Tamam ettirmek, noksanini ikmal ettirmek, eksigini doldurtmak. 2. Bitirtmek, ikmal ve itmam ettirmek.” (KAT, 1161); **GTü. tamamlan-** “1. Eksiksiz, tamam duruma getirmek, bütünlemek. 2. Bitirmek.” (TS, 2257), **tamamlan-** “1. Eksiksiz duruma getirilmek, tamam olmak, bütünlenmek. 2. Bitirilmek” (TS, 2257), **tamamlat-** “1. Eksigini yerine koydurmak, bütünletmek. 2. Bitirmesini sağlamak.” (TS, 2257), **tamamlattır-** “tamamlatma işini yaptırmak” (TS, 2257)

tamaşalan- : < *tamaşalan-* (< *tamaşa+la-n-*) **Kıpçak tamaşalandı** “tamaşa etti” (Kİ, 97); **Osm. temāşālan-** “hayran hayran seyretmek” (BkD, G414/2); **GTü. temaşa etmek** “seyretmek, bakmak” (TS, 2315)

tamgakla- : < *tamgakla-* (< *tamgak+la-*) **Karah. tamgakla-** “boğaza vurmak” (DLT III, 351-4)

taṃḡala- : < *taṃḡala-* (< *taṃḡa+la-*) **Uyg. taṃḡala-** “damgalamak, mühürlemek” (EUTS, 222); **Karah. taṃḡala-** “damgalamak, mühürlemek” (KB, 3942); **taṃḡala-** “hakanın damgasını –turasını- vurmak” (DLT III, 353-8); **taṃḡala-** “damgalamak” (KTKT, Kök: 148v/6=009/093); **taṃḡalan-** “damgalanmak, işaretlenmek” (KTKT, Ünlü: 438v/4=083/025); **Harezmi taṃḡala-** “mühürlemek” (KE, 161r2); **taṃḡala-** “1. Mühürlemek; 2. Damga ve nişan vurmak” (İBML, 68); **EAT taṃḡala-** “Işkı odı tamgalar yini gelen gönüli / Zülfi kemendiyile râm kılur tûseni” (KBD, G.792/5); **Osm. damgala-** “dikkat edip nişan komak, den düşmek” (LO, 109); **damgala-** “damga vurmak, damga ile nişan etmek” (KAT, 230); **GTü. damgala-** “1. Bir şeyin üzerine damga ile işaret yapmak, damga vurmak. 2. mec. Bir kimseye, gerçeğe dayanmadan herhangi bir özellik veya nitelik yüklemek. 3. mec. Birine yüz kızartıcı bir suç yüklemek” (TS, 590), **damgalan-** “damgalama işine konu olmak” (TS, 590), **damgalat-** “damgalama işini yaptırmak” (TS, 590)

tamla- : < *tamla-* (< *tamla-*) **EAT tamla-** “damlamak” (YZ, 60r7); **tamla-** “damlamak” (krş. *tam-*) (MNZ, 237-8), **tamlat-** “damlatmak” (MNZ, 2-9); **tamla-** “damlamak” (TM, 106a-12); **tamla-** “damlamak” (AK, 4b. 80); **tamla-** “damlamak” (TN, 75b.12); **tamla-** “damlamak” (ŞD, G.XXI/5); **Çağ. tamla-** “taḡaṭṭür itmek, sāyi‘, sızub ḡatre ḡatre düşmek” (ŞSL, 216); **Osm. tamla-** “damlamak” (BkD, G.300/2); **tamla-** “Dâne-rîz olur şecerde yarılıp ḡuyâ enâr / Tamladukca nîzede fark-ı ‘adûdan hûn-ı nâb”

(NAD K.2/43); **tamla-** “Tamlamışdur aña gûyâ katre-i hûn-ı şikâr / Şâh-bâz-ı ‘aşk-ı yârûñ âşiyânıdır gönül (NAD, G.140/6), **tamlad-** “Cânda yir itsem ‘Atâyî nola tîr-i dil-bere / Tamladur peykânı zahmum agzına bir katre su (NAD, G.188/5); **ṭamla-** “damlamak” (NbDS, G.263/13); **damla-** “Âsmân olsa lehîb-i sühanından pür-tâb / Âb olup damlar idi âhen-i tîğ-ı Behrâm” (ND, k2); **damla-** “Mevc urur nâz-ı bahâr hat-ı müşğîninden / Damlıyor reng-i tebessüm leb-i şîrîninden” (ŞGD, G.266/1); **ṭamla-** “Kân ṭamlar kalemünde dinilen işte budur / Çatlasa kâdir olur mı aña kilik-i tahrîr (KçzİMD, 120); **damla-** “1. Katre katre akmak, tekattur etmek. 2. mec. Nâgehân zuhur edivermek. 3. Az yağmak.” (KAT, 230), **damlat-** “1. Katre katre akıtmak. 2. Damla ile ilâç koymak. 3. Bir mayii hararetle buhara tahvil edip imbik vasıtasıyla yeniden mayi hâline geçirmek ki bu ameliyat tasfiyesine de hizmet eder, taktir etmek.” (KAT, 231); **GTü. damla-** “1. Damla durumunda tane tane düşmek. 2. İçindekini damla damla akıtmak. 3. mec. Bir yere çağrılmadan, çekinmeden gitmek, çıkagelmek.” (TS, 591), **damlat-** “1. Damla damla akıtmak. 2. Damıtmak.” (TS, 592)

tamla- : < *tamla-* (< *tam+la-*) **Osm. tamla-** “tamamlamak” (ZD, 361), **tamlat-** “tamamlatmak” (ZD, 354); **GTü. tamla-** “1. Tamlama oluşturmak. 2. Tamamlamak” (TS, 2258)

tamula- : < *tamula-* (< *tamu+la-*) **Karah. tamula-** “sıkılamak, sıkıştırmak, pekitmek” (DLT III, 327-8)

tanbala- : < *tanbala-* (< *tanba+la-*) **Çağ. tanbala-** “kapunun arkaasına tanba urmak, teme” (ŞSL, 230)

tançkıla-, tançkala- : < *tançkıla-, tançkala-* (< *tançkı+la-, tançka+la-*) **Uyg. tançkıla-, tançkala-** “parçalamak” (ETG, 296); **tançkıla-** “dikilmek, parça parça etmek, kesmek, parçalamak” (EUTS, 223), **tançula-** “dilimlemek, parçalamak” (EUTS, 223)

tançula- : < *tançula-* (< *tançu+la-*) **Karah. tançula-** “çiğnemek” (KB, 4601); **tançula-** “-Ağızda- çiğnemek” (DLT III, 352-17)

tanele- : < *tanele-* (< *tane+le-*) **tanele-** “tane tane etmek” (KAT, 1162), **tanelendir-** ft. bk. tanelet- (KAT, 1162), **tanelet-** ya **tanelendir-** “tane tane ettirmek” (KAT, 1162); **GTü. tanele-** “tanelerini ayırmak” (TS, 2260), **tanelen-** “1. Tanelere ayrılmak. 2. Taneler oluşmak” (TS, 2260)

taṅgla- : < *taṅgla-* (<*taṅg+la-*) **Harezmi** *taṅgla-* “gururlanma” (ME, 5-2), *taṅgla-* “gururlanmak” (ME, 5-1)

taṅguklan- : < *taṅguklan-* (<*taṅguk+la-n-*) **Çağ.** *taṅguklan-* “istiğrâb etmek. mahv ve talmak toña kalmak, mütehayyir” (ŞSL, 217)

tanla- : < *tanla-* (< *tan+la-*) **EAT** *tanla-* “Fursat var u mevsüm hōş u eshâb muvafık / Kim ne biliser tanla ki takdîr nedür” (KBD, G.668/3) **Çağ.** *tanlab* “temyiz ider fark manasına anglar bilür ve ihtiyar ide demektir” (AL, 174), *tanlamış* “bilmiş ve anlamış ve ihtiyar eylemiş demektir” (AL, 174)

tanla- : < *tanla-* (< *tan+la-*) **Harezmi** *tanla-* “seçmek” (İBML, 68); **Kıpçak** *tanla-* (I) “arayıp bulmak, seçmek (CC)” krş. *tañla-* (II) (KıpçTS, 262), *tañla-* (II) “arayıp bulmak, seçmek (CC)” krş. *tanla-* (I) (KıpçTS, 262); **Çağ.** *tanla-* “ayırmak, tanıyacak derecede seçmek” (FK, 465/7); *tanla-* “tefrîk, tefrîd etmek, ayırmak; güzîde etmek; cüdâ, intihâb; tanıyacak derecede seçmek” (ŞSL, 218); *tanla-* “tanımak, ayırmak, tanıyacak derecede seçmek, sezinmek” ML, NH (ÇTS, 1077)

tañlaş- : < *tañlaş-* (< *tañ+la-ş-*) **Kıpçak** *tañlaş-* “incelemek, denemek (CC)” (KıpçTS, 262)

ṭannazelen- : < *ṭannazelen-* (<*ṭannaze+le-n-*) **Osm.** *ṭannazelen-* “alay etmek, eğlenmek” (NbDS, G.587/2) “Gül-güne-i şafakla felek gâzelenmesün / Düşmez o pîre-zen katı ṭannazelenmesün”

tanuḳla- : < *tanuḳla-* (< *tanuḳ+la-*) **Uyg.** *tanuḳla-* “ispat etmek” (ETG, 296); *tanuḳla-* “kanıtlamak, tanıtlamak, ispat etmek” (AY, 166.22), *tanuḳlat-* “kanıtlanmasını sağlamak, kanıtlatmak, tanıtlamak, ispat ettirmek” (AY, III.3b.18), *tanuḳla-* “kanıtlama, tanıtlama, ispat etme” (AY, 133.4-5); *tanuḳ-la-* “tanıklamak, şehadet etmek” (Üİ, 123b 9); *tanuḳla-* “tanıklık etmek, şehadet etmek, tevsik etmek, tastik etmek”(EUTS, 224); **Karah.** *tanuḳla-* “şahid olmak” (KTKT, Ünlü: 255v/3=024/006); **Kıpçak** *tanıḳla-* “tanıklamak (TZ)” (KıpçTS, 261); *tanıḳlat-* “bildirmek (CC)” (KıpçTS, 261); **Çağ.** *tanuḳla-* “i’tirâf, ikrâr etmek; sâbit olmak, doğru söylemek, şıdk iderek inkâr itmemek” (ŞSL, 219); **GTü.** *tanıḳla-* “bir iddiayı tanıkla desteklemek, tanık göstermek” (TS, 2261)

taṅla- : < *taṅla-* (< *taṅ+la-*) **Uyg.** *taṅla-* “ortalık ağarmağa başlamak” (ETG, 242); *tanglar-* “(Tan) atmak, (şafak) sökmek” (IrkB, 26); *tangla-* “1. Hayret etmek, taaccüp etmek,

şaşmak, şaşırmak; 2. Şafak atmak, sabah olmak; 3. Sıkılmak, korkmak” (EUTS, 223); **Kıpçak tañla- (I)** “sabahlamak (TZ)” (KıpçTS, 262); **Çağ. tañglat-** “istiğrâb itmek. saher ve şabâha karşı oturmak, tulû‘a kadar beklemek” (ŞSL, 218)

tañla- : < *tañla-* (< *tañ+la-*) **Uyg. tañla-** “hayret etmek, şaşmak” (ETG, 297); **tangla-** “şaşmak, şaşırmak, hayret etmek” (AY, 188.17-18); **tangla-** “1. Hayret etmek, taaccüp etmek, şaşmak, şaşırmak; 2. Şafak atmak, sabah olmak; 3. Sıkılmak, korkmak” (EUTS, 223); **Karah. tañgla-** “şaşmak, taaccüp etmek” (KB, 5691); **tañla-** “danlamak, taaccüp etmek” (DLT III, 403-10), **tañlaş-** “şaşmak, taaccüp etmek” (DLT III, 398-17), **tañlat-** “danlatmak, şaşırtmak” (DLT II, 359-2); **tañla-** “ayıplamak, şaşakalmak” (KTKT, Kök: 118v/4=007/063) , **tañlat-** “şaşırtmak” (KTKT, Kök: 24v/3=002/204); **Harezmi tañgla-** “şaşmak” (ME, 181-6); **dangsuğla-** “tuhafsınmak, acayip bulmak” (ME, 181-6); **tañla-** “şaşırmak, hayret etmek” (KE, 197r18), **tañlan-** “hayret edilmek” (KE, 130r11), **tañlaş-** “karşılıklı şaşırmak, hayret etmek” (KE, 211r17); **tanla-** “şaşırmak” (HŞ, 487), **tañla-** “şaşırmak, hayret etmek” (HŞ, 2365); **tangla-** “hayrete düşmek, şaşmak” (HTKT, 432a/4=38/4); **tanla-** “taaccüp etmek” (İBML, 68); **Kıpçak tañladı** “taaccüp etti” (Kİ, 98); **dangladı** “şaşmak, taaccüp etti” (Kİ, 32); **tañla-** “şaşırmak, hayret etmek” (TA, 40b/13); **tanla- (II)** “hayret etmek, şaşırmak (CC)” krş. *danğla-*, *danla-*, *tañla- (III)*, *tañla-* (KıpçTS, 262), **tañla- (III)** “şaşırmak (TZ)” krş. *danğla-*, *danla-*, *tanla- (II)*, *tañla-* (KıpçTS, 262); **danla-** “şaşmak, şaşırmak (İH)” krş. *danğla-*, *tañla- (III)*, *tanla- (II)*, *tañla-* (KıpçTS, 56); **EAT tañla-** “şaşmak, şaşırmak, hayret etmek” (YZ, 73r13), **tañla-** “şaşmak, şaşırmak” (YZ, 105r8); **tañla-** “hayret etmek, şaşırmak” (KY, 2029); **tañla-** “hayrette kalmak, hayran olmak” (SN, 265-11); **tañla-** “taaccüp etmek, şaşmak” (ADD, 221-1); **tañla-** “şaşırmak, hayrette kalmak” (KT, 166/14); **tañla-** “hayret etmek, şaşakalmak” (MT, 28b-13); **tañla-** “şaşmak, hayrete düşmek” (BH, 42A/10); **tañla-** “şaşırmak” (EATKT, 161b/4); **tañla-** “şaşmak, hayret etmek” (bk. *dañla-*) (TN, 88a.11); **dañla-** “şaşmak, hayran kalmak” (bk. *tañla-*) (TN, 12b.11); **tañla-** “şaşmak, hayrete düşmek” (MBHKT, 73b-11=7/63), **tañladur-** “şaşırtmak, hayrete düşürmek; hoşlandırmak, hoşuna gitmek” (MBHKT, 15a-9=2/204), **tañlandur-** “hayrete düşürmek; hoşlandırmak, hoşuna gitmek” (MBHKT, 16b-5=2/221), **tañlat-** “1.Şaşırtmak, hayrete düşürmek (MBHKT, 265a-5=63/4) 2. Şaşırtmak; gururlandırmak, kibre sürüklemek” (MBHKT, 89a-10=9/25), **tañlatdur-** “hayrete düşürmek; hoşlandırmak, sevindirmek” (MBHKT, 245b-3=48/29); **tanla-** “Mest gözünden eger ben mest olursam tanlama / Nergise andan çemende i'tibâr olmuş durur” (KBD, G.315/7); **tañla-** “şaşırmak” (ŞD,

G.LXV/4); **Çağ. tanla-** “hayret etmek, şaşmak” (BV, 457/11); **tağla-** “hayret etmek, şaşmak” (FK, 538/5); **tañgla-** “şaşırmak, hayret etmek” (MK, 37b-6); **tañgla-** “1. ışık saçmak, aydınlatmak (ŞHD, 153b-10); 2. hayret etmek, şaşırmak, garip bulmak” (ŞHD, 122a-11); **tañgla-** “hayret etmek, şaşmak” (ŞT, 88b-5); **tañgla-** “ta’yīb, taḳbīh etmek, şaşmak, taaccüb etmek” (ŞSL, 218); **tağla-** “şaşırmak; garipsemek” (ÇGT, 59/12); **tañla-** “şaşırmak, hayret etmek” NH (ÇTS, 1077); **Osm. dañla- (tañla-)** “1. Taaccüb etmek, şaşmak, garip bulmak. 2. Şaşırtmak” (TTS, 1001,1003), **dañlan- (tañlan-)** “şaşılmak” (TTS, 1003), **dañlaş- (tañlaş-)** “hep birden hayrette kalmak” (TTS, 1003), **dañlat- (tañlat-)** “hayrete düşürmek” (TTS, 1004); **tanla-** “şaşmak, ta’yīb” (LO, 368); **tanla-** “taaccüb etmek, şaşakalmak, hayrete düşmek” (KAT, 1163); **GTü. tanla-** hlk. “şaşmak, şaşırmak” (TS, 2264)

Kelimenin “1. Hayret etmek, taaccüb etmek, şaşmak, şaşırmak; 2. Şafak atmak, sabah olmak; 3. Sıkılmak, korkmak” şeklinde yer alan kullanımlarından anlam genişlemesine uğradığı görülmektedir (Arslan Erol, 2008: 486).

tapala- : < *tapala-* (< *tapa+la-*) **Kıpçak tapala-** “kızılacak bir işi inadına yapmak, nisbet yapmak (İH)” (KıpçTS, 262); **tapala-** “hor görmek, kötölemek, çekiştirmek” (TTS, 3740)

tapırçıla- : < *tapırçıla-* (< *tapırçı+la-*) **Çağ. tapırçıla-** “talpınmak, ıztırap etmek AL (ÇTS, 1079)

tapla- : < *tapla-* (< *tap+la-*) **EAT tapla-** “vurmak” (MBHKT, 559); **Çağ. tapla-** “çignemek, ezmek. şa‘şa‘a-pāş olmak” (ŞSL, 205); **tapla- (I)** “el ile yavaş yavaş üzerine vurmak” (TTS, 3743)

tapla- : < *tapla-* (< *tap+la-*) **KökTü. taplama-** “tasvip etmemek, hoş karşılamamak, beğenmemek” (OY, BK D35); “üze t(e)ñri: ıduk: y(e)r sub: [(e)çim k](a)g(a)n: kuutı: t(a)plam(a)dı (e)r(i)nç”, **tapla-** “uygun bulmak, onaylamak” (ETYSVİ, 517); **Uyg. tapla-** “tasvip etmek, seçmek, lûtfetmek” (ETG, 297); **tapla-** “sevmek, hoşlanmak” (İrkB, 3); **tapla-** “kabul etmek” (Üİ, 120b 11/12); **tapla-** “tapmak, lûtfetmek, takdir etmek, hak vermek” (EUTS, 225); **Karah. tapla-** “kabûl etmek, râzı olmak” (KB, 532); **tapla-** “kabul etmek, razı olmak” (DLT III, 293-5), **taplaş-** “bir işte razı olmak, uzlaşmak” bk. *tepleş-*. (DLT II, 206-15), **taplat-** “razı etmek” (DLT II, 341-27), **tepleş-** “bir işte razı olmak, uzlaşmak” bk. *taplaş-* (DLT II, 206-15); **tapla-** “kabul

etmek, razı olmak” (KTKT, Kök: 80r/3=005/003), **taplan-** “razı olmak, hoşnutluğa ermek; kabul edilmek, tanınmak” (KTKT, Kök: 235r/4=020/130), **taplat-** “razı etmek” (KTKT, Kök: 125v/7=007/150); **Harezmi tapla-** “uygun bulmak” (ME, 178-6), **taplaş-** “beğenilmek” (ME, 205-8); **tapla-** “memnun olmak” (HŞ, 4382); **taplat-** “mutlu etmek, sevindirmek” (HTKT, 163b/5=7/150); **EAT tapla-** “Niçe ki hulkı yaman ise cân anı taplar / Tolaşdı kanda bahar yahşıya yamana gönül” (KBD, G.759/3); **Çağ. tabla-** “neşelendirmek bk. *tapla-* (2) GN” (ÇTS, 1060); **tapla- (II)** “razı olmak, kabul etmek, istemek, muvafık görmek” (TTS, 3743)

tapsula- : < *tapsula-* (< *tapsu+la-*) **Karah. tapsula-** “haset etmek” (KB, 4250)

tapuğla- : < *tapuğla-* (< *tapuğ+la-*) **Harezmi tapuğla-** “hizmet etmek” (KE, 107v7); **Kıpçak tapula-** “hizmet etmek” (KK, 81a/11); **tapula-** “ağırlamak, ululamak” (TTS, 3760), **tapulan-** “kulluk hizmeti yapılmak” (TTS, 3760)

tarakla- : < *tarakla-* (< *tarak+la-*) **Harezmi tarakla-** “tarak yapmak” (İBML, 68); **Kıpçak taraqladı** “taradı” (Kİ, 99); **Osm. tarakla-** “bahçe, tarla otunu, toprağını çekmek, saç parmakla aralamak, limanın, nehrin çamurunu taramak” (LO, 369); **tarakla-** “1. Bahçe topraklarını tarakla düzeltmek. 2. Suyun altını tarakla tathîr etmek.” (KAT, 1165), **taraklan-** “1. Tarakla tesviye olunmak. 2. Tathîr ve tasfiye olunmak.” (KAT, 1165), **taraklat-** “1. Bahçe topraklarını tarakla düzelttirmek. 2. Havuz ve nehir ve liman vesairenin dibini ayıklatmak.” (KAT, 1165); **GTü. tarakla-** “1. Bağ, bahçe toprağının yüzünü tarakla düzeltmek. 2. Gereksiz maddelerden ayıklamak amacıyla araç geçirmek, taramak. 3. Yıllankavi çizgilerle boyamak. 4. Tarar gibi yapmak” (TS, 2268)

taraklan- : < *taraklan-* (< *tarak+la-n-*) **Kıpçak taraklan-** “atın zikzak bir hat üzerinde dört nala gitmesi” (KH, 62/4); **tarakalat-** “ata tarakalı yürüyüşünü öğretmek (RH)” (KıpçTS, 263)

tarasla- : < *tarasla-* (< *taras+la-*) **Karah. tarasla-** “bir şeyi kuvvet ile dağıtmak” (DLT III, 332-14)

tarazlan- : < *tarazlan-* (< *taraz+la-n-*) **Osm. tarazlan-** “ipek tel tel pürüzleri pürtükleri çıkmak” (LO, 369); **tarazlan-** “(İpeğin) tel tel pürüzleri çıkmak, pürtükleri kalkmak” (KAT, 1166); **GTü. tarazla-** “tezgâhtan çıkan kumaşın tarazlarını ayıklamak” (TS, 2269), **tarazlan-** “1. Kumaşın üzeri tel tel ipliklerle kaplanmak, iplikleri kabarmak. 2.

Saç dağınık, karışık olmak, tel tel kabarmak. 3. Deri pütür pütür olmak. 4. Çatallaşmak.” (TS, 2269)

tarıġlan- : < *tarıġlan-* (< *tarıġ+la-n-*) **Karah. tarıġlan-** “ekin sahibi olmak” (DLT II, 269-7)

tarımla- : < *tarımla-* (< *tarım+la-*) **Karah. tarımla-** “ırmağı bir adadan öbür adaya atlamak suretiyle geçmek” (DLT III, 341-22)

tärinlät- : < *tärinlät-* (< *tärin+lä-t-*) **Kıpçak tärinlätti** “derinletti” (Kİ, 102); **Osm. derinlet-** “derinleşmek” (LO, 115); **derinleş-** “derin ve amîk olmak, derinliği artmak, ta’ammuk etmek” (KAT, 246), **derinlet-** “derinliğini arttırmak, ta’mîk etmek” (KAT, 246); **GTü. derinleş-** “1. Derin duruma gelmek. 2. Ses kaynağı uzaklaşarak az duyulur duruma gelmek. 3. mec. Bir konuda köklü, sağlam bilgi edinmek, bilgisini genişletmek” (TS, 636), **derinleştir-** “1. Derin duruma getirmek. 2. Ayrıntılarına kadar incelemek, derinliğine incelemek” (TS, 636), **derinlet-** “derin duruma getirmek” (TS, 636)

tarmaklan- : < *tarmaklan-* (< *tarmak+la-n-*) **Karah. tarmaklan-** “kol kol kuş pençesi gibi akın etmek; pençe sahibi olmak –kuş-; kol kol olmak –su-” bk. *tarmutlan-* (DLT II, 274-10), **tarmutlan-** “-Su- kollara ayrılmak” bk. *tarmaklan-* (DLT II, 270-18)

tartakla- : < *tartakla-* (< *tartak+la-*) **Osm. tartakla-** “çekip hırpalamak, didiklemek, müşâcere” (LO, 369); **tartakla-** “tutup çekerek hırpalamak, didiklemek” (KAT, 1168); **GTü. tartakla-** “çekerek ve iterek hırpalamak” (TS, 2272), **tartaklan-** “tartaklama işine maruz kalmak, hırpalanmak” (TS, 2272)

tarusla- : < *tarusla-* (< *tarus+la-*) **Karah. tarusla-** “çatı yapmak” (DLT III, 332-17)

tasalan- : < *tasalan-* (< *tasa+la-n-*) **Çağ. tasalan-** “te’essüf itmek, mükedder olmak, zucret ve kâsâvet eylemek, melûl ve maḥzûn olmak” (ŞSL, 210); **Osm. tasalan-** “teessüf, iktirâb, kemd etmek, zucret, kasavet, acınmak gibi telehhüb etmek, melûl olmak, öksmek” (LO, 370); **tasalan-** “kaygılanmak, kederlenmek, mağmum ve mükedder olmak” (KAT, 1170); **GTü. tasalan-** “bir şeyi kendine tasa etmek, üzölmek, kaygılanmak, endişelenmek” (TS, 2274)

tasarlan- : < *tasarlan-* (*tasar+la-n-*) **Osm. tasarlan-** “(Bir şey) kabataslak yapılmak” (TTS, 3765); **tasarla-** “tasavvur kurmak, surete ifrâğ hazırlamak” (LO, 370); **tasarla-** “kurmak, tasavvur etmek, zihinde hazırlamak, tertibini etmek” (KAT, 1170); **GTü. tasarla-** “1. Bir şeyin nasıl gerçekleşebileceğini düşünmek, zihinde hazırlamak. 2. Bir

taşın, bir ağacın kaba bölümlerini, çıkıntılarını almak” (TS, 2274-2275), **tasarlan-** “tasarlama işi yapılmak” (TS, 2275), **tasarlat-** “tasarlama işini yaptırmak” (TS, 2275)

taşdıķle- : < *taşdıķle-* (<*taşdıķ+le-*) **EAT** *taşdıķle-* <Ar.+T. “doğrulamak, kabul etmek” (MR, 218a/7); **tasdikla-** “tastik etmek” (TTS, 3765); **GTü. tasdikle-** “onaylamak” (TS, 2275), **tasdiklen-** “onaylanmak” (TS, 2275), **tasdiklet-** “onaylatmak” (TS, 2275), **tasdiklettir-** “onaylattırmak” (TS, 2275)

tasımla- : < *tasımla-* (< *tasım+la-*) **Osm. tasımla-** “tahmin etmek” (TTS, 3766); **tasımla-** “tasmîm, niyetlenmek, ölçüp biçmek” (LO, 370); **tasımla-** “[Ar. «tasmîm» den galat] Niyetlenmek, ölçüp biçmek” (KAT, 1171); **GTü. tasımla-** “bir işin tasarısını hazırlamak, tasmim etmek” (TS, 2276)

tasla- : < *tasla-* (< *tas+la-*) **Çağ. tasla-** “fuzûlî iddi‘â itmek, boş tefâhür. satmak. özünmek. lafazan. bâlâ birâder. (ŞSL, 210); **Osm. tasla-** “boş tefahür satmak, yahut dâs, silâh pala çalmak” (LO, 370); **tasla-** “tefahür makamında göstermek, kendinde olmayan şey var gibi görünmek” (KAT, 1171); **GTü. tasla-** “1. Taşçılıkta bir taşın kaba bölümlerini, çıkıntılarını almak. 2. mec. Kendinde olmayan bir özelliği varmış gibi göstermek. 3. hlk. Gözetlemek, gizlice izlemek.” (TS, 2276), **taslat-** “taslama işini yaptırmak” (TS, 2276)

tasla- : < *tasla-* (< *tasla-*) **tasla-** “tasarlamak, tahmin etmek” (TTS, 3767)

taşla- : < *taşla-* (< *taş+la-*) **Karah. taşla-** “taşlamak; gurbete gitmek; dışarılıklı olmak” (DLT III, 294-6), **taşlat-** “taşlatmak; taşraya yollamak” (DLT II, 343-10); **taşla-** “dışlamak, uzaklaştırmak” (KTKT, Kök: 225v/4=019/046), **taşlan-** “sürülmek, kovulmak” (KTKT, Kök: 203v/3=016/098); **Harezmi taşla-** “dışarı atmak, çıkarmak, atmak; taş atmak” (KE, 133r21); **taşla-** “dışlamak, atmak, terk etmek” (MM, 319/2); **Kıpçak taşla-** “dışlamak, dışarıda bırakmak” (KFT, 263a/15); **EAT taşla- (II)** “dışarı atmak”(DN, 679); **Çağ. taşla-** “atmak, fırlatmak” (SD, 480); **taşla-** “atmak, kovmak” (LD, 2017); **taşla-** “atmak, çıkarmak, fırlatmak” (BV, 562/1), **taşlamak** “atma, atış” (BV, 433/3); **taşla-** “atmak, fırlatmak, çıkarmak” (FK, 475/5); **taşla-** “atmak, fırlatmak” (LM, 1956); **taşla-** “atmak, dışlamak” (MN, 80B/3); **taşla-** “bırakmak” (NC, 18B/12); **taşla-** “atmak, çıkarmak” (MK, 56b-3); **taşla-** “atmak, uzaklaştırmak; almak; bırakmak, bir şeyi bir yere koymak, bir şeyden ayrılmak; fırlatmak, yuvarlamak”(RSL, T717a14), **taşlat-** “çıkarttırmak” (RSL, A726b20); **taşla-** “dışarı

atmak, çıkarmak” (ŞHD, 32a-11); **taşla-** “atmak, fırlatmak” (BD, 17/4); **taşla-** “atmak, çıkarmak; dışarıya gitmek” (ŞT, 76a-9); **taşladı** “atdı demektir” (AL, 164); **taşla-** “atmak, endāht, irmā, teb‘īd, def, tard, redd, ihrāc etmek” (ŞSL, 211); **Osm. taşla-** “taşra atmak, ihraç etmek, taşra çıkarmak” (LO, 371); **taşla-** “dışarıya atmak, dışarıya çıkarmak” (KAT, 1174); **GTü. dışla-** “bir kimse veya bir toplum, bir kimse, bir durum, bir düşünce vb. ni yok saymak, ilgilenmemek” (TS, 654), **dışlan-** “dışarıda tutulmak, bir yere veya topluluğa alınmamak” (TS, 654), **dışlaştır-** “dışa vurmak” (TS, 654)

Atmaca, **dışla-** fiilinin uzak bir anlama geçtiğini ifade etmektedir (Atmaca, 2016: 937).

taşla- : < **taşla-** (<taş+la-) **EAT taşla-** “vermek, ikram etmek” (ADD, 325-7)

taşla- : < **taşla-** (<taş+la-) **Karah. taşla-** “taşlamak” (KTKT, Ünlü: 363r/7=044/020); **Harezmi taşlaş-** “taş atışmak” (ME, 198-4); **taşla-** “dışarı atmak, çıkarmak, atmak; taş atmak” (KE, 133r21); **ta:şla-** “taşlamak” (HŞ, 158); **taşla-** “taş atmak” (NF, 213-16); **taşla-** “taşlamak” (HTKT, 296b/9=19/46), **taşlan-** “taşlanmak” (HTKT, 566a/9=81/25); **Kıpçak taşla-** “taşlamak, taş atmak” (KK, 81b/11); **taşla-** “taşlamak, taş atmak” (İM, 299a/3), **taşlan-** “taşlanmak” (İM, 407a/7), **taşlat-** “taşlatmak” (İM, 405a/7); **daşla-** “taşlamak” (KFT, 369a/43); **taşla-** “taşlamak (CC,MS, TZ)” krş. **daşla-**, **taşla** (KıpçTS, 265), **taşlan-** “taşlanmak, kendisine taş atılmak (MS)” krş. **taşlan-** (KıpçTS, 265), **taşlan-** “taşlanmak, kendisine taş atılmak (MS)” krş. **taşlan-** (KıpçTS, 265); **EAT taşla-** “atmak, taş atmak” (MNZ, 255-1); **taşla-** “taşlamak” (TİKT, 147b/1); **taşla-** “taşlamak” (EATKT, 649a/6), **taşlan-** “taşlanmak” (EATKT, 399a/2); **taşla- (I)** “taşlamak, taş atmak” (DN, 757); **taşla-** “Bizi nişe taş ile taşlaya bu yârenler / Hicâza varmaduğ ise safâya irdük ahı” (KBD, G.169/2); **Çağ. taşla-** “atmak, fırlatmak” (SD, 480); **taşla-** “taşlamak, atmak, fırlatma” (HBD, 44/6); **taşla-** “taş atmak, taşlamak” (ŞHD, 156a-11); **taşla-** “taşlamak” (ÇFK, 44b-10); **taşla- (1)** “atmak, fırlatmak” NH, YED, Sİ, GN; **taşlamak** “atma, atış” BV (ÇTS, 1087); **Osm. taşla-** “Kanlıg yaş ile közdür mey tolug mînâ imes / Taşlama tofraga nûr-i dîdedür sahbâ imes (ŞGD, G.154/1); **taşla-** “Tüb ile yıkılmaz der-i Monlâ’da tûranlar / Tıfl-ı dilümi taşlayan elbet budalâdur” (KçzİMD, 366); **taşla-** “taş atmak, sular taş biriktirmek, vurmak, recm, orman taşlamak yoklamak, denemek, harf-endâzlığı etmek” (LO, 371); **taşla-** “1. Taşa turmak, taşla vurmak, recmetmek. 2. Taş atmak, harf-endâzlık etmek.” (KAT, 1174), **taşlat-** “taşa tutturmak, taş attırmak, recmettirmek” (KAT, 1174); **GTü. taşla-** “1. Taş atmak, taşa tutmak. 2. Bir şeyin

içindeki taşları ayıklamak. 3. Taş vb. nesnelerle kumaşı beyazlatmak veya parlatmak. 4. Metal bir parçayı zımpara ile törpüleyerek yuvasına alıştırmak. 5. Taş döşemek. 6. mec. Üstü kapalı, iğneleyici söz söylemek” (TS, 2281), **taşlan-** “1. Taşlama işi yapılmak. 2. Taşa tutulmak” (TS, 2281), **taşlaş-** “1. Taş durumuna gelmek. 2. mec. Çok şaşırarak bir şey yapamaz, konuşamaz duruma gelmek, donakalmak” (TS, 2281), **taşlat-** “taş attırmak, taşa tutturmak” (TS, 2281)

taşla- fiilinin günümüzde “üstü kapalı, iğneleyici söz söylemek” anlamında mecazlaşarak da kullanıldığı görülmektedir (Atmaca, 2016: 811).

tatağlan-: < **tatağlan-** (< **tatağ+la-n-**) **Uyg. tatağlan-** “tatlılanmak” (EUTS, 228); **Karah. tatıglan-** “tatlanmak” (DLT II, 265-21); **Çağ. tatla-** “aramak, aktarmak, bir şeye şeker ve kând ‘ilâve etmek” (§SSL, 206); **Osm. tatla-** “şeker ilâve etmek” (LO, 372), **tatlan-** “tatlılaşmak, hulv” (LO, 372), **tatsızlan-** “bed-huyluk etmek” (LO, 372); **tatla-** “tatlı etmek, şeker veya bal vesaire ilâve etmek, tatlılandırmak” (KAT, 1175), **tatlan-** “tatlı olmak, tadı artmak” (KAT, 1175), **tatlılaş-** “tatlı olmak, tat kesbetmek” (KAT, 1175), **tatlılaştır-** “tatlı etmek, tat vermek” (KAT, 1175), **tatsızlan-** “tatsızlık etmek, soğuk ve münasebetsiz kavil ve fiilde bulunmak” (KAT, 1175); **GTü. tatlandır-** “tat vermek, tadını kazanmasını sağlamak” (TS, 2284), **tatlan-** “tat kazanmak, tadı gelmek, olgunlaşmak” (TS, 2284), **tatlılaş-** “1. Tatlı duruma gelmek, tat kazanmak. 2. mec. Sevimli, hoşâ giden bir durum almak” (TS, 2285), **tatlılaştır-** “tatlı bir duruma getirmek” (TS, 2285), **tatsızlaş-** “1. Tadı azalmak, tadı kalmamak. 2. mec. Tatsızlık etmeye veya tatsız bir durum almaya başlamak.” (TS, 2286)

tatla- : < **tatla-** (< **tat+la-**) **Karah. tatla-** “Fars ve Farslı saymak” (DLT III, 293-11), **tatlaş-** “Farsça veya Uygurca konuşmak” (DLT II, 207-2)

tavanla- : < **tavanla-** (< **tavan+la-**) **Osm. tavanla-** “odanın içinden sakfına tahta kaplamak” (LO, 372); **tavanla-** “bir ev veya odaya tavan geçirmek” (KAT, 1177)

täwlä- : < **täwlä-** (< **täw+lä-**) **Uyg. täwlä-** “aldatmak, tavlamak” (ETG, 299); **täwlä-** “aldatmak, tavlamak” (EUTS, 235); **Çağ. tavla-** “tava getürmek, çevirmek, terbît itmek. at ve hayvânâta baytarlık eylemek. perhîz ile aşlîna ircâ itmek” (§SSL, 219), **tavlan-** “tav bolmak, semirtmek. kıvrılmak. betâb itmek. ip ve otı kütletmek, pîc ü tâb” (§SSL, 219); **Osm. tavla-** “tava getirmek, tâbı kemalde olmak” (LO, 372), **tavlan-** “tav bulmak düzülmek, semirmek, ip bükülüp kuvvetlenmek, kıvrılmak, tüyünü

düzmek” (LO, 373); **tavla-** “tav vermek, lüzumu derecede ısıtmak veya nemlendirmek” (KAT, 1177), **tavlandır-** “tava getirmek, semirtmek, (hayvanı) dolgun ve tüyü düzgün bir hâle getirmek” (KAT, 1177), **tavlan-** “1. Tava getirilmek, lüzumu derecede teshin edilmek, kıvama getirilmek. 2. Islanmak, nemlenmek, üstüne su serpilmek. 3. mec. Semirmek, dolmak, tüyü düzülüp parlamak.” (KAT, 1177-1178), **tavlat-** “tav verdirmek, su serptirmek, ıslattırmak” (KAT, 1178); **GTü. tavla-** “1. İşlenilecek bir nesneye gereken ısıyı veya nemi sağlamak, tav vermek. 2. mec. Yolsuz ve kolay kazanç umudu vererek dolandırmak. 3. mec. Ümit vererek kandırmak, kendine bağlamak, aldatmak. 4. Karşı cinsin gönlünü çelmek, kandırıp elde etmek” (TS, 2288), **tavlandır-** “1. Tavlanmasını sağlamak. 2. Hayvanı semirtmek, şişmanlatmak. 3. mec. Beslemek” (TS, 2288), **tavlan-** “1. Tavlama işi yapılmak. 2. Hayvan semirmek, şişmanlamak” (TS, 2288)

tawgaçla- : < *tawgaçla-* (< *tawgaç+la-*) **Karah. tawgaçla-** “maçinli saymak” (DLT III, 350-5), **tawgaçlan-** “maçin halkı kılığına girmek” (DLT II, 271-6)

tawışganlaş- : < *tawışganlaş-* (< *tawışgan+la-ş-*) **Karah. tawışganlaş-** “öndül olarak tavşan koyup yarış –bahis- etmek” (DLT II, 226-16); **Osm. tavşanla-** “semen süzülüp zayıf, kurgaz, nezâl, hezâl olmak” (LO, 373); **tavşanla-** “tavşan gibi kuru ve yağsız olmak” (KAT, 1178)

tavla- : < *tavla-* (< *tav+la-*) **tavla-** “ısıtmak” (TTS, 3773)

tawuşla- : < *tawuşla-* (< *tawuş+la-*) **Karah. tawuşla-** “kımıldamak, duyu ve hareket belirtmek” (DLT III, 335-13)

tayağla- : < *tayağla-* (< *tayağ+la-*) **Harezmi tayağla-** “dayak atmak, dövmek” (KE, 91r10), **tayağlat-** “dövdürmek” (KE, 91r14); **Çağ. tayağla-** “tayağ atmak, zarb etmek. üstüvar eylemek, pâyende koymak, tayağlamak. urmağ, ta‘zîr” (ŞSL, 221); **GTü. dayak atmak** “dövmek, sopa ile dövmek” (TS, 600)

tayaklan- : < *tayaklan-* (< *tayak+la-n-*) **Karah. tayaklan-** “dayak, baston sahibi olmak” (DLT III, 197-20); **dayakla-** “destek koymak, destekle takviye etmek” (KAT, 235); **GTü. dayakla-** “1. Yıkılmaması için bir şeye destek koymak. 2. Kapıyı bir destekle arkasından kapamak, sürgülemek.” (TS, 600), **dayaklan-** “dayaklama işi yapılmak” (TS, 600)

taylan- : < *taylan-* (< *tay+la-n-*) **Karah. taylan-** “beğenilmek” (KTKT, Kök: 77r/6=004/162)

ṭaylan- : < *ṭaylan-* (<ṭay+la-n-) **Osm. ṭaylan-** “kibirilenmek, böbürlenmek; çocuksu davranışlarda bulunmak” (NbDS, G.721/8) “ ‘Âşîlerün ṭayandığı lutf-ı Hüdâyadur / Zâhid ğurûr ile ṭaylanursa ‘aşâsına”

taylaştır- : < *taylaştır-* (< *tay+la-ş-tır-*) **taylaştır-** “denkleştirmek” (TTS, 3782)

tayuklan- : < *tayuklan-* (< *tayuk+la-n-*) **Karah. tayuklan-** “dayılanmak, kibarlanmak” (DLT III, 197-24); **GTü. dayılan-** “güç gösterisinde bulunmak” (TS, 603)

tâzelen- : < *tâzelen-* (< *tâze+le-n-*) **EAT tâzelen-** <Fa. +T. “tazelenmek, gençleşmek” (KY, 1821); **tâzele-** “yenilemek, tâzelemek” (KKMU, 67b/1); **tâzele-** “tazelemek, yenileştirmek” (ŞD, G.CXCIV/1); **Osm. tâzelen-** “tazeleme işi yapılmak” (ZD, 2471); **tazele-** “yenilemek; canlandırmak” (BkD, G.331/3); **tâzele-** “tazelemek, yenilemek” (FgD, G94/1); **tâzele-** “yenisiyle veya tazesıyla değiştirmek” (NfD, 2337), **tâzelen-** “taze duruma gelmek, tazelik kazanmak” (NfD, 3644); **tâzele-** “Penbe-i dâğ-ı dili tâzelese lutfından / Ursa ol sîm-beden sîne-i efgâruma dest (NAD, G.17/3) **tâzele-** “Tâb-ı ‘aşkuñ sînem üzre eski dagum tâzeler / Genc-i şâh-ı ‘aşk içün gûyâ ki altun tâblar (NAD, G.43/3), **tâzelen-** “Dilde bir sevdâ zuhûr itdi ‘Atâyî lâle-veş / Eski dâğum tâzelendi nev-bahâr oldu yine” (NAD, G.208/7); **tâzele-** “Sahn-ı gülzârda bir hûb kenâr-ı cûda/ Câmesin tâzeleyüp serdi nihâl üstine gül” (ŞYD, G.219/3); **tâzele-** “tazelemek, yenilemek” (NbDS, K.24/31), **tâzelen-** “tazelenmek, yenilenmek” (NbDS, G.587/6); **tâzelen-** “tazelenmek”, “Âsaf-ı Cem-pâye düstûr-ı hümâyun-sâye kim / Tâzelendi ahd-i ikbâlinde gerdûn-ı kühen (ND, k58/3); **tâzele-** “Dâğ-ı dilim o şûh-ı gül-endâm tâzeler / Gülzâr-ı neş’eyi bir iki câm tâzeler (ŞGD, G.96/1), **tâzelen-** “Şevk ile cân tâzelenir ben desem / Nutk-ı safâ-bahşına rûhu'l-hayât (ŞGD, Tercî-i Bend1/1); **tâzelen-** “Mısr’ı feth eyleyüp olmuş idi devletde ‘azîz / Tâzelenmişdi Züleyhâ gibi ümm-i dünya (KçzİMD, 240); **tâzele-** “ ‘İzzetâ mürğ-ı dilüñ yâresini tâzele kim / Gül-i ter-veş yaraşur bülbül-i âvâreye dâğ” (KçzİMD, 437); **tazele-** “1. Taze yapmak, tazelik vermek, kesb-i tarâvet ettirmek. 2. Yeniletmek, tecdit etmek, bir şeyi tekrar ve yeniden yapmak.” (KAT, 1180), **tâzelen-** “1. Taze olmak, kesb-i tarâvet etmek. 2. Yenileşmek, teceddüt etmek, tekerrür etmek. 3. Gençleşmek.” (KAT, 1180), **tazeleş-** “1. Taze olmak, tazelik peyda etmek, kesb-i tarâvet etmek. 2. Gençleşmek, gençlik peyda etmek veya genç görünmek” (KAT, 1180); **GTü. tazele-** “1. Yenisiyle veya tazesıyla değiştirmek. 2. Bazı yiyecekleri, bayatlamışken kaynatıp taze duruma getirmek. 3. Bir

işi bir daha yapmak, tekrarlamak. 4. mec. Unutulmuş bir duygu veya bir düşünceyi yeniden canlandırmak” (TS, 2292), **tazelendir-** “tazelenme işini yaptırmak” (TS, 2292), **tazelen-** “1. Tazeleme işi yapılmak. 2. Taze duruma gelmek, tazelik kazanmak” (TS, 2292), **tazeleş-** “taze bir durum almak, canlanmak, gençleşmek” (TS, 2292), **tazeleştir-** “tazeleşme işini yaptırmak” (TS, 2292), **tazelet-** “taze duruma getirmek” (TS, 2292)

tâze-reslen- : < *tâze-reslen-* (<*tâze-res+le-n-*) **Osm. tâze-reslen-** “Vasf-ı nihâl kaddi ile Gâlib ol mehin / Bâğ-ı suhanda bu gazelin tâze-reslenir” (ŞGD, G.121/5)

tazıla- : < *tazıla-* (< *tazı+la-*) **Osm. tazıla-** “kuruyup kurgaz olmak” (LO, 373); **tazıla-** “tazı gibi kuru ve zayıf olmak” (KAT, 1180); **GTü. tazılaş-** “tazı gibi zayıflayıp incelmek” (TS, 2292)

ta‘zīmla- : < *ta‘zīmla-* (< *ta‘zīm+la-*) **Kıpçak ta‘zīmla-** “yüceltmek, ululamak” (İM, 290a/8); **EAT ta‘zīmla-** “hürmette bulunmak” (TİKT, 57a/3)

tazla- : < *tazla-* (< *taz+la-*) **Karah. tazla-** “birine kel demek, birini kel saymak” (DLT III, 293-21)

te’essüfle- : < *te’essüfle-* (< *te’essüf+le-*) **Osm. te’essüfle-** “eseflenme, kederlenmek, tasalanma; acıma” (NbDS, T6/21) “Dem-i nez‘inde te’essüfle didi / Hây hayf oldu telef ‘ömr-i ‘azīz”

teferrüclen- : < *teferrüclen-* (< *teferrüç+le-n-*) **EAT teferrüclen-** <Ar.+T. “boşver, rahatla” (YE, 62v1); **teferrücle-** “gezinmek, gezip dolaşmak” (SN, 203-3), **teferrüclen-** “gezinmek, gezip dolaşmak” (SN, 307-1)

teğelle- : < *teğelle-* (< *teğel+le-*) **Osm. teğelle-** “teğel vurmak, tutturmak, iliştmek, kaba ve seyrek dikmek” (KAT, 1191), **teğellen-** “teğel vurulmak, tutturulmak, iliştilmek, kaba ve seyrek dikilmek” (KAT, 1191), **teğellet-** “teğel vurdurmak, ilişirtmek, kaba ve seyrek olarak diktirmek” (KAT, 1191); **teyelle-** “teyel vurmak, teyel tutturmak, ilişmek, iliştmek” (LO, 378); **GTü. teyelle-** “iki parçayı eğreti olarak seyrek dikişle elde dikmek, ilintilemek, ilgilemek” (TS, 2343), **teyellen-** “kumaş teyelle tutturulmak, üzerine teyel yapılmak” (TS, 2343)

tejikle- : < *tejikle-* (< *tejik+le-*) **Karah. tejikle-** “Farslı saymak, Farslılığa nispet etmek” (DLT III, 340-19)

tekebbürülen- : < *tekebbürülen-* (< *tekebbür+le-n-*) **EAT** *tekebbürülen-* “gururlanmak, kibirlenmek” (GT, 53a-3); *tekebbürülen-* <Ar.+T. “büyüklik taslamak”(MR, 291b/21)

tekele- : < *tekele-* (< *teke+le-*) **Osm.** *tekele-* “keçi azmak” (LO, 374), *tekelen-* “keçi hücum etmek, deni zenginleyip burnu büyümek” (LO, 374); *tekele-* “(Keçi) azmak” (KAT, 1194), *tekelen-* “1.(Erkek keçi) hücum etmek, azgınlık etmek. 2. mec. Denî adam zengin olup burnu büyümek, ne oldum budalasî olmak.” (KAT, 1194)

tekellüfle- : < *tekellüfle-* (< *tekellüf+le-*) **EAT** *tekellüfle-* <Ar.+T. “ağırlamak” (SN, 106-3)

tekmele- : < *tekmele-* (< *tekme+le-*) *tekmele-* “tekme atmak, tekme ile vurmak” (KAT, 1195); **GTü.** *tekmele-* “1. Tekme vurmak, tekme atmak. 2. mec. Nankörce davranmak.” (TS, 2305), *tekmelen-* “tekme vurulmak” (TS, 2305), *tekmelet-* “tekme attırmak, tekme vurdurmak” (TS, 2305)

tekrarla- : < *tekrarla-* (< *tekrar+la-*) *tekrarla-* “bir daha yapmak, tekrar etmek” (KAT, 1196), *tekrarlan-* “bir daha yapılmak, tekrar edilmek” (KAT, 1196), *tekrarlat-* “bir daha yaptırmak, tekrar ettirmek” (KAT, 1196); **GTü.** *tekrarla-* “bir işi bir kez daha yapmak, yinelemek, tekrar etmek” (TS, 2307), *tekrarlan-* “tekrar edilmek, yinelenmek” (TS, 2307), *tekrarlat-* “tekrar ettirmek, yeni baştan yaptırmak, yineletmek” (TS, 2308)

tekyelen- : < *tekyelen-* (< *tekye+le-n-*) **EAT** *tekyelen-* “yaslanmak, dayanmak” (GT, 10a-5); *tekyelen-* <Ar.+T. “tekkeye kapanmak” (MR, 78b/13); **Osm.** *tekyelen-* “Yiridür tekyelenüp olsa mücâvir yârân / Var mı dünyâda bunuñ gibi misâfir-hâne (NAD, G.196/2); *tekyelen-* “Gûşe-i meykedede tekyelenüp ey Yahyâ / Gelinüz hû diyelüm pîr-i mugânun demine” (ŞYD, G.349/5); *tekyelen-* (*tekye vurmak, tekye urmak*) “dayanmak, yaslanmak, ittikâ etmek” (TTS, 3789)

tekzîble- : < *tekzîble-* (< *tekzîb+le-*) **EAT** *tekzîble-* <Ar.+T. “yalanlamak” (MR, 264b/20); **GTü.** *tekzip etmek* “yalanlamak, doğru olmadığını açıklamak” (TS, 2309)

telilen- : < *telilen-* (< *teli+le-n-*) **Kıpçak** *telilen-* “delirmek (TZ)” (KıpçTS, 269); **EAT** *delülen-* “delilenmek, cinnet geçirmek” (MR, 293a/6); **GTü.** *delilendir-* “delilenme işini yaptırmak” (TS, 617), *delilen-* “deli gibi davranmak” (TS, 617)

telle- : < *telle-* (< *tel+le-*) **Osm.** *telle-* “tel takmak, telle tezyin, mezz-keş etmek” (LO, 375), *tellendir-* “çubuğu tellendirmek tüttürmek” (LO, 375); *telle-* “1. Tel ile tezyin etmek,

teller takmak.. 2. Mutlaka tezyin etmek, süslendirmek.” (KAT, 1199), **tellendir-** “1. Tel takmak, tel ile tezyin etmek. 2. Tel ile içini temizlemek. 3. (Çubuğu) parlatmak, tüttürmek.” (KAT, 1199), **tellen-** “tel ile tezyin olunmak, süslenmek” (KAT, 1199); **GTü. telle- (I)** “1. Tel geçirmek, tel takmak. 2. Tel ile süslemek. 3. Tencere, çaydanlık vb.ni tel ile ovarak temizlemek.” (TS, 2314), **tellendir-** “sigara, nargile, çubuk vb.ni keyifle tüttürerek içmek” (TS, 2314), **tellen- (I)** “1. Tel takınmak. 2. Telle çevrilmek.” (TS, 2314), **tellet-** “telleme (I) işini yaptırmak” (TS, 2314)

tellen- : < *tellen-* (< *tel+le-n-*) **tellen-** “keyiflenmek” (TTS, 3790) bk. *tellendir-*.

tembelles- : < *tembelles-* (< *tembel+le-ş-*) **tembelles-** “tembel olmak, tembel alışmak” (KAT, 1200); **GTü. tembelles-** “tembel duruma gelmek” (TS, 2315), **tembelleştir-** “tembel olmasına sebep olmak” (TS, 2315)

temellen- : < *temellen-* (< *temel+le-n-*) **temellen-** “temel tutmak, takarrür etmek” (KAT, 1201), **temelles-** “yerleşmek, temel tutmak, baki ve daim olmak” (KAT, 1201), **temelleştir-** “yerleştirmek, sabit ve baki etmek, tesis ve temin etmek” (KAT, 1201); **GTü. temellendir-** “1. Temel tutmasını sağlamak, yerleştirmek. 2. mec. Süreklilik ve kalıcılık kazandırmak.” (TS, 2317), **temellen-** “temel tutmak” (TS, 2317), **temelles-** “1. Temel tutmak, yerleşmek. 2. mec. Sürekli ve kalıcı bir duruma girmek.” (TS, 2317), **temelleştir-** “1. Temel tutmasını, yerleşmesini sağlamak. 2. mec. Süreklilik kazandırmak, kalıcı bir duruma getirmek, temelli olmasını sağlamak.” (TS, 2317)

temennālan- : < *temennālan-* (< *temenna+la-n-*) **Çağ. temennālan-** (< *Ar.+T.*) “istekte bulunmak, temenni etmek” YED (ÇTS, 1107)

temizle- : < *temizle-* (< *temiz+le-*) **temizle-** “1. Tathîr etmek. 2. Bir şeyin bütününü alıp götürmek veya yiyip bitirmek, süpürüvermek.” (KAT, 1203), **temizlen-** “paklanmak, tanzîf ve tathîr olunmak” (KAT, 1203), **temizlet-** “paklatmak, tathîr ve tanzîf ettirmek” (KAT, 1203); **GTü. temizle-** “1. Arıtmak. 2. mec. Sakıncalı, pürüzlü bir işi olumlu sonuçlandırmak. 3. mec. Bitirmek, tüketmek. 4. argo Öldürmek, yok etmek. 5. argo Kumar oyunlarında öbür oyuncuların bütün paralarını almak. 6. tıp. Bir yaranın, bir dokunun sağlam olmayan bölümlerini neşter veya bıçakla kesmek.” (TS, 2319), **temizlen-** “1. Temiz duruma gelmek, arınmak, paklanmak. 2. mec. Sakıncalı bir durum, iş düzelmek, bitmek. 3. Kadınlarda aybaşı durumu sona ermek. 4. argo Ortadan kaldırılmak, öldürülmek. 5. argo Kumarda öbür oyuncu veya oyuncularca

bütün parası alınmak” (TS, 2319), **temizlet-** “temizleme işini yaptırmak” (TS, 2319), **temizlettir-** “temizletme işini yaptırmak” (TS, 2319)

temle- [*]: < *temle-* (< *tem+le-*) **Karah. temle-** “tırkazlamak” (DLT I, 337-17)

tengle- : < *tengle-* (< *teng+le-*) **Uyg. tengle-** “ölçmek, hesaplamak, karşılaştırmak” (AY, 197.10); **tānglā-** “ölçmek, hesaplamak” (EUTS,233); **Karah. tengle-** “denklemek, denkleştirmek” (KB, 5691); **teñle-** “iki şeyi birbirine denklemek, denk etmek, denkleştirmek” (DLT III, 403-13); **teñleş-** “iki şey birbirine denkleşmek” (DLT III, 398-9); **teñlen-** “iş düşünmek, çare düşünmek” (DLT III, 400-10); **tāñlā-** “iki şeyi birbirine denklemek, anlaşılmak” (KTKT, Kök: 153v/1=010/005), **tāñlāl-** “belirlenmek, denkleştirilmek” (KTKT, Kök: 72v/4=004/118); **teñlū-** “iki şeyi birbirine denklemek, anlaşılmak” (KTKT, Ünlü: 322v/7=036/039), **tāñlū-** “iki şeyi birbirine denklemek, anlaşılmak” (KTKT, Ünlü: 262v/1=025/002), **teñlāmāk** “iki şeyi birbirine denklemek, denk etmek, denkleştirmek” (KTKT, Ünlü: 322v/6=036/038), **tāñlāmāk** “iki şeyi birbirine denklemek, denk etmek, denkleştirmek” (KTKT, Ünlü: 262v/1=025/002), **tāñlān-** “dengelemek, denklemek” (KTKT, Ünlü: 307r/8=033/038); **Harezmi teñleş-** “bölüşmek” (ME, 196-2); **teñle-** “denklemek, denk hale getirmek, karşılaştırmak, ölçmek” (KE, 240v6); **Çağ. tūnglaştur-** “ıdl-boy itmek, yek-sān, beb berāber, birce, bir müşabih” (ŞSL, 279); **tīngle-** “denlemek, denk itmek, çift ve barāber eylemek, müsāwāt, yek-reng” (ŞSL, 280); **tūngla-** “denk, muvāzene, müsāwī olmak, teneffüs etmek. ārām, āsāyış” (ŞSL, 280); **Osm. dekle-** “denkleştirmek, yakıştırmak, uyuşturmak” (TTS, 1065); **denkleş-** “denk, muvazin olmak” (LO, 114); **denkleş-** “denk olmak, muvazene hasıl etmek, tevazün etmek” (KAT, 244); **GTü. denkle-** “denk duruma getirmek” (TS, 631), **denklen-** “denk yapılmak” (TS, 631), **denkleş-** “birbirine denk olmak, denk duruma gelmek” (TS, 631), **denkleştir-** “1. Birbirine denk duruma getirmek. 2. Gereken miktarda para sağlamak” (TS, 631)

TTS’de yer alan “denkleştirmek, yakıştırmak, uyuşturmak” biçimindeki anlamlar anlam genişlemesine işaret etmektedir (Arslan Erol, 2008: 503).

tenhalaş- : < *tenhalaş-* (< *tenha+la-ş-*) **tenhalaş-** “1. Yalnız kalmak, münferit olmak. 2. Hali kalmak, boşalmak, kalabalık çekilip boş kalmak” (KAT, 1206); **GTü. tenthalaş-** “1. Yalnız kalmak. 2. Tenha duruma gelmek, boşalmak, ıssızlaşmak” (TS, 2322)

tennûrelen- : < *tennûrelen-* (<*tennûre+le-n-*) **Osm.** “ *tennûre* mevlevî dervişlerinin semâ âyînî sırasında giydikleri geniş eteklik” **tennûrelen-** “N’ola şevk-i derûnından semâ eylerse meclisde / Fûrûğ-ı bâdeden tennûrelendi dâmen-i mînâ (KçzİMD, G.VII/4)

tepirçile- : < *tepirçile-* (< *tepirçi+le-*) **Çağ.** **tepirçile-** “debelemek, tepinmek” GN (ÇTS, 1111)

tepirle- : < *tepirle-* (< *tepir+le-*) **Osm.** **tepirle-** “ince elemek, has un çıkarmak” (LO, 376); **tepirle-** “İnce elemek. [Asıl manası kıl eleklerle elemek olacaktı.]” (KAT, 1208); **GTü.** **tepirle-** “hlk. Tahılın taşını ayırmak, elemek” (TS, 2326)

terâzûla- : < *terâzûla-* (<*terâzû+la-*) **EAT** **terâzûla-** <Fa.+T. “ölçmek” (SN, 354-5); **terâzulan-** “tartılmak; ölçülmek” (KG, 123b.12); **terâzûla-** “ölçmek” (MR, 65a/2); **GTü.** **terazile-** “1. Cambazlıkta kol veya sırık yardımıyla denge sağlamak. 2. Bir şeyin ağırlığını elle yoklamak” (TS, 2328), **terazilen-** “1. Dengelenmek. 2. Düşmemek için dengeyi korumak” (TS, 2328)

teriñüklen- : < *teriñüklen-* (< *teriñük+le-n-*) **Karah.** **teriñüklen-** “-Su- derinlemek, çoğalmak” (DLT III, 411-14)

terkle- : < *terkle-* (< *terk+le-*) **Karah.** **terkle-** “ivmek, acele etmek” (DLT III, 445-22); **türklât-** “çabuklaştırmak” (KTKT, Kök: 154r/1=010/011); **türklâ-** “acele etmek” (KTKT, Ünlü: 330r/6=038/016); **Harezmi** **terkle-** “acele ettirmek” (İBML, 71); **Kıpçak** **tüklâdi** “acele etti” (Kİ, 102); **terklet-** “acele etmek” (TA, 44b/1)

terkîblen- : < *terkîblen-* (< *terkîb+le-n-*) **Osm.** **terkîblen-** “Salât-ı hamse kim terkîblenmiş tâc-ı devletdür / ‘Atâ kıldı o gice kullarına Hazret-i Mevlâ” (NAD, K.1/76); **GTü.** **terkip etmek** “birleştirmek, bir araya getirmek” (TS, 2331)

terle- : < *terle-* (< *ter+le-*) **Karah.** **terle-** “terlemek; kaşağılamak, gebrelemek, silmek” (DLT III, 293-12), **terlen-** “terlemek” (DLT II, 242-26), **terlet-** “terletmek” (DLT II, 342-8); **Harezmi** **terle-** “terlemek” (KE, 245r5); **térle-** “terlemek”(HŞ, 3617); **Kıpçak** **tirle** “terlemek” (İM, 138b/4); **derle-** “terlemek (BM)” krş. *terle-*, *tirle-* (I) (KıpçTS, 59); **terle-** “terlemek (CC, TZ)” krş. *derle-*, *tirle-* (I) (KıpçTS, 271); **tirle-** (I) “terlemek (BV)” krş. *derle-*, *terle-* (KıpçTS, 277); **EAT** **derle-** “terlemek” (SN, 202-14); **derle-** “terlemek” (ADD, 119-2); **derle-** “terlemek” (KG, 8a.15); **derle-** “terlemek” (TM, 95b-1); **derle-** “terlemek” (AK, 30b. 661); **derle-** “terlemek” (DK,

266-13), **derlet-** “terletmek” (DK, 245-11); **derle-** “terlemek” (TN, 88a.9); **derle-** “Zülfüne didüm açıl ki hâlünü görsün gözüm / Derledi yüzi hayâdan didi ki yüz karası”(KBD, G.649/2); **Çağ. tirle-** “terlemek” (SD, 787); **tirle-** “terlemek” (MK, 101a-5); **tirle-** “terlemek” (HBD, 10/3); **terle-** “terlemek” (ŞHD, 146b-7); **tirle-** “terlemek” (ŞHD, 22b-9); **tirle-** ““arak-rîz olmak, tereşşüh itmek, tir içinde kalmak, terlemek, hüy” (ŞSL, 268); **Osm. terle-** “ter çıkarmak, ter dökmek” (FD, 1692), **terlet-** “terlemesine sebep olmak” (FD, 2846); **terle-** “ter çıkarmak, ter dökmek” (ZD, 2205); **terle-** “ter çıkarmak, ter dökmek” (HD, 728); **terle-** “Gâhî hicâb-ı ebre girür husrevâ felek / Yâd eyledükçe lutfuñı terler hicâbdan” (BkD, M1/V/4); **terle-** “ter çıkarmak, ter dökmek” (NfD, 3205); **derle-** “Âh eylesem hicâb ile gark-ı ‘arak olur / Gûyâ nefes tokınmagıla derler âyine” (NAD, K.9/5); **terle-** “terlemek”, “Bir soğuk yerdir ol bakılsa eger / Lîk hammâm-veş giren terler” (ND, Me2/4), **terlet-** “terletmek”, “Seni meger ki gül-efsûn-ı nâz terletmiş / Ki sîb-i gabgabın ey gonca-leb gül-âb kokar (ND, G.16/6); **derle-** “Miyâne-i küre-i nâra girse derleyemez / Kenâr-ı revzenesinden geçen nesîm-i şehir” (KçzİMD, 67); **terle-** “Vağâr-ı saltanatla halk olunmuş şâhum endâmuñ / Hicâbından erir sâbûn terler cismi hammâmuñ” (KçzİMD, 670); **derle-** “terlemek” (TTS, 1109); **terle-** “terlenmek, arak-rîz olmak, yorulmak, utanmak, mustarip olmak, ter teraşşuh etmek, camlar mücellâ şeyler buğu tutmak, neşşâf şeylerden su netc ve nezc etmek” (LO, 377), **terlet-** “yormak, ta’rîk, iz’âc etmek, telâş ettirmek” (LO, 377); **terle-** “1. Ter dökmek, bedeninin mesamatından nem teraşşuh etmek, arak-rîz olmak. 2. Üstüne su ve nem konmak, nemlenmek. 3. (Bıyık) yeni çıkmak, taze bitmek. 4. mec. Çok yorulmak, kan ter içinde kalmak. 5. Utanmak, mahcup ve şermende olmak, sıkılmak.” (KAT, 1212), **terlet-** “ter dökmesini mucip olmak, ter döktürmek, ta’rîk etmek. mec. Çok yorulmak, muazzip etmek” (KAT, 1213); **GTü. terle-** “1. Ter çıkarmak, ter dökmek. 2. İçindeki suyu ter biçiminde dışarı sızdırmak. 3. Bir şeyin üzerinde buhar olarak yoğunlaşmak. 4. mec. Bir iş yaparken yorulmak veya o işi çok emek harcayarak güçlkle başarmak” (TS, 2331), **terlet-** “1. Terlemesine sebep olmak. 2. mec. Sıkıntıya düşürmek, çokça yormak” (TS, 2331)

terle- fiilinin “terlemek; kaşağılamak, gebrelemek, silmek” (DLT III, 293-12) anlamlarında Karahanlı Türkçesinde olan kullanımının diğer tarihi Türk dili metinlerinde yer almadığı görülmektedir. “Kelime başlangıçta çok anlamlı iken sonradan anlam daralmasına uğramıştır; ancak günümüzde *ter çıkarmak, ter dökmek* temel anlamından hareketle yeni anlamlar kazanmış ve böylelikle anlam dairesini genişletmiştir” (Atmaca, 2016: 478).

terle- : < *terle-* (< *ter+le-*) **Kıpçak** *tirle-* “terlemek” (İM, 138b/4); *tirle-* (II) “derlemek, toplamak, bir araya getirmek (İM)” (KıpçTS, 277); **Çağ.** *tirle-* “derlemek, toplamak” (BV, 602/5); *tirle-* “terlemek, toplamak” (FK, 288/5); **EAT** *derle-* “derlemek, toplamak” (YZ, 104r9); **Osm.** *derle-* “1. Seçme yaparak toplamak, bir araya getirmek, tedvin etmek. 2. Düzgün bir biçimde toplamak” (ZD, 1133); **GTü.** *derle-* “1. Seçme yaparak toplamak, bir araya getirmek, tedvin etmek. 2. Düzgün bir biçimde toplamak” (TS, 637), *derlendir-* “derlenme işini yaptırmak” (TS, 637), *derlen-* “derleme işi yapılmak, toplanmak, düzene girmek” (TS, 637), *derlet-* “derleme işini yaptırmak” (TS, 637)

tersimle- : < *tersimle-* (< *tersim+le-*) **Kıpçak** *tersimleme* “resmetmek” (KFT, 393b/39); **GTü.** *tersim etmek* “resmetmek” (TS, 2333)

tersle- : < *tersle-* (< *ters+le-*) **EAT** *tersle-* “dışkılamak, dışkıyı dışarı atmak” (KT, 99/8); *tersle-* “aptas bozmak” (TTS, 3796); **GTü.** *tersle-* (II) “hayvanlar pislemek” (TS, 2333)

tersle- : < *tersle-* (< *ters+le-*) **Osm.** *tersle-* “bed-muamele, tazir etmek, ters söz ile hitap, itap” (LO, 378), *terslen-* “bed-hû, haşin olmak, huylanmak, bed-muamele etmek” (LO, 378); *tersle-* “1. Sert cevapla reddetmek, dürüst sözle bed muamele etmek. 2. (Hayvanat) murdarlamak.” (KAT, 1213), *terslen-* “bedhûyluk ve huşunet göstermek, sût’-i mu’âmelede bulunmak” (KAT, 1213); **GTü.** *tersle-* (I) “bir kimseye gönül kırıcı, sert söz söylemek veya gönül kırıcı davranmak, azarlamak” (TS, 2333), *terslen-* “1. Tersleme işine konu olmak. 2. Aksilik etmek, terslik göstermek.” (TS, 2333), *tersleş-* “terslik etmek, zıt davranmak” (TS, 2333)

teşükle- : < *teşükle-* (< *teşük+le-*) **Karah.** *teşükle-* “obur, aç gözlü saymak” (DLT III, 340-20)

tewlüğlen- : < *tewlüğlen-* (< *tewlüğ+le-n-*) **Karah.** *tewlüğlen-* “kendini hiyleci saymak, hiyleci olmak” bk. *tewlüklen-* (DLT II, 277-4), *tewlüklen-* “kendini hiyleci saymak, hiyleci olmak” bk. *Düzelt:* *tewlüğlen-* (DLT, s.609)

tezekle- : < *tezekle-* (< *tezek+le-*) **Karah.** *tezekle-* “pislemek” (DLT III, 340-15); **Kıpçak** *tezekle-* “terslemek, pislemek” (İM, 467b/2); *tizekle-* “pislemek” (İM, 113b/5) bk. *tezekle-*; *tezekle-* “pislemek” (KFT, 204b/6-7); *tizekle-* “pislemek, tezeklemek (BV)” (KıpçTS, 278)

tezgâhla- : < *tezgâhla-* (< *tezgâh+la-*) **tezgâhla-** “Dokunacak bez vesaireyi tezgâha koymak. mec. Hazırlamak, tehyi’e etmek.” (KAT, 1226); **GTü. tezgâhla-** “1. Dokunacak bezi tezgâha yerleştirmek. 2. mec. Bir iş için hazırlık yapmak, işe girişmek. 3. mec. Yasal olmayan bir işi gerçekleştirmek için plan yapmak.” (TS, 2344), **tezgâhlan-** “tezgâhlama işine konu olmak” (TS, 2344),

tägirmilä- : < *tägirmilä-* (< *tägirmi+lä-*) **Uyg. tägirmilä-** “yuvarlaklaştırmak, etrafını çevrelemek” (EUTS, 231), **tägriklä-** “dört yanını çevrelemek, kuşatmak, ihata etmek, çevreye dizmek” (EUTS, 231)

ṭıblan- : < *ṭıblan-* (< *ṭıb+la-n-*) **Kıpçak ṭıblan-** “güzel koku sürünmek” (İM, 347a/6), **ṭıblandur-** “güzel koku sürdürmek” (İM, 303b/2); **EAT ṭıbla-** “güzel koku sürmek” (TİKT, 59a/9)

türele- : < *türele-* (< *türe+le-*) **Osm. türele-** “bulandırmak, karartmak” (NbDS, G.320/2) “İzâle-i ğam için biz şarāba muḥtācuz / Derūnı türelerüz āfitāba muḥtācuz”

tıbraçla- : < *tıbraçla-* (< *tıbraç+la-*) **Çağ. tıbraçla-** “hareket, ihtilâc etmek, hiddetden yere urmak, iki yana çıblamak, döğünmek, şiddetle kızmak” (ŞSL, 264)

tıgraklan- : < *tıgraklan-* (< *tıgrak+la-n-*) **Karah. tıgraklan-** “yiğitlik göstermek, yiğitlenmek” (DLT II, 274-20)

tığla- : < *tığla-* (< *tığ+la-*) **Osm. tığla-** “bazı ağırlara dağ vurur gibi ziyade tiz iğne saplamak, şiş saplamak, te’îr” (LO, 378); **tığla-** “(Yara) keskin keskin bir ağrı ile ağrımak” (KAT, 1228)

tıkıla- : < *tıkıla-* (< *tıkı+la-*) **Karah. tıkıla-** “Tık diye ses vermek” bk. *tikile-*, *tiki* (DLT III, 326-8); **tikile-** “ses, hışırta çıkarmak” bk. *tıkıla-* (DLT III, 326-17)

tıla- : < *tıla-* (< *tıla-*) **EAT tıla-** “sürmek, ilacı tatbik etmek (Türkçe fiil gibi kullanılmış)” (MNHS, 132a.7)

tıla- : < *tıla-* (< *tıla-*) **Kıpçak tıla-** “dinlenmek, istirahat etmek (CC)” (KıpçTS, 273)

tıldağlan- : < *tıldağlan-* (< *tıldağ+la-n-*) **Karah. tıldağlan-** “özür dilemek” (KTKT, Kök: 202r/7=016/084)

- tīmārla-** : < *tīmār*la- (< *tīmār*+*la*-) **Kıpçak tīmār**la- “tımarlamak” (KH, 61/2); **tīmār**la- <Fa. T. “tımar etmek (TZ)” (KıpçTS, 276); **EAT tīmār**la- “ihtimam göstermek; tedavi ettirmek” (SN, 304-4); **tīmār**la- “herhangi bir yeri işlemek üzere vermek”(MR, 299b/); **tımar**la- “1. Çocuğa veya hastaya ihtimam göstermek. 2. Yarayı pansuman etmek” (TTS, 3799); **GTü. tımar**la- “tımar etmek” (TS, 2349)
- tıngla-** : < *tıngla*- (< *tıng*+*la*-) **Kıpçak tıngla**- “çınlamak (TZ)” (KıpçTS, 274); **Osm. tınla**- “çan ve kâse ve kubbe gibi ün vermek, tanîn-endâz” (LO, 379); **tınla**- “tın etmek, tanî-endâz olmak, ses inikâs edip bir müddet devam etmek” (KAT, 1229); **GTü. tınla**- “tın sesi biraz sürüp gitmek, çınlamak” (TS, 2349), **tınlat**- “tınlamasına yol açmak” (TS, 2349) bk. *tıñıla*-.
- tıñıla-** : < *tıñıla*- (< *tıñı*+*la*-) **Karah. tıñıla**- “ağır bir şey yere düşerek ses vermek” bk. *tıñile*- (DLT III, 404-13); **tıñile**- “ağır bir şey yere düşerek ses vermek” bk. *tıñıla*- (DLT III, 404-13) bk. *tıngla*-.
- tınıkla-** : < *tınıkla*- (< *tınık*+*la*-) **Çağ. tınıkla**- “muşaffâ, berrâk olmak, şeffâflık, teressüb etmek, bî-ğubâr, lekesiz, bî-lây, bî-dürde” (ŞSL, 279)
- tıñlandur-** : < *tıñlandur*- (< *tıñ*+*la*-*n*-*dur*-) **Harezmi tıñlandur**- “(din için) dile getirmek” (HŞ, 56)
- tırilla-** : < *tırilla*- (< *tırıl*+*la*-) **tırilla**- “1. Zayıf ve çıplak olup titremek. 2. Parasız kalmak” (KAT, 1230); **GTü. tırilla**- “çıplak veya parasız kalmak” (TS, 2351)
- tırkazla-** : < *tırkazla*- (< *tırkaz*+*la*-) **Kıpçak tırkazla**- “mandallamak, sürgüyü sürmek (İH)” (KıpçTS, 274); **Osm. tırkazla**- “kapıyı tırkaz ile kapayıp pekitmek” (TTS, 3801); **tırkazla**- “kapı kolunu sürmek” (LO, 380); **tırkazla**- “kapının tıkazını sürmek, sürmelemek” (KAT, 1230), **tırkazlat**- “kapının tırkazını sürdürmek” (KAT, 1230); **GTü. tırkazla**- hlk. “tırkazı sürmek” (TS, 2351), **tırkazlan**- hlk. “tırkazlama işi yapılmak” (TS, 2352), **tırkazlat**- “tırkazlama işini yaptırmak, sürgületmek” (TS, 2352)
- tırila-** : < *tırila*- (< *tır*+*la*-) **tırila**- fl. ve: **tırıldamak** “tır tır etmek, kedi gibi tırnaklarla tırıldı etmek” (KAT, 1230)
- tırmarla-** : < *tırmarla*- (< *tırmar*+*la*-) **Harezmi tırmarla**- “tırmalamak” (NF, 386-6); **EAT tırmala**- “tırmalamak” (ŞD, MV/4-2); **tırmala**- “tahdiş, zihni hıraş etmek” (LO, 380); **tırmala**- “1. Tırnakla kazımak, çizmek, tahdiş, tahriş etmek. 2. Yeri tırmıkla kazıyıp

kabartmak. 3. Rahatsız etmek, gıcıklamak, tahdîş ve tehyîç etmek.” (KAT, 1230); **GTü. tırmala-** “1. Tırnaklarıyla çizmek veya hırpalamak, tırnaklamak, tırmıklamak, cırmalamak. 2. mec. Rahatsız etmek” (TS, 2352), **tırmalan-** “tırmalama işine konu olmak” (TS, 2352)

tırmıkla- : < *tırmıkla-* (< *tırmık+la-*) **Osm. tırmıkla-** “Kedi huduş etmek. Kedi tırnağıyla didiklemek. Tırmık ile yeri tarayıp düzlemek. Yüzünü kapartmak” (LO, 380); **tırmıkla-** “çengel gibi bir şeyle çizmek, yırtmak, tırmalamak, kazımak” (KAT, 1231); **GTü. tırmıkla-** “1. Tırmalamak. 2. Üzerinde tırmık çekerek toprağı işlemek” (TS, 2352), **tırmıklan-** “tırmıklama işine konu olmak” (TS, 2352)

tırpanla- : < *tırpanla-* (< *tırpan+la-*) **tırpanla-** “tırpan kullanmak, tırpanla biçmek” (KAT, 1231); **GTü. tırpanla-** “1. Tırpanla biçmek. 2. mec. Bir topluluğu yok etmek, kırıp geçirmek. 3. mec. İstemediği kişilerin görevlerine son vermek. 4. mec. Bir şeyi ortadan kaldırmaya, yıkmaya girişmek.” (TS, 2353), **tırpanlan-** “tırpanlama işine konu olmak veya tırpanlama işi yapılmak” (TS, 2353), **tırpanlat-** “tırpanlama işini yaptırmak” (TS, 2353)

tısla- : < *tısla-* (< *tıs+la-*) **Osm. tısla-** “kazların ve ona şebih safırı” (LO, 380); **tısla-** “kaz ve ona müşabih hayvan tıs diye seslenmek” (KAT, 1231); **GTü. tısla-** “1. Kaz, kedi, yılan “tıs” diye ses çıkarmak. 2. “Tıs” diye ses çıkarmak. 3. hlk. Ağır yük altında iniltiye benzer sesler çıkarmak. 4. hlk. Haksızlığını anlayıp susmak, sesi soluğu kesmek.” (TS, 2354)

tıtlan- : < *tıtlan-* (< *tıt+la-n-*) **Karah. tıtlan-** “çamlanmak, çam sahibi olmak” (DLT III, 199-6)

tıblä- : < *tıblä-* (< *tib+lä-*) **Kıpçak tıblädi** “dipledi, bir şeye dip yaptı, dip kodu” (Kİ, 102)

tiftiklen- : < *tiftiklen-* (< *tiftik+le-n-*) **Osm. tiftiklen-** “ince lif gibi pürüzlenip keçelenmek, tiftik tiftik olmak” (LO, 380); **tiftiklen-** “ince lif gibi pürüzlenip sökülme, iplikleri ayrılmak” (KAT, 1232); **GTü. tiftiklen-** “kumaşın telleri birbirinden ayrılmak, kabarmak, tiftik tiftik olmak” (TS, 2355)

tigüle- : < *tigüle-* (< *tigü+le-*) **Karah. tigüle-** “lokma lokma vermek” (KB, 5395); **tiküle-** “lokma lokma vermek; rüşvet vermek” (DLT III, 326-16)

tikenlen- : < *tikenlen-* (< *tiken+le-n-*) **Harezmi tikenlen-** “kıllanmak” (ME, 100-3)

tikiläş-: < *tikiläş-* (< *tiki+lä-ş-*) **Uyg. tikiläş-** “fısıldaşmak” (EUTS, 238)

tikirle- : < *tikirle-* (< *tikir+le-*) **Çağ. tikirle-** “yuvarlamak, müdever şeyi tahrik etmek. dörmek, çevirmek, tahvil eylemek” (ŞSL, 274), **tikirleş-** “yuvarlanmak, çevirilenmek, döndürülmek, devr olmak” (ŞSL, 274); **Osm. tekerlen-** “yuvarlanmak, düşmek” (NbDS, K.13/82) “Böyle meydân-ı hâtarı kim ümîd eyler idi / Eşheb-i mülk tekerlenmiş iken ide kıyâm”; **dekerle-** “yuvarlamak, tekerlemek” (TTS, 1065); **tekerle-** “yuvarlak ya müdevver şeyi tahrik etmek” (LO, 375), **tekerlen-** “yuvarlanmak, tedahruc manasına ahirete yürümek” (LO, 375); **tekerle-** “yuvarlamak, yuvarlak şeyi tahrik edip yürütmek” mec. Dikkatsizlikle salıvermek, kaçırmak” (KAT, 1194), **tekerlen-** “yuvarlanmak, yuvarlanarak yürümek yahut düşmek” (KAT, 1194); **GTü. tekerle-** “yuvarlamak, döndürmek” (TS, 2303), **tekerlen-** “1. Yuvarlanmak, dönmek. 2. mec. Durumu bozulmak, kötüye gitmek. 3. mec. Uğraşmak, peşinde koşmak, yuvarlanıp gitmek” (TS, 2303)

tikle-: < *tikle-* (< *tik+le-*) **Çağ. tikle-** “dikmek; naşb, kıyım, rekz etmek. vaz‘ ve şebt eylemek” (ŞSL, 273)

tikleş- : < *tikleş-* (< *tik+le-ş-*) **Çağ. tikleş-** “kâim tutmak, râst olmak, berâber. boydaş” (ŞSL, 272)

tilkülen- : < *tilkülen-* (< *tilkü+le-n-*) **Karah. tilkülen-** “tilkilik etmek, yaltaklanmak” (DLT III, 202-22); **EAT diltkülen-** “tilki avlamak, tilki yakalamak” (KT, 114/15); **Osm. diltkülen-** “tilki gibi olmak, tilkiye dönmek”; “Künâmında yatup ser şîr-âsâ şark u garb içre / Adûlar diltkilensin heybetinden hâr u zâr olsun” (ND, K.37/3); **diltkülen-** “yaltaklanmak, tabasbus etmek” (TTS, 1155); **GTü. tilkileş-** “kurnazlaşmak” (TS, 2356)

Asıl anlamının ‘tilki gibi davranmak’ olduğunu belirten Arslan Erol, kelimenin ilk defa Kaşgarlı’da yer aldığını ve mecazî bir anlama sahip olduğunu ifade etmektedir. Kelimenin Eski Anadolu Türkçesinde de bu genişlemiş anlamla yer aldığını söylemektedir (Arslan Erol, 2008: 695).

tiñla- : < *tiñla-* (< *tiñ+la-*) **Köktü. tiñla-** “dinlemek” (OY, KT G2); “tokuz og(u)z b(e)gl(e)ri: bod(u)nı: bu s(a)b(ı)m(i)n: (e)dgüti: (e)şid: k(a)t(ı)gdı: tiñla”, **tiñla-** “dinlemek, dinleyerek idrak etmek” (ETYSVİ, 517); **tiñla-, tiñle-** “(Yazıtlar) dinlemek” (ETG, 299); **Uyg. tiñla-** “dinlemek” (IrkB, 58); **tiñla-** “dinlemek, kulak

asmak” (EUTS, 237); **Karah. tıngla-** “dinlemek” (KB, 559); **tıñla-** “dinlemek” bk. **tiñle-** (DLT III, 403-17); **tıñlaş-** “dinlemekte yarış etmek” (DLT III, 398-16), **tıñlat-** “dinletmek” (DLT II, 359-5); **tiñle-** “dinlemek” bk. **tıñla-** (DLT I, 96-11); **tiñlä-** “dinlemek” (KTKT, Kök: 209v/2=017/047), **tıñla-** “dinlemek” (KTKT, Ünlü: 424r/1=072/001); **Harezmi tıngla-** “dinlemek” (ME, 138-5); **dınglat-** “tınlatmak” (ME, 18-3); **tiñle-** “dinlemek” (KE, 238r13); **tiñle-** “dinlemek” (MM, 351/1); **tıñla-** “dinlemek” (HŞ, 2478); **tıngla-** “dinlemek” (NF, 420-14); **Kıpçak tıngla-** “dinlemek” (İM, 53a/1); **tıngla, tiñgle-** “dinlemek” (SSGT, 337/1); **dıngle-** “dinlemek” krş. **tınglan-** (SSGT, 175/6); **diñle-** “dinlemek” (KFT, 291b/50); **düñle-** “dinlemek (BM)” krş. **diñle-**, **tıñla-** (KıpçTS, 67); **EAT diñle-** “dinlemek, kulak vermek” (YE, 168v1); **dinle-** “dinlemek” krş. bk. **diñle-** (YZ, 5r9), **diñle-** “dinlemek” krş. bk. **dinle-** (YZ, 26v5); **diñle-** “dinlemek” (KY, 1991); **diñle-** “dinlemek” (SN, 216-15); **diñle-** “dinlemek” (MNZ, 4-18); **diñle-** “1. İşitmek için kulak vermek (KT, 128/5) 2. Birinin öğüdünü kabul edip gereğince davranmak (KT, 23/15); **diñle-** “dinlemek” (TİKT, 108b/9); **diñlet-** “dinletmek” (TİKT, 206b/8); **diñle-** “dinlemek, gözetmek” (KKMU, 77b/10); **diñlen- II.** “dinlenmek, sözüne ehemmiyet vermek, itibâr edilmek” (KKMU, 72b/9); **diñle-** “dinlemek” (GT, 29b-15); **diñle-** “dinlemek” (MT, 40a-4); **diñle-** “dinlemek” (BH, 33B/10); **diñle-** “dinlemek” (DK, 169-12); **diñle-** “dinlemek, işitmek” (EATKT, 10a.19); **dinle-** “işitmek, duymak, kulak vermek” (MNHS, 184b.3); **diñle-** “dinlemek” (MBHKT, 250b-4=52/38); **diñle-** “dinlemek” (MR, 41b/7); **dinle-** “Gönül ile didüm ana gönül ile dinlemedi / Gönül eyledünse eyle gönül ile gönül ile” (KBD, G.762/5); **diñle-** “dinlemek” (ŞD, G.LV/6); **Çağ. tıngla-** “dinlemek” (SD, 50); **tiñgle-** “dinlemek” (ŞHD, 70a-9); **tıngla-** “dinlemek” (ŞT, 99a-10); **tıngla-** “dinlemek, istimâ itmek, kulak virmek, ılgâ ve güş itmek” (ŞSL, 280); **tıñla-** “dinlemek” (ÇGT, 129/3); **tiñgle-** “dinlemek” (ÇFK, 58a-4); **Osm. dinlen-** “dinleme işine konu olmak” (FD, 4014); **dinle-** “işitmek için kulak vermek” (ZD, 1321); **dinle-** “işitmek için kulak vermek” (HD, 3589), **dinlet-** “dinlemesini sağlamak” (HD, 1899); **diñle-** “dinlemek” (BkD, G.509/6); **diñle-** “dinlemek” (FgD, G.51/5), **diñle-** “dinlemek” (FgD, K.8/4); **dinle-** “birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak” (NfD, 4031); **diñlet-** “Diñletse ‘aceb mi sözünü halka ‘Atâyî / Ol zât-ı felek-menzilete menkaba-hândur” (NAD, K.11/57); **diñlen-** “Diñlenür şimdi hele her kişinin feryâdı / Meger efgân-ı ney ü zemzeme-i mûsîkâr” (NAD, K.14/23), **diñle-** “Lutfuñ umar diñlese nola karşısında halk / Mihr olmasaydı mihr-giyâlar neden biter” (NAD, K.30/10); **dinle-** “Zâhidi tercih ider mi rinde sâhib-tab’ olan / Dinledüm

güftârını vâ`iz de gevdenden yana” (ŞYD, G.14/4), **dinlen-** “Demdür ki hârdan alına dâd-ı `andelîb / Dîvân-ı gülde dinlene feryâd-ı `andelîb” (ŞYD, G.17/1); **dinlet-** “Dinledür bî-çâre bülbül hârdan feryâdını / Mülk-i gülşende Süleymân-ı gülün dîvânı var” (ŞYD, G.48/4); **diñle-** “1. İşitmek için kulak vermek (NDS, K30/17) Diñle yârân-ı sitem-pîşe ne der haqqumda / Maḥfil-i bār-geh-i ḳahr-ı kirāmumda benüm 2. birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak; uymak, itaat etmek” (NDS, G.305/4) “Sözini diñler idük zāhid-i dūzaḥ-nefesün”; **diñle-** “kulak vermek, dinlemek” (NbDS, KM439/7); **diñle-** “1. İşitmek için kulak vermek (FKD, 2993) 2. Birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak” (FKD, 1605); **dinle-** “dinlemek”; “Katı çok dinledim ben ol gürûhun sözlerin âhır / Şunı fehm eyledim kim cümlesi medhûş-ı hayretdir” (ND, K.15/5); **dinletme** “dinletmek işi”; “Kasd ol büte dinletmedir efsâne-yi yohsa / Değmez gül ü bülbül bu kadar güft ü şünûda” (ND, G.124/7); **dinle-** “Temyîz-i nîk ü bedde değildir o tıfl-ı nâz / Bilmez fesâne-i gamı dinler yalan gibi” (ŞGD, K.13/35), **dinlen-** “Sana arz-ı mahabbet sevdiğim ayn-ı mahabbetdir / Suhânsâz-ı cünûnun dinlenir da’vası bürhânsız” (ŞGD, G.141/4); **diñle-** “Diñlemez olmuşdı benüm de sözüm / Bende de var idi gam-i rûzgâr” (KçzİMD, 72); **diñlet-** “Şeyhüm var ise söyle erenler kelimâtı / Diñletme baña tekyedeki muştalahâtı” (KçzİMD, 632); **diñi dinle-** (**diñicilik eylemek, din dinle-, dinü dinle-**) “iki kişinin konuştuğu sözlerle kulak vermek” (TTS, 1162); **dinle-** “İstimâ, isgâ, havâle-i sem, kulak vermek. Çalgı dinlemek. Aslı denlemek söz dinlemek saymak, inkiyâd, mütenessih olmak.” (LO, 117); **dinle-** “1. İşitmek üzere kulak vermek, istima etmek. 2. Kulak asmak, kabul etmek, ısgâ eylemek.” (KAT, 256); **GTü. dinle-** “1. İşitmek için kulak vermek. 2. Birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak. 3. Kulakla veya dinleme aletiyle hastayı muayene etmek. 4. mec. Uymak, baş eğmek, itaat etmek.” (TS, 671), **dinlen- (II)** “1. Dinleme işine konu olmak. 2. Önemsenmek, öğüdü yerine getirilmek.” (TS, 672), **dinlet-** “dinlemesini sağlamak, söz geçirmek” (TS, 672)

Günümüzde **dinle-** fiili “işitmek için kulak vermek” temel anlamının yanında “birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak; kulakla veya dinleme aletiyle hastayı muayene etmek; mec. uymak, baş eğmek, itaat etmek” anlamlarını kazanarak somut ve soyut yollarla anlam dairesini genişletmiştir (Atmaca, 2016: 483).

tinterekle- : < *tinterekle-* (<*tinterek+le-*) **Çağ. tinterekle-** “ayak kayub yere paldır küldür düşmek, ser-sân, ser-hōş, tintek” (ŞSL, 279)

tiğlen- : < *tiğlen-* (< *tiğ+le-n-*) **Harezmi** *tinlan-* “dinlenmek” (HŞ, 544), *tiğlen-* “dinlenmek” (HŞ, 544); *tiñlen-* “dinlenmek, rahat etmek” (İBML, 73); **Kıpçak** *tinlen-* “rahatlamak” (KK, 79b/10); *tiñglen-* “dinlenmek istirahat etmek” (İM, 196b/4); *tiñglen-*, *tiñglen-* “dinlenmek, huzura kavuşmak” krş. *dingle(n)-* (SSGT, 221/9); *tiñglen-* “dinlenmek” (MG, 16a-4); *tiñlendür-* “dinlendirmek” krş. *diñlendür-* (KH, 71/6); *diñlendür-* “dinlendirmek. bk. *tiñlendür-* (KH, 66/6); *tiñlen-* “dinlenmek, istirahat etmek (TZ)” krş. *dinlen-*, *tiñlan-*, *tinlen-* (KıpçTS, 276), *diñlendür-* “dinlendirmek (BV)” (KıpçTS, 62); *dinlen-* “dinlenmek, istirahat etmek (İH)” krş. *tiñlan-*, *tiñlen-*, *tinlen-* (KıpçTS, 62); **EAT** *diğlen-* “dinlenmek” (YZ, 92v1); *diñlen-* “dinlenmek” (KY, 1836); *dinlen-* “dinlenmek” krş. bk. *diğlen-*. (SN, 125-6); *diğlen-* “dinlenmek” krş. bk. *dinlen-*. (SN, 194-11); *diğlen-* “soluklanmak, istirahat etmek” (KT, 200/5); *diñlen-* “rahat etmek, dinlenmek” (TİKT, 99b/9); *diñlen-* **I.** “dinlenmek, eğleşip istirahat etmek” (KKMU, 62/5); *diñlen-* “rahata kavuşmak, dinlenmek” (GT, 59b-7); *diñlen-* “istirahat etmek, dinlenmek” (MT, 47a-12); *diñlen-* “dinlenmek, istirahat etmek” (AK, 7a. 131); *diğlen-* “dinlenmek, kurtulmak, rahata kavuşmak” (EATKT, 271b/3); *dinlen-* “dinlenmek, istirahat etmek” (MNHS, 111a.7); *diñlen-* “rahata kavuşmak” (MBHKT, 121b-3), *dinlenmek* “1. İstirahat, dinlenme. (MBHKT, 279a-7=78/9) 2. Huzur, sükûn. (MBHKT, 282a-10,11=83/22,24); *diñlen-* “dinlenmek, rahat etmek” (MR, 64b/3); *diñlendür-* “söndürmek” (MR, 131a/11); **Çağ.** *dinlen-* “istirâhat ve sükût etmek, ârâm ve feragat olmak, âsâyiş kalmak” (ŞSL, 345); *diñlentür-* müsterih ve âsûde etmek, teskîn eylemek, kışsa ve efsâne ile ârâm itdirmek. okumak, dâstân söylemek, diñme. gereklü lâzımlu. istekl. diñerlü” (ŞSL, 345); **Osm.** *dinlen-* “dinlenmek” (BkD, G.155/4); *dinlen-* “Dirîgâ bir nefes dinlenmedük gülzâr-ı âlemde / Bu bâgun niçe yıldur bülbül-i nâlânıyuz cânâ” (ŞYD, G.12/3); *dinlen-* “yerinde durma, dinlenme” (NbDS, G.335/8); *diñlen-* **(II)** “sönmek” (TTS, 1163); *dinlendir-* “teskin, söndürmek, müsterih etmek” (LO, 117), *dinlen-* “İstirahat, rükûd, sükun etmek, ârâm, huzur, sükunet, ferağat bulmak, sivada müsterih olmak, asayiş gelmek.” (LO, 117); *dinlendir-* “1. Sükûnet vermek, teskin etmek. 2. Rahat ettirmek, yorgunluk aldirmek. 3. Söndürmek.” (KAT, 256), *dinlen-* “1. Sükûnet bulmak, durmak. 2. Rahatlanmak, istirahat etmek” (KAT, 256); **GTü.** *dinlendir-* “1. Dinlenmesini sağlamak. 2. Durulmaya bırakmak. 3. Tarlayı nadasa bırakmak. 4. hlk. Yanan lamba, ateş vb.ni söndürmek.” (TS, 671), *dinlen-* **(I)** “1. Güç kazanmak için çalışmaya ara vermek, yorgunluğunu gidermek, soluklanmak, istirahat etmek. 2. Bazı

yiyecek ve içecekleri, tadını arttırma, kolay pişmesini sağlama vb. sebeplerle bir süre bekletmek.” (TS, 672)

tipîngelen- : < *tipîngelen-* (<*tipînge+le-n-*) **Çağ. tipîngelen-** “debelenmek, döğünmek, cāynilmek. yençilmek” (ŞSL, 265) bk. *debelen-*.

tişele- : < *tişele-* (< *tişe+le-*) **Kıpçak tişele-** “deşelemek (BV)” (KıpçTS, 277); **GTü. deşele-** “1. Güçlü bir biçimdedeşmek, karıştırmak. 2. mec. Araştırmak” (TS, 643)

tişilân- : < *tişilân-* (<*tişi+lâ-n-*) **Karah. tişilân-** “evlenmek” (KTKT, Kök: 60v/8=004/022)

tişlâ- : < *tişlâ-* (<*tiş+lâ-*) **Uyg. tişlâ-** “dişlemek” (EUTS, 241); **Karah. tişle-** “dişlemek” (KB, 4601); **tişlat-** “dişletmek” (DLT II, 344-3); **tişle-** “dişlemek, dişle ısırarak” (DLT III, 294-11), **tişlen-** “dişlenmek; dişenmek, bilenmek” (DLT II, 244-6); **Harezmi tişle-** “dişlemek, kemirmek, ısırarak” (KE, 153r5); **ti:şle-** “dişlemek, ısırarak” (HŞ, 1389); **Kıpçak tişlâdi** “dişledi” (Kİ, 103); **tişle-** “ısırarak, dişlemek” (TA, 44a/11); **tişle-** “dişlemek” (İM, 95b/2); **tişle-** “dişlemek, ısırarak” (SSGT, 258/13); **dişle-** “dişlemek” (KH, 20/4); **dişle-** “dişlemek” (KFT, 204b/25); **tişle-** “dişlemek, ısırarak” (BM, BV, CC, TZ)” krş. *dişle-* (KıpçTS, 277), **dişle-** “dişlemek, ısırarak” (KF)” krş. *tişle-* (KıpçTS, 62); **EAT dişle-** “ısırarak” (DK, 80-3); **dişle-** “dişlemek, ısırarak” (EATKT, 172b/1); **tişle-** “dişlemek, ısırarak” (DN, 868); **dişle-** “Em diledüm bu derdüme la'lini dişledi / İnsâfa geledüm ya cevâbı degül midür” (KBD, G.520/2); **Çağ. tişle-** “dişlemek” (SD, 505); **tişle-** “dişlemek, ısırarak” (LD, 729); **tişle-** “dişlemek” (BV, 457/1); **tişle-** “dişlemek” (FK, 620/5); **tişle-** “ısırarak” (LM, 2104); **tişle-** “dişlemek, ısırarak” (RSL, M799a2); **tişle-** “dişlemek” (ŞHD, 139a-8); **tişle-** “ısırarak” (BD, 107/3); **tişlemek** “ısırarak, geziden, diş ile tutmak” (ŞSL, 271); **tişle-** “dişlemek, ısırarak” (ÇEK, 282); **tişle-** “dişlemek” (ÇFK, 43a-4); **tişle-** “dişlemek, ısırarak, diş ile tutmak” NH, YED, Sİ, GN (ÇTS, 1136); **Osm. dişle-** “bir şeyin parçasını ısırarak veya koparmak” (FD, 1933); **dişle-** “dişleme işini yapmak” (ZD, 2380); **dişle-** “ bir şeyin bir parçasını ısırarak veya koparmak” (HD, 3718); **dişle-** “ısırtmak; öptürmek” (BkD, G.543/3); **dişle-** “Kasd ider dişlemege gerçi görüp mîm-femin / Kısadur alt çenesi hâme-i müşğîn-rakamuñ”(NAD, E/39); **dişle-** “Lebin meclisde dil-ber dişledi bildüm nedür kasdı / Inen nâzükdür anı ârif-i cân olmayan bilmez” (ŞYD, G.154/3); **dişle-** “yemek, ısırarak” (TTS, 1186); **dişle-** “ısırarak” (LO, 119); **dişle-** “diş geçirmek, ısırarak” (KAT, 258), **dişlen-** “diş geçirilmek, ısırılmak” (KAT, 259); **GTü. dişle-** “1. Bir şeyin bir parçasını ısırarak veya koparmak. 2. Çiğnemek.” (TS, 681), **dişlen-** “1.

Dişleme işine konu olmak, dişle ısırılmak. 2. Tanelenmek, diş tutmak. 3. mec. Güçlenmek, dediğini yaptırır olmak.” (TS, 681), **dişlet-** “1. Dişleme işini yaptırmak. 2. Bir şeye diş açtırmak.” (TS, 681)

tişle- fiilinin TTS’de “ ‘ısırmak’ anlamı yanında ‘yemek’ anlamıyla da kayıtlı olması anlam alanının genişlediğini gösterir.” *tişlen-* fiilinin ise “Kaşgarlı’daki ‘bilenmek’ anlamı kelimenin anlamının genişlediğini göstermektedir” (Arslan Erol, 2008: 514). “Günümüzde TS’de kelime ‘bir şeyin parçasını ısırarak veya koparmak’ anlamı yanında ‘çığnemek’ anlamında kullanılmasıyla da yakın bir anlama geçmiştir” (Atmaca, 2016: 885).

tişsizlühle- : < *tişsizlühle-* (<*tişsizlüh+le-*) **Kıpçak tişsizlühle-** “bir şey ile dişlerini karıştırmak (CC)” (KıpçTS, 277)

titizlen- : < *titizlen-* (< *titiz+le-n-*) **Osm. titizlen-** “bir şey için bed-huyuluk etmek” (LO, 381); **titizlen-** “tiz mizaç ve huysuz olmak, müşkülpesentlik etmek, bir şeyi beğenmez ve bir şeyden memnun olmaz bir hale gelmek” (KAT, 1234); **GTü. titizlen-** “1. Çok dikkat ve özenle davranmak veya böyle davranılmasını istemek, titiz olmak, titizlik göstermek. 2. Öfkelenmek, huysuzlanmak, rahatsız olmak.” (TS, 2359), **titizleş-** “titizlenmek” (TS, 2359)

tizginle- : < *tizginle-* (< *tizgin+le-*) **Kıpçak tizginle-** “dizginlemek (Kİ)” (KıpçTS, 278); **GTü. dizginle-** “1. Ata dizgin takmak veya atı yürütmek için dizginini oynatmak. 2. mec. Birinin aşırı davranışlarını önlemek” (TS, 685-686), **dizginlen-** “dizginleme işi yapılmak veya dizginleme işine konu olmak” (TS, 686), **dizginlet-** “dizginleme işini yaptırmak” (TS, 686)

tizle- : < *tizle-* (< *tiz+le-*) **Karah. tizle-** “dizle ezmek, çığnemek” (DLT III, 294-1), **tizlet-** “dizletmek, dizle teptirmek” (DLT II, 342-12); **GTü. dizle-** hlk. “1. Dize kadar batmak. 2. Dizini kullanarak bastırmak” (TS, 687)

tizle- : < *tizle-* (< *tiz+le-*) **Kıpçak tizle-** “acele etmek” (TA, 38a/2); **tezlet-** “acele etmek” (KK, 81b/8); **tezlet-** “acele ettirmek” (DM, 19b/12); **tizle-** “acele etmek” (İM, 197b/4); **tizle-** “çabuklaştırmak” (MG, 56b-7); **tezle-** “ivmek, acele etmek (TZ)” krş. *tizle-* 1 (KıpçTS, 273), **tezlet-** “acele ettirmek, çabuklaştırmak (Gİ, KF, TZ)” krş. *tizlet-* (KıpçTS, 273); **tizlet-** “çabuklaştırmak, acele ettirmek (Gİ, KF)” krş. *tezlet-* (KıpçTS, 278); **EAT tizle-** “acele etmek” (EATKT, 22a/5), **tizlet-** “aceleye getirmek, acele

ettirmek” (EATKT, 554a/2); **Osm. tizle-** “ta‘cil etmek, acele ettirmek, aceleye getirmek” (TTS, 3810); **tezlen-** “tez olmak, kesb-i sür‘at” (LO, 378); **tezlen-** “acele etmek, sabırsızlık ve isticlal ile hareket etmek” (KAT, 1226); **GTü. tezle-** hlk. “bir şeyi çabuklaştırmak” (TS, 2345), **tezleş-** “çabukluk kazanmak, çabuklaşmak” (TS, 2345), **tezleştir-** “bir işi çabuklaştırmak, acele ettirmek” (TS, 2345)

tizle-: < tizle- (< tiz+le-) **Çağ. tizle-** “tizilmek, tesri‘ ve isti‘cāl etmek. bilemek, carh ve kırak etmek” (ŞSL, 271)

tizlen- : < tizlen- (< tiz+le-n-) **tizlen-** “hiddetlenmek” (TTS, 3811)

tâkilä-: < tâkilä- (<tâki+lä-) **Uyg. tâkilä-** “çağlamak, uğuldamak” (EUTS, 238)

tokatla- : < tokatla- (< tokat+la-) **tokatla-** “tokat atmak, tokat vurmak” (KAT, 1235); **GTü. tokatla-** “1. Tokat atmak. 2. argo Bir kimseyi dolandırmak, hile yoluyla parasını almak.” (TS, 2362), **tokatlan-** “tokat atılmak” (TS, 2362), **tokatlat-** “tokatlama işini yaptırmak” (TS, 2362)

toğla- : < toğla- (< toğ+la-) **Çağ. toğla-** “toğmak, gürz, âlât-i kûdeng-ger. deste verziş-ger” (ŞSL, 250)

toğlan- : < toğlan- (< toğ+la-n-) **Harezmi toğlan-** “sığınmak, saklanmak”, **toğlangu nirse** “sığınılacak, saklanılacak şey, siper” (HTKT, 265b/2=16/81)

tokula- : < tokula- (< toku+la-) **Karah. tokula-** “toka yapmak” (DLT III, 326-2)

tokuzlat- : < tokuzlat- (tokuz+la-t-) **EAT tokuzlad-** “La'lün şehâ oğrulayın içdi yüregüm kanını / Tokuzladısaram anı töre ile yusun için” (KBD, G. 974/11); **tokuzlat- :** → **dokuzlat-** “döverek cezalandırmak” (TTS, 1200)

tola- : < tola- (< tola-) **Çağ. tola-** “toğrı yola sâlik olmak. rücū‘ etmek” (ŞSL, 254)

toltunla- : < toltunla- (< toltun+la-) **KökTü. toltunla-** “defnetmek, gömmek”(ETYSVİ, 522); “k(a)rluk kubr(a)p tolt(u)nl(a)dı (Bömbögör Ön 3-4)”

tolula- : < tolula- (< tolu+la-) **Karah. tolula-** “doldurmak” (KB, 5365); **tolula-** “doldurmak” (KTKT, Ünlü: 334v/4=038/085), **tolulan-** “dolmak” (KTKT, Ünlü: 270r/7=026/119), **tolan-** “dolmak” (KTKT, Ünlü: 385r/6=052/006)

tolumlan- : < *tolumlan-* (< *tolum+la-n-*) **Karah.** *tolumlan-* “silâhlanmak” (DLT II, 266-5)

tomala- : < *tomala-* (< *tomala-*) **Kıpçak tomala-** (I) “yayılmak, geniş bir yeri kaplamak (İH)” (KıpçTS, 280), **tomala-** (II) “saklamak, gizlemek (TZ)” (KıpçTS, 280)

tomruklan- : < *tomruklan-* (< *tomruk+la-n-*) **Osm.** *tomruklan-* “tekemmüm, ağaçlar tomrucak peyda etmek” (LO, 382); **tomruklan-** “(Ağaç) tomrucuk peyda etmek, filizlenmek üzere düğümlenmek” (KAT, 1236); **GTü.** *tomrukla-* “tomruk durumuna getirmek” (TS, 2364), **tomruklan-** “tomruk durumuna gelmek” (TS, 2364)

tomurcuklan- : < *tomurcuklan-* (< *tomurcuk+la-n-*) **tomurcuklan-** “(Ağaç) tomurcuklar peyda etmek, filizlenmek üzere tomurcuk vermek” (KAT, 1236); **GTü.** *tomurcuklan-* “tomurcuk oluşmak” (TS, 2364)

tongla- : < *tongla-* (< *tong+la-*) **Çağ.** *tongla-* “toñmak, üşmek, muncemid olmak, yahlanmak” (ŞSL, 261)

toñala- : < *toñala-* (< *toña+la-*) **Karah.** *toñala-* “yiğit ve kuvvetlilerin yaptığı işi yapmak” (DLT III, 405-14)

tonla- : < *tonla-* (< *ton+la-*) **Uyg.** *tonla-* “vurmak” (ETG, 301); **tongla-** “vurmak” (EUTS, 246)

topalla- : < *topalla-* (< *topal+la-*) **Osm.** *topalla-* “aksamak, sakat olmak” (LO, 383); **topalla-** “topal yürümek, aksamak” (KAT, 1237), **topallan-** “topal olmak, bir ayağı sakat olmak” (KAT, 1237); **GTü.** *topalla-* “1. Bacağındaki sakatlık sebebiyle seker gibi veya iki adımda, bir yana eğilerek yürümek. 2. mec. İşler gerektiği gibi yürümek, aksamak.” (TS, 2366)

topurla- : < *topurla-* (*topur+la-*) **Çağ.** *topurla-* “toparlamak, yuvarlamak, yumağ itmek, yumalak” (ŞSL, 233); **Osm.** *toparla-* “cem edip yuvarlamak, def etmek, beraber götürmek, düşman askerlerini toparlayıp sürmek” (LO, 383); **toparla-** “1. Cemedip yuvarlamak, top etmek. 2. Toplayıp takımıyla götürmek, beraberinde alıp gitmek” (KAT, 1237); **GTü.** *toparla-* “1. Bir araya getirmek, toplu bir duruma sokmak. 2. Neler üzerinde durulacağını hatırlayıp bir araya getirmeye çalışmak. 3. Şaşkın durumdan kurtulup kendine gelmek. 4. Çekidüzen vermek.” (TS, 2366), **toparlan-** “1. Toparlama işine konu olmak veya toparlama işi yapılmak. 2. Para yönünden durumunu düzeltmek. 3. Gelişmek, daha iyi duruma gelmek. 4. Sağlığı düzelmek. 5.

Etkilenilen herhangi bir şeyden kurtulmaya başlanmak. 6. Bir işi, bir hareketi yapmaya hazır duruma gelmek.” (TS, 2367)

topla- : < *topla-* (*top+la-*) **Osm. topla-** “bir araya getirmek”, “Yapdı bu kışlayı hem eyledi cem’-i eşât / Toplayıp askerini etdi umûrun tanzîm (ŞGD, t18/5); **topla-** “Kimüñ başında sevdâ varsa bir bir toplayup ‘uşşāk /Geline tā-ser-i Mecnûn’a zencîr eylemişlerdür (KçzİMD, 376); **toplan-** “bir araya gelmek”, “Onbaşılar toplanup kıldı du‘â-yı devletüñ / ‘Öşr-i mi‘şārın bu şanın görmedi bir şehryār (KçzİMD, 714); **topla-** “bir yere cem etmek, devşirmek, iddiâ, top edip katlamak, ferâhem etmek, tecemmua davet etmek, eteklerini, salınır, yayılır şeyi kaldırmak, saçlarını başa top etmek” (LO, 383), **toplan-** “tecemmü ve tahaşşüd etmek, top olmak, izdiham, terâküm, irtikâm etmek, tekevvür, tekessüb, top top birikmek, buruşmak” (LO, 383), **toplaş-** “tekevvür, içtima, cemiyet etmek, eşyayı kaldırıp cem etmek, hazırlanmak, dizde yumrular toplaşmak” (LO, 383); **topla-** “1. Bir yere getirip top etmek, cemetmek, devşirmek. 2. Sarmak, çekmek, kaldırmak. 3. Biriktirmek, iddiâ etmek. 4. Katlamak. 5. Celp ve davet etmek, çağırma. 6. Kesip devşirmek, iktitâf etmek.” (KAT, 1237), **toplan-** “1. Bir yere gelmek; tecemmu, içtima etmek. 2. Birikmek, çoğalmak, teraküm etmek. 3. Çekilip darlaşmak, sıklaşmak. 4. Eteklerini çekerek ve esvabını ilikleyerek öyle oturmak. 5. İşlerini tesviye edip yoluna koymak, işlerini perişanlıktan ve dağınıklıktan kurtarmak. 6. Semirmek, semen peyda etmek, zaaf ve arıklıktan kurtulmak = *fc*. 1. Bir yere getirilmek, cem ve tahşîd edilmek. 2. Devşirilmek, sarılmak, katlanmak.” (KAT, 1237-1238), **toplaş-** “Bir yere cemolmak, birlikte içtima etmek. = *fl*. 1. Eşyasını toplayıp hazırlanmak. 2. Yamru yumru olmak.” (KAT, 1238), **toplat-** “cemettirmek, bir yere getirtmek, devşirtmek” (KAT, 1238); **GTü. topla-** “1. Bir araya getirmek. 2. Devşirmek. 3. Devşirip kaldırmak. 4. Dağınıklıktan kurtarmak. 5. Bir araya getirmek, düzene sokmak, düzeltmek. 6. Artırıp biriktirmek. 7. Hizmete çağırma. 8. Vergi veya bağış verecek olanlardan almak. 9. Şişmanlamak, kilo almak. 10. Çıban, yara irinlenmek. 11. *mat*. Sayıları veya nicelikleri birbirine ekleyip toplamını bulmak” (TS, 2367), **toplan-** “1. Toplama işine konu olmak. 2. Bir araya gelmek. 3. Toplantı yapmak. 4. Kendine çekidüzen vermek. 5. Seyahat etmek, taşınmak vb. için hazırlanmak. 6. Şişmanlamak.” (TS, 2368), **toplaş-** “1. Toplanmak. 2. Top durumuna gelmek” (TS, 2368), **toplaştır-** “toplamak, bir araya getirmek” (TS, 2368), **toplat-** “toplama işini yaptırmak” (TS, 2368)

topla- : < *topla-* (< *top+la-*) **topla-** “top ateşine tutmak” (TTS, 3824)

toprakla- : < *toprakla-* (< *toprak+la-*) **Kıpçak toprakla-** “topraklamak, tozlamak (TZ)” (KıpçTS, 281); **Osm. toprakla-** “ateşi gömüp söndürmek, mutlaka toprak çekmek” (LO, 383); **toprakla-** “(Ateş vesaireyi) Toprakla örtmek, üzerine toprak çekmek” (KAT, 1238); **GTü. toprakla-** “üzerini toprakla örtmek” (TS, 2372), **topraklandır-** “bir kimseyi işletip geçinmesi için toprak sahibi yapmak” (TS, 2372), **topraklaş-** “toprak durumuna gelmek” (TS, 2372), **topraklat-** “topraklama işini yaptırmak” (TS, 2372)

torbalan- : < *torbalan-* (< *torba+la-n-*) **Osm. torbalan-** “gergin şey sarkmak” (LO, 384); **torbalan-** “torba gibi gevşeyip sarkmak” (KAT, 1238); **GTü. torbala-** “torbaya koymak” (TS, 2373), **torbalan-** “1. Torbalama işi yapılmak. 2. Gevşeyip sarkmak.” (TS, 2373)

torla- , turla- : < *torla- , turla-* (*tor+la-*) **Çağ. torla- , turla-** “tor ve ağ atmak, devri der gibi yuvarlamak, örmek, örücü. kapamak. rüfû, tayy itmek” (ŞSL, 239); **Osm. turla-** “bohçalamak, sarmalamak, derlemek, toplamak” (LO, 387); **torla-** “toplamak, devşirmek, bohçalamak, paket yapmak” (KAT, 1239)

toslaş- : < *toslaş-* (< *tos+la-ş-*) **toslaş-** “çarpmak” (TTS, 3831); **GTü. tosla-** “1. Tos vurmak. 2. Taşıtların ön kısmını bir yere veya bir başka taşıta hafifçe çarpmak. 3. Önündeki cismi görmeyerek hızla ona çarpmak. 4. argo Para vermek. 5. argo Birine rastlamak, rastgelmek. 6. mec. Takılmak” (TS, 2375), **toslaş-** “birbirine tos vurmak” (TS, 2375)

toylaş- : < *toylaş-* (< *toy+la-ş-*) **Harezmi toylaş-** “tören, düğün yapmak” (KE, 192r21); **toyla-** “toy kurmak, düğün yapmak” (HŞ, 1034); **EAT toyla-** “ziyafet vermek, yedirip içirmek, ağırlamak” (YE, 115v6); **toyla-** “ziyafet vermek, ağırlamak” (YZ, 126v15); **toyla-** “ziyâfet vermek, ağırlamak” (KY, 2033); **toyla-** “ziyafet vermek, yedirip içirmek” (SN, 342-6); **toyla-** “toylamak, ziyafet vermek” (MNZ, 47-3); **toyla-** “ziyafet çekmek” (TİKT, 143a/21); **toyla-** “ziyafet vermek, ağırlamak, ziyafete çağırarak, toy eylemek” (DK, 294-8); **toyla-** “Ben varlığı ile toylamışam hüsnini anun/ Câna lebi sundı vü girü kalanı târâc” (KBD, G.342/6); **Çağ. toyla-** “toy ve düğün itmek, ziyâfet yidirmek, sūrda it‘âm itmek, konak idilmiş misâfir ve mihmâna konuk virmek” (ŞSL, 263); **toyla-** “toy ve düğün etmek, ziyafet vermek, konuk etmek” GN (ÇTS, 1151); **Osm. toyla-** “ziyafet vermek, ağırlamak” (HD, 84); **toyla-** “Zülf-i Leylâ’da toyladı Mecnûn / Şandılar ‘aklı târ u mâr olmuş (KçzİMD, 421); **toyla-** (**doyla-**) “ziyafet

vermek, yedirip içirmek, ağırlamak” (TTS, 3837), **toylan-** “mütenaim olmak” (TTS, 3840)

tozaklan- : < *tozaklan-* (< *tozak+la-n-*) **tozaklan-** “tozak bazı bitkilerin tohumlandıkları sırada uçlarından çıkıp uçan pamuk parçaları gibi şeyler” **tozaklan-** “tozaklı hale gelmek” (TTS, 3841)

tozla- : < *tozla-* (< *toz+la-*) **Kıpçak tozla-** “tozlamak (TZ)” (KıpçTS, 281)

tozlan- : < *tozlan-* (< *toz+la-n-*) **EAT tozlan-** “kirlenmek” (TİKT, 194a/7); **tozlan-** “tozlanmak” (MR, 259a/14); **Osm. tozlan-** “gerd-âlûd olmak, iğbirâr, küdürret” (LO, 385), **tozlaş-** “toz gibi çisemek” (LO, 385); **tozla-** “toz kondurmak, üzerine toz ekmek” (KAT, 1240), **tozlan-** “toz olmak, üzerine toz konmak, iğbirar etmek” (KAT, 1240), **tozlaş-** “toz gibi yağmak, çiselemek” (KAT, 1240); **GTü. tozlan-** “tozlu olmak, üstüne toz konmak” (TS, 2376), **tozlaş-** “toz durumuna girmek, tozarmak” (TS, 2377), **tozlaştır-** “toz durumuna getirmek” (TS, 2377)

tozlan- : < *tozlan-* (< *toz+la-n-*) **Çağ. tozlan-** “başı üzerine yürümek, mu‘allak gezmek, ayak yukarı, mu‘allak, ser-nigün” (ŞSL, 243)

tökke- : < *tökke-* (< *tök+le-*) **Kıpçak tökke-** “götlemek (TZ)” krş. *kötke-* (KıpçTS, 282), **tökken-** “götlenmek (TZ)” krş. *kötlen-* (KıpçTS, 282)

tökkeş- : < *tökkeş-* (< *tök+le-ş-*) **Karah. tökkeş-** “dökülüp akmak” (DLT II, 207-11)

tölen- , tülen- : < *tölen- , tülen-?* (< *tü+le-n-*) **Kıpçak tölen- , tülen-?** “zayıflamak” (SSGT, 111/11)

törpüle- : < *törpüle-* (< *törpü+le-*) **Kıpçak törpüle-** “törpü ile sürtmek, düzeltmek (İH)” (KıpçTS, 282); **Çağ. dörpüle-** “törpi ile işlem, hırâş itmek hürde ve rîze itmek, talaş” (ŞSL, 346); **törpüle-** (**türpile-**) “törpü denilen çelik aletle düzeltmek veya perdahlamak” (KAT, 1240); **GTü. törpüle-** “1. Törpü ile düzeltmek. 2. mec. Sivri noktalarını gidermek. 3. mec. İnceltmek, terbiye etmek” (TS, 2378), **törpülen-** “törpüleme işi yapılmak” (TS, 2378), **törpület-** “törpüleme işini yaptırmak” (TS, 2378)

törpüle- fiilinin günümüzde temel anlamının yanında “sivri noktalarını gidermek; inceltmek, terbiye etmek” anlamlarında mecazlaşarak kullanıldığı görülmektedir (Atmaca, 2016: 759).

töşle- : < *töşle-* (< *töş+le-*) **Karah.** *töşle-* “döşe, göğse vurmak” (DLT III, 346-12), *töşlet-* “döşüne vurdurmak” (DLT II, 342-18)

tärkişlän- : < *tärkişlän-* (< *tärkiş+lä-n-*) **Uyg.** *türkişlän-* “kızmak, kavgaya tutuşmak” (EUTS, 235)

tugraglan- : < *tugraglan-* (< *tugrag+la-n-*) **Karah.** *tugraglan-* “alay ve biniş günlerinde han tarafından sonra alınmak üzere at verilmek, atlandırmak; (Oğuzca) tuğra ile mühürlenmek” bk. *tugzaglan-* (DLT II, 272-24), *tugzaglan-* “alay ve biniş günlerinde han tarafından sonra geri alınmak üzere at verilmek, atlandırmak; (Oğuzca) tuğra ile mühürlenmek” bk. *tugraglan-* (DLT II, 272-24)

tuğla- : < *tuğla-* (< *tuğ+la-*) **Karah.** *tuğla-* “suyun gediğini, yarığını kapatmak (DLT III, 294-21); **EAT** *tuğlat-* “kapattırmak, tıkatmak” (DK, 138-10); *tuğlat-* “kapattırmak” (TTS, 3847)

tula- : < *tula-* (< *tula-*) **Çağ.** *tula-* “sıçramak” ŞT (ÇTS, 1158)

tulkuklan- : < *tulkuklan-* (< *tulkuk+la-n-*) **Karah.** *tulkuklan-* “tulum gibi şişmek” (DLT II, 351-9)

tuluñla- : < *tuluñla-* (< *tuluñ+la-*) **Karah.** *tuluñla-* “duluna, kulak altına, vurmak” (DLT III, 409-24)

tumala- : < *tumala-* (< *tuma+la-*) **Kıpçak** *tumala-* “basarak kapamak, bastırmak, zulmetmek (CC)” (KıpçTS, 283)

tumluglan- : < *tumluglan-* (< *tumlug+la-n-*) **Karah.** *tumluglan-* “soğuk bulmak; soğuk davranmak, surat asmak” (DLT II, 273-10)

turala- : < *turala-* (< *tura+la-*) **Osm.** *turala-* “tanzim, nizama tatbik etmek, küp bağlayıp turalamak” (LO, 387); *turala-* “nizam ve kanuna tatbik etmek” (KAT, 1245)

turbınla- : < *turbınla-* (< *turbın+la-*) **Karah.** *turbınla-* “araştırmak, kıyas etmek, ölçümlemek” (DLT I, 435-14), *turbunlan-* “bir şey hakkında araştırmalarda bulunmak” (DLT II, 278-1)

turkıġlan- : < *turkıġlan-* (< *turkıġ+la-n-*) **Karah.** *turkıġlan-* “üstelemekten çekinmek, kocunmak, saygı göstermek” bk. *turkuglan-* (DLT II, 272-23), *turkuglan-* “üstelemekten çekinmek, kocunmak, saygı göstermek” (DLT II, 272-23)

turkla- : < *turkla-* (< *turk+la-*) **Karah.** *turkla-* “ölçmek” (DLT III, 445-10)

turla- : < *turla-* (< *tur+la-*) **Çağ.** *turla-* “dolaşmak, sarmak” (HBD, 16/1); *turladı* “dolaşdurdı ve sardı demektir” (AL, 200); **GTü.** *turla-* “tur atmak, dolaşmak, dönüp durmak, turalamak” (TS, 2387)

turpla- : < *turpla-* (< *turp+la-*) **Karah.** *turpla-* “örneğini yapmak, ölçümlemek” (DLT III, 443-19)

tırtaġlan- : < *tırtaġlan-* (< *tırtaġ+la-n-*) **Kıpçak** *tırtaġlan-* “nazlanmak” (TA, 41a/3)

tırtaġlandur- : < *tırtaġlandur-* (< *tırtaġ+la-n-dur-*) **EAT** *tırtaġlandur-* “yurt edindirmek” (EATKT, 274a/5); *turaklandur-* “yerleştirmek, iskân etmek” (MBHKT, 122b-7=14/37)

turukla- : < *turukla-* (< *turuk+la-*) **Karah.** *turukla-* “durgunlaştırmak, arık saymak” (DLT III, 337-14), *turuklan-* “durgun, argın saymak” (DLT II, 265-27)

turumla- : < *turumla-* (< *turum+la-*) **Karah.** *turumla-* “suyun derinliğini boyu ile ölçmek” (DLT III, 341-18)

tuşgutlan- : < *tuşgutlan-* (< *tuşgut+la-n-*) **Karah.** *tuşgutlan-* “çırak, çömez sahibi olmak” bk. *Düzelt:* *buşgutlan-* (DLT II, 270-14)

tuşla- : < *tuşla-* (< *tuş+la-*) **Karah.** *tuşla-* “hizasına, karşısına durmak” (DLT III, 294-10), *tuşlan-* “yönelmek, karşılaşmak” (DLT II, 244-2), *tuşlat-* “karşısına gelecek surette durdurmak” (DLT II, 342-19); *tuşlaş-* “karşılaşmak” (KTKT, Kök: 213r/1=017/092); **Çağ.** *tuşlan-* “rastlamak” (MK, 57a-5); *tuşlan-* “teşâdüf itmek, rāstlanmak. telâġķī itmek. muġābil ve berāber gelmek” (ŞSL, 246)

tutaġlaş- : < *tutaġlaş-* (< *tutaġ+la-ş-*) **Çağ.** *tutaġlaş-* “tutuşmak, giriftār olmak, maġbūt olmak, kayd olmak, ele giçmek” (ŞSL, 234); *tutuklaş-* “tutuşmak” (TTS, 3863)

tutakla- : < *tutakla-* (< *tutak+la-*) **Harezmi** *tutakla-* “mülâzemet” (İBML, 77)

tutamla- : < *tutamla-* (< *tutam+la-*) **Çağ. *tutamla-*** “avuc ile ölçmek, gez ve endāzelem. arşunlamak” (ŞSL, 235); **Osm. *dutamla-*** “avuçla kavranmak” (TTS, 1277); ***tutamla-*** “avuçla ölçmek” (LO, 388); ***tutamla-*** “avuçla tutarak ölçmek, kaç tutam olduğunu ölçmek” (KAT, 1246); **GTü. *tutamla-*** “bir tutam almak” (TS, 2389)

tutkalla- : < *tutkalla-* (< *tutkal+la-*) ***tutkalla-*** “tutkalla yapıştırmak, tutkal sümek” (KAT, 1246); **GTü. *tutkalla-*** “tutkal sürmek, tutkalla yapıştırmak” (TS, 2390), ***tutkallan-*** “tutkalı duruma gelmek” (TS, 2390)

tutukla- : < *tutukla-* (< *tutuk+la-*) **Karah. *tutukla-*** “enemek, enenmişliğe nispet etmek” (DLT III, 337-6)

tutuklan- : < *tutuklan-* (< *tutuk+la-n-*) **Karah. *tutuklan-*** “hadım köle sahibi olmak” (DLT II, 265-25)

tutyaklan- : < *tutyaklan-* (< *tutyak+la-n-*) **Uyg. *tutyak*, *tutayak*** “tutunmak, sağlam bağlanmış olma” ***tutyaklan-*** “tutunmak” (ETG, 303)

tuzgulan- : < *tuzgulan-* (< *tuzgu+la-n-*) **Karah. *tuzgulan-*** “yemek hediye etmek” (DLT III, 201-6)

tuzla- : < *tuzla-* (< *tuz+la-*) **Karah. *tuzla-*** “tuzlamak” (DLT III, 293-24), ***tuzlan-*** “tuzlanmak” (DLT II, 243-22), ***tuzlat-*** “tuzlatmak” (DLT II, 342-11); **Kıpçak *tuzladı*** “bugünkü manasında” (Kİ, 109); ***tuzla-*** “tuz vermek, tuzlamak (CC)” krş. *duzla-*, *tuzul-* (KıpçTS, 286), ***tuzlat-*** “tuzlamak (BM)” (KıpçTS, 286), ***duzla-*** “tuz vermek, tuzlamak (BM)” krş. *tuzla-* (KıpçTS, 66); **EAT *tuzla-*** “tuzlamak” (TM, 112a-3), ***tuzlan-*** “tuzlanmak” (TM, 65b-9); **Osm. *tuzla-*** “tuz vurup saklamak, temlîh” (LO, 389); ***tuzla-*** “saklamak üzere tuz vurmak veya batırmak, temlîh etmek” (KAT, 1249), ***tuzlat-*** “tuz ektirmek, saklamak üzere tuz vurdurmak” (KAT, 1249); **GTü. *tuzla-*** “tuza yatırmak veya üstüne tuz eklemek” (TS, 2395), ***tuzlan-*** “tuzlama işi yapılmak” (TS, 2395)

tübütle- : < *tübütle-* (< *tübüt+le-*) **Karah. *tübütle-*** “Tibetli saymak, Tibete nispet etmek” (DLT III, 330-13), ***tübütlen-*** “Tibetli kılığına girmek” (DLT II, 265-16)

tüfle- : < *tüfle-* (< *tüf+le-*) ***tüfle-*** “azar azar tükürür gibi dil ucunda olan şeyi def etmek” (LO, 390)

tügmelen- : < *tügmelen-* (< *tügme+le-n-*) **Karah.** *tügmelen-* “dügmenmek, ilikleri iliklemek” (DLT III, 203-3); **Kıpçak** *tüvmälädi* “dügmeledi” (Kİ, 110); *tügmele-* “dügmelemek” (İM, 192a/7); *tügmele-* “dügmelemek” (MG, 26b-4); *tügmele-* “dügmelemek (BM)” krş. *tüvmele-*, *tüymele-* (KıpçTS, 286); *tüvmele-* “dügmelemek (BM)” krş. *tügmele-*, *tüymele-* (KıpçTS, 288), *tüymele-* “dügmelemek (TZ)” krş. *tügmele-*, *tüvmele-* (KıpçTS, 288); **EAT** *dügmele-* “yakayı ilıştirmek, tutturmak” (MNHS, 158b.2); **Osm.** *dügmen-* “domurcuklanmak, domurmak” (TTS, 1305); *dügmele-* “dügmeyi ilige rapt etmek” (LO, 127); *dügmele-* “dügmeyi ilige geçirerek (esvap veya çamaşırı) kavuşturmak” (KAT, 277); **GTü.** *dügmele-* “bir şeyin düğmesini iligine geçirmek, iliklemek” (TS, 732), *dügmen-* “dügmeleme işine konu olmak veya düğmeleme işi yapılmak, iliklenmek” (TS, 732)

tügmelen- fiilinin “dügmenmek, ilikleri iliklemek” anlamında kullanılmakla birlikte TTS’de “tomurcuklanmak” anlamıyla kullanıldığı görülmektedir. “Temel anlamı ‘dügmenmek’ olan fiil, bundan hareketle ‘tomurcuklanmak’ anlamını kazanmış ve anlam alanını genişletmiştir” (Arslan Erol, 2008: 541). Atmaca, *dügmen-* fiilinin günümüzde TTS’deki “domurcuklanmak, domurmak” anlamını kaybederek ‘dügmeleme işine konu olmak veya düğmeleme işi yapılmak, iliklenmek’ olarak uzak bir anlama geçiş yaptığını ifade etmiştir (Atmaca, 2016: 937).

tükelle- : < *tükelle-* (< *tükel+le-*) **Çağ.** *tükelle-* “cüst-cü, tefahhus, tefekkud itmek, pejuhîş” (ŞSL, 252)

tükelleş- : < *tükelleş-* (< *tükel+le-ş-*) **Harezmi** *tükelleş-* “tamam olmak” (ME, 207-2)

tüle- : < *tüle-* (< *tü+le-*) **Karah.** *tüle-* “döllemek, kuzulamak (Oğuzca)” bk. *töle-* (DLT III, 271-8), *tület-* “kuzulatmak, doğurtmak (Oğuzca)” (DLT II, 310-23); *döle-* “hayvan yavrulamak” (TTS, 1233)

tüle- : < *tüle-* (< *tü+le-*) **Karah.** *tüle-* “tüyünü dökmek” (DLT III, 271-4); **Osm.** *tüle-* “tüy değiştirmek” (TTS, 3869), *tülen-* “tüylenmek” (TTS, 3869); *tüylen-* “Ğalaṭ-ı nāmiyeden ḥaṭṭı gelüp tüylendi / Bağ-ı ḥüsnindeki şeftālū-yı dürrāk̄isi” (KçzİMD, 595); *tüle-* “tülek ve çıplak olmak, kuşlar bahar mevsiminde tüy dökmek, tekrîz, nüsûl etmek” (LO, 390), *tüylen-* “tüyü düzmek, ıslâh-ı hâl, yara onup yağır tüy peyda etmek, insidâm” (LO, 392); *tüle-* “(Kuş) bahar mevsiminde tüy dökmek, tüyleri dökülüp cavlak kalmak” (KAT, 1250); *tüylen-* “tüyü çıkmak, bıyık sakalı gelmek” (KAT,

1252); **GTü. tüylendir-** “tüylenmesine yol açmak” (TS, 2404), **tüylen-** “1. Tüy çıkmak, üzerinde tüyler oluşmak. 2. Para sahibi olmak” (TS, 2404)

tümile- : < *tümile-* (< *tümi+le-*) **Karah. tümile-** “timbilmek, sekerek koşmak” bk. *tümilen-* (DLT III, 327-4), **tümilen-** “timbilmek, sekerek koşmak” (DLT III, 327-3)

tünekle- : < *tünekle-* (< *tünek+le-*) **tünekle-** “(Tavuk vesaire) tünek denilen kümes sırtığı üzerinde durmak” (KAT, 1250); **GTü. tünekle-** “tünemek” (TS, 2399)

tüñürle- : < *tüñürle-* (< *tüñür+le-*) **Karah. tüñürle-** “birini kendine dünür saymak, dünürlüğe nispet etmek” (DLT III, 408-26), **tüñürle-** “kendini birine dünür saymak” (DLT III, 407-11)

tünla- : < *tünla-* (< *tün+la-*) **Çağ. tünla-** “giceyi geçirmek, şabâha kadar oturmak, gice yol yürümek. kâ‘im ü şeb-zinde-dâr” (§SL, 262)

tüple- : < *tüple-* (< *tüp+le-*) **Karah. tüple-** “diplemek, kökten aramak” (DLT III, 293-8), **tüplen-** “kökleşmek; zenginleşmek” (DLT II, 242-14), **tüpleş-** “aslını araştırmak” (DLT II, 206-19), **tüplet-** “aratmak” (DLT II, 342-3); **Harezmi tüple-** “dibinden sökmek” (ME, 179-8); **GTü. dip-** hlk. 1. Bitkiyi kökünden sökmek. 2. İçilecek bir şeyi dibine kadar içmek” (TS, 673-674)

tüpüle- : < *tüpüle-* (< *tüpü+le-*) **Karah. түпүлө-** “tepelemek, tepesine vurmak” (DLT III, 323-2) (bk. krş. *depele-* II)

türkçeleş- : < *türkçeleş-* (< *türkçe+le-ş-*) **türkçeleş-** “1. Türkçeye çevrilmek, tercüme olunmak. 2. İyi Türkçeye tahvil olunmak, tashih edilmek.” (KAT, 1251), **türkçeleştir-** “1. Türkçeye çevirmek, Türkçeye tercüme etmek. 2. Yanlış veya muğlak bir Türkçe ile yazılmış bir şeyi doğru ve sade Türkçeye çevirmek.” (KAT, 1251); **GTü. türkçeleş-** “Türkçe niteliğini kazanmak” (TS, 2401), **türkçeleştir-** “1. Türkçeleşmesini sağlamak. 2. Yabancı dilden Türkçeye çevirmek.” (TS, 2401)

türkeklen- : < *türkeklen-* (< *türkek+le-n-*) **Karah. түркеклен-** “dürülmek, bohçaya sarılmak” (DLT II, 351-12)

türkle- : < *türkle-* (< *türk+le-*) **Karah. түркө-** “Türklerden saymak; -Araplara göre- acem, yanı Araptan başka, saymak” (DLT III, 446-1); **türkles-** “Türk olmak, Türk cinsiyetine dahil etmek” (KAT, 1251), **türkleştir-** “Türk etmek, Türk cinsiyetine ithal etmek”

(KAT, 1251); **GTü. türkleş-** “Türk olmak, Türk dilini ve Türklüğü benimsemek” (TS, 2402), **türkleştir-** “Türk dilini ve Türklüğü benimsetmek, Türkleşmesini sağlamak” (TS, 2402)

türkünlen- : < *türkünlen-* (< *türkün+le-n-*) **Karah. türkünlen-** “kendini bir yerden saymak ve o yeri kendinin sayıp oturmak” (DLT II, 278-8)

türmeklen- : < *türmeklen-* (< *türmek+le-n-*) **Karah. türmeklen-** “dürüm yapılmak” (DLT II, 276-26)

türtele- : < *türtele-* (< *türte+le-*) **Karah. türtele-** “altın varakları, kırıntıları yapıştırmak” bk. *Düzelt: burtala-* (DLT III, 351-22)

tüslen- : < *tüslen-* (< *tüs+le-n-*) **tüslen-** “merâhik, ince tüy hasıl etmek” (LO, 392)

tüşkünlen- : < *tüşkünlen-* (< *tüşkün+le-n-*) **Karah. түşkүнлен-** “dağda kitre ağacı çoğalmak” (DLT II, 278-14)

tüşlen- : < *tüşlen-* (< *tüş+le-n-*) **Karah. түшлен-** “inmek, toplanmak” (DLT II, 242-20)

tüşlen- : < *tüşlen-* (< *tüş+le-n-*) **Çağ. түшлен-** “çāšt-gāhi geçürmek, түş vaktinde birāzistirāhat iderek yola revān olmak. kahve altı itmek” (§SL, 246)

tüşütlän- : < *tüşütlän-* (< *tüşüt+lä-n-*) **Uyg. түшүтлән-** “tahayyül etmek, hayal kurmak, mülâhaza etmek” (EUTS, 260)

tütsükle- : < *tütsükle-* (< *tütsük+le-*) **Harezmi tütsükle-** “iyi kokuyan nesneyi kullanmak” (İBML, 78); **Osm. tütsüle-** “tebhîr, tedhîn etmek, kokulu şeyle tütsü vermek” (LO, 392), **tütsülen-** “tebhîr, iktibâ etmek, ilâç etmek” (LO, 392); **tütsüle-** “buhur yakmak, tütsü vermek, tebhîr etmek” (KAT, 1252), **tütsülen-** “kendi kendine tütsü vermek, kendini tebhîr etmek” (KAT, 1252), **tütsület-** “buhur yaktırmak, tütsü verdirmek” (KAT, 1252); **GTü. tütsüle-** “1. Türlü amaçlarla bir yeri tütsü dumanıyla doldurmak, tütsü yapmak. 2. Et, balık vb. yiyecekleri odun veya saman dumanına tutmak” (TS, 2403), **tütsülen-** “1. Tütsüleme işi yapılmak. 2. mec. Tütsüye benzeyen dumana tutulmak. 3. argo Uyuşturucu madde kullanmak” (TS, 2403), **tütsület-** “tütsüleme işini yaptırmak” (TS, 2403)

tütünle- : < *tütünle-* (< *tütün+le-*) **Kıpçak tütünle-** “dumanlatmak” (TA, 42a/10); **dütünle-** “tütsülemek, tütünlemek” (KH, 54/2); **tütünle-** “tütsülemek, dumanlatmak (RH)”

(KıpçTS, 288), **dütünle-** “tütsülemek (RH)” (KıpçTS, 68); **Osm. tütünle-** “duman vermek, tesnîc” (LO, 392); **tütünle-** “dumana asmak, dumanda kurutmak, tütsülemek” (KAT, 1252)

tüzlâştür- : < *tüzlâştür-* (< *tüz+lä-ş-tür-*) **Karah. tüzlâştür-** “arayı bulmak, barıştırmak” (KTKT, Kök: 63r/1=004/035)

tüzlen- : < *tüzlen-* (< *tüz+le-n-*) **Çağ. tüzlen-** “düzlenme” (BV, 546/8); **Osm. düzle-** “Kuralum bir yeñi kâşâne hayâl-i yara / Düzledüñ sâha-i vîrâne-i endîşemüzi” (KçzİMD, 587); **düzle-** “düzetmek” (LO, 128), **düzlet-** “tesviye, ıslâh, tanzim, tevfiik etmek” (LO, 128); **düzle-** “düz ve müstevi yapmak, tesviye etmek” (KAT, 282), **düzlen-** “düz edilmek, tesviye olunmak” (KAT, 282); **GTü. düzle-** “düz duruma getirmek, tesviye etmek” (TS, 748), **düzlen-** “düz duruma getirilmek” (TS, 748), **düzleş-** “düz duruma gelmek” (TS, 748), **düzleştir-** “düzleşme işini yaptırmak” (TS, 748), **düzlet-** “düz duruma getirme” (TS, 748)

tüzlen- : < *tüzlen-* (< *tüz+le-n-*) **Çağ. tüzlen-** “taḥammül itmek. kaldırmak. şabr itmek. berdâş” (§SL, 243)

ucala- : < *ucala-* (< *uca+la-*) **ucala-** “uca gitmek, yükseğe çıkmak” (KAT, 1253)

uçkalat- : < *uçkalat-* (< *uçka+la-t-*) **Çağ. uçkalat-** “mülâyimâne ve tarz-ı muḥibb-ânede mu‘âmele itmek” (§SL, 70)

ucla- : *ucla-* (< *uc+la-*) **Çağ. ucla-** “adâvet ve şekâvet, izhâr itmek, muḥâşeme eylemek” (§SL, 71)

uçlan- : < *uçlan-* (< *uç+la-n-*) **Karah. uçlan-** “uç peyda etmek” (DLT I, 257-7); **GTü. uçlan-** “1. Uçlu duruma gelmek. 2. argo Vermek” (TS, 2407)

uçukla- : < *uçukla-* (< *uçuk+la-*) **Osm. uçukla-** “Dudaklar çuğlamak, kabarcık ve uçuk olmak. Demir gibi çakmak” (LO, 393); **uçukla-** “(Dudak) hummadan kabarcıklar peyda etmek” (KAT, 1254); **GTü. uçukla-** “uçuk (II) oluşmak” (TS, 2408)

uçuzla- : < *uçuzla-* (< *uçuz+la-*) **Uyg. ucuzla-** “bk. ucuzla-” (ETG, 304), **uçuzla-**, **ucusla-** “istihkar etmek, aşağı görmek” (ETG, 304); **uçuzla-** “küçümsemek, aşağılamak, hakir görmek” (AY, 136.10); **ucuzla-** “değerden düşmek, ucuzlamak” (EUTS, 262); **Karah. uçuzla-** “küçültmek, hor görmek” (KB, 1717); **uçuzla-** “hor ve alçak görmek, hakaret

etmek” (DLT I, 301-19), **uçuzlan-** “ucuz bulmak, ucuz saymak” (DLT I, 292-20); **uçuzla-** “alçak ve hor görmek, hakaret etmek, küçültmek” (KTKT, Kök: 141v/6=009/029), **uçuzlan** “hor görülmek, aşağılanmak” (KTKT, Ünlü: 400r/2=058/005); **Çağ. ucuzla-** “erzân olmak, fiyatı eksilmek” (ŞSL, 72); **Osm. ucuzla-** “ehven olmak” (LO, 393), **ucuzlat-** “ucuzlatmak, tehvîn” (LO, 393); **ucuzla-** “fiyatı tenezzül etmek, ehven satılmaya başlamak” (KAT, 1253), **ucuzlat-** “fiyatını indirmek, ucuz satmak” (KAT, 1253); **GTü. ucuzla-** “1. Fiyatı inmek. 2. mec. Kolaylıkla elde edilir ve duyulur olmak” (TS, 2405), **ucuzlat-** “1. Fiyatını indirmek. 2. mec. Kolaylıkla elde edilir duruma getirmek” (TS, 2406)

Kelimenin “küçümsemek, aşağı görmek”; “değerden düşmek, ucuzlamak” vb. anlamlarıyla birlikte anlam genişlemesine uğradığı görülmektedir (Arslan Erol, 2008: 557). Günümüz de kelime “fiyatı inmek” anlamının yanında mecazlaşmış “kolaylıkla elde edilir duruma getirmek” anlamında da kullanılmaktadır (Atmaca, 2016: 812)

udhlaş- [*]: < *udhlaş-* (<*udh+la-ş-*) **Karah. udhlaş-** “birbiri ardınca yürümek” bk. *üdhleş-* . (DLT I, 239-17); **udulaş-** “birbiri ardınca yürümek, takip etmek” (KTKT, Kök: 219v/9=018/064), **udula-** “birbiri ardınca yürümek, takip etmek” (KTKT, Ünlü: 260v/2=024/055)

udhmaklan- : < *udhmaklan-* (<*udhmak+la-n-*) **Karah. udhmaklan-** “uşak ve ırgat sahibi olmak”(DLT I, 313-12)

udhula- : < *udhula-* (<*udhu+la-*) **Karah. udhula-** “uymak” (DLT I, 308-17); **udhlat-** “uydurmak, arkasına düşürmek” (DLT I, 264-25)

udhuzla- : < *udhuzla-* (< *udhuz+la-*) **Karah. udhuzla-** “uyuzuna ilaç yapmak” (DLT I, 301-22)

udıkla-: < *udıkla-* (<*udık+la-*) **Uyg. udıkla-** “uyuklamak” (EUTS, 262); **Karah. udhıkla-** “uyuklamak” bk. *udhukla-* (DLT III, 349-5); **udhukla-** “uyuklamak” bk. *udhıkla-* (DLT III, 339-18); **Harezmi uyukla-** “uyuklamak” (KE, 196v7); **u:yukla-** “uyuklamak” (HŞ, 4477); **Kıpçak uyukla-** “uyuklamak” (TA, 37b/4); **uyukla-** “uyuklamak” (KK, 81b/10); **uyukla-** “uyuklamak” (KFT, 264b/17); **uyukla-** “uyuklamak, şekerleme yapmak (BM, Gİ, KF, MS, TZ)” krş. *uyuklan-*, *uyuklaş-* (KıpçTS, 296), **uyuklan-** “uyuklamak, uyumak (KF)” krş. *uyukla-*, *uyuklaş-* (KıpçTS, 296), **uyuklaş-** “uyuklamak (TZ)” krş. *uyukla-*, *uyuklan-* (KıpçTS, 296); **EAT uyukula-**

“uyuklamak” (YE, 49v1); **uyukla-** “uyuklamak” (TİKT, 55b/8); **uyukla-** “uyuklamak” (EATKT, 436b/1); **uyuhla-** “Gözi uyuhlar gibi bizi salar uyhuya / Sûra eger varasın biz uyuruz ol oyak”(KBD, G 20l/2); **Çağ. uykulat-** “uyutmak, aldatmak” (RSL, A723a21), **uyukla-** “uyumak” (RSL, T698b17); **ukla-** “uyuklamak” (ŞHD, 52a-12); **uyukla-** “uyuklamak” (ŞHD, 51a-2); **uhla-** “uyumak” (ŞT, 91a-14); **uhla-** “uyumak, tenevvüm itmek. naīm, rākıd bī-ḥaber olmak” (ŞSL, 73); **uyuhla-**, **uyukla-** “uyuklamak” (ÇEK, 283); **uyukla-** “uyuklamak” (ÇGT, 160/13); **ukla-** “uyuklamak” (ÇFK, 60a-10), **uyukla-** “uyuklamak” (ÇFK, 59b-20); **uhlat-** “uyutmak, uykuya daldırmak” YED (ÇTS, 1181); **uyukla-** “uyuklamak” Sİ (ÇTS, 1192); **Osm. uyukla-** “uyuklamak” (ZD, 2615); **uyuklaş-** “birlikte uyuklamak” (TTS, 4043), **uyumezlen-** “uyumazlanmak, uyumaz görünmek” (TTS, 4044), **uyurlan-** “uyur görünmek” (TTS, 4046); **uyukla-** “ımızganmak, pinelemek, tünemek” (LO, 398); **uyukla-** “[Aslı: **uykulamak** olsa gerektir.] ımızganmak, pinelemek” (KAT, 1265); **GTü. uyukla-** “oturduğu yerde hafif uykuya dalmak, ımızganmak” (TS, 2430)

uğla- : < **uğla-** (< **uğ+la-**) **Karah. uğla-** “sığırlaşmak, sığır gibi olmak, öküz gibi olmak” (KB, 5635)

ufakla- : < **ufakla-** (< **ufak+la-**) **Osm. ufakla-** “ufaltmak” (TTS, 3901); **ufakla-** “ufalamak, pare pare, rîze rîze etmek” (LO, 394); **ufakla- ufaklat-**. bk. **ufalmak** “daha ufak olmak, küçülme” (KAT, 1255) **ufaltmak** “daha küçük yapmak, hacmini azaltmak, tasgir etmek” (KAT, 1255) bk. **ufalan-**

ufalan- : < **ufalan-** (< **ufa+la-n-**) **Osm. ufalan-** “Vardığı yerde kârı efsundur / Ufalandıkça kadri efzûndur” (ŞGD, L.1/5); **ufala-** ya **ufakla-** “ufak ufak doğramak, paralamak, rîze rîze etmek” (KAT, 1255), **ufalat-** ft. bk **ufaltmak**. (KAT, 1255); **GTü. ufala-** “1. Kırarak, ovarak veya ezerek ufak parçalara ayırmak. 2. *argo* Hırpalamak” (TS, 2409), **ufalan-** “ufalama işi yapılmak, ufak parçalara ayrılmak” (TS, 2409) bk. **ufakla-**

ufla- : < **ufla-** (< **uf+la-**) **Osm. ufla-** “yorgunluk ızhar etmek, âh-ı serd, soluklanmak” (LO, 394); **ufla-** “usanma ve bıkkıntı makamında uf demek” (KAT, 1255); **GTü. ufla-** “acı, sızı duyarak uf demek” (TS, 2410)

ufunetlen- : < **ufunetlen-** (< **ufunet+le-n-**) **ufunetlen-** “1. Etler çürüyüp kokmak, iltihap peyda etmek. 2. Kokmak, Kötü koku gelmek.” (KAT, 1256), **ufunetlendir-** “1. Yara veya çıbanın etlerini çürütmek, iltihap peyda ettirmek. 2. Kötü kokutmak, fena bir

koku aldirmek.” (KAT, 1256); **GTü. ufunetlendir-** “esk. 1. İrinlenmesine neden olmak. 2. Düzenini bozmak, illetli hâle getirmek.” (TS, 2410), **ufunetlen-** “esk. yara irinlenmek” (TS, 2410)

ugraklan- : < *ugraklan-* (< *ugrak+la-n-*) **Karah. ugraklan-** “ograk kılığına girmek” bk. *Düzeltil: ograklan-* (DLT I, 313-28)

uğurlan- : < *uğurlan-* (< *uğur+la-n-*) **Kıpçak uğurlan-** “soyulmak” (KFT, 289b/17); **EAT uğurla-** “çalmak” (MNZ, 230-4); **uğurla-** “çalmak, hırsızlamak” (KT, 138/10), **uğurlan-** “çalınmak, hırsızlanmak” (KT, 22/6); **uğurla-** “hırsızlık yapmak, çalmak” (TİKT, 173b/6), **uğurlan-** “çalınmak” (TİKT, 17b/5); **uğurla-** “çalmak, oğurlamak” (KG, 140a.11), **uğurlan-** “çalınmak” (KG, 108a.7), **uğurlat-** “çaldırmak, oğurlatmak” (KG, 77a.5); **uğurlat-** “hırsızlatmak, çaldırmak” (GT, 44b-10); **uğurla-** “çalmak” (EATKT, 257a/7); **uğurla-** “hırsızlık yapmak, çalmak” (MBHKT, 115a-11=12/81); **Çağ. uğurla-** “çalmak, hırsızlık” (ŞHD, 21a-1); **uğurla-** “çalmak, hırsızlık yapmak” (ÇFK, 30b-10); **Osm. uğurla-** “çalmak, hırsızlamak” (HD, 3643); **ugurla-** “Güler yüz ile sakın ‘akluñı uğırlamasun / Efendi âline aldanma ekşidür mey-i nâb” (NAD, G.9/3); **uğrula-** “hırsızlık etmek”, “Bir gün uğrıyalım çarh-ı sitem-perverden” (ND, M40/IV/2); **uğrula-** (**uğurla-**) “çalmak” (TTS, 3914), **uğrulan-** (**uğurlan-**) “1. Çalınmak. 2. Gizlenmek” (TTS, 3918), **uğurlat-** “çaldırmak, hırsızlatmak” (TTS, 3929); **uğrula-** “luss, soymak, çarpmak, uğrulamak, uğrun, yavaşça hırsızlama” (LO, 394); **uğrula-** (**oğrula-**) “hırsızlık etmek” (KAT, 1256); **GTü. uğrula-** esk. “hırsızlıkla ele geçirmek, çalmak, sirkat etmek” (TS, 2411) bk. *oğurla-*.

ugurla- : < *ugurla-* (< *ugur+la-*) **Osm. ugurla-** “gideni esnlik ve sevgi dilekleriyle geçirmek, selametle göndermek, teşyi etmek” (FD, 2862); **ugurla-** “uğurlamak, yolcu etmek” (ZD, 2488), **ugurlan-** “yolcu edilmek” (ZD, 2778); **GTü. uğurla-** “gideni esenlik ve sevgi dilekleriyle geçirmek, yolcu etmek, teşyi etmek” (TS, 2412), **uğurlan-** “uğurlama işi yapılmak” (TS, 2412)

uğurtla- : < *uğurtla-* (< *uğurt+la-*) **Kıpçak uğurtla-** “yudumlamak” (TA, 40b/10)

uğutla- : < *uğutla-* (< *uğut+la-*) **Uyg. uğutla-** “mayalamak” (EUTS, 263)

uğla- : < *uğla-* (< *uğ+la-*) **Kıpçak uğladı** “çadıra ağaç dikti” (Kİ, 111)

uğla- : < *uğla-* (< *uğ+la-*) **Osm. uğla-** “Uğu etmek, uğul uğul uğuldamak, ihtifân, vız vız etmek. Çok ses fisiltısı, vızırtısı, gürültüsü, tanini olmak, bürudetten kulak ötmek” (LO, 394); **uğla-** “uğultu etmek, gürültülü ve karışık bir ses işitmek, uğuldamak” (KAT, 1256)

ulağla- : < *ulağla-* (< *ulağ+la-*) **Çağ. ulağla-** “yolu şaşırma, adaşmak” (ŞSL, 92)

ulçala- : < *ulçala-* (< *ulça+la-*) **Kıpçak ulçala-** “doyumluk elde etmek (TZ)” (KıpçTS, 292) bk. *olcala-*.

ullan- : < *ullan-* (< *ul+la-n-*) **Kıpçak ullanı** “köklendi” (Kİ, 111), **ullandırdı** “kökleştirdi” (Kİ, 111), **ullandı** “kökleşti” (Kİ, 112)

ultangla- : < *ultangla-* (< *ultang+la-*) **Harezmi ultangla-** “(Ayakkabına) taban geçirmek, yamamak” (ME, 30-3)

uluğla- : < *uluğla-* (< *uluğ+la-*) **Karah. uluğla-** “yüceltmek” (KB, 4176); **ulugla-** “yüceltmek” bk. *Düzeltil:* *uluğla-* ; **uluğla-** “yüceltmek” bk. *ulugla-* (DLT I, 304-11); **uluğla-** “yüceltmek” (KTKT, Kök: 126v/7= 007/157), **uluğla-** “hürmet etmek, saygı göstermek, büyük saymak, yüceltmek” (KTKT, Ünlü: 340v/5=039/067); **Harezmi uluğla-** “yüceltmek, saymak” (ME, 214-4); **uluğla-** “yüceltmek” (NF, 9-12); **uluğla-** “1. büyük tanımak, ululamak, tazim etmek (HTKT, 322b/5=22/32) 2. abartmak, gözünde büyütme, çok heybetli zannetmek” (HTKT, 229b/6=12/31); **Kıpçak ululadı** “ağırladı, tazim ve hürmet etti” (Kİ, 112); **uluğla-** “yüceltmek” (İM, 290a/8), **ulula-** “yüceltmek” (İM, 81a/3) bk. *uluğla-*; **uluğla-** “ululamak” (KFT, 147a/46); **EAT ulula-** “1. Kudretini takdir etmek, üstün tanımak (TİKT, 34b/18); 2. Saygı göstermek, tazim etmek” (TİKT, 133b/15); **ulula-** “yüceltmek, övmek” (EATKT, 251a/6), **ululan-** “büyüklenmek, kibirlenmek” (EATKT, 163a/3); **ulula-** “1. Kudret ve azametini takdir etmek, büyük tanımak. (MBHKT, 79b-5=7/157) 2. Tâzim etmek, saygı göstermek, riayet etmek” (MBHKT, 159a-6=22/30), **ululan-** “1. Büyük tanınmak, yüceltilmek (MBHKT, 168a-10=24/36) 2. Büyüklenmek, büyüklük taslamak” (MBHKT, 133a-9=17/4); **ulula-** “yüceltmek”(MR, 91b/2), **ululan-** “yücelmek, ululanmak” (MR, 17b/12); **Çağ. uluglan-** “tekebbür, ta‘zîm ihtîşâm etmek” (ŞSL, 96); **uluğla-** “ululamak” (ÇFK, 24a-10); **uluğla-** “ululamak bkz. uluğka-” Sİ (ÇTS, 1184); **Osm. ulula-** “1. Saygı göstermek, tazim, tevkir etmek. 2. Üstün kılmak, tafdil etmek. 3. Taltif etmek, aziz kılmak” (TTS, 3951,3953), **ululan-** “1.

Büyüme. 2. Kibirlenmek, büyüklük taslamak. 3. Tâzim olunmak, hürmet ve riayet edilmek” (TTS, 3953-3954), **ululat-** “büyütmek” (TTS, 3954); **ulat-** “Ululamak, tekrim, iclâl, temcit, ihtiram, ibcâl, i’zâz teşrif, tevkîr, izzet-i ikrâm, hamd ü senâ etmek. Takdis, tazim, tapu ve secde etmek” (LO, 395), **ululan-** “tekebbür, taazzum, ihtişam, takdis ve sipas, tekbir, tehlîl olunmak, temcit” (LO, 395); **ulat-** “[«ulu»dan] 1. Büyütmek, tekbir ve tazim ve takdis etmek, hamd u sipâs etmek. 2. Ağırlamak, izzetüikram ve hürmet etmek.” (KAT, 1258), **ulula-** “[«ulu»dan] Tevkîr ve tazim etmek, ikram ve izaz etmek” (KAT, 1258), **ululan-** “büyüklük satmak, tekebbür ve ta’azzüm etmek” (KAT, 1258); **GTü. ulula-** “1. Ağırlamak. 2. Ulu tutmak, ulu saymak” (TS, 2414), **ululan-** “1. Ululamak işi yapılmak. 2. Büyükleme, kibirlenmek” (TS, 2414), **ululaş-** “ulu duruma gelmek” (TS, 2414)

Kelimenin “1. büyük tanımak, ululamak, tazim etmek 2. abartmak, gözünde büyütmek, çok heybetli zannetmek”, “1. Saygı göstermek, tazim, tevkir etmek. 2. Üstün kılmak, tafdil etmek. 3. Taltif etmek, aziz kılmak” vb. anlamlarıyla anlam genişlemesine uğradığı görülmektedir (Arslan Erol, 2008: 563).

ululad-: < *ululad-* (< *ulu+la-d-*) **Uyg. ululad-** “nakledilmek” (EUTS, 265)

umaqlan-: < *umaqlan-* (< *umaq+la-n-*) **Çağ. umaqlan-** “cesâretlenmek cür’et peyda etmek, tehevvrülenmek” (ŞSL, 97)

umarlan- : < *umarlan-* (< *um-ar+la-n-*) **umarlan-** “umutlanmak, ümide düşmek” (TTS, 3958)

umurlandur- : < *umurlandur-* (< *umur+la-n-dur-*) **EAT umurlandur-** “ömür vermek, yaşatmak” (MBHKT, 208a-11=35/37)

unla- : < *unla-* (< *un+la-*) **Osm. unla-** “Un bulamak, una banmak, irvelemek, un serpmek. İpe un sermek.” (LO, 396); **unla-** “una bulamak, üstüne un serpmek veya una batırmak” (KAT, 1260); **GTü. unla-** “1. Una bulamak, üzerine un serpmek. 2. Un buşatırmak.” (TS, 2418), **unlan-** “1. Una bulanmak. 2. Una bulaştırılmak.” (TS, 2418)

urıla- : < *urıla-* (< *urı+la-*) **Karah. urıla-** “kendini öğmek, kendini öğmekte ileri gitmek” (DLT I, 309-9)

urıla- : < *urıla-* (< *urıla-*) **Kıpçak urıla-** “ikamet etmek, yerleşmek, çadır kurmak (İM)” (KıpçTS, 293)

urılan- : < *urılan-* (< *urı+la-n-*) **Uyg. urılan-** “erkek çocuk doğurmak” (IrkB, 5); **Harezmi uruğla-** “doğurmak” (KE, 40v17); **Kıpçak urlaş-** “belirme, ortaya çıkma, doğma (TZ)” (KıpçTS, 293)

urla- : < *urla-* (< *ur+la-*) **Karah. urla-** bk. *uslan-* (AH, (?, *uslan* yerine) C 278

urla-: < *urla-* (< *ur+la-*) **Uyg. urla-** “bağırarak” (EUTS, 266); **Karah. urla-** “bağırarak, sesini yükseltmek” bk. *urla-*, *yurla-*, *orılaş-*, *orlaş-* (DLT I, 309-6), **urılaş-** “bağırarak, çağırarak” bk. *orılaş-*, *urlaş-* (DLT I, 239-28); **urla-** “bağırarak, ulumak” bk. *urıla-*, *yurla-*, *orılaş-*, *orlaş-* (DLT I, 189-2), **urlaş-** “bağırarak, çağırarak” bk. *orlaş-*, *urılaş-* (DLT I, 239-25); **Harezmi urla-** “ulumak, bağırarak” (KE, 103v20); **urla-** “ulumak” (HŞ, 4496); **urla-** “bağırarak” (İBML, 80); **EAT urlaş-** “bağırarak, çağırarak, uluşmak, büyük gürültü çıkarmak” (DK, 3-3); **Çağ. ula-** “eklemek, ulamak; inlemek, ağlamak, yüksek sesle bağırarak ağlamak” (RSL, T702b13); **urla-** “bağırarak, çağırarak” (ŞHD, 13a-10)

urlan- : < *urlan-* (< *ur+la-n-*) **Osm. urlan-** “şişip tümsek olmak, yumrulanmak, ur hasıl olmak” (LO, 396); **urlan-** “şişip vurulmak, tümsek hâline geçmek, ur peyda etmek” (KAT, 1261); **urlaş-** “ur durumuna gelmek” (TS, 2420)

urugla- : < *urugla-* (< *urug+la-*) **Karah. urugla-** “çekirdeğini çıkarmak, çekirdekten ayırmak” (DLT I, 303-23); **uruglan-** “tane tutmak” (DLT I, 293-20)

urundala- : < *urundala-* (< *urunda+la-*) **Çağ. urundala-** “seçmek” ŞSL (ÇTS, 1187)

usla- : < *usla-* (< *us+la-*) **Karah. usla-** “anlamak, hayrı şerden ayırd etmek (Oğuzca)” (DLT I, 286-16); **uslan-** “uslanmak” (AH, 278); **Kıpçak uslandı** “akılandı” (Kİ, 113); **uslan-** “akıllanmak (TZ)” (KıpçTS, 294); **EAT uşlan-** “akıllanmak” (SN, 226-5); **uslandur-** “akıllandırmak, aklını başına getirmek” (KT, 44/11); **uşlan-** “akıllanmak, kendine gelmek” (KG, 60a.9); **uşlan-** “akıllanmak” (EATKT, 351b/2); **Osm. uslan-** “akıllanmak, davranışlarına düzen vermek” (HD, 3684); **uslan-** “yadırganan, ayıplanan davranışlardan vazgeçmek, davranışlarına düzen vermek” (NfD, 3961); **uslan-** “Cevr-i devre karşı turmakdur ‘Atâyî himmetüm / Ya gönül uslana ya gerdûn-ı gerdân yorıla” (NAD G.191/6); **uslan-** “Sun sâgarı sâkî bana mestâne disünler / Uslandı gitdi gör o dîvâne disünler” (ŞYD, G.92/1); **uşlan-** “akıllanmak, aklı başına gelmek” (NbDS, G.349/9); **uşlandur-** “Dil-berân çok dili uşlandurdı / ‘Aklı başına al dîvâne” (KçzİMD, 540), **uşlan-** “Zülfüñle oldı bîgâne gönlüm / Uşlandı varsa

dīvāne gönlüm” (KçzİMD, 777); **uslat-** “Te’dip etmek, uslanmak, akıl başa gelmek, terbiye olmak, hilm gelmek. Kesb-i rüşd ve sükûn” (LO, 396); **uslandır-** “aklını başına getirtmek, hüsn-i harekete mecbur etmek” (KAT, 1261), **uslan-** “1. Akıl öğrenmek, akıllanmak. 2. Edep ve terbiye öğrenmek, terbiye olmak. 3. Yavaşlık ve hilm peyda etmek, yumuşak.” (KAT, 1261), **uslat-** “1. Akıl öğretmek, akıllandırmak. 2. Tedip ve terbiye etmek. 3. Yumuşatmak, halim ve mülayim etmek.” (KAT, 1262); **GTü. uslandır-** “uslanma işini yaptırmak” (TS, 2421), **uslan-** “1. Yadırganan, ayıplanan davranışlardan vazgeçmek, davranışlarına düzen vermek. 2. Herhangi bir olaydan ders almak, akli başına gelmek” (TS, 2421)

usmağla- : < *usmağla-* (< *usmağ+la-*) **Çağ. usmağla-** “perde arkasında kendisini ihfâ itmek, gizlemek, pinhân olmak” (ŞSL, 83)

uşakla- : < *uşakla-* (< *uşak+la-*) **Çağ. uşakla-** “teczi itmek, ufatmak, rîze rîze itmek” (ŞSL, 84)

uşakla- : < *uşakla-* (< *uşak+la-*) **Karah. uşakla-** “koğlamak” (DLT I, 305-18)

uşala- : < *uşala-* (< *uşa+la-*) **Harezmi uşala-** “(uṣṣala-?) oğuşturmak” (ME, 93-6), **uṣṣala-** “(uşala- ?) oğuşturmak” (ME, 93-6)

uşla- : < *uşla-* (< *uş+la-*) **Çağ. uşla-** “tutmak, ahz, girift, hıfz, kabz itmek” (ŞSL, 85)

utrulan- : < *utrulan-* (< *utru+la-n-*) **Karah. utrulan-** “yüz yüze gelmek” bk. *Düzelt:* *otrulan-* (DLT I, 297-2)

uvutsuzlaş- : < *uvutsuzlaş-* (< *uvutsuz+la-ş-*) **Harezmi uvutsuzlaş-** “cinsî münasebette bulunmak” (HTKT, 27a/3=2/187)

uwutlan- : < *uwutlan-* (< *uwut+la-n-*) **Karah. uwutlan-** “utanmak” (Oğuzca). (DLT I, 291-8)

uyala- : < *uyala-* (< *uya+la-*) **Karah. uyala-** “yuva yapmak” (DLT III, 328-26) bk. *ıvala-*, *yuvala-*.

uyanla- : < *uyanla-* (< *uyan+la-*) **Kıpçak uyanla-** “gem vurmak (TA)” krş. *oyanla-* (KıpçTS, 295); **EAT uyanla-** “dizginlemek” (MR, 217b/19), **uyanlan-** “dizginlenmek” (MR, 262b/9); **uyanla-** (*oyanla-*) “hayvana gem vurmak” (TTS, 4029), **uyanlan-** (*oyanlan-*) “ağzına gem takılmak, dizgin vurulmak” (TTS, 4030)

uylaş- : < *uylaş-* (< *uy+la-ş-*) **uylaş-** “birbiriyle uyuşmak, uzlaşmak” (TTS, 4042); **GTü.** *uylaş-* hlk. “birbiriyle uyuşmak, uzlaşmak, anlaşmak” (TS, 2430)

uyvala- : < *uyvala-* (< *uyva+la-*) **Kıpçak uyvala-** “yere yuvarlanmak, sendelemek (İH)” (KıpçTS, 296); **EAT uyvala-** “dağıtmak, parçalamak” (KKMU, 68b/8)

uyuzlan- : < *uyuzlan-* (< *uyuz+la-n-*) **Osm. uyuzlan-** “sokulup sürtünmek” (BkD, G518/3); **uyuzlan-** “sokulup sürtünmek” (TTS, 4047)

uzaklaş- : < *uzaklaş-* (< *uzak+la-ş-*) **Osm. uzaklaş-** “tebâ’üd etmek, insirâh” (LO, 398), **uzaklaşır-** “teb’îd” (LO, 398); **uzaklaş-** “1. Birbirinden ayrı ve ba’îd düşmek, tebâ’üd etmek. 2. Uzağa gitmek, ba’îd olmak.” (KAT, 1266), **uzaklaşır-** “1. Birbirinden ayrı ve ba’îd düşürmek. 2. Uzağa sürmek, teb’îd etmek.” (KAT, 1266); **GTü. uzaklan-** “nazlanmak” (TS, 2434), **uzaklaş-** “1. Bir şeyden, bir yerden veya kimseden ayrılıp uzağa gitmek. 2. mec. Yabancılaşmak, ilgisi azalmak.” (TS, 2434), **uzaklaşır-** “1. Uzağa götürmek. 2. Çıkarmak, ayırmak. 3. mec. Yabancılaştırmak, ilgisiz bırakmak.” (TS, 2434)

uzlan- : < *uzlan-* (< *uz+la-n-*) **Karah. uzlan-** “ustalaşmak” (DLT I, 297-22)

uzlaş- : < *uzlaş-* (< *uz+la-ş-*) **Osm. uzlaş-** “Uyuşmak, muvafakat, musalaha, müsaleme, pazar yapmak, müsâmele, müvacehe ile karar vermek, nifak, vifâka mu’âdât, müvâlata, adavet, muhadenet ve muhadenete mübeddel olmak, bozuşuk iken barışmak, davada sulh olmak” (LO, 398), **uzlaşır-** “ıslâh, irzâ etmek, tavassut, faysal” (LO, 398); **uzlaş-** “uyuşmak, muvafık ve müsâlaha etmek” (KAT, 1267), **uzlaşır-** “[«uz» dan] Uyuşturmak, muvafakat ettirmek, iki veya ziyade şahıs beyninde vifâk hasıl etmek, barıştırmak” (KAT, 1267); **GTü. uzlaş-** “aralarındaki düşünce veya çıkar ayrılığını, karşılıklı ödümlerle kaldırarak uyuşmak, karşılıklı anlaşmak ve mutabık kalmak, antant kalmak” (TS, 2437), **uzlaşır-** “uzlaşmalarını sağlamak” (TS, 2437)

uzurlan- : < *uzurlan-* (< *uzur+la-n-*) **EAT uzurlan-** “özür beyan etmek, özür dilemek” (MBHKT, 195a-2=30/57); **GTü. özür dile-** “1. Özüünü ileri sürerek bir işi yapmayı istememek, bir işten bağışlanmasını istemek. 2. Yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını istemek” (TS, 1872)

üçlen- : < *üçlen-* (< *üç+le-n-*) **Karah. üçlen-** “üç olmak, üçlenmek” (DLT I, 256-23); **Osm. üçle-** “İki mevcut şeyi zam ile üç etmek, üçe bölmek, teslîs. Tarlayı üçte bir mahsul

mukabilinde çiftçiye kira etmek Bir şeyi üç kat bükmek” (LO, 401); **üçle-** “1. Üçe iblâğ etmek. 2. Üçe bölmek, üç kısma taksim etmek. 3. Üçe bükmek, üç kat etmek. 4. (Araziyi) mahsulâtın sülüsünü almak şartıyla çiftçiye kira ile vermek.” (KAT, 1269), **üçleş-** “üç adedine baliğ olmak” (KAT, 1269), **üçleştir-** “üçe iblâğ etmek” (KAT, 1269), **üçlet-** ve: üçleştir- (KAT, 1269); **GTü. üçle-** “1. Üçe çıkarmak. 2. Ürünün üçte birine karşılık, toprağını kiraya vermek. 3. Tarlayı üç kez sürmek” (TS, 2442), **üçleş-** “üçe çıkmak, bir veya ikiyken üç olmak” (TS, 2443)

üdhlen- : < *üdhlen-* (< *üdh+le-n-*) **Karah. üdhlen-** “kösnemek, erkek istemek” (DLT I, 257-15)

üdhleş- : < *üdhleş-* (< *üdh+le-ş-*) **Karah. üdhleş-** “birbiri ardınca yürüşmek” bk. *udhlaş-* (DLT I, 239-17)

üdlän- : < *üdlän-* (< *üdl+lä-n-*) **Uyg. üdlän-** “sevinmek” (ETG, 305); **üdlän-** “sevinmek” (EUTS, 271)

üdläş- : < *üdläş-* (< *üdl+lä-ş-*) **Karah. üdläş-** “sözleşmek” (KTKT, Kök: 135r/6=008/042)

üfle- : < *üfle-* (< *üf+le-*) **Osm. üfle-** “(ney) üflemek; (âşığın ateşini) canlandırmak” (BkD, G.358/1) “Nağamât eylemeğe başladı şanma anı sen / Ehl-i süzuñ şanemâ âteşin üfler ney-zen”; **üfle-** “zayıf yanan bir ateşi canlandırmak için dudakları büzerek kuvvetli bir soluk vermek” (NDS, G.82/1); **üfle-** “Ağızla yel edip savurmak, nefh, dem çıkarmak, öttürmek, tefrîl edip şişirmek. Boğazlanmış hayvan üflemek. Körükle tenfih etmek, ney üflemek, nefes kesilip solumak” (LO, 401); **üfle-** “1. Ağızla nefes vermek, üflemek. 2. Nefesle söndürmek, itfa etmek. 3. Nefesle veya hava ile şişirmek. 4. Nefesle çalınan bir çalgı çalmak. 5. Nefes etmek, okuyup üflemek.= *fl.* Zahmetle nefes almak, sesle solumak.” (KAT, 1270), **üflen-** “1. Ağızla nefes verilmek. 2. Nefesle söndürülmek. 3. Şişirilmek. 4. Nefesle çalınmak.” (KAT, 1270), **üflet-** “1. Bilvasıta üflemek, ağızla nefes verdirmek. 2. Nefesle söndürmek. 3. Şişirtmek. 4. Nefesle çaldırmak. 5. Nefes ettirmek.” (KAT, 1270); **GTü. üfle-** “1. Dudakları büzerek soluğu bir şey üzerine hızla vermek, üflemek. 2. Yanmakta olan bir şeyi söndürmek veya canlandırmak için soluk vermek. 3. Nefesli çalgıları çalmak” (TS, 2443), **üflen-** “üfleme işi yapılmak” (TS, 2444), **üflet-** “üfleme işini yaptırmak” (TS, 2444)

üğüle- : < *üğüle-* (< *üğü+le-*) **üğüle-** :→**üğüri-** (**üğüri-**, **üğüle-**) “sallamak, ırgalamak” (TTS, 4058)

üğürtle- : < *üğürtle-* (*üyürtle-*, *üvürtle-*) (< *üğürt+le-*) “iyisini seçmek, tercih etmek” (TTS, 4060), **üğürtlen-** (*üvürtlen-*) “seçilmek” (TTS, 4062) bk. *öğürtle-*, *üyürüdlen-*

üjükle- : < *üjükle-* (< *üjük+le-*) **Karah. üjükle-** “hecelemek” (DLT I, 71-27)

üjümlen- : < *üjümlen-* (< *üjüm+le-n-*) **Karah. üjümlen-** “dutkanmak, dut vermek” (DLT I, 297-11)

ükekle- : < *ükekle-* (< *ükek+le-*) **Karah. ükekle-** “burç yapmak; sandık yapmak” (DLT I, 307-3)

üküşlä- : < *üküşlä-* (< *üküş+lä-*) **Karah. üküşlä-** “çoğaltmak” (KTKT, Kök:130r/3=007/188); **üküşlän-** “çoğalmak” (KTKT, Ünlü: 427v/6=074/006), **üküşlüş-** “çoğalmak” (KTKT, Ünlü: 448v/3=102/001) bk. *öküşle-*.

üle- : < *üle-* **Harezmi üle-** “güç kuvvet harcamak” (MM, 95/2)

üle- : < *üle-* **Çağ. üle-** “uzun uzun dehşet-engiz bir tarzda kilâbın ürmesi, sinlemesi” (ŞSL, 92)

ülgülä- : < *ülgülä-* (< *ülgü+lä-*) **Uyg. ülgüle-** “ölçmek, tartmak” (AY, 167.8); **ülgüle-** “ölçmek, hesaplamak” (Üİ, 97b13); **ülgülä-** “ölçmek” (EUTS, 272); **Karah. ülgüle-** “ölçmek, tartmak, düzenlemek” (KB, 3711); **ülgülä-** “ölçmek, tartmak” (KTKT, Kök: 208v/4=017/035); **Harezmi ülgüle-** “tartmak” (İBML, 82)

ülüglä- : < *ülüglä-* (< *ülüğ+lä-*) **Uyg. ülüglä-** “1. Kutlu, bahtlı, mutlu; 2. Unvan” (EUTS, 272)

ülüklen- : < *ülüklen-* (< *ülük+le-n-*) **ülüklen-** “filizlenmek” (TTS, 4069)

ümele- : < *ümele-* (< *üme+le-*) **Uyg. ümele-** “konuk olmak, konukluğa gitmek” (İrkB, 47)

ümîzlen- : < *ümîzlen-* (< *ümîz+le-n-*) **EAT ümîzlen-** <Fa.+T. “ümitlenmek” (MR, 84a/3); **GTü. ümitlendir-** “umutlandırmak” (TS, 2446), **ümitlen-** “umutlanmak” (TS, 2446)

ümleş- : < *ümleş-* (< *üm+le-ş-*) **Karah. ümleş-** “şalvarını ortaya koyarak kumar oynamak” (DLT I, 242-7)

ünlä- : < *ünlä-* (< *ün+lä-*) **Karah. ünlä-** “çağırarak, davet etmek” (KTKT, Kök: 233v/7=020/108); **Harezmi ünleş-** “çağırışmak” (ME, 197-1); **Kıpçak ünle-**

“seslenmek” bk. *ünde-* (KFT, 138b/2); **Osm. ünde-** (*inde-, ünle-, ünne-*) “seslenmek, çağırmak, davet etmek” (TTS, 4074), *ünleş-* “birbirine bağlamak, bağışırmak” (TTS, 4076); *ünle-* “Çağırmak bağlamak, sayh, sayyah avaze etmek. Teganni, feryat, terane etmek, ırlamak, terennüm).” (LO, 401), *ünlen-* “seslenmek, yaygara etmek, ortalığı inletmek” (LO, 401), *ünlet-* “yaygara, teganni ettirmek” (LO, 401); *ünle-* “1. Bağlamak, çağırmak, ses çıkarmak, nara atmak. 2. Şarkı söylemek, teganni etmek. 3. Ötmek, terennüm etmek.” (KAT, 1272), *ünlen-* “1. Seslenmek, yaygara etmek. 2. Çınlamak, tanîn-endâz olmak.” (KAT, 1272), *ünlet-* “[Ses demek olan «ün»den] 1. Bağlırtmak, ses çıkartmak. 2. Şarkı söyletmek, teganni ettirmek, öttürmek.” (KAT, 1272); **GTü. ünle-** “1. Yüksek sesle çağırmak. 2. Yüksek sesle bildirmek.” (TS, 2447), *ünlen-* “1. Çağrılmak, yüksek sesle bildirilmek. 2. Ün sahibi olmak, ün kazanmak, meşhur olmak.” (TS, 2447), *ünlet-* “bağlırtmak, çağlırtmak” (TS, 2447)

Kelimenin asıl anlamı “çağırmak, davet etmek” ile birlikte “seslenmek”, “bağırmak” gibi çeşitli anlam nüanslarıyla kullanılmıştır (Arslan Erol, 2008: 577).

üple- : < *üple-* (< *üp+le-*) **Karah. üple-** “yağma etmek” (DLT I, 284-24), *üplet-* “yağma edilmek” (DLT I, 295-8), *üplen-* “yağmalanmak” (DLT I, 255-23), *üpleş-* “yağma edişmek, yağmalaşmak” (DLT I, 238-21), *üplet-* “yağma ettirmek” (DLT I, 264-12)

ürpeleş- : < *ürpeleş-* (< *ürpe+le-ş-*) **ürpeleş-** “kaynaşmak, harekete gelmek” (TTS, 4083)

ürüklän- : < *ürüklän-* (< *ürük+lä-n-*) **Karah. ürüklän-** “yerleşmek, kalmak” (KTKT, Ünlü: 254v/4=023/113)

üründüle- : < *üründüle-* (< *üründü+le-*) **EAT üründüle-** “iyisini seçmek” (MR, 157b/11); *üründüle-* “iyisini seçmek, iyisini ihtiyar etmek” (TTS, 4087), *üründülen-* “seçilmek, ihtiyar olunmak” (TTS, 4090)

üspürle- : < *üspürle-* (< *üspür+le-*) **Kıpçak üspürle-** “teslim etmek” (TA, 42a/13) (bk. krş. *ısparla-*)

üstäläş- : < *üstäläş-* (< *üstä+lä-ş-*) **Karah. üstäläş-** “kavga etmek” (KTKT, Kök: 23v/7=002/197)

üstele- : < *üstele-* (< *üste+le-*) **Çağ. üstele-** “terakkî, tevaffuk etmek, geçmek” (ŞSL, 83); *üstele-* “[«üst»ten] 1. Bir şeyin özüne zam ve ilâve olunmak, artmak, izdiyâd etmek. 2. Bastırmak, galebe çalmak, üste çıkmak. 3. Tekrar dönmek, avdet ve ric'at etmek, nüks

eylemek.” (KAT, 1273); **GTü. üstele-** “1. Bir düşünce veya istek üzerinde durmak, direnmek, ısrara etmek, tekit etmek. 2. Hastalık yeniden ortaya çıkmak, depreşmek, nüks etmek. 3. Bir isteği, bir buyruğu tekrarlamak, tekit etmek. 4. Bir şeyin üstüne eklenmek, katılmak, inzimam etmek.” (TS, 2454), **üstelen-** “üsteleme işine konu olmak” (TS, 2454)

üstünle- : < *üstünle-* (< *üstün+le-*) **Osm. üstünle-** “fetha ile okumak” (LO, 403); **üstünle-** “fetha ile okumak” (KAT, 1274)

üsüg- : < *üsüg-* (< *üsüg+le-*) **Karah. üsüg-** “hile ile kilit açmak (Kençekçe)” bk. *osug*; *Düzelt:* *osugla-* (DLT I, 306-13)

üşele- : < *üşele-* (< *üşele-*) **Harezmi üşele-** “eşelemek” (HTKT, 109a/5=5/31)

üşikle- : < *üşikle-* (< *üşik+le-*) **Karah. üşikle-** “üşümüşken yakalamak” (DLT I, 306-19)

üşilen- : < *üşilen-* (< *üşi+le-n-*) **üşilen-** “yelpazelenmek, nefes, hava vermek, üflemek” (TTS, 4119)

üşkûfelen- : < *üşkûfelen-* (< *üşkûfe+le-n-*) **Osm. üşkûfelen-** “çiçeklenmek” ,“ Üşkûfelendi dâğ ile cism-i nizârımız” (ŞGD, Tercî-i Bend12/1)

üşle- : < *üşle-* (< *üş+le-*) **Kıpçak üşle-** “sineği kovmak, uzaklaştırmak (TA)” (KıpçTS, 299); **üşele-** “kişelemek, kış diye koğmak” (TTS, 4111) bk. *oşla-*.

ütlä- : < *ütlä-* (< *üt+lä-*) **Uyg. ütlä-** “tedris etmek, öğretmek, ders vermek” (EUTS, 274)

ütükle- : < *ütükle-* (< *ütük+le-*) **Kıpçak ütükle-** “yalan söylemek (TA)” (KıpçTS, 299)

ütülä- : < *ütülä-* (< *ütü+lä-*) **Uyg. ütülä-** “ütülemek” (EUTS, 274)

ütüle- : < *ütüle-* (< *ütü+le-*) **ütüle-** “kırık ve çıkık uzvu baskı ve bağ ile yerine getirmek, ret, tecbîr, sarmak” (LO, 403)

ütüle- : < *ütüle-* (< *ütü+le-*) **Osm. ütüle-** “ütü etmek, kumaşları düzlemek, tüyleri alazlama” (LO, 403), **ütülen-** “alazlatmak, bir şeyin yüzü hafifçe bozarmak” (LO, 403), **ütület-** “bir hayvan bir tarafının tüylerini kaza ile yakmak” (LO, 403); **ütüle-** “1. Sıcak demirle perdah etmek, ütünden geçirmek. 2. Kızgın demirle tüyleri yakıp temizlemek. 3. (Çıkık kemiği) yerine koymak, tecbîr etmek. [Bu üçüncü mana ile istimali bizce

metruktür.]” (KAT, 1274), **ütülen-** “1. Sıcak demirle perdah edilmek, ütünden geçirilmek. 2. Kızgın demirle tüyleri yakılıp temizlenmek. 3. Ateşte veya alevde alazlanmak. 4. (Hayvan) kazaen tüylerini yakmak.” (KAT, 1275), **ütület-** “1. Sıcak demirle perdah ettirmek. 2. Deri veya hayvanın tüylerini yaktırma.” (KAT, 1275); **GTü. ütüle-** “1. Ütü ile buruşukluklarını gidermek. 2. Alevde tüylerini veya kabuğunu yakıp gidermek.” (TS, 2457), **ütülen-** “ütüleme işine konu olmak” (TS, 2457), **ütület-** “ütülü duruma getirtmek” (TS, 2457)

üygenle- : < *üygenle-* (< *üygen+le-*) **Harezmi üygenle-** “atı oyanlamak (atın başına oyan geçirmek)” (İBML, 83)

üylen- : < *üylen-* (< *üy+le-n-*) **Çağ. üylen-** “evlenmek” (LM, 2762), **üylenmek** “evlenme” (LM, 2357) bk. *eble-*, *öylen-*, *ivlen-*.

üyürüdülen- : < *üyürüdülen-* (< *üyürüdü+le-n-*) **Kıpçak üyürüdülen-** “ayırd etmek” (KFT, 219a/27); **üyürüdüle-** “tercih etmek (KFT)” (KıpçTS, 299) bk. *üğürtle-*

üzengile- : < *üzengile-* (< *üzengi+le-*) **Osm. üzengile-** “mehmuzlamak, sürmek, ılgar, tahrik, iğrâ” (LO, 403); **üzengile-** “ata üzengi yani mahmuzla vurup sürmek” (KAT, 1275); **GTü. üzengile-** “koşturmak için hayvana üzengi ile vurmak” (TS, 2458), **üzengilen-** “hayvan, üzengi ile vurulmak” (TS, 2458)

üzle- : < *üzle-* (< *üz+le-*) **üzle-** “takibetmek” (TTS, 4134)

üzlä- : < *üzlä-* (< *üz+lä-*) **Uyg. üzlä-** “kalkınmak, kalkmak” (EUTS, 275), **üzläntür-** “kalkmaya mecbur etmek, birisini geçmek, kalkındırmak” (EUTS, 275)

üzlen- : < *üzlen-* (*üz+le-n-*) **Karah. üzlen-** “yemekte yağ üste çıkmak, kabarmak” (DLT I, 258-18)

üzmälä- : < *üzmälä-* (< *üzmä+lä-*) **Uyg. üzmälä-** “imha etmek” (ETG, 306); **üzmälä-** “kökünden çıkarmak” (EUTS, 275)

üzümlen- : < *üzümlen-* (< *üzüm+le-n-*) **Karah. üzümlen-** “üzümlenmek” (DLT I, 295-4)

üzütile- : < *üzütile-* (< *üzüt+le-*) **Karah. üzütle-** “birini pinti görmek” (DLT I, 299-6)

va‘dalan- : < *va‘dalan-* (< *va‘da+la-n-*) **EAT va‘dalan-** “tehdit edilmek” (MBHKT, 272b-9=70/42)

va'dalaş- : < *va'dalaş-* (<*va'da+la-ş-*) **EAT** *va'dalaş-* “birbirine vaadde bulunmak, karşılıklı söz vermek” (MBHKT, 18a-5=2/235); **GTü.** *vadetmek* “1. Bir işi yerine getireceğine söz vermek. 2. Davranışıyla, tutumuyla bir işi yapacağı duygusunu uyandırmak, umut vermek” (TS, 2463)

va'delen- : < *va'delen-* (<*va'de+le-n-*) **EAT** *va'delen-* “sınırlanmak” (KKMU, 73b/6)

vaqıla- : < *vaqıla-* (<*vaqı+la-*) **Çağ.** *vaqıla-* “çok söylemek, vaq vaq itmek, ‘inād itmek, bî-hûde ‘abeş ses çıkarmak” (ŞSL, 586); **GTü.** *vakla-* “vak diye ses çıkarmak” (TS, 2466)

vaqtlan- : < *vaqtlan-* (< *vaqt+la-n-*) **Kıpçak** *vaqtlan-* “zamanı belirlemek” (İM, 78b/1), *vaqtlاندur-* “zamanı belirletmek” (İM, 63a/2), **EAT** *vaktlan-* “vakti belli olmak, muayyen vakti gelmek” (MBHKT, 278a-11=77/11)

varaklan- : < *varaklan-* (< *varak+la-n-*) **Osm.** *varaklan-* “varaklanmak”, “Varaklanmış gıdâdur hokka-ı çarh içre gûyâ kim / Nola te'sîr iderse hâke necm-i âsumân-pîrâ” (NAD, K.1/6); *varakla-* “altın veya yaldız yaprağıyla yaldızlamak” (KAT, 1282), *varaklat-* “altın yaldız yaprağıyla yaldızlatmak” (KAT, 1282); **GTü.** *varakla-* “varak yapıştırarak süslemek” (TS, 2469), *varaklan-* “varaklama işine konu olmak” (TS, 2469)

vaţanlan- : < *vaţanlan-* (<*vaţan+la-n-*) **EAT** *vaţanlan-* <Ar.+T. “vatan edinmek” (MR, 45a/19); *vatanlandur-* “yurtlandırmak, yerleştirmek” (TTS, 4163); **GTü.** *vatan tutmak* “yurt edinmek” (TS, 2473), *vatanlaştır-* “vatan durumuna getirmek” (TS, 2473)

vereplen- : < *vereplen-* (< *verep+le-n-*) *vereplen-* “aykırı bir tarafa yönelmek” (TTS, 4167)

vıcıkla- : < *vıcıkla-* (< *vıcık+la-*) *vıcıkla-* “yoğurur gibi lüzûcetlendirmek, bulaştırmak” (LO, 407); **GTü.** *vıcıkla-* “sulu veya yumuşak şeyleri avuç içinde ezmek, vıcık duruma getirmek” (TS, 2484)

vıkla- : < *vıkla-* (< *vık+la-*) *vıkla-* “mihnet, yük altında ıklamak, sıkılamak, sızlanmak, fıklamak” (LO, 407); *vıkla-* “bir büyük meşakkat altında ezilmek” (KAT, 1293)

vırila- : < *vırila-* (< *vır+la-*) **vırila-** “baş ağrısı verip tasdî etmek, vırıltı etmek” (LO, 407); **vırila-** fl. ve: **vırıldamak** “baş ağrısı verip usandıracak surette söylenmek, tekrar tekrar söyleyip durmak” (KAT, 1293); **GTü. vırila-** “vırıldamak” (TS, 2484)

vızla- : < *vızla-* (< *vız+la-*) **Osm. vızla-** “vızıldamak”, “Sâz-ı fakrın başkadır pest ü bülend-i nâ’lesi / Vızlamak za’fiyla mânend-i meges şehnazıdır” (ŞGD, G.76/3); **vızla-** ve: **vızıldamak** “1. Uçuşan haşarat gibi ince bir sesle gürültü etmek. 2. Yavaş bir sesle lâkin bilâ-fâsıla şikâyet etmek, sızlayıp durmak” (TS, 1293); **GTü. vızla-** “vızıldamak” (TS, 2485)

vidala- : < *vidala-* (< *vida+la-*) **vidala-** “vida ile mihlamak” (KAT, 1294); **GTü. vidala-** “vida ile tutturmak” (TS, 2485), **vidalan-** “vidalama işine konu olmak” (TS, 2485)

vidâ‘laş- : < *vidâ‘laş-* (< *vidâ‘+la-ş-*) **EAT vidâ‘laş-** “vedalaşmak” (TİKT, 50a/12); **vidâ‘laş-** <Ar.+T. “vedalaşmak” (MR, 126a/13); **vedalaş-** “birbirine elveda deyip ayrılmak, müfârat etmek, resm-i vedâ’ı icra etmek” (KAT, 1287); **GTü. vedalaş-** “ayrılırken birbirine esenlik dilemek, esenleşmek” (TS, 2476)

yabala- : < *yabala-* (< *yaba+la-*) **yabala-** “saman veya otu yaba denilen aletle kaldırıp atmak veya savurmak” (KAT, 1300); **GTü. yabala-** “yaba ile atmak veya savurmak” (TS, 2495)

yagıla- : < *yagıla-* (< *yagı+la-*) **KökTü. yagıla-** “(Düşmanı) püskürtmek, bozguna uğratmak” (ETYSVİ, 510) “taş : y(a)gıg : y(a)gıl(a)d(ı)m : el(lä)d(i)m (Ye 45/4)”; **Uyg. yağıla-** “düşmanla çarpışmak” (EUTS, 279); **Karah. yağıla-** “savaşmak, çarpışmak; düşmanlık etmek” (KB, 4261); **yagıla-** “düşmanlık etmek; düşmanla savaşmak, çarpışmak” bk. *yagıt-, yaguş-* (DLT III, 328-18); **yağılaş-** “düşman olmak” (KTKT, Kök: 145r/9=009/063); **Harezmi yağılaş-** “düşmanlık edişmek” (ME, 205-5), **yağılaşmak** “düşmanlık, adâvet” (ME, 125-3); **yağılaş-** “düşman olmak” (KE, 178r3); **yagıla-** “düşmanlık etmek” (İBML, 83); **Çağ. yavla-** “savaşmak” (ŞT, 89b-1) “yav: düşman< ET yağı” (krş. Özb. *yâv*)”

yagırila- : < *yagırila-* (< *yagır+la-*) **Karah. yagırila-** “yağırını sağaltmak, iyi etmek” (DLT III, 342-11), **yagırlan-** “yağırılanmak; yağırını çoğalmak; yağırdan kaçınmak” (DLT III, 114-3)

yagla- : < *yagla-* (< *yag+la-*) **Karah.** *yagla-* “yağlamak” (DLT III, 308-25), *yaglan-* “yağlanmak” (DLT III, 111-7), *yaglat-* “yağlatmak” (DLT II, 355-20); **Harezmi** *yagla-* “yağlamak” (ME, 87-7); *yagla-* “yağ sürmek” (İBML, 83); **Kıpçak** *yagladı* “bugünkü manasında” (Kİ, 117); *yagla-* “yağlamak” (KK, 81a/2); *yagla-* “yağlamak, yağ sürmek” (İM, 278a/5); *yagla-* “yağ sürmek” (MG, 82a-2); *yagla-* “yağlamak” (KH, 48/7); *yagla-* “yağlamak, yağ sürmek (BV, İN, TZ)” krş. *yavla-* (KıpçTS, 306); *yavla-* “yağlamak, yağ sürmek (TZ)” krş. *yagla-* (I) (KıpçTS, 315); **EAT** *yagla-* “yağlamak” (TM, 108b-6); *yagla-* “yağlamak” (DK, 228-2); **Çağ.** *yagla-* “yağlamak” (MK, 81a-3); *yaglan-* “yağlanmak, yağ sürülmek” (RSL, M800a15); *yagla-* “yağlamak, yağlanmak, yağ sürünmek” (ŞHD, 188b-7); **Osm.** *yagla-* “Gayret virince kendine ağlardı Kūh-ken / Hūn-ı ciğerle tīşeyi yağlardı Kūh-ken” (KçzİMD, 532); *yagla-* “Tılâ âlâtı tedhîn kaypıncak etmek, tezlîk, libası telvîs etmek, et’imeye yağ komak” (LO, 410), *yaglan-* “kirlenmek, mülevves olmak” (LO, 410); *yagla-* “1. Sadeyağ sürmek. 2. İyi işlemek veya paslanmak için zeytin veya don yağı sürmek veya böyle bir yağla silmek, tedhîn etmek.” (KAT, 1301), *yaglan-* “1. Zeytinyağı ve diğer bir yağ sürünmek. 2. Kirlenmek, mülevves olmak. 3. Müstefit olmak.” (TS, 1301), *yaglat-* “1. Sadeyağ sürdürmek. 2. Zeytinyağı sürdürmek, zeytinyağıyla sildirmek. 3. Kirletmek, telvis etmek.” (KAT, 1301); **GTü.** *yagla-* “1. Yağ sürmek. 2. Sürtünen iki yüzey arasına, kaymayı kolaylaştırmak için yağlı bir madde sürmek. 3. *argo* Dalkavukça övmek, yağ çekmek” (TS, 2501), *yaglan-* “1. Yağlama işi yapılmak, yağ sürülmek, yağ konulmak. 2. Yağ oluşmak. 3. Yağdan kirlenmek. 4. Yağ sürünmek” (TS, 2501), *yaglat-* “yağlama işini yaptırmak” (TS, 2501)

“Yağ, herhangi bir yere döküldüğünde kaygan ve yapış yapış olduğu için temizlenmesi de çok zordur. Yağın bu özelliği, aktarma yoluyla *dalkavukluk etmek* ve *yağ çekmek* gibi yan anlam kazanmasına ve *argo* yoluyla anlam dairesini genişletmesine sebep olmuştur” (Atamaca, 2016: 865).

yagmalan- : < *yagmalan-* (< *yagma+la-n-*) **Karah.** *yagmalan-* “yağma kılığına girmek, onların huyu ile huylanmak” (DLT III, 203-21)

yağadılan- : < *yağadılan-* (< *yağadı+la-n-*) *yağadılan-* “yağlı, kirli hale gelmek” (TTS, 4192)

yağmala- : < *yağmala-* (< *yağma+la-*) **Kıpçak** *yağmaladı* “yağma etti” (Kİ, 117); *yağmala-* “yağmalamak” (TA, 35b/6); *yağmāla-* “talan etmek, yağmalamak” (TZ) krş.

yağımala- (KıpçTS, 306); **EAT** *yağmala-* “yağma edip ele geçirmek, yağma etmek” (YE, 153r4), *yağmalan-* “yağma edilmek” (YE, 64r6), *yağmalat-* “yağmalatmak, dağıtmak” (YE, 39v4); *yağmala-* “yağmalamak” (YZ, 55v14); *yağmala-* “yağmalamak, yağma etmek” (MNZ, 147-7); *yağmala-* “yağma etmek” (KT, 116/11); *yağmala-* “yağmalamak” (TİKT, 7b/4), *yağmalaş-* “yağmalamak” (TİKT, 37b/15), *yağmālat-* “yağma ettirmek” (TİKT, 68a/16); *yağmala-* “yağmalamak, yağma etmek” (DK, 291-11), *yağmalan-* “yağmalanmak, yağma edilmek” (DK, 35-10), *yağmalat-* “yağmalatmak, yağma ettirmek” (DK, 303-5); *yağmala-* “zorla almak, yağma etmek” (MBHKT, 48b-4); *yağmala-* “Gönül ilini yağmaladı cânı apardı / Dildi yüregi içdi kanını tatar ohşar” (KBD, G.423/2); **Osm.** *yağmala-* “zorla mal kapmak” (ZD, 968); *yağmala-* “Yağmaladı dün aklımı bir şûh-ı pür-fiten” (ŞGD, m7/1); **GTü.** *yağmala-* “yağma etmek” (TS, 2502), *yağmalan-* “yağma edilmek” (TS, 2502), *yağmalat-* “yağmalama işini yaptırmak” (TS, 2502)

yağmurla- : < *yağmurla-* (< *yağmur+la-*) *yağmurla-* “yağmurlu olmak, yağmura dönmek” (KAT, 1302); **GTü.** *yağmurla-* “1. Hava yağmura çevirmek, yağmur yağacak gibi olmak. 2. Yağmur biçiminde sulamak” (TS, 2503)

yağmurlan- : < *yağmurlan-* (< *yağmur+la-n-*) *yağmurlan-* “mütena‘im olmak” (TTS, 4202)

yağrınla- : < *yağrınla-* (< *yağrın+la-*) **Karah.** *yağrınla-* “yarnına, sırta, vurmak” bk. *yarınla-* (DLT III, 343-18), *yarınla-* “yarnına, sırta, vurmak” (DLT III, 343-18); *yağrınlaş-* “birbirine arka olmak, muzaheret etmek” (TTS, 4207)

yağşıla- : < *yağşıla-* (< *yağşı+la-*) **Harezmi** *yağşıla-* “övmek, methetmek” (KE, 81v11); **Kıpçak** *yağşıladı* “iyi muamele etti” (Kİ, 120); *yağşıla-* “güzelleştirme” (KFT, 414a/34); *yağşıla-* “eyü itmek, nef tigürmek, fâyde” (ŞSL, 624); **EAT** *yağşıla-* “temize çıkarmak, övmek” (EATKT, 569b/2)

yağtulan- : < *yağtulan-* (< *yağtu+la-n-*) **EAT** *yağtulan-* “aydınlanmak, ışımak” (KG, 18b.14); *yağtulan-* “nurlanmak” (TTS, 4214)

yağala- : < *yağala-* (< *yağala+la-*) **EAT** *yağala-* “yakalamak” (YZ, 29v12); *yahala-* “Niçe esîr idesin zülf ile ya hâle dili / Delük gönüldeyise tur örü yahala dili” (KBD, G. 205/1); **Osm.** *yakala-* “yakalamak” (ZD, 2385); *yakala-* “Burnunla Beyânî bizi niçün kakalarsın / Bir medrese-i hârici lâ-büd yakalarsın” (ŞYD, N/16); *yakala-* “1. Yakasından tutmak, ahz u girift etmek, tevkif etmek, ele geçirmek. 2. Bulmak, dest-res

olmak, rast gelmek. 3. Mesul tutmak, birinden istemek.” (KAT, 1303), **yakalan-** “tutulmak, derdest ve ahz u girift olunmak” (KAT, 1303); **GTü. yakala-** “1. Bir kimseyi veya bir şeyi elle tutmak. 2. Kaçan kimseyi ele geçirmek, derdest etmek. 3. Bir kimsenin gitmesini engellemek, durdurmak. 4. Bir kimseyi hoşla gitmeyecek bir durumda bulmak, bir kimsenin suçu ortaya çıkmak. 5. Söz, bakış veya işareti fark etmek. 6. Birdenbire etkisi altına almak. 7. Arayarak veya rastlantı sonucu bulup bağlantı kurmak. 8. Avlamak, tuzakla ele geçirmek. 9. Tutturmak. 10. Aynı düzeye gelmek” (TS, 2505), **yakalan-** “1. Yakalama işi yapılmak, ele geçirilmek. 2. Birinin kendisini zor duruma düşürecek bir şeyi, bir suçu ortaya çıkmak. 3. Bir hastalığa tutulmak. 4. Karşılaşmak istenilmeyen birine veya kötü bir duruma tutulmak” (TS 2505), **yakalat-** “yakalanmasını sağlamak” (TS, 2505) bk. **yakalaş-**

yakala- : < *yakala-* (< *yaka+la-*) **KökTü. yakala-** “Sınır çizmek” (ETYSVİ, 483) “y(a)ka : (a)nta : y(a)k(a)l(a)d(i)m : (ŞU D 8 ; G 2)”

yakalaş- : < *yakalaş-* (< *yaka+la-ş-*) **Harezmi yakalaş-** “yakadan tutuşmak” (ME, 91-5); **Çağ. yakala-** “tutmak, yaka pāçe kavramak, sarılmak. mes’ul tutmak, ele geçirmek” (ŞSL, 610); **Osm. yakala-** “Tutmak, yaka paça kavramak. Yakaya sarılmak, iddia etmek, mesul tutmak” (LO, 410); **yakala-** “1. Yakasından tutmak, ahz u girift etmek, tevkif etmek, ele geçirmek. 2. Bulmak, dest-res olmak, rast gelmek. 3. Mesul tutmak, birinden istemek.” (KAT, 1303) bk. **yakala-**

yakınla- : < *yakınla-* (< *yakın+la-*) **Kıpçak yakınla-** “yaklaşmak (TZ)” (KıpçTS, 307); **Çağ. yakınlaştur-** “yakınlaştırmak” (BV, 530/1); **yakınlaş-** “yaklaşmak, yakın duruma gelmek, karşılıklı olarak aradaki mesafenin azaltılması” (RSL, A731a1); **yakınlaş-** “takarrüb, iktirāb, muḳārenet etmek, yakın olmak, hem-civār, hem-sāye” (ŞSL, 611); **Osm. yakınlaş-** “yaklaşmak, tekarrüb, iktirab, vüly etmek, mukarenet” (LO, 410); **yakınlaş-** “yaklaşmak, takkarrüp etmek” (KAT, 1303), **yakınlaştur-** “yakınlaştırmak, takrip etmek” (KAT, 1303); **GTü. yakınlaş-** “1. Yakın duruma gelmek, yaklaşmak. 2. mec. Aralarındaki ilgi, sevgi daha güçlü bir duruma gelmek” (TS, 2507), **yakınlaştur-** “1. Yakın duruma getirmek, yaklaştırmak. 2. mec. Aralarında sıkı ilgi veya duygusal bağ oluşturmak” (TS, 2507)

yaklaş- : < *yaklaş-* (< *yak+la-ş-*) **Kıpçak yaklaş-** “yaklaşmak” (KK, 84b/1); **EAT yaklaş-** “yaklaşmak, yakın durmak” (SN, 237-15); **yaklaş-** “yaklaşmak” (TİKT, 173a/7); **yaklan-** “yaklaşmak” (DK, 132-3); **yaklaş-** “yaklaşmak” (EATKT, 153b/6); **yaklaş-**

“yaklaşmak, yakın olmak” (MBHKT, 624); **Osm. *yağlaş***- “Men‘ eyler imiş mes‘ele-i ‘aşkı müderris/ Ey h v āce anuñ var ise yaklaşdı kazası” (BkD, G.508/2); ***yaklaş***- “yakınına gelmek” (NfD, 1786); ***yaklaş***- “Hatı yaklaşmayınca çıkmaz yâr / Begler eyler ikindi dîvânı (NAD/ G.267/3); ***yaklaş***- “Yaklaşdı diyü hattını geçme o güzelden / Kim gördi ki evvel öle bir kimse ecelden” (ŞYD, G.279/1); ***yaklaş***- “gerçekleşmek üzere olmak” (NbDS, K.13/15); ***yağlaş***- “yaklaşmak”, “Yaklaşdı şitâ ebr-i siyâh tutdu cihânı” (ND, M26/III-1); ***yağlaş***- “Ağardı müy-yı ser yaklaşdı şubh-ı mahşer-i a‘mâl / Başumdan fikr-i gîsû-yı bütan gitmez ne sevdâdur” (KçzİMD, 87); ***yağlaş***- “İhtiyârî saña yaklaşmaz o nañl-i tâze-res / Kadd-i dil-dâruñ senî şeyhüm dü-tâdur kâmetüñ” (KçzİMD, 463); ***yağlaş***- “yaklaşmak” (TTS, 4208); ***yaklan***- “yaklaşmak” (TTS, 4221); ***yaklaş***- “takarrüb, yakın varmak, yakın gelmek” (LO, 411), ***yaklaştır***- “takarrüb etmek, muadil olmak, benzetmek” (LO, 411); ***yaklaş***- “1. Yakın gelmek, yanaşmak, takarrüb etmek. 2. Benzemek.” (KAT, 1304), ***yaklaştır***- “1. Yakın getirmek, yanaştırmak, takrip etmek. 2. Benzemek.” (KAT, 1304); **GTü. *yaklaş***- “1. Arada az bir aralık kalacak biçimde ilerlemek, aradaki uzaklığı azaltmak veya büsbütün ortadan kaldırmak için ileri gitmek. 2. Benzemek, andırmak, uygun olmak. 3. Bir konuyu, bir sorunu ele alarak değerlendirmek. 4. Yakınlaşmak” (TS, 2509), ***yaklaştır***- “1. Bir şeyi kendine yakın duruma getirmek. 2. İki şeyi birbirine yakın duruma getirmek. 3. mec. Aralarında sıkı ilgi veya duygusal bağın oluşmasına sebep olmak” (TS, 2509)

Atmaca, kelimenin günümüzde TS’de “yakınlaşmak” temel anlamının yanında anlam dairesini genişlettiğini belirtmiştir (Atmaca, 2016: 690).

yakrılan : < *yakrılan*- (< *yakrı*+*la-n*-) **Karah. *yakrılan***- “yağlanmak” (DLT III, 203-10)

yalañaçla : < *yalañaçla*- (< *yalañaç*+*la*-) **Kıpçak *yalañaçla***- “ortaya çıkarmak (CC)” (KıpçTS, 307)

yalanla : < *yalanla*- (< *yalan*+*la*-) **Çağ. *yalanla***- “parlamak, dirahşân olmak. yalvarmak, ricâ etmek. pürhânde olmak, şa‘şa‘alanmak, leme‘ân, yıldırımak” (ŞSL, 612)

yalanşla : *yalanşla*- (< *yalanş*+*la*-) **Kıpçak *yalanşla***- “soyunmak (TZ)” krş. *yalağanş bol*- (KıpçTS, 307)

yalduzla : < *yalduzla*- (< *yalduz*+*la*-) **EAT *yalduzla***- “İncü dişünün hayâli düşeli gönülüne / Yüzüme yalduzlamışam ser-be-ser âb-ı zeri” (KBD, G.9/9); **Çağ. *yalduzla***- “tezhib, tezyîn etmek, zînet virmek” (ŞSL, 613); **Osm. *yaldızla***- “tezhip, tezyin etmek, göz

boyamak, kalaylamak gibi üstünkörü imal” (LO, 411); **yaldızla-** “1. Yıldız sürmek, yaldızla kaplamak, altın veya gümüş renk ve cilâsını vermek, tezhip etmek. 2. Yalandan tezyin etmek, göz boyamak, kalaylamak.” (KAT, 1305), **yaldızlat-** “yaldız sürdürmek veya kaplatmak, yaldızla tezyin ettirmek” (KAT, 1305); **GTü. yaldızla-** “1. Bir eşyayı yaldızla kaplamak, yaldız sürerek süslemek. 2. mec. Parlatmak. 3. mec. Gösterişli süslerle değersizliğini veya kötülüğünü gizlemek. 4. mec. Boynuz takmak” (TS, 2512-2513), **yaldızlan-** “yaldızlama işi yapılmak veya yaldızlama işine konu olmak” (TS, 2513), **yaldızlat-** “yaldızlama işini yaptırmak” (TS, 2513)

yalğanla- : < *yalğanla-* (<*yalğan+la-*) **Harezmi yalğanla-** “yalancı çıkarmak, yalanlamak” (NF, 186-7); **Kıpçak yalğanla-** “yalanlamak” (KFT, 282b/10); **EAT yalanla-** “yalanlamak” (TİKT, 33b/13); **yalanla-** “yalanlamak, inkâr etmek” (EATKT, 337b/1), **yalanlan-** “yalanlanmak” (EATKT, 468b/6); **yalanla-** “yalanlamak” (MR, 290a/1); **yalanla- (yalanna-)** “tekzip etmek, yalan veya yalancı olduğunu söylemek” (TTS, 4228), **yalanlan-** “yalan veya yalancı olduğu söylenmek” (TTS, 4229); **GTü. yalanla-** “haber veya sözün gerçek olmadığını bildirmek, yalan olduğunu açıklamak, tekzip etmek” (TS, 2511), **yalanlan-** “yalanlama işi yapılmak veya yalanlama işine konu olmak” (TS, 2512), **yalanlat-** “yalanlama işini yaptırmak” (TS, 2512)

yalğuzlan- : < *yalğuzlan-* (<*yalğuz+la-n-*) **Harezmi yalğuzlan-** “yalnız kalmak” (ME, 215-4); **GTü. yalnızlaş-** “yalnız duruma gelmek, tenhalaşmak” (TS, 2515)

yalğaşla- : < *yalğaşla-* (<*yalğaş+la-*) **Kıpçak yalğaşladı** “hayır dua etti” (Kİ, 118)

yalığlan- : < *yalığlan-* (<*yalığ+la-n-*) **Karah. yalığlan-** “horoz ibiklenmek; at yelelenmek” (DLT III, 114-22)

yalınğaçlan- : < *yalınğaçlan-* (<*yalınğaç+la-n-*) **Kıpçak yalınğaçlan-** “tecrit edilmek, soyutlanmak” (İM, 411a/2)

yalınglan- : < *yalınglan-* (<*yalıng+la-n-*) **Harezmi yalınglan-** “soyunmak” (ME, 169-2), **yalınglat-** “soyundurmak” (ME, 56-8); **Çağ. yalanğaçla-** “soymak, çıplak hale getirmek” (RSL, A727a3); **yalanğaçla-** “üryan, bürehne itmek, çıplak kılmak, sâde itmek, tecerrüd itmek, lüç ve lüht eylemek” (ŞSL, 612); **yalanlaşdur-** “üryan itdirmek, çıplak kıldırmak, lüç ve lüht eylemek” (ŞSL, 612)

yaliñula-[*] : < *yaliñula-* (< *yaliñu+la-*) **Karah.** *yaliñula-* “iple, salıncakla, oynamak” (DLT III, 411-7)

yalınlā- : < *yalınlā-* (< *yalınl+la-*) **Uyg.** *yalınlā-* “alevlenmek” (EUTS, 282); **Karah.** *yalınlān-* “alevlenmek” (AH, 339); **Harezmi** *yālīngla-* “alevlenmek” (ME, 151-1), *yālīnglan-* “alevlenmek” (ME, 202); *yalıylan-* < *yalıy+la-n-* < *yalıy* ‘alev’ < *ya-l(i)ḡ* kökünden “yakılma” (HŞ, 2811); *yalınglan-* “alevlenmek” (HTKT, 575b/2=92/14); *yalan-* “ateş alevlenmek” (İBML, 84); **EAT** *yaliñlan-* “tutuşmak, alevlenmek” (MBHKT, 268a-4=92/14); *yaliñlan-* “alevlenmek” (MR, 219b/13); **Osm.** *yaliñlandır-* “alevlendirmek” (TTS, 4249), *yalınlān-* “parlamak, ışıldamak, ışık saçmak, alevlenmek” (TTS, 4250), *yalınlāt-* “alevlendirmek” (TTS, 4252); *yalınlā-* “müstenîr olmak. İltimâ, teşa’şu, telâlu, fûrûzân olmak” (LO, 412); *yalınlā-* “parlamak, teşa’şu’ ve tele’lü’ etmek” (KAT, 1305)

yaltaklan- : < *yaltaklan-* (< *yaltak+la-n-*) **Kıpçak** *yaltaklan-* “yaltaklanmak (İH)” (KıpçTS, 309); **Osm.** *yaltaklan-* “Bezmüñde bâ-ḡuşuş benüm gibi şâ‘ire / Yaltaklanup müdâhene eylerse kâr ider” (KçzİMD, 100); *yaldaklan-* “yaltaklanmak, tebasbus etmek, riyakârlık etmek” (TTS, 4233), *yaldalan-* “yaltaklanmak” (TTS, 4233); *yaltaklan-* “tabasbus etmek, temelluk eylemek, dalkavukluk etmek” (KAT, 1306); **GTü.** *yaltaklan-* “birine hoş görünmek için onursuzca davranmak, dalkavukluk etmek, tabasbus etmek” (TS, 2515)

yälvilän- : < *yälvilän-* (< *yälvi+lä-n-*) **Karah.** *yälvilän-* “büyülenmek” (KTKT, Kök: 193r/2=015/015)

yamala- : < *yamala-* (< *yama+la-*) **Kıpçak** *yamala-* “yamalamak, yama yapmak (BM)” (KıpçTS, 309); **Osm.** *yamala-* “terkî” (LO, 412); *yamala-* “yama vurmak, yama yapıştırarak tamir etmek” (KAT, 1306), *yamalan-* “kendi esvabına yama vurmak” (KAT, 1306); **GTü.** *yamala-* “yama ile onarmak, yama vurmak” (TS, 2516), *yamalan-* “yama ile onarılma, yama vurulma” (TS, 2516)

yamanla- : < *yamanla-* (< *yaman+la-*) **Harezmi** *yamanla-* “kötülemek” (KE, 90v16); *yamanla-* “kötülemek” (HŞ, 2417); *yamanla-* “kötülemek, hakkında kötü söz söylemek” (NF, 422-13); **Kıpçak** *yamanladı* “Arapça tercümesine göre –telef etti, fakat –fena muamele kıldı-olmadı dır” (Kİ, 118); *yamanla-* “kötülemek” (KFT, 140a/37); *yamanla-* “1. Telef etmek, yok etmek (BM) 2. Kötü muamele etmek (BM)

3. Kötülemek (Gİ, KF)” (KıpçTS, 309); **Çağ. yamanla-** “kötü saymak” (MN, 78A/8); **yamanla-** “birisinin kötülüğünden bıkip usanmak” (RSL, A721b2); **yamanla-** (HBD, 36/5); **yamanla-** “fenâ söylemek, mazarrat, ırâş itmek, şikâyetlenmek” (ŞSL, 616); **yamanla-** “kötülemek” (ÇFK, 68b-16); **yamanla-** “kötülemek, birisinin kötülüğünden bıkip usanmak, şikâyetlenmek” Sİ (ÇTS, 1226); **yamanla-** “kötülemek, hakkında fena söylemek” (TTS, 4262)

yamla- : < *yamla-* (< *yam+la-*) **Karah. yamla-** “silmek, süpürmek” (DLT III, 310-5), **yamlaş-** “süpürmekte yardım etmek” (DLT III, 105-20), **yamlat-** “süpürtmek” (DLT II, 356-9)

yanazlan- : < *yanazlan-* (< *yanaz+la-n-*) **Osm. yanazlan-** “çocukça bedhûluk etmek” (LO, 413); **yanazlan-** “bir şey beğenmeyip muttasıl şikâyet etmek, titizlik ve hırçınlık etmek” (KAT, 1308)

yanğaklaş- : < *yanğaklaş-* (< *yanğak+la-ş-*) **Harezmi yanğaklaş-** “tokatlaşmak” (ME, 119-4), **yanaklaş-** “tokat atmak” (KE, 74r15)

yanğkula- : < *yanğkula-* (< *yanğku+la-*) **Karah. yanğkula-** “yankılamak” (KB, 74); **yañkula-** “ses vermek, yankulamak, ses gelmek” (DLT III, 411-3); **Harezmi yankula-** “yanku /aksi sada/ (Bu fiilin doğru manası “sesi geri çevirip aksettirmek”tir)” (İBML, 85); **Kıpçak yañlan-** “yankılanmak (CC)” (KıpçTS, 310); **EAT yanğılan-** “yankılanmak” (YZ, 62r11); **yanğulan-** “yankılanmak” (TİKT, 53a/15); **yangulan-** “yankılanmak, aksi seda vermek” (DK, 227-4); **Çağ. yangula-** “yankılamak, taşlar şadâ itmek, ‘aks itdirmek, in’ikâs itmek” (ŞSL, 618); **Osm. yanğulandur-** “yankı ile çınlatmak” (BkD, G.236/3); **yankılan-** “Küre-nây-ı remze âheng oldu kûs-ı heft-cûş / Kâse-i tanbûra döndi yankılandı nüh-kıbâb” (NAD, K.2/6); **yankulan-** (*yangılan-, yankılan-, yankula-*) “aksi sada çıkarmak, ses aksetmek” (TTS, 4288), **yankulat-** (*yankulandır-*) “yanku ile çınlatmak” (TTS, 4290); **yankıla-** “dağlar sada etmek, aksettirmek, in’ikâs” (LO, 413); **yankıla-** “sesi geri çevirip aksettirmek, aksiseda ettirmek” (KAT, 1308); **GTü. yankıla-** “sesi geri çevirmek, yankı durumunda geri döndürmek, inikâs etmek” (TS, 2522), **yankılan-** “ses vermek, ses çıkarmak, yankı durumunda geri dönmek, aksetmek” (TS, 2522), **yankılat-** “yankılama işini yaptırmak” (TS, 2522)

yanğsıla- : < *yanğsıla-* (< *yanğsı+la-*) **EAT yanğsulan-** “alaya alınmak” (EATKT, 267a/4); **yañsula-** “1. Alaya almak, alay ve istihza etmek (MBHKT, 246a-10=49/11); 2.

Taklidini yapmak” (MBHKT, 92a-6), **yañsulan-** “alaya alınmak” (MBHKT, 45b-8=4/140); **Çağ. yañgsıla-** “birisini taklîd etmek, pey-rev, muḳallid, maşhara” (ŞSL, 619); **Osm. yansıla-** “1. Işık yansı yapmak. 2. *mec.* Birinin söylediklerini, yaptıklarını alay ederek tekrarlamak” (ZD, 2550); **yañsıla-** “1. Taklit etmek. 2. Muhalefet etmek” (TTS, 4291-4292); **GTü. yansıla-** “1. Işık yansı yapmak. 2. *mec.* Birinin söylediklerini, yaptıklarını alay ederek tekrarlamak” (TS, 2524), **yansulan-** “yansılama işi yapılmak” (TS, 2524)

yañıla- : < **yañıla-** (< **yañı+la-**) **Karah. yañıla-** “yenilemek” (DLT III, 407-3); **Harezm yañgıla-** “yenilemek” (ME, 215-5), **yañgılan-** “yenilenmek”(ME,215-5); **yañıla-** “yenilemek” (HŞ, 1323), **yañılan-** “yenilenmek” (HŞ, 2986), **yañılandur-** “yenilendirmek” (HŞ, 3946); **yanala-** “yenilemek” (İBML, 85); **yenile-** “yenilemek, tecdit eylemek” (İBML, 89); **Kıpçak yāñilūdi** “tecdit etti” (Kİ, 124); **yañgıla-** “yenilemek” (İM, 336b/1); **yinile-** “yenilemek” (KFT, 354a/52); **yeñile-** “yenilemek, tekrar etmek (TZ)” krş. **yañıla-**, **yinile-** (KıpçTS, 318); **EAT yeñile-** “tazelemek, yenilemek; tekrarlamak” (YE, 160v7); **yeñile-** “yenilemek, tazelemek” (YZ, 5v9); **yēñile** “yeniden, tekrar” (SN, 118-14); **yeñile-** “yenilemek” (ADD, 61-1); **yēñile-** “tekrarlamak” (KT, 40/2); **yeñile-** “yenilemek” (TİKT, 197a/5), krş. **yiñile-**; **yiñile-** “yenilemek, tekrarlamak” (KG, 133b.1); **yiñile-** “yenilemek, tazelemek” (TM, 27b-1); **yeñile-** “yenilemek, tekrarlamak” (TN, 67b.13), **yeñilen-** “yenilenmek, tekrarlanmak” (TN, 46b.13); **yiñile-** “yenilemek, tekrarlamak” (MBHKT, 142b-10=18/70), **yiñilen-** “yenilenmek” (MBHKT, 174a-8=26/5); **yiñile-** “yenilemek, yeni baştan yapmak” (MR, 196a/21); **yinile-** “Düzün sâzunuzı kim yiniledin / Benüm cânuma bir söz oldu bu gün” (KBD, G.481/2); **Çağ. yanglab** “Kâf-i Muaccemedir, yenileyip demektir” (AL, 395); **yañgıla-** “tazelenmek, teceddüd etmek” (ŞSL, 619); **yañgıla-** “tecdîd, ta‘mîr, termîm, tekrâr etmek” (ŞSL, 620); **Osm. yenilen-** “Erişip bahâra bûlbûl yenilendi sohbet-i gül / Yine nevbet-i tahammûl dil-i bî-karâra düştü (ŞGD, G.344/4); **yenile-** “tecdit, tekrar etmek, iade, tamir, termîm, tekrar” (LO, 424), **yenilen-** “Teceddüt, rücu, tekrar, iade etmek. *Dert yenilenmek.*” (LO, 424), **yenilet-** “tazmin, tecdit ettirmek” (LO, 424); **yenile-** “1. Yeni hâline koymak, tecdit etmek. 2. Tamir ve termîm edip yeni gibi yapmak. 3. Yeniden ve be-tekrâr yapmak, yeniden zikredip tazelenmek.” (KAT, 1326), **yenilen-** “1. Yeni hâline konmak, tecdit edilmek. 2. Esasen tamir ve termîm olunmak. 3. Tekrar edilmek, yad ve tezekkür edilerek tazelenmek.” (KAT, 1326), **yenilet-** “yeni ettirmek, yeniden yaptırmak, tecdit ettirmek” (KAT, 1326); **GTü. yenile-** “1. Bir kimse veya bir şeyin yerine yenisini koymak. 2. Hastalık, tekrarlamak”

(TS, 2573), **yenilen-** “1. Bir şeyin yerine yenisi konulmak. 2. Bir iş bir kez daha yapılmak, tekrarlanmak. 3. mec. Canlanmak” (TS, 2573), **yenileş-** “yeni bir durum almak, yenilik kazanmak, yeniliğe uymak” (TS, 2573), **yenileştir-** “yenileşmesini sağlamak” (TS, 2574), **yenilet-** “yenileme işini yaptırmak” (TS, 2574)

yanlaş- : < *yanlaş-* (< *yan+la-ş-*) **yanlaş-** “yaklaşmak, yanaşmak” (TTS, 4290); **yanla-** “zarardan korunmak için bir tarafa sıvışmak” (TTS, 4290); **GTü. yanla-** “1. Yana yatmak, yana dönmek. 2. Yanından geçmek. 3. mec. Çalışıp yorulmadan başka birisinden geçinmek.” (TS, 2522-2523)

yanla- : < *yanla-* (< *yanla-*) **Harezmi yanla-** “yanılmak” (KE, 221v9)

yanulan- : < *yanulan-* (< *yanu+la-n-*) **Kıpçak yanulan-** “nazlanmak (İH)” (KıpçTS, 310)

yanutla- : < *yanutla-* (< *yanut+la-*) **Harezmi yanutla-** “cevap vermek” (İBML, 85); **GTü. yanutla-** “cevaplamak” (TS, 2522), **yanutlandır-** “cevaplandırmak” (TS, 2522), **yanutlan-** “cevaplanmak” (TS, 2522)

yaplan- : < *yaplan-* (< *yap+la-n-*) **Kıpçak yaplanmış** “yabalanmış (TZ)” (KıpçTS, 310)

yapraqlan- : < *yapraqlan-* (< *yapraq+la-n-*) **Harezmi yapraqlan-** “yapraklanmak” (ME, 234-4); **yafraqlan-** “yapraklanmak, yeşermek” (KE, 162v18); **yapurğakla-** “yapraklanmak, yeşermek” (KE, 60r2); **Kıpçak yapraqlan-** “(ağaç) yapraklanmak” (KK, 66b/9); **EAT yapraqlan-** “yapraklanmak” (TM, 126a-1); **Çağ. yapraqlan-** “yapraklanmak” < ET (Uyg.) *yapırğak+lan-* < *yapurğaklan-* (ŞT, 95b-10); **yapraklan-** “yaprak peyda etmek, yaprakla örtünmek” (KAT, 1311); **GTü. yapraklan-** “yaprakları çıkmak, yaprak oluşmak” (TS, 2530)

yarağla- : < *yarağla-* (< *yarağ+la-*) **Harezmi yarağla-** “hazırlamak” (KE, 63v3), **yarağlan-** “hazırlanmak” (KE, 225r17); **Kıpçak yaraqladı** “silahlandırdı” (Kİ, 120); **yaraqlan-(I)** “donanmak, silâhlanmak (TZ)” (KıpçTS, 311); **yaraqlan-** “hazırlanmak” (TA, 40b/12); **yarağla-** “hazırlamak” (İM, 76b/5); **yaraqla-(I)** “hazırlamak, hazırlık yapmak (KF, TZ)” krş. *yarağla-* (KıpçTS, 311); **EAT yarağla-** “hazırlamak, hazırlık yapmak” (SN, 127-7), **yarağlan-** “hazırlanmak” (SN, 113-14); **yaraqlan-** “hazırlanmak” (TİKT, 57b/18); **yaraqlandur-** “Donatmak, techiz etmek” (TİKT, 7a/11); **yaraqla-** (MT, 10a-1), **yaraqlan-** “hazırlanmak” (MT, 39a-12); **yaraqla-** “hazırlamak” (EATKT, 210b/2), **yaraqlan-** “hazırlanmak” (EATKT, 583b/3), **yarakla-**

“hazırlamak” (MBHKT, 277b-1=76/4), **yaraklan-** “hazırlanmak” (MBHKT, 30b-5=3/131); **yaraqla-** “hazırlamak” (MR, 49a/6), **yaraqlan-** “hazırlanmak” (MR, 173a/18); **Çağ. yarağla-** “hazırlamak; donatmak” (LM, 632); **yarağlan-** “teşemmür etmek, âmâde olmak, hâzırlanmak, silâh ile müheyyâ olmak” (ŞSL, 598); **Osm. yarakla-** “hazırlamak, teçhiz etmek, silâhlandırmak” (TTS, 4318), **yaraklan-** “hazırlanmak, silahlanmak” (TTS, 4319); **yaraklan-** “teşemmür etmek, âmâde olmak, teheyyü” (LO, 415); **yarakla-** “harp için teçhiz etmek” (KAT, 1311), **yaraklan-** “1. Esliha ve mühimmat tedarik etmek. 2. Hazırlanmak, tedârükât görmek” (KAT, 1311)

yarağlan- : < *yarağlan-* (<*yarağ+la-n-*) **Harezmi yarağlan-** “gücü yetmek, muktedir olmak” (HTKT, 499b/2=51/45)

yaraqla- : < *yaraqla-* (<*yaraql+la-*) **Kıpçak yaraqla-** “fayda vermek” (KFT, 271b/47)

yarahla- : < *yarahla-* (< *yarah+la-*) **EAT yarahla-** “mümkün olmak imkanı el vermek”, “Ben cânımı yarahlayup ışkı ana bindürmişem / Var ise atun çapacah meydâna gel meydâna gel” (KBD, G.1016/2) **yarahla-** “Bayram ayı tek kim ki göre koşa kaşını / Cânım yarahlaya bu kurbâna gerekdür” (KBD, G.1152/6)

yarala- : < *yarala-* (< *yara+la-*) **Kıpçak yarala-** “yaralamak (Gİ)” (KıpçTS, 311); **EAT yarala-** “yaralamak” (SN, 107-13); **yaralan-** “yaralanmak” (DK, 48-11); **yarala-** “Gözlerün yaraladı gönli lebün kıldı tîmâr / Görmedüm la'l-i lebün tek derde dermân âferîn” (KBD, G.156/2), **yaralan-** “Yüzüne yüz uralı cân u dil yaralandı / Bu vâkı'a dahı gelmedi hîç urışta görün”(KBD, G.1240/6); **Osm. yarala-** “yaralamak” (ZD, 1053); **yaralan-** “yaralama işi yapılmak” (HD, 3204); **yarele-** “Tahte-i sînem yakar yareleyüp dest-i gam / Dîk-i dil-i zâr eger olmasa cûşân-ı ‘aşk” (NAD/ G.123/6); **yarelen-** “yaralanmak”, “Hayâlin gelmez oldu dîde-i fersûde-müjgâna / Meger kim pâ-y-i nâzı yârelenmiş ol dikenlikde” (ND, G.127/3); **yarala-** “Deşne-i hicri ile sînemüzi yaralayup/ Kanda gitdi o ciger-güşe-i sultân-ı cihan” (KçzİMD, 221); **yaralan-** “Kazâ kârın ider itmâm âdem pehlevân olsa / Hücûm-ı leşkeriyle yaralandı orduda Ağa” (KçzİMD, 289); **yarala-** “yarelemek, cerh etmek, akr” (LO, 415), **yaralan-** “mecruh, sakat bağır olmak” (LO, 415); **yarala-** “silâh vesaire ile yara açmak, cerîha-dâr etmek” (KAT, 1311), **yaralan-** “silâh vesaire ile veya mermi isabetiyle bedeninin bir tarafında yara açılmak, mecruh olmak” (KAT, 1311); **GTü. yarala-** “1. Silah, bıçak vb. bir araçla yara açmak. 2. mec. Gücendirmek, incitmek, kırmak” (TS, 2532), **yaralan-** “yaralama işi yapılmak” (TS, 2532)

“Günümüzde TS’de *yaralamak*, ‘silah, bıçak vs. bir araçla yara açmak’ temel anlamı yanında ‘gücendirmek, incitmek, kırmak’ anlamını da kazanarak *mecazlaşmıştır*” (Atmaca, 2016: 822).

yaramazla- : < *yaramazla-* (< *yaramaz+la-*) **yaramazla-** “fena bildirmek” (TTS, 4329); **GTü. yaramazlaş-** “çocuk söz dinlememek, rahat durmamak, yasak edilen şeyleri yapmakta ayak diremek” (TS, 2533)

yaramsuqlan- : < *yaramsuqlan-* (< *yaramsuq+la-n-*) **Harezmi yaramsuqlan-** “arkadaş olmak” (ME, 182-1); **Kıpçak yaramsuqlan-** “yaltaklanmak (İH)” (KıpçTS, 311)

yarçulaş- : < *yarçulaş-* (< *yarçu+la-ş-*) **EAT** “*yarçu*: Tartışma, münakaşa etme” **yarçulaş-** “münakaşa etmek” (MR, 66b/12); **yarçulaş-** (**yarçulaş-**) “söz atışmak, ağız kavgası yapmak, münakaşa etmek, tartışmak” (TTS, 4342)

yardımlaş- : < *yardımlaş-* (< *yardım+la-ş-*) **EAT** **yardımlaş-** “yardımlaşmak” (TİKT, 76a/7); **yardımlaş-** “yardımlaşmak, birbirine yardım etmek” (KG, 65a.4); **yardımlan-** “yardımını görmek, faydalanmak” (TTS, 4343); **GTü. yardımlaş-** “karşılıklı yardımda bulunmak” (TS, 2536)

yargıla- : < *yargıla-* (< *yargu+la-*) **Kıpçak yargıla-** “karar vermek, yargılamak (CC)” (KıpçTS, 312); **EAT yarla-** “yargılanmak, hesap vermek” (SVTM, XXIV 1); **Çağ. yargıla-** “teskîn, faşl itmek, dâvâ kesmek” (ŞSL, 599); **Osm. yargıla-** “hasm ve fasl etmek, dava kesmek” (LO, 415); **yargıla-** “fasl-ı da’vâ etmek, hüküm eylemek” (KAT, 1313); **GTü. yargıla-** “1. Yargıç, bir karara varmak için davalı ile davacıyı dinleyerek sonuca varmak. 2. mec. Herhangi bir kimse, şey, konu vb.yle ilgili olumlu veya olumsuz görüş belirtmek” (TS, 2537), **yargılan-** “yargılama işi yapılmak” (TS, 2537), **yargılat-** “yargılama işini yaptırmak” (TS, 2537)

yarıqlan- : < *yarıqlan-* (< *yarıq+la-n-*) **Karah. yarıqlan-** “zırhlanmak”(KB, 2360); **yarıqlan-** “zırhlanmak” (DLT III, 115-4), **yarıqlaş-** “zırh öndül koyarak bahse girmek” (DLT II, 258-16); **Harezmi yarıqlan-** “zırh giyinmek” (KE, 223r7)

yarımla- : < *yarımla-* (< *yarım+la-*) **Karah. yarımla-** “yarılamak” (DLT III, 343-6), **yarımlan-** “yarımlanmak” (DLT III, 115-18); **Osm. yarımla-** “nısfını yapmak, yarısını bitirmek, kolaylamak, becermek” (LO, 416); **yarımla-** “bir işin yarısını yapmak,

kolaylamak” (KAT, 1313); **GTü. yarımıla-** “bir işin yarısını yapmak, yarılacak” (TS, 2539)

yarula- : < *yarula-* (< *yarula-*) **Harezmi yarula-** “yarıya ermek” (ME, 138-1), **yarulaş-** “(İkiye) üleşmek, paylaşmak” (ME, 116-5); **Osm. yarula-** “*yolu yarılacak* ortasına varmak, kolaylamak” (LO, 416); **yarıla-** “yarısına varmak, yarısını bitirmek” (KAT, 1313); **GTü. yarıla-** “1. Yarısını bitirmek. 2. Ortasına varmak” (TS, 2538), **yarılan-** “yarısına varılmak” (TS, 2538)

yarla- : < *yarla-* (< *yar+la-*) **Karah. yarla-** “tükürmek” (DLT III, 308-13)

yarmaklan- : < *yarmaklan-* (< *yarmak+la-n-*) **Karah. yarmaklan-** “para sahibi olmak” (DLT II, 279-9)

yarmala- : < *yarmala-* (< *yarma+la-*) **Osm. yarmala-** “boyuna kesmek” (LO, 416); **yarmala-** “boyuna kesilmek, biçilmek” (KAT, 1314); **GTü. yarmala-** “uzunlamasına ikiye bölmek” (TS, 2541)

yasıla- : < *yasıla-* (< *yası+la-*) **Karah. yasıla-** “yassılamak, yaymak; sözü açık, geniş ve kinayesiz söylemek” (DLT III, 328-13); **EAT yaşıyla-** “yassılamak, yassı hale getirmek” (TM, 132a-6), **yaşılan-** “yassılanmak, yassı hale gelmek” (TM, 132a-6); **Osm. yassılaş-** “yassılanmak, müstevi olmak, tesattuh” (LO, 416), **yassılat-** “tafsîh, teftih etmek, pehnetmek, basıp ezmek” (LO, 416); **yassılan-** “basılıp ezilmiş gibi açılmak” (KAT, 1314), **yassılaş- fl. ve:** yassılan- (KAT, 1314), **yassılat-** “basıp ezerek açmak, yassı hâline koymak” (KAT, 1314); **GTü. yassıla-** “yassı duruma getirmek” (TS, 2544), **yassılan-** “yassı duruma gelmek, yassı olmak” (TS, 2544), **yassılaş-** “yassı duruma gelmek, yassı olmak, yassılmak” (TS, 2544), **yassılaştır-** “yassı duruma getirmek” (TS, 2544), **yassılat-** “yassılama işini yaptırmak” (TS, 2544)

yasla- : < *yasla-* (< *yas+la-*) **Harezmi yasla-** “yas tutmak” (ME, 35-8); **yasla-** “yas tutmak” (HŞ, 2774); **yaslamak** “yas tutmak” (İBML, 86); **GTü. yas tutmak** “1. Çok üzülme, yasa bürünmek, matem tutmak 2. Duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek” (TS, 2541), **yaslan- (II)** “yasa bürünmek, yas içinde olmak” (TS, 2544)

yaslan- : < *yaslan-* (< *yaslan-*) **EAT yaslan-** “yaslanmak, dayanmak” (MT, 49a-7); **Osm. yaslan-** “dayanmak” (HD, 3586); **yaslan-** “Taş yaşlanmadadır varsa cihānda rāḥat / Mürğ-ı ḥ v ābı kaçırur kuş tüyi bālīn elbet” (KçzİMD, 679); **GTü. yasla-** “1. Bir şeyi

bir yere dokunur duruma getirmek ve bu durumda bırakmak veya tutmak, dayamak. 2. mec. Dayandırmak” (TS, 2544), **yaşlandır-** “yaşlanma işini yaptırmak” (TS, 2544), **yaşlan- (I)** “1. Dayanmak. 2. mec. Güvenmek” (TS, 2544)

yaşla- : < *yaşla-* (< *yaş+la-*) **EAT** *yaşla-* “ıslamak, sulamak” (MNZ, 257-8)

yaşla- : < *yaşla-* (< *yaş+la-*) **Karah.** *yaşla-* “yaş ot yemek” (DLT III, 308-24)

yaşla-: < *yaşla-* (< *yaş+la-*) **Uyg.** *yaşla-* “şimşek çakmak” (ETG, 309)

yaşla-: < *yaşla-* (< *yaş+la-*) **Harezmi** *ya:şla-* “yaşamak” (HŞ, 537); **EAT** *yaşla-* “yaşlamak, yaş yaşamak, yaş sahibi olmak, yaş idrak etmek” (DK, 125-3); **yaş yaşlan-** “yaş yaşamak, yaş sahibi olmak” (TTS, 4386); **GTü.** *yaşlan-* “yaşı ilerlemek, ihtiyarlamak” (TS, 2548), **yaşlandır-** “yaşlanma işini yaptırmak” (TS, 2547)

yaşmaklan- : < *yaşmaklan-* (< *yaşmak+la-n-*) **EAT** *yaşmaklan-* “yaşmaklanmak” (DK, 78-3); **Osm.** *yaşmakla-* “suret vermek, yaşmak bağlamak” (LO, 417); **yaşmakla-** “yaşmakla yüzünü örtmek” (KAT, 1315), **yaşmaklan-** “yaşmak tutunmak, yaşmakla kendi yüzünü örtmek, dışarı çıkmak için yaşmağa bürünmek” (KAT, 1315); **GTü.** *yaşmakla-* “yaşmakla yüzünü örtmek” (TS, 2548), **yaşmaklan-** “yaşmakla örtünmek” (TS, 2548)

yatla- : < *yatla-* (< *yat+la-*) **Karah.** *yatla-* “yada taşı ile afsun yapmak; yabancı saymak” (DLT III, 307-24), **yatlat-** “yada taşı ile okutmak” (DLT II, 355-9)

yatla-: < *yatla-* (< *yat+la-*) **Uyg.** *yatla-* “düşmanca hareket etmek, yabancı saymak, kaçınmak, uzaklaşmak” (EUTS, 290); **Karah.** *yatla-* “yada taşı ile afsun yapmak; yabancı saymak” (DLT III, 307-24) **Çağ.** *yatla-* “yadırgamak, yabāncı, ‘add etmek, aba” (ŞSL, 596)

yavalan- : < *yavalan-* (< *yava+la-n-*) **yavalan-** “yalvarmak, tezellül etmek” (TTS, 4400)

yavaşla- : < *yavaşla-* (< *yavaş+la-*) **Osm.** *yavaşla-* “teskin bulmak, kesb-i hilm” (LO, 418); **yavaşla-** “1. Ağır ve teenni ile yürümeye veya iş görmeye başlamak, kesb-i te’ennî etmek.” (KAT, 1317); **GTü.** *yavaşla-* “yavaş gitmeye başlamak, hızını azaltmak, yavaş olmak” (TS, 2552), **yavaşlat-** “yavaşlamasını sağlamak, yavaşlamasına yol açmak, hızını kesmek” (TS, 2552)

yavlat- : < *yavlat-* (< *yav+la-t-*) **Harezmi** *yavlat-* “yitirmek” (ME, 39-2)

yavrula- : < *yavrula-* (< *yavru+la-*) **yavrula-** “[Hayvan hakkında] doğurmak, yavru yapmak” (KAT, 1318), **yavrulat-** “(Hayvanı) doğurtmak” (KAT, 1318); **GTü. yavrula-** “hayvan, doğurmak” (TS, 2553), **yavrulat-** “yavrulama işini yaptırmak” (TS, 2553)

yavuklan- : < *yavuklan-* (< *yavuk+la-n-*) **Harezmi yavuklan-** “yaklaşmak, yakın olmak” (KE, 113v13); **Kıpçak yavuqlattı** “yaklaştırdı” (Kİ, 123); **yavukulan-** “yaklaşmak (BM)” (KıpçTS, 316); **Çağ. yavuglaş-** “yakınlaşmak, iki şey arasındaki mesafe azalmak” (RSL, T702a6); **yavuklaş-** “yakınlaşmak” (BD, 127/28); **yavuklaş-** “nām-zed etmek, yār olmak, yavuklamak, teḳarrüb etmek, yakın” (ŞSL, 622); **Osm. yavukla-** “namzet etmek, olmak” (LO, 418); **yavukla-** “nişanlamak, namzet etmek” (KAT, 1318), **yavuklan-** “nişanlanmak, namzet olmak” (KAT, 1318); **GTü. yavukla-** hlk. “nişanlamak” (TS, 2553), **yavuklan-** hlk. “biriyle nişanlanmak” (TS, 2553)

yawaşlan- : < *yawaşlan-* (< *yawaş+la-n-*) **Karah. yawaşlan-** “yawaşlanmak, dōlekleşmek, yumuşak huylu olmak” (DLT III, 114-15)

yawganlan- : < *yawganlan-* (< *yawgan+la-n-*) **Karah. yawganlan-** “yavan bulmak” (DLT III, 116-27); **GTü. yavanlaş-** “1. Yavan duruma gelmek. 2. Yozlaşmak” (TS, 2552), **yavanlaştır-** “yavan duruma getirmek” (TS, 2552)

yawuzla- : < *yawuzla-* (< *yawuz+la-*) **Karah. yawuzla-** “kötü bulmak” (DLT III, 342-23), **yawuzlan-** “kötü bulmak” (DLT III, 114-11); **yawuzla-** “kötülemek” (KTKT, Ünlü: 443r/9=091/014); **Harezmi yāvūzla-** “ayıplamak, kötü saymak” (ME, 69-6); **yawuzla-** “iftira etmek, kötülemek” (KE, 84r8), **yawuzlan-** “kötülenmek” (KE, 99r11); **Kıpçak yavuzla-** “kötülemek, yermek” (TA, 42a/13); **yavuzla-** “kötülemek” (TTS, 4427), **yavuzlan-** “kızmak, azgınlaşmak” (TTS, 4428); **GTü. yavuzlan-** hlk. “1. Yavuz gibi olmak, yavuz durumuna gelmek. 2. Sertleşmek, çetinleşmek, kabadayılaşmak” (TS, 2553), **yavuzlaş-** hlk. “1. Yavuz duruma gelmek. 2. Sertleşmek, kabadayılaşmak” (TS, 2553)

Arslan Erol kelime için TTS’de verilen anlamın yakın anlama geçişi gösterdiğini ifade etmiştir (Arslan Erol, 2008: 750).

yayağla- : < *yayağla-* (< *yayağ+la-*) **Harezmi yayağla-** “yaya gitmek” (ME, 178-3); **yadağla-** “yaya yürümek, yaya kalmak” (KE, 76r5); **Çağ. yayağla-** “māşiyen hareket eylemek, rāḫil olmak, piyāde gfitmek” (ŞSL, 623); **yayaklaş-** “yaya olmak, piyade olmak”

(TTS, 4440); **GTü. yayalaştır-** “yolu araç trafiğine kapatıp sadece yayaların kullanımına açmak” (TS, 2554)

yayala- : < *yayala-* (*yaya+la-*) **Kıpçak yayala-** “(kuş için) yere yakın uçmak (İH)” (KıpçTS, 316)

yayla- : < *yayla-* (< *yay+la-*) **Köktü. yayla-** “(Bir yerde) yaylamak, yaz mevsimini geçirmek” (ETYSVİ, 513) “k(a)s(a)r kur(ı)g : kontı : çıt : tikdi örg(i)n : y(a)r(a)tdı : y(a)yl(a)d[ı]” ; **yayla-** “yaz mevsimini geçirmek, yaylaya çıkmak” (ETG, 231); **Uyg. yayla-** “yaylamak, yazı geçirmek” (IrkB, 64); **yaila-** “yazı geçirmek, yaylamak” = *yayla-* (EUTS, 280), **yayla-** = **yaila-** (EUTS, 291); **Karah. yayla-** “yaylamak” (DLT III, 311-10), **yaylat-** “yaylatmak” (DLT II, 357-6), **yazlat-** “yazlatmak, yazı geçirtmek, yaylatmak” (DLT II, 355-15); **Harezmi yayla-** “yaylamak” (ME, 189-8), **yayla-** “yay/yaz/ geçirmek” (İBML, 88), **yazla-** “yaz (ilkbahar) geçirmek” (İBML, 88); **Kıpçak yayla-** “yaz mevsimini yaylada geçirmek (BM, CC)” (KıpçTS, 316); **EAT yayla-** “yaylamak, yazı geçirmek” (SVTM, I 38); **yayla-** “yaylada yaz mevsimini geçirmek, yaylada oturmak, bahar olmak; iyi bir yerde vakit geçirmek”(YE, 144v3); **yazla-** “yazlamak, yazı geçirmek” (TİKT, 17a/15); **yayla-** “yaylaya çıkmak, yaylada yaz mevsimini geçirmek, yazın yaylada oturmak” (DK, 145-2); **Çağ. yayla-** “yaylaya çıkmak” (ŞHD, 83a-12); **yayla-** “yaylaya gitmek, yazı geçirmek” (ŞT, 85b-21); **yayla-** “yaylaya çıkmak. yābān” (ŞSL, 623); **Osm. yazla-** “yazı geçirmek” (HD, 688); **yayla- (yazla-)** “1. Yaylada yaz mevsimini geçirmek. 2. İyi bir yerde vakit geçirmek. 3. Bahar olmak” (TTS, 4446, 4448); **yayla-** “1. Yazı yaylada geçirmek, yaylada bulunmak. 2. Yaylada otlamak, yaylaya çıkarılmış olmak.” (KAT, 1319), **yazla-** “yazı geçirmek, yazın bir yerde ikamet etmek” (KAT, 1320), **yazlat-** “yazı geçirtmek, yazın ikamet ettirmek” (KAT, 1320); **GTü. yayla-** hlk. “Yazın yaylada oturmak, yaylaya çıkmak” (TS, 2557), **yazla-** “1. Yazı bir yerde geçirmek. 2. hlk. Bahar gelmek” (TS, 2562)

Arslan Erol kelimenin anlam alanının Eski Anadolu Türkçesinin sonuna doğru genişlediğini ifade etmektedir (Arslan Erol, 2008: 611).

yazıla- : < *yazıla-* (< *yazı+la-*) **Harezmi yazıla-** “pislemek” (KE, 111r19), **yazılan-** “pislemek” (KE, 174v4)

yazukla- : < *yazukla-* (< *yazuk+la-*) **Köktü. yazukla-** “hata etmek, suç işlemek” (OY, BK D36) “y(a)zukl(a) [...bi]r(i)ye: t(a)bg(a)çda: (a)tı küsi: yok boltı”, **yazukla-** “hata

yapmak” (ETYSVİ, 476); **Karah. yazukla-** “suçu yüzünden yakalamak” (DLT III, 342-15); **Harezm ya:zuqla-** “günah işlemek” (HŞ, 368); **Kıpçak yazuqladı** “günah işledi” (Kİ, 123); **yazuqla-** “(suçluyu) yakalamak” (SSGT, 63/12); **yazuqla- (I)** “Günah işlemek (CC)” (KıpçTS, 317); **Çağ. yazukla-** “suçlamak, kusurlu görmek” (ÇGT, 25/10)

yedekle- : < *yedekle-* (< *yedek+le-*) **yedekle-** “yedekte çekip götürmek” (TTS, 4466); **GTü. yedekle-** “1. Bir şeyin yedeğini sağlamak. 2. Yedekte çekmek, yedeğe almak” (TS, 2563), **yedekleş-** “karşılıklı olarak yedeklik etmek” (TS, 2563)

yegele- : < *yegele-* (< *yege+le-*) **Harezm yegele-** “eğelmek” (İBML, 89)

yeğinlen- : < *yeğinlen-* (< *yeğın+le-n-*) **yeğinlen-** “galip duruma yükselmek, üstün gelmek” (TTS, 4480); **GTü. yeğınleş-** “1. Güç duruma gelmek, şiddetlenmek. 2. mec. Üstün duruma gelmek” (TS, 2565)

yeğnilen- : < *yeğnilen-* (< *yeğni+le-n-*) **yeğnilen-** “tahfif vermek, saymayıp tahkir etmek, tevkîr zıddı” (LO, 420); **GTü. yeğnile-** “hlk. Önemsememek, hafifsemek” (TS, 2565)

yigle- : < *yigle-* (< *yig+le-*) **Karah. yigle-** “tercih etmek” (KB, 1918); **yeglä-** “takdir etmek” (KTKT, Kök: 194v/3=015/060); **EAT yigle-** “tercih etmek” (MT, 8a-9); **yègle-** “üstün tutmak, tercih etmek” (MR, 290a/5); **yeğle- (yiğle-)** “üstün tutmak, tafdil etmek, tercih etmek” (TTS, 4481), **yeğlen-** “üstünlük iddia etmek” (TTS, 4483); **yiğlen-** “yeğınlık, üstünlük taslamak” (TTS, 4596); **GTü. yeğle-** “bir şeyi öbürüne göre daha iyi, üstün veya önemli saymak, yeğ tutmak, tercih etmek” (TS, 2565), **yeğlen-** “yeğ tutulmak” (TS, 2565)

yiğrelen- : < *yiğrelen-* (< *yiğre+le-n-*) **yiğrelen-** “iğrenmek, nefret etmek” (TTS, 4597)

yele- : < *yele-* (< *yele-*) **Kıpçak yele-** “yavaş koşmak (TZ)” (KıpçTS, 318)

yeleklen- : < *yeleklen-* (< *yelek+le-n-*) **Osm. yeleklen-** “O şāha tīr oluruz ihtimāli şevkıyle / Degül şükūfe yeleklendi hep nihāl-istān” (KçzİMD, 58), **yelekke-** “Mürğ-ı dil-i nizārumı Allāh şaklasun / Müjgānı ile tīr-i nigāhı yeleklemiş” (KçzİMD, 768); **yeleklen-** “kanatlanmak, kanat açmak” (TTS, 4496); **yelekke-** “okun kuyruğuna tüy takmak” (LO, 421); **yelekke-** “okun kuyruğuna tüy takmak” (KAT, 1323); **GTü. yelekle-** “okun kuyruğuna tüy takmak” (TS, 2567), **yeleklen-** hlk. “kanatlanmak, kanat açmak” (TS, 2567)

yélimle- : < *yélimle-* (<*yélim+le-*) **Karah.** *yélimle-* “yelek yapıştırmak; yolu araştırmak” (DLT III, 343-17), *yelimlen-* “tutkallanmak” bk. *Düzelt:* *yélimlen-*; *yélimlen-* “tutkallanmak” bk. *yelimlen-* (DLT III, 115-23)

yelkenle- : < *yelkenle-* (< *yelken+le-*) **Osm.** *yelkenle-* “gemi azimet etmek, bâdbân-küşâ olmak” (LO, 421); *yelkenle-* “yelkenleri açıp azimet etmek, bâdbân-küşâ-yı azîmet olmak” (KAT, 1323); **GTü.** *yelkenle-* “argo 1. Yelken açıp yola çıkmak. 2. Kaçıp gitmek. 3. İnsan, akli dengesini az veya çok yitirmek.” (TS, 2567)

yelle- : < *yelle-* (< *yel+le-*) **Osm.** *yelle-* “tergip, teşvik etmek” (TTS, 4504), *yellen-* “havalanmak, havaîleşmek” (TTS, 4504); *yelle-* “üfleme, körüklemek, yelpazelemek” (LO, 421); *yelle-* “üfleme, körüklemek, yelpazelemek” (KAT, 1323), *yellen-* “karındaki gazların geriden çıkmasına yol vermek” (KAT, 1323); **GTü.** *yelle-* “körükle-, yelpaze ile veya başka bir araçla rüzgâr yapmak” (TS, 2568), *yellen-* “1. Körük, yelpaze vb. araçların yaptığı yelin etkisinde kalmak. 2. Kalın bağırsaktaki gazı çıkarmak, osurmak” (TS, 2568), *yellendir-* “yellenme işimi yaptırmak” (TS, 2568)

yellen- fiili “Günümüzde TS’de ‘1. Körük, yelpaze vb. araçların yaptığı yelin etkisinde kalmak. 2. Kalın bağırsaktaki gazı çıkarmak, osurmak’ olarak yakın anlamlara geçerek anlam dairesini genişletmiştir” (Atmaca, 2016: 924).

yelpazele- : < *yelpazele-* (< *yelpaze+le-*) **Osm.** *yelpazele-* “tahrik, teşdit etmek” (LO, 421); *yelpazele-* “1. Yelpaze ile hava vermek, tervîh etmek. 2. mec. Körüklemek, tahrik ve teşdit etmek” (KAT, 1324), *yelpazelen-* “yelpaze ile kendine hava vermek, yelpaze kullanmak” (KAT, 1324); **GTü.** *yelpazele-* “yelpaze veya bir başka nesne ile yel yapmak” (TS, 2568), *yelpazelen-* “kendini yelpaze ile serinletmek” (TS, 2568)

yemeklen- : < *yemeklen-* (< *yemek+le-n-*) **Osm.** *yemeklen-* “yemek yemek” (TTS, 4521); *yemekle-* “it’âm, misafir doyurmak, ziyafet çekmek, simât keşide olmak” (LO, 422); *yemekle-* “1. Yemek vermek, yedirmek, it’âm etmek. 2. Ziyafet çekmek, yemeğe davet etmek” (KAT, 1325)

yemele- : < *yemele-* (< *yemele-*) **yemele-** “topallamak, hafifçe aksamak” (TTS, 4522)

yemişlen- : < *yemişlen-* (<*yemiş+le-n-*) **Karah.** *yemişlen-* “yemişlenmek; yemiş, meyva vermek; meyvalanmak (Kıpçak, Yemek, Oğuzlardan başkalarınca: yalnız evsel –ehli-ağaçlar meyvalanmak)” (DLT II, 269-24); *yemişlü-* “yemiş, meyva vermek” (KTKT,

Kök: 109r/9=006/141), **yemişlän-** “yemişlenmek, meyva vermek” (KTKT, Kök: 105r/1=006/099); **EAT yimişlen-** “yemişlenmek, yemiş vermek” (TM, 102a-4); **yemişlen-** “yemiş yemek” (MR, 137b/16); **yemişlen- (yimişlen-)** “yemiş yemek, meyva yemek” (TTS, 4522); **GTü. yemişlen-** “ağaçlar meyve vermek” (TS, 2571)

yèmlen- : < **yèmlen-** (< **yèm+le-n-**) **Harezmi yèmlen-** “beslenmek, yemek” (ME, 150-2); **EAT yèmlen-** “yemlemek” (MR, 174a/2); **yemle-** “yem yidirmek” (TTS, 4523); **GTü. yemle-** “1. Hayvana yem vermek, beslemek. 2. Yem takmak. 3. mec. Bir kimseyi kandıracak biçimde davranmak. 4. esk. Toplara ağızotu koymak” (TS, 2571), **yemlen-** “1. Yemleme işi yapılmak. 2. Para harcamadan bir başkasından geçinmek” (TS, 2571)

yemle- fiilinin günümüzde mecazlaşmış ‘bir kimseyi kandıracak biçimde davranmak’ anlamıyla da kullanıldığı görülmektedir (Atmaca, 2016: 825).

yengillet- : < **yengillet-** (< **yengil+le-t-**) **Kıpçak yengillet-** “hafifletmek” (İM, 176b/7)

yepeler- : < **yepeler-** (< **yepe+le-**) **yepeler-** : → **yepeler-** (**yepeler-**, **yep-**) “okşamak” (TTS, 4532)

yerigle- : < **yerigle-** (< **yerig+le-**) **Harezmi yerigle-** “yermek, hakir görmek” (ME, 182-7), **yörügle-** “yermek, hakir görmek” (ME, 171-3)

yèrlen- : < **yèrlen-** (< **yèr+le-n-**) **Harezmi yèrlen-** “büyük abdest bozmak” (MM, 76/2)

yèrlen- : < **yèrlen-** (< **yèr+le-n-**) **Harezmi yèrlen-** “yerleşmek, ikâmet etmek” (KE, 107v21); **EAT yirlen-** “yerlenmek, yer tutmak” (TM, 110a-1), **yirlendür-** “yerleştirmek” (TM, 2b-12); **yèrlendür-** “yerleştirmek, barındırmak, yer vermek, sağlamlaştırmak” (EATKT, 644a/1); **yirlendür-** “1. Yer sahibi yapmak, yer vermek, yerleştirmek (MBHKT, 128a-7=16/41); 2. İmkân vermek, muktedir kılmak (MBHKT, 59a-7=6/6); 3. Sağlamlaştırmak, temellendirmek; pâyidar kılmak” (MBHKT, 169b-3=24/55); **Çağ. yirle-** “yerleştirmek mahalline vaż’ eylemek, yerine kırmak, yeksân eylemek” (ŞSL, 642); **Osm. yerleş-** “yer edinmek” (NfD, 1464), **yirleş-** “Yirleşür yirinde sarsıldukca hasm-ı nâ-be-kâr / Zelzeleyle oldı müstahkem esâs-ı devleti” (NAD, G.246/4); **yerleş-** “(Nesneler için) Bir yerden kolayca çıkarılamayacak biçimde iyice oturmak; sabitleşmek” (NbDS, G.815/8); **yerleş-** “Kıfl-ı der-i ‘uqbāya yeter kuvvet-i pîrî / Yerleşmedür penbe-i müyuñ o kilîde” (KçzİMD, 567); **yèrlendür-** “yer olarak vermek, yer tayin etmek” (TTS, 4545), **yèrlen-** “yerleşmek, yurt edinmek” (TTS, 4545); **yerleş-** “yerli yerinde yerleşmek eşyayı yerleştirip temekkün etmek” (LO, 425),

yerleştir- “bir adamı yerleştirmek kayırmak sandık yerleştirmek istif” (LO, 425); **yerleş-** “1. Yer tutmak, yer bulup oturmak. 2. Yerinde sabit olmak, takarrür etmek, yerinden oynamamak. 3. Daimî surette ikamet etmek, tavattun etmek, ikametgâh edinmek. 4. Eşyasını yerine koyup nizam ve tertibe girmek.” (KAT, 1328), **yerleştir-** “1. Yerine koymak, mahall-i münasibine vaz’etmek. 2. Yerli yerine koymak, sıralamak, tertip ve tanzim etmek. 3. İskân ettirmek, ikamet edecek yer tahsis etmek, tavlîn etmek. 4. Bir memuriyet ve hizmete nasb ve tayin etmek, kayırmak. 5. mec. Münasebetli cevap vermek, bir sözü tam münasip mahallinde söylemek.” (KAT, 1328); **GTü. yerleş-** “1. Yerine iyice oturmak, yerinde sabit olmak. 2. Yer bulup oturmak. 3. Çalışmak üzere bir iş yerine başlamak. 4. Bir yerde oturmaya, yaşamaya başlamak. 5. Eşyayı yerli yerine koymak. 6. Rahat bir biçimde oturmak. 7. Yaygın duruma gelmek, tutunmak. 8. mec. Alışılmak, kullanılır olmak. 9. Sınav sonucuna göre herhangi bir eğitim kurumunda okumaya hak kazanmak, okumaya başlamak” (TS, 2580), **yerleştir-** “1. Yerleşmesini sağlamak. 2. Yerine koymak. 3. mec. Tokat, şamar vurmak. 4. mec. Söz veya cevabı tam sırasında söylemek” (TS, 2580-2581)

yestehle- : < yestehle- (< yesteh+le-) **Çağ. yestehle-** “telvîş, tednîş, terzîl itmek, pislemek, necîs etmek” (ŞSL, 625); **Osm. yestehle-** “sıçmak” (BkD, k13/2); **yestehle-** “pislemek, def’-i tâbî’î etmek” (KAT, 1329); **GTü. yestehle-** hlk. “büyük abdest yapmak” (TS, 2582)

yeşillen- : < yeşillen- (< yeşil+le-n-) **Osm. yeşillen-** “yumuşak muamele etmek, gözle şayan olmak, mülâ’abe” (LO, 425), **yeşillendir-** “ihtizâr, kesb-i tarâvet ettirmek” (LO, 425); **yeşillen-** “1. Yeşil olmak, yeşermek. 2. Tazelenmek, kesb-i tarâvet etmek. 3. Bir güzele bakmakla ferahlanmak, gözlerini ve gönlünü eğlendirmek.” (KAT, 1329), **yeşillendir-** “1. Yeşil rengini vermek. 2. Tazelendirmek.” (KAT, 1329); **GTü. yeşillendir-** “yeşillenme işini yaptırmak” (TS, 2583), **yeşillen-** “1. Yeşil duruma gelmek, yeşil olmak, yeşermek. 2. argo Birine karşı duyduğu cinsel isteği kendisine sezdirmek, sarkıntılık etmek. 3. argo Başkasının malında gözü olmak, elde etmeye çalışmak” (TS, 2583)

yıdla- : < yıdla- (< yıd+la-) **Uyg. yıdla-** “koklamak” (ETG, 310); **yıdla-** “koklamak” (EUTS, 293); **Karah. yıdhla-** “koklamak” (DLT III, 308-9), **yıdhlan-** “kokmak, bozulmak” (DLT III, 110-19), **yıdhlaş-** “koklaşmak” (DLT III, 104-13); **Harezmi yıdla-** “koklamak” (ME, 181-1), **yıdlan-** “kokmak” (ME, 187-1), **yıdlaş-** “koklaşmak” (ME, 119-5), **yıdlat-** “koklatmak” (ME, 39-8); **yıylan-** “kok(u yap)mak” (ME, 168-7); **yıdla-**

“kokmak, koklamak” (KE, 72r2), **yıdlan-** “kokmak” (KE, 68r21); **yıdlan-** “koklanmak” (HŞ, 371); **yıdla-** “koklamak” (NF, 400-14); **Kıpçak yiyilädi** “kokladı” (Kİ, 126); **yiyle-** “koklamak” (TA, 43a/1); **yidle-** “koklamak” (İM, 345a/8), **yiyle-** “koklamak” (İM, 303b/5); **yile-** “koklamak (BM, TA)” *krş.* ıyla-, yidle-, yiyle- (KıpçTS, 323); **yiyle-** “koklamak (İH)” *krş.* ıyla-, idle-, yile- (KıpçTS, 325); **EAT yıyla-** “koklamak” (YE, 205v1); **yiyle-** “koklamak” (YZ, 37r8); **yiyle-** “koklamak” (SN, 360-7); **yiyle-** “kokmak, koklamak” (KT, 191/15); **yiyle-** “koklamak” (TİKT, 90b/21); **yiyle-** “koklamak” (GT, 27b-9); **yıla-** “koklamak” (TM, 114b-5); **yiylet(d)-** “koklatmak” (BH, 38B/3); **yiyle-** “koklamak” (DK, 277-2), **yiyleş-** “koklaşmak” (DK, 212-5); **yeyle-** “koklamak” (MNHS, 22a.6), **yiyle-** “koklamak” (MNHS, 44a.3), **yiyleT-** “koklatmak” (MNHS, 197b.3), **yiyle-** “koklamak” (MNHS, 185a.11); **yıyla-** “koklamak” (MR, 248b/20); **yiyle- (yıyla-, yiyile-, yile-)** “koklamak” (TTS, 4624), **yiyleş- (yiyileş-)** “koklaşmak” (TTS, 4627), **yiylet-, (yıylat-)** “koklatmak” (TTS, 4627)

yığaçlan- : < *yığaçlan-* (< *yığaç+la-n-*) **Karah. yığaçlan-** “ağaçlanmak” (DLT III, 113-24); **GTü. ağaçla-** “ağaçlamak işi” (TS, 38), **ağaçlandır-** “bir yeri ağaçlı duruma getirmek” (TS, 38), **ağaçlan-** “ağaçlı duruma gelmek” (TS, 38), **ağaçlaş-** “ağaç durumuna gelmek” (TS, 38)

yığlaş- : < *yığlaş-* (< *yığı+la-ş-*) **Harezmi yığlaş-** “çılgılık atmak” (KE, 180r21)

yığla-, ığla-, ağla-, akıla-, ıkıla-: < *yığla-* (< *yığ+la-*) **Uyg. yığla-** “ağlamak, inlemek” (ETG, 310), **yığlaş-** “ağlaşmak” (EUTS, 294); **Karah. yığla-** “ağlamak” (KB, 1121), **yığlat-** “ağlamak” (KB, 3595), **yığla-** “ağlamak” bk. *ığla-* (DLT III, 309-5), **yığlaş-** “ağlaşmak” bk. *ığlaş-* (DLT III, 322-2), **yığlat-** “ağlatmak” (DLT II, 355-17); **yığla-** “ağlamak” (KTKT, Kök: 214r/7=017/109), **yığlat-** “ağlatmak” (KTKT, Ünlü: 389v/3=053/043); **Harezmi yığla-** “ağlamak” (ME, 210-6), **yığlaş-** “ağlaşmak” (ME, 126-1), **yığlat-** “ağlatmak” (ME, 105-7); **yığla-** “ağlamak” (KE, 160r7), **yığlaş-** “ağlaşmak” (KE, 237r20), **yığlat-** “ağlatmak” (KE, 52r17); **yığla-** “ağlamak” *krş.* *ığla-* (MM, 45/1); **yığla-** “ağlamak” (HŞ, 4542); **yığla-** “ağlamak” (NF, 280-13), **yığlaş-** “ağlaşmak” (NF, 106-7); **yığla-** “ağlamak” *krş.* *ığla-* (HTKT, 505a/9=53/60), **yığlat-** “ağlatmak” (HTKT, 504b/9=53/43); **Kıpçak yığla-** “ağlamak” *krş.* *ağla-* (KK, 23b/4); **yığla-** “ağlamak” (DM, 20a/2); **yığla-** “ağlamak” (İM, 51b/1); **yığla-** “ağlamak, sızlamak” (SSGT, 200/8); **yığla-** “ağlamak, sızlamak (TZ)” *krş.* *ağla-* (I)-, *ığla-*, *ıla-*, *yağla-* (II), *yıyla-*, *yokla-* (KıpçTS, 320); **yıyla-** “ağlamak (TZ)” *krş.* *ağla-* (I)-, *ığla-*, *ıla-*, *yağla-* (II), *yığla-*, *yokla-* (KıpçTS, 322); **EAT yığla-** “ağlamak (Doğu T.)”

(MNZ, 47-7); **yıġla-** “aġlamak” (DN, 591); **Çaġ. yıġla-** “aġlamak” (SD, 53), **yıġlamak** “aġlamak” (SD, 425), **yıġlat-** “aġlatmak” (SD, 275); **yıġla-** “aġlamak” (LD, 2270), **yıġlat-** “aġlatmak” (LD, 2496); **yıġla-** “aġlamak” (BV, 457/3), **yıġlamak** “aġlama, aġlayış” (BV, 432/1), **yıġlaş-** “aġlaşmak” (BV, 205/2), **yıġlat-** “aġlatmak” (BV, 143/1), **yıġlatmaġ** “aġlatma, aġlatış” (BV, 379/2); **yıġla-** “aġlamak” (FK, 617/5), **yıġlaş-** “aġlaşmak” (FK, 62/1), **yıġlat-** “aġlatmak” (FK, 431/7); **yıġla-** “aġlamak” (LM, 2157), **yıġlamaġ** “aġlama” (LM, 1307), **yıġlamak** “aġlama, aġlayış” (LM, 1165), **yıġlat-** “aġlatmak” (LM, 973); **yıġla-** “aġlamak” (MN, 117B/3), **yıġlasın-** “aġlayacak hale gelmek” (MN, 84B/8); **yıġla-** “aġlamak” (NC, 12B/7); **yıġla-** “aġlamak” (MK, 41a-12), **yıġlat-** “aġlatmak” (MK, 74b-4); **yıġla-** “aġlamak; üzölmek” (RSL, M801b2); **yıġla-** “aġlamak” (HBD, 151/2) **yıġlat-** “aġlatmak” (HBD, 201/2); **yıġla-** “aġlamak, sızlamak” (ŞHD, 146b-3); **yıġla-** “aġlamak” (BD, 56/8), **yıġlamaġ** “aġlama, aġlayış” (BD, 69/5); **yıġla-** “aġlamak” (ŞT, 90a-1); **yıġlat-** “aġlatmak” (ŞT, 82b-13); **yıġlay** “aġlayayın demektir ve aġlayuben demektir” (AL, 409); **yıġla-** “aġlamak, girye eylemek, isâle-i dümü‘ itmek, bükâ eylemek” (ŞSL, 643); **yıġla-** “aġlamak” (ÇEK, 286); **yıġla-** “aġlamak” (ÇGT, 84/6), **yıġlaş-** “aġlaşmak” (ÇGT, 129/10), **yıġlat-** “aġlatmak” (ÇGT, 158/2); **yıġla-** “aġlamak” (ÇFK, 11a-15), **yıġlat-** “aġlatmak” (ÇFK, 12a-4); **yıġla-** “aġlamak” ML, NH, YED, CD, Sİ, GN, **yıġlamak** “aġlama, aġlamak krş. **yıġlamak**” YED; **yıġlamak** “aġlama, aġlayış, aġlamak krş. **yıġlamak**” YED (ÇTS, 1250), **yıġlaş-** “aġlaşmak” NH (ÇTS, 1250), **yıġlat-** “aġlatmak” NH, YED, Sİ; **yıġlatmaġ** “aġlatma, aġlatış” BV (ÇTS, 1250); **Osm. yıġla-** “aġlamak”, “Barıp kûyına yıġlamak tiledim bir sadâ tartıp / Yügürdi min sârı ol gamze tîġ-i sürme-sâ tartıp (ND, G.10/1); **yıġla-** “Yalbarup yıġlap öz ahvâlimni tapşurdum anga / Tüne-künki birgenim eş’âr-ı nâ-bercâ imes (ŞGD, G.154/3)

yıġlan- : < **yıġlan-** (< **yıġ+la-n-**) **Kıpçak yıġlan-** “çekinmek” (İM, 28a/3)

yıldızlan- : < **yıldızlan-** (< **yıldız+la-n-**) **Karah. yıldızlan-** “köklenmek; bir yere yerleşmek; soylanmak” (DLT III, 116-12)

yılınlan- : < **yılınlan-** (< **yılın+la-n-**) **Karah. yılınlan-** “ılın ağacına sahip olmak” (DLT III, 117-6)

yılla- : < **yılla-** (< **yıl+la-**) **KökTü. yılla-** “belli bir yerde bir yıl boyunca konaklamak” (ETYSVİ, 513) “t(a)kığı : yıl[ka] yorıd(ı)m : **yıll(a)d(ı)m** : (Ta G 2)”; **Karah. yılla-** “yıllamak” (KB, 347); **Osm. yılla-** “üstünden bir yıl geçmek” (TTS, 4584); **yılla-**

“yıllanmak, eskimek, yıllarca durmak, beklemek” (LO, 426), **yıllan-** “çok zaman bekletmek, saklamak” (LO, 427); **yılla-** “1. Bir veya birkaç senelik olmak, seneyi geçmek. 2. Yaşına girmek, bir yaşında olmak. 3. Pek geç kalmak, yapışıp kalmak.” (KAT, 1332), **yıllan-** “bir veya birkaç senelik olmak, eskimek” (KAT, 1332), **yıllat-** “bir sene veya senelerce saklayıp eskitmek” (KAT, 1332); **GTü. yılla-** hlk. “bir yerde uzun süre kalmak” (TS, 2594), **yıllandır-** “yıllanma işini yaptırmak” (TS, 2594), **yıllan-** “1. Üzerinden bir veya daha çok yıl geçmek. 2. Bir yılını doldurmak” (TS, 2594)

yıparla-: < *yıparla-* (< *yıpar+la-*) **Harezmi yıparla-** “yıpar sürmek, mislemek” (İBML, 91)

yıpla- : < *yıpla-* (< *yıp+la-*) **Karah. yıpla-** “iple kıl aldırma” (DLT III, 307-20), **yıplaş-** “iple birbirinden kıl yoluşmak” (DLT III, 104-12), **yıplat-** “ipletmek, iple kıl yoldurmak” (DLT II, 355-4)

yıpla- : < *yıpla-* (< *yıp+la-*) **Karah. yıpla-** “ip üzerinde oynamak, canbazlık etmek” (DLT III, 308-8)

yıraklan- : < *yıraklan-* (< *yırak+la-n-*) **Karah. yıraklan-** “uzak bulmak” (DLT III, 115-7); **Çağ. yırağla-** “ıraqlamak, teb’îd” (ŞSL, 641); **Osm. ıraklan-** “uzak olmak, ayrılmak, uzaklaşmak” (TTS, 1958), **ıraklaş-** “uzaklaşmak” (TTS, 1958), **ıraklaştır-** “uzaklaştırmak” (TTS, 1958); **ıraklaştır-** “ib’âd, teb’îd, dūr etmek” (LO, 184), **ıraklaş-**, **ıraklan-** “uzamak, tebâüt, insirâh, tefavüt, mübâyenet” (LO, 184); **ıraklan- (ıraklan-)** “uzağa gitmek, uzak olmak, tebâ’üd etmek” (KAT, 476), **ıraklaş- (ıraklaş-)** “uzaklaşmak, tebâ’üd etmek” (KAT, 176), **ıraklaştır- (ıraklaştır-)** “uzaklaştırmak, teb’îd etmek” (KAT, 476); **GTü. ıraklaş-** “uzaklaşmak” (TS, 1124)

yırla-: < *yırla-* (< *yır+la-*) **Uyg. yırla-** “ırlamak, şarkı söylemek” (ETG, 311); **Karah. yırla-** “terennüm etmek; zikretmek” (KB, 4779); **yırla-** “şarkı, gazel söylemek; ırlamak” (DLT III, 308-19); **Harezmi yırla-** “şarkı söylemek” (HŞ, 566); **Kıpçak yırla-** “şarkı söylemek” (İM, 192b/3); **yırla-** “şarkı söylemek, terennüm etmek, teganni etmek” (SSGT, 119/4); **yırla-** “şarkı söylemek (BM, TZ)” (KıpçTS, 321); **EAT yırla-** “şarkı söylemek” (SN, 109-6); **yırla-** “şarkı söylemek” (KT, 62/5); **yırla-** “şarkı söylemek” (DN, 388); **Çağ. yırla-** “şarkı söylemek” (MK, 24a-6); **yırlay** “ırlaya demektir” (AL, 413); **yırla-** “ırlamak, tegannüm etmek, ‘âdet-i kadīm üzre şarkı ve beyt okub piyâle olmak” (ŞSL, 642); **GTü. yırla-** hlk. “ırlamak” (TS, 2594)

yibenleş- : < *yibenleş-* (< *yiben+le-ş-*) **Çağ. yibenleş-** “göndermek, irsâl etmek, yibermek, rāhī eylemek, isrā etmek, firistāden” (ŞSL, 594)

yigitlen- : < *yigitlen-* (< *yigit+le-n-*) **EAT yigitlen-** “gençleşmek, genç gibi davranmak, gençlik taslamak” (SN, 335-12); **Osm. yiğitlen-** “gençlik taslamak” (TTS, 4593); **yiğittlendir-** “iğrâ, teşci etmek, kındırmak” (LO, 427), **yiğitlen-** “cüret, cesaret gelmek” (LO, 427); **yiğittlendir-** “yiğit etmek, cesaretlendirmek, teşci etmek” (KAT, 1333), **yiğitlen-** “yiğit olmak, cesaretlenmek, cüret gelmek” (KAT, 1333); **GTü. yiğittlendir-** “yüreklendirmek, cesaretini artırmak, cesaretlendirmek” (TS, 2596), **yiğitlen-** “yiğitleşmek” (TS, 2596), **yiğitleş-** “yiğitlik etmek, cesaret göstermek, yiğitlenmek” (TS, 2596)

“Günümüzde TS’de kelime, daha önce kazandığı anlamını kaybetmiş, ‘yiğit olmak, yiğitlik etmek, cesaret göstermek, yüreklenmek’ olarak yakın bir anlama geçmiştir (Atmaca, 2016: 927).

yiglen- : < *yiglen-* (< *yig+le-n-*) **Kıpçak yiglen-** “hastalanmak (TZ)” krş. *iglen-* (KıpçTS, 322)

yikle- : < *yikle-* (< *yik+le-*) **Karah. yikle-** “çiğnemek” bk. *ikle-* (DLT III, 310-2)

yillen- : < *yillen-* (< *yil+le-n-*) **Kıpçak yillen-** “rahatlamak (İH)” (KıpçTS, 323)

yilvilä- : < *yilvilä-* (< *yilvi+lä-*) **Uyg. yilvilä-** “sihirbazlık yapmak, kamlamak, sihirlemek, büyülemek” (EUTS, 296)

yimle- : < *yimle-* (< *yim+le-*) **Karah. yimle-** “gözle işaret etmek” bk. *imle-* (DLT III, 310-8)

yimlen- : < *yimlen-* (< *yim+le-n-*) **Karah. yimlen-** “zevk bulmak” (KB, 2465)

yinçgelen- : < *yinçgelen-* (< *yinçge+le-n-*) **Karah. yinçgelen-** “alçak gönüllülük etmek; odalık edinmek; Tanrıya karşı küçüklük göstermek, tapmak, ibadet etmek” (DLT III, 450-13)

Arslan Erol kelimeye sadece Kaşgarlı’da rastlanıldığını ve çok anlamlı olduğunu belirtmiştir. Bunun da kelimenin anlamında bilinmeyen bir tarihte genişlemenin oluştuğunu gösterdiği konusunda açıklamada bulunmuştur (Arslan Erol, 2008: 625).

yinçkele- : < *yinçkele-* (< *yinçke+le-*) **Uyg. yinçkele-** “incelemek, parçalamak” (Üİ, 101b 7); **Karah. yinçgele-** “ince saymak; inceltilmek” (DLT III, 411-11); **Harezmi yinçgele-** “incelemek” (ME, 38-3); **yinçgele-** “incitmek, zarar vermek” (KE, 103v8)

yinçüle- : < *yinçüle-* (< *yinçü+le-*) **Karah. yinçüle-** “inci dizmek” (KB, B11)

yirçile- : < *yirçile-* (< *yirçi+le-*) **Uyg. yirçile-** “yol göstermek, yola sokmak, doğru yola getirmek” (AY, III.3b17); **yürçilä-** “rehberlik etmek, kılavuzluk etmek, sevk etmek” (EUTS, 293), **yirçilä-** “yol göstermek, kılavuzluk etmek” (EUTS, 298)

yirlülen- : < *yürlülen-* (< *yirlü+le-n-*) **EAT yirlülen-** “yer ve mevki sahibi olmak; güçlü olmak” *yirlülenmeklik* “mevki; durum, hal, vaziyet; güç, kudret” (MBHKT, 109a-4=11/93)

yişimlen- : < *yişimlen-* (< *yişim+le-n-*) **Karah. yişimlen-** “yişim giymek, tozluk giymek” (DLT III, 115-19)

yitikle- : < *yitikle-* (< *yitik+le-*) **Karah. yitikle-** “kaybolanı aramak” (DLT III, 343-5)

yitilen- : < *yitilen-* (< *yiti+le-n-*) **Çağ. yitilen-** “yetişmek” (ÇFK, 84a-4); **yitilen-** “yetişmek” Sİ (ÇTS, 1256)

yobıla- : < *yobıla-* (< *yobı+la-*) **Harezmi yobıla-** “alay etmek” (ME, 210-5); **yobıla-** “alay etmek, alaya almak” (HTKT, 426a/4=37/12); **Kıpçak yobula-** “alay etmek (İH)” (KıpçTS, 325)

yoğla- : < *yoğla-* (< *yoğ+la-*) **KökTü. yoğla-** “yas tutmak” (OY, BK D5) “yogçı: sığ(ı)tçı: öñre: kün: tugs(ı)kd(a)kı: bükli: çöl(lü)g il: t(a)bg(a)ç: tüpüt: (a)p(a)r: pur(u)m: kırk(ı)z: üç kuurık(a)n: ot(u)z t(a)t(a)r: kıt(a)n: t(a)t(a)bı: bunça: bod(u)n: k(e)l(i)p(e)n: sıgtam(ı)ş: yoglam(ı)ş”; **yogla-** “cenaze töreni yapmak” (ETYSVİ, 521) “k(a)d(a)ş(ı)m (ä)r(ä)n : (e)k(i)l(ä)yü : *yogl(a)d(i)ñ* (Ye 42/4)”, **yoglat-** “cenaze töreni yaptırmak” (ETYSVİ, 522) “k(a)tun : yok bolm(ı)ş : (ä)rti : (a)nı *yogl(a)t(a)yın* : t(e)di : (T 31)” ; **Karah. yogla-** “ölü için yemek vermek” (DLT III, 309-4)

yoğunla- : < *yoğunla-* (< *yoğun+la-*) **yoğunla-** “kalınlaşmak” (TTS, 4634), **yoğunlandır-** “kalınlaştırmak” (TTS, 4634), **yoğunlat-** “kemale erdirmek, kalınlaştırmak” (TTS, 4634); **GTü. yoğunlaş-** “1. Yoğun duruma gelmek, tekâsüf etmek, konsantre olmak. 2.

mec. Bütün dikkatini bir konu üzerinde toplamak” (TS, 2599), *yoğunlaştır-* “yoğun duruma getirmek, teksif etmek” (TS, 2599)

yokla- : < *yokla-* (< *yok+la-*) **KökTü.** *yokla-* “birini veya bir şeyin yokluğunu hissetmek, aramak, özlemek” (ETYSVİ, 474) “k(a)n(ı)η(ı)z : *yokl(a)yur* : k(a)d(a)şl(a)r(ı)η(ı)z : k(a)rg(a)nur : (ä)s(i)z(i)η(ı)z (Ye 25/6)”; **Uyg. *yoğla-*** “1. Yükselmek, çıkmak; 2. Aramak, taramak (EUTS, 301); **Harezmi *yoğla-*** “yükselmek, yükseğe çıkmak, kaybetmek; yoklamak” (KE, 38r14); **Kıpçak *yoğla-*** “bir şeyin kayıp olduğunu fark etmek, yokluğunu hissetmek, kaybetmek (CC)” (KıpçTS, 326); **EAT *yoğla-*** “yoklamak, kontrol etmek” (YZ, 13r2); ***yoğla-*** “kontrol etmek, bakmak” (SN, 76-8); ***yohla-*** “Hayâlin yohlar isem bir nefes çoh / Getürür bir haber şol dem sebâdan” (KBD, G.578/7); **Çağ. *yoğla-*** “yoklamak, araştırmak” (BV, 25/1); ***yoğla-*** “yoklamak, dokunmak” (LM, 1559); ***yoğla-*** “yoklamak, aramak, araştırmak”(RSL, T715a23); ***yoklamış*** “tokundurmuş demektir” (AL, 413); ***yoğla-*** “bir şey tahkik ve teffih etmek, tecessüs eylemek” (ŞSL, 631), ***yoğla-*** “vücüd ve ‘ademi tahkik etmek, taharrî etmek, tecessüs eylemek, cüst ü cû, tefahhuş” (ŞSL, 631); ***yoğla-*** “yoklamak” (ÇFK, 90b-7); ***yoğla-*** (1) “yoklamak, aramak, araştırmak, inceden inceye araştırmak, detaylı bir şekilde araştırmak” NH, Sİ (ÇTS, 1258); **Osm. *yokla-*** “bakmak, gözden geçirmek, kontrol etmek” (ZD, 2614); ***yoğla-*** “ziyaret etmek, bakmak; hatır için hastayı ziyaret” (BkD, G.352/5); ***yokla-*** “bakmak, gözden geçirmek, kontrol etmek” (NfD, 4103), ***yoklan-*** “yoklama işine konu olmak” (NfD, 2190); ***yokla-*** “Sadâ-yı zih tuyup mihr ile gerdûn sînesin yoklar / Her ok kim şast-ı destinde halâs-ı cânsitân buldı” (NAD, K.20/47), ***yokla-*** “Te’sîr-i devr-i hîle-ger-i bî-sebât ile / Bulmaz yirinde yoklasa bir yâr yârını” (NAD/ G.224/3); ***yokla-*** “Felek bir gamla her şeb hâtır-ı mahzûnumuz yoklar / Bizi eglencesiz mi anlar âyâ künc-i mihnetde” (ŞYD, G345/2); ***yoğlan-*** “araştırılmak, gözden geçirilmek” (NDS, G.36/7); ***yoğla-*** “ara sıra etkisini göstermek” (NbDS, G.115/5) “Ey dil gehî cefâ ile de yoklamak seni / Cânânenen ri’âyet-i hâtır degül midür”; ***yoğla-*** “yoklamak”, “Yoklar mı aceb çâkerini ol şeh-i hûbân / Bir sâde selâmı bu giriftâra gelir mi” (ND, k68/6); ***yokla-*** “Bir rütbe ki rûz-ı mey-peresti / Yoklar başını eliyle destî” (ŞGD, MB/48); ***yoğla-*** “Baht-ı erbâb-ı kemâli dahî feth eyleyecek / Yokladum tâli’in Allâhu te’âlâ a’lem” (KçzİMD, 76); ***yokla-*** “vücut ve ademi tahkik etmek, taharri, tecrübe etmek, ağız aramak, uğrayıp ziyaret, sual, hatır için hastayı istifsâr, el ile tecessüs, cüst ü cû, iskandil etmek” (LO, 428), ***yoklan-*** “aranmak, teftiş olunmak” (LO, 428), ***yoklaştır-*** “usul ile taharri, tefakkud etmek, ağız aramak, tecrübe” (LO, 428), ***yoklat-*** “baktırmak, sordurmak, istifsâr, istiknâh etmek” (LO,

428); **yokla-** “1. Var mı yok mu diye anlamaya çalışmak arayıp taramak, taharri etmek. 2. Teftiş ve tahkik etmek, denemek, tecrübe ve imtihan etmek. 3. Sıhhatini sormak, istifsâr-ı hâtır etmek. 4. (Askeri) gözden geçirip künye defterine tatbik etmek, yoklama eylemek.” (KAT, 1335), **yoklan-** “teftiş ve tahkik ve muayene veya iskandil olunmak” (KAT, 1335), **yoklaştı-** “usulle ve dolayısıyla anlamaya çalışmak, tefakkud ve taharri etmek” (KAT, 1335), **yoklat-** “1. Teftiş ve tahkik ettirmek, muayene ettirmek. 2. Yoklama ettirmek, saydırmak. 3. Adam gönderip sordurmak. 4. Hatır sordurmak.” (KAT, 1335); **GTü. yokla-** “1. Dokunarak incelemek. 2. Bakmak, gözden geçirmek, kontrol etmek. 3. Durum, bilgi, niyet vb.ni belirlemeye veya anlamaya çalışmak. 4. Ziyaret veya sağlığını sormak amacıyla birine gitmek. 5. Ara sıra etkisini göstermek. 6. Aramak, araştırmak” (TS, 2600), **yoklan-** “yoklama işine konu olmak” (TS, 2600), **yoklaş-** “yok durumuna gelmek” (TS, 2600) **yoklat-** “yoklama işini yaptırmak” (TS, 2600)

yokla-: < *yokla-* (< *yok+la-*) **Uyg. yokla-** “çıkmaq, yükselmek” (ETG, 312); **yokla-** “1. Yükselmek, çıkmak; 2. Aramak, taramak (EUTS, 301); **Karah. yokla-** “yükselmek, çıkmak” (KB, 3981), **yoklat-** “yükseltmek” (KB, 2120); **yokla-** “yükselmek, çıkmak” (DLT III, 221-5), **yoklat-** “yükseltmek, dağa çıkartmak” (DLT II, 355-27); **yokla-** “çıkmaq” (AH, 101); **yokla-** “yükselmek, çıkmak” (KTKT, Ünlü: 344v/8=040/036), **yoklat-** “yokuşa sürmek, yükseltmek” (KTKT, Ünlü: 427r/1=074/017), **yuqla-** “yükselmek, çıkmak” (KTKT, Ünlü: 396r/7=057/004); **Harezmi yokla-** “yükselmek, yükseğe çıkmak, kaybetmek; yoklamak” (KE, 38r14); **yoklat-** “(toz için) yukarı çıkmak” (HŞ, 3293)

yoksullan- : < *yoksullan-* (< *yoksul+la-n-*) **Kıpçak yoksullan-** “yoksullanmak, fakirleşmek (TZ)” (KıpçTS, 326); **GTü. yoksullaş-** “yoksul duruma gelmek, fakirleşmek” (TS, 2601), **yoksullaştı-** “yoksul duruma getirmek, fakirleştirmek” (TS, 2601)

yola- : < *yola-* **Çağ. yola-** “yaklaşmak, (bir şeyin) yakınına gelmek” (MK, 104b-9)

yolçıla-: < *yolçıla-* (< *yolçı+la-*) **Karah. yolçıla-** “kılavuzluk etmek, yol göstermek (4454) < *yolçı* kılavuz, yol gösterici (5250, 5478, 3730...)” (KBSY, 108); **yolçıla-** “öncülük etmek, yol göstermek” (KTKT, Kök: 114r/3=007/022); **Harezmi yolçıla-** “istidlal etmek, yol bulmak” (ME, 216-7); **yolçıla-** “yolculamak, yollamak, yol göstermek, kılavuzluk etmek” (KE, 202v13); **yo:lçıla-** “kılavuzluk etmek” (HŞ, 2300); **yolçıla-** “yolcu etmek, uğurlamak” (NF, 254-13); **GTü. yolcula-** “uğurlamak” (TS, 2604)

yoldaşlan- : < *yoldaşlan-* (< *yoldaş+la-n-*) **yoldaşlan-** “arkadaşlık yapmak” (TTS, 4654), **yoldaşlaş-** “yol arkadaşlığı yapmak” (TTS, 4654)

yolla-: < *yolla-* (< *yol+la-*) **Harezmi yolla-** “yola salmak” (İBML, 92); **Osm. yolla-** “Yorulup kan tere batmaz mı mahabbet-kârân / Adem iklimine bir anda yollar hançer” (ŞGD, G.117/2); **yolla-** “Şer‘-i ‘ālîsinüñ icrâsıyîçün / Anı Hâk yolladı bî-şübhe baña” (KçzİMD, 230); **yolla-** “Yolladum şevb-i siyâh-ı âhı / Acıdum bu gice çıplakdı felek” (KçzİMD, 463); **yolla-** “Ben yâra yolladum o çeküp gitdi göklere / Şîr-i felekle cenge mi çıkıdı peleng-i âh” (KçzİMD, 574); **yolla-** “İki yüzbeşde der-gehden olup Nu‘mân Beg ma‘zûl / Erenler yollamışlar nâmdaş-ı Şîr-i Yezdân’ı” (KçzİMD, 645); **yolla-** “1. Uğurlamak, teşyi etmek. 2. Yola çekmek, mücazat etmek” (TTS, 4657); **yolla-** “îrsâl, terhîl, tesyîr, ib‘âs, ba’s, isbâl, teşyi etmek, göndermek” (LO, 429), **yollan-** “Yol almak, ilerlemek, yolun haylisi kat etmiş olmak, sürat kesbetmek. *Gemi yollanmak.*” (LO, 429); **yolla-** “yola çıkarmak, göndermek, irsa ve isbâl etmek” (KAT, 1337), **yollan-** “Yol almak, ilerlemek, kat’-i tarîk etmek = *fc.* Gönderilmek, irsal olunmak.” (KAT, 1337); **GTü. yolla-** “göndermek” (TS, 2605), **yollan-** “1. Yollama işi yapılmak, gönderilmek. 2. Bir yere gitmeye başlamak, yürümek” (TS, 2605), **yollat-** “yollama işini yaptırmak” (TS, 2605)

yomla-: < *yomla-* (< *yom+la-*) **Kıpçak yomladı** “fal tuttu” (Kİ, 127)

yongla-: < *yongla-* (< *yong+la-*) **Uyg. yongla-** “istifade etmek, yararlanmak, işletmek” (EUTS, 302)

yorala- : < *yorala-* (< *yorala-*) **Kıpçak yorala-** “rüya yorumlamak (CC)” (KıpçTS, 327)

yorgala- : < *yorgala-* (< *yorga+la-*) **Kıpçak yorğaladı** “koşarak yürüdü” (Kİ, 128); **Çağ. yorğala-** “kur dişi koşmak” (ŞSL, 628); **Osm. yorgala-** “Visâl ümmîd iderseñ yorgala sen de biraz derle / Dilâ ser-menzil-i maksûda gâyet dûrdur dirler” (NAD, G.54/4); **yorgala-** (**yorkala-**, **yorgal-**) “rahvan yürümek” (TTS, 4670), **yorgalat-** “koşturmak, eştirmek” (TTS, 4671); **yorgala-** “kurt gidişi koşmak” (LO, 430); **yorgala-** “(At) yorga yürümek” (KAT, 1337); **GTü. yorgala-** “at yorga yürümek, yorga gitmek” (TS, 2607)

yorganla- : < *yorganla-* (< *yorgan+la-*) **Osm. yorganla-** “yorgana sarmak, örtüp basmak” (LO, 430); **yorganla-** “yorganla örtmek, yorgana sarmak” (KAT, 1338)

yosunlan- : < *yosunlan-* (< *yosun+la-n-*) **Osm. yosunlan-** “yosun bağlamak, ağaç rutubetten pos tutmak” (LO, 430); **yosunlan-** “yosun bağlamak bu duvarlar, ağaçlar yosunlandı” (KAT, 1338); **GTü. yosunlan-** “yosun oluşmak, yosunla kaplanmak” (TS, 2609), **yosunlaş-** “yosunlu duruma gelmek” (TS, 2609)

yoyla- : < *yoyla-* (< *yoy+la-*) **Harezmi yoyla-** “yok etmek” (HTKT, 304a/4=20/61)

yozaqla- : < *yozaqla-* (< *yozaq+la-*) **Harezmi yozaqla-** “kilitlemek” (ME, 29-6), **yuzaqla-** “kilitlemek” (ME, 29-6); **Kıpçak yozaqladı** “kilitledi” (Kİ, 128); **yuzaqla-** “kilitlemek (BM, CC)” krş. *yozaqla-* (KıpçTS, 331)

yozla- : < *yozla-* (< *yoz+la-*) **Kıpçak yozla-** “(Koyun) kısır kalmak (İH)” (KıpçTS, 327)

yöklet- : < *yöklet-* (< *yök+le-t-*) **Karah. yöklet-** “oka yelek taktırmak” bk. *yük let-*, *Düzelt:* *yüklet-* (DLT II, 356-5); **yüklet-** “oka yelek taktırmak” bk. *yük let-*, *yöklet-* (DLT II, 356-3), **yüklet-** “oka yelek taktırmak” bk. *yöklet-*, *yüklet-* (DLT II, 356-6)

yörenle- : < *yörenle-* (< *yören+le-*) **yörenle-** “gezerek görmek, dolaşarak görmek” (TTS, 4698)

yubıla- : < *yubıla-* (< *yubi+la-*) **Karah. yubıla-** “aldatmak, hile yapmak, al etmek (Oğuz ve Kıpçak dillerince)” bk. *yupla-* (DLT II, 315-7), **yupla-** “hile yapmak, al etmek (Oğuzlarca)” bk. *yubıla-* (DLT III, 142-16); **Harezmi yupula-** “kandırmak, aldatmak, hile yapmak” (NF, 67-5)

yudruklan- : < *yudruklan-* (< *yudruk+la-n-*) **Karah. yudruklan-** “elini yumruk yapmak” (DLT III, 116-15) bk. *yumruklaş-*.

yufkala- : < *yufkala-* (< *yufka+la-*) **Harezmi yufkala-** “gevşe(l)tmek”(ME, 230-5); **yufkalat-** (**yufkalt-**) “hafifletmek, cıvıklaştırmak” (TTS, 4703)

yufkalan- : < *yufkalan-* (< *yufka+la-n-*) **Karah. yufkalan-** “yaltaklanmak, yavuncılamak” (DLT III, 203-14)

yulaklan- : < *yulaklan-* (< *yulak+la-n-*) **Karah. yulaklan-** “pınarlanmak, pınarlar çoğalmak” (DLT III, 115-10)

yularla- : < *yularla-* (< *yular+la-*) **Karah. yularla-** “yularlamak, bağlamak” (DLT III, 9-13), **yularlan-** “yularlanmak, yular takılmak” (DLT III, 114-10)

yulaş- : < *yulaş-* (<*yulaş-*) **Çağ. yulaş-** “ir̄sāl, terḥīl, tesyīr, isbāl, teşyī‘ itmek, uzatmak” (ŞSL, 633)

yulmala- : < *yulmala-* (< *yulma+la-*) **Kıpçak yulmala-** “ütmek, yakmak (CC)” (KıpçTS, 329)

yuluğla- : < *yuluğla-* (<*yuluğ+la-*) **Karah. yuluğla-** “feda etmek” (KB, 3758)

yumğakla- : < *yumğakla-* (< *yumğak+la-*) **Uyg. yumğakla-** “hap yuvarlamak” (ETG, 313); **yumğakla-** “yuvarlak biçime koymak, hap yapmak, yuvarlaklaştırmak” (EUTS, 305); **Karah. yumgaklan-** “yumak, yuvarlak yapılmak” (DLT III, 116-23); **Harezm yumalan-** “yumalanmak, yuvarlanmak” (KE, 35v14); **Kıpçak yumağla-** “yumrulamak (TZ)” (KıpçTS, 329); **yumğaklan-** “yumrulanmak, yumaklanmak (TZ)” (KıpçTS, 329); **Çağ. yumalat-** “yuvarlatmak, yumalamak, yuvarlamak” (ŞSL, 635); **Osm. yumakla-** “büküp top etmek, top şeye sap sarmak” (LO, 4319, **yumaklan-** “Bedende bazı guddeler ve bezler şişip yumru olmak. İletten kemik başları, çocukların bilekleri ve diz kemikleri haslden yumrulamak, ta’akkud etmek, rahitis peyda olmak, kesâha.” (LO, 431); **yumakla-** “1. Sarıp top yapmak, yuvarlatmak. 2. Topa iplik sarmak, ipliği yumak yapmak.” (KAT, 1339), **yumaklan-** “şişip yumru olmak” (KAT, 1339); **GTü. yumakla-** “yumak durumuna getirmek” (TS, 2614), **yumaklan-** “yumak durumuna gelmek” (TS, 2614)

yumlandır- : < *yumlandır-* (*yumlaştır-*)(< *yum+la-n-dır-*) **yumlandır-** “yumar gibi yapmak” (TTS, 4713)

yumrulan- : < *yumrulan-* (*yumru+la-n-*) **yumrulan-** “1. Yuvarlak biçim, durum almak, toplanmak, top olmak. 2. Yuvarlak hale getirilmek” (TTS, 4716); **GTü. yumrulan-** “yumru durumuna gelmek, yumru gibi olmak” (TS, 2615)

yumruklaş- : < *yumruklaş-* (<*yumruk+la-ş-*) **Harezm yumruklaş-** “yumruklaşmak” (ME, 119-4); **yumrukla-** “yumruklamak, dövmek” (KE, 241r19); **yumrukla-** “yumruklamak” (HTKT, 369b/4=28/15); **Kıpçak yoruqladı** “yumrukladı” (Kİ, 128); **yumruqladı** “yumruk ile vurdu” (Kİ, 129); **yumrukla-** “yumruklamak” (TA, 36a/12), **yumruklaş-** “yumruklaşmak” (TA, 45b/5); **yumrukla-** “yumruklamak” (KK, 34b/10), **yumruklan-** “yumruklanmak” (KK, 35a/1); **yumrukla-** “yumruklamak, yumrukla vurmak (BM, TZ)” krş. *yoruqla-* (KıpçTS, 329); **yumrukla-** “1. Yumrukla vurmak. 2. Yumrukla yoğurmak.” (KAT, 1339); **GTü. yumrukla-** “yumrukla vurmak” (TS,

2614), **yumruklan-** “yumrukla vurulmak” (TS, 2614), **yumruklaş-** “karşılıklı yumruk atmak, yumruk vurarak dövüşmek” (TS, 2614)

yumşaklan- : < *yumşaklan-* (< *yumşak+la-n-*) **Karah.** *yumşaklan-* “yumuşamak, yaltaklanmak” (DLT III, 116-19); *yumşakla-* “yumuşamak, yaltaklanmak” (KTKT, Ünlü: 418v/6=068/009); **GTü.** *yumuşaklaş-* “yumuşak bir duruma gelmek, yumuşamak” (TS, 2616)

yumurla- : < *yumurla-* (< *yumur+la-*) **Karah.** *yumurla-* “yumru yapmak, toplamak” (DLT I, 389-17), *yumurlan-* “toplanmak (Oğuzca)” (DLT II, 270-2); **Harezmi** *yumurlan-* “yığılmak” (ME, 169-6); **Kıpçak** *yumurlat-* “yuvarlamak, yuvarlak hâle getirmek” (TA, 45b/2); *yumurla-* “yuvarlaklaştırmak” (MG, 67b-9); **EAT** *yumurlan-* “bir araya gelmek, toplanmak” (AK, 30a. 645); *yumurlan-* “toplanmak, toparlanmak” (DK, 135-7); *yumurlan-* “bir araya gelmek, toplanmak” (TTS, 4721)

yumurtala- : < *yumurtala-* (< *yumurta+la-*) **Harezmi** *yumurtala-* “yumurtlamak” (ME, 232-3); *yumurtkala-* “yumurtlamak” (KE, 220r20); **Kıpçak** *yumurtla-* “yumurtlamak (İH)” krş. *yumurtla-* (KıpçTS, 321); *yumurtla-* “yumurtlamak (TZ)” krş. *yumurtla-* (KıpçTS, 330); **EAT** *yumurdla-* “yumurtlamak” (MT, 49a-2); *yumurtla-* “yumurtlamak” (TM, 109b-6); **Osm.** *yumurtla-* “tuyur yumurta doğurmak, beyz” (LO, 431); *yumurtla-* “(Kuş ve böcek ve emsali hayvanlar) Yumurta yapmak.” (KAT, 1340), *yumurtlat-* “tavuk veya diğer bir dişi kuşa yumurta yaptırmak, yumurtlamasını mucip olmak veya teshil etmek” (KAT, 1340); **GTü.** *yumurtla-* “1. Tavuk, kuş, balık vb. yumurta yapmak. 2. Bazı hayvanlar, üremek. 3. mec. Uydurup söylemek veya söylenmemesi gereken şeyi açığa vurmak” (TS, 2615), *yumurtlat-* “yumurtlama işini yaptırmak” (TS, 2616)

yumurtla- fiilinin günümüzde ‘bazı hayvanlar üremek’ anlamının yanında ‘uydurup söylemek veya söylenmemesi gereken şeyi açığa vurmak’ anlamında mecazlaştığı da görülmektedir (Atmaca, 2016: 833).

yuñla- : < *yuñla-* (< *yuñ+la-*) **Karah.** *yuñla-* “yün kırpma” (DLT III, 404-8), *yuñlat-* “yünletmek, yün kırtırmak” (DLT II, 359-24)

yuñla- : < *yuñla-* (< *yuñ+la-*) **Uyg.** *yuñla-* “< Çin. ... *yung* “barış” +*la-* kullanmak, gayret etmek, harcamak” (ETG, 313); *yungla-* “kullanmak, harcamak, yararlanmak, istifade etmek” (EUTS, 305)

yurla-: < *yurla-* (< *yur+la-*) **Karah. yurla-** “haykırmak” bk. *urıla-*, *urla-* (DLT I, 189-3)

yurtlan-: < *yurtlan-* (< *yurt+la-n-*) **Harezmi yurtlan-** “yerleşmek” (ME, 189-2); **EAT yurdlandur-** “iskân ettirmek” (MR, 221b/9); **Çağ. yurtlat-** “yurt sahibi yapmak” (ŞT, 100a-18); **Osm. yurtlandır-** “iskân etmek” (TTS, 4732), **yurtlan-** “yerleşmek, tavattun etmek” (TTS, 4732); **yurtlandır-** “yörükleri iskân etmek, îvâ” (LO, 432), **yurtlan-** “yurt tutmak, hane sahibi olmak, yerleşmek, istîân etmek, muvattan olmak, göçebelikten çıkmak” (LO, 432); **yurtlandır-** “1. Hane ve me’vâ kazandırmak, hayme-nişînleri iskân etmek. 2. Arazi kazandırmak.” (KAT, 1340), **yurtlan-** “1. İkametgâh ittihaz etmek, yerleşmek, göçebelikten kurtulup bir yerde sakin olmak. 2. Arazi ve emlâk kazanmak, arazi sahi olmak.” (KAT, 1340); **GTü. yurtlandır-** “bir kimseye veya bir toğluluğa yurt sağlamak, iskân etmek” (TS, 2618), **yurtlan-** “bir yeri yurt edinmek, yurt sahibi olmak” (TS, 2618)

yuşuqlan-: < *yuşuqlan-* (< *yuşuq+la-n-*) **Kıpçak yuşuqlandı** “laubali, fena ve şeytan gibi oldu” (Kİ, 129)

yuvâla- : < *yuvâla-* (< *yuvâ+la-*) **Harezmi yuvâla-** “yuvarlamak” (ME, 231-7), **yuvalan-** “yuvarlanmak” (ME, 234-6); **yuvalandur-** “yuvarlamak” (NF, 150-2); **Kıpçak yuvala-(II)** “yuvarlamak (TZ)” (KıpçTS, 331), **yuvalan-** “yuvarlanmak (TZ)” (KıpçTS, 331); **EAT yuvalan-** “yuvarlanmak” (TİKT, 128a/7); **yuvala-** “yuvarlamak” (TM, 78b-10); **yuvalan-** “yuvarlanmak” (DK, 277-13); **yuvala-** “yuvarlamak” (TN, 48b.13); **yuvalan-** “yuvarlanmak” (MR, 296a/11); **Çağ. yuğarlat-** “yuvarlatmak” (ŞT, 99a-16); **yuvla-** “yuvarlamak, ğılâniden” (ŞSL, 638), **yuvala-** “yuvarlamak, dürmek” (ŞSL, 638); **Osm. yuvalan-** “yuvalanmak, yuvarlanıp gitmek, kesilmek” (ZD, 2346); **yuvarlan-** “Deryâ-yı âb-ı gevher içinde yuvarlanıp / Âhir nizâm-ı lû’lû-i meknûna uymuşum” (ŞGD, G.232/2); **yuvala- (I)** “yuvarlamak” (TTS, 4735), **yuvalan- (I)** “yuvarlanmak” (TTS, 4736), **yuvlan- :** → **yuvnul- (yuvlan-, yuvlun-)** “yuvarlanmak” (TTS, 4739); **yuvarla-** “Tekerlemek, dahrece, zehkale manasına cevelân ettirmek, lokma yuvarlamak, yutmak, bel, fetr. Yuvarlamak yalan kaçırmak, tekvîr, tatmîr etmek. Devir, gerdiş ettirmek, kâğıt, kumaş tatmîr, leffetmek.” (LO, 432), **yuvarlan-** “galtân olmak, tekerlenmek, telebbut, toz toprak içinde mülevves olmak, devrilip helâk olmak” (LO, 432); **yuvarla-** “1. Döndürerek yürütmek, tekerlemek. 2. Döndürerek devşirmek, tayyetmek. 3. mec. Hırsıyla yutmak. 4. Atmak, esassız bir şey söylemek.” (KAT, 1341), **yuvarlan-** “1. Dönerek gitmek, tekerlenmek, galtân olmak. 2. Dönüp dolaşmak, tepinmek.” (KAT, 1341) **yuvarlat-** “1. Tekerletmek, döndürerek

yürüttürmek. 2. Müdevver yapmak, daire şekline koymak.” (KAT, 1341); **GTü. yuvarla-** “1. Bir şeyi bir yerden kaldırmadan eksenini çevresinde döndürerek yürütmek, tekerlemek. 2. Döndürerek tomar yapmak veya yuvarlak duruma getirmek. 3. Hızla düşürmek, devirmek. 4. mec. Sözü belirsizce, anlaşılmayacak biçimde söylemek. 5. İnanılmayacak yalanlar söylemek. 6. İstekle ve çabucak yemek veya içmek. 7. Kelimelerin bazı seslerini söylememek. 8. Sayıyı, küçük tutarlarını atarak veya ekleyerek tüm sayı durumuna getirmek” (TS, 2620), **yuvarlan-** “1. Kendi üzerinde dönerek hareket etmek. 2. Dökülerek düşmek. 3. Devrilmek, düşmek. 4. mec. Ansızın, beklenmedik bir zamanda ölmek. 5. Gitmek” (TS, 2620-2621), **yuvarlat-** “yuvarlama işini yaptırmak” (TS, 2621)

yuvala-: < *yuvala-* (< *yuva+la-*) **Kıpçak yuvaladı** “yuva yaptı” (Kİ, 129); **yuvala- (I)** “yuva yapmak (İH)” (KıpçTS, 331); **EAT yuvalan-** “yuva yapmak, yuva tutmak” (TM, 110a-8); **Osm. yuvala- (II)** “yuva yapmak” (TTS, 4736), **yuvalan- (II)** “yuva edinmek” (TTS, 4738); **yuvala-** “yuva yapmak, kuşlar mekân ittihaz etmek” (LO, 432); **yuvala-** “yuva yapmak” (KAT, 1341); **GTü. yuvala-** “yuva yapmak” (TS, 2619), **yuvalan-** “1. Ev, bark, yuva sahibi olmak, yuva kurmak. 2. Silah, görünmeyecek bir biçimde gizlenmek. 3. mec. Bir yerde birikmek, toplanmak” (TS, 2619)

yuvalan- fiilinin günümüzde ‘silah, görünmeyecek bir biçimde gizlenmek’ anlamının yanında mecazlaşarak ‘bir yerde birikmek, toplanmak’ anlamında da kullanıldığı görülmektedir (Atmaca, 2016: 835).

yuwgalan- : < *yuwgalan-* (< *yuwga+la-n-*) **Karah. yuwgalan-** “yaramazlaşmak” (DLT III, 203-13)

yüçälä-: < *yüçälä-* (< *yüçä+lä-*) **Kıpçak yüçälüdi** “yükseldi” (Kİ, 129); **yüçele-** “yükseltmek (DM, Kİ)” (KıpçTS, 331); **yücelen-** “azamet satmak, büyüklük taslamak” (TTS, 4742); **yücelet- yücelen-**. bk. *yüceltmek, yücelmek*. (KAT, 1341), **yüceltmek** “yükseltmek, ref ve i’lâ etmek” (KAT, 1342), **yücelmek** “yükselmek, irtifa ve itila etmek” (KAT, 1342)

yükeyleş- : < *yükeyleş-* (< *yükey+le-ş-*) **Harezmi yükeyleş-** “yücelmek” (ME, 126-2)

yüklä-: < *yüklä-* (< *yük+lä-*) **Uyg. yüklä-** “yüklemek” (EUTS, 306); **Karah. yükle-** “yüklemek” (DLT III, 309-23), **yüklet-** “yükletmek, yüklettirmek” (DLT II, 355-28); **yüklä-** “yüklemek” (KTKT, Kök: 37v/8=002/286), **yüklän-** “yüklenmek,

desteklemek” (KTKT, Kök: 206r/9=017/006); **Harezmi yüklet-** “yüklemek” (ME, 193-3), **yüklen-** “yüklenmek” (ME, 41-5); **yüklet-** “yüklemek” (KE, 84v10), **yüklen-** “yüklenmek” (KE, 234r15), **yüklet-** “yükletmek” (KE, 124r20); **yüklet-** “yüklemek” (HŞ, 1905); **yüklet-** “yüklemek” (NF, 18-5); **yüklet-** “1. yüklemek (HTKT, 46b/6=2/286); 2. bindirmek (HTKT, 194a/6=9/92), **yüklen-** “yüklenmek”(HTKT, 530b/3=62/5); **yüklet-** “1. (Kendi sırtına bir şey koymak); 2. Kadın gebe kalmak” (İBML, 93); **Kıpçak yüklet-** “yükletmek” (TA, 41b/6); **yüklet-** “yükletmek” (KK, 83a/2); **yüklet-** “yüklemek” (İM, 427b/2); **yüklet- (I)** “yüklemek (BV, CC)” (KıpçTS, 332); **EAT yüklet-** “yükletmek” (YZ, 92r15); **yüklet-** “yüklemek” (KY, 1305), **yüklet-** “yükletmek” (KY, 1795); **yüklen-** “üzerine almak; eziyet çekmek” (SN, 281-3); **yüklet-** “yükletmek” (ADD, 32-2); **yüklen-** “yüklenmek” (MNZ, 309-2); **yüklet-** “yükletmek” (TİKT, 216b/13); **yüklet-** “bir hayvanın sırtına yük koymak” (GT, 67a-2); **yüklen-** “yüklenmek” (MT, 52a-14), **yüklet-** “yükletmek” (MT, 47a-12); **yüklen-** “hamile kalmak” (AK, 24b. 510); **yüklet-** “yüklemek” (DK, 278-1), **yüklet** “yük taşıyan; yük vurulan, yük yüklenen hayvan” (DK, 103-13), **yüklet-** “yükletmek, yüklemek” (DK, 136-6); **yüklen-** “yüklenmek, üstüne almak, gebe kalmak” (EATKT, 597a/7), **yüklet-** “yükletmek, yüklemek, yük yüklemek” (EATKT, 48a/6); **yüklet-** “yüklemek” (MBHKT, s. 678), **yüklen-** “1. Üzerine almak, mes’uliyetini kabul etmek (MBHKT, 264b-1=62/5); 2. (Yük) yüklenmek” (MBHKT, 81b-11=7/189), **yüklet-** “1. Yüklemek (MBHKT, 23a-1=2/286); 2. Bindirmek (MBHKT, 210a-11=36/41); 3. Teklif etmek, mes’ul ve mükellef tutmak” (MBHKT, 23a-2= 2/286); **yüklen-** “yüklenmek” (MR, 268a/17), **yüklet-** “yükletmek, yüklemek” (MR, 239a/6); **yükled-** “Sabâ yili getürelî bana gîsûsı kohusın / Yükledürem kohuları bâd-ı şimâle eyle mi” (KBD, G.327/5), **yükled-** “Câna belâ kılan bili bârı degül midür / Ol bârı yükleden bana bârî degül midür” (KBD, G. 1142/1); **Çağ. yüklet-** “yüklemek” (LD, 1714), **yüklen-** “yüklenmek, yük konulmak” (LD, 214); **yüklet-** “yüklemek” (FK, 743); **yüklet-** “yüklemek” (LM, 1426), **yüklen-** “yüklenmek” (LM, XXXVI); **yüklen-** “yüklenmek” (MK, 31a-12); **yüklet-** “yüklemek” (ŞHD, 188b-4); **yüklet-** “yüklemek” (ŞT, 73a-6); **yüklet-** “yükledüb demektir” (AL, 413); **yüklet-** “eşyâyı hamıl etmek, nakl kaldırmak, bār etmek, kaldırmak” (ŞSL, 632); **yüklet-** “yüklemek, taşımak” (ÇGT, 212/13); **yüklet-** “yüklemek” (ÇFK, 103b-3); **yüklet-** “yüklemek, taşımak, kaldırmak” NH, Sİ (ÇTS, 1264), **yüklen-** “yüklenmek, yük konulmak” GN (ÇTS, 1264), **yüklet-** “yüklemek, yükletmek” GN (ÇTS, 1264), **yüklettür-** “yükletmek” GN (ÇTS, 1264); **Osm. yüklet-** “bir yükümlülük altına sokmak, sorumlu tutmak” (FD, 1375), **yüklet-** “yüklemek işini

yaptırmak” (FD, 598); **yüklet-** “yüklemek” (HD, 3063); **yükle-** “Gerd-i rāhın çihre-i ağyāra kondurmuş şabā/ Yükledük ol gāve hep rûy-ı zemīnün minnetin” (BkD, G.383/2), **yüklen-** “Bār-ı ğam-ı maḥabbeti yüklenme ey gönül/ Āhır taḥammül itmeyesin ihtimāldür” (BkD, G.96/3); **yüklen-** “yüklenmek” (FgD, K.6/17); **yükle-** “bir yere, taşınması için belli ağırlıkta eşya veya araç gereç koymak” (NbDS, G.147/9) “Seyl-āb-ı kazā üştür-i emvācına yükler / Sen eylemedin hırmen-i ümmīdünü ta‘şīr”; **yükled-** “Yükledüp maḥmiline ecr ü meşūbatı tamām / Ka‘be hem-rāhı olup kıble-i ‘irfān geliyor (KçzİMD, 141); **yüklendir-** “gebe bırakmak, hamile etmek” (TTS, 4754); **yükle-** “eşyayı hamletmek, nakil kaldırmak” (LO, 433), **yüklen-** “Tahmil, taahhüt etmek, zîr-i bâra girmek. Binmek gibi diğerine bar olmak, birine ağırlık vermek, ihtimal olmak, zahmet etmek, ziyade kuvvet ile dayanıp ezmek, yormak, zorlamak” (LO, 433), **yüklet-** “hayvanı eşya ile tahmil etmek, insana bâr-ı sakîl tahmil etmek, isnat etmek” (LO, 433); **yükle-** “kendi sırtına eşya ve eşkâl koymak, hamletmek, kaldırmak” (KAT, 1342), **yüklen-** “1. Sırtına yük konmak, tahmil olunmak. 2. Eşya ve hamule ile doldurulmak. 3. (Eşya ve eşkâl) hayvanın sırtına konmak veya gemi ve araba doldurulmak. 4. Haml ve isnat olunmak. = ft. 1. Kendi sırtına yük almak. 2. Birine bâr olup zahmet ve sıklet vermek, musallat olmak.” (KAT, 1342), **yüklet-** “1. Bir hayvan veya hamalın sırtına eşya ve eşkâl koymak, tahmil etmek. 2. Veya araba vesaireye eşya vesaire doldurmak. 3. Ağır bir bâr ve vazife koymak. 4. Bir kabahati birine haml ve isnat etmek.” (KAT, 1342); **GTü. yükle-** “1. Bir yere, taşınması için belli ağırlıkta eşya veya araç gereç koymak. 2. Bir bilgisayar, disket vb.ne gerekli bilgileri aktarmak. 3. Belli bir hizmeti kullanabilmek için özel bir karta gerekli verileri aktarmak. 4. mec. Bir yükümlülük altına sokmak, sorumlu tutmak. 5. mec. Bir suçu birinin üstüne atmak” (TS, 2622), **yüklen-** “1. Yükleme işi yapılmak veya yükleme işine konu olmak. 2. Kendi ağırlığını başka bir şey üzerine vermek, bedeniyle abanmak. 3. Bir yükü taşımayı üstüne almak. 4. mec. Üstüne düşmek, zorlamak. 5. mec. Bir şeyi yapmayı kabul etmek, üstüne almak” (TS, 2622), **yüklet-** “yükleme işini yaptırmak” (TS, 2623), **yüklettir-** “yükletme işini yaptırmak” (TS, 2623)

yüklä-: < *yüklä-* (<*yük+lä-*) **Kıpçak yüklädi** “kefil oldu” (Kİ, 130)

yünglet-: < *yünglet-* (<*yüng+le-t-*) **Harezmi yünglet-** “korkutmak” (ME, 216-4)

yüngülle-: < *yüngülle-* (< *yüngül+le-*) **Harezmi yüngülle-** “1. yerinden oynatmak, harekete geçirmek (HTKT, 277a/1=17/64); 2. küçük görmek, küçümsemek (HTKT,

470b/5=43/54); 3. cehalete sürüklemek”(HTKT, 18b/8=2/130); **yünüllet-** “hafif nazarıyla bakmak, istihfaf etmek” (KAT, 1343)

yüngüllen- : < *yüngüllen-* (< *yüngül+le-n-*) **Harezmi yüngüllen-** “sevinmek” (ME, 147-6)

yünle- : < *yünle-* (< *yün+le-*) **yünle-** “tüy takmak” (TTS, 4767)

yüreklen- : < *yüreklen-* (< *yürek+le-n-*) **Karah. yüreklen-** “cesaret göstermek, yiğitlenmek” (DLT III, 115-12); **Harezmi yüreklen-** “yüreklenmek, korkmamak, cesur olmak” (KE, 223r5), **yüreklendür-** “cesaret vermek” (KE, 225r11); **yüreklen-** “yüreklenmek” (HŞ, 3763); **yüreklen-** “cesaretlenmek” (NF, 369-2); **Kıpçak yüreklendür-** “cesaretlendirmek” (İM, 294a/5); **EAT yüreklen-** “cesaretlenmek” (TİKT, 20a/14); **yüreklen-** “yüreklendirmek, cesaretlendirmek” (EATKT, 191a/4); **yüreklen-** “korkusuz duruma gelmek, yiğitlenmek, cesaretlenmek” (HD, 4016); **yüreklen-** “Belde turur ol hançer-i gaddâra ne dursin / Gâyetde yürekledi dil-i zâra tayandı” (ŞYD, G.448/4); **yüreklendir-** “cesaret vermek, cesaretlendirmek” (TTS, 4769), **yüreklen-** “cesaretlenmek” (TTS, 4770); **yüreklendir-** “Teşcî, iğrâ etmek, yürek vermek, teşvik. Türkîde kindirmek.” (LO, 433), **yüreklen-** “ictisâr, yürek almak, sonradan cüret cesaret gâret etmek, cerî, küstah olmak” (LO, 433); **yüreklendir-** “yürek vermek, teşci ve teşvik etmek” (KAT, 1343), **yüreklen-** “cesaretlenmek, cür’et peyda etmek” (KAT, 1343); **GTü. yüreklendir-** “birine yüreklilik, cesaret vermek” (TS, 2628), **yüreklen-** “korkusuz duruma gelmek, yiğitlenmek, cesaretlenmek” (TS, 2628)

yürgenlen- : < *yürgenlen-* (< *yürgen+le-n-*) **EAT yürgenlen-** “(Herhangi bir kesici cisim) keskin hâle getirilmek” (MR, 295a/21)

yürügenlen- : < *yürügenlen-* (< *yürügen+le-n-*) **yürügenlen-** “tırâş edilmek, cilâlanmak” (TTS, 4775)

yüvütle- : < *yüvütle-* (< *yüvüt+le-*) **Kıpçak yüvütle-** “teselli etmek (CC)” (KıpçTS, 333)

yüzlän- : < *yüzlän-* (< *yüz+lä-n-*) **Uyg. yüzlän-** “yüz çevirmek” (EUTS, 307); **Karah. yüzlen-** “yüzünü dönmek; saygı sahibi olmak; halktan hizmet istemek” (DLT III, 111-4); **yüzlän-** “yüz çevirmek, yönelmek” (KTKT, Kök: 102v/3=006/079); **Harezmi yüzlen-** “saygı ve itibar sahibi olmak” (KE, 113v12); **yüzle-** “yönelmek, yüzünü dönmek” (MM, 234/2); **yüzle-** “mürailik etmek” (İBML, 93); **Kıpçak yüzlüdi** “yüzüne vurdu,

itap etti”(Kİ, 131); **yüzlen-** “yönelmek” (İM, 295b/1), **yüzlendür-** “yöneltmek” (İM, 295b/3); **yüzleş-** “yüzleşmek (TZ)” (KıpçTS, 333); **EAT yüzle-** “yüzleştirmek” (YE, 50r4); **yüzleş-** “yüz döndürüşmek” (YZ, 9r14); **yüzleş-** “karşı karşıya gelmek” (TİKT, 72a/9); **yüzle-** “karşılama” (BH, 11B/7); **yüzlen-** “yüzünü dönmek, yönelmek, +A doğru ilerlemek” (DN, 847); **yüzle-** “Sabâha çıharmışdur mahmûr gözler/ Yayını kurıp âşık gönlin gözler / Men anı cefâsıyçün yüzlemedüm / Ol meni ışkum içün bin gez yüzler” (KBD, t1433/1); **Çağ. yüzlen-** “yüzünü dönmek, yönelmek, -e doğru ilerlemek, ilgilenmek; düzelmek” (BV, 327/6); **yüzlen-** “yönelmek, istikametini almak” (FK, 518/5); **yüzlen-** “yönelmek; ilgilenmek; iyileşmek” (LM, 3155); **yüzlen-** “yüzyüze gelmek” (MN, 54A/11); **yüzlen-** “karşısına çıkmak” (NC, 25B/12), **yüzlendür-** “ortaya çıkarmak” (NC, 4A/2); **yüzlen-** “yönelmek, istikametini almak” (MK, 58b-11); **yüzlen-** “gelmek, hasıl olmak; gitmek, yönelmek; duçar olmak; kendini bir işe vermek, çalışmak, uğraşmak; anlatılmak, sözü edilmek; teveccüh etmek, yönelmek; gelmek; bir sıkıntı musallat olmak; olmak; yüz yüze gelmek, karşı karşıya kalmak; meydana gelmek” (RSL, T700a1); **yüzlen-** “ayrılmak, uzaklaşmak” (HBD, 138/3); yüz tutmak, yönelmek (HBD, 51/2); **yüzlen-** “yüz çevirmek, teveccüh” (ŞHD, 65a-12); **yüzlen-** “yüzünü, dönmek, yönelmek, -e doğru ilerlemek; ilgilenmek; düzelmek, iyileşmek” (BD, 114/1); **yüzlendi** “yüz tutdı demektir teveccüh manasına” (AL, 414); **yüzleş-** “bir şey’e yüz tutmak, yüze ablağ etmek, rû-be-rû” (ŞSL, 629), **yüzleştir-** “muvâcehe etmek, rû-be-rû gelmek, muhâkeme olmak” (ŞSL, 630); **yüzleş-** “yüzleşmek” (ÇGT, 66/13); **yüzlen-** “yüzünü dönmek, yönelmek, gelmek, hasıl olmak, çalışmak; ilgilenmek” NH, YED, CD, (ÇTS, 1266), **yüzler-** “yüzünü dönmek, yönelmek” GN (ÇTS, 1266); **yüzle-** “1. Yüzünü döndürmek, teveccüh etmek. 2. Yüze vurmak” (TTS, 4785-4786); **yüzle-** “yüze vurmak, alenen itham ve itap etmek, yüz geçirmek” (LO, 434), **yüzleş-** “muvacehe olmak, rû-be-rû gelmek, muhakeme olmak” (LO, 434), **yüzleştir-** “muvacehe etmek, yüz yüze getirmek” (LO, 434); **yüzle-** “1. Yüzüne karşı itâb ve serzeniş etmek. 2. Yüz geçirmek. 3. Muvacehe etmek, karşı karşıya getirmek.” (KAT, 1345), **yüzleş-** “yüz yüze gelmek, muvacehe olmak, rû-be-rû olmak” (KAT, 1345), **yüzleştir-** “yüz yüze getirmek, muvacehe etmek, rû-be-rû eylemek” (KAT, 1345); **GTü. yüzle-** “1. Kusurunu veya suçunu yüzüne karşı söyleyip birini utandırmak. 2. Şımartmak. 3. Yastık, yorgan vb.nin yüzlerini değiştirmek” (TS, 2635), **yüzlen-** “şımartmak, yüz bulmak” (TS, 2635), **yüzleş-** “1. Bir olayı ileri sürenle, inkâr eden kimseler yüz yüze gelerek sözlerini tekrarlamak. 2. Yüz yüze gelmek. 3.

mec. Farkına varmak, iyice anlamak” (TS, 2635), **yüzleştir-** “iki tarafın yüzleşmesini sağlamak” (TS, 2635)

yüzlen- fiilinin anlam genişlemesi yoluyla çeşitli anlamlarda tarihi Türk dili metinlerinde yer alan kullanımlarıyla karşılaşılmaktadır. Günümüzde **yüzle-** fiilinin anlam dairesini genişlettiği görülmektedir (Atmaca, 2016: 720). **yüzlen-** fiili ise ‘şımarmak, birinden yüz bulmak’ anlamıyla uzak bir anlama geçmiştir (Atmaca, 2016: 952).

zaferlen- : < **zaferlen-** (< **zafer+le-n-**) **EAT zaferlen-** “zafer sahibi olmak” , “Şikeste zülfüne niçe ki tolaşa gönülüm / Adûnun urıcağaz kalbine zaferlenürem” (KBD, G. 1166/2)

zâğlan- : < **zâğlan-** (< **zâğ+la-n-**) **Osm. zâğlan-** “bilenmek, keskinletilmek” (BkD, Mtl 9) “Kesdi ‘ırkın Kargâ-zâdedür diyen düşmenlerüñ / Zâğlanmış bir kılıçdur Bâkıyâ şî‘rûñ senüñ”; **zağla-** “keskinletmek” (TTS, 4803); **zağla-** “kılıç ve bıçağa bilemekle cilâ vermek, kılağılamak” (KAT, 1348); **GTü. zağla-** hlk. “bilemek” (TS, 2640)

zah(ı)mıla- : < **zah(ı)mıla-** (<**zah(ı)m+la-**) **EAT zah(ı)mıla-** <Fa.+T. “yaralamak” (SN, 323-2)

zahmleş- : < **zahmleş-** (<**zahm+le-ş-**) **Kıpçak zahmleş-** “sıkışmak” (İM, 309a/4)

za‘îfla- : < **za‘îfla-** (< **za‘îf+la-**) **Çağ. za‘îfla-** <Ar.+T. “zayıf ve hor görmek” (ÇGT, 16/13); **zayıfla-** “kuvvetsiz ve nâ-tüvân olmak yahut arıklamak” (KAT, 1354), **zayıflat-** “kuvvetsiz ve dermansız yahut arık lâgar etmek” (KAT, 1354); **GTü. zayıfla-** “zayıf duruma gelmek” (TS, 2647), **zayıflat-** “zayıf olmasına yol açmak” (TS, 2647)

zamkla- : < **zamkla-** (< **zamk+la-**) **zamkla-** “zamk suyu sürmek, samg-ı mahlûlile yapıştırmak” (KAT, 1351), **zamklan-** “zamk suyu sürülmek veya bununla yapışmak, yapıştırılmak” (KAT, 1351), **zamklat-** “zamk suyu sürdürmek veya onunla yapıştırtmak” (KAT, 1351); **GTü. zamkla-** “zamk sürmek” (TS, 2643), **zamklan-** “zamklama işine konu olmak” (TS, 2643)

zarîflen- : < **zarîflen-** (<**zarîf+le-n-**) **Çağ. zarîflen-** “süslenmek, incelmek” (LD, 2009)

zarlan- : < **zarlan-** (< **zar+la-n-**) **zarlan-** “ağlayıp sızlamak” (TTS, 4804); **GTü. zarılan-** “içli içli ağlamak” (TS, 2646)

zebānlan- : < **zebānlan-** (<**zeban+la-n-**) **Osm. zebānlan-** “dillenmek, dile gelmek, konuşmak” (NDS, G.44/6)

zebunla- : < *zebunla-* (< *zebun+la-*) **zebunla-** “zayıf ve kuvvetsiz düşmek, zayıflamak” (KAT, 1355); **GTü. zebunlaş-** “zebun bir duruma gelmek, zayıflamak” (TS, 2648)

zebille- : < *zebille-* (< *zebīl+le-*) **Kıpçak zebille-** <Ar. +T. “pislemek (BV)” (KıpçTS, 336); **zibille-** “pislemek (Gİ, KF, MS)” (KıpçTS, 337)

zecirle- : < *zecirle-* (< *zecir+le-*) **EAT zecirle-** <Ar.+T. “eziyet etmek” (MR, 147b/9)

zedelen- : < *zedelen-* (< *zede+le-n-*) **Osm. zedelen-** “vurma, çarpma, delme sonucu berelenmek, ezilmek” (NbDS, G.473/2) “Oldı encāmı girān ‘ömr-i sebük-reflāruñ / Zedelendi ucı destār-ı mülāyim-tāruñ”; **zedele-** “1. Vurmak, berelemek, çürütmek. 2. Zarar ve hasara duçar etmek, rahnedār eylemek.” (KAT, 1355), **zedelen-** “1. Vurulmak, berelenmek, çürümek. 2. Zarar ve hasara duçar olmak.” (KAT, 1355); **GTü. zedele-** “1. Hafifçe yaralamak. 2. mec. Zarar vermek” (TS, 2648), **zedelen-** “1. Vurma, çarpma, delme sonucu berelenmek, ezilmek. 2. Zarar görmek” (TS, 2648)

zemzemle- : < *zemzemle-* (< *zemzem+le-*) **Osm. zemzemle-** “Zemzemledi agyârūñ alup câm-ı şarâbın / Gösterdi bize ol leb-i şîrîn şekker-âbın (NAD, E/55); **zemzemle-** “zemzem suyu ile karıştırmak” (NbDS, G.312/14) “Ne gam sâkî eğer şahbâ dükenise âb hâzırdur / Senūñ zemzemleyüp de sunduğuñ vişn’âbdan kalmaz”

zencirle- : < *zencirle-* (< *zencir+le-*) **Harezmi zencirle-** <Fa. +T. “zincirlemek, zincire vurmak” (KE, 62r9); **zincirle-** “1. Zincire vurmak, zincirle bağlamak. 2. Zincir gibi yukarıdan aşağıya sıralamak” (KAT, 1365), **zincirlen-** “zincir gibi yukarıdan aşağıya sıralanmak, teselsül etmek” (KAT, 1365); **GTü. zincirle-** “1. Zincirle bağlamak. 2. Art arda, peş peşe gelmek” (TS, 2661), **zincirlen-** “1. Zincirle bağlanmak. 2. Birbirine sıkıca bağlanmak. 3. mec. Art arda, peş peşe sıralanmak” (TS, 2661)

zenginle- : < *zenginle-* (< *zengin+le-*) **zenginle-** “bayırmak, maldâr olmak, istihsâl-i mâl ve servet etmek” (KAT, 1358); **GTü. zenginle-** “zengin duruma gelmek” (TS, 2651), **zenginlen-** “zengin duruma gelmek” (TS, 2651), **zenginleş-** “zengin duruma gelmek” (TS, 2651), **zenginleştir-** “zengin duruma getirmek, zenginleşmesini sağlamak” (TS, 2651)

zevklen- : < *zevklen-* (< *zevk+le-n-*) **Osm. zevklen-** “zevklenmek”, “Zevklendik gece tanbûru biraz söyletdik / Mutrıbın inmedi zâlim ser-i zânûsundan (ND, N4/2); **zevklendir-** “istihza ettirmek, bâ’is-i istihzâ olmak” (KAT, 1360), **zevklen-** “eğlenmek,

istihza etmek” (KAT, 1360); **GTü. zevklendir-** “ zevklenme işini yaptırmak” (TS, 2653), **zevklen-** “1. Zevk duymak, hoşlanmak. 2. mec. Bir kimse ile alay etmek, eğlenmek. 3. mec. Haz alınacak, güzel bir duruma gelmek” (TS, 2653)

zevzeklen- : < zevzeklen- (< zevzek+le-n-) **Osm. zevzeklen-** “taşmak, çıkışmak gibi atan tavır kullanmak” (LO, 438); **zevzeklen-** “zevzeklik etmek, eli ağzı durmayıp münasebetsiz kavil ve harekette bulunmak, hiffet-i mizâcla gevezelik etmek” (KAT, 1360); **GTü. zevzeklen-** “gevezelenmek” (TS, 2653)

zeyreklen- : < zeyreklen- (< zeyrek+le-n-) **zeyreklen-** “anlayışlı görünmek” (TTS, 4807)

zihla- (zihle-) : < zihla- (< zih+la-) **zihla- (zihle-)** “kenarlarına zih çekmek, şerit ve kaytanla veya çizgi ve pervazla etrafını çevirmek” (KAT, 1361); **GTü. zihla-** “kenarına zih geçirmek” (TS, 2654), **zihlan-** “zihlamak işi yapılmak” (TS, 2654)

zimbala- : < zimbala- (< zimba+la-) **zimbala-** “zimba vurmak, zimba ile delmek” (KAT, 1361), **zimbalat-** “zimba vurdurmak, zimba ile deldirmek” (KAT, 1361); **GTü. zimbala-** “1. Bir şeyin üzerinde zimba ile delik açmak. 2. argo Bıçaklamak, bıçakla vurmak, öldürmek.” (TS, 2655), **zimbalan-** “zimbalama işi yapılmak” (TS, 2655), **zimbalat-** “zimba ile delik açtırmak” (TS, 2655)

zıpla- : < zıpla- (< zıp+la-) **Osm. zıpla-** “hoplamak, sıçramak” (LO, 438); **zıpla-** “sıçramak, yukarıya doğru zıp diye atılmak, hoplamak” (KAT, 1362), **zıplat-** “sıçratmak, hoplatmak” (KAT, 1362); **GTü. zıpla-** “1. Bir yere çarpıp yukarı fırlamak. 2. Sevinçten veya oyun yapmak için bulunduğu yerde havaya doğru fırlamak.” (TS, 2656), **zıplat-** “zıplama işini yaptırmak, hoplatmak, sıçratmak” (TS, 2656)

zırla- : < zırla- (< zır+la-) **Osm. zırla-** “ziyade ses ile vızırdamak, ziyade miktar zuhur etmek, çocuk durmayıp teşekkî ve tebkî etmek, zırıldamak zırıl zırıl ter atmak, bol seyelân” (LO, 438-439); **zırla- fl. ve: zırıldamak** “ziyade sesle vızırdamak, durmayıp zırlı ve gürültü etmek, dırlanmak” (KAT, 1362); **GTü. zırla-** “zırıldamak” (TS, 2657), **zırlat-** “zırlamasına sebep olmak” (TS, 2657)

zırvala- : < zırvala- (< zırva+la-) **zırvala-** “pek münasebetsiz ve gülünç bir surette söylemek” (KAT, 1362); **GTü. zırvala-** “boş ve anlamsız sözler söylemek, saçmalamak” (TS, 2657)

zībālan- : < *zībālan-* (< *zībā+la-n-*) **Çağ. zībālan-** (<Fa.+T.) “süslenmek, güzelleşmek” YED (ÇTS, 1280); **Osm. zībālan-** “güzellenmek” (BkD, G.151/5) “Ehl-i dil cāme-i dība ile zībālanmaz / Bâkıyā ‘ârif olan kimseye bir şāl yiter”

ziftlen- : < *ziftlen-* (< *zift+le-n-*) **Kıpçak ziftlen-** “ziftlenmek” (İM, 415b/3); **Osm. ziftlen-** “zehirlenip yemek, zift yutmak” (LO, 439); **ziftle-** “zift sürmek, ziftle kaplamak ve tıkamak” (KAT, 1363), **ziftlen-** “Ziftle tılâ edilmek, zift sürülmek = *fl.* [Tahkir ve beddua makamında] haram yemek.” (KAT, 1363); **GTü. ziftle-** “zift sürmek, ziftle kaplamak” (TS, 2658), **ziftlen-** “1. Zift sürülmek, ziftle kaplanmak. 2. mec. Bir işten kendine yolsuz kazanç sağlamak. 3. Yemek” (TS, 2658)

zindānla- : < *zindānla-* (< *zindan+la-*) **Harezmi zindānla-** “zindana atmak” (KE, 157r21); **zindanla-** “hapsetmek” (İBML, 93); **Kıpçak zindānla-** “hapsetmek” (TA, 36b/5); **EAT zindanlan-** “hapsedilmek” (MBHKT, 174b-11=26/29), **zindānla-** <Fa.+T. “zindana atmak” (MR, 33b/1); **zindanla-** “zindanda hapsetmek” (TTS, 4810)

zînetle- : < *zînetle-* (< *zînet+le-*) **zînetle-** “bezemek, süslendirmek, tezyin etmek, ziynet vermek” (KAT, 1365), **zînetlen-** “bezenmek, süslenmek, tezyin etmek” (KAT, 1365)

ziyadeleş- : < *ziyadeleş-* (< *ziyade+le-ş-*) **ziyadeleş-** “çoğalmak, artmak, tezayüt etmek” (KAT, 1366), **ziyadeleştir-** “artırmak, çoğaltmak” (KAT, 1366); **GTü. ziyadeleş-** “çoğalmak” (TS, 2662), **ziyadeleştir-** “çoğaltmak” (TS, 2662)

ziyafetle- : < *ziyafetle-* (< *ziyafet+le-*) **ziyafetle-** “ziyafet çekmek” (TTS, 4808); **GTü. ziyafet çekmek** (veya **vermek**) “konukları yemekli ağırlamak” (TS, 2662)

ziyâlan- : < *ziyâlan-* (< *ziyâ+la-n-*) **Osm. ziyâlan-** “aydınlanmak” (ZD, 2350)

ziyānla- : < *ziyānla-* (< *ziyan+la-*) **Karah. ziyānla-** “zarar vermek” (KTKT, Kök: 93r/4=005/105); **EAT ziyānlan-** <Fa.+T. “zarar uğramak” (EATKT, 47b/1); **GTü. ziyān etmek** “1. Yersiz, boş yere harcamak. 2. Zarara uğratmak” (TS, 2662)

ziyaretleş- : < *ziyaretleş-* (< *ziyaret+le-ş-*) **EAT ziyaretleş-** “ziyaret etmek, karşılıklı ziyarette bulunmak” (KT, 56/7); **GTü. ziyaret etmek** “1. Birini görmeye gitmek. 2. Bir yeri görmeye gitmek” (TS, 2662)

zorla- : < *zorla-* (< *zor+la-*) **Çağ. zorla-** <Fa.+T. “bir şeyi zorlamak, icbar etmek, zorla birisine bir şey yaptırmak” ŞSL (ÇTS, 1283), **zorlat-** “zoraki birisinden bir şeyi

aldırmak, zor verdirmek” ŞSL (ÇTS, 1283); **Osm. zorla-** “icbar, güç etmek, cebir, ibrâm” (LO, 439); **zorla-** “zorla işletmek, icbar etmek, çok ibram etmek” (KAT, 1367); **GTü. zorla-** “1. Birine bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, boyun eğdirmeye çalışmak, zor kullanmak, mecbur etmek. 2. Açılması, kırılması, sökülmesi gereken şeyler için güç kullanmak. 3. Üstelemek, ısrar etmek” (TS, 2664), **zorlan-** “zorlama işi yapılmak” (TS, 2664), **zorlaş-** “zor duruma gelmek, güçleşmek” (TS, 2664), **zorlaştı-** “zor duruma getirmek, güçleştirmek” (TS, 2664)

züğürtle- : < **züğürtle-** (< **züğürt+le-**) **züğürtle-** “parayı kaybedip parasız kalmak, müflis olmak” (KAT, 1368); **GTü. züğürtle-** “parasız, meteliksiz kalmak, züğürt duruma gelmek” (TS, 2666), **züğürtleş-** “züğürt duruma gelmek” (TS, 2666)

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHÎ TÜRK DİLİ METİNLERİNDE YER ALAN +IA-; +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- YAPILARININ GÜNÜMÜZDEKİ ŞEKİLLERİYLE MUKAYESESİ

2.1. Tarihî Türk Lehçelerinde +IA- Alt Tabanında Yer Alan Ancak Günümüzde Kullanımı Bulunmayan Yapılar

abanla- “abanarak büyük adım atmak, adımla bol bol ölçmek” (LO, 3)

‘aceble- <Ar. +T. “şaşırmak, hayret etmek” (YZ, 25v8)

acığla- “acınmak, gücenmek” GN (ÇTS, 5)

adhıkla- “şaşalamak” (DLT III, 339-19)

adığla- “ayılaşmak, ayı gibi olmak” (KB, 2311)

adırtla- / **ayırtla-** “ayırarak, ayıklamak” (ETG, 91)

ayırta- “ayrılmak” (Kİ, 8)

ayruqla- “başkalaştırmak” (Kİ, 8)

afatla- “afet etmek, kıyameti koparmak, ifşâ-i mühim, lâkırdı kaçırmak, ağız bozmak” (LO, 7)

ağarla- “çıkarmak, yükselmek” (KTKT, Ünlü: 360v/1=043/033)

ağızla- “ağza vurmak; ağız açmak” (DLT I, 302-1, 302-3)

ağırtla- “çökertmek” (EATKT, 644a/6)

ağaçla- “sopa ile dövmek” (TTS, 28)

ağsumla- “sarhoş olarak kavga etmek” (KB, 6140)

akıla- “selek –cömert- saymak; selekliğe – cömertliğe- nispet etmek, seçmek” (DLT I, 310-13)

akla- “kötülemek, fenalamak: gücü yetmemek, muktedir olmamak” (EUTS, 9)

alatla- “ivmek, telâş” (LO, 13)

avlavla- “telhîb itmek, ‘alevlemek, şulelenmek” (ŞSL, 54)

alçakla- “tahkir etmek” (TTS, 91)

algışla- “hayır dua etmek” (DM, 24a/14)

altmışla- “had sittine ermek” (LO, 16)

altunla- “altınla süslemek” (ME, 65-8)

aluqla- “palanı düzeltmek, hazırlamak” (Kİ, 3)

amaçla- “nişanlamak, nişan almak” (DLT I, 299-19)

anaçla- “kocamak, irileşmek, kurnaz olmak” (LO, 18)

anala- “ana edinmek, ana demek” (DLT I, 311-1)

anbârla- “anbarlamak, depolamak” (KE, 90r16)

ançula- “takdim etmek, teslim etmek” (OY, KT D32)

añıla- “anırmak” (DLT I, 311-13)

ansala- “Ansılamak. Bir adamın andırmacasına taklidini yapmak, mukallit evzâi kullanmak, soytarılık etmek.” (LO, 19)

andla- “and içirmek, yemin ettirmek” (TTS, 147)

anukla- “hazır bulunmak” (DLT I, 305-21)

apıla- “okşamak, gönlümü hoş etmek”

(SN, 286-15)

ârâyışle- “süslemek, süsleyiş” (NAD, E/8)

arbala- “büyülemek, sihirlemek” (EUTS, 18)

arçıla- Moğ. “tartışmayı kesmek” (CC) (KıpçTS, 10)

arpala- “arpa vermek” (DLT I, 316-3)

arşlanla- “arşlanlaşmak, arşlan gibi olmak” (KB, 2314);

artla- “(başına) vurmak” (KB, 3048)

asğança-ula- “alay etmek, gülünç duruma düşürmek, hafife almak, küçümsemek” (AY, 136.14.)

aşşıla- “kâr etmek, kazanç sağlamak” (TZ) (KıpçTS, 14)

asurla- “bk. *azurla-*” (AH, 278)

‘aşıqla- “âşık olmak, sevmek, gönlünü kaptırmak” (DK, 98-6)

aşla- “yemek yemek” (EUTS,23); **aşla-** “kap kenetlemek” (DLT I, 286-17); **aşla-** “sarmak, bağlamak” (ME, 72-4)

aşukla- “aşık kemiğine vurmak” (DLT I, 305-3)

atağla- “peymân u nezr ve vad etmek, nişânlamak” (ŞSL, 25)

atğula- “tîr-endâzlık etmek, irmâ etmek.” (ŞSL, 27),

atızla- “ark açmak, set yapmak, toprağı parçalara ayırmak, evlek yapmak.” (DLT I, 301-13)

adla- “ad vermek, adlandırmak” (TTS, 20)

afla- “atlanmak, ata binmek” (HŞ, 4069)

avrıla- “yay kurmak, çarpmak” (LO, 29)

avurla- (II) “çalmak” (TZ) (KıpçTS, 17)

awağla- “nazlanmak (403) < *awağ* naz, kapris, yapmacık arzu (2680)” (KBSY,102)

ayala- “el ayalarını birbirine vurmak” (DLT III, 328-20)

aydınla- “aydınlatmak” (TZ) (KıpçTS, 17)

ayğakla- “1. Bir kimse hakkında bilgi vermek (CC) 2. Birini şikâyet etmek (CC)” (KıpçTS, 18)

ayığla- “kötülemek” (AY, 134.11-12)

ayıla- “değer vermek, el üstünde tutmak” (KKMU, 36b/9)

ayıyla- “iftira etmek (4463) < **ayıy* iftira” (KBSY, 102)

ayla- “dönmek, dolaşmak” (SD, 91)

azādla- “serbest bırakma” (KFT, 144b/35)

azıgla- “azı dişıyla ısırarak; azı dişine vurmak.” (DLT I, 304-3)

azîzle- “değerli kılmak” (HŞ, 2801)

azla- “az görmek, azımsamak” (KB, 3234)

azuqla- “ta‘ām yidirmek, gızā virmek” (ŞSL, 41)

bagırla- “bağına vurmak; yayın tutamağını düzeltmek” (DLT III, 331-14)

balabanla- “1. İrileşmek, şişmek, iri ve şişman olmak. 2. Lâkırdıyı ağızda çiğneyip sarhoş gibi söylemek.” (KAT, 99)

balçıklıla- “çamur sürmek” (TA, 44a/2)

baluqla- “balık avlamak (CC)” (KıpçTS, 23)

barla- “Allah’ın varlığını kabul etmek” (KE, 41v19)

barla- “cüst-cü etmek, tefahhus ve tefakhud etmek. terdud ve faj ve hâş ve

tekāpū” (ŞSL, 148)

başhuncıla- “baskın, akın” (ME, 102-2)

basutla- “desteklemek, yardım etmek” (Üİ, 115a 2)

başakla- “başak, demir uç takmak” (DLT III, 337-10)

başla- “yaralamak” (KB, 2517)

baştalla- “hasmın hamlesini savuşturmak, boşa çıkarmak” (MG, 65b-9)

bavla- “zorlamak, zorla açmak (?)” (TTS, 458)

bayla- “değerlendirmek, yüceltmek” (SN, 70-8)

bayramla- “bayram etmek” (ME, 102-4)

büzürlü- “kabul etmek” (KTKT, Kök: 5v/5=002/037)

bädüklü- “büyümek, yükselmek” (EUTS, 37)

becidle- “1. Sıkı, ciddî tutmak, sıkıştırmak. 2. Tâcil etmek” (TTS, 475-476)

bederle- “mükâfatlandırmak” (KE, 12v16)

bedizle- “süslemek” (IrkB, 28)

begle- “bey saymak, bey diye ad vermek” (DLT III, 293-1)

bekle- “hıfz etmek, ezberlemek” (NF, 207-9)

belekle- “armağan kılmak, vermek; hediye etmek” bk. belikle- (DLT III, 340-12)

bellüle- “belli etmek, tayin etmek” (TTS, 498)

beñle- “nişan koymak” (TTS, 509)

beñzetle- “benzetmek (MS)” (KıpçTS, 27)

beñile- “sevinmek, mutlu olmak, iyi vakit geçirmek” (ETYSVİ, 723)

berüberle- “birliktelik sağlamak” (KFT, 137b/23)

bergele- “enselemek” (İBML, 18)

bīmārla- “hastalanmak” (NbDS, G.359/6)

birkälü- “verme kabiliyetinde ve gücünde olmak” (EUTS, 44)

bitikle- “yazmak” (İBML, 20)

bitle- “bit aramak” (DLT III, 291-18)

biyerle- “1. Kabul etmek, almak. (MBHT, 25a-7=3/37) 2. Duasını kabul etmek, icabet etmek” (MBHT, 156a-6=21/84)

boğala- “inek yavrusunu doğurmak, bızlamak” (LO, 58)

bogmakla- “dügülenmek” (DLT III, 351-1)

boğla- “boğlamak, bohçalamak” (DLT III, 292-13)

bolcarla- “bir araya gelmek ve tecemmu etmek üzere vad vermek; em’iyyet ve yığın için bir yere toplanmak” (ŞSL, 180)

botula- “(deve) doğurmak” (IrkB, 5)

boyla- “destan söylemek, hikâye anlatmak” (DK, 34-11)

boyunla- “boyuna vurmak” (DLT III, 145-23)

bögürle- “böğüre vurmak; harp safını karşılaşmadan sağ veya soldan vurup yenmek” (DLT III, 332-7)

bölekle- “bölüklemek. taksım ve takti etmek. pare pare eylemek; cüda cüda, lahte lahte, ayrı ayrı, denk denk, pay pay” (ŞSL, 182)

buğla- “bulamak, karıştırmak (Kİ)

buhūrla- “tütsülemek” (KK, 82b/10)

bulula- “karıştırmak” (ETG, 270)

bulunla- “ganimet almak” (Kİ, 23)

bunıla- “ayıplamak” (Kİ, 23)

burcala- “yakmak” (SN, 188-6)

burtala- “altın varaklar veya kırıntılar yapıştırmak” bk. türtele- (DLT III, 352-4)

burunduğla- “burunduk takmak” (KE, 190r12)

butarla- “parçalamak, yırtmak, parça parça etmek” (EUTS, 55)

butakla- “budamak” (DLT III, 337-1)

butla- “buduna vurmak; budunu ısırmak” (DLT III, 291-15)

buyanla- “iyilik etmek, hizmet etmek” (EUTS, 55)

buyurla- “hediye vb. kabul etmek” (TA, 37a/6)

buzla- “donmak, buzlamak” (İM, 109b/6)

bügdele- “hançerlemek” (DLT III, 352-24)

büğünle- “suyun önüne set çekip suyu irtkirmek, durdurmak” (KAT, 157)

büketle- “sedd çekmek, tesdîd etmek şu önüne hadd çeküb irtkirdirmek, yüksek yere şu çıkarmak” (ŞSL, 177)

bükle- “bükülmek, kıvrılmak” (TTS, 739)

bürkle- “ayıplamak (TZ)” (KıpçTS, 40)

büzdenle- “büzülüp oturmak” (KAT, 160)

büzdüzle- “ezile büzüle hareket etmek, miskin oturmak, kıcını büzme, boş, baştan savma” (LO, 73)

cabala- “caba olarak vermek, ihda etmek” (TTS, 747)

câdûla- “büyülemek”, “Gözleri câdûlayıp kıldı bu aklımı esîr / Zülfi silsilesine

bağladı inanmadı” (KBD, G 489/3)

câsusla- “câsuslamak, câsusluk etmek” (DK, 90-2)

cergele- “sıralamak”, “Hindû benlerini şol la'l-i lebün yanında / Görürem cergelemiş ola mı büt hâle durur” (KBD, G.510/2)

cıla- “ârzü, taleb, hâhiş itmek; temenni ve tercî eylemek” (ŞSL, 289)

cıvıkla- “avuçlayıp sıkarak özleştirmek, yumuşatmak” (LO, 79)

cibele- “kalkan örtmek, silâhlanmak, zırh” (ŞSL, 287)

cürmle- “suçlamak, cürmlemek, suçlu bulmak, suç isnâd etmek” (KKMU, 42a/3)

cüstle- “aramak, araştırmak, teftiş etmek” (TTS, 780)

çağla- “tahmin etmek, hesaplamak” (DN, 203)

çagla- “rüya görmek, uyhuda hezeyân söylemek, düş ve tüş görmek, hâb-dîden” (ŞSL, 302)

çağırla- “şıra yapmak; şıra içmek” (DLT III, 331-17)

çağla- “öyle yapmak, tam öyle yapmak (CC)” (KıpçTS, 45)

çağla- (I) “aşırıya gitmemek, haddini bilmek” (HŞ, 2046) **çağla- (II)** “(söz için) kısıtlamak” (HŞ, 1300)

çağla- “kuşların uçarlarken kanatlarını birbirine değdirmeleri” (ŞHD, 75b-4)

çağla- “tamamlamak, gelmek” (KKMU, 64a/7)

çağla- “tacdîr etmek, üleştirmek, tevzi etmek” (ME, 52-3)

çaml- “dava etmek, çekişmek, itiraz etmek (mahkeme)” (EUTS, 59)

çanaçla- “birini arık –zayıf- saymak veya bulmak; arıklığa, gevşekliğe, kekezlige nisbet etmek” (DLT III, 330-20)

çañula- “döğölerek, çenilemek; kötü söyleyip bağırarak” (DLT III, 404-14)

çapala- “kaygılanmak (TZ)” (KıpçTS, 46)

çapğula- “mużārebe ve muḥārebe itmek, döğüşmek, uruşmak, cenk ve cidāl itmek” (ŞSL, 292)

çarla- “çağırarak” (EUTS, 60)

çarukla- “çarıklemek, Türk çarığı giymek; Çaruk boyuna nisbet etmek” (DLT III, 337-19)

çaşla- “yığmak. idḥār itmek. biriktirmek, üst üstüne komaq, bālā-yı hem ḥār-vār itmek” (ŞSL, 295)

çatıla- “şaklamak” (DLT III, 323-10)

çayla- “düşünmek” (SN, 172-13)

çekle- “çizmek, işaretlemek” (ME, 144-7)

çelile- “karartmak” (KB, 6534)

çapaqla- “gözde çapak olmak” (MR, 18b/3)

çendele- “zedelemek, delik delik etmek” (TM, 138a-10)

çergüle- “kurtarmak” (KB, 373)

çerikle- “gübrelemek” (TTS, 867)

çeyizle- [Zebanzedi: *cehizlemek*] “1. Geline çeyiz vermek, gelinin çeyizini tedarik ve izhar etmek. 2. (Bir fakire) muhtaç olduğu mühimmat ve levazımı vermek.” (KAT, 205)

çıfıla- “çığıl çığıl ses vermek; sıra

kaynarken ses vermek” (DLT III, 325-25)

çığır-la- “çığır açmak; çığır açmağa yönelmek; karda ayağıyla yol açmak” (DLT III, 331-24)

çiğla- “Türk arşını ile ölçmek” (DLT III, 296-5)

çiğle- “çiğnemek” (TTS, 913),

çınamla- “zannetmek” (AL, 239)

çınla- “tahkik etmek, gerçekliğini araştırmak” (DLT III, 296-11)

çıralla- “Çıra komak, tutuşturmak, fitillemek gibi iğva, iğrâ, şenlendirilmiş, uyandırılmış. Işık ocak manasına hane ev bark edilmiş, maişet verilmiş nanpare ile kayrılmış, müstağrak-ı in'âm kılınmış.” (LO, 97)

çırğala- “eğlenmek AL” (ÇTS, 246)

çır-la- “gürültü ile aktı” (Kİ, 30)

çır-la- “ḥırāş, taḥdīş, itmek, tırnakla didiklemek, ḥudūş itmek” (ŞSL, 325)

çıvla- “yavaşça ses vermek (TZ)” (KıpçTS, 51)

çiğille- “Çiğil’lerden saymak, Çiğil’lere nisbet etmek” (DLT III, 345-13)

çirigle- “ ‘asker ve leşker sevk itmek, koşun ve almanı yola salmak” (ŞSL, 326)

çirkinle- “Çirkin olmak, çirkinleşmek. = *ft*. Çirkin addetmek, zem ve takbih etmek.” (KAT, 215)

çoğla- “bağırarak, çağırarak” (KB, 3847)

çoğla- “boğlamak, bohçalamak” (DLT III, 296-2)

çuvla- “gürültü, patırtı etmek (CC)”

(KıpçTS, 54)

çöklä- “çökmek” (EUTS, 65)

çölle- “çölde kalub şuya t̄alib olmak, şuşamak, teşne ve ‘atşān olmak. şiddet-i harāretten dest ü hāmūnda yolda kalmak. çölī merg” (ŞSL, 320)

çöngäle- “zayıflatmak, gücünü kırmak, körletmek” (TTS, 953)

çöple- “toplamak, derlemek” (SSGT, 325/4)

çörekle- “çörek yapmak” (DLT III, 340-27)

çuḥ çula- “kükremek (CC)” (KıpçTS, 53)

çuwla- “börtmek, iyi pişmemek” (DLT III, 296-8)

çürle- “menfaat elde etmek” (DLT I, 323-12)

daldala- “bir şeyin arkasına girip saklanmak” (FK, 523/3)

dalla- (talla-) “el ile yukarı kaldırmak” (TTS, 983)

dānele- “bitirmek; mısırı koçanından ayırmak” (BkD, G.362/3)

dardağanla- “ufalanmak, darmadağın olmak (TZ)” krş. dardağan bol- (KıpçTS, 56)

da‘vile- “dâvâ etmek, hesap sormak” (DK, 128-12)

debele- “çırpınmak” (YZ, 93r11)

dehle- “dikkatle üzerinde durmak” (TTS, 1057)

depele- (I) “oh olsun diye nisbet vermek (İH)” (KıpçTS, 59)

deryābla- “anlamak” (LD, 1557)

dıldagla- “hac için bedel göndermek” (TA, 39b/1)

dıldagla- “delil getirmek” (TA, 39b/1)

dışla- (tışla-) “kuşanılmış şeyi çıkarmak” (TTS, 1138)

dille- “bir kimse hakkında dedi kodu yapmak, bir kimseyi çekiştirmek, zemmetmek” (TTS, 1156)

dirile- “diri duruma getirmek” (KBD, G. 1236/6)

törele- “tanzim etmek, düzenlemek; hüküm vermek” (DN, 81)

duala- “dua etmek” (TTS, 1247)

duşakla- “kösteklemek” (TTS, 1276)

düggle- “dügümllemek” (KBD, G.966/5) (?)

düğnele- “toplamak, bir araya getirmek” (TTS, 1305)

dükenle- “aramak, araştırmak, yoklamak” (SN, 167-12)

äşlä- “nikâhlamak” (KTKT, Ünlü: 256r/4=024/026)

üriglä- “öğüt ve nasihat vermek, öğütlemek” (EUTS, 74)

üzüklä- “yalan söylemek, aldatmak, hata etmek” (EUTS, 79)

eble- “evlendirmek” (ETYSVİ, 520)

edeble- “terbiye etmek” (GT, 62a-5)

eḍle- “hürmet etmek, değer vermek, ehemmiyet vermek, aklına getirmek, tesir etmek” (KB, 1646)

eḍle- “takip etmek, izlemek” (KE, 180v13)

efkele- “öfkelenmek” (bk. öfkele-) (HŞ, 3646)

egetle- “cariye göndermek, birisi ile birlikte güveyin evine hizmetçi göndermek” (DLT I, 299-14)

égitle- “kandırmak, yanıltmak” (ÇGT, 15/2)

ekikle- “söğmek, “ortaya düşmüş karı” demek, kötülüğe nisbet etmek” (DLT I, 307-2)

ekele- “Abla” diye aytmak, “büyük kız kardeş = abla” demek (DLT I, 310-18)

ekserle- “ekser kakıp mıhlamak” (LO, 132)

eksükle- “azaltmak” (KFT, 417b/27-28)

eksüle- ya *öksülemek* “Bir tarafı yanmış odun koyarak (ateşi) tutuşturmak, parlatmak. mec. Kızdırmak, azıtmak.” (KAT, 294)

ekşile- “ekşilemek, ekşi katmak, ekşi yapmak” (KAT, 295)

eletle- “atlamak (İH)” (KıpçTS, 72)

elikle- “alay etmek” (DLT I, 307-11)

emeçle- “nişan almak” bk. *Düzelt: amaçla-* (DLT I, 299-21)

emekle- “1. Çalışmak, çabalamak. 2. (Ufak çocuk) yürümeye çabalamak, debelenmek (depelenmek).” (KAT, 301)

emikle- “memesine vurmak” (DLT I, 308-5)

enginle- “engine vurmak, engine salmak, açılmak, açmak” (LO, 135)

engle- “(Vahşi hayvan) ava çıkmak” (İrkB, 49)

enüçle- “göze inen perdeye ilâç koymak” (DLT I, 300-1)

erijlä- “huzura kavuşmak, rahata kavuşmak” (KTKT, Ünlü: 296v/8=030/034)

erikle- “tabaklamak (CC)” (KıpçTS, 74)

erinçlä- “huzur içinde yaşamak, yararlanmak” (KTKT, Kök: 190v/4=014/030)

erindäklä- “yular takmak, kumandasını eline almak, kendine bağlamak” (KTKT, Kök: 210v/7=017/062)

erkenle- “1. Erkenden işe başlamak. 2. Sabahlamak, sabah vaktına erişmek, girmek” (TTS, 1502)

erle- “erkek olmak, büyümek” (TİKT, 177b/1)

erükle- “sepilemek” (DLT I, 306-3)

ervele- “Hamur yapışmak için altına un serpmek. İrvelemek dahi olur” (LO, 138)

esäsla- <Ar.+T. “temellendirmek, kurmak” (EATKT, 212a/3)

esirkele- “esirgemek, merhamet etmek (TZ)” krş. esirge- (KıpçTS, 76)

esrele- “esre harekesini koymak, esre ile okumak, kesre ile tahrik, teksir etmek” (KAT, 315)

esrile- “nakışlamak, süslemek” (DLT I, 316-15)

etizle- “ark açmak, set yapmak, toprağı parçalara ayırmak, evlek yapmak” bk. atızla- (DLT I, 301-16)

etle- “etlik yapmak, et yapmak” (DLT I, 285-1)

evetle- “bol evet deyip emre imtisal etmemek, istihza, karşı gelmek, nispet

vermek” (LO, 140)

evle- “acele etmek” (YZ, 78v6)

ewüşle- “ıslatmak, bevletmek” (İM, 88a/2)

eyiple- “Tahattur, tezekkür etmek, sayıp mülâhaza ve sıyanet etmek, arayıp sormak, itibar etmek, galatı eyiplemek, eyip takmak, itina.” (LO, 141)

eyle- “onarmak, bakmak” (ME, 64-1)

eyürle- “eğilmek, meyletmek (BM)” (KıpçTS, 79)

fafla- “sıkıntıdan pof pof etmek (İH)” (KıpçTS, 81)

fürmânla- “emretmek, buyurmak” (KTKT, Kök: 202v/6=016/090)

ferzînle- “ferzîn/ ferz Fa. satranç oyununda şahın müşâviri, vezîri suretinde kullanılan bir taş” (KBD, G.190/9)

gamzla- “gamz etmek, si’âyet ve münafıklık eylemek” (KAT, 360)

gayrla- <Ar. +T. “değiştirmek” (İM, 106a/5)

gerimle- “(Hayvan) bacaklarını gerip açarak yürümek” (KAT, 375)

gevele- “gever gibi ısırmak ve sert şey gevelemek, ısırır gibi etmek” (LO, 158)

gıcıla- “1. Gıcıklamak, gıciklemek, kaşınmakla beraber yanmak. 2. Dişlerini gıcırdatarak çıkışmak, tehevür etmek, birinin üstüne yürümek istemek.” (KAT, 379)

gıcıla- “avuçlamak, il ile bir şeyi izmek, kavramak, sıkma, yincmek” (ŞSL, 425)

gijla- “hırlamak, hışılamak” (ME, 226-1)

gırla- “garıldamak, gurlamak yahut

guruldamak” (LO,159)

gırğıla- “kırışmak, alacalanmak” (EUTS,80)

gövele- “kalbur ile çalkalamak (İH)” (KıpçTS, 87)

gözerle- “iri gözlü kalburdan geçirmek” (TTS, 1817)

güşla- <Fa.+T. “dinlemek” (ÇGT, 11/10)

gümârla- <Fa.+T. “tevdi etmek, bırakmak” (ÇGT, 172/11)

güvle- “(Kulağı) uğultu yapmak (İH)” (KıpçTS, 88)

güzârla- <Fa.+T. “eda etmek, yerine getirmek” (NF, 140-15)

habsle- “tutmak, bırakmamak” (MG, 103a-9) = habsetmek

hâkla- <Ar.+T. “gerçek, doğru olduğunu kabul etmek” (NF, 335-1)

hâkla- “paylaştırmak” (ME, 52-3)

hallaçla- “(Pamuğu) atmak, ayırıp kabartmak” (KAT, 419)

hamyâzele- “bitmek, sona ermek II Kötüleşmek” (NbDS, G.359/2)

handaçla- <Ar. +T. “hendek açmak, çukur kazmak, ark açmak” (RSL, M786a5)

hanla- “bir ulus veya bir kavmi kendisine intihab itmek. büyük kaldırmak” (ŞSL, 335)

harâbla- <Ar.+T. “harap etmek” (EATKT, 352b/3) = harap etmek

harâmla- < Ar. harâm + Türkçe +la- “yasaklamak” (HŞ, 2672)

harhaşala- “döğüşmek, münâza’a itmek,

söğüşmek” (ŞSL, 335)

harınla- “1. Yorulup zebun olmak. 2. (At) huysuzlanıp doğru gitmemek ve gemden anlamamak.” (KAT, 429)

hāşilla- <Ar.+T. “ortaya çıkarmak, elde etmek” (ÇGT, 168/11)

hatala- “birleşmek, karışmak” (EUTS, 82);

hatımlama “mühürleme, kapatma” (KFT, 126b/17)

havabla- “istemek, ārzū, taleb, hāhiş” (ŞSL, 337)

hayıqla- “temyiz, tefriḳ etmek, ayırtlamak, intiḥāb etmek, ḥalas ve cüda” (ŞSL, 589)

hayla- “ehemmiyet vermek” (TTS, 1907)

hazanla- “devşirmek” (ME, 136-8)

helekle- “helâk etmek” (TTS, 1909)

heperle- “azarlamak” (BH, 8B/9)

hımhımila- “hımhım etmek” (LO, 179)

hıramla- “salına salına yürüme” (HŞ, 652)

hilālla- <Ar. +T. “diş, kulak karıştırmak (KF)” (KıpçTS, 97)

hil’atla- “hil’at vermek, hil’at giydirmek, kaftan hediye etmek, kaftan vermek, bulûz vermek, gömlek vermek” (DK, 295-6)

hilelle- “parmaklarının arasını aralamak” (İM, 492b/5)

hormatla- “hürmet etmek (CC)” (KıpçTS, 98) = hürmet etmek

hoşla- “hoşlanmak, beğenmek” (ŞT, 69a-11)

hovla- “bağırarak şiddetle hücum etmek” (TTS, 1927)

humdānla- <Ar.+T. “tuğla yapanların

kullandıkları ocakta kerpici pişirmek” (KE, 113v17)

hupla- “lüp lüp yutmak, cem’ etmek, ḥarmen dögmek, birden yutmak” (ŞSL, 590)

huvala- “avlanmak, kovalamak, takip etmek (CC)” (KıpçTS, 99)

hünile- “yayıñ kirişine ok naşb etmek, tiri cele-i kemāne vaż’ etmek, atmaya hāzır olmak” (ŞSL, 592)

hürmetle- “saygı göstermek, ikram etmek” (İM, 46b/7)

idala- “bırakmak” (ETG, 243)

inçıkla- “hıçkırarak ağlamak, inlemek, hıçkırmak, feryat etmek” (EUTS, 86)

indala- “azarlamak, paylamak (İH)” (KıpçTS, 101)

ırğakla- “(Yırtıcı hayvan) ısırarak (TZ)” (KıpçTS, 102)

ırkla- “kâhinlik etmek, ırk (fal)a bakmak” (DLT III, 443-9)

itala- “dağıtmak” (EUTS, 87)

utla- “köpekletmek; söğmek” (DLT I, 286-2)

ıyla- “koklamak (CC)” krş. *yidle-*, *yile-*, *yiyle-* (KıpçTS, 103)

izāla- “incitmek, eziyet vermek” (KT, 155/4)

içle- “iç geçirmek, astarlamak” (DLT I, 286-5)

içükle- “samur, teğın gibi hayvanların kürkünden urbasına iç geçirmek, iç kaplatmak” (DLT I, 305-28)

igdülä- “beslemek, özen vermek, özenmek,

itina ve dikkat etmek, ilgilenmek, uzatmak” = iktülâ- (EUTS, 90)

igele- “sahip olmak” (MN, 28B/13)

igeşle- (I) “soymak, çıkarmak, yontmak (İH)” , **igeşle- (II)** “Para bozmak (İH)” (KıpçTS, 106)

igle- “hastalanmak, hasta olmak” (AY, 156.3)

ilinçülâ- “eğlenmek, oynamak” (EUTS, 92)

ille- “devlet kurmak” (OY, BK D7)

inakla- “itimat göstermek” (TTS, 2075)

ineşle- “inişlemek, inişe temâyül itmek” (ŞSL, 138)

inglâ- “eğilmek” (EUTS, 95)

ipitle- “ışlanmak ve mertûb olmak” (ŞSL, 106)

iple- “inşâd-ı ihdâş itmek ve münâsib iş görmek” (ŞSL, 106)

iple- “ip sarmak, bağlamak, yük bahaneye şeritlemek gibi” (LO, 192)

irigle- “irinlenmek” (ME, 36-4)

eriğlâ- “yüz çevirmek, gadretmek, sertlik göstermek” (KTKT, Ünlü: 415r/1=066/009)

irinçlâ- “bedbaht olmak” (EUTS, 96)

irkâklâ- “Erkekleşmek, kişileşmek” (EUTS, 97)

irklâ- “bir şeyin üzerine çıkmak” (EUTS, 97)

irpâklâ- “biçmek, doğramak” (EUTS, 97)

isigle- “çok sıcakta gitmek” (DLT I, 306-8)

işkille- “şüpheye düşürmek, şüphe vermek” (TTS, 2119)

itile- “keskinleşmek, sertleşmek” (KAT, 546)

itmele- “egzersiz yapmak (CC)” (KıpçTS, 117)

ivgele- “sallamak” (KE, 28v7)

iyikle- “kınamak, ayıplamak (TZ)” (KıpçTS, 117)

iyile- “deriyi terbiye etmek” (İM, 135b/6)

‘izzetle- <Ar.+T. “izzet etmek, yüceltmek” (KE, 127r4)

k’eyle- (ki eyle-) “eylemek” (ŞHD, 162a-4)

kaballa- “bir işi götürü pazarı kabala ile maktu toptan vermek, ilzam etmek” (LO, 199)

kabarcuğla- “intigac itmek, kabarmak, âbilelenmek, kable çıkarmak, uçuk, tebhlâl” (ŞSL, 430)

kaçala- “kaba koymak” (DLT III, 323-22)

kaderle- “takdir etmek, mukadder kılmak” (TTS, 2158)

kadhışla- “kayış yapmak” (DLT III, 335-22)

kaganla- “kağan yapmak” (OY, BK D7)

kağıla- “kazların «gak gak» diye bağırışması” (KB, 72)

kağışla- “harbe ile sançmak, dürtmek ile zarb ü def itmek, nîze sinân ile sançmak” (ŞSL, 450)

kağla- “(Eti dilip) kurutmak” (ME, 92-2)

kağşala- “kurumak, kağ ve kadîd olmak, huşk-şüden, bir nev‘ otun, sazâk” (ŞSL, 449)

kala- “tutmak, saklamak” (KB, 3127)

kal‘ala- “muhasara altına almak, güvende

tutmak” (MR, 195a/15)

kalakla- “dalgalanmak” (TTS, 2179)

kalbuzla- “yutmak; tıkım veya lokma yapmak” (DLT I, 458-5)

kalıñula- “suyun yüzüne çıkmak, sudan başını yüksek tutmak” bk. kalñula- (DLT III, 410-17)

kamala- “ihāta, iştimāl, muhāşara itmek, eṭrāfı çivirmek, kamamak” (ŞSL, 453)

kamıçla- “kepçelemek, kepçeyi daldırmak” (DLT III, 331-8)

kamlā- “ṭabābet, hekīmlik şanatı icrā eylemek, feylesof olmak haākāt ve maharet” (ŞSL, 453)

kamlā- (II) “koku sürünmek (BM)” (KıpçTS, 125)

kapakla- “kız bozmak” (DLT III, 338-6)

kapazla- “tokatlamak” (SN, 302-2)

kapakla- “kab ve kapak ile bir şeyi örtmek, ihāta ve muhāşara itmek, müstahkem eylemek” (ŞSL, 432)

karakla- “yol kesip mal almak (Yağma dilince)” (DLT III, 338-13)

kardeşle- “fıdan, kökten, filizler sürüp çoğalmak” (LO, 214)

karıla- “yaşlı saymak; ihtiyarlığa nispet etmek” (DLT III, 324-7)

karıla- “boylamak, karışlamak, arşınlamak, ölçmek” (DLT I, 309-14)

karlukla- “karluk boyundan saymak, Karluk boyuna nispet etmek” (DLT III, 351-8)

karmala- “yağma etmek, kapmak, yağmalamak” (DLT III, 354-4)

ķarsala- “hoplamak, zıplamak (İH)” (KıpçTS, 129)

karsala- “yakmak, kavurmak” (TTS, 2320)

kasıgla- “iteklemek, itmek; avurda vurmak” bk. kısıgla- . (DLT III, 336-23)

kāskilā- “keskilemek, ufaltmak” (ETG, 279)

qaşladı “haşladı” (KıpçTS, 72)

kaşla- “kaş, germeç yapmak; kaşa vurmak” (DLT III, 299-9)

ķatıgla- “yormak, germek, zorlamak” (ETG, 278)

ķāvla- “ķarışdırmak, gömmek ve derīn kazmak, taḥarrī itmek, kāvīden” (ŞSL, 513)

ķayırla- “kayırmak, iltifat etmek (TZ)” (KıpçTS, 133)

ķayrıla- “ķayub ṭaban ve dizleri üzerine düşmek, ķaymak, ṭaymak, tayrılmak” (ŞSL, 460)

kebīnle- <Fa. +T. “nikāhlamak, nikāh kıymak, mehir vermek (TZ)” (KıpçTS, 135)

keble- “gevelemek” (MT, 35b-20)

kedhle- “çabalamak” (DLT III, 300-1)

keḍigle- “örtünmek, gizlenmek” (KE, 31r20)

ķemle- “(Zaman) belirlemek, tayin ve tesbit etmek” (ME, 94-7)

kemle- “kötülemek, hasta olmak” bk. kemlen- . (DLT III, 301-7)

kepazele- ft. bk. kepazelet-. (KAT, 624)

kergekle- “gerek görmek” (Üİ, 116b 16)

kesle- “kesikle koğmak” (DLT III, 300-

15)

keyikle- “avlamak, av yapmak (BM)”
(KıpçTS, 142)

kıçıkla- (II) “Alay etmek (TZ)” (KıpçTS, 143)

kıçıla- “gıdıklamak” (DLT III, 323-28)

kıçınla- “geri geri gitmek, gerilemek”
(TTS, 2469)

kıfçakla- “Kıpçak boyundan saymak, Kıpçak boyuna nispet etmek” (DLT III, 351-13)

kıftula- “sındı ile kırmak, kırpmak” (DLT III, 352-9)

kırığla- “kenāra çekilmek, çitde tırmak, ırak” (ŞSL, 500)

kırila- “kazmak, yerde çukurlar açmak”
(DLT III, 299-4)

kırmala- “ufak kırık etmek” (LO, 236)

kırtısla- “kazımak” (DLT III, 350-17)

kırtla- “kötü huylu saymak” (DLT III, 445-4)

kısaçla- “kerpetenle etler yırtıp eziyet etmek” (LO, 236)

kısarla- “sıkıştırmak” (ME, 144-1)

kızıkla- “kızdırmak, sinirlendirmek” (KE, 174r1)

kızla- “kızlığını bozmak” (ME, 144-6)

kıçikle- “küçük saymak” (DLT III, 341-13)

kinlü- “eritmek, aşındırmak, ufaltmak”
(EUTS, 111)

kirle- “kirli ve murdar etmek, telvis eylemek” (KAT, 656)

kirtüle- “tasdiklemek” (DLT III, 352-12)

kışenle- “atın ayağına bağ vurmak (BM)”

(KıpçTS, 150)

kışile- “ağırlamak, ikram ve izaz etmek”
(TTS, 2584)

kälinlä- “evlenmek” (EUTS, 104)

kocala- “İhtiyarlamak, ihtiyar olmak.
[Kocamak daha fasihtir.]” (KAT, 659)

kokozla- “sefil, muztaribü'l-hâl olmak, perîşân-hâl olmak, zügürtlemek” (LO, 242)

kola- “bir şey'i önüne sürüb gitmek. istimâl ve şarf etmek. bir şey'e müâvenet ve muhâfazat eylemek” (ŞSL, 485)

kolula- “düşünmek, açıklamak, bakmak, tahmin etmek” (ETG, 282)

komukla- “Pislemek, terslemek; Komuk boyuna nispet etmek” bk. kumukla- .
(DLT III, 339-7)

konakla- “darı yemek” (DLT III, 347-17)

korla- “(At için) yem torbasını görünce boğazından ses çıkarmak (İH)” (KıpçTS, 154)

korula- “korumak, himaye etmek” (TA, 37a/5)

kosıkla- “findıklanmak” (DLT III, 347-13)

koşla- “beraberine almak, yanına almak, beraberinde sürmek” (RSL, A725a11)

kutanla- “hâlelenmek, kırş-i kamer, hale tutmak” (ŞSL, 472)

kovşala- “karıştırmak, çalkamak, sallamak (İH)” (KıpçTS, 155)

koykala- “derinin kıllarını temizlemek, yolmak” (DLT III, 173-12)

koyla- “derin, âmîk, çukur kazmak, koy ve kârîz ve çâh ve pingâr gibi” (ŞSL, 494)

köceyle- “güzel görünmek, kendisini güzel göstermek (Doğu T.)” (MN, 47-1)

köçükle- “sağrıya vurmak” (DLT III, 341-7)

kögle- “-Hayvan- yeşil ot yemek” (DLT III, 300-19)

köggle- “ırlamak, taganni etmek” bk. köglen- (DLT II, 255-10),

köggle- “yamaç ve parçe dikmek, bir şey’i bir şey’e dikiş ile bend ü rabt itmek. sâz köki düzüb âheng itmek” (ŞSL, 529)

köhnele- “eskimek, yıpranmak” (NbDS, G388/10)

kökke- “bir işin esasına vâkıf olmak” (KB, 1492)

kökke- “saçı ağarmak (1492) < *kök* gök, gökyüzü; mavi, yeşil, boz” (KBSY, 105)

kökke- “eğer bağını sıkı bağlamak” (DLT III, 300-18)

kömärlä- “musallat etmek” (KTKT, Ünlü: 420v/2=069/007)

könlä- “düşünmek” (ETG, 283)

köple- “çoğaltmak, artmak” (ÇGT, 37/1)

köpükle- “köpüklenmek” (ME, 182-1)

körklä- “süslenmek” (ETG, 283)

körle- “horlamak, horuldamak, uykuda hırıltılı ses çıkarmak (CC)” (KıpçTS, 159)

körle- “iptal etmek, kapanmak, çıban yol, iltiyâm, tatil” (LO, 249)

körpele- “körpe ot yemek” (DLT III, 351-19)

körünçlä- “teşhir etmek” (ETG, 283)

kösürükle- “atın ayağına zincir takmak (CC)” (KıpçTS, 160)

kötle- “fenalık yapmak” (DLT III, 299-21)

közle- “göze vurmak” (DLT III, 300-9)

kulakla- “kulağa vurmak” (DLT III, 338-18)

kulunla- “bereket saçmak (CC)” (KıpçTS, 162)

kumukla- “pislemek, terslemek; Kumuk boyuna nisbet etmek” bk. komukla. (DLT III, 339-3)

kurdala- “kurdalamak” (TM, 79a-7)

kurduğla- “koyunu kurtla kaptırmak” (ŞSL, 477)

kurla- “kuşak yapmak ve bağlamak” (DLT III, 298-23)

kurşovla- “kemerle bağlamak, sarmak (CC)” (KıpçTS, 164)

kurtla- “kurt çıkarmak” (DLT III, 447-3)/

kurtla- “kurtlanmak” (ME, 98-3)

kuşla- “kuş avına çıkmak, kuş avlamak” (IrkB, 43)

kutanla- “hâlelenmek, ayın hâle tutması” (LD, 1943)

kuvasla- “cimrileşmek (TZ)” (KıpçTS, 166)

kuyula- “kuyu açarak içine bir şey koymak” (TTS, 2763)

küçemle- “zulmetmek, zorlamak” (ME, 191-3)

küçle- “zorlamak, zorbalık etmek” (İBML, 49); **küçle-** “güçlenmek, kuvvetlenmek (TZ)” krş. küçlen- (KıpçTS, 167)

küçükle- “köpek yavrulamak, beçelemek, küçük, beçe, zâyden, seg” (ŞSL, 524)

küçükle- “tahkir ve tezlil etmek, küçük nazarıyla bakıp ehemmiyet vermemek”

(KAT, 696)

külä- “sena etmek” (ETG, 285)

kümbürle- “güm güm ötmek, arslan ve dive meşellü hayvânât gümbürdisi, zemzeme, hemheme, tañtana” (ŞSL, 532)

künkürle- “Aslı konur olmak. Humar, uyku basmak, gevşemek, uykudan yığılmak, sersemlemek” (LO, 260)

kürile- “kebab kızartmak” bk. kürple- . (DLT III, 444-6)

kürlä- “aldatmak, tavlama” (EUTS, 123)

kütte- (I) “gütmek, otlatmak (TZ)” (KıpçTS, 170)

küyele- “güve silmek, güveden kurtarmak ve korumak” (DLT III, 329-5)

küyevle- “birisini dāmād idinmek” (ŞSL, 536)

laķabla- <Ar.+T. “lâkap takmak” (MR, 211b/9) = lakap takmak

lala- “ufalamak, ezmek, toz haline getirmek” (EUTS, 125)

lāyla- “çamurlamaķ, şıvamaķ, endāve itmek, kil sürmek” (ŞSL, 559)

licāmla- <Ar. +T. “gemlemek, dizginlemek (RH)” (KıpçTS, 172)

mañla- “yürümek” (ETG, 286)

marasla- “düzlemek, parlatmak” (TTS, 2796)

martla- “köylü hanelerini, her yeri arı kovanlarını mart taşra etmek, temizlemek” (LO, 273)

maydala- “teczī itmek, ĥurde ĥurde, rīze rīze itmek, ufaltmak, meyde meyde eylemek, kıymak” (ŞSL, 565)

mayla- “Türkide yağlamak ve yağlanmak, semirmek” (LO, 275)

mekkārla- <Ar.+T. “kandırmak, hile yapmak” (ÇGT, 19/10)

mengle- “yiyecek aramak” (IrkB, 49)

meñile- “beyin yemek; beyni için koyun kesilmek; yanında güzel gıdalar bulunmak” bk. müñile- (DLT III, 405-15)

meremmetle- “onarmak” (BkD, G.502/4)

meýille- <Ar.+T. “meyletmek, istemek” (YZ, 23v13)

mısmılla- “temizlemek” (TTS, 2808)

mihekke- “mihekleme, mihekle ölçmek”, “Ruĥsār-ı ehl-i derd imiş ancak tılā-yı nāb/Şarrāf-ı ‘aşk naķd-i cihānı miheklemiş” (KçzİMD, 768)

mille- “çaylar taşıp kum getirmek” (LO, 280)

müñglä- “ebedileşmek, ölmezleşmek, bengüleşmek” (EUTS, 129)

muĥkemle- <Ar. +T. “sağlamlaştırmak” (NF, 356-8)

muķîmle- “ikamet etmek, oturmak” (KG, 19b.5)

mula- “inek bağdı” (Kİ, 59)

mundağla- “böyle yapmak” (KE, 191r12)

muñla- “üzülmek, sıkılmak” (KE, 218v17)

murdarla- “Pisletmek, telvis etmek. = fl. Namünasip mahalde pislemek, defihacet etmek.” (KAT, 829)

muşula- “uyuyan kimse işitilecek şekilde nefes alıp vermek” (TTS, 2819)

mülkle- <Ar. +T. “miras edinmek (CC)” (KıpçTS, 192)

münle- “çorba içmek” (DLT III, 301-11)

naql-la- “bir şeyin, süngünün tutuluş usulünü değiştirmek; atı yürütmek, harekete geçirmek” (MG, 61a-2)

nemle- “hedefe isabet ettirmek, vurmak?” (DK, 200-4)

n'iyle- (ni iyle-) “ne eylemek, ne yapmak” (FK, 217/3)

nigendele- “oyulgama kabasıyla dikmek” (KAT, 919)

n'ışle- “ne işlesin, ne yapsın” (NbDS, G.847/3) “N'ışlesin yâ gönül olduğu içün zülfünde/ Haddi yok piç ü hamuñ çîn ü şikenden gayrı”

nomla- “öğüt vermek, anlatmak (dinî konuları) açıklamak, vaaz vermek” (AY, 177.12)

obrula- “çukurlanmak, oyulmak, çukur çukur olmak” (KAT, 929)

ogurla- “vaktinde yapmak; çalmak, hırsızlık etmek” (DLT I, 300-10)

oguzla- “Oğuz saymak, Oguz'lardan saymak, Oguz'lara nispet etmek” (DLT I, 302-6),

okşala- “okşamak” (TTS, 2946)

olcala- “ganimet almak, yağma etmek” (ME, 180-4)

oltanġla- “(Ayakkabına) taban geçirmek, yamamak” (bk. ultanġla-) (ME, 30-3)

oñatla- “yarar hale getirmek” (TTS, 2992)

onla- “aşere adedini ikmāl etmek. on on olmak feryād ü fiġān etmek” (ŞSL, 100)

opla- “atılmak, kendini tutamamak” (OY, KT K2)

orakla- “mahsulü orakla biçmek, hasat etmek” (LO, 292)

orala- “tırmanmak, yükselmek” GN (ÇTS, 865)

oratla- “lā-yani söz söylemek, tahmîn. keşf-i taşvîr-i mes'ele etmek. hasv ve laġv dimek” (ŞSL, 74)

orla- “bağırmaq, çağırmaq” (KTKT, Kök: 179r/8=012/070)

ortakla- “ortak olmak, ortaklık etmek (TZ)” (KıpçTS, 205)

orunçakla- “orunçak vermek” (İBML, 53)/

orunçla- “rüşvet vermek” (İBML, 54) (?)

osugla- “hile ile kilit açmak” (Kençekçe). bk. üsügle-, osuġ. (DLT I, 306-13)

oşġançula- “aldatmak” (EUTS, 144) bk. asġançula-.

oşla- “sineġi kovmak, uzaklaştırmak” (TA, 46a/5) bk. üşle-

otġuraġla- “kesinleştirmek” (Üİ, 98a 17/18)

otla- “āteş yakmaq, āteş urmaq, ‘alavlamak, tutuşdırmak, ateşlemek” (ŞSL, 67)

otuzla- “otuz yaşına balıġ olmak” (KAT, 940)

oyanla- “gem vurmak” (TA, 38b/5)

oynakla- “kımıldamak, hareket, canlılık vermek”, “Yeni baş gösterip oynakladı sünbüldür zülf/Al dülbendde bir deste karanfildir zülf (ŞGD, G.187/1)

oyovla- “hakketmek, oymak (CC)” (KıpçTS, 207)

ozala- “kaçmak, öne geçmek” (EUTS,

145)

ozanla- “gevezelik etmek, çok söylemek” (TTS, 3045)

öbkele- “öfkelenmek, kızmak” (İrkB, 58)

öçele- “kin beslemek” (İBML, 54)

ödle- “vakti gelmek, günü gelmek” (KB, 1504)

ögele- “Öge” demek, “öge” adı vermek (DLT I, 310-19)

ögle- “özlemek, hatırlamak” (SN, 153-2)

ögrünçülü- “tenezzühe çıkmak, eğlence tertiplemek, sevinmek, gezmeğe çıkmak” (EUTS, 148)

ökçele- “tepelemek” (ŞSL, 89)

öküşle- “çok saymak; çok sanmak” (DLT I, 303-12)

ölçülü- “ölçmek” (KTKT, Ünlü: 437r/2=083/003)

ölle- “tavlamak, ıslatmak” (TTS, 3080)

ölütle- “çarpmak, aralarında ölüm olayazmak” (DLT I, 299-16)

örenle- “zannetmek, sanmak” (TA, 44a/4)

örçele- “inat etmek, ısrar etmek (İH)” (KıpçTS, 211)

örele- “kaba, muvakkat örmek” (LO, 302)

örenle- (I) “hecelelemek (İH)” (KıpçTS, 211)

örfle- “intiḥāb, güzīde naşb etmek. seçmek” (ŞSL, 104)

örfle- “korkutmak” (LO, 302)

örlü- “1. Hiddetlenmek, öfkelenmek, gürllemek; 2. Yükselmek” (EUTS, 152)

örsüle- “üzmek” (YZ, 8r4)

örüle- “ayakta kesmek, boğazlamak” (DLT I, 310-1)

ötüglü- “bir iş yapmak, iha etmek” (EUTS, 154)

ötrükle- “yalan söylemek” (İBML, 56)

övüşle- “ovuşturmak (BV)” (KıpçTS, 213)

öylele- “öyleye, öyle vaktına erişmek” (TTS, 3151)

özdekle- “1. Tarlada dökülmüş kalmış başakları toplamak. *mec.* özdekleyip büzdekle- = İktidarının haricinde olan bir şeyi yapmaya çalışmak. 2. Tereddütle davranmak.” (KAT, 952)

özekle- “şah damarını kesmek; şah damarına vurmak” (DLT I, 306-4)

özgele- “benimsememek, yadırgamak” (İM, 331b/3)

özle- “öz hâle getirmek, koyulaştırmak; pişirme, olgunlaştırma” (YE, 33r1)

özle- “külde pişirmek, közleme yapmak” (DLT I, 286-9)

parpulla- “okunmuş su ile kuduza ilâç etmek” (LO, 309)

patla- “kolalamak, mayalı bir tortu ile tortulamak” (DLT III, 291-10)

pazıla- “yıpranmak, çürümek, eskimek (İH)” (KıpçTS, 215)

pejmürdele- “perişan olmak, solmak” (NbDS, KM2/5)

peltekle- fl. ve: pelteklenmek (KAT, 965)

penehle- “gizlenmek, pināhlanmak, tesettür etmek” (ŞSL, 202)

pepeğile- “kekelemek, telâşla lâkırdıyı kekeleyip söyleyememek” (KAT, 966) bk.

pepele-

perkârla- “Pergelle ölçmek veya çizmek. mec. Tasarlamak, tertip ve tahmin etmek.” (KAT, 968)

peydala- “tedarik” (LO, 784)

peykanla- “okun ucundaki demir ile saldırmak” (FD, 2933)

peżirle- “kabûl etmek” (AH, 65)

pişigla- “pişirmek” (DLT III, 335-27)

pintile- “hasislikten pejmürde ve miskin olmak” (KAT, 973)

pirala- “kendisini göstermek, ibrâz ve irâ’e etmek. beñzetmek, nümāyiş, meydāne çıkarmak, şibh” (ŞSL, 203)

piyādele- “yayan gitmek, meşy etmek, süvārîsiz yürümek” (ŞSL, 203)

pofla- “ses ile şak olmak, patlamak, kof ses çıkmak” (LO, 318)

pula- “Hafif tükürmek. Püf etmek” (LO, 320)

puşrafla- “peşref, fişek gibi öte beri çarpınma” (LO, 321)

pursla- “hayvana yem vermek (TZ)” (KıpçTS, 216)

rahtla- “(Ata) raht ve takım takmak” (KAT, 984)

recela- “bir mahallin planını almak ve haritasını teressüm etmek, mesāha kılmak” (ŞSL, 353)

ribāmla- <Ar.+T. “harcamak, masraf etmek” (KTKT, Kök: 88r/9=005/064)

ruganla- “(Sahtiyanı) parlatmak, cilâ verip parlak hâline koymak” (KAT, 1000)

rüstemle- “Rüstem’e benzemek, Rüstem gibi olmak” (KB, 6549)

saarla- “Utanmak, mahçup olmak (CC)” (KıpçTS, 221)

saçula- “saçaklamak, saçak yapmak” (DLT III, 323-19)

sadu sadla- “nevha ve girye ile hâne sâhibini ye’slik iderek ceza’ü feza’ını efzûn itdürmek, âh u fiğan ve mâtem eylemek, müzd ile yalan ağlamak” (ŞSL, 360)

sadla- “araştırmak, tevil etmek” (TTS, 3220)

şadula- “sözü uzatmak, uzun uzun anlatmak” (SN, 252-6)

safsatala- “hasmı ilzam maksadıyla yalandan birtakım kıyâsât ve berâhîn-i mantıkıyyeye tevessül etmek” (KAT, 1013)

sağışla- (II) “düşünmek (CC)” (KıpçTS, 222)

sagrula- “kaba deriyi sertleştirmek” (DLT III, 353-3)

sagula- “ölçeklemek, ölçekle ölçmek” (DLT III, 325-18)

saķanduruķla- “(Atı) yularlamak (İH)” (KıpçTS, 223)

sakalla- “sakallı olmak” (Bunun doğrusu “sakallanmak” olacaktır) (İBML, 58)

saķışla- “hesaplamak, saymak” (HŞ, 4520)

salıñula- “yukarıdan aşağı sarmak; taşlamak” (DLT III, 410-5)

samla- “ilâç etmek; sağaltmak (Yalnız kullanılmayıp “emle-” ile beraber gelir)” bk. sem, em sem (DLT III, 298-5)

sandırakla- “sayaglamak, şaşkınlık ve hezeyan ile kelam söylemek, sersâm ve medhûş olmak, beyhûde-guy” (ŞSL, 369)

sañla- “kuş pislemek” (DLT III, 403-18)

sapala- “sabanla sürmek” (EUTS, 197)

sapla- “sap yapmak” (DLT III, 296-15)

sarqala- “saralamak” (ME, 90-3)

saranla- “pinti saymak, pintilere nispet etmek” (DLT III, 345-20)

sariñula- “buz ve benzeri şeyler üstünden kaymak” bk. *seriñüle-* (DLT III, 409-26)

sarla- “sarmak” (DLT III, 296-16)

sarsala- “beri öte sarsmak” (TTS, 3323)

sartla- “sart-tecimen, tacir-saymak” (DLT III, 444-10)

satıgla- “satışmak” bk. *satıglaş-* (DLT III, 336-5)

satula- “faydasız söz söylemek, gevezelik etmek” (DLT III, 323-14)

savatla- ft. ve: **savatmak** “(Hayvanatı) çayırdan beslemek” (KAT, 1039)

savıqla- “söylemek” (EUTS, 199)

savsala- “Avutmak, tehir etmek, Bir işi leyte le’alle ile geçirip yapmamak” (KAT, 1040)

savıqla- “pislemek, işemek” (ME, 234-3)

sevünçle- “müjdelemek” (HŞ, 4099)

sayla- “saymak, hesaba almak” (ŞHD, 21b-8)

sayla- “temizlemek, sağaltmak (TZ)” (KıpçTS, 230)

sayla- “hürmet etmek, saygı göstermek” (ÇGT, 24/4)

saytalcıla- “turağ üzer olan” (ŞSL, 371)

seferle- “seferden dönmek” (KG, 19b.4)

segerle- “teşvik etmek” (TA, 45b/3)

segerle- “yermek” (TA, 45b/3)

selekke- “gerinmek (İH)” (KıpçTS, 231)

sengerle- “bir mahalli müstahkem itmek, tâbya kılmak” (ŞSL, 377)

senle- “sen demek” (KB, 4311)

sergekle- “yalpalanmak, iki yana sallanmak” (DLT II, 289-11)

seyekle- (**seyikle-**) “kırığı, çıkığı ince tahtalarla sarmak” (TTS, 3400)

sezikle- (**seziklen-**) “sezer, anlar gibi olmak” (TTS, 3401)

şıfatla- “özellik kazandırmak, nitelemek (Gİ, KF)” (KıpçTS, 234)

sıgırla- “sığırdan saymak, sığıra nispet etmek” (DLT III, 331-28)

sıgla- “ağlamak” (MN, 21B/8)

sıñarla- “sıkıştırmak, horlamak, hor görmek” (KG, 138b.4)

sınarla- “teşvik etmek, kandırmak (İH)” (KıpçTS, 235)

sınçla- “kullanmak, tecrübe etmek (BV)” (KıpçTS, 235)

sınçla- “gözlemek, göz önüne almak, düşünüp taşınmak (CC)” (KıpçTS, 235)

siñla- “soğuktan zırcırmak; donacak halde soğumak; çınlamak” bk. *siñile-* (DLT III, 405-10)

sipala- “mihribānlık, tarahhüm ve teleffüt etmek, ohşamak, sığamak, arka ve baş sıplamak. hariden ve māliden mesās” (ŞSL, 393)

sırla- “(Ağaç) oymak, işlemek (CC)” (KıpçTS, 235)

sırtla- “kuyruğu ipe bükme; (Oğuzca) küçük bir dereden yukarı çıkmak” (DLT III, 444-16)

sızangla- “sızmak” (ME, 171-7)

sızgunla- “sızıntı olmak” (ME, 19-3)

sızla- (I) “sızmak (TZ)” (KıpçTS, 236)

sızla- (II) “sıkılmak (TZ)” (KıpçTS, 236)

sihirle- “büyü etmek” (KAT, 1076)

sile- “‘izzet ve hürmet ve ri‘āyet etmek, telaṭṭuf ve ta‘aṭṭuf eylemek, mihribānlık göstermek” (ŞSL, 399)

simlä- “eritmek, ezmek” (EUTS, 205)

siñle- “zingildemek, köpek inlemek, köpek ince sesle sızlanmak” (DK, 47-1)

siñirle- “sinir sarmak” (DLT III, 409-9)

sinle- “gizlenmek, saklanmak (İH)” (KıpçTS, 237)

sirkele- “-Bir şeye- sirke katmak; -baştan- sirke toplamak” (DLT III, 353-22)

sitāyişle- “övmek” (SN, 42-11)

sizle- “aytarken büyülemek” (DLT III, 298-16)

sämüglä- “cenaze töreni tertiplemek” (EUTS, 200)

soğala- “harbe ucu ile birisini sançmak, dürtmek” (ŞSL, 384)

sokla- “sokuşturmak, sokmak” (TTS, 3500)

sola- “1. Bir yerde olmak, bulunmak; 2. Zincire vurmak, bağlamak (EUTS, 208)

songla- “araştırmak” (ME, 173-7)

sorağla- “haber vermek, bildirmek” YED (ÇTS, 1001)

sorala- “soruşturmak” (ME, 182-8)

sovuşla- “yavaşça ses vermek (TZ)” (KıpçTS, 240)

soykala- “ganimet olarak almak” (TTS, 3526)

şoyla- “ululamak, tazim etmek, soylu göstermek; deyiş demek, manzum söz söylemek” (YE, 178r1)

sökle- “eti suya kaynatmak, şorba pişirmek” (ŞSL, 387)

subıla- “enli şeyi söbü yapmak, ucunu sivirtmek, yanlarını daraltmak” (DLT III, 323-5)

surkuçla- “lök macunu ile sap pekiştirmek” (DLT III, 350-6)

surpla- “kur’a çekmek” bk. sürile- (DLT III, 444-2)

suruşla- “başak ütmek, başak kavurmak” (DLT III, 335-17)

suvçağla- “su kaynayarak, seslenerek akmak” (İBML, 64)

suyla- “izinden gitmek, takip etmek” (TTS, 3602)

suzla- “sıkılmak, daralmak (TZ)” (KıpçTS, 244)

sübüle- “iz ve nişane bırakmak. ayakın tamarını kesmek. nakş-i pā” (ŞSL, 378)

süksükle- “atı yürütmek” (MG, 13b-3)

süle- “ordu sevk etmek, ordu ile sefere

çıkma” (OY, BK D40)

sümsükle- “yumruklamak” (TTS, 3619)

sürile- “kur’a çekmek” bk. *surpla-* (DLT III, 443-23)

sürkile- “koğalamak, sürmek; koğalayıp sürerek üzerine saldırmak” bk. *sürküle-* (DLT III, 353-9)

şagala- “ağız ile ısıklık çalmak bk. *şığala-*” AL (ÇTS, 1022)

şakala- “kakalamak” (LO, 359)

şakla- (II) “ikiye ayırmak (İH)” (KıpçTS, 249)

şanşmala- “süslenmek (TZ)” (KıpçTS, 250)

şapla- “taş yontmak (TZ)” (KıpçTS, 250)

şartla- “su ve âb akarken çağlamak, fişkirmek, şu çok seslenmek, şâdurvân ve fevvâreden akan şu sesi” (ŞSL, 405)

şasıla- “şası bakmak” (KAT, 1117)

şaşkınla- “Şaşalamak, işi şaşırmak. Türkîde zingıldamak, ucunu altına kaçırmak. Ağzını açıp şaşkın şaşkın etrafa bakmak” (LO, 361)

şatla- “parmak çıtlamak (TZ)” (KıpçTS, 250)

şenbele- “cumartesi gününün yasaklarına uymak” krş. *şenbetle-* (HTKT, 166a/2=7/163)

şıla- “sevk itmek, göndermek, tasallut eylemek, yıbarmak, fıriştâden, irsâl, uzat” (ŞSL, 413)

şınğla- “çınılamak (TZ)” (KıpçTS, 252)

şulalla- “dikişi iri dikmek, iri dikiş dikmek” (TTS, 3683)

tabala- “kınamak, ayıplamak” (DLT III, 322-25)

tabakla- “dibâğat, tathîr etmek, sipî” (LO, 365)

tabancala- “tokatlamak” (TTS, 3692)

tabanla- “-deve- tepmek” (DLT III, 342-5)

tâbla- Tâb-ı ‘aşkuñ sînem üzre eski dagum tâzeler / Genc-i şâh-ı ‘aşk için gûyâ ki altun tâblar” (NAD, G.43/3)

taçla- “taç giydirmek, tetevvüc etmek” (KAT, 1145)

tağala- “nallamak (TZ)” (KıpçTS, 258)

tağla- “dağa kaldırmak” (ÇGT, 18/12)

tügriklâ- “kuşatmak” (ETG, 298)

tağunla- “yataklık etmek” (EUTS, 220)

tahsinle- “beğenmek, takdir etmek, övmek, âferin demek” (DK, 60-8-9)

talğala- “bir işi önemsemeyip geri bırakmak (İH)” (KıpçTS, 260)

talula- “seçmek” (İrkB, 19)

tamgakla- “boğaza vurmak” (DLT III, 351-4)

tamula- “sıkılamak, sıkıştırmak, pekitmek” (DLT III, 327-8)

tanbala- “kapunun arkasına tanba urmak, teme” (ŞSL, 230)

tançkıla- “dikilmek, parça parça etmek, kesmek, parçalamak” (EUTS, 223)

tançula- “çiğnemek” (KB, 4601)

tanğla- “gururlanma” (ME, 5-2)

tanlamış “bilmiş ve anlamış ve ihtiyar eylemiş demektir” (AL, 174)

tanla- “seçmek” (İBML, 68)

tağla- “ortalık ağarmağa başlamak” (ETG,

242)

tapala- “kızılacak bir işi inadına yapmak, nisbet yapmak (İH)” (KıpçTS, 262)

tapırçıla- “talpınmak, ıztırap etmek AL (ÇTS, 1079)

tapla- “çignemek, ezmek. şa‘şa‘a-pāş olmak” (ŞSL, 205)

tapla- “kabul etmek” (Üİ, 120b 11/12)

tapsula- “haset etmek” (KB, 4250)

tapuğla- “hizmet etmek” (KE, 107v7)

tarasla- “bir şeyi kuvvet ile dağıtmak” (DLT III, 332-14)

tarımla- “ırmağı bir adadan öbür adaya atlamak suretiyle geçmek” (DLT III, 341-22)

tarusla- “çatı yapmak” (DLT III, 332-17)

tasımla- “tahmin etmek” (TTS, 3766)

tasla- “tasarlamak, tahmin etmek” (TTS, 3767)

taşla- “vermek, ikram etmek”(ADD, 325-7)

tatla- “aramak, aktarmak, bir şeye şeker ve kand ‘ilāve etmek” (ŞSL, 206)

tatla- “Fars ve Farslı saymak” (DLT III, 293-11)

tavanla- “odanın içinden sakfına tahta kaplamak” (LO, 372)

tawgaçla- “maçınli saymak” (DLT III, 350-5)

tavşanla- “semen süzülüp zayıf, kurgaz, nezâl, hezâl olmak” (LO, 373)

tavla- “ısıtmak” (TTS, 3773)

tawuşla- “kıınıldamak, duyu ve hareket belirtmek” (DLT III, 335-13)

tayağla- “dayak atmak, dövmek” (KE,

91r10)

tazıla- “kuruyup kurgaz olmak” (LO, 373)

ta‘zımla- “yüceltmek, ululamak” (İM, 290a/8)

tazla- “birine kel demek, birini kel saymak” (DLT III, 293-21)

te‘essüfle- “eseflenme, kederlenmek, tasalanma; acıma” (NbDS, T6/21)

teferrücle- “gezinmek, gezip dolaşmak” (SN, 203-3)

tejikle- “Farslı saymak, Farslılığa nispet etmek” (DLT III, 340-19)

tekele- “keçi azmak” (LO, 374)

tekellüfle- <Ar.+T. “ağırlamak” (SN, 106-3)

tekzıble- <Ar.+T. “yalanlamak” (MR, 264b/20)

temle- “tırkazlamak” (DLT I, 337-17)

tepirçile- “debelemek, tepinmek” GN (ÇTS, 1111)

terkle- “ivmek, acele etmek” (DLT III, 445-22)

tersimleme “resmetmek” (KFT, 393b/39)

teşükle- “obur, aç gözlü saymak” (DLT III, 340-20)

tezekle- “pislemek” (DLT III, 340-15)

tägirmilä- “yuvarlaklaştırmak, etrafını çevrelemek” (EUTS, 231)

fibla- “güzel koku sürmek” (TİKT, 59a/9)

türele- “bulandırmak, karartmak” (NbDS, G.320/2)

tubraçla- “hareket, ihtilâc etmek, hiddetden yere urmak, iki yana çiblamak, döğünmek, şiddetle kızmak” (ŞSL, 264)

tıġla- “bazı aġrılara daġ vurur gibi ziyade tiz iġne saplamak, şiş saplamak, te’îr” (LO, 378)

tıkıla- “Tık diye ses vermek” bk. tikile-, tiki (DLT III, 326-8)

tıla- “sürmek, ilacı tatbik etmek (Türkçe fiil gibi kullanılmış)” (MNHS, 132a.7)

tıla- “dinlenmek, istirahat etmek (CC)” (KıpçTS, 273)

tınıġla- “muşaffā, berrāk olmak, şeffāflık, teressüb itmek, bī-gubār, lekesiz, bī-lāy, bī-dürde” (ŞSL, 279)

turla- fl. ve: **tırıldamak** “tır tır etmek, kedi gibi tırnaklarla tırıldı etmek” (KAT, 1230)

tıblādi “dipledi, bir şeye dip yaptı, dip kodu” (Kİ, 102)

tigüle- “lokma lokma vermek” (KB, 5395)

tikle- “dikmek; naşb, kāyim, rekz itmek. vaż‘ ve şebt eylemek” (ŞSL, 273)

tinterekle- “ayak kayub yere paldır küldür düşmek, ser-sān, ser-hōş, tintek” (ŞSL, 279)

tişsizlühle- “bir şey ile dişlerini karıştırmak (CC)” (KıpçTS, 277)

tizle- “tizilmek, tesri‘ ve isti‘cāl itmek. bilemek, carh ve kıraġ itmek” (ŞSL, 271)

tükilä- “çaġlamak, uġuldamak” (EUTS, 238)

toġla- “toġmak, gürz, ālāt-i kūdeng-ger. deste verziş-ger” (ŞSL, 250)

tokula- “toka yapmak” (DLT III, 326-2)

tola- “toġrı yola sālik olmak. rücū‘ itmek” (ŞSL, 254)

tohtunla- “defnetmek, gömmek”(ETYSVİ,

522)

tolula- “doldurmak” (KB, 5365)

tomala- (I) “yayılmak, geniş bir yeri kaplamak (İH)” (KıpçTS, 280)

tomala- (II) “saklamak, gizlemek (TZ)” (KıpçTS, 280)

tonġla- “toñmak, üşimek, muncemid olmak, yaġlanmak” (ŞSL, 261)

toñala- “yiġit ve kuvvetlilerin yaptığı işi yapmak” (DLT III, 405-14)

tongla- “vurmak” (EUTS, 246)

topla- “top ateşine tutmak” (TTS, 3824)

torla-, turla- “tor ve aġ atmak, devri der gibi yuvarlamak, örmek, örücü. ġapamak. rüfū, tayy itmek. (ŞSL, 239)

toyla- “ziyafet vermek, yedirip içirmek, aġırlamak” (YE, 115v6)

tökle- “götlemek (TZ)” krş. *kötle-* (KıpçTS, 282)

töşle- “döşe, göġse vurmak” (DLT III, 346-12)

tuġla- “suyun gediġini, yarıġını kapatmak (DLT III, 294-21)

tula- “sıçramak” ŞT (ÇTS, 1158)

tuluñla- “duluna, kulak altına, vurmak” (DLT III, 409-24)

tumala- “basarak kapamak, bastırmak, zulmetmek (CC)” (KıpçTS, 283)

turala- “tanzim, nizama tatbik etmek, küp bağlayıp turalamak” (LO, 387)

turbınla- “araştırmak, kıyas etmek, ölçümlemek” (DLT I, 435-14)

turkla- “ölçmek” (DLT III, 445-10)

turpla- “örneġini yapmak, ölçümlemek”

(DLT III, 443-19)

turukla- “durgunlaştırmak, arık saymak”
(DLT III, 337-14)

turumla- “suyun derinliğini boyu ile ölçmek” (DLT III, 341-18)

tuşla- “hizasına, karşısına durmak” (DLT III, 294-10)

tutakla- “mülâzemet” (İBML, 77)

tutukla- “enemek, enenmişliğe nispet etmek” (DLT III, 337-6)

tübütte- “Tibetli saymak, Tibete nispet etmek” (DLT III, 330-13)

tüfle- “azar azar tükürür gibi dil ucunda olan şeyi def etmek” (LO, 390)

tükelle- “cüst-cü, tefahhus, tefekkud etmek, pejuhîş” (ŞSL, 252)

tüle- “döllemek, kuzulamak (Oğuzca)” bk. töle- (DLT III, 271-8)

tüle- “tüyünü dökmek” (DLT III, 271-4)

tümile- “timbildemek, sekerek koşmak” bk. tümilen- (DLT III, 327-4)

tüñürle- “birini kendine dünür saymak, dünürlüğe nispet etmek” (DLT III, 408-26)

tünla- “giceyi geçirmek, şabâha kadar oturmak, gice yol yürümek. kâ‘im ü şeb-zinde-dâr” (ŞSL, 262)

türkle- “Türklerden saymak; -Araplara göre- acem, yanı Araptan başka, saymak” (DLT III, 446-1)

türtele- “altın varakları, kırıntıları yapıştırmak” bk. Düzelt: burtala- (DLT III, 351-22)

tütünle- “dumanlatmak” (TA, 42a/10)

ucala- “uca gitmek, yükseğe çıkmak”

(KAT, 1253)

ucla- “adâvet ve şekâvet, izhâr etmek, muhâşeme eylemek” (ŞSL, 71)

uğula- “birbiri ardınca yürümek, takip etmek” (KTKT, Ünlü: 260v/2=024/055)

udhula- “uymak” (DLT I, 308-17)

udhuzla- “uyuzuna ilaç yapmak” (DLT I, 301-22)

uğla- “sığırlaşmak, sığır gibi olmak, öküz gibi olmak” (KB, 5635)

ufakla- “ufaltmak” (TTS, 3901)

uğurtla- “yudumlamak” (TA, 40b/10)

uğutla- “mayalamak” (EUTS, 263)

uğladı “çadıra ağaç diktî” (Kİ, 111)

uğla- “Uğu etmek, uğul uğul uğuldamak, ihtifân, vız vız etmek. Çok ses fısıltısı, vızırtısı, gürültüsü, tanini olmak, bürudetten kulak ötmek” (LO, 394)

ulaqla- “yolu şaşırma, adaşmak” (ŞSL, 92)

ulçala- “doyumluk elde etmek (TZ)” (KıpçTS, 292)

ultangla- “(Ayakkabına) taban geçirmek, yamamak” (ME, 30-3)

urıla- “kendini öğmek, kendini öğmekte ileri gitmek” (DLT I, 309-9)

urıla- “ikamet etmek, yerleşmek, çadır kurmak (İM)” (KıpçTS, 293)

uruğla- “doğurmak” (KE, 40v17)

urla- “bağırma” (EUTS, 266);

urugla- “çekirdeğini çıkarmak, çekirdekten ayırmak” (DLT I, 303-23)

urundala- “seçmek” ŞSL (ÇTS, 1187)

usla- “anlamak, hayrı şerden ayırd etmek

(Oğuzca)” (DLT I, 286-16)

usmaqla- “perde arkasında kendisini ihfâ etmek, gizlemek, pinhân olmak” (ŞSL, 83)

uşakla- “teczi etmek, ufatmak, rîze rîze etmek” (ŞSL, 84)

uşakla- “koğlamak” (DLT I, 305-18)

uvşala- “(uşala- ?) oğuşturmak” (ME, 93-6)

uşla- “tutmak, ahz, girift, hıfz, kabz etmek” (ŞSL, 85)

uyanla- “gem vurmak (TA)” krş. *oyanla-* (KıpçTS, 295)

uyvala- “yere yuvarlanmak, sendelemek (İH)” (KıpçTS, 296)

üğüle- “sallamak, ırgalamak” (TTS, 4058)

üjükle- “hecelemek” (DLT I, 71-27)

ükekle- “burç yapmak; sandık yapmak” (DLT I, 307-3)

üküşlü- “çoğaltmak” (KTKT, Kök:130r/3=007/188)

üle- “güç kuvvet harcamak” (MM, 95/2)

üle- “uzun uzun dehşet-engiz bir tarzda kilâbîñ ürmesi, sinlemesi” (ŞSL, 92)

ülgüle- “ölçmek, tartmak” (AY, 167.8)

ülüglü- “1. Kutlu, bahtlı, mutlu; 2. Unvan” (EUTS, 272)

ümele- “konuk olmak, konukluğa gitmek” (IrkB, 47)

üple- “yağma etmek” (DLT I, 284-24)

üstünle- “fetha ile okumak” (LO, 403)

üsügile- “hile ile kilit açmak (Kençekçe)” bk. osug; Düzelt: osugla- (DLT I, 306-13)

üşikle- “üşümüşken yakalamak” (DLT I, 306-19)

üşle- “sineği kovmak, uzaklaştırmak (TA)” (KıpçTS, 299)

ütlü- “tedris etmek, öğretmek, ders vermek” (EUTS, 274)

ütükle- “yalan söylemek (TA)” (KıpçTS, 299)

ütülä- “ütülemek” (EUTS, 274)

ütüle- “kırık ve çıkık uzvu baskı ve bağ ile yerine getirmek, ret, tecbîr, sarmak” (LO, 403)

üygenle- “atı oyanlamak (atın başına oyan geçirmek)” (İBML, 83)

üzle- “takibetmek” (TTS, 4134)

üzlä- “kalkınmak, kalkmak” (EUTS, 275)

üzmülä- “imha etmek” (ETG, 306)

üzütte- “birini pinti görmek” (DLT I, 299-6)

vıkla- “mihnet, yük altında ıklamak, sıklamak, sızlanmak, fıklamak” (LO, 407)

yagıla- “(Düşmanı) püskürtmek, bozguna uğratmak” (ETYSVİ, 510)

yagırla- “yağırı sağaltmak, iyi etmek” (DLT III, 342-11)

yagrınla- “yarnına, sırta, vurmak” bk. yarınla- (DLT III, 343-18)

yahşıla- “övmek, methetmek” (KE, 81v11)

yakala- “Sınır çizmek” (ETYSVİ, 483)

yakınla- “yaklaşmak (TZ)” (KıpçTS, 307)

yalañaçla- “ortaya çıkarmak (CC)” (KıpçTS, 307)

yalanla- “parlamak, dirahşân olmak. yalvarmak, ricâ etmek. pürhânde olmak, şa‘şa‘alanmak, leme‘ân, yıldırımak” (ŞSL, 612)

yalanşla- “soyunmak (TZ)” krş. yalağanş bol- (KıpçTS, 307)

yalğaşladı “hayır dua etti” (Kİ, 118)

yalanğaçla- “soymak, çıplak hale getirmek” (RSL, A727a3)

yalıñula- “iple, salıncakla, oynamak” (DLT III, 411-7)

yalınla- “alevlenmek” (EUTS, 282)

yamanla- “kötülemek” (KE, 90v16)

yamla- “silme, süpürme” (DLT III, 310-5)

yañaqla- “tokat atmak” (KE, 74r15)

yañla- “yanılmak” krş. *yañıl-* (KE, 221v9)

yapurğaqla- “yapraklanmak, yeşermek” (KE, 60r2)

yarağla- “hazırlamak” (İM, 76b/5)

yaraqla- “fayda vermek” (KFT, 271b/47)

yarahla- “mümkün olmak, imkan el vermek”, “Ben cânımı yarahlayıp ıskı ana bindürmişem / Var ise atun çapacah meydâna gel meydâna gel” (KBD, G.10l6/2)

yaramazla- “fena bildirmek” (TTS, 4329)

yarla- “tükürmek” (DLT III, 308-13)

yasla- “yas tutmak” (ME, 35-8)

yaşla- “ıslamak, sulamak” (MN, 257-8)

yaşla- “yaş ot yemek” (DLT III, 308-24)

yaşla- “şimşek çakmak” (ETG, 309)

yaşla- “yaşlamak, yaş yaşamak, yaş sahibi olmak, yaş idrak etmek” (DK, 125-3)

yatla- “yada taşı ile afsun yapmak; yabancı saymak” (DLT III, 307-24)

yatla- “düşmanca hareket etmek, yabancı saymak, kaçınmak, uzaklaşmak” (EUTS,

290)

yawuzla- “kötü bulmak” (DLT III, 342-23)

yayağla- “yaya gitmek” (ME, 178-3)

yayala- “(kuş için) yere yakın uçmak (İH)” (KıpçTS, 316)

yazıla- “pislemek” (KE, 111r19)

yazukla- “hata etmek, suç işlemek” (OY, BK D36)

yegele- “eğelmek” (İBML, 89)

yele- “yavaş koşmak (TZ)” (KıpçTS, 318)

yélimle- “yelek yapıştırmak; yolu araştırmak” (DLT III, 343-17)

yemekle- “it’âm, misafir doyurmak, ziyafet çekmek, simât keşide olmak” (LO, 422)

yemele- “topallamak, hafifçe aksamak” (TTS, 4522)

yemişlä- “yemiş, meyva vermek” (KTKT, Kök: 109r/9=006/141)

yepeler- “okşamak” (TTS, 4532)

yerigle- “yermek, hakir görmek” (ME, 182-7)

yirle- “yerleştirmek maḥalline vaż‘ eylemek, yerine kırmak, yeksân eylemek” (ŞSL, 642)

yıdla- “koklamak” (ETG, 310)

yıparla- “yıpar sürmek, mislemek” (İBML, 91)

yıpla- “iple kıl aldırma” (DLT III, 307-20)

yıpla- “ip üzerinde oynamak, canbazlık etmek” (DLT III, 308-8)

yırağla- “ıraklamak, teb‘îd” (ŞSL, 641)

yikle- “çiğnemek” bk. *ikle-* (DLT III, 310-

2)

yilvilä- “sihirbazlık yapmak, kamlamak, sihirlemek, büyülemek” (EUTS, 296)

yinçkele- “incelemek, parçalamak” (Üİ, 101b 7)

yinçüle- “inci dizmek” (KB, B11)

yirçile- “yol göstermek, yola sokmak, doğru yola getirmek” (AY, III.3b17)

yitikle- “kaybolanı aramak” (DLT III, 343-5)

yobıla- “alay etmek” (ME, 210-5)

yoğla- “yas tutmak” (OY, BK D5)

yoğunla- “kalınlaşmak” (TTS, 4634)

yoğla- “çıkmaq, yükselmek” (ETG, 312)

yola- “yaklaşmak, (bir şeyin) yakınına gelmek” (MK, 104b-9)

yomladı “fal tuttu” (Kİ, 127)

yongla- “istifade etmek, yararlanmak, işletmek” (EUTS, 302)

yorala- “rüya yorumlamak (CC)” (KıpçTS, 327)

yorganla- “yorgana sarmak, örtüp basmak” (LO, 430)

yoyla- “yok etmek” (HTKT, 304a/4=20/61)

yozağla- “kilitlemek” (ME, 29-6)

yozla- “(Koyun) kısır kalmak (İH)” (KıpçTS, 327)

yörenle- “gezerek görmek, dolaşarak görmek” (TTS, 4698)

yubıla- “aldatmak, hile yapmak, al etmek (Oğuz ve Kıpçak dillerince)” bk. yupla- (DLT II, 315-7)

yufkala- “gevşe(l)tmek”(ME, 230-5)

yularla- “yularlamak, bağlamak” (DLT III, 9-13)

yulmala- “ütmek, yakmak (CC)” (KıpçTS, 329)

yuluğla- “feda etmek” (KB, 3758)

yumşakla- “yumuşamak, yaltaklanmak” (KTKT, Ünlü: 418v/6=068/009)

yumurla- “yumru yapmak, toplamak” (DLT I, 389-17)

yuñla- “yün kırmak” (DLT III, 404-8)

yunla- “< Çin. ... yung “barış” +la- kullanmak, gayret etmek, harcamak” (ETG, 313)

yüçälädi “yükseldi” (Kİ, 129)

yüklädi “kefil oldu” (Kİ, 130)

yüngülle- “1. yerinden oynatmak, harekete geçirmek (HTKT, 277a/1=17/64); 2. küçük görmek, küçümsemek (HTKT, 470b/5=43/54); 3. cehalete sürüklemek” (HTKT, 18b/8=2/130)

yünle- “tüy takmak” (TTS, 4767)

yüvütle- “teselli etmek (CC)” (KıpçTS, 333)

zah(ı)mıla- “yaralamak” (SN, 323-2)

zebille- “pislemek (BV)” (KıpçTS, 336)

zebunla- “zayıf ve kuvvetsiz düşmek, zayıflamak” (KAT, 1355)

zecirle- “eziyet etmek” (MR, 147b/9)

zemzemle- “zemzem suyu ile karıştırmak” (NbDS, G.312/14) “Ne ğam sākī eğer şahbā dükense āb hāzırdur / Senüñ zemzemleyüp de sunduğuñ vişn’ābdan kalmaz”

zindānla- “zindana atmak” (KE, 157r21)

zînetle- “bezemek, süslemek, tezyin etmek, ziynet vermek” (KAT, 1365)
ziyafetle- “ziyafet çekmek” (TTS, 4808)

ziyânla- “zarar vermek” (KTKT, Kök: 93r/4=005/105)

Burada şunu belirtmek gerekir ki bu bölümde verilen fiillerin günümüz Türkçesinde +IA- alt tabanı ile kullanımı bulunmamakla birlikte burada yer alan birtakım fiillerin günümüz Türkçesinde +IA- ekinin genişlemiş biçimleri olan +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- üst tabanlarında veya +IA- ekinin yardımcı fiillere karşılık kullanılabiliyor olması işleviyle birlikte yapmak, etmek gibi yardımcı fiillerle günümüzde karşılanan fiilleri de içinde barındırdığı görülmektedir. Aşağıda bulunan başlık bu fiiller içerisinde yer alan yapıların günümüz Türkçesindeki karşılıklarını içermektedir.

2.2. Tarihî Türk Lehçelerinde +IA- Alt Tabanı İle Yer Almakla Birlikte Günümüz Türkçesinde +IA- Alt Tabanlı Kullanımları Bulunmayan Fakat Onun Genişlemiş Şekilleri +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- Üst Tabanlarında Veya Yardımcı Fiillerle Karşılanan Yapılar

adığla- “ayılaşmak, ayı gibi olmak” (KB, 2311) > **ayılaş-** “kaba saba, görgüsüz biri durumuna gelmek” (TS, 204)

adırtla- “ayırt etmek, bölmek, tefrik etmek” (Üİ, 100b5) > **ayırt etmek** “birkaç şeyi birbirinden ayıran niteliği anlamak, tefrik etmek, temyiz etmek” (TS, 205)

ağırla- “çökertmek” (EATKT, 644a/6) > **ağırlaş-** “1. Ağır duruma gelmek. 2. Sıkıcı ve bunaltıcı bir durum almak. 3. Gökyüzü bulutlu ve karanlık, iç karartıcı bir hâl almak. 4. Yavaşlamak. 5. Gebe kadın doğurması yaklaşmak. 6. Yiyecek bozulmaya yüz tutmak. 7. Organ görevini yapamaz duruma gelmek. 8. mec. Ağırbaşlı olmak. 9. mec. Güçleşmek, zorlaşmak. 10. mec. Hasta tehlikeli duruma gelmek, fenalaşmak.” (TS, 42)

avlavla- “telhīb itmek, ‘alevlemek, şulelenmek” (ŞSL, 54) > **alevlendir-** “1. Alevlenmesini sağlamak, tutuşturmak. 2. Etkisini, şiddetini artırmak, çoğaltmak.” (TS, 90), **alevlen-** “1. Yanmaya başlamak. 2. Sıcaklığı artmak. 3. Heyecanlanmak. 4. mec. Şiddeti artmak. 5. mec. Öfkelenmek.” (TS, 91)

alçakla- “Tahkir etmek. Tenezzül, tedenni, tabasbus etmek.” (LO, 14) > **alçaklaş-** “alçak duruma gelmek” (TS, 86), **alçaklaştır-** “alçaklaşmasına sebep olmak” (TS, 86)

altunla- “altınla süslemek” (ME, 65-8) > **altınlaş-** “altın durumu veya görünümü almak” (TS, 107)

anaçla- “kocamak, irileşmek, kurnaz olmak” (LO, 18) > **anaçlaş-** “anaç duruma gelmek” (TS, 118)

anala- “ana edinmek, ana demek” (DLT I, 311-1) > **analaştır-** “annedeki özellikleri kazandırmak” (TS, 120)

andla- “and içirmek, yemin ettirmek” (TTS, 147) > **antlaş-** “antlaşma yapmak, ahitleşmek” (TS, 135)

arсланla- “arсланlaşmak, arslan gibi olmak” (KB, 2314) > **arсланlaş-** “yiğitleşmek, korkusuz duruma gelmek” (TS, 168)

aşşıla- “kâr etmek, kazanç sağlamak” (TZ) (KıpçTS, 14) > **asılan-** “bir şeyden yarar sağlamak, intifa etmek.” (TS, 164)

‘aşıkla- “âşık olmak, sevmek, gönlünü kaptırmak” (DK, 98-6) > **âşık olmak** “sevmek, tutulmak” (TS, 174)

adla- “ad vermek, adlandırmak” (TTS, 20) > **adlandır-** “çağırmak veya anmak için bir canlıya, bir yere, bir şeye ad vermek, isimlendirmek, isim koymak, isim takmak, isim vermek, tesmiye etmek” (TS, 30), **adlan-** “1. Kendisine ad verilmek, isimlenmek. 2. Kötü ün kazanmak, isimlenmek.” (TS, 31), **adlaştır-** “ad durumuna getirmek, isimleştirmek” (TS, 31)

afla- “atlanmak, ata binmek” (HŞ, 4069) > **atlan-** (I) “Ata binmek. 2. At edinmek.” (TS, 186)

aydınladı “ışık oldu, parladı, ışıkladı” (Kİ, 8) > **aydınlan-** “1. Aydınlık olmak, 2. mec. Bir sorun üzerine gereği kadar bilgi edinmek, tenevvür etmek.” (TS, 202), **aydınlaş-** “aydın niteliği kazanmak” (TS, 202), **aydınlata-** “1. Karanlığı giderip görünür duruma getirmek, ışıklandırmak” (TS, 202)

ayla- “dönmek, dolaşmak” (SD, 91) > **aylan-** hlk. “bir yerin çevresinde dolanmak” (TS, 206)

azādla- “serbest bırakma” (KFT, 144b/35) > **azat etmek** “1. serbest bırakmak, salıvermek; 2. esk. köle ve cariyelerin özgürlüğünü geri vermek.” (TS, 214-215)

balabanla- “1. İrileşmek, şişmek, iri ve şişman olmak. 2. Lâkırdıyı ağızda çiğneyip sarhoş gibi söylemek.” (KAT, 99) > **balabanlaş-** “balaban duruma gelmek, irileşmek” (TS, 242)

balçıkla- “çamur sürmek” (TA, 44a/2) > **balçıklaş-** “balçık durumuna gelmek” (TS, 242)

baluqla- “balık avlamak (CC)” (KıpçTS, 23) > **balıklandır-** “balık ile doldurmak, süslemek” (TS, 245)

bayla- “değerlendirmek, yüceltmek” (SN, 70-8) > **baylan-** hlk. “nazlanmak, şımarmak” (TS, 287)

bayramla- “bayram etmek” (ME, 102-4) > **bayram etmek (veya yapmak)** “çok sevinmek” (TS, 288); **bayramlaş-** “birbirinin bayramını kutlamak” (TS, 289)

bedükle- “büyük saymak” (DLT III, 340-9) > **büyüklen-** “kendini büyük göstermek, büyüklük taslamak, kibirlenmek, heyheylenecek” (TS, 428)

bellüle- “belli etmek, tayin etmek” (TTS, 498) > **belli etmek** “1. Açıklamak, iyice görünür ve anlaşılır bir duruma getirmek. 2. mec. Sezdirmek, hissettirmek” (TS, 305)

bitle- “bit aramak” (DLT III, 291-18) > **bitlen-** “üzerinde bit üremek” (TS, 364)

butakla- “budamak” (DLT III, 337-1) > **budaklandır-** “budaklanmasını sağlamak” (TS, 402); **budaklan-** “budak sürmek, dallanmak” (TS, 402)

buzla- “donmak, buzlamak” (İM, 109b/6) > **buzlan-** “buzla kaplanmak, buz tutmak” (TS, 421), **buzlaş-** “buz durumuna gelmek” (TS, 421)

câsusla- “câsuslamak, câsusluk etmek” (DK, 90-2) > **casusluk etmek** “casus olarak çalışmak” (TS, 446)

cıvıkla- “avuçlayıp sıkarak özleştirmek, yumuşatmak” (LO, 79) > **cıvıklaş-** “cıvık duruma gelmek” (TS, 461), **cıvıklaştı-** “cıvık duruma getirmek” (TS, 462)

çapaqla- “gözde çapak olmak” (MR, 18b/3) > **çapaklan-** “çapak oluşmak” (TS, 494)

çeyizle- [Zebanzedi: *cehizlemek*] “1. Geline çeyiz vermek, gelinin çeyizini tedarik ve izhar etmek. 2. (Bir fakire) muhtaç olduğu mühimmat ve levazımı vermek.” (KAT, 205) > **çeyiz düzmek** “çeyiz hazırlamak” (TS, 528)

çığır-la- “çığır açmak; çığır açmağa yönelmek; karda ayağıyla yol açmak” (DLT III, 331-24) > **çığır** “1. Çığırın kar üzerinde açtığı iz. 2. Patika, 3. İz. 4. mec. Yeni bir biçim, yöntem veya yol” **çığır açmak** “bir alanda yeni bir yol, yöntem başlatmak” (TS, 529)

çirkinle- “Çirkin olmak, çirkinleşmek. = *ft.* Çirkin addetmek, zem ve takbih etmek.” (KAT, 215) > **çirkinleş-** “çirkin bir duruma gelmek” (TS, 550), **çirkinleştir-** “çirkin bir duruma getirmek” (TS, 551)

çölle- “çölde kalub şuya t̄alib olmak, şuşamak, teşne ve ‘atşān olmak. şiddet-i harāretten dest ü hāmūnda yolda kalmak. çölī merg” (ŞSL, 320) > **çölleş-** “bir arazi, verimli toprağı akıp çöl durumuna gelmek” (TS, 565); **çölleştir-** “çöl durumuna getirmek” (TS, 565)

daldala- “bir şeyin arkasına girip saklanmak” (FK, 523/3) > **daldalan-** hlk. “gölgeli yere saklanmak” (TS, 583)

da‘vile- “dâvâ etmek, hesap sormak” (DK, 128-12) > **dava etmek** “hukuksal korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurmak” (TS, 598); **davalaş-** “birbiri aleyhinde mahkemeye başvurmak” (TS, 598)

debele- “çırpınmak” (YZ, 93r11) > **debelen-** “1. Bir acının etkisiyle veya bir baskıdan kurtulmak için çırpınmak. 2. Çırpınmak, tepinmek, kımıldanmak. 3. mec. Boşuna uğraşıp durmak.” (TS, 604)

dille- “bir kimse hakkında dedi kodu yapmak, bir kimseyi çekiştirmek, zemmetmek” (TTS, 1156) > **dillendir-** “1. Biri hakkında dedikodu yapılmasına sebep olmak. 2. Bir şeyi söz ile ifade etmek, söylemek.” (TS, 667); **dillen-** “1. Çocuk konuşmaya başlamak. 2. Konuşma yeteneğı olmayan varlık konuşmak, dile gelmek. 3. Onaylanmayan bazı davranışlar yüzünden hakkında dedikodu yapılmak, dile düşmek.” (TS, 667); **dilleş-** “1. Karşılıklı tatlı tatlı söyleşmek. 2. hlk. Dırlaşmak.” (TS, 667)

dirile- “diri duruma getirmek” (KBD, G.1236/6) > **dirileş-** “bitkin, pörsümüş veya solmuşken yeniden diri duruma gelmek” (TS, 676)

duala- “dua etmek” (TTS, 1247) > **dua etmek** “Tanrı’ya yalvarmak” (TS, 720)

eble- “evlendirmek” (ETYSVİ, 520) > **evlendir-** “evlenmesine sağlamak” (TS, 837); **evlen-** “erkek ve kadın, aile kurmak için yasya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek” (TS, 837)

edebile- “terbiye vermek, hizaya getirmek” (MT, 38b-10) > **edeplendir-** “edeplenme işini yaptırmak” (TS, 755); **edeplen-** “uslanmak, ince ve terbiyeli olmak” (TS, 755), **edepsizleş-** “terbiyesizleşmek” (TS, 755)

eksükle- “azaltmak” (KFT, 417b/27-28) > **eksiklen-** “eksiklik duymak” (TS, 771)

emekle- “1. Çalışmak, çabalamak. 2. (Ufak çocuk) yürümeye çabalamak, debelenmek (depelenmek).” (KAT, 301) > **emek çekmek** “bir işte çok çalışarak yorulmak” (TS, 793), **emek harcamak** “çaba göstermek” (TS, 793), **emek vermek** “bir şeyin meydana gelmesi için özenli bir biçimde ve çok çalışmak” (TS, 793)

enginle- “engine vurmak, engine salmak, açılmak, açmak” (LO, 135) > **enginleş-** “engin bir durum almak” (TS, 801)

esāsla- <Ar.+T. “temellendirmek, kurmak” (EATKT, 212a/3) > **esaslandır-** “esaslı duruma getirmek, sağlamlaştırmak” (TS, 814); **esaslan-** “1. Temeli sağlamlaşmak, temelleşmek. 2. Kökleşmek.” (TS, 814)

habsle- “tutmak, bırakmamak” (MG, 103a-9) > **hapsetmek** “1. Bir suçluyu hapishaneye koymak. 2. Bir yere kapatıp salıvermemek. 3. Engellemek, sınırlamak. 4. mec. Bir kimseyi veya bir şeyi boşu boşuna tutmak, alıkoymak” (TS, 1044)

hakla- <Ar.+T. “gerçek, doğru olduğunu kabul etmek” (NF, 335-1) > **hak vermek** “birinin düşüncesini, davasını, iddiasını doğru bulmak” (TS, 1026)

hakla- “ödemek, ifā itmek, borcu edā ve va‘deye vefā eylemek” (ŞSL, 333) > **haklaş-** hlk. “İki taraf birbirine hakkını verip alacak verecekleri kalmamak, ödeşmek” (TS, 1029)

harābla- <Ar.+T. “harap etmek” (EATKT, 352b/3) > **harap etmek** “harap duruma getirmek” (TS, 1046)

harāmla- < Ar. harām + Türkçe +la- “yasaklamak” (HŞ, 2672) > **haram etmek** “ bir kimseye bir şeyden umduğu yarar ve rahatı tattırmamak” (TS, 1045)

hāşilla- <Ar.+T. “ortaya çıkarmak, elde etmek” (ÇGT, 168/11) > **hasıl etmek** “ortaya çıkarmak” (TS, 1053)

helekle- “helâk etmek” (TTS, 1909) > **helak etmek** “1. Öldürmek, ortadan kaldırmak. 2. mec. aşırı derecede yormak, bitkin duruma getirmek” (TS, 1079)

hoşla- “hoşlanmak, beğenmek” (ŞT, 69a-11) > **hoşlandır-** “hoşlanmasına yol açmak” (TS, 1112), **hoşlan-** “hoşuna gitmek, hoş bulmak, hazzetmek, sevmek” (TS, 1112); **hoşlaş-** “1. Hoş duruma gelmek. 2. İyilik hissetmek. 3. hlk. Birbirinden hoşlanmak” (TS, 1112); **hoşlaştır-** “hoşlaşmasını sağlamak” (TS, 1112)

hürmetle- “saygı göstermek, ikram etmek” (İM, 46b/7) > **hürmet etmek** “saymak, saygı göstermek” (TS, 1121)

ıtla- “köpekletmek; söğmek” (DLT I, 286-2) > **itlen-** “terbiyesizce davranmak” (TS, 1234), **itleş-** *kaba* “itlenmek” (TS, 1234)

irigle- “irinlenmek” (ME, 36-4) > **irinlen-** “yarada irin oluşmak, iltihaplanmak, cerahatlanmak” (TS, 1204)

irkäklä- “Erkekleşmek, kişileşmek” (EUTS, 97) > **erkeklen-** “kabadayılık gösterisinde bulunmak” (TS, 810); **erkekleş-** “1. Çocukluk çağından çıkıp erkeklik çağına girmek. 2. mec. Kız , kadın erkek gibi sert davranışlar kazanmak.” (TS, 811); **erkekleştir-** “erkekleşme işini yaptırmak” (TS, 811)

işkille- “şüpheyi düşürmek, şüphe vermek” (TTS, 2119) > **işkillendir-** “işkillenmesine yol açmak” (TS, 1225); **işkillen-** “işkilli duruma gelmek, pirenlemek” (TS, 1225)

kardeşle- “fıdan, kökten, filizler sürüp çoğalmak” (LO, 214) > **kardeşlen-** hlk. “1. Ekin bir kökten birkaç sap birden üremek. 2. Kardeş sahibi olmak” (TS, 1325)

kepazele- *ft. bk. kepazelet-*. (KAT, 624) > **kepaze etmek** “utanılacak bir duruma düşürmek” (TS, 1391), **kepaze olmak** “gülünç veya utanılacak duruma düşmek” (TS, 1391)

kırıla- “kırdı kalmak, şahrâda ve yabanda gizmek, çöl ve beyâbânda yürümek” (ŞSL, 500) > **kırılaş- (II)** “kırsal duruma gelmek” (TS, 1419)

kiçikle- “küçük saymak” (DLT III, 341-13) > **küçükleş-** “değerini yitirmek” (TS, 1553)

kirle- “kirli ve murdar etmek, telvis eylemek” (KAT, 656) > **kirlen-** “1. Kirli duruma gelmek, pislenmek. 2. Kadının ırzına geçilmek, iffeti bozulmak, lekelenmek. 3. Kadın aybaşı olmak. 4. mec. Onuru lekelenmek.” (TS, 1447), **kirlet-** “1. Kirli duruma getirmek, pisletmek. 2. Küçük veya büyük abdestini yapmak, pislemek. 3. Kadının ırzına geçmek, namusuna zarar vermek. 4. mec. Namusuna, onuruna zarar verecek bir suç yüklemek, lekelemek.” (TS, 1447)

kälinlä- “evlenmek” (EUTS, 104) > **gelin olmak** “kız, evlenmek” (TS, 921)

kokozla- “züğürt olmak, parasız kalmak” (KAT, 660) > **kokozlan-** “argo Parasını tüketmek, parasız kalmak” (TS, 1458)

köhnele- “eskimek, yıpranmak” (NbDS, G388/10) > **köhneleş-** “köhne duruma gelmek” (TS, 1495)

köpükle- “köpüklenmek” (ME, 182-1) > **köpüklen-** “üstü köpük bağlamak” (TS, 1501)

körle- “iptal etmek, kapanmak, çıban yol, iltiyâm, tatil” (LO, 249), **körle-** bk. **körlet-** (KAT, 675) > **körlen-** “körleşmek” (TS, 1503), **körleş-** “1. Kesmez, işlemez veya yararlanılmaz duruma gelmek. 2. mec. Değer, önem veya yeteneğini yitirmiş duruma gelmek.” (TS, 1503), **körleştir-** “körleşmesine yol açmak” (TS, 1503), **körlet-** “1. Keskinliğin azalmasına veya yitirilmesine sebep olmak. 2. mec. Değer ve yeteneklerinin yitirilmesine sebep olmak.” (TS, 1503)

kurtla- “kurt çıkarmak” (DLT III, 447-3) > **kurtlandır-** “kurtlanmasına sebep olmak” (TS, 1535); **kurtlan-** “1. İçinde veya üzerinde kurt üremek. 2. mec. Rahat oturmayıp telaş ve sabırsızlık göstermek. 3. mec. Sürekli kımıldanmak. 4. mec. Bir yerde çok oturmaktan bıkarak gezme gereği duymak” (TS, 1535); **kurtlaş-** “kurt durumuna gelmek, kurt gibi olmak” (TS, 1535)

küçle- “güçlenmek, kuvvetlenmek (TZ)” krş. **küçlen-** (KıpçTS, 167) > **güçlendir-** “güçlü duruma getirmek, güç kazanmasını sağlamak” (TS, 995); **güçlen-** “güçlü duruma gelmek, kuvvetlenmek” (TS, 995); **güçleş-** “güç duruma gelmek, zorlaşmak” (TS, 995); **güçleştir-** “güç duruma getirmek” (TS, 995)

küçükle- “tahkir ve tezlil etmek, küçük nazarıyla bakıp ehemmiyet vermemek” (KAT, 696) > **küçükleş-** “değerini yitirmek” (TS, 1553)

küyele- “güyelenmek” (ME, 99-1) > **güvelen-** “her yer güveyle dolmak” (TS, 1012)

lağabla- <Ar.+T. “lâkap takmak” (MR, 211b/9) > **lakap takmak** “bir kimseye onun bir özelliğini belirtecek bir ad vermek” (TS, 1572)

meyle- <Ar.+T. “meyletmek, istemek” (YZ, 23v13) > **meyletmek** “1. Eğilmek. 2. mec. Gönül vermek” (TS, 1672); **meylettirmek** “meyletme işini yaptırmak” (TS, 1672)

mille- “çaylar taşıp kum getirmek” (LO, 280) > **millen-** “akarsuyun getirdiği kumlu, çamurlu toprak, bir yere yığılmak” (TS, 1683)

murdarla- “Pisletmek, telvis etmek. = fl. Namünasip mahalde pislemek, defihacet etmek.” (KAT, 829) > **murdar etmek** “1. Kirletmek, kullanılamaz hâle getirmek. 2. Ziyân etmek, boş yere harcamak” (TS, 1712)

orakla- “mahsulü orakla biçmek, hasat etmek” (LO, 292) > **oraklaş-** “orak biçimini almak” (TS, 1808)

ortakla- “ortak olmak, ortaklık etmek (TZ)” (KıpçTS, 205) > **ortaklaş-** “ortak olarak davranmak, ortak olmak, kolektifleşmek” (TS, 1816); **ortaklaştır-** “ortak duruma getirmek, kolektifleştirmek” (TS, 1816)

ozanla- “gevezelik etmek, çok söylemek” (TTS, 3045) > **ozanlaş-** “şairleşmek” (TS, 1832)

öbkele- “öfkelenmek, kızmak” (IrkB, 58) > **öfkelenendir-** “öfkelenmesine yol açmak, kızdırmak” (TS, 1838); **öfkelen-** “öfkelenmek işi” (TS, 1838)

özle- “öz hâle getirmek, koyulaştırmak; pişirme, olgunlaştırma” (YE, 33r1) > **özleş-** “1. Öz durumuna veya özlü bir duruma gelmek. 2. Arılaşmak. 3. hlk. Tahıl olgunlaşmak” (TS, 1870), **özleştir-** “1. Öz durumuna getirmek, özlü durum kazandırmak, arılaştırmak. 2. Özleştirmecilik yapmak” (TS, 1870)

payla- “1. Pay ve hisse vermek. 2. Payını ve müstahak olduğu cevabı vermek. 3. Tekdir ve ta'zîr etmek, azarlamak.” (KAT, 963) > **paylaş-** “1. Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek. 2. mec. Benimsemek, onaylamak” (TS, 1903), **paylaştır-** “herkese kendi payına düşeni aldirmek veya vermek” (TS, 1903)

peltekle- fl. ve: pelteklenmek (KAT,965) > **peltekleş-** “peltek duruma gelmek” (TS, 1908)

peydala- “tedarik” (LO, 784) > **peyda etmek** “ çıkarmak, oluşturmak, ortaya çıkarmak, edinmek” (TS, 1919), **peyda olmak** “çıkmaq, ortaya çıkmak, oluşmak” (TS, 1919)

pintile- “hasislikten pejmürde ve miskin olmak” (KAT, 973) > **pintileş-** “pinti duruma gelmek” (TS, 1925)

sakalla- “sakallı olmak” (Bunun doğrusu “sakallanmak” olacaktır) (İBML, 58) > **sakallan-** “1. Sakallı duruma gelmek. 2. Sakalı çıkmak” (TS, 2012)

sarığla- “sarılamak, sarı yapmak”(DLT III, 336-11) > **sarılaş-** “sarı bir renk almak, sararmak” (TS, 2036), **sarılaştır-** “sarı duruma getirmek” (TS, 2036)

sefer seferle- “sefere çıkmak, sefer halinde bulunmak” (TTS, 3361) > **sefer etmek** “gezmek, gezinti yapmak, yolculuk etmek” (TS, 2056)

şifatla- <Ar. +T. “özellik kazandırmak, nitelemek (Gİ, KF)” (KıpçTS, 234) > **sıfatlandır-** “herhangi bir kimseye bir sıfat veya unvan vermek” (TS, 2088)

siñirle- “sinir sarmak” (DLT III, 409-9) > **sinirlendir-** “sinirlenmesine sebep olmak” (TS, 2118-2119); **sinirlen-** “duygu ve davranışlarını denetleyemeyecek duruma gelmek, öfkelenmek, köpürmek, feveran etmek” (TS, 2119)

sirkele- “-Bir şeye- sirke katmak; -baştan- sirke toplamak” (DLT III, 353-22) > **sirkelen-** “1. Birçok sirke türemek. 2. İçine sirke konmak” (TS, 2121)

şaşkınla- “şaşkın olmak, şaşakalmak” (KAT, 1118) > **şaşkınlaş-** “şaşkın bir duruma gelmek” (TS, 2208)

taçla- “taç giydirmek, tetevvüc etmek” (KAT, 1145) > **taçlan-** “1. Taç giymek. 2. mec. Değerli bir duruma gelmek.” (TS, 2240)

tatla- “aramak, ağırtmak, bir şeye şeker ve kâd ‘ilâve etmek” (ŞSL, 206) > **tatlandır-** “tat vermek, tadını kazanmasını sağlamak” (TS, 2284); **tatlan-** “tat kazanmak, tadı gelmek, olgunlaşmak” (TS, 2284), **tatlılaştır-** “1. Tatlı duruma gelmek, tat kazanmak. 2. mec. Sevimli, hoş giden bir durum almak” (TS, 2285), **tatlılaştır-** “tatlı bir duruma getirmek” (TS, 2285)

tayağla- “dayak atmak, dövmek” (KE, 91r10) > **dayak atmak** “dövmek, sopa ile dövmek” (TS, 600)

tazıla- “tazı gibi kuru ve zayıf olmak” (KAT, 1180) > **tazılaştır-** “tazı gibi zayıflayıp incelmek” (TS, 2292)

tekzîble- <Ar.+T. “yalanlamak” (MR, 264b/20) > **tekzip etmek** “yalanlamak, doğru olmadığını açıklamak” (TS, 2309)

tersimleme “resmetmek” (KFT, 393b/39) > **tersim etmek** “resmetmek” (TS, 2333)

tüle- “tüyünü dökmek” (DLT III, 271-4) > **tüylendir-** “tüylenmesine yol açmak” (TS, 2404);

tüylen- “1. Tüy çıkmak, üzerinde tüyler oluşmak. 2. Para sahibi olmak” (TS, 2404)

türkle- “Türklerden saymak; -Araplara göre- acem, yanı Araptan başka, saymak” (DLT III,

446-1) > **türkleş-** “Türk olmak, Türk dilini ve Türklüğü benimsemek” (TS, 2402), **türkleştir-**

“Türk dilini ve Türklüğü benimsetmek, Türkleşmesini sağlamak” (TS, 2402)

usla- “anlamak, hayrı şerden ayırd etmek (Oğuzca)” (DLT I, 286-16) > **uslandır-** “uslanma

işini yaptırmak” (TS, 2421); **uslan-** “1. Yadırganan, ayıplanan davranışlardan vazgeçmek,

davranışlarına düzen vermek. 2. Herhangi bir olaydan ders almak, akı başına gelmek” (TS,

2421)

yakınla- “yaklaşmak (TZ)” (KıpçTS, 307) > **yakınlaş-** “1. Yakın duruma gelmek, yaklaşmak.

2. mec. Aralarındaki ilgi, sevgi daha güçlü bir duruma gelmek” (TS, 2507); **yakınlaştır-** “1.

Yakın duruma getirmek, yaklaştırmak. 2. mec. Aralarında sıkı ilgi veya duygusal bağ

oluşturmak” (TS, 2507)

yapurğakla- “yapraklanmak, yeşermek” (KE, 60r2) > **yapraklan-** “yaprakları çıkmak, yaprak

oluşmak” (TS, 2530)

yaramazla- “fena bildirmek” (TTS, 4329) > **yaramazlaş-** “çocuk söz dinlememek, rahat

durmamak, yasak edilen şeyleri yapmakta ayak diremek” (TS, 2533)

yasla- “yas tutmak” (ME, 35-8) > **yas tutmak** “1. Çok üzülme, yasa bürünmek, matem

tutmak 2. Duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek” (TS, 2541); **yaslan- (II)**

“yasa bürünmek, yas içinde olmak” (TS, 2544)

yaşla- “yaşlamak, yaş yaşamak, yaş sahibi olmak, yaş idrak etmek” (DK, 125-3) > **yaşlan-**

“yaşı ilerlemek, ihtiyarlamak” (TS, 2548); **yaşlandır-** “yaşlanma işini yaptırmak” (TS, 2547)

yavuzla- “kötü bulmak” (DLT III, 342-23) > **yavuzlan-** hlk. “1.Yavuz gibi olmak, yavuz

durumuna gelmek. 2. Sertleşmek, çetinleşmek, kabadayılaşmak” (TS, 2553); **yavuzlaş-** hlk. “

1. Yavuz duruma gelmek. 2. Sertleşmek, kabadayılaşmak” (TS, 2553)

yayağla- “yaya gitmek” (ME, 178-3) > **yayalaştır-** “yolu araç trafiğine kapatıp sadece

yayaların kullanımına açmak” (TS, 2554)

yemişlü- “yemiş, meyva vermek” (KTKT, Kök: 109r/9=006/141) > **yemişlen-** “ağaçlar meyve

vermek” (TS, 2571)

yirle- “yerleştirmek mahalline vaz‘ eylemek, yerine kımak, yeksân eylemek” (ŞSL, 642) > **yerleş-** “1. Yerine iyice oturmak, yerinde sabit olmak. 2. Yer bulup oturmak. 3. Çalışmak üzere bir iş yerine başlamak. 4. Bir yerde oturmaya, yaşamaya başlamak. 5. Eşyayı yerli yerine koymak. 6. Rahat bir biçimde oturmak. 7. Yaygın duruma gelmek, tutunmak. 8. mec. Alışılmak, kullanılır olmak. 9. Sınav sonucuna göre herhangi bir eğitim kurumunda okumaya hak kazanmak, okumaya başlamak” (TS, 2580); **yerleştir-** “1. Yerleşmesini sağlamak. 2. Yerine koymak. 3. mec. Tokat, şamar vurmak. 4. mec. Söz veya cevabı tam sırasında söylemek” (TS, 2580-2581)

yırağla- “ıraklamak, teb‘îd” (ŞSL, 641) > **iraklaş-** “uzaklaşmak” (TS, 1124)

yoğunla- “kalınlaşmak” (TTS, 4634) > **yoğunlaş-** “1. Yoğun duruma gelmek, tekâsüf etmek, konsantre olmak. 2. mec. Bütün dikkatini bir konu üzerinde toplamak” (TS, 2599), **yoğunlaştır-** “yoğun duruma getirmek, teksif etmek” (TS, 2599)

yumşakla- “yumuşamak, yaltaklanmak” (KTKT, Ünlü: 418v/6=068/009) > **yumuşaklaş-** “yumuşak bir duruma gelmek, yumuşamak” (TS, 2616)

zebunla- “zayıf ve kuvvetsiz düşmek, zayıflamak” (KAT, 1355) > **zebunlaş-** “zebun bir duruma gelmek, zayıflamak” (TS, 2648)

ziyafetle- “ziyafet çekmek” (TTS, 4808) > **ziyafet çekmek (veya vermek)** “konukları yemekli ağırlamak” (TS, 2662)

ziyânla- “zarar vermek” (KTKT, Kök: 93r/4=005/105) > **ziyan etmek** “ 1. Yersiz, boş yere harcamak. 2. Zarara uğratmak” (TS, 2662)

2.3. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Beraber Günümüz Türkçesinde de Kullanımını Devam Ettiren +IA- Ekli Yapılar

abla- “avlamak” (ETYSVİ, 519) > **avla-** “ bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek” (TS, 191)

açığla- “açıklamak, izah etmek” YED (ÇTS, 7) > **açıkla-** “bir konuyla ilgili gerekli bilgileri vermek, izah etmek” (TS, 17)

ayakla- “adımlamak, çiğnemek, pâmâl” (LO, 30) > **ayakla-** “ayakla ölçmek” (TS, 198)

adhutla- “avuçlamak” (DLT I, 298-15) > **avuçla-** “avuçla kavramak, avuçla almak, apazlamak, hapazlamak” (TS, 193)

adımla- “adım atmak” (NF, 149-9) > **adımla-** “1. Adımla ölçmek. 2. Bir yerde ileri geri gezinmek” (TS, 29)

aforozla- “aforoz etmek, kiliseye kabul etmemek” (KAT, 31) > **aforozla-** “aforoz etmek, kovmak” (TS, 34)

ağırla- “saymak, saygı göstermek, hürmet etmek, ağırlamak” (AY, 192.18-19) > **ağırla-** “konuğa saygı göstererek onun her türlü rahatını, gereksinimini sağlamak, ikram etmek, izaz etmek” (TS, 42)

ağla- “ağlamak” (EUTS, 7) > **ağla-** “üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek” (TS, 49)

agula- “ağılamak” (DLT I, 310-2) > **ağıla-** “1. Zehirlemek. 2. Bir şeye zehir katmak” (TS, 40)

aharla- “Cilâ sürmek. Farîsiye nakl ile ahar ve ondan müştak aherlemek derler” (LO, 10) > **aharla-** “ahar sürmek” (TS, 52)

ahırla- “Ahırda çok yatıp hamlamak. Kurs-ı kamer ağıllanmak” (LO, 10) > **ahırla-** hlk. “hayvan ahırda uzun süre kalıp hamlaşmak” (TS, 54-55)

ahla- “göğüs geçirmek, ahlamak” (DLT III, 118-21) > **ahla-** “iç çekmek, ah etmek, ah çeker gibi ses çıkarmak.” (TS, 55)

ahşamla- “sabahtan akşama kadar kalmak, akşamı etmek” (TİKT, 218b/1) > **akşamla-** “1. Bütün günü bir yerde veya bir işte geçirerek akşama erişmek, akşamı bulmak. 2. Akşamı bir yerde geçirmek. 3. Ay dolunay durumundan sonra geç doğmak.” (TS, 76)

akla- “1. Ağartmak, beyazlatmak, tebyiz etmek. 2. Bir beyaz nişan koymak, beyazla nişanlamak. 3. Pak etmek, temize çıkarmak, yüzünü ağartmak.” (KAT, 41) > **akla-** “suçsuz veya borçsuz olduğu yargısına vararak birini temize çıkarmak, tebriye etmek, ibra etmek” (TS, 69)

alazla- “Alevde al etmek, demirle yakma ki örükleme, yara kızarma, kızartıp yanmış gibi örükleme. Ütülemek, kızartma.” (LO, 14) > **alazla-** “ hlk. 1. Bir şeyin yüzünü alevden geçirmek, aleve tutmak. 2. Sızlatmak, yakmak, acı vermek.” (TS, 85)

alçıla- “alçı yapıştırmak” (LO, 14) > **alçıla-** “alçı ile sıvamak” (TS, 87)

alkışla- “alkış itmek, teşvîk itmek. du‘ā ve şenā itmek” (ŞSL, 56) > **alkışla-** “1. Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma. 2. mec. Beğenmek, takdir etmek.” (TS, 97)

angla- “anlamak” (EUTS, 16) > **anla-** “bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak” (TS, 128)

apazla- “yelkenler hazinesi rüzgârı avuçlayıp şişmek, hafif rüzgârla yavaş yavaş gitmek” (LO, 19) > **apazla-** “1. Avuçlamak. 2. Gemi apazlama rüzgârla gitmek. 3. Yelken rüzgârla dolup şişmek.” (TS, 137)

arala- “aralamak, arasını bulmak, barıştırmak” (DLT I, 308-18) > **arala-** “1. İki şey arasında açıklık oluşturmak, az açmak. 2. Aralıklı duruma getirmek, seyrekleştirmek” (TS, 143)

argaçla- “Argamak. Türkîde sarmak” (LO, 21) > **argaçla-** “atkılamak” (TS, 148)

arığla- “temiz tutmak, tenzih etmek, takdis etmek” (ME, 77-5) > **arıla-** “bir şeyde herhangi bir ayıp veya kusur bulunmadığını bildirmek, tenzih etmek” (TS, 149)

arpala- “Hayvan yemeden hasta olmak” (LO, 23) > **arpalama** “1. Atların ayaklarında görülen ve rahat yürümelerini önleyen bir hastalık. 2. Çok arpa yemekten ileri gelen bir hayvan hastalığı.” (TS, 156)

arşınla- “arşınla ölçmek” (İBML, 11) > **arşınla-** “1. Arşınla ölçmek. 2. mec. Amaçsız, geniş adımlarla dolaşmak.” (TS, 157)

artuğla- “fazlalaştırmak” (KFT, 118b/4) > **artukla-** hlk. “yemekte artık bırakmak” (TS, 159)

aruğla- “zayıflamak” (ME, 199-6) > **arıkla-** “arık(II) duruma gelmek” (TS, 149)

arzula- “arzulamak, istemek, dilemek” (KB, 1887) > **arzula-** “istek duymak, özlemek, istemek” (TS, 161)

astarla- “libasa bez kaplamak, sair şeyin altına meselâ boya altına foya için astar çekmek, duvara kaba sıva vurmak” (LO, 25) > **astarla-** “1. Astar geçirmek. 2. Boyacılıkta astar vurmak, astar sürmek.” (TS, 170)

aş(ı)la- “aşılacak” (YZ, 64r1) > **aşıla-** “1. tıp Vücutta bağışıklık yaratmak veya yerleşmiş bir hastalığa karşı koyabilmek için hazırlanmış bir aşıyı vücuda vermek, aşı yapmak. 2. tıp Başkasına hastalık geçirmek. 3. Elde edilmesi istenilen herhangi bir ağacın bir parçasını anaç üzerine kaynaştırarak üretmek” (TS, 174)

aşakla- “aşağılamak, küçük saymak” (DLT I, 305-7) > **aşağıla-** “1. Değerinden düşük göstermek. 2. Küçültücü davranışlarda bulunmak, hor görmek.” (TS, 172)

ateşle- “ateş vermek, ateşlemek, hiddet etmek, kızmak” (LO, 26) > **ateşle-** “1. Tutuşturmak, yakmak. 2. Top, tüfek vb. patlayıcı maddeleri patlatmak. 3. mec. Kışkırtmak, kızıştırmak. 4. mec. Coşturmak.” (TS, 183), **ateşlendir-** “coşturmak, kışkırtmak, şiddetlendirmek” (TS, 183)

atla- “atlamak” (EUTS, 25) > **atla-** “bir engeli sıçrayarak veya fırlayarak aşmak” (TS, 186)

awurtla- “avurt dolusu içmek, ağzına almak” (KTKT, Kök, 31v/2=002/249) > **avurtla-** “1. Büyüklenmek, çalım satmak. 2. Yüksekten atmak.” (TS, 194)

ayazla- “ayazda üşüyüp beklemek, soğuk olmak, nafil muntazır olmak, gevremek” (LO, 30) > **ayazla-** “1. Hava ayaza çevirmek. 2. Ayazda kalıp üşümek. 3. argo Boş yere beklemek, eline bir şey geçmemek.” (TS, 201)

‘aybla- “ayıplamak” (ME, 172-8) > **ayıpla-** “kınamak” (TS, 204)

ayla- “beklemek” (ZD, 1300) > **ayla-** “1. Beklemek. 2. Sürmek, devam etmek. 3. Ayı dolduran bir süre geçirmek, aylarca kalmak.” (TS, 206)

āzārla- “azarlamak, eziyet etmek, zarar vermek” (KTKT, Ünlü, 407r/4=061/005) > **azarla-** “kırıcı ve sert söz söylemek, paylamak, tekdır etmek” (TS, 214)

bağışla- “bağışlamak” (KB, 6239) > **bağışla-** “1. Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek. 2. Herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek, affetmek. 3. Görevden çekmek, almak. 4. mec. Hoşgörmek.” (TS, 229)

bagla- “1. Bağlamak. 2. Evlendirmek, başını bağlamak” (ETYSVİ, 722) > **bağla-** “1. Bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak. 2. Düğümlmek. 3. Yaraya ilaç koyup bezle sarmak. 4. Denk

yapmak, paket yapmak. 5. Anlaşma yapmak. 6. Uyulması zorunlu olmak. 7. Ekleme, bir araya getirmek, birleştirmek. 8. Başka bir işle uğraşamaz durumda olmak. 9. Sona erdirmek, bitirmek, tamamlamak. 10. Geçisi engellemek. 11. Birini söz veya yazı ile bağlamak, taahhüt etmek, angaje etmek. 12. Büyü, muska vb.nin aracılığıyla birinin birtakım isteklerini veya yetkinliğini engellemek, yok etmek. 13. mec. Gönlünü kazanmak. 14. mec. Birinde bir şeye karşı ilgi, istek uyandırarak o şeye ilgi, yakınlık duymasını sağlamak. 15. mec. Bütün ilgisini bir yerde yoğunlaştırmak.” (TS, 230)

bağdala- “güreşte çelme takmak” (TTS, 365) > **bağdala-** hlk. “1. Düşürmek için ayağını birinin ayaklarına takmak, çelme atmak. 2. Güreşte rakibe ayak sarması takmak” (TS, 225)

bäklä- “kilitlemek, kapatmak, bağlamak” (EUTS, 38) > **bekle-** “1. Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak. 2. Süre tanımak, acele etmemek. 3. Bir şeyi, bir kimseyi gözetmek, korumak, muhafaza etmek. 4. Ummak. 5. Karşılaşma ihtimali bulunmak. 6. Aramak, istemek.” (TS, 296)

baltala- “Orman kesmek, bina yıkmak, harap etmek, hacamat vurmak. Dağ devirmek gibi iş bitirmek. İşe balta ile girişmek.” (LO, 40) > **baltala-** “1. Balta ile kesmek. 2. mec. Bir işi veya durumu bilinçli ve kasıtlı olarak bozup zarara yol açan davranışta bulunmak, sabote etmek.” (TS, 248)

mağla- “bağırmak” (HŞ, 3794) > **banla-** hlk. “1. Horoz ötmek. 2. Bağırmak.” (TS, 251)

barmağla- “parmaklamak” (TA, 40b/6) > **parmakla-** “1. Parmakla yemek. 2. Parmakla dokunmak. 3. Dürtmek.” (TS, 1892)

başla- “başlamak” (AY, 197.27) > **başla-** “1. Bir işe girişmek, harekete geçmek. 2. Çalışır, işler, yürür duruma girmek. 3. Olmak, oluşmak, ortaya çıkmak, doğmak. 4. Görünmek. 5. Etkisini göstermek.” (TS, 276)

bayatla- “eskiyip gevremek, pek geçkin olmak, havadis bayatlayıp tazeliği kalmamak, köhnemek, ehemmiyeti savmak” (LO, 45) > **bayatla-** “1. Bayat duruma gelmek, tazeliğini yitirmek. 2. mec. Güncelliğini, önemini, özelliğini yitirmek.” (TS, 285)

bele- “koyun melemek” (DLT III, 270-11) > **mele-** “koyun, kuzu veya keçi bağlamak” (TS, 1648)

belgüle- “belgilemek, işaret etmek” (Üİ, 105b 5) > **belgile-** “belgi ile göstermek” (TS, 300)

belingle- “korkmak” (AY, 141.7.) > **belinle-** hlk. “birden uyanarak çevresine korku ile şaşkın şaşkın bakmak, irkilmek” (TS, 301)

belle- “öğrenmek, akılda tutmak” (KçzİMD, 511); **belle- (I)** “1. Öğrenip akılda tutmak. 2. Öğrenmek. 3. Sanmak.” (TS, 304)

berele- “yaralamak, berelemek (KF)” (KıpçTS, 28) > **berele-** “bereli duruma getirmek” (TS, 312)

bésle- “beslemek” (HŞ, 3896) > **besle-** “1. Yiyecek ve içeceğini sağlamak. 2. Yedirmek. 3. Semirtmek. 4. Ekleme, katmak, çoğaltmak. 5. Bir şeyi korumak veya sağlamca durmasını sağlamak için çevresini veya altını desteklemek, doldurmak, pekiştirmek. 6. Yetiştirmek. 7. mec. Bir duyguyu gönülde yaşatmak. 8. mec. Maddi yardım yapmak, desteklemek.” (TS, 314-315)

bestele- “Bu âteş güfte rengîn besteler hûnîn terennümler” (ŞGD, k/39) > **bestele-** “beste yapmak” (TS, 316)

biberle- “zehirlemek gibi ekdâr îzâ etmek, biber saçmak, biber gibi yakmak” (LO, 53) > **biberle-** “biber serpmek, biber katmak” (TS, 330)

bişle- “beş itmek” (ŞSL, 193) > **beşle-** “1. Bir işi beş kez yapmak. 2. Bir şeyin sayısını beş çıkarmak.” (TS, 317)

bıçekle- “bıçaklamak, bıçakla vurmak”(DLT III, 340-5) > **bıçakla-** “1. Bıçakla kesmek. 2. Bıçakla yaralamak.” (TS, 327)

bilä- “bilemek” (EUTS, 42) > **bile-** “1. Kesici aletlerin ağzını çark, zımpara, ege, bileği taşı vb.nde keskinleştirmek, keskin duruma getirmek, kılağılamak, zağlamak. 2. mec. Güçlendirmek, etkisini artırmak.” (TS, 336)

birlä- “birlemek (Tanrı’yı) Tevhid etmek” (KTKT, Kök: 1v/3=001/005) > **birle-** “1. Bir etmek, tek duruma getirmek. 2. Tanrı’nın birliğini dile getirmek” (TS, 358)

bocala- “Gemiye sağa döndürmek, rüzgârı kıça yakın almak, boca etmek sendelemek, sarhoşlar gibi bir duvardan bir duvara baş vurmak, orsa.” (LO, 57) > **bocala-** “1. Gemi rüzgâra karşı gidemeyerek sürüklenmek. 2. mec. Bir işte tutulması gereken yolu kestirememek, ne yapacağını bilememek, kararsız olmak” (TS, 369)

boğuzla- “boğazlamak, boğazını kesmek” (KTKT, Kök: 2004: 9r/1=002/071) > **boğazla-** “1. Hayvan veya insanı boğazından keserek öldürmek. 2. mec. Gaddarca, kan dökerek öldürmek.” (TS, 371)

bohçala- “istif ve bendetmek, bohça içine bağlamak, kat kat buruşturmak” (LO, 59) > **bohçala-** “1. Bir şeyi bohça içine koyup sarmak. 2. Ayakları havada bağdaş kurar gibi toplayarak denize veya havuza atlamak. 3. Güreşte rakibin kol ve ayaklarını üst üste getirerek kımıldayamaz durumda alttan kavrayıp kucaklamak.” (TS, 373)

bokla- “boklamak, pislemek (Oğuzca)” (DLT III, 292-20) > **bokla-** kaba “bir yeri veya bir işi kötü bir duruma getirmek” (TS, 374)

boşla- “1. Serbes bırakmak, kendi haline terk etmek. 2. Boşaltmak” (TTS, 641) > **boşla-** “1. Bırakmak. 2. İlgi göstermemek, ihmal etmek.” (TS, 385)

boyala- “şeyin yüzünü boya ile örtmek, lekelemek, tedbir edip suret vermek” (LO, 62) > **boyala-** “gelişigüzel boya sürmek” (TS, 387)

boyla- “boy ile ölçmek, bir boy gitmek; başdan ahire gitmek” (ŞSL, 184) > **boyla-** “1. İstemeyerek bir yere gitme durumunda kalmak. 2. Düşmek. 3. Yükselmek, çıkmak. 4. Boy ve hacmine göre ayırmak.” (TS, 388)

bozla- “ses vermek, bağırarak; bozlamak” (DLT III, 291-22) > **bozla-** hlk. “1. Deve bağırarak. 2. mec. Çılgılık koparmak.” (TS, 393)

bukağula- “bukağılamak, zincire vurmak” (ME, 102-4) > **bukağula-** hlk. “hayvanın ayağına bukağı takmak” (TS, 406)

burgula- “burgu ile delmek” (KAT, 154) > **burgula-** “burgu ile delmek, delik açmak” (TS, 415),

burunla- “buruna vurmak” (DLT III, 342-2); **burunla-** “ilerlemek, öne geçmek” GN (ÇTS, 176) > **burunla-** “1. Dışlamak. 2. Aşağılamak. 3. Sivriltilmek.” (TS, 418)

buştula- “müjdelemek” (ME, 72-2) > **müjdele-** “muştulamak” (TS, 1724)

buzagula- “(inek) doğurmak” (IrkB, 41) > **buzagula-** “sığır yavrulamak” (TS, 420)

bügüle- “büyülemek, gözünü boyamak” (MBHKT, 77b-4=7/132) > **büyüle-** “1. Büyü ile etki altına almak, efsunlamak, afsunlamak. 2. mec. Çekiciliği ile etkisi altına almak, birini kendine bağlamak, teshir etmek.” (TS, 429)

bütünle- “bütünlemek, bütün hâle getirmek (BV)” (KıpçTS, 40) > **bütünle-** “1. Eksiksiz duruma getirmek, tamamlamak. 2. Ufak, bozuk paraları büyük para durumuna getirmek.” (TS, 425-426)

cırla- ya **cırlamak**. “1. Böcek gibi cır cır etmek, zırlamak, ötmek. 2. mec. Gevezelik etmek.” (KAT, 178) > **cırlat-** yahut **cırlatmak**. “Bir böcek vesaireyi cırt ettirip öttürmek.” (KAT, 178)

cızla- “irticâc, tende yürek sızlamak gibi deprenip kalkmak, mübalâğa acımak” (LO, 79) > **cızla-** “1. “Cız” diye ses çıkarmak. 2. mec. Cız etmek.” (TS, 463)

ciltle- “(Kitaba) kap geçirmek, teclîd etmek” (KAT, 181) > **ciltle-** “kitaba cilt yapmak” (TS, 466)

çabala- “çabalamak, didinmek, kıvrınmak (İH)” krş. çabağla- (KıpçTS, 45) > **çabala-** “1. Güç bir durumdan kurtulmaya uğraşmak. 2. Bir işi başarmak için uğraşmak, gayret etmek.” (TS, 477)

çağıla- “çağlamak” bk. *jagıla-*, *şagıla-* (DLT III, 324-22) > **çağla-** “1. Su, köpürerek ve ses çıkararak coşkun bir biçimde akmak. 2. mec. Coşmak.” (TS, 480)

çamurla- “çamur sürmek, kirletmek, sular balçık getirip limanı ve menfezleri doldurmak, itham etmek” (LO, 87) > **çamurla-** “1. Çamur sürmek, çamurla sıvamak. 2. mec. Kötülemek.” (TS, 491)

çapala- “bellenmiş toprağı kabartıp otlarını kurutmak, sahy” (LO, 87) > **çapala-** “çapa ile toprağı kabartmak” (TS, 494)

çapla- “elin ayası ile vurmak” (TA, 45b/4) > **şapla- (I)** “Şap diye ses çıkarmak” (TS, 2204)

çapulla- “hervele, tekütâz, talan” (LO, 88) > **çapulla-** “bir yeri soymak, yağmalamak” (TS, 496)

çarla- “cırlamak, ağlamak, bağırarak” bk. *çogla-* (DLT III, 295-17) > **carla-** hlk. “1. Bağırarak konuşmak. 2. Çok söylemek. 3. Nara atmak, haykırmak. 4. İlan etmek, duyurmak.” (TS, 445)

çaşıtlı- “gözetlemek, casusluk yapmak” (SN, 315-14) > **çaşıtlı-** “casusluk yapmak” (TS, 501)

çatla- “çatlamak” (KY, 791) > **çatla-** “1. Parçaları ayrılıp dağılmayacak bir biçimde yarılmak. 2. Bir yüzeyde kırışıklar, çizgiler oluşmak. 3. mec. Aşırı yemekten, içmekten, yorgunluktan, ağlamaktan ölecek duruma gelmek veya ölmek. 4. mec. Sıkıntı, sevinç, yalnızlık, heyecan, sabırsızlık, kıskançlık vb. ruhsal durumları aşırı derecede duymak. 5. Ses pürüzlü, bozuk çıkmak.” (TS, 505)

çayırla- “çayıra çıkarmak” (LO, 91) > **çayırla-** “1. Çayırlanmak. 2. Hayvan yediği çayırdan hastalanmak” (TS, 508)

çiçekle- “çiçek açmak” (ME, 98-8) > **çiçekle-** “1. Çiçek dikmek. 2. Çiçekle donatmak.” (TS, 541)

çemberle- “çember geçirmek” (LO, 93) > **çemberle-** “çemberle kuşatmak” (TS, 518)

çengelle- “1. Çengeli takmak, çengele asmak. 2. Çengel cezâ-yı kadîmiyle idam etmek.” (KAT, 203) > **çengelle-** “1. Çengelini takmak. 2. Çengel atış yapmak” (TS, 521)

çentikle- “çeteleye döndürmek” (LO, 93) > **çentikle-** “1. Bir şeyde çentik açmak. 2. Bir şeyi ince doğramak.” (TS, 521)

çeyrekle- “yeni doğan çocukların kollarını, bacaklarını karşılıklı çekmek” (KAT, 205) > **çeyrekle-** “süt çocuklarının kollarını ve bacaklarını çaprazlayarak vücutlarına idman yaptırmak” (TS, 528)

çınla- “çınılamak” (DK, 137-3) > **çınla-** “1. “Çın” diye ses çıkarmak. 2. Yankı vermek.” (TS, 536)

çubukla- “taze çubukla vurmak” (DLT III, 337-17) > **çubukla-** “halı, kilim vb. örtülerin tozunu temizlemek veya şilte, pamuk gibi şeyleri kabartıp düzeltmek için üzerlerine değneklerle vurmak” (TS, 569)

çıtla- “kıvılcım gibi şiddetle ses etme” (LO, 98) > **çıtla-** “çıt sesi çıkarmak” (TS, 540)

çile- “yaşartmak, ıslatmak” (DLT III, 271-17) > **çile-** hlk. “1. Yağmur çiselemek. 2. Nemlenmek, ıslanmak. 3. Bülbül şakımak.” (TS, 547)

çimdile- “çimdiklemek (TZ)” (KıpçTS, 51) > **çimdikle-** “1. Bir kimsenin etini başparmakla işaret parmağı arasında kıştırarak sıkıp acıtmak. 2. Bir bütünden küçük küçük parçalar koparmak.” (TS, 548)

çınakla- “tırmalamak” (TTS, 899) > **cırnakla-** hlk. “tırmalamak” (TS, 461)

çirişle- “çiriş sürmek, çirişle yapıştırmak” (KAT, 215) > **çirişle-** “çiriş sürmek” (TS, 550)

çitile- “elde sıkıştırıp ovalayarak yıkamak” (KAT, 216) > **çitile-** “kirini çıkarmak için çamaşırın iki yanını birbirine sürtmek” (TS, 551)

çivile- “bir şeyi mih ile kakmak, muhkem mihlamak” (LO, 101) > **çivile-** “1. Bir şeyi bir yere çivi ile tutturmak, mihlamak. 2. Aynı noktaya sürekli olarak bakmak. 3. mec. Vurmak, öldürmek. 4. mec. Olduğu yerde hareketsiz bırakmak. 5. mec. Sabitleştirmek, kesin olarak yerleştirmek.” (TS, 552)

çulladı “çullamaq fiilinden mazi” (Kİ, 32) > **çulla-** “1. Hayvana çul örtmek. 2. Fırtınalı denizde dalgalar güverteye su atmak.” (TS, 571)

demetle- “bir yere getirip deste etmek” (LO, 113) > **demetle-** “demet yapmak, demet durumunda ayırıp bağlamak” (TS, 619)

demürle- “demire vurmak” (MR, 166a/19) > **demirle-** “1. Kapı ve pencerenin kol demirini takmak, kapatmak. 2. Gemi demir atmak. 3. Demire vurmak.” (TS, 621)

tüpülädi “öldürdü, helâk etti” (Kİ, 101) > **tepele-** “1. Ayakları altında ezmek. 2. mec. Bozguna uğratmak, hırpalamak. 3. mec. Kıyasıya dövmek. 4. argo Öldürmek.” (TS, 2325)

dilimle- “şerha şerha pärelemek, dilim dilim itmek” (ŞSL, 352) > **dilimle-** “dilimlere ayırmak, dilim dilim etmek” (TS, 667)

doğrula- “Yanlış, yalan sözü sahihe döndürmek, hakiki itiraf” (LO, 120) > **doğrula-** “1. Bir şeyin doğru olduğunu ortaya koymak, desteklemek, gerçeklemek, teyit etmek, tasdik etmek. 2. Bir önermenin doğruluğunu veya yanlışlığını belirlemek amacıyla olayları inceleyip araştırmak.” (TS, 691)

dumanla- “1. Duman vermek, dumana tutmak ya asmak. 2. Bulandırmak, karartmak.” (KAT, 274) > **dumanla-** “1. Dumanlı duruma getirmek. 2. Dumana tutmak. 3. mec. Sarhoş etmek.” (TS, 723)

durakla- “lâkırdı söylerken irkilip tereddüt etmek, tutuk, tutukluk gelmek” (LO, 125) >

durakla- “1. Hareket durumundayken kısa bir süre için durmak veya arada bir durmak. 2. mec. Bir süre ses çıkarmamak, bir şey söylememek, duraksamak, tereddüt etmek” (TS, 724)

durukla- “tepeleme ve kümeleme suretinde doldurmak, tepe ve küme teşkil edecek kadar doldurmak” (KAT, 275) > **dorukla-** “hlk. Bir kabı tepeleme doldurmak” (TS, 706)

duşakla- “kösteklemek” (TTS, 1276); **duşakla-** hlk. “Hayvanın iki ayağını duşakla bağlamak, kösteklemek” (TS, 727)

düğümle- “düğüm yaparak bağlamak” (KAT, 277) > **düğümle-** “1. Düğüm yapmak. 2. Düğüm yaparak bağlamak.” (TS, 733),

igele- “eğelemek” (KFT, 211a/21) > **eğele-** “eğe ile düzleştirmek, aşındırmak” (TS, 760)

ämlä- “tedavi etmek” (EUTS, 72) > **emle-** hlk. “ilaç sürmek, ilaç vermek” (TS, 795)

änüklä- “yavrulamak [hayvan için]” (EUTS, 73) > **enikle-** hlk. “kedi, köpek vb. doğurmak” (TS, 801)

ätlä- “yapmak, etmek, eylemek” (EUTS, 78) > **eyle-** “1. Bir kişiden veya bir şeyden yoksun bırakmak. 2. Etmek, yapmak.” (TS, 840)

ebrula- “renk ile ebri etmek” (LO, 129) > **ebrula-** “ebru yaparak boyamak” (TS, 752)

eğerle- “eyerlemek” (KB, 3289) > **eyerle-** “at üzerine eyeri koyup bağlamak, eyer vurmak” (TS, 840)

efsünla- “şifâ elde etmek gâyesiyle âyet, du’â gibi sözler okumak” (TN, 92b.17-18) > **efsunla-** “büyülemek” (TS, 759)

egle- “eğlemek, oyalamak” (ME, 67-8) > **eğle-** “1. Durdurmak. 2. Oyalamak. 3. Avutmak.” (TS, 762)

ekle- “eklemek” (MM, 302/4) > **ekle-** “1. Bir şeyi ekle tamamlamak, ulamak, ilave etmek. 2. Bir şeyi ek olarak kullanmak” (TS, 766-767)

iligle- “el ile almak, el ile çıkarmak, dokunmak; el ile tutmak, yakalamak, ele geçirmek” (RSL, A719b13) > **elle-** “elle dokunmak” (TS, 789)

emgekle- “emeklemek” (KE, 172r16) > **emekle-** “1. Dizler ve eller üzerinde yürümek. 2. mec. Bir işe yeni başlarken deneyimsizlikten ötürü acemilik geçirmek” (TS, 793)

endūzele- “ölçüyle yapmak” (EATKT, 462b/1) > **endazele-** “endaze ile ölçmek” (TS, 798)

eñsele- “enselemek, ensesine yapışmak” (KE, 44v16) > **ensele-** argo “kaçan veya saklanan birini yakalamak” (TS, 802)

értele- “erken başlamak” (DLT I, 316-11) > **ertele-** “sonraya bırakmak, tehir etmek, tecil etmek, talik etmek” (TS, 813)

esenle- “selâmlamak” (DLT I, 308-13) > **esenle-** “1. Selamlamak. 2. Birine esenlik dileyerek ayrılmak, veda etmek” (TS, 815)

esle- “dikkate almak, korkmak” (ME, 129-2) > **esle-** hlk. “önem vermek, aldırış etmek” (TS, 818)

eşlele- “Eşeleme, toprağı, ateşi, diğer şeyi hafifçe esip karıştırmak, at hâfir ile hufr etmek, taharri, tetkik etmek, önünü eşelemek. Kışkırtmak, tahrik, iğrâ etmek, ağız aramak” (LO, 139) > **eşlele-** “1. Toprak, kül gibi toz durumunda bulunan şeyleri hafifçe kazıp karıştırmak. 2. Dağıtıp karıştırmak. 3. mec. Bir işin, sorunun aslını anlamaya çalışmak, kurcalamak.” (TS, 824)

êşle- “birbirine koşmak” AL (ÇTS, 349) > **eşle-** “1. Benzer iki şeyi bir araya getirmek. 2. Ses ile görüntü arasında gerekli bağı sağlamak” (TS, 826)

etekle- “eteklemek; toplamak; kucaklamak” (ÇGT, 63/12) > **etekle-** “1. Birinin eteğini saygı göstermek amacıyla öpmek veya öper gibi yapmak. 2. mec. Yaranmaya çalışmak, dalkavukluk etmek.” (TS, 829)

evetle- “bol evet deyip emre imtisal etmemek, istihza, karşı gelmek, nispet vermek” (LO, 140) > **evetle-** “evet demek, onaylamak” (TS, 836)

ezberle- “bir şeyi olduğu gibi akılda tutmak, hıfzetmek” (KT, 153/3) > **ezberle-** “bir şeyi olduğu gibi akılda tutmak, ezber etmek, hıfzetmek” (TS, 842)

fırçala- “cilâ vermek, süpürmek, çamur temizlemek” (LO, 145) > **fırçala-** “1. Temizlemek veya parlatmak için fırça ile sürtmek. 2. Sık ve bataklık ormandan geçmek. 3. mec. Bir kimseyi çok azarlamak, fırça çekmek” (TS, 868)

fırla- “fırlamak” (DK, 186-2) > **fırla-** “1. Hızla, birdenbire bulunduğu yerden çıkmak, ayrılmak. 2. Yerinden ynayıp ileriye doğru çıkıntı yapmak. 3. Fiyatı birdenbire yükselmek.” (TS, 869)

fısla- “kulağa yavaş söz söyleyip cüzî sesi duyulmak, fis fis etmek, ismâ etmek” (LO, 146) > **fısla-** “1. Fısıldamak. 2. mec. Gizlice haber vermek.” (TS, 871)

fidele- “Fide etmek, körpe fidanları teferrüçten ve yastıktan tarlaya dağıtıp dikmek, fidyeye” (LO, 147) > **fidele-** “fidan dikmek” (TS, 873)

filizle- “asmanın zait sürgünlerini almak” (LO, 147) > **filizle-** “bitkilerin gereğinden çok olan filizlerini kırmak” (TS, 876)

fitle- “Fit vermek, kıskırtmak, ayartmak, baştan çıkarmak, fitil vermek, fetteanlık etmek, iftan, fesat ilka etmek.” (LO, 148) > **fitle-** “birini, başkasına karşı kıskırtmak, fitnelemek” (TS, 881)

genişle- “1. Bollanmak, enli olmak, tevessü eylemek, kesb-i vüs'at etmek. 2. Vüsât hâl peyda etmek, geçinmesi kolaylaşmak.” (KAT, 373) > **genişle-** “1. Geniş duruma gelmek, büyümek. 2. Bollaşmak. 3. Rahat bir duruma gelmek, açılmak, ferahlamak. 4. mec. Yaygın duruma gelmek.” (TS, 928)

gerçekle- “tasdiklemek, onaylamak” (KT, 14/11) > **gerçekle-** “bir şeyin doğruluğunu herhangi bir şeyle ortaya koymak, doğrulamak, teyit etmek” (TS, 931)

kezle- “gezlemek, gezini düzeltmek, temizlemek” (DLT III, 300-5) > **gezle-** “1. Bir yeri ölçmek. 2. Bir hedefi vurmak için silaha gerekli doğrultuyu vermek, nişan almak” (TS, 941)

gıcıkla- yahut **gıcikleme** “Kaşınmakla beraber yanmak, taharrüş etmek. = *ft.* 1. Gıdıklamak. 2. mec. Şüphe ve tereddüde düşürmek.” (KAT, 379) > **gıcıkla-** “1. Gıcık oluşturmak, kaşındırmak. 2. mec. Kuşkulandırmak. 3. mec. Cinsel istek uyandırmak.” (TS, 941)

gıdıkla- “(Tavuk) yumurtlayacağı vakit bağırarak, gıdıgıdak etmek. = *ft.* 1. Birinin bazı yerlerine parmakla dokunup gayriihtiyarî gülmesini ve bir nevi sinir rahatsızlığını mucip olmak. [Bunun sahihi: gıcıkلامaktır.] 2. mec. Teşvik ve tergîb etmek.” (KAT, 380) > **gıdıkla-** “1. Vücudun bazı yerlerine dokunarak ürperme veya gülerek kaçınma ile beliren bir sinir tepkisi uyandırmak. 2. mec. Eğlendirici, hoşla giden sözler söylemek.” (TS, 942)

gerile- “teahhur, tedenni etmek, idbar, zeval bulmak” (LO, 157) > **gerile-** “1. Geri çekilmek, geriye çekilmek. 2. Daha aşağı bir dereceye düşmek. 3. Hastalık, gelişmeksizin yok olmaya yüz tutmak. 4. mec. Bir tepki karşısında katı sayılan bir tutumdan vazgeçmek.” (TS, 935)

göğüsle- “karşı gelmek, göğüs göğüse vurmak, ret, def, mukabele etmek” (LO,162) > **göğüsle-** “1. Göğsünü dayayarak zorlamak. 2. mec. Karşı durmak, engel olmak, direnmek.” (TS, 957)

gurkla- “kabarmak, kudurmak” (LO, 167) > **gurkla-** “1. Kuluçka olmak. 2. Erkek hindi kubarmak.” (TS, 992)

gurla- “Telâkkum, zırıldama. Şedidine gürllemek.” (LO, 167) > **gurla-** “guruldamak” (TS, 992)

gübrele- “gübre atmak, gübre ile beslemek” (KAT, 397) > **gübrele-** “verimini artırmak için toprağa gübre dökmek” (TS, 993)

gümle- “Güm” diye ses çıkarmak (ZD, 1568) > **gümle-** “1. “Güm” diye ses çıkarmak. 2. argo Sınıfta kalmak.” (TS, 1000)

gümüşle- “gümüşle kaplamak ya yaldızlamak veyahut tezyin etmek” (KAT, 401) > **gümüşle-** “1. Gümüşle kaplamak veya süslemek. 2. Gümüşün rengini andıran bir renk vermek” (TS, 1002)

güneşle- “1. Güneşe serilip kurumak. 2. Güneşin karşısında oturup ısınmak.” (KAT, 403) > **güneşle-** “güneşlenmek” (TS, 1007)

günle- “günü geçirmek, bir gün kalmak, bir gün durmak” (KAT, 403) > **günle-** “günü belirlemek, tarihlendirmek” (TS, 1008)

gürle- “gürlemek” (AK, 37b. 795) > **gürle-** “1. Kalın ve gür ses çıkarmak. 2. mec. Kuvvetli ve etkili bir biçimde varlığını göstermek.” (TS, 1010)

haçla- “çarmıha germek, haç şeklinde bir tahtaya mıhlایarak salb etmek” (KAT, 410) > **haçla-** “çarmıha germek” (TS, 1022)

hakla- “haklamak, hakkından gelmek” (DK, 301-2) > **hakla-** “1. Bozmak, perişan etmek, yenmek. 2. Kırmak, bozmak.” (TS, 1029)

hamurla- “macunlamak, kapların menfezini acn ve alçı ile tutmak, tencereyi hamurlayıp fırına vermek, ta'cîn” (LO, 174) > **hamurla-** “1. Hamur sürmek. 2. Tencereden buğu çıkmasını önlemek için kenarını hamurla sıvamak.” (TS, 1040)

hamla- “hamlamak” (ME, 146-8) > **hamla-** “uzun süre idman yapmama, hareket etmeme yüzünden gücünü veya çevikliğini yitirmek” (TS, 1039)

hapazla- “avucunu doldurarak almak (İH)” (KıpçTS, 91) > **hapazla-** “avuçlamak” (TS, 1043)

harla- “har har yanmak (İH)” (KıpçTS, 92) > **harla-** “1. Ateş için kuvvetlenmek, harlı bir biçimde yanmak. 2. mec. Birden öfkelenerek bağırarak, birine çıkışmak” (TS, 1050)

harmanla- “iş tehiyye etmek, harç yapmak, hayvan daire üzre dönüp koşmak, dört etrafı harmanlamak” (LO, 176) > **harmanla-** “1. Harman etmek. 2. Bir çember oluşturacak biçimde dolaşmak. 3. Gemi az bir dümen açısıyla büyük bir eğri çizerek yürümek” (TS, 1051)

hasırla- “hasır döşetmek” (KAT, 433) > **hasırla-** “hasırla döşemek, üstünü hasırla örtmek” (TS, 1053)

haşla- “kaynar su ile yakmak, pişirmek, tevbih ve taziz ile böcekler ısırmakla yakmak” (LO, 176) > **haşla-** “1. Bir şeyi kaynar suya daldırmak. 2. Bir şeyin üstüne kaynar su dökmek. 3. Suda kaynatarak pişirmek. 4. Kaynar sıvı bir şeyi yakmak. 5. Don, kırağı bitkilere zarar vermek. 6. Dalamak. 7. Sızı vermek, acı vermek. 8. mec. Sertçe paylamak, azarlamak” (TS, 1057)

hatırla- “hatırda tutmak, unutmamak” (KAT, 436) > **hatırla-** “anımsamak” (TS, 1059)

havla- “(Köpek) bağırarak, havhav etmek” (KAT, 440) > **havla-** “köpek bağırarak, ürümek” (TS, 1065)

haydala- “hay huy ile (hayvanları) yürütmek, yürütmeye çabalamak” (KAT, 442) > **haydala-** “hlk. Hayvanı hızlandırmak için “hayda” diye seslenmek” (TS, 1070)

hayla- “araba atlarını, çift öküzlerini sürmek, haydalamak, yürütmeye takayyüt etmek” (LO, 177) > **hayla-** “at gibi hayvanları sürmek için seslenmek” (TS, 1072)

hazırla- <Ar.+T “hazırlamak” (KTKT, Ünlü: 439r/2=085/007) > **hazırla-** “1. Bir şeyi kullanılacak, yararlanılacak duruma getirmek. 2. Bir şeyi ortaya koymak, gerçekleştirmek. 3. Önceden düzenlemek. 4. Önlem almak, sağlamak. 5. Sebep olmak, yol açmak. 6. Birnini

herhangi bir şeyi yapabilecek veya bir şeyi yüklenebilecek duruma getirmek. 7. Alıştırmak. 8. Bir maddeyi elde etmek” (TS, 1076)

hecele- “çocuklar teheccî etmek, zahmetle okumak, heceleyerek bulmak, ibareyi zorla ve güçle istihraç etmek” (LO, 177) > **hecele-** “1. Bir kelimenin hecelerini teker teker söylemek. 2. Bir kelimeyi ilk bakışta okuyamayıp heceleri teker teker okumak” (TS, 1078)

hunnāla- “kınalamak” (BkD, K2/23) > **kınala-** “kına koymak, kına ile boyamak” (TS, 1410)

hırla- “hırlamak, hırıltı çıkarmak” (DK, 160-3) > **hırla-** “1. Hırıltıyla ses çıkarmak. 2. Köpek, saldırmadan önce hırıltıyla ses çıkarmak. 3. mec. Kızgınlıkla ters konuşmak” (TS, 1093)

hışla- “hışlıtılı ses çıkarmak” (TTS, 1918) > **hışla-** “hışıldamak, hışlıtılı çıkarmak” (TS, 1095)

hikāyetle- <Ar.+T. “hikaye etmek, anlatmak” (SN, 330-2) > **hikāyele-** “anlatmak” (TS, 1100)

hisabla- “hesaplamak” (KFT, 166a/7) > **hesapla-** “1. Hesap işlemini yapmak, hesap etmek. 2. mec. Bir şeyi, bir durumu ayrıntılı bir biçimde düşünmek, hesap etmek” (TS, 1088)

hopla- “Hıffetle sıçramak, defaten ihtilâç. Yürek hoplamak, halecan” (LO, 180) > **hopla-** “sevinçten, korkudan veya oyun için, bulunduğu yerde havaya doğru fırlamak” (KAT, 1109)

horla- “hor görmek” (ME, 216-4) > **horla- (II)** “birinin gönlünü incitircesine davranmak, hor görmek” (TS, 1109)

horla- (I) “horlamak, uykuda burnundan ses çıkarmak (İH, TZ)” krş. hortla- (KıpçTS, 98) > **horla- (I)** “uyku sırasında soluk alırken boğaz ve burundan gürültülü sesler çıkarmak, horuldamak” (TS, 1109)

hortla- “yaban hayvanları hort hort edip seslenmek, mezarda saadetsizlerin azabını çekmek” (LO, 181) > **hortla-** “1. Yanlış bir inanışa göre ölü mezardan çıkmak. 2. mec. Herhangi bir sorun yeniden ortaya çıkmak” (TS, 1111)

ihla- “Deveye ih diye bağırıp çökertmek. Ihlatmak dahi müstameldir. Keskin nefes almak” (LO, 183) > **ihla-** “hastalıktan veya yorgunluktan inler gibi “ih” sesi çıkarmak” (TS, 1123)

ıkla- “Sıkınarak ya sıkıntı sebebiyle nefes almak, ık vık etmek. Nefes bunalır gibi bükâ edip iç çekmek, taab ve meşakket” (LO, 183) > **ıkla-** “hlk. 1. Yük altında güçlükle solumak. 2. Ağlarken bunalır ve soluğu kesilir gibi iç çekmek” (TS, 1124)

ılgarla- “çapul için düşman toprağına akın etmek, akıncılık etmek” (KAT, 475) > **ılgarla-** “bir ülkeye ılgarla saldırmak” (TS, 1124)

ırgala- “sallamak” (MNHS, 169a.8) > **ırgala-** “1. Yerinden oynatıp sallamak, sarsmak. 2. İlgilendirmek.” (TS, 1125)

ırla- “şarkı, türkü söylemek” (EUTS, 87) > **ırla-** “türkü, şarkı söylemek, yırlamak” (TS, 1126)

ısla- “ıslamak” (KH, 55/8) > **ısla-** “ıslatmak” (TS, 1129)

ısparla- “teslim etmek, emanet etmek” (KTKT, Kök: 69v/2=004/092) > **ısmarla-** “1. Bir şeyin yapılmasını veya getirilmesini, bu işlerle uğraşan birine söylemek, sipariş etmek. 2. Parasını kendi ödeyerek başkaları için yiyecek veya içecek getirilmesini söylemek. 3. Kendi için bir şey alınmasını başkasına söylemek. 4. Bir şeyin, bir kimsenin bakılmasını, korunmasını birine veya birinin gözetilmesine bırakmak, emanet etmek. 5. Bir işin yapılmasını, bırakılmasını veya o işten vazgeçilmesini söylemek.” (TS, 1130)

ışıla- “ışılamak, parlamak” (KY, 864) > **ışıla-** hlk. “ışıldamak, parlamak” (TS, 1133)

iğnele- “Bir şeyi iğne ile delmek, azez, iğne sokmak, takıp bir şeyi iğne ile diğer şeye raptetmek, neknetlemek. Silkmek için resm ve yazı kâğıdını delik delik etmek.” (LO, 188) >

iğnele- “1. İğne ile tutturmak. 2. mec. Üstü kapalı olarak onur kırıcı, üzüntü verici söz söylemek” (TS, 1156)

ihtiyarla- “kocamak, ihtiyar ve pîr-i nâ-tüvân olmak” (KAT, 496) > **ihtiyarla-** “1. Yaşı ilerlemek, yaşlanmak, kocamak. 2. İhtiyar görünüşü almak, ihtiyar görünmek.” (TS, 1161)

ikile- “iki misli olmak (bunun doğrusu belki “ikilenmek” olacaktır)” (İBML, 33) > **ikile-** “1. Bir şeyin sayısını ikiye çıkarmak. 2. Tekrarlamak, yinelemek. 3. hlk. Tarlayı iki kez sürmek.” (TS, 1165)

ilerle- “tasaddur, tefavvuk, terakki, tesâbuk etmek, saat ziyade yürümek” (LO, 189) > **ilerle-** “1. Bulunduğı yerden daha ileriye gitmek, yol almak. 2. Vakit geçirmek. 3. Daha güçlü, daha etkili duruma gelmek. 4. Daha iyi, daha yüksek bir düzeye, aşamaya erişmek, gelişmek, terfi etmek, terakki etmek” (TS, 1173)

ilikle- “iliklemek (TZ)” (KıpçTS, 109) > **ilikle-** “bir şeyin düğmesini iliğine geçirmek” (TS, 1175)

ilmikle- “ilmek bağlamak, eğreti bendetmek” (LO, 189) > **ilmekle-** “ilmek durumuna getirmek” (TS, 1179)

imle- “işâret etmek; göstermek” (KB, 621) > **imle-** “1. İm koymak, imle göstermek. 2. Dolayısıyla anlatmak, ima etmek” (TS, 1183)

imzala- “(Bir yazılı kâğıdın) altına kendi ismini yazmak, ismini yazarak kabul ve tasdik etmek” (KAT, 512) > **imzala-** “1. Bir yazı veya belgeye imzasını yazmak, imza atmak. 2. Eserin yazarı, yapımcısı olduğunu imza veya işaretle belirtmek. 3. Bir kimseye, hatıra olarak sunulan esere imza atmak.” (TS, 1185)

in̄gle- “inlemek” (NF, 317-8) > **inle-** “1. Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek. 2. Gür, uğultulu, yankılı ses çıkarmak” (TS, 1194)

iple- “[Yâ-yı mechûle olup hemze meftûh okunmak iktiza ederken, resen demek olan «ip»ten müştak zannıyla hemze-i meksûre ile zebanzettir.] 1. Tahattür ve tezekkür etmek, yada getirmek, hatırlamak. 2. Saymak, itibar etmek, ehemmiyet vermek.” (KAT, 522) > **iple-** “argo. Saygı göstermek, değer vermek” (TS, 1202)

islâ- “1. Aramak. 2. Koklamak” (EUTS, 99) > **isle-** “ise tutup karartmak” (TS, 1209)

istifle- “eşya yerleştirip tanzim etmek, yük yığmak” (LO, 195) > **istifle-** “1. Düzgün bir biçimde üst üste yığmak. 2. Stok etmek.” (TS, 1215),

işlâ- “işlemek” (ETG, 201) > **işle-** “1. Bir şeye emek vererek onu daha elverişli bir duruma getirmek. 2. İnce ve süslü şeyler yapmak, nakışlamak. 3. İçine girmek, etkilemek, nüfuz etmek. 4. Nakşetmek. 5. İyi çalışmak, müşterisi bol olmak. 6. Durağan durumdan hareketli duruma geçmek, çalışmak. 7. Herhangi bir konuyu ele alarak incelemek, öğretmek. 8. Düşüncelerini herhangi birine etki yaparak benimsetmek. 9. İşlek, etkin durumda olmak. 10. Çıban, olgunlaşma yolunda olmak. 11. Yara, kapanmamak. 12. Gidip gelmek. 13. Hesapları, kayıtları düzenli olarak tutmak veya gereken yere aktarmak. 14. Herhangi bir ürünü satışa sunulmadan önce birtakım işlemlerden geçirmek.” (TS, 1226)

itele- “itmek” (LO, 196) > **itele-** “sürekli itmek, arka arkaya iymek, iteklemek” (TS, 1231)

itikle- “dürtmek, kaçmak, tesrî, tâcîl itmek” (ŞSL, 109) > **itekle-** “1. Sürekli olarak itmek, kakmak. 2. İtelemek.” (TS, 1231)

izle- “takip etmek” (KB, 6211) > **izle-** “1. Birinin veya bir şeyin arkasından gitmek, takip etmek. 2. Zaman, süre, sıra vb. bakımından gelmek, arkasından gelmek, arkasında olmak. 3. Bir olayın gelişimini gözden geçirmek. 4. Eğlenmek, görmek, öğrenmek için bakmak, seyretmek. 5. Belirli bir yönde gitmek. 6. Gözlemek, incelemek. 7. Belirli bir tutum, davranış veya düşünceyi benimsemek. 8. Bir şeye uymak, bağlı olmak.” (TS, 1240)

kaķıla- “gazap etmek” (EATKT, 69a/7), **kaķala-** “gagalamak” (TTS, 2163) > **gagala-** “1. Kuş, gagasıyla yemi toplamak. 2. Kuş, gaga ile vurup ısırarak. 3. mec. Azarlamak, hırpalamak” (TS, 898)

kalafatla- “Kalaylamak gibi üstünkörü tamir etmek, çeki düzen vermek, sathî iş yapmak. *Bıyıkları kalafatlamak.*” (LO, 203) > **kalafatla-** “1. Geminin kaplamasını kalafatla onarmak. 2. mec. Onarmak, çekidüzen vermek.” (TS, 1272)

kalayla- “Evânî tarsîs etmek, alacalamak gibi üstün körü tezyin, ıslah, tehiye etmek. Ayıp örtmek, şetm, tekdir, itap etmek.” (LO, 204) > **kalayla-** “1. Oksitlenmeden korumak için bir metal parçasını veya kabı kalay tabakası ile kaplamak. 2. mec. Eksiklikleri, kusurları görünüşte gizlemeye çalışmak. 3. argo. Sövmek.” (TS, 1273-1274)

kalburla- “kalburla elemek (TZ)” (KıpçTS, 124) > **kalburla-** “kalburdan geçirmek” (TS, 1274)

kalıpla- “kalıba geçirmek, kalıba koyarak şeklini düzeltmek veya genişletmek” (KAT, 573) > **kalıpla-** “biçimi bozulmuş bir şeyi düzeltmek için kalıba geçirmek, kalıba vurmak” (TS, 1280)

kamçıla- “kamçılama, kamçı ile vurmak” (DLT III, 352-21) > **kamçıla-** “1. Kamçı ile vurmak. 2. Yağmur, kar, rüzgâr hızla çarpmak. 3. mec. Etkinliğini artırmak, hızlandırmak. 4. mec. İsteklendirmek, özendirmek, teşvik etmek.” (TS, 1288-1289)

kancala- “kanca takmak, kancayı atmak, iliştiirmek, musallat olmak” (LO, 207) > **kancala-** “1. Kancayı bir şeye takmak. 2. Kancayı atıp çekmek. 3. mec. Bir kimse veya şeyin üzerine bıkıracak kadar düşmek.” (TS, 1296)

kangalla- “halatı toplamak, ipi tura etmek” (LO, 208) > **kangalla-** “kangal durumuna getirmek” (TS, 1297)

kanla- “kanlı etmek, kanla mülemma etmek, kana boyamak” (KAT, 582) > **kanla-** “kana bulamak” (TS, 1299)

kapla- “kaplamak” (KE, 161r14) > **kapla-** “1. Her yanını örtmek, istila etmek. 2. Çepeçevre sarmak, kuşatmak. 3. Bir kabın, bir kılıfın, bir örtünün içine almak. 4. Yayılıp doldurmak, etkisinde bırakmak. 5. Bir yüzeyi döşemek, başka bir nesne ile örtmek. 6. Kaplama adı verilen ince ağaç levhaları, değişik yöntemlerle hazırlanmış yüzeylere yapıştırmak. 7. Bir madeni bir başka madenle kimyasal bir yöntemle örtmek. 8. mec. Bir kimsenin veya bir şeyin nitelikleri herkesçe bilinir olmak. 9. mec. Doldurmak. 10. mec. Doldurmak.” (TS, 1309)

karala- “karalamak; pislemek” (DLT III, 324-3) > **karala-** “1. Boya veya kalemle birtakım şekiller çizerek bir yeri kirletmek. 2. Bir yazının üzerini çizerek onu geçersiz kılmak. 3. Taslak olarak yazmak veya çizmek. 4. Hızlı ve acele olarak yazmak. 5. mec. Leke sürmek, kötülük yüklemek, iftira etmek.” (TS, 1319)

kararla- “karar vermek, düşünüp rey vermek” (KAT, 591) > **kararla-** “ölçü ve tartıya dayanmaksızın, gözle oranlayarak hesaplamak, tahmin etmek” (TS, 1321)

kargışla- “beddua etmek” (DM, 24a/12) > **kargışla-** “kargılamak” (TS, 1328)

karınla- “karna vurmak” (DLT III, 345-27), **karınla-** “karınlanmak, karnı büyümek” (TTS, 2307), **karınla-** “[Gemiler] karın karına gelmek, yan yana gelip temas etmek” (KAT, 594) > **karınla-** “gemi yanını dayamak” (TS, 1330)

karişla- “karişlamak” (DLT III, 335-26) > **karişla-** “karişla ölçmek” (TS, 1331)

karla- “karlamak” (DLT III, 298-20) > **karla-** “kar yağmak” (TS, 1333)

karşula- “karşılama” (SN, 350-1) > **karşula-** “1. Dışarıdan gelen bir kimseye karşılayıcı olarak çıkmak, istikbal etmek. 2. Karşılık olmak, denk gelmek, tekabül etmek. 3. Söylenen, yapılan, bildirilen bir şeyi olumlu veya olumsuz bulmak. 4. Önlemek, durdurmak. 5. Masrafı ödemek. 6. Boksta karşı oyuncunun yumruklarını savmak.” (TS, 1337)

kastarla- “ağartma, kasare” (LO, 218) > **kastarla-** “hlk. Kastar işi yapmak” (TS, 1344)

kaşağıla- ft. ve: **kaşamak** “hayvana kaşağı sürmek, kaşağı ile temizlemek, tımar etmek” (KAT, 601) > **kaşağıla-** “tımar etmek için hayvana kaşağı sürmek” (TS, 1345)

kaşıkla- “kaşıkla” bk. **kaşukla-** (DLT III, 338-17) > **kaşıkla-** “kaşıkla yemek” (TS, 1347)

kaşla- “yüzüğe taş oturtmak” (LO, 219) > **kaşla-** “yüzüğün taşını kaşa oturtmak” (TS, 1347)

kaţarla- <Ar. +T. “katar katar dizmek (İH)” (KıpçTS, 131) > **katarla-** hlk. “katar durumuna getirmek, arka arkaya dizmek” (TS, 1349)

katla- “ince şeyi kat kat bükmek, devşirmek, kumaşı kat kat kırmak, libası kırımına devşirip düzlemek” (LO, 220) > **katla-** “1. Kâğıt, kumaş vb. nesneleri üst üste kat oluşturacak biçimde bükmek. 2. Artırarak çoğaltmak.” (TS, 1352)

katranla- “katran sürmek” (KAT, 606) > **katranla-** “bir yere, bir şeye katran sürerek katranla kaplamak” (TS, 1354)

qavladı “yılan kabuğundan çıktı” (Kİ, 73) > **kavla-** “kabarıp dökülmek, soyulmak” (TS, 1357)

kaýıdla- “bağlamak” (KFT, 413a/3) > **kayıtla-** “birtakım şartlarla bağlamak, sınırlandırmak, takyit etmek” (TS, 1365)

kazıkla- “kazığa vurmak, kazık cezasıyla idam etmek” (KAT, 615) > **kazıkla-** “1. Bir tarla veya arsanın sınırını belirtmek için kazık çakmak. 2. Bir malı bir kimseye değerinden çok pahalıya satmak, alışverişte aldatmak. 3. esk. Kazık cezasına çarptırmak.” (TS, 1373)

keçällü- “gecelemek” (KTKT, Ünlü: 294r/9=030/017) > **gecele-** “1. Geceyi bir yerde geçirmek. 2. Gecenin geç saatlerine kadar bir şeyle uğraşmak” (TS, 912)

kefele- “atın tüylerini parlatmak” (LO, 226) > **kefele-** “atı kefe (II) ile silip tüylerini parlatmak” (TS, 1378)

kefenle- <Ar.+T. “kefene sarmak” (NF, 131-11) > **kefenle-** “ölüye kefen sarmak, tekfin etmek” (TS, 1378)

kekele- “harfleri tekrar ederek söyleyememek, keke gibi söylemek” (KAT, 619) > **kekele-** “1. Damak sesleriyle başlayan kelimeleri ve heceleri tekrarlayarak ve keserek konuşmak. 2. mec. Ne söyleyeceğini şaşırıp kelimeleri birbirine karıştırmak” (TS, 1379)

kenetle- “büyük taşları demirle birbirine raptetmek, som duvar yapmak, kırık kâse bendetmek” (LO, 228) > **kenetle-** “1. Kenetle tutturmak veya kenetle birbirine bağlamak. 2. mec. Birbirine geçirerek bağlamak. 3. mec. Sıkıca birbirinin üzerine kapamak.” (TS, 1390)

kesele- “hamamda kese sürmek, kese sürerek vücudun kirini çıkarmak” (KAT, 628) > **kesele-** “kir çıkarmak için vücudu kese ile ovma” (TS, 1396)

kıdhiğla- “kıyı dikmek; kıyılamak” (DLT, III, 336-12) > **kıyıla-** “kıyı boyunca gitmek” (TS, 1432)

kığla- “koyun, keçi ve deve gibi hayvanlar terslemek” (TTS, 2478) > **kığıla-** hlk. “koyun, keçi, deve pislemek” (TS, 1405)

ķılavla- “cılve ve perdâz virmek, ķılıcın ağızını ziyâde keskin itmek, perdâhtlemek, iti ve bürrân itmek” (ŞSL, 506) > **ķılağıla-** “bilemek” (TS, 1406)

ķılıçla- “kılıçla yaralamak veya öldürmek” (OY, KT K5) > **ķılıçla-** “kılıçla çok sayıda insanı topluca öldürmek, kılıçtan geçirmek” (TS, 1408)

ķınala- “kına sürmek” (TA, 41b/7) > **ķınala-** “kına koymak, kına ile boyamak” (TS, 1410)

ķınla- “kın yapmak” (DLT III, 299-19) > **ķınla-** “1. Bir şeye kın yapmak. 2. Bir şeyi kınına geçirmek.” (TS, 1411)

ķırbaçla- “1. Kırbaçla vurmak, kırbaçla dövmek. 2. Kırbacı sallayarak ve çatırdatarak hayvanları yürütmek.” (KAT, 639) > **ķırbaçla-** “1. Kırbaçla vurmak. 2. mec. Canlandırmak, destek vermek, harekete geçirmek.” (TS, 1414)

ķırkla- “kırk kere yıkamak, tıflı kırkinci gün hamama koymak” (LO, 235) > **ķırkla-** “1. Lohusa veya yeni doğmuş bebek için kırk günü doldurmak. 2. Bir şeyi kırk defa yapmak ve özellikle birçok defa sudan geçirmek, çok yıkamak. 3. hlk. Doğumdan kırk gün sonra bebeği törenle yıkamak” (TS, 1418)

ķısımla- “avuçlamak, tutamlamak, ķabzalamak, ķarışlamak, avuşlamak, ellemek” (ŞSL, 504) > **ķısımla-** hlk. “tek elle avuçlamak” (TS, 1423)

ķışla- “ķışlamak, ķışı geçirmek” (OY, BK D31) > **ķışla-(I)** “1. Kış olmak. 2. Kışı bir yerde geçirmek.” (TS, 1427)

ķirala- “1. Kiraya vermek, icar etmek. 2. Kira ile tutmak, isticar etmek.” (KAT, 655) > **ķirala-** “1. Kiraya vermek. 2. Kira ile tutmak. 3. Birini belli bir ücretle belirli bir süre çalıştırmak.” (TS, 1445)

kirişle- “kirişlemek” (ÇGT, 197/13) > **kirişle-** “1. Kirişi çekip germek. 2. Kiriş olarak kullanılan keresteyi döşemek” (TS, 1447)

kiritile- “kilitlemek” (DLT III, 330-16) > **kilitile-** “1. Anahtarla kilidi kapamak. 2. Bir nesne veya bir kimseyi kilitli bir yere kapamak. 3. Karşılıklı çıkıntı ve girintileri olan şeyleri birbirine geçirmek, kenetlemek. 4. mec. Sıkıca tutmak. 5. mec. Kapatmak.” (TS, 1440)

kizlä- “gizlemek” (ETG, 281) > **gizle-** “1. Saklamak, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir duruma koymak. 2. Beneklerle, çizgilerle veya renklerle bezeyerek bir şeyi bulunduğu çevreye uydurmak, alalamak, peçelemek, kamufle etmek. 3. Bilerek ve isteyerek bir olguyu haber vermemek.” (TS, 950)

kowla-, koğla- “kovalamak” (ETG, 282) > **kovala-** “1. Kovmak. 2. Kaçanın arkasındna koşmak, yakalamaya çalışmak. 3. mec. Bir şeyin arkasına düşüp elde etmeye veya bir sonuca bağlamaya çalışmak, izlemek, takip etmek. 4. Yarışta, kaçmakta olan koşucu veya koşucuları yakalmaya çalışmak” (TS, 1490)

koğula- “koklamak” (KY, 808) > **kokla-** “1. Kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bir yerin havasını içine çekmek. 2. mec. Çok az kullanma, çok azıyla yetinmek.” (TS, 1458)

kolala- “1. Gömlek vesaireyi kolaya yatırıp ütölemek. 2. Kola veya tutkal ile yapıştırmak.” (KAT, 662) > **kolala-** “gömlek, örtü vb. şeyleri, sert ve parlak olması için kolalı suya batırıp ütölemek” (TS, 1461)

kolayla- “1. Önemsiz görmek, küçük görmek. 2. Kolaylık göstermek. 3. Kolayını bulmak, fırsat düşürmek. 4. Hazırlamak, alıştırmak” (TTS, 2615) > **kolayla-** “bir işi bitirmek üzere olmak, bir işin sonuna yaklaşmak” (TS, 1461)

kolla- “yardım etmek, kollamak (BM, TZ)” (KıpçTS, 152) > **kolla-** “1. Olmasını, ortaya çıkmasını beklemek, gözetmek. 2. Göz ününde tutmak, gözlemek. 3. Korumak, gözetmek.” (TS, 1463)

koltukla- “koltuklamak, koltuğuna almak; koltuğa vurmak” (DLT III, 351-17) > **koltukla-** “1. Koltuğu altına almak. 2. Koltuğa girmek. 3. mec. Kıvanç verecek biçimde övmek, koltuklarını kabartacak sözler söylemek, pohpohlamak” (TS, 1465-1466)

konukla- “konuk etmek (Oğuzca); ev sahibinin rızası olmadan evde geceleme (Oğuzlardan başkalarınca).” (DLT III, 339-8) > **konukla-** hlk. “1. Konuk olmak. 2. Yemeğe çağırma.” (TS, 1476)

kopçala- “kopça ile iliklemek” (KAT, 666) > **kopçala-** “kopça ile iliklemek” (TS, 1480)

kovla- “arkasından konuşmak, iftira atmak” (YZ, 89v4) > **kovla-** “dedikodu etmek” (TS, 1491)

kökke- “dikişle minder mıhlamak, boz yerin ağaçlarını kökten söküp tarla açmak, ince saç örgülerini uçlarını bir yerde sarıp kökleme etmek” (LO, 249) > **kökke- (I)** “1. Ağaç veya bitkiyi kökü ile birlikte topraktan çıkarmak, kökertmek. 2. Toprakta kalan bitki köklerini ayıklamak. 3. Bağ çubuklarını veya fidanları köklendirip dikmek. 4. Minder, şilte vb.nin iki yüzünü yer yer dikişlerle tutturmak. 5. İnce saç örgülerinden birkaçını yeniden bir arada örmek. 6. mec. Motorlu araçlarda gaz pedalına sonuna kadar basmak.” (TS, 1496)

köpekle- “yorgunluktan korku ve pişmanlıktan zebunlamak, köpek gibi solumak, nadim olmak” (LO, 249) > **köpekle-** hlk. “1. Çok yorulmak. 2. Varlık, güç ve sağlık yönünden düşkünleşmek” (TS, 1499)

körükle- “körüklemek” (DLT III, 341-4) > **körükle-** “1. Körükle hava vermek. 2. mec. Kızıştırmak, şiddetlendirmek. 3. mec. Çıkar sağlamak için kendini acındırmak, ajite etmek. 4. mec. Harekete geçirmek, ajite etmek” (TS, 1504)

köstekle- “kösteklemek, atın ayağına bağ vurmak (TZ)” (KıpçTS, 160) > **köstekle-** “1. Hayvanın ayağına köstek vurmak. 2. mec. Bir işi yürümez duruma getirmek, engellemek” (TS, 1505)

köşekle- “deve yavrulamak” (TTS, 2705) > **köşekle-** “hlk. Deve yavrulamak” (TS, 1506)

kötüle- “zem, kadh, itham etmek” (LO, 250) > **kötüle-** “1. Biri veya bir şey için olumsuz, aşağılayıcı, hoş olmayan sözler söylemek. 2. İnsanın sağlığı bozulmak. 3. Nesnelerin niteliği bozulmak, kalitesi bozulmak.” (TS, 1508)

közle- “gözlemek, gözetlemek” (İrkB, 64) > **gözle-** “1. Bir şeyin olmasını veya bir kimsenin gelmesini beklemek, intizar etmek. 2. Dikkatle bakmak, gözlemlemek, tarassut etmek.” (TS, 986)

kuçakla- “kucaklamak” (DLT III, 338-9) > **kucakla-** “1. Kollarla sarıp göğüs üzerine bastırmak. 2. Kucağına almak, kucağında taşımak. 3. İçine almak veya çepeçevre sarmak, kuşatmak” (TS, 1515)

kulaçla- “kulaçlamak” (KB, 1734) > **kulaçla-** “1. Kaç kulaç olduğunu ölçmek. 2. Kulaç atarak yüzmek” (TS, 1518)

kulağuzla- “kılavuzluk yapmak” (TA, 42a/9) > **kılavuzla-** “kılavuzluk etmek” (TS, 1407)

kulunla- “(At) tay doğurmak” (IrkB, 5) > **kulunla-** “kısarak veya eşek yavrulamak” (TS, 1523)

kundağla- “kundağa sarmak, kundaklamak” (KE, 169v10) > **kundakla-** “1. Bebeği kundağa sarmak. 2. Bir yeri kundakla yakmak. 3. Saçları yemeninin içine toplayarak bağlamak. 4. Tüfek namlusunu kundağa bağlamak. 5. mec. Ara bozmak, aldatmak” (TS, 1526)

kurcala- “kurar gibi kaşıyıp karıştırmak, bozmak, azdırmak, işi çok kurcalaştırmak, tahriş, tahdiş etmek, yarayı kurcalamak, azdırmak” (LO, 254) > **kurcala-** “1. Ellemek, karıştırarak bakmak. 2. Sivri bir şey sokup karıştırarak zorlamak. 3. Karıştırıp azdırmak, tahriş etmek. 4. mec. Meşgul ve rahatsız etmek. 5. mec. Bir konuyu araştırmak, üstünde durmak, eşelemek.” (TS, 1530)

kurğaşunla- “kurşunlamak, kurşun sürmek” (İM, 122a/1) > **kurşunla-** “1. Kurşunla kaplamak. 2. Kurşunla mühürlemek. 3. İçinde kurşun bulunan silahla ateş etmek, vurmak” (TS, 1533)

kuruğla- “kuru olarak kullanmak” (DLT III, 336-16) > **kurula-** “bir şeyin üzerindeki ıslaklığı gidermek” (TS, 1537)

kuşakla- “kuşakla kuşanır gibi bağlamak, sağlamlaştırmak” (KAT, 692) > **kuşakla-** “kuşaklarla sağlamlaştırmak” (TS, 1543)

kutla- “kutlulamak” (İBML, 48) > **kutla-** “1. Mutlu bir olaya sevinildiğini söz, yazı veya armağanla anlatmak, tebrik etmek. 2. Önemli bir olayın gerçekleşmesinin yıl dönümü dolayısıyla tören yapmak, tesit etmek” (TS, 1545-1546)

kuzla- “kuzulamak, yavrulamak” (KFT, 354b/36) > **kuzula-** “1. Koyun yavrulamak. 2. Çocuk ellerini yere dayayarak dizleri üstünde emeklemek” (TS, 1552)

künile- “kıskanmak, imrenmek, haset etmek, günülemek” (AY, 136.13) > **günüle-** hlk. “kıskanmak, çekememek, haset etmek” (TS, 1009)

kütlüdi “küt etti, yani “küt” diye bir ses çıkardı” (Kİ, 56) > **kütle-** “Küt diye ses çıkarmak” (TS, 1565)

lânetle- “lânet okumak, telin etmek, asıl Türkçe: *İlenmek, kargımak.*” (KAT, 709) > **lanetle-** “1. Kargımak, beddua etmek, lanet etmek. 2. Tanrı, merhametinden yoksun bırakmak. 3. Dinden kovmak.” (TS, 1575)

lehimle- “madenî şeyleri kalay vesaire ile yapıştırmak” (KAT, 714) > **lehimle-** “1. Lehimle yapıştırmak, lehimle tutturmak. 2. mec. Bağlamak.” (TS, 1581)

lekele- “ittihâm” (LO, 265) > **lekele-** “1. Bir şeyi kirletmek, bir şey üzerinde leke oluşturmak. 2. mec. Birine, namusa dokunur bir suç yüklemek.” (TS, 1581)

limanla- “gemi bir limana girip orada kalmak II yatışmak, sakinleşmek” (NbDS, G.53/4) >

limanla- “1. Gemi bir limana girip orada kalmak. 2. mec. Yatışmak, sakinleşmek” (TS, 1586)

lodosla- “lodos yani cenup rüzgârı esmek, lodosa dönmek” (KAT, 721) > **lodosla-** “1. Lodos esmeye başlamak. 2. Rüzgâr lodosa çevirmek.” (TS, 1591)

loğladı “damın üzerini taşla düzeltti” (Kİ, 57) > **loğla-** hlk. “üzerinde loğ gezdirip toprağı bastırmak, sıkıştırmak” (TS, 1591)

macunla- “macun sürmek, macunla tıkamak” (KAT, 727) > **macunla-** “macun çekmek” (TS, 1598),

mälüdi “kuzunun bağırması” (Kİ, 58) > **mele-** “koyun, kuzu veya keçi bağırarak” (TS, 1648)

malala- “sıvayı mala ile döğüp cilâ etmek, derc etmek” (LO, 270) > **malala-** “çimento veya alçı sürülmüş bir yüzeyi mala ile düzeltmek” (TS, 1615)

mandalla- “kilitlemek, sürgüyü sürgülemek (İH)” (KıpçTS, 177) > **mandalla-** “1. Kapı, pencere kanadını mandalla tutturmak. 2. Çamaşırı mandalla tutturmak. 3. Telsizlerde konuşmaları anlaşılabilir duruma getirmek için sürekli olarak düğmelere basmak” (TS, 1619)

markala- “marka vazetmek, nişan koymak” (KAT, 748) > **markala-** “bir nesneyi tanıtmak veya benzerlerinden ayırmak için işaret koymak” (TS, 1627)

mavla- “miyavlamak” (DK, 180-4) > **miyavla-** “kedi “miyav” diye ses çıkarmak” (TS, 1691)

mırla- “mırlamak, mırıldanmak” (DK, 160-3) > **mırla-** “kedi “mır mır” diye ses çıkarmak” (TS, 1677)

mıhla- “çivilemek” (TİKT, 20b/6) > **mıhla-** “1. Mıhla tutturmak, çakmak, çivilemek. 2. Altın, gümüş vb. taşları metal yuvalara işlemek. 3. mec. Birini silahla yaralamak veya öldürmek. 4. mec. Birini veya bir şeyi bir yerden ayıramaz, kıpırdıyamaz duruma getirmek” (TS, 1675-1676)

mıncıkla- “lüzucetli bir şeyi karıştırıp yoğurmak, ziyade elleyip ezmek” (KAT, 797) > **mıncıkla-** “örseleyecek veya biçimini bozacak gibi ellemek, sıkıştırmak” (TS, 1676)

mihmāzle- “mahmuzla ata vurmak, dokunmak” (MG, 68a-5) > **mahmuzla-** “hızlanması için hayvanı mahmuzla dürtmek, topuklamak” (TS, 1607)

mimle- “birinin hüsn-i sülûk sahibi olmadığını işaret etmek” (KAT, 801) > **mimle-** “birini, hoşla gitmeyen veya iyi olmayan bir davranışı dolayısıyla hakkında iyi düşünülmeyenler arasına koymak” (TS, 1685)

minele- “mine yapmak, minekârî nakşetmek” (KAT, 802) > **minele-** “mine ile süslemek” (TS, 1686)

mohorla- <Fa. +T. “mühürlemek (CC)” (KıpçTS, 185) > **mühürle-** “1. Bir yazı, belge vb.nin doğruluğunu veya kabul ve onayını belirtmek amacı ile altına mühür koymak, mühür basmak. 2. Bir şeyin üzerine açıldığında belli olması için yetkili makamlarca yapıştırılan kırmızı muma mühür basmak. 3. Yasalara, ahlak ve sağlık kurallarına aykırı görülen iş veya eğlence yerlerinin çalışmasını durdurmak amacıyla, kapısının açılmasını engellemek için uygun yere mumu yapıştırıp üzerine mühür basmak, kapatmak” (TS, 1724)

mūmla- “balmumu ile bir kabın içini sırlamak, cilalamak” (RSL, M800a-15) > **mumla-** “1. Bal mumu sürmek, bal mumuna batırmak. 2. Mühürlemek, mühür mumu sürmek. 3. Mum cılası yapmak” (TS, 1710)

mührele- “cila vermek için şişe ve taş vesair maskala ile sürmek” (LO, 283) > **mührele-** “esk. Kâğıdı mührle ile cilalamak, parlatmak, düzeltmek” (TS, 1724)

mürekkeple- “mürekkep sürmek, mürekkeple karartmak” (KAT, 865) > **mürekkeple-** “mürekkep sürmek, mürekkep dökerek veya damlatarak bir yüzeyi lekelemek” (TS, 1730)

nakışla- “nakışlamak” (KFT, 352b/32) > **nakışla-** “nakışla bezemek, işlemek” (TS, 1746)

na‘lla- <Ar. +T. “nallamak, binek hayvanlarının ayaklarına nal takmak (BV)” (KıpçTS, 198) > **nalla-** “1. Hayvanın ayağına nal çakmak. 2. argo Öldürmek” (TS, 1748)

nāzla- <Fa. +T. “nazlanmak (TZ)” krş. nāzlan- (KıpçTS, 199) > **nazla-** “birinin hep istediği şeyleri yapmak, emrinde oynamak” (TS, 1756)

nişānla- “nişan koymak” (TA, 44a/9) > **nişanla-** “1. Bir çiftin evlenme işinin kararlaştığına belirti olarak parmaklarına yüzük takmak, yavuklamak. 2. Bir hedefi vurmak için silah, taş vb.ne belli bir doğrultu vermek. 3. Bir şeyin yerini belirtmek, işaretlemek, nişan koymak” (TS, 1774)

noktala- “1. Nokta koymak, noktalı etmek. 2. İşaret etmek.” (KAT, 924) > **noktala-** “1. Nokta koymak. 2. Yazıda noktalama işaretlerini yerli yerine koymak. 3. mec. Sona erdirmek, bitirmek.” (TS, 1778)

ofla- “nefes vermek, üfleme” (MNHS, 184a.1) > **ofla-** “Of diyerek sıkıntı, bezginlik, usanç, acı veya yorgunluk duyduğunu belli etmek” (TS, 1789)

oğla- “oklamak” (AH, 213) > **okla-** “1. Ok gibi fırlamak. 2. Okla vurmak” (TS, 1791)

omuzla- “omuza, sırtı vurmak salla sırt etmek, kakmak, omuzla dayanmak, yardım etmek, azud” (LO, 292) > **omuzla-** “1. Omzuna almak. 2. Omzuyla dayayıp itmek. 3. mec. Destek vermek. 4. mec. Bir iş veya görevi yüklenmek, sorumluluk almak. 5. argo Alıp götürmek, sırtlayıp kaçırmak, aşırmaq.” (TS, 1802)

oranla- “oranlamak, ölçüp biçmek” (SN, 289-7) > **oranla-** “1. Ölçmek, hesaplamak, hesap etmek. 2. Akıl yoluyla gerçeğe yakın olduğuna inanılarak hüküm vermek, tahmin etmek. 3. Karşılaştırmak, kıyaslamak. 4. Eşit tutmak.” (TS, 1809)

orsala- “(Gemi) sol tarafa, iskeleye dönmek” (KAT, 937) > **orsala-** “gemi rüzgâr alan tarafa dönmek” (TS, 1813)

ortala- “orta olmak, yarı olmak” (ME, 137-8) > **ortala-** “1. Ortasını bulmak, ortasına varmak. 2. Futbolda topu kale ağzındaki arkadaşlarına havadan göndermek” (TS, 1817)

otla- “otlamak” (DLT I, 285-2) > **otla-** “1. Hayvan, dolaşarak yerdeki ot, çimen, yaprak vb.ni yemek, yayılmak. 2. mec. meşgul olmak. 3. argo Para ve emek harcamadan başkalarının sırtından geçinmek” (TS, 1822)

otala- “tedâvi etmek” (AH, 253) > **otala-** “hlk. 1. Zehirlemek, ağılamak. 2. Otamak” (TS, 1821)

ovala- “ovalamak, sürtmek” (KE, 160v20) > **ovala-** “1. Ellerini bir şeye veya birbirine sürtmek. 2. Sertçe ovmak. 3. Ezmek veya ufak parçalara ayırmak” (TS, 1826)

oyala- “meşgul etmek” (HD, 1589) > **oyala- (I)** “1. Belirli bir süre birinin dikkat ve ilgisini başka bir şey üzerine çekmek, meşgul etmek. 2. Vakit kazanmak için aldatmak. 3. Eğlendirmek, hoşça vakit geçirtmek” (TS, 1827)

oyulgala- “nekendeleme zıddı, muvakkat dikişle yapıştırmak, yılan gibi dalganarak hareket etmek” (LO, 296) > **oyulgala-** “hlk. 1. Gelişigüzel dikmek. 2. Saplamak, sokmak.” (TS, 1830)

oyumla- “yerleşmek, ağaç tutmak, kök salmak” (LO, 296) > **oyumla-** “bitki kök salmak, tutmak” (TS, 1830)

öğürtle- “intihap etmek, nasp ve tayin, güzide etmek, öründelemek, seçmek” (LO, 299) > **öğürtle-** “hlk. Ayırmak, ayıklamak, seçmek, temizlemek” (TS, 1841) bk. *üğürtle-*

ötle- “öğüt vermek, öğütlemek, görüşmek, (danışmak)” (AY, 179.17) > **öğütle-** “birine bir şeyi yapmasını veya yapmamasını söylemek, nasihat etmek” (TS, 1841)

ölçümle- “hesap, mukayese, mülâhaza, ölçüp biçmek, kemiyet ve keyfiyeti mülâhaza ile tasmîm ve tedbir, mukayese, müvazene” (LO, 301) > **ölçümle-** “1. Muhakeme etmek. 2. mec. Akıl süzgecinden geçirmek, sonuç almak, takdir etmek.” (TS, 1845)

öncele- “müsabakat” (LO, 301) > **öncele-** “1. Bir şeyi önceden yapmak, geri bırakmamak, öne almak, takdim etmek. 2. Tanıtmak, yönlendirmek amacıyla överek öne çıkarmak, lanse etmek.” (TS, 1852)

önle- “karşısına çıkmak, engel olmak” (TTS, 3103) > **önle-** “1. Bir şeyin olmasına veya yapılmasına engel olmak. 2. Ortaya çıkan veya çıkacağı düşünülen bir tehlikeyi durdurmak, önüne geçmek” (TS, 1854)

örgüle- “örgü yapmak, örmek” (KAT, 949) > **örgüle-** “1. Örgü durumuna getirmek. 2. mec. Düzenlemek” (TS, 1857)

örkle- “bağlamak” (KB, 2016) > **örkle-** hlk. “hayvanları otlamaları için uzun bir iple çayıra bağlamak” (TS, 1858)

örsele- “hırpalamak, yıpratmak (İH)” (KıpçTS, 212) > **örsele-** “1. Yıpratmak, eskitmek, hırpalamak, zedelemek. 2. mec. Gücünü azaltmak, canlılığını gidermek, sarsmak” (TS, 1859)

ötele- “ileriye atmak, ileriye geçirmek” (SN, 172-10) > **ötele-** “1. Öteye götürmek. 2. Belli olmayan bir süre ertelemek” (TS, 1862)

özle- “kendisine taleb ve hâhiş itmek. ârzû ve temennî eylemek” (ŞSL, 81) > **özle-** “bir kimseyi veya bir şeyi görmeyi, kavuşmayı istemek, göreceği gelmek.” (TS, 1870)

pakla- “temizlemek, silip sürmek, yiyip bitirmek, birinin zimmetini tebri'e etmek, temize çıkarmak, işini bitirmek, idam edip bitirmek” (LO, 305) > **pakla-** “arıtmak” (TS, 1876)

palazla- “(Tuyûr yavrusu) semirmek, semen peyda etmek” (KAT, 955) > **palazla-** “1. Kuş yavrusu irileşip semirmek. 2. mec. Küçük çocuk gelişmek. 3. mec. Varlığı artmak, zenginlemek.” (TS, 1877),

parala- “parçalamak” (SN, 193-12) > **parala-** “1. Parçalamak. 2. Yıpratıp eskitmek. 3. mec. Dövmek, hırpalamak” (TS, 1885)

parçala- “pare pare etmek, kesr, kat, canavar yırtmak, ufak ufak kesmek” (LO, 308) >

parçala- “1. Parçalara ayırmak, bütünlüğünü bozmak, parça parça etmek. 2. mec. Birliği bozmak amacıyla bölmek.” (TS, 1888)

parla- “münevver, mütecellî, şa‘şa‘a kesb etmek, ışıklanmak” (ŞSL, 199) > **parla-** “1. Güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak. 2. Bir ışık kaynağından gelen ışınları yansıtma. 3. Tutuşup alev çıkarmak. 4. mec. Mevkisi yükselmek. 5. mec. Ün, san kazanmak, herkesçe tanınmak. 6. mec. Birdenbire öfkelenmek. 7. mec. Ortaya çıkarmak” (TS, 1890)

pirla- “fırlamak, fırlayıp çıkmak, deldikten sonra öbür taraftan çıkmak” (DK, 248-10) > **pirla-** “1. Kuş, herhangi bir şeyden ürküp uçmak. 2. İnsan, bulunduğu yerden koşarak hemen uzaklaşmak” (TS, 1921)

parmakla- “tahrik, iğva etmek, dürtmek” (LO, 308) > **parmakla-** “1. Parmakla yemek. 2. Parmakla dokunmak. 3. Dürtmek.” (TS, 1892)

patakla- “pata küt darp etmek, darbe sesini çıkarmak” (LO, 309) > **patakla-** “rastgele vurarak dövmek” (TS, 1898)

patla- “patlamak” (TM, 47b-4) > **patla-** “1. Nesneler, iç asıncın etkisiyle ve çoğunlukla büyük ses çıkararak dağılmak, infilak etmek. 2. Yırtılıp açılmak. 3. Yarılmak. 4. Görünür duruma gelmek, ortaya çıkmak, yeşermek. 5. Top, taşıt lastiği vb. şeyler değişik nedenlerle havası inmek. 6. mec. Ansızın tehlikeli bir şey meydana gelmek. 7. mec. Çok sıkılmak, sıkıntı ve sabırsızlığını belli etmek. 8. mec. Aşırı tepki göstermek. 9. mec. Ansızın bir gürültü duyulmak. 10. Herhangi bir durum veya bir değerın yitirilmesine yol açmak, mal olmak.” (TS, 1899-1900)

payla- “pay vermek, mukabele, şetm ve tekdir etmek” (LO, 311) > **payla-** “birine kusurundan ötürü sert sözler söylemek, azarlamak” (TS, 1903)

pençele- “vurmak, kavramak, sah ve imza etmek” (LO, 312) > **pençele-** “1. Yırtıcı hayvan pençesiyle kapmak, yakalamak, pençe vurmak. 2. Ayakkabıya pençe yapmak” (TS, 1910)

pepele- “pepegi söylemek, lüknetle tekellüm etmek, pepeğilemek, lâkırdıyı telâş ile kekelemek, lecelece” (LO, 313) > **pepele-** “pepe gibi konuşmak” (TS, 1911)

perçinle- “perçin etmek, berkitmek” (LO, 313) > **perçinle-** “1. Bir bağlantıyı perçinle tutturmak. 2. İki veya daha çok parçayı, karşılıklı bölümlerini birbirini üzerinde ezerek birleştirmek. 3. mec. Sağlamlaştırmak, güçlendirmek.” (TS, 1911)

perdahla- “Perdaht etmek, düzlemek, cilâ vermek, tetimmâtıyla ikmal etmek, perdazlamak. Mermeri perdah etmek.” (LO, 313) > **perdahla-** “1. Aprelemek. 2. argo Birini asılsız sözlerle kandırmaya çalışmak. 3. argo Sövmek, küfretmek.” (TS, 1912)

peyle- “temin etmek, sağlamak” (FKD, 394) > **peyle-** “1. Bir şeyi önceden kendine ayırtmak. 2. Temin etmek, sağlamak. 3. Ismarlamak” (TS, 1920)

pinekle- “uyuklamak, rahatsız yerde kalıp uyumamak” (LO, 316) > **pinekle-** “1. Uyuklamak, uyuklar gibi hareketsiz kalmak. 2. mec. Boşa zaman harcamak. 3. mec. Bir yerde hiçbir iş yapmadan oturmak.” (TS, 1925)

pisle- “yellenmek, osurmak” (TA, 38a/13) > **pisle-** “1. Büyük veya küçük abdestini etmek, kirletmek. 2. Pisletmek” (TS, 1927)

poyrazla- “(Rüzgâr, hava) poyraz olmak, poyraza dönmek, şimalden esmeye başlamak” (KAT, 977) > **poyrazla-** “poyraz esmeye başlamak” (TS, 1943)

pufla- “avurtla nefes almak” (LO, 320) > **pufla-** “puf diye ses çıkararak sıkıntı veya üzüntüsünü belli etmek” (TS, 1951)

püle- ve püfle- “nefes itmek ve püflemek, şiddetli nefes ile körüklemek” (ŞSL, 203) > **püfle-** “söndürmek veya soğutmak için üflemek” (TS, 1954)

râstla- “doğrulamak, tasdik etmek”(KTKT, Kök: 38r/3=003/003) > **rastla-** “1. Bir kimse ile karşı karşıya gelmek, karşılaşmak, rast gelmek, tesadüf etmek. 2. Herhangi bir şeyle karşı karşıya gelmek. 3. Atılan şey hedefi bulmak, rast gelmek” (TS, 1966)

rendele- “Rendeden geçirmek. Rende ile düzeltmek veya doğramak” (KAT, 991) > **rendele-** “1. Rende ile pürüzlerini gidermek, istenilen biçimi vermek. 2. Rende ile ufak parçalara ayırmak.” (TS, 1973)

renkle- “renk vermek” (KAT, 991) > **renkle-** “boyamak, renk vermek” (TS, 1974)

rezele- “(Kapıyı) reze ile kapamak” (KAT, 995) > **rezele-** “reze ile kapamak” (TS, 1978)

şabâhla- “sabaha kadar kalmak, sabahlamak” (TİKT, 194b/18) > **sabahla-** “1. Bir yerde sabaha kadar kalmak. 2. Herhangi bir sebeple bütün geceyi uyumadan geçirmek” (TS, 1995)

sabunla- “sabunla köpürtmek, gusûl, tathîr etmek” (LO, 325) > **sabunla-** “1. Herhangi bir şeyi sabun sürerek yıkamak. 2. Bir nesneyi sabun sürerek kaygan duruma getirmek.” (TS, 1997)

saçığla- “saçmak, nisar etmek” (KE, 249v4) > **saçala-** “saçmak, serpmek” (TS, 1999)

saçmala- “hezeyan etmek” (LO, 326) > **saçmala-** “anlamsız, gereksiz, tutarsız, saçma sapan sözler söylemek veya bu tür davranışlarda bulunmak, abuklamak” (TS, 2000)

sağla- “yapmak, tamamlamak” (SN, 222-13) > **sağla-(I)** “1. Bir işin olması için gerekli durumu, şartları hazırlamak, temin etmek. 2. Elde etmek, sahip olmak. 3. Bir işlemin doğruluğunu ortaya koymak” (TS, 2006)

sağlamla- “Daha fasihi: sağlamak. bk. *sağla-*” (KAT, 1014) > **sağlamla-** “1. Sağlam bir duruma getirmek. 2. mec. Bir durumun, bir sözün doğru, gerçek olduğunu kanıtlamak.” (TS, 2006)

sakatla- “1. Birinin bir uzvunu veya uzvun kendisini alil ve işlemez etmek. 2. Bozmak, yanlış etmek, dürüstlüğüne halel getirmek.” (KAT, 1020) > **sakatla-** “1. Sakat bir duruma getirmek, sakat etmek. 2. mec. Bozmak.” (TS, 2012)

sakla- “saklamak” (EUTS, 194) > **sakla-** “1. Elinde bulundurmak, tutmak. 2. Kaybolmaması, görünmemesi için gizli bir yere koymak. 3. Görünmesine engel olmak, ortalıkta bulundurmamak. 4. Bozulmadan doğal durumları ile durmasını sağlamak, korumak, muhafaza etmek. 5. Gizli tutmak, duyurmamak. 6. Birine vermek için ayırmak. 7. Korumak, esirgemek.” (TS, 2014-2015)

şalla- “sallamak” (SN, 97-3) > **salla-** “1. Düzenli bir biçimde ve hep aynı dorultuda hareket ettirmek. 2. Uydurmak, kafadan atmak. 3. Sarsmak. 4. mec. Beklenmedik bir başarı kazanmak. 5. mec. Zor durumda bırakmak. 6. argo Bir işi sürekli olarak başka bir zamana ertelemek, savsaklamak. 7. argo Vurmak, atmak”, *sallama-* argo “1. önem vermemek; 2. dikkate almamak, aldırmamak, ciddiye almamak” (TS, 2020)

sanquladı “aptallaştı” (Kİ, 86) > **sangıla-** “hlk. Sangı olmak, sersemleşmek, şaşkınlaşmak” (TS, 2028)

sapla- “sapına kadar alet sokmak, hançer, iğne, süngü, şiş tenşib etmek” (LO, 332) > **sapla-** “hızla batırmak” (TS, 2031)

savla- “dava etmek (TZ)” (KıpçTS, 229) > **savla-** hlk. “iddia etmek” (TS, 2044)

sayakla- “sayıklamak” (ŞHD, 119a-10) > **sayıkla-** “1. Uykuda veya bir hastalığın verdiği dalgalılık sırasında anlamsız, tutarsız sözler söylemek. 2. mec. İsteddiği, özlediği bir şeyden sürekli söz etmek” (TS, 2049)

şaykalla- “cilālamak, parlaklaştırmak” (MNHS, 73b.11) > **saykalla-** “saykal kullanarak parlatmak, cilalamak” (TS, 2050)

sayla- “seçmek, tercih etmek” (KE, 132v8) > **sayla-** hlk. “seçmek” (TS, 2050)

selāmla- “selam vermek” (KT, 186/4) > **selamla-** “Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine sözle veya işaretle bir nezaket gösterisi yapmak, selam vermek, esenlemek” (TS, 2061)

sendele- “sersām olmak, sarsılmak, iki yana divrölür gibi yürümek” (ŞSL, 376) > **sendele-** “1. Dengesi bozularak düşecek gibi olmak, adımlarını şaşırarak. 2. mec. Herhangi bir olay karşısında ne yapacağını şaşırarak kadar sarsılmak” (TS, 2065)

sepile- “deriyi tabaklamak” (TTS, 3387) > **sepile-** “deri, post vb.ni kullanabilecek bir duruma getirmek için çeşitli işlemlerden geçirmek, uygulamak, tabaklamak” (TS, 2068)

serinle- “az soğuk mülattaf olmak” (LO, 339) > **serinle-** “1. Hava serin bir duruma gelmek, hafifçe soğumak, serinleşmek. 2. Hafif soğukluk duymak. 3. mec. Biraz avunarak ferahlamak.” (TS, 2072)

sersemle- “şaşırmak, hayret ve dehşet istilâ etmek, ahmak, unutkan olmak, darbeden medhuş olmak” (LO, 340) > **sersemle-** “sersem duruma gelmek” (TS, 2074)

sesle- “dinlemek, kulak vermek, iplemek” (LO, 340) > **sesle-** hlk. “1. Dinlemek, kulak vermek. 2. Çağırarak” (TS, 2078)

sığazla- “sıvazlamak” (TTS, 3405) > **sıvazla-** “1. Bir şeyin üstünde yavaş yavaş, hafifçe el gezdirmek. 2. Okşamak.” (TS, 2104)

sıkıla- “Tüfek doldurmak, İştîdâd, muzîk” (LO, 342) > **sıkıla-** “1. Sıkı duruma getirmek. 2. Sıkıştırmak. 3. Dolma tüfek, tabanca vb. ateşli silahları ağızdan doldurup sıkıştırmak. 4. İyice tembih etmek. 5. mec. Bunaltmak. 6. mec. Zorlamak.” (TS, 2092)

sırala- “1. Sıraya koymak, dizmek. 2. Birbiri arkasında söylemek, arasını kesmeksizin irat etmek = *fl.* (Çocuk) yastık ve duvarlara tutunarak yürümeye başlamak: *Daha yürümüyor ama sıralıyor.*” (KAT, 1071) > **sırala-** “1. Birbiri ardı sıra veya yan yana koyarak sıra durumuna getirmek. 2. Art arda söylemek, sayıp dökmek. 3. Belirli bir düzene göre yerleştirmek veya düzenlemek, sıraya koymak. 4. Söylenecek, yazılacak, yapılacak şeylere zihinde gerekli düzeni vermek. 5. Aynı davranışı birbiri ardınca birçok kez yapmak. 6. Aynı davranışı birçok şey üstünde tekrarlamak. 7. Küçük çocuk tutunarak yürümeye başlamak, tutunarak yürümek” (TS, 2099)

sırla- “sırlamak, sır vurmak” (DLT III, 296-27) > **sırla-** “bazı nesnelere, toprak kaplara sır(I) sürmek” (TS, 2101)

sırtla- “Arkaya almak. Sırtı dayamak, müzaheret” (LO, 344) > **sırtla-** “1. Sırtına alıp yüklenmek. 2. mec. Birinin, bir şeyin sorumluluğunu, yükünü veya geçimini üzerine almak” (TS, 2103)

sızla- “sızlamak” (EUTS, 205) > **sızla-** “1. Hafifçe ağrımak. 2. Yakınmak” (TS, 2106)

siftahla- “işin ilk icrasına mübaşeret etmek, işin icrasında ön ayak olmak” (LO, 345) > **siftahla-** “1. Bir şeyi ilk kez satmak, siftah etmek. 2. Turfanda bir şeyi ilk kez yemek.” (TS, 2108)

soğukla- “soğuk almak, soğuktan üşüyüp hastalanmak” (KAT, 1086) > **soğukla-** hlk. “üşüterek hastalanmak, soğuk almak” (TS, 2130)

sonla- tamamlamak, bitirmek” (MM, 351/4) > **sonla-** “bitirmek, sonuçlandırmak, sona erdirmek, noktalamak” (TS, 2138)

sözle- “konuşmak, söylemek” (AY, 148.13) > **söyle-** “1. Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak. 2. Bir düşünceyi ileri sürmek, ortaya atmak. 3. Yapılmasını istemek. 4. Türkü, şarkı vb. okumak. 5. Yazmak, düzmek. 6. Haber vermek. 7. Önceden bildirmek, tahmin etmek. 8. mec. Sipariş etmek. 9. Herhangi bir şeyi bildirmek, anlatmak, demek istemek, hatırlatmak” (TS, 2152)

suçla- “kabahati birine yüklemek, sebebi ondan bilmek” (KT, 12/8) > **suçla-** “bir kimsenin herhangi bir suç işlediğini öne sürmek, itham etmek” (TS, 2166)

suwla- “sulanmak, su içmek; sulandırmak, su koymak” (DLT III, 297-20) > **sula-** “1. Toprak, bitki, hayvan vb.ne su vermek. 2. Hayvana su vermek, suvarmak. 3. argo Para ödemek, vermek, harcamak” (TS, 219)

süñüle- “süngülemek, süngü ile dürtmek” (DLT III, 405-1) > **süngüle-** “1. Süngü batırmak. 2. Süngü ile ateşi karıştırıp külün ızgaradan aşağı dökülmesini sağlamak” (TS, 2181)

sürgüle- “sürgü sürmek” (LO, 355) > **sürgüle-** “1. Sürgü sürerek kapamak. 2. Sürgü ile bastırarak düzeltmek.” (TS, 2185)

sürmele- “sürme çekmek” (TA, 39a/4) > **sürmele-** “1. Sürmeyi sürüp kapamak. 2. Göze sürme çekmek” (TS, 2186)

sürükle- “1. Kaldırmaksızın yerde çekerek götürmek, cer etmek. 2. Zorla ve ruhsuz bir kalıp çekercesine çekip götürmek, taşımak.” (KAT, 1105) > **sürükle-** “1. Bir şeyi yerden kaldırmadan iterek veya çekerek götürmek. 2. Akarsu alıp götürmek. 3. mec. İstekli olmayan birini bir yere götürmek, getirmek. 4. mec. Bir kimseyi, bir işi yapmaya zorlamak. 5. mec. Kötü bir duruma, sona doğru götürmek. 6. mec. İlgi uyandırarak bırakamayacak duruma getirmek, çok ilgilendirmek.” (TS, 2187)

şakla- (I) “şak sesi çıkarmak (İH)” (KıpçTS, 249) > **şakla-** “şak diye ses çıkarmak” (TS, 2199)

şakulla- “şakul ile ölçer gibi tasarlamak, hesaplamak, cihet aramak, doğru, eğri, amudî ve münhanî şeyler ölçüp tasımlamak” (LO, 359) > **şakulle-** “esk. 1. Çekülle düşey doğrultusuna bakmak. 2. mec. Yoklamak.” (TS, 2200)

şapla- “tokat atmak” (TA, 43b/1) > **şapla- (I)** “şap diye ses çıkarmak” (TS, 2204)

şarla- fl. ve: şarıldamak (KAT, 1117) > **şarla-** “1. Şarıldamak. 2. Bağırıp çağırmak, hakaret etmek” (TS, 2206)

şartla- “gayr-i tâhir bir kabı iki üç kere yıkamak” (KAT, 1117) > **şartla-** “kirlenmiş sayılan bir şeyi en az üç, en çok kırk kez sudan geçirip kirli sayılmaktan kurtarmak” (TS, 2206)

şaşala- “şaşırmak, hayrette kalıp ne yapacağını kestirememek” (KAT, 1117) > **şaşala-** “şaşkın bir duruma düşmek, şaşkınca davranmak, şaşırmak” (TS, 2207)

şekerle- “şeker koymak, şeker şerbetiyle terbiye etmek” (KAT, 1122) > **şekerle-** “1. İçine şeker koymak, şekerle tatlandırmak. 2. mec. Kısa bir süre uyumak” (TS, 2213)

şeritle- “şeritle tezyin etmek, şerit çevirmek” (KAT, 1127) > **şeritle-** “şerit geçirmek, şeritle süslemek” (TS, 2218)

şırla- “şır şır akmak, çirkin yağmak, *hava şırlamak* yağmur bol gelip şırıldamak, akmak” (LO, 363) > **şırla-** “şırırl şırırl ses çıkararak akmak” (TS, 2222)

şişle- “şişlemek, şişe geçirmek” (SSGT, 61/1) > **şişle-** “1. Birine veya bir şeye şiş saplamak, şiş batırmak. 2. argo Kama, çakı vb. bir araçla yaralamak” (TS, 2228)

şorla- “şırıldamak, şırıl şırıl akmak, şarıl şarıl akmak, fişkırmak, şorul şorul akmak” (DK, 289-9) > **şorla-** “su vb. “şor” diye ses çıkararak akmak” (TS, 2230)

tağla- “dağlamak” (DLT III, 294-18) > **dağla-** “1. Kızgın bir demirle hayvan derisine damga vurmak. 2. Akan kanı dindirmek veya hasta bölümleri ortadan kaldırmak için vücudun bir yerini kızdırılmış bir metal araçla yakmak. 3. mec. Çok sıcak, soğuk veya acı bir şey yakmak. 4. mec. Acısı yüreğine işlemek.” (TS, 579)

tamāmla- <Ar.+T. “tamamlamak, bütünleştirmek, bitirmek” (SN, 210-9) > **tamamla-** “1. Eksiksiz, tamam duruma getirmek, bütünlemek. 2. Bitirmek.” (TS, 2257)

tamğala- “damgalamak, mühürlemek” (EUTS, 222) > **damğala-** “1. Bir şeyin üzerine damga ile işaret yapmak, damga vurmak. 2. mec. Bir kimseye, gerçeğe dayanmadan herhangi bir özellik veya nitelik yüklemek. 3. mec. Birine yüz kızartıcı bir suç yüklemek” (TS, 590)

taṃla- “damlamak” (YZ, 60r7) > **damla-** “1. Damla durumunda tane tane düşmek. 2. İçindekini damla damla akıtmak. 3. mec. Bir yere çağrılmadan, çekinmeden gitmek, çıkagelmek.” (TS, 591)

tamlā- “tamamlamak” (ZD, 361) > **tamlā-** “1. Tamlama oluşturmak. 2. Tamamlamak” (TS, 2258)

tanele- “tane tane etmek” (KAT, 1162) > **tanele-** “tanelerini ayırmak” (TS, 2260)

tanuḡla- “kanıtlamak, tanıtlamak, ispat etmek” (AY, 166.22) > **tanıkla-** “bir iddiayı tanıkla desteklemek, tanık göstermek” (TS, 2261)

tanḡla- “şaşmak, şaşırmak, hayret etmek” (AY, 188.17-18) > **tanla-** hlk. “şaşmak, şaşırmak” (TS, 2264)

tarakla- “tarak yapmak” (İBML, 68) > **tarakla-** “1. Bağ, bahçe toprağının yüzünü tarakla düzeltmek. 2. Gereksiz maddelerden ayıklamak amacıyla araç geçirmek, taramak. 3. Yıllankavi çizgilerle boyamak. 4. Tarar gibi yapmak” (TS, 2268)

tartakla- “çekip hırpalamak, didiklemek, müşâcere” (LO, 369) > **tartakla-** “çekerek ve iterek hırpalamak” (TS, 2272)

tasarla- “tasavvur kurmak, surete ifrâğ hazırlamak” (LO, 370) > **tasarla-** “1. Bir şeyin nasıl gerçekleşebileceğini düşünmek, zihinde hazırlamak. 2. Bir taşın, bir ağacın kaba bölümlerini, çıkıntılarını almak” (TS, 2274-2275)

taşdīkle- <Ar.+T. “doğrulamak, kabul etmek” (MR, 218a/7) > **tasdikle-** “onaylamak” (TS, 2275)

tasımla- “tasmîm, niyetlenmek, ölçüp biçmek” (LO, 370) > **tasımla-** “bir işin tasarısını hazırlamak, tasmim etmek” (TS, 2276)

tasla- “fuzûlî iddî‘â itmek, boş tefâhür. satmak. özünmek. lafazan. bālâ birâder. (ŞSL, 210) >

tasla- “1. Taşçılıkta bir taşın kaba bölümlerini, çıkıntılarını almak. 2. mec. Kendinde olmayan bir özelliği varmış gibi göstermek. 3. hlk. Gözetlemek, gizlice izlemek.” (TS, 2276)

taşla- “dışlamak, uzaklaştırmak” (KTKT, Kök: 225v/4=019/046) > **dışla-** “bir kimse veya bir toplum, bir kimse, bir durum, bir düşünce vb. ni yok saymak, ilgilenmemek” (TS, 654)

taşla- “dışarı atmak, çıkarmak, atmak; taş atmak” (KE, 133r21) > **taşla-** “1. Taş atmak, taş tutmak. 2. Bir şeyin içindeki taşları ayıklamak. 3. Taş vb. nesnelerle kumaşı beyazlatmak veya parlatmak. 4. Metal bir parçayı zımpara ile törpüleyerek yuvasına alıştırmak. 5. Taş döşemek. 6. mec. Üstü kapalı, iğneleyici söz söylemek” (TS, 2281)

tävlä- “aldatmak, tavlama” (EUTS, 235) > **tavla-** “1. İşlenilecek bir nesneye gereken ısıyı veya nemi sağlamak, tav vermek. 2. mec. Yolsuz ve kolay kazanç umudu vererek dolandırmak. 3. mec. Ümit vererek kandırmak, kendine bağlamak, aldatmak. 4. Karşı cinsin gönlünü çelmek, kandırıp elde etmek” (TS, 2288)

dayakla- “destek koymak, destekle takviye etmek” (KAT, 235) > **dayakla-** “1. Yıkılmaması için bir şeye destek koymak. 2. Kapıyı bir destekle arkasından kapamak, sürgülemek.” (TS, 600)

täzele- “yenilemek, tâzelemek” (KKMU, 67b/1) > **tazele-** “1. Yenisiyle veya tazesıyla değiştirmek. 2. Bazı yiyecekleri, bayatlamışken kaynatıp taze duruma getirmek. 3. Bir işi bir daha yapmak, tekrarlamak. 4. mec. Unutulmuş bir duygu veya bir düşünceyi yeniden canlandırmak” (TS, 2292)

teğelle- “teğel vurmak, tutturmak, iliştmek, kaba ve seyrek dikmek” (KAT, 1191) > **teyelle-** “iki parçayı eğreti olarak seyrek dikişle elde dikmek, ilintilemek, ilgilemek” (TS, 2343)

tekmele- “tekme atmak, tekme ile vurmak” (KAT, 1195) > **tekmele-** “1. Tekme vurmak, tekme atmak. 2. mec. Nankörce davranmak.” (TS, 2305)

tekrarla- “bir daha yapmak, tekrar etmek” (KAT, 1196) > **tekrarla-** “bir işi bir kez daha yapmak, yinelemek, tekrar etmek” (TS, 2307)

telle- “tel takmak, telle tezyin, mezir-keş etmek” (LO, 375) > **telle- (I)** “1. Tel geçirmek, tel takmak. 2. Tel ile süslemek. 3. Tencere, çaydanlık vb.ni tel ile ovarak temizlemek.” (TS, 2314)

temizle- “1. Tathîr etmek. 2. Bir şeyin bütününü alıp götürmek veya yiyip bitirmek, süpürüvermek.” (KAT, 1203) > **temizle-** “1. Arıtmak. 2. mec. Sakıncalı, pürüzlü bir işi olumlu sonuçlandırmak. 3. mec. Bitirmek, tüketmek. 4. argo Öldürmek, yok etmek. 5. argo Kumar oyunlarında öbür oyuncuların bütün paralarını almak. 6. tıp. Bir yaranın, bir dokunun sağlam olmayan bölümlerini neşter veya bıçakla kesmek.” (TS, 2319)

tenğle- “denklemek, denkleştirmek” (KB, 5691) > **denkle-** “denk duruma getirmek” (TS, 631)

tepirle- “ince elemek, has un çıkarmak” (LO, 376) > **tepirle-** “hlk. Tahılın taşını ayırmak, elemek” (TS, 2326)

terâzüla- <Fa.+T. “ölçmek” (SN, 354-5) > **terazile-** “1. Cambazlıkta kol veya sırık yardımıyla denge sağlamak. 2. Bir şeyin ağırlığını elle yoklamak” (TS, 2328)

terle- “terlemek; kaşağılamak, gebrelemek, silmek” (DLT III, 293-12) > **terle-** “1. Ter çıkarmak, ter dökmek. 2. İçindeki suyu ter biçiminde dışarı sızdırmak. 3. Bir şeyin üzerinde buhar olarak yoğunlaşmak. 4. mec. Bir iş yaparken yorulmak veya o işi çok emek harcayarak güçlkle başarmak” (TS, 2331)

tirle- (II) “derlemek, toplamak, bir araya getirmek (İM)” (KıpçTS, 277) > **derle-** “1. Seçme yaparak toplamak, bir araya getirmek, tedvin etmek. 2. Düzgün bir biçimde toplamak” (TS, 637)

tersle- “dışkılamak, dışkıyı dışarı atmak” (KT, 99/8) > **tersle- (II)** “hayvanlar pislemek” (TS, 2333)

tersle- “bed-muamele, tazir etmek, ters söz ile hitap, itap” (LO, 378) > **tersle- (I)** “bir kimseye gönül kırıcı, sert söz söylemek veya gönül kırıcı davranmak, azarlamak” (TS, 2333)

tezgâhla- “Dokunacak bez vesaireyi tezgâha koymak. mec. Hazırlamak, tehyi’e etmek.” (KAT, 1226) > **tezgâhla-** “1. Dokunacak bezi tezgâha yerleştirmek. 2. mec. Bir iş için hazırlık yapmak, işe girişmek. 3. mec. Yasal olmayan bir işi gerçekleştirmek için plan yapmak.” (TS, 2344),

tīmārila- “tımarlamak” (KH, 61/2) > **tımarla-** “tımar etmek” (TS, 2349)

tıngla- “çınlamak (TZ)” (KıpçTS, 274) > **tınla-** “tın sesi biraz sürüp gitmek, çınlamak” (TS, 2349)

tırulla- “1. Zayıf ve çıplak olup titremek. 2. Parasız kalmak” (KAT, 1230) > **tırulla-** “çıplak veya parasız kalmak” (TS, 2351)

tırkazla- “mandallamak, sürgüyü sürmek (İH)” (KıpçTS, 274) > **tırkazla-** hlk. “tırkazı sürmek” (TS, 2351)

tırmarla- “tırmalamak” (NF, 386-6) > **tırmala-** “1. Tırnaklarıyla çizmek veya hırpalamak, tırnaklamak, tırmıklamak, cırmalamak. 2. mec. Rahatsız etmek” (TS, 2352)

tırmıkla- “Kedi huduş etmek. Kedi tırnağıyla didiklemek. Tırmık ile yeri tarayıp düzlemek. Yüzünü kapartmak” (LO, 380) > **tırmıkla-** “1. Tırmalamak. 2. Üzerinde tırmık çekerek toprağı işlemek” (TS, 2352)

tırpanla- “tırpan kullanmak, tırpanla biçmek” (KAT, 1231) > **tırpanla-** “1. Tırpanla biçmek. 2. mec. Bir topluluğu yok etmek, kırıp geçirmek. 3. mec. İstemediği kişilerin görevlerine son vermek. 4. mec. Bir şeyi ortadan kaldırmaya, yıkmaya girişmek.” (TS, 2353)

tısla- “kazların ve ona şebih safiri” (LO, 380) > **tısla-** “1. Kaz, kedi, yılan “tıs” diye ses çıkarmak. 2. “Tıs” diye ses çıkarmak. 3. hlk. Ağır yük altında iniltiye benzer sesler çıkarmak. 4. hlk. Haksızlığını anlayıp susmak, sesi soluğu kesmek.” (TS, 2354)

tikirle- “yuvarlamak, müdever şeyi tahrik etmek. dörmek, çevirmek, tahvil eylemek” (ŞSL, 274) > **tekerle-** “yuvarlamak, döndürmek” (TS, 2303)

tiñla- “dinlemek” (OY, KT G2) > **dinle-** “1. İşitmek için kulak vermek. 2. Birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak. 3. Kulakla veya dinleme aletiyle hastayı muayene etmek. 4. mec. Uymak, baş eğmek, itaat etmek.” (TS, 671)

tişele- “deşelemek (BV)” (KıpçTS, 277) > **deşele-** “1. Güçlü bir biçimdedeşmek, karıştırmak. 2. mec. Araştırmak” (TS, 643)

tişlü- “dişlemek” (EUTS, 241) > **dişle-** “1. Bir şeyin bir parçasını ısırarak veya koparmak. 2. Çiğnemek.” (TS, 681)

tizginle- “dizginlemek (Kİ)” (KıpçTS, 278) > **dizginle-** “1. Ata dizgin takmak veya atı yürütmek için dizginini oynatmak. 2. mec. Birinin aşırı davranışlarını önlemek” (TS, 685-686)

tizle- “dizle ezmek, çiğnemek” (DLT III, 294-1) > **dizle-** hlk. “1. Dize kadar batmak. 2. Dizini kullanarak bastırmak” (TS, 687)

tizle- “acele etmek” (TA, 38a/2) > **tezle-** hlk. “bir şeyi çabuklaştırmak” (TS, 2345)

tokatla- “tokat atmak, tokat vurmak” (KAT, 1235) > **tokatla-** “1. Tokat atmak. 2. argo Bir kimseyi dolandırmak, hile yoluyla parasını almak.” (TS, 2362)

topalla- “aksamak, sakat olmak” (LO, 383) > **topalla-** “1. Bacağındaki sakatlık sebebiyle seker gibi veya iki adımda, bir yana eğilerek yürümek. 2. mec. İşler gerektiği gibi yürümek, aksamak.” (TS, 2366)

topurla- “toparlamak, yuvarlamak, yumağ itmek, yumalak” (ŞSL, 233) > **toparla-** “1. Bir araya getirmek, toplu bir duruma sokmak. 2. Neler üzerinde durulacağını hatırlayıp bir araya getirmeye çalışmak. 3. Şaşkın durumdan kurtulup kendine gelmek. 4. Çekidüzen vermek.” (TS, 2366)

topla- “bir araya getirmek” (ŞGD, t18/5) > **topla-** “1. Bir araya getirmek. 2. Devşirmek. 3. Devşirip kaldırmak. 4. Dağınıklıktan kurtarmak. 5. Bir araya getirmek, düzene sokmak, düzeltmek. 6. Artırıp biriktirmek. 7. Hizmete çağırmak. 8. Vergi veya bağışı verecek olanlardan almak. 9. Şişmanlamak, kilo almak. 10. Çıban, yara irinlenmek. 11. *mat.* Sayıları veya nicelikleri birbirine ekleyip toplamını bulmak” (TS, 2367)

toprakla- “topraklamak, tozlamak (TZ)” (KıpçTS, 281) > **toprakla-** “üzerini toprakla örtmek” (TS, 2372)

törpüle- “törpü ile sürtmek, düzeltmek (İH)” (KıpçTS, 282) > **törpüle-** “1. Törpü ile düzeltmek. 2. mec. Sivri noktalarını gidermek. 3. mec. İnceltmek, terbiye etmek” (TS, 2378)

turla- “dolaşmak, sarmak” (HBD, 16/1) > **turla-** “tur atmak, dolaşmak, dönüp durmak, turalamak” (TS, 2387)

tutamla- “avuc ile ölçmek, gez ve endāzelem. arşunlamak” (ŞSL, 235) > **tutamla-** “bir tutam almak” (TS, 2389)

tutkalla- “tutkalla yapıştırmak, tutkal sümek” (KAT, 1246) > **tutkalla-** “tutkal sürmek, tutkalla yapıştırmak” (TS, 2390)

tuzla- “tuzlamak”(DLT III, 293-24) > **tuzla-**“tuza yatırmak veya üstüne tuz ekmek” (TS, 2395)

tüğmele- “düğmelemek” (MG, 26b-4) > **düğmele-** “bir şeyin düğmesini iliğine geçirmek, iliklemek” (TS, 732)

tünekle- “(Tavuk vesaire) tünek denilen kümes sığığı üzerinde durmak” (KAT, 1250) > **tünekle-** “tünemek” (TS, 2399)

tüple- “dibinden sökmek” (ME, 179-8) > **diple-** hlk. 1. Bitkiyi kökünden sökmek. 2. İçilecek bir şeyi dibine kadar içmek” (TS, 673-674)

tütsükle- “iyi kokuyan nesneyi kullanmak” (İBML, 78) > **tütsüle-** “1. Türlü amaçlarla bir yeri tütsü dumanıyla doldurmak, tütsü yapmak. 2. Et, balık vb. yiyecekleri odun veya saman dumanına tutmak” (TS, 2403)

düzle- “düzetmek” (LO, 128) > **düzle-** “düz duruma getirmek, tesviye etmek” (TS, 748),

ucuzla- “değerden düşmek, ucuzlamak” (EUTS, 262) > **ucuzla-** “1. Fiyatı inmek. 2. mec. Kolaylıkla elde edilir ve duyulur olmak” (TS, 2405)

uçukla- “Dudaklar çuğlamak, kabarcık ve uçuk olmak. Demir gibi çakmak” (LO, 393) > **uçukla-** “uçuk (II) oluşmak” (TS, 2408)

udıqla- “uyuklamak” (EUTS, 262) > **uyukla-** “oturduğu yerde hafif uykuya dalmak, ımızganmak” (TS, 2430)

ufala- ya **ufakla-** “ufak ufak doğramak, paralamak, rîze rîze etmek” (KAT, 1255) > **ufala-** “1. Kırarak, oarak veya ezerek ufak parçalara ayırmak. 2. argo Hırpalamak” (TS, 2409), **ufalan-** “ufalama işi yapılmak, ufak parçalara ayrılmak” (TS, 2409) bk. **ufakla-**

ufla- “yorgunluk ızhar etmek, âh-ı serd, soluklanmak” (LO, 394) > **ufla-** “acı, sızı duyarak uf demek” (TS, 2410)

uğurla- “çalmak, hırsızlık” (ŞHD, 21a-1) > **uğrula-** esk. “hırsızlıkla ele geçirmek, çalmak, sirkat etmek” (TS, 2411)

ugurla- “gideni esnlik ve sevgi dilekleriyle geçirmek, selametle göndermek, teşyi etmek” (FD, 2862) > **uğurla-** “gideni esenlik ve sevgi dilekleriyle geçirmek, yolcu etmek, teşyi etmek” (TS, 2412)

uluğla- “yüceltmek” (KB, 4176) > **ulula-** “1. Ağırlamak. 2. Ulu tutmak, ulu saymak” (TS, 2414)

unla- “Un bulamak, una banmak, irvelemek, un serpmek. İpe un sermek.” (LO, 396) > **unla-** “1. Una bulamak, üzerine un serpmek. 2. Un buşatırmak.” (TS, 2418)

üçle- “İki mevcut şeyi zam ile üç etmek, üçe bölmek, teslîs. Tarlayı üçte bir mahsul mukabilinde çiftçiye kira etmek Bir şeyi üç kat bükmek” (LO, 401) > **üçle-** “1. Üçe çıkarmak. 2. Ürünün üçte birine karşılık, toprağını kiraya vermek. 3. Tarlayı üç kez sürmek” (TS, 2442)

üfle- “(ney) üflemek; (âşığın ateşini) canlandırmak” (BkD, G.358/1) > **üfle-** “1. Dudakları büzererek soluğu bir şey üzerine hızla vermek, üflemek. 2. Yanmakta olan bir şeyi söndürmek veya canlandırmak için soluk vermek. 3. Nefesli çalgıları çalmak” (TS, 2443)

ünlä- “çağırarak, davet etmek” (KTKT, Kök: 233v/7=020/108) > **ünle-** “1. Yüksek sesle çağırarak. 2. Yüksek sesle bildirmek.” (TS, 2447)

üstele- “terakķī, tevaffuk etmek, geçmek” (ŞSL, 83) > **üstele-** “1. Bir düşünce veya istek üzerinde durmak, direnmek, ısrara etmek, tekit etmek. 2. Hastalık yeniden ortaya çıkmak, depreşmek, nüks etmek. 3. Bir isteği, bir buyruğu tekrarlamak, tekit etmek. 4. Bir şeyin üstüne eklenmek, katılmak, inzınam etmek.” (TS, 2454)

ütüle- “ütü etmek, kumaşları düzlemek, tüyleri alazlama” (LO, 403) > **ütüle-** “1. Ütü ile buruşukluklarını gidermek. 2. Alevde tüylerini veya kabuğunu yakıp gidermek.” (TS, 2457)

üzengile- “mehmuzlamak, sürmek, ılgar, tahrik, iğrâ” (LO, 403) > **üzengile-** “koşturmak için hayvana üzengi ile vurmak” (TS, 2458)

vaķıla- “çok söylemek, vaķ vaķ itmek, ‘inād itmek, bī-hūde ‘abeş ses çıkarmak” (ŞSL, 586) >

vakla- “vak diye ses çıkarmak” (TS, 2466)

varakla- “altın veya yaldız yaprağıyla yaldızlamak” (KAT, 1282) > **varakla-** “varak

yapıştırarak süslemek” (TS, 2469)

vicıkla- “yoğurur gibi lüzûcetlendirmek, bulaştırmak” (LO, 407) > **vicıkla-** “sulu veya

yumuşak şeyleri avuç içinde ezmek, vıcık duruma getirmek” (TS, 2484)

vırla- “baş ağrısı verip tasdî etmek, vırıltı etmek” (LO, 407) > **vırla-** “vırıldamak” (TS, 2484)

vızla- “vızıldamak” (ŞGD, G.76/3) > **vızla-** “vızıldamak” (TS, 2485)

vidala- “vida ile mıhlamak” (KAT, 1294) > **vidala-** “vida ile tutturmak” (TS, 2485)

yabala- “saman veya otu yaba denilen aletle kaldırıp atmak veya savurmak” (KAT, 1300) >

yabala- “yaba ile atmak veya savurmak” (TS, 2495)

yağla- “yağlamak” (DLT III, 308-25) > **yağla-** “1. Yağ sürmek. 2. Sürtünen iki yüzey arasına, kaymayı kolaylaştırmak için yağlı bir madde sürmek. 3. argo Dalkavukça övmek, yağ çekmek” (TS, 2501)

yağmala- “yağmalamak” (TA, 35b/6) > **yağmala-** “yağma etmek” (TS, 2502)

yağmurla- “yağmurlu olmak, yağmura dönmek” (KAT, 1302) > **yağmurla-** “1. Hava yağmura çevirmek, yağmur yağacak gibi olmak. 2. Yağmur biçiminde sulamak” (TS, 2503)

yakala- “yakalamak” (YZ, 29v12) > **yakala-** “1. Bir kimseyi veya bir şeyi elle tutmak. 2. Kaçan kimseyi ele geçirmek, derdest etmek. 3. Bir kimsenin gitmesini engellemek, durdurmak. 4. Bir kimseyi hoşla gitmeyecek bir durumda bulmak, bir kimsenin suçu ortaya çıkmak. 5. Söz, bakış veya işareti fark etmek. 6. Birdenbire etkisi altına almak. 7. Arayarak veya rastlantı sonucu bulup bağlantı kurmak. 8. Avlamak, tuzakla ele geçirmek. 9. Tutturmak. 10. Aynı düzeye gelmek” (TS, 2505)

yalduzla- “tezhib, tezyin etmek, zînet virmek” (ŞSL, 613) > **yaldızla-** “1. Bir eşyayı yaldızla kaplamak, yaldız sürerek süslemek. 2. mec. Parlatmak. 3. mec. Gösterişli süslerle değersizliğini veya kötülüğünü gizlemek. 4. mec. Boynuz takmak” (TS, 2512-2513)

yalğanla- “yalancı çıkarmak, yalanlamak” (NF, 186-7) > **yalanla-** “haber veya sözün gerçek olmadığını bildirmek, yalan olduğunu açıklamak, tekzip etmek” (TS, 2511)

yamala- “yamalamak, yama yapmak (BM)” (KıpçTS, 309) > **yamala-** “yama ile onarmak, yama vurmak” (TS, 2516)

yaŋgula- “yankılamak” (KB, 74) > **yankıla-** “sesi geri çevirmek, yankı durumunda geri döndürmek, inikâs etmek” (TS, 2522)

yaŋsıla- “birisini taklîd etmek, pey-rev, muğallid, maşhara” (ŞSL, 619) > **yansıla-** “1. Işık yansı yapmak. 2. mec. Birinin söylediklerini, yaptıklarını alay ederek tekrarlamak” (TS, 2524)

yañıla- “yenilemek” (DLT III, 407-3) > **yenile-** “1. Bir kimse veya bir şeyin yerine yenisini koymak. 2. Hastalık, tekrarlamak” (TS, 2573)

yanla- “zarardan korunmak için bir tarafa sığılmak” (TTS, 4290) > **yanla-** “1. Yana yatmak, yana dönmek. 2. Yanından geçmek. 3. mec. Çalışıp yorulmadan başka birisinden geçinmek.” (TS, 2522-2523)

yanutla- “cevap vermek” (İBML, 85) > **yanıtla-** “cevaplamak” (TS, 2522)

yarala- “yaralamak” (SN, 107-13) > **yarala-** “1. Silah, bıçak vb. bir araçla yara açmak. 2. mec. Gücendirmek, incitmek, kırmak” (TS, 2532)

yargula- “karar vermek, yargılamak (CC)” (KıpçTS, 312) > **yargıla-** “1. Yargıç, bir karara varmak için davalı ile davacıyı dinleyerek sonuca varmak. 2. mec. Herhangi bir kimse, şey, konu vb.yle ilgili olumlu veya olumsuz görüş belirtmek” (TS, 2537)

yarımla- “yarılamak” (DLT III, 343-6) > **yarımla-** “bir işin yarısını yapmak, yarılamak” (TS, 2539)

yarula- “yarıya ermek” (ME, 138-1) > **yarula-** “1. Yarısını bitirmek. 2. Ortasına varmak” (TS, 2538)

yarmala- “boyuna kesmek” (LO, 416) > **yarmala-** “uzunlamasına ikiye bölmek” (TS, 2541)

yaşşıla- “yassılamak, yassı hale getirmek” (TM, 132a-6) > **yassıla-** “yassı duruma getirmek” (TS, 2544)

yaşmakla- “suret vermek, yaşmak bağlamak” (LO, 417) > **yaşmakla-** “yaşmakla yüzünü örtmek” (TS, 2548)

yavaşla- “teskin bulmak, kesb-i hilm” (LO, 418) > **yavaşla-** “yavaş gitmeye başlamak, hızını azaltmak, yavaş olmak” (TS, 2552)

yavrula- “[Hayvan hakkında] doğurmak, yavru yapmak” (KAT, 1318) > **yavrula-** “hayvan, doğurmak” (TS, 2553)

yavukla- “nişanlamak, namzet etmek” (KAT, 1318) > **yavukla-** hlk. “nişanlamak” (TS, 2553)

yayla- “yaylamak, yazı geçirmek” (IrkB, 64) > **yayla-** hlk. “Yazın yaylada oturmak, yaylaya çıkmak” (TS, 2557)

yedekle- “yedekte çekip götürmek” (TTS, 4466) > **yedekle-** “1. Bir şeyin yedeğini sağlamak. 2. Yedekte çekmek, yedeğe almak” (TS, 2563)

yigle- “tercih etmek” (KB, 1918) > **yeğle-** “bir şeyi öbürüne göre daha iyi, üstün veya önemli saymak, yeğ tutmak, tercih etmek” (TS, 2565)

yelekle- “okun kuyruğuna tüy takmak” (LO, 421) > **yelekle-** “okun kuyruğuna tüy takmak” (TS, 2567)

yelkenle- “gemi azimet etmek, bâdbân-küşâ olmak” (LO, 421) > **yelkenle-** “argo 1. Yelken açıp yola çıkmak. 2. Kaçıp gitmek. 3. İnsan, akli dengesini az veya çok yitirmek.” (TS, 2567)

yelle- “üfleme, körüklemek, yelpazelemek” (LO, 421) > **yelle-** “körükle-, yelpaze ile veya başka bir araçla rüzgâr yapmak” (TS, 2568)

yelpazele- “tahrik, teşdit etmek” (LO, 421) > **yelpazele-** “yelpaze veya bir başka nesne ile yel yapmak” (TS, 2568)

yemle- “yemlemek” (MR, 174a/2) > **yemle-** “1. Hayvana yem vermek, beslemek. 2. Yem takmak. 3. mec. Bir kimseyi kandıracak biçimde davranmak. 4. esk. Toplara ağızotu koymak” (TS, 2571)

yestehle- “telvîş, tednîs, terzîl itmek, pislemek, necîs etmek” (ŞSL, 625) > **yestehle-** hlk. “büyük abdest yapmak” (TS, 2582)

yulla- “belli bir yerde bir yıl boyunca konaklamak” (ETYSVİ, 513) > **yulla-** hlk. “bir yerde uzun süre kalmak” (TS, 2594)

yırla- “ırlamak, şarkı söylemek” (ETG, 311) > **yırla-** hlk. “ırlamak” (TS, 2594)

yokla- “1. Yükselmek, çıkmak; 2. Aramak, taramak (EUTS, 301) > **yokla-** “1. Dokunarak incelemek. 2. Bakmak, gözden geçirmek, kontrol etmek. 3. Durum, bilgi, niyet vb.ni belirlemeye veya anlamaya çalışmak. 4. Ziyaret veya sağlığını sormak amacıyla birine gitmek. 5. Ara sıra etkisini göstermek. 6. Aramak, araştırmak” (TS, 2600)

yolçıla- “öncülük etmek, yol göstermek” (KTKT, Kök: 114r/3=007/022) > **yolçula-** “uğurlamak” (TS, 2604)

yolla- “yola salmak” (İBML, 92) > **yolla-** “göndermek” (TS, 2605)

yorğaladı “koşarak yürüdü” (Kİ, 128) > **yorgala-** “at yorga yürümek, yorga gitmek” (TS, 2607)

yumğaqla- “yuvarlak biçime koymak, hap yapmak, yuvarlaklaştırmak” (EUTS, 305) > **yumakla-** “yumak durumuna getirmek” (TS, 2614)

yumruqla- “yumruklamak, dövmek” (KE, 241r19) > **yumrukla-** “yumrukla vurmak” (TS, 2614)

yumurtala- “yumurtlamak” (ME, 232-3) > **yumurtla-** “1. Tavuk, kuş, balık vb. yumurta yapmak. 2. Bazı hayvanlar, üremek. 3. mec. Uydurup söylemek veya söylenmemesi gereken şeyi açığa vurmak” (TS, 2615)

yuvâla- “yuvarlamak” (ME, 231-7) > **yuvarla-** “1. Bir şeyi bir yerden kaldırmadan eksenini çevresinde döndürerek yürütmek, tekerlemek. 2. Döndürerek tomar yapmak veya yuvarlak duruma getirmek. 3. Hızla düşürmek, devirmek. 4. mec. Sözü belirsizce, anlaşılmayacak biçimde söylemek. 5. İnanılmayacak yalanlar söylemek. 6. İstekle ve çabucak yemek veya içmek. 7. Kelimelerin bazı seslerini söylememek. 8. Sayıyı, küçük tutarlarını atarak veya ekleyerek tüm sayı durumuna getirmek” (TS, 2620)

yuvaladı “yuva yaptı” (Kİ, 129) > **yuvala-** “yuva yapmak” (TS, 2619)

yüklä- “yüklemek” (EUTS, 306) > **yükle-** “1. Bir yere, taşınması için belli ağırlıkta eşya veya araç gereç koymak. 2. Bir bilgisayar, disket vb.ne gerekli bilgileri aktarmak. 3. Belli bir

hizmeti kullanabilmek için özel bir karta gerekli verileri aktarmak. 4. mec. Bir yükümlülük altına sokmak, sorumlu tutmak. 5. mec. Bir suçu birinin üstüne atmak” (TS, 2622)

yüzle- “yönelmek, yüzünü dönmek” (MM, 234/2); **yüzle-** “yüzleştirmek” (YE, 50r4) > yüzle- “1. Kusurunu veya suçunu yüzüne karşı söyleyip birini utandırmak. 2. Şımartmak. 3. Yastık, yorgan vb.nin yüzlerini değiştirmek” (TS, 2635)

zağla- “keskinletmek” (TTS, 4803) > **zağla-** hlk. “bilemek” (TS, 2640)

za‘îfla- <Ar.+T. “zayıf ve hor görmek” (ÇGT, 16/13) > **zayıfla-** “zayıf duruma gelmek” (TS, 2647)

zamkla- “zamk suyu sürmek, samg-ı mahlûlile yapıştırmak” (KAT, 1351) > **zamkla-** “zamk sürmek” (TS, 2643)

zedele- “1. Vurmak, berelemek, çürütmek. 2. Zarar ve hasara duçar etmek, rahnedâr eylemek.” (KAT, 1355) > **zedele-** “1. Hafifçe yaralamak. 2. mec. Zarar vermek” (TS, 2648)

zencîrle- <Fa. +T. “zincirlemek, zincire vurmak” (KE, 62r9) > **zincirle-** “1. Zincirle bağlamak. 2. Art arda, peş peşe gelmek” (TS, 2661)

zenginle- “bayırmak, mâldâr olmak, istihsâl-i mâl ve servet etmek” (KAT, 1358) > **zenginle-** “zengin duruma gelmek” (TS, 2651)

zihla- (zihle-) “kenarlarına zıh çekmek, şerit ve kaytanla veya çizgi ve pervazla etrafını çevirmek” (KAT, 1361) > **zihla-** “kenarına zıh geçirmek” (TS, 2654)

zimbala- “zimba vurmak, zimba ile delmek” (KAT, 1361) > **zimbala-** “1. Bir şeyin üzerinde zimba ile delik açmak. 2. argo Bıçaklamak, bıçakla vurmak, öldürmek.” (TS, 2655)

zıpla- “hoplamak, sıçramak” (LO, 438) > **zıpla-** “1. Bir yere çarpıp yukarı fırlamak. 2. Sevinçten veya oyun yapmak için bulunduğu yerde havaya doğru fırlamak.” (TS, 2656)

zırila- “ziyade ses ile vızıldamak, ziyade miktar zuhur etmek, çocuk durmayıp teşekkî ve tebkî etmek, zırıldamak zırıl zırıl ter atmak, bol seyelân” (LO, 438-439) > **zırila-** “zırıldamak” (TS, 2657)

zurvala- “pek münasebetsiz ve gülünç bir surette söylemek” (KAT, 1362) > **zurvala-** “boş ve anlamsız sözler söylemek, saçmalamak” (TS, 2657)

ziftle- “zift sürmek, ziftle kaplamak ve tıkamak” (KAT, 1363) > **ziftle-** “zift sürmek, ziftle kaplamak” (TS, 2658)

zorla- <Fa.+T. “bir şeyi zorlamak, icbar etmek, zorla birisine bir şey yaptırmak” ŞSL (ÇTS, 1283) > **zorla-** “1. Birine bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, boyun eğdirmeye çalışmak, zor kullanmak, mecbur etmek. 2. Açılması, kırılması, sökülmesi gereken şeyler için güç kullanmak. 3. Üstelemek, ısrar etmek” (TS, 2664)

züğürtle- “parayı kaybedip parasız kalmak, müflis olmak” (KAT, 1368) > **züğürtle-** “parasız, meteliksiz kalmak, züğürt duruma gelmek” (TS, 2666)

2.4. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Birlikte Günümüzde Kullanımı Bulunmayan +IA-n- Ekli Yapılar

açıġlan- “üzülmek, acı duymak; sinirlenmek, öfkelenmek” (KE, 109r-10)

açmazlan- “açılmak istememek” (TTS, 13)

adamcılın- “adam gibi görünmek, adamlık taslamak” (TTS, 16)

adalan- “tehlikeli duruma düşmek, kötü halde olması, kötü duruma sokmak” (EUTS, 3)

adhırlan- “aygırlaşmak; aygır bulmak” (DLT I, 313-5)

ağızlan-, aġazlan- “telâffuz etmek, konuşmak, söylemek” (ETG, 259)

ayırtlan- “birbirinden ayrılmak” (TİKT, 195b/5)

ağırlan- “durumu ağırlaşmak, çakılıp kalmak” (EATKT, 179b/7)

agruklan- “bir iş veya yükü- ağırsınmak, ağır saymak” (DLT I, 313-23)

ağırlan- “fenalaşmak, ağırları artmak” (EUTS, 7)

aġaçlan- “sopa ile dövülmek, dayak yemek” (TTS, 28)

ahmaklan- “tehâmuk, avanak olmak” (LO, 543)

alaçulan- “alaçuk edinmek” (DLT III, 205-16)

aılan- “anlaşılmak” (SN, 291-4)

anlan- “güzelleşmek” (FD, 2257)

anuklan- “hazırlanmak” (ME, 188-7)

aptallan- “aptallanmak” (TZ) (KıpçTS, 10)

arıklan- “-su- akarak ark yapmak, su yerde kendine ırmaklar gibi yol ve hendek açmak” (DLT I, 294-5)

arıılan- “bez dokunmak üzere iplik tezgâha çekilmek” (TTS, 211)

arkuklan- “haylazlık etmek, dikbaşlılık etmek” (DLT I, 315-5)

armutlan- “armutlanmak” (DLT I, 312-12)

arpalan- “arpalanmak, arpa sahibi olmak” (DLT I, 296-18)

arslanlan- “sonradan hamiyete gelmek, büyüyüp yiğit olmak, salâbetleşmek” (LO, 23)

artuçlan- “ardıçlamak, ardıcı çok olmak.”

(DLT I, 312-15)

artuklan- “aşırı gitmek” (DLT I, 313-13)

asnulan- “nazlanmak”, asnulandı :
“Nazlandı” (Kİ, 6)

aşlan- “bir şeye göz dikmek, ağzı
sulanmak” (EUTS, 23)

atağlan- “ittisām olmak, nişānlanmak,
menzūr olmak” (ŞSL, 25)

atanlan- “iğdiş deve sahibi olmak” (DLT
I, 295-1)

atğulan- “müdāhale ve taarruz itmek,
atılmak” (ŞSL, 27)

atızlan- “-tarla hakkında- maşalaya
ayırarak, sulanmak ve ekilmek için
parçalara ayırmak.” (DLT I, 292-14)

avârelen- (ŞGD, G.231/10)

āvāzelen- “duyulmak, işitilmek” (NbDS,
G.587/8)

‘avratlan- <Ar. +T. “evlenmek” (KG,
71b.9)

ayığlan- “sarhoşluktan ayılmak” (BM) krş.
ayıklan-, ayıl- (KıpçTS, 18)

azlan- “azımsamak, az görmek” (DLT I,
297-18)

azlan- “hasislik etmek, cimrilik etmek,
pintilik etmek” (AY, 136.15.)

azuklan- “azık sahibi olmak” (DLT I, 294-
10)

bagırlan- “pıhtılaşmak, akar şey
koyulaşmak” (DLT II, 264-17)

balabanlan- “İrileşmek, tık bas doyup
şişmek. Lâkırdıyı ağızda yiyirip karışık
söylemek, sarhoş gibi ağır söylemek.”

(LO, 37)

balıklan- “balıklanmak; (Arguca)
çamurlanmak; (Uygurca) bir yerde kale
yapılmak” (DLT II, 265-9)> balıklandır-
(TS, 245)

barklan- “ev bark olmak” (LO, 41)

başaklan- “ok temrenlemek, oka temren
takılmak” (DLT II, 265-3)

başkalan- “başka hale gelmek” (KçzİMD,
452)

başlan- “başaklanmak” (TTS, 447)

başmaklan- “başmak (pabuç) sahibi olmak
(Oğuzca)” (DLT II, 274-3)

bağallan- “hamlenin neticeye
ulaşamaması” (MG, 67b-3)

büzärlän- “kabul edilmek” (KTKT, Kök:
83v/4=005/027)

bazlan- “(bulunma durumuyla) tâbi olmak,
bağımlı olmak, katılmak, iltihak etmek,
sığınmak, iltica etmek” (ETYSVİ, 485)

beçekmen- “savaş gününde ve başka
günlerde belge takınmak” (DLT II, 277-
29)

beglen- “bey edinmek, birini kendine bey
olarak seçmek” (KB, 3535)

beğenmezlen- “beğenmezlik tavrı
takınmak” (TTS, 481)

benlen- (I) “benlik taslamak,
böbürlenmek” (TTS, 509)

berkelen- “kanla dolmak; kamçı sahibi
olmak” (DLT III, 202-3)

bertlen- “hırkalanmak, hırka giymek” bk.
bertülen-. (DLT III, 200-15)

bezeklen- “süslenmek” (TTS, 532)

bilezüklen- “bilezik takınmak” (DLT III, 205-8)

bilgelen- “akıllanmak, akıllılaşmak” (DLT III, 202-11)

biliklen- “sadağını takınmak, silâhlanmak” (TTS, 561)

bilürülen- “bilirim davasında bulunmak” (TTS, 574)

bî-nevâlan- “çaresiz kalmak” (ZD, 2349)

biyerlen- “kabul edilmek, kabul olunmak” (MBHKT, 9b-6=2/123)

bogmaklan- “düşmelenmek, gömleğini iliklemek” (DLT II, 274-9)

bognaklan- “bulut parça parça olmak” (DLT II, 274-6)

bogralan- “pohurlanmak, pohurlaşmak” (DLT III, 201-2)

boglan- “bohçalanmak” (DLT II, 239-5)

boğmaklan- “boğmak denilen gerdanlık takınmak” (TTS, 632)

boslan- “boylanmak gibi kad, kamet uzamak” (LO, 61)

boşlaglan- “kızmak, öğüt tutmamak” (DLT II, 272-13)

boşlan- “terkedilmek” (TTS, 641)

boxsuklan- “eli boynuna bağlanmak” (DLT II, 272-14)

bozlan- “bozulmak, harap olmak (TZ)” (KıpçTS, 35)

börülen- “tomurcuklanmak, açılmak (CC)” krş. bürülen- (KıpçTS, 36)

buçgaklan- “köşelenmek” (DLT II, 273-25)

buğhürülen- “tütsülenmek” (KK, 83a/1)

buğuklan- “yuvarlaklaşmak” (EUTS, 52)

bulınlan- “ganimet olarak almak, ganimet elde etmek” (MBHKT, 87a-3=8/69)

burçaklan- “burçaklanmak; -akar hakkında- tane tane akmak, burçak burçak olmak” (DLT II, 273-29)

burgaçlan- “iltivâ, sarmaş dolaş olmak” (LO, 69)

burtalan- “altın kırıkları ile süslenmek” (DLT III, 200-19)

buşgutlan- “çırak, çömez sahibi olmak” bk. tuşgutlan- (DLT II, 270-14)

büksüklen- “kızda meme tomurmak” (DLT II, 277-14)

bürgülen- “öfkeden pire gibi sıçramak, pirenmek” (DLT III, 202-8)

cazılan- “cadı haline gelmek” (TTS, 756)

cânlan- <Fa.+T. “dost edinmek” (YE, 131v5)

canlan- “istikrâh ile söylemek, zür ile tekellüm etmek, mızımız” (ŞSL, 283)

carislen- “yaygara ve gevezelik etmek, edepsizlik ve şamata etmek” (KAT, 166)

cemilen- “(Kelime) cemi olmak, cemi sıygasına nakledilmek: *Türkçede isimler «-ler» ilâvesiyle cemilenir.*” (KAT, 171)

cergelen- (çergelen-) “insan ve hayvanlar çepeçevre bir halka meydana getirmek” (TTS, 762)

ciğalan- “süsünü göstermek, süslü olarak görünmek” (TTS, 765)

cıvıklan- “Çamur ziyade olup özleşmek. Mizaç titiz, bulaşık olmak, sokaklar cıvık çamur olmak.” (LO, 79)

cızlan- “böcekler cır cır etme, acı ötmek, uçarken öten böceklerde vızlamak müstameldir” (LO, 79)

çadırlan- “çar örtünmek, çarşafa bürünmek” (TTS, 783)

çağalan- “gevşemek, sölpülemek (İH)” (KıpçTS, 45)

çaglan- “börtmek, yarı pişmek –et–” (DLT II, 245-17)

çagırlan- “şıra veya şarap sahibi olmak” (DLT II, 267-18)

çäkäländi “yaranın iyileşmesi güçleşti ve gecikti” (Kİ, 27)

çalıklan- “(Hayvan) haşarılık etmek” (TTS, 809)

çalpuşlan- “ yapışkan olmak, çelpeklenmek” (DLT II, 271-29)

çamuşlan- “huysuzlanmak” (MR, 108b/18)

çaparızlan- “güç, karışık bir hale gelmek” (TTS, 822)

cırlan- “zırlanmak, böcek öter gibi tatsız dırlanmak, cırıldamak, gevezelik etmek” (LO, 79)

çaruklan- “çarıklanmak” (DLT II, 266-14)

çelinlen- “kaygılanmak (TZ)” (KıpçTS, 48)

çemenlen- “yeşermek, bitmek, çiçeklenmek” (NbDS, G.339/4)

çepirdeklen- “1. Nazlanmak, şivekârlık etmek. 2. Sevinmek” (TTS, 858)

çepişlen- “çepiç olmak, çepiç haline gelmek” (DLT II, 266-13)

çerlen- “vücut ağırlaşmak; ağrımak, hastalanmak (Hakanlılar dilince)” (DLT II, 244-18)

çetinlen- “hiddet ve şiddet izhar eylemek” (TTS, 871)

çevüklen- “titiz davranmak; hızlanmak” (SN, 281-3) > çevikleş- (TS, 525)

çığırlan- “çığırlar peyda olmak” (DLT II, 267-21)

çiğütlan- “çillenmek” (TTS, 889)

çığmalan- “Belirsiz, mücmel” (ME, 86-8)

çiğlan- “ölçülmek” (DLT III, 198-20)

çılan- “yaşıktan ıslanmak; at terlemek” (DLT II, 150-10)

çimguklan- “Koğucu –dedi koducu– olmak” (DLT II, 275-12)

çıtırlan- “karmakarışık, alt üst olmak (İH)” (KıpçT, 51)

çiğillen- “Çiğil kılığına girmek” (DLT II, 269-13)

çerilen- “asker edinmek” (TTS, 867)

çirkinlen- “çirkin olmak, çirkinlik peyda etmek” (KAT, 215)

çiwgünlen- “vücuda yarar, besler bulmak” (DLT II, 278-18)

çoğaçlan- “güneşlenmek, güneşte ısınmak” (TTS, 931)

çoğlan- “parlamak” (EUTS, 64)

çoğullan- “nemâmlık itmek, fesâde virmek, bed-hû, vâkıa-cûy, ğıybetçi, şekve-ger” (ŞSL, 316)

çoğlan- “boğlanmak, heybelenmek” (DLT III, 198-19)

çokmaklan- “yılan çöreklenmek” (DLT II, 275-11)

çovlan- “gürültü etmek (CC)” (KıpçTS, 53)

çübürülen- “keçi kılınmak, keçinin kılı bitmek” (DLT II, 266-7)

çükreken- “yün elbise sahibi olmak ve giymek” (DLT II, 277-7)

çülen- “işemek, bevletmek (BM)” (KıpçTS, 54)

çürülen- “faydalanmak” (DLT II, 245-5)

danelenmiş- “can güzeli, sevgilisi” (NbDS, G.823/7)

darlan- “Kasavet, eşya çekip büzülmek. İgzâb, dil-teng etmek, gücendirmek, i'zâb etmek” (LO, 110)

degirmilen- “top olmak, semirmek” (LO, 112)

dekmelen- “yuvarlanmak” (ME, 191-2)

derilen- “deri bağlamak, yara müneddeb, mülte'im olmak, dericik peyda olmak” (LO, 115)

desturlan- “kendisine izin verilmek” (TTS, 1122)

devletlen- “faydalanmak” (GT, 29a-11)

dil-güşâlan- “gönlü ferahlamak” (NbDS, G.164/8)

dinlen- “dîne girmek” (ME, 171-5)

diplen- “kökleşmek, etrafına yayılmak (İH)” (KıpçTS, 62)

doğalan- “(Kapı) kilitlenmek” (ME, 143-4)

donuklan- “berraklık gitmek” (LO, 123)

dörelen- “töreye uymak” (ME, 141-6)

durşaqlan- “yeşillenmek, ilk sürgün yerden çıkmak (İH)” (KıpçTS, 65)

düğlen- “dügümlenmek” (TTS, 1303)

düğmelen- “domurcuklanmak, domurmak” (TTS, 1305)

türülen- “çeşitlenmek” (HTKT, 417b/5=35/27)

dürlülen- “türlü türlü olmak, çeşitli olmak” (MBHKT, 193a-4=30/22)

düşlen- “üzerine düşmek, fazlaca meşgul olmak” (TTS, 1347)

ärklän- “1. “hâkim olmak, hükmetmek” (KTKT, Kök: 156v/1=010/031) 2. “yetkili olmak, kuvvetlenmek” (KTKT, Kök: 228r/1=019/087)

emlen- “kendine ilaç etmek” (DLT I, 259-17)

enüklen- “eniklenmek, enik sahibi olmak” (DLT I, 294-28) > enikle- (TS, 801)

eylen- “yapılmak, meydana getirilmek” (KFT, 321b/3)

ederlen- “eder gibi, yapar gibi görünmek” (TTS, 1385)

edgölän- “yarar sağlamak” (KTKT, Kök: 30r/6=002/240)

edhizlen- “engel ve sarp saymak” (DLT I, 293-1)

edhlen- “bir şey bir dilek için kullanılmak, bir şey dilek edinilmek” (DLT I, 257-12)

efsunlan- “bir rukye-hân veya büyücüye kendini okutup büyülenmek, okunmak” (KAT, 288)

egetlen- “gelin kendisi ile birlikte gönderilen cariye sahibi olmak” (DLT I,

291-14)

egrimlen- “–Su göllerde– eğreklenmek, kaynayarak ve akarak dönmek, düdenlenmek” (DLT I, 314-26)

eliglän-/üliglän- “alay edilmek” (KTKT, Kök: 186v/1=013/032)

emgeklen- “zahmetli saymak” (DLT I, 315-12)

endâzelen- “takdir ve tâyin edilmek”, endâzelenmiş “takdir edilmiş, tâyin edilmiş” (MBHKT, 124a-4)

enlen- “enli ve geniş olmak, tevsi etmek” (KAT, 306)

enüçlen- “göze perde inmek” (DLT I, 291-20)

erejlen- “huzura kavuşmak, rahata kavuşmak” (KB, 5942)

ergävānlan- “erguvanlanmak, erguvan renkli pazusunu göstermek ve bu suretle övünmek” (NDS, G.44/4)

ergillen- “geri bırakılmak (İH)” (KıpçTS, 74)

erilen- “kaygılanmak, yerinmek, üzölmek” (DK, 55-7)

erinçlän- “huzur içinde yaşamak, yararlanmak” (KTKT, Kök: 146r/3=009/069)

erkelen- “yumuşamak, gevşemek, incelmek (CC)” (KıpçTS, 75)

erlen- “kadın evlenmek, er sahibi olmak” (DLT I, 257-18)

erseklen- “kadın azgınlığından erkek istemek” (DLT I, 314-19)

erüklen- “eriklenmek, erik meyvası vermek” (DLT I, 294-21)

eşerlen- “etkili olmak” (İM, 189b/5)

eslen- “kale alınmak, itibar edilmek” (NbDS, G.202/10)

esrelen- “esre harekesiyle harekelenmek, esre ile okunmak, kesre ile tahrik, teksir olunmak” (KAT, 315)

eşgeklen- “eşek sahibi olmak” (DLT I, 315-16)

eşiçlen- “tencere sahib olmak” (DLT I, 291-17)

eteklen- “eteklenmek” (DLT I, 294-15)

etizlen- “parçalara ayrılmak, -tarla hakkında- maşalaya ayırmak” bk. atızlan- . (DLT I, 292-16)

etmeklen- “ekmek sahibi olmak” (DLT I, 314-4)

etüklen- “ayakkabı, edik sahibi olmak” (DLT I, 294-18)

ewlen- “hâlelenmek; kendine ev edinmek” (DLT I, 259-3)

eylen- “(Deri) eylenmek” (ME, 157-7)

eylenmiş “sepilenmiş, tabaklanmış (TZ)” (KıpçTS, 79)

eylüklen- “menfaat görmek, faydalanmak” (TTS, 1592)

eyürülen- “eğilmek, meyletmek (BM)” krş. eyürle- (KıpçTS, 79)

fahrlan- “övünmek, gururlanmak” (TM, 122a-8)

färmānlan- “emrolunmak, buyrulmak” (KTKT, Kök: 199v/1=016/050)

feriştelen- “iyi ve yumuşak huylu olmak”
“Yolunda şükr ile sabra çü cân kuşandı
kuşah/ Gem feriştenürem ü geh
hacerlenürem” (KBD, G.1166/5)

ferlen- “canlanmak, kuvvetlenmek”
“Bilüme müşg saçunı şehâ kemerlenürem
/Niçe ki gamzen oh ura cigerde
ferlenürem” (KBD, G.1166/1)

feslen- “feslenmek”, “Püsküllü bir belâsını
gördüm Cezâyirin/ Zîr-i yedinde milk-i
Arab-şâh feslenir (ŞGD, G.121/2)

fırlan- “Şiddetle, sesle atmak, fern.
Uçurmak, bir şeyin kenarını sıçratmak.”
(LO, 146)

fillen- “Aramak. Her tarafı aktarıp süratle
ve dikkatle taharri etmek, ihtimam ile devir
ve teftiş, bezl-i mechûd etmek.” (LO, 147)

fitnelen- “fitneye düşürülmek” (TİKT,
14b/18)

garrâlan- “parlamak”, “Mâh-ı nev böyle
neden âleme garrâlanmak / Hiç bir kimse
ısırmış mı anun nânı ucın” (NAD,
G.255/2)

gavgâlan- “dövüşmek, kavga etmek”
YED (ÇTS, 385)

gayrlan- “değiştirilmek” (İM, 106a/5)

gâzelen- “allık sürmek, allanmak” (NbDS,
G587/1)

gediklen- “gedik açılmak, eksilmek” (TTS,
1622)

genişlen- “bollanmak, tevessü etmek, enli
olmak” (KAT, 373)

gerciklen- “gösteriş yapmak” (TTS, 1651)

gerçeklen- “doğru bilmek, doğruluğuna

inanmak” (TTS, 1655)

kezlen- “gezlenmek; dibi tutmak” (DLT
II, 252-27)

gıdâlan- “beslenmek, gıda almak”
(MNHS, 19b.10)

gırralan- “gururlanmak, kibirlenmek” CD
(ÇTS, 396)

giyeceklen- “giyinmek, üzerine giyecek
almak” (TTS, 1708)

gökceklen- “güzellik taslamak” (KKMU,
34b/2)

görmezlen- “görmezden gelmek” (ZD,
1681)

gözerlen- “iri gözlü kalburdan geçirilmek”
(TTS, 1817)

gözlen- (II) “göz gibi kabarcıklar peyda
etmek, köpürmek” (TTS, 1828)

guşşalan- “kederlenmek, gama kapılmak”
(KT, 185/1)

güyâlan- < Fa.+T. “söylemek, söyleyici
olmak” YED (ÇTS, 408)

gücürülen- “güç görmek” (TTS, 1843)

gülerlen- “gülümsemek” (TTS, 1855)

gümenlen- “şüphe etmek, şüpheyeye
düşmek” (MBHKT, 246b-9=49/15)

güngülen- “kamaşmak” (TTS, 1871)

kürülen- “gürlemek” (DLT II, 252-21)

güzellen- “güzel hale gelmek” (HD, 2832)

güzeştelen- “geçmek”, “Almış âşık cemâli
hatt-ı siyâh/Geç geçenden güzeştelenmiş o
mâh (ŞGD, MB/72)

xumarulan- “mirasa konmak; dostunun
veya başkasının malından kendine azık
edinmek” (DLT III, 205-17)

habslan- “hapsedilme, alıkonma” (İM, 122b/7)

hacerlen- *hacer* “taş”, “Yolunda şükr ile sabra çü cân kuşandı kuşah/ Gem feriştelenürem ü geh hacerenürem” (KBD, G.1166/5)

harekelen- “hareke almak, hareke ile okunmak, tahrik olunmak” (KAT, 427-428)

hār u haslan- “bulanmak, çer çöp içinde kalmak” (NbDS, G.202/12)

hâsıllan- “(Ekin veya çocuk) boy atıp uzanmak” (KAT, 433)

hırcılan- “aksilenmek, hırçınlaşmak” (TTS, 1917)

hırelen- “fersizleşmek, donuklaşmak” (ND, K.11/16)

hicāblan- “utanmak” (KKMU, 78a/7)

hidmetlen- “istihdam etmek, işe kullanmak” (TTS, 1919)

hırelen- “bulanmak, kararmak” (KAT, 461)

hovanlan- “böbürlenmek, övünmek (CC)” (KıpçTS, 98)

hulan- “huy edinmek, terbiye edilmek” (KKMU, 110a/6)

hulklan- “ahlaklanmak” (KKMU, 19b/3)

hurdelen- “ufalmak, parça parça olmak” (KAT, 468)

hünerlen- “hüner göstermek” (KBD, G.1166/9)

ıjmaklan- “bir yerde veya bir şeyde çok şap bulunmak; kelliği artmak, azmak” (DLT I, 313-20)

ılıkılan- bk. ılıtmak, ılınmak. (KAT, 476)

ınçıklan- “sızlanmak, şikâyet etmek; acele etmek” (KTKT, Kök: 151r/4=009/114)

ıdlan- “kokmak” (LD, 804)

içerlen- “içer gibi görünmek” (TTS, 1999)

içmeklen- “kuzu kürkü giymek ve buna sahip olmak” (DLT I, 314-15)

içtonlan- “iç donu giymek” bk. iştonlan- . (DLT I, 314-28)

igdilän- “iyice beslenilmek, özen görmek” (EUTS, 90)

ıygelen- “sâhiblenmek, mürebbilenmek” (ŞSL, 105)

ıglen- “bir parça hastalanmak; ağrısı tutmak” (DLT I, 259-14)

inanmazlan- “inanmaz görünmek, inanmaz vaziyeti almak” (TTS, 2078)

incelen- bk. **incelmek** “1. İnce ve daha ince olmak, incelenmek. 2. Yalandan zarafet göstermek, zarafete özenmek.” (KAT, 513)

incirlen- “yumuşayıp balı ve zamkı akmak” (LO, 191)

inçlen- “rahatlamak, sakinleşmek, huzur içinde olmak” (KB, 5801)

iriglen- “kabarmak” (ME, 100-3)

iriglen- “yüz çevirmek, gadretmek, sertlik göstermek” (KB, 1586)

isiglen- “bir şeyi sıcak bulmak” (DLT I, 294-25)

isizlen- “sevimsizleşmek, yaramazlaşmak” (DLT I, 293-4)

islen- “vedâ itmek, istîzân, taḥsîl-i ruḥsat itmek” (ŞSL, 43)

islen- “kokulanmak, kokmak” (BV, 94/9)
işitmezlen- “duymazdan gelmek” (ŞD, G.CLXXXIII/2)
itlen- “kaybolmak” (HŞ, 2208)
iyilen- “iyi olmak, kemâl bulmak, bür', sıhhat, ıslâh” (LO, 197)
izârlan- “peştamal takınmak” (İM, 346a/5)
izzetlen- “hürmet ve ikram ve izzet görmek” (KAT, 551)
kaçarlan- “kaçar gibi davranmak” (TTS, 2156)
kadarkan- “belirlenmek” (İM, 13b/1)
kadhırlan- “huyunu çetinleşir göstermek” (DLT II, 267-22)
kadhızlan- “kabuklanmak” (DLT II, 267-29)
kadrüklan- “dağın girintisi, çıkıntısı, sert yeri çok olmak” (DLT II, 275-22)
kafeslen- “cam ve kapılara kafes şeklinde korkuluk yapmak” (NbDS, G.202/6)
kanlan- “(bodun) kağan önderliğinde siyasal örgütlenme kurmak, bir başı, lideri olmak” (ETYSVİ, 478)
kagunlan- “kavun sahibi olmak” (DLT III, 206-7)
kakırlan- “hiddetlenmek, öfkelenmek, kızmak” (TTS, 2173)
kaklan- “kurutulmak, kakaç yapılmak; su toplanmak” (DLT II, 252-12)
kalın- (1) “yığılmak” YED , **kalın-** (2) “yanmak, yakılmak” YED (ÇTS, 568)
kal'alan- <Ar.+T. “koruma altına alınmak” (MR, 195a/11)

kalaklan- “havalanmak, kendini yüksek görmek” (TTS, 2179)
kamalaklan- “muhasara olunmak” (TTS, 2192)
kamerlen- “kamer ay”, “Gönüli âyine kılup güneş yüzüne senün/ Kaçan ki karşı dutam elbete kamerlenürem” (KBD, G.1166/4)
kamışlan- “kamışlık olmak” (DLT II, 268-10)
kām-rānlan- “isteğine erişmek, muradına ermek” (NDS, G.44/5)
kapgaklan- “kapaklanmak” (DLT II, 275-21)
kaplan- “kap sahibi olmak” (DLT III, 199-6) bk. *kapla-*.
karçullan- “karla hafifçe örtülmek, ağarmak” (TTS, 2290)
karluklan- “karluk kılığına girmek” (DLT II, 276-3)
kartlan- “1. Tazeliği geçip kart ve sert olmak. [Kartalmak sureti eskimiştir.] 2. Gençlik taraveti geçmek, büyümek, geçkin olmak.” (KAT, 598)
katılan- “sertleşmek, dürüst ve haşın olmak” (KAT, 604)
katlan- “meyvalanmak (Kıpçak, Yemek ve Oğuz dillerince); dikenli ağaçlar meyvalanmak (Ö. Türklerce).” (DLT III, 197-1)
katunlan- “hanımlanmak, han karısı şekline girmek” (DLT III, 206-1)
kavilen- “güçlenmek, sağlamlaşmak” (KE, 84v18)

kavşıklan- “iki şey birbirine kavuşmak, birbiri üstüne gelmek” (TTS, 2360)

ķayıdlan- “kayıt altına girmek, bağlanmak” (MT, 54a-4)

ķayıdlan- <Ar.+T. “endişelenmek, telâşlanmak”(MR, 40b/5)

kayuklan- “kaymaklanmak” (DLT III, 198-1)

kefenlen- “kefene sarılmak, tekfin edilmek” (NbDS, G339/6)

kehlelen- “bitlenmek, bit tutmak” (KAT, 619)

keleplen- “bir yer “kelep” otuna sahip olmak” (DLT II, 269-1)

kemerlen- “kemerlenmek”, “Bilüme müşğ saçunı şehâ kemerlenürem/ Niçe ki gamzen oh ura cigerde ferlenürem” (KBD, G.1166/1)

kemlen- “hastalanmak” bk. kemle- (DLT II, 253-25)

kençeklen- “kençek kılığına girmek, kençekleşmek” (DLT II, 277-22)

kepazelen- “itibar ve haysiyeti kaybetmek, rezil ve rüsvây veya müptezel olmak” (KAT, 624)

keregülen- “çadırlanmak, çadır edinmek, çadıra girmek” (DLT III, 205-20)

keskinlen- “Keskinleşmek, darplı, hadîd, şedit olmak, teşhîz, imha olunmak, tünd olmak, künd zıddı. Tagallüb etmek” (LO, 230)

kesmelen- “zülüflenmek, kâküllenmek” (DLT III, 203-6)

kethudâlan- “efelik taslamak,

üyüklenmek” (ZD, 2345)

kevlen- “ihtiyarlamak, güçsüzleşmek, zayıflamak” (KE, 167r16)

kıçınlan- “geri geri gitmek” (TTS, 2469)

kıdhiğlan- “kıyılanmak, kenarlanmak” (DLT II, 268-15)

kıfçaklan- “Kıpçak kılığına girmek” bk. kıwçaklan- . (DLT II, 279-2)

kıflan- “işçinin kıfı tutmak” (LO, 232)

kılıçlan- “kılıç sahibi olmak” (DLT II, 267-15)

kılığlan- “huy edinmek” (ME, 176-6)

kılınçlan- “nazlanmak, -kadın- kırışmak” (DLT III, 374-22)

kımırlan- “kımıldanmak, şallanmak, âheste hareketlenmek, cunbîden” (ŞSL, 508)

kımızlan- “kımız sahibi olmak” (DLT II, 268-6)

kırlan- “kırışmak, kıraçlaşmak, yerde çatlaklar ve hendekler meydana gelmek” (DLT II, 251-6)

kırtışlan- “güzelleşmek, güzelliğı artmak” (DLT II, 272-3)

ķışa-lan- “kısalma, süresi azalmak” (AK, 4b. 74)

ķısarlan- “zaruret, çaresizlik” (ME, 144-1)

ķısraklan- “kısarak sahibi olmak” (DLT II, 275-28)

ķışlağlan- “kışlak edinmek, kışlamak” (DLT II, 273-16)

ķıvrığaklan- “cimrilik etmek, pintilik etmek” (AY, 136.16)

ķıyuğlan- “kıymıklanmak” (ME, 192-2)

ķızgutlan- “suğunun cezasını görerek rüsva

olduğundan bir işten çekinmek” (DLT II, 271-5)

kızlan- “kız edinmek, kız çocuk sahibi olmak” (DLT II, 251-12)

kızlan- “pahalı bulmak” (DLT II, 251-10)

kımyālan- “değerlenmek, kıymete binmek” (NbDS, G.164/1)

kirpilen- “sertleşerek kirpi gibi büzülmek, yüzü asılmak” (DLT III, 200-12)

kirpüklen- “gözde kötü kıl bitmek” (DLT II, 277-17)

kirşenlen- “yüze düzgün sürünmek” (DLT II, 278-7)

kişilān- “evlenmek” (EUTS, 112)

kişilen- “öğünmek, böbürlenmek” (TTS, 2584)

koguşlan- “su fışkırmak” (DLT II, 268-7)

koşulan- “koku hissetmek, koku almak” (YZ, 111v4)

koldaşlan- “arkadaş olmak, arkadaş saymak” (DLT II, 272-5)

konuklan- “izaz ve ikram edilmek” (TTS, 2645)

koñaklan- “saç kepeklenmek” (TTS, 2629)

koskolan- “Tazim, tekebbür, tebertum, kurulup kabarmak Hint tavuğu gibi” (LO, 246)

koşlan- “kendine hayvan yedek koşmak” (DLT II, 252-4)

köglen- “yüzde çiller çıkmak; şarkı söylemek, ırlamak, taganni etmek, sesi yükselte alçalta şarkı çağırmak” bk. kögle- (DLT II, 253-16)

köhnelen- “eskimek, yıpranmak” (NbDS, G339/14)

köklen- “sıkı bağlanmak; asaletli veya zengin olmak” (DLT II, 253-15)

kömürlän- “yardım edilmek” (KTKT, Ünlü: 383v/7=050/045)

köñleklen- “gömleklenmek, gömlek giymek” (DLT III, 411-18)

körklen- “güzelleşmek” (KE, 201v5)

körpelen- “yeniden çıkmak, yeniden bitmek” (DLT III, 200-6)

kösrelen- “bilenmek” (TTS, 2702)

köşeklen- “böbürlenmek, kasılarak yürümek” (MR, 292a/1)

köşklen- “köşüklenmek, koskoslanmak gibi tekebbür, kurulma” (LO, 250)

kötlen- “götlenmek (TZ)” krş. töklen- (KıpçTS, 160)

köylen- “hammāde olmak, harāretlenmek” (ŞSL, 536)

köyüklen- “yanmak” (ME, 176-4)

közlen- “(ateş) közlenmek” (SSGT, 257/13)

kudhgulan- “sineklenmek, kendinden sinek koğmak” (DLT III, 201-11)

kudhuzlan- “dul karı ile evlenmek (Arguca).” (DLT II, 267-30)

kulağlan- “devre ve müstedīre olmak, hūş-yār olub kulağ şalmağ” (ŞSL, 486)

kullan- “kul, köle edinmek” (KTKT, Ünlü: 267r/6=026/022)

kumalan- “cāriye almak” (ME, 191-6)

kumsulan- “yaltaklanmak, tezellül etmek” (TTS, 2731)

kurgulan- “taşkınlık ve yeğnilik etmek” (DLT III, 201-15)

kurlan- “acınmak; tasa, acı duymak, ziyan görmek; katılaşmak, koyulaşmak, mayalanmak, ekşimek” bk. Düzelt: korlan- (DLT II, 250-27)

kurnazlan- “kendini kurnaz göstermek” (TTS, 2739)

kuşlağlan- “kuş avlağı yapmak” (DLT II, 273-17)

kuytulan- “gizlenmek” (ME, 217-7)

küçemlen- “zorlanmak, mecbur tutulmak” (HTKT, 268a/4=16/106)

künçüklen- “yaka yapılmak” (DLT II, 277-23)

küngülen- “kamaşmak” (TTS, 2771)

küvezlen- “gururlanmak, kibirlenmek” (KB, 1330)

lağqablan- “takma ad ile adlanmak” (ME, 167-2)

lâpalan- “kaynayıp koyulaşma” (LO, 264)

mançuklan- “elbiseyi eğer heybesine koymak” bk. munçuklan- (DLT II, 276-16)

mandarlan- “sarmaşıklanmak” (DLT II, 271-24)

mânfa‘atlan- <Ar.+T. “faydalanmak” (KTKT, Kök: 23v/2=002/196)

mâtâ‘lan- “nimetlendirmek” (KTKT, Ünlü: 328r.9=037/148)

mâzqalan- “faydalanmak” (ME, 182-6)

mekânlan- “mekân tutmak” (MR, 277b/9)

mekeslen- “sinek gibi davranmak, sinek olmak” (NbDS, G.202/4)

meñlen- “kendine tane toplamak” (DLT II,

290-8)

meñizlen- “benizlenmek, güzelleşmek; benzine renk gelmek” (DLT III, 407-21)

merâmetlen- “sathîce ve muvakkaten tamir olunmak” (KAT, 777)

mezelen- “meze yapmak (meze sayarak yemeyi istemek)” (BkD, G.512/5)

mîl-dânlan- “sürme çekmeye yarayan mil hâline gelmek, mildân olmak. Orijinal bir kullanımdır.” (NDS, G.44/7)

miliklen- “temellük etmek” (KFT, 286b/..)

miskinen- “fakir ve biçare veya âciz ve dermânde olmak, acze duçar olmak” (KAT, 805)

munğlan- “üzülmek, kederlenmek” (KE, 100v15)

mutlan- “ölçülmek, tartılmak” (KG, 122a.3)

mührelen- (<Fa. mûhre+le-n-) “mührelenmek, mûhre ile kağıda vs. cila verilmek, düzeltilmek” (TM, 130b-9)

müñüzlen- “boynuzu çıkmak, boynuzlanmak” (DLT III, 408-7)

münütlen- “binmek, atlanmak” (ME, 150-8)

müşkülken- “güç ve müşkül olmak” (KAT, 879)

müşterilen- “müşteri olmak istemek” (TTS, 2823)

nâmuslan- “utanmak, ar kabul etmek” (RSL, A722b15-16)

nâ-tüvânlan- “âcizlik bildirmek, birinin üstünlüğünü kabul etmek” (NDS, G.44/2)

nazarlan- “canlanmak, tazelenmek”,

“Nazarda gerçi ki yohdur vücûdumun kadri
/ Bu yoh varı dahı öldür ki ben
nazarlanuram” (KBD, G.1166/7)

nefelen- “canlanmak, kuvvet bulmak”
(TTS, 2833)

nefîslen- “yücelenmek” (MR, 243a/16)

nekeslen- “cimrilenmek” (NbDS, G.202/2)

nesterenlen- “(Yaban gülü için)
çiçeklenmek” (NbDS, G.339/2)

oçaklan- “ocaklanmak” (DLT I, 293-22)

odalan- “kendisine oda ittihaz etmek”
(TTS, 2918)

ograklan- “ograk kılığına girmek” bk.
ugraklan- (DLT I, 313-26)

oğullan- “evlat edinmek” (NF, 112-17)

oğuşlan- “aile, hısım sahibi olmak” (DLT
I, 293-15)

oguzlan- “Oğuzlaşmak, Oğuz kılığını
olmak, Oğuz kılığına girmek, kendini
Oğuz’lardan saymak” (DLT I, 293-8)

oğalan- “kefil ve zâmin olmak”; “oka –
kefalet demektir; şu halde bu fiilin doğrusu
“okalanmak” olacaktır” (İBML, 52)

oğulduruklan- “bitkinin dibinden filiz
sürmek, bitki filizlenmek” (TTS, 2935)

olmazlan- “görünüşte imtina göstermek,
sureta mümanaat etmek, çekinir gibi
davranmak” (TTS, 2976)

oñuklan- “zülüflü olmak, takma
saçlanmak” bk. *oñiklen-* (DLT I, 311-17),

oñlan- “feyiz ve bereket bulmak” (YE,
170v5)

ordulan- “baş şehir edinmek” bk.
ordhulan- (DLT I, 296-21)

orlan- “bir şeyin üzerinde bir şey oluşmak,
kaplanmak” (RSL, T713a18)

ortalan- “yarıya gelmek, yarılanmak” (YE,
63r3)

otalan- “ilâçlanmak, tedavi olunmak”
(TTS, 3025)

otlan- “ateşlenmek, ateş kesilmek, ateş gibi
olmak; öfkelenmek” (DLT I, 297-13)

otrulan- “yüz yüze gelmek” bk. *utrulan-*
(DLT I, 296-25)

oyalan- “şımarmak (İH)” (KıpçTS, 207)

oyuklan- “obruk kovuk olmak” (LO, 296)

öglän- “akıllanmak, kendine gelmek,
aklını başına toplamak” (EUTS, 147)

ögrüüçülän- “sevinmek” (EUTS, 148)

ögürülen- “at sürüsü aygıra sahip olmak;
başka hayvanlar sürü ve bölük haline
gelmek” (DLT I, 292-9)

ögüceklen- “ögünme tavrı takınmak,
böbürlenmek” (TTS, 3061)

ögütlen- “ögüt verilmek” (HTKT,
535b/4=65/2)

öklen- “dinlenmek; önceden anlamayıp
sonradan anlamak; -çocuk- büyümek”
(DLT I, 259-8)

ökmeklen- “küpelenmek, küpe sahibi
olmak” (DLT I, 314-20)

öktemlen- “gururlanmak, çalım satmak
(CC)” (KıpçTS, 210)

öküzlen- “öküz sahibi olmak” (DLT I,
293-10)

ölçülen- “niyetlenmek, hazırlanmak”
(TTS, 3078)

öllen- “nemlenmek, ıslanmak” (TTS,

3080)

öneğülen- “muannidane hareket etmek, inat etmek, aksilik etmek” (TTS, 3099)

öñlen- “renklenmek, kızarmak; hastalıktan sonra rengi yerine gelmek” (DLT I, 289-22)

örelen- “yapınmak, tezyin olmak, meydana gelmek, kalkınmak” (LO, 302)

örgeçlen- “hörgüçlenmek” (İM, 242a/3)

örgüçlen- “örgülü saç sahibi olmak” (DLT I, 312-21)

örilän- “yerleşmek, ikamet etmek” (KTKT, Ünlü: 254v/4=023/112)

örküçlen- “dalgalanmak” (DLT I, 95-15)

örküçlen- “sacayaklanmak” (DLT I, 313-4)

örlen- “belirmek; çıkmak; yükselmek” (DLT I, 257-21)

özdeklen- “gövdelenmek” (TTS, 3163)

özlen- “özleşmek, öz hale gelmek, koyulaşmak” (TTS, 3168)

pırlan- “kuş yavrusu emeklemek” (LO, 315)

pāyindānlan- “ebedîleşmek” (KKMU, 84b/2)

paylan- “kendine hisse çıkarmak” (TTS, 3182)

pejmürdelen- “perişan olmak, solmak” (NbDS, G.820/9)

pelteklen- “Peltek söylemek, peltek gibi telâffuz etmek. mec. Ziyade telâştan dil dolaşmak, doğru söyleyememek.” (KAT, 965)

pertevelen- “parlamak, aydınlanmak”(ŞGD,

G.219/4)

pirehenlen- “giyinmek” (NbDS, G.339/8)

pire-zenlenmiş kalmış “kocakarı olup kalmak” (NbDS, G.339/12)

potuklan- “buruşmak, pot olmak” (LO, 319)

pusulan- “sinip saklanmak” (TTS, 3205)

pürlen- “tomurcuklanmak, filizlenmek” (DLT II, 237-27)

rağbetlen- “istemek” (NF, 354-1)

rağatlan- “rahat etmek” (ME, 192-4)

ra‘nālan- “güzelleşmek, hoş olmak” YED (ÇTS, 910)

revānlan- “Sözcüğün “rûh-ı revānlanmak” terkihi biçiminde düşünülmesi gerekir ki bu da canlanmak ve akmak anlamlarının kastedildiği bir bağlam içinde kullanılmıştır” (NDS, G.44/1)

rızklan- “rızıklanmak” (MR, 142b/11)

ruhlan- “canlanmak, kuvvet ve tesiri artmak” (KAT, 1000)

rüsvālan- “itibarsızlaşmak, rezil olmak” YED (ÇTS, 930)

sabalan- “debelenmek, çabalanmak (İH)” (KıpçTS, 221)

sabālan- (ZD, 2347)

saçlan- “saçlanmak” (DLT II, 246-14)

safdıçlan- “sepet sahibi olmak” (DLT II, 271-19)

sağutlan- “silâhlanmak (CC)” (KıpçTS, 222)

sağlamlan- “Daha fasihi: sağlanmak. bk. sağlan-” (KAT, 1014)

saglıkklan- “sağmal sahibi olmak” (DLT II,

275-18)

sağulan- “ölçülmek” (HTKT, 233b/7=12/65)

sakalduruklan- “sakalduruğu bağlamak” (DLT III, 205-14)

şağışlan- “hesap edilmek, sayılmak: tartılmak” (KG, 125b.3)

sākinlen- “yerleşmek, yaşamak, oturmak, (bir yerde) bulunmak” krş. sākinlan- (MR, 267a/20)

salkılan- “sölpüyüp sarkmak” (TTS, 3274)

salsalatü’l-cereslen- “çan sesi çıkarmak”, “Dûr şenîd-i râz olan dahî dil-âşinâlara/Salsalatü’l-cereslenür velvele-i derây-ı ney (ŞGD, G.338/5)

sālūslan- “kendini zahit, salih, büyük adam göstermek (İH)” (KıpçTS, 225)

saraguçlan- “baş örtüsü örtmek” (DLT III, 205-2)

sarkaçlan- “yerde yaban hindibasına benzer bir ot bitmek, karamuk otu bitmek” bk. surkuçlan- (DLT II, 271-15)

sarlan- “sarınmak, sarılmak” (DLT II, 246-28)

sarmalan- “iyice sarılmak, bürünmek” (TTS, 3318)

sarplan- “doğumda güçlük çekmek” (TTS, 3322)

sarsılan- “sarsılmak” (TTS, 3324)

satlan- “cesaret göstermek, cüret etmek, atılmak (Çiğilce)” (DLT II, 248-10)

savlan- “söylenmek” (KB, 909)

sāvinçlän- “sevinmek, neşelenmek” (EUTS, 201)

şaykallan- “cilalanmak” (TM, 46a-11)

saylan- “hesāblanmak. muhterem, mesmū’ olmak” (ŞSL, 372)

saylan- “sayılmak; itibar görmek” (FK, 156/7)

sayramlan- “su azalmak, sığ bir hal almak, su bir az çekilmek” (DLT III, 205-26)

şayrulan- “hastalanmak” (TİKT, 6b/18)

seçlen- “(tenri tarafından) seçilmek, ölmek (?)” (ETYSVİ, 466)

semenlen- “(Yasemin çiçeği için) çiçeklenmek” (NbDS, G.339/1)

sepilen- “deri tabaklanmak” (TTS, 3387)

serlen- “aklı başından gitmek, başıboş dolaşmak”, “Kılur beni ser-i zülfi esîr bir kıl ile/Egerçi ben dahı bu ortalıhda serlenürem” (KBD, G.1166/8)

sevāblan- <Ar.+T. “sevaplanmak, faydalanmak” (MR, 199a/2)

sevdā-zedelen- “aşka tutulmuş” (NbDS, G.685/8)

severlen- “kendisini sever göstermek, âşık geçinmek” (TTS, 3396)

seyeklen- (seyiklen-) “kırık ve çıkık, ince tahtalarla sarılmak” (TTS, 3400)

sezerlen- “sezer gibi olmak” (TTS, 3400)

şıfatlan- “sıfatlanmak, hâiz olmak” (KKMU, 23b/1)

sığlan- “etkilemek” (KTKT, Ünlü: 393v/3=055/044)

sıklan- “sık vuku bulmak, sıklaşmak, teakup etmek” (KAT, 1069)

sılan- “kaplanmak, örtülmek” (İM, 124a/8)

sîngarlan- “zaruret, çaresizlik” (ME, 144-

1)

şınuklulan- “kırılmak, kırılmış olmak” (ŞD, K.IX/18)

siñillen- “kız kardeş edinmek” (DLT III, 408-17)

soguklan- “soğuk bulmak veya soğuk saymak” (DLT II, 267-2)

soqlan- “arzu ve iştihak duymak, özlemek” (EUTS, 208)

soylan- “aslı ortaya konmak” (TTS, 3529)

sögütlen- “sögütlük olmak” (DLT II, 266-23)

sökmeklen- “kahramanlaşmak, kendini kahraman saymak” (DLT II, 278-19)

söykeğilen- “dayanmak, yaslanmak” (TTS, 3539)

suqlan- “teessüs etmek, ihtiraslanmak” (EUTS, 212)

şüretlen- “şekillenmek, biçimlenmek” (İM, 372a/4)

surkuqlan- “lök macunu ile sıkıştırılmak, berkitilmek” (DLT II, 271-12)

suwıqlan- “sulu bulmak” (DLT II, 267-3)

süñüklen- “kemiklenmek, büyümek” (DLT III, 408-11)

sünnetlen- “sünnet edilmek” (İM, 89a/4)

sürülen- “sürü haline gelmek” (KBD, G.788/5)

şahlan- “kalkımak, dal budak olmak” (LO, 359)

şânelen- “taranmak” (ŞGD, Ş5/12)

şarlan- “malik olmak, sahip olmak (TZ)” krş. şırlan- (KıpçTS, 250)

şeklen- “şüphelenmek” (İM, 98a/5)

şevilen- “hafiflik etmek” (TTS, 3662)

şıraqlan- “aydınlanmak (TZ)” (KıpçTS, 253)

şikâllen- “kösteklenmek (BV)” (KıpçTS, 253)

şikenlen- “kıvrım, büküm” (NbDS, G.339/10)

şirâzlan- “kitap ciltlerinin iki ucunda bulunan ve yaprakları muntazam tutan ibrişimden örülmüş ince şeritin takılması” (İM, 103b/8)

şivlen- “aşağısı enli olup yukarı toplanan duvar gibi inhinâ etmek” (LO, 364)

şu‘lelen- “parlamak, ışık saçmak” (BkD, K23/1)

şūrlan- < Fars. şūr+ Türkçe +la-n- “(tatlı şeyler için) tuzlanmak” (HŞ, 3567)

şükrlen- “şükredilmek” (İM, 91b/1)

ta‘āmlan- < Ar.+T. “yemek yemek, rızıklanmak” (MR, 81a/5)

tabaklan- “sepilenmek” (TTS, 3690)

tabanlan- “çiğnenmek, tepelenmek” (TTS, 3696)

tâblan- “parlamak, parlatılmak, işlenmek”, “Tâblanmış zer gören elbette eyler iltifât” (NAD, 7/IV/2 s. 415)

takdırlan- “takdir edilmek” (MBHKT, 149a-6=20/40)

talablan- (< Ar. taleb + T. +len-) “istekte bulunmak” (AK, 59b. 1328-1329)

talalanlan- “yağmalanmak, yağma edilmek” (TTS, 3705)

talkalan- “koruklanmak, salkım koruk olmak” (DLT III, 201-22)

tamaşalandı “tamaşa etti” (Kİ, 97)

tañglan- “gururlanmak” (ME, 5-1)

tañguqlan- “istiğrâb itmek. mahv ve talmak toña kalmak, mütehayyir” (ŞSL, 217)

ṭannazelen- “alay etmek, eğlenmek” (NbDS, G.587/2)

tañlan- “hayret edilmek” (KE, 130r11) > (TS, 2264)

taplan- “razı olmak, hoşnutluğa ermek; kabul edilmek, tanınmak” (KTKT, Kök: 235r/4=020/130)

tapulan- “kulluk hizmeti yapılmak” (TTS, 3760)

ṭaraqlan- “atın zikzak bir hat üzerinde dört nala gitmesi” (KH, 62/4)

tarıqlan- “ekin sahibi olmak” (DLT II, 269-7)

tarmaklan- “kol kol kuş pençesi gibi akın etmek; pençe sahibi olmak –kuş-; kol kol olmak –su-” bk. tarmutlan- (DLT II, 274-10)

tawgaçlan- “maçın halkı kılığına girmek” (DLT II, 271-6)

taylan- “beğenilmek” (KTKT, Kök: 77r/6=004/162)

ṭaylan- “kibirilenmek, böbürlenmek; çocuksu davranışlarda bulunmak” (NbDS, G.721/8)

tâze-reslen- “Vasf-ı nihâl kaddi ile Gâlib ol mehin / Bâğ-ı suhanda bu gazelin tâze-reslenir” (ŞGD, G.121/5)

teferrüclen- “gezinmek, gezip dolaşmak” (SN, 307-1)

tekebbürülen- “gururlanmak, kibirlenmek” (GT, 53a-3)

tekelen- “keçi hücum etmek, deni zenginleyip burnu büyümek” (LO, 374)

tekyelen- “yaslanmak, dayanmak” (GT, 10a-5)

telilen- “delirmek (TZ)” (KıpçTS, 269)

tellen- “keyiflenmek” (TTS, 3790)

temennâlan- “istekte bulunmak, temenni etmek” YED (ÇTS, 1107)

tennûrelen- “tennûre mevlevî dervişlerinin semâ âyîni sırasında giydikleri geniş eteklik”, “N’ola şevk-i derûnından semâ‘ eylerse meclisde / Fûrûğ-ı bâdeden tennûrelendi dâmen-i mînâ (KçzİMD, G.VII/4)

teriñüklen- “-Su- derinlemek, çoğalmak” (DLT III, 411-14)

terkîblen- “Salât-ı hamse kim terkîblenmiş tâc-ı devletdür / ‘Atâ kıldı o gice kullarına Hazret-i Mevlâ” (NAD, K.1/76)

terlen- “terlemek” (DLT II, 242-26)

tewlüğlen- “kendini hiyleci saymak, hiyleci olmak” bk. tewlüklen- (DLT II, 277-4)

ṭıblan- “güzel koku sürünmek” (İM, 347a/6)

tıgraklan- “yiğitlik göstermek, yiğitlenmek” (DLT II, 274-20)

tıldağlan- “özür dilemek” (KTKT, Kök: 202r/7=016/084)

tıtlan- “çamlanmak, çam sahibi olmak” (DLT III, 199-6)

tikenlen- “kıllanmak” (ME, 100-3)

tilkülen- “tilkilik etmek, yaltaklanmak”

(DLT III, 202-22)

tipîngelen- “debelenmek, döğünmek, cāynilmek. yençilmek” (ŞSL, 265)

tişilân- “evlenmek” (KTKT, Kök: 60v/8=004/022)

tezlen- “tez olmak, kesb-i sür’at” (LO, 378)

tizlen- “hiddetlenmek” (TTS, 3811)

toqlan- “sığınmak, saklanmak”, toqlangu nirse “sığınılacak, saklanılacak şey, siper” (HTKT, 265b/2=16/81)

tolulan- “dolmak” (KTKT, Ünlü: 270r/7=026/119)

tolumlan- “silâhlanmak” (DLT II, 266-5)

topallan- “topal olmak, bir ayağı sakat olmak” (KAT, 1237)

toylan- “mütenaim olmak” (TTS, 3840)

tozaklan- “tozaklı hale gelmek” (TTS, 3841)

tozlan- “başı üzerine yürümek, mu‘allak gezmek, ayak yukarı, mu‘allak, ser-nigün” (ŞSL, 243)

tölen- , tülen-? “zayıflamak” (SSGT, 111/11)

türkişlân- “kızmak, kavgaya tutuşmak” (EUTS, 235)

tugraglan- “alay ve biniş günlerinde han tarafından sonra alınmak üzere at verilmek, atlandırmak; (Oğuzca) tuğra ile mühürlenmek” bk. tugzaglan- (DLT II, 272-24),

tulkuklan- “tulum gibi şişmek” (DLT II, 351-9)

tumluglan- “soğuk bulmak; soğuk davranmak, surat asmak” (DLT II, 273-10)

turbunlan- “bir şey hakkında araştırmalarda bulunmak” (DLT II, 278-1)

turkığlan- “üstelemekten çekinmek, kocunmak, saygı göstermek” bk. turkuglan- (DLT II, 272-23)

tırtaqlan- “nazlanmak” (TA, 41a/3)

turuklan- “durgun, argın saymak” (DLT II, 265-27)

tuşlan- “yönelmek, karşılaşmak” (DLT II, 244-2)

tutuklan- “hadım köle sahibi olmak” (DLT II, 265-25)

tutyaklan- “tutunmak” (ETG, 303)

tuzgulan- “yemek hediye etmek” (DLT III, 201-6)

tübütlen- “Tibetli kılığına girmek” (DLT II, 265-16)

tümilen- “timbiledemek, sekerek koşmak” (DLT III, 327-3)

tüñürlen- “kendini birine dünür saymak” (DLT III, 407-11)

tüplen- “kökleşmek; zenginleşmek” (DLT II, 242-14)

türkeklen- “dürülmek, bohçaya sarılmak” (DLT II, 351-12)

türkünlen- “kendini bir yerden saymak ve o yeri kendinin sayıp oturmak” (DLT II, 278-8)

türmeklen- “dürüm yapılmak” (DLT II, 276-26)

tüslen- “merâhik, ince tüy hasıl etmek”

(LO, 392)

tüşkünlen- “dağda kitre ağacı çoğalmak”
(DLT II, 278-14)

tüşlen- “inmek, toplanmak” (DLT II, 242-20)

tüşlen- “çâşt-gâhi geçürmek, tüş vaktinde birâz istirâhat iderek yola revân olmak. kahve altı itmek” (ŞSL, 246)

tüşütlän- “tahayyül etmek, hayal kurmak, mülâhaza etmek” (EUTS, 260)

tüzlen- “taḥammül itmek. kaldırmak. şabr itmek. berdâş” (ŞSL, 243)

uçuzlan- “ucuz bulmak, ucuz saymak”
(DLT I, 292-20) > ucuzla-, ucuzlat- (TS, 2406)

udhmaklan- “uşak ve ırgat sahibi olmak” (DLT I, 313-12)

uyuklan- “uyuklamak, uyumak (KF)” krş. uyukla-, uyuklaş- (KıpçTS, 296)

ullandı “köklendi” (Kİ, 111)

umaqlan- “cesâretlenmek cür’et peyda etmek, tehevvrülenmek” (ŞSL, 97)

umarlan- “umutlanmak, ümide düşmek”
(TTS, 3958)

urılan- “erkek çocuk doğurmak” (İrkB, 5)

urlan- “şişip tümsek olmak, yumrulanmak, ur hasıl olmak” (LO, 396)

uruglan- “tane tutmak” (DLT I, 293-20)

uwutlan- “utanmak” bk. utan- (Oğuzca).
(DLT I, 291-8)

uyanlan- “dizginlenmek” (MR, 262b/9)

uyuzlan- “sokulup sürtünmek” (BkD, G518/3)

uzlan- “ustalaşmak” (DLT I, 297-22)

uzurlan- “özür beyan etmek, özür dilemek” (MBHKT, 195a-2=30/57)

üçlen- “üç olmak, üçlenmek” (DLT I, 256-23) > üçle-, üçleş- (TS, 2443)

üdhlen- “köslemek, erkek istemek” (DLT I, 257-15)

üdlän- “sevinmek” (ETG, 305)

üjümlen- “dutlanmak, dut vermek” (DLT I, 297-11)

üküşlän- “çoğalmak” (KTKT, Ünlü: 427v/6=074/006)

ülüklen- “filizlenmek” (TTS, 4069)

üplen- “yağmalanmak” (DLT I, 255-23)

ürüklän- “yerleşmek, kalmak” (KTKT, Ünlü: 254v/4=023/113)

üşilen- “yelpazelenmek, nefes, hava vermek, üflemek” (TTS, 4119)

üşküfelen- “çiçeklenmek” (ŞGD, Tercî-i Bend12/1)

üzlen- “yemekte yağ üste çıkmak, kabarmak” (DLT I, 258-18)

üzümlen- “üzümlenmek” (DLT I, 295-4)

va‘dalan- “tehdit edilmek” (MBHKT, 272b-9=70/42)

va‘delen- “sınırlanmak” (KKMU, 73b/6)

vaqtlan- “zamanı belirlemek” (İM, 78b/1)

vaṭanlan- “vatan edinmek” (MR, 45a/19)

verepelen- “aykırı bir tarafa yönelmek”
(TTS, 4167)

yagırlan- “yağırılanmak; yağırı çoğalmak; yağırdan kaşınmak” (DLT III, 114-3)

yagmalan- “yağma kılığına girmek, onların huyu ile huyulanmak” (DLT III, 203-21)

yağadılan- “yağlı, kirli hale gelmek” (TTS, 4192)

yağmurlan- “mütena‘im olmak” (TTS, 4202)

yahtulan- aydınlanmak, ışımak (KG, 18b.14)

yakılan- “yaklaşmak” (DK, 132-3)

yakrılan- “yağlanmak” (DLT III, 203-10)

yalğuzlan- “yalnız kalmak” (ME, 215-4)

yalığlan- “horoz ibiklenmek; at yelesenmek” (DLT III, 114-22)

yalıngaçlan- “tecrit edilmek, soyutlanmak” (İM, 411a/2)

yalınglan- “soyunmak” (ME, 169-2)

yalınlan- “alevlenmek” (AH, 339)

yälvilän- “büyülenmek” (KTKT, Kök: 193r/2=015/015)

yanazlan- “çocukça bedhûluk etmek” (LO, 413)

yanulan- “nazlanmak (İH)” (KıpçTS, 310)

yaplanmış “yabalanmış (TZ)” (KıpçTS, 310)

yarağlan- “hazırlanmak” (KE, 225r17)

yarağlan- “gücü yetmek, muktedir olmak” (HTKT, 499b/2=51/45)

yaramsuqlan- “arkadaş olmak” (ME, 182-1)

yardımlan- “yardımını görmek, faydalanmak” (TTS, 4343)

yarıqlan- “zırhlanmak” (KB, 2360)

yarımlan- “yarımlanmak” (DLT III, 115-18)

yarmaklan- “para sahibi olmak” (DLT II,

279-9)

yavalan- “yalvarmak, tezellül etmek” (TTS, 4400)

yawaşlan- “yavaşlanmak, dölkleşmek, yumuşak huylu olmak” (DLT III, 114-15)

yawganlan- “yavan bulmak” (DLT III, 116-27)

yazılan- “pislemek” (KE, 174v4)

yeğinlen- “galip duruma yükselmek, üstün gelmek” (TTS, 4480)

yeğnilen- “tahfif vermek, saymayıp tahkir etmek, tevkîr zıddı” (LO, 420)

yiğrelen- “iğrenmek, nefret etmek” (TTS, 4597)

yelimlen- “tutkallanmak” bk. yelimlen- (DLT III, 115-23)

yemeklen- “yemek yemek” (TTS, 4521)

yêrlen- “büyük abdest bozmak” (MM, 76/2)

yêrlen- “yerleşmek, ikâmet etmek” (KE, 107v21)

yıdhlan- “kokmak, bozulmak” (DLT III, 110-19)

yığlan- “çekinmek” (İM, 28a/3)

yıldızlan- “köklenmek; bir yere yerleşmek; soylanmak” (DLT III, 116-12)

yılginlan- “ılgın ağacına sahip olmak” (DLT III, 117-6)

yıraklan- “uzak bulmak” (DLT III, 115-7)

yillen- “rahatlamak (İH)” (KıpçTS, 323)

yimlen- “zevk bulmak” (KB, 2465)

yinçgelen- “alçak gönüllülük etmek; odalık edinmek; Tanrıya karşı küçüklük göstermek, tapmak, ibadet etmek” (DLT

III, 450-13)

yirlülen- “yer ve mevki sahibi olmak; güçlü olmak” yirlülenmeklik “mevki; durum, hal, vaziyet; güç, kudret” (MBHKT, 109a-4=11/93)

yişimlen- “yişim giymek, tozluk giymek” (DLT III, 115-19)

yitilen- “yetişmek” (ÇFK, 84a-4)

yoksullan- “yoksullanmak, fakirleşmek (TZ)” (KıpçTS, 326)

yoldaşlan- “arkadaşlık yapmak” (TTS, 4654)

yudruklan- “elini yumruk yapmak” (DLT III, 116-15)

yufkalan- “yaltaklanmak, yavuncılamak” (DLT III, 203-14)

yulaklan- “pınarlanmak, pınarlar çoğalmak” (DLT III, 115-10)

yularlan- “yularlanmak, yular takılmak” (DLT III, 114-10)

yumgaklan- “yumak, yuvarlak yapılmak” (DLT III, 116-23)

yumuşaklan- “yumuşamak, yaltaklanmak” (DLT III, 116-19) > yumuşaklaş- (TS, 2616)

yumurlan- “toplanmak (Oğuzca)” (DLT II, 270-2)

yuşuqlandı “laubali, fena ve şeytan gibi oldu” (Kİ, 129)

yuwgalan- “yaramazlaşmak” (DLT III, 203-13)

yücelen- “azamet satmak, büyüklük taslamak” (TTS, 4742)

yüngüllen- “sevinmek” (ME, 147-6)

yürgenlen- “(Herhangi bir kesici cisim) keskin hâle getirilmek” (MR, 295a/21)

yürüngenlen- “tırış edilmek, cilâlanmak” (TTS, 4775)

zaferlen- “zafer sahibi olmak” (KBD, G. 1166/2)

zâğlan- “bilenmek, keskinletilmek” (BkD, Mtl 9)

zarîflen- “süslenmek, incelmek” (LD, 2009)

zebānlan- “dillenmek, dile gelmek, konuşmak” (NDS, G.44/6)

zeyreklen- “anlayışlı görünmek” (TTS, 4807)

zîbālan- “süslenmek, güzelleşmek” YED (ÇTS, 1280)

zındanlan- “hapsedilmek” (MBHKT, 174b-11=26/29)

zînetlen- “bezenmek, süslenmek, tezyin etmek” (KAT, 1365)

ziyâlan- “aydınlanmak” (ZD, 2350)

ziyānlan- “zarar uğramak” (EATKT, 47b/1)

2.5. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Birlikte Günümüzde Kullanımı Bulunmayan +IA-ş- Ekli Yapılar

awlaş- “toplanmak, yığılmak” bk. ewleş- (DLT I, 240-16)

aralaş- “karışmak, girişmek, kendisini ortaya atmak, sirkeleşmek” (ŞSL, 33)

ardlaş- “ard arda ata binmek, yol gitmek” (ŞSL, 35)

arkalaş- “yardım etmek, muavenet etmek” (KTKT, Ünlü: 284r/4=028/048)

awlaş- “evini ortaya koyup kumar oynamak evini öndül koymak” bk. ewleş- (DLT I, 240-19)

ayırtaş- “birbirinden ayrılmak” (TİKT, 195b/6)

avurtlaş- “sohbet etmek, çene çalmak, konuşmak” (TTS, 288) > avurtla- (TS, 194)

barlaş- “barışmak” (İBML, 16)

baynılaş- “iyi geçinmek” (ME, 116-5)

büzürlüş- “kabul edilmek” (KTKT, Kök: 144r/9=009/053)

bazlaştı “barıştı, sülh etti” (Kİ, 16)

bedelleş- “eşit olmak, müsavi olmak” (TTS, 477)

barabarlaş- “beraberleşmek” (TTS, 400)

bıçaklaş- “birbirine bıçak saplamak” (TTS, 537)

bıtiğleş- “mektuplaşmak” (ME, 109-1)

bollaş- “gebe olmak (CC)” (KıpçTS, 34)

borçlaş- “borç etmek” (ME, 124-5)

boylaş- “boy ölçüşmek” (TTS, 648)

buştulaş- “müjdeleşmek” (ME, 196-4)

buzlaş- “bağırıp ağlaşmak, deve gibi bağırıp feryad etmek” (DK, 22-2)

cevablaş- “muhâvere etmek, konuşmak” (MBHKT, 258b-8=58/1)

cumbalaş- “sarkmak” (LO, 80)

çapğulaş- “döğüşüb uruşmak, pey-der-pey muhârebe etmek, bir birini urmak ve

biçmek” (ŞSL, 292)

çarkalaş- “1. İki ordunun ileri karavulları harbe tutuşmak.” (KAT, 195)

çarlaş- “ağlaşmak, bağrışmak, kükremek” (DLT II, 210-7)

çekleş- “kur’a çekişmek” (DLT II, 210-14)

çepekleş- “çapraşık, karışık bir hal almak” (TTS, 856)

çılaş- “ıslatmakta yardım etmek” (DLT II, 108-30)

çızlaş- “yazışmak” (Kİ, 30)

çoğlaş- “sövüşmek, ağız kavgası yapmak” (ME, 108-4)

çuwlaş- “fısıldaşmak, sır vermek” (KTKT, Kök: 147r/6=009/078)

depeleş- “karşılıklı öldürmek” (TİKT, 215b/7)

dizeleş- “sıralanmak” (MBHKT, 284b-2=88/15)

düşvârlaş- “zorlaştırmak” (KTKT, Ünlü: 413r/4=065/006)

emleş- “ilaçlanmak” (DLT I, 242-3)

eyleş- “karşılıklı yapmak, etmek” (MBHKT, 209)

edgüleş- “iyileşmek, iyi geçinmek” (KB, 4354)

edhleş- “saygı dolayısıyla birbirini aramak” (DLT I, 239-15)

ëlleş- “barış yapmak” (ME, 200-4)

enleş- “Enlileşmek, tevessü, infisâh. Enlenmek, enlilenmek.” (LO, 135)

erleş- “erkeklikte yarış etmek” (DLT I, 239-21)

evleş- “evini ortaya koyup kumar oynamak” (DLT I, 241-3)

fıslaş- “mahremane kulak kulağa söyleşmek” (LO, 146)

gerühleş- “toplanmak, yığılmak, bir yere tecemmü’ olmak, gürüh, enbüh” (ŞSL, 548)

kezleş- “gezlemekte yardım ve yarış etmek” (DLT II, 224-12)

görünğleş- “şoḥbet ve mükāleme itmek, kıl ü kāl ve muḥabbet eylemek, gebleşmek” (ŞSL, 552)

hisseleş- “paylaşmak, bir māl-ı müştereki bölüp herkes hissesini almak” (KAT, 461)

horatalaş- “şakalaşmak, birbiriyle lâtife yapmak” (TTS, 1921)

horlaş- “horuldaşmak, hep beraber horuldamak” (TTS, 1922)

hoşnudlaş- “birbirini memnun etmek, uyuşmak, uzlaşmak” (MBHKT, 37a-10=4/24)

hüccetleş- “biribirine belgelerle karşı koymak” (ME, 120-2)

ırlaş- “beraberce şarkı söylemek” (TTS, 1968)

ışmarlaş- “birbirine tavsiye etmek” (EATKT, 648b/3)

ışıla- (ışala-, ışılaş-, ışla-) “ışıldamak, parıldamak, lemean etmek” (TTS, 1989)

igleş- “hastalaşmak” (DLT I, 241-25)

ikleş- “birbirine uyup durmak, bir şeyi ayakla çiğnemekte birbirine yardım etmek” bk. egleş- (DLT I, 241-22)

ilçileş- “yek dīğirine ilçi gönderüb

muḥābereye girişmek” (ŞSL, 131)

illes- “sulh yapmak, barışmak, uzlaşmak” (KB, 2362)

imleş- “işaretleşmek” (DLT I, 242-8)

imzalaş- “imza verip almak, bir mukavelenamenin bir suretini imza edip vermekle beraber diğer suretini imza ettirip almak” (KAT, 512)

inğleş- “inleşmek” (ŞHD, 142b-3)

irpāklüş- “biçişmek, kesişmek” (EUTS, 97)

işleş- “çalışmak, çalışıp çabalamak” (Üİ, 112a 6)/ **işleş-** “iş yapmakta yarış ve yardım etmek” (DLT I, 240-11)

kadılaş- “iki taraf hâkim huzuruna çıkmak, mahkemelik olmak” (TTS, 2159)

kakalaş- “bozuşmak” (LO, 203)

kardaşlaş- “birbirini kardeş saymak” (TTS, 2290)

karmalaş- “yağmalamakta yarış ve yardım etmek” (DLT II, 221-25)

katlaş- “naçar kabul edip razı olmak” (KAT, 605)

kekleş- “alay etmek” (TTS, 2398)

kemleş- “kararlaştırmak” (ME, 121-5)

kezegleş- “nöbetleşmek” (ME, 108-7)

kırmalaş- “parçalamak, kırmak” (EUTS, 176)

kıstalaş- “kalabalık olmak” (İM, 297a/8)

kızlaş- “bahse bir kız –cariye- koymak” (DLT II, 221-15)

kīneleş- “kin tutmak, hasetleşmek” (ME, 195-7)

kipleş- “pek mütelâhik olmak, peyveste ve

merbüt olmak, yakın olub söz söylemek, kipürmek, tekellüm” (ŞSL, 537)

kirlaş- “kirlenmek, pisenlemek” (EUTS, 111)

kizleş- “birbirinden gizlemek” (DLT II, 224-8)

kocalaş- bk. *kocala-* (KAT, 659)

kollaş- “iki kişi, kaldıracakları bir yük dengesini kucaklayarak birbirlerinin kollarını tutmak” (TTS, 2618)

konuklaş- “birbirine konuk olmak” (DLT II, 258-8)

koṅṡılaş- “komşuluk etmek” (ME, 203-2)

kovlaş- “dedikodu yapmak” (YZ, 37v7)

kökleş- “ilişip sokulmak; eğer bağlamakta yardım etmek; hısımlıkla bağlanmak (Bulgarca)” (DLT II, 224-22)

kökürçgünleş- “güvercini öndül koyarak yarışa girmek” (DLT II, 226-13)

könṡülleş- “heveslenmek” (ME, 197-4)

köpleş- “çoğalmak” (HTKT, 516b/8=57/20)

körpeleş- “körpeleşmek, hafifleşmek” ML (ÇTS, 659)

közleş- “görme işinde –gözlemekte- yarış etmek” (DLT II, 224-13)

kulaṡlaş- “birbirine kulak vermek” (FK, 569/2)

günüleş- “birbiriyle rekabet etmek” (TTS, 1878)

laṡlaş- “şakalaşmak” (ME, 123-8)

mişlleş- “benzeşmek, eş olmak” (İM, 459b/8)

munṡlaş- “munṡraşmak, söz güdāzī

söyşemek, hem-rāz olmak” (ŞSL, 574)

niçükleş- “istişare itmek ve istiḡşāl-i rey eylemek ve meşveret kılmak” (ŞSL, 583)

oḡlaş- “ok atışmak” (ME, 206-6)

oṡatlaş- “uyuşmak, mutabık kalmak” (TTS, 2992)

oratlaş- “askerleriṡ kondukları maḡalde yekdīgerlerini tanımak üzere baṡrışmaları ḡn-i nüzūlde ‘askerler yekdīgerlerini çağrışmak” (ŞSL, 74)

orılaş- “baṡrışmak, çağrışmak” bk. *orlaş-*, *urıla-*, *urla-*, Düzelt: *urılaş-* (DLT I, 239-28),

öfkeleş- “biribirine öfkelenmek” (ME, 108-8)

öḡleş- “fikir alışverişinde bulunmak” (ETYSVİ, 514)

öḡütleş- “öḡütleşmek” (ME, 109-8)

öklüş- “vuruşmak” (EUTS, 149)

öḡüşleş- “çoḡalmakta yarışmak” (TTS, 3072)

ömülüş- “halef olmak, yerine geçmek, arkasından gelmek” (KTKT, Ünü: 265r/8=25.62)

öneḡüşleş- “inatlaşmak, önüne durmak, zıddına gitmek” (TTS, 3100)

öṡürtleş- “yarışmak, yarış etmek” (TTS, 3111)

örçeleş- “bir mesele üzerinde inatlaşmak, münakaşa etmek (İH)” (KıpçTS, 211)

ötleş- “savaşmak, uğraşmak” (DLT I, 239-3)

öyleş- “düşünüşüb taşınışmak” (ŞSL, 103)

pahalaş- *fl.* ve: *pahalan-* (KAT, 954)

peyleş- “pazarlıkta uyuşup bayi ile müşteri beyninde emniyet hasıl olmak için tarafeynden pey verilip alınmak” (KAT, 971)

pırlaş- “pırılıp uçuşmak” (TTS, 3196)

rağbātlaş- “rağbet edişmek” (ME, 197-4)

rāzlaş- “gizli konuşmak, fısıltılaşmak, sırışmak” (KTKT, Ünlü: 400r/9=058/008)

saçlaş- “birbirinin saçlarını yakalamak” (DLT II, 215-2)

şafālaş- <Ar.+T. “eşler ve dostlarla gönül temizliğiyle muamelede bulunmak, gönülleri karşılıklı hoş tutmak” (YE, 108r4)

sağūlaş- “ölçüşmek” (ME, 124-4)

saklaş- “saklaşmak, gizlenmek” (DLT II, 216-5)/ **sa:kläş-** “birlikte saklanmak” (HŞ, 4041)

salımlaş- “çarpışmak ve saldırışmak” (DLT II, 258-4)

sarlaş- “sarmakta yardım ve yarış etmek” (DLT II, 215-17)

satığlaş- “karşılıklı alış veriş yapmak” (KTKT, Kök: 150v/6=009/111)

savlaş- “sözleşmek, haberleşmek” (EUTS, 199)

sayıklaş- “birlikte sayıklamak” (TTS, 3350)

şıralaş- “sıralanmak” (EATKT, 565b/7)

sıvıklaş- “mayi haline gelmek” (TTS, 3464)

sonğlaş- “biribiri ardınca elmek” (ME, 194-8)

soylaş- “birlikte arayıp sormak,

soruşturmak” (TTS, 3529)

tabancalaş- “birbirine tokat atmak” (TTS, 3692)

tañlaş- “incelemek, denemek (CC)” (KıpçTS, 262)

tañlaş- “şaşmak, taaccüp etmek” (DLT III, 398-17)

taplaş- “bir işte razı olmak, uzlaşmak” bk. tepleş-. (DLT II, 206-15)

tatlaş- “Farsça veya Uygurca konuşmak” (DLT II, 207-2)

tawışganlaş- “öndül olarak tavşan koyup yarış –bahis- etmek” (DLT II, 226-16)

tikilüş- “fısıldaşmak” (EUTS, 238)

tikirleş- “yuvarlanmak, çevirilenmek, döndürülmek, devr olmak” (ŞSL, 274)

tikleş- “kâim тұрмақ, rāst olmak, berāber. boydaş” (ŞSL, 272)

tuñlaş- “dinlemekte yarış etmek” (DLT III, 398-16)

toylaş- “tören, düğün yapmak” (KE, 192r21)

tökleş- “dökülüp akmak” (DLT II, 207-11)

tuşlaş- “karşılaşmak” (KTKT, Kök: 213r/1=017/092)

tutağlaş- “tutuşmak, giriftār olmak, maħbūt olmak, kayd olmak, ele giçmek” (ŞSL, 234)

tükelleş- “tamam olmak” (ME, 207-2)

tüpleş- “aslını araştırmak” (DLT II, 206-19)

udhlaş- “birbiri ardınca yürümek” bk. üdhleş-. (DLT I, 239-17)

uyuklaş- “uyuklamak (TZ)” krş. uyukla-,

uyuklan- (KıpçTS, 296)

urlaş- “belirme, ortaya çıkma, doğma (TZ)” (KıpçTS, 293)

urlaş- “bağrıışmak, çağrıışmak” bk. *orlaş-*, *urılaş-* (DLT I, 239-25)

uvutsuzlaş- “cinsî münasebette bulunmak” (HTKT, 27a/3=2/187)

üdhleş- “birbiri ardınca yürüşmek” bk. *udhlaş-* (DLT I, 239-17)

üdlüş- “sözleşmek” (KTKT, Kök: 135r/6=008/042)

üküşlüş- “çoğalmak” (KTKT, Ünlü: 448v/3=102/001)

ümleş- “şalvarını ortaya koyarak kumar oynamak” (DLT I, 242-7)

ünleş- “çağrıışmak” (ME, 197-1)

üpleş- “yağma edişmek, yağmalaşmak” (DLT I, 238-21)

ürpeleş- “kaynaşmak, harekete gelmek” (TTS, 4083)

üstülüş- “kavga etmek” (KTKT, Kök: 23v/7=002/197)

va‘dalaş- “birbirine vaadde bulunmak, karşılıklı söz vermek” (MBHKT, 18a-5=2/235)

yağulaş- “düşmanlık edişmek” (ME, 205-5)

yağmalaş- “yağmalamak” (TİKT, 37b/15)

yağrınlaş- “birbirine arka olmak, muzaheret etmek” (TTS, 4207)

yaqalaş- “yakadan tutuşmak” (ME, 91-5)

yamlaş- “süpürmekte yardım etmek” (DLT III, 105-20)

yanğaklaş- “tokatlaşmak” (ME, 119-4)

yanlaş- “yaklaşmak, yanaşmak” (TTS, 4290)

yarçulaş- “münakaşa etmek” (MR, 66b/12)

yarıklaş- “zırh öndül koyarak bahse girmek” (DLT II, 258-16)

yarulaş- “(İkiye) üleşmek, paylaşmak” (ME, 116-5)

yavuglaş- “yakınlaşmak, iki şey arasındaki mesafe azalmak” (RSL, T702a6)

yayaklaş- “yaya olmak, piyade olmak” (TTS, 4440)

yıdhlaş- “koklaşmak” (DLT III, 104-13)

yığulaş- “çığlık atmak” (KE, 180r21)

yıplaş- “iple birbirinden kıl yoluşmak” (DLT III, 104-12)

yibenleş- “göndermek, irsâl itmek, yibermek, rāhī eylemek, isrā itmek, firistāden” (ŞSL, 594)

yoldaşlaş- “yol arkadaşlığı yapmak” (TTS, 4654)

yulaş- “irsāl, terhīl, tesyīr, isbāl, teşyīr itmek, uzatmak” (ŞSL, 633)

yükeyleş- “yücelmek” (ME, 126-2)

zahmleş- “sıkışmak” (İM, 309a/4)

ziyaretleş- “ziyaret etmek, karşılıklı ziyarette bulunmak” (KT, 56/7)

2.6. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Birlikte Günümüzde Kullanımı Bulunmayan +IA-t- Ekli Yapılar

aceblet- “şaşırtmak” (EATKT, 207b/7)

ayırtilat- “ayırtilanmak, müntehap, münakkah, güzide olmak” (LO, 31)

aflatlat- [Ar. «âfet»ten] “sabrını tüketmek, bîkarar etmek” (KAT, 30)

ağırlat- “1. Sıkletini arttırmak, daha girân etmek: *Yükümü ağırlatmayın.* 2. İkrâm ve izaz ettirmek, hüsnükabul ettirmek.” (KAT, 33)

alçaklat- “azaltmak, alçak etmek” (LO, 14)

arnuqlat- “yorgun düşürmek” (ME, 39-5)

aşlat- “kap kenetletmek” (DLT I, 265-6)

atlat- “ata bindirmek” (ETYSVİ, 540)

becidlet- “hazırlatmak” (TTS, 476)

büyüklet- “büyük etmek, büyütme [Fasih lûgat olmayıp, yerine büyütme kullanmalı.]” (KAT, 160)

beliñlet- “ürkütme, korkutma” (KKMU, 39a/10)

bendlet- “bağlatmak” (ŞT, 95a-2)

berklet- “korutma, muhafaza ettirmek, korumakla emretme” (DLT III, 424-4)

bilet- “biletme” (DLT II, 310-14)

birlet- “yerle bir etmek” (ND, G.10/4)

bozlat- “böğürtme” (DLT II, 341-7)

buğlat- “tütsülemek (TZ)” (KıpçTS, 36)

burunduklat- “burunduk taktırma” (KE, 198r2)

buzalat- “hayvan doğurtma” (TTS, 734)

büğrület- “eğriletme, eğri büğrü yapma” (KAT, 157)

cavalat- “maşlahat, meşveret virme, beyân-ı rêy itme, yoluna kırmak. ibraz”

(ŞSL, 283)

cırlat- yahut *cırlatmak*. “Bir böcek vesaireyi cırt ettirip öttürme.” (KAT, 178)

cızlat- “sert şeyi camı çizip kesme, çizirken ses ihdas etme” (LO, 79)

çiftlet- “evlendirmek” (TİKT, 40b/5)

cüstelet- “aratma, teftiş ettirmek” (TTS, 780)

çağlat- “çağlatma, coşkun bir biçimde akmak” (KçZİMD, G.CDXVII/5)

çaştilat- “taharrî, telvîc ettirmek” (LO, 89)

çarlat- “kıgırtma, çağırtma, davet ve teklif itme” (ŞSL, 295)

çatlat- “çatlatma, şaklatma” (DK, 57-5)

çavalat- “maşlahat virme, beyân-ı rey itme, tercih, meşveret, kingeş” (ŞSL, 301)

çerlet- “bozma; ağırtma; ağırlık verme” (DLT II, 345-6)

çiğlat- “uzunluk ölçtirmek” (DLT II, 345-18)

çulat- “ıslattırma, atı terletme” (DLT II, 310-26)

çiğlet- “çiğnetme” (TTS, 913)

çınlat- “gerçekletme, tasdik ettirmek” (DLT II, 345-19)

çirkinlet- “çirkin etme, çirkin gösterme, çirkinlik verme” (KAT, 215)

çoğlat- “bohçalatma, sardırma” (DLT II, 345-13)

çürlet- “aşırtma” (DLT II, 345-10)

darlat- “genişliğini azaltma, dar yapma, tazyik etme” (KAT, 233)

dızlat- “bir şeyin içi sesi çıkarma, fırlatma, kaçırma, dız etme, ürkütme”

(LO, 116)

durulat- “tortuyu dibe durdurup berrak etmek, tasfiye eylemek” (KAT, 275)

eğelet- “eğe ile yontturmak veya cilâ verdirmek” (KAT, 289)

ügdilüt- “terbiye etmek, büyütme” (EUTS, 69)

emlet- “ilâçlatmak, tedavi ettirmek” (KB, 3149)

eylet- “eyletmek, ettirmek, yaptırmak” (KY, 673)

edhlet- “iyileştirmek, ıslah ettirmek” (DLT I, 264-24)

ekserlet- “demir çiviye kaktırmak, ekserle mihlatmak” (KAT, 294)

enlet- “enliletmek, işbâh, tevsî, tefsîh, tefth etmek” (LO, 135)

eskilet- “eskilenmek, eskitmek ve eskimek yerine kullanılırsa da bu ikinci suret daha fasihtir” (KAT, 313)

imeklet- “emekletmek” (TTS, 2072)

etlet- “kestirip et haline getirtmek” (DLT I, 264-16)

eylet- “hedef aldirmek (GT)” (KıpçTS, 79)

fârmânlat- “fermanlatmak, buyurtmak” (KTKT, Kök: 146r/9=009/071)

geñlet- “genişletmek” (TTS, 1644)

geñsilet- “zorlamak, icbar etmek” (MBHKT, 103a-1=10/99)

kezlet- “gezletmek” (DLT II, 348-21)

hâklat- “ödetmek, ifâ itdirmek” (ŞSL, 333)

ihlat- ft. ve: *ihlamak*. (KAT, 475)

ıklat- “Zorlayıp ihâfe ve tazyik ile iç çektmek. Vıkladmak, sıkmak, icbar, ibkâ”

(LO, 183)

ıklat-, ıklan- bk. ılıtmak, ılınmak. (KAT, 476)

ırgalat- “ırganmak, yerinde oynamak” (LO, 184)

ırlad- “terennüm ettirmek, şarkı söyletmek” (ZD, 1306)

iglet- “hastalandırmak” (DLT I, 266-3)

iklet- “çığnetmek, bastırmak” (DLT I, 265-24)

imlet- “işaret ettirmek” (DLT I, 266-10)

incelet- bk. *inceltmek* “ince yapmak, daha ince bir surete koymak, terkik etmek” (KAT, 513)

irklüt- “zorlamak, elde etmek” (EUTS, 97)

işlet- “ıssa getürmek mertüb itmek, nem-nak kılmak, havlletmek, kôkulatmak” (ŞSL, 118)

itlet- “kaybetmek” (SSGT, 149/10)

iyilet- “iyi yapmak, iyileştirmek” (KAT, 549)

kaklat- “kurutturmak” (DLT II, 348-16)

kalat- “kaplatmak, kılıf geçirtmek, bir şeyi sargıya veya sandığa koydurmak” (DLT III, 311-4)

kalafatlat- “(Gemi ve kayığı) kalafat ettirmek, kaplama tahtalarının aralarını tıkayıp ve üstüne zift sürdirmek.” (KAT, 569)

kalınlat- ft. ve: *kalınlaştırmak*. (KAT, 573)

karılat- “boylatmak, karışlamak, ölçmek” (KB, 2595)

karlat- “kar yağdırmak” (DLT II, 347-26)

katlat- “tahammül ettirmek, zora

dayandırmak” (KE, 177v7)

kēcelet- “geceletmek” (ME, 105-2)

kemlet- “sıkıntı veya zarar vermek, kötületmek; hasta etmek” (DLT II, 349-2)

kenetlet- “kenet ettirmek, kenet ile raptettirmek” (KAT, 624)

kepazelet- “1. Kıymetsiz ve itibarsız etmek, rezil ve rüsvây etmek, haysiyeti gidermek. 2. Pek ucuzlatarak veya bozarak kıymet ve itibardan düşürmek.” (KAT, 624)

kıçınlat- “geriletmek” (TTS, 2469)

kıglat- “fışkı ile gübreletmek; -at-sıçırtmak, tersletmek” (DLT II, 348-13)

kırlat- “kıyı, kenar yaptırmak” (DLT II, 347-29)

kışlat- “kışlatmak, bir şeyi üzerine alıp saklamak” (DLT II, 348-7)

kızlattı “pahalılandırı” (Kİ, 77)

kolaylat- “teshîl, tesyîr etmek, tehvîn, tesâhül, ihmal” (LO, 243)

kollat- “kollamak” (MBHKT, 64b-10)

kopçalat- “kopça ile ilikletmek” (KAT, 666)

köklet- “eğer tahtalarını diktirmek, bağlatmak” (DLT II, 327-22)

kölüt- “gölgelemek, örtmek” (KTKT, Ünlü: 272r/9=026/189)

könğüllet- “heveslendirmek” (ME, 66-2)

köşeklet- “deveyi yavruslatmak” (TTS, 2706)

kötlet- “düzdürmek” (DLT II, 348-17)

kuşlat- “kuş tutturmak, kuş avlatmak” (DLT II, 348-1)

küçlet- “güçlendirmek” (ŞHD, 58a-12)

küçüklet- “küçültmek, küçük yapmak, tasgir etmek” (KAT, 696)

küflet- “küf tutturmak, rutubetli bir yerde bırakıp küf tutmasına sebep olmak” (KAT, 697)

kündelet- “tedvîr itmek, yuvarlatmak. künde-hâne ve habs-hâneye koydurmak” (ŞSL, 534)

mayalat- “bekletip, eskitip arttırmak, mayalandırmak” (LO, 275)

müngilüt- “eğlendirmek” (EUTS, 129)

meñlet- “yemletmek” (DLT II, 359-13)

merâmetlet- “sathîce ve muvakkaten tamir ettirmek” (KAT, 777)

minelet- “mine yaptırmak, minekârî naksettirmek” (KAT, 802)

mührelet- “kapatmak, örtmek” (NbDS, G.342/5) “Setîr eyle ‘izârın mühreletmiş ol büt-i nev-ḥaṭ/ Ḳumâşuñ rûy-ı kârın gösterüp bâzâra yüz tütmiş”

nallat- “nal taktırmak” (KAT, 902)

nomlat- “anlattırmak, açıklatmak, vaaz verdirmek” (AY, 167.10)

oḳlat- “paylaşmak” (EUTS, 140)

olcalat- “yağma ettirmek” (ME, 5-8)

oyuklat- “içini oyup kof etmek, oyuk hâline getirmek” (KAT, 942)

ögütlet- “öğüt vermek” (EATKT, 492a/1)

ökçelet- “tepelenmek” (ŞSL, 89)

örlet- “kızdırmak, rahatsız etmek, üzmek” (AY, 135.17)

örlüt- “meydana getirmek”(KTKT, Kök: 184r/7=013/012)

paklat- “tathîr ettirmek, temizletmek” (KAT, 954)

paylat- “tekdir ve ta’zîr ettirmek” (KAT, 963)

pihtılat- ft. ve: pıhtılaştırmak (KAT, 971)

sabunlat- “sabunla yıkamak, sabun sürdürmek” (KAT, 1008)

sañlat- “kuş pisletmek” (DLT II, 359-6)

sanklat- “ava gidecek kuşu pinekte acıktırmak” (LO, 331)

saplat- “saplatmak, sap taktırmak” (DLT II, 344-21)

sarlat- “sardırmak” (DLT II, 346-4)

sekelet- “sendeletmek, sektirmek” (TTS, 3372)

sektelet- “durdurmak” (BH, 8B/9)

senlet- “Sen” ile aytatmak. (DLT II, 347-9)

sepilet- “deriyi tabaklatmak” (TTS, 3387)

sırlat- “sırlatmak” (DLT II, 346-8)

sizlet- “ ‘Siz’ diye aytatmak, hitap ettirmek” (DLT II, 347-10)

solat- “getirtmek, kapatmak” (EUTS, 208)

suqlat- “hırslanmak, aç gözlü olmak, tamah etmek” ML (ÇTS, 1008)

suylat- “takip ettirmek” (TTS, 3602)

sület- “ordu sevk ettirmek, asker çıkartmak” (ETYSVİ, 508)

şorlat- “şırıldatmak; fişkirtmek; şarıl şarıl, şorul şorul aktırmak” (DK, 53-9-10)

tabbalat- “eğlendirmek, sevindirmek” (ME, 6-3)

taqlat- “taklatmak” (ME, 177-4)

tamlat- “tamamlatmak” (ZD, 354)

tanelet- ya **tanelendir-** “tane tane ettirmek” (KAT, 1162)

tanuqlat- “kanıtlanmasını sağlamak, kanıtlamak, tanıtlamak, ispat ettirmek” (AY, III.3b.18)

tañglat- “istigrâb itmek. saher ve şabâha karşı oturmak, tulû‘a kadar beklemek” (ŞSL, 218)

tañlat- “danlatmak, şaşırtmak” (DLT II, 359-2)

taplat- “razı etmek” (DLT II, 341-27)

taraklat- “1. Bahçe topraklarını tarakla düzelttirmek. 2. Havuz ve nehir ve liman vesairenin dibini ayıklatmak.” (KAT, 1165)

tarakalat- “ata tarakalı yürüyüşünü öğretmek (RH)” (KıpçTS, 263)

taşlat- “taşlatmak; taşraya yollamak” (DLT II, 343-10)

tavlat- “tav verdirmek, su serptirmek, ıslattırmak” (KAT, 1178)

tayaqlat- “dövdürmek” (KE, 91r14)

teğellet- “teğel vurdurmak, ilişirtmek, kaba ve seyrek olarak diktirmek” (KAT, 1191)

türklüt- “çabuklaştırmak” (KTKT, Kök: 154r/1=010/011)

tezlet- “acele etmek” (KK, 81b/8)

tizlet- “dizletmek, dizle teptirmek” (DLT II, 342-12)

tokuzlat- “döverek cezalandırmak” (TTS, 1200)

töşlet- “döşüne vurdurmak” (DLT II, 342-18)

tuğlat- “kapattırmak, tıkatmak” (DK, 138-10);

tuşlat- “karşısına gelecek surette durdurmak” (DLT II, 342-19)

tuzlat- “tuzlatmak” (DLT II, 342-11)

tület- “kuzulatmak, doğurtmak (Oğuzca)” (DLT II, 310-23)

tüplet- “aratmak” (DLT II, 342-3)

uçkalat- “mülâyimâne ve tarz-ı muhibb-âne mu‘âmele itmek” (ŞSL, 70)

udhlat- “uydurmak, arkasına düşürmek” (DLT I, 264-25)

uykulat- “uyutmak, aldatmak” (RSL, A723a21)

ufakla- ufaklat- bk. **ufalmak** “daha ufak olmak, küçülmek” (KAT, 1255)

ufalat- ft. bk **ufaltmak**. (KAT, 1255)

uğurlat- “çaldırmak, oğurlatmak” (KG, 77a.5)

ululat- “büyütmek” (TTS, 3954)

ululad- “nakledilmek” (EUTS, 265)

uslat- “Te’dip etmek, uslanmak, akıl başa gelmek, terbiye olmak, hilm gelmek. Kesb-i rüşd ve sükûn” (LO, 396)

üçlet- ve: üçleştir- (KAT, 1269)

üplet- “yağma ettirmek” (DLT I, 264-12)

varaklat- “altın yaldız yaprağıyla yaldızlatmak” (KAT, 1282)

yalıñglat- “soyundurmak” (ME, 56-8)

yalınlat- “alevlendirmek” (TTS, 4252)

yamlat- “süpürtmek” (DLT II, 356-9)

yatlat- “yada taşı ile okutmak” (DLT II, 355-9)

yavlat- “yitirmek” (ME, 39-2)

yavuqlattı “yaklaştırdı” (Kİ, 123)

yazlat- “yazlatmak, yazı geçirtmek, yaylatmak” (DLT II, 355-15)

yeñgillet- “hafifletmek” (İM, 176b/7)

yığlat- “koklatmak” (ME, 39-8)

yıllat- “bir sene veya senelerce saklayıp eskitmek” (KAT, 1332)

yıplat- “ipletmek, iple kıl yoldurmak” (DLT II, 355-4)

yoglat- “cenaze töreni yaptırmak” (ETYSVİ, 522)

yoğunlat- “kemale erdirmek, kalınlaştırmak” (TTS, 4634)

yoğlat- “yükseltmek” (KB, 2120)

yorgalat- “koşturmak, eştirmek” (TTS, 4671)

yöklet- “oka yelek taktırmak” bk. yük let-, Düzelt: yüklet- (DLT II, 356-5)

yufkalat- (yufkalt-) “hafifletmek, cıvıklaştırmak” (TTS, 4703)

yumalat- “yuvarlatmak, yumalamak, yuvarlamak” (ŞSL, 635)

yumurlat- “yuvarlamak, yuvarlak hâle getirmek” (TA, 45b/2)

yuñlat- “yünletmek, yün kırkırtmak” (DLT II, 359-24)

yurtlat- “yurt sahibi yapmak” (ŞT, 100a-18)

yücelet- yücelen- bk. **yüceltmek**, **yücelmek**. (KAT, 1341)

yüñglet- “korkutmak” (ME, 216-4)

yünüllet- “hafif nazarıyla bakmak, istihfaf etmek” (KAT, 1343)

zamklat- “zamk suyu sürdürmek veya onunla yapıştırtmak” (KAT, 1351)

zorlat- “zoraki birisinden bir şeyi aldırarak, zor verdirmek” ŞSL (ÇTS, 1283)

Tarihî Türk dili metinlerinde kullanımı yer alan ancak günümüz Türkçesi yazı dilinde kullanılmayan +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* üst tabanlı fiillerden bazıları günümüz Türkçesinde farklı genişlemiş biçimlerle kullanımını sürdürmektedir. Bu fiiller aşağıdaki başlıkta ayrı olarak verilmiştir.

2.7. Tarihî Türk Lehçelerinde +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* Üst Tabanında Kullanılmakla Birlikte Günümüzde Bu Şekilleriyle Kullanılmayıp Farklı Genişlemiş Biçimlerle Karşılanan Yapılar

avlaş- “Gönül ki avlaşa gâyetde çeşm bâz gerek” (KBD, G551/3) > **avlan-** “1. Avlama işine konu olmak. 2. Ava gitmek, ava çıkmak, av için dolaşmak” (TS, 191), **avlat-** “avlanma işini yaptırmak” (TS, 191)

ayırılan- “birbirinden ayrılmak” (TİKT, 195b/5) / **ayırılaş-** “birbirinden ayrılmak” (TİKT, 195b/6) / **ayırtilat-** “ayırılanmak, müntehap, münakkah, güzide olmak” (LO, 31) > **ayirt etmek** “birkaç şeyi birbirinden ayıran niteliği anlamak, tefrik etmek, temyiz etmek” (TS, 205)

ağırlan- “durumu ağırlaşmak, çakılıp kalmak” (EATKT, 179b/7) > **ağırlaş-** “1. Ağır duruma gelmek. 2. Sıkıcı ve bunaltıcı bir durum almak. 3. Gökyüzü bulutlu ve karanlık, iç karartıcı bir hâl almak. 4. Yavaşlamak. 5. Gebe kadın doğurması yaklaşmak. 6. Yiyecek bozulmaya yüz tutmak. 7. Organ görevini yapamaz duruma gelmek. 8. mec. Ağırbaşlı olmak. 9. mec. Güçleşmek, zorlaşmak. 10. mec. Hasta tehlikeli duruma gelmek, fenalaşmak.” (TS, 42)

ahmaklan- “tehâ muk, avanak olmak” (LO, 543) > **ahmaklaş-** “1. Aptallaşmak. 2. mec. Bir an için şaşalayıp bocalamak” (TS, 56)

alçaklat- “azaltmak, alçak etmek” (LO, 14) > **alçaklaş-** “alçak duruma gelmek” (TS, 86)

anılan- “anlaşılacak” (SN, 291-4) > **anlaş-** “1. Düşünce, duygu, amaç bakımından birleşmek, antant kalmak. 2. Sözleşmek, sözleşme imzalamak.” (TS, 129-130); **anlat-** “1. Bilgi vermek, izah etmek. 2. Bir konu üzerinde açıklama yapmak, açıklamada bulunmak. 3. Nakletmek.” (TS, 130)

aptallan- “aptallanmak” (TZ) (KıpçTS, 10) > **aptallaş-** “zekâsını işletemez olmak, alıklaşmak, ahmaklaşmak” (TS, 138)

aralaş- “karışmak, girmek, kendisini ortaya atmak, sirkeleşmek” (ŞSL, 33) > **aralan-** “1. Biraz açılmak, aralık olmak. 2. Araya zaman girmek. 3. Gitmek, uzaklaşmak, yanından ayrılmak.” (TS, 143), **aralat-** “aralık duruma getirtmek, biraz açtırmak” (TS, 143)

arķalaş- “yardım etmek, muavenet etmek” (KTKT, Ünlü: 284r/4=028/048) > **arkalan-** “kendisine yardım edilmek, destek olunmak” (TS, 153)

arşlanlan- “sonradan hamiyete gelmek, büyüyüp yiğit olmak, salâbetleşmek” (LO, 23) > **arşlanlaş-** “yiğitleşmek, korkusuz duruma gelmek” (TS, 168)

arıklan- “etsiz ve lâgar olmak, zayıflamak.” (KAT, 64) > **arıklaş-** “arık(II) olmak” (TS, 149), **arıklat-** “arık(II) duruma getirmek” (TS, 149)

atlat- “ata bindirmek” (ETYSVİ, 540); **atlantur-** “ata bindirmek, atlandırmak” (EUTS, 25); **atlaş-** “at ortaya koyarak bahse girmek, atı öndül koyarak yarış etmek.” (DLT II, 114-23) > **atlan- (I)** “Ata binmek. 2. At edinmek.” (TS, 186)

avârelen- “avareleşmek” (ŞGD, G.231/10) > **avareleş-** “aylaklık etmek” (TS, 190)

avurtlaş- “sohbet etmek, çene çalmak, konuşmak” (TTS, 288) > **avurtla-** “1. Büyüklenmek, çalım satmak. 2. Yüksekten atmak.” (TS, 194)

balabanlan- “İrileşmek, tık bas doyup şişmek. Lâkırdıyı ağızda yiyirip karışık söylemek, sarhoş gibi ağır söylemek.” (LO, 37) > **balabanlaş-** “balaban duruma gelmek, irileşmek” (TS, 242)

başkalan- “başka hale gelmek” (KçzİMD, 452) > **başkalaş-** “1. Başka bir varlığa, niteliğe dönüşmek, değişmek, farklılık kazanmak. 2. Biçim değiştirmek, istihale etmek. 3. mec. Kötüleşmek, bozulmak.” (TS, 274)

büyüklet- “büyük etmek, büyütme [Fasih lügat olmayıp, yerine büyütme kullanmalı.]” (KAT, 160) > **büyüklen-** “kendini büyük göstermek, büyüklük taslamak, kibirlenmek, heyheylenecek” (TS, 428)

beliñlet- “ürkütme, korkutma” (KKMU, 39a/10) > **belinle-** hlk. “birden uyanarak çevresine korku ile şaşkın şaşkın bakmak, irkilmek” (TS, 301)

bezeklen- “süslenmek” (TTS, 532) > **bezekle-** “süslemek” (TS, 325)

bıçaklaş- “birbirine bıçak saplamak” (TTS, 537) > **bıçaklan-** “bıçaklama işine konu olmak” (TS, 327), **bıçaklat-** “bıçakla saldırıyı tahrik etmek, bıçakla saldırtmak ve yaralatmak” (TS, 327)

bilgelen- “akıllanmak, akıllılaşmak” (DLT III, 202-11) > **bilgeleş-** “bilge durumuna gelmek” (TS, 338)

bilet- “biletlemek” (DLT II, 310-14) > **bilen-** “1. Bileme işine konu olmak, keskin duruma getirilmek. 2. mec. Bir işe yoğun bir biçimde hazırlanmak, konsantre olmak. 3. mec. Hırslanmak, aşırı derecede istemek” (TS, 336)

borçlaş- “borç etmek” (ME, 124-5) > **borçlan-** “1. Karşılığını sonra vermek şartıyla birinden para veya bir şey almak, istikraz etmek. 2. mec. Manevi bir yükümlülük altına girmek” (TS, 379)

boşlan- “terkedilmek” (TTS, 641) > **boşlaş-** “boş bir duruma gelmek” (TS, 384), **boşlat-** “boşlama işini yaptırmak” (TS, 385)

boylaş- “boy ölçüşmek” (TTS, 648) > **boylan-** “boyu uzamak” (TS, 389); **boylat-** “boylama işini yaptırmak” (TS, 389)

bozlat- “böğürtmek” (DLT II, 341-7), **buzlaş-** “bağırıp ağlaşmak, deve gibi bağırıp feryad etmek” (DK, 22-2) > **bozla-** hlk. “1. Deve bağırmaq. 2. mec. Çığlık koparmak.” (TS, 393)

buştulaş- “müjdeleşmek” (ME, 196-4) > **müjdelen-** “muştulanmak” (TS, 1724)

buzalat- “hayvan doğurtmak” (TTS, 734) > **buzağıla-** “sığır yavrulamak” (TS, 420), **buzağılaş-** “buzağı durumuna gelmek” (TS, 420)

cevablaş- “muhâvere etmek, konuşmak” (MBHKT, 258b-8=58/1) > **cevaplan-** “cevaplama işi yapılmak, yanıtlanmak” (TS, 457)

cırtlat- yahut *cırtlatmak*. “Bir böcek vesaireyi cırt ettirip öttürmek.” (KAT, 178) > **cırtla-** “cırt” diye ses çıkarmak (TS, 461)

cıvıklan- “Çamur ziyade olup özleşmek. Mizaç titiz, bulaşık olmak, sokaklar cıvık çamur olmak.” (LO, 79) > **cıvıklaş-** “cıvık duruma gelmek” (TS, 461)

cızlan- “böcekler cır cır etme, acı ötmek, uçarken öten böceklerde vızlamak müstameldir” (LO, 79), **cızlat-** “sert şeyi camı çizip kesmek, çizerken ses ihdas etmek” (LO, 79) > **cızla-** “1. “Cız” diye ses çıkarmak. 2. mec. Cız etmek.” (TS, 463)

cumbalaş- “sarkmak” (LO, 80) > **cumbalat-** “cumbalama işini yaptırmak” (TS, 472)

çiftlet- “evlendirmek” (TİKT, 40b/5) > **çiftlen-** “ikili duruma getirilmek” (TS, 544), **çiftleş-** “1. Bir şey tekken bir tanesinin daha katılmasıyla iki olmak. 2. Erkek ve dişi hayvan veya bitki hücreleri döllenmek için bir araya gelmek.” (TS, 544)

çağlat- “çağlatmak, coşkun bir biçimde akmak” (KçzİMD, 526) > **çağla-** “1. Su, köpürerek ve ses çıkararak coşkun bir biçimde akmak. 2. mec. Coşmak.” (TS, 480)

çarlaş- “ağlaşmak, bağrışmak, kükremek” (DLT II, 210-7) > **carla-** hlk. “1. Bağırarak konuşmak. 2. Çok söylemek. 3. Nara atmak, haykırmak. 4. İlan etmek, duyurmak.” (TS, 445)

çetinlen- “hiddet ve şiddet izhar eylemek” (TTS, 871) > **çetinleş-** “çetin duruma gelmek” (TS, 525)

çevüklen- “titiz davranmak; hızlanmak” (SN, 281-3) > **çevikleş-** “çevik duruma gelmek” (TS, 525)

çıgırlan- “çıgırlar peyda olmak” (DLT II, 267-21) > **çığır** “1. Çığın kar üzerinde açtığı iz. 2. Patika, 3. İz. 4. mec. Yeni bir biçim, yöntem veya yol” **çığır açmak** “bir alanda yeni bir yol, yöntem başlatmak” (TS, 529)

çılan- “yaşıktan ıslanmak; at terlemek” (DLT II, 150-10); **çılaş-** “ıslatmakta yardım etmek” (DLT II, 108-30) ; **çilat-** “ıslattırmak, atı terletmek” (DLT II, 310-26) > **çile-** hlk. “1. Yağmur çiselemek. 2. Nemlenmek, ıslanmak. 3. Bülbül şakımak.” (TS, 547)

çirkinlen- “çirkin olmak, çirkinlik peyda etmek” (KAT, 215), **çirkinlet-** “çirkin etmek, çirkin göstermek, çirkinlik vermek” (KAT, 215) > **çirkinleş-** “çirkin bir duruma gelmek” (TS, 550)

darlan- “Kasavet, eşya çekip büzülmek. İgzâb, dil-teng etmek, gücendirmek, i'zâb etmek” (LO, 110) > **darlaş-** “daralmak” (TS, 597)

depeleş- “karşılıklı öldürmek” (TİKT, 215b/7) > **tepelesen-** “tepeleme işi yapılmak” (TS, 2325), **tepelet-** “tepeleme işini yaptırmak” (TS, 2325)

desturlan- “kendisine izin verilmek” (TTS, 1122) > **destur almak** “izin almak” (TS, 643); **destur vermek** “izin vermek” (TS, 643)

dızlat- “bir şeyin içi sesi çıkarmak, fırlatmak, kaçırmak, dız etmek, ürkütmek” (LO, 116) > **dızla-** “dolandırmak, çarpmak, soymak” (TS, 655)

donuklan- “donuk olmak, fer ve cilâsı ve parlaklığı gitmek” (KAT, 268) > **donuklaş-** “donuk duruma gelmek” (TS, 706)

durulat- “tortuyu dibe durdurup berrak etmek, tasfiye eylemek” (KAT, 275) > **durulan-** “1. Yıkılmış şeyler duru sudan geçirilmek. 2. İnsan, yıkandıktan sonra bir daha temiz su dökünmek.” (TS, 726), **durulaş-** “duru bir duruma gelmek” (TS, 726)

emlet- “ilâçlatmak, tedavi ettirmek” (KB, 3149); **emlen-** “kendine ilaç etmek” (DLT I, 259-17); **emleş-** “ilaçlanmak” (DLT I, 242-3) > **emle-** hlk. “ilaç sürmek, ilaç vermek” (TS, 795)

enüklen- “eniklenmek, enik sahibi olmak” (DLT I, 294-28) > **enikle-** hlk. “kedi, köpek vb. doğurmak” (TS, 801)

eylen- “yapılmak, meydana getirilmek” (KFT, 321b/3); **eylet-** “eyletmek, ettirmek, yaptırmak” (KY, 673); **eyleş-** “karşılıklı yapmak, etmek” (MBHKT, 209) > **eyle-** “1. Bir kişiden veya bir şeyden yoksun bırakmak. 2. Etmek, yapmak.” (TS, 840)

efsunlan- “bir rukye-hân veya büyücüye kendini okutup büyülenmek, okunmak” (KAT, 288) > **efsunla-** “büyülemek” (TS, 759)

emeklen- “ zahmetli saymak” (DLT I, 315-12) > **emek çekmek** “bir işte çok çalışarak yorulmak” (TS, 793), **emek harcamak** “çaba göstermek” (TS, 793), **emek vermek** “bir şeyin meydana gelmesi için özenli bir biçimde ve çok çalışmak” (TS, 793)

imeklet- “emekletmek” (TTS, 2072) > **emekle-** “1. Dizler ve eller üzerinde yürümek. 2. mec. Bir işe yeni başlarken deneyimsizlikten ötürü acemilik geçirmek” (TS, 793)

endâzelen- “takdir ve tâyin edilmek”, endâzelenmiş “takdir edilmiş, tâyin edilmiş” (MBHKT, 124a-4) > **endazele-** “endaze ile ölçmek” (TS, 798)

eskilet- “eskilenmek, eskitmek ve eskimek yerine kullanılırsa da bu ikinci suret daha fasihtir” (KAT, 313) > **eskileş-** “eskimek” (TS, 817)

eslen- “kale alınmak, itibar edilmek” (NbDS, G.202/10) > **esle-** hlk. “önem vermek, aldırış etmek” (TS, 818)

eşeklen- “Merkep tedarik edip binmek, merkepli olmak. 2. Eşekçe fiil ve harekette bulunmak, eşeklik etmek.” (KAT, 316) > **eşekleş-** “çok anlayışsız ve kaba davranışlarda bulunmak” (TS, 823)

fırlan- “Şiddetle, sesle atmak, fern. Uçurmak, bir şeyin kenarını sıçratmak.” (LO, 146) > **fırlla-** “1. Hızla, birdenbire bulunduğu yerden çıkmak, ayrılmak. 2. Yerinden ynayıp ileriye doğru çıkıntı yapmak. 3. Fiyatı birdenbire yükselmek.” (TS, 869), **fırlat-** “hızla atmak, bulunduğu yerden dışarı atmak” (TS, 869)

fıslaş- “mahremane kulak kulağa söyleşmek” (LO, 146) > **fıslan-** “fıslama işi yapılmak” (TS, 871), **fıslat-** “fıslama işini yaptırmak” (TS, 871)

fitnelen- “fitneye düşürülmek” (TİKT, 14b/18) > **fitnele-** “çekiştirmek, yermek, gammazlamak, kovlamak” (TS, 882)

ğavğālan- “dövüşmek, kavga etmek” YED (ÇTS, 385) > **kavgalaş-** “iki veya daha çok kimse birbiriyle kavga etmek” (TS, 1357)

genişlen- “bollanmak, tevessü etmek, enli olmak” (KAT, 373) > **genişle-** “1. Geniş duruma gelmek, büyümek. 2. Bollaşmak. 3. Rahat bir duruma gelmek, açılmak, ferahlamak. 4. mec. Yaygın duruma gelmek.” (TS, 928), **genişlet-** “geniş duruma getirmek” (TS, 929)

gerçeklen- “doğru bilmek, doğruluğuna inanmak” (TTS, 1655) > **gerçekleş-** “gerçek olmak, gerçek duruma gelmek, meydana gelmek, tahakkuk etmek” (TS, 931)

kezlen- “gezlenmek; dibi tutmak” (DLT II, 252-27); **kezleş-** “gezlemekte yardım ve yarış etmek” (DLT II, 224-12) ; **kezlet-** “gezletmek” (DLT II, 348-21) > **gezle-** “1. Bir yeri ölçmek. 2. Bir hedefi vurmak için silaha gerekli doğrultuyu vermek, nişan almak” (TS, 941)

görmezlen- “görmezden gelmek” (ZD, 1681) > **görmezlikten gelmek** “görmemiş gibi davranmak” (TS, 970)

kürlen- “gürlemek” (DLT II, 252-21) > **gürleş-** “gür bir duruma gelmek” (TS, 1010); **gürlet-** “gürlemesine sebep olmak” (TS, 1010)

güzellen- “güzel hale gelmek” (HD, 2832) > **güzelleş-** “güzel bir durum almak” (TS, 1015)

habslan- “hapsedilme, alıkonma” (İM, 122b/7) > **hapsetmek** “1. Bir suçluyu hapishaneye koymak. 2. Bir yere kapatıp salıvermemek. 3. Engellemek, sınırlamak. 4. mec. Bir kimseyi veya bir şeyi boşu boşuna tutmak, alıkoymak” (TS, 1044)

haklat- “ödetmek, îfâ itdirmek” (ŞSL, 333) > **haklaş-** hlk. “İki taraf birbirine hakkını verip alacak verecekleri kalmamak, ödeşmek” (TS, 1029)

harekelen- “hareke almak, hareke ile okunmak, tahrik olunmak” (KAT, 427-428) > **harekele-** “Arap alfabesiyle yazılmış metinlerde ünlü ile okunabilmesi için ünsüzlerin altına veya işaret koymak” (TS, 1048)

hırcılan- “aksilenmek, hırçınlaşmak” (TTS, 1917) > **hırçınlaş-** “hırçınlık etmek, hırçın davranmak” (TS, 1093)

hicāblan- “utanmak” (KKMU, 78a/7) > **hicap duymak (veya etmek)** “utanmak” (TS, 1097)

horlaş- “horuldaşmak, hep beraber horuldamak” (TTS, 1922) > **horla- (I)** “uyku sırasında soluk alırken boğaz ve burundan gürültülü sesler çıkarmak, horuldamak” (TS, 1109)

hoşnudlaş- “birbirini memnun etmek, uyuşmak, uzlaşmak” (MBHKT, 37a-10=4/24) > **hoşnut etmek** “memnun etmek (TS, 1112)

hulan- “huy edinmek, terbiye edilmek” (KKMU, 110a/6) > **huy edinmek** “bir davranışı alışkanlık durumuna getirmek” (TS, 1117)

ihlat- ft. ve: *ihlamak*. (KAT, 475) > **ihla-** “hastalıktan veya yorgunluktan inler gibi “ıh” sesi çıkarmak” (TS, 1123)

ıklat- “Zorlayıp ihâfe ve tazyik ile iç çektirmek. Vıkladmak, sıkmak, icbar, ibkâ” (LO, 183) > **ıkla-** “hlk. 1. Yük altında güçlükle solumak. 2. Ağlarken bunalır ve soluğu kesilir gibi iç çekmek” (TS, 1124)

ılıklat-, ılıklan-. bk. ılıtmak, ılınmak. (KAT, 476) > **ılıklaş-** “ılık duruma gelmek” (TS, 1124)

ırgalat- “ırganmak, yerinde oynamak” (LO, 184) > **ırgala-** “1. Yerinden oynatıp sallamak, sarsmak. 2. İlgilendirmek.” (TS, 1125), **ırgalan-** “ırgalama işi yapılmak, sarsılmak, sallanmak.” (TS, 1125)

ırlat- “şarkı söyletmek” (KE, 198r3); **ırlaş-** “beraberce şarkı söylemek” (TTS, 1968) > **ırla-** “türkü, şarkı söylemek, yırlamak” (TS, 1126)

ışmarlaş- “birbirine tavsiye etmek” (EATKT, 648b/3) > **ısmarlan-** “bir şeyin yapılması veya getirilmesi birine söylenmek” (TS, 1130); **ısmarlat-** “ısmarlama işini yaptırmak” (TS, 1130)

ışıla- (ışala-, ışılaş-, ışla-) “ışıldamak, parıldamak, lemean etmek” (TTS, 1989) > **ışıla-** hlk. “ışıldamak, parlamak” (TS, 1133); **ışulat-** “parıldatmak” (TS, 1133)

imleş- “işaretleşmek” (DLT I, 242-8); **imlet-** “işaret ettirmek” (DLT I, 266-10) > **imle-** “1. İm koymak, imle göstermek. 2. Dolayısıyla anlatmak, ima etmek” (TS, 1183)

imzalaş- “imza verip almak, bir mukavelenamenin bir suretini imza edip vermekle beraber diğer suretini imza ettirip almak” (KAT, 512) > **imzalan-** “imzalama işi yapılmak” (TS, 1185), **imzalat-** “imza attırmak” (TS, 1185)

inğleş- “inleşmek” (ŞHD, 142b-3) > **inlet-** “1. İnlemesine yol açmak. 2. mec. Çok eziyet vermek, eziyet çekertmek” (TS, 1194)

işlet- “ıssa getürmek merçüb itmek, nem-nak kılmak, havlletmek, koçulatmak” (ŞSL, 118) > **islen-** “isli duruma gelmek” (TS, 1209)

işitmezlen- “duymazdan gelmek” (ŞD, G.CLXXXIII/2) > **işitmezliğe getirmek (veya işitmezlikten gelmek)** “işitmemiş, duymamış gibi davranmak, aldırmamak” (TS, 1224)

işleş- “çalışmak, çalışıp çabalamak” (Üİ, 112a 6) / **işleş-** “iş yapmakta yarış ve yardım etmek” (DLT I, 240-11) > **işlen-** “işleme işi yapılmak” (TS, 1226); **işlet-** “1. İşlemesini sağlamak, çalıştırmak. 2. Bir şeyi, bir kimseyi, bir yeri kullanarak veya çalıştırarak yarar sağlamak. 3. Üzerine işleme yaptırmak. 4. Şaka ve bir takım yalanlarla sezdirmeden birini kandırmak veya onunla eğlenmek.” (TS, 1227)

iyilen- “iyi olmak, kemâl bulmak, bür', sıhhat, ıslâh” (LO, 197) > **iyi olmak** “1. Hastalıktan kurtulmak, iyileşmek. 2. Yerinde olmak. 3. Uygun gelmek.” (TS, 1236), **iyileş-** “1. İyi duruma gelmek. 2. Hastalıktan kurtulmak, sağlığı yerine gelmek, salah bulmak.” (TS, 1236)

kalafatlat- “(Gemi ve kayığı) kalafat ettirmek, kaplama tahtalarının aralarını tıkayıp ve üstüne zift sürdürmek.” (KAT, 569) > **kalafatlan-** “1. Kalafatlama işi yapılmak. 2. mec. Onarılmak, çekidüzen verilmek.” (TS, 1272)

kardaşlaş- “birbirini kardeş saymak” (TTS, 2290) > **kardeşlen-** hlk. “1. Ekin bir kökten birkaç sap birden üremek. 2. Kardeş sahibi olmak” (TS, 1325)

karlat- “kar yağdırmak” (DLT II, 347-26) > **karlan-** “1. Kar ile örtülmek, kar ile kaplanmak. 2. Ekranda görüntü siyah beyaz noktalarla kaplanmak.” (TS, 1333)

kartlan- “1. Tazeliği geçip kart ve sert olmak. [Kartalmak sureti eskimiştir.] 2. Gençlik taraveti geçmek, büyümek, geçkin olmak.” (KAT, 598) > **kartlaş-** “kart duruma gelmek” (TS, 1340)

katılan- “sertleşmek, dürüşt ve haşin olmak” (KAT, 604) > **katılaş-** “1. Katı duruma gelmek. 2. mec. İz bırakmak, belirgin duruma gelmek.” (TS, 1350)

katlat- “tahammül ettirmek, zora dayandırmak” (KE, 177v7), **katlaş-** “naçar kabul edip razı olmak” (KAT, 605) > **katlan-** “1. Katlama işi yapılmak. 2. mec. Hoş olmayan bir duruma, güç şartlara dayanmak, tahammül etmek.” (TS, 1352-1353)

kavilen- “güçlenmek, sağlamlaşmak” (KE, 84v18) > **kavileş-** “sağlamlaşmak, pekişmek” (TS, 1357)

kayıdılan- “kayıt altına girmek, bağlanmak” (MT, 54a-4) > **kayıtla-** “birtakım şartlarla bağlamak, sınırlandırmak, takyit etmek” (TS, 1365)

kefenlen- “kefene sarılmak, tekfin edilmek” (NbDS, G339/6) > **kefenle-** “ölüye kefen sarmak, tekfin etmek” (TS, 1378)

kekleş- “alay etmek” (TTS, 2398) > **kekle-** “argo. Kandırmak” (TS, 1379)

kenetlet- “kenet ettirmek, kenet ile raptettirmek” (KAT, 624) > **kenetlen-** “1. Kenetleme işine konu olmak. 2. İki uzay aracı birbirine monte edilmek. 3. mec. Bir konuda aynı tutum ve davranışı göstermek. 4. mec. Birbiriyle dayanışma içine girmek. 5. mec. Sıkıca birbirinin üzerine kapanmak, birbirine geçerek bağlanmak.” (TS, 1390)

ke pazelen- “itibar ve haysiyeti kaybetmek, rezil ve rüsvây veya müptezel olmak” (KAT, 624), **kepazelet-** “1. Kıymetsiz ve itibarsız etmek, rezil ve rüsvây etmek, haysiyeti gidermek. 2. Pek ucuzlatarak veya bozarak kıymet ve itibardan düşürmek.” (KAT, 624) > **kepaze etmek** “utanılacak bir duruma düşürmek” (TS, 1391), **kepaze olmak** “gülünç veya utanılacak duruma düşmek” (TS, 1391)

keskinlen- “Keskinleşmek, darplı, hadîd, şedit olmak, teşhîz, imha olunmak, tünd olmak, künd zıddı. Tagallüb etmek” (LO, 230) > **keskinleş-** “keskin duruma gelmek” (TS, 1399), **keskinlet-** “keskin duruma getirmek” (TS, 1399)

kıglat- “fışkı ile gübreletmek; -at- sıçırtmak, tersletmek” (DLT II, 348-13) > **kıgıla-** hlk. “koyun, keçi, deve pislemek” (TS, 1405)

kılıçlan- “kılıç sahibi olmak” (DLT II, 267-15) > **kılıçlaş-** “kılıçla dövüşmek” (TS, 1408)

kırlan- “kırlaşmak, kıraçlaşmak, yerde çatlaklar ve hendekler meydana gelmek” (DLT II, 251-6) > **kırlaş-** (II) “kırsal duruma gelmek” (TS, 1419)

kirlüş- “kirlenmek, pislenmek” (EUTS, 111) > **kirlen-** “1. Kirli duruma gelmek, pislenmek. 2. Kadının ırzına geçilmek, iffeti bozulmak, lekelenmek. 3. Kadın aybaşı olmak. 4. mec. Onuru lekelenmek.” (TS, 1447), **kirlet-** “1. Kirli duruma getirmek, pisletmek. 2. Küçük veya büyük abdestini yapmak, pislemek. 3. Kadının ırzına geçmek, namusuna zarar vermek. 4. mec. Namusuna, onuruna zarar verecek bir suç yüklemek, lekelemek.” (TS, 1447)

kizleş- “birbirinden gizlemek” (DLT II, 224-8) > **gizlen-** “1. Kendi kendini gizlemek, saklanmak. 2. Gizlenilmek, gizli tutulmak.” (TS, 950), **gizlet-** “gizleme işini yaptırmak” (TS, 950)

koşulan- “koku hissetmek, koku almak” (YZ, 111v4) > **koklaş-** “1. Birbirini koklamak. 2. mec. Anlaşmak, birbirini sevmek.” (TS, 1458); **koklat-** “1. Koklama işini yaptırmak. 2. mec. Yararlandırmak, biraz vermek.” (TS, 1458)

kolaylat- “teshîl, tesyîr etmek, tehvîn, tesâhül, ihmal” (LO, 243) > **kolaylan-** “bir iş sonuna yaklaşmak, bitmek üzere olmak” (TS, 1461), **kolaylaş-** “1. Kolay duruma gelmek. 2. Engel ve güçlükler ortadan kalkmak.” (TS, 1461), **kolaylaştır-** “1. Kolay bir duruma getirmek, güçlükleri ortadan kaldırmak. 2. Bir işi sonuna yaklaştırmak” (TS, 1461)

kollat- “kollamak” (MBHKT, 64b-10) > **kollan-** “kollama işine konu olmak veya kollama işi yapılmak” (TS, 1463)

konuklaş- “birbirine konuk olmak” (DLT II, 258-8); **konuklan-** “izaz ve ikram edilmek” (TTS, 2645) > **konukla-** hlk. “1. Konuk olmak. 2. Yemeğe çağırarak.” (TS, 1476)

kopçalat- “kopça ile ilikletmek” (KAT, 666) > **kopçalan-** “kopça ile iliklenmek” (TS, 1480)

kovlaş- “dedikodu yapmak” (YZ, 37v7) > **kovla-** “dedikodu etmek” (TS, 1491)

köhnelen- “eskimek, yıpranmak” (NbDS, G339/14) > **köhneleş-** “köhne duruma gelmek” (TS, 1495)

kölüt- “gölgelemek, örtmek” (KTKT, Ünlü: 272r/9=026/189) > **gölgelen-** “1. Gölgeci duruma girmek. 2. mec. Buğulanmak. 3. mec. Değerinin bilinmesi engellenmek” (TS, 960)

köngülleş- “heveslenmek” (ME, 197-4); **köngüllet-** “heveslendirmek” (ME, 66-2) > **gönüllen-** “gücenmek, darılmak, alınmak” (TS, 966)

köşeklet- “deveyi yavrulattmak” (TTS, 2706) > **köşekle-** “hlk. Deve yavrulamak” (TS, 1506)

közleş- “görme işinde –gözlemekte- yarış etmek” (DLT II, 224-13) > **gözlen-** “gözleme işi yapılmak veya gözleme işine konu olmak”; **gözlet-** “gözleme işini yaptırmak” (TS, 986)

közlen- “(ateş) közlenmek” (SSGT, 257/13) > **közleş-** “köz durumuna gelmek” (TS, 1510)

kullan- “kul, köle edinmek” (KTKT, Ünlü: 267r/6=026/022) > **kullaş-** “kul durumuna gelmek” (TS, 1522)

kurnazlan- “kendini kurnaz göstermek” (TTS, 2739) > **kurnazlaş-** “kurnazca davranmak, kurnazlık etmek” (TS, 1532)

küçlet- “güçlendirmek” (ŞHD, 58a-12) > **güçlen-** “güçlü duruma gelmek, kuvvetlenmek” (TS, 995)

küçüklet- “küçültmek, tasgîr” (LO, 259) > **küçükleş-** “değerini yitirmek” (TS, 1553)

küflet- “küf tutturmak, rutubetli bir yerde bırakıp küf tutmasına sebep olmak” (KAT, 697) >

küflen- “1. Küf oluşmak. 2. mec. Zamanı geçmek, köhneleşmek. 3. mec. Çalışma fırsatı bulamayarak özelliklerini veya yeteneğini yitirmek” (TS, 1555)

günüleş- “birbiriyle rekabet etmek” (TTS, 1878) > **günülen-** “günüleme işi yapılmak” (TS, 1009)

lağablan- “takma ad ile adlanmak” (ME, 167-2) > **lakap takmak** “bir kimseye onun bir özelliğini belirtecek bir ad vermek” (TS, 1572)

mayalat- “bekletip, eskitip arttırmak, mayalandırmak” (LO, 275) > **mayalandır-** “mayalanmasını sağlamak” (TS, 1637), **mayalan-** “mayanın etkisiyle ekşiyip kabarmak” (TS, 1637) bk. *mâyelen-*

mekānlan- “mekân tutmak” (MR, 277b/9) > **mekân tutmak** “bir yere yerleşmek” (TS, 1645)

minelen- “minekârî nakşolunmak” (KAT, 802), **minelet-** “mine yaptırmak, minekârî naksettirmek” (KAT, 802) > **minele-** “mine ile süslemek” (TS, 1686)

miskinen- “fakir ve biçare veya âciz ve dermânde olmak, acze duçar olmak” (KAT, 805) > **miskinleş-** “uyuşuk, tembel duruma gelmek” (TS, 1690)

münğlan- “dert yanmak” (ME, 120-2) > **bungunlaş-** “sıkıntılı duruma gelmek” (TS, 413)

mührelen- (<Fa. mühre+le-n-) “mührelenmek, mühre ile kağıda vs. cila verilme, düzeltilmek” (TM, 130b-9), **mührelet-** “kapatmak, örtmek” (NbDS, G.342/5) > **mührele-** “esk. Kağıdı mühre ile cilalamak, parlatmak, düzeltmek” (TS, 1724)

müşküllen- “güç ve müşkül olmak” (KAT, 879) > **müşkülleş-** “müşkül duruma girmek, güçleşmek, zorlaşmak” (TS, 1735)

nallat- “nal taktırmak” (KAT, 902) > **nallan-** “nallanma işine konu olmak” (TS, 1748)

oklaş- “ok atışmak” (ME, 206-6) > **oklan-** “okla vurulmak” (TS, 1791)

ortalan- “yarıya gelmek, yarılanmak” (YE, 63r3) > **ortala-** “1. Ortasını bulmak, ortasına varmak. 2. Futbolda topu kale ağzındaki arkadaşlarına havadan göndermek” (TS, 1817), **ortalat-** “ortalama işini yaptırmak” (TS, 1817)

otalan- “ilâçlanmak, tedavi olunmak” (TTS, 3025) > **otala-** “hlk. 1. Zehirlemek, ağılamak. 2. Otamak” (TS, 1821)

öfkeleş- “biribirine öfkelenmek” (ME, 108-8) > **öfkelen-** “öfkelenmek işi” (TS, 1838)

öğütleş- “öğütleşmek” (ME, 109-8); **öğütlen-** “öğüt verilmek” (HTKT, 535b/4=65/2); **öğütlet-** “öğüt vermek” (EATKT, 492a/1) > **öğütte-** “birine bir şeyi yapmasını veya yapmamasını söylemek, nasihat etmek” (TS, 1841)

özlen- “özleşmek, öz hale gelmek, koyulaşmak” (TTS, 3168) > **özleş-** “1. Öz durumuna veya özlü bir duruma gelmek. 2. Arılaşmak. 3. hlk. Tahıl olgunlaşmak” (TS, 1870)

paklat- “tathîr ettirmek, temizletmek” (KAT, 954) > **pakla-** “arıtmak” (TS, 1876), **paklan-** “temizlenmek” (TS, 1876)

pırlaş- “pırlayıp uçuşmak” (TTS, 3196), **pırlan-** “kuş yavrusu emeklemek” (LO, 315) > **pırıla-** “1. Kuş, herhangi bir şeyden ürküp uçmak. 2. İnsan, bulunduğu yerden koşarak hemen uzaklaşmak” (TS, 1921)

pāyindānlan- “ebedîleşmek”(KKMU, 84b/2) > **payidar kalmak (veya olmak)** “kalmak, yok olmamak, yaşamak” (TS, 1903)

paylan- “kendine hisse çıkarmak” (TTS, 3182) > **paylaş-** “1. Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek. 2. mec. Benimsemek, onaylamak” (TS, 1903)

paylat- “tekdir ve ta’zîr ettirmek” (KAT, 963) > **payla-** “birine kusurundan ötürü sert sözler söylemek, azarlamak” (TS, 1903), **paylan-** “paylama işi yapılmak” (TS, 1903)

pelteklen- “Peltek söylemek, peltek gibi telâffuz etmek. mec. Ziyade telâştan dil dolaşmak, doğru söyleyememek.” (KAT, 965) > **peltekleş-** “peltek duruma gelmek” (TS, 1908)

peyleş- “pazarlıkta uyuşup bayi ile müşteri beyninde emniyet hasıl olmak için tarafeynden pey verilip alınmak” (KAT, 971) > **peyle-** “1. Bir şeyi önceden kendine ayırtmak. 2. Temin etmek, sağlamak. 3. Ismarlamak” (TS, 1920), **peylen-** “peyleme işi yapılmak” (TS, 1920)

pıhtılat- ft. ve: pıhtılaştırmak (KAT, 971) > **pıhtılan-** “içinde pıhtılar olmak” (TS, 1920), **pıhtılaş-** “pıhtı durumuna gelmek” (TS, 1920), **pıhtılaştır-** “pıhtı durumuna getirmek” (TS, 1921)

pusulan- “sinip saklanmak” (TTS, 3205) > **pusula-** “pusu konumuna veya durumuna getirmek” (TS, 1953)

rağbātlaş- “rağbet edişmek” (ME, 197-4), **rağbetlen-** “istemek” (NF, 354-1) > **rağbet etmek (veya göstermek)** “istemek, beğenmek, istekle karşılamak” (TS, 1960)

rahātlan- “rahat etmek” (ME, 192-4) > **rahatlat-** “rahatlamasını sağlamak, ferahlatmak” (TS, 1961); **rahatsızlan-** “sağlığı bozulmak, hastalanmak, rahatsız olmak” (TS, 1961)

sabunlat- “sabunla yıkamak, sabun sürdürmek” (KAT, 1008) > **sabunlan-** “sabunlama işi yapılmak” (TS, 1997), **sabunlaş-** “sabun durumuna gelmek” (TS, 1997)

sağlamlan- “Daha fasihi: sağlanmak. bk. *sağlan-*” (KAT, 1014) > **sağlamlaş-** “sağlam duruma gelmek” (TS, 2006), **sağlamlaştır-** “sağlam bir duruma getirmek, pekiştirmek” (TS, 2006)

saklaş- “saklaşmak, gizlenmek” (DLT II, 216-5)/ **sa:kläş-** “birlikte saklanmak” (HŞ, 4041) > **saklan-** “1. Kendini saklamak, gizlenmek. 2. Saklama işi yapılmak. 3. Niteliğini yitirmemesi için korumak” (TS, 2015), **saklat-** “saklama işini yaptırmak” (TS, 2015)

sarplan- “doğumda güçlük çekmek” (TTS, 3322) > **sarplaş-** “sarp bir duruma girmek” (TS, 2040)

sayıklaş- “birlikte sayıklamak” (TTS, 3350) > **sayıkla-** “1. Uykuda veya bir hastalığın verdiği dalgalılık sırasında anlamsız, tutarsız sözler söylemek. 2. mec. İsteddiği, özlediği bir şeyden sürekli söz etmek” (TS, 2049)

şaykallan- “cilalanmak” (TM, 46a-11) > **saykalla-** “saykal kullanarak parlatmak, cilalamak” (TS, 2050)

sektelet- “durdurmak” (BH, 8B/9) > **sekteye uğratmak** “kesmek, kesintiye uğratmak” (TS, 2059)

sepilet- “deriyi tabaklatmak” (TTS, 3387) > **sepilen-** “sepileme işi yapılmak, tabaklanmak” (TS, 2068)

sıklan- “müte’âkib olmak, te’âkub etmek” (LO, 342) > **sıklaş-** “sık duruma gelmek veya sıkça ortaya çıkmak, sık görülmek” (TS, 2094)

şıralaş- “sıralanmak” (EATKT, 565b/7) > **sıralan-** “1. Sıra oluşturacak biçimde yer almak. 2. Sıraya, düzene konulmak” (TS, 2099); **sıralat-** “sıralama işini yaptırmak” (TS, 2099)

sırlat- “sırlatmak” (DLT II, 346-8) > **sırlan-** “sırlama işi yapılmak” (TS, 2101)

soguklan- “soğuk bulmak veya soğuk saymak” (DLT II, 267-2) > **soğuklaş-** “1. Soğumak. 2. mec. İlgisiz, isteksiz, soğuk davranmak. 3. mec. Bir şey sevimsiz bir durum almak” (TS, 2130)

sünnetlen- “sünnet edilmek” (İM, 89a/4) > **sünnet olmak** “sünnet edilmek” (TS, 2181); **sünnetle-** “hık. Tabaktaki yemeği sıyrıp bitirmek” (TS, 2181)

şorlat- “şırılatmak; fışkırtmak; şarıl şarıl, şorul şorul aktırmak” (DK, 53-9-10) > **şorla-** “su vb. “şor” diye ses çıkararak akmak” (TS, 2230)

şükrlen- “şükredilmek” (İM, 91b/1) > **şükretmek** “1. Tanrı’ya minnet duygusunu sunmak, şükreylemek. 2. Bir kimseye minnet duymak, gönülden borçlu olmak” (TS, 2233)

ta‘āmlan- <Ar.+T. “yemek yemek, rızıklanmak” (MR, 81a/5) > **taam etmek** “yemek yemek” (TS, 2235)

takdırlan- “takdir edilmek” (MBHKT, 149a-6=20/40) > **takdir etmek (veya eylemek)** “1. beğenmek. 2. önemini, gerekliliğini, değerini anlamak” (TS, 2247)

talablan- “istekte bulunmak” (AK, 59b. 1328-1329) > **talep etmek** “istemek, istekte bulunmak” (TS, 2254)

talatlan- “yağmalanmak, yağma edilmek” (TTS, 3705) > **talatla-** “dağıtmak” (TS, 2254)

tamaşalandı “tamaşa etti” (Kİ, 97) > **temaşa etmek** “seyretmek, bakmak” (TS, 2315)

tamlat- “tamamlatmak” (ZD, 354) > **tamla-** “1. Tamlama oluşturmak. 2. Tamamlamak” (TS, 2258)

tanelet- ya **tanelendir-** “tane tane ettirmek” (KAT, 1162) > **tanele-** “tanelerini ayırmak” (TS, 2260), **tanelen-** “1. Tanelere ayrılmak. 2. Taneler oluşmak” (TS, 2260)

tanuqlat- “kanıtlanmasını sağlamak, kanıtlatmak, tanıtlatmak, ispat ettirmek” (AY, III.3b.18) > **tanıkla-** “bir iddiayı tanıkla desteklemek, tanık göstermek” (TS, 2261)

tañlaş- “şaşmak, taaccüp etmek” (DLT III, 398-17), **tañlat-** “danlatmak, şaşırtmak” (DLT II, 359-2), **dañlan-** (**tañlan-**) “şaşılmak” (TTS, 1003), **dañlaş-** (**tañlaş-**) “hep birden hayrette kalmak” (TTS, 1003) > **tanla-** hlk. “şaşmak, şaşırmak” (TS, 2264)

taraklan- “1. Tarakla tesviye olunmak. 2. Tathîr ve tasfiye olunmak.” (KAT, 1165), **taraklat-** “1. Bahçe topraklarını tarakla düzelttirmek. 2. Havuz ve nehir ve liman vesairenin dibini ayıklatmak.” (KAT, 1165) > **tarakla-** “1. Bağ, bahçe toprağının yüzünü tarakla düzeltmek. 2. Gereksiz maddelerden ayıklamak amacıyla araç geçirmek, taramak. 3. Yıllankavi çizgilerle boyamak. 4. Tarar gibi yapmak” (TS, 2268)

taşlat- “taşlatmak; taşraya yollamak” (DLT II, 343-10) > **dışlan-** “dışarıda tutulmak, bir yere veya topluluğa alınmamak” (TS, 654)

tavlat- “tav verdirmek, su serptirmek, ıslattırmak” (KAT, 1178) > **tavlan-** “1. Tavlama işi yapılmak. 2. Hayvan semirmek, şişmanlamak” (TS, 2288), **tavlandır-** “1. Tavlanmasını sağlamak. 2. Hayvanı semirtmek, şişmanlatmak. 3. mec. Beslemek” (TS, 2288)

tayaqlat- “dövdürmek” (KE, 91r14) > **dayak atmak** “dövmek, sopa ile dövmek” (TS, 600)

terkîblen- “Salât-ı hamse kim terkîblenmiş tâc-ı devletdür / ‘Atâ kıldı o gice kullarına Hazret-i Mevlâ” (NAD, K.1/76) > **terkip etmek** “birleştirmek, bir araya getirmek” (TS, 2331)

terlen- “terlemek” (DLT II, 242-26) > **terlet-** “1. Terlemesine sebep olmak. 2. mec. Sıkıntıya düşürmek, çokça yormak” (TS, 2331)

tikirleş- “yuvarlanmak, çevirilenmek, döndürülmek, devr olmak” (ŞSL, 274) > **tekerlen-** “1. Yuvarlanmak, dönmek. 2. mec. Durumu bozulmak, kötüye gitmek. 3. mec. Uğraşmak, peşinde koşmak, yuvarlanıp gitmek” (TS, 2303)

tilkülen- “tilkilik etmek, yaltaklanmak” (DLT III, 202-22) > **tilkileş-** “kurnazlaşmak” (TS, 2356)

tñlaş- “dinlemekte yarış etmek” (DLT III, 398-16) > **dinlen- (II)** “1. Dinleme işine konu olmak. 2. Önemsenmek, öğüdü yerine getirilmek.” (TS, 672), **dinlet-** “dinlemesini sağlamak, söz geçirmek” (TS, 672)

tezlet- “acele etmek” (KK, 81b/8) > **tezleş-** “çabukluk kazanmak, çabuklaşmak” (TS, 2345)

topallan- “topal olmak, bir ayağı sakat olmak” (KAT, 1237) > **topalla-** “1. Bacağındaki sakatlık sebebiyle seker gibi veya iki adımda, bir yana eğilerek yürümek. 2. mec. İşler gerektiği gibi yürümek, aksamak.” (TS, 2366)

tuzlat- “tuzlatmak” (DLT II, 342-11) > **tuzlan-** “tuzlama işi yapılmak” (TS, 2395)

uçuzlan- “ucuz bulmak, ucuz saymak” (DLT I, 292-20) > **ucuzlat-** “1. Fiyatını indirmek. 2. mec. Kolaylıkla elde edilir duruma getirmek” (TS, 2406)

ufalat- ft. bk *ufaltmak*. (KAT, 1255) > **ufala-** “1. Kırarak, ovarak veya ezerek ufak parçalara ayırmak. 2. *argo* Hırpalamak” (TS, 2409), **ufalan-** “ufalama işi yapılmak, ufak parçalara ayrılmak” (TS, 2409) bk. *ufakla*

uğurlan- “soyulmak” (KFT, 289b/17), **uğurlat-** “çaldırmak, oğurlatmak” (KG, 77a.5) > **uğrula-** esk. “hırsızlıkla ele geçirmek, çalmak, sirkat etmek” (TS, 2411) bk. *oğurla-*.

ululat- “büyütmek” (TTS, 3954) > **ulula-** “1. Ağırlamak. 2. Ulu tutmak, ulu saymak” (TS, 2414), **ululan-** “1. Ululamak işi yapılmak. 2. Büyüklenmek, kibirlenmek” (TS, 2414), **ululaş-** “ulu duruma gelmek” (TS, 2414)

urlan- “şişip tümsek olmak, yumrulanmak, ur hasıl olmak” (LO, 396) > **urlaş-** “ur durumuna gelmek” (TS, 2420)

uslat- “Te’ dip etmek, uslanmak, akıl başa gelmek, terbiye olmak, hilm gelmek. Kesb-i rüşd ve sükûn” (LO, 396) > **uslandır-** “uslanma işini yaptırmak” (TS, 2421), **uslan-** “1. Yadırganan, ayıplanan davranışlardan vazgeçmek, davranışlarına düzen vermek. 2. Herhangi bir olaydan ders almak, aklı başına gelmek” (TS, 2421)

uyuklan- “uyuklamak, uyumak (KF)” (KıpçTS, 296); **uyuklaş-** “uyuklamak (TZ)” (KıpçTS, 296); **uykulat-** “uyutmak, aldatmak” (RSL, A723a21) > **uyukla-** “oturduğu yerde hafif uykuya dalmak, ımızganmak” (TS, 2430)

uzurlan- “özür beyan etmek, özür dilemek” (MBHKT, 195a-2=30/57) > **özür dilemek** “1. Özrünü ileri sürerek bir işi yapmayı istememek, bir işten bağışlanmasını istemek. 2. Yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını istemek” (TS, 1872)

üçlen- “üç olmak, üçlenmek” (DLT I, 256-23) > **üçleş-** “üçe çıkmak, bir veya ikiyken üç olmak” (TS, 2443)

ünleş- “çağrışmak” (ME, 197-1) > **ünlen-** “1. Çağrılmak, yüksek sesle bildirilmek. 2. Ün sahibi olmak, ün kazanmak, meşhur olmak.” (TS, 2447), **ünlet-** “bağdırtmak, çağdırtmak” (TS, 2447)

va’dalaş- “birbirine vaadde bulunmak, karşılıklı söz vermek” (MBHKT, 18a-5=2/235) > **vadetmek** “1. Bir işi yerine getireceğine söz vermek. 2. Davranışıyla, tutumuyla bir işi yapacağı duygusunu uyandırmak, umut vermek” (TS, 2463)

vatanlan- “vatan edinmek” (MR, 45a/19) > **vatan tutmak** “yurt edinmek” (TS, 2473)

yağmalaş- “yağmalamak” (TİKT, 37b/15) > **yağmalan-** “yağma edilmek” (TS, 2502),
yağmalat- “yağmalama işini yaptırmak” (TS, 2502)

yaklan- “yaklaşmak” (DK, 132-3) > **yaklaş-** “1. Arada az bir aralık kalacak biçimde ilerlemek, aradaki uzaklığı azaltmak veya büsbütün ortadan kaldırmak için ileri gitmek. 2. Benzemek, andırmak, uygun olmak. 3. Bir konuyu, bir sorunu ele alarak değerlendirmek. 4. Yakınlaşmak” (TS, 2509)

yalğuzlan- “yalnız kalmak” (ME, 215-4) > **yalnızlaş-** “yalnız duruma gelmek, tenhalaşmak” (TS, 2515)

yanlaş- “yaklaşmak, yanaşmak” (TTS, 4290) > **yanla-** “1. Yana yatmak, yana dönmek. 2. Yanından geçmek. 3. mec. Çalışıp yorulmadan başka birisinden geçinmek.” (TS, 2522-2523)

yardımlan- “yardımını görmek, faydalanmak” (TTS, 4343) > **yardımlaş-** “karşılıklı yardımda bulunmak” (TS, 2536)

yarımlan- “yarımlanmak” (DLT III, 115-18) > **yarımla-** “bir işin yarısını yapmak, yarılamak” (TS, 2539)

yarulaş- “(İkiye) üleşmek, paylaşmak” (ME, 116-5) > **yarılan-** “yarısına varılmak” (TS, 2538)

yavuklaş- “nām-zed itmek, yār olmak, yavuklamak, teḳarrüb itmek, yakın” (ŞSL, 622) > **yavuklan-** hlk. “biriyle nişanlanmak” (TS, 2553)

yawganlan- “yavan bulmak” (DLT III, 116-27) > **yavanlaş-** “1. Yavan duruma gelmek. 2. Yozlaşmak” (TS, 2552)

yeğinlen- “galip duruma yükselmek, üstün gelmek” (TTS, 4480) > **yeğinleş-** “1. Güç duruma gelmek, şiddetlenmek. 2. mec. Üstün duruma gelmek” (TS, 2565)

yeğnilen- “tahfif vermek, saymayıp tahkir etmek, tevkîr zıddı” (LO, 420) > **yeğnile-** “hlk. Önemsememek, hafifsemek” (TS, 2565)

yêrlen- “yerleşmek, ikâmet etmek” (KE, 107v21) > **yerleş-** “1. Yerine iyice oturmak, yerinde sabit olmak. 2. Yer bulup oturmak. 3. Çalışmak üzere bir iş yerine başlamak. 4. Bir yerde oturmaya, yaşamaya başlamak. 5. Eşyayı yerli yerine koymak. 6. Rahat bir biçimde oturmak.

7. Yaygın duruma gelmek, tutunmak. 8. mec. Alışılmak, kullanılır olmak. 9. Sınav sonucuna göre herhangi bir eğitim kurumunda okumaya hak kazanmak, okumaya başlamak” (TS, 2580)

yıllat- “bir sene veya senelerce saklayıp eskitmek” (KAT, 1332) > **yıllandır-** “yıllanma işini yaptırmak” (TS, 2594), **yıllan-** “1. Üzerinden bir veya daha çok yıl geçmek. 2. Bir yılını doldurmak” (TS, 2594)

yıraklan- “uzak bulmak” (DLT III, 115-7) > **ıraklaş-** “uzaklaşmak” (TS, 1124)

yoğunlat- “kemale erdirmek, kalınlaştırmak” (TTS, 4634) > **yoğunlaş-** “1. Yoğun duruma gelmek, tekâsüf etmek, konsantre olmak. 2. mec. Bütün dikkatini bir konu üzerinde toplamak” (TS, 2599), **yoğunlaştır-** “yoğun duruma getirmek, teksif etmek” (TS, 2599)

yoksullan- “yoksullanmak, fakirleşmek (TZ)” (KıpçTS, 326) > **yoksullaş-** “yoksul duruma gelmek, fakirleşmek” (TS, 2601)

yorgalat- “koşturmak, eştirmek” (TTS, 4671) > **yorgala-** “at yorga yürüme, yorga gitmek” (TS, 2607)

yumşaklan- “yumuşamak, yaltaklanmak” (DLT III, 116-19) > **yumuşaklaş-** “yumuşak bir duruma gelmek, yumuşamak” (TS, 2616)

yurtlat- “yurt sahibi yapmak” (ŞT, 100a-18) > **yurtlan-** “bir yeri yurt edinmek, yurt sahibi olmak” (TS, 2618)

zâğlan- “bilenmek, keskinletilmek” (BkD, Mtl 9) > **zağla-** hlk. “bilemek” (TS, 2640)

zamklat- “zamk suyu sürdürmek veya onunla yapıştırtmak” (KAT, 1351) > **zamklan-** “zamklama işine konu olmak” (TS, 2643)

ziyānlan- “zarar uğramak” (EATKT, 47b/1) > **ziyan etmek** “1. Yersiz, boş yere harcamak. 2. Zarara uğratmak” (TS, 2662)

ziyaretleş- “ziyaret etmek, karşılıklı ziyarette bulunmak” (KT, 56/7) > **ziyaret etmek** “1. Birini görmeye gitmek. 2. Bir yeri görmeye gitmek” (TS, 2662)

zorlat- “zoraki birisinden bir şeyi aldirmek, zor verdirmek” ŞSL (ÇTS, 1283) > **zorlan-** “zorlama işi yapılmak” (TS, 2664), **zorlaş-** “zor duruma gelmek, güçleşmek” (TS, 2664)

2.8. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Birlikte Günümüzde de Kullanımını Devam Ettiren +IA-n- Ekli Yapılar

acılan- “bed-hû olmak, şiddet etmek, sertleşmek, kesb-i merâret” (LO, 4) > **acılan-** “1. Tadı acı olmak, acılaşmak. 2. mec. Acılı durumda olmak, üzüntüye kapılmak, üzülmek.” (TS, 10)

awlan- “avlanmak” (DLT I, 298-7) > **avlan-** “1. Avlama işine konu olmak. 2. Ava gitmek, ava çıkmak, av için dolaşmak” (TS, 191)

ayağlan- “ayaklanmak” (FK, 624/2) > **ayaklan-** “1. Çocuk yürümeye başlamak. 2. Hasta iyileşip yürüyebilir duruma gelmek. 3. Ayağa kalkıp gitmeye davranmak. 4. mec. Toplu bir biçimde zor ve şiddet kullanarak devlet güçlerine karşı gelmek, başkaldırmak, isyan etmek. 5. mec. Uyanmak, uyanıp kalkmak.” (TS, 198)

ayrılan- “ayrılmak” (TTS, 338) > **ayrılan-** “ayrı duruma gelmek” (TS, 210)

agalan- “ağa tavrı takınarak çalım yapmak” (ZD, 2345) > **ağalan-** “ağa tavrı takınarak çalım yapmak” (TS, 38)

ağıllan- “hâlelenmek” (Kİ, 8) > **ağıllan-** “1. Toplanıp bir arada durmak. 2. Çevresinde ağıl denen hale oluşmak, halelenmek” (TS, 40)

agırlan- “ağırlanmak, ikram edilmek; pahalı bulunmak” bk. ağırlal- (DLT I, 291-21, 291-24) > **ağırlan-** “ağırlama işine konu olmak” (TS, 42)

ağlan- “için için ağlamak” (TTS, 48) > **ağlan-** “ağlama işi yapılmak” (TS, 50)

ağırşaklan- “yumrulaşmak” (ME, 85-4) > **ağırşaklan-** “ergenlik döneminde çıbanda veya memede ağırşak biçiminde bir tümsek oluşmak.” (TS, 43)

aqlan- “temizlenmek” (KF) (KıpçTS, 5) > **aklan-** “1. Ak olmak temizlenmek. 2. huk. Hakkında dava açılan sanık, yargılama sonunda suçsuz bulunmak, temize çıkmak, beraat etmek. 3. huk. Kooperatif, şirket, dernek vb. kuruluşların faaliyetleri ve harcamaları genel kurulca uygun bulunmak.” (TS, 70)

alacalan- “(meyve için) yetmeye başlamak” (TN, 28b.13) > **alacalan-** “Alaca bir duruma gelmek. 2. mec. Herhangi bir heyecan dolayısıyla benzi kızarıp bozarmak, renkten renge girmek. 3. hlk. Eriyen karlar arasından yer yer toprak görünmek.” (TS, 81)

alavlan- “harâretlenüb iltihâb itmek. hiddet ve gâzab ile nehîb itmek” (ŞSL, 54) > **alevlen-** “1. Yanmaya başlamak. 2. Sıcaklığı artmak. 3. Heyecanlanmak. 4. mec. Şiddeti artmak. 5. mec. Öfkelenmek.” (TS, 91)

alazlan- “ateşten, kan hararetinden vücutta kızılık peyda olmak” (LO, 14) > **alazlan-** “hlk. 1. Alazlama işine konu olmak. 2. İnsan derisinin üstünde kızılık veya kızıl lekeler belirmek.” (TS, 85)

alkışlan- “el çırpımlarla takdir ve tahsîn olunmak, böyle bir nümayişe nail ve mazhar olmak.” (KAT, 50) > **alkışlan-** “alkışlama işine konu olmak” (TS, 97)

almazlan- “almaktan çekinmek” (TTS, 110) > **almazlan-** “almak istememek” (TS, 104)

aralan- “1. (Zaman) Arası kesilmek, arası açılmak, araya fasıla girmek. 2. Ayrılmak, uzaklaşmak” (TTS, 184) > **aralan-** “1. Biraz açılmak, aralık olmak. 2. Araya zaman girmek. 3. Gitmek, uzaklaşmak, yanından ayrılmak.” (TS, 143)

arığlan- “temizlenmek (Allah’ın katında)” (KTKT, Kök: 131v/9=007/206) > **arılan-** “arılaştırmak” (TS, 149)

arkalan- “arka –yani yardımcı- sahibi olmak; bir şeye sırtını vermek, dayamak” (DLT I, 297-4, 297-6) > **arkalan-** “kendisine yardım edilmek, destek olunmak” (TS, 153)

‘arlan- “utanmak” (ME, 184-1) > **arlan-** “utanmak” (TS, 154)

arsızlan- “arsızlık etmek, arsızca hareket etmek, reddolunarak kovulduğu hâlde yine utanmaksızın müracaat etmek.” (KAT, 66) > **arsızlan-** “arsızlık etmek” (TS, 157)

arzulandur- “hırslandırmak, arzulandırmak.” (MBHKT, 44b-1=4/120) > **arzulan-** “istenmek, kendisine istek duyulmak” (TS, 161)

assılan- (**asılan-**) “faydalanmak, istifade etmek, kâr etmek” (TTS, 253) > **asılan-** “bir şeyden yarar sağlamak, intifa etmek.” (TS, 164)

aşılan- “1. Çiçek illetine karşı vurulmak, telkîh-i cederî icra olunmak. 2. Ağaca aşısı vurulmak. 3. Aşısı ile telkih olunmuş gibi temasla ve diğer suretle geçip sirayet etmek.” (KAT, 74) > **aşılan-** “aşılama işine konu olmak” (TS, 175)

ateşlen- “Ateş almak, tutuşmak. mec. 1. Ziyade kızmak, pürhiddet olmak. 2. Kesb-i şiddet etmek, azmak.” (KAT, 77) > **ateşlen-** “1. Ateşleme işine konu olmak. 2. Vücut ısısı artmak. 3. mec. Coşmak, kızışmak, şiddetlenmek.” (TS, 183)

atlan- “Meçhul sigasında. At gibi olup şaha kalkmak, şahlanmak, at temellük etmek, ata binmek, ata binenlerden olup kibar olmak, bir şeyi sehven geçmek; geçirip aşırarak, savmak.” (LO, 27) > **atlan- (II)** “atlama işi yapılmak” (TS, 186)

a:tlan- “ad verilmek” (HŞ, 3297) > **adlan-** “1. Kendisine ad verilmek, isimlenmek. 2. Kötü ün kazanmak, isimlenmek.” (TS, 31)

atlan- “ata binmek” (ETYSVİ, 539) > **atlan- (I)** “Ata binmek. 2. At edinmek.” (TS, 186)

atlan- “ata binmek; ün kazanmak” (FK, 144/2) > **adlan-** “1. Kendisine ad verilmek, isimlenmek. 2. Kötü ün kazanmak, isimlenmek.” (TS, 31)

ayazlan- “gece açıkta kalmak, ayaz geçmek, işlemek” (LO, 30) > **ayazlan-** “ayazda bırakılıp soğumak” (TS, 201)

ayıblan- “kınanmak” (MBHKT, 70b-9=7/18) > **ayıplan-** “ayıplama işine konu olmak” (TS, 204)

aylan- “dönmek, daireler çizmek” (ME, 169-7) > **aylan-** hlk. “bir yerin çevresinde dolanmak” (TS, 206)

azarlan- “gücenmek, incinmek” (ME, 191-5) > **azarlan-** “paylanmak, kötü sözle karşılaşmak” (TS, 214)

babalan- “babalık taslamak, baba tavrı takınmak” (TTS, 357) > **babalan-** “1. Babaları tutmak, öfkelenmek. 2. argo Diklenmek, kabadayıcı davranmak” (TS, 220)

bağışlan- “bağışlanmak” (DLT III, 344-19) > **bağışlan-** “bağışlama işine konu olmak, affa uğramak, affedilmek, affolunmak” (TS, 229)

bağlan- “bağlanmak” (KB, 5928) > **bağlan-** “1. Bağlama işin konu olmak. 2. Sevmek, içten bağlı olmak. 3. Yalnızca belli bir işle uğraşmak. 4. Bir şey bir kimseye ayrılmak, tahsis edilmek. 5. Sözle veya yazılı olarak bir şeye bağlanmak, angaje olmak. 6. mec. Beklenen şey elde edilmez olmak. (TS, 230-231)

ballan- “koyulaşmak ve meyvenin usaresi çıkıp donmak, lüzûcet, ta'akkud, cıvıklaşmak, bal gibi azûbeti ziyade olmak, revaklanmak” (LO, 39) > **ballan-** “1. Bal bulaşmak, bal sürülmek. 2. mec. Tatlılaşmak, tatlanmak, olgunlaşmak” (TS, 246)

başaklan- “(Ekin) başak hasıl etmek, başak tutmak, bağlamak” (KAT, 107) > **başaklan-** “başak bağlamak, tutmak” (TS, 270)

başlan- “başlanmak” (EUTS, 35) > **başlan-** “1. Başlama işine konu olmak. 2. Baş oluşmak: Soğan başladı.” (TS, 276)

bazarlan- “alış veriş etmek” (TTS, 470) > **pazarlan-** “satışa sunulmak” (TS, 1904)

beklen- “kilitlemek, kapatmak” (KB, 2050) > **beklen-** “bekleme işine konu olmak” (TS, 296)

bellen- “bel ile işlenmek, kazılmak; Öğrenilmek, zapt ve hıfz olunmak.” (KAT, 118) > **bellen-(I)** “belleme (I) işine konu olmak, öğrenilmek”, **bellen- (II)** “belleme (II) işine konu olmak” (TS, 305)

beneklen- “Pul pul leke peyda etmek. Kumaşlar rutubetten, meyve kurakdan lekelenmek, yüz çillenmek. Abraş getirmek.” (LO, 49) > **beneklen-** “benek oluşmak” (TS, 307)

bereketlen- “bereketlenmek” (EATKT, 405a/2) > **bereketlen-** “çoğalmak, artmak” (TS, 312)

berelen- “1. Vurulmaktan çürümek, çürük ve bere peyda etmek. 2. (Meyve) bir şeye dokunmaktan vurulup bir tarafı zedelenmek.” (KAT, 122) > **berelen-** “bereli duruma gelmek” (TS, 312)

büyüklen- “büyüklenmek, böbürlenmek” (EATKT, 6a/3) > **büyüklen-** “kendini büyük göstermek, büyüklük taslamak, kibirlenmek, heyheylenecek” (TS, 428)

beslen- “beslenmek” (SSGT, 296/10) > **beslen-** “1. Kendini beslemek. 2. Besleme işine konu olmak.” (TS, 315)

beyazlan- “ağarmak, beyaz olmak” (KAT, 126) > **beyazlan-** “beyaz duruma gelmek, ağarmak” (TS, 321)

bıyıklan- “sinn erip çarebrû olmak” (LO, 53) > **bıyıklan-** “bıyığı çıkmak, bıyıklı duruma gelmek” (TS, 330)

biçeklen- “bıçak sahibi olmak” (DLT II, 265-12) > **bıçaklan-** “bıçaklama işine konu olmak” (TS, 327)

bilen- “bilenmek” (MM, 330/4) > **bilen-** “1. Bileme işine konu olmak, keskin duruma getirilmek. 2. mec. Bir işe yoğun bir biçimde hazırlanmak, konsantre olmak. 3. mec. Hırslanmak, aşırı derecede istemek” (TS, 336)

bilmezlen- “1. bilmezlikten gelmek, bilmez görünmek (BkD, G.73/1); 2. yapmacıktan görmezden gelmek (BkD, G.73/2) > **bilmezlen-** “bilmiyor gibi görünmek, bilmezlikten gelmek, tecahül etmek” (TS, 344)

bitlen- “bitlenmek” (TA, 41a/2) > **bitlen-** “üzerinde bit üremek” (TS, 364)

boğuzlan- “boğazı kesilmek, öldürülmek” (KTKT, Kök: 110r/3=006/145) > **boğazlan-** “boğazlama işine konu olmak veya boğazlama işi yapılmak” (TS, 371)

bollan- “bolalmak, tevessü, tevafür etmek, infisâh bulmak” (LO, 59) > **bollan-** “bol duruma gelmek, genişlemek” (TS, 375)

borçlan- “borca girmek, borca batmak, borçlu olmak” (KAT, 142) > **borçlan-** “1. Karşılığını sonra vermek şartıyla birinden para veya bir şey almak, istikraz etmek. 2. mec. Manevi bir yükümlülük altına girmek” (TS, 379)

boylan- “boy peyda etmek, uzanmak” (KAT, 145) > **boylan-** “boyu uzamak” (TS, 389)

böbürlen- “kurulup kabarmak, tebartum” (LO, 64) > **böbürlen-** “övünerek kabarmak, üstünlük taslamak, kurulmak” (TS, 395)

böceklen- *ekin böceklenmek* “bitlenmek, sûs peyda etmek” (LO, 65) > **böceklen-** “içinde veya üstünde böcek üremek” (TS, 396)

buğulan- “buharla örtülmek, buhardan bir perde tutmak” (KAT, 150) > **buğulan-** “üzerinde buğu oluşmak, buğu ile kaplanmak” (TS, 405)

bukağulan- “zincire vurulmak” (ME, 87-2) > **bukağulan-** “hayvanın ayağına bukağı takılmak” (TS, 406)

bulutlan- “hava kapanmak, kumaş lekelenmek, ayna dumanlanmak, küdüret gelmek, göz illet peyda etmek.” (LO, 69) > **bulutlan-** “1. Bulutlarla kaplanmak. 2. mec. Kederlenmek, hüznlenmek.” (TS, 412)

muştulan- “müjdelenmek, sevinmek” (ME, 209-8) > **müjdelen-** “muştulanmak” (TS, 1724)

butıklan- “budaklanmak, dallanmak” (KB, 3839) > **budaklan-** “budak sürmek, dallanmak” (TS, 402)

buzlan- “buzlanmak, buz tutmak” (SSGT, 219/7) > **buzlan-** “buzla kaplanmak, buz tutmak” (TS, 421)

bügülen- “tabiat üstü güç göstermek, büyülemek” (Üİ, 103a 4) > **büyülen-** “büyüleme işine konu olmak, efsunlanmak, afsunlanmak, sihirlenmek, avurtlanmak.” (TS, 429)

canlan- “canlanmak” (MT, 9b-13) > **canlan-** “1. Gücü artmak, diri duruma gelmek. 2. Depreşmek. 3. Geçmişte yaşanan bir olay veya durum yeniden hatırlanmak. 4. mec. Etkinliği artmak, hareketlilik kazanmak.” (TS, 443)

celvelen- “nâz ve işvede bulunmak, kurulmak” (KKMU, 51a/10) > **cilvelen-** “cilve yapmak” (TS, 466)

cerahatlan- “(Yara) cerahat bağlamak, irin tutmak, işlemeye başlamak” (KAT, 173) > **cerahatlen-** “yara irin toplamak” (TS, 455)

cesaretlen- “cesaret almak, cür’et peyda etmek, korku ve ihtiraz zail olup serbestlik gelmek” (KAT, 174) > **cesaretlen-** “yılgnılığı gitmek, yüreklenmek, yiğitlenmek” (TS, 456)

ceزالan- “ceza görmek, cezaya uğramak” (KAT, 176) > **ceزالan-** “cezaya çarpılmak” (TS, 459)

cilālan- (<Ar. cilā+lan-) “cila sürülmek, parlamak” (TM, 75b-6) > **cilalan-** “cilalama işine konu olmak” (TS, 465)

ciltlen- “(Kitaba) kap geçirilmek, teclid olunmak” (KAT, 181) > **ciltlen-** “ciltleme işi yapılmak” (TS, 466)

cüftlen- “evlenmek” (ME, 186-6) > **çiftlen-** “ikili duruma getirilmek” (TS, 544)

çabalaklan- “çabalamak” (TTS, 781) > **çabalan-** “çabalama işi yapılmak” (TS, 477)

çaklan- “çalkanmak” (DLT I, 513-7); **çalkalan-** “çalkalama işine konu olmak, dalgalanmak” (HD, 1985) > **çalkalan-** “1. Çalkalama işine konu olmak. 2. Dalgalanmak.” (TS, 488)

çapalan- “çapa ile kazılmak” (KAT, 194) > **çapalan-** “bir yer çapa ile kabartılmak” (TS, 494)

çapullan- “iğtinam, kabullenmek, kapıvermek, tu'me almak” (LO, 88) > **çapullan-** “bir yer soyulmak, yağmalanmak” (TS, 496)

çatallan- “1. İkiye ayrılıp çatal olmak, teşa''üb etmek. 2. mec. Meşkûk ve müşevveş olmak.” (KAT, 197) > **çatallan-** “çatal gibi ikiye ayrılmak” (TS, 502)

çavlan- “şanlanmak, şöhretlenmek, ün sahibi olmak” (KB, 740) > **çavlan-** “1. Gürültüsü çevreye yayılmak. 2. mec. Dillere düşmek, şüyü bulmak” (TS, 506)

çäçäklün- “çiçeklemek” (EUTS, 60) > **çiçeklen-** “1. Çiçek açmak, çiçek vermek, çiçekli duruma gelmek. 2. mec. Gelişmeye başlamak. 3. mec. Tazelenmek, gençleşmek.” (TS, 542)

çekirdeklen- “sebze kartlaşmak” (LO, 91) > **çekirdeklen-** “çekirdek bağlamak” (TS, 512)

çelpeklen- “çapaklanmak” (DLT II, 277-11) > **çapaklan-** “çapak oluşmak” (TS, 494)

çerezlen- “çerez yemek” (TTS, 861) > **çerezlen-** “1. Çerez türünden bir şeyler yemek. 2. mec. Bir şeyden biraz yararlanmak, çimlenmek.” (TS, 523)

çeşnilen- “şeyin lezzet-i mahsûsası, kıvam bulup gelmek” (LO, 94) > **çeşnilen-** “tadı yerine gelmek” (TS, 524)

çillen- “lekelenmek, bakır, canfes beneklenmek” (LO, 99) > **çillen-** “bitki köklerinde kılı andıran uzantılar çıkmak” (TS, 548)

çimlen- “(Tohum, çekirdek, bağ çubuğu vesaire) ekilip dikilmezden evvel muvakkaten toprak ya kum veya suyun içinde durdurulup filizlenmek” (KAT, 214) > **çimlen-** “1. Çimle kaplanmak. 2. Üzerinde çim bitmek. 3. mec. Yiyeceklerden azar azar alıp yemek. 4. Kendinin olmayan şeylerden biraz yarar sağlamak.” (TS, 548-549)

çirişlen- “çirişle yapıştırılmak” (KAT, 215) > **çirişlen-** “çiriş sürülmek” (TS, 550)

çivilen- “bent ettirmek, mih vurdurmak, bir yerde dernek edip çok gecikmek” (LO, 101) >

çivilen- “1. Çivi ile tutturulmak, mihlanmak. 2. mec. Bir yerde hareketsiz kalmak.” (TS, 552)

çöplen- “kuş gibi cüz'i kırıntı yemek, kanaatla geçinmek” (LO, 104) > **çöplen-** “1. Çeşitli yiyeceklerden azar azar yemek. 2. mec. Kendine açıktan ufak tefek çıkarlar sağlamak.” (TS, 566)

çöreklen- “kıvrılıp kangal olmak, yılan kat kat bükülmek, terahhi” (LO, 104) > **çöreklen-** “1. Yılan halka durumunda kıvrılıp toplanmak. 2. Çökmek, çömelmek. 3. Rahat bir biçimde yayılıp oturmak. 4. mec. Bir yerde, orada yaşayanları rahatsız etme pahasına sürekli kalmak, yerleşmek. 5. mec. Bir duyguyu güçlü ve sürekli olarak duymak.” (TS, 567)

çukurlan- “çukur durumuna girmek veya çukurlu olmak” (ZD, 2524) > **çukurlan-** “çukur durumuna girmek veya çukurlu olmak” (TS, 570)

çullan- “1. Çul örtünmek, çul ile örtülmek. 2. Bir şeyin üstüne çul gibi kapanmak, abanmak. 3. Cebretmek, musallat olmak.” (KAT, 221) > **çullan-** “1. Alta almak için birinin üzerine abanmak. 2. Birine beklemediği bir anda saldırmak. 3. mec. Birini bezdirecek, bıktıracak kadar üzerine gitmek.” (TS, 571)

dalgalan- “Talazlanmak, deryayı mütemevviç ve mükfehir, zahr, telâtum etmek, mevc vurmak, deniz cuş u huruşa gelmek. Dalga dalga lekelenmek, temevvüç” (LO, 108) > **dalgalan-** “1. Üzerinde dalga oluşmak. 2. Renk, ton değiştirmek. 3. mec. Hareketli olmak, kıpırdamak. 4. mec. Tutarlı olamamak, tutarlı davranışlarda bulunamamak.” (TS, 585)

dallan- “bir iş pürüzlenmek, eşkâl arız olmak, teşa'ub” (LO, 109) > **dallan-** “1. Dal vermek. 2. mec. Yayılmak, genişlemek. 3. mec. Bir iş, bir sorun karışık, güç bir duruma girmek.” (TS, 587)

debelen- “iki tarafa yuvarlanmak (İH)” (KıpçTS, 57) > **debelen-** “1. Bir acının etkisiyle veya bir baskıdan kurtulmak için çırpınmak. 2. Çırpınmak, tepinmek, kımıldanmak. 3. mec. Boşuna uğraşıp durmak.” (TS, 604)

demürlen- “1. Perçinlenmek, kenetlenmek. 2. Bukağılanmak” (TTS, 1077-1078) > **demirilen-** “demirleme işine konu olmak” (TS, 621)

densizlen- “tatsızlık, yolsuzluk etmek” (LO, 114) > **densizlen-** “densizlik etmek” (TS, 631)

depelen- “öldürülmek” (TİKT, 86a/15) > **tepelen-** “tepeleme işi yapılmak” (TS, 2325)

dertlen- <Fa. +T. “üzülmek, acı çekmek” (ŞD, G.CXXVII/4) > **dertlen-** “üzüntüye kapılmak, dertli duruma gelmek, kaygılanmak” (TS, 640)

dırlan- “münasebetsiz ve lüzumsuz çok sözler söyleyip muaccizlik etmek” (KAT, 251) >

dırlan- “herkesi tedirgin edecek, bezdirecek biçimde söylenmek” (TS, 652)

diklen- “batmak, ürpermek” (LO, 117) > **diklen-** “birine karşı ters bir davranışta bulunmak, karşı gelmek, kafa tutmak” (TS, 661)

dillen- “dili açılmak, söylemeğe başlamak” (TTS, 1156) > **dillen-** “1. Çocuk konuşmaya başlamak. 2. Konuşma yeteneği olmayan varlık konuşmak, dile gelmek. 3. Onaylanmayan bazı davranışlar yüzünden hakkında dedikodu yapılmak, dile düşmek.” (TS, 667)

duldalan- “iltica etmek, sığınmak, siper almak” (TTS, 1248) > **duldalan-** “korumak, siper altına girmek” (TS, 722)

dumanlan- “1. Dumanda durmak, dumandan kararmak. 2. Bulanmak, kararmak.” (KAT, 274) > **dumanlan-** “1. Dumanlı duruma gelmek. 2. mec. Sarhoş olmak. 3. mec. Bulanmak, karışmak.” (TS, 723)

durulan- bk. *durulmak* ; **durul-** “1. Süzülme, çökmek, durup tortusu dibe çökmek. 2. Meks ve karar olunmak, tavakkuf edilmek.” (KAT, 275) > **durulan-** “1. Yıkanmış şeyler duru sudan geçirilmek. 2. İnsan, yıkandıktan sonra bir daha temiz su dökünmek.” (TS, 726)

egelen- “eğe ile yontulmak, işlenmek” (TM, 34a-10) > **egelen-** “eğeleme işi yapılmak” (TS, 760)

evlen- “evlenmek” (ME, 177-8) > **evlen-** “erkek ve kadın, aile kurmak için yasya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek” (TS, 837)

edeblen- “utanmak, hayâ etmek, sıkılmak” (DK, 76-7) > **edeplen-** “uslanmak, ince ve terbiyeli olmak” (TS, 755)

e:derlen- “(at için) eyerlenmek” (HŞ, 2671) > **eyerlen-** “eyer vurulmak” (TS, 840)

efkârlan- “mağmum ve mükedder olmak, meraka dokunmak” (KAT, 287) > **efkârlan-** “tasalanmak, kaygılanmak, üzülmek” (TS, 758)

eglen- “oyalanmak, konaklamak, dinlenmek” (KE, 58r14) > **eglen-** “1. Neşeli, hoşça vakit geçirmek. 2. Bir kimsenin herhangi bir kusuru veya zayıf noktası ile alay etmek. 3. Bir yerde durmak, beklemek, tevakkuf etmek.” (TS, 763)

eklen- “eklenmek, bulaşmak, sürülmek” (DK, 146-1) > **eklen-** “1. Ekleme işi yapılmak. 2. Ekle tamamlanmak” (TS, 767)

ellen- “el ile kurcalanmak, kovulmak, matrûd, merdûd olmak” (LO, 134) > **ellen-** “bir şeye elle dokunulmak” (TS, 789)

esaslan- “1. Temelleşmek, teessüs etmek. 2. Sağlamlaşmak. 3. Tahakkuk etmek.” (KAT, 311) > **esaslan-** “1. Temeli sağlamlaşmak, temelleşmek. 2. Kökleşmek.” (TS, 814)

eşlân- “sahip çıkılmak, yardım edilmek” (KTKT, Ünlü: 237r/5=021/043) > **eşlen-** “eşleme işine konu olmak” (TS, 826)

etlen- “etlenmek, şişmanlamak” (DLT I, 256-9) > **etlen-** “şişmanlamak, semirmek” (TS, 831)

eylan- “eglenmek, mülâtafa, mülâ‘abe etmek, eldemek” (ŞSL, 134) > **eğlen-** “1 Neşeli, hoşça vakit geçirmek. 2. Bir kimsenin herhangi bir kusuru veya zayıf noktası ile alay etmek. 3. Bir yerde durmak, beklemek, tevakkuf etmek.” (TS, 763)

ezberlen- “ezber öğrenilmek, hıfzolunmak” (KAT, 323) > **ezberlen-** “ezberleme işi yapılmak” (TS, 842)

fâyidelen- “yararlanmak, istifâde etmek, kazanç sağlamak” (GT, 27a-14) > **faýdalan-** “yararlanmak” (TS, 855)

ferahlan- “ferahlanmak” (YZ, 111v4) > **ferahlan-** “rahatlamak, üzüntü veya sıkıntısı kalmamak, açılmak, genişlemek” (TS, 861)

fırçalan- “fırça ile temizlenmek” = *ft.* Kendi esvabını fırça ile temizlemek” (KAT, 344) >

fırçalan- “1. Fırça ile ovulmak, düzgünleştirilip parlatmak veya temizlenmek. 2. mec. Çok azarlanmak.” (TS, 868)

filizlen- “Yeşermek, sürmek, çimlenmek, intâş, ifrâh. *Çıban filizlenmek.*” (LO, 147) > **filizlen-** “1. Bitki filiz vermek. 2. mec. Gelişmeye, büyümeye başlamak.” (TS, 877)

gayretlen- “gayretlenmek, çalışıp çabalamak” (KE, 140v14) > **gayretlen-** “çalışma isteği duymak veya çalışma isteği artmak” (TS, 907)

gâzablan- “öfkelenmek, sinirlenmek” (NF, 343-3) > **gazaplan-** “öfkelenmek, kızmak” (TS, 908)

gazellen- “yapraklar kuruyup dökülmek” (LO, 152) > **gazellen-** “hlk. 1. Ağaç yapraklarını dökmek. 2. Yaprak sararıp kurumak” (TS, 909)

gıcıklan- “tahriş ve tahdiş gibi tahrik etmek, tagammüs, hırâş” (LO, 159) > **gıcıklan-** “1. Gıcık oluşmak. 2. mec. Kuşkulanmak, huylanmak. 3. mec. Cinsel istek uyanmak.” (TS, 941)

gıdıklan- [Sahihi: *gıcıklanmak*] “Bazı yerlerine dokunuldukta bir sinir rahatsızlığı duyup gayriihtiyarî gülmek” (KAT, 380) > **gıdıklan-** “gıdıklama işi yapılmak” (TS, 942)

göbeklen- “lâhana ve salata gibi şeyler göbek bağlamak” (KAT, 386) > **göbeklen-** “1. Karnı yağlanıp şişmanlamak. 2. Marul, lahana yaprakları büyüyüp sıklaşmak.” (TS, 954)

göllen- “su birikip havuz olmak, bir yerde su tekevvür etmek” (LO, 163) > **göllen-** “hlk. Su, çukurlarda birikmek, gölcük olmak” (TS, 960)

gübrelen- “gübre ile beslenmek, gübre verilmek” (KAT, 397) > **gübrelen-** “1. Gübre dökülmüş olmak. 2. mec. Gelişmesi, yetişmesi için her türlü imkân sağlanmış olmak.” (TS, 993)

gülllen- “gülllenmek” (HBD, 123/1) > **gülllen-** “güllü duruma gelmek” (TS, 998)

halkalan- “Kanlar döküp bu mâteme Câm-ı Cem aglasun/ Derd ile çeşmi halkalanup Hâtem aglasun (NAD, MVI/1) > **halkalan-** “halka biçiminde oluşmak” (TS, 1034)

hâllen- <Ar.+T. “bir hâlden başka hâle girmek, yeni bir hâl peyda etmek” (YE, 168r4) >

hâllen- “1. Yeni bir duruma girmek, değişmek. 2. Kendinden geçmek, bayılır gibi olmak. 3. argo Bir şeye karşı istek duymak” (TS, 1035)

hamîrlen- (< Ar. hamîr+len-) “hamur olmak” (TM, 135b-11) > **hamurlan-** “hamura bulanmak” (TS, 1040)

harelen- “hare gibi dalgalı ve mütemevvic olmak” (KAT, 428) > **harelen-** “Kımıldadıkça üzerinde parlak çizgiler görünmek, dalgalanmak” (TS, 1049)

hastalan- <Fa.+T. “hastalanmak (TZ)” (KıpçTS, 93) > **hastalan-** “sağlığı bozulmak, esenliği yerinde olmamak, rahatsızlanmak, hasta olmak” (TS, 1055)

haşlan- “pişip yatmak, kazaen kaynar su ile kendini yakmak” (LO, 176) > **haşlan-** “1. Haşlama işi yapılmak. 2. Kaynar su vb. ile yanmak.” (TS, 1057)

havālan- <Fa.+T “havalanmak” (LM, 2563) > **havalan-** “1. Temiz hava almasını sağlamak, havası değiştirilmek. 2. Yerden ayrılp göğe yükselmek. 3. Bir şey hava akımıyla yer değiştirmek. 4. mec. Kibirli, gururlu, çalımli davranışlarda bulunmak. 5. mec. Yerinde oturamaz duruma gelmek. 6. mec. Beğenilmeyen davranışlarda bulunmak” (TS, 1064)

havuzlan- “(Su) birikip havuz teşkil etmek” (KAT, 441) > **havuzlan-** “gemi, onarılmak için havuza çekilmek” (TS, 1066)

hāzırlan- “hazırlanmak” (ND, K.10/2) > **hazırlan-** “1. Hazır duruma getirilmek. 2. Kendini hazırlamak.” (TS, 1076)

helmelen- “kaynarken helme peyda etmek, koyulaşmak” (KAT, 448) > **helmelen-** “1. Helme durumuna gelmek. 2. mec. Karışmak, birbirinin içinde erimek.” (TS, 1081)

heveslen- “isteklenmek, heves etmek, çok istemek, eğilim duymak” (NbDS, G.202/1) > **heveslen-** “isteklenmek, heves etmek, çok istemek, eğilim duymak” (TS, 1089)

hırslan- “1. Çok arzu etmek, inhimakle tamah etmek. 2. Kızmak.” (KAT, 455) > **hırslan-** “1. Aşırı istek duymak, tutkuyla davranmak. 2. Çok kızmak, öfkelenmek” (KAT, 1094)

hiddetlen- “öfkelenmek, gazaba gelmek” (KAT, 458) > **hiddetlen-** “kızmak, öfkelenmek” (TS, 1098)

hiseblen- “hesaplanmak, sayılmak” (İM, 330b/6) > **hesaplan-** “hesap edilmek” (TS, 1088)

hōrlan- “hakir görünmek” (KTKT, Ünlü: 276v/9=027/037) > **horlan-** “hor görülmek” (TS, 1110)

horozlan- “kabarıp kurulmak, tebertum etmek” (LO, 181) > **horozlan-** “kabadayı tavrı takınmak, çalım satmak” (TS, 1110)

hoşlan- <Fa.+T. “hoş gözükmek, hoş gitmek, hoşlanmak” (KTKT, Ünlü: 362v/3=043/071) > **hoşlan-** “hoşuna gitmek, hoş bulmak, hazzetmek, sevmek” (TS, 1112)

hovatlan- <Ar. +T. (< kuvvet) “kuvvetlenmek, güçlenmek (CC)” krş. kuvvetlen- (KıpçTS, 98) > **kuvvetlen-** “güç kazanmak, direnci veya gücü artmak” (TS, 1548)

ırgalan- “sallanmak, kımıldanmak, hiramân olmak” (TTS, 1961) > **ırgalan-** “ırgalama işi yapılmak, sarsılmak, sallanmak.” (TS, 1125)

ıslan- “ıslanmak” (KE, 160v20) > **ıslan-** “ıslak duruma gelmek” (TS, 1129)

ısparlan- “teslim edilmek” (KTKT, Kök: 69r/9=004/092) > **ısmarlan-** “bir şeyin yapılması veya getirilmesi birine söylenmek” (TS, 1130)

ışıklan- “aydınlanmak” (MR, 188b/5) > **ışıklan-** “ışıklı duruma gelmek, aydınlanmak, ışımak” (TS, 1132)

içlen- “içlenmek, tanelenmek, içi olmak” (DLT I, 257-4) > **içlen-** “1. İçli bitkiler tanelenmek, iç tutmak. 2. mec. Kimseye belli etmeden bir şeyi kendine dert etmek, duygulanmak” (TS, 1147-1148)

ikilen- “tekrarlanmak; iki kat olmak” (MBHKT, 173b-6=25/69) > **ikilen-** “ikileme işi yapılmak” (TS, 1165)

iliklen- “Esvabı kavuşturup düğmelerini iliklerine geçirmek = (Esvap) düğmeleri iliklere geçirmekle kavuşturulmak.” (KAT, 504) > **iliklen-** “ilikleme işi yapılmak” (TS, 1175)

imzalan- “altına isim yazılarak kabul ve tasdik olunmak” (KAT, 512) > **imzalan-** “imzalama işi yapılmak” (TS, 1185)

ipliklen- “tel tel dağılmak, didilip fitil fitil olmak” (LO, 192) > **ipliklen-** “tel tel olmak, lif lif olmak” (TS, 1202)

irînglen- “irinlenmek” (ME, 188-8) > **irinlen-** “yarada irin oluşmak, iltihaplanmak, cerahatlanmak” (TS, 1204)

irkeklen- “dalgalanmak; erkek olmak; ürpermek” bk. erkeklen- (DLT I, 315-18) > **erkeklen-** “kabadayılık gösterisinde bulunmak” (TS, 810)

islen- “kokulanmak, kokmak” (BV, 94/9) > **islen-** “isli duruma gelmek” (TS, 1209)

işkillen- “şüpheye varmak, vahimeye uğramak, bed-güman olmak, şüphelenmek” (LO, 196) > **işkillen-** “işkilli duruma gelmek, pirelenmek” (TS, 1225)

işlen- “işlenmek, nakşedilmek” (İM, 124b/1) > **işlen-** “işleme işi yapılmak” (TS, 1226)

kabuklan- “meyveler kemâle ermeye yakın olmak, yara kabuk peyda edip muhşekir olmak” (LO, 200) > **kabuklan-** “kabuk oluşmak, kabuk bağlamak” (TS, 1252)

kabullan- “kabul edilmek” (MBHKT, 4b-8=2/48) > **kabullen-** “1. Kabul etmek, benimsemek. 2. İstemeyerek kendine mal etmek.” (TS, 1253)

kadhgulan- “kaygılanmak” (DLT III, 201-10) > **kaygılan-** “kaygı duymak, üzülmek” (TS, 1363)

kahurlan- “kahretmek, çok keder ve teessüf etmek” (KAT, 565) > **kahurlan-** “çok ve için için üzülmek, kederlenmek” (TS, 1267)

kalafatlan- “Kalafat edilmek, (gemi ve kayığın) kaplama tahtalarının araları tıkanıp üstüne zift sürülmek. mec. Sahte bir suretle süslenmek, düzgün veya boya sürmek.” (KAT, 569) > **kalafatlan-** “1. Kalafatlama işi yapılmak. 2. mec. Onarılmak, çekidüzen verilmek.” (TS, 1272)

kalaylan- “üstüne kalay sürülmek, kalay kabul etmek” (KAT, 569) > **kalaylan-** “kalaylanma işi yapılmak veya kalaylama işine konu olmak” (TS, 1274)

kalburlan- “kalburdan geçirilmek, kalburla tasfiye olunmak” (KAT, 570) > **kalburlan-** “kalburdan geçirilmek” (TS, 1274)

kalıplan- “kalıba geçirilmek, kalıba konularak şekli düzetilmek” (KAT, 573) > **kalıplan-** “belli bir kalıp verilmek, kalıba vurulmak” (TS, 1280)

kanatlan- “binek sahibi olmak; uçmak; kanatlanmak; kanadı çıkmak, bitmek” (DLT II, 267-12) > **kanatlan-** “1. Uçmaya başlamak. 2. mec. Çok sevinmek.” (TS, 1295)

kanlan- “kan sahibi olmak; yüze kan gelmek” (NDS, G.44/3) > **kanlan-** “1. Kan bulaşmak. 2. Kanı çoğalmak. 3. Bir organda kan birikmek.” (TS, 1299)

kapılan- “kapı bulup hizmete girmek, yerleşmek, kullanılmak, kayırılmak” (KAT, 586) > **kapılan-** “1. Bir işe girmek ve o işte devam etmek. 2. Bir işe girmek.” (TS, 1308)

kaplan- “kaplanmak” (TM, 88a-3) > **kaplan-** “kaplama işi yapılmak” (TS, 1310)

karalan- “karalama işi yapılmak” (HD, 3551); **karalan-** “1. Karalama işi yapılmak. 2. Kara duruma gelmek. 3. mec. Leke sürülmek, kötülük yüklenmek.” (TS, 1319)

karıncalan- “uyuşup batar gibi olmak, tenemmül” (LO, 215) > **karıncalan-** “1. Bir yere, bir şey üzerine karınca üşüşmek. 2. Vücudun bir yerindeki uyuşukluktan sonra, kan dolaşımının

başlamasıyla o yerde karıncalar dolaşır gibi bir izlenim uyanmak. 3. Metal yüzeylerde pas yüzünden yer yer ufak delikler oluşmak. 4. Verici veya alıcıdaki bozukluk sebebiyle televizyonda görüntü bozulmak. 5. mec. Aşırı zihin yorgunluğundan dolayı bir şeyi, bir durumu kavramada zorluk çekmek.” (TS, 1330)

karlan- “karlanmak, kar yağmak” (DLT III, 197-8) > **karlan-** “1. Kar ile örtülmek, kar ile kaplanmak. 2. Ekranda görüntü siyah beyaz noktalarla kaplanmak.” (TS, 1333)

kasavetlen- “tasalanmak, keder etmek, gaailesini çekmek” (KAT, 599) > **kasavetlen-** “kasavet sahibi olmak” (TS, 1342)

kaşuklan- “kaşık sahibi olmak” (DLT II, 268-29) > **kaşıklan-** “kaşıkla yenmek” (TS, 1346)

katlan- “eglenmek, ısbâr ve tahammül etmek, hamîde ve ihmâl olmak, bükülme, pîç ü tâb” (ŞSL, 434) > **katlan-** “1. Katlama işi yapılmak. 2. mec. Hoş olmayan bir duruma, güç şartlara dayanmak, tahammül etmek.” (TS, 1352-1353)

katlan- “katlanmak, dayanmak, tahammül etmek” (KE, 81r21) > **katlan-** “1. Katlama işi yapılmak. 2. mec. Hoş olmayan bir duruma, güç şartlara dayanmak, tahammül etmek.” (TS, 1352-1353)

kavlan- “tüy, deri, kabuk değiştirmek, kavlamak” (TTS, 2359) > **kavlan-** “kavlama işine uğramak” (TS, 1357)

kaymaklan- “mayiler koyulaşıp yüzü deri tutmak, helîme bağlamak” (LO, 223) > **kaymaklan-** “kaymak bağlamak, kaymak tutmak” (TS, 1367) bk. *kayuklan-*.

kederlen- “tasalanmak, mükedder ve mağmum olmak” (KAT, 617) > **kederlen-** “kederli olmak, üzölmek, tasalanmak, mükedder olmak” (TS, 1376)

kenetlen- “çeneler, dişler kürâz” (LO, 228) > **kenetlen-** “1. Kenetleme işine konu olmak. 2. İki uzay aracı birbirine monte edilmek. 3. mec. Bir konuda aynı tutum ve davranışı göstermek. 4. mec. Birbiriyle dayanışma içine girmek. 5. mec. Sıkıca birbirinin üzerine kapanmak, birbirine geçerek bağlanmak.” (TS, 1390)

keselen- “hamamda kese sürünüp temizlenmek” (KAT, 628) > **keselen-** “1. Keseleme işi yapılmak. 2. Kendini keselemek.” (TS, 1396)

keyiflen- “1. Sevinmek, inşirâh ve inbisât kesbetmek, haz eylemek. 2. Hafîf surette sarhoş olmak, neşelenmek.” (KAT, 634) > **keyiflen-** “keyifli duruma gelmek, neşelenmek” (TS, 1404)

kıllan- “kıl çıkmak” (MNHS, 118b.8) > **kıllan-** “1. Kılları çıkmak. 2. Bıyığı, sakalı çıkmak. 3. argo Şüphe etmek.” (TS, 1409)

kımlan- “ayağa kalkar gibi hazırlanmak, kuşlar uçmaya hazırlanıp kalkınmak” (LO, 233) > **kımlan-** “1. Ayağa kalkmak üzere davranmak, kalkar gibi bir hareket etmek. 2. (Kuş) uçmak üzere hareket etmek.” (KAT, 638)

kınālan- “kına sürmek” (TİKT, 67b/10) > **kınalan-** “1. Kına konulmak, kına yakılmak. 2. Kına ile boyanmak” (TS, 1411)

kırbaçlan- “1. Kırbaçla vurulmak, kırbaçla dövülmek. 2. Kırbaç çalınmak.” (KAT, 639-640) > **kırbaçlan-** “kırbaçla dövülmek” (TS, 1414)

kıvamlan- “kıvama gelmek, koyulaşmak, koyulukta ve diğer bir hâlde derece-i münâsebeyi bulmak” (KAT, 646) > **kıvamlan-** “1. Sıvılar kıvamına gelmek, koyulaşmak. 2. mec. Olgunlaşmak, uygun duruma gelmek” (TS, 1428)

kireçlen- “kireçle yapılmak” (MBHKT, 160a-5=22/45) > **kireçlen-** “1. Kireç dökülmek veya saçılmak. 2. Kireç sürülmek. 3. Kireç bulaşmak. 4. Organik dokularda, dokunun görevine engel olacak derecede kalsiyum tuzları birikmek. 5. Bitkilerin hücre zarlarında kalsiyum karbonat, kalsiyum oksalat vb. kalsiyum tuzları toplanmak.” (TS, 1446)

kilitlen- “kitlenmek, dişler, azâ teşbîk olunmak, *parmakları kilitlemek* esâbi'i teşbîk. *Kapıyı üzerine kilitlemek.*” (LO, 240) > **kilitlen-** “1. Kitleme işi yapılmak. 2. Çalışmaz hâle gelmek. 3. Fiziksel, ruhsal vb. nedenlerle hareket edemez, kıpırdayamaz duruma gelmek. 4. mec. Odaklanmak.” (TS, 1440)

kirlän- “kirlenmek” (EUTS, 111) > **kirlen-** “1. Kirli duruma gelmek, pislenmek. 2. Kadının ırzına geçilmek, iffeti bozulmak, lekelenmek. 3. Kadın aybaşı olmak. 4. mec. Onuru lekelenmek.” (TS, 1447)

kizlen- “saklar görünmek, kendi kendine saklamak” (DLT II, 253-7) > **gizlen-** “1. Kendi kendini gizlemek, saklanmak. 2. Gizlenilmek, gizli tutulmak.” (TS, 950)

koçlan- “koç gibi kalkıp davranmak, yiğitlenmek, yüreklenmek, azmak” (KAT, 659) > **koçlan-** “1. Gelişerek koç durumuna gelmek. 2. mec. Koç gibi sert ve atak duruma gelmek, yiğitlenmek” (TS, 1456)

kokorozlan- “dikilmek, dik gelmek” (LO, 242) > **kokorozlan-** “göz korkutmak, meydan okumak” (TS, 1458)

kolalan- “1. Kola ile yapıştırılmak. 2. Kolaya batırılıp ütülenmek, kola edilmek.” (KAT, 662) > **kolalan-** “kolalama işi yapılmak veya kolalama işine konu olmak” (TS, 1461)

kolaylan- (ŞGD, K.15/14) > **kolaylan-** “bir iş sonuna yaklaşmak, bitmek üzere olmak” (TS, 1461)

kollan- “yardımlaşmak” (ME, 130-5) > **kollan-** “kollama işine konu olmak veya kollama işi yapılmak” (TS, 1463)

kopçalan- “kopça ile iliklenmek” (KAT, 666) > **kopçalan-** “kopça ile iliklenmek” (TS, 1480)

köklen- “nebatat kök peyda etmek, temelleşmek, paydar, müstedâm olmak, bir yerde müstekır olmak” (LO, 249) > **köklen-** “1. Bitkide kök oluşmak, bitki kök salmak, kök tutmak. 2. mec. Köklü, temelli bir biçimde yerleşmek.” (TS, 1496)

kölgelen- “gölgede oturmak” (ME, 216-8) > **kölgelen-** “1. Gölgeci duruma girmek. 2. mec. Buğulanmak. 3. mec. Değerinin bilinmesi engellenmek” (TS, 960)

köñüllen- “gönüllenenmek; -çocuk- düşünmek ve anlamak; arzu etmek” (DLT III, 408-12) > **köñüllen-** “gücenmek, darılmak, alınmak” (TS, 966)

köpüklen- “köpüklenmek” (ME, 9-6) > **köpüklen-** “üstü köpük bağlamak” (TS, 1501)

körlen- “Mesdut, münkarız olmak, zeval bulmak, ışık kararmak, yara kapanmak, bıçak çöngülmek, kesmemek, ticaret kesat olmak. Körebe oyunu.” (LO, 250) > **körlen-** “körleşmek” (TS, 1503)

körüklen- “üfirilerek yanmak, şu‘le tehellüb etmek” (ŞSL, 526) > **körüklen-** “körükleme işine konu olmak veya körükleme işi yapılmak” (TS, 1504)

kötülen- “bed-nâm, pejmürde olmak” (LO, 250) > **kötülen-** “kötüleme işi yapılmak veya kötüleme işine konu olmak” (TS, 1508)

gözlen- (I) “görüp gözetilmek, himaye edilmek” (TTS, 1828) > **gözlen-** “gözleme işi yapılmak veya gözleme işine konu olmak” (TS, 986)

kullan- “yararlanmak, fayda sağlamak” (KT, 182/7) > **kullan-** “1. Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak. 2. Bir kimseyi bir hizmette bulundurmak, çalıştırmak. 3. İşletmek, değerlendirmek. 4. Giymek, takmak. 5. Sigara, içki vb. şeylere alışmış olmak, içmek. 6. Kelimeyi yazmak, söylemek. 7. Harcamak, sarf etmek. 8. Amacına ulaşmak için birinden veya bir şeyden yararlanmak, onu amacına alet etmek, sömürmek, istismar etmek. 9. Araç veya aleti işletmek, yönetmek. 10. mec. Bir şeyin gereklerini yerine getirmek” (TS, 1521-1522)

kurşunlan- “1. Kurşunla kaplanmak, örtülmek. 2. Kurşunla damgalanmak.” (KAT, 688) > **kurşunlan-** “kurşunlama işine konu olmak” (TS, 1533)

kurtlan- “kurtlanmak” (MR, 296b/16) > **kurtlan-** “1. İçinde veya üzerinde kurt üremek. 2. mec. Rahat oturmuyup telaş ve sabırsızlık göstermek. 3. mec. Sürekli kımıldanmak. 4. mec. Bir yerde çok oturmaktan bıkararak gezme gereği duymak” (TS, 1535)

kuruğlan- “kuru bulmak” (DLT II, 268-23) > **kurulan-** “1. Kurulama işi yapılmak veya kurulama işine konu olmak. 2. Kendini kurulamak” (TS, 1537)

kuşkulan- “kuşkulanmak, şüphe duymak” (MR, 309a/6) > **kuşkulan-** “kuşku içinde bulunmak, kuşku duymak, şüphelenmek” (TS, 1545)

kutlan- “istis'âd” (LO, 258) > **kutlan-** “kutlama işi yapılmak, tebrik edilmek” (TS, 1546)

kuvvetlen- “kuvvetlenmek” (HŞ, 1758) > **kuvvetlen-** “güç kazanmak, direnci veya gücü artmak” (TS, 1548)

küçlen- “kuvvetlenmek” (DLT II, 252-17) > **güçlen-** “güçlü duruma gelmek, kuvvetlenmek” (TS, 995)

küflen- “küflenmek (TZ)” (KıpçTS, 167) > **küflen-** “1. Küf oluşmak. 2. mec. Zamanı geçmek, köhneleşmek. 3. mec. Çalışma fırsatı bulamayarak özelliklerini veya yeteneğini yitirmek” (TS, 1555)

günülen- “haset olunmak” (TTS, 1878) > **günülen-** “günüleme işi yapılmak” (TS, 1009)

güvelen- “elbise, hububat güve peyda edip harap olmak, çil kap karıncalanmış ma’âdin gibi çürümek” (LO, 170) > **güvelen-** “her yer güveyle dolmak” (TS, 1012)

lehimlen- “[Madenî bir şey] kalay vesaire ile yapıştırılmak” (KAT, 714) > **lehimlen-** “lehimle yapıştırılmak” (TS, 1581)

lekelen- “Leke peyda etmek, pislennmek. 2. Şöhret ve namusuna hâlel gelmek, iffet ve istikametini şüpheye düşürmek.” (KAT, 715) > **lekelen-** “1. Leke oluşmak. 2. mec. Kötü tanınmak” (TS, 1581)

lezzetlen- “1. Tatlanmak, lezzetli olmak, lezzet kesbetmek. 2. Lezzet duymak, hoşlanmak, hazzetmek, dadanmak” (KAT, 717) > **lezzetlen-** “iyi bir tat kazanmak, tat verilmek, lezzetli bir duruma gelmek” (TS, 1585)

mağrurlan- “bir şeye güvenerek kibir ve gurur etmek, tefahhür etmek” (KAT, 731) > **mağrurlan-** “kurumlanmak, gururlanmak, kibirlenmek, kendini beğenmek” (TS, 1603)

mâllan- “mal almak, servet edinmek” (İM, 428a/1) > **mallan-** “mal edinmek, zenginleşmek” (TS, 1616)

maskaralan- “1. Maskaralık etmek, rezîlâne dalkavukluk etmek. 2. Gülünç olmak. 3. Tuhaflıklar yapmak.” (KAT, 750) > **maskaralan-** “1. Maskaralık etmek. 2. Şerefsiz, haysiyetsiz ve gülünç davranışlarda bulunup herkesin eğlencesi olmak.” (TS, 1631)

mayalan- “İhtimâr, tezayüd, terâküm etmek, çoğalmak, esaslandırmak. *Mayalanmış mal.*” (LO, 275) > **mayalan-** “mayanın etkisiyle ekşiyip kabarmak” (TS, 1637) bk. *mâyelen-*

menevişlen- “dalgalanmak, dalgalı olmak” (KAT, 774) > **menevişlen-** “bir yüzeyde renk dalgalanmaları oluşmak, harelenmek” (TS, 1652)

meraklan- “1. Vesvese ve telâş etmek, şüphe edip korkmak. 2. Merakı kalkmak, merakına dokunmak, müteessir olmak.” (KAT, 777) > **meraklan-** “1. Kaygılanmak, üzölmek, tasalanmak. 2. Bir şeyin sebebini anlamak için çaba harcamak.” (TS, 1654)

merkezlen- “merkeze toplanmak, mülhakat ve şu’ubâtın dâ’ire-i me’zûniyyeti pek mahdud olmak” (KAT, 780) > **merkezlen-** “1. Aynı merkezde toplanmak, temerküz etmek. 2. Merkezî bir yönetime bağlanmak.” (TS, 1659)

meývelen- “meyvelenmek” (ME, 12-6) > **meyvelen-** “meyveli duruma gelmek, meyve vermek” (TS, 1673)

mezelen- “meze yapmak (meze sayarak yemeyi istemek)” (BkD, G.512/5) > **mezelen-** “argo Alay konusu olmak” (TS, 1674)

mırlan- “mırıldanmak” (TTS, 2807) > **mırlan-** “mırıldanmak” (TS, 1677)

mıhlan- (<Fa. mīh+lan-) “mıhlanmak, çivilenmek” (TM, 76a-11) > **mıhlan-** “1. Mıhlama işine konu olmak veya mıhlama işi yapılmak, çivilenmek. 2. mec. Olduğu yerde kalıp bir yere kıpırdıyamaz olmak” (TS, 1676)

mıknatıslan- “mıknatısın tesiri altında bulunmak mıknatıstan müteessir olmak” (KAT, 796) >

mıknatıslan- “mıknatıs özelliği kazanmak, mıknatıslı bir duruma gelmek” (TS, 1676)

mimlen- “hüsn-i sülûk sahibi olmadığı işaret olunmak” (KAT, 801) > **mimlen-** “mimleme işine konu olmak” (TS, 1685)

mühürülen- “mühürülenmek” (MBHKT, 282a-11=83/25) > **mühürülen-** “mühürleme işi yapılmak, mühür basılmak” (TS, 1724)

monçuklan- “boncuklanmak” (DLT II, 276-11) > **boncuklan-** “boncuk biçiminde taneler oluşmak” (TS, 377)

mūmiyālan- “her derde iyi geldiği söylenen masalımsı ilaçla ilaçlanmak” (NbDS, G.164/4) >

mumyalan- “mumya durumuna gelmek” (TS, 1711)

nallan- “nal takılmak” (KAT, 902) > **nallan-** “nallanma işine konu olmak” (TS, 1748)

nasırlan- “katı deri peyda etmek” (LO, 286) > **nasırlan-** “nasırlaşmak” (TS, 1753)

nazlan- “nazlanmak, naz etmek” (TİKT, 34b/4) > **nazlan-** “1. Kolayca gönlü olmamak, ısrar beklemek. 2. İsteksiz görünmek” (TS, 1756)

nefeslen- “soluklanmak, (neyin ses çıkarması bağlamında)” (NbDS, G.202/8) > **nefeslen-** “nefes alacak kadar duraklamak, biraz dinlenmek” (TS, 1760)

nemlen- “nemli olmak, nem kapmak, hafif surette ıslanmak.” (KAT, 914) > **nemlen-** “nemli duruma gelmek, rutubetlenmek” (TS, 1763)

neş'elen- (KçzİMD, 510) > **neşelen-** “neşeli durum gelmek, şenlenmek, keyiflenmek” (TS, 1766)

neticelen- “netice bulmak, sona ve maksada varmak, netîce-pezîr olmak” (KAT, 916) > **neticelen-** “sonuçlanmak” (TS, 1767)

nikâhlan- “nikâhlanmak” (TİKT, 194a/8) > **nikâhlan-** “1. Bir kimseye nikâhla bağlanmak. 2. Bir erkekle bir kadının yasal olarak nikâh işlemleri yapılmak” (TS, 1771)

nişānlan- <Fa.+T. “işaretlenmek” (KTKT, Kök: 169r/3=011/083) > **nişanlan-** “1. Nişanlı duruma gelmek, adaklanmak. 2. Evlenmeye söz vermek belirtisi olarak nişan yüzüğü takmak.” (TS, 1774)

nūrlan- “nurlanmak” (YZ, 109r11) > **nurlan-** “1. Işık içinde kalmak. 2. mec. Temiz, parlak bir duruma gelmek” (TS, 1782)

oĥlan- “oklanmak, ok ile vurulmak” (DK, 141-7) > **oklan-** “okla vurulmak” (TS, 1791)

otlan- “otlamak” (DK, 99-3) > **otlan-** “1. Hayvan otlamak. 2. argo Para ve emek harcamadan başkalarının sırtından geçinmek” (TS, 1822)

ovalan- “devr itmek, çarĥ urmak, dönmek, yumalamak” (ŞSL, 63) > **ovalan-** “1. Ovalama işine konu olmak. 2. Kendi kendini ovmak” (TS, 1826)

oyalan- “işgal olmak, tazyî-i evkat, teseyyüb, abese iştigal etmek, iĥfal olmak, bir yerde ilişip kalmak” (LO, 295) > **oyalan-** “1. Oyalama işine konu olmak. 2. Boşuna zaman harcamak. 3. Vakit geçirmek” (TS, 1827)

övkālān- “kızmak, öfkelenmek” (EUTS, 155) > **öfkelen-** “öfkelenmek işi” (TS, 1838)

örselen- “1. Eskimek, bozulmak, pejmürde olmak. 2. Zedelenmek, vurulmak, berelenip bozulmak.. 3. Takati tükenmek, kırıklığa ve zaaf ve dermansızlığa duçar olmak.” (KAT, 949) > **örselen-** “örseleme işine konu olmak” (TS, 1859)

örümceklen- “örümcek olmak, anâkib mensucatla toz toprak tutmak” (LO, 303) > **örümceklen-** “1. Bir yer örümcek ağlarıyla dolmak. 2. mec. Bakımsız ve terk edilmiş bulunmak. 3. tıp Ateşli hastalıklarda göz, ağız, vb. yerler kurumuş salgılarla perdelenir gibi olmak.” (TS, 1861)

pahalan- “kıymet ve fiyatı çıkmak, terakki etmek” (KAT, 954) > **pahalan-** “pahalı duruma gelmek, fiyatı artmak, pahalılaşmak” (TS, 1875)

paklan- “tathîr olunmak, illetten kurtulup arınmak” (LO, 305) > **paklan-** “temizlenmek” (TS, 1876)

paralan- “parçalanmak, parça parça olmak” (KT, 55/1) > **paralan- (II)** “1. Parça parça olmak. 2. mec. Sıkıntı ve üzüntü içinde, olmayacak bir işle uğraşmak, didinmek. 3. mec. Bir işte çok çaba ve özen göstermek” (TS, 1885)

parçalan- “pare pare olmak, taharri, tefettüt, parelenmek” (LO, 308) > **parçalan-** “1. Parçalama işine konu olmak, parçalara ayrılmak, paralanmak. 2. mec. Başkasını mutlu etmek için elden gelen her şeyi yapmak, didinmek. 3. mec. Bir işi yapabilmek için kendini sıkıntıya sokacak kadar uğraşıp didinmek.” (TS, 1888)

paslandı= Pas tuttu (Kİ, 67) > **paslan-** “1. Üzerinde pas oluşmak. 2. mec. İşsizlikten, tembellikten, hareketsizlikten canlılığını yitirmek, uyuşup kalmak” (TS, 1895)

paylan- “kendine hisse çıkarmak” (TTS, 3182) > **paylan-** “paylama işi yapılmak” (TS, 1903)

perdelen- “gözün iyi göremeyecek duruma gelmesi” (NbDS, G.850/1) “Nūr-ı çeşmüm perdelendi Ka‘be-i ‘ulyā gibi/ Güşe-gır-i hâlvet oldı dîde-i bînâ gibi” > **perdelen-** “perdeleme işine konu olmak” (TS, 1913)

peylen- “pazarlığı kesilip peyi verilmek” (KAT, 971) > **peylen-** “peyleme işi yapılmak” (TS, 1920)

pıhtılan- “mu’akked olmak” (LO, 784) > **pıhtılan-** “içinde pıhtılar olmak” (TS, 1920)

pirelen- “Pislenmek. Pire dolmak, temizlenmek. Pire toplamak. Kıpırdamak, huylanmak, vesveseye giriftar olmak” (LO, 316) > **pirelen-** “1. Üzerinde pire olmak. 2. Pirelerini ayıklamak. 3. mec. İşkillenmek, huylanmak, kuşkulanmak.” (TS, 1926)

pislen- “1. Pis olmak, kirlenmek, üstünü başını pis etmek. 2. Üstüne etmek.” (KAT, 974) > **pislen-** “pis olmak, pisliğe bulaşmak” (TS, 1928)

posalan- “teressüb etmek” (LO, 318) > **posalan-** “tortu durumuna gelmek, tortulanmak” (TS, 1940)

pullan- “pul pul lekelenmek, kabuklanmak” (LO, 320) > **pullan-** “1. Zarf, mektup, evrak vb.nin üzerine pul yapıştırılmak. 2. Pul pul olmak.” (TS, 1952)

puslan- “pus yağmak” (LO, 321) > **puslan-** “1. Hava hafif sisli bir durum almak. 2. Buğulanmak.” (TS, 1953)

pürçeklen- “pürçeklenmek, yelesi çıkmak, kâkül –perçem- çıkmak” (DLT II, 276-17) > **pürçeklen-** “pürçekli duruma gelmek, püsküllenmek” (TS, 1954)

pürüzlen- “müşkilât kesp etmek” (LO, 321) > **pürüzlen-** “1. Pürüz oluşmak, pürüzlü duruma gelmek. 2. Ses boğuk ve bozuk çıkmak. 3. mec. Bir iş, durum vb. karışık ve güç bir duruma gelmek.” (TS, 1955)

rendelen- “Rende denilen aletle düzeltilmek veya doğranmak” (KAT, 991) > **rendelen-** “rendeleme işi yapılmak” (TS, 1973)

renklen- “renklenmek” (ME, 188-5) > **renklen-** “1. Renkli duruma gelmek. 2. mec. Canlılık, hareket kazanmak” (TS, 1974)

şaçalan- “sağa sola saçılmak” (SN, 263-3) > **şaçalan-** “saçılmak, dökülmek” (TS, 1999)

sakallan- “sakalı gelmek, sakallı olmak” (KAT, 1019) > **sakallan-** “1. Sakallı duruma gelmek. 2. Sakalı çıkmak” (TS, 2012)

sakatlan- “1. Birinin bir uzvu veya uzvun kendisi alil ve işlemez olmak. 2. Kusurlu ve yanlış olmak.” (KAT, 1020) > **sakatlan-** “sakat duruma gelmek” (TS, 2012)

saklan- “sakınmak, saklanmak, çekingen olmak” (EUTS, 194) > **saklan-** “1. Kendini saklamak, gizlenmek. 2. Saklama işi yapılmak. 3. Niteliğini yitirmemesi için korumak” (TS, 2015),

sallan- “sallanmak” (FK, 114/7) > **sallan-** “1. Bağlı bulunduğu yerde gevşek duruma gelip yerinden oynamak, kımıldamak. 2. Bir şey belli noktasından bir yere bağlı kalmak şartıyla, o noktanın iki tarafına aynı doğrultuda ve sürekli olarak gidip gelmek. 3. Salıncak, hamak vb.nde kendini sallamak. 4. Güçlü bir biçimde sarsıllak, titremek. 5. mec. Vaktini boş ve yararsız işlerle uğraşarak geçirmek, oyalanmak, savsaklanmak. 6. mec. Makamından veya bulunduğu durumdan uzaklaşmak, yerini bir başkasına bırakmak tehlikesiyle karşılaşmak” (TS, 2020)

sancılan- “sancıya uğramak, karın ağrısına tutulmak” (KAT, 1030) > **sancılan-** “sancıya tutulmak” (TS, 2026)

saplan- “sokulmak, işlemek, teneşşüb, dalmak, zihin hülyaya, araba çamura batmak, kalmak, gemi kuma saplanmak, yüreğe hançer saplanmak” (LO, 332) > **saplan-** “1. Hızla batmak. 2. Batma sonucu hareket edemez olmak, batıp kalmak” (TS, 2031)

sebeplen- “geçinmek, taayyüş etmek, kifâf edinmek” (KAT, 1043) > **sebeplen-** “kendisine dolaylı olarak yarar sağlamak, yararlanmak” (TS, 2052)

selâmlan- “(Kendisine) selâm verilmek” (MBHKT, 41b-6=4/86) > **selamlan-** “selamlama işi yapılmak” (TS, 2061)

sepilen- “deri tabaklanmak” (TTS, 3387) > **sepilen-** “sepileme işi yapılmak, tabaklanmak” (TS, 2068)

serinlen- “az ve lâtif surette soğuk olmak, hafif surette soğuk” (KAT, 1058) > **serinlen-** “serinlik duymak” (TS, 2072)

sertlen- “sertleşmek” bk. *sertleş-* (KAT, 1061) > **sertlen-** “sert bir tavır almak, sertleşmek” (TS, 2075)

seslen- (ŞGD, G.121/3) > **seslen-** “1. Uzaktan bağırarak çağırmak, ünlemek. 2. Bir şey söylemek için sesini çıkarmak veya cevap vermek. 3. mec. Sözü birine veya birilerine yöneltmek, birine karşı söylemek, hitap etmek” (TS, 2078)

sılan- “kendi kendini savunmak, kendi kendini sıvazlamak” ML (ÇTS, 983) > **sıvazlan-** “sıvazlama işi yapılmak” (TS, 2104)

şıralan- “sıralanmak” (EATKT, 639b/7) > **sıralan-** “1. Sıra oluşturacak biçimde yer almak. 2. Sıraya, düzene konulmak” (TS, 2099)

sırlan- “-İşe- hazırlanmak; sırlanmak” (DLT II, 247-3) > **sırlan-** “sırlama işi yapılmak” (TS, 2101)

sırtlan- “arkaya almak, arkasına koymak” ŞSL (ÇTS, 986) > **sırtlan-** “1. Sırtlama işi yapılmak. 2. mec. Sorumluluk almak, üstüne almak” (TS, 2103)

sıtmalan- “sıtmaya müptelâ olmak” (LO, 344) > **sıtmalan-** “sıtmaya tutulmak” (TS, 2103)

sızlan- “teşekkî, tezallüm-i hâl etmek, yavrular civildemek, hayvan elemle sinlemek” (LO, 345) > **sızlan-** “kendine yapılan bir haksızlığı, kendisini tedirgin eden bir durumu, çare bulması veya sadece sıkıntısına ortak olması için karşısındakine anlatmak, yakınmak, şikâyet etmek, şekva etmek, tazallüm etmek” (TS, 2106)

silâhlan- “silâhlı olmak, silahlanmak”(MBHKT, 40b-3) > **silahlan-** “silahlı duruma gelmek” (TS, 2110)

siñirlen- “sinirlenmek; siniri çoğalmak; sinir sarılmak” (DLT III, 407-15) > **sinirlen-** “duygu ve davranışlarını denetleyemeyecek duruma gelmek, öfkelenmek, köpürmek, feveran etmek” (TS, 2119)

sirkelen- “sirkelenmek; -baş- bir yavrusu –sirke- ile dolmak” (DLT III, 202-27) > **sirkelen-** “1. Birçok sirke türemek. 2. İçine sirke konmak” (TS, 2121)

siyahlan- “kararmak, siyah olmak” (KAT, 1083) > **siyahlan-** “siyahlaşmak” (TS, 2125)

soluklan- “soluk almak, istirahat etmek” (LO, 349) > **soluklan-** “1. Rahat bir biçimde soluk almak. 2. Dinlenmek.” (TS, 2135)

songlan- “...ile neticelenmek” (ME, 5-3) > **sonlan-** “sona ermek” (TS, 2138)

sözlen- “söylenmek” (ME, 87-8) > **söylen-** “1. Söyleme işi yapılmak. 2. Kendi kendine konuşmak, kendi kendine bir şeyler söylemek. 3. mec. Çıkışmak, azarlamak, eleştirmek. 4. mec. Sızlanmak, yakınmak” (TS, 2152)

suylan- “sulanmak” (KB, 275) > **sulan-** “1. Sulama işi yapılmak. 2. Sulu duruma gelmek. 3. Suyu çoğalıp yoğunluğu azalma. 4. Göz yaşarmak. 5. mec. Ciddiyetini, ağırlığını kaybetmek. 6. argo İmrendiğini açığa vurmak. 7. argo Birine karşı duyulan cinsel isteği kendisine sezdirmek, yeşillenmek” (TS, 2169)

sürmelen- “sürmelenmek, sürme çekilmek” (MN, 2-15) > **sürmelen-** “sürmeleme işi yapılmak” (TS, 2186)

sürüklen- “kalkmaksızın yere sürünerek hareket etmek” (KAT, 1105) > **sürüklen-** “1. Sürükleme işi yapılmak veya sürükleme işine konu olmak. 2. Kendi kendini sürüklemek. 3. Bir iş, sonuçlanıncaya kadar boş yere gecikmelere uğramak. 4. Tekne, akıntı ve rüzgârın etkisiyle gelişigüzel hareket etmek, ilerlemek veya yol almak.” (TS, 2187-2188)

süslen- “süs etmek, yapma tavır ve eda kullanmak” (LO, 356) > **süslen-** “1. Süsleme işine konu olmak. 2. Kendini süslemek.” (TS, 2189)

şahlan- “1. (At) art ayakları üzerine kalkmak. 2. mec. Birdenbire hiddet edip meydana atılmak.” (KAT, 1111) > **şahlan-** “1. At, ön ayaklarını yerden keserek arka ayakları üstünde durmak, şaha kalkmak. 2. mec. Taşkınlık göstermek, coşmak, kükremek. 3. mec. Parlamak, ışıldamak.” (TS, 2196-2197)

şekerlen- “şeker şerbeti içinde terbiye olunmak” (KAT, 1122) > **şekerlen-** “şekerli eriyiklerin içindeki şeker, billur durumuna gelip ayrılmak” (TS, 2213)

şenlen- (KçzİMD, 55) > **şenlen-** “1. Şen duruma gelmek, neşelenmek, gönlü açılmak. 2. Bayındır duruma gelmek. 3. mec. Canlılık, hareket kazanmak” (TS, 2215)

şereflen- “şeref ve itibar kazanmak, kıymet ve itibarı artmak” (KAT, 1126) > **şereflen-** “onurlanmak, teşerrüf etmek” (TS, 2217)

şiddetlen- “şiddet kesbetmek, daha sert ve ziyade olmak” (KAT, 1130) > **şiddetlen-** “şiddeti giderek artmak, hızlanmak, azışmak” (TS, 2223)

şişlen- “şişlenmek” (HŞ, 522) > **şişlen-** “şişleme işine konu olmak” (TS, 2228)

şüphelen- “şek ve gümâna düşmek, tereddüt ve vesvese etmek” (KAT, 1138) > **şüphelen-** “kuşkulananmak” (TS, 1138)

taçlan- “taç giymek, tetevvüc etmek” (KAT, 1145) > **taçlan-** “1. Taç giymek. 2. mec. Değerli bir duruma gelmek.” (TS, 2240)

tağlan- “yakılmak, dağlanmak” (HTKT, 186a/2=9/35) > **dağlan-** “dağlama işine konu olmak” (TS, 579)

talazlan- “dalgalanmak” (TTS, 3706) > **talazlan-** “1. Dalgalanmak. 2. İpekli kumaşların örülenmesiyle yüzündeki tellerde kabarıklık oluşmak.” (TS, 2254)

tamamlan- “1. Tam ve noksansız olmak, ikmal edilmek, eksiği doldurulmak. 2. Bitirilmek, itmam ve ikmal edilmek.” (KAT, 1161) > **tamamlan-** “1. Eksiksiz duruma getirilmek, tamam olmak, bütünlenmek. 2. Bitirilmek” (TS, 2257)

taṃḡalan- “damgalanmak, işaretlenmek” (KTKT, Ünlü: 438v/4=083/025) > **damgalan-** “damgalama işine konu olmak” (TS, 590)

tarazlan- “ipek tel tel pürüzleri pürtükleri çıkmak” (LO, 369) > **tarazlan-** “ipek tel tel pürüzleri pürtükleri çıkmak” (LO, 369)

tasalan- “te’essüf itmek, mükedder olmak, zücret ve kasāvet eylemek, melûl ve mahzûn olmak” (ŞSL, 210) > **tasalan-** “bir şeyi kendine tasa etmek, üzölmek, kaygılanmak, endişelenmek” (TS, 2274)

tasarlan- “(Bir şey) kabataslak yapılmak” (TTS, 3765) > **tasarlan-** “tasarlama işi yapılmak” (TS, 2275)

taşlan- “sürölmek, kovulmak” (KTKT, Kök: 203v/3=016/098) > **dışlan-** “dışarıda tutulmak, bir yere veya topluluğa alınmamak” (TS, 654)

taşlan- “taşlanmak” (HTKT, 566a/9=81/25) > **taşlan-** “1. Taşlama işi yapılmak. 2. Taşa tutulmak” (TS, 2281)

tataḡlan- “tatlılanmak” (EUTS, 228) > **tatlan-** “tat kazanmak, tadı gelmek, olgunlaşmak” (TS, 2284)

tavlan- “tav bolmak, semirtmek. kıvrılmak. betāb itmek. ip ve otı kütletmek, pīc ü tāb” (ŞSL, 219) > **tavlan-** “1. Tavlama işi yapılmak. 2. Hayvan semirmek, şişmanlamak” (TS, 2288)

tayaklan- “dayak, baston sahibi olmak” (DLT III, 197-20) > **dayaklan-** “dayaklama işi yapılmak” (TS, 600)

tayuklan- “dayılanmak, kibarlanmak” (DLT III, 197-24) > **dayılan-** “güç gösterisinde bulunmak” (TS, 603)

tāzelen- <Fa. +T. “tazelenmek, gençleşmek” (KY, 1821) > **tazelen-** “1. Tazeleme işi yapılmak. 2. Taze duruma gelmek, tazelik kazanmak” (TS, 2292)

teḡellen- “teḡel vurulmak, tutturulmak, iliştirilmek, kaba ve seyrek dikilmek” (KAT, 1191) > **teyellen-** “kumaş teyelle tutturulmak, üzerine teyel yapılmak” (TS, 2343)

tekrarlan- “bir daha yapılmak, tekrar edilmek” (KAT, 1196) > **tekrarlan-** “tekrar edilmek, yinelenmek” (TS, 2307)

telilen- “delirmek (TZ)” (KıpçTS, 269) > **delilen-** “deli gibi davranmak” (TS, 617)

tellen- “tel ile tezyin olunmak, süslenmek” (KAT, 1199) > **tellen- (I)** “1. Tel takınmak. 2. Telle çevrilmek.” (TS, 2314)

temellen- “temel tutmak, takarrür etmek” (KAT, 1201) > **temellen-** “temel tutmak” (TS, 2317)

temizlen- “paklanmak, tanzîf ve tathîr olunmak” (KAT, 1203) > **temizlen-** “1. Temiz duruma gelmek, arınmak, paklanmak. 2. mec. Sakıncalı bir durum, iş düzelmek, bitmek. 3. Kadınlarda aybaşı durumu sona ermek. 4. argo Ortadan kaldırılmak, öldürülmek. 5. argo Kumarda öbür oyuncu veya oyuncularca bütün parası alınmak” (TS, 2319)

tünlün- “dengelemek, denklemek” (KTKT, Ünlü: 307r/8=033/038) > **denklen-** “denk yapılmak” (TS, 631)

terâzulan- “tartılmak; ölçülmek” (KG, 123b.12) > **terazilen-** “1. Dengelenmek. 2. Düşmemek için dengeyi korumak” (TS, 2328)

terslen- “bed-hû, haşin olmak, huylanmak, bed-muamele etmek” (LO, 378) > **terslen-** “1. Tersleme işine konu olmak. 2. Aksilik etmek, terslik göstermek.” (TS, 2333)

tiftiklen- “ince lif gibi pürüzlenip keçelenmek, tiftik tiftik olmak” (LO, 380) > **tiftiklen-** “kumaşın telleri birbirinden ayrılmak, kabarmak, tiftik tiftik olmak” (TS, 2355)

tekerlen- “yuvarlanmak, düşmek” (NbDS, K.13/82) > **tekerlen-** “1. Yuvarlanmak, dönmek. 2. mec. Durumu bozulmak, kötüye gitmek. 3. mec. Uğraşmak, peşinde koşmak, yuvarlanıp gitmek” (TS, 2303)

diñlen- II. “dinlenmek, sözüne ehemmiyet vermek, itibâr edilmek” (KKMU, 72b/9) > **dinlen- (II)** “1. Dinleme işine konu olmak. 2. Önemsenmek, öğüdü yerine getirilmek.” (TS, 672)

tinlan- “dinlenmek” (HŞ, 544) > **dinlen- (I)** “1. Güç kazanmak için çalışmaya ara vermek, yorgunluğunu gidermek, soluklanmak, istirahat etmek. 2. Bazı yiyecek ve içecekleri, tadını arttırma, kolay pişmesini sağlama vb. sebeplerle bir süre bekletmek.” (TS, 672)

tişlen- “dişlenmek; dişenmek, bilenmek” (DLT II, 244-6) > **dişlen-** “1. Dişleme işine konu olmak, dişle ısırılmak. 2. Tanelenmek, diş tutmak. 3. mec. Güçlenmek, dediğini yaptırır olmak.” (TS, 681)

titizlen- “bir şey için bed-huyuluk etmek” (LO, 381) > **titizlen-** “1. Çok dikkat ve özenle davranmak veya böyle davranılmasını istemek, titiz olmak, titizlik göstermek. 2. Öfkelenmek, huysuzlanmak, rahatsız olmak.” (TS, 2359)

tomruklan- “tekemmüm, ağaçlar tomrucak peyda etmek” (LO, 382) > **tomruklan-** “tomruk durumuna gelmek” (TS, 2364)

tomurcuklan- “(Ağaç) tomurcuklar peyda etmek, filizlenmek üzere tomurcuk vermek” (KAT, 1236) > **tomurcuklan-** “tomurcuk oluşmak” (TS, 2364)

toplan- “bir araya gelmek” (KçzİMD, 714) > **toplan-** “1. Toplama işine konu olmak. 2. Bir araya gelmek. 3. Toplantı yapmak. 4. Kendine çekidüzen vermek. 5. Seyahat etmek, taşınmak vb. için hazırlanmak. 6. Şişmanlamak.” (TS, 2368)

torbalan- “gergin şey sarkmak” (LO, 384) > **torbalan-** “1. Torbalama işi yapılmak. 2. Gevşeyip sarmak.” (TS, 2373)

tozlan- “kirlenmek” (TİKT, 194a/7) > **tozlan-** “tozlu olmak, üstüne toz konmak” (TS, 2376)

tuzlan- “tuzlanmak” (DLT II, 243-22) > **tuzlan-** “tuzlama işi yapılmak” (TS, 2395)

tügmelen- “dügmenlemek, ilikleri ilikleme” (DLT III, 203-3) > **dügmenlen-** “dügmeleme işine konu olmak veya dügmeleme işi yapılmak, iliklenmek” (TS, 732)

tüülen- “tüylenmek” (TTS, 3869) > **tüylen-** “1. Tüy çıkmak, üzerinde tüyler oluşmak. 2. Para sahibi olmak” (TS, 2404)

tütsülen- “tebhîr, iktibâ etmek, ilâç etmek” (LO, 392) > **tütsülen-** “1. Tütsüleme işi yapılmak. 2. mec. Tütsüye benzeyen dumana tutulmak. 3. argo Uyuşturucu madde kullanmak” (TS, 2403)

tüzlen- “düzlenme” (BV, 546/8) > **düzlen-** “düz duruma getirilmek” (TS, 748)

uçlan- “uç peyda etmek” (DLT I, 257-7) > **uçlan-** “1. Uçlu duruma gelmek. 2. argo Vermek” (TS, 2407)

ufalan- (ŞGD, L.1/5) > **ufalan-** “ufalama işi yapılmak, ufak parçalara ayrılmak” (TS, 2409)

ufunetlen- “1. Etler çürüyüp kokmak, iltihap peyda etmek. 2. Kokmak, Kötü koku gelmek.” (KAT, 1256) > **ufunetlen-** “esk. yara irinlenmek” (TS, 2410)

ugurlan- “yolcu edilmek” (ZD, 2778) > **uğurlan-** “uğurlama işi yapılmak” (TS, 2412)

uluglan- “tekebbür, ta‘zīm ihtisām itmek” (ŞSL, 96) > **ululan-** “1. Ululamak işi yapılmak. 2. Büyüklenmek, kibirlenmek” (TS, 2414),

uslan- “uslanmak” (AH, 278) > **uslan-** “1. Yadırganan, ayıplanan davranışlardan vazgeçmek, davranışlarına düzen vermek. 2. Herhangi bir olaydan ders almak, akı başına gelmek” (TS, 2421)

üflen- “1. Ağızla nefes verilmek. 2. Nefesle söndürülmek. 3. Şişirilmek. 4. Nefesle çalınmak.” (KAT, 1270) > **üflen-** “üfleme işi yapılmak” (TS, 2444)

ümitlen- <Fa.+T. “ümitlenmek” (MR, 84a/3) > **ümitlen-** “umutlanmak” (TS, 2446)

ünlen- “seslenmek, yaygara etmek, ortalığı inletmek” (LO, 401) > **ünlen-** “1. Çağrılmak, yüksek sesle bildirilmek. 2. Ün sahibi olmak, ün kazanmak, meşhur olmak.” (TS, 2447)

ütülen- “alazlatmak, bir şeyin yüzü hafifçe bozarmak” (LO, 403) > **ütülen-** “ütüleme işine konu olmak” (TS, 2457)

varaklan- “varaklanmak” (NAD, K.1/6) > **varaklan-** “varaklama işine konu olmak” (TS, 2469)

yaglan- “yağlanmak” (DLT III, 111-7) > **yağlan-** “1. Yağlama işi yapılmak, yağ sürülmek, yağ konulmak. 2. Yağ oluşmak. 3. Yağdan kirlenmek. 4. Yağ sürünmek” (TS, 2501)

yağmalan- “yağma edilmek” (YE, 64r6) > **yağmalan-** “yağma edilmek” (TS, 2502)

yakalan- “tutulmak, derdest ve ahz u girift olunmak” (KAT, 1303) > **yakalan-** “1. Yakalama işi yapılmak, ele geçirilmek. 2. Birinin kendisini zor duruma düşürecek bir şeyi, bir suçu ortaya çıkarmak. 3. Bir hastalığa tutulmak. 4. Karşılaşmak istenilmeyen birine veya kötü bir duruma tutulmak” (TS 2505)

yalanlan- “yalanlanmak” (EATKT, 468b/6) > **yalanlan-** “yalanlama işi yapılmak veya yalanlama işine konu olmak” (TS, 2512)

yaltaklan- “yaltaklanmak (İH)” (KıpçTS, 309) > **yaltaklan-** “birine hoş görünmek için onursuzca davranmak, dalkavukluk etmek, tabasbus etmek” (TS, 2515)

yamalan- “kendi esvabına yama vurmak” (KAT, 1306) > **yamalan-** “yama ile onarılmak, yama vurulmak” (TS, 2516)

yankılan- “yankılanmak” (YZ, 62r11) > **yankılan-** “ses vermek, ses çıkarmak, yankı durumunda geri dönmek, aksetmek” (TS, 2522)

yaşşulan- “alaya alınmak” (EATKT, 267a/4) > **yansılan-** “yansılama işi yapılmak” (TS, 2524)

yañgılan- “yenilenmek”(ME,215-5) > **yenilen-** “1. Bir şeyin yerine yenisi konulmak. 2. Bir iş bir kez daha yapılmak, tekrarlanmak. 3. mec. Canlanmak” (TS, 2573)

yapraklan- “yapraklanmak” (ME, 234-4) > **yapraklan-** “yaprakları çıkmak, yaprak oluşmak” (TS, 2530)

yaralan- “yaralanmak” (DK, 48-11) > **yaralan-** “yaralama işi yapılmak” (TS, 2532)

yaşşılan- “yassılanmak, yassı hale gelmek” (TM, 132a-6) > **yassılan-** “yassı duruma gelmek, yassı olmak” (TS, 2544)

yaslan- “yaslanmak, dayanmak” (MT, 49a-7) > **yaslan- (I)** “1. Dayanmak. 2. mec. Güvenmek” (TS, 2544)

yaş yaşlan- “yaş yaşamak, yaş sahibi olmak” (TTS, 4386) > **yaşlan-** “yaşı ilerlemek, ihtiyarlamak” (TS, 2548)

yaşmaklan- “yaşmaklanmak” (DK, 78-3) > **yaşmaklan-** “yaşmakla örtünmek” (TS, 2548)

yavuklan- “yaklaşmak, yakın olmak” (KE, 113v13) > **yavuklan-** hlk. “biriyle nişanlanmak” (TS, 2553)

yavuzlan- “kötü bulmak” (DLT III, 114-11) > **yavuzlan-** hlk. “1.Yavuz gibi olmak, yavuz durumuna gelmek. 2. Sertleşmek, çetinleşmek, kabadayılaşmak” (TS, 2553)

yeğlen- “üstünlük iddia etmek” (TTS, 4483) > **yeğlen-** “yeğ tutulmak” (TS, 2565)

yeleklen- (KçzİMD, 58) > **yeleklen-** hlk. “kanatlanmak, kanat açmak” (TS, 2567)

yellen- “havalanmak, havaîleşmek” (TTS, 4504) > **yellen-** “1. Körük, yelpaze vb. araçların yaptığı yelin etkisinde kalmak. 2. Kalın bağırsaktaki gazı çıkarmak, osurmak” (TS, 2568)

yelpazelen- “yelpaze ile kendine hava vermek, yelpaze kullanmak” (KAT, 1324) > **yelpazelen-** “kendini yelpaze ile serinletmek” (TS, 2568)

yemiřlän- “yemişlenmek, meyva vermek” (KTKT, Kök: 105r/1=006/099) > **yemişlen-** “ağaçlar meyve vermek” (TS, 2571)

yèmlen- “beslenmek, yemek” (ME, 150-2) > **yemlen-** “1. Yemleme işi yapılmak. 2. Para harcamadan bir başkasından geçinmek” (TS, 2571)

yeşillen- “yumuşak muamele etmek, gözle şayan olmak, mülâ’abe” (LO, 425) > **yeşillen-** “1. Yeşil duruma gelmek, yeşil olmak, yeşermek. 2. argo Birine karşı duyduğu cinsel isteği kendisine sezdirmek, sarkıntılık etmek. 3. argo Başkasının malında gözü olmak, elde etmeye çalışmak” (TS, 2583)

yıgaçlan- “ağaçlanmak” (DLT III, 113-24) > **ağaçlan-** “ağaçlı duruma gelmek” (TS, 38)

yıllan- “çok zaman bekletmek, saklamak” (LO, 427) > **yıllan-** “1. Üzerinden bir veya daha çok yıl geçmek. 2. Bir yılını doldurmak” (TS, 2594)

yıgıtlen- “gençleşmek, genç gibi davranmak, gençlik taslamak” (SN, 335-12) > **yıgıtlen-** “yıgıtleşmek” (TS, 2596)

yoklan- “araştırılmak, gözden geçirilmek” (NDS, G.36/7); > **yoklan-** “yoklama işine konu olmak” (TS, 2600)

yollan- “Yol almak, ilerlemek, yolun haylisi kat etmiş olmak, sürat kesbetmek. *Gemi yollanmak.*” (LO, 429) > **yollan-** “1. Yollama işi yapılmak, gönderilmek. 2. Bir yere gitmeye başlamak, yürümek” (TS, 2605)

yosunlan- “yosun bağlamak, ağaç rutubetten pos tutmak” (LO, 430) > **yosunlan-** “yosun oluşmak, yosunla kaplanmak” (TS, 2609)

yumgaklan- “yumak, yuvarlak yapılmak” (DLT III, 116-23) > **yumaklan-** “yumak durumuna gelmek” (TS, 2614)

yumrulan- “1. Yuvarlak biçim, durum almak, toplanmak, top olmak. 2. Yuvarlak hale getirilmek” (TTS, 4716) > **yumrulan-** “yumru durumuna gelmek, yumru gibi olmak” (TS, 2615)

yumruklan- “yumruklanmak” (KK, 35a/1) > **yumruklan-** “yumrukla vurulmak” (TS, 2614)

yurtlan- “yerleşmek” (ME, 189-2) > **yurtlan-** “bir yeri yurt edinmek, yurt sahibi olmak” (TS, 2618)

yuvalan- “yuvarlanmak” (ME, 234-6) > **yuvarlan-** “1. Kendi üzerinde dönerek hareket etmek. 2. Dökülerek düşmek. 3. Devrilmek, düşmek. 4. mec. Ansızın, beklenmedik bir zamanda ölmek. 5. Gitmek” (TS, 2620-2621)

yuvalan- “yuva yapmak, yuva tutmak” (TM, 110a-8) > **yuvalan-** “1. Ev, bark, yuva sahibi olmak, yuva kurmak. 2. Silah, görünmeyecek bir biçimde gizlenmek. 3. mec. Bir yerde birikmek, toplanmak” (TS, 2619)

yüklen- “yüklenmek” (KE, 234r15) > **yüklen-** “1. Yükleme işi yapılmak veya yükleme işine konu olmak. 2. Kendi ağırlığını başka bir şey üzerine vermek, bedeniyle abanmak. 3. Bir yükü taşımayı üstüne almak. 4. mec. Üstüne düşmek, zorlamak. 5. mec. Bir şeyi yapmayı kabul etmek, üstüne almak” (TS, 2622)

yüreklen- “cesaret göstermek, yiğitlenmek” (DLT III, 115-12) > **yüreklen-** “korkusuz duruma gelmek, yiğitlenmek, cesaretlenmek” (TS, 2628)

yüzlän- “yüz çevirmek” (EUTS, 307) > **yüzlen-** “şımarlamak, yüz bulmak” (TS, 2635)

zamklan- “zamk suyu sürülmek veya bununla yapışmak, yapıştırılmak” (KAT, 1351) > **zamklan-** “zamklama işine konu olmak” (TS, 2643)

zarlan- “ağlayıp sızlamak” (TTS, 4804) > **zarılan-** “içli içli ağlamak” (TS, 2646)

zedelen- “vurma, çarpma, delme sonucu berelenmek, ezilmek” (NbDS, G.473/2) > **zedelen-** “1. Vurma, çarpma, delme sonucu berelenmek, ezilmek. 2. Zarar görmek” (TS, 2648)

zincirlen- “zincir gibi yukarıdan aşağıya sıralanmak, teselsül etmek” (KAT, 1365) > **zincirlen-** “1. Zincirle bağlanmak. 2. Birbirine sıkıca bağlanmak. 3. mec. Art arda, peş peşe sıralanmak” (TS, 2661)

zevklen- “zevklenmek”(ND, N4/2) > **zevklen-** “1. Zevk duymak, hoşlanmak. 2. mec. Bir kimse ile alay etmek, eğlenmek. 3. mec. Haz alınacak, güzel bir duruma gelmek” (TS, 2653)

zevzeklen- “taşmak, çıkışmak gibi atan tavır kullanmak” (LO, 438) > **zevzeklen-** “gevezelenmek” (TS, 2653)

ziftlen- “ziftlenmek” (İM, 415b/3) > **ziftlen-** “1. Zift sürülmek, ziftle kaplanmak. 2. mec. Bir işten kendine yolsuz kazanç sağlamak. 3. Yemek” (TS, 2658)

2.9. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Birlikte Günümüzde de Kullanımını Devam Ettiren +IA-ş- Ekli Yapılar

ağdalaş- “koyulaşıp lüzucet peyda etmek, ağda hâline geçmek” (KAT, 32) > **ağdalaş-** “1. Ağda durumuna gelmek, ağdalanmak. 2. mec. Sohbet tam tadına varılır durum almak, koyulaşmak.” (TS, 39)

ağırlaş- “hasta ziyade ağırlanmak, yaşla ve temkin ile mekanet kesbetmek, kamil olmak” (LO, 9) > **ağırlaş-** “1. Ağır duruma gelmek. 2. Sıkıcı ve bunaltıcı bir durum almak. 3. Gökyüzü bulutlu ve karanlık, iç karartıcı bir hâl almak. 4. Yavaşlamak. 5. Gebe kadın doğurması yaklaşmak. 6. Yiyecek bozulmaya yüz tutmak. 7. Organ görevini yapamaz duruma gelmek. 8. mec. Ağırbaşlı olmak. 9. mec. Güçleşmek, zorlaşmak. 10. mec. Hasta tehlikeli duruma gelmek, fenalaşmak.” (TS, 42)

ağlaş- “ağlaşmak” (YZ, 11v10) > **ağlaş-** “1. Birlikte ağlamak. 2. Sızlanmak.” (TS, 50)

ahitleş- (**ahdlaş-**) “Muahede etmek, sözleşmek, ahd ü peymân etmek, birbirine karşı taahhüt altına girmek: *Kendisiyle bu iş hakkında ahitleştik.*” (KAT, 36) > **ahitleş-** “antlaşmak” (TS, 54)

altunlaş- “altın öndül koyarak bahse girmek” (DLT II, 114-23) > **altınlaş-** “altın durumu veya görünümü almak” (TS, 107)

anlaş- “uzlaşmak” (LO, 19) > **anlaş-** “1. Düşünce, duygu, amaç bakımından birleşmek, antant kalmak. 2. Sözleşmek, sözleşme imzalamak.” (TS, 129-130)

antlaş- “ahdleşmek, muāhede etmek” (ŞSL, 60) > **antlaş-** “antlaşma yapmak, ahitleşmek” (TS, 135)

ayrılaş- (g.z. ayrılışır) (LO, 31) > **ayrılaş-** “benzerleri arasında ayrı bir yeri ve önemi olmak, teferrüt etmek” (TS, 210)

azgunlaş- “azgınlık, itmek” (ŞSL, 40) > **azgınlaş-** “1. Azgın duruma gelmek. 2. Cinsel istekleri aşırılaşmak.” (TS, 215)

bağlaş- “bağlaşmak” (ME, 110-3) > **bağlaş-** “bir şey yapmak için birbirine antlaşma veya sözleşme ile bağlanmak, ittifak etmek” (TS, 231)

bekleş- “muahede yapmak, ahitleşmek; kapatmakta yardım etmek; (Oğuzca) beklemekte, gözetlemekte yardım etmek” (DLT II, 204-1) > **bekleş-** “birlikte veya karşılıklı beklemek” (TS, 296)

balabanlaş- fl. ve: *balabanlan-* (KAT, 99) > **balabanlaş-** “balaban duruma gelmek, irileşmek” (TS, 242)

başkalaş- “değişmek, bozulmak, tegayyür, tebeddül etmek, özge hâle girmek” (LO, 44) > **başkalaş-** “1. Başka bir varlığa, niteliğe dönüşmek, değişmek, farklılık kazanmak. 2. Biçim değiştirmek, istihale etmek. 3. mec. Kötüleşmek, bozulmak.” (TS, 274)

bayramlaş- “tebrik, mu’âyede” (LO, 46) > **bayramlaş-** “birbirinin bayramını kutlamak” (TS, 289)

pazarlaş- “Pazarlık etmek. Paha söyleşmek, çekişmek, fiyat katetmek, mukavele etmek. Münakaşa, şart-ı ahd ü karar” (LO, 311) > **pazarlaş-** “bir fiyat üzerinde anlaşmak, pazarlık etmek” (TS, 1904)

birleş- “1. Bir olmak, iştirak ve ittihat etmek. 2. Bir yere gelmek, toplanmak. 3. Uyuşmak, ittihat etmek.” (KAT, 137) > **birleş-** “1. Ayrıyken tek bir bütün durumuna gelmek. 2. Buluşmak, bir araya gelmek. 3. Uyuşmak, aynı görüşte olmak. 4. Aynı amaç çevresinde toplanmak. 5. Cinsel ilişkide bulunmak. 6. kim. Kaynaşmak” (TS, 359)

boğuzlaş- “boğazlaşmak” (ME, 195-4) > **boğazlaş-** “1. Birbirini boğazlamak. 2. Kıyasıya dövüşmek.” (TS, 371)

boklaş- “bozuşmak” (LO, 59) > **boklaş-** kaba “kötü bir duruma girmek” (TS, 374)

bollaş- “Te vessü, tekessür etmek. Bereket, vefret, kesret bulmak.” (LO, 59) > **bollaş-** “bol duruma gelmek” (TS, 375)

cenkleş- “cenk etmeye, muharebeye girişmek” (KAT, 172) > **cenkleş-** “1. Savaşmak. 2. mec. Atışmak, çekişmek, münakaşa etmek” (TS, 452)

çüfleş- “birleşmek” (ME, 203-2) > **çifleş-** “1. Bir şey tekken bir tanesinin daha katılmasıyla iki olmak. 2. Erkek ve dişi hayvan veya bitki hücreleri döllenmek için bir araya gelmek.” (TS, 544)

çatallaş- “iki başlı olmak. bāis-i tereddüd ve müşkil. şakḳīn, terdīd. dü-reh ve dü-ser” (ŞSL, 293) > **çatallaş-** “iki veya daha çok ihtimal ortaya çıkarak anlaşılması güç bir duruma gelmek” (TS, 502)

çetinleş- “sertleşmek, mutezir olmak, kesb-i usret etmek” (LO, 94) > **çetinleş-** “çetin duruma gelmek” (TS, 525)

çirkinleş- “çirkin olmak, çirkinlik peyda etmek” (KAT, 215) > **çirkinleş-** “çirkin bir duruma gelmek” (TS, 550)

çukurlaş- “çukurlanmak, çökmek, gözler tekevvür, yanak tahazzür etmek, menkûr olmak” (LO, 105) > **çukurlaş-** “çukur duruma gelmek” (TS, 570)

darlaş- “göz darlaşmak” (LO, 110) > **darlaş-** “daralmak” (TS, 597)

derdleş- “dertleşmek, dertlerini anlatmak”(ŞYD, G.291/4) > **dertleş-** “rahatlamak ve çözüm bulmak amacıyla dertlerini karşılıklı anlatmak” (TS, 640)

dikleş- “dik dik bakmak. ayakda turmak. beraber olmak, müsāvāt, bir yerde aram ve tevaḳḳuf eylemek” (ŞSL, 351) > **dikleş-** “1. Dik duruma gelmek. 2. mec. Birine karşı ters tutum içine girmek, karşı durmak.” (TS, 661)

dilleş- “karşılıklı tatlı tatlı söyleşmek” (HD, 2596) > **dilleş-** “1. Karşılıklı tatlı tatlı söyleşmek. 2. hlk. Dırlaşmak.” (TS, 667)

dostlaş- “arkadaşlık etmek” (ME, 116-8) > **dostlaş-** “dost durumuna gelmek, dost olmak” (TS, 707)

düşmānlaş- “düşmanlık etmek, düşman olmak” (KTKT, Ünlü: 406v/6=060/007) > **düşmanlaş-** “düşman durumuna girmek” (TS, 741)

eğleş- “oțurup ārām itmek” (ŞSL, 51) > **eğleş-** “1. Oyalanmak, eğlenmek, tevaḳḳuf etmek. 2. Bir yerde oturmak, ikamet etmek” (TS, 763)

eligleş- “elleşmek, el sıkışmak, tokalaşmak, vedalaşmak” (KB, 5037) > **elles-** hlk. “1. Elle dokunmak. 2. Elle itişerek şakalaşmak. 3. Alışverişte, alanla satan birbirlerinin ellerini tutup sıkarak uzlaşmak. 4. Birbirinin elini sıkarak güç denemesi yapmak. 5. El sıkarak selamlaşmak. 6. Ağır bir yükü kaldırmak için birkaç kişi birden tutmak. 7. mec. Birine dokunacak söz söylemek. 8. mec. Yardımlaşmak.” (TS, 789)

esenleş- “esenlik dilemek, vedalaşmak” (KB, 364) > **esenleş-** “1. Selamlaşmak, 2. Vedalaşmak.” (TS, 815)

eşlüş- “eş olmak, arkadaş olmak” (KTKT, Kök: 220v/1=018/076) > **eşleş-** “1. Birbiriyle eş olmak, eş tutmak. 2. Çiftleşmek” (TS, 826)

fenalaş- “1. Kötüleşmek, kötü olmak, beter olmak, bozulmak. 2. (Hasta) ağırlaşmak, marazı istidâd etmek. 3. Ansızın bir maraz ve illete duçar olmak.” (KAT, 336) > **fenalaş-** “1. Kötü bir duruma girmek. 2. Hastanın durumu ağırlaşmak. 3. Ansızın bayılacak gibi olmak” (TS, 859)

gençleş- “genç olmak, gençlik kuvvet ve taravetini almak” (KAT, 373) > **gençleş-** “1. Bir kuruluş genç üyelerle yenileşmek. 2. Genç görünmek. 3. Yeniden gençlik ve canlılık kazanmak.” (TS, 936)

güzelleş- “hava iyileşmek” (LO, 171) > **güzelleş-** “güzel bir durum almak” (TS, 1015)

haberleş- <Ar. +T. “haberleşmek, karşılıklı olarak haber alıp vermek” (RSL, A725a15) > **haberleş-** “bir durumu karşılıklı olarak iletmek, karşılıklı olarak haber alıp vermek, iletişmek, muhabere etmek” (TS, 1020)

haklaş- “ödeşmek, taksimleşmek, edā-yı qarız idileşmek” (ŞSL,334) > **haklaş-** hlk. “İki taraf birbirine hakkını verip alacak verecekleri kalmamak, ödeşmek” (TS, 1029)

halâllaş- “hellallaşmak, haklarını karşılıklı olarak helal etmek” (İM, 456b/1) > **helalles-** “alışverişte veya ayrılma sırasında hakkını birbirine bağışlamak” (TS, 1080)

halles- (**hallaş-**) “birbirine hâlini ve dert ve kederlerini söyleyip şikâyet etmek, dertleşmek, hasbihâl etmek” (KAT, 419) > **hâlles-** “1. Karşılıklı dertlerini anlatmak, dertleşmek. 2. mec. Bir şeyle yakından ilgilenmek.” (TS, 1035)

hayırlaş- “birbirine hayrını gör diyerek bir sayıya karar vermek, bitirmek” (KAT, 442) > **hayırlaş-** “pazarlıkta anlaştıktan sonra birbirlerine hayır dilemek” (TS, 1071)

hırlaş- “hırlaşmak” (KE, 178r7) > **hurlaş-** “1. Karşılıklı hırlamak. 2. Ağız kavgasına girişmek” (TS, 1093)

hisâblaş- “hesaplaşmak, bir konuda biriyle görüşmek” (MR, 230a/21) > **hesaplaş-** “1. Birbirindeki alacakla vereceğin hesabını yapmak. 2. mec. Karşılıklı olarak kozlarını paylaşmak. 3. mec. Bir şeyin olumlu veya olumsuz yönlerini düşünerek, tartışarak bir yargıya varmak” (TS, 1088)

hoşlaş- “vedâ‘ etmek, kendi kendine hoş-hâl olmak nikû ve ‘alâ güyek” (ŞSL,338) > **hoşlaş-** “1. Hoş duruma gelmek. 2. İyilik hissetmek. 3. hlk. Birbirinden hoşlanmak” (TS, 1112)

irüleş- “kabalaşmak” (ME, 119-6) > **irileş-** “iri bir duruma gelmek” (TS, 1204)

iyileş- “1. İyi olmak, daha iyi olmak. 2. İ'âde-i sıhhat etmek, hastalıktan kalkmak. 3. Biriyile arası iyi olmak, ıslâh-ı beyn etme.” (KAT, 549) > **iyileş-** “1. İyi duruma gelmek. 2. Hastalıktan kurtulmak, sağlığı yerine gelmek, salah bulmak.” (TS, 1236)

kabalaş- “kaba olmak, zarafeti kaybetmek” (KAT, 556) > **kabalaş-** “1. Kaba bir duruma gelmek, irileşmek. 2. Kabalık etmek, görgü ve incelikten yoksun söz söylemek.” (TS, 1249)

gagalaş- “(Kuşlar) gagalarıyla birbirini kakıp kavga etmek veya oynaşmak” (KAT, 358) > **gagalaş-** “1. Kuşlar birbirini gagalamak. 2. Birbirini gagalayarak oynaşmak.” (TS, 899)

kalınlaş- “kuvvet-i iktidâr peyda etmek, zengin olmak” (LO, 204) > **kalınlaş-** “kalın duruma gelmek” (TS, 1279)

kamburlaş- “beli bükülmek, arkası çıkmak, kambur olmak, tehâdüb etmek” (KAT, 577) > **kamburlaş-** “kambur duruma gelmek” (TS, 1288)

kamçılaş- “kamçı ile vurmak” (ME, 110-1) > **kamçılaş-** “kamçı durumuna gelmek” (TS, 1289)

kandilleş- “Leyâlî-imübârekeden bir kandil gecesini birbirine tebrik etmek, bu münasebetle tebrik edişmek” (KAT, 581) > **kandilleş-** “birbirinin kandil gününü kutlamak” (TS, 1297)

karārlaş- <Ar.+T. “kararlaştırmak, bir konuda aynı düşüncede olmak” (MR, 302a/20) > **kararlaş-** “bir şey için karar verilmek” (TS, 1321)

karşulaş- “karşılaşmak” (KFT, 143b/6) > **karşılaş-** “1. Karşı karşıya gelmek, rastlaşmak. 2. İki sporcu veya iki takım yarışmak.” (TS, 1337)

kartlaş- fl. ve: *kartlanmak*. (KAT, 598) > **kartlaş-** “kart duruma gelmek” (TS, 1340)

katlaş- “sertleşmek, düğüşt ve haşin olmak” (KAT, 604) > **katlaş-** “1. Katı duruma gelmek. 2. mec. İz bırakmak, belirgin duruma gelmek.” (TS, 1350)

kavullaş- “sözleşmek, ahit yapmak” (MBHKT, 49b-2) > **kavilleş-** “sözleşmek, söz birliği etmek, anlaşmak” (TS, 1357)

keçeleş- “1. Uyuşmak, hışır hışır olmak. 2. Karışıp teller belli olmayacak surette keçe gibi olmak.” (KAT, 617) > **keçeleş-** “1. Telleri birbirinin içine girip karışarak ayrılmaz olmak. 2. Deri pürüzlü duruma gelmek, keçe gibi olmak. 3. mec. Vücudun bir yeri uyuşup duyarlığı azalmak.” (TS, 1375)

keskinleş- “1. Çok keser veya deler olmak, katı veya hâd olmak, bilenmek. 2. Sertleşmek, kuvvet peyda etmek. 3. Faal ve cüst ü çâlâk olmak.” (KAT, 629-630) > **keskinleş-** “keskin duruma gelmek” (TS, 1399)

kılıçlaş- “kılıçla vuruşmak” (ME, 124-4) > **kılıçlaş-** “kılıçla dövüşmek” (TS, 1408)

kıtlaş- “[«kahtlaşmak»tan galat] Az ve nadir bulunur hâle gelmek, nedret peyda edip bulunmaz olmak” (KAT, 646) > **kıtlaş-** “ihtiyacı karşılayamamak, kıt duruma gelmek” (TS, 1428)

kibarlaş- “1. Büyükler sırasına geçmek, büyük adam olmak. 2. mec. Mütekebbir ve müte’azzım olmak, kibirlenmek.” (KAT, 652) > **kibarlaş-** “kibar duruma gelmek, kibarlık kazanmak” (TS, 1438)

koklaş- “Sevişmek, bilişmek. *İnsan söyleşe söyleşe, hayvan koklaşa koklaşa.*” (LO, 242) > **koklaş-** “1. Birbirini koklamak. 2. mec. Anlaşmak, birbirini sevmek.” (TS, 1458)

kolaylaş- “uygunlaşmak, müsait bir duruma getirmek” (SN, 191-2) > **kolaylaş-** “1. Kolay duruma gelmek. 2. Engel ve güçlükler ortadan kalkmak.” (TS, 1461)

koyulaş- “kıvam getirme, in’ikad, renk kararmak, koyulaşmak” (LO, 248) > **koyulaş-** “1. Koyu duruma gelmek. 2. mec. Derinleşmek, hararetlenmek, aşırı duruma gelmek.” (TS, 1492)

kökleş- “temelleşmek, yerleşmek” (LO, 249) > **kökleş-** “güçlü bir biçimde yerleşmek, yer etmek, kök salmak” (TS, 1496)

kötüleş- “münakaşa, münâfese, tedenni, ta'affün etmek” (LO, 250) > **kötüleş-** “1. Kötü duruma gelmek. 2. Kadın, toplumun ahlak kurallarına aykırı davranmaya başlamak.” (TS, 1508)

kucaşlaş- “kucaklaşmak” (İM, 446b/1) > **kucaklaş-** “birbirini kucaklamak” (TS, 1515)

güçleş- “zor ve zahmetli olmak, güce sarmak” (KAT, 398) > **güçleş-** “güç duruma gelmek, zorlaşmak” (TS, 995)

mektuplaş- “birbirine mektup yazmak, mükâtebe, mürâsele, muhabere etmek” (KAT, 769) > **mektuplaş-** “karşılıklı mektup yazmak ve göndermek” (TS, 1647)

merhabalaş- “birbirine merhaba deyip iltifat etmek” (KAT, 779) > **merhabalaş-** “karşılıklı selam verip hâl hatır sormak” (TS, 1657)

munlaş- “bunalmak, sıkılmak” (FK, 62/4) > **bungunlaş-** “sıkıntılı duruma gelmek” (TS, 413)

müşkülleş- fl. ve: müşküllenmek. (KAT, 879) > **müşkülleş-** “müşkül duruma girmek, güçleşmek, zorlaşmak” (TS, 1735)

navbatlaş- “nöbetleşmek” (HTKT, 241a/5=13/11) > **nöbetleş-** “sıra ile nöbet tutmak” (TS, 1780)

ortaklaş- “ortak olmak” (KTKT, Kök: 211r/1=017/064) > **ortaklaş-** “ortak olarak davranmak, ortak olmak, kolektifleşmek” (TS, 1816)

özleş- “özlenmek, ağdalanmak, ta'akkud, kıvama gelmek” (LO, 304) > **özleş-** “1. Öz durumuna veya özlü bir duruma gelmek. 2. Arılaşmak. 3. hlk. Tahıl olgunlaşmak” (TS, 1870)

paylaşım- “paylaşmamak” (ZD, 861) > **paylaş-** “1. Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek. 2. mec. Benimsemek, onaylamak” (TS, 1903)

pençeleş- “pençe pençeye gelip tutuşmak; kavga eymek, dövüşmek” (NDS, G.179/6) > **pençeleş-** “1. Pençe pençeye gelmek, kavga etmek, dövüşmek. 2. mec. Çok uğraşmak, mücadele etmek” (TS, 1910)

pıhtılaş- “pıhtılanmak, mün'akid, kan fasit olmak, uyuşmak, tehattür” (LO, 315) > **pıhtılaş-** “pıhtı durumuna gelmek” (TS, 1920)

rumlaş- “Rum cinsiyetine girmek, Rum olmak” (KAT, 1001) > **Rumlaş-** “Rum dilini ve kültürünü benimsemek” (TS, 1988)

ruslaş- “Rus cinsiyetine girmek, Rus olmak” (KAT, 1001) > **ruslaş-** “Rus dilini ve kültürünü benimsemek” (TS, 1988)

sağlamlaş- “1. Sağlam ve kavi olmak, metanet kesbetmek. 2. Doğruluğu meydana çıkmak, tahakkuk etmek. 3. Temin olunmak, şüphe ve tereddüt ve muhataradan kurtarılmak.” (KAT, 1014) > **sağlamlaş-** “sağlam duruma gelmek” (TS, 2006)

sahihleş- “1. Gerçek çıkmak, sahihten icra olunmak, fiil ve icraya gelmek. 2. Tasdik olunmak, sıhhati tebeyyün etmek.” (KAT, 1016) > **sahileş-** “gerçek bir durum almak, gerçekleştirmek” (TS, 2009)

sarplaş- “1. Sarp ve geçilmez olmak. 2. Müşkül ve zor olmak, güçleşmek.” (KAT, 1036) > **sarplaş-** “sarp bir duruma girmek” (TS, 2040)

selamlaş- “selamlaşmak” (ÇFK, 40b-7) > **selamlaş-** “1. Birbirine selam vermek, esenleşmek. 2. Çok az tanışmak” (TS, 2061)

senetleş- “senet alıp vermek, alıp vereceğe vesair muamelât ve hukuka müteallik senet mübadele etmek” (KAT, 1054) > **senetleş-** “birbirine senet vermek” (TS, 2066)

serinleş- fl. bk. **serinle-** (KAT, 1058) > **serinleş-** “serin duruma gelmek, serinlemek, serinlik vermek” (TS, 2072)

sertleş- “Sertlenmek, sonradan tünd, dürüst olmak, istidâd, tehaşşün. Sertlendirmek” (LO, 340) > **sertleş-** “1. Sert bir durum almak, katılaşmak. 2. Gücü artmak, zorlu bir durum almak. 3. tıp Erkeklik organı, içindeki damarlara kan dolması ile birlikte sert ve dik duruma gelmek. 4. mec. Bir kimsenin davranış veya sözleri sert, kırıcı olmak.” (TS, 2075)

seyrekleş- “Arası açılmak. Açık veya nadir olmak, mekân ve zamanca aralıklı olmak” (KAT, 1065) > **seyrekleş-** “seyrek duruma gelmek, seyrelmek” (TS, 2084)

sıklaş- “seyrek vukua gelmekte olan şey sık sık zuhur etmeye başlamak, tekerrür, tevâlî, tekessür, tetâbu, kesb-i sür'at” (LO, 342) > **sıklaş-** “sık duruma gelmek veya sıkça ortaya çıkmak, sık görülmek” (TS, 2094)

sivrileş- “1. Ucu ince ve keskin olmak. 2. Boy atmak, incelip uzamak.” (KAT, 1083) > **sivrileş-** “1. Sivri duruma gelmek. 2. mec. Genel tutum veya geleneklerin dışında davranmak. 3. mec. Dikkat çekici sözler söylemek. 4. mec. Kırıcı sözler söylemek.” (TS, 2124),

sözleş- “sözleşmek, konuşmak” (OY, BK D21) > **söyleş-** “1. Karşılıklı konuşmak, hasbihâl etmek, sohbet etmek. 2. Bir işin nasıl yapılması gerektiği konusunda konuşmak, müzakere etmek” (TS, 2152)

şakalaş- “birbiriyle şaka etmek, mülâtafe” (KAT, 1113) > **şakalaş-** “karşılıklı olarak şaka etmek, şaka yapmak” (TS, 2198-2199)

şartlaş- “tarafeynden şartları dermeyan ederek mukavele etmek” (KAT, 1117) > **şartlaş-** “bir veya birçok şartı karşılıklı kabul etmek” (TS, 2206)

taşlaş- “taş atışmak” (ME, 198-4) > **taşlaş-** “1. Taş durumuna gelmek. 2. mec. Çok şaşırarak bir şey yapamaz, konuşamaz duruma gelmek, donakalmak” (TS, 2281)

tatlılaş- “tatlı olmak, tat kesbetmek” (KAT, 1175) > **tatlılaş-** “1. Tatlı duruma gelmek, tat kazanmak. 2. mec. Sevimli, hoş giden bir durum almak” (TS, 2285)

tazeleş- “1. Taze olmak, tazelik peyda etmek, kesb-i tarâvet etmek. 2. Gençleşmek, gençlik peyda etmek veya genç görünmek” (KAT, 1180) > **tazeleş-** “taze bir durum almak, canlanmak, gençleşmek” (TS, 2292)

derinleş- “derin ve amîk olmak, derinliği artmak, ta'ammuk etmek” (KAT, 246) > **derinleş-** “1. Derin duruma gelmek. 2. Ses kaynağı uzaklaşarak az duyulur duruma gelmek. 3. mec. Bir konuda köklü, sağlam bilgi edinmek, bilgisini genişletmek” (TS, 636)

tembelleş- “tembel olmak, tembel alışmak” (KAT, 1200) > **tembelleş-** “tembel duruma gelmek” (TS, 2315)

temelleş- “yerleşmek, temel tutmak, baki ve daim olmak” (KAT, 1201) > **temelleş-** “1. Temel tutmak, yerleşmek. 2. mec. Sürekli ve kalıcı bir duruma girmek.” (TS, 2317)

teñleş- “iki şey birbirine denkleşmek” (DLT III, 398-9) > **denkleş-** “birbirine denk olmak, denk duruma gelmek” (TS, 631)

tenhalaş- “1. Yalnız kalmak, münferit olmak. 2. Hali kalmak, boşalmak, kalabalık çekilip boş kalmak” (KAT, 1206) > **tenhalaş-** “1. Yalnız kalmak. 2. Tenha duruma gelmek, boşalmak, ıssızlaşmak” (TS, 2322)

toplaş- “tekevvür, içtima, cemiyet etmek, eşyayı kaldırıp cem etmek, hazırlanmak, dizde yumrular toplaşmak” (LO, 383) > **toplaş-** “Bir yere cemolmak, birlikte içtima etmek. = fl. 1. Eşyasını toplayıp hazırlanmak. 2. Yamru yumru olmak.” (KAT, 1238)

toslaş- “çarpmak” (TTS, 3831) > **toslaş-** “birbirine tos vurmak” (TS, 2375)

tozlaş- “toz gibi çisemek” (LO, 385) > **tozlaş-** “toz durumuna girmek, tozarmak” (TS, 2377)

türkçeleş- “1. Türkçeye çevrilmek, tercüme olunmak. 2. İyi Türkçeye tahvil olunmak, tashih edilmek.” (KAT, 1251) > **türkçeleş-** “Türkçe niteliğini kazanmak” (TS, 2401)

türkleş- “Türk olmak, Türk cinsiyetine duhul etmek” (KAT, 1251) > **türkleş-** “Türk olmak, Türk dilini ve Türklüğü benimsemek” (TS, 2402)

uylaş- “birbiriyle uyuşmak, uzlaşmak” (TTS, 4042) > **uylaş-** hlk. “birbiriyle uyuşmak, uzlaşmak, anlaşmak” (TS, 2430)

uzaklaş- “tebâ’üd etmek, insirâh” (LO, 398) > **uzaklaş-** “1. Bir şeyden, bir yerden veya kimseden ayrılıp uzağa gitmek. 2. mec. Yabancılaşmak, ilgisi azalmak.” (TS, 2434)

uzlaş- “Uyuşmak, muvafakat, musalaha, müsaleme, pazar yapmak, müsâmele, müvacehe ile karar vermek, nifak, vifâka mu’âdât, müvâlata, adavet, muhadenet ve muhadenete mübeddel olmak, bozuşuk iken barışmak, davada sulh olmak” (LO, 398) > **uzlaş-** “aralarındaki düşünce veya çıkar ayrılığını, karşılıklı ödünlerle kaldırarak uyuşmak, karşılıklı anlaşmak ve mutabık kalmak, antant kalmak” (TS, 2437)

üçleş- “üç adedine baliğ olmak” (KAT, 1269) > **üçleş-** “üç çıkmak, bir veya ikiyken üç olmak” (TS, 2443)

vidâ’laş- “vedalaşmak” (TİKT, 50a/12) > **vedalaş-** “ayrılırken birbirine esenlik dilemek, esenleşmek” (TS, 2476)

yakınlaş- “yaklaşmak, yakın duruma gelmek, karşılıklı olarak aradaki mesafenin azaltılması” (RSL, A731a1) > **yakınlaş-** “1. Yakın duruma gelmek, yaklaşmak. 2. mec. Aralarındaki ilgi, sevgi daha güçlü bir duruma gelmek” (TS, 2507)

yaklaş- “yaklaşmak” (KK, 84b/1) > **yaklaş-** “1. Arada az bir aralık kalacak biçimde ilerlemek, aradaki uzaklığı azaltmak veya büsbütün ortadan kaldırmak için ileri gitmek. 2. Benzetmek, andırmak, uygun olmak. 3. Bir konuyu, bir sorunu ele alarak değerlendirmek. 4. Yakınlaşmak” (TS, 2509)

yardımlaş- “yardımlaşmak” (TİKT, 76a/7) > **yardımlaş-** “karşılıklı yardımda bulunmak” (TS, 2536)

yassılaş- “yassılanmak, müstevi olmak, tesattuh” (LO, 416) > **yassılaş-** “yassı duruma gelmek, yassı olmak, yassılmak” (TS, 2544)

yerleş- “yer edinmek” (NfD, 1464) > **yerleş-** “1. Yerine iyice oturmak, yerinde sabit olmak. 2. Yer bulup oturmak. 3. Çalışmak üzere bir iş yerine başlamak. 4. Bir yerde oturmaya, yaşamaya başlamak. 5. Eşyayı yerli yerine koymak. 6. Rahat bir biçimde oturmak. 7. Yaygın duruma gelmek, tutunmak. 8. mec. Alışılmak, kullanılır olmak. 9. Sınav sonucuna göre herhangi bir eğitim kurumunda okumaya hak kazanmak, okumaya başlamak” (TS, 2580)

ıraklaş- “uzaklaşmak” (TTS, 1958) > **ıraklaş-** “uzaklaşmak” (TS, 1124)

yumruklaş- “yumruklaşmak” (ME, 119-4) > **yumruklaş-** “karşılıklı yumruk atmak, yumruk vurarak dövüşmek” (TS, 2614)

yüzleş- “yüzleşmek (TZ)” (KıpçTS, 333) > **yüzleş-** “1. Bir olayı ileri sürenle, inkâr eden kimseler yüz yüze gelerek sözlerini tekrarlamak. 2. Yüz yüze gelmek. 3. mec. Farkına varmak, iyice anlamak” (TS, 2635)

ziyadeleş- “çoğalmak, artmak, tezayüt etmek” (KAT, 1366) > **ziyadeleş-** “çoğalmak” (TS, 2662)

2.10. Tarihî Türk Lehçelerinde Kullanılmakla Birlikte Günümüzde de Kullanımını Devam Ettiren +IA-t- Ekli Yapılar

avlat- “avlatmak” (DLT I, 265-17) > **avlat-** “avlanma işini yaptırmak” (TS, 191)

ağırlat- “ağırlatmak, hürmet ettirmek, saydırmak” (EUTS, 7) > **ağırlat-** “ağırlama işini yaptırmak” (TS, 42)

ağlat- “ağlatmak, başkasını ağlamaya mecbur etmek” (İBML, 8) > **ağlat-** “ağlamasına yol açmak” (TS, 50)

ahşamlat- “gece bırakmamak, geceyi geçirtmek” (TİKT, 39b/1) > **akşamlat-** “akşamı yaptırmak, akşamı buldurmak veya ettirmek” (TS, 76)

anġlat- “anlatmak” (ME, 72-7) > **anlat-** “1. Bilgi vermek, izah etmek. 2. Bir konu üzerinde açıklama yapmak, açıklamada bulunmak. 3. Nakletmek.” (TS, 130)

aralat- “(arasını) açmak” (ME, 93-7) > **aralat-** “aralık duruma getirtmek, biraz açtırmak” (TS, 143)

aruġlat- “zayıflatmak” (ME, 61-5) > **arıklat-** “arık(II) duruma getirmek” (TS, 149)

aşlat- “it‘ām etmek, aş ve ta‘ām yidirmek. ağaç aşlamak, peyvend” (ŞSL, 45) > **aşlat-** “aşılama işini yaptırmak” (TS, 175)

atlat- “At gibi kalkıp fırlamak, pertav, nakıllamak, aşmak, vüsûb. Uzaġa sıçramak, geçmek, tafra, su gibi fişkırmak, feveran, nebe‘ân, feyezân, severân, ateş gibi sevret. Düşman üzerine savlet. Nehri, hendeġikarşı ubûr etmek. Çukura uçmak, tayeran. Okurken biraz yeri geçmek, fevt.” (LO, 27) > **atlat-** “1. Atlama işini yaptırmak. 2. Basında başka ilgililerden önce bir haberin yayımlanmasını sağlamak. 3. mec. Kötü bir durumu geçiştirmek, savmak. 4. mec. Görüşmek, konuşmaktan kaçmak. 5. mec. Savsaklamak. 6. mec. Aldatmak” (TS, 186-187)

avlat- “havlatmak” (DK, 127-3) > **havlat-** “havlamasına sebep olmak” (TS, 1065)

ayazlat- “gecenin ayazına bırakıp üşütmek, ayazda bekletmek.” (KAT, 84) > **ayazlat-** “1. Soġukta bekletmek. 2. Ayazda soġutmak.” (TS, 201)

azarlat- “incitmek” (ME, 56-4) > **azarlat-** “azarlama işini yaptırmak veya azarlamasına yol açmak” (TS, 214)

badanalat- “badana ettirmek” (KAT, 92) > **badanalat-** “badanalama işini yaptırmak” (TS, 223)

bağışlat- “1. Bahşış ve atıyye verdirmek. 2. Af ve safh ettirmek.” (KAT, 94) > **bağışlat-** “bağışlama işini yaptırmak” (TS, 229)

baglat- “bağlatmak, bohçalamak” (DLT II, 341-18) > **bağlat-** “bağlama işini yaptırmak” (TS, 231)

beklet- “kilitlemek, kapatmak” (KB, 2535); **beklet-** “1. Bekleme işini birine yaptırmak. 2. Oyalamak.” (TS, 296)

bañlat- “ezan okutmak, bağtırmak” (DK, 279-7) > **banlat-** “banlama işini yaptırmak” (TS, 251)

başlat- “başlatmak” (DLT II, 341-10) > **başlat-** “1. Başlamasına yol açmak. 2. Birinin kötü konuşmasına yol açmak.” (TS, 276)

bayatlat- “bırakıp eskitmek” (KAT, 111) > **bayatlat-** “bayat duruma getirmek, bayatlamasına sebep olmak” (TS, 285)

bellet- “Hâtır-nişân ettirmek, zihne ilka etmek, belli etmek, ızhar.” (LO, 48) > **bellet-** “bellemesini sağlamak, öğretmek” (TS, 305)

beslet- “kendini infak, bir adama yük olmak, kefil-i ihtiyâcât ittihaz etmek” (LO, 50) > **beslet-** “besleme işini başkasına yaptırmak” (TS, 315)

beyazlat- “ağartmak, beyaz yapmak” (KAT, 126) > **beyazlat-** “beyaz duruma getirmek, ağartmak” (TS, 321)

boğuzlat- “boğazını kestirmek” (KE, 168v2) > **boğazlat-** “boğazlama işini yaptırmak” (TS, 371)

bollet- “Tevsi, geniş etmek, enlileştirmek, mebzul etmek, vüs'atlendirmek” (LO, 59) > **bollet-** “bol duruma getirmek, genişletmek” (TS, 375)

boylat- “uzatmak, boy kazandırmak” (KAT, 145) > **boylat-** “boylama işini yaptırmak” (TS, 389)

ciltlet- “(Kitaba) kap geçirmek, teclîd ettirmek” (KAT, 181) > **ciltlet-** “ciltleme işini yaptırmak” (TS, 466)

çapalat- “çapa vurdurmak, çapa ile kazdırmak” (KAT, 194) > **çapalat-** “çapalatmak işi” (TS, 494)

çaplat- “şaplak indirme, tokat vurma (CC)” (KıpçTS, 46) > **şaplat-** “1. “Şap” diye ses çıkartmak. 2. Sesli şamar vurma.” (TS, 2204)

çarlat- “cırlatmak, ağlatmak” (DLT II, 344-26) > **cırlat-** “cırlamasına yol açmak” (TS, 461)

çatlat- “çatlatmak, (parmak) çıtlatmak” (MR, 303a/10) > **çatlat-** “1. Çatlak duruma getirmek. 2. Çatlamasına yol açmak. 3. mec. Sabrını taşırmak. 4. mec. Aklını kaçırmak.” (TS, 505)

çatlat- “çıtlatmak, sezdirecek kadar anlatmak” (TTS, 836) > **çitlat-** “1. Bir şeyden “çit” sesi çıkarmak. 2. Antep fıstığının kabuğunu aralamak. 3. İş parçalarının bazı yerlerini oyup çıkarmadan makasla kesmek. 4. mec. Bir kimseye, bilmediği bir şeyden ancak sezdirecek kadar söz etmek.” (TS, 540)

çitlat- “parmakları tefkî, sakızı ateş üzere sepinti tozu patlatmak” (LO, 98) > **çitlat-** “1. Bir şeyden “çit” sesi çıkarmak. 2. Antep fıstığının kabuğunu aralamak. 3. İş parçalarının bazı yerlerini oyup çıkarmadan makasla kesmek. 4. mec. Bir kimseye, bilmediği bir şeyden ancak sezdirecek kadar söz etmek.” (TS, 540)

çinlat- “(ses için) inletmek” (HŞ, 3271) > **çinlat-** “çinlamasını sağlamak” (TS, 537)

çivilet- “çivi kaktırmak, mihlatmak” (KAT, 216) > **çivilet-** “çivi çaktırmak” (TS, 552)

çukurlat- “hufreyi derin derin etmek, çukur kazmak” (LO, 105) > **çukurlat-** “çukur duruma getirmek veya çukurlu yapmak” (TS, 570)

depelet- “öldürtmek” (TİKT, 18a/6) > **tepelet-** “tepeleme işini yaptırmak” (TS, 2325)

eklet- [«ek»ten] “ek vurdurmak, parça ilhak ettirmek” (KAT, 293) > **eklet-** “ekleme işini yaptırmak” (TS, 767)

ertelet- “sabahlatmak” (ME, 69-3) > **ertelet-** “erteleme işini yaptırmak” (TS, 813)

ezberlet- “hıfz ettirmek” (LO, 141) > **ezberlet-** “ezberlemesini sağlamak” (TS, 842)

fırçalat- “fırça ile temizlemek” (KAT, 344) > **fırçalat-** “fırçalama işini yaptırmak” (TS, 868)

fırınlat- “fırında kurutmak, gevretmek” (LO, 146) > **fırınlat-** “fırınlama işini yaptırmak” (TS, 869)

fırlat- “şiddetle atmak, kırıp sıçratmak” (LO, 146) > **fırlat-** “hızla atmak, bulunduğu yerden dışarı atmak” (TS, 869)

genişlet- “geniş etmek, bollatmak, tevsi etmek, açmak” (KAT, 373) > **genişlet-** “geniş duruma getirmek” (TS, 929)

gerilet- “püskürmek” (LO, 157) > **gerilet-** “gerilemesine yol açmak” (TS, 935)

gümlet- “güm diye ses çıkmasına neden olmak” (ZD, 1727) > **gümlet-** “güm diye ses çıkmasına neden olmak” (TS, 1000)

gümüştlet- “gümüş sürdürmek, gümüştle kaplatmak, yaldızlatmak veya donatmak” (KAT, 401) > **gümüştlet-** “gümüştle kaplatmak veya süsletmek” (TS, 1002)

güneştlet- “güne gösterip kurutmak” (LO, 169) > **güneştlet-** “bir şeyi güneş ışığının etkisinde bırakmak” (TS, 1007)

gürlet- “gürletmek” (EATKT, 3b/5) > **gürlet-** “gürlemesine sebep olmak” (TS, 1010)

haşlat- “çamaşıra kaynar su döktürmek” (LO, 176) > **haşlat-** “haşlamasını sağlamak” (TS, 1057)

hatırlat- “birinin hatırına getirmek, derhatır ettirmek” (KAT, 437) > **hatırlat-** “anımsatmak” (TS, 1059)

hazırlat- “hazır ettirmek, tehyi’ e ettirmek” (KAT, 446) > **hazırlat-** “hazır duruma getirmek” (TS, 1076)

hırlat- “hırlatmak, hırıltı çıkartmak” (DK, 157-2) > **hırlat-** “hırlamasına sebep olmak” (TS, 1093)

hoplat- “sıçratmak, oynatmak” (KAT, 463) > **hoplat-** “1. Hoplamasını sağlamak. 2. Çocuğu koltuklarından tutup hafifçe havaya fırlatarak eğlendirmek.” (TS, 1109)

ıslat- “ıslatmak” (KH, 51/3) > **ıslat-** “1. Islak duruma getirmek. 2. argo Dayak atmak veya ağır hakarete bulunmak. 3. argo Mutlu bir olayı yeme içme ile kutlamak” (TS, 1129)

ışlat- “ış'âl etmek, hiddetle gözlerini parıldatmak” (LO, 186) > **ışlat-** “parıldatmak” (TS, 1133)

iderlet- “ilerletmek” GN (ÇTS, 510) > **ilerlet-** “ilerlemesini sağlamak, ilerlemesine yol açmak” (TS, 1173)

ihtiyarlat- “kocatmak, za'f-ı pîriye duçar etmek” (KAT, 496) > **ihtiyarlat-** “ihtiyarlamasına sebep olmak” (TS, 1161)

imzalat- “imza ettirmek, altına ismini yazdırmak” (KAT, 512) > **imzalat-** “imza attırmak” (TS, 1185)

inlet- “inlemesine yol açmak” (ZD, 2390) > **inlet-** “1. İnlemesine yol açmak. 2. mec. Çok eziyet vermek, eziyet çektirmek” (TS, 1194)

işlet- “kullanmak, işletmek” (AY, 136.1) > **işlet-** “1. İşlemesini sağlamak, çalıştırmak. 2. Bir şeyi, bir kimseyi, bir yeri kullanarak veya çalıştırarak yarar sağlamak. 3. Üzerine işleme yaptırmak. 4. Şaka ve bir takım yalanlarla sezdirmeden birini kandırmak veya onunla eğlenmek.” (TS, 1227)

iyerlet- “eyerletmek” (MG, 9a-7) > **eyerlet-** “eyerleme işi yaptırılmak” (TS, 840)

kalaylat- “(Bakır envânî vesaireye) kalay sürdürmek” (KAT, 569) > **kalaylat-** “kalaylama işini yaptırmak” (TS, 1274)

kalınlat- ft. ve: *kalınlaştırmak*. (KAT, 573) > **kalınlat-** “kalınlaştırmak” (TS, 1279)

kalıplat- “kalıba geçirtmek, kalıba geçirterek şeklini düzelttirmek” (KAT, 573) > **kalıplat-** “kalıba vurdurmak” (TS, 1280)

kamçilat- “kamçılatacak” (ŞT, 95a-1) > **kamçilat-** “kamçılama işini yaptırmak” (TS, 1289)

kaplat- “kaplatmak”; “Kaplakup gül-penbe şâlı ferve-i semmûruna” (ND, m25/IV-1); **kaplat-** “kaplama işini yaptırmak” (TS, 1310)

katlat- “kumaş ve esvap vesaireyi birine kat kat ettirip devşirtmek” (KAT, 605) > **katlat-** “katlatma işini yaptırmak” (TS, 1353)

katranlat- “katran sürdürmek” (KAT, 606) > **katranlat-** “katranlama işini yaptırmak” (TS, 1354)

kışlat- “kışı geçirtmek” (KAT, 645) > **kışlat-** “1. Kışı bir yerde geçirtmek. 2. argo Musallat etmek.” (TS, 1427)

kilitlet- “[zebanzedi: kitletmek.] Kilit ve anahtarla kapattırmak.” (KAT, 653) > **kilitlet-** “kilitlenmesini sağlamak” (TS, 1440)

kirlet- “telvis etmek, kirlenmek, nâ-pâk, lekedar, şâ'ibe-i kabâhat ile medhûl, müttehim olmak” (LO, 240) > **kirlet-** “1. Kirli duruma getirmek, pisletmek. 2. Küçük veya büyük abdestini yapmak, pislemek. 3. Kadının ırzına geçmek, namusuna zarar vermek. 4. mec. Namusuna, onuruna zarar verecek bir suç yüklemek, lekelemek.” (TS, 1447)

kizlet- “gizletmek” (DLT II, 348-27) > **gizlet-** “gizleme işini yaptırmak” (TS, 950)

kovlat- “kovdurmak” (SD, 728) > **kovalat-** “kovalama işini yaptırmak” (TS, 1490)

koklat- “koklatmak” (FgD, K.8/13) > **koklat-** “1. Koklama işini yaptırmak. 2. mec. Yararlandırmak, biraz vermek.” (TS, 1458)

kolalat- “1. Gömlek vesaireyi kola ettirmek. 2. Kola ile yapıştırtmak.” (KAT, 662) > **kolalat-** “kolalama işini yaptırmak” (TS, 1461)

konaklat- “konuk etmek, misafir ettirmek” (KE, 102r6) > **konaklat-** “konaklama işini yaptırmak” (TS, 1470)

körlet- “1. Kör etmek, kuvve-i bâsırasına hâle getirmek, gözünü sakatlamak. 2. Keskinliğini gidermek, kesmez hâle getirmek. 3. Revacına hâle getirmek, sürümünü bozmak, itibarsız etmek.” (KAT, 675) > **körlet-** “1. Keskinliğin azalmasına veya yitirilmesine sebep olmak. 2. mec. Değer ve yeteneklerinin yitirilmesine sebep olmak.” (TS, 1503)

közlet- “gözletmek” (HŞ, 636) > **gözlet-** “gözleme işini yaptırmak” (TS, 986)

lehimlet- “(Madenî bir şeyi) kalay vesaire ile yapıştırtmak” (KAT, 714) > **lehimlet-** “lehim yaptırmak” (TS, 1581)

lekelet- ft. ve: lekelemek. (KAT, 715) > **lekelet-** “lekeli duruma getirmek” (TS, 1581)

mavlat- “miyavlatmak” (DK, 127-3) > **miyavlat-** “1. Kediyi bağtırmak. 2. mec. Birini çok yalvartmak” (TS, 1691)

mühürlet- “mühür bastırmak, vaz’-ı mühr ettirmek, tahtım ettirmek” (KAT, 851) > **mühürlet-** “mühürleme işini yaptırmak” (TS, 1724)

nemlet- “nemli etmek, hafif surette ıslatmak, tertîb etmek” (KAT, 914) > **nemlet-** “nemli duruma getirmek” (TS, 1763)

otlat- “otlatmak” (ME, 51-2) > **otlat-** “hayvanı veya sürüyü otlayabileceği bir yere götürmek, otlamaya bırakmak, otlamasını sağlamak” (TS, 1822)

paralat- “hayvana köpeğe öldürtmek, arslana paralatmak” (LO, 307) > **paralat-** “paralama işini yaptırmak veya paralanmasına sebep olmak” (TS, 1885)

parçalat- “kırdırıp pare pare ettirmek” (KAT, 958) > **parçalat-** “parçalama işini yaptırmak” (TS, 1888)

parlat- “tenvîr, cilâ, musaykal etmek, üzengi parlatmak, ata dizgin etmek, kadeh yuvarlayıp keyfe cilâ vermek” (LO, 308) > **parlat-** “1. Bir yüzeyi düzgün ve parlak duruma getirmek, parlamasını sağlamak. 2. *argo* İçki içmek. 3. *argo* Güzel, etkili, alışılmamış söz söylemek. 4. Birini gereğinden fazla övmek.” (TS, 1891)

patlat- “Ses ile çatlatmak, muhtebis şeyi havaya atmak, tüfek, fişek gibi şeylere ateş vermek, gürültü çıkarmak, mültehib olmak, sıkıp deşmek, çıban şak etmek, iğzâb, ta'zîb, telhîb etme, ayakkabıyı kesret-i isti'mâl ile teflîk etmek, baş yaralamak, göz fırlatmak. Yıldırım telhîb etmek” (LO, 310) > **patlat-** “1. Patlama işine yol açmak. 2. Bir silahıveya patlayıcı bir maddeyi ateşlemek. 3. me. ir insanın sabrını tüketmek. 4. Tokat atmak” (TS, 1900)

pislet- “pis etmek, telvis etmek” (KAT, 974) > **pislet-** “1. Pis duruma getirmek, kirletmek. 2. mec. Kötü bir duruma sokmak” (TS, 1928)

sabahlât- “1. Sabaha yetiştirmek, sabaha kadar yaşatmak. 2. Sabaha kadar uyanık bulundurmak, sabahı buldurmak.” (KAT, 1006) > **sabahlât-** “sabahlama işini yaptırmak” (TS, 1995)

şaklat- “muhafaza etmek” (TİKT, 87b/8) > **saklat-** “saklama işini yaptırmak” (TS, 2015)

saplat- “sokturmak, batırmak” (KAT, 1032) > **saplat-** “saplama işini yaptırmak” (TS, 2032)

serinlet- “az ve lâtif surette soğutmak, tazeletmek, taravet vermek” (KAT, 1058) > **serinlet-** “serin duruma getirmek, serinlik vermek” (TS, 2072)

sıralat- “sıraya koydurmak, bir diziye dizdirmek” (KAT, 1071) > **sıralat-** “sıralama işini yaptırmak” (TS, 2099)

sıslat- “sızlatmak” (EUTS, 204) > **sızlat-** “sızlamasına sebep olmak” (TS, 2106)

siyahlat- “karartmak, tesvit etmek” (KAT, 1083) > **siyahlat-** “rengini karaya çevirmek, karartmak” (TS, 2125)

sözlet- “söyletmek” (DLT II, 346-11) > **söylet-** “1. Söylemesine yol açmak. 2. Söylemek zorunda bırakmak, itiraf ettirmek” (TS, 2152)

suwlat- “sulatmak” (DLT II, 346-28) > **sulat-** “sulama işi yaptırmak” (TS, 2169)

sürüklet- “kaldırmaksızın yerde çekerek götürmek, cer ettirmek” (KAT, 1106) > **sürüklet-** “sürükleme işini yaptırmak” (TS, 2188)

şaklat- “şakırdatmak. İncesi şıkırdamak, şıkırdatmak” (LO, 359) > **şaklat-** “şak diye ses çıkartmak” (TS, 2199)

şaplat- “öperken dudığın veya sille vururken avucun sesini işittirmek” (KAT, 1115) > **şaplat-** “1. “Şap” diye ses çıkartmak. 2. Sesli şamar vurmak” (TS, 2204)

tağlat- “dağlatmak” (DLT II, 344-6) > **dağlat-** “dağlama işini yaptırmak” (TS, 579)

tamamlat- “1. Tamam ettirmek, noksanını ikmal ettirmek, eksigini doldurtmak. 2. Bitirtmek, ikmal ve itmam ettirmek.” (KAT, 1161) > **tamamlat-** “1. Eksigini yerine koydurmak, bütünletmek. 2. Bitirmesini sağlamak.” (TS, 2257)

tıamlat- “damlatmak” (MN, 2-9) > **damlat-** “1. Damla damla akıtmak. 2. Damıtmak.” (TS, 592)

türinlütü “derinletti” (Kİ, 102) > **derinlet-** “derin duruma getirmek” (TS, 636)

taşlat- “taşlatmak” (İM, 405a/7) > **taşlat-** “taş attırmak, taşa tutturmak” (TS, 2281)

tekrarlat- “bir daha yaptırmak, tekrar ettirmek” (KAT, 1196) > **tekrarlat-** “tekrar ettirmek, yeni baştan yaptırmak, yineletmek” (TS, 2308)

temizlet- “paklatmak, tathîr ve tanzîf ettirmek” (KAT, 1203) > **temizlet-** “temizleme işini yaptırmak” (TS, 2319)

terlet- “terletmek” (DLT II, 342-8) > **terlet-** “1. Terlemesine sebep olmak. 2. mec. Sıkıntıya düşürmek, çokça yormak” (TS, 2331)

tırkazlat- “kapının tırkazını sürdürmek” (KAT, 1230) > **tırkazlat-** “tırkazlama işini yaptırmak, sürgületmek” (TS, 2352)

tñlat- “dinletmek” (DLT II, 359-5) > **dinlet-** “dinlemesini sağlamak, söz geçirmek” (TS, 672)

tışlat- “dişletmek” (DLT II, 344-3) > **dişlet-** “1. Dişleme işini yaptırmak. 2. Bir şeye diş açtırmak.” (TS, 681)

toplat- “cemettirmek, bir yere getirtmek, devşirtmek” (KAT, 1238) > **toplat-** “toplama işini yaptırmak” (TS, 2368)

tütsület- “buhur yaktırmak, tütsü verdirmek” (KAT, 1252) > **tütsület-** “tütsüleme işini yaptırmak” (TS, 2403)

düzlet- “tesviye, ıslâh, tanzim, tevfik etmek” (LO, 128) > **düzlet-** “düz duruma getirme” (TS, 748)

ucuzlat- “ucuzlatmak, tehvîn” (LO, 393) > **ucuzlat-** “1. Fiyatını indirmek. 2. mec. Kolaylıkla elde edilir duruma getirmek” (TS, 2406)

üflet- “1. Bilvasita üflemek, ağızla nefes verdirmek. 2. Nefesle söndürmek. 3. Şışirtmek. 4. Nefesle çaldırmak. 5. Nefes ettirmek.” (KAT, 1270) > **üflet-** “üfleme işini yaptırmak” (TS, 2444)

ünlet- “yaygara, teganni ettirmek” (LO, 401) > **ünlet-** “bağırtmak, çağtırmak” (TS, 2447)

ütület- “1. Sıcak demirle perdah ettirmek. 2. Deri veya hayvanın tüylerini yaktırma.” (KAT, 1275) > **ütület-** “ütülü duruma getirtmek” (TS, 2457)

yağlat- “yağlatmak” (DLT II, 355-20) > **yağlat-** “yağlama işini yaptırmak” (TS, 2501)

yağmalat- “yağmalatmak, dağıtmak” (YE, 39v4) > **yağmalat-** “yağmalama işini yaptırmak” (TS, 2502)

yaldızlat- “yaldız sürdürmek veya kaplatmak, yaldızla tezyin ettirmek” (KAT, 1305) > **yaldızlat-** “yaldızlama işini yaptırmak” (TS, 2513)

yankulat- (*yankulandır-*) “yanku ile çınlatmak” (TTS, 4290) > **yankulat-** “yankılama işini yaptırmak” (TS, 2522)

yassilat- “basıp ezerek açmak, yassı hâline koymak” (KAT, 1314) > **yassilat-** “yassılama işini yaptırmak” (TS, 2544)

yavrulat- “(Hayvanı) doğurtmak” (KAT, 1318) > **yavrulat-** “yavrulama işini yaptırmak” (TS, 2553)

yenilet- “tazmin, tecdit ettirmek” (LO, 424) > **yenilet-** “yenileme işini yaptırmak” (TS, 2574)

yoklat- “baktırmak, sordurmak, istifsâr, istiknâh etmek” (LO, 428) > **yoklat-** “yoklama işini yaptırmak” (TS, 2600)

yuğarlat- “yuvarlatmak” (ŞT, 99a-16) > **yuvarlat-** “yuvarlama işini yaptırmak” (TS, 2621)

yumurtlat- “tavuk veya diğer bir dişi kuşa yumurta yaptırmak, yumurtlamasını mucip olmak veya teshil etmek” (KAT, 1340) > **yumurtlat-** “yumurtlama işini yaptırmak” (TS, 2616)

yüklet- “yükletmek, yüklettirmek” (DLT II, 355-28) > **yüklet-** “yükleme işini yaptırmak” (TS, 2623)

zayıflat- “kuvvetsiz ve dermansız yahut arık lâgar etmek” (KAT, 1354) > **zayıflat-** “zayıf olmasına yol açmak” (TS, 2647)

zımbalat- “zimba vurdurmak, zimba ile deldirmek” (KAT, 1361) > **zımbalat-** “zimba ile delik açtırmak” (TS, 2655)

zıplat- “sıçratmak, hoplatmak” (KAT, 1362) > **zıplat-** “zıplama işini yaptırmak, hoplatmak, sıçratmak” (TS, 2656)

SONUÇ

+IA- eki Türkçenin isimden fiil yapım ekleri içerisinde kelime türetmede yaygın olarak kullanılan en işlek yapım eklerinden birisidir.

+IA- eki yansıma sözcükler; *çatla-* (KY, 791), *çı:nlat-* (HŞ, 3271), *çıklat-* “(Parmakları) çıtlatmak” (ME, 227-2), *hışla-* “hışiltılı ses çıkarmak” (TTS, 1918), *hırla-* “hırlamak, hırıltı çıkarmak” (DK, 160-3), *kütlä-* “küt etti, yani “*küt*” diye bir ses çıkardı” (Kİ, 56), zaman bildiren isimler; *aḥşamla-* “sabahtan akşama kadar kalmak, akşamı etmek” (TİKT, 218b/1), *keçele-* “gecelemek, geceyi geçirmek” (NF, 434-15), *ṣabāḥla-* “sabahlamak” (MR, 308b/7) bunlarla birlikte yön belirten sözcükler; *iderlet-* “ilerletmek” GN (ÇTS, 510), zamirler; *senle-* “sen demek” (KB, 4311), *sizle-* “aytarken büyülemek” (DLT III, 298-16), renk adları; *sarığla-* “sarılamak, sarı yapmak” (DLT III, 336-11), sayı isimleri; *ikile-* “ikinci kez söylemek” (YZ, 27v14), *bişle-* “beş itmek” (ŞSL, 193), *üçlen-* “üç olmak, üçlenmek” (DLT I, 256-23) vb. üzerine gelerek eklendiği her isim tabanına, isim tabanının türüne göre farklı işlev ve anlamlar kazandıran bir türetme ekidir.

+IA- ekinin yardımcı fiile karşılık kullanılıyor olabilmesi işlevi dolayısıyla Eski Türkçeden itibaren kullanılan birtakım yapılar günümüzde yapmak, etmek gibi yardımcı fiillerle karşılanmıştır: *adırtla-* “ayırt etmek, bölmek, tefrik etmek” (Üİ, 100b5) > *ayırt etmek* (TS, 205); *‘aşıkla-* “âşik olmak, sevmek, gönlünü kaptırmak” (DK, 98-6) > *aşık olmak* (TS, 174); *azādla-* “serbest bırakmak” (KFT, 144b/35) > *azat etmek* (TS, 214-215); *da‘vile-* “dâvâ etmek, hesap sormak” (DK, 128-12) > *dava etmek* (TS, 598); *tayaqla-* “dayak atmak, dövmek” (KE, 91r10) > *dayak atmak* (TS, 600); *duala-* “dua etmek” (TTS, 1247) > (TS, 720); *ḥabsle-* “tutmak, bırakmamak” (MG, 103a-9) > *hapsetmek* (TS, 1044); *ḥaqla-* “gerçek, doğru olduğunu kabul etmek” (NF, 335-1) > *hak vermek* (TS, 1026) vb.

+IA- eki dilimize girmiş yabancı sözcüklerden (özellikle Arapça ve Farsça kökenli) eylem türetmede sıklıkla kullanılan bir yapım ekidir: *āzārla-* <Fa.+T. (KTKT, 407r/4=061/005); *ārzūla-* <Fa.+T. (KB, 1887); *‘ayıbla-* <Ar.+T. (HŞ, 2064); *bağışla-* <Fa.+T. (HŞ, 4213); *ḥelālleş-* <Ar.+T. (YZ, 14r5) vb.

Çalışmada Türkçenin ilk yazılı metinlerinden günümüze değin, günümüz dahil olmamakla birlikte tarihî Türk dili metinleri kapsamında +IA- ekiyle türetilmiş 1483 kelime tespit edilmiştir: *aceble-*; *açığla-*; *adhakla-*; *adhutla-*; *arşınla-*; *arslanla-*; *aḥşamla-*; *algışla-*; *bagırla-*; *balçıkla-*; *bayramla-*; *biçekle-*; *bitikle-*; *bitle-*; *casūsula-*; *da‘vile-*; *duala-*; *eble-*; *edebile-*; *eḥşānla-*; *emgekle-*; *endāzele-*; *esenle-*; *fārmānla-*; *gêrçêkle-*; *habsle-*; *ḥaqla-*; *ḥisabla-*; *ḥorla-*; *ḥormatla-*; *ḥoşla-*; *ısparla-*; *ille-*; *imle-*; *kalburla-*; *karıla-*; *karışla-*; *logla-*;

nişānla-; olcala-; ozanla-; öbkälä-; ögle-; pisle-; rüstēmlē-; sevünçle-; şaykalla-; talula-; tamgala-; udhuzla-; udıkla-; yalğanla-; yamanla-; yazukla-; zindānla-; ziyafetle-.

+IA- ekinin “-n-” fiilden fiil yapım ekiyle genişlemiş şekli olan +IA-n- biçimi için 1114 kelime tespit edilmiştir: *agalan-; bilezüklen-; bügülen-; buhūrlan-; cilālan-; cūftlen-; demürülen-; desturlan-; devletlen-; enüklen-; endāzelen-; erlen-; eşlān-; fitnelen-; ğavġālan-; ğayretlen-; gerçeklen-; ğıdālan-; güzellen-; ħabslan-; ħidmetlen-; hūnerlen-; iringlen-; kabullan-; kadhgulan-; karluklan-; laḡablan-; mänfa‘atlan-; mührelen-; nāmuslan-; oçaklan-; oguzlan-; öglān-; pürçeklen-; raġbetlen-; rüsvālan-; säwinçlān-; şükrlen-; takdırlan-; tilkülen-; vaḡtlan-; yalġuzlan-; yavuklan-; ziftlen-.*

+IA- ekinin tarihî Türk lehçelerinde “-ş-” eki ile genişlemiş +IA-ş- biçimi için 302 kelime tespit edilmiştir: *aġlaş-; altunlaş-; aralaş-; awlaş-; avurtlaş-; azġunlaş-; bekleş-; bāzārlāş-; bazlaş-; çapġulaş-; depeleş-; emleş-; edġüleş-; eligleş-; ħorlaş- ħüccātlāş-; ıġlaş-; ingleş-; kamçılaş-; kardaşlaş-; konuklaş-; laġlaş-; munġlaş-; navbatlaş-; oklaş-; öfkeleş-; ötleş-; pırlaş-; raġbatlaş-; satıġlaş-; sıralaş-; toylaş-; urlaş-; ünleş-; va‘dalaş-; yaġılaş-; ziyaretleş-.*

+IA- ekinin genişlemiş şekli olan +IA-t- biçimiyle kullanılmış 328 kelime tespit edilmiştir: *‘aceblet-; aruklat-; bañlat-; belinlet-; berklet-; çınlat-; emlet-; ertelet-; fārmānlat-; güimlet-; ħaḡlat-; ħırlat-; ırlat-; işlāt-; kēcelet-; kizlet-; kuşlat-; küçlet-; mavlat-; mührelet-; nomlat-; oġurlat-; otlat-; parlat-; saḡlat-; senlet-; sizlet-; suwlat-; terlet-; tārklāt-; tezlet-; ululat-; üplet-; yaġlat-; yalınġlat-; yoglat-; yoġunlat-; yurtlat-; zorlat-.*

Tarihî Türk lehçeleri +IA- ekinin “-n-; -ş-; -t-” ile genişlemiş biçimlerinin kullanımında en çok +IA-n- biçimini tercih ettiği görülmektedir. +IA-n- biçiminde olan kullanımı diğer biçimlere oranla oldukça fazla olduğu dikkatleri çekmektedir. Bunu sırasıyla +IA-t- ve +IA-ş- takip etmektedir. +IA-ş- ve +IA-t- biçiminin kullanımı hemen hemen birbirine denk olmakla birlikte +IA-t- şeklinde genişlemiş biçimin kullanımının daha fazla yer aldığı görülmektedir. Tarihî Türk dili metinleri kapsamında +IA-ş- ve +IA-t- kullanımında +IA-ş- ekinin +IA-t- ekine oranla kullanımının daha fazla yer almasına karşın Osmanlı Türkçesi yakın dönem sözlüklerinde, XX. yüzyılın başlarında özellikle Kāmûs-ı Türkî’de +IA-t- ekinin kullanım sıklığının arttığı görülmektedir. Gerek günümüz Türkçesi yazı dilinde kullanımını devam ettiren (*genişlet-, hazırlat-, ihtiyarlat-, lekelet-, mühürlet-, nemlet-, parçalat-, sabahlat-, sıralat-, siyahlat-, tekrarlat-*) gerekse kullanımını devam ettirmeyen (*çirkinlet-, büyüket-, eskilet-, ılıklat-, incelet-, kalınlat-, kepazelet-, kolaylat-, küçüklet-, küflet-, paklat-, paylat-, tavlat-, uslat-, üçlet-, yıllat-*) +IA-t-’lı yapılarla birlikte +IA-t- ekinin kullanım sıklığını arttırdığı görülmektedir.

Bunlarla birlikte +*IA-* ekinin genişlemiş şekilleri içerisinde +*IA-n-dır-*; +*IA-ş-tır-*; +*IA-t-dır-* yapılarında bulunan 381 kelime tespit edilmiştir: *acıglantur-*; *ayaklandur-*; *alevlendir-*; *aruklandur-*; *arzulandur-*; *aşşılantur-*; *azıklantur-*; *bädükläntür-*; *buzlaşdur-*; *cılälantur-*; *cirklandur-*; *cüftlëndür-*; *erklendür-*; *eşlendir-*; *erijlëndür-*; *erinçlëndür-*; *ezgilendir-* (*ezgülendir-*); *ferahlandur-*; *ğuşşalandur-*; *haklaştur-*; *ıraklaştur-*; *kayğulandur-*; *kaplaştur-*; *kavilendür-*; *menfa'atlandur-*; *mâyelendir-*; *meyvelendür-*; *nikâhlandur-*; *nûrlandur-*; *övkellendür-*; *ögländür-*; *râhatlandur-*; *rızıklantur-*; *şûratlandur-*; *sulandur-*; *şu'lelendir-*; *ta'âmılandur-*; *uslandur-*; *vahtlandur-*; *yakınlaştur-*; *yalanlaşdur-*; *yalıñlandır-*; *yükklettür-*; *yüklendir-*; *yüzlendür-*; *yüzleştir-*.

Tarihî Türk dili metinlerinde kullanımları doğrultusunda ele alınan bu fiiller içerisinde +*IA-* eki ile kullanılan ancak günümüzde kullanımı bulunmayan 943 kelime tespit edilmiştir: *adırtla-* “ayırt etmek, bölmek, tefrik etmek” (Üİ, 100b5); *ançula-* “takdim etmek, teslim etmek” (OY, KT D32); *aşsumla-* “sarhoş olarak kavga etmek” (KB, 6140); *algışla-* “hayır dua etmek” (DM, 24a/14); *arbala-* “büyülemek, sihirlemek” (EUTS, 18); *câsusla-* “câsuslamak, câsusluk etmek” (DK, 90-2); *çapağla-* “gözde çapak olmak” (MR, 18b/3); *esâsla-* “temellendirmek, kurmak” (EATKT, 212a/3); *ınçıkla-* “hıçkırarak ağlamak, inlemek, hıçkırma, feryat etmek” (EUTS, 86); *ırkla-* “kâhinlik etmek, ırk (fal)a bakmak” (DLT III, 443-9); *munğla-* “üzülmek, sıkılmak” (KE, 218v17); *öbkele-* “öfkelenmek, kızmak” (İrkB, 58) vb.

Ancak bu fiiller içerisinde günümüzde kullanılmamakla birlikte bir takım +*IA-* ekli yapıların yapmak, etmek gibi yardımcı fiiller ile günümüzde karşılanarak kullanıldığı veya ekin genişlemiş biçimleriyle kullanımda olduğu görülmektedir: *adırtla-* “ayırt etmek, bölmek, tefrik etmek” (Üİ, 100b5) > *ayırt etmek* (TS, 205); *câsusla-* “câsuslamak, câsusluk etmek” (DK, 90-2) > *casusluk etmek* (TS, 446); *çapağla-* “gözde çapak olmak” (MR, 18b/3) > *çapaklan-* (TS, 494); *esâsla-* “temellendirmek, kurmak” (EATKT, 212a/3) > *esaslan-*, *esaslandır-* (TS, 814); *öbkele-* “öfkelenmek, kızmak” (İrkB, 58) > *öfkelen-*, *öfkellendir-* (TS, 1838) vb. Bu yapıda bulunan 117 kelime tespit edilmiştir.

Tarihî Türk dili metinlerinde ele alınan fiiller içerisinde +*IA-* eki ile kullanılan ve günümüzde de bu kullanımlarını devam ettiren kelime sayısı 540'tır: *abla-* > *avla-*; *açığla-* > *açıkla-*; *adımla-* > *adımıla-*; *angla-* > *anla-*; *arığla-* > *arıla-*; *bagla-* > *bağla-*; *bäklä-* > *bekle-*; *işlä-* > *işle-*; *kılıçla-* > *kılıçla-*; *künile-* > *günüle-*; *otla-* > *otla-*; *ötle-* > *öğütle-*; *sakla-* > *sakla-*; *sözle-* > *söyle-*; *tağla-* > *dağla-*; *tanukla-* > *tanıkla-*; *tangla-* > *tanla-*; *taşla-* > *taşla-*; *tävlä-* > *tavla-*; *ucuzla-* > *ucuzla-*; *uluğla-* > *ulula-*; *yalğanla-* > *yalanla-*; *yañğkula-* > *yankıla-*; *yañıla-* > *yenile-*; *zorla-* > *zorla-*.

+IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- biçimlerinde kullanılmakla birlikte günümüzde de kullanımını devam ettiren kelime sayısı 666'dır: *dilleş-* “karşılıklı tatlı tatlı söyleşmek” (HD, 2596) > *dilleş-* (TS, 667); *dostlaş-* “arkadaşlık etmek” (ME, 116-8); *dostlaş-* (TS, 707); *evlen-* “evlenmek” (ME, 177-8) > *evlen-* (TS, 837); *etlen-* “etlenmek, şişmanlamak” (DLT I, 256-9) > *etlen-* (TS, 831); *hırlat-* “hırlatmak, hırıltı çıkartmak” (DK, 157-2) > *hırlat-* (TS, 1093); *sızlat-* “sızlatmak” (EUTS, 204) > *sızlat-* (TS, 2106). Bu 666 kelimedenden 410'u +IA-n- ekinden, 123'ü +IA-ş- ekinden, 133'ü de +IA-t- ekinden oluşmuştur.

+IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- biçimlerinde kullanılmakla birlikte günümüzde kullanımını devam ettirmeyen kelime sayısı 1078'tür: *hıccetleş-* “birbirine belgelerle karşı koymak” (ME, 120-2); *kezeleş-* “nöbetleşmek” (ME, 108-7); *meñlet-* “yemletmek” (DLT II, 359-13); *şayrulan-* “hastalanmak” (TİKT, 6b/18); *devletlen-* “faydalanmak” (GT, 29a-11) *boylaş-* “boy ölçüşmek” (TTS, 648); *gavğālan-* “dövüşmek, kavga etmek” YED (ÇTS, 385); *kürlen-* “gürlemek” (DLT II, 252-21) vb. Bu 1078 kelimedenden 704'ü +IA-n- ekinden, 179'u +IA-ş- ekinden, 195'i ise +IA-t- ekinden oluşmuştur.

Fakat tarihî Türk dili metinlerinde +IA-n-; +IA-ş-; +IA-t- biçimlerinde kullanılmakla birlikte günümüzde kullanımı bulunmayan fiiller içerisinde yer alan birtakım fiillerin günümüzde bu şekilleriyle kullanılmayıp farklı üst tabanlı yapılarla karşılandığı görülmektedir: *boylaş-* “boy ölçüşmek” (TTS, 648) > *boylan-*; *boylat-* (TS, 389); *gavğālan-* “dövüşmek, kavga etmek” (ÇTS, 385) > *kavgalaş-* (TS, 1357); *kürlen-* “gürlemek” (DLT II, 252-21) > *gürle-*; *gürleş-*; *gürlet-* (TS, 1010) vb. Bu yapıda kullanılan 223 kelime tespit edilmiştir.

Bu doğrultuda örneğin *yaşla-* “yaşlamak, yaş yaşamak, yaş sahibi olmak, yaş idrak etmek” (DK, 125-3) anlamlarında tarihî Türk dili metinlerinde yer alan *yaşla-* fiilinin günümüz Türkçesi yazı dilinde bu şekliyle olan kullanımı bulunmamaktadır. Günümüz Türkçesinde *yaşlan-* “yaşı ilerlemek, ihtiyarlamak” (TS, 2548) anlamında *yaşlan-* biçiminde kullanımda olduğunu görülmektedir. Bununla birlikte yine *öfkelen-* biçiminde günümüz Türkçesinde kullanılan fiilin Uygur Türkçesinde *öbkele-* “öfkelenmek, kızmak” (IrkB, 58) şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Yine *güçlen-* “güçlü duruma gelmek, kuvvetlenmek” (TS, 995) biçiminde günümüz Türkçesi yazı dilinde kullanılan fiilin *küçle-* “güçlenmek, kuvvetlenmek (TZ)” (KıpçTS, 167) şeklindeki kullanımıyla tarihî Türk lehçelerinde karşılaşılmaktadır. *hoşlan-* “hoşuna gitmek, hoş bulmak, hazzetmek, sevmek” (TS, 1112) şeklinde günümüz Türkçesinde kullanılan fiilin *hoşla-* “hoşlanmak, beğenmek” (ŞT, 69a-11) kullanımının tarihî Türk dili metinlerinde yer aldığı görülmektedir. Tarihî Türk dili metinlerinde +IA- tabanında kullanılan birçok fiilin günümüz Türkiye Türkçesinde genişlemiş

biçimlerle birlikte yardımcı fiillerle karşılandığı görülmektedir. Aynı durum +*IA-* ekinin genişlemiş biçimleri için de söz konusudur. Yine tarihî Türk dili metinlerinde +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* biçimlerinde yer alan birtakım fiillerin günümüz Türkiye Türkçesi yazı dilinde farklı genişlemiş yapılarla karşılanarak kullanıldığı görülmektedir. *koşulan-* “koku hissetmek, koku almak” (YZ, 111v4) > *kokla-*, *koklaş-*, *koklat-* (TS, 1458) *güzellen-* “güzel hale gelmek” (HD, 2832) > *güzelleş-*, *güzelleştir-* (TS, 1015); *çevüklen-* “titiz davranmak; hızlanmak” (SN, 281-3) > *çevikleş-* (TS, 525); *cevablaş-* “muhâvere etmek, konuşmak” (MBHKT, 258b-8=58/1) > *cevaplandır-*; *cevaplan-* (TS, 457); *depeleş-* “karşılıklı öldürmek” (TİKT, 215b/7) > *tepele-*; *tepelen-*; *tepelet-* (TS, 2325); *kizleş-* “birbirinden gizlemek” (DLT II, 224-8) > *gizle-*, *gizlen-*, *gizlet-* (TS, 950) örneği üzerinden gizlemek fiilinin karşılıklı yapıldığını gösteren *kizleş-* fiili tarihî Türk lehçelerinde yer alırken günümüz Türkçesi yazı dilinde bu kullanımla karşılaşmamaktadır. Halbuki gerek anlam itibarıyla gerekse gramer açısından hiçbir sakıncası bulunmayan bu kullanımın günümüz Türkçesi yazı dilinde kullanımına neden devam etmediği dikkat çekici bir noktadır.

Bazı araştırmacıların +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* üst tabanlarını birleşik bir ek olarak +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* şeklinde ele almalarına sebep olan +*IA-* alt taban kullanımının, tarihî Türk dili metinlerinde yer alan bu örnekleri Türkçenin isimden fiil yapma ekinin +*IA-* olduğunun ve +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* şekillerinin de +*IA-* ekinin “-n-; -ş-; -t-” fiilden fiil yapım eklerinin eklenmesi sonucu genişlemiş biçimler olduğunun bir göstergesidir. Günümüz Türkçesi yazı dilinde +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* biçimlerinde kullanılan yapıların tarihî Türk lehçelerinde +*IA-*’lı biçimleriyle kullanılıyor olması bu tür yapıların +*IA-* alt tabanında kullanıldığını fakat günümüz Türkçesinde ihtiyaç hissedilmediğini veya tercih edilmediğini gösterir. Aynı durumun sadece +*IA-* alt tabanı için değil +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-* üst tabanlı kullanımlar içinde geçerli olması dilin bu yapıları kullanımını tercih etmemesinin bir nevi kanıtıdır. Dolayısıyla Türkçenin isimden fiil yapım eki +*IA-*’dır. Bunun üzerine genişletilerek kullanılan +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-*’lı yapıları oluşturan “-n-; -ş-; -t-” ekleri Türkçenin fiilden fiil yapım kategorisi içerisinde olup +*IA-n-*; +*IA-ş-*; +*IA-t-*’lı yapılar ayrı bir şekilde değerlendirilmemeli, isimden fiil yapısı içerisine dahil edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Abik, A. D. (1993). *‘Alī Şīr Nevāyī’nin Risaleleri Tārīḥ-i Enbiyā Ve Hükemā, Tārīḥ-i Mülūk-i ‘Acem, Münşe’āt Metin-Gramatikal İndeks-Sözlük*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Abik, A. D. (2005). “Kutadgu Bilig’deki Çergüçi Ve Çergüle- Üzerine”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2): 1-12.
- Ağar, M. E.(1989). *Kitābu Fi’l-Fıkh Bi-Lisāni’t-Türki (İnceleme-Metin-Sözlük)*.Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akalın, Ş. H. (1995). “+IA- Ekinin Çatı Ekleriyle Kullanılışı Konusundaki Görüşler ve Ekin Yabancı Kaynaklı Kelimelere Getirilişi Üzerine”. *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı*, 22-23 Ekim 1993, Türk Dil Kurumu, Ankara, 92-105.
- Akalın, M. (1998). *Tarihî Türk Şiveleri*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Akkuş, M. (1995). *Kitab-ı Ğunya, İnceleme-Metin-İndeks-Tıpkı Basım*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksoy Sarıkaya, T. (2019). “Tuva Türkçesinde ‘-LA-’ Ekinin Çatı Ekleriyle Kullanılması: Sentaktik Bir İnceleme”. *X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 17-19 Ekim 2018, Eskişehir, 1322-1332.
- Al-Juboori, O. (2014). *Batı Türkçesi Dönemine Ait Kur’an Tercümelerinde-Fiil*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III, İndeks*. (hzl. K. Eraslan, O. F. Sertkaya, N. Yüce). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Arat, R. R. (1992). *Atabetü’l-Hakayık*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Argunşah, M. (1999). *Muhammed b. Mahmûd-ı Şîrvânî, Tuhfe-i Murâdî, İnceleme-Metin-Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Arslan Erol, H. (2008). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişimleri*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aslan, B. (2009). *Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine Çatı Ekleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ata, A. (1997). *Kıssaşü’l-Enbiyā II, Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ata, A. (1998). *Nehcü’l-Ferâdis III Dizin Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ata, A. (2002). *Harezmi-Altın Ordu Türkçesi*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, İstanbul.

- Atalay, B. (1970). *Abuşka Lûgati Veya Çağatay Sözlüğü*. Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- Atalay, B. (1986). *Divanü lûgati't Türk "Endeks"*. Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Atmaca, E. (2016). *Eski Oğuz Türkçesinden Günümüz Türkiye Türkçesine Söz Varlığı Ve Anlam Olayları*. Palet Yayınları, Konya.
- Babacan, V. (2017). *Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'si ve Dîvân'ı, Giriş-İnceleme-Metin-Dizin*, Doruk Yayınları.
- Banguşlu, T. (1956). "Türkçenin Grameri İçin Monografiler: I-Türkçede Tekerrür Fiilleri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 4: 111-123.
- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin Grameri*. Baha Matbaası, İstanbul.
- Baran, B. (2017). "İsimden Fiil Türeten {+LA-} Ekinin Tuva Türkçesindeki İşlevleri". *I. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 11-14 Mayıs 2017, Antalya, 111-131.
- Battal, A. (1934). *İbnü-Mühennâ Lûgati (İstanbul nüshasının türkçe bölümünün endeksidir)*. Devlet Matbaası, İstanbul.
- Baydar, A. S. E. (2009). "+LA- Ekinin Kırım Tatar Türkçesindeki Kullanılışı Üzerine". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(17): 305-314.
- Berbercan, M. T. (2011). *Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gramer-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgen, İ. (1989). *Divânü Luğâtî't-Türk'de Söz Yapımı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Biltekin, H. (2003). *Şeyhî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bozkaplan, Ş. A. (2007). "Divanu Lûgati't-Türk'te +LA-", *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, 2(2): 109-120.
- Bozkurt, Fuat (2004). *Türkiye Türkçesi*. Kapı Yayınları, İstanbul.
- Caferoğlu, A. (1931). *Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*. Evkaf Matbaası, İstanbul.
- Caferoğlu, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Canpolat, M. (1995). *'Ömer Bin Mezîd, Mecmû'atü'n-Nezâ'ir, Metin-Dizin-Tıpkıbasım*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Cin, A. (2011). "-mAz+lAn- Yapısı Ve Kullanımı". *Turkish Studies*, 6(2): 297-306.
- Cin, A. (2012). *İbn-i Abbas'tan Rivayet Edilen Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi*. Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya.
- Cin, A. (2012). *Mesud Bin Ahmed, Süheyl ü Nev-bahâr (Kenzü'l-Bedâ'iy'), İnceleme-Metin-Dizin*. Eğitim Yayınevi, Konya.

- Cin, A. (2015). Eski Türkçeden Günümüze Türkçede Doğu Kökenli Kelimeler Üzerine Gelen -lA-; -lAn-; -lAş- ve -lAt- Ekli Yapılar”. *The International Conference on the Changing World and Social Research I*, 25-28 Ağustos 2015, Viyana, Avusturya, 59-85.
- Cin, A. (2016). “Türkçe’nin İsimden Fiil Yapma Eki +La Mıdır? Yoksa +Lan-; +Laş-; +Lat- Mıdır?”. *II. Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Çalıştayı*, 8-10 Haziran 2016, Antalya, 1-17.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford.
- Clauson, S. G. (2007). “Türkçede Sekizinci Yüzyıldan Önce Kullanılan Ekler”. (Çev. U. Özalan). *Dil Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 185-196.
- Çağırın, Ö. (1992). *Ahmed-i Dâ’i Tıbb-ı Nebevî, İmlâ-Fonetik-Morfoloji-Karşılaştırmalı Metin-İndeks ve Sözlük*. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Çatıkkaş, M. A. (2015). *Firdevsî-i Rûmî, Şatranç-Nâme-i Kebîr, İnceleme-Metin-Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Çaylı Cankurt, G. (2015). *Figânî Divanı Gramatikal İndeksi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çelik, Ü. (1993). *Ali Şîr Nevâyî Leylî Vü Mecnûn (Gramer-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çoruk, Ö. (2017). *Âşık Paşa’nın Garib-Nâme’sinde Fiiller*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Delice, T. B. (2009). “Türkmen Türkçesinde İsimden Fiil Yapan +lA Eki ve İşlevleri”. *Turkish Studies*, 4(8): 949-994.
- Demirci, Ü. Ö. (2010). *Eski Türkçe’de Fiiller*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Demirci, Ü. Ö. (2016). “Seyf-i Sarâyî’nin Gülistan Tercümesi’nde İsimden Fiil Yapımı”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (58): 221-243.
- Demirci, Ü. Ö. ve Karşı, S. (2014). *Kutb’un Husrav u Şirin’i Dizin*. Kesit Yayınları, İstanbul.
- Deny, J. (2012). *Türk Dil Bilgisi*. (Çev. A. U. Elöve), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Dilek, F.G. (2013). “Kuzey Doğu Türk Lehçelerinde {+lA-} Ekinin Farklı İşlevleri Üzerine”. *Prof. Dr. Leylâ Karahan Armağanı*, Akçağ, Ankara, s. 399-405.

- Dilek, S. (2005). *Eski Anadolu Türkçesinde İsimden Fiil Fiilden Fiil Yapma Ekleri Ve Fonksiyonları*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, E. (2011). *Şeyhoğlu Sadrüddin'in Kabus-nâme Tercümesi, Metin-Sözlük-Dizin-Notlar-Tıpkıbasım*. Mavi Yayıncılık, İstanbul.
- Durgunay, B. (2016). *Doğu Türkçesi İlk Kur'an Çevirilerinde Fiiller*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Durgut, H. (1995). *Şeyh Süleymân Efendî-i Buhârî Lügat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî (Cild-i Evvel) Adlı Eserin Transkripsiyonu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Eckmann, J. (1988). *Çağatayca El Kitabı*. (Çev. G. Karaağaç), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Ediskun, H. (1999). *Türk Dilbilgisi*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Eraslan, K. (1999). *Mevlâna Sekkâkî Divanı*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Erbay, F. (2003). *Muhammed Bin Aḥmedü'z-Zāhid'e Ait Çağatayca Bir Fıkıh Kitabı, (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ercilasun, A. B. (2015). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Erdal, M. (1991). *Old Turkic Word Formation, A Funcional Approach to the Lexion. C. I-II*, Wiesbaden.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Bizim Büro Basım Evi, Ankara.
- Ergin, M. (1980). *Kadı Burhaneddin Divanı*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Ergin, M. (1991). *Dede Korkut Kitabı II, İndeks-Gramer*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ergin, M. (2011). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Erkinay, H. K. (2017). *Eski Anadolu Türkçesi ile Kâmûs-ı Türkî'deki Filler Üzerine Karşılaştırmalı Anlam İncelemesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ertuğrul, E. (2008). *Fuzûlî Divânı Söz Varlığı, Kelime Grupları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Gabain, A. V. (1988). *Eski Türkçenin Grameri*. (Çev. M. Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gencan, T. N. (1971). *Dilbilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Güner, G. (2008). *Karahanlı Türkçesinde Fiil*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Güner, G. (2013). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. Kesit Yayınları, İstanbul.
- Gür, K. (2003). *Kâmûs-ı Türkî’de İsimden İsim ve Fiil Türeten Ekler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Hacıeminoğlu, N. (1991). *Türk Dilinde Fiiller (En Eski Türkçeden Çağdaş Türk Şivelerine Kadar)*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Hacıeminoğlu, N. (1996). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türkçenin Ekleri*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Herkmen, D. (2009). *Dîvânü Lugati’t-Türk’te Fiil Yapımı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Hüseyin, S. (2014). *Nedim Divanı’nın Söz Varlığı İncelemesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İlker, A. (1997). *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karaağaç, G. (1997). *Lutfî Divanı Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karahan, L. (1994). *Erzurumlu Darîr, Kıssa-i Yûsuf, (Yûsuf u Züleyhâ), İnceleme-Metin-Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karaköse, S. (1994). *Nev’i-zade Atayı Divanı, Kısmi Tahlil-Metin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Karamanlıoğlu, A. F. (1989). *Seyf-i Sarâyî Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi’t-Türkî)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karasoy, Y. (1998). *Şiban Han Dîvânı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2005). *Kırgız Türkçesi Grameri*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kavruk, H. (2001). *Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı*. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

- Kaya, N. (1990). *Mukaddimetü'l Edep'te Fiil Çekimleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Kaya, Ö. (1989). *Ali Şir Nevâyî Fevâ'idü'l-Kiber (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1973). *Şadru'd-dîn Şeyhoğlu, Marzubân-nâme Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1995). "Göktürkçede İsimden Fiil Türeten Ekler Ve Köken Yapıları Üzerine". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. s.141-149.
- Korkmaz, Z. (2017). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kök, A. (2004). *Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73 1v-235v/2) Giriş-İnceleme-Metin-Dizin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Köktekin, K. (2007). "İsmarla- Fiili Üzerine". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (22): 121-127.
- Köktekin, K. (2013). *Yûsuf Emirî, Dehnâme, (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Köse, D. (2010). *Hayâlî Bey Divanı'nın Sözvarlığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Küçük, M. (2014). *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi, (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Küçük, S. (2011). *Bâkî Dîvânı , Tenkitli Basım*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Levend, A. S. (1966); *Ali Şir Nevaî II. Cilt Divanlar, 4 Türkçe, I Farsça Divan*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Macit, M. (1997). *Nedîm Divânı*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Mansuroğlu, M. (1958). *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Nazlı, M. (2012). *el-Ğavânînü'l-Küllîyye Li-Zabtî'l-Lugâti't-Türkiyye'de Fiillerin İncelenmesi ve Eski Anadolu Türkçesiyle Kıyaslanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Okcu, N. (2011). *Şeyh Gâlib Dîvânı, Hayatı-Edebi Kişiliği-Eserleri-Şiirlerinin Umûmî Tahlîli*. Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.
- Osanmaz, B. (2016). *Fehîm-i Kadîm Divanı'nın Kelime Grupları Ve Dizinli Sözlüğü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Ölmez, M. (1991). *Altun Yaruk III. Kitap (=5. Bölüm)*. Türk Dilleri Araştırma Dizisi, Ankara.
- Ölmez, Z. K. (1993). *Mahbûbü'l-Kulûb (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ölmez, Z. K. (1996). *Ebulgazi Bahadır Han, Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*. Simurg Yayınları, Ankara.
- Öner, M. (2006). "Türkçede İsimden Fiil Yapımı Üzerine Notlar". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3(1): 60-76.
- Özçelik, S. (2017). "Süheyl ü Nevbahâr ve Tarama Sözlüğü'nde boyla- Fiili Üzerine Düzeltmeler". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(4): 2114-2121.
- Özezen Yüceol, M. (2017). "Kazan Tatarcasında ve Türkiye Türkçesinde +IA- Eki - Karşılaştırmalı Bir Çalışma-". *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(3): 529-551.
- Özgür, C. (2003). *Kitâbü'l-Hayl (Memlük Kıpçakçası İle Yazılmış İlk Türk At Ve Atçılık Eserinin Paris Yazması)*. Çantay Yayınları, İstanbul.
- Özkan, M. (1993). *Mahmûd b. Kādî-i Manyâs, Gülistan Tercümesi, Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özmen, M. (2001). *Ahmed-i Dâ'î Divanı, (Dizin), C. II*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özönder, S. B. (1998). *Üç İtigsizler. (Giriş, Metin, Tercüme, Notlar, İndeks)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öztürk, F. (2007). *Bakî Divanı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özyetgin, M. (2001). *Ebû Hayyân, Kitābu'l-İdrāk li Lisāni'l-Etrāk Fiil: Tarihi-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*. Köksav, Ankara.
- Sağol, G. (1993). *Harezm Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi Giriş-Metin-Sözlük*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Salan, M. (2010). *Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lugati't-Türkiyye'de Fiil*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Salan, M. (2016). *Codex Cumanicus ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde Fiil Yapımı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Salar, İ. (2013). *Atebetü'l Hakayık'ta Fiil*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Saygı, B. (2004). *Nehcü'l-Ferâdis'te Fiiller*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Sevim, B. (2018). *Uygur Kağanlığı Dönemi Yazıtlarında Söz Yapımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Sevindim, Y. (2007). *Nef'i Divânı'nın Söz Varlığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Şahin, E. S. (2004). *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hazân-ı Âsâr*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, M. Ü. (1994). *Mü'min bin Mukbil Miftâhü'n-Nûr ve Hazâinü's-Sürûr, (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Şenödeyici, Ö. (2011). *Naili Divanı Sözlüğü [Bağlamli Dizin Ve İşlevsel Sözlük]*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taş, İ. (2015). *Kutadgu Bilig'de Söz Yapımı*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tekin, A. (1998). *Şirvanlı Mahmûd Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi, (4.Cilt, 1.Kısım), Dil Özellikleri-Metin-Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tekin, T. (2010). *Orhon Yazıtları*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tekin, T. (2013). *İrk Bitig*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tekin, T. (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tezcan Aksu B., Tarıktaroğlu, A., Gemalmaz, E. (2004). *Türkçe Sözlük'ün Ters Dizimi*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Topaloğlu, A. (1978). *Muhammed Bin Hamza- XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış "Satır-arası" Kur'an Tercümesi, C. II*. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Toparlı, R. (1992). *İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Toparlı, R. (1995). *Harezmi Türkçesi*. Seyran Yayınları, Sivas.
- Toparlı, R. (2000). *Ahmet Vefik Paşa Lehce-i Osmânî*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Toparlı, R. (2003). *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- Toparlı, R. ve Argunşah, M. (2008). *Mu'inü'l-Mürîd*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Toparlı, R., Çögenli M. S. ve Yanık, N. H. (1999). *El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabtî'l Lügati't-Türkiyye*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Toparlı, R., Çögenli M. S. ve Yanık, N. H. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Toparlı, R., Vural, H. ve Karaatlı R. (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tulum, M. (2013). *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü*. Kapı Yayınları, İstanbul.
- Turgut, A. (2010). *Çağatay Türkçesinde Fiil -Metin-*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Türk Dil Kurumu. (1996). *Tarama Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türk, V. (1990); *Neva'i Mecalisü'n-Nefa'is Metin-İnceleme Cilt I, Neva'i Mecalisü'n-Nefa'is -Dizin- Cilt II*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Türk, V. (2006). *Ali Şir Nevâyî Nazmü'l-Cevâhir (Hz. Ali'nin Hikmetleri)*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Türk, V. (2009). *Hatiboğlu Bahrü'l-Hakâyık, Giriş-Metin-Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türkay, K. (1988). *Ali Şir Nevâyî Bedâyi'u'l-Vasat (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uğurlu, M. (1984). *Munyetu'l-Guzât Metin-İndeks*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- User, H. Ş. (2016). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uygur, S. (2005). “+IA- Ekinin İşlevleri Üzerine Bir Deneme”. *Türk Dili*, (646): 347-351.
- Uygur, S. (2008). “İsla- Filinin Kökeni Üzerine”. *Turkish Studies*, 3(2): 737-742.
- Ünlü, S. (2004). *Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 235v/3-450r7)(Giriş-Metin-İnceleme-Analitik Dizin)*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Eğitim Yayınevi, Konya.
- Yavuz, K. (1991). *Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ, (İnceleme-Metin-İndeks)*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.

- Yavuzarslan, P. (2002). *Mūsā bin Hācī Hüseyn el-İznikī, Münebbihü'r-Rākīdin (Uyurları Uyandırucu), Dizin -II- .* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yavuzarslan, P. (2010). *Şemseddin Sami Kamus-ı Türkî.* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yılbır, Ş. (2010). *Zâtî Divanı'ndaki Kelime Grupları Ve Söz Varlığı.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yıldırım, T. (2002); *Hüseyn Baykara Divanı (Metin-İnceleme-Dizin).* Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, O. (2002). *Ahvâl-i Kiyâmet, Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler.* Şûle Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, M. (2018). *Kutb'un Farsçadan Türkçeye Çevirdiği Hüsrev ü Şirin Adlı Mesnevisinde Fiiller.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yiğit, A. S. (2018). *Nâbî Divanı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük].* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yüce, N. (1993). *Mukaddimetü'l-Edeb (Giriş,Dil Özellikleri, Metin, İndeks).* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yücel, B. (1995). *Bâbü'r Dîvânî (Gramer-Metin- Sözlük- Tıpkıbasım).* Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Zengin, D. (2009). *Türkçenin Tersine Sözlüğü.* Kurmay Yayınevi, Ankara.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Deniz IŞIK
Doğum Yeri - Tarihi	Saint Denis/Fransa-20/12/1993
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Muratpaşa Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/2016/3.65
Tez Konusu	Eski Türkçeden Günümüze +IA- İsimden Fiil Yapım Eki
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	75. Yıl Cumhuriyet Anadolu Lisesi/2016
E-Posta	denisisikk@gmail.com